
43
2 H
16

ΚΥΙΝ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ
ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΚ ΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΟΓΔΟΗΚΟΝΤΑ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Q. CASSII DIONIS
COCCEJANI
ROMANAE HISTORIAE,
EX EJUS OCTOGINTA LIBRIS,

TOMUS PRIMUS

Continens priores libros viginti & unum:

AB URBE CONDITA, USQUE AD U. C. ANNUM DCX.

POST EVERSAM CARTHAGINEM, ET CORINTHUM

Nunc primum detectos, restitutos, concinnatosque,
Et nova fere versione, & perpetuis suis, variorumq. Notis auctos,

STUDIO ET LABORE

NIC. CARMINII FALCONII

METROPOLITAE

ECCLESIAE SANCTAE SEVERINAE

In Brutiis ulterioribus

IN REGNO NEAPOLITANO.

QUI IPSUM

SMO. DNO. NRO

BENEDICTO XIV.

PONTIFICI OPTIMO MAXIMO

D. D. D.

NEAPOLI. ANNO DOMINI M. DCC. XLVII.

APUD JOSEPHUM DE BONIS PUBLICUM TYPOGRAPHUM

SUPERIORUM PERMISSU.

BEATISSIME PATER

Uod Tuo Sacro Aspectui, PATER SANCTE, *Cassii Dionis Romani Historici, audaculus sisto opus; atque Numini Majestatique Tuae pronus devoveo; non eorum temporum sudor est, quibus ge-*

mui Episcopus Martyrani ; sed otii illius , quo adhuc presbyter , Romae osor inertiae, per amplissimas ejus Bibliothecas , uti proficue satagebam . Ab anno 1721. *usque ad annum* 1733. *hoc mihi licuit : pro genio nempe , quo sacris , profanisque Antiquitatibus , innoxiè poteram indulgere . Postquam verò animarum curae , Deo me placuit admovere ; tunc onerosissimo oneri , vix dum par ; piaculo mihi fuit , aut de Exoticis cogitare , aut inter Brutias illas syrtes , & scopulos feri maris , animum iterum appellere ad Dionem .*

Parata equidem , & jam omnia praesto erant ad praelum : & sollicitabar ab eruditis , ad solvendam Reipublicae datam fidem: Quod omnes faciunt , qui desiderio suo res transigunt ; non autem , qui soleant a potentia res metiri . Sane verò , eousque haec monita processerunt ; ut jam ab amicis ipsis accusarer , tanquam Apathes , vel ut Stoicus: dum ab inimicis , invidis domi forisque ; non arguebar modò , verùm publice & per typos , damnabar etiam vel de fuco , vel de impostura . Adeo incredibile , aut impossibile

ſibile omnibus videbantur, poſt tot ſpicilegas, & venaticos eruditos, quidpiam verè dare ultra edita: ne dum deperditos a principio libros, acephalo, & mutilato Dionis Operi, Et hinc tot dicteria in me effuſa a ſciolis, & a plebe praeſertim literarum: & tot illa moleſtiſſima & cruenta, quae congerrones & blaterones, in me paſſim, & per trivia; aut per ſcamna bibliopolarum (ubi eorum eſt Areopagus) liberrime effutierunt. Naufragium equidem meae naviculae pene timui; dum tanto fragore tonabat Coelum; & dum inter tot hiatus, terra tremuit, nec quievit.

Quum ita igitur undique impetebar; & foris pugnae, intus timores, Miſeratio Divina adfuit: & Tua Sanctitas me e barathro liberavit. Miſeratus enim tantillum hominem; me ad ſanctae Severinae Metropoliticam Sedem, in Brutiis Ulterioribus, e Citerioribus tranſtuliſti. Ac tunc mihi idoneum viſum tempus, quo, in negotioſa quidem Dioeceſi, ſed nullatenus truculenta, manum ad Dionem iterum admoverem. Atque hoc pacto, diu licet abſens, & aliena

indi-

indigens manu; primum hunc Dionis tomum, jam typis dedi, & Deo auspice absolvi: & (ni vana me lactet spes) modò tot maledicta, & suspiciones cessaturas esse confido; dum ipsum legerint, & ad animum pertractarint.

Verum quia etiam (& nolim esse sinistra cornix) post editum; nova & duriora certamina, ad ejus elevandum pretium, mihi ab iis praeparantur, qui aliena cuncta despiciunt, & sua tantum adorant: Idcirco ego, meo operi consulturus, hunc obicem jubeo ne formidet; sed ut fidenti animo in lucem prodeat: quandoquidem Te, PATER SANCTE, ei fore (quod supplex peto) Sospitatorem & Maecenatem confido. Tu namque contra has hydras es Hercules: de quo dici nequit; Nec Hercules contra duos. Invidorum phalanges (si qui erumpant) obtrectatorumque, & corrodentium agmina; ad Fulgorem Majestatemque tui Nominis disparebunt. Porro, una mihi causa odii, quod ediderim parodoxum: & quod Dio inter ipsos, diutissime ignotus omnibus (hic Fortunae & Industriae summus favor;

et

et mihi crimen et poena debita) primus omnium ego viderim.

Sim igitur, ipsis reus praevisionis, & meus labor (si placet) pendatur nihili : dummodo Te Hyperaspistem habeam , PATER SANCTE , intrepidus hostium cuneos penetrabo securus . Tunc enim lucubrationes istae ab apthonis eruditis , (qui nulla animi passione moventur) cum sua laude excipientur : & Dio ipse , non amplius ut personatus , sed suo dudum capite , brachiis, & thorace , quibus hactenus caruit ; me authore & vindice , apparuerit restitutus . Scire licet , quod mea longa obduratione , superiora illius membra & corpus hac illac , temporum injuria passim dispersa; primus omnium collegi: ac veluti tessellis totidem, in unam formam , labore immenso compegi .

Cum meo hoc itaque, qualicumque munere PATER SANCTE , suscipe preces meas; & magnanimo Avito Nomine (cujus longam seriem alii late proposuerunt) gratanter excipe meum opus : quod mole etiam , exiguum munus ; acceptilatione Tua, magnum evadet ; neç pavebit , licet trifaucius latret

Cer.

Cerberus. Tum in Sacrarium tuum, ne me admittere dedigneris: perpetuus nostrorum temporum martyr; quibus Petri naviculam, ut communis omnium pater, inter Principes octennali bello distentos; inter scopulos frequentes, & horrentia barathra tempestatum; salvam adhuc Tua summa Prudentia regis & moderaris. Quin meum hunc ausum Sapientia & Eruditione, Authoritateque Tua; quaeso Te, ut Virtute propria, contra omnes invidos prosequaris.

Vale, & diu Vale, bono publico, & melioribus avibus, clavum universae Ecclesiae rege PATER. Dum enim Tuis pedibus, defigo devota oscula, enixè precor; ut me benedictione Apostolica prosequaris.

SANCTITATIS TUAE

Humillimus & devotissimus, addictissimusque servus verus
Nic. Carminius Falconius Archiep. Sanctae Severinae.

Dom. D. Jacobus Martorellius S. Th. ex Graecar. Historiae in Lyceo Neap. Professor revideat, & referat.

C. EPISCOP. CAJACEN. VIC. GEN.

J. N. EPISCOPUS ARCADIOPOLITAN. CAN. DEP.

EMINENTISSIME PRINCEPS

NIhil cavendum est ut in lucem proferantur primi libri Dionis Cassii. Neap. ante diem IV. Id. Mart. CIↃIↃCCXXXXVII.

Jacobus Martorellius
Regius Graecarum litterar. professor.

Attenta relatione Dom. Revisoris Imprimatur. Datum Neapoli hac die 27. Decembris 1747.

C. EPISCOP. CAJACEN. VIC. GEN.

J. N. EPISCOPUS ARCADIOPOLITAN. CAN. DEP.

Admodum Reverendus D. Jacobus Martorelli in hac Regia Studiorum Universitate Professor revideat, & in scriptis referat.

C. GALIANUS ARCHIEP. THESSALONICEN. CAPELL. MAJOR.

REX SERENISSIME

PErlegi principes Dionis Cassii Libros ab Illustrissimo Archiep. Falconio typis Graecis Latinisque edendos, & nihil nactus sum contra Regis jura. Neapoli ante diem XI. Januar. CIↃIↃCCXXXXVII.

Jacobus Martorellius
Regius Graecarum Literarum professor.

Die 27. mensis Januarii 1748. Neap. &c.

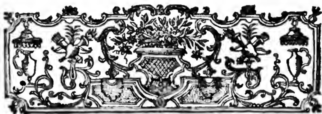
Viso rescripto Suæ Regiæ Majestatis sub die 25. currentis mensis & anni, ac relatione facta per Reverendum D. Jacobum Martorelli de commissione Reverendi Regii Capellani majoris prævio ordine præfatæ Regiæ Majestatis

Regalis Camera Sanctæ Claræ providet, decernit, atque mandat quod imprimatur cum inserta forma præsentis supplicis Libelli, ac approbatione dicti Revisoris; verum in publicatione servetur Regia Pragmatica hoc suum &c.

DANZA. CASTAGNOLA. ANDREASSI.

Illustris Marchio de Ipolito Præses S. R. C. non interfuit tempore subscriptionis imp. *Ill. Marchio Fraggianni*

Citus.

P R O L E G O M E N A

PLENA DIEGESIS OMNIUM QUAE AD HANC SPECTANT EDITIONEM.

C A P. I.

QUOD · BONUM · FAUSTUM · FELIX · FORTUNATUMQUE · SIT · MIHI · REIQUE · PUBLICAE. LITERARIAE . CASSII. DIONIS. ROMANAE · HISTORIAE . HABEMUS· LIBROS .

1. Liceat mihi iterum sic præfari , & jure etiam potiori , quam cum tres ultimos edidi ejus libros : dum meam ut tandem liberem jamdiu datam fidem, Deumque precor, ut eruditioribus bene vertat ; ejus hoc opus , quod hactenus conatu irrito est quæsitum , in publica commoda typis trado . Laborabat equidem mole sua, octo decadum , octogintaque librorum Cassius; sed Epitomatores ejus Excerptoresque , maxima ut ex parte illi deperderentur , fuere occasio ; dum eorum opellæ, quòd breves , & scribi rescribique , & paratu faciles erant ; neglectos, incuriaque habitos, & tandem vix Libitinam, ut aliqui eorum devitarint , aut effugerint, effecere . Sane , magni hactenus loco beneficii haberi oportuit , quod eorum fragmentum , & libros ab XXXVI. ad LIV. , ex naufragio veluti nobis evasos , cernebamus : cæteri namque deinceps libri, a LIV. ad LX. sunt compendiariam passi manum , a quo nescio, qui Xiphilino anterior, an posterior fuerit , est obscurum . Et mirum certe, quod non pariter pessum ierint , Johannes dum Xiphilinus, universam ejus Historiam , ne dum hos , & viginti postremos libros miserè compilavit. Et tamen, utinam, non prima etiam ejus Epitomes modò parte careremus , quæ nos de jactura tanta, nonnihil saltem consolaretur . Inique namque nimis sensit Guilielmus Blancus , dum Historiæ Dionis prolixitatem, causam imaginatur , ut ea deperderetur : consultumque valde a Xiphilino, Dioni esse , quod multos , ait, deterreri cum cerneret, a tantæ molis operis lèctione , illam ejus Epitomen, quam habemus, fuerit meditatus . Inique , inquam ; nunquam enim satis est longa, historia utilissima : quæ alioqui nec longa est : quippe, quæ si latina versio excipiatur, vix unum complectitur volumen sat mediocre , in græcis : haud secùs ac T.Livii Historia , Pompeji Trogi, Dionysii Halicarnassei, Cornelii Taciti, & aliorum ; quos , ne insanus quidem, prolixos autumet , eaque ratione , magna nobis ex parte amissos . Sed quod sui desiderium Dionis Historia reliquit ; locupletissimum est argumentum, an longa fuerit, atque idcirco fuerit decurtata .

2. Quippe pridem antea, & deinceps, dum ejusmodi, res jacebant , deformes , prostratæque ; una omnium erant vota , ut si quæ restituendi Dionis via , aliquatenus dari posset, labori, studio sumptuique non parceretur . Atque eruditorum primores huic Provinciæ suapte admoti, nihil non sunt moliti, ut e Bibliothecarum latebris, pluteisque , quos rimabantur , aliquid exsculperent pro Dione. Sed in cassum omnia , etiam eorum suspiria , abierunt : quod ipsi Dionis nomen , inscriptum antiquis quæritabant Codicibus : nec Dionem (in quem frequentissime incidebant, & quocum sæpe familiariter versabantur) vultu, ore, incessu, voceque, & habitu agnoscebant; sed titulo , & clara fama dumtaxat. Aut, si quidpiam horum noverant; rei animum , dum volutant Codices , non intendunt : nec conferunt stylum, phrasesque solitas , & verba , aliaque Dionis propria, edita, cum ejusdem ineditis, editisve. Ab his ego Viris Clarissimis secùs egi; & idcircò haud fortè mirum, mihi, si viam aliam prosequuto, feliciùs res cessit : & nunc datur , Cassium Dionem edere Coccejanum ; pandereque historiam rei gestæ : pro qua ferme hæc Prolegomena destinantur.

3. Manum forte admovebam ultimam , lucubrationi meæ , *De varia Provincia Romani Metropolitæ* (quæ ad umbilicum perducta , nondum Deus favit ut publici juris fieret) locusque mihi, post editiones expensas, consulendus erat Dionis in LXX. libro, ubi de Italiæ Juridicis verba facit ; quum Bibliothecam adeo Vaticanam ; Codicem ejus aliquem ut observem. Augustum hoc, & locupletissimum Athenæum, quibusvis & quotannis Novembri mense (qui tunc anni 1722. excurrebat) patet & reseratur : Ibique indicio beneficioque U. Cl. primi Præfecti ejus, Caroli Majelli s.m. (Basilicæ Vaticanæ Canonici & postea Archie-

piscopi Emeseni, & a Latinis Epistolis ad Principes, ut pridem Benedicti XIII., ita etiam claræ memoriæ Clementis PP. XII.) mihi nil ejusmodi cogitanti, idem ille Codex affertur, qui Dionis fragmenta Fulvio Ursino præstitit. Quadratum Codicem, antiquissimum a IV. vel V. seculo, membranaceum, tricolumnatim quaque plagula scriptum, literis capitalibus rectis, unoque ductu, continentique verbo productum, sine spiritibus aut accentibus, ullisve commatis aut punctis, ad amussim ego descripsi alibi. Pervolvi, reperi, quod quærebam: inter quæ verò miseratus dimidiatas ibi columnas; ubi novi eâ factum caussa, ut fragmenta sint, quæ Ursinus edidit tantum græcè, Leunclaviusque latinè reddidit (quod vir magnus, ex columnis illis, adeo quaque pagina lancinatis, integram sententiam posse percipi desperaverit) ego in contrariam ab ipso sententiam abii. Et uti senserunt alii, qui fragmina illa, pretiosa tamen, & quæ ederentur, digna duxerunt: sive ut eruditis, excogitandi, replendarumque lacunarum, ex conjecturis, aliove argumento, occasio præberetur; sive, nisi non aliud, ut quid inter Ursiniana fragmenta distet, Resp. nosse posset; me magna cupido incessit, ea juris publici faciendi. Ac propterea monente, faventeque in primis, & collaudante laborem & vota mea, V. Cl. quem dixi, Archiepiscopo Emeseno; ad summam fidem & diligentiam omnia exscripsi. Et jam in eo eram, ut ipsa prælo committerem, cum incido in Excerpta ex Dione Valesiana: quæ avidè dum excurro, ex dimidiatarum vestigiis in codice columnarum, aliorumque locorum, quæ medica egebant manu; in ipsis aliquot deprehendo, quæ confero, atque ad amussim spatiis Valesiana congruere (quod eadem iisdemque verbis narrabant) lætissimè aspicio.

4. Bonum omen, erudite lector, mihi fit, quum exsurgere video sic Dionem. Quamobrem majores assumo animos, cogitoque de Xiphilino, quem scribere memineram paria multa, aut eadem atque in fragmentis Dio: & sequutus hominem per vestigia, laciniarum innumeras pristinæ sanitati restitui; tanto gaudio, ut me nec labor improbus, summæque plenus molestiæ & patientiæ, detinuerit; tantum abest, ut deterruerit. Tumque Ἐκλογὰς περὶ πρεσβειῶν ἐκ τῆς Ἱστορίας Δίωνος Κοκκηιανοῦ, *Eclogas, sive Excerpta de Legationibus ex Historia Dionis Coccejani*, primum novi apud Leunclavium, hinc apud ipsummet, qui primam eorum partem edidit ex antiquo Codice, & græcè tantum Ursinus. Cujus ecgraphus recentioris quidem manus (Ursini forte) ex Ursiniano Musæo, in Vaticanam modò ex ejus legato invectus, num. MCCLXXXVIII. servatur: sed ex Antonii Augustini antiquissimo eductus Codice, in quo vigesimum septimum conflat titulum: de qua re inferiùs latè dicam. Consului posthæc Georgium Cedrenum, Johannemque Zonaram, monachos: quorum posterior, ne dum multa, verum etiam cuncta deinceps præbuit. Sed ab Excerptis Valesianis exortum lumen, quæ Constantinus Porphyrogenneta Imp., decimi seculi initiis, a doctissimis viris concinnari curavit. Horum Nicolaus Fabricius Peirescius, grandi pretio nactus Codicem, in quo duo ex LIII. titulis (qui in binos singuli libros dispertiuntur) ejusmodi habentur operis; ipsum tradit Valesio Henrico, isque vertit, græcèque & latine edidit typis Parisiensibus. Unicus & singularis hic Codex est, titulum decimum complexus, Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, *De virtutibus* scilicet, *& vitiis*: unus, inquam, quod noverim, toto Orbe. Regia, & Cæsarea alteros non habent, non aliæ Bibliothecæ, ne Vaticana quidem, Urbinasve, aut Palatina; quas plures curiosiùs perquisivi. Augetque infortunium integer quaternio, quem in Codice illo desiderari, Valesius monuit: quæ irreparabilis est jactura; ni Cyprus insula, aliud & integrius det exemplar. Cæterum novi opus ex Cl. Fabricio Bibliothecæ Græcæ tomo IV., ubi, & Jacobi Palmerii excipio *Exercitationes* ad optimos ferme Græcos authores, inter quos Dio est, ejusque editio emendatur ex conjecturis. Constantinus autem, in decimo titulo, Dioniis fecit titulum, Ἐκλογαὶ ἐκ τῆς Ἱστορίας Δίωνος Κοκκηιανοῦ, *Excerpta ex Dionis Coccejani Romana Historia*, & legi vix ego ista, & priora verba, quum initia deprehendo operis nostri Cassii, ipsis iistius verbis, ab Augusto illo nobis, in primo Excerptorum limine adservata.

5. Alacritate, ex gaudio mihi parta, confestim ea percurro, ubi Caracalla est, & Macrinus, & Helagabalus; & hinc obversantur fragmenta Dionis multa, quæ doctissimus Valesius e veteri Glossario Nomico, Suida, Cedreno, Zonara, & Johanne Tzetze (quem Isaacum hujus fratrem, errore tum vulgari appellavit) a se collecta, græcè tamen subnexuit. Sed quæ a Tzetze in commentariis ad Lycophronis Alexandram, Dionis habet, ab Aenea Albanisque Regibus, & ab Romulo & Roma condita (quæ initio hujus Operis, notas inter adscripsimus) cum corrupta aliquatenus ea lustro; consulo ultimam Lycophronis editionem, Oxoniensem, & correctiùs eadem procedere ut video, oculos iterum Valesianis admoveo, præsertim Notis, in quibus lego: *Ita correxi ex Zonara, & quod certe fatebitur quisquis hæc cum Zonaræ Historia contulerit*. Zonaram mox sumo, & non amplius ad Caracallam, aut Macrinum, & Helagabalum, Alexandrumque, sed ad septimum librum Zonaræ, editionis Ducangianæ, ubi de Romanis rebus orditur, defigo oculos; eosque non nisi integro perlecto libro, inde dimoveo: adeo lustrandæ rei animum obduravi. Quid multis? inter ipsa libri primordia lego collecta illa Valesiana; statim confero, & correctissima ut cerno eadem; Dio ergo, mecum tacitus inquo, in Zonara totus latet, & personam induit latè Zonaræ. Suopteque acturum cogitatio mihi subit, num etiam Excerpta ex Dione Valesiana, & Eclogæ de Legationibus ex eodem, suo loco apud Zonaram pariter habeantur. Tum exordior opus persequi, voluto quotidie, & passim in ea incido: atque ut ad verbum omnia ibi exstare perspicio; gestio, exsilioque, & sacrum silentium mihi indico, Ægyptius factus Harpocrates, de re prorsus nemini revelanda. Servoque fidem reapse; amicis tantum familiarioribus, me Dionem ferme integrum, nactum fido: unde in Rempublicam est diffusum. De loco, Codice, aut quomodo sit repertus; nunquam, nisi modo, excidit mihi verbulum: ex metu evidenti, extemplo omnia deperdendi. Ab Æneæ verò adventu in Italiam

liam, ita uti apud Zonaram est, Dionem etiam suam Historiam orsum esse; tum Dio ipse in Commodo author est, tum luculentissimus testis Photius, qui ante Constantinum Porphyrogennetam, in suo Myriobiblo, ad LXX. Codicem, ipsam retulit. Ita ut si de fine Historiæ, ad Alexandrum Mameæ hactenus omnes norint; de initio etiam nemini, tantis testibus, erit dubium.

6. Hæc ubi gesta sunt, meeum ipse reputo, tres postremos Dionis libros, ex Vaticano illo Codice, aliisque, quæ supra retuli, una cum initiis primi libri (quod in Constantini Excerptis deprehenderam) ad specimen & vellicationem ingeniorum edere; edidique. Quæ in hac modo editione, suis quæque locis a me adjecta, & enucleatiùs sunt expensa: lacunis plurimis, (saltem in latino textu) diverso charactere repletis; ut sic Dio ibi quid sibi voluerit, lector habeat: nam eruditi, etsi impensè rogati, hactenus nil dedêre conjecturarum. Eruditissimus namque Reymarus (qui liberam in me censuram nuper exercuit) ne verbulum de his facere, aut suggerere est dignatus. Sanè verò tunc primum, de toto Dione cogito edendo: eaque in re, mihi primò proclive fuit, Historiam consarcinare, & Excerpta Constantini, Tzetzæ, aliorumque, velut assumenta quædam, suis Zonaræ locis afferta, aliqun pacto ferruminare: consilium sequuto Valesii in Præfatione ad Excerpta, quo vir summus ajebat, quod *si omnes alii* Constantini Aug. collectaneorum *libri extarent, non difficile esset, conjunctis ac consarcinatis omnibus fragmentis, optimos illos Scriptores; aut undequaque integros, aut certè, levissimè mutilos exhibere*. Quod molestum, & infinitæ opus patientiæ, lubens quoque suscipio, dato titulo, *Consilium de Dione restituendo:* ubi verò illud ad umbilicum perduxi, rem etiam prosequutus in his, quæ Dionis habemus edita in Leunclavio; planè fateor, ipse mihi non usquequaque placui. Quippe res acta per summa capita, & perpetuis quaque linea recitationibus paginarum Zonaræ, & Valesii, & Leunclavii, quodammodo præfocata; parum apta visa est, neque injuria, utpote spissa, & non nitida, & salebrosa, amœniori genio eruditissimi nostri seculi. Nulli idcircò esse duxi futurum usui Reip. literariæ, vel *Consilium* illud edere, vel reapse opus proferre integrum, eo modo consarcinatum, quod hybridum stylum necessariò secum traheret: & quod displiciturum iis procul dubio esset, qui penitiùs græce sciunt. Hic enim Porphyrogennetæ, ibi Xiphilini, & alibi stylus Zonaræ, stroma mihi videbatur referre, ridendi veluti Morionis. Mitto itaque illud meum qualecumque peractum opus; & ita Dionem cogito, ut est apud Zonaram & Xiphilinum, Epitomatores edere: quos idcircò *Dionis subdigas*, Theodorus Marcilius in suis ad Suetonium notis dixit (etsi nescius, in prioribus libris Cassii, ab iisdem eandem rem factitatam) sed ita tamen, ut ad calcem cujusque paginæ subderem, ederemve (non verò interjecto, ut inelegánter Leunclavius facit, textu) quid Porphyrogenneta, alique Dionis habent, suisque locis & columnatim, græco-latine adderem: quadratis uncis aspersio, quodcumque in textu inibi reperitur, ab Excerptoribus usurpatum. Quod ut expendo, proboque diu consilium, ita tandem reipsa facio: ad lucem meis interdum additis, aliorumque, si quæ sint, notis, quas meo sub oculos lectori ponere e re duco: quod scitè etiam amat seculum. Pro Zonara namque habui Notas Ducangianas, proque Dionis Excerptis, Ursinianas, Valesianasque; & pro Xiphilino, eas exscripsi, quæ uterque Stephanus, Xylander, Sylburgius, & Leunclavius jamdiu ad calcem operis adjecerunt: ac præterea, quæ eruditiores in suis passim operibus, de Dione disseruerunt. Qui labor etiam enormis fuit, & non in tenui, ut expertis plane compertum erit. Isque, nunquam manus alienæ levatus ope, sed perpetuo mea in omnibus, tum in græcis, cum in latinis: quod emendatiorem fortasse tibi dabit editionem.

7. Sed librorum divisionem Zonaras confuderat, & multos Dionis libros, in tres redegerat suos tantum; ab eoque Xiphilinus in sua parte, paulo secùs peregit: ab sexagesimo namque primoque libro, per Tmemata singulis Imperatoribus assignata, singulos item mensus est libros: quod utut dissonuerit in aliis; enorme in Nerone est, cui longissimum ereat librum; quod assueto Dioniis, Dionem fecisse non est eredibile. Nos proinde, materie Dionis Zonariana, in primum tomum seposita; eam ita congestam, & Dionem rursus in suos libros divisimus: non temerè, aut pro libitu, sed mature, & ratione ducti, & manuscriptorum quandoque Codicum fulti suffragiis. Suida in primis, nonnunquam in iis prælucente, quæ protulit, librorum numero allegato. Divisit item in editis Leunclavius, ut in dedicatoria profitetur; sed ita infeliciter aliquando, ut divisionem nobis fuerit necesse, ibi novam etiam adornare, ut quod ad posset, Dionis antiqua restituetur. Qua in re, displicuit equidem inductum ordinem commutare, obfuturum nonnihil hactenus usitatæ eorundem citationi, apud illos sufeeptæ, qui ejus Historiam passim, aut quomodolibet allegant: sed cui incommodo facile occursum est, dato margine, qui servaret numerum præcedentium editionum: quod in Patrum Sanctorum epistolis, nuper est factum, & datum laudi. Sique Leunclavio benè vertit, dividere secùs ac fecerat Xiphilinus; non mihi, reor, in diversa res ibit apud eruditos, qui rem æqui bonique consulant; quin potiùs vertet meliùs, quod suo pene loco restitui antiquam divisionem. Haud enim puto, mallent, duobus ut item libris cum Zonara, Dionis libros totos viginti & unum constrinxissem. Alterutrum autem fuerat faciundum; & primum omnibus improbabitur. Præ his, adde, novum commodum intulimus in Dionem. Subdivisionem librorum nempe, per æqua spatia & intervalla, quæ capita dicta jamdiu, eruditiori nostro seculo tantopere placuerunt; in Dionysio Halicarnasseo, Livio, Polybio, aliisque, & in Græcis authoribus & Latinis, novarum editionum. Quamobrem jure Ducangius in Præfatione sua ad Annales Zonaræ, commendat itidem a se factum: *Satiùs*, inquiens, *duximus, ex Virorum eruditorum consilio, universum hoc Annalium opus, in libros XVIII. partiri, libros verò in Sectiones;*

Sumere ne lector juge paveret opus.
Nam *Intervalla viæ fessis præstare videtur,*
Qui notat inscriptus millia crebra lapis.

ita librorum divisiones, a continua lectionis assiduitate, lectoris animum relaxant, cum habet, ubi longo quasi itinere defatigatus consistat: præsertim etiam, cum nihil authori detrahant, nec scriptionis seriem abrumpant. Adde, quod id partitionis genus, ad locos ex Scriptoribus laudatos, statim reperiendos conducat: unde inductum illud ferè ab eruditioribus, in quibusvis exemplaribus, quæ continua ferè serie, absque libris, vel absque capitibus describuntur. Hactenus erudite, & sapienter Ducangius; a cujus tamen in Zonara sectionibus, in nostris quandoque oportuit abstinere, aliasque condere æquiores, quæ saperent plus Dionem. Leunclavius habuit harum nullas, præter illas, quas in editis nactus est; quasque nec continuas, nec de industria antiquitus, sed ferme casu fieri contigit. Prævère nostro consilio editores Herodoti, Polybii, Ælii Dionysii Halicarnasse, ut dixi, Diodori Siculi, & aliorum: tum in Græcis, ut in corpore toto Historiæ Byzantinæ, a Procopio initio facto, & ab Agathia: tum in Latinis; post Livium, Tacitum, Suetonium, Florum, aliosque; & nuperum Cæsarem, editionum decus & ornamentum.

8. Eò redactæ res erant, cum meditor novam potius universi operis versionem, quam recensionem earum Wolfii, & Ducangii in Zonara, & Blanci, Xylandrique, & Leunclavii in Dione ipso, Xiphilinoque: quæ horridulæ sæpe sunt, & quandoque sensum non assequuntur. Præsertim secundo tomo, ubi ad unius tantum Regii Codicis penuriam factæ sunt, alia nulla ope, quam interdum fallacium conjectursrum. Nos modò potiti magnis accessionibus, meliora facilius dare possumus. Zonaræ namque, duos alios antiquos Codices nacti sumus in Vaticana; uti & duos alios Dionis editi, & Xiphilini, quos contulimus exactissime. Atque ex Laurentiana Mediceorum, haud diu est, Gronovius Jacobus truculentus in Leunclavium; antiquiorem, & antiquissimum legit alium, indeque supplementa Dionis collegit multa. Epitomes Xiphilini varias lectiones ac etiam supplementa, Cl. Monfauconius ex Codice Bibliothecæ Coislinianæ (Seguerianæ olim, modo in Regia) hauriri jussit; quas longo ordine, methodoque in editione laudatæ Bibliothecæ, cum orbe erudito communicavit. Ad hæc meditor, & quo pacto Præfationi Dioniæ, qua caremus, aliquatenus succurratur: placuitque Halicarnasseum petere auxiliarem. Antiquorum namque nemo, Dionysii Romanas Antiquitates; non versavit nocte dieque: præcipue in originibus Italiæ Præfationem, ubi eum Dio, ad sententiam deprehenditur pressè sequi. Reapse apud veteres invaluit opinio; pro Romanis Antiquitatibus Dionysium in primis esse legendum: unde Anonymi admonitio, post Appiani Alexandrini Præfationem, græce primum edita a Carolo Stephano, ita habet. *Δεῖ μέν τοι, τὴν μὲν ἀρχαιολογίαν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκ τοῦ Διονυσίου λαμβάνειν, ὥστε, μὴ τὴν ἱστορίαν μόνην, ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶτταν ὠφεληθῆναι ἐκ τῶν ἀναγινωσκομένων αὐτῷ.* Ergo, *si quis non in Historia solum, sed etiam in dictione proficere velit; quidquid ad Romanorum originem & antiquiora tempora spectat; id illi omne a Dionysio Halicarnasseo petendum est.* Legit eum proinde Dio, & visum nobis; ex eo excerpere, quæ de originibus & antiquitatibus habet Italiæ in primo libro (quem alii veriùs, Præfationem librorum tenent) & resectis quæ ad rem nostram non faciebant, edere, locoque dare Dioniorum: non quod ea Dionis putemus verba sed quod earundem rerum sententiam retinuerit. Quod ex rebus Æneæ ad Laurentem agrum cum Latino & Turno, & cum Mezentio Ascanii, reliquisque, usque ad natum Romulum atque Remum; quæ sunt eadem ferme in utroque, patet (quandoquidem eousque duxi, Præfationis verba protrahere Dionysii, ut rem sub oculos positam; ad suum animum, satiusque Lector intueretur) & ex Johanne Tzetze Lycophronis Scholiaste in Alexandram; qui iisdem in rebus Dionem citat, & ex eo testimonia multa affert.

9. Tanta ubi parata sunt, Periochas etiam libris præfigere libuit, quod eas in suis Leunclavius quoque, ubi Dio non adest, nisi apud Xiphilinum commentus est: sed ex parte Leunclavius haud placuit, qui latinas tantum efformat. Quid, si Græcus authorem legat? Nos solicitè qui satagimus, antiquam Dionis faciem, quanto sit potiùs restituere; græcas etiam Periochas, Anacephalæoses (argumenta, summasque dicunt) appinximus ad latinas: utrasque nostro Marte, ex corpore verò textus, & verbis eo loco Dionis ipsis, commenti, si fieri potuit: quod puros Hellenistas, si in opus incidant, valde juvat: legent enim hæc etiam græcè in contextu græco. Sanè verò in his adornandis, consului summos viros, & approbarunt; dummodo Lectores meos hæc præmonerem. Præmoneo itaque iterum atque iterum, meas esse græcas Periochas a primo ad 36. librum, & a LXI. ad LXXVIII. & LXXX; latinas verò usque ad librum XXXIV. Ab trigesimo enim quinto ad finem, sunt Leunclavii, a me passim suppletæ, decurtatæ, emendatæve, quum opus fuit. Ne cui autem ausus hic videatur; obiter Orbi pando, quæ in reliquis libris Periochæ græcæ habentur, nullas esse e Dionis manu: qui uti Polybius, Diodorus Siculus, Dionysius Halicarnasseus, Appianus Alexandrinus, aliique cum Herodiano, Dionis fermè æquali; nullas Periochas præmisere, aut summas, argumentave suis libris. Observatum hoc idem in Cæsare, Livio Paterculo, Floro, Tacito, Suetonio, Lampridio, Capitolino, & turba reliqua Latinorum. Idem accidit in Poëtis nonnullis Epicis, Tragicis, Comicisque: ut in Terentii Comœdiis, quarum Periochæ sunt C. Sulpitii Apollinaris, Liguris grammatici, qui docuit Pertinacem Augustum. Idemque factum in Eusebii Cæsariensis Vita Constantini constat: cujus divisiones Periochæque Acacii sunt discipuli & successoris: ut Valesius adnotavit. Nec secus, ab aliis eas datas judico, quas modo legimus in Socrate, Sozomeno, fortasse & Theodoreto. Deprehendi autem, aliena esse a Dionis manu, tum ex his, tùm ex Periochis libri 37. 39. 40. 42. 46. 48. 49. 50. 53. 54. & 79. quæ sunt mutilæ & corruptissimæ & deformes; nec Dioni unquàm adscribendæ; cujus orthographiæ & diligentiæ, mox ex textu ipso cujusque libri petendæ. ne iniquus quidem, tribuat: Βαλίσιος, Βίβιος, Σεβῆρος, vel Σευῆρος, Ἄβιτος, Ἀλβῖνος, Ἐλεογάβαλος, & similia; pro Οὐαλέριος, Οὐίβιος, Σευῆρος, Αὐΐτος,

Αδα-

Αἴσιανος, Ελληνίδας. Quid illa? in Consulum paribus libro 79. Κώνα Σαχίδων, Λολλιανὸν Καμάζων, Γράνιν Σαβίαν & Φαβιανὸν Σιλάνον; incuriam Dionis olere possunt, qui diligentissimus antiquorum, suorum dierum Consules 10 nominibus, tanta oscitantia descripserit in Periochis; an alius, qui postmodum eas addidit? Neque in Codice hæc sunt nupero & corrupto, sed in antiquissimo illo & correctissimo Vaticano. Quamobrem antiquas eas judico, & forte an insequenti a Dione seculo scriptas: paulo ante, vel post tempora Constantini, ab Græco homine, & non spernendæ authoritatis & diligentiæ, in rimandis exscribendisque iis, quæ Dio in contextu loquitur. Quod & suadere potest allatus Codex Vaticanus, qui Ursino etiam judice, quinto saltem scriptus est seculo. Itaut, cum ejusmodi, res se habeant, imitatus sim ego in Periochis Ἑλλάδι φωνῇ præfigendis, Dionis libris (qui sunt apud Zonaram, & Xiphilinum) antiquissimum hunc Anonymum, cujus vices potius suppleo, quam Dionis.

10. Sed magna adhuc lumina & incrementa Dioni deerant, eaque forte fortuna in Plutarcho detego, dum Valesii verba lego, (in notis ejus, ad Constantini Excerpta ex Dione, pag. 667. ad illa *οἱ πολλοὶ τῶν ἀνδρῶν* ubi: *Sic in Codice* inquit *nostro exaratum est; cum tamen τῶν ἔργων legendum sit, ex Plutarcho in Sulla: ex quo hæc, & sequentia quatuor capita, ad verbum transcripsit Dio. Sed & Caput 34. & 37. Legationum, ex Dionis Historia Excerptarum, similiter exscripta sunt, ex ejusdem Plutarchi Sulla.* Nam confestim Plutarchum sumo, & cum, ne dum allegata a Valesio ibi invenio, sed omnem propemodum Sullæ vitam, inde exscriptam video a Dione; Excerpta statim loco moveo, quem obtinebant, & ad eakem paginarum, de more meo, rejicio: restituoque hoc pacto, ad duos fermè libros, Dionem. Interim, quod suapte evenire natura, in ejusmodi solet occasionibus; hinc mihi animus excitatur, ad explorandum, num & alibi quoque Plutarchus apud Dionem lateat: ut sic restitui fatius Dio queat. Sed tunc adversa Minerva usus, nil reperi in ejus Othone Galba, Cicerone, Cesare, Bruto, Antonio, & Pompejo: nil in Lucullo, Sertorio, M. Æmilio; utroque Catone, Gracchis, Hannibale, Pyrrho, Flaminio, aliisque: tanto tædio, laboreque tanto & sudore, in singulis quibusque verbis, & minutissimis vocibus, attentè, sed numquam utiliter conferendis; quantum non ego dico, sed quanti æquo rerum harum æstimatori, facilè haberi potest. Ast, cum missum facio ordinem retrogradum conferendi, & a Romulo incipio, quem postremò Parallelum scripsit Plutarchus; tunc meliori lapillo, & secunda alite, deprehendo, tanquam venaticus ad olfactum; ex Plutarcho, Romulum, ad verbum penè exscriptum esse a Dione: quod Valesium fugisse mirandum est, qui Dionia ea ipsa, & tanta novit in Tzetze, & ex Zonara emendavit qui Plutarchi Sullam a Dione abiectum in sua erat expertus. Deprehendo exscriptum & Numam, item Publicolam, & Camillum. Et quale gaudium, fontem detexisse, restituisseque, medium ferme, in prima parte Dionem! Sane verò nihili mihi fuit, excurrere totas interdum paginas sine præda: iterumque & rescribere tot folia, totque notas aut meas, aut alienas, quas appinxeram suis locis; Zonaræque contextum, qui Lectoris commodo cedit, dum in calcem paginarum, ex Plutarcho, rejicitur inter uncos, ut ipsum mecum certat eruditus. Anno hæc facta M.D.CC.XXVIII. ab autumno ad sequentem annum; quibus per omnes dies, & magna noctium parte, unum Plutarchum extudi & elucubravi; unum Zonaram: neque hic finis; nam & sequens biennium rei insumptum. Quocirca si duodecim Dio annos impendit suæ Historiæ conscribendæ, decem tunc ferme insumpseram & ego, eidem restituendæ. Labore utique eo improbiore, quo longe distat a libera scribendi ratione, servilis scriptio; & novi operis constructio, ab consarcinando, perficiendoque, aut vetere opere, aut tessellato.

11. Sed interea, dum hæc pando, Dionem fortasse videar Lege Fabia convenire, & crimine plagii aspersisse, convicisseque: & meum esto Apologema aliquod ipsi scribere; exordio facto, non quo excusem, sed quo aggerem ei crimina. Polybium, Halicarnasseum, Appianum etiam exscripsit Dio; etiam alios, quos perdidimus. Attamen, si quid peccavit, (potuit enim rem monuisse in Præfatione operis modo amissa) in solo Plutarcho peccatum est, cujus Sullam ad verbum extulit: in reliquis leviusculè. Ad verbum enim, sed penè, Romulum, Numam, Poplicolam, & Camillum desumpsit; & ad sententiam potius, quam ad verbum aut periodum, Polybium, Dionysium & Appianum expressit. De aliis nihil dico, quod his aliis nunc caremus. De plagio etiam nuper hominem accusavit Johannes Harduinus ad Plinium, ubi de Herode loquitur Agrippa; Flaviumque Josephum dixit exscripsisse, quod in eo consentiat cum Josepho. Sed in re ista, eruditi criticum non usquequaque sanum, jamdiu exploserunt. Attamen Philostorgius IV. seculo, Dionem ideo apud Suidam reprehendit, quod jejunius res Judaicas tranfegerit: Harduinus contra, quod Josephum legerit, expilarit; sed fundus horum uberrimus, in una tantula illa de Agrippa narratione. B. Rhenanus in observationibus in Plinii Præfationem, innumeros antiquorum detegit, & enumerat Veterum scrinia, ingratissimè compilasse. Sane initium facit ab Julio Græcino, qui Cornelium Celsum transcripsit, pag. 6. 7. Cæterum, si quod in aliis egit Dio, crimen est; jam vetustas omnis de plagio est condemnanda. *Eratosthenes Cyrenæus*, (verba sunt ex græcis Martiani Heracleotæ) *nescio quid passus, Timosthenis librum* (quem hic de Geographia, ante Strabonem scripsit) *in suum transtulit, paucis quibusdam additis: adeo ut nec proemio ejus abstineat, sed ad verbum omnis λέξιν illum proprio apponat operi.* Q. Ennium Cicero (expilator Demosthenis & Isocratis) in Bruto arguit, Cn. Nævium compilasse. *Scripserunt alii*, inquiens, *rem versibus, & luculenter quidem scripserunt, etiamsi minus, quam tu, politè. Nec verò tibi aliter videri debet, qui a Nævio, vel surripuisti multa; si fateris: vel, si negas, surripuisti.* Livius etiam, etsi in diversa lingua, deprehenditur plagiarius. Livius, inquit Vossius in Historicis Græcis, *qui Polybium, Scriptorem haud quaquam spernendum, elogio dignatur* (in fine libri 30.) *integros*

tegros eu eo libros, prope ad verbum, describit. Quod passim prodiderat Valesius in Excerptis Polybianis; collatione verò perpetua, ante ipsum Ursinus contextu Livii semper allato. *Polybii*, inquiens in epistola ad Granvelanum, *non tantum sententias Livius; sed verba etiam ipsa, & ad verbum plane expressit* * *Quantum autem Polybio debeat Livius ex utriusque scriptis, quæ reliqua sunt, & maximè e Polybianis iis, quæ in præsentia emittimus, intelligi potest. Ex quibus satis constat, Livium proposuisse sibi Polybium; quem non tantum ut ducem sequeretur in bello Punico secundo, Persico, Antiocheno, Achaico, Numantino, & Punico tertio describendis; sed cujus insisteret vestigiis, & voces quasi ex ejus ore emissas exciperet, dictatasque notaret.* Hæc autem expilatio minus in Livio est conspicua, quod ex græco latina scripserit, eàque lingua indulserit suo genio: at verò si exstarent C. Acilii Glabrionis, C. Licinii Macri, Fabiorum Pictorum Numerii & Quinti, L. Cincii Alimenti, M. Porcii Catonis Censorii, Q. Claudii Quadrigarii, L. Scribonii Libonis, L. Calpurnii Pisonis, L. Cassii Heminæ, P. Rutilii Rufi, M. Terentii Varronis Annales, & Historiæ Romanæ, quas sæpe refert: quæ non latifundia in Livium procurrere, ex his hereditatibus non cerneremus? iisdem plerumque verbis, quod major eorum pars lingua Latina scripserint.

12. In eadem est navi Siculus Diodorus. Verè namque præclareque Vossius de ejus opere ex parte deperdito, scripsit, inquiens: *Æquiori animo jacturam tantam ferremus, si Berossus, Theopompus, Ephorus, Philistus, Callisthenes, Timæus, atque alii exstarent, ex quibus sua assiduo labore* triginta annorum *CONGESSERAT DIODORUS*. Reapse Polybio, qui partim exstat, quot ex eo ad verbum fere descripserit, saltem in fragmentis Diodorus: latè idem pandit Ursinus. Digredior ad Appianum. Is sæpe numero expilat, quem allegat P. Rutilium Rufum in Ibericis; teste ipso Appiano, monenteque Vossio: qua ratione Scaliger Joseppus in Eusebianis pag. *163.*, ipsum *alienorum laborum fucum* appellat; *Polybioque debere multa*, Vossius ait lib. 2. cap. 13. *& Plutarchum ad verbum exscribere, ut viri docti jamdiu observarunt.* Ab his non abludit Cl. Fabricius in extremis ad Appianum (Bibliot. Græc. to. 3. pag. 396.) dum scribit: *A multis observatum est, Appianum in Historia sua,* * *ad verbum multa hausisse e Polybio, Plutarcho, aliisque.* Plutarchus ipse in labores alienos etiam involavit, & qui sua e Plutarcho Dio accepisse creditur, forte an eosdem illos ebibit fontes ac Plutarchus. Johannes Rualdus Plutarchi studiosissimus, in ejus vita præfixa operibus, juratus velut hostis, hæc probat, & latissimè enumerat cap. 22. *Ausim dicere*, scribens, *vix, aut non omnino ullum a Plutarcho scriptum transmissum ad posteros, in quo* * *ex monstrosa illa omnium auctorum lectione; libamenta vel excerpta suis* * *libris* * *non insperserit, inseruitque. Ut nisi auctorum nomina prætexuisset, a quibus aliquid mutuatus est;* * *nos animæ humiles, neque supra vulgus perspicaces, omnia in ejus fundo nata, nihil eò aliunde derivatum, vel Jovem lapidem juraremus. Et tamen, si quis existimet, aliud nihil a quoquam in suas scriptiones eum transfudisse, quam quod suapte sponte indicat, & confitetur, immane quantum sua eum frustratur opinio. Nam quibus sagax ingenium, & ἰσχὺν eximiam natura concedit;* * *in Plutarcho passim agnoscunt,* disjecti, *ut inquit ille*, membra Poëtæ: *nec Poëtarum solum, sed omnium, qui scripto quopiam nomen & decus sibi pepererunt. Juvat unum aut alterum proferre hujusce rei exemplum, sed insigne, atque ἀνέλεγκτον. Priore libello de esu carnium pag. 995. ita scribit:* Οἶνος γὰρ, καὶ σαρκῶν ἐμφορήσεις, σῶμα μὲν ἰσχυρὸν ποιοῦσι καὶ ῥωμαλέον, ψυχὴν δὲ ἀσθενῆ. Vinum siquidem & carnium ingurgitatio, corpori quidem robur viresque ingenerant, animum autem debilitant. *Dictum aureum, & quo Plutarchus usque adeo est oblectatus, ut iisdem fere verbis, iterum usurparit in Commentariolo de animi tranquillitate* pag. 472. B. * *Adi ad locum utrumque: diceres sententiam inibi esse innatam, non insitam: nam ab alio, eam se accepisse nullum indicium facit. Atqui ex Androcyde, auctore illustri,* * *& Alexandro Macedoni ἀπομνημονευθεῖσαν decerptam, & translatam verbatim, denunciat Stromatum lib. 7. Clemens Alexandrinus.* * *Alterum depromo exemplum ex consolatione ad Apollonium pag. 102. C.* Πολλῶν γὰρ ὄντων ψυχικῶν παθῶν, ἡ λύπη χαλεπωτάτη πέφυκεν εἶναι πάντων· διὰ λύπην γάρ φασι, καὶ μανίαν γίνεσθαι πολλοῖς καὶ νοσήματ' οὐκ ἰάσιμα, αὐτοὺς τ' ἀνῃρηκέναι διὰ λύπην τινάς. Cum enim plurima sint, quæ animum commoveant, & perturbent, doloris ea est natura, ut omnium gravissime hoc faciat. Ajunt enim plerosque ad insaniam redactos, inque morbos incidisse non sanabiles. Et quidam fuere, qui dolore mortem sibi consciverunt. *Cape nunc Johannis Stobæi sermonem 97.* * *& hunc locum, cum Menandri, aliàs Philemonis senariis* * *contende. Plutarchum inde suum ditasse agellum, actutum comperies.* * *Simile furtum ejus (absit invidia verbo) qui emunctæ naris sunt, subolfaciunt in Syntagmate, cui titulum* Ῥωμαϊκὰ *facit pag.* 270. C. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐστὶ πρὸς τὸ μέλαν, ἢ τὸ ἁλουργὸν εἰπεῖν, δολερὰ μὲν τὰ εἵματα, δολερὰ δὲ τὰ χρώματα. Haud enim minus de nigro colore, quam de purpureo usurpari potest: dolosa quidem vestimenta, dolosi autem & colores. *Nullum enim est dubium, quin respexerit ad dictum Regis Æthiopum macrobiorum, de quo Herodotus libro 3. cap. 22.* * *Plagium hoc, aut, ut molliùs dicam, hanc allusionem, sive imitationem, de industria, plusquam aliàs solitus sit, Plutarchus occultavit. Credo quod Herodoto debere se quicquam, haud facile confiteri voluisset. Idem dictum quoque, in Sympsiacis imitatus est libro 2. Probl. 1. pag. 646.* * *Sed etiam planiùs, & omnino tanquam sorex, se ipse prodit in libro, quem contra Herodotum scripsit pag. 869.* * *Decies centena hujusmodi, quæ solerter investigando, quæ cum priscis auctoribus, Plutarchi libros conferendo, sagaces & εὑρετικοὶ homines deprehendent. Atqui ex Scriptoribus, quos legere adnotareque fas Plutarcho fuit, minus quam decimam partem, secula priora nobis reliquerunt.* En Plutarchum, etiam apud ejus Encomiasten.

13. Poëtas mitto utriusque linguæ principes: quorum Homerus, a nasutioribus criticis, (ut ab Julio Cæsare Scaligero) dicitur inter alia, in Iliade, Leschen parvæ Iliadis authorem compilasse; nos verò eum Pausania, Machaonem; Virgilius verò in suis Homerum, Hesiodum, Theocritum, Apollonium Rhodium in quarto libro, aliosque derivare: ut quæ ex Ennio, poëtisque latinis verbum de verbo extulit;

tulit; quæ longo ordine refert in Saturnalibus Macrobius. Macrobius ipse plagiarius evincitur a Rualdo, cap. 19. relatæ vitæ Plutarchi. Etsi namque *multa ex Plutarchi operibus*, inquit Ruald us, * *interitui exemerunt cum alii*, * *cum Macrobius*; *solens tamen hic, more suo, mutuum Plutarcho non reddidit*; *tum eum, quod sciam, nullibi nominaverit*. *Dixi*, solens more suo. *Deprehendimus enim ab eo & hunc nostrum, qui hodie adhuc vivit, & alios veteres, nullo pudore ferè fuisse transcriptos ad verbum; neque usquam nominatos. Sic ultimum Saturnaliorum suorum librum, ex Plutarchi Symposiacis, magna ex parte consarcinavit, ut ejus græca, latinis hujus periodis interpretari ferè queas, nisi quæ ex Agellio multa quoque ibidem admiscuit, & pro suis venditavit. Sic primo libro eorundem Saturnaliorum, egregiam dispositionem de Servis, Num dominis beneficia tribuere possint, partim ex Valerii cap. 8. libri 6., partim ex Senecæ epistola 47., & libro 3. de beneficiis cap. 18. contextam adscripsit: nihil suspicatus in furto iri se deprehensum, si per quos profecisset, ingenuè primus non confiteretur*. Mitto & poëtas Tragicos, Æschylum, Sophoclem, & Euripidem: quid de Comicis? Plauti comœdiæ, Terentiique, ad verbum expressæ ex græcis Menandri sunt, Apollodori, & Diphili, & Philemonis: quod Terentius ipse non erubescit. Ex quo inferas, non adeò atrox facinus tunc fuisse, plagium in re literaria, si authorem occuluissent; aut mutuum, si prædixissent. Reique argumento tum allata esse possunt, tum Dio ipse, ipse Appianus, qui Plutarchum exscribunt, qui tunc propemodum prodierat, & ab omnibus legebatur; neque spes ulla affulgebat, se non iri detectum illico. Quamvis ergo *pro certo*, & *indubitato* sit Rualdo (cap. 25. Animadversionum in Plutarchum) *Appianum aliquammulta, ut docti sciunt, nec non & Dionem, a Plutarcho accepisse*; mirabimur, & hunc morem, usque ad Johannem Scylitzam Curopalatem, ad 12. Seculum procurrisse. Curopalates enim tota sibi adscripta Cedreni Historia, eam continuavit ad quosdam annos: & hinc indignatio Caroli Hannibalis Fabroti in epistola ad Cedrenum præfixa: *Unde* inquiens, *mirari subit quanta securitate seculi sui Curopalates, alienum opus αὐτολεξεὶ, Cedreni simia sibi vindicavit*. Sed alioqui, in re præsertim historica, ii etiam alios descripsisse comperiuntur, qui æquales rebus, temporum suorum historias conscripserunt: præclaraque est in eam rem Cl. Fabricii sententia, in extremis ad Appianum (Bibl. græcæ tom. supra relato) quâ *per exempla innumera, oppidò*, inquit, *patet, his qui religioni sibi neutiquam ducunt, alios exscribere, non minus frequens esse, imo frequentiùs, Scriptores suæ ætatis compilare, quam vetustiores*. Haud ergo mirum, si reliqui, majores hosce rescribunt; præsertim si ita latè, aut ita pressè, & Laconice, ut illi scribunt, & linguâ eadem. Anceps namque, & arduum valde est, & ea faciliùs ratione ignoscendum, quæpiam tibi necessaria vel opportuna, ornatè, & sedulò scripta ab aliis invenire, iisque uti nolle nec proficere. Nempe ex tanto rosario discedere non florilegum; sed ea, totidem ferme aliis, labore tuo diu te excruciare, ut reddas, ut imiteris, ut non coincidas: præcipue, si illud nequeas: quod Dioni accidit cum Plutarcho. Cujus stylus, & ratio excogitandi, disponendique, adeo sunt Dioniis proxima in ea lingua; ut si excipias orationem in Dione vernantiorem aliquanto, scatentioremque, ad suavitatem, & enclyticis & expletivis; eadem verba, eadem nomina, eadem periodus diffluens, aut circumducta, in utroque spectari detur. Adde his, si qui eadem gesta scribunt: quum difficile sit, eos etiam non aliquatenus convenire in verba, qui stylo diverso scribunt: & tum videris, quam erat Dioni grave, illorum Plutarchi, aliorumque periphrasin efformare: Quem aliunde, quis tuto affirmet, in præfatione sua deperdita, authores suos, ad instar Plinii, non recitasse? quo non furtum, invito domino, sed mutuum datum acceptum dicere oporteret. Et tamen Plinius, qui adeò religiose præsert authores; passim eos silenter ad totas expilare paginas deprehenditur. Exemplo sint Commentaria Augusti de vita sua, & L. Junii Moderati Columellæ de re rustica; quos libro 2. sect. 23. libro 5. c. 5., & libro 7. c. 2. compilare monet Harduinus collator: & alios sæpe alibi, si authores illi non periissent. Interim hæc agit Plinius, qui in epistola præfixa Operi Naturali ad Vespasianum, gloriabundus: *Argumentum*, inquit, *stomachi mei habebis, quod in his Voluminibus, auctorum nomina prætexui. Est enim benignum, ut arbitror, & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris: non ut plerique ex iis, quos attigi, fecerunt. Scito enim, conferentem auctores me deprehendisse, A JURATISSIMIS, ET PROXIMIS, VETERES TRANSCRIPTOS AD VERBUM, NEQUE NOMINATOS: non illa Virgiliana virtute, ut certarent: non Ciceroniana simplicitate, qui in libris de Rep. Platonis, se comitem profitetur in consolatione filiæ*, Crantorem, *inquiens*, sequor: *item* Panætium de Officiis. Et paulo inferius: *Obnoxii profecto animi, & infelicis ingenii est, deprehendi in furto malle, quam mutuum reddere; cum præsertim fors fiat ex usura*. Idem alibi triumphat, dum Julium Græcinum Cn. Julii Agricolæ patrem, Cornelium Celsum exscribere deprehendit: *Græcinus*, inquiens lib. 14. c. 4., *qui alioqui Cornelium Celsum transcripsit*. Si hic religiosus verbo & abstinentissimus, re vero furax etiam Plinius; quid alii eorum temporum? cum vitium inolevit & plurimis admirari, a paucis deprehendi, dabat audaciam, præbebat securitatem? Hæc autem habui pro Dione excusando, dum ad restitutionem eum adegi. Cæterum in arduo major gloria: quam prava exempla, aut consuetudo seculi, nec juvant, nec assequuntur.

14. Duo tandem, ubi huc ventum est, mihi restant (ut aliquis sit modus Præfationi) Alterum: Quid in hac editione præstiterim: in quo Operis etiam erit Apologia adversus ea, quæ fortasse, qui cuncta quæ sua non sunt, fastidiunt, blaterabunt: Alterum, Quæ in me, dum pro dignitate, paro exornoque opus, summa injuria effutierunt, homines increduli, nimium festini, præcipitesque, & parum laborum ejusmodi æstimatores; vel difficiles & morosi; ne morer sciolos, invidos, otiosos: In quo meæ insistam defensioni. Et ad primum quidem, Quid præstiterim: mitto, qui & quantus apud omnes sit Græcus Tacitus, Dio; quod vel de trivio sunt qui norunt: quod tamen etiam in judiciis de Dione, infra apponetur. Personam detraxi Zonaræ, Dionem detegi, (detectio enim hæc est,

non

non autem inventio) proindè, dedi NOVUM potiùs, quam NOVA : Dionem, utcumque dedi, quod priùs se habere Resp. ignorabat. Penequc integrum dedi Dionem, unam si excipias lacunam ab anno U.C. 671. ad 682. a Coss. M. Tullii Deculæ, & Cn.Cornelii Dolabellæ, ad Coss. M. Licinii Crassi, & Cn. Pompeii Magni : annorum ferme duodecim, quos novem Dio libris excurrerat; a vigesimo sexto libro, ad trigesimum quartum. Hanc enim irreparabilem jacturam, nulli Codices, Excerpta nulla reparant : nec meæ diligentiæ; quæ nihil omninò ad id non tentavit, aut lucubrationes quidpiam contulerunt, etsi historia legatur in Appiano; ac nobis, ubi oporteat, afferatur. Zonaras jam prope ducentos annos, ex quo eum legit Baptista Egnatius in notis ad suam Cæsarum editionem anni 1515. pag. 791. *Ego verò prater Zonara græcam historiam, & Nicetæ Choniatæ, Christoduluque commentarios, &c.* quos legerat; ab omnibus terebatur. Nec ejus Annales in re Romana, plus valebant, quam Zonaræ authoritas, aut fides; qui usque adeo apud plerosque parvi habebatur, atque nutabat (quasi Zonaras sua daret,) ut non infrequenter impugnetur, & *si qua fides* Zonaræ, apud Scaligerum, Palmerium, alios, audiatur. Namque, *non defuere*, Allatii Leonis tempore, *qui censorio quodam judicio, ut minus diligentem, maxime ubi de rebus Romanis agit, vellicarint, atque adeo perstrinxerint. Omnia* (inquit horum alter apud Allatium) *ante Constantinum, ineptè & parum diligenter (de rebus Latinis loquor) explicavit*: ut in sua ad Zonaram Præfatione refert Ducangius. Haud enim potuit ulteriùs obstipa inepta crisis effutire, in iis, ubi magis debemus Zonaræ & Dioni; quod sub larva Zonaræ ignorabant, Dionem ipsum diligentissimum & criticotatum. Zonaras autem, nunquam in prima hac parte Dionem citat, quem in secunda, sæpe numero laudat eum exscribit. Quod indicio mihi est, hominem gratum & memorem beneficii; prima parte in acephalum, ateleutum etiam ipse dicit, incidisse Dionis codicem, antiquissimum; ubi solæ divisiones librorum, & nullæ prorsus fuerint præfixæ anacephalæoses : quæ post Constantinum Magnum, ut diximus, & hinc comprobatur, fuère adjectæ: aliàs ex iis Dionem nosset) aut Dionis nomen : quod in fronte primi tantùm libri, quam deperditam arbitramur, scriptum fuerit. Indeque Zonaram authoris ignorasse Dionis nomen; quem stylo saltem, verbis, ingenio, eadem Romana Historia, cognoscere debuerat, si his animum advertisset.

15. Sane ablepsiam Zonaræ sunt sequuti, quotquot ejus Annales, usque ad Fulvium Ursinum, Henricumque Valesium, volutarunt : nemo enim pariter ac ille, Dionem latere apud Zonaram deprehendit : Nam neque novit hoc Vossius in Zonara (Hist. Græc. lib. 2. cap. 27.) ubi scribit : *Passim autem Dionem, vel sequitur, vel exscribit : ita ut sæpe, quid Dio in libris deperditis senserit & scripserit ex Zonara liceat cognoscere*. Nam de libris aperte loquitur, qui post sexagesimum sunt, deperditis, quique habentur apud Epitomen Xiphilini. Itaque accipi oportere, apertum est, etiam Ducangium, cum de eodem Zonara scribit : *Ita ut multis in locis, de verbo ad verbum Dionem descripsisse dicatur, a Guillelmo Xylandro, Fulvio Ursino, Friderico Sylburgio, & Henrico Valesio, istius Scriptoris eruditis interpretibus : quibus solemne est, ex Zonara ipsum Dionem emendare*. Nam si Ursinum excipias, & Valesium : Xylander, & Sylburgius in vulgatum Dionem, & Xiphilinum sua commentaria ediderunt. Dubitem tantummodo de Cl. Fabricio : Inquit enim : *Præter Xiphilinum, Zonaras quoque in Annalibus suis, Epitomen quandam Dionis exhibere videtur : nam in Imperatorum Romanorum gestis, hunc unicè sequitur, & nonnulla etiam Xiphilino omissa, nos docet : ut jam a Vossio, ac Tillemontio observatum*. Novit equidem Legationes, & Excerpta ex Dione, doctissimus Fabricius; sed qui in Imperatoribus tantùm Zonaram sonare Dionem scribit. Non penetravit ergo in Zonara Dionem in primis latere libris; ut non senserunt, & Vossius, & Tillemontius, quos allegat. Post detectas ergo, editasque Eclogas ex Dione Legationum, & Excerpta ex ejusdem libris, quod ad virtutes & vitia; sagaciores rem istam suboluerunt, eruditi duo, vel tres, summum quatuor; ut Ursinus, Valesius, Ducangius, & Fabricius : qui tamen, ne per somnium quidem, de Dione per editionem Zonaræ reparando cogitarunt; aut alios ad eam rem suo consilio excitarunt. Spartam vacuam ego primus ingredior : sique Dionis apud Xiphilinum Epitomen, licui summa cum laude Leunclavio, in unum volumen compingere cum Dioniis, edereque : ita ut Dionem ipsum, sicuti a 35. libro ad 56. ita a 61. ad 80., se habere Respublica reputaverit, libros hosce retulerit ut Dionios, verba adduxerit; & fides & authoritas Dinnia illi fuerit apud doctos : vitio mihi non vertent duco, aut nulli laudi, ejusdem Dionis Epitomen primæ partis, quæ erat incognita, apud Zonaram, cum Dioniis omnibus colligasse; eoque Dioni pacto, caput restituisse Romanæ Historiæ. Sane is ei saltem locus denegari non potest, qui primæ parti Epitomes Xiphilini, tribueretur, si inventa esset, aut aliunde emergeret in Remp. Literariam. Invenustus aliàs præ Xiphilino sit Zonaras, ego præ Leunclavio, si in eadem navi eum simus, nobis res in diversa cadat : quod in animum, eruditorum inducet nemo, qui invidia non laboret, aut nesciat operi dare pretium. Major contra, mihi gloria inde fiet, si quæ palma victoriæ in medium toti prostabat Reip. Literariæ, eamque nemo unquam perspexit, nemo arripuit, hac illac dispersam; modò obducto veluti sipario, patefacta; cum laude, & gratanter excipiatur.

16. Videar autem ego fecisse nihil, cum plusquam Leunclavius Reip. ego conferam. Jacebat Protome magnæ statuæ proruta ad Athenæum : authorem operis norat nemo; & opus ipsum, erat obscurum fere, & in parvo pretio (non magno utique, & pro merito) ex ignoratione, cujus esset artificis, cujus corporis, cujus lapidis pretiosi. Caput, brachia, reliqua, addita fuerant. rescissis propriis & deperditis, statuæ brevioris; scalproque ineruditiori deformata. Antiquarius, qui restituat fracta, qui inveniat : ne quidem postquam est proditum, Dionis deperdita me invenisse (& tot annos tardata

est.

est hæc editio: non parva certè morula rimatoribus) corpus reliquum, qui Phidiæ aut Praxitelis opus monstret, & ex marmore detegat, Pario, aut auro; aliquam procul dubio inibit gratiam ab Republica Literaria. Quid si, coagmentatis omnibus; ita suo loco quæque aptet, ut vix vi de cicatrice aliquando appareat, & statuam iterum erigat, restituta etiam ejus basi, cum data olim inscriptione? Porrò, si magnam gratiam: non aliud ego feci in Dione (erudito colloquor cum lectore) nec magnam attamen ego exigo, cui magni loco premii & laudis est, Reipublicæ serviisse; innumeris experimentis probasse Dionis opus, dedisse Romanæ ejus Historiæ titulum, caput, reliqua ex Plutarcho & aliis, in Epitome Zonaræ diutiùs deformata. Si id nihil est in Remp. contulisse; qui non probat, det meliora. Utinam & dedisset: & cur non dedit? Si fors non læva fuisset, minoris longè mihi staret vigiliarum: sed non aliter potuit inveniri. Fateor equidem me non dare Dionis Præfationem, non multos annos a Sulla, non nobilissima multa, quæ in Epitomis Zonaræ & Xiphilini desunt, quod hæc omnia jam perdidimus. At enim verò statuam quis acephalam, brachio aliquo, aut pede mutilam fioet, si ea mereatur, ut adscitio saltem capite, brachio, pede, etsi non suo, in medium prodeat? Nemo deformitatem illam, opinor, velit; nec damnet restitutoris solertiam & industriam. Romam planè ignorabit, nec delibavit Romanas Antiquitates, qui restitutiones ejusmodi, innumeras non novit, tum in ædificiis, templis, columnis (ut in Pantheo, & in Pauli via Ostiensi) cum in inscriptionibus, statuis, signis, vetustis libris; omni cum laude per benemeritissimos idcircò de Rep. Literaria. Parco exemplis, quæ sunt sexcenta; etiam in operibus quæ prostabant; iisque tribuebantur quis vulgus voluit; quæ eruditiores detexere, quibus authoribus, quibus viris, Heroibus, Diis Deabusque debeantur. Ad rem, quæso, etiam Valesius audiatur, dum sibi præparat apologema, in epistola dedicatoria ad Peirescium: *Neque verò*, enim ait, *hæc utpotè Excerpta spernenda ac negligenda cuiquam debent videri. Etenim cum Scriptores ipsi, optima sui parte mutilati ad nos pervenerint; inventis cujusquemodi reliquiis frui nolle, nimis delicati ac fastidiosi ingenii esse arbitror. Quod si antiquas statuas & signa ex ære ac marmore, tametsi confracta ac mutila miramur; cur non etiam hæc optimorum Scriptorum fragmenta pari honore prosequimur? Maximè cum ex iis longè major utilitas, quam ex ullis vel perfectissimis signis percipi possit. Me certè in hisce Excerptis, & exscribendis & interpretandis, posita opera non pœnitet.* Hæc dixit Valesius pro Excerptis; nostra tamen, plus sunt equidem quam Excerpta: quæ sunt ditatissima Compendia, ac proindè multò magis quamipsum, nos positæ in his operæ non pœnitet.

17. Nec alioqui Zonaræ Epitome valdè abludit, aut ab ipso opere Dionio mole ditat. Scimus enim Reipublicæ tempora pressè & jejunè aliquandò Dionem transegisse: latiùsque, & latissimè per tempora, Imperii spatiari. Qui namque margini quondam author, Appiani Alexandrini, suam affixit notulam, allatam in editionibus Stephanotum, a Xylandro lectam, etiam in Codice Augustano; disertè Dionem tradit, (qui manibus tum omnium terebatur) carptim priora, fusè Cæsariana tempora exegisse: Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοί, τὰ Ῥωμαϊκὰ συνεγράψαντο, ὧν καὶ Δίων ἐστί, τὰ μὲν ἀρχαιότερα ἐπιδραμών, τὰ δὲ τελευταῖα, καὶ μάλιστα ὅσα μετὰ τὴν μοναρχίαν ἐγένετο τῶν Καισάρων, καὶ μέχρι τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ τῆς Μαμμαίας, εἰς ὃν ἀπετέλευτα τὴν ἱστορίαν, διεξοδικώτερον ἀναγράψας. *Scripserunt & alii multi res Romanas* (vertit Henricus Stephanus) *in his Dio, qui ANTIQUIORA QUIDEM CURSIM: POSTERIORA verò, maximè autem, quæ sub Cæsarum Imperio, ad Alexandrum Mammææ usque (in quo desinit illius Historia) accidebant; STYLO UBERIORE prosequitur.* Et tamen ex his, quæ apud Zonaram habet Dio, non perfunctoriè, sed fusè aliquoto, eum scripsisse omnia, quæ a primo bello Punico ad tertium acciderunt, abundè constat. Ex iis enim, quamquam Zonaras multa resecet; ea tamen adhuc integra fermè ducere possumus; adeò per annos singulos continenter, & per Consules, cuncta succinctè refert: & adeo per Excerpta Valesiana, & Ursiniana, aliaque multa e Suida, Tzetze, & aliis, passim inspersa operi, omnia reparantur. Nec in aliis ita jejunior Dio est, ut forsitan credi potest: testibus, unde sumpsit, Plutarcho & Appiano; & Excerptis ex eo, *de legationibus, & virtutibus & vitiis* quæ collata cum Zonara; in plerisque, Zonaras sat succi plenus reperitur: ne nimis anxie Dionem ipsum, ubi Zonaram habemus, exoptemus.

18. Præstiti ad hæc, alia in editione secundæ partis. Duos Codices Vaticanos ego Dionis contuli, a 35. libro ad 60.: duos verò Laurentianæ, quorum alter est antiquissimus, Jacobus J. Frid. Filius Gronovius. Xiphilinum & Zonaram recensui ex quatuor Vaticanæ, & ex altero Coïslinianæ, quam edidit Cl. Montfauconius, quæ fusiùs supra dixi. Hæc omnia habes in ista editione: in qua tot supplentur, iis auxilis, hiatus, totque magna sphalmata emendantur; ut si addas; quæ ex Johanne Antiocheno, Suida, Constantino Porphyrogenneta (apud Ursinum, Valesiumque) Johanne Tzetze, & Anonymo Vaticano Palatino, sub Andronico seniore, suis quæque locis ferruminata; alium certè agnoscas Dionem, & pleniorem, ab his qui hactenus prodierunt. Sane Neronem vix alium scripsit Dio, adeo, quæ pauca resecuit Xiphilinus; ex Johanne Antiocheno, Suida, Constantino Aug. & Zonara reparamus. Judaicas res breviter Dionem scripsisse, author est etiam Philostorgius quinto seculo. Trajanus ad Dionium molem nonnihil exsurgit; latiùs Hadrianus, & Antoninus. M. Aurelii eadamus, quæ nec habuit Xiphilinus; qui ejus vitam in suo se non reperisse Dione dixit. Commodiana tempora, Severique & Caracallæ cuncta fermè restituuntur. Dio ipse hinc loquitur in Macrino, Elagabalo, & Alexandro, ex Vaticano illo, quem edidimus, antiquissimo Codice; cujus lacunæ innumeræ nunc supplentur: quod in editionibus præteritis (si nuperam nostram demas) per frusta legi dabatur. Adjice notas, tum meas, cum alienas, quibus loca tanta illustrantur; criticorumq; recentiorum multæ corriguntur anhistoresiæ; & quæ historiam obscuram aut falsam hactenus reddidere, hac luce nova indicantur. Nec denique, pulvis grammaticus in his aliquando deest; quem, etsi parum lubeat; ubi opus fuerit,

non

non vitamus: qui vel inviti in hanc interdum deſcendimus arenam ; quod veritatem quærimus, non certamina.

19. Atque hinc ſenſim ad alterum, quod mihi ex duobus reſtabat, veni : Ad incredulos, congerroneſque & calumniatores, quos mihi non fuit integrum devitare : etſi Q. Fabium Cunctatorem, imitandum mihi propoſuerim, qui cunctando reſtituit rem ; auresque fecerim C. Sulpicii dictatoris, qui patientia incredibili, oblocutores ſuos, & hoſtes vicit. Oportuit namque de Zonara altum ſilere, ne prævenirer (quid enim erat facilius, obvio univerſis eo fonte detecto?) exornareque opus, ut decebat : græca tertium exſcribere : notas pluries reformare. Manuſcriptos ad hæc conferre, edita ſyllabatim, ut ita dicam, conſulere ; verſiones denique recenſere, & vel emaculare, vel novas cudere. Nec Caſanatæa Bibliotheca, quæ mihi Romæ promus condus eſt, ſemper, aut nocte dieque patet. Interea tamen literæ ad amicum U.Cl., ſed rei inſcium, volant undique, Num verum ſit, ſciſcitantes, inventum eſſe Dionem, & num in Vaticana Bibliotheca? nam vel in eo decipiebantur ; errore oborto ex mea ad ipſam itatione ; & quod inde tres Dionis ultimos dedi libros : quem tamen rumorem prudentia, quod jus mihi faſque erat, non ſivit ut diſſiparem. Et cum præſentes ab amico Romæ, ac abſentes, ſolidi, aut enucleati nihil referrent, niſi ſe rem neſcire ; obloquentium paſſim per Italiam, & per loca alia, agmina congeruntur. Dubitantium plena oppida ; ſuſpiciones ſemper ſiniſtræ, ob novitatem & incredibilitatem rei, quæ mihi tantum, non tot eruditiſſimis viris, qui a quadringentis propemodum annis fruſtra, licet contra, ſtudio in hæc intenderant, occurriſſet. Ita acribus initiis, & pronis animis auditum ; cœptum mendacium valuit, & calumnia. Contra fautores pauci, nec audentes apertè pro me eum eruditioribus congredi : quod eorum nomini authoritatique cedere & ſuccumbere oporteret. Vel ipſi amici obtundebant aures, eſſe periculum ex ſingulis, & faciliùs univerſos impelli, quam ſingulos vitari : ut maturarem idcircò editionem, & quantocitius his occurrerem. Nempe ea ex cauſa, monſtrum ut potius ederem, quam juſtum fœtum volebant; & ut prodiret Dio non Prætor, non Conſul, ſed vix laticlavus Senator, ſine auſpiciis, ſine faſcibus, ſine inſignibus Imperii, ac ſuo reliquo comitatu. Sed murium eſt inter Nonas Kalendaſque, elephantum verò tertio decimo naſci menſe: quod æterna opera, ſecùs verò extemporanea, imitantur. Inter authores enim innumeros ſapientiſſime cunctatores, ſuam Hiſtoriam Diodorus Siculus triginta annis abſolvit, viginti & duobus Dionyſius Halicarnaſſeus, totidem noſter Dio. Appianus ſuæ conſcribendæ viginti annos inſumpſit, Plinius quindecim Panegyrico ad Trajanum. Georgica Virgilius ſeptennio, Æneida duodecim annis confecit ; teſte Tib. Claudio Donato, in ejus Vita. Ne ſim prolixus, in re notiſſima eruditis ; nullus author eſt magni nominis, qui ſubitaria ſcripſerit ſua opera. Etiam Zeuſis irriſus, ob operum lentitudinem, dixit, ſe pingere æternitati : Felix nimium, cui nihil objici potuit, niſi quod ignorabat penicillum ab tabula dimovere. Et hinc mihi, auro contra non comparanda, ea Auguſti Othonis apud Tacitum (Hiſtor. I.) Sententia, qua, Nullus, inquit, *cunctationi locus eſt in eo conſilio, quod non poteſt laudari, niſi peractum*. Suetonius Paullinus apud Tacit. Hiſt. 2. *cunctator natura, & cui cauta potius conſilia cum ratione, quam proſpera ex caſu placerent. Compleri foſſas, aperiri campum, pandi aciem jubebat ; ſatis cito incipi victoriam ratus, ubi proviſum foret ne vincerentur*.

20. Surdo ergo narrabant fabulam: præſertim cum honoris famæque diſpendium, & atrocem injuriam mihi impactam & paſſo; certa ſpes foret (ubi tandem elaboratum, & pro dignitate ad Cleanthis lucernam elucubratum prodiret opus) futurum ut brevi egregieque levaret tempus, omnium ſoſpitator : Γατρὸς κοινὸς θεραπεύσει ὁ χρόνος ; proverbium, apud Michaelem Apoſtolium in Parœmiis. Quod, nedum ad ſilentium, verùm & ad ruborem, meos fore ut (adverſa, fluxaque ſeneſcente fama) obloquutores adigeret : atque, ut quo ſæviùs antea me reum habuiſſent, eò præclariùs poſtea, ubi ſatias eos cœpiſſet (niſi religio, vel honeſti ſuaderet ratio) ob innocentiam ſaltem, & ſi quæ merita in Remp. proloqui cogerentur. Adeo anguſtiæ ejuſmodi & certamina, majorem in gloriam forti cedere viro, ſucceſſu temporis ſolent : quibus alioqui ego, adverſæ fortunæ aſſuetus ictibus, obdurueram ex quo, cogitaveram de Dione. Prælo namque, antea etſi ſuberant tres poſtremi Dionis libri : prodirent, ex Codice Vaticano: editio Romæ fieret : attamen adhuc Romæ me Orbi imponere eſt conclamatum. Neque profuit quidquam diu antea, ex Vaticano evulgaſſe Codice mea edi:pro ratione enim frontem perſtringebat incredulorum voluntas:ubique me lacerabant, ubique damnabant inclementiſſimè; cum nemo tamen, Bibliothecam conſuleret Vaticanam: nemo typos Crachianos ad Sanctum Marcum, ad metam propemodum Hippodromi. Quid ſperes modò in re quæ futura aliquando erat, ut ederetur; quamque tanto occulueram ſtudio & occulebam? haudſecùs ac locum, quo educebatur? Eccum edidi tandem opus : ſatiabit, opinor, modo oculos: continebit linguam qui non credidit obloquutor : æquiora loquetur ;& turba reliqua obmuteſcet : Ut factum eſt, eum tres poſtremos illos oculis ſuis luſtrarunt libros. Sed ignoro, cuinam illatum dedecus modò cedat. Haud ſane mihi, qui opus præſtiti : viderint alii, an cedat oblocutoribus.

Poſt hæc autem maledicta, quibus te hactenus volui amice Lector ; tuum eſt modo judicium, atque defenſio, & benigna exceptio mei Operis : quo Patrono, quo Judice, pallentem aliis famam, non trepidus experior, ſed ſecurus. Proinde fruere, tamdiu expectatis ; meque de longa, ſed neceſſaria Tibi Præfatione, ut excuſa, ſic ama. Vale.

CAP. II.

DIONIS VITA.

CAP. II. 1. NAviter autem, seduloque, me facturum opinor, si Romanæ Dionis Historiæ, quam cum Orbe Romano, non per segmenta communico, sed penè universam; novam etiam, & pro dignitate tanti Historici, Consularisque Viri, huic editioni vitam, facem præcedere mihi imperem. Dionem etenim norunt plurimi: sed verè Dionem nosse, ejusque callere vitam, paucis indubiè datum est: quòd antiquorum nemo, quod sciam; de eo, ejusque rebus & studiis, disseruit, ut decebat. Interim nosse de authore operis longè præstat: statàque rimatione cognoscere, quotus ipse, quibusque studiis fuerit, & cujus authoritatis (ut rebus, quas narrat sua concilietur fides, & verum justumque gestorum pondus, ab ipso in ambiguis repetatur) ejus Historiæ conducit plurimùm. Etsi namque magnam in his aliàs adornandis, operam eo pacto VV. Cll. navarunt; in iis tamen nemo aliquid non omisit, nemo multa, & illustria non invertit: quod ex collatione cum nostris, facilè quisque viderit. Factum proinde hinc est, ut & ego meam quoque pro symbola conferre, & in medium prodire non dubitem. Non quòd eorum famæ quidquam detractum velim, quos impensè laudatos jubeo: in primis Suidam, Blancum, Xylandrum, Sylburgium, Leunclavium, Vossium, Vajerum, Hankhium, Popelenerium, Tillemontium, novissimumque Fabricium; velut primos, qui jactis veluti molibus hisce, substructionibusque paratis; aliquatenùs idem hoc compegerunt opus: Sed quod Dioni, ejusque Historiæ, Lectorique meo consultum cupio, quem absolutissima quæque, & Dionis cuncta ex me in hac editione (quo bono fato, planè ignoro) novi expectare. Sanè verò, nec VV. Cll. defuêre, qui me ad eadem hortarentur: quibuscum & alii conspirarunt, qui mancum & suo decore, pacto aliquo, destitutum Viri Prætorii opus, & semel ac iterum Romani Consulis, atque gravissimi, & hactenùs diù desiderati; inter antiquos Græcos, Historici, censebant; si ejusmodi ornamentis, in hoc vestibulo, aut potiùs Historiæ limine, non comptum (ex negligentia, incuriave mea, aut illaudanda modestia) in lucem venire pateretur. Ista itaque, dum non patior, amicis obtemperavi: & quam modo Dionis conscribo vitam, ex ejus potissimùm libris eruo, ut eruditis & doctioribus fiat satis.

2. Q. Cassius Dio Coccejanus (cujus prænomen silente antiquitate, huc usque penitùs latet; egoque non Cajum, Lucium, sed Quintum reputo: prænomina præcipua Cassiorum) Bithynus genere illustri, & jam tum ab atavis, Cassiæ Romanæ gentis nomine, exornato; patrem habuit Cassium Apronianum, avum verò & fortasse Cassium Dionem & Coccejanum, eodem ac ipse nomino, sed Chrysostomum ab eloquentia appellatum; Orbe toto, suis orationibus editis, celeberrimum. Cassium Asclepiodotum, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos; quo obsequio florentem Baream Soranum, in Asiæ Proconsulatu celebraverat, labentem sub Nerone non deseruit, & hinc in exsilium actus est; ex Dionis Chrysostomi fuisse genere non ambigo (1). Nicenum, & Cassium ipsum scripsit Dio (*lib.* 62.) & a Galba Principe revocatum. Assumptum nomen Cassii, ut certum in Græca gente; ita incertum an a L. Cassio Longino, dum Asiam Procos. moderabatur: qui Cos. cum M. Vinicio Quartino sub Tiberio, postea sub Cajo Procos. Asiæ; & monentibus Cajum sortibus, caveret Cassium; a tyranno e Provincia revocatus, pro Cassio Chærea, fatali nominis similitudine, cæsus est. Etiam in Pompejam Macrinam exsilium statuitur: cujus maritum Argolicum, socerum Laconem e primoribus Achæorum Cæsar Tiberius afflixerat. Pater quoque illustris eques Romanus, ac frater Prætorius, cum damnatio instaret, se ipsi interfecêre. Datum erat crimini, quod Theophanem Mitylenæum proavum eorum, Cn. Magnus inter intimos habuisset: quodque defuncto Theophani, cœlestes honores Græca adulatio tribuerat. Ut in Pompejis his Græcis; ita, aut non absimiliter, factum reor a nostris Cassiis, sumptum & datum nomen a Cassio, de quo dixi, aut alio: hac gente e primoribus Bithynorum, inter intimas illi habita. Etiam in Hispania, Pompeji nomen, hoc modo assertum. Perculit is dies, sub Nerone, Pompejum quoque Ælianum, juvenem Quæstorium, tamquam flagitiorum Fabiani gnarum: eique Italia, & Hispania, in qua ortus erat, interdictum est. Et nemo ignorat (ex Appiano, Plutarcho, nostro Dione, & aliis Græcis atque Latinis) Pompeji res gestas in Asia, & in Hispania. Ita M. Pompejus, Theophanis filius, prior dictus est; & ita reliqui, usque ad Pompejam Macrinam, ex amicitia & clientela Cn. Pompeji Magni; aut ex beneficio; quod ab ipso civitate Romana donati sunt. Ipse Theophanes, Cornelius Balbus Theophanes dictus est, postquam Cornelius Balbus, ut magistrum suum, manumisit. Nam Mithridatici is scriptor belli, a Pompejo quidem, cujus erat familiaris, pro concione militum civitate donatus est; sed quod Corneliæ gentis nomen jam usurpabat, filium Pompeji nomine, M. Pompejum dixit. Eodem modo Pompeji Trogi, majoribus e Vocontiis in Gallia Narbonensi, avum, Sertoriano bello a Cn. Pompejo civitate donatum; verisimile est, Pompeji accepisse nomen. Dupliciter enim, Romana nomina, Græci, aliique Provinciales assumebant; si liberi & ingenui, civitatem assequerentur; si servi, a dominis manumissione libertatem obtinerent. A Patronis liberti nomen accipiebant; (a) & deinceps eorum filii: quam rem notissimam, antiquæ, frequentissimæ, innumeræque, apud Gruterum, Lipsium, Reinesium, Fabrettum, aliosque inscriptiones,

(1) [Neron] avoit ordinairement auprès de luy P. Egnatius Celer Grec de Beryte, & Cassius Asclepiodotus de Nicée, le plus riche de la Bithynie. Ils se signalerent tous deux en cette occasion d'une maniere bien contraire. Egnatius étoit un philosophe Stoïcien, qui sous une apparence de gravité & d'homme d'honneur, couvroit une ame maligne, perfide, & interessée, &c. Asclepiodote au contraire témoigna aimer Soranus dans sa disgrace comme il l'avoit aimé dans sa bonne fortune. Il luy rendit un témoignage tres avantageux, & aima mieux se voir depouillé de ses grands biens, & banni, que de trahir son ami & sa conscience. Les choses changerent bien tost de face, Asclepiodote fut rappellé sous Galba, & Egnatius banni sous Vespasien.

Ita Tillemontius sub Nerone an. Christi 66. c. 23. p. 3[illegible] qui pro his citat Tacitum c. 31. p. 292., cap. 32. 33. & Dionem quoque nostrum pag. 724. utique ex Xiphilino, qui quod de suo genere ex Asclepiodoto forte dixit; de more Xiphilinus tanquam inutile aut superfluum resecuerit.

(2) Tertullianus de resurrectione c. 57. Libertus *vestis albo nitore, & aurei annuli, & PATRONI NOMINE, AC TRIBU, mensaque honoratur.*

nes, etiam confirmant. Sed ab Scriptoribus, esto, deducam aliqua. Utque mittam Theophanem (quibus nominibus, alter Cornelius Balbus Theophanes, fortéque eadem ex causa, dicitur, Lesbius; cum noster sit Mityleneus) Alexander Milesius, qui & Polyhistor; captus, & Cn. Cornelio Lentulo venditus, ex ejus pædagogo, manumissus, Cornelius Alexander, etiam ab nomine L. Cornelii Sullæ, qui eum civitate donavit; audiit. Nec absimiliter Asinius Pollio Trallianus, qui sub Cæsare Dictatore, Græcus Romæ docuit; libertate donatus a C. Asinio Pollione, ea nomina assumpsit, abiecto suo, retento solùm nomine patriæ suæ Trallis; quæ urbs in Lydia. Id beneficium proculdubio assecutus, ob libros de bello civili, quos dominus latinè scripserat, ipse græcè. Philo Byblius, qui docuit a Tiberio ad Hadrianum; ex liberto Herennii Severi, Cos. suffecti sub Hadriano, ad Olympiadem 220., Herennii nomen induit. Cæcilius item Siculus, certè ille Calactianus (qui amicus Dionysii Halicarnassei, scripsit de bellis civilibus, & Lexicon vocum Atticarum) fortassis a L. Cæcilio Metello, dum Siciliam pervasit, id nomen sumpsit: Grammaticum autem, libertum credere par est; artes enim docere, tunc minimè ex dignitate viri ingenui, sed ferè libertinorum erat. Cassius Longinus Porphyrii magister, Julius Justinus Sophista, Minucius Pacatus, & Valerius Pollio, Alexandrini Grammatici, & Philosophi; libertorum itidem sunt nomina, & a patronis. A datoribus, vel impetratoribus civitatis, etiam sumpta nomina. Ita Demetrius Magnus, cum ei P. Cornelius Dolabella civitatem impetrat, P. Cornelii Demetrii nomen suscipit; ut Cicero ad Acilium author est. A Claudio impetrante, Tib. Claudius Herodes, Attici filius, Cos.: ab Herennio, Herennius Dexippus, Historicus; qui Atheniensium Dux, pro Romanis in barbaros militavit, & sub AA. Claudio, & Tacito hoc bellum scripsit. Ne sim infinitus in re indubia, ita omnes fermè Græci præstantiores, qui Romanarum gentium nominibus memorantur; a datoribus vel impetratoribus civitatis, sua nomina susceperunt. Haud aliud sentiendum de nostris Cassiis; civitate Romana illustri genti procurata, a L. Cassio Longino Asiæ Proconsule. Datam equidem ab Imperatore Romano, avo suo, Dio ipse testatur oratione 41. pag. 500. Quo pacto, Cassium nomen assumptum sit a Pasicratis patre, avo Chrysostomi (& hinc a Cassio Asclepiodoto, de quo dixi, fortasse fratre Pasicratis) sub Tiberio, aut Cajo, anno U. C. 780 & 787., aut circiter, cùm Prusæ ad Olympum, cùm Nicææ, quæ Dionis est nostri patria. Eam urbem Bithyniæ ad Ascanium lacum, ab Antigono Philippi filio conditam, & Antigoniam priùs dictam, Lysimachus ex nomine uxoris suæ Nicææ, Antipatri filiæ, voluit appellari. Plinius eam Olbiam, & Hermolaus Byzantius, sive Stephanus, Ancoram etiam nuncuparunt.

3. Etiam Dionis nomen illustre, & ad illustria quæque impellere, ominosum. Diones enim fermè omnes, clari fuêre, & Reip. bono nati. Quorum memoria superest, Dio Colophonius, inter celebres Scriptores de Re Rustica, a Varrone, Plinio, Columella refertur. Dio Chius nobilis tibicen, & Dio Diapyrus, cujus Timocles meminit Comicus, cum laude apud Athenæum leguntur: nec aliter Dio Ephesius apud Sponium in veteri inscriptione. Dionis Hipparini filii, Syracusani, gente Regia, & Siciliæ quondam moderatoris, vitam latissimè Plutarchus, inter Platonicos describit. Dioque Academicus, Alexandrinus, Pompeji tempore, princeps legationis est contra Ptolemæum Auletem; qui a Cicerone in Quæstionibus Academicis, & a Strabone citatur. Sed qui hos collegit Cl. Fabricius, & Dionem Coccejanum Chysostomum descripsit; nostrum alium Neapoliten (vereor autem Syracusanum) nobilemque mathematicum Dionem, quo pacto oblitus sit planè ignoro. Varro, ut Colophonium Dionem, eum etiam memorat, in fragmento libri 3. de gente Populi Romani, de stella Veneris dum loquitur; quam mutasse colorem, magnitudinem & figuram Castor scripsit; *Hoc factum*, inquiens, *Ogyge Rege dicebant Adrastus Cyzicenus, & Dion Neapolites, mathematici nobiles*. Ad hos omnes, habetur, & Dio martyr, & item patria Nicenus; cujus tamen tempus & gesta & genus, nobis acta deperdita adhuc invident. Dio autem noster, ob claritatem memoriamque Viri, ex Dionis Chrysostomi nomine dictus est; quem, avum ejus maternum Valesius suspicatur, tum ex nominis gentilitate, tum ex patriæ conjunctione: ambo enim Bithyni, prior quidem Prusensis, alter Nicenus. Cur autem Valesio placuerit, maternum potius genus suspicari, non video: proclive dum potius erat, ex nomine, & patria, & cognomine; paternum Dionis avum, Chrysostomum suspicari. Prusæum aliquando & Xiphilinus, Dionem nostrum appellat; errore suo, an amanuensium juxta ignoro. Sylburgius Xiphilini putat errorem, & secùs forsitan se res habet: etsi Nicæa patria sit Dionis. Potuit enim id accidisse, scribique Dionis manu; quod ejus matris patria, Prusa fuerit: exemplo nobili Artemidori Onirocritici, qui Ephesius; ea ex causa, & Daldianum, se dixit. Cassius tandem Dio, nepos est nostri, Consul sub Diocletiano & Præf. Urbi: & si fides Actis græcis Christinae martyris (IX. Kal. Aug.) post Urbanum Phœniciæ Præses, antea Palæstinæ, tum Procos. Africæ, ex actis genuinis Sancti martyris Maximiliani.

4. Sed Coccejanum nomen, a M. Coccejo Nerva, Principe, Chrysostomus Dio assecutus est; tanquam in Coccejam gentem, aut clientelam adoptatus. Junius Gracchanus, anno U. C. 630. circiter, ab amicitia Ti. Semproni Gracchi, Gracchanus est appellatus. Haud dispari ratione Salvius Otho, M. Salvii Othonis Augusti ex fratre nepos, apud Tacitum, dicitur etiam Coccejanus: ni a matre Cocceja M. Nervæ Cocceji filia; veluti Vespasianus Aug. a matre Vespasia Polla, Domitianusque filius item Aug., a matre Flavia Domitilla; jubeas sumptum nomen. Castricius Coccejanus apud antiquum lapidem legitur: T. verò Lælium L. F. Coccejanum IIIIvirum, cum collegis L. Licinio C. F. Sura (qui post Consul) M. Julio M. F. Frontone, & Sex. Flavio L. F. Falcone, sub Trajano, Cippos terminales per viam Trajanam, per Brutios & Salentinos, pecunia publica, ut curatores viarum, apposuisse, habet antiqua inscriptio apud Gruterum: & verisimile est eadem ratione, Coccejanum sortitum nomen. Cocceja autem gens, ex oppido Narnia originem habuit: in quam prior Consulatum invexit M. Coccejus Nerva, qui Cos. cum L. Gellio Publicola, anno U. C. 718., avus audit Imperatoris Nervæ, apud Porphyrionem. Filius, M. Coccejus Nerva, vir divini humanique juris sciens, & Labeonis Icti

Cl. suc-

Cl. successor, authore Pomponio, ex Cos. cum C. Vibio Rufino; & Tiberio Principi carissimus, cum illum Reip. statum non probaret, cibi abstinentia decessit. Nepos M. Coccejus Nerva, Prætor designatus anno U. C. 817., correptis, qui cum L. Calpurnio Pisone conjuraverant, triumphalibus ornamentis a Nerone donatus, hinc duobus Consulatibus insignis, in utroque Principis collega; cæso Domitiano, in Imperio successit. Præfuit annum, & menses quatuor: decessit in quarto Consulatu, septuagenario major, cum sibi Trajanum adoptasset. Cui, & Coccejo familiarissimus Dio Chrysostomus, a Coccejo Augusto Coccejanus est nuncupatus: sed origo amicitiæ cum Trajano, a C. Plinio Secundo, dum Procos. Bithyniam moderatur. Causa in epistola 85. libri x. ad Trajanum. *Quum Prusæ ad Olympum*, scribit, *Domine*, *publicis negotiis intra hospitium*, *eodem die exiturus*, *vacarem*; *Asclepiades Magistratus indicavit*, *appellatum me a Claudio Eumolpo*, *quum Coccejanus Dio in Bule*, *adsignari civitati opus*, *cujus curam egerat*, *vellet*. *Tum Eumolpus adsistens Flavio Archippo dixit*: *Exigendam esse a Dione rationem operis*, *antequam Reipublicæ traderetur*; *quòd aliter fecisset*, *ac debuisset*. *Adjecit etiam*, *esse in eodem opere positam tuam statuam*, *& corpora sepultorum*, *uxoris Dionis*, *& filii*: *postulavitque*, *ut cognoscerem pro tribunali*. *Quod quum ego me protinus facturum*, *dilaturum profectionem*, *dixissem*; *ut longiorem diem*, *ad instruendam causam darem*, *utque in alia civitate cognoscerem*, *petiit*. *Ego me auditurum Nicææ*, *respondi*: *ubi quum sedissem*, *&c*. *Ita nec Eumolpus*, *nec Archippus*, *quam plurimis diebus expectati*, *adhuc mihi libellos dederunt*: *Dion dedit*, *quem huic epistolæ junxi*. *Ipse in præsenti fui*, *& vidi tuam quoque statuam*, *in Bibliotheca positam*. *Id autem*, *in quo dicuntur sepulti filius & uxor Dionis*, *in area collocatum*; *quæ porticibus includitur*. *Te*, *Domine*, *rogo*, *ut me*, *in hoc præcipue genere cognitionis*, *regere digneris*: *quum alioqui magna sit expectatio*, *ut necesse est*, *in ea re*, *quæ & in confessum venit*, *& exemplis defenditur*, *deliberare*. Trajanus Plinio sequenti epistola: *Potuisti*, respondet, *non hærere*, *mi Secunde carissime*, *circa id*, *de quo me consulendum existimasti*: *quum propositum meum optimè nosses*; *non ex metu*, *nec terrore hominum*, *aut criminibus majestatis*, *reverentiam meo nomini acquiri*. *Omissâ ergo ea quæstione*, *quam non admitterem*, *etiamsi exemplis adjuvaretur*; *ratio totius operis effecti*, *sub cura tua*, *Coccejano Dioni excutiatur*: *cum & utilitas civitatis exigat*, *nec aut recuset Dion*, *aut debeat recusare*. (1) Chrysostomi reliqua, ut ipsum hinc publicè Trajanus, in suum aureum triumphalemque currum assumpsit, pete ex ejus vita præfixa operibus, ac lege apud Philostratum, qui multas Dioni isti Sophistæ, ab Apollonio Tyanæo literas, affert scriptas.

5. Coccejus Cassius habetur in lege, *Cum Tabulis*, *De his*, *quæ ut indignis auferuntur* libro 34., Digestorum, educta ex Papiniano (libro 8. Responsorum) quam hîc a Paragrapho *Quoniam*, referre e re erit: *Quoniam stuprum in ea contrahi non placuit*, *quæ se non patroni concubinam esse patitur*; *ejus*, *qui concubinam habuit*, *quod testamento relictum est*, *actio non denegabitur*. *Idque in testamento Coccejî Cassii*, *Clarissimi Viri*, *qui Rufinam ingenuam*, *honore pleno dilexerat*, *optimi maximique*, *Principes nostri judicaverunt*. *Cujus filiam*, *quam alumnam testamento Cassius nepti cohæredem datam appellaverat*, *vulgo quæsitam apparuit*. Editio Florentina (in folio anni 1553.) & editio Amstelodamensis (anni 1663. in corpore Juris Civilis) Gothofredi, non *Cassium*, ut in reliquis editionibus, sed legunt hîc *Cassianum*. Et num, quid ad nostrum Cassium Coccejanum, is Coccejus Cassius, aut Cassianus pertineat, quæri potest. Principium sumo a Dione ipso, qui ab antiquis *Coccejus* etiam & *Coccejanus*, & *Cassius*, & *Cassianus* est nuncupatus. Δίων, scribit Suidas, ὁ Κάσσιος χρηματίσας, ὁ ἐπικληθεὶς Κοκκήϊος, οἱ δὲ Κοκκηϊανός· Νικαεὺς ἱστορικὸς * ἔγραψε Ῥωμαϊκὴν Ἱστορίαν ἐν βιβλίοις π'· διαιροῦνται δὲ κατὰ δεκάδας. *Dio*, *Cassius vulgò dictus*, *cognomento Coccejus*, *vel*, *ut alii*, *Coccejanus*, *Nicenus Historicus*, * *scripsit Historiæ Romanæ libros 80.*, *qui in Decades distribuuntur*. Et Photius: Ἀνεγνώσθη βιβλίον Κασσιανοῦ Κοκκηιανοῦ, ἢ Κοκκηίου, Δίωνος, ἐν λόγοις π'. *Lectus*, *est Codex Cassiani Coccejani* (*vel Cocceji*) *Dionis libris 80. distributus*. Et mihi difficile non videtur, Coccejus Cassianus, vel potiùs Cassius hic Coccejus, aut Coccejanus; ad nostri Dionis gentem, quidpiam attinere; quamquam Dioni sit prædefunctus. Æquales Dioni, ille, & Papinianus; Coccejus est *Vir Clarissimus*, quod indicat Senatoriam dignitatem: & nomina, etsi corrupta, sunt fermè eadem. Si probatio admittatur, is vel Dionis patruus, vel est frater, ætate major: Qui Rufinam ingenuam, pleno honore, penè, scilicet, maritali (ut Theodorus Marcilius exponit ad Suetonium, in vita Julii Cæsaris) dilexit: filiam ex ea genuit: testamento cohæredem nepti (sorori ne an Dionis filiæ?) dedit. Principes Severus & Antoninus judicaverunt. Sed hi meri conatus, & conjecturæ; quæ eruditorum quærunt probationem.

6. De Aproniani tandem Patris nomine, nullus ambigo, nomen fuisse proprium, aut a matris Aproniæ sumptum nomine, ut a Vespasia, a Domitia, Vespasianus, Domitianus; & nequaquam adoptionis: etsi ex Apronia Romana gente, aliquando adoptivum hoc nomen sit derivatum. Sub Tiberio, Plautius Silvanus Prætor, incertis causis, Aproniam conjugem in præceps jecit: tractusque ad Cæsarem a L. Apronio socero, turbata mente respondit. Equestrem dignitatem in gentem intulit, L. Apronius C. F. C. N., Cos. suffectus anno U. C. . . . & sub Tiberio Procos. Africæ post Ælium Lamiam. L. Apronius Cæsianus, ordinarius Cos. processit anno U. C. 792. Fuit & Apronia plebeja gens, ex qua restat Apronius Victorinus. Cæterum legimus multos Aproniano, modò adoptionem eo nomine indicantes; ut fortè in T. Vipstanio Aproniano, ex Procos. Africæ sub Othone & Vitellio, Cos. anno U. C. 870., & C. Ventidio Aproniano, Cos. quinquennio post, anno U. C. 876. modo verò nomen assumptum, & a quolibet usurpabile. Dum ergo Aprononianos legimus, C. Terentium, & Sex. Samium, Nemausi; M. Valerium M. F., Derthone; & C. Attium, M. Alfium, & M. Æmilium M. F., Romæ; nomina sint ne adoptionis, an secùs, difficile est divinare: & potiùs vera nomina juvat dicere. M.

(1) Philostratus de Vitis Sophistarum pag. 497. Τραϊανὸς γοῦν αὐτοκράτωρ ἀναθέμενος αὐτὸν ἐπὶ τῆς Ῥώμης, ἐς τὴν χρυσῆν ἅμαξαν, ἐφ᾽ ἧς οἱ βασιλεῖς τὰς ἐκ τῶν πολέμων πομπὰς πομπεύουσιν, ἔλεγε... Sane Trajanus Imp. Romæ illum in aureum currum assumens, quo vecti Impp. de confectis bellis triumphant, dixit...

Æmilium Zmaragdum, & Speratam parentes M. Æmilii Aproniani, modò allati; libertini generis autumo ex græco nomine: nec quid magni reputo in aliis, qui sunt milites, hujus nominis. M. Alfius Apronianus *V. C.* quidem legitur, & *Pontifex perpetuus Flaminum* Viennæ Allobrogum, sub Constantino Magno; sed nec facilè dicas, an uti ex *Viro Clarissimo*, Senatorem educimus, ita nomen sit adoptionis; & idem ille M. Alfius Apronianus, qui in modo allato Romano legitur lapide. (1) Etiam in Turcia gente, frequens est nomen; & mihi dubium, an martyr Apronianus, alii genti sit tribuendus. L. Turcius Apronianus, Præfectus est Urbi, Augusto Valeriano. L. Turcius Apronianus, L. Turcij Secundi Aproniani, V. C., & Cos. filius sub Constantino, Corrector est Flaminiæ & Piceni; hinc Tusciæ & Umbriæ: nec abludit a tempore, ut idem ille sit Apronianus P. U., qui sub Juliano Parabata, necem intulisse legitur martyri Bibianæ. Turcius Apronianus (cui Toranius Rufinus suas in beatum Eusebium Hieronymum invectivas mittit) anno circiter 400. a Melania reduce ex Palæstina, ad Christum conversus; judex sedet in Gestis purgationis contra Donatistas in Africa, anno 411. & filius est fortè, allati Aproniani persecutoris. Hoc pacto, sensim in cognomen evasit, nomen frequentius in familia: sed in patre Dionis, nomen est proprium, uti dixi, & ei tantum peculiare: Tunc cæteroqui primò usurpari cæptum, in memoriam Apronianorum, seu T. Vipstanii, seu C. Ventidii Consulum; & a patre Cassio Dione Coccejano Chrysostomo, illorum ut æquali, ita Romæ indubiè amico, fausto omine datum filio. Senatus Consultum Apronianum, non levis est suspicio eruditis, a nostro Cassio Aproniano profectum esse. Qui primus hoc vidit, eruditissimus est Antonius Augustinus in libro de S. Ctis: Franciscus hinc Otomannus, in opere ejusdem tituli; quem rei solum authorem habent, Samuel Pitiscus in Lexico, Petrusque nuper Relandus in suis Fastis. Aproniano autem S. Cto, quid jussum sit, Paulus explicat libro singulari de S. Ctis (in L. Omnib. Ad S. C. Trebellianum) *Omnibus*, inquiens, *civitatibus, quæ sub imperio Populi Romani sunt, restitui debere, & posse hereditatem fideicommissam, actionesque in eam ex Trebelliano transferri; etiam municipibus ad eam admissis. Ita tamen* (addit Julianus, L. Ita tamen, Ad S. C. Trebellianum) *ut hi quibus restitueretur hereditas; actorem eligerent ad agendum, & ad excipiendas actiones.* Sed in assignando tempore, personisque dati S. C., allati variant authores. *Hoc S. C.*, verba sunt Antonii Augustini, *cum post Trebellianum, quod sub Nerone factum est, L. Annæo Seneca & Trebellio Maximo Coss., & non post Salvii Juliani ætatem scriptum sit; crediderim, Pætino, & Cassio Aproniano Coss., Hadriani tempore, factum esse: aut Quinctio Nigro, & T. Aproniano.* Cassium ergo Apronianum, Cos. vult Augustinus sub Hadriano: quo Principe, Aproniani fuere Coss., relati C. Vipsanius cum T. Quinctio Nigro, & T. Ventidius cum Q. Arrio Pætino, annis U. C. 870. & 876. non noster Cassius: fuit enim & ipse Consul. In Fastis Cassiodori Senatoris, habemus Consulem Glabrionem cum Aproniano; in quo tamen corruptio est manifesta. Post Q. enim Arrium Pætinum cum Ventidio Aproniano, Coss. sunt, M. Acilius Glabrio, & C. Bellicius Torquatus: ex quibus, a dormitante olim amanuensi, Apronianus adjectus est Glabrioni, & ex duobus Consulum paribus, unum factum: quod jamdiu animadversum est eruditis. Peritioribus nostri temporis, ut Pitisco, placet Apronianum S. C., nostro Cassio assignare (nequidquam verito S. C. Julianum, post Apronianum emissum ab Didio Salvio Juliano, avo Salvii Juliani, Augusti post Pertinacem) *S. C. Apronianum*, scribenti, *de fideicommissariis hereditatibus, factum est M. & L. Antoninis Imperatoribus, Aproniano & Paullo Coss. anno U. C.* 923. Verum, quod in hoc malum, Aproniani Consulatus iste cum Paullo, ex haud satis probatæ notæ libris venit, Prosperi, Cassiodori, Chronico Alexandrino, Fastis Florentinis, Idatii, & Anonymi, qui passim errant, & sunt corrupti. Contra, qui correctissimi, & inscriptiones antiquæ (ut illa apud Fabrettum pag. 27., in fine: *dedic. III. Kal. Jul.*) habent, *L. Vettio Paullo. T. Junio Montano Coss.* Reapse sic legunt Norisius, Pagius, aliique doctissimi, cum Relando. Pigetque me proinde Pagii, qui scribit, *forsitan Apronianum, esse eundem cum Montano*; quod turpe est confugium, & inane: pudetque Relandi, qui sub his Coss. *Factum*, ait, *esse eo tempore S. C. Apronianum: nisi malis referre ad annum U. C.* 943., quod rem indigestam homini ostendit. Verus itaque Consulatus Cassii Aproniani, anno fuit U. C. 944. cum Valerio Bradua Maurico (alio, ab Atilio Metilio Bradua, feptennio ante, Cos.) Quibus Coss. facilè est, ut meliùs Relandus scribat, *ab hoc forte Aproniano, nomen sumpsisse S. C. Apronianum, cujus mentio est in Lege* 26., *Dig. Ad S. C. Trebellianum*: subdens: *Cassius noster Apronianus, est Dionis Cassii Historici, cujus scripta exstant, pater.* Sed facile est etiam, ut nôn verum scribat: nostro enim Aproniano cum eo S. C. nil commune: pro quo mihi indubia est sententia Antonii Augustini, ob Didium Salvium Julianum, cujus S. C. sub Hadriano, vel Pio, factum est, posterius S. Cto procul dubio esse, de quo sermonem habemus, Aproniano. Interim anterius esse oporteret hoc Salvianum.

7. Præter eos, qui Cassium Apronianum, collegam

(1) Quintilianus lib. 7. cap. 2. Institut. Orator. habet hæc verba (pag. mihi 602.) *Nam id est causa Nevii Aproniani*; quibus ita Burmannus facem addit: Doctissimus Lipsius hunc locum, tanquam similem historiam continentem referens ad Taciti XV. An. 22. legit. *Nonii Aproniani* (Almeloven) quod nomen circa hæc tempora, Romæ satis celebre. Ita *C. Vipstanum Apronianum* Cos. sæpe Tacito memoratum scimus. Vide lib. 14. Annal. c. 1. & ibi Ryck, & 1. Histor. 76. ubi Gronovius. Qui & sæpe in lapidibus veterum, præsertim fratrum Arvalium occurrit. Sic & *Cassius Apronianus* sub Hadriano, quem Dionis Cassii patrem & Consulem facit Glandorpius, anno 876. sed ille *C. Ventidius Apronianus* fuit; & Dion patrem suum præfuisse Ciliciæ dicit, non fuisse Consulem, Epitom. lib 69. Sed qui ex correctione virorum doctorum *Apronianus* Cos. cum Bradua legitur apud Gruterum pag. 26. 9. forte est *Cassius Apronianus*, ut etiam in indice Gruteri notatum. Vix enim video, qua ratione pater Cassii sub Hadriano potuerit Consul esse, cum filius sub Alexandro demum Severo floruerit; nisi cum Glandorpio statuamus, potius avum fuisse, & illum Cassium Apronianum Cos. an. 944. patrem Dionis statuamus sub Commodo. Præterea *Apronianus* quidam memoratur in Lege 28. §. 8. Dig. de liberat. legat. Et plurimi *Aproniani* in lapidibus: ut apud Gruter. III. 3. *L. Minutius Apronianus*, ut legendum esse, non Munatius apparet ex lapide, quem profert Petrus de Marca in Marca Hispanica, lib. 2. c. 16. & alios *Aproniani* in indice Gruteri est videre. Cæterum Glandorpius sibi non constans, hic legendum *Nonium Apronianum* censet in Noniis, sed nihil affert, quo firmet hanc conjecturam. Nos, licet hunc dictum fuisse Nævium aut Nonium ignoremus, nihil temere mutandum censemus. &c. * *Burmannus*.

gam in Consulatu faciunt Pætini(ut Hofmannus post Antonium Augustinum ducem, Glandorpium, Vossium, & Fabricium) sunt, qui Cassiodori Chronicon allegantes, eum Atheniensibus jura, ex Draconis, & Solonis, reliquorumque libris, conscripsisse dicant. Quæ magna quidem, & rara sunt monumenta; & si vera deprehendantur, magni, ob nostri Dionis patrem, sunt æstimanda. Sed Cassiodorus de Hadriano Imperatore loquutus; *Hoc anno*, inquit, *Adrianus Atheniensibus leges petentibus; ex Draconis & Solonis, reliquorumque libris, jura composuit*. Idque *M. Annio Vero, & L. Vario Ambibulo Coss.*, anno U.C. 879. Nullus proinde locus hic erat, aut nostro, aut aliis Apronianis: ut Glandorpius asserebat.

8. Convellendis erroribus intenti, in vulgatissimus irruamus. Dio noster vulgò audit, *Dio Cassius*; cum *Cassius Dio* appellandus sit: imperitiæque tribuitur, jam tum a Georgio Merula, & XV. Seculo, si hoc ordine nominetur, & non cum vulgo. Ita peritiæ sedem occupat imperitia, & divagatur, & Plutarchi *Pauli Æmilii* vitam dicunt, veriti aut potius territi, *Æmilium Paullum* recto nominum ordine appellare. Sanè verò si errare liceat, dicant, etiam, Ciceronem Tullium, Maronem Virgilium, Nasonem Ovidium, Flaccum Horatium, Martialem Valerium, Paterculum Vellejum, Florum Lucium, Tranquillum Suetonium, Tacitum Cornelium, aliosque ejusmodi, gentilitio nomine, in finem rejecto nominum. Eleganter scimus, hæc inversio ab elegantioribus græcis latinisque Scriptoribus olim facta est: nec mihi primo id observatum. Johannes Rualdus in fine vitæ Plutarchi ad Elogium XV. de ea re, ita scripsit: *Veteres Scriptores Prænomen cognomini sæpe amare postponere; Dionem ante omnes.* * *Sed fortassis pullatæ discentium turbæ, vulgatum aut observatum minus est, quod in Dione frequentissimè occurrere, mihi olim animadversum est: ut ex hujus loci transcriptione admoneor. Ait enim* τὸν Βροῦτον τὸν Μάρκον, καὶ τὸν Κάσσιον τὸν Γάιον: *& nos ejus exemplo (quod facere nusquam ausus est ejus interpres) BRUTUS MARCUS, & CASSIUS CAJUS, nulla religione reddidimus. Si quis igitur offendatur, quod ordine inverso ac præpostero, ita loqui veriti nihil simus; advertat tam Græcos, quam Latinos rerum Romanarum scriptores, Prænomen cognomini sæpe amare postponere.* * *Sed in Græcis auctoribus, qui Dione studiosiùs id fecerit, credo non habemus. Libro 36.* Πείσωνα τὸν Γάιον. *Libro 37.* τοῦ Κλωδίου τοῦ Ποπλίου. *Libro 38.* Κάτων ὁ Μάρκος, ὁ Γαουίνιος ὁ Αὖλος. τόν τε Ορτήσιον τὸν Κοΐντον. *Libro 42.* τὸν Αντώνιον τὸν Γάιον, ὁ Πομπήιος ὁ Γναῖος, ὁ Καικίλιος ὁ Μάρκος; *& vulgò passim, cum apud eundem, tum apud ejus breviatorem Xiphilinum;* Λούκουλλος Λούκιος, Καῖσαρ Ιούλιος, Οὐήρος Κυντίλιος, Γάλβας Σουλπίκιος; *& alia sine numero. Latini Scriptores* &c. Affert ex Livio exempla, Plinio, Solino, Tacito, & quod mireris, inter Latinos, ex Dionysio Halicarnasseo.

9. Ad ornamentum nos damus latina exempla. Paterculi sunt *Carbo Papirius*, *Silo Popedius*, *Telesinus Pontius*, *Cato Porcius*, *Pollio Asinius*, *Marcellus Claudius*, & sexcenti alii. Senecarum habentur, *Albinovanus Pedo*, *Gallus Vibius*, *Otho Junius*, *Maximus Stertinius*, *Severus Cassius*, *Silo Popedius*, *Scævola Mutius*, aliique non pauci. Mitto, idem factitantes, Tacitum, Suetonium, Plinium, Lampridium, Spartianum, Capitolinum, Vopiscum & Gallicanum, quibus frequens est hæc inversio: Ipsumque mitto Dionem (ne dum Halicarnasseum, Strabonem, Plutarchum, & Appianum) qui ubi elegantiùs, ibi sæpiùs ita scribit. Sua namque sunt *Varro Quintilius*, *Taurus Statilius*, *Rufus Geminius*, *Nerva Coccejus*, *Rufus Virginius*, *Crassus Calpurnius*, *Ælianus Casperius*, *Sura Licinius*, *Fronto Cornelius*: & ejusmodi infinita. Sed elegantiæ istæ sunt, quæ malè tandem oluissent, si nunquam recto ordine invenirentur; multoque magis si rectè dicere, errori, aut risui haberetur. *Porcius* enim *Cato*, apud eundem, *Mutius Scævola*, *Coccejus Nerva*, frequentiùs scribuntur; & nemo hinc in errorem labitur; ut credat Porcium esse nomen proprium Catonis, Mutium Scævolæ, Coccejum Nervæ. Accidit modò secùs homini, qui *Dionem Cassium* perpetuò dici audiat: & Cassius nomen gentis, (ut in patre, Cassio Aproniano, & in pronepote Cassio Dione, sub Diocletiano Principe, Consule) proprium Dionis nomen evasit; tanquam ac si Dio esset nomen gentis, aut nomen aliud. Nec Dio solum; nam & *Sex. Pompejus Festus*, *Pompejusque Trogus*, *Tatius*, vel *Statius Achilles* (Græcus, non nupetus Lusitanus) itidem, uti & *Æmilius Paulus*, corrumpuntur: cum nemo alio ordine, quam *Festi Pompeji*, *Trogi Pompeji*, *Achillis Statii*, *Pauli Æmilii*, eos nominet. Reliquum nos authores rei etiam habemus Suidam, Photium, Constantinum Porphyrogennetam, & Tzetzem; præter antiquos omnes, qui solitarium Dionis nomen habent; quod indicat nomen ultimum. Suidas scripsit, utrumque nomen: Δίων, ὁ Κάσσιος χρηματίσας. *Dio, cognomento Cassius*: idest *Cassius Dio*: sicuti cum scribit: Λογγῖνος Κάσσιος, *Cassius Longinus*; aut propiùs: Πακάτος, ὁ Μινούκιος χρηματίσας. Πωλίων ὁ Οὐαλέριος χρηματίσας; Πωλλίων ὁ Ασίνιος χρηματίσας: *Minucius Pacatus. Valerius Pollio*, *Asinius Pollio*; & sexcenta ejusmodi. Photius dixit Κασσίου Δίωνος, *Cassii Dionis*. Porphyrogenneta: Δίωνος Κοκκηϊανοῦ, *Dionis Coccejani*; & Tzetzes qui ecgraphon & ipse nactus est Dionis; pluries hoc ordine Dionis nomina scribit: Δίων ὁ Κοκκηϊανὸς, *Dio Coccejanus* (Chil. 6. hist. 69.) Κοκκηϊανὸς Κάσσιος Δίων *Cassius Dio Coccejanus* (Chil. 9. hist. 275. (Cæterum, aut scribit Δίων, aut solitariè Κοκκηϊανὸς; quod est scribere nomen ultimum. Etiam Evagrio Scholastico, dum eum scripsit Δίωνι τῷ Κασσίῳ (lib. v. cap. ult.) ex genio græcæ linguæ, & ex vi eo loci, articuli præpositivi, τῷ, cognomen Dionis est indicatum; dicendumque in versione, *Cassio Dioni*. Sed dixi jam *Cassium Apronianum* patrem, & dicam *Cassium Dionem*, pronepotem; ut vel obduratæ fronti sit liquidum, item in nostro scribendum, dicendumque *Cassio Dione*.

10. Ubi ordinem restitui nominibus nostri authoris, redeo ad Historiam. Dionem pater Romam veniens adduxerit ne, an secus, haud constat: certe aliquando venit; & nemo statarius dixerit, quonam anno: Unum videtur indubium; Principe M. Aurelio. Ubi maximè humanioribus literis, latinis ante alia, & encyclicis disciplinis imbutum, par est credere: ut de mathesi abundè produnt, quæ ejus habemus opera, machinas dum describit. Ab jure Romano, nemo tunc vel nobilissimus abstinebat: quin nobilissimi tantùm juri navabant operam, ut qui causarum patrocinia assumebant, quosque judiciis, & Provinciarum regimini, vel juri dicundo, præesse oportebat: Quæ pars maxima est potentiæ:
a Prin-

a Principe non libertis, aut libertinis, neque populo; sed selectioribus nobilium, communicari solitæ; Romanis Equitibus, Senatoribus. Ad hæc Din patrem habuit Jurisconsultum, Prætorem utique antea, & postea Proconsulem: ipse de jure enucleatiùs, & uberrime semper disserit, & Provinciis multis præsuit ut videbimus. Prætor Urbanus fuit, qui & patronum in foro Romano egit: unde ei simultas cum Juliano, qui imperavit: atque ex profectu etiam colligendum, nam Juri (Romæ potius, quam Beryti) accuratè studuit; non sub Papiniano, Ulpianoque, Modestino, aliove æqualium Jurisconsultissimorum; qui tunc florebant: Sed apud Vinidium Verum, Salvium Valentem, Volusium Metianum, vel Ulpium Marcellum, & Jabolenum, aut Cerbidium Scævulam; qui eos non minus ac Paulum, docuit, & Tryphoninum. Selegerim, si optio detur; Cerbidium Scævolam, qui, Rutilio & Forstero authoribus, Papinianum ipsum & Severum binc Augustum in Jure docuit: unde inter condiscipulos antiqua consuetudo, & aliqua amicitia. Disciplinam militarem quoque assecutum, Romana lex & consuetudo memorata Polybio, moneret; qua post positam prætextam, a decimo septimo anno, decem stipendia cunctos facere, qui ad Magistratus, Remque publicam adspirassent, jubebatur; si sub Principibus inconcusse servata esset. Ipse sanè Dio se militum, dicit (ultimo libro, in Pannonia dum ei præerat) spiritus & militarem licentiam sua disciplina severè cohibuisse.

11. Divini igitur humanique juris Dio peritissmus; & rerum gerundarum, prælucente patre aliisque virorum summis, affatim instructus, in Senatum allectus est. De anno etiam incertum. Sub Commodo autem anno U.C.933. Cassius Dio Senator est: teste ipsomet in Commodo. Nec in Senatum allegi potuit, nisi a M. Aurelio Antonino: quo Principe quique doctrina & virtute celebres Romam undique confluebant. Inter quos est Sextus, non Empiricus, sed Plutarchi nepos ex fratre, Stoicus Philosophus. Quum autem Quintilii fratres Cardianus, & Maximus, & hujus filius Sex. Quintilius Condianus Viri Clarissimi & Consulares, a Commodo strangulaotur, anno U.C. 936. Commodo IV., & Victorino 2. Coss., se fuisse in Cilicia narrat Dio, ibique oraculum diu antea Condiano factum, & ab eo pingi curatum, intellexisse; quod pridem aspiciebat quidem, sed neutiquam assequebatur, de Quintiliis illis loqui. Erat autem tunc Dio penes patrem, nondum quidem Consulem, sed tunc Proconsulem hujus Provinciæ. Nam & hanc Provinciam pater, post multa & longa munia in Rep., sub Commodo, allato anno U.C. 936. est moderatus. (Christi 183. Tillem.) Qui enim sub Trajano & Hadriano eruditissimus id factum opinatur Fabricius, apertè fallitur, T. Vipitanium, aut C. Ventidium Apronianum dnm accipit, pro nostro Cassio Aproniano. Nec advertit, hominem Procos. sub Trajano, Hadriano ve, ab anno U.C. 864. circiter, vel 876.; si Consul sit anno U.C. 944., centenarium, ut minus, & decenarium, hanc fuisse dignitatem exerciturum. Proconsul namqne fit nemo non tricenarius: & ab anno U.C. 864. ad 944. quo Cassius Apronianus est Consul, octoginta labuntur anni. Vossius in errorem hunc suum, traxit, cum alios, tunc Fabricium. Sed Dio ipse Procos. Ciliciæ dicit patrem, dum Commodus imperabat, in pictura Sexti Quintilii de relato oraculo Amphilochi ei facta: nec testis alius audiendus. Præfuit autem & Dalmatiæ Apronianus. Sed Aproianum Asiæ Proconf. quem futurum Principem Caracallæ nutrix somniarat, quæ causa ejus necis anno circiter 206. (dum sub Severo inauditus a Senatu Romano condemnatur) alium a nostro Aproniano facit ut credam, Dio ipse qui ista narrat, & Xiphilinus qui ipsum exscribit, lib. 76. pag. 863. Si enim pater ejus fuisset; nec Dio tantum facinus in patrem siluisset, nec Xiphilinus epitomator; qui alibi Apronianum, & patrem Dionis, & Consulem, & admntum Provinciis regundis narrat.

12. Porro autem, haud videtur inverisimile, Stoicum secta fuisse & Dionem; quæ per ea tempora latè dominabatur; eamque profitebatur M. Aurelius Augustus: qui discipulus Chæronæi, domum Apollonii ventitabat, hunc Stoicum auditurus. Adulatio autem Principes Viros sequitur, umbra noxia: & Auguralis Scientia, in qua passim Dio forte aliquando Augur, proditur peritissimus, Stoicum etiam vult Dionem: etsi Stoicorum aliqui asperè habeantur in ejus opere. Sed multi erant habitu & voce Stoici: philosophi hirta coma, prolixa barba, detrito pallio, longis unguibus, sordidi, & nunquam loti: in quos nobile est scomma Tib. Claudii Herodis Attici, per ea tempora Consulis, quo apud Gellium horum unum intuitus; *Barbam video & pallium*, dixit *Philosophum non video*. Seculum autem hos bonos; & doctos arbitrabatur; Princeps inter caros annumerabat; Provinciis & Magistratibus admovebat; & studuit quisque videri Stoicus, aut esse. Quod ipse Dio in fine Marci monet; plurimos, inquiens, simulasse, se ita philosophari, *ὡς ὑπ' αὐτοῦ πλουτίζωνται, ut ab eo divitiis augerentur*. Nisi ergo inter ejusmodi fuit Dio (nam pro Viro candidissimo, valida urget ratio) pro veritate historica, in suos etiam Stoicos, locutum esse dicendum est: quod laudi, non vitio homini debet verti.

13. Prima ergo tyrocinia Dionis, foris militia, & Romæ Forum & actæ causæ. Qua in urbe, ubi per otium ei datum est, Flavii Arriani, Provincialis sui, utpote viri Bithyni & Nicomediensis, qui sub Hadriano, Præses fuerat Cappadociæ, philosophi quoque Stoici (quod aliud est argumentum, pro Stoico, saltem schola, Dinne) vitam scripsit: initium ejus operum, adhuc adolescentis sub M. Aurelio. Qui merita patris, filii gratissimo aucta libro; (nam illi ipsum inscripsit) remuneratus Dionem; e Foro tempestivius educens, in Senatum adlegit. Quæstura primus magistratus erat urbanus, qui novo Senatori peteretur; ætate annorum viginti & septem; quam indulgentia Principis, aliquando biennio contrahebat. In Dione autem non est, cur ab ætate legitima recedamus: nam nbiisse Quæsturam, indubium est: Uti & fuisse Ædilem exinde, Curulem duco potiùs, quam Cerealem: quia Patriciorum hoc erat, id plebejorum; eoque in munere, curuli sella (ut Prætor, Consul, Censor, Dictator) sedit. Porro a Quæstura ad Ædilitatem post biennium gradus erat; ac antiquitùs Comitiis Tributis utique, non verò Centuriatis creabantur. Succedunt Commodianorum temporum tædia: post quæ P. Helvius Pertinax Aug. in sun brevissimn Principatu, Dionem, præter alios honores, Prætorem, in sequentem annum, designat: ut in grati animi monumentum, ipse testatur, in M. Didio Juliano. Facta ergo hæc sunt anno U.C. 946. quo imperavit Pertinax, ætate

Dio-

Dionis saltem triginta & octo annorum, ut inferius videbimus: ne dicam quod, *sub Principibus* hæc ætas erat legitima ad Præturam. Ita per omnes honorum gradus, inoffenso pede Dio decurrens, jam Prætor urbanus est, sequenti anno 947.: tanta post Consules dignitate, quanta nemini alii Magistratuum erat data; Ut qui olim Centuriatis Comitiis creabatur: non Tributis, ut Ædiles, Tribuni Plebis, aliique minores. Prætura namque, unus erat ex quatuor summis in Rep. Magistratibus: cujus originem, incrementaque, & amplitudinem, Dionis gratia, esto, paucis hîc complectar.

13. Romana plebs, anno U. C. 389. pro plebejo Consule L. Sextio, sibi tandem a nobilitate permisso, Patribus vicissim duos novos Magistratus concessit, qui è Patriciis crearentur, Præturam, Ædilitatemque Curulem. Creatus est primus Prætor Sp. Furius Camillus M. F., qui jus in Urbe diceret: quod antea Consulum, dum & ipsi Prætores dicebantur, munus fuerat. Ita coacti Patres ad unum e plebe Consulem; judicia saltem in Prætore Patricio, ne sibi in plebem potentia deesset, voluerunt. Successu temporis ex uno duo Prætores creati, postea quatuor, tandem sex: quod multitudo crescens civium id exigeret. L. Cornelius Sulla auxit ad octo: at Cæsar decem, hinc quatuordecim, demum sexdecim esse voluit. Falsusque est Pomponius J. C. de origine Juris, dum Sullanis temporibus author est Prætores decem creatos: quod Dio noster & ipse peritissimus Juris & historiæ, de Julio tradit Cæsare. Augustus denique ad duodecim eos redegit; Tiberiusque, hortante, Senatu, ut augeret, jurejurando se obstrinxit, non excessurum: nec ultra Prætores sunt aucti, vel imminuti. Ex his octo, de certis criminibus, quæ ex urna sortiebantur, cognoscebant: quatuor juri dicundo præerant; Prætor Urbanus, & Peregrinus; & Cereales duo. Urbanus jus tantum dicebat civibus; Peregrinus peregrinis inter se, aut cum civibus, litigantibus. Cereales de fideicommissis cognoscebant: additusque aliquando est Tutelaris, qui de rebus decerneret spectantibus ad tutelam: Et ante postque Cornelii Taciti tempora, fuere aliqui ex Prætoribus, qui Ærario etiam præfuisse leguntur.

14. Quod spectat autem ad Urbanum, etsi par in Eo, & in Peregrino erat potestas; major tamen super hunc, aliosque omnes erat Urbani dignitas; ut cui duo Lictores priùs, hinc sex cum fascibus apparuerunt, ut coërcerent, & summoverent. Ad hæc, iisdem auspiciis ac Consules, creabatur: votisque solennibus, Kal. Januarii in Capitolio nuncupatis, sumebat prætextam, qua utebatur; inibat munus; proponebatque in Albo suo Edictum Prætorium, annalem legem; quod eo anno observari vellet: Decemviris stlitibus judicandis (hi quinque Romani Equites, & totidem Senatores) qui ex consilio erant prætorio, causas perplexi juris deferebat. Tumque judicium, cui præerat, Centumvirale (quod centum Equites erant judices) & sub hasta; ejus enim insignia hasta & gladius: unde ortum illud, sub hasta vendi. Planiores verò causas Equitibus, quos judices delegerat, committebat. Ipse a tertia ad meridiem, aut nonam jus reddebat: qua de re populum per accensos monebat suos, sedens pro Tribunali in Sella Curuli eburnea in Comitio, quod pars erat Romani Fori. Alibi Sella simili, quæ post ipsum vehebatur, posita sedebat, & jus quidem, cum opus erat, reddebat; attamen tunc de plano cognoscere dicebatur: unica ratione, quod non sederet in Tribunali. Locus hic autem erat editus ac celsus, eorumque capax, qui de Prætorio suo erant consilio, & forsitan aliorum: atque idcircò Centumvirale judicium nunquam fieri pro Tribunali, semper de plano legitur, quia tot hominum Tribunal non erat capax. Judices autem dabat Prætor formulamque judicii, non judicabat; & habebat jus habendorum Comitiorum: vocabatque in Curiam Senatum: Consulibusque absentibus, Consulare munus in Urbe, (extra quam jurisdictio ei nulla) non lege, sed more majorum sustinebat. Nec illud minimum, quod ludorum publicorum habebat curam: observatumque historiarum est monumentis, Prætorem Urbanum, dum Præturam inibat, ludos suos, magnificentissimos adeo edere esse solitum; ut in iis magnas plerique opes profuderint. Principum propterea liberalitate sæpe sustentabantur: ii præsertim, qui affines erant Principis, vel amici. Exemplo sit Hadrianus Augustus, qui, Ælio Spartiano authore, Prætor factus sub Sura II., & Serviano iterum Coss., HS iterum XX. ad ludos edendos a Trajano accepit. Verique simile hinc est Dionem, qui Consulatus sumptus ab Augusto Alexandro Severo accepit; in his Præturæ, accepturum fuisse etiam a Pertinace, si Pertinax tum vixisset. Peregrinus etiam Prætor, ludos Augustales edebat, sed ab Tiberii temporibus, & sumptibus ex ærario. Tunc enim Tribuni plebei, cum petiissent (scribit Tacitus, primo Annalium) ut proprio sumptu ederent ludos; qui de nomine Augusti Fastis additi, Augustales vocarentur; decreta est quidem eis pecunia ex ærario, utque per Circum triumphali veste uterentur: curru tamen vehi haud permissum. Mox celebratio annua ad Prætorem translata est, cui inter cives & peregrinos, jurisdictio evenisset. Hæc erant partium, & amplitudinis tunc Præturæ: iisque tum erat Dio.

15. In Amplissimo autem Augurum Collegio, facit ut Dionem cooptatum censeam, frequentissima mentio ostentorum, portentorumque, ob quæ male audit apud criticos Christianos. Et summa Collegia Romæ, quatuor; Pontificum, Augurum, VIIvirorum Epulonum, & XVvirorum Stlitibus judicandis. His cura, quoto quinquennio ludos magnos edundi: eisque adjecti *Sodales* quoque *Augustales*, dicuntur Tacito 3. Annalium. Ipse illorum meminit Dio, lib. 53. (pag. 496.) ut, ad sua usque tempora permanentium. *Καὶ αὕτη μὲν διὰ πέντε ἀεὶ ἐτῶν μέχρι οὗ ἐγίγνετο, ταῖς τέσσαρσιν ἱερωσύναις ἐκ περιτροπῆς μέλλουσα· λέγω δὲ τούς τε ποντίφικας καὶ τοὺς οἰωνιστάς, τούς τε ἑπτὰ καὶ τοὺς πεντεκαίδεκα ἄνδρας καλουμένους. Atque hi ludi quinquennio quoque, in hunc usque diem celebrati: quorum curatio penes quatuor Collegia Sacerdotum, ordine & in vices. Dico Pontificum, Augurum, Septemvirorum* (Epulonum) *uti appellantur, & Quindecimvirorum* (Stlitibus judicandis.) Porro per horum Sacerdotes Summorum Collegiorum, ossa Augusti legi putatum, dicit Suetonius cap. 101. Augures, coronati incedebant, ex Plutarcho in Cæsare (p. 730.) & in agrorum terminis, auspicia maxime spectata. Ei sanè Sacerdotio tantus honos accessit, ut nihil belli domique, nisi auspicato gereretur: concilia populi, exercitus vocati, summa rerum, ubi aves non admisissent, dirimerentur. Augurum enim partes fuerunt, ut aves inspicerent,

rent, de Cœlo servarent, nuntiarent; de prodigiis, somniis, oraculis, portentis responsa darent, procurationes portentorum edicerent. In quibus totus, & in toto opere Dio est. Iidem manu gestabant lituum, quo templum ac circulum sibi definiebant, & fines ac regiones, qua involarent, aves, a dextra ac læva in aëre describebant.

16. Interim, spe Imperii injecta, L. Septimio Severo, ex interpretatione somnii hujus, qui verè eodem anno imperavit; *περὶ τῶν ὀνειράτων, καὶ τῶν σημείων, de somniis, & signis* Dio scripsit: eo eventu, ut Severus (cui datis literis Imperium portenderat) dono missum Roma a Dione librum, lectum, gratissimumque sibi esse, dum respondit; testatus sit. Amicitiam cum Severo Dioni reor jam tum ab schola Juris Cerbidii Scævolæ, ut dixi, hinc ab Consulatu Commodi Augusti IV. & Victorini II. decennio ante; ab U. C. 936. quo Bithyniæ Procos. (1) (apud Paschale Chronicon) Severus fuisse, & ibi celebre Apollonium legitur dedicasse: & patria Dionis Provincia, si meminerimus, est Bithynia. Nec ipse alioqui de somniis primus scripsit. Artemon Milesius his libros replevit vigintiduos, quinque Demetrius Phalereus, totidem Hermippus Berytius, tres Geminus Tyrius, duos Panyasis Halicarnasseus. Turba sunt, qui ante Cassium somnia interpretantur; ex quibus, Athenienses Antiphon & Philochorus; Telmissenses Apollodorus & Aristander. Apollonius fuit Attaliota, Alexander Myndius, Dionysius Rhodius, Epicharmus Syracusanus, Nicostratus Ephesius, Phœbus Antiochenus, Serapion Ascalonita, Heraclides Ponticus. Aristarchus, Cratippus, Strato, & Aristophanes grammaticus, fuêre patria . . . . , & Daldianus Ephesiusque Artemidorus. Qui illis ipsis Dionis temporibus, quatuor libris Onirocritica complexus, eos Cassio Maximo dedicavit: forte ex iisdem Cassiis atque Dio; quòd Maximum hunc, Phœniciæ Magistratum autumant Tillemontius & Fabricius. Hos cunctos facile legit Dio, in primisque Aristotelem Stagiritam, Hippocratemque, qui suis vigiliis non hæc studia indigna rati, luculenter etiam de somniis, commentaria edidisse leguntur. Suadetque rem quoque Artemidorus, qui sua scripturus, undique ex Græcia, Oriente, Italia, & undecumque, authores narrat se collegisse, qui ante se de somniis conscripserunt. Inter quos, si Astrampsychum non memoravi, hoc factum; quod Dione posteriorem, nec valde antiquum, Rigaltius eum ducit,

16. Ast interea, vix dum in sequentem annum, Dio Prætor est designatus; quum Imp. Pertinax trucidatur, & M. Didius Commodus Julianus, immensa auri vi turpissimè empto milite, fit Augustus: Tumque ab Dione, universoque Senatu; præcipuè ab iis, quos Pertinax honoraverat, trepidatum est: quod in hos omnes Didius insaniret. In Dionem præsertim, quod dum causarum patronum agebat in foro Romæ; pro justitia tuenda innocentiaque, valde ab ipso Prætor credidit sese læsum. Præturam enim a Marco, obtinuit Julianus. Discrimen tamen, feliciter, tum se scribit Dio evasisse; qui etiam sub Severo & Caracalla in Senatu mansit. Etsi aliquando cum Caracalla, Læto II. & Cereali Coss., anno U.C. 968. Nicomediæ fuerit in Bithynia; Saturnalibus, cum hic Princeps, epulum ibi præbuit Senatoribus. Nec Consul ab iis unquam est designatus: licet proximus a Prætura Urbana, post biennium Consulatus. Quamobrem suo genio studiisque indulgere, coactus potius, quam permissus, meditatur, moliturque Romanum opus. Occasio, somnia, & vita, quam scripsit Commodi, & Hadriani (hanc etiam scripsit ob patrem Apronianum, cujus amplitudini initia ille præbuit) in primis Commodi: cujus vitam Severo missam, lectamque & aliis, placuisse gavisus; Genii sui jussu, universam Romanam Historiam mente concipit: & colligendis, secernendisque, optimis, quibus uteretur, authoribus, incipit lucubrare. Per decem annos, ab eo anni U. 953., partâ paratâque, ut par erat, maxima scriptorum supellectili, scribere exorsus est: rem persecutus, solidis aliis annis duodecim (annos enim totidem ipse narrat) distributo opere in octo Decades, divisoque in octoginta libros (quot orationes nempe edidit etiam ejus avus Dio Chrysostomus Coccejanus) ab U.C. ad sua tempora, ad Severum. Sane quod olim scribenti placuerat & Jubæ Regi; *Ῥωμαϊκὴν Ἱστορίαν* ei titulum fecit Dio, non verò *Ῥωμαϊκῶν Ἱστοριῶν*, aut aliter, velut antiquiorum nonnulli citant: qui titulus ut est erroneus, ita *Ῥωμαϊκῶν* etiam esset optimus. Sed labor, qui ut plurimum Capuæ (unde Geta, Plautianoque II. Coss. anno U.C. 957. sævientem Vesuvium vidit) ubi ejus latifundia cogitavimus, (2) impensus est, eo teste, dum in Italia morabatur; aliquandiu est intermissus, quòd Macrinus post Caracallam Princeps, Dionem extra Italiam (Romæ enim erat cum de assumpto ab eo, Imperio, literæ in Senatu sunt recitatæ) missum; liberis Asiæ civitatibus; Smyrneis, nempe, præfecit, & Pergamenis. Sed brevem fuisse oportet hanc Præfecturam: etsi namque de classo ad Cyzicum, a plebejo quodam ad res novas solicitata, scribat, tamquam ipsemet e propinqua Pergamo, ubi præerat, cognovisset; resque Macrini præcipites ruebant: Attamen paulo post, cum Macrinus de Pseudantonini perduellione literas Romam misit, Dio jam Romæ erat, ubi in Senatu ait se iisdem interfuisse, dum literæ recitantur. At verò dum Elegabalus Romæ Bassianum adoptat, Dio in Asia versabatur, non Romæ; nam in Bithyniam, domum perrexit, & ægrotavit; turpissimi forte illius imperii pertæsus; propterea, & agens peregrè. Tandem verò aliquando, sub Alexandro (sub Elagabalo namque, quique optimi feriantur) Procos. Africæ datus, mox Dalmatiam Præses transfertur, ac denique Pannoniæ Superioris creatur Præses. Pro Procos. Africæ, Præfectum Ægypti, male dixit Antonius Augustinus, in gente Cassia, & exscriptor ejus Pitiscus, in Lexico v. Dio, aut illustrator Ursini Augustinique Patinus: immemores, Equitem, non verò Senatorem, ut erat Dio, jam tum ab Augusto, Ægypto præfici.

(1)
M. Aur.
An. 7. L. Statius Quadratus Procos. Bithyniæ A.U.C. 914.
An. 8. . . . . . Pollio Procos. Bithyniæ A.U.C. 931.
An. 9 Septimius Severus Procos. Bithyniæ A.U.C. 936.
Hi omnes habentur ex Orat. sacris 3. & 4. Aristidis, & ex Actis S. Martyris & Episcopi Polycarpi. Videsis notas Valesii ad Hist. Eccl. Eusebii lib. 4. c. 15. pag. 63. Vide Tillem. art. 4. Commodi Imp.

(2) *Traian Empereur* (l'an. 102. de luy 5.) *ordonna qu'on n'admettroit aux charges que ceux qui auroient le tiers de leur bien en fond dans l'Italie.* Tillem. art. 24. de sa via en fin.

On remarque qu'il (M Aurele) ordonna que tous les Senateurs auroient au moins le quart de leur bien en Italie. Tillem. in M. Aurele (ex vita ejus p. 29.) article 18.

fici. Dalmatiæ olim, ut dixi, præfuit & pater Apronianus: & diutius forsitan quam filius: sub Marco enim & Commodo, Provinciarum Rectores, ad quinquennium regere sunt permissi.

16. Verisimile valde esset, inter præstantissimos illos Viros, quos Mamæa selegit formandis moribus filii, instituendoque novo Principi Alexandro, tum adhuc puero; Dionem quoque fuisse. Erat Senator Dio, nobilissimus, & Vir probus & eruditus; jurisconsultissimus, usu rerum detritus; etiam ab historia; & philosophus magni nominis. Attamen Roma tunc aberat, abfuitque etiam aliquanto deinceps, Pergamenis in Asia adhuc impositus & Smyrnæis; & hinc semper peregrè variis Provinciis datus Præses. Verum Alexandro carissimus semper fuit, ut qui dilexit impensè historicos: nec abhorret a vero, idcircò a Principe isto inter suos præcipuos esse habitum, admotum tribus continenter Provinciis, semel sibi suffectum Consulem, ac iterum secum assumptum: & impendia ingentia ejus ordinarii Consulatus, suis pro eo sumptibus, haud obvia munificentia temporum, acta esse. Hæc enim omnia ipse sibi evenisse narrat. Nam Consul primum fuit, sed suffectus, in sequiori anni parte: neque dubium, cuinam fuerit surrogatus. Ab Alexandro enim sibi primum Consul, qui & de secundo, cum eodem Principe gloriatur: proinde cum L. Quintilio Marcello Cos., qui ordinarius Cos. processit cum Alexandro Aug. 2. anno ab U. C. 979.; Cl. Tillemontius opinatur, suffectum hunc & non ordinarium Dionis Consulatum, ab eo gestum cum Severo Augusto, ante annum U. C. 963. quo anno Severus obiit. Fluxam verò infirmamque opinionem, mea sententia, cùm ob alia non sequitur, tum quod improbabile mihi, ni absurdum est, Exconsulem, a Macrino hinc Smyrnæis & Pergamenis datum Præfectum: quæ tyrocinia erant, post magistratus minores; quibus ascendebatur ad Consulatum. Cæterum Dionis ordinarius Consulatus, in septimum incidit Severi Alexandri annum, U. C. 982., qui est etiam Historiæ ejus finis.

17. Semel ergo Procos. Dio, bis Præses, bis Consul. Procos. Africæ anno U. C. 978. Mæcio Ruso, & L. Turpilio Dextro Coss., tertio Alexandri anno. Insequenti anno Romam rediit, & brevem gessit Consulatum primum in parte anni, U. C. 979. Hinc statim datus est Præses Dalmatiæ, anno U. C. 980. & Præses item Pannoniæ superiori, sequenti anno 981. Denique, ut ex Provincia venit Romam, Consulatum alterum gessit (ut dictum est) anno U. C. 982. Postquam enim (extrema do ejus verba, ex libro ultimo) ex Asia, & Præfectura Smyrnæorum & Pergamenorum sub Macrino, in Bithyniam venit: Nicææ in patria, ægrotavit. (melius, convaluit: nam ἀῤῥωστεῖν, quo verbo hìc Dio utitur, juxta Ammonium, propriè domi convalescens se continere, significat: νοσεῖν verò ægrotare, & in lecto ex valetudine jacere) Reparata salute, ex patria Romam, & extinde ad Africæ Proconsulatum profectus: exactoque anno, in Italiam reversus & Consul suffectus ad breve tempus, hinc recta pene, ut ita dicam, in Dalmatiam, inde in Superiorem Pannoniam missus est. Qua vix dimissa Provincia, dum est Romæ; Prætoriani, post trucidatum Ulpianum, eum quoque sunt comminati, quod quum in Pannonia Dio, continenter militibus præfuisset, verebantur, ne flagitaret, ut Alexander eos etiam, Pannonicorum vivere cogeret institutis. At Imperator, ratione habita eorum nulla, eum magis honestat; secumque iterum una designat Consulem; ac sumptus, qui Consulatum ineuntibus, opus sunt; in se suscipit erogandos. Moleste interim hæc ferunt Prætoriani; quamobrem veritus Alexander, ne eum, ubi cum Insignibus spectent imperii, interficiant; ut extra urbem, jubet, alicubi per Italiam Dio maneat, hujus tempore Consulatus. His gestis, postea Romam venit, & inito Consulatu digreditur in Campaniam ad Alexandrum; versatusque ad dies cum eo aliquot, cumque omni securitate visus militibus, domum dimissus rediit, quòd pedibus laboraret: ut reliquum vitæ hinc tempus, omne transigeret in sua patria. Hoc ipse credidit apertissimè sibi Genium, cum esset in Bithynia, indicasse. In somnis enim aliquando a Genio sibi præcipi visum est, ut hos Homericos versus, (1) ad calcem Historiæ suæ appingeret:

Juppiter e multis crudelibus Hectora telis,
Pulvereque & cæde subduxit, belloque tumultu.

quæ postrema sunt in hac Historia, ejus verba. Utpote qui dexteritate prudentiaque sua, & ope Numinis, manus effugerit Commodi, Severi, Caracallæ, & Elagabali; & ex publicis curis, bellorumque tumultibus, se subduxerit ad quietam, sibique vitam. Colophonem ergo Romanæ Historiæ, in patria imposuit Dio; Consularis emeritus, domi suæ: ubi dum cum ætate gravi, & dolore ex pedibus conflictatur, clinicus, aut sellularius senex, quietum animum tenuit a scribendo.

18. Uxorem indubiè Dio habuit (quam ferali pompæ a Severo Aug. pro Pertinace imperatæ, secum interfuisse bis memorat) ex qua natus ignotus nobis, eum cognominem genuit sibi filium, qui post longa munia in Rep., primùm Cos. fuit cum C. Junio Tiberiano, anno U. C. 1044. Diocletiano Principe; postmodum Procos. Africæ Tusco & Aquilino Coss. (ex Actis Fabii Maximiliani 4. Idus martii sub eo martyris) hinc Præf. Urbi, anno U. C. 1049. Diocletiano Aug. IV., & Constantio Cæsare Coss. Eum autem non filium, sed nepotem Dionis dixi, aliàs tempora non constarent. Sit filius Dioni annorum, ut minus, quindecim, anno U. C. 982. jam erit ab anno U. C. 968. ad 1049., senex annorum 82.; adde reliquum vitæ, quodcumque velis; nonagenarius prope erit, & Præfectus Urbi in ætate dudum exacta. In nepote, absurda hæc omnia evitantur. Adde inverisimile, & neque verum, nostrum Cassium uxorem duxisse sexagenarium. Duxerat enim eam jamtum ab anno U. C. 944. ut minus, extremis Commodi, quum Cæsar hic in natali suo gladiatorium munus edidit: eamque narrat, & filium, cum aliis Senatorum uxoribus filiisque, illi secum spectaculo interfuisse. Degenerem autem patri fuisse filium probat, nulla ejus memoria hinc a patre. Sed quamdiu Dio vixerit nemo scribit; nosque ætatem ejus, ex Senatoria ætate, utcumque assequimur. Initiis enim Commodi, anno U. C. 933. jam Dio Senator est: & ubi Commodus jam Imperator Romam redit, ei, quam in Senatu habuit, orationi, Dio profitetur se interfuisse. Senatoriam autem ætatem, quod constat omnibus eruditis, ipse Dio lib. 52. & Ulpianus (L. ad Remp. D. De munerib. & honoribus) vicesimoquinto definit anno: ejusque saltem, tum erat ætatis Dio; & anno saltem natus est U. C.

(1) Iliad. XI. v. 164.

909. Antoninus Pius dum imperabat. Ab eo enim anno ad hunc U. C. 933., terminis computatis, anni intercurrunt viginti & quinque. Interim non a Commodo Senator factus est Dio, sed indubie a M. Aurelio, anno ante, bienniove; hique accrescunt ejus ætati ab anno U. C. 907. vel 908. Quo calculo admisso, (admitti autem oportet) vicesimum sextum, vel vicesimum septimum, tunc anno U. C. 933. Dio agebat annum Senator; Præturam, legitimam ultra ætatem, gessit anno U. C. 947. annorum triginta novem aut quadraginta; & anno U. C. 982. vitam vixerit, annos quinque ferme, aut sex & septuaginta.

19. Quamdiu postea hinc Dio vixerit, incompertum; duos crediderim, aut tres; summùm annos quatuor: & octogenarium, vel propè, tandem occubuisse anno U. C. forsan 986.; adhuc Principe Alexandro. Hæ rationes nostræ. Cl. at Fabricius: *in patria*, inquit, *diem videtur obiisse supremum, septuagenario, aut propior, aut major: ut potè qui per quadraginta circiter annos, Senatoriam Dignitatem gessit*. Vajerus nihil determinavit, dum *sub vitæ declivi*, ipsum remeasse scribit in patriam: quod Vossius *extrema* factum *senecta* putat: & quique alii vitam Dionis scribunt, de hac re altùm silent. Posset equidem Historia ulterius non producta, etiam mox vitam defecisse, nonnihil arguere, suo authori: sed Dionia subest ratio; gestorum alibi veritatem dum ipse aberat longissime ab Italia & ab Senatu; quia nosse optime, ut decebat accuratum, diligentemque & veridicum Historicum, non poterat, idcircò a prosequendo opere destitisse. Præterea nec id evincet, eo anno, quo Dio est secundùm Cos.; suffectum legi Consulem Gordianum: (quod post Tillemontium, vult Relandus) argumento, quod consuetum, tantum Principi vivo, aliis verò civiliter, aut naturaliter mortuis Coss., Consules sufficere, non absentibus. Esto namque eo anno suffectus sit Gordianus (qui potiori ratione, occiso Elagabalo, anno U. C. 975. IV. Idus Martias, suffectus est Alexandro, tunc primùm Cos. diceretur) non Dioni, sed suffectus est Alexandro, qui *Consulatum ter tantum iniit ordinarium, sed primo nundino*, inquit Ælius Lampridius, *sibi alios semper suffecit*; contentus Augustus tantummodo iniisse, & primo gessisse nundino. Notum opinor, senundina quoque anno; & nundinum ad bimestre; ut Januarius & Februarius, primum nundinum loco allato. Ita, qui *Præturam nobilem*, ait Capitolinus, *gesserat* Gordianus *post juris dictionem, Consulatum primum iniit cum Antonino Caracallo*, (quod Tillemontius figit anno U. C. 966.) *secundum cum Alexandro*: quod uterque Augustus Gordianum sibi Consulem suffecère.

20. Advixerit autem, an secùs, novissimo Consulatui suo Dio; in eo certè suæ Historiæ finem fecit. Homo dexterrimus ac prudentissimus, qui tempora illa bonis omnibus difficillima, adeo feliciter est emensus, ut in eorum nullum impegerit scopulorum in quos tot Clarissimi viri alii, naufragium, sub truculentis, insanientibusque Principibus, pertulerunt. Juvit autem, cavitque ad hæc hominem, ejus ratio studiorum, & sana Philosophia: in primis verò Sapientia ab Historia, magistra vitæ: A qua uberrimè, tot variis Gentium, hominumque contrariis eventibus detritus, ne dum edoctus, dum una cum collegis Senatoribus renuntiat octo Principes; Commodum, Julianum, Severumque novit pati; Caracallam verò, Macrinum, & Elagabalum ferre sapuit & vitare. Secessus autem illi, & studia, sacra fuerunt anchora; & plus silere, scribereque, quam loqui. Quam ob rem sibi Dio, suoque nomini summopere consuluit: non scriptitans, sed scribens æternitati; qui sibi a suo Genio promissum memorat, suam numquam Historiam perituram. Veritatem tamen eventus, & laboriosi indefessique spem viri, potiùs quam Genii oraculum, nos (sed labore procul dubio, majori) per vicennium & biennium jam curavimus: nempe tot annos, quot ipse suæ Historiæ scribendæ insumpsit: Quòd, quæ in magnum Reip. usum Dionis Historia semper fuit, hactenus non ab vulgo, sed ab eruditissimis quibusque, & optimis ingeniorum operumque æstimatoribus exspectatur. Ubi Dio namque loquitur; viri authoritas, qui fruitur fama sui, prævalet universis: eoque silente, reliquorum dicta, veluti nutant; & jure quidem. Quod namque ambitioso nimis apparatu Tacitus facit; id quidem etiam, sed occultè, & silenti agmine, & veluti ac si aliud agat, Dio perficit: probè callens, verè politicum sedulò se occulere. Inquirit in causas Dio, docet Principes, milites instruit, armat Duces; & arcana Imperii, casuumque secreta pandit: virtutem denique laudat, influit; & vitia, tanta arte castigat, ut non ars, sed natura ipsa narrare videatur. Imitator Thucydidis, charactere sublimi, & eloquentia optimus, Photio teste amplissimo, claritate perspicuitateque, vel dum intricatissima miscet, frequenter ipso Thucydide major est. Philosophus fuit Dio, & mathematicus, recti tenax, sacrorum callentissimus, Juris sciens, regnandi arte peritus, & humanioribus artibus luculenter imbutus. Non odio quidquam scripsit, aut negligentia omisit, nec studio partium se abripi passus est: & historicam libertatem, sine amarulentia, aut immodestia, præ oculis semper habuit. Æternum denique sibi constans & similis, famam figuramque animi sui, nobis reliquit: non imaginibus, (etsi plena imaginibus ejus Domus) quæ marmore aut ebore finguntur: nam ut vultus hominum, ita simulacra vultus, imbecilla ac mortalia sunt; sed hoc opere, hac forma mentis æterna, quam tenere & exprimere, non per alienam materiam & artem, sed suis ipse moribus potuit & ingenio. Quidquid miramur, manet; mansurumque est in animis hominum, in æternitate temporum, fama rerum. Nam multos veterum, velut inglorios & ignobiles, oblivio obruit; Dio posteritati narratus & traditus, superstes erit: (1) celebrior ex Historia, quam ex Trabea aut Palmata, quas induit; & Imperio dignior, quam abjectus Afer Macrinus, aut monstrum Imperatorum Syrus, fœdissimus Elagabalus.

21. Domum habuit nobilissimam in Palatio, ab ipso potiùs exstructam, quam ab Aproniano ejus patre: quod ipse ultra annos quadraginta Senator Romæ fixus, loco tutissimo, & commodo ad Præturam, vicinam Foro, ad Senatum, ad Principem in Palatio, de domo magis debuit cogitasse. Ea fuit inter ædem Jovis Victoris, & Curiam veterem; teste anonymo, qui sub Arcadio & Honorio, descriptionem Urbis Romæ posteris commendavit. Is Regione X., *Palatium*, inquit, *continet Casam Romuli, Ædem Matris Deûm, & Apollinis Rhamnusii; Pentapylum, Domum Augustanam, & Tiberianam, Ædem*

(1) Ita de Socero suo Agricola Tacitus. Ea nos potiori jure Dioni nostro, posse credimus applicari.

Ædem Jovis Victoris, *DOMUM DIONIS*, *Curiam veterem*, &c. In cujus Commentario Pancirolus (pag. 182.) *Domum Dionis:* scribit, *credo Cassii, Cocceji cognominati, ex Nicæa Civitate Bithyniæ, nobilis Historiographi, qui LXXX. libris, in Decades VIII. divisis, Romanorum Historiam, usque ad Alexandrum Mamææ est prosecutus: ut Suidas refert. Aproniani Dalmatiæ & Ciliciæ Præsidis filius fuit* (ignorat & Consulatum) *Senator Africam Procos; Dalmatiam & Pannoniam Præses rexit. Demum Consul fuit. Ejus domus, ut insignis hic ponitur. Victor pro Dione ponit* Dionysii. *Sed mihi alia lectio magis placet.* Recte omnia, quorum partem est legere in Thesauro Pitisci, verbo *Domus:* sed turpi mendo; quod nobilem hunc Historiagraphum, *sub Diocletiano* facit Consulem; nepote pro avo sumpto. Displicet hic & aliud in Pitisco, quod apud Victorem legi *Dionysii* audito, ipse non Pancirolo consentit, sed cum Nardino in Roma veteri, quærit de quonam hoc Dionysio. *At cujus?* inquiens, *Nomen græcum hoc, & forsan alicujus artificis, aut artium professoris percelebris. Dionysii Iconographi meminit Plinius & Medici. Fuit & Pictor, nec non alius statuarius; multique eo nomine alii. Cujus eam fuisse ex his dixerit?* Neutrius horum dico: quę mendicabula hominum pudet invehere in Palatium: nostri Dionis fuit; qui non Victoris errore, sed amanuensium lapsu, *Dionys*, quandoque scribitur, & hinc sequioribus, tanquam dimidiatus, temere factus integer *Dionysii*. De mendo non dubium, sed certissimum. Etiam in editis Excerptorum, in metopo, *Dionys* legitur; nec alii, dixerim, Dio notior, quam Valesio, & Ursino. Etiam in antiqua inscriptione apud Gruterum, legitur *Alexandro Aug. III. & Dionysio Cos.*, quod ex scriptoris quoque licentia factum dico, qui legere maluerit *Dionysio*, quam *Dione II.* Quis enim ignorat Dionem nostrum, cum Alexandro Aug. III. secundo fuisse Consulem, & nullatenus fictum hunc Dionysium? Cæterum Dio subscriptus legitur secundo suo hoc Consulatu, viginti Codicis legibus plurium titulorum, ita semper, *Dione II. Cos.* (1) Sed de his affatim, & pro causa.

22. Æternum autem nomen hoc domui partum duco, ob celeberrimum nomen Domini; & a magnificentia, amplitudineque & firmitate ædificii; ab elegantia Architectonices; a marmoribus, exquisitisque columnis; & ab Deorum Signis: in primis Deæ Fortunæ (cui toto passim opere, se suaq; omnia devotissimum refert Dio) aliisque ornamentis, quæ post duo secula & eo amplius, ad tempora Arcadii & Honorii, florentissimam famam adhuc sibi Dominoque suo, apud Populum, qui mirifice hisce rapitur, servabat. Quod præter Deorum ædes, publicaque ædificia, & Domos Cæsarum, paucis primorum aut Consulum aut Prætorum, fuerat datum fato. A situ denique, ad austrum Palatii, ubi ædes Jovis Victoris, & vetus Curia, inter quas, ut dixi, Dionis domus: putem ad ædem preter propter modo S. Anastasię, ad Arcum Jani: unde via brevis ad Capitolium. Alexander Donatus, qui recte domum Tiberianam sistit ad Velabrum (ubi modo S. Georgii ad Velabrum) nescio cur veterem Curiam ad Arcum reponat Constantini. Nam cum (ex ipso) domus Tiberiana sit, ad Velabrum; ędes Jovis Victoris sit deinceps; & Domus Dionis, post ędem S. Anastasię esse oportuit.

23. Præter Romanam Historiam; quæ Dio scripserit, multa Suidas adstruit: Ἔγραψε, inquiens, Ῥωμαϊκὴν Ἱστορίαν ἐν βιβλίοις π'. διαιροῦνται δὲ κατὰ δεκάδας· Περσικά· Γετικά· Ἐνόδια· τὰ κατὰ Τραϊανόν· Βίον Ἀρριανοῦ τοῦ Φιλοσόφου. *Scripsit Romanæ Historiæ libros 80., in decades distributos. Item Persica, Getica, Enodia, Res a Trajano gestas, & Vitam Arriani philosophi.* Librum *de somniis & prodigiis*, non novit, aut obliviscitur, qui multa non sua Dioni appingit. Getica dudum est, ex quo non Vossius, aliique in communi versati errore, sed Cl. Ludolphus Kusterus ad Suidam, ad Dionem Chrysostomum spectare ostendit: & hinc nuperus etiam editor Philostrati, *Dionem Cassium*, verba sunt Kusteri, *cum Dione Chrysostomo Suidas hic confudit. Posteriori enim Getica tribuenda esse discimus ex Philostrato, qui libro 2. de vitis Sophistarum pag 491. expressè refert, Dionem Chrysostomum de isto argumento scripsisse.* Non insuetum equidem plures idem tractare argumentum; Sed *Getica* mox Suidas, Dioni Chrysostomo non assignat: adeo verum est nostro dare, quæ alteri eripuerat. Dacica Trajanus scripserat; amici, Dio Chrysostomus (quod olim ad eos profugerat, & diu ibi mansit) Getica; Arrianus Alanica, Parthica, Bithynica descripserunt. Nec *Persica*, quod primus novi, *Dionis* sunt. Opus ea *Dinonis* sunt, qui Tarentinorum Dux, & Clitarchi pater, vixit Magni Alexandri tempore, & scripsit *Persica*; testibus Plutarcho in Themistocle, in libro de Iside & Osiride, in Alexandro: Plinio lib. x. cap. 49. Æliano de Animalib. lib. 17. cap. 10., & Variæ Historiæ lib. 7. cap. 1.: Athenæo Dipnosoph. lib. 2. Cornelio Nepote in Conone, Luciano in Macrobiis: ipso Laërtio (ex cujus alibi corrupta lectione, totus hic ortus error) in Proœmio sui Operis, vitæ Philosophorum. Vossius in Historicis Græcis lib. 4. cap. 8. de Dinone locutus, rectè monet, nunc scribi Δίνων, nunc verò Δείνων; & benè scribit: *Diogenes Laërtius in Protagora, citat Dionis* Δίωνος Persica. *Sed* Dinonis Δίνωνος *planè legendum esse liquet, ex authoribus allatis, ipsoque Laërtio in Proœmio;* ubi Δείνων citatur, & ejus Περσικά. Vossius tanta vidit. Mirum proinde eundem non cognovisse, malè a Suida, *Persica* ista Dioni tribui. Aurea (obiter dictum jubeo) illa fuit Dinonis vox, a Plutarcho in Quæstionibus Græcis relata, ex Apollodoro in ῥητίνῃ, qua cum præco, post sententiam a Dinone aliisque dictam, pronunciasset: *Hæc sententia, suffragia habet plura*; ipse liberè continuòque subjecit: *Sed mea habet suffragia meliora.*

24. Scripsisse Dionem Ἐνόδια, vult Suidas: & quid sint hic *Enodia* adhuc quæro. Kusterus nescire se rem testatur; idem facit Vossius: & Wolfius Hieronymus, qui ὁδοιπορικὰ emendat, suo marte, dubitem an rem tangat: *Itineraria*. Ab ὅδιος, est ἐνόδιος, & ἐνόδιος prosa, *in via situs, in via habitans*: unde Mercurii, & Hecates epitheton, qui in viis collocabantur, & colebantur, ad faustum iter. Ἐνόδια etiam dicuntur, *quæ in via occurrunt*. Si hæc admittas, titulus illius operis potest fingi: *De his, quæ fausta occurrunt, in itineribus*; & Dio in ipsis, sua auspicatiora itinera descripserit. Sed vereor homini hoc

(1) Ii sunt: De procur. In quibus causis in integr. De inofficioso testam: De probationib. De compensat. Sin cens. v reliq. De dot. caut.: De donationibus inter vir. & ux.: De repudiis: De administr. tut.: De suspect. tut. De excusat. tut. De his, quæ ut indign. De jure Domin. impetr. De fidejussorib. De pactis: De sententiis & interloc. Ex quibus causis infamia.

etiam afflictum opus. Restant res a Trajano gestæ; nam Arriani vitam (utinam nō deperditam) indubium est a Dione profectam esse: libereque teneo, res Trajani, non Dionis nostri, sed Chrysostomi esse opus; qui διέτριψε τὸ πλεῖστον παρὰ Τραϊανῷ Καίσαρι, ὡς καὶ συγκαθίζεσθαι ἐν τῷ βασιλικῷ ὀχήματι, *maximam ætatis partem apud Trajanum Imperatorem exegit, ita ut etiam in curru Imperatorio cum ipso sederet*: ut ex Philostrato ipse Suidas narrat. Is novit Trajani omnia, is descripserit, quæ longe lateque ille bella & itinera senex gessit per Orientem: eaque Dio noster, quod probè hodieque in ejus hac Historia cernitur, suo operi fusè inseruit. Ipse sanè se Trajani res vel itinera, separatim a sua Historia, antea scripsisse nusquam dicit; quod tamen ait de rebus Commodi: & e regione, non leve argumentum est. Adde dicendi characterem, a Dionio diversissimum, ex fragmentis ejus operis, quæ passim apud Suidam occurrunt; verbo προσκόπτων, Ἔδεσσα, Ἐλλέβια, Φυλάρχης, Χῶμα, atque alibi: etsi Chrysostomi nomine non allato. Quam autem Commodi vitam ante Historiam scripsit Dio, quod Suidas eam non refert; argumento est, opellam neglectam oppidò, postquam in magnum opus intulit eam Dio, nec ad posteros transiisse.

25. Quod ergo tutò tenere possumus; nihil aliud scripsit Cassius, quam Arriani vitam, & Commodi; Commentaria ad Severi somnia & Signa; & Romanæ Historiæ octo Decades. Arriani vita funditus periit, magno Reip. incommodo: res Commodi in Historiam transierunt: & Historia, quam, utcumque redintegravimus, partim periit. De somniis & signis fragmentum, nacti nos primi, apud Johannem Tzetzem; e Chiliade ejus quarta, Historia 132. a versu 266., huc afferre non abs re ducimus:

Γέλωνα Συρακούσιον καθ' ὕπνους δὲ βοῶντα·
Κεραυνοβλὴς γὰρ ἔδοξεν ὀνείροις γεγονέναι·
Ὁ κύων θορυβούμενον ἀμέτρως γνοὺς ἐκεῖνον,
Καὶ θυλακτῶν οὐκ ἔληξεν, ἕως ἐγείρει τοῦτον.
Τοῦτον ἐξέσωσέ ποτε καὶ λύκος ἐκ θανάτου.
Σχολῇ προσκαθημένου γὰρ ἔτι παιδίου ὄντος,
Λύκος ἐλθὼν ἀφήρπαξε τὴν δέλτον τὴν ἐκείνου.
Τοῦ δὲ δραμόντος πρὸς αὐτὸν τὸν λύκον, καὶ τὴν δέλτον,
Κατασεισθεῖσα ἡ σχολὴ, βαθρόθεν κατεπίπτη,
Καὶ σύμπαντας ἀπέκτεινε παῖδας σὺν διδασκάλῳ.
Τῶν παίδων δὲ τὸν ἀριθμὸν οἱ συγγραφεῖς βοῶσι,
Τιμαῖος, Διονύσιος, Διόδωρος, καὶ Δίων,
Πλείω τελοῦντα ἑκατόν· τὸ δ' ἀκριβὲς οὐκ οἶδα.
Dum Gelo in somnis clamat Syracusius,
Quod sibi videbatur tangi fulmine;
Canis turbatum noscens illum nimium,
Latrare non desiſtit, donec excitat.
Quem Lupus olim quoque a morte liberat.
Scholæ namque sedenti adhuc puerulo,
Lupus ingressus, librum manu rapuit:
Qui cum post ipsum pro re rapta curreret,
Commota schola, a fundamentis corruit,
Et omnes cum magistro occidit pueros.
Authores signant puerorum numerum,
Timæus, Diodorus, Dionysius,
Et Dio, supra centum: verum nescio.

Habet & hæc Claudius Ælianus Historiæ Animal. lib. 13. c. 1. & in varia Historia lib. 1. c. 15. ad verbum pene. Æqualis Dioni, & post hoc opus editum sua scribens, ni e Timæo, Diodoro, Dionysioque allatis ea habuit; a Dione illa divulsisse credendus est (1).

HISTORICA DIONIS BIBLIOTHECA.

C A P. III.

1. HAbuit autē indubiè suam Dio Bibliothecam, præcipuè historicorum, ex quibus in Romanam hanc Historiam sua omnia derivavit. Quos autem decem annis collegit, comparavitque, ingenuè professum, Pliniano more, dum operi suo præsabatur, oportuit, saltem ut suis dictis fidem conciliaret: multos sanè in decursu operis ipse innuit. Nosque de Lectoribus nostris male duceremus mereri si authores illos, parte maxima jam deperditos, assecuti (operæ namque pretium esse duximus, & illos investigare) nobis solis innotuisse pateremur. Age ergo in hoc Dionis sacratius Athenæum, Lectores eruditi admittantur; & Græcos Latinosque Historicos, quos diligentissimus rerum verique indagator Dio, & nunquam volvendi bonos authores piger, legisse debuit valuitque, eis per classes, & tempora digeramus. Fons Dioni Polybius fuit, Siculus Diodorus, Dionysius Halicarnasseus, Appianus Alexandrinus, & Plutarchus Charonensis: ex quibus ei authores innumeri innotuerunt. Initium mihi & exemplum a prisca Italia, unde Dio; & deinceps secum.

2. Inter multos, qui Italica conscripserunt, tenusque nomine evasere, Agesilaus est, Antigonus Carystius, Lycus Butheras, Timæus, non ille Locrus, sed Tauromenius, Aristocles Rhodius, Alexarchus, & Milesius Aristides. Chrysippus Solensis eadem scripsit, uti & Clitophon Rhodius, & Conon, & Dercyllus, & Diocles Peparethius, & Dorotheus Atheniensis, & Dositheus, & Promathion,

(1) Ælianus variæ Historiæ lib. 1. c. 13. Περὶ Γέλωνος, de Gelone.
Ὁ Συρακούσιος Γέλων κατ' ὄναρ ἐβέβλητο κεραυνῷ, καὶ διὰ τοῦτο ἐβόα, οὐκ ἀμυδρὸν, οὐδὲ ἀσθενὲς, ὡς ἐν ὀνείρῳ, ἀλλ' ἀνδρικῶς, ἅτε δεινῶς ἐκπλαγεὶς ὑπὸ τοῦ δέους. ὁ δὲ κύων, ὃς περ οὖν αὐτῷ παρεκάθευδεν, ἐκ τῆς βοῆς διεταράχθη, καὶ περιβὰς αὐτὸν, ὑλάκτει πάνυ σφοδρὸν ἀπειλητικὸν καὶ σύντονον. Καὶ ἐκ τούτων ὁ Γέλων ἅμα τε ἀφυπνίσθη, καὶ τοῦ δέους ἀφέθη. *Gelon Syracusius per insomnium ictus fulmine, exclamavit non tacite, neque infirma voce, ut solet in somniis fieri, sed strenue, tanquam gravissimè metu perculsus. At canis, qui prope eum dormiebat, vociferatione perturbatus, & supra eum consistens, vehementer & terribiliter latrabat. Atq; his Gelon expergefactus, metu solutus est.*
Idem Hist. Animalium lib. 13. c. 1.
Γέλωνος δὲ τοῦ Συρακουσίου παιδὸς ὄντος, λύκος μέγιστος ἐσπηδήσας εἰς τὸ διδασκαλεῖον, ἥρπασε τῶν χειρῶν τοῖς ὀδοῦσι τὴν δέλτον, καὶ ὁ Γέλων ἐξαναστὰς τοῦ θάκου ἐδίωκεν αὐτὸν, τὸ μὲν θηρίον μὴ καταπτήξας, περιεχόμενος δὲ τῆς δέλτου ἰσχυρῶς. ἐπεὶ δὲ ἔξω τοῦ διδασκαλείου ἐγένετο, τὸ μὲν κατερρίφθη, καὶ τοὺς παῖδας σὺν τῷ διδασκάλῳ κατέλαβε. θείᾳ δὲ προμηθείᾳ ὁ Γέλων περιῆν μόνος. καὶ τό γε παράδοξον. οὐκ ἀπέκτεινεν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἔσωσε λύκος. *Lupus maxima magnitudine, cum in ludum invasisset, & de manibus Gelonis Syracusani pueri, tabellas dentib. rapuisset, Gelon de sede surrexit, non quidem feram timore perterrens, sed acerrimo tabellarum suarum desiderio, eum insequebatur. Postea autem quam hic extra tabernam ludi literarii fuisset; hæc quidem labem fecit & repentina ruina concidens, pueros una cum præceptore confecit & oppressit. Solus Gelon Divina providentia munere, sodalibus suis superfuit. Quod ipsum (non a Lupo occisum, sed potius servatum fuisse) magnam profectò admiraționem habet.*

thion, & Pyrocles Samius, & Theophilus, & Theotimus. Xenion quoque Italica condidit, & pariter Alcimus Siculus; inſtarque Hippios Rhegini, qui origines urbium Italicarum reliquit (jam tum ab temporibus Darii & Xerſis Regum) C. Julius Hyginus, Hiſpanus genere, & Auguſti libertus, ſcripſit pleniſſime de ſitu urbium Italicarum. Antiochus Xenophanis, & qui eum reſert, Antiochus Syracuſius, origines item Italicas tradiderunt. Utque miſſos faciam, Demagoram, Agathyllum, Cephelonem Gergithium, Damaſtem Sigeenſem, Ariſtotelem Stagiritam, Calliam, Pbiliſtumque Syracuſios, Dionyſium Chalcidenſem, Hellanicum Lesbium, Xanthum Lydum, Carminium, alioſque qui de rebus Italiæ conſcripſerunt; Sybaritica Clitonymus; res Cumanas Sibyllamque Demo Hyperochus Cumanus, Umbricam hiſtoriam Zenodotus Trœzenius, & Hetruſcarum rerum Commentaria, Soſtratus quidem Phanagorites, multis libris, ſed viginti Claudius Cæſar græco idiomate tradiderunt. Ac tandem, ſi cui uſui erant recentiores, niſi antiquiſſimæ, res Siciliæ; eas ediderunt (præter laudatos modo Calliam, Timæum, Lycum, & Ariſtidem) cùm Agrigentinus Philinus, Hermejas Methymnæus, Artemon Pergamenus, atque Athanis; tum Dorotheus Athenienſis, & Doſitheus, & Siculi Dionyſius & Diodorus.

3. Ad geſta tranſeo Romanorum; quorum Annales ab U. C. & Hiſtorias, ad ſua plerique tempora adduxerunt, hinc Cn. Nævius, Q. Ennius, Num. Fabius Pictor, Q. Fabius Pictor, C. Licinius Macer, L. Cincius Alimentus; illinc M. Porcius Cato, C. Acilius Glabrio, L. Scribonius Libo, & Calpurnius Piſo Frugi. Adhuc autem tunc proſtabant L. Caſſius Hemina, A. Poſtumius Albinus, A. Fabius Maximus, C. Fannius, L. Attius, Cn. Gellius, & Sex. Clodius Licinus: & oportuit etiam volutare Q. Valerium Antiatem, C. Junium Gracchanum, L. Valerium Feneſtellam, (1) C. Procilium, Sex. Venonium Vindicem, non ſecus ac L. Aranculejum Cottam, M. Terentium Varronem, Q. Hortenſium Hortalum, Q. Lutatium Catulum, & C. Julium Senatorem. Porrò tum nec difficiles erant inventu, Q. Ælius Tubero, M. Æmilius Lepidus, Cn. Aufidius Baſſus, P. Cornelius Scipio Africani F., L. Cornelius Siſenna, M. Tullius Cicero, T. Pomponius Atticus, M. Artorius Naſo, M. Junius Brutus, Tanuſius Geminus, C. Vellejus Paterculus, T. Livius, L. Annæus Florus, Æmilius Macer, C. Julius Cæſar, Annius Fæcialis, Tib. Claudius Cæſar, A. Gabinius, Sulpicius Galba, C. Cornelius Tacitus, C. Suetonius Tranquillus, Sex. Pompejus Trogus; Cornelius Nepos, & Q. Aſconius Pædianus. Qui omnes Latinè, aut Græcè, & ſoluta aut ligata oratione res Romanas, omnes ferme Latina gente; ab initiis deſcripſerunt. Quod verò ad homines ſpectat Græcos, eoque nomine Dioni parabiliores, Polybius primas obtinet, Cornelius Alexander dictus Polyhiſtor, Poſidonius Apamenus, M. Pompilius Andronicus, L. Cœlius Antipater, Diodorus Siculus, Dionyſius Halicarnaſſeus, Strabo Amaſenus, Juba Rex Maurus, & Nicolaus Damaſcenus: ſecundas verò Agatharchides Cnidius, Memnon, Favorinus Arelatenſis, Ptolemæus, & Appianus Alexandrini; & Butas, & Clemens, & Diocles, & Plutarchus.

4. Gallica Calliſthenes tradidit Sybarita (ex celeberrima illa Sybari) qui quæ Galli Senones Romæ, & inde digreſſi, per noſtras Regiones Campaniæ, Apuliæ & Calabriæ, aliaſque in Regno Neapolitano geſſerunt, ſcripſit: & quanta modo jactura! Clitophon Rhodius eadem exaravit, præſertim verò Demetrius Byzantius, qui Gallorum ex Europa in Aſiam cum Rege eorum Brenno, tranſitum deſcripſit, coævus, Olympiade 125.

5. Ad Scriptores rerum digredior ſingularium. Res Pyrrhi in Italia & Sicilia geſtas, Zeno Cottiæus (qui Alexandri floruit magni tempore) literis conſignavit, Callias Syracuſius, Timæus Tauromenius, Lycus Butheras Rheginus (ex quo ut cive, & æquali rebus, quas Decium Campanum Romanoſque milites, Dio Rhegii geſſiſſe narrat, opinor ducere) Diodorus Siculus ex Agyrio, & Dionyſius Halicarnaſſeus & Plutarchus Chæroneus. Res Hannibalis in Italia, Punicaſque, Chryſippus Solenſis ſcripſit, Soſilus Ilienſis; qui cæteroqui in Græcis Hannibalis magiſter, & nugarum anilium conſarcinator, vix nomine Hiſtorici dignus dicitur a Polybio; Eumachus civis Neapolitanus, a quo, ut autopte Dionem duco accepiſſe, quæ de Neapolitanis narrat cum Hannibale, & quæ de Nucerinis, Nolanis, Acerraniſque: & quæque alia Campana, etiam Zonaræ epitomaticum inſtitutum nobis eripuit. Ita Scriptores Patrios; fatum, tempus edax, & barbari Patriæ inviderunt. Hannibalem ſcripſit etiam L. Cœlius Antipater, dum adhuc Gracchorum turbæ fervebant. Bella Punica primus Zeno tradidit Cittiæus, hinc Philinus Agrigentinus, qui ſignatè bellum Carthaginenſes inter, Romanoſque circa Siciliam deſcripſit, & Q. Fabius Pictor. Sed, ut hic Romanis nimis addictus, quædam longe aliter narrat ac geſta ſunt; itidem Philinus familiaris Hannibali, partium ſtudio, nimium velificatur honori Carthaginenſium. Idem argumentum Cn. Nævius, tractavit, qui bellum Punicum primum, in quo militavit, verſibus ſcripſit jambicis, & paulo poſt cum ſecundo, Heroico carmine Q. Ennius Eadem proſequutus eſt M. Porcius Caro, L. Caſſius Hemina, Polybius Megalopolitanus, Hippagoras, qui famam ſibi proprie peperit, opere de Carthaginenſi Republica ejuſque rebus, L. Arruntius Stella; T. Livius, C. Silius Italicus (ſed poëticè) Alſius Avitus, & L. Annæus Florus. Etiam Hannibal ille magnus, tempus nanciſci ſapiit, quo græce ſcriberet de Cn. Manlii Vulſonis in Aſia rebus geſtis. Virtus hominem eò impulit.

6. Quod ad bella attinet alia, Numantinum P. Rutilius Rufus græce ſcripſit, in quo Tribunus militum, ſub P. Cornelio Scipione Africano Æmiliano militaverat; Polybius Scipioni cariſſimus, & L. Cornelius Siſenna rebus æqualis. Caſus Pruſiæ Regis, Nicander Chalcedonius tradidit; & eos Philippi & Perſei cum Romanis, Strato. Aſclepiadem Bithynum, oriundum Nicæa Dionis patria, Apamiæ verò natum, nemo dubitet, an Dio legerit, habuerit, in Bithynicis, ſub Attalo Rege & Eumene ſcriptis; & hinc refixis continuatiſque a Bithyno etiam Nicomedienſi, Arriano ſuo (cujus; ut diximus, vitam ſcripſit) pariter in Bithynicis. Jugurtbinum bellum C. Saluſtius Criſpus dedit: quod Græcæ fidei Zenobius Sophiſta ſub Hadriano vertit; & Conjurationem Catilinariam; quam ſe legiſſe Dio ipſe, libris 40. & 43. expreſſe teſtatur.

Sul-

(1) C *Valerius Feneſtella*, habetur in Inſcriptione Numi Auguſti *Duumvir cum L. Caſſio*, apud Fitiſcum verbo *Feneſtella*.

Sullanas res Sulla ipse in suis Commentariis, modo allatus L. Cornelius Sisenna, & Plutarchus scripsit; C. Marii verò gesta M. Tullius Cicero, C. Oppius Metellus, & L. Calpurnius Piso. Sequuntur Cimbrica, quæ A. Licinius Archia (poëta pro quo Cicero habuit orationem) & Dorotheus concinnarunt: etsi id hic, in rerum Sicularum opere scripserit, libro 4. ubi, ut Marius bello Cimbrico vivus, narrat, somnio monitus Calpurniam filiam sacrificavit. Quod Sociale & Marsicum, & Italicum bellum dicitur, amicus Ciceronis, & certe Aquinas, Casinasve, L. Luccejus descripsit, & Alexander Ephesius Polyhistor, L. Licinius Lucullus (celeberrimus ille) omnes contemporanei, & pars rerum maxima. Post Sociale, Servilo (1) quod natum est, duce Spartaco, bellum, Cæcilius Siculus Calactianus, descripsit omnium diligentissime: Sequanienm M. Terentius Varro, non Romanus ille; sed Atacinus ex Galliis: Histricum Hostius: Cypriam M. Porcii Catonis minoris expeditionem Munatius Rufus: & C. Oppius Metellus bellum Hispaniense: Gallicum C. Julius Cæsar, idem qui eos domuit, & A. Hirtius prosequuntur. Bellum inter Brutum & Cæsarem P. Volumnius Eutrapelus scripsit; inter Cæsarem & Pompejum C. Asinius Pollio (quæ libertus Asinius Pollio Trallianus, græce ex latino vertit) Cn. Aufidius Bassus, Tib. Claudius Cæsar, & M. Annæus Lucanus: Prælium denique inter Augustum & M. Antonium, ad Promontorium Actium, C. Rabirius posteris commendavit.

7. Lucullum Memnon, & Plutarchus; ejus verò triumphum, qui ei interfuit, C. Memmius tradiderunt. Parthicam M. Antonii expeditionem, autoptes scripsit Q. Dellius. Bellum Siculum Cornelius Severus conscripsit. Mithridatis res abundè consignarunt Cornelius Balbus Theophanes, (non Lesbius ille) Memnon, & Appianus Alexandrinus. Sed una tamen civilia scripserunt bella, L. Cornelius Sisenna, ipse C. Julius Cæsar, Tib. Claudius Cæsar, & modo relatus Appianus Alexandrinus. Cn. Pompeji Magni vita a Cornelio Balbo Theophane Mitylenæo, a Posidonio Apamiense, qui Polybii opus continuavit, a Memnone, a C. Oppio Metello, a L. Otacilio Plito descripta est, & a Plutarcho; qui Plitum servum, hinc magistrum, & libertum Pompeji, & Theophanem est sequutus; hominem amicum, parvæque fidei: contra, ac fecit Dio, qui Posidonium Provincialem suum (in Bithynia namque Apamia) non expressit, æqualem quidem Pompejo, sed Strabone teste, corruptæ fidei. Pompejus Theophanem Civitate donavit. Vitam M. Antonii & Cleopatræ, literis consignavit, Olympus Cleopatræ, medicus & libertus, & Q. Dellius: veritatem desidero in liberto. Vitam Cæsaris Cornelius Balbus Theophanes, alius a supra allato, per Ephemeridas, L. Arunculejus Cotta ejus Legatus in Gallia & C. Oppius Metellus scripserunt: Quem tamen Oppium, Plutarchus in eodem Cæsare, dubiæ dicit fidei; & quòd amicus Cæsaris, studuit Cæsari in Pompejum. Necem Cæsaris Empylus Bruti contubernalis descripsit, opere inscripto *Brutus*; Sed non puto cum veritate. P. Rutilii Rufi gesta, ipse Rufus & fide magna; uti M. Æmilius Scaurus de vita sua tres libros dedit. C. Sempronii Tuditani Commentaria rerum suarum, ipse Sempronius exaravit: & Commentaria item suarum P. Cornelius Sulla. Res suas Cicero, T. Pomponius Atticus, L. Luccejus, amici, M. Tullius Tiro ejus libertus, & Brutidius Niger descripserunt. A jactatore, ab amicis, a liberto, ab encomiasta sub Tiberio (quum *historiam* scripsit, & *elogia Ciceronis*) crediderim ilicet, omnia ad fidem scripta.

8. Vitas P. Cornelii Scipionis Africani superioris C. Marii, Cn. Pompeij, C. Cassii; Q. Ennius, C. Oppius Metellus, Cornelius Nepos, & Plutarchus: præter tot aliorum vitas, quas habemus in ejus opere, Augusti res ipse Augustus tredecim libris, & A. Cremutius Cordus, & C. Julius Marathus ejus libertus congesserunt. Ejusdem Augusti tempora literis consignavit A. Jubentius Martialis, & illa etiam Tiberii, Caij, & sua Tib. Claudius Nero Cæsar. Bellum Germanicum sub Tiberio, P. Aufidius Bassus, & C. Plinius Secundus, qui & Neronis gesta, conscripsit. Cn. Cornelius Lentulus historiam suorum temporum Tiberii & Caij; Fabius Rusticus sua tempora Claudii, & Neronis, tradiderunt. Sequuntur Cn. Domitius Corbulo, qui historiam rerum a se gestarum in Oriente, & C. Suetonius Paullinus, qui quæ in Africa ipse gessit, plenissime conscripserunt: sed quæ communi fato jam perierunt. Agrippina Neronis mater commentaria vitæ suæ, & suorum casus composuit: M. verò Cluvius Rufus, res quæ Nerone Principe acciderunt. Galbæ, Vitellii, & Othonis res, & partem T. Flavii Vespasiani (præter tot alia in Annalibus a Tiberio ad Neronem) C. Cornelium Tacitum, nemo est, opinor, qui nesciat in Historiis descripsisse. Testis idemque in Annalium XI., se multis *libris res* etiam *Imperatoris Domitiani composuisse*: quod opus diu desideratum. Bellum inter Flavianos & Vitellianos M. Vipsanius Messala; & bellum Dacicum a Domitiano cœptum usque ad Trajanum, qui id absolvit, Caninius posteris commendarunt. Musonii Bassi vitam Claudius Pollio, Helvidii Prisci Herennius Senecio; Pomponii Secundi, & Vespasianorum C. Plinius Secundus; & Cn. Julii Agricolæ C. Cornelius Tacitus (quam habemus) & Julii Asiatici Julius Secundus literis consignarunt. Tandem, ut finis sit tanto itineri, bella sua Dacica ipse Trajanus scripsit; cujus gesta omnia (ut visum supra) Dio Coccejanus Chrysostomus tradidit: fortasse & C. Bruttius Præsens bis Cos. sub Antonino Pio (quem in cæde T. Flavii Clementis Cos. a Domitiano, refert Chronicon Paschale) a quo ipsam historiam habet Dio. Hadrianus res suas ipse, Phlegontis libertorum suorum unius nomine adjecto scripsit: itaque M. Aurelius suam vitam, & sua gesta Severus (sub quo Dio suam compegit Romanam Historiam) concinnarunt.

9. Hos omnes, & his plures, tum Græcos, cum Latinos (facem altero alterius præferente) perquisivit, obtinuit, legit, expendit, & ad veritatem eruendam, diligentissime ac æqua lance & libella, inter se contulit Dio noster. Stabant equidem longe tunc pluris libri, quam modo post inventos typos: ast non idcircò Bibliothecæ aut publicæ, aut privatæ; vel bibliopolæ non exstabant, etiam propolæ & circumforanei; authoribus Aristomene, Luciano, & A. Gellio, qui, infantia Dionis, ex Græcia Brundusium appulsus; in foro illo, ab circumforaneo & triobolari propola, libros aliquot optimos vili emit. Nostrum non est inventum, quo gloriemur: nos antiquam magnificentiam, & Aristotelis imitamur.

Qui

(1) Titulo Περὶ τῶν δουλικῶν πολέμων. Athen. Dipnosophist. lib. 2, cap. 28, pag. 272.

Qui primus omnium, quos Strabo noverit, Bibliothecam instituit, exemplo dato Regibus Ægyptiis: ut Pisistratus primus etiam omnium, suam publici juris fecit Athenis. Graecia victa, quasi prædam & optima spolia, literas secum artesque bonas intulit in Latium: inter hæc, etiam usum Bibliothecarum. Sulla dictator & Capitolii restaurator, post expilatas Athenas, magnamque librorum vim, quæ integra erat Aristotelis, ejusque amici & successoris Theophrasti, hujus discipuli Nelei, aliorumque; tandem Apelliconis Teii tunc mortui Bibliotheca (Plutarchus refert, sed Strabo latius lib. 13.) Romam adsportatam; nullibi videtur commodiùs, aut honorificentiùs, quã in Capitolio deponere potuisse. Ea fuit in arce Capitolina; eiq; Præfectus erat is sub Augusto, qui Tyrannioni Peripatetico, Aristotelis opera exscribenda permisit; ab Apellicone fatis corrupta: eamque rapaci turbine concrematam, Domitianus impensissime reparari curavit: exemplaribus undique petitis; quæ tandem erant cuncta ab illis Tyrannionis. Incensa iterum est sub Commodo, sed posteriorum Principum solicitudine restituta, sexto seculo, funditùs eversa & combusta consultò legitur. At Sulla nequidquam hanc publicavit. Existimarem ab Hadriano Cæsare, magna ex parte auctam & exornatam; qui gymnasium bonarum artium in Capitolio excitavit, adiectum Bibliothecæ contiguæ Templo Jovis. Luculli quidem Bibliotheca (ex Plutarcho, Martialeque) fuit in Aventino, cunctisque patuit, sed amicis, & quibus Lucullus voluit; proinde non fuit publica, & ex titulo, ad communem utilitatem: etsi in ejus adjectas ambulationes scholasque, omnes Græci, velut ad musarum hospitium, divertebant; testimonio Ciceronis. C. Asinii Pollionis hoc Romæ inventum: qui primus Bibliothecam ex manubiis suam dicando, in Aventino in atrio Libertatis, ingenia hominum publicam fecit rem. C. Julius Cæsar, quum Bibliothecas suas Græcas, Latinasque publicare destinat, morte præventus non potuit. Bibliotheca tamen Apollinis Latina & Græca, Templo Apollinis in monte Palatino ab Augusto est addita, & publicata. Ei Præfectum sive magistrum novimus C. Julium Hyginum Aug. Libertum a Suetonio: & ab lapidibus amanuenses, & antiquarios, a Bibliotheca Græca C. Julium Felicem, C. Julium Phronimum, & T. Flavium: a Latina Tib. Claudium Alcibiadem, Claudium Antiochum: sed Tib. Claudium Hymenæum ab utraque, Græca & Latina. Quatuor enim Græci, & tres Latini Bibliothecis addicebantur antiquarii, qui libros componerent, & vetustatæ læsos describerent, iisque ex publico salarium dabatur. Mansit autem hæc etiam ad sextum seculum; quum incendio data sunt, *scripta Palatinus quæcumque tenebat Apollo*. Publica fuit & Bibliotheca Octavia, in Octaviæ porticibus ad Theatrum Marcelli ab Augusto in Marcelli nepotis honorem, sororis suæ memoriæ & nomini dedicata. In porticus tamen parte superiore; cum inferior ambulationi locus, ædesque Junonis esset. Bibliothecas namque procul a porticibus abesse noluerunt veteres: ut mortalium gloria, in Deorum tutela esset. Subiit verò Octavia idem fatum, ac Asinia, & Palatina, & manu eadem.

10. Bibliotheca Pacis, memorata Galeno, & A. Gellio, a Vespasiano exstructa, & Pacis Templo est adjuncta. Non fuit publica: attamen in ea Gellius *Commentarium L. Ælii studiosè quæsivit, & repertum legit*. Privata etiam fuit Imperatorum Bibliotheca Tiberiana in Palatii parte remotiore. Eam non a Tiberio institutam; sed a successorum aliquo est qui existimat: cum Panvinio ego contra; qui a Tiberio Augusto ex domo Pompejana in Carinis (Suetonio authore) ubi habitabat; post ejus adoptionem ab Augusto, Tiberianam domum in Palatio exstructam scio, a Notitia de XIV. urbis Regionibus, ab Alciato, & Pancirolo edita, & illustrata. Proinde nec eam paratam dictamve autumo a Tib. Claudio Nerone, Cæsare post Caligulam, etsi doctus fuerit, scripseritque; quod non Tiberiana, sed Claudiana Bibliotheca nuncuparetur. Gellius *in domus Tiberianæ Bibliotheca sedet*, & Flavius Vopiscus *utitur præcipue libris ex domo Tiberiana*. Bibliotheca Ulpia ab Ulpio Trajano est dicta, eratque in ejus Templo. In ea edicta Prætorum, libri lintei atque elephantini, Principum gesta, ac Senatus Consulta continebantur. Gellio *edicta veterum Prætorum sedenti forte in* hac *Bibliotheca Templi Trajani, & aliud quid quærenti, cum in manus incidissent, legere atque cognoscere libitum est*. Templum autem Trajani, ad ejus columnam fuit, in Regione Fori Romani. Bipartita fuit & discreta Græca a Latina, teste Dione ipso, & Sidonio, qui in iis ait statua ærea se promeritum. Ad ornamentum Thermarum suarum, Diocletianus eò traduxit; authore ætate ejus Vopisco: sed luculentus testis Ausonius, iterum revectam ad locum pristinum suo ævo. Tiburi fuit Bibliotheca Tiburtina, juxta Urbem, in Templo Herculis. Instruxit eam forte Hadrianus, qui loco & secessu Tiburtino impense delectabatur. Gellius *in ea in Claudii libro scriptum invenit*; & alibi: *Promit ex ea, quæ tunc in Herculis Templo, instructa satis commodè erat*. Ut parcam aliis; satis constat, Romæ Dionis tempore, triginta fuisse Bibliothecas: qua publicas, qua privatas: quarum nomina, præter quæ attulimus, perierunt. Lipsius adeatur in Bibliothecis. Habuerunt autem eas veteres & in Balneis & Thermis, ac in villis & fundis rusticis, teste Seneca, & Martiale. Suam & Plinius recordatur: & suas habebant, quique studiosiores, & quibus opes: quod magnum ornamentum, quin gloria, & Domini & Domus erat. Rem acu tango, si nostra tempora antiquis confero; adeo in omnibus una utrisque facies.

11. Alexandrina Ptolemæi Bibliotheca, nomine bibliothecarum quandoque venit: quod altera in Bruchio, regione ejus urbis, altera in Serapio, quæ longe minor; teste Tertulliano, & Epiphanio, qui primam suo 4. sæculo desertam ait. Utraque a Ptolemæo Philadelpho instituta. Septigenta voluminum millia in Serapio reposita, scribit Tertullianus; eaq; *omnia bello priori Alexandrino, dum diruitur ea civitas sub Dictatore Cæsare conflagrasse*: Livius verò apud Senecam (de tranquillitate animi c. 9.) *quadrigenta millia librorum arsisse tradit*. Crediderim ex septigentis millibus, quadringenta hæc tantum millia conflagrasse. Revixit, sed non eadem, restaurata a Cleopatra, quæ a M. Antonio, Attalica seu Pergamena impetrata Bibliotheca, *ducenta illa millia singularium librorum*, (ex Plutarcho) in eam invexit. Stetit autem hæc, donec stetit & Serapium, quod Theodosii majoris imperio, nostri a fundamentis sunt demoliti. Ita duæ Alexandrinæ locupletissimæ, & non spernenda Attalica Bibliotheca pessum ierunt. Privatæ Regum hæ tamen erant, non verò publicæ.

12. Præter Bibliothecas hasce aliasque, quæ fermè singulis in Civitatibus erant, quas consulere per se

se Dio & quid suo usui esset, libertorum suorum aliquibus, ut tunc mos græce & latine doctis, exscribendum committere, aut ab amicorum aliquo erudito poterat expectare, Tabularia publica patentia sibi habuit; in quibus Acta Populi(quæ & *Acta diurna*, & solum *Diurna*, & *Acta publica* dicta invenimus) servabantur. Iis continebantur res rationesque Populi, judicia publica, supplicia, comitia, ædificia, natales, illustrium mortes, & matrimonia & divortia. De judiciis, suppliciisque admonuit Ammianus: de ædificiis Tacitus; de natalibus Suetonius qui plerumque sibi argumenta, de die cujusque Principis natali, ex Actis sumit. In aliis Tabulariis ὑπομνήματα, Acta Senatus & Commentaria servabantur; quibus breviter erat inscriptum, quidquid apud Patres diceretur agereturve. Origo eorum a Julio Cæsare, qui *primus omnium instituit, ut tam Senatus, quam Populi diurna acta conficerentur, & publicarentur*; ut scribit Suetonius. Confectio verum mansit, publicatio ab Augusto abrogata est: vetuit enim, *ne Acta Senatus publicarentur*; ut loquitur idem Tranquillus: hoc est, ne cuivis post protrusam Remp. exposita,& publica essent,ut Acta Populi. Conficiebantur idcircò a quopiam e Senatu, qui ab Actis dicebatur; ne arcana Senatus non Senatori paterent. Fuit hoc munus Junii Rustici Senatoris apud Tacitum; & Hadriani, qui, apud Spartianum *post Quæsturam Acta Senatus curavit*. Dio ergo, & Acta populi, ut publica, & cuncta adeunda, & Acta Senatus, ut Senator, ut Prætor, ut Consul, ut Proconsul, potuit suo libito evolvere; & consulta, suæ Historiæ utilia aut necessaria coaptare.

13. Ad hæc, suam Consul & Consulis filius, & Sapientum nepos, doctus ipse & eruditus, Dio habuit Bibliothecam. Jurisconsultum autem haud facile, sine libris, illustrem videris: nec Labeo, dum quolibet anno sex menses ruri agebat scribendo, sine bibliotheca, quatuor centum suæ Minervæ volumina potuit reliquisse, Testem do L.2. D. de origine Juris; Dio jurisconsultissimus fuit, & Prætor Urbanus, & Præses, & Procos. in Provinciis. *Bibliothecas Philosophorum*, qui memorat Cicero lib.1. de Oratore, non eam negaret Cassio, qui undique & passim profundissimus est Philosophus, ex usu, & proficuus Reipublicæ. De Sacris & Pontificalibus antiquorum; de auspiciis, & auguriis, & prodigiis non unus ante Dionem scripserat; neque de prodigiis, & ostentis, & signis, & ominibus, & somniis, & sortibus, & fulminibus, & sexcentis ejusmodi, quæ sacram prophanamque eruditionem tunc conflabant. Ubi in hæc Dio incidit, accuratissimus, scientissimusque eorum probatur; quod frequentissimè accidit, quia frequentissime in his immoratur; eaque faciunt, ut ajunt, utramque paginam. Tactica novit, & mathematica, qui pugnas & machinas tam ex artis vocabulis sæpe describit, & exquisito contextu: item & Geographica, ut, dices gratia, in Britanniæ descriptione; quam nunquam, opinor, is peragravit. Naturalem historiam denique, regnandi artes, & ejusmodi multa alia, (non dicam ejus historica), frequenter videmus, eum optime calluisse: Utque hæc compararentur, libris necessario opus est. Dio si non opulentus, dives erat; ab atavis hæres erat librorum, & proclivitatis ad idem studium; & libris scribendo indiguit: unde & verisimillimum etiam est, ut dictum, suam & habuisse Bibliothecam. Domum ejus, supra vidimus, in Palatio: in eaque, remur, fuisse Bibliothecam: quam credere par est, eum senex in patriam remeavit; ex parte saltem, secum advexisse; parte alia relicta filio; futura usui (post mortem suam) integra una cum Domo etiam Nepoti cognomini sibi, Cassio Dioni. Adeo autem vulgare tunc erat habere Bibliothecas, ut Q. Serenus Sammonitus inter amicos Getæ Augusti, ejusque filius ejusdem nominis sub Gordianis, Bibliothecam 62. millium Codicum habuisse legatur Romæ a filio dono datam suo discipulo tertio Gordiano: (Tillem. in Vita Caracal. c. ult.) quod habemus ex hujus vita p. 159.

ANTIQUORUM TESTIMONIA DE DIONE.

CAP. IV.

1. QUi tertio quartoque seculo Dionis meminerint, nemo (qui pervaserit nostra tempora) prior est Tib. Claudio Æliano, Romano; sed linguâ Attico. Is in Historia Animalium lib. x. cap. 1. Dionem citat ἐν Συγγραφῇ, ejusque verba priùs reor huc afferenda, quam ad alia procedatur. De amore loquitur Elephantum: Ἀνὴρ τῆς τούτων ἀγρευσίας ἄπειρος, δύναμιν λαβὼν ἐκ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων πάλαι, Ἀλέξανδρος ὄνομα, καὶ σταλεὶς ἐς τὴν θήραν κατὰ τὰ ἔθη τοῖς Μαυρουσίοις ἐπιχώριον (φησὶν ἐν Συγγραφῇ Δίων) μάχην ἐλεφάντων ἀφηγεῖται, ὡς ἐκεῖνοι ἰδεῖν συνελθεῖν ἐλέφαντι νέῳ καὶ καλῷ· πρεσβύτερον δὲ ἄλλον, ὁ τι ἐραστὴς, ἢ τε ἀνὴρ τῆς προῃρημένης, ὥσπερ οὖν ἀτιμασθέντα, ἀγανακτῆσαι· θυμῷ γὰρ βιαίῳ ἐξαρθεὶς, ὁρμῆσαι μὲν, καὶ ὀλίγου πάντας διαφθεῖραι· ἐλθὼν δὲ ἐπὶ τὸν νέον καὶ καλὸν, καὶ συμπεσὼν, εἶτα ἐμάχετο, ὡς ὑπὲρ τινος ἢ νύμφης, ἢ ἐρωμένης ἀλγῶν· καὶ ἐς τοσοῦτον ἄρα ἀλλήλοις συνέρραξαν, ὡς ἀμφοτέρους ζημιωθῆναι τὰ κέρατα· ἐνίκησε δὲ οὐδέτερος, ἀλλ' ἀπέστρεψαν ἀπ' ἀλλήλων, οἱ θηραταὶ βάλλοντες· εἶτα καὶ ἀγρεῦσαι συλλαβὼν τὸ λοιπὸν ἤδη τῶν ὅπλων ἐρημωμένων. Idest (quidquid alii ista verterint:) *Virum elephantes venandi haud imperitum, Alexandrum nomine, ab Imperatore Romano, quondam licentia impetrata, & ad venandum missum, de more Mauris peculiari*, (*in Historia*, inquit Dio) *pullum elephantis formosam, coire vidisse cum elephanto, similiter adolescente, pulcroque: alterum verò seniorem; sive ejus erat amator, sive maritus, eam quam dedecore affectum, ignominiæ istud duxisse loco: acri enim animo agitatum, impetum fecisse, & penè utrumque perdidisse. Aggressum verò juniorem formosum, illum, congressumque cum eo; pugnam edidisse, veluti de sponsa amicave erepta sibi, dolentissimum: tandem adeo infestis animis utrumque cum altero pugnam commisisse, ut cornibus ambo mutilarentur; neutrum verò vicisse, quod multis jaculis eos distraxerint venatores: qui cornibus alioqui mutili, & difficiles captu erant.* Hæc Ælianus, ut verba Dionis refert, & Dionia verè sunt; ex stylo ejus, & tum ex aliis, tum ex his patet; οὐκ ἄπειρος, δύναμιν λαβὼν: σταλεὶς ἐς (iterum, & non εἰς) τοσοῦτον: ἐπιχώριον: συνελθεῖν: προῃρημένης, (non προῃρηθείσης): ἀγανακτῆσαι: ἐξαρθεὶς: ὁρμῆσαι: διαφθεῖραι: συμπεσὼν: συνέρραξαν: ἀμφοτέρους ζημιωθῆναι: ἀπέστρεψαν: quæ sunt verba, quibus sæpissime gaudet Dio. Cæterum dicit Ælianus ἐν συγγραφῇ; & συγγραφὴ, uti notum, propriissime *historia* valet.

2. Quod autem facit difficultatem, ne de Dione nostro ejusque Rom. Historia locutus sit Ælianus, est hujus ætas, quæ centum annos prior Dione est,

Ta-

Tactica ipse scripsit, *πρὸς Ἀδριανὸν αὐτοκράτορα, ad Hadrianum Augustum*; quod repetit in Proëmio, in quo se pridem cum Nerva Trajano Principe collocutum ait, & Julio Frontino apud Formias, legisseque Tacticon Julii Frontonis, *qui nostra*, inquiens, *ætate vixit*, *Consularis*; Φρόντωνι τῷ καθ' ἡμᾶς ὑπατικῷ, ut afferit primo capite. Do ejus verba: Τὴν παρὰ τοῖς Ἕλλησι τακτικὴν θεωρίαν, ἀπὸ τῶν Ὁμήρου χρόνων τὴν ἀρχὴν λαβοῦσαν, αὐτοκράτωρ Καῖσαρ υἱὲ θεοῦ, Ἀδριανὲ σεβαστὲ, πολλοὶ τῶν πρὸ ἡμῶν συνέγραψαν, οὐκ ἔχοντες ἣν ἡμεῖς ἐν τοῖς μαθήμασιν ἐπιστεύθημεν ἕξιν ἔχειν &c. ὄχνῳ κατειχόμην περὶ τὸ συγγράφειν, καὶ παραδιδόναι τὸ μάθημα τοῦτο, &c. Ἐπεὶ δὲ τῷ θείῳ πατρί σου Νερούᾳ συμβαλὼν παρὰ Φροντίνῳ τῶν ἐπισήμων ὑπατικῶν, ἐν Φορμίαις ἡμέρας τινὰς διέτριψα, δόξαν ἐπενηνεγμένῳ περὶ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις ἐμπειρίαν· συμβαλὼν τ' ἀνδρὶ, εὗρον οὐκ ἐλάττονα σπουδὴν ἔχοντα εἰς τὴν παρὰ τοῖς Ἕλλησι τεθεωρημένην μάθησιν, ἠρξάμην οὐκ ἔτι περιφρονεῖν τῆς τῶν τακτικῶν συγγραφῆς. *Quæ apud Græcos, ad instruendam aciem spectat scientia, eam ab Homeri usque temporibus, ducta origine, o Cæsar Divi Nervæ fili, Hadriane Auguste; multi quidem, ante nos, literis consignarunt, mathematicam scientiam non callentes, in qua nos multum excellere sumus crediti, &c. Et primum quidem deterrebar a disciplina hac conscribenda, &c. quoniam verò cum Divo patre tuo congressus Formiis, aliquot dies apud Frontinum sum commoratus, qui unus est inter Consulares, illustres viros, qui magnam ex bellicæ artis peritia laudem tulit; cum eo de hac re collocutus, animadverti non minus illum studii, in hac apud Græcos ponere disciplina, cœpique non amplius ab scribendo de Tacticis abstinere.* Porro a Trajani ultimo, ad ultimum Caracallæ; anni intercurrunt centum; & Ælianus quum hæc scribebat, & Trajano, Frontinoque locutus est, ut minimum, annorum mathematicus erat viginti & quinque. Adde annos tredecim, a Macrino ad secundum Dionis Consulatum, quo desiit iste scribere, & hinc edere suum opus; habebimus Ælianum annorum centum triginta & octo, scribentem historiam animalium; & illa jam, vix dum edita, Dionis Historia, eam etiam allegantem. Quis tantum ferat hiatum?

3. Interim Philostratus (qui æqualis Dioni, usque ad Philippum Aug. authore Suida, vixit) in Sophistarum vitis, quas Antonio Gordiano Cos. inscribit, (ei utique, qui cum Dione 2. Consul suffectus est) tria habet a quib. impossibile fit evadere, Ælianum suo vixisse tempore, collocutum cum Philostrato Lemnio suo amico; hunc sub Caracalla vicesimum quartum egisse annum, corripuisseque Ælianum, quod orationem in tyrannum, non vivum, sed mortuum conscripsisset. Lemnius vivebat adhuc, cum vitas Gordiano Philostratus inscribit, ac proinde se, ne in gratiam amici scribere credatur, de eo aliisque viventibus silere. Ait tandem in Æliano, eum audivisse Pausaniam, & Herodem Atticum (ante utique Consulatum) quandoque Dionem, ejusque dicendi genus & tonum imitatum; & vitam *ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα ἔτη, ultra sexaginta annos* produxisse: quæ ad hominem pugnant, cum illis centum triginta octo annis Æliani supra relati.

4. Quæ mea, in hac difficultate, sententia est; plures ego admittendos dico Ælianos (a quo abhorruit Gesnerus, & oppugnavit) alterum sub Hadriano qui de *Tacticis*: alterum qui *Animalium historiam*, & *Variam* forsan etiam *Historiam* (nam alii ab diverso aliquanto stylo, tertium inferunt Ælianum) conscripserunt. Patrem illum, nepotem hunc; qui sub Macrino, Helagabalove sexagenarius & aliquanto major excessit, natus sub M. Aurelio. Sed neque hic Dionem nostrum legere referreque unquam potuit; ipsum enim mortuum jam dudum scribit Philostratus anno U.C. 982., quo anno Dio Romanam Historiam complevit, & exin edidit. Nec Dio quem imitatur, est Dio noster, sed Chrysostomus, ab dicendi genere tonoque orationis; monente id etiam Gottfrido Oleario in Philostrati notis, ubi *Prusæensem intelligit*, adnotat ad *Dionem*. Quid igitur & quem Dionem citat ille Ælianus in Historia Animalium? Subdubius dico, Dionem illum, quem in orationibus imitatur, Prusæum, Chrysostomumque & Coccejanum, in opere aliquo, quo modo caremus, & quod *Syngrapha* sit inscriptus. Nec leve sit argumentum; si de alio Dione locutus esset, additamentum aliquod, ad discrimen, Ælianum fuisse nomini adjecturum: quod vetat etiam, ne de alio opere Dionis nostri, deperdito ignoratoque, locutum ipsum adstruere valeamus. Verum amo; nostrum Dionem hic Ælianus citat ex *Syngrapha*, hoc est ex Historia illa, quam de vita Commodi scriptam, ipse legisse potuit; tanquam editam sub initia Severi Augusti, & quæ dum Ælianus moritur, a triginta propemodum annis prodierat. Præter propter autem, anno U.C. 950. eam legit, dum nondum Consul suffectus Dio fuerat: aliàs enim Consulem, a Consularemve, ὑπατικὸν eum diceret. Discrimen autem affatim apposuit Ælianus, dum Historicum eum nuncupat, de Imp. Romano loquitur, & de re in Africa gesta. Dio Chrysostomus est orator in orationibus, in Encomio Herculis & Platonis; & in libris quatuor pro Homero adversus Platonem: est philosophus in Erotemate, an mundus interire possit, & in libris octo de Alexandri virtutibus. In Geticis equidem est historicus; sed quid ad res Geticas, Historia Africana? Congruit & oratio Æliani, in qua ex Philostrato, invehit in *tyrannum*, *qui paulo ante*, *Romano imperio infamiæ labem*, *morum turpitudine inussisset*. Quæ trahi fateor rectè possent ad Helagabalum; sed cum Philostratus Lemnius in his offendit legentem Ælianum, Caracalla adhuc imperabat, ut auctor est Philostratus in Philisco; ac proindè de nemine alio turpi tyranno locutus est, quam de Commodo, qui post Domitianum, primus *paulo ante* morum turpitudine Rom. Imperio infamiæ labem inussit. Cuncta hujus, sub oculos ponebat, historia Commodi, scripta a Dione nostro; iisque provocatus acriùs Ælianus (qui & ipse multa viderat Commodi noveratque) scripsit in eum orationem. Ità Alexandri illius venatoris, tanquam a Commodo venatum missi in Africam, ex hac Dionis historia, narrationem; uti ex eadem etiam, materiam in Commodum Invectivæ, nactus fuerit Ælianus. Hæc habui pro Æliano altero, & pro Dione, quem refert: sed pro Dione nostro haud major ratio, quam ipsa ejus verba, quæ supra contuli; & quod verbum συγχαίρω jõ tũ a primis operis verbis familiare Dioni est.

5. Post Ælianum, æqualis Dioni est, sed junior multò, Asinius Quadratus qui Dionis Romanam Historiam, Jonica creditur reddidisse dialecto: opus dudum a sexto, vel septimo seculo jam deperditum. Asinius fuit Italus, juxtà Agathiam, &, mea quidem sententia, Calaber Tarentinus: quod suadet & Jonica dialectus, & urbs semper docta posita ad mare Jonium. Plurima earum partium, & latissime Dio scripserat, sub Pyrrho & Hannibale: & Asinius

se Dio & quid suo usui esset, libertorum suorum aliquibus, ut tunc mos græce & latine doctis, exscribendum committere, aut ab amicorum aliquo erudito poterat expectare, Tabularia publica patentia sibi habuit; in quibus Acta Populi (quæ & *Acta diurna*, & solum *Diurna*, & *Acta publica* dicta invenimus) servabantur. Iis continebantur res rationesque Populi, judicia publica, supplicia, comitia, ædificia, natales, illustrium mortes, & matrimonia & divortia. De judiciis, suppliciisque admonuit Ammianus: de ædificiis Tacitus; de natalibus Suetonius qui plerumque sibi argumenta, de die cujusque Principis natali, ex Actis sumit. In aliis Tabulariis ὑπομνήματα, Acta Senatus & Commentaria servabantur; quibus breviter erat inscriptum, quidquid apud Patres diceretur agereturve. Origo eorum a Julio Cæsare, qui *primus omnium instituit, ut tam Senatus, quam Populi diurna acta conficerentur, & publicarentur*; ut scribit Suetonius. Confectio verum mansit, publicatio ab Augusto abrogata est: vetuit enim, *ne Acta Senatus publicarentur*; ut loquitur idem Tranquillus: hoc est, ne cuivis post protrusam Remp. exposita, & publica essent, ut Acta Populi. Conficiebantur idcircò a quopiam e Senatu, qui ab Actis dicebatur; ne arcana Senatus non Senatori paterent. Fuit hoc munus Junii Rustici Senatoris apud Tacitum; & Hadriani, qui, apud Spartianum *post Quæsturam Acta Senatus curavit*. Dio ergo, & Acta populi, ut publica, & cunctis adeunda, & Acta Senatus, ut Senator, ut Prætor, ut Consul, ut Proconsul, potuit suo libito evoluere; & consulta, suæ Historiæ utilia aut necessaria coaptare.

13. Ad hæc, suam Consul & Consulis filius, & Sapientum nepos, doctus ipse & eruditus, Dio habuit Bibliothecam. Jurisconsultum autem haud facile, sine libris, illustrem videris: nec Labeo, dum quolibet anno sex menses ruri agebat scribendo, sine bibliotheca, quatuor centum suæ Minervæ volumina potuit reliquisse. Testem do L. 2. D. de origine Juris; Dio jurisconsultissimus fuit, & Prætor Urbanus, & Præses, & Procos. in Provinciis. *Bibliothecas Philosophorum*, qui memorat Cicero lib. 1. de Oratore, non eam negaret Cassio, qui undique & passim profundissimus est Philosophus, ex usu, & proficuus Reipublicæ. De Sacris & Pontificalibus antiquorum; de auspiciis, & auguriis, & prodigiis non unus ante Dionem scripserat; neque de prodigiis, & ostentis, & signis, & ominibus, & somniis, & sortibus, & fulminibus, & sexcentis ejusmodi, quæ sacram prophanamque eruditionem tunc conflabant. Ubi in hæc Dio incidit, accuratissimus, scientissimusque eorum probatur; quod frequentissimè accidit, quia frequentissime in his immoratur; eaque faciunt, ut ajunt, utramque paginam. Tactica novit, & mathematica, qui pugnas & machinas tam ex artis vocabulis sæpe describit, & exquisito contextu: item & Geographica, ut, dices gratia, in Britanniæ descriptione; quam nunquam, opinor, is peragravit. Naturalem historiam denique, regnandi artes, & ejusmodi multa alia, (non dicam ejus historica), frequenter videmus, eum optime calluisse: Utque hæc compararentur, libris necessario opus est. Dio si non opulentus, dives erat; ab atavis hæres erat librorum, & proclivitatis ad idem studium; & libris scribendo indiguit: unde & verisimillimum etiam est, ut dictum, suam & habuisse Bibliothecam. Domum ejus, supra vidimus, in Palatio; in eaque, remur fuisse Bibliothecam: quam credere par est, eum senex in patriam remeavit; ex parte saltem, secum advexisse; parte alia relicta filio; futura usui (post mortem suam) integra una cum Domo etiam Nepoti cognomini sibi, Cassio Dioni. Adeo autem vulgare tunc erat habere Bibliothecas, ut Q. Serenus Sammonitus inter amicos Getæ Augusti, ejusque filius ejusdem nominis sub Gordianis, Bibliothecam 62. millium Codicum habuisse legatur Romæ a filio dono datam suo discipulo tertio Gordiano: (Tillem. in Vita Caracal. c. ult.) quod habemus ex hujus vita p. 159.

ANTIQUORUM TESTIMONIA DE DIONE.

CAP. IV.

1. QUi tertio quartoque seculo Dionis meminerint, nemo (qui pervaserit nostra tempora) prior est Tib. Claudio Æliano, Romano; sed linguâ Attico. Is in Historia Animalium lib. x. cap. 1. Dionem citat ἐν Συγγραφῇ, ejusque verba priùs reor huc afferenda, quam ad alia procedatur. De amore loquitur Elephantum: Ἀνὴρ τῆς τούτων ἄγρας οὐκ ἄπειρος, δύναμιν λαβὼν ἐκ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων πάλαι, Ἀλέξανδρος ὄνομα, καὶ σταλεὶς ἐς τὴν θήραν κατά τι ἔθος τοῖς Μαυρουσίοις ἐπιχώριον (φησὶν ἐν Συγγραφῇ Δίων) μόσχον ἐλέφαντος ὡραίαν, ὡς ἐκεῖνος ἰδεῖν συνελθεῖν ἐλέφαντι νέῳ καὶ καλῷ· πρεσβύτερον δὲ ἄλλον, ὥσπερ οὖν ἐραστὴν, εἴ τις ἀνὴρ τῶν προειρημένων, ὥσπερ οὖν ἀτιμασθέντα, ἀγανακτῆσαι· θυμῷ γὰρ βιαίῳ ἐξαρθεὶς, ὥρμησε μὲν, καὶ ὀλίγου πάντας διέφθειρεν· ἐλθὼν δὲ ἐπὶ τὸν νέον καὶ καλὸν, καὶ συμπεσὼν, εἶτα ἐμάχετο, ὡς ὑπὲρ τινὸς ἢ νύμφης, ἢ ἐρωμένης ἀγῶνα· καὶ ἐς τοσοῦτον ἄμφω ἀλλήλοις συνέῤῥαξαν, ὡς ἀμφοτέρους ζημιωθῆναι τὰ κέρατα· ἐνίκησε δὲ οὐδέτερος, ἀλλ' ἀπέτρεψαν ἀπ' ἀλλήλων, οἱ θηρευταὶ βάλλοντες· εἶτα καὶ ἀγρεῦσαι συλλαβεῖν τὸ λοιπὸν ἴσαν τῶν ὅπλων ἐῤῥωμένα. Idest (quidquid alii ista verterint:) *Virum elephantes venandi haud imperitum, Alexandrum nomine, ab Imperatore Romano, quondam licentia impetrata, & ad venandum missum, de more Mauris peculiari, (in Historia, inquit Dio) pullum elephantis formosam, coire vidisse cum elephanto, similiter adolescente, pulcroque: alterum verò seniorem; sive ejus erat amator, sive maritus, tanquam dedecore affectum, ignominiæ istud duxisse loco: acri enim animo agitatum, impetum fecisse, & penè utrumque perdisse. Aggressum verò juniorem formosum, illum, congressumque cum eo; pugnam edidisse, veluti de sponsa amicave erepta sibi, dolentissimum: tandem adeo infestis animis utrumque cum altero pugnam commisisse, ut cornibus ambo mutilarentur; neutrum verò vicisse, quod multis jaculis eos diffraxerint venatores: qui cornibus aliòqui mutili, & difficiles captu erant.* Hæc Ælianus, ut verba Dionis refert, & Dionia verè sunt; ex stylo ejus, & tum ex aliis, tum ex his patet; οὐκ ἄπειρος, δύναμιν λαβών: σταλεὶς ἐς (iterum, & non εἰς) τοσοῦτον: ἐπιχώριον: συνελθεῖν: προειρημένους, (non προῤῥηθέντας): ἀγανακτῆσαι: ἐξαρθεὶς: ὥρμησε: διέφθειρεν: συμπεσὼν: συνέῤῥαξαν: ἀμφοτέρους ζημιωθῆναι: ἀπέτρεψαν: quæ sunt verba, quibus sæpissime gaudet Dio. Cæterum dicit Ælianus ἐν συγγραφῇ; & συγγραφὴ, uti notum, propriissime *historia* valet.

2. Quod autem facit difficultatem, ne de Dione nostro ejusque Rom. Historia locutus sit Ælianus, est hujus ætas, quæ centum annos prior Dione est,

Ta-

Tactica ipse scripsit, πρὸς Ἀδριανὸν αὐτοκράτορα, *ad Hadrianum Augustum*; quod repetit in Proœmio, in quo se pridem cum Nerva Trajano Principe collocutum ait, & Julio Frontino apud Formias, legisseque Tacticon Julii Frontonis, *qui nostra*, inquiens, *ætate vixit*, *Consularis*; Φρόντωνι τῷ καθ' ἡμᾶς ὑπατικῷ, ut asserit primo capite. Do ejus verba: Τὴν παρὰ τοῖς Ἕλλησι τακτικὴν θεωρίαν, ἀπὸ τῶν Ὁμήρου χρόνων τὴν ἀρχὴν λαβοῦσαν, αὐτοκράτωρ Καῖσαρ υἱὲ θεοῦ, Ἀδριανὲ σεβαστὲ, πολλοὶ τῶν πρὸ ἡμῶν συνέγραψαν, οὐκ ἔχοντες ἣν ἡμεῖς ἐν τοῖς μαθήμασιν ἐπιστεύθημεν ἕξιν ἔχειν &c. ὄκνῳ κατειχόμην περὶ τὸ συγγράφειν, καὶ παραδιδόναι τὸ μάθημα τοῦτο, &c. Ἐπεὶ δὲ τῷ θείῳ πατρί σου Νερούᾳ συμβαλὼν παρὰ Φροντίνῳ τῶν ἐπισήμων ὑπατικῶν, ἐν Φορμίαις ἡμέρας τινὰς διέτριψα, δόξαν ἀπενηνεγμένῳ περὶ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις ἐμπειρίαν· συμβαλών τ' ἀνδρὶ, εὗρον οὐκ ἐλάττονα σπουδὴν ἔχοντα εἰς τὴν παρὰ τοῖς Ἕλλησι τεθεωρημένην μάθησιν, ἠρξάμην οὐκ ἔτι περιφρονεῖν τῆς τῶν τακτικῶν συγγραφῆς. *Quæ apud Græcos, ad instruendam aciem spectat scientia, eam ab Homeri usque temporibus, ducta origine, o Cæsar Divi Nervæ fili, Hadriane Auguste; multi quidem, ante nos, literis consignarunt, mathematicam scientiam non callentes, in qua nos multum excellere sumus crediti,&c. Et primum quidem deterrebar a disciplina hac conscribenda,&c. quoniam verò cum Divo patre tuo congressus Formiis, aliquot dies apud Frontinum sum commoratus, qui unus est inter Consulares, illustres viros, qui magnam ex bellicæ artis peritia laudem tulit; cum eo de hac re collocutus, animadverti non minus illum studii, in hac apud Græcos ponere disciplina, cœpique non amplius ab scribendo de Tacticis abstinere.* Porro a Trajani ultimo, ad ultimum Caracallæ; anni intercurrunt centum; & Ælianus quum hæc scribebat, & Trajano, Frontinoque locutus est, ut minimum, annorum mathematicus erat viginti & quinque. Adde annos tredecim, a Macrino ad secundum Dionis Consulatum, quo desiit iste scribere, & hinc edere suum opus; habebimus Ælianum annorum centum triginta & octo, scribentem historiam animalium; & lecta jam, vix dum edita, Dionis Historia, eam etiam allegantem. Quis tantum ferat hiatum?

3. Interim Philostratus (qui æqualis Dioni, usque ad Philippum Aug. authore Suida, vixit) in Sophistarum vitis, quas Antonio Gordiano Cos. inscribit, (ei utique, qui cum Dione a. Consul suffectus est) tria habet a quib. impossibile fit evadere, Ælianum suo vixisse tempore, collocutum cum Philostrato Lemnio suo amico; hunc sub Caracalla vicesimum quartum egisse annum, corripuisseque Ælianum, quod orationem in tyrannum, non vivum, sed mortuum conscripsisset. Lemnius vivebat adhuc, cum vitas Gordiano Philostratus inscribit, ac proinde se, ne in gratiam amici scribere credatur, de eo aliisque viventibus silere. Ait tandem in Æliano, eum audivisse Pausaniam, & Herodem Atticum (ante ntique Consulatum) quandoque Dionem, ejusque dicendi genus & tonum imitatum; & vitam ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα ἔτη, *ultra sexaginta annos* produxisse: quæ ad hominem pugnant, cum illis centum triginta octo annis Æliani supra relati.

4. Quæ mea, in hac difficultate, sententia est; plures ego admittendos dico Ælianos (a quo abhorruit Gesnerus, & oppugnavit) alterum sub Hadriano qui de *Tacticis*: alterum qui *Animalium historiam*, & *Variam* forsan etiam *Historiam* (nam alii ab diverso aliquanto stylo, tertium inferunt Ælianum) conscripserunt. Patrem illum, nepotem hunc; qui sub Macrino, Helagabalove sexagenarius & aliquanto major excessit, natus sub M. Aurelio. Sed neque hic Dionem nostrum legere referreque unquam potuit; ipsum enim mortuum jam dudum scribit Philostratus anno U.C. 982., quo anno Dio Romanam Historiam complevit, & exin edidit. Nec Dio quem imitatur, est Dio noster, sed Chrysostomus, ab dicendi genere tonoque orationis; monente id etiam Gottfrido Oleario in Philostrati notis, ubi, *Prusæensem intelligit*, adnotat ad *Dionem*. Quid igitur & quem Dionem citat ille Ælianus in Historia Animalium? Subdubius dico, Dionem illum, quem in orationibus imitatur, Prusæum, Chrysostomumque & Cocceianum, in opere aliquo, quo modo caremus, & quod *Syngrapha* sit inscriptus. Nec leve sit argumentum; si de alio Dione locutus esset, additamentum aliquod, ad discrimen, Ælianum fuisse nomini adjecturum: quod vetat etiam, ne de alio opere Dionis nostri, deperdito ignoratoque, locutum ipsum adstruere valeamus. Verum amo; nostrum Dionem hic Ælianus citat ex *Syngrapha*, hoc est ex Historia illa, quam de vita Commodi scriptam, ipse legere potuit; tanquam editam sub initia Severi Augusti, & quæ dum Ælianus moritur, a triginta propemodum annis prodierat. Præter propter autem, anno U.C. 950. eam legit, dum nondum Consul suffectus Dio fuerat: aliàs enim Consulem, Consularemve, ὑπατικὸν eum diceret. Discrimen autem affatim appofuit Ælianus, dum Historicum eum nuncupat, de Imp. Romano loquitur, & de re in Africa gesta. Dio Chrysostomus est orator in orationibus, in Encomio Herculis & Platonis; & in libris quatuor pro Homero adversus Platonem: est philosophus in Erotemate, an mundus interire possit, & in libris octo de Alexandri virtutibus. In Geticis equidem est historicus; sed quid ad res Geticas, Historia Africana? Congruit & oratio Æliani, in qua ex Philostrato, invehit in *tyrannum*, *qui paulo ante*, *Romano imperio infamiæ labem*, *morum turpitudine inussisset*. Quæ trahi fateor rectè possent ad Helagabalum; sed cum Philostratus Lemnius in his offendit legentem Ælianum, Caracalla adhuc imperabat, nt auctor est Philostratus in Philisco; ac proindè de nemine alio turpi tyranno locutus est, quam de Commodo, qui post Domitianum, primus *paulo ante* morum turpitudine Rom. Imperio infamiæ labem inussit. Cuncta hujus, sub oculos ponebat, historia Commodi, scripta a Dione nostro; iisque provocatus acriùs Ælianus (qui & ipse multa viderat Commodi noveratque) scripsit in eum orationem. Ità Alexandri illius venatoris, tanquam a Commodo venatum missi in Africam, ex hac Dionis historia, narrationem; nti ex eadem etiam, materiam in Commodum Invectivæ, nactus fuerit Ælianus. Hæc habui pro Æliano altero, & pro Dione, quem refert: sed pro Dione nostro haud major ratio, quam ipsa ejus verba, quæ supra contuli; & quod verbum συγγράφειν jã tũ a primis operis verbis familiare Dioni est.

5. Post Ælianum, æqualis Dioni est, sed junior multò, Asinius Quadratus qui Dionis Romanam Historiam, Jonica creditur reddidisse dialecto: opus dudum a sexto, vel septimo seculo jam deperditum. Asinius fuit Italus, juxtà Agathiam, &, mea quidem sententia, Calaber Tarentinus: quod suadet & Jonica dialectus, & urbs semper docta posita ad mare Jonium. Plurima earum partium, & latissime Dio scripserat, sub Pyrrho & Hannibale: & Asi-

nius rei patriæ studiosus, ut hæc legit; suis Provincialibus etiam lecta cupit, & dialecto patria ea reddit. Amicus, non inverisimiliter, Dionis, & gente fuit Asinia, ex qua, illa ætate multi leguntur Consules. Συνέγραψεν (inquit Suidas, verbo Κοδράτος) Ἰάδι διαλέκτῳ Ἱστορίαν Ῥωμαϊκὴν ἐν βιβλίοις ιε΄· ἐπέγραψε δὲ Χιλιετηρίδα· καὶ περιέχει ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης ἕως Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαμαίας υἱοῦ, Καίσαρος: *Romanam scripsit Historiam libris XV.* Jonica *Dialecto : eamque inscripsit Chilieteridam (Millesimum*, seu, ut Hermolaus Byzantius apud Stephanum de Urbibus; Ῥωμαϊκὴν Χιλιάδα, Χιλιαρχίαν) *quod Historiam complecteretur annorum mille, a Roma condita ad Mameæ filium, Cæsarem Alexandrum*. Ita vix vulgatam Dionis Historiam, in Epitomen libris XV. is redegit: additis, e suo forsan, qui ad millesimum Urbis Conditæ, anni deerant decem & octo, usque ad Philippum Augustum: sub quo millesimus Urbis est celebratus. Nisi malimus, rotundum numerum pro abrupto Quadratum posuisse; aut animum habuisse de millesimo, quem tamen postea non absolverit. Conjecturæ favet & titulus, quo apud Suidam, ἕως Ἀλεξάνδρου, *usque ad Alexandrum*, sicuti & Dio, eum scripsisse ait. Cl. Kusterus, *imo potius* ἕως Φιλίππου, *usque ad Philippum*, Asinium scribere debuisse contendit, quod tunc verus sit, Millesimus ille Urbis. Sed inverisimile valde est, a Suida allegante & exscribente Quadrati titulum, erratum esse; quo tempore Quadrati opus vulgo prostabat, & legebatur. Utinam autem & exstaret! quamquam enim Epitome esset Dionis, adhuc tamen usui nobis esset; ut fuit usui etiam Xiphilino, qui ex isto Quadrati opere, Dionem, ubi nactus est eum mutilum, supplere se conatum testatur.

6. Æqualis Asinio Herodianus, Dionem nullibi citat: uti nec inficeta illa Latinorum turba, quæ sub Diocletiano, Constantinoque, de Cæsaribus ab Nerva Trajanoque & deinceps, ad sua tempora, conscripserunt. Cæsariensis Eusebius, passim in Chronico parte prima, verbis ipsis Dionis utitur; paria exscribit Consulum, resque annales sæpe ex eodem fonte derivat. Novit probe opus, legitque sedulo; sed nullatenus eum dignatur memoria, quem depilat. Ea Scaliger furta detegit; quæ nos alibi recitabimus: hujus enim loci non est, ea omnia numerare.

7. A quarto ad quintum seculum transgredimur; quo sub Arcadio & Honorio, Philostorgius, e re nata; Dionem nominat, de Justo locutus Tiberiensi. Hæc autem sunt ejus verba, apud Suidam in Phlegonte: Φλέγων Τραλλιανὸς ἀπελεύθερος τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος, οἱ δὲ Ἀδριανοῦ φασιν, ἱστορικός· ἔγραψεν ὀλυμπιάδας ἐν βιβλίοις ις΄. ἔστι δὲ μέχρι τῆς σκθ΄ ὀλυμπιάδος τὰ πραχθέντα πανταχοῦ. * Τούτου τοῦ Φλέγωνος, ὥς φησι Φιλοστόργιος, Ἰοῦστον τὰ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους συμπεσόντα, διὰ πλείονος ἐπεξελθεῖν τοῦ πλάτους, Φλέγωνος καὶ Δίωνος, βραχέως ἐπιμνησθέντων, καὶ παρενθήκην αὐτὰ τοῦ ἰδίου λόγου ποιησαμένων· ἐπεὶ τῶν γε εἰς εὐσέβειαν, καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἑλκόντων, οὐδ᾽ ἑτέρου, οὐδ᾽ οὗτος δείκνυται πεφροντικὼς, ὥσπερ οὐδ᾽ ἐκεῖνος τρόπον. Τοὐναντίον μὲν οὖν ὁ Ἰώσηππος καὶ δεδοικότι ἔοικε, καὶ εὐλαβουμένῳ, ὡς μὴ προσκρούσειεν Ἕλλησι. *Phlegon Trallianus libertus Augusti Cæsaris, vel (ut alii) Hadriani, Historicus; scripsit Olympiadas libris sexdecim; quæ continent res ubique terrarum gestas, usque ad Olympiadem CCXXIX.* * *De hoc Phlegonte, Philostorgius ait, Justum* Tiberiensem, *res Judæorum fusiùs quam Phlegon atque Dio, esse exsecutum: Ut qui breviter eas attigerint, earumque obiter tantum, in suis Scriptis fecerint mentionem. Nam illorum quidem, quæ ad pietatem aliasque virtutes spectant, neque hunc, neque illum, ullam prorsus habuisse rationem: contra verò, Joseppum videri timere, cavereque, Ethnicos ne offendat* (1).

8. Johannes Antiochenus (cujus per Valesium Excerpta habemus) ad Anastasium usque Dicorum, Augustum, historiam texuit suam: octogesimo saltem anno post Philostorgium. Num in fine quinti, an initiis sexti seculi scripserit, parum interest; & curiosiùs inquirere, anceps, nec adsequare. Is ex Dionis Historia multa exscripsit; sed ut modo in Excerptis est; semel dumtaxat in calce rerum Neronis, ita eum nominat: Τὰς περιττὰς μιαρίας προεγράψαμεν ἐκ τῆς Ἱστορίας Δίωνος Neronis *insignes has fœditates, ex Dionis Historia descripsimus*. Porrò cum Neronis alia ex Christianis Scriptoribus excerpserit; hæc ex Dione compulsus est, se dicere descripsisse. Evagrius Johannem hunc, suum civem & cognatum dicit, lib. 4. cult.

9. Sub Justiniano vixit Patricius & Magister Officiorum Petrus, cujus Excerpta, inter Legationes jussu Constantini Porphyrogennetæ concinnatas, habemus edita. In his, ubi de Decebali Dacorum Regis ad Domitianum, & Trajanum legationibus loquitur, Dionis scrinia compilasse Petrum, advertit in notis Cl. Valesius. Addo ego, ab Dione eum mutuatum etiam, quæ habet pauca alia usque ad Marcum.

10. De ætate Suidæ multa digladiatio: neque ex multis temporum notis, & Imperatoribus, aliisque, quæ in ejus Lexico apparent, ea tuto deduci potest; quod accessiones hæ fuerint, quibus alii decursu temporis, opus illud inseruerunt. Expiscor autem ego ipsam ex antiquo Syllabo, qui Grammatico-Historico huic operi, est præfixus; in quo ex quibus authoribus sua petierit, profitetur. Reapse Philippus Jacobus Maussacus ad Harpocratem, & Joh. Gherardus Vossius in Suida, tenent opus illud eorum esse complexum, quos suo Lexico præfixit. Interim authorum illorum, recentior nemo est, Eugenio Augustopolitano Phrygio, & Zosimo Gazæo; quos ante, & usque ad Anastasium Dicorum vixisse ex eodem Suida constat. Eugenius enim, *grammaticus*, ab eo dicitur, docuisseque Cpoli valde clarus, & πρεσβύτης ἤδη ὢν ὑπ᾽ Ἀναστασίου Βασιλέως, *jam Senex sub Anastasio Imperatore:* & Zosimus Gazæus vel Ascalonita, Sophista, κατὰ τοὺς χρόνους Ἀναστασίου τοῦ βασιλέως, *temporibus Anastasii Imperatoris*, scripsit Lexicon Rhetoricum, & commentarium in Demosthenem & Lysiam. Sed ipsum Syllabum hic afferre præstat, quo Suidam, nomen Lexici potius esse constat, quam cujusquam coagmentatoris. Quin Coactores ejus ipsosmet esse, qui sunt in Syllabo. En ipsum.

> Τὸ μὲν παρὸν βιβλίον Σουΐδα· οἱ δὲ συνταξάμενοι τοῦτο ἄνδρες σοφοί·
> Εὔδημος ῥήτωρ, Περὶ λέξεων, κατὰ στοιχεῖον.
> Ἑλλάδιος, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ νέου, ὁμοίως.
> Εὐγένιος Αὐγουστοπόλεως τῆς ἐν Φρυγίᾳ, Παμμιγῆ λέξιν, κατὰ στοιχεῖον.
> Ζώσιμος Γαζαῖος, Λέξεις Ῥητορικὰς, κατὰ στοιχεῖον.
> Καικίλιος Σικελιώτης, Ἐκλογὴν λέξεων, κατὰ στοιχεῖον.

Λογ-

(1) Ipsius, e re fuisset, Philostorgii verba apponere, ex Photio, qui excerpsit: Sed Photio divagari non placuit.

Λογγῖνος ὁ Κάσσιος, Λέξεις Ἀττικὰς, κατὰ στοιχεῖον.

Ἀστέριος Βηρύτιος, Ἀττικὰς Λέξεις.

Ἰουστῖνος Ἰούλιος, σοφιστὴς, Ἐπιτομὴν τῶν Παμφίλου γλωσσῶν, βιβλίων ἐνενήκοντα ἑνός.

Πακάτος, Περὶ συνηθείας Ἀττικῆς, κατὰ στοιχεῖον.

Πάμφιλος, Λειμῶνα λέξεων ποικίλων, περιοχὴν βιβλίων ἐνενήκοντα πέντε· ἔστι δὲ ἀπὸ τοῦ ε στοιχείου, ἕως τοῦ ω· τὰ γὰρ ἀπὸ τοῦ α, μέχρι τοῦ δ Ζωπυρίων ἐπεποιήκει.

Πωλίων Ἀλεξανδρεὺς, Ἀττικῶν λέξεων συναγωγὴν, κατὰ στοιχεῖον.

Præsens quidem liber Suidæ est; qui verò ipsum composuerunt viri docti sunt isti,

Eudemus Rhetor, De vocabulis, ordine alphabetico:

Helladius, Theodosii junioris tempore, similiter:

Eugenius, ex ea Augustopoli quæ urbs Phrygiæ, oriundus; Miscellaneam dictionum, ordine alphabetico:

Zosimus Gazæus, Voces Rhetoricas, ordine alphabetico:

Cæcilius Siculus, Vocabulorum delectum, ordine alphabetico:

Cassius Longinus, Voces Atticas, ordine alphabetico:

Lupercus Berytius, Voces Atticas:

Julius Justinus Sophista, Glossarum Pamphili compendium, libris 91.

Pacatus, De consuetudine Attica, ordine alphabetico:

Pamphilus, Pratum dictionum, libris constans 95. Est autem a litera ε usque ad literam ω: nam reliqua, ab initio literæ α, usque ad δ, Zopyrion fecit:

Pollio Alexandrinus, Vocum Atticarum collectionem, ordine alphabetico.

Præter hos, nullos alios Syllabus recenset. Eudemus autem fuit Parius, scripsitque ante bellum Peloponnesium, grammaticus; anno U. C. circiter 300. Et hinc meritò, prior est collocatus. Helladius (1) fuit Alexandrinus, & sub Theodosio juniore, post quinti seculi initia scripsit. Eugenius Augustopolitanus, quis & quando fuerit, dictum est. Zosimus, Judæus fuit, patriæ supra dictæ, floruitque ἐπὶ τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος; *sub Augusto Cæsare*, crediderim potiùs Anastasium, etsi eum sub Hadriano etiam vixisse, dicit Suidas, verbo Ζώσιμος. Cæcilius Siculus, indubie ille Calactianus, celebris bellorum civilium Historicus, & amicissimus Dionysio Halicarnasseo; ex hac nota, floruit sub Augusto. De Cassio Longino, notum est ex hoc Lexico, & Porphyrio, magistrum fuisse hujus philosophi; occisumque sub Aureliano (tertio seculo) Imperatore, quod in ipsum cum Zenobia conspirasset. Lupercus Berytius, Longino æqualis, sed aliquanto senior, sub Claudio juniore floruit. Ætatem Pamphili & Justini, ex ea ostendo Zopyrionis, Hic enim Lexici, quod *Pratum* dixit, primas quatuor literas digessit; Pamphilus reliquas; Justinus *Glossas* Pamphili in Compendium redegit, uti ejusdem Pratum in Epitomen misit Diogenianus. De Zopyrione & Justino, locis suis, non loquitur, Suidas: & de Pamphilo, tantum ait: fuisse aristarchium, & grammaticum Alexandrinum. De Diogeniano verò dum scribit, eumque dicit fuisse grammaticum Heracleotam & Ponticum, mox subdit, floruisse ἐπὶ Ἀδριανοῦ βασιλέως, *sub Hadriano Imperatore*. Ex his ergo apparet Zopyrionem, Pamphilum, & Justinum, ante Hadrianum vixisse: primum fortasse sub Augusto, secundum sub Tiberio; tertium sub Claudio, aut Nerone. Pacatus, quem suo loco Minucium Pacatum scribit, & Grammaticum Alexandrinum, qua ætate vixerit, ignoratur; secus verò de Pollione. Hunc enim, suo loco, Valerium nuncupat Pollionem, & Philosophum scribit, & vixisse *sub Hadriano*. Ut finis denique ejusmodi imponatur; nemo horum grammaticorum, ex quorum operibus Lexicon Suidæ compactum est, recentior est quinto Seculo: ac proinde Lexicon idem, nec antiquius est eo tempore, nec recentius; quod recentiorem neminem habet grammaticorum, ex quibus compactum fuerit. Porrò Syllabum illum, præter Kusterum, exhibet etiam Cl. Fabricius (tom. 9. Bibl. Græcæ) sed, quod mirum, his non attendens, nono vel decimo Seculo, authorem & Lexicum illud sistit. Sed a mea tam benè fulta sententia, & sub Justino seniore concinnatum, Suidæ titulo, non authoris nomine, non recedo.

11. Interim Suidas (loquor usu communi) frequentissime Dionem refert, nec infrequenter detecto nomine, & librorum numero, quibus insunt, quæ ipse recitat: passim verò apud ipsum legas: Δίων ἐν Ῥωμαϊκοῖς, veluti verbo βύας, verbo ἰσάλευε, & sic sæpe. Ludolphus Kusterus, ultimus ejus editor Cantabrigiæ anno 1705. ab Excerptis ex Dione Valesianis, ex Zonara (apud quem quid lateret ignorabat) sæpe sua depromere vult Suidam: quamobrem nimis recentior, opus est, ipsi Suidas fit, qui Zonaram etiam, duodecimi authorem Seculi volutavit. Sed genuinus Suidas, non ex his, quæ Constantini habent Excerpta, & Zonaras est probandus, sed ex his, quæ hi non habent, & ipse Dionis affert. Quod sæpe fit, etiam librorum numero allegato: quod ex Excerptis Constantini, aut Zonara frustra quærendum esset; qui nec volam, neque vestigium horum habent. Legit sane in ipso fonte Dionem Suidas integrum; & hinc desumpsit ex libro VI. XIII. XV. XVI. XVII. XXXIX. XLI. XLIII. & aliis, quæ hoc in opere semper detegimus suis locis. Novitque hinc ejus gentile nomen, & Coccejanum; ut verbo ἐπιστάτης & alibi, & verbo Κοκκειανός: quod retulit etiam Photius, & Constantinus. Ac tandem in voce Δίων, opus & hominem probe callens, ea scripsit, quæ supra attulimus, mox post vitam.

12. Post Suidam, Lexicographus etiam, Hesychius, Alexandrinus grammaticus, (2) sexto hoc seculo (pace V. Cl. Fabricii, qui eum tertio sistit seculo) referri debet. Is in suo Lexico verbo σταδιών, paucis hisce Dionem citat: Σταδιών, παρὰ Δίωνι, πολίτῳ. *Vox* σταδιών *apud Dionem, significat civem*. Dubium quidem de quo Dione: nam ea vox

 mihi

(1) Helladius fuit Alexandrinus; venit Cpol. an. 389. sub Theodosio Seniore: venit autem cum Hammonio suo cive; & grammatici docuerunt Socratem Scholasticum Auct. Hist. Eccl. Tillemon. ita art. 37. tom. 6. Hist. Imp. in Theod. jun.

(2) Hesychium enim Illustrem, illum duco, qui sub Justiniano (Cod. 69. Photii) sex libris scripsit Ῥωμαϊκῆς καὶ παντοδαπῆς ἱστορίας, quam describit Photius.

mihi nunquam occurrit in Dione, quem nunc habemus: sed in dubio huc afferendus erat.

13. Sequitur Græcos Jornandes, primus, quod sciam, Latinorum, qui Dionis meminerint. Vixit is Gotthus gente, & Episcopus Ravennatium, dum res Gotthorum, etsi præcipites, adhuc stabant in Italia nonnihil, Principe Justiniano seniore. Optimos Græcos Latinosque legit authores, gente, non lingua barbarus; Livium, quem compilat, & Tacitum, aliosque, & inter Græcos Strabonem, Dionemque nostrum; ex quo, Britanicæ Monæ insulæ, totiusque Britanniæ descriptionem desumit, in libro *de Getarum origine & rebus gestis*, cap. *de Britannia insula*, in quo de Dione præclare meminit. *Ejus*, inquiens, *magnitudinem, olim nemo, ut refert Livius, circumventus est. * Refert autem Strabo, Græcorum nobilis Scriptor*, &c. *Memma, quam Cornelius etiam* Tacitus *Annalium Scriptor, narrat metallis copiosam* &c. *Calidoniam verò incolentibus, rutilæ comæ, corpora magna, sed fluida *: inculti æque omnes populi, regesque populorum: cunctis tamen in Calidoniorum metallum concessisse nominandi, autor est Dio celeberrimus Scriptor Annalium. Virgeas habitant casas, communia tecta cum pecore, silvæque illis sæpe sunt domus. Ob decorem nescio, an aliam ob rem, ferro pingunt corpora. Bellum inter se aut imperii cupidine, aut amplificandi quæ possident, sæpius gerunt; non tantum equitatu vel pedite, verum etiam bigis, curribusque falcatis: quos more vulgi Essedas vocant. Hæc pauca de Britanniæ insulæ forma, dixisse sufficiat.* Hæc autem omnia hucatuli, quod noverim multos de Dione ne nostro, an alio, locutus sit Jornandes, dubitare. Sed & res ipsa loquitur nostrum, & ipse Dio lib. 76. in Severo, se memoratum hic probat: ubi enim de Britannia & Caledonia ipse loquitur, scribit eadem ferme ac Jornandes, ad verbum. Καληδόνιοι δὲ μετ' ἐκείνους· καὶ νέμονται ἑκάτεροι ὄρη ἄγρια καὶ ἄνυδρα καὶ πεδία ἔρημα, καὶ ἑλώδη, μήτε τείχη, μήτε πόλεις, μήτε γεωργίας ἔχοντες, ἀλλ' ἐκ τε νομῆς καὶ θήρας ἀκροδρύων τέ τινων ζῶντες· τῶν γὰρ ἰχθύων, ἀπείρων καὶ ἀπλέτων ὄντων οὐ γεύονται· διαιτῶνται δὲ ἐν σκηναῖς γυμνοὶ καὶ ἀνυπόδητοι, ταῖς γυναιξὶν ἐπικοίνοις χρώμενοι, καὶ τὰ γεννώμενα πάντα ἐκτρέφοντες· δημοκρατοῦνται δέ, ὡς πλήθει; καὶ λῃστεύουσιν ἥδιστα· στρατεύονται δὲ ἐπί τε ἁρμάτων, ἵππους ἔχοντες μικρούς, ταχεῖς, καὶ πεζοὶ δέ εἰσι, καὶ δραμεῖν ὀξύτατοι, καὶ συστῆναι παγιώτατοι· τὰ δὲ ὅπλα· &c. Τοιαύτη μὲν τις νῆσος ἡ Βρεταννία ἐστὶ, καὶ τοιούτους οἰκήτορας, ἥ γε πολεμία ἔχει. *Caledonii post illos* Mæatas *sunt. Incolunt utrique montes asperos & inaquosos, itemque campos desertos, plenosque paludibus.* Nec *mœnia, nec urbes habent, nec agros colunt. De præda & venatione, fructibusque quorundam arborum vivunt: nam pisces, quorum ibi maxima est, & innumerabilis turma, non gustant. Degunt in tentoriis nudi, & sine calceis. Promiscuis utuntur uxoribus, & quemcumque ex eis nascitur, alunt. Populari statu, ut plurimum, reguntur, latrocinantur libentissime: militant in curribus: equos habent parvos & celeres: pedites etiam sunt, tam ad currendum velocissimi, quam ad consistendum una firmissimi. Horum arma, sunt scutum*, &c. *Talis est insula Britania, & tales incolas, qua parte cum Romanis bellum gerit.* His positis, nemini amplius erit dubium, Jornandem de nostro Dione locutum esse, præsertim quum denuò recordatur cap. 29. dum classem Ravennatium Romanam, describit, illis vocibus: *A meridie Padus, qui & Eridanus, ab Augusto Imp. altissima fossa demissus: qui septima sui alvei parte mediam influit civitatem, ad ostia sua amœnissima portum præbens, qui classem ducentarum quinquaginta navium, Dione referente, tutissime dudum credebatur recipere statione.* Et nemo reor, ignorat, de Classe hac & aliis Dionem loqui libro 48.

14. Duodecimo Mauricii Aug. anno (quod est anno 595.) desiit scribere suam Ecclesiasticam Historiam Evagrius Scholasticus, qui libro 5. cap. ult. de Romanis Historicis verba faciens, inter eos, locum Dioni præstat, Αἱ δὲ κατὰ Ῥωμαίους πράξεις, * Διονυσίῳ μὲν γέγραπται τῷ Ἁλικαρνασσεῖ, ἀπὸ τῶν λεγομένων Ἀβοριγίνων τὴν ἱστορίαν ἐλάσαντι, μέχρι τοῦ Ἠπειρώτου Πύρρου. Ἐξ ἐκείνου δὲ Πολυβίῳ τῷ Μεγαλοπολίτῃ καταγαγόντι, ἕως τῆς Καρχηδόνος ἁλώσεως· ἅπερ Ἀππιανὸς εὐκρινῶς διέτεμεν, ἑκάστην πρᾶξιν εἰς ἓν ἀγείρας· εἰ καὶ κατὰ διαφόρους γέγονε χρόνους, καὶ τὰ μετ' ἐκείνους, ὡσαύτως εἰργασμένα. Διοδώρῳ δὲ Σικελιώτῃ πεποίηται τὰ μέχρι Ἰουλίου Καίσαρος· καὶ Δίωνι τῷ Κασσίῳ γράψαντι μέχρις Ἀντωνίνου τοῦ ἐξ Ἐμέσης. *Quod autem pertinet ad Romanorum res gestas *, sunt ipsæ a Dionysio Halicarnasseo accuratè scriptis proditæ: qui historiam ab iis, qui Aborigines vocabantur, ad Pyrrhum Epiri regem deduxit. Ex cujus temporibus ad eversionem Carthaginis, Polybius Megalopolitanus, gestas res explicavit: quas sigillatim & solerter Appianus distinxit, &, quamvis variis temporibus confectas, in unum locum congessit; illis additis etiam, quæ post ipsos peracta sunt. Porrò res usque ad Julium Cæsarem gestæ, a Diodoro Siculo sunt expositæ, & ab Cassio Dione, qui Historiam usque ad Antoninum ex Emesa ortum deduxit.* Evagrius ergo Dionem legit, etsi non usque ad Alexandrum Mamææ dicat, sed usque ad Elagabalum Antoninum, qui Emesenus fuit & Syrus, eum scripsisse: quod non advertit Vossius in Dione. Ignorat enim quis iste Evagrii sit Ἀντωνῖνος, aut Ἀντωνῖνος ἐξ Ἐμέσης, & placet homini intelligere Alexandrum. Sed & Dio Elagabalum, Emesenum dicit, & Herodianus ἐκ τῆς Ἐμέσης, ne quis dubitandi locus supersit. Scripsit autem sic Evagrius, quod vix pauca Dio occeperit scribere de Alexandro; ut ex Dionis ultimo, edito a me libro est perspicuum. Quod scriptum dictumque velim etiam humanissimo Clarissimoque editori Actorum Lipsiæ, qui idcirco de ultimo Dionis libro, quod nimirum brevis est, non usquequaque fidebat mihi de Dionis stylo locuto, & de integritate libri hujus: apud Photium, Constantinumque Augustum, & Xiphilinum & Zonaram, inter sese collatos, tutiùs judicandi. Evagrius autem suo etiam silentio, locuples testis est, a Dione jejune satis, & tantum obiter, Alexandri esse Principatus initia delibata: unde brevitas libri illius: tanquam ac si de Alexandro non actum esset.

15. Nicolaus quidam, qui τῶν Δίωνος συναγωγὴν, integram *ex Dione collectionem* compegit, saltem ad hæc tempora, quibus Evagrius, est referendus; quandoquidem eum nominat Abbas, B. Maximus Africanus, sed scientissimus græcè, qui septimo seculo, ab anno 645. ad 662. (quo martyr Lazyci obiit) inclaruit; Dionis multa, ex hac Dionia collectione, habet: in suis tractatibus Περὶ ἀνδρείας καὶ ἰσχύος, *de viriliter fortiterque gestis*; & Περὶ φίλων, *de amicis*, aut *amicitia*: quos manuscriptos adhuc exstare, ait Cl. Monfauconius, in olim Seguieriana, hinc Coisliniana, modò in Regia, Codice 371. operum Sancti Maximi. In iis enim *præter Scripturæ loca* (pag. 16. 17. & 27.) *afferuntur loca, vel dicta Basilii* &c. *Dionis* ἐκ τῆς Νικολάου συν-

αγω-

ἐκλογῆς, ex Nicolai collectione; ut scribit ad hanc Bibliothecam Monfauconius pag. 575. Sanè mihi ex Dione nostro est verisimiliter hæc collectio; suadentque non parum, historica illa, *de viriliter fortiterque gestis*, & *de amicis* aut *amicitia*: quod tamen eruditi Parisienses poterunt experiri.

16. Ad octavum possunt referri Seculum, Etymologici magni author (quem nono, vel decimo sistit Cl. Fabricius, in Bibl. Græcæ tom. x.: utique post Suidam) & multa Lexica, quæ sunt in Codice 345. *elegantissimè scripto, decimi Seculi*; teste Monfauconio, Bibliotheca Coislinianę pag. 271. 472, & 496. In his autem Dionis exempla afferuntur. Etymologus namque verbo Κάψα, istud adducit: ἐπειδὴ ἐκ κεκαυμένων ξύλων αὐτὴν συνέστησαν· Δίων. *Postquam ex sudibus igne obduratis eam construxerunt. Dio*. Habet & ipsum ἐν Ῥωμαϊκῇ ἱστορίᾳ, verbo ἰσάλευσε; & Ῥωμαϊκῶν ιε XV. verbo ἰδικαιώθησαν, & ιϛ′ XVI. verbo ἤγαλλεν Quæ etiam Suidas habet, & Ῥωμαϊκῶν XVII. ιζ′, verbo ἰδημώθη. Lexica verò illa variorum anonymorum; pag. 64. relati Codicis, verbo ἤγαλλεν, ἐθεράπευεν, unum habet: Δίων ἐν ιϛ′ λόγῳ Ῥωμαϊκῶν· Διά τε οὖν ταῦτα, (καὶ) ὅτι τὸ θεῖον ἀκριβῶς ἤγαλλεν (quæ habet & Suidas eodem verbo; quod alter alterum certè exscripserit, & hîc suo loco leguntur, lib. XVI., & apud Valesium, pag. 602.) κέχρηνται δὲ τῇ λέξει ταύτῃ, καὶ ἄλλοι πολλοί, καὶ Εὐνόμιος ὁ δυσσεβής. *Dio libro XVI. Romanæ Historiæ*: Idcircò igitur, & quod Deos sedulo coleret. *Usi hac dictione sunt, cum multi alii, tùm impius ille Eunomius*. Quæ postrema verba innuunt non obscurè, paulo post Eunomium (qui labente quarto seculo dogmatizans, cum suis damnatus est) authorem Lexici hæc scripsisse. Ni fallor, Helladius ille, de quo superius, Alexandrinus, qui sub Theodosio juniore περὶ λέξεων scripsit; author Lexici hujus fuit, post initia quinti seculi; & Suidas ex eo exscripsit. Hæc suspicio: attamen in re dubia, nos octavo contenti sumus.

17. Lexicon aliud ejusdem Codicis pag. 25. sequitur, titulo Περὶ συντάξεως, *de constructione* verborum, ordine alphabetico; in quo, verbo Ζημιῶ, ista refert, Καὶ Δίωνος ϛ′ βιβλίων· Ἐπειδὴ ἦρχεν, εἰσήγαγον, καὶ χρήμασιν ἐζημίωσεν, οὔτε περὶ τοῦ σώματος εἰς κίνδυνον κατέστησεν. *Et Dionis libro VI.* Postquam rebus præfuit, introductum ære multavit, haud verò in vitæ discrimen venire *voluit*. Opinor tamen in Dione fuisse, ἐς κίνδυνον. Et verbo Ἡττῶμαι· γενετικῇ &c. Καὶ Δίωνος μά βιβλίον· (fortè βιβλίων) Δεινόν, τό, τῶν πολεμίων κρατοῦντας, ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. *Et Dionis lib. XLI. Horribile illud est; qui hostibus potiuntur, a voluptatibus eos vinci*. Hæc autem habui de horum ætate authorum, qui in hac collatione Dionem allegant. Codex, saltem *decimi Seculi* est peritissimo Monfauconio; & authores illos aliquanto pridem scripsisse concedi debet, & volitasse nonnihil solos, antequam eorum hæc opera in unum volumen compingerentur.

18. Photius Caput & author Schismatis, Cpolitanus IX. seculo Patriarcha, in suo Myriobiblo, Codicem LXXI. Dioni tribuit. Ἀνεγνώσθη, inquiens. βιβλίον Κασσιανοῦ Κοκκειανοῦ (ἢ Κοκκίου) Δίωνος ἐν λόγοις π′. ἄρχεται μὲν ἀπὸ τῆς Αἰνείου ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἐκ Τροίας καθόδου, καὶ τῆς κτίσεως Ἄλβα καὶ Ῥώμης· διέρχεται δὲ καθεξῆς· ἀποπαυόμενος εἰς τὴν τοῦ Ἀντωνίνου, ὃν Ἐλαγάβαλον ἐπεκάλουν, σφαγήν, * καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν Ἀλεξάνδρου, ὃν, Ἀντωνίνου σφαγέντος, τὴν βασιλείαν διαδέχεται· *Lectus est Codex Cassii Dionis Coccejani, vel Cocceji, qui octoginta libris distributus; incipit ab Æneæ in Italiam ex Troja appulsu, & ab Alba, & Urbe condita, & deinceps; desinit verò in Antonini cæde, qui Elagabalus dicebatur, Alexandrique Principatu, qui Antonino confosso, imperium suscepit*. Quod reliquum est Photii judicium de Dione; inter criticorum illud judicia, intra adducam.

19. Constantinus Aug. Porphyrogenneta, tanta decimo seculo, Dionis habet, & adeo ipsum versat assidue; ut ineptum sit, de his aliud hîc addicere, quam in toto opere, & superius dictum est. Attamen e re fuerit, eos producere eruditos, quibus ad deducendas ex Dione Eclogas, *De virtutibus*, & *de legationibus*, usus est: nam hæc non usquequaque liquere duco. Incipiam a Constantino, verbisque Valesii Henrici, in Præfatione ad Excerpta, De virtutibus & vitiis. *Constantinus Augustus, Leonis Aug. F., Basilii Aug. N.* * *cum admodum puer a patre esset derelictus, tutoribus Summam Imperii, ut fere fit, penes se retinentibus, lene ac placidum ingenium ad humaniorum artium studia contulit. In quibus cum magnoque profecisset,* * *tandem consilium prorsus Regio animo dignum cepit: quo non sibi solum, sed etiam studiosis omnibus prodesset. Primum itaque optimorum scriptorum, in omni doctrinæ genere, exemplaria* * *undique conquisivit, iisque Palatinam bibliothecam instruxit* *; *deinde cum tanta tamque immensa librorum moles, plerosque a legendo deterreret; ipse ut Principem decuit, singulorum utilitati & compendio consulens, auctores omnes, qui idem argumentum tractaverant, in unum compegit corpus, resectis superfluis, ac selectis ex unoque Scriptore iis locis, quæ quisque elegantissime tractaverat. Verum his, & si qui præterea ejusmodi libri ad notitiam nostram non venerunt; & magnitudine operis, & utilitate longe præstant*, Collectanea Historica, *in tres & quinquaginta titulos (quos locos communes vocant) ab eodem Constantino distributa, ac sex supra centum libris comprehensa: singulos enim titulos Constantinus, in duo volumina diviserat. Priori continebantur antiquissimi quique historiæ Scriptores; aut certe, qui historiam ab origine mundi repetebant: ii verò qui res gestas Cæsarum composuerant, in posterius volumen erant rejecti. Ex his autem tribus & quinquaginta titulis Excerptorum, unicus hodie superest, qui,* De legationibus, *inscribitur, in duos, ut dixi, distributus libros. Prior a Fulvio Ursino, alter a Davide Hoëschelio, viris doctissimis, est editus. Quibus jungendus etiam est hic noster, qui nunc primum in lucem prodit, beneficio V. Cl. Doctissimique, & ad juvandas literas unicè nati*, Nic. Fabricii Peirescii, *titulo* Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας. *Ita unus adbuc & quinquaginta horum Collectaneorum libri desiderantur: gravi sane ac deflenda jactura.* * *Et hæc de Constantini consilio ac methodo, in his conficiendis libris dicta sufficiant*. Et in Nuncupatoria ad Peirescium; *Nunc vero*, inquit, *operâ nostrâ prodit in lucem, non magis Constantini Aug. purpurâ, quam nominis tui titulo, conspicuus. Ac de Constantino quidem alii viderint, sit ne de iis Scriptoribus, quos tot in centones carpsit ac distribuit, benemeritus, nec ne. Equidem, si quod sentio dicere licet, magnam ei gratiam a nobis deberi puto, qui has antiquitatis reliquias conservaverit*. Quibus Valesius verbis, Constantinum videtur, verè suam operam, manumque, his excerpendis præstitisse, censere; eique sententiæ subscribunt alii, inter quos Pagius in Critica ad Annales Baronii: tamquam sub magistris Stephano Johanneque Gari-

da,

da, & Johanne Rhetore, puer, his insudasset. Favetque in speciem Theodosius ille, qui proœmium Excerptis concinnans, eo tempore in jambis græcis appositis, sic alloquitur Constantinum:

Collecta, quæ nunc cum labore sedulo
Communicasti literatis omnibus,
Constantine Auguste, Principum decus, &c.
Ergo universi fundite hæs Deo preces:
Annos ei donare Tithoni velis,
Bona erogare pergat ut mortalibus.

Doctissimum quidem & laboriosissimum fateor Constantinum; sed eum authorem Excerptorum non fuisse, detegit Fulvius eruditissimus Ursinus, qui & verum Scriptorem exinde prodit, in Nuncupatoria ad Antonium Card. Perenottum Granvelanum, dum græcè tantum, *Ex libris Polybii*, &c. *Dionis Cassii Nicæi Selecta de Legationibus*, edit. *Antonius*, inquiens, *Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, omnis politioris doctrinæ vindex & assertor, misit ad me superioribus annis, Polybii* (& aliorum, ut Dionis; quos edit, & præfixerat libri fronti) *fragmenta quædam, ut titulus indicabat*, Περὶ πρεσβειῶν *a JOHANNE QUODAM CONSTANTINOPOLITANO COLLECTA, qui Romanam antiquitatem, in capita, & locos communes digesserat; ut eum librum a mendis, quibus pene infinitis corruptus erat, vindicarem, & cum studiosis etiam, si videretur, communicarem*. Johannes ergo hic Cpolitanus (quem Johannem Gaidam illum cogito, aut Johannem Rethorem) author fuit horum *de Legationibus* Excerptorum. Theodosius enim, qui se μικρὸν, *parvum*, apud Leunclavium ex codice manuscripto Friderici Sylburgii, nuncupat, Excerpta omnia collegit, & uno vel pluribus voluminibus ἑνώσας congesta (Θεοδόσιος ὁ μικρὸς, ait, ὁ ἑνώσας ταῦτα: *Theodosius parvus, qui hæc univit*) ea, dato proœmio (quod habemus apud Hoëschelium & Valesium græcolatine editum) dedicat Constaotino; additis iis jambis, quorum mox partem dedimus. Qui cæteroqui non ea elaborata scribit a Constantino, sed quod ea *collecta labor. ·dulo*, ab aliis indubie, quibus datum fuerat illud pensum, *communicavit cum literatis*: ac proinde ei precatur *Tithoni annos*, ut beneficia alia *mortalibus pergeret erogare*. Consonat nobis Hoëschelius David, qui in epistola dedicatoria Johanni Matthæo Vackero, præfixa editioni suæ Excerptorum *De legationibus: Constantinus*, ait, *Porphyrogenneta, ut a Theodosio proditum invenio, non contentus ex omnibus terrarum orbis partibus, libros quosque optimos, cura summa conquirere, id etiam opere publicè utilis NAVARI VOLUIT, UT pro rerum discrimine, AUCTORUM quorumcumque SCRIPTA IN CERTAS CLASSES, quæ LIII. fuerunt, TRIBUTA CONGERENTUR*. Qui sic loquitur, jubentem inducit Constantinum, non verò Excerptorum authorem facit. Idemque tenet Cl. Fabricius, qui *Excerpta a Theodosio quodam servata* scribit, & *jussu Constantini confecta*. Cæterum tituli *de legationibus* partem primam Ursinus edidit; partem alteram Hoëschelius, (*ex Serenissimi Maximiliani Bojorum Ducis, & Cl.V. Andreæ Schotti* Antuerpiensis *bibliotheca*) quæ ex libris educta est Dexippi Atheniensis, Eunapii Sardiani, Petri Patricii, Prisci Rhetoris, Malchi Philadelphiensis, Menandri Protectoris, & Theophylacti Simocattæ; qui sunt authores a tertio seculo ad sextum. *Inscriptio hujus operis in exemplari Græco est*, Ἐκλογαὶ περὶ πρεσβειῶν, *quæ Excerpta de Legationibus, vertimus*, inquit Hoëschelius, qui ante *recensionem authorum, qui in hoc opere continentur*; ponit: *Proœmium in volumen legationum, Theodosii cujusdam: ex Codice MS. Andreæ Schotti*: idemque prorsus proœmium Valesius nactus est in suo Codice, Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας. Constantinus ergo oon aliud fecit, quam suis auspiciis opus curandum committere; qui alioqui multa diversi argumenti scripsit; quorum parte vel hodie non caremus. Interim Excerpta *de Virtutibus* ab ignoto alio tunc concinnata, sub ejus cum vulgo, nomine; *Legationes* verò sub eo Theodosii, voluimus in decursu hoc operis nuncupare: quòd Leunclavius item voluit. Theodosius autem fuit monachus; quæ geos se μικροὺς, & ἐλαχίστους, & ταπεινοὺς, & ἁμαρτωλοὺς, nominabant: ut inter Latinos olim, *peccatores*, & *exiguos*; & nunc *minores*, & *minimos*, & similiter.

20. Glossaria Nomica multa habentur; sed manuscripta. Eorum unum vidit Valesius, quod decimo seculo, ni fallor, est affigendum, post publicationem Βασιλικῶν, indeque ejus deduxit auctor, quæ de Tribubus a Romulo institutis, Dione citato habet: ὥς φησι Δίων ἐν πρώτῳ λόγῳ τῆς Ἱστορίας; *ut ait Dio in primo Historiæ* Romanæ *libro*. Nos verba ipsa adscripsimus lib. 2. cap. 3. hicque damus quæ de nostro alisque Glossariis Nomicis Cl. Fabricius scribit, Biblioth. Græcæ tom. 4. pag. 571. *Novi plura ejusmodi Lexica Juridica, sive Glossas Nomicas exstare in Bibliothecis variis manu exaratas; ut quibus usi sunt Meursius & Cangius: & quales sunt illæ, e quibus insigne Dionis fragmentum excerpsit Henricus Valesius, in Notis ad Excerpta Peiresciana*: Labitur memoria Vir doctissimus; non enim *in Notis*, sed ante Notas, pag. 770. Valesius id appinxit.

21. Georgius Cedrenus (an *Cedrinus* a *Cedro*, legendum est?) monachus & ipse seculi undecimi, universum videtur Dionis opus legisse, ex his, quæ in Annalibus suis, Romuli & Numæ habet: Οὕτως μὲν οὖν ἐξ ἀμφοτέρων καὶ ἰσχυρὰ ταχέως, καὶ εὔκοσμος ἡ πόλις ἐγένετο, τοῦ μὲν τὰ πολιτικὰ καὶ εἰρηνικὰ ἐκτυπώσαντος, τοῦ Ῥωμύλου δὲ τὰ πολεμικά. *Sic utriusque regis industria, civitas confestim & valida & ornata facta est; a Numa quidem civilibus rebus & paci aptis, a Romulo verò, quæ sunt bellica, institutis*: quæ sunt ex libro Dionis primo, etiam apud Excerpta Valesiana. Verum, dicendum potiùs hæc apud ista legisse, quam in Dione ipso; adeo aliàs sub Regibus, aut Republica, nunquam Dione utitur. Excipio, quod scribit, & ex aliis habere potuit, de Jano Januarioque mense, *Dione Romano* Historico allegato: quod vidit & inter Dionis fragmenta Valesius reposuit, pag. 770. Ea namque apud Excerpta nunquam apparuere; spectant autem ad Numam Regem, & IV. Dionis librum, quinto capite, in cujus notis dedimus ejus verba. Hæc pertinent ad primam Dionis partem; at secundam indubie Cedrenus legit, & aliquando Dionem citat; ut semel ac iterum pag. 173. & 256., in M. Antonio, & Elagabalo; ibi ὥς φησι Δίων ὁ Κάσσιος, hîc ὡς δέ φησι Δίων, inquiens. Alibi, etsi Dionem sileat, ejus tamen magna vestigia in ipso apparent; in omnibus ferme Imperatoribus, a Julio Cæsare ad Elagabalum; ut conferenti cum Dione patebit. Nos contulimus pagina 170. 171. 172. 215. 216. 217. 242. 244. 245. 248. 249. 250. 251. 252. 255. 256., & collata, suis locis in hoc opere afferentur.

22. Johannes Xiphilinus, monachus Trapezuntius,

tius, & Johannis Xiphilini Patriarchæ Cpolitani (ab anno 1064. ad 1075.) ex fratre nepos, deciduo XI. Seculo, sub Michaële Duca Parapinacio, Imperatore, integrum nactus Dionis Codicem, ejus Epitomen est molitus. Cl. Fabricius (tom. 4. Biblioth. Græcæ pag. 306.) recte corrigit Henricum Stephanum, Gherardum Vossium, Hadrianum Bailletium, Ludovicum Morerium, aliosque & Tillemontium, qui cum Patriarcha patruo Xiphilinum confundunt. Ipse enim hic lib. 53. pag. 71., quis fuerit; & quando scripserit clare prodit: Λέγω γάρ, inquiens, τοῦτο, οὐχ ὡς ὁ Δίων ὁ Προυσαεύς, ὁ ἐπὶ τοῦ Σευήρου καὶ Ἀλεξάνδρου τῶν αὐτοκρατόρων γενόμενος, ἀλλ' ὡς ὁ Ἰωάννης ὁ Ξιφιλῖνος, ἀδελφόπαις ὢν Ἰωάννου τοῦ Πατριάρχου, ἐπὶ δὲ Μιχαὴλ αὐτοκράτορος τοῦ Δουκᾶ τὴν ἐπιτομὴν ταύτην τῶν πολλῶν (an π'?) βιβλίων Δίωνος συνεπιτεμνόμενος. *Quod ego, non ut Dio Prusæus dico, qui sub Severo fuit, Alexandroque Imperatoribus; sed ut Johannes Xiphilinus, qui Johannis Patriarchæ, ex fratre filius, sub Michaële Ducæ filio Imperatore, ex MULTIS (corrigo octoginta) Dionis libris, Epitomen hanc composui.* Reapse integrum nactus ipse Dionis opus, ut dixi, ipsum in Epitomen redegit; cujus pars tantum altera modo superest, eo titulo: Ἐπιτομὴ τῆς Δίωνος τοῦ Νικαέως Ῥωμαϊκῆς Ἱστορίας· ἣν συνέτεμεν Ἰωάννης ὁ Ξιφιλῖνος, περιέχουσα μοναρχίας Καισάρων εἴκοσι, πέντε ἀπὸ Πομπηΐου Μάγνου, μέχρις Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαμαίας. *Romanæ Historiæ Dionis Nicæni Compendium, per Johannem Xiphilini Filium: continens Principatus, quinque & viginti Cæsarum, a Pompejo Magno ad Alexandrum Mamææ filium.* Conatur ipse aliquando supplere, vel emendare Dionis opus; ubi mancum sit vel corruptum; veluti ex Quadrato, & Eusebio Cæsariensi (pag. 369.) sed ex Plutarchi Parallelis non ipse supplet, sed Dio ipse iis usus iterdum est. Criticenque exercet alibi in Dionem; quod inter authorum judicia de Dione, audietur.

23. Sequitur Johannes Zonaras Xiphilinum: qui pridem Magnus Excubitorum Præfectus, & Protoasecretis Aulæ Cpolitanæ, hinc ex persecutione monachus, in quadam insula, longissime ab urbe dissita (Athon & monte Sanctum quidam existimant, quæ peninsula) sub Alexii Comneni filio Johanne, nepoteque Manuele Imperatore, anno circiter M. CL. æræ nostræ, vitam vixit, & obiit. De eo, placet, hic sermonem babere, verbis Cl. Ducangii in Præfatione ad ejus Annales: *Johannes Zonaras * vix aliquot in Asceterio annos exegerat, cum eum convenere amici, hortatique sunt ut * historiam conscriberet. * Ægre tamen cessit, * victusque; * ad Annales conscribendos se accinxit. Neque tamen sibi ipsi satisfecit omninò; cum, quibus (ad operis, quod in manus sumpserat, absolutionem) necesse erat Codicibus persæpe careret; * seu temporum injuria essent amissi, seu negligentius ab iis inquisiti, quibus id negotii dederat: dum ipse exterris & procul ab Urbe, in parva insula vitam ageret. Neque porrò mirari debere, subdit, lectorem, si * scriptionis character ubique sibi similis non occurrat: cum aliter fieri vix queat, ut qui Historiam e variis Scriptoribus, veluti stipem, colligit, illorum & dictione & compositione, in multis non utatur.* Rem ipsi experti in Dione sumus. *Quod ita tamen confecit, ut si aliquid de suo interjecerit, id illius stilo, quem sequebatur, auctoris, quantum fieri potuit, accommodaverit; ne scriptionis ratio a sese ubique dissidere videretur.* Et hoc etiam experti sumus, & cum lectore communicavimus. *Historiam usque ad Alexii Comneni exitum persequitur, idest ad Seculum, quo ipse vixit, undecimum. Non solum enim Johannis Comneni Imp. Alexii filii meminit; Sed & Manuele Johannis filio imperante vixisse, infra docemus.* Quod est duodecimum seculum, non undecimum. Quidquid autem de his sit; Zonaræ beneficio, quæ Dionis habemus, diximus primo capite: in aliis, Epitome fruimur Xiphilini. In qua, nec Zonaras aliquoties nos destituit (quod suis quoque locis monemus) allegato expresse Dione; quem, indubie, in prima parte ignoravit, dum exscribebat.

24. Johannes Tzetzes Zonaram sequi oportet, cujus ferme fuit æqualis: dum senex enim erat Zonaras, Tzetzes adolescebat. Is non monachus, sed literator fuit Cpolitanus, ut vastæ lectionis, & memoriæ stupendæ, ita indigestæ eruditionis. Nobilis, & auctus filiis: qui aliquando in corruptos, suorum Ecclesiasticorum mores invehit, sub initia natus videtur seculi duodecimi. Pro Leone Stypiota, Patriarcha Cpolitano (qui ad annum vixit 1144.) in Episcopum, ni fallor, Basilium Camaterum postea Patriarcham; detractorem ejus, (Chiliade IX. Hist. 299. a vers. 969.) stringit calamum, inquiens,

> *Iste bubalopapas & Momoscopus, iis,*
> *Quæ in utilitatem scripta sunt juniorum,*
> *Ipse barbarè & nugaciter, instar Comœdiæ*
> *usus est*
> *In Patriarcham Stypen;*
> *Dum ejus cerebrum, dixit telephum.*

Εἰς Πατριάρχην τὸν Στύπην, ἄτερ φλαύρως εἶπε. Si *Telephium* ille dixerit, non erat ob vocem hanc arguendus: τηλέφιον enim ἐγκέφαλος, ut τηλέφειον ἕλκος, valeret *malignum, inveteratum in malo caput:* ut *ulcus inveteratum malignumque.* Idem Chiliade XI. Hist. 381. meminit Michaëlis Pselli, quem centum ante annos vixisse ait.

> *Michaël quidem Psellus pulices laudat,*
> *Ante annos centum florens in vita.*

ἡμῶν πρὸ χρόνων ἑκατόν. Et Michaël Psellus magister fuit Ducæ Michaëlis, qui ab anno imperavit 1071. ad 1077. Saltem ergo post hos centum a Psello annos, Tzetzes vivebat, anno 1177. cum nondum Patriarcha quis erat Camaterorum, vel Basilius, qui ab anno 1183. ad 1186., vel Johannes, ab anno 1196. ad 1204. Post annum autem 1191. vixisse Tzetzem, argumento sint, quæ de quibusdam ipse vaticiniorum leris (qui tum circumferebantur; tanquam in suos Græcos, scribit. Loquitur enim de Latinis, veluti *jam transiissent* (ἐλθεῖν) Imperium Græcum; Christianis, rebusque afflictis Orientis, laturi opem; quod factum constat anno 1191. Et hæc sufficiant pro ætate. Johannes iste Dionem habuit integerrimum, quem & sæpe refert in suo ad Lycophronis Alexandram Commentario (quod pridem nomine fratris Isaacii audiebat) dum de Ænea, Albanis Regibus, Romulo, Roma, Auruncis, Latinis loquitur, aliisque; quæ suis locis, in nostris notis ascripsimus: Et in Chiliadibus, in quibus, quum toties ipsum habeat; mirum dictu auditque est, semel tantum in Archimede, deprehensum fuisse Valesii diligentiæ. Dionem enim Tzetzes citat in Auruncis, in Caco, in M. Manlio Capitolino, in Coriolano, in Hannibale, in Catone majore & minore, in mœnibus Babylonis, in Trajano, & in Hadria-

driano: modò solo nomine Δίωνος; modò Δίωνος Κοκκηιανοῦ: modò Κασσίου Δίωνος, modò tandem Κασσίου Δίωνος Κοκκηιανοῦ. Porrò habet, & in Horatio Coclite, & Mutio Scævola, & alibi; etsi Dionem non citet; quod contra, facit ex Dionis libro de somniis & prodigiis, in Gelone Syracusano; ut superius scriptum est.

25. Ad idem Seculum XII. Anonymus ille referri potest, qui Appendiculam adjecit manuscripto Codici Appiani Alexandrini (quam & in altero manuscripto Reip. Augustanæ, se vidisse ait Xylander) de qua supra dixi in epistola ad Lectorem. Integram modo affero: Τὸ προοίμιον μόνον τῆς Ἰταλικῆς τοῦ Ἀππιανοῦ Ἱστορίας τῇ παρούσῃ ἐνέταξα δέλτῳ· ἐπειδὴ ἐς τὴν τῶν διηγήσεων, ἡ τοῦ Ἁλικαρνασσέως Διονυσίου Ῥωμαϊκὴ Ἀρχαιολογία πασῶν ἐστιν ἱστοριῶν ἀξιολογωτέρα, ἐν εἴκοσι ταῖς ὅλαις βίβλοις διεξοδικώτερον διαλαμβάνουσα, περί τε τοῦ οἰκισμοῦ τῆς Ῥώμης, καὶ τοῦ γένους αὐτῆς, καὶ τῶν πράξεων ὅσαι μέχρι τοῦ πρώτου περὶ Καρχηδονίους αὐτῆς πολέμου ἐπράχθησαν. Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ συνεγράψαντο, ὧν καὶ Δίων ἐστί, τὰ μὲν ἀρχαιότερα ἐπιδραμών, τὰ δὲ τελευταῖα, καὶ μάλιστα ὅσα μετὰ τὴν μοναρχίαν ἐγένετο τῶν Καισάρων, καὶ μέχρι τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαμαίας, εἰς ὃν ἀνεπέπαυκε τὴν Ἱστορίαν, διεξοδικώτερον ἀναγράψας. Δεῖ μέν τοι τὴν μὲν ἀρχαιολογίαν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκ τοῦ Διονυσίου, εἴ τις μὴ τὴν σχολὴν μόνην, ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶτταν ὠφεληθῆναι ἐκ τῶν ἀναγινωσκομένων αἱροῖτο· τὰ δὲ μετὰ τὰς μοναρχίας ἐκ τοῦ Δίωνος· τὰς δὲ κατὰ ἔθνους πράξεις, ἐκ τοῦ παρόντος Ἀππιανοῦ &c. *Italicæ Appiani Historiæ solum proëmium contuli in hunc codicem: nam quod attinet res Italicas, Dionysii Halicarnassei Historia, de Antiquitatibus Romanorum, & rebus eorum gestis; omnes ea argumenti ejusmodi Historias longè superat: qua quidem ipsis viginti libris, & conditam Urbem prolixe narrat, & Romanorum genus, & quidquid gestum ab iis est, usque ad Punicum bellum primum. Scripserant & alii multi Romanas res: in his Dio: qui antiquiora quidem, cursim; posteriora verò, maximeque quæ sub Cæsarum imperio, ad Alexandrum Mamææ filium, (in quo finem Historiæ imposuit) acciderunt, stylo uberiore prosequitur. Si quis ergo non in Historia solum, sed etiam in dictione velit proficere, quidquid ad Romanas Antiquitates spectat, id illi omne, a Dionysio Halicarnasseo petendum est: quæ verò sub Imperatoribus, a Dione. Tandem: quæ cum variis Populis, Romani sigillatim gesserunt, Appianus iste docebit*; &c. Carolus Stephanus Parisiis anno 1541. post Appiani præfationem, hæc edidit græcè tantum: quæ mox vertit, & latinè dumtaxat dedit Guilielmus Xylander in sua ad Dionem præfatione: hinc filius Henricus Stephanus anno 1592. Genevæ, græcolatine, rursus edito Appiano; hisce præmonitis: *Quæ sequuntur, lector candide, ea incerti auctoris sunt, qui Romanæ Historiæ corpus, ex variis Scriptoribus concinnatum, ediderat. Ac quum e scriptis Codicibus, in priorem editionem Appiani transcripta illa fuerint; ne nunc quidem placuit omittere. Vale.* Sane quod hactenus hisce volui, est, Anonymum hunc, duodecimo legisse Dionem Seculo, eo ipso indice, integerrimum: quandoquidem eum ait, τὰ μὲν ἀρχαιότερα ἐπιδραμόντα, τὰ δὲ τελευταῖα διεξοδικώτερον ἀναγράψαι.

26. Sub Andronico Palæologo Seniore, qui usque ad annum 1230. imperavit, Anonymus (ex Palatino Vaticano Codice græco, num. 129. pag. 119.) inter alia, quæ in suam indigestam miscellam infert; ἐκ τῶν Δίωνος τοῦ Νικαίου (sic) ὃς ἦν ἐν τοῖς χρόνοις Σευήρου, καὶ πρὸ Σευήρου, μέχρι Ἀλεξάνδρου τοῦ Καίσαρος: *ex Historia Dionis Nicæni, qui vixit temporibus Severi, & ante Severum, usque ad Alexandrum Cæsarem*, multa excerpsit; sed non eadem fortuna ac Tzetzes. Habet idem Anonymus & alia ex eodem de Nerone pag. 30. & 31., item addito in margine, ἐκ τῶν τοῦ Δίωνος; *ex Historia Dionis*. Ipsum autem, quisquis is fuit, sub Palæologo Seniore scripsisse patet, ex versa pagina 37., ubi ait: Ἐλθὼν τις ἐκ τῶν Ῥῶς πρέσβυς εἰς τὸν βασιλέα Ἀνδρονικὸν Παλαιολόγον, οὕτως προοίμιαζε τὴν προσρησιν, ὅτι· Ὁ αὐθέντης μου ὁ Κύριος τῶν Ῥῶς, ὁ ἐπὶ τραπέζης τε τῆς ἁγίας βασιλείας σου, προσκυνεῖ δουλικῶς τὴν ἁγίαν βασιλείαν σου. *Ingressus ad Andronicum Palæologum, quidam Russorum legatus ita orationem exorsus est: Russorum Dominus, herus meus, qui est & Sacræ Majestatis tuæ pincerna, demissè Majestatem adorat tuam &c.* Qui sic namque loquitur, non agnoscit alterum Palæogolum juniorem; seniorem enim hominem illum diceret. Cum ergo Andronicus senior imperaverit solus, ab anno 1283., cum filio Michaële ab anno 1295., eoque mortuo, anno 1320., rursus solus usque ad annum 1325. Cum Collegam assumpserit eo anno nepotem, ex præmortuo filio Michaële, Andronicum juniorem; ac tandem, qui tenus nomine usque ad annum 1330. fuerat Imperator, obierit anno 1342. monachus; Antonius nuncupatus: Ex his constat, ante annum 1325., & post annum 1283., Miscellam hanc suam, illum Anonymum conscripsisse. Autographum impium & inhumanum, lituris frequentissimis, & charactere pene barbarico, utpote temporum nobis viciniorum: Acephalum adde, & Ateleuteton; ac proindè lectionis etiam, quæ hominem deterreat, & ex qua nil expiscari Dionis queat. Sed prævaluit obstinatio, qua inveni a pag. 119. ad 121. Excerpta illa, quæ sunt ab Julio Cæsare ad Alexandrum. Principium: Ὅτι ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ τὰς ἡμέρας ἐνομοθέτησε τῶν ἐτῶν, &c. quæ in Dionis lib. 43., Leunclavii pag. 226. habentur: quod indicium est Codicem Dionis Anonymo, hinc incepisse. Finis: Ὅτι ὁ συγγραφεὺς οὗτος Δίων δεύτερον ὑπάτευσεν ἐν Ῥώμῃ, τιμηθεὶς τὴν δευτέραν ὑπατείαν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, τοῦ μετὰ Σαρδανάπαλον αὐταρχήσαντος. *Scriptor hic Dio, secundùm Romæ processit Consul, secundum hunc Consulatum ab Alexandro assequutus, qui post Sardanapalum, obtinuit Principatum.* Erat animus omnia hîc apponere, sed visum postea, quæ in corpore suis locis adjecta sunt, non repetere, præter necessitatem.

27. Theodorus Metochita, frater Georgii Metochitæ, (qui anno 1285. in Conciliabulo Cpolitano, a Georgio Cyprio aliisque schismaticis, in exsilium pulsus est) ex Logotheta (post dejectum Sede Johannem Glycam) Cpolitanus Patriarcha anno 1316., hanc eandem ipse fortunam expertus est, anno 1320., cum Gerasimus ejus loco successit. Multa Theodorus scripsit, sed non *Romanam Historiam*, ut Meursius credidit, ediditque: nam eum falli Cl. Labbæus ostendit, dum libri tertii Annalium Michaëlis Glycæ partem, illam esse demonstrat. Nostri autem Theodori operum Codex, in Coisliniana exstat, num. 165., omnino recens, *deque rebus Philosophicis, Politicis, Ethicis*, &c. edisserit. Is in principio habet materiarum indicem, quas inter hæc una est: Περὶ Δίωνος. Περὶ Ξενοφῶντος. *De Dione. De Xenophonte.* Et quod ad Dionem pertinet, quidve in iis pertractarit; ex his mihi videor

subole-

subolere, quæ Cl. Monfauconius ibi ait, pag. 223.; *Capita omnia*, subdens, *centum viginti numerantur.* * *Præcipua solum notabimus* *. *De Carthagine ejusque Republica. De Romanis rebus, ab origine, capita quatuor.* Hæc autem indicant, si verè Dio noster is est (quod dubito) Metochitam decimoquarto seculo; aliquid nactum esse Dionis integri.

28. Nicephori Gregoræ amicus Thomas Magister, post Metochitam & initia 14. seculi, Lexicon de vocibus scripsit Atticis: in quo, in vocibus *ἡμίσεων*, & *νενηφότως*, Dionem affert; &, quod ridiculum, accusat erroris, quia *ἡμίσους* scripserit, & non *ἡμίσεως*; & *ἐγρηγόρως* non verò *ἐγρηγορότως*. Inquit enim: Ἁμαρτάνουσι οἱ τὰ ἡμίση λέγοντες, καὶ οὐ τὰ ἡμίσεα. Τὰ γὰρ τριγενῆ τῶν ὀνομάτων, ἐπὶ τῶν οὐδετέρων διῃρημένας ἔχουσι τὰς τοιαύτας πτώσεις· οἷον· οἱ γλυκεῖς, αἱ γλυκεῖαι, τὰ γλυκέα· οἱ ὀξεῖς, αἱ ὀξεῖαι, τὰ ὀξέα. Οὕτως ἄρα καὶ οἱ ἡμίσεις, αἱ ἡμίσειαι, τὰ ἡμίσεα· καὶ ἐπὶ τοῦ ἑνικοῦ, ἡμίσεος λέγε, ὡς ὀξέος καὶ γλυκέος, ἀλλὰ μὴ ἡμίσους. Δίων οὖν, ἡμίσους λέγων ἁμαρτάνει. Θουκυδίδης ἐν τῇ ὀγδόῃ· τρίτον μέρος ἀνθ' ἡμίσεος τῆς τροφῆς ἐδίδου. *Errant, qui ἡμίση dicunt, & non ἡμίσεα: nomina enim, quæ tria genera habent, in neutris, divisos habent hos casus: veluti οἱ γλυκεῖς, αἱ γλυκεῖαι, τὰ γλυκέα· οἱ ὀξεῖς, αἱ ὀξεῖαι, τὰ ὀξέα. Ita prorsus etiam, οἱ ἡμίσεις, αἱ ἡμίσειαι, τὰ ἡμίσεα,* dimidii, dimidiæ, dimidia: *& singulariter, ἡμίσεος dic, ut ὀξέος, & γλυκέος, sed non ἡμίσους,* dimidii. *Dio igitur, qui ἡμίσους, dicit, errat. Thucydides in 8. Pro dimidia cibi parte, tertiam dabat: ἀνθ' ἡμίσεος.* Idem in *νενηφότως*, ait: Νενηφότως· καὶ ἐγρηγορότως, οὐκ ἐγρηγόρως· οὐ γὰρ ἐστιν ὁ ἐγρήγορος, ἀλλ' ὁ γρήγορος, εἰ καὶ ἀσύνηθες· ἀντὶ γὰρ τούτου, ὁ νήφων, καὶ ὁ γρηγορῶν. Δίων οὖν ἐγρηγόρως λέγων ἁμαρτάνει. Idest: Νενηφότως *dicitur &* Ἐγρηγορότως, *non verò ἐγρηγόρως: non enim invenitur, ἐγρήγορος, sed γρήγορος, etsi insuetatum, cujus loco dicitur ὁ νήφων, & ὁ γρηγορῶν. Dio itaque qui ἐγρηγόρως, dicit, errat.* Sed vanæ hæ Grammatici voces sunt: *ἡμίσους* enim habet & Athenæus in Dipnosophistis, & *ἐγρηγόρως* habent Threni 4., unde *ἐγρηγόρως*.

29. Michaël Apostolius, inter profugos illos, qui Cpoli, decimoquinto seculo, in Italiam confugerunt, est unus. Qui Romæ Collectionem ultra viginti millium Proverbiorum, græce scripsit & illustravit; opus autem diu post græce tantum Basileæ editum est, anno 1538., græcolatine verò Lugduni Batavorum anno 1619. Is inter alios, quos refert, Dionem *ἐν Ῥωμαϊκοῖς* habet, scribens in hæc verba Lib. IX. n. 42. Ἐφ' ἑνὶ παιδὶ σαλεύει· ὅτι ἔχει τὰς ἐλπίδας τοῦ γένους· λέγεται καὶ ἐπὶ πλοίων· ὡς Δίων ἐν Ῥωμαϊκοῖς· ὀλίγα μὲν γὰρ, καὶ τὰ κουφότατα τῶν πλοίων πρὸς τῇ γῇ ὥρμει· τὰ δὲ δὴ πλείω καὶ μείζω μετέωρα διὰ τὰ τενάγη ἐσάλευεν. *Super uno filio fluctuat; hoc est, spem generis sui habet. Dicitur & de navibus, ut Dio in Romana historia:* Paucæ namque & maxime veloces naves, in continentem ruerunt; plures verò & majores in vadis *fluctuabant*. Quæ sunt in Dionis libro .... Porrò Apostolius hæc indubie e Suida sumpsit, verbo *ἐσάλευε*, ubi totidem prorsus verbis Dio *ἐν Ῥωμαϊκοῖς* recitatur. Dionem ergo, si hæc respicias, Apostolius non legit, sed Suidam, quem sæpe sæpius compilat. Sed hoc Seculo Latinis auribus innotuit Dio, dimidiatus, quod ita post captam a barbaris Cpolim, a profugis eruditis in Italiam allatus est. Sanè in Etruria Cosmus Magnus cum illis Græcas excepit literas (& hinc duos Dionis Codices habet Laurentiana) Romæ verò Nicolaus V. Pont. Max. (& hinc duos alios possidet Vaticana) teste æquali Platina in ipso, & Raynaldo ad annum 1453. & 1454. Ex hinc Gallias Græcæ literæ, sub Mæcenate Francisco I., Germaniam, aliò, penetrarunt.

30. Arsenius denique Archiepiscopus Monembasiæ, opus Leoni X. Pont. Max. Apopthegmatum inscribens, etiam ex Dione sententias multas hausit. Locum, tempusque editionis in 8. græcè tantum, opus non habet, sed puto Romæ, ante turbinem Lutheranum. Authores ordine alphabetico collocat, & hinc suo loco habet hæc Δίωνος.

31. Δίων ὁ Ῥωμαῖος, Καταγελάστους εἶναι ἔλεγε τοὺς σπουδάζοντας περὶ τὸν πλοῦτον, ὃν ἡ τύχη μὲν παρέχει, ἀνελευθερία δὲ φυλάττει, χρηστότης δὲ ἀφαιρεῖ. Ὁ αὐτὸς ἔφη· Πῶς οὐ δεινὸν, τοὺς μὲν Θεοὺς ἐνοχλεῖν, αὐτοὺς δὲ μὴ βούλεσθαι πράττειν ἅγε ἐφ' ἡμῖν εἶναι δοκεῖ τοῖς θεοῖς; Ὁ αὐτὸς ἔφη· Αἱ μὲν ἡδοναὶ τοὺς ἀεὶ συνόντας, τά τε ἄλλα, λυμαίνονται, καὶ ταχὺ ποιοῦσιν ἀδυνάτους πρὸς αὐτάς· οἱ δὲ πόνοι τά τε ἄλλα ὠφελοῦντες ἀεὶ μᾶλλον παρέχουσι δυναμένους πονεῖν. Ὁ αὐτὸς εἶπε· Τὸ πλεῖστον ἔοικε τοῦ ἀνθρωπίνου, &c. *Dio Romanus, Deridiculos esse ajebat, qui divitiis enixè student, quas fortuna quidem præbet, parsimonia custodit, bonitas verò aufert. Idem dixit: Quomodo non horrificum, Deos frequenter obtundere, nos verò ea nolle facere, quæ Diis placet a nobis fieri? Idem dixit: Voluptates, inter alia, eos corrumpunt, qui semper in iis sunt, & citò faciunt ad eadem impotentes: labores verò, inter alia quibus semper prosunt; eo magis faciunt laboribus aptiores. Idem dixit: Multum humani sapit &c.* Reliquis abstinemus, quod Dionis nostri ea non sunt, sed Dionis Chrysostomi, quem Romanum fuisse, civitate a Trajano donatum, suo loco probavi. Interim quispiam eum sumere pro nostro Dione poterat, qui frequentius apud antiquos *Dio Romanus* audit (ut apud Tzetzem Chil. IX. hist. 275., apud Cedrenum, aliosque) quod Romanam Historiam Romanus Senator, Prætor, & Consul scripsit; & ab hac allucinatione meum lectorem, aut Arsenii, oportuit præcavisse.

DIONIS EDITIONUM HISTORIA, ET INTERPRETES.

CAP. V.

1. QUinque ad hæc linguis Dio editus circumfertur: Græca, qua primum natus, Latina, Italica, Gallica, & Anglicana: & Pentaglottum authorem commendat publica Operis æstimatio, & editio satis frequens. An *Franciscus Tudeschinus de Piccolomineis* Senensis, Pii II. ex Sorore Nepos, S. R. E. Cardinalis, titulo S. Eustathii, & hinc anno 1603. Pontifex Maximus, nomine Pii III., per dies 26., prior sit, qui Dionem latinè extulerit, allucinatio est palmaris *Cornelii Beughem*, qui affirmat. Ipse *in INCUNABULIS TYPOGRAPHICIS, pag. 53. memorat Dionis Historiæ Romanæ libros quadraginta sex, latinè factos per Franciscum Piccolomineum, anno 1489. in 4.*: Ut testatur Cl. Fabricius in Dione; ubi subdit: *Piccolomineique hujus mentio in Politiani epistolis. Sed versio ista mihi nunquam visa: pro 46. autem, puto legendum 26.* In quo & ipse conjectans operam suam ludit, lavatque Æthiopem: nam Franciscus is est, quem dixi, euique Dio noster nunquam est versus. Quippe, is adolescens sub Nicolao V. (natus enim est Senis, IV. Nonas Maji, anno 1429.) Dionem Chrysostomum *de Regno* latinè reddidit, eique Pontifici

tifici nuncupavit. Hoc autem opus exstat; inque ipso, *Inter omnes*, inquit, *rerum Scriptores, Nicolae Quinte Pontifex Maxime, qui jussu tuo in Romanum vertuntur sermonem; nullum ego Principi, nec aptiorem, nec magis necessarium puto, quam Dionem hunc Prusensem, quem ego nuper interpretatus sum. Scribit enim de Regno; idest, de rebus iis, quæ ad Principem instituendum pertinent*. Facta hæc anno 1454. diu postea jacuerunt, mortuo Nicolao, sequenti 1455. Sed ab avunculo Pio 2., Senensis Franciscus Archiepiscopus & Cardinalis creatus, *ad Illustrissimum & Serenissimum Dominum, Dominum Maximilianum Divi Cæsaris Friderici III, filium*, misit hoc ipsum opus, *ex Urbe Kal. Januarii anno M.CCCC. Sexagesimo nono:* addito in fine Epistolæ suo nomine: *Franciscus de Picolhomineis Senensis, S. Eustachii Cardinalis*. Tandem aliquando post multa, hoc *Dionis opusculum* typis datum, *explicuit edi, per Platonem de Benedictis Bononiæ, anno Domini M.CCCC.LXXXXIII.*, ut in fine editionis legitur; quæ in 4. est, charactere rotundo (præter titulum, *Dion de Regno*, quod est charactere Langobardico) foliorum undecim cum dimidio: in quo quæ subsignavi, cuncta leguntur. Prostat autem hæc editio Romæ in locupletissima Bibliotheca Casanatæa, ibique evolvi. Hæc autem multa congessi, nec mirum sit, expugnando errori illi Corneliano, illustrandoque Fabricio. Placuit enim allucinationis fontem detegere, & ex audito Dionis dumtaxat nomine (opus namque neuter ipsorum vidit) erratum fuisse ostendere.

2. Imaginaria hac nostri Dionis apud Xiphilinum (idcirco enim, libros 46. Cornelius dixit) editione Latina explosa; prima omnium, ex græco manuscripto aliquo Xiphilini, versio & editio *Venetiis* facta est, anno 1516. & 1519., in 8., charactere cursivo: in cujus fine legitur: *In ædibus Aldi, & Andreæ soceri*: in prima, *mense Julio*. M.D.XVI.: in secunda, *mense Augusti. M.D.XIX.* ex collectione, & cum Notis Johannis Baptistæ Egnatii, inter eos Latinos Historiæ Augustæ Scriptores, qui minores vocantur. Ibi est *Dionis Cassii Nicæi Nerva Coccejus, Trajanus Nerva, Hadrianus*; & *Conflagratio Vesevi Montis ex Dione*, *Georgio Merula Alexandrino, interprete*, ex Xiphilino; quem forte græcè, (sed certò Zonaram) Egnatium pridem legisse, ex ejus Præfatione patet. In qua: *Ego verò*, inquit, *præter Zonaræ græcam Historiam, & Nicetæ, Christodulique Commentarios*, &c. Quamobrem in Notis ad Macrinum, recitat versus illos: Ω γέρον ἦ μάλα δή σε, &c. qui apud Xiphilinum & Zonaram, & græce tantum, tunc legebantur in manuscriptis. Nondum enim quisquam istorum erat editus; neque Dio ipse in Macrino, ex Fulvii Ursini Codice Vaticano, prodierat lancinatus. Cæterum latinus & non inelegans ibi Merula est interpres: qui XV. seculo anno circiter 1430., natus Alexandriæ in Italia, oriundus verò Aquis Statiellis; summis ob eruditionem laudibus, a Desiderio Erasmo, Hermolao Barbaro, Raphaële Volaterrano, Paulo Jovio, Hieron. Ghilinio, aliisque donatus est. Vir criticotatus fuit, sed maledicentioris oris, etiam in magistrum Franciscum Philelphum; qui (si fides Vossio in Historicis Latinis pag. 602.) Dionis Xiphiliniani Trajanum latine vertit, & anno obiit 1481. Literarios agones is habuit, inter alios cum Angelo Politiano, & Domitio Calderino; dum humaniores literas Venetiis & Mediolani, ad quadraginta propemodum annos docuit. Multa ejus habentur edita, quorum pars non sunt minima, relatæ versiones e Xiphilino: ex amicitia, & forsan hortatu Egnatii, cum ipso, natæ. Obiit vir de bonis literis benemeritus, Mediolani, anno 1494., ibique magnifico funere elatus est.

3. Ubi paucula hæc Dionis Latinæ aures delibarunt; desiderium operis in Italia excitatur; eique utcumque, Italico idiomate satisfecit, Nicolaus Leonicenus. Qui natus Leonici oppido (unde a patria Leonicenus) medicus & philosophus Vicentinus, & orator insignis, XV. seculo: filiusque, Omniboni Leoniceni, anno natus 1428., plusquam sexaginta annos medicinam Ferrariæ (unde vulgò audit Ferrariensis) docuit: primusque latinè Claudium Galenum reddidit: ut laté scribunt, Justus, Castellanusque, in Chronico, & vitis illustrium medicorum. Homobonus pater, amicus Theodori Gazæ fuit, (qui græcè forsan nostrum docuit Leonicenum) & si cætera sileant, ex nomine Græcus origine; Ἀνδράγαθος, *Andragathus* namque, *Homobonus* latinè sonat: vel Παντάγαθος *Pantagathus* si *Omnibonum* velis; quo vir ille nomine, in Italia dici voluit) ante Byzantinam cladem in Italiam venit, Venetias; hinc variis casibus jactatus, Leonicum in agro Vicentino, domum statuit (1). Filius latinè doctus, præceptor datus est Friderico Gonzagæ Ferrariensium Marchioni; & exinde liberis hujus: In quorum usum Grammaticam Latinam scripsit, dedicavitque Friderico; editam Ferrariæ anno 1473. in 4. apud Bernardum Cannerium typographum; quam habemus in celeberrima Bibliotheca Casanatæa. Amicitiam ejus cum Gaza, Augustinus testatur Cannerius, typographi filius, in carmine ad calcem operis; qua Homobonum, gloriantem inducit de amicitia Theodori:

Hoc meus affirmat Theodorus Gaza, Minervæ
Gloria Romanæ, Cecropiæque decus.

4. Redeo ad rem nostram: Nicolaus Leonicenus, Codicem Dionis nactus, Herculi Domino placiturus, qui nec Latinè, nec Græcè noverat (placuitque reapse, etiam in Luciano); a libro 35. ad 60. Italicè eum reddidit, ea balbutie, qua patet Latinè scripserat; sed initio facto a Pompejo, & bello Piratico, idest, a libro 36. Quæ versio in manus Bernardini Barboji, Ferrariensis presbyteri incidit manuscripta; isque exoratus, cum Rep. Literaria, Domino suo, tunc Herculi Atestensi nuncupatam, communicavit. Ipse hæc Barbojus narrat in Epistola ad Herculem; & Peregrinus Moratus, civis item Ferrariensis, in Epistola ad Lectorem. Post mortem autem Leoniceni, (quæ ei prope centenario, anno contigit 1524., VI. Idus Junias) hæc editio facta est, *Venetiis anno* 1526. in 8. charactere cursivo; cujus exemplar penes me habeo; alibi autem, Romæ, Neapolique non invenitur. Ex celerrima autem exem-

(1) Bayle: Omnibonus, (en Italien *Ognibuono*) fut l'un des bons Grammatiens du XV. siecle. Il se surnomma Leonicenus à cause qu'il étoit né a Lunige (Leandro Alberti) en Latin *Leonicum*, dans le Vicentin. Il fut disciple de Victorin de Feltri, l'un des premiers restaurateurs de l'ancienne Latinité (ibid.) Il étudia la langue greque à Venise sous Emmanuel Chrysoloras. Gesner. in Bibliotheca fol. 537.

exemplarium distractione, iterum *ibidem* edita est, *anno* 1532. *in* 4. charactere rotundo, *apud Nicolaum de Aristotile, dictum Zoppinum*: qui eam dicit, (*nuovamente venuta in luce, ne piu in lingua alcuna stampata*) *tunc primum in lucem proditam, nullaque ante, editam lingua alia*. Desiisse opus hoc edi, *mense martio anni* 1533., nos in fine docet typographus. Placuit autem Gallis opus, & mox Gallicè ex Italico Nicolai Leoniceni, Dionem vertit Claudius Roserius, anno 1542. Parisiis . . . typis . . . . Versionem hanc Cl. Fabricius indicat se vidisse, sed facile est contrarium; quod Xiphilini Dionem scribit versum, non verò Dionem ipsum.

5. Quod usuvenit, hinc factum est, ut paterna sua lingua eruditius seculum Dionem expeteret; indeque Græca editio nata est. Parisiis enim anno 1548. in folio, beneficio Roberti Stephani, unico, de quo queritur, usi Codice: eoque mendoso manuscripto (in Bibliotheca Regia asservatum, Antonius Pagius describit, in Critice ad Annales Baronii, ad primum Christi annum, num.1.) cum castigationibus in fine, ipsius Roberti prodiit: qui ait in epistola ad Lectorem: *Quodque omnium maxime nobis dolendum est, in iis excudendis, unico exemplari, usi, & adjuti sumus; eoque accuratam ac diligentem castigationem desiderante. Nos verò id (quidquid erat incommodi) diligentia, quanta potuimus maxime sarcire studuimus: idque, si non omnino, aliqua certè ex parte consecuti sumus. Ita tamen ut locos mutilos & imperfectos, intactos reliquerimus: locos etiam adeo depravatos, ut nulla jam rectæ ac integræ lectionis vestigia superessent; non modò non correxerimus sed ne corrigere quidem conati fuerimus: medicorum hac in re auctoritatem secuti, qui deploratis, adhibenda esse remedia negant. Ac ne cui hac in parte, officio nostro deesse videremur; parum esse existimavimus, locis illis asterisci notam apposuisse; nisi etiam iis, quibus plane desperatum non esset, medicinam aliquam adhiberemus. Quo circa ad calcem libri, castigationes locorum aliquot rejecimus: quas non inutiles tantisper fore speravimus, dum quid melius ac certius emendationis, alicujus exemplaris collatio nobis afferet. De cætero, hoc etiam te admonitum velim, primas has paginas, a quibus initium sumimus, fragmenta quædam libri XXXV., nobis videri, &c.* Hæc græca omnium prima Dionis, & nitidissima est editio; in cujus postrema pagina legitur: *Excudebat Robertus Stephanus, typographus Regius Lutetiæ Parisiorum, anno* 1548. *pridie Cal. Februarii*. Sed titulus fallit lectorem, dum habet: *Dionis Romanarum Historiarum libri* 23., *a* 36. *ad* 58. *usque*: libri namque sunt 25., quod libri 57. & 58., singuli, sunt duo, non verò unus; ac proinde ad 60. pertingunt: ut etiam Xylandro, aliisque; Clarissimoque Fabricio animadversum. Italicam Leoniceni habuit Robertus, eoque auxilio, tanquam alio MS. Dionis Codice, usus est, in suis castigationibus: ut pag. 474. *In Codice, quo Nicolaus Leonicenus usus est, dum auctorem hunc in Sermonem Italicum transferret, integra remanserat; quantum ex ejus interpretatione conjicio*. Et pag. 486. *Atque id eo audacius affirmo, quod videam, Nicolaum Leonicenum hanc sententiam esse secutum*. Et pag. 490. *Id autem spatii Leonicenus quoque, in suo exemplari vacuum reperit*. Et pag. 495. *Nicolaus Leonicenus legit*, εὔλογόν ἐστιν, non ἄλογόν ἐστιν; *quomodo Dionem scripsisse arbitror*.

6. Dum hæc autem Latinum interpretem præstolantur, Latine prodiit Epitome Xiphilini, Guillelmo Blanco interprete; quem Tolosanum male scribit Morerius in suo Dictionario: verbo *le Blanc*. Albiensis enim is fuit, eoque teste in metopo libri, venitque Romam; ac anno 1549. a Georgio Card. Armeniaco domum suam ibi receptus; inter manuscriptos Codices, quos amplissimus Cardinalis literarum literatorumque Mæcenas conquisierat, Græcam Xiphilini Epitomen, ubi vidit, latine reddere occepit. Cæptum innotuit Armeniaco, qui laudat, Blancumque hortatur, ut versionem reapse adornet. Æstate illa; dum apud Cardinalem Jacobum Sabellium rusticatur, ea peracta est; ac tandem post Comitia Conclavata (a Novembri; quibus Pontifex Maximus processit Julius III.) *Romæ, VII. Kal. Martias* 1550., versionem hanc Patrono obtulit suo Georgio Cardinali, isque probavit maximè; & *Parisiis* quo redierat, *anno* 1551. typis mandavit, quarto majori, charactere rotundo. Versio non inelegans, sed quæ secundas authoris curas desiderabat: quod in nuncupatoria (ex qua cuncta superiùs dicta, & ex editione ipsa deducta sunt) ipse fatetur Blancus iis verbis: *Nec ego nunc postulo, ut tu hanc translationem meam in lucem proferas: nondum enim talis est: tamen cum ornatior erit, & limatior; si, ut tibi consecrata est, ita apparebit in tuo nomine, non recuso*. Favor ergo Domini, & authoris præcipitantia, ut illi placeret potius quam sibi, perfectioni operis obstiterunt. Quorum tamen utraque effecère, ut Guillelmus, Cancellarius primò Universitatis Tolosanæ, hinc Telonensis Episcopus, Georgio Cardinale suo Armeniaco procurante, anno 1571. creatus sit: ac postmodum Prolegatus Avenionensis, ab eodem suo Cardinale, tum loci illius Archiepiscopo. Denique paulo post, eodem secundo vento, homonymus ei nepos ex fratre, Grassensis & Veneticus Episcopus, patrui merito, factus est. De Cœlibatu, & de Sacramentis noster Blancus in Heterodoxos scripsit, mortuusque tandem est (magnus, ex aliquantula hac versione; magis quam alio opere) mense Februario anni 1588. Avenione in Vicariatu. Nam falli Thuanum Augustum docet Dionysius Sammarthanus (ex Suaresio) qui martyrem eum dixit.

7. In dies autem, veluti illustrando Dioni conspirabatur. Nam vix dum publici facta est juris, Latina hæc Dionis Epitome; cum Græca Regiis, nitidisque typis prodiit, Lutetiæ item Parisiorum, Robertus Stephanus ex distractione celerrima, quæ Dionis græci fiebat; iisdem momentis ac Latina Blanci edebatur, Græcam hanc Xiphilini dare fategit: quòd eruditi, post sexagesimum Dionis librum, reliqua exoptabant; ut quando Dio ipse haberi non poterat, saltem in Epitome haberetur. Prodiit in 4. ex Bibliotheca Regia, sine ulla præfatione, præter aliquot in fine operis varias lectiones. Insequenti verò anno, græcolatinè eadem publicavit Henricus filius, aut ipsemet Robertus Henrici nomine, item in 4. sed majore. Sunt qui dubitant, Lutetiæ ne, an Divione, vel Genevæ editiones hæ factæ sint: putoque ego Græcam Lutetiæ, paulo ante quam Robertus Romana castra desereret (deseruit enim; quod commune ferme tunc fatum erat eruditorum): Græcolatinam verò Genevæ. Literator & typographus, & de humanioribus literis benemeritus, Henrici filius, & Parisiensis civis fuit Robertus; sed noxia curiositas in Grammatico; ex le-

ctione Institutionum Calvini, Calvinianum & ipsum: & post feverissimum Henrici II. Francorum Regis edictum, hoc anno 1651. in hæreticos; Calvini ipsius amicum effecit Genevæ, quo fugam fugit odio Catholicorum, timore pœnæ. Ex filiis, Henricus patrem secutus est, quod hæreticus; Robertus verò patri cognomen, quòd Catholicus, Parisiis mansit, & idcircò exheres dictus a patre est. Septuagenarius Robertus mortem obiit Genevæ anno 1598., anno natus 1529., inter filios relicta filia, quæ Calviniano item nupta est Isaacio Casaubono. *Præparatio ejus ad Apologiam Herodoti*, cruentissima in Cucullatos nostros est Satyra.

8. *Cœlii Secundi Curionis*, *Selectarum epistolarum duos habemus libros*: *Ejusdemque orationum librum unum*. *Inter quas*, *& Agrippæ contra Monarchiam*, *& Mæcenatis pro Monarchia*, *adversariæ orationes duo lectu dignissimæ*, *ex Dione*, *Latinitate donatæ*, *continentur*, *Basileæ per Joannem Oporinum in 8.* Sic Curio primus est, qui Dionis aliquid hocce Latinum dedit, hortatu (quod fatetur, in epistola Nuncupatoria) Johannis Balnæ Rom. Ecclesiæ Protonotarii. *Quod si nihil esset aliud novi*, inquit, *præter duas illas Agrippæ & Mæcenatis contrarias de Principatu orationes*, *quas tua etiam ex causa*, *ex Dione Historico nobilissimo*, *convertimus*; *sat erit in hoc opere*, *novæ utilitatis & commendationis*. Epistola fine die, data est *Basileæ anno Christi Servatoris* M.D.L.III., proinde eodem anno editio hæc facta est. Orationes hæ, a pagina sunt 135. ad 182. *Prioris finis* pag. 149. ubi scribit Curio: *In fine hujus orationis*, *aut nihil*, *aut parum deesse videtur*. *In sequenti principium omnino desideratur*. Prima incipit: *Agrippæ ad Octavium Cæs. Aug. oratio*, *contra Monarchiam*: *ex Dione libro 52. Cœlio Secundo Curione interprete*: *Ne mireris*, *Cæsar*, *me qui ab ipso tuo Principatu tot tantisque bonis affici possem*, *tibi hunc ipsum dissuadere*, &c. Finis: *Sed eam talem esse*, *illud unum satis arguit*, *quod ea est ejus natura*, *ut vel bonos viros*, *in improbos convertat*. *Finis*. Hinc incipit *Mæcenatis oratio pro Monarchia ad Cæs. Aug. ex Dionis libro 52. Cœlio Secundo Curione interprete*: *Si tibi*, *Auguste Cæsar*, *patria chara est*, *pro qua tot bella gessisti*, &c. Finis: *aliisque te nominibus ornabunt*, *adeo ut omnia Regni instrumenta*, *sine ullo odioso*, *aut invidioso titulo*, *re ipsa possideas*. *Finis*. Rarissima ad hæc, editio me impulit, charactere cursivo pulcherrimo; in cujus pagina ultima legitur, *Anno Domini 1553. mense Martio* expleta esse. Quod spectat ad Curionem, Vide Adamum, Hofmannum, Bayle, & Moreriam.

9. Sic paulatim Dio restituebatur ab eruditis, & utraque lingua audiebat; nec deerat aliud, quam latina versio lancinati Dionis editi; eaque Provincia Guillelmo Xylandro forte obvenit. Tyrocinium Xylandri, anno ætatis ejus XV., versio fuit versibus hexametris Excidii Trojani per Tryphiodorum; ex quo tempore primùm cœpit, cognomentum suum, *Holtzman*, ex Alemannico Græcum reddere in *Xylandrum* (quod *lignum* sonat *hominem*) ut Hadrianus refert Bailletius in Authoribus personatis, par. 3. pag. 332. (*Xylander au lieu d'Holtzman*) & Melchior Adamus, io ipso, tomo 2. Ætatem ipse testatur in Elegia sua præfixa Dionis operi qua ipse Dionem vertit.

Scilicet ut quinto curarem talia lustro,
Cum nostra famæ conditione nihil.

ætate interpretis immatura. Natus enim Augustæ Vindelicorum VII. Kal. Januarias anni 1532., viginti quinque annos tunc numerabat Xylander; &, quod mirere, septem mensibus versionem tantam absolvit, pauper, & paupere natus domo. Cum paupertate autem vir doctissimus assidue conflictatus est usque ad mortem, quæ ei Lutherano contigit ex morbo a nimio vino, & studii assiduitate, Idelbergæ anno 1576., ætatis ejus 44., juxta Melchiorem Adamum in ejus vita. Dionis hæc fuit versio, edita latine dumtaxat anno 1557. in 8. typis Johannis Oporini Basileensibus: eamque Xylander occepit, invitatus lucello alimentorum, plusquam gloriæ desiderio, apud Johannem Henricum HerWartum Patricium Augustanum, qui eum domi suæ, ad eam versionem hortatus est. Verum secundum opus, & festinatum; non usquequaque, vel ipsi Xylandro placuit. *Quæ mea interpretatio* (verba ejus sunt, in præfatione ad HerWartum pag. 19.) *si cui aliquando non satisfaciat* (*ut neque ipse mihi ubique satisfeci*) *is cum animo suo reputet*, *in tam difficili negotio*, *quam proclive fuerit mihi*, *vel errare*, *vel allucinari*. *Omitto ingenii imbecillitatem*, *ætatis imprudentiam*, *exercitationis defectum*; *temporis quoque* (*nam totus hic labor nobis*, *quod nosti*, *intra septimum mensem desudatus est*, *utcunque aliunde etiam impeditis*) *angustiam*: *Ex bonis Græcis*, *bonos Latinos libros facere*, *sciunt*, *qui sunt experti*. Nec Italicè, nec Gallicè novit homo; quod sibi auxilio, futurum fuisse profitetur. *Doctissimus vir Nicolaus Leonicenus Italicè jampridem edidit Dionem*: *vidi etiam Gallice redditum*: *sed mihi cum harum linguarum cognitionem fortuna mea negaverit*; *nescio an potuissem aliàs*; *certè adjuvari inde nihil potui*. Leonicenum Xylander *doctissimum* fatetur; non ex Italico quod ignorat, sed ex versione Claudii Galeni latina, quam prior omnium ille adornaverat.

10. Absoluta hac editione, protinus *Lugduni*, altera est adornata, iterum in 8., anno 1559. *apud Gulielmum Rovillium sub scuto Veneto*; adeo eruditis Basiliensia exemplaria non suffecerant. HerWarto enim fuit in votis, aut Oporino; ut editio sua, nundinis Francofortensibus venum iret; quod perfici per Xylandrum non potuit; re anoi initiis cœpta, & simul edita paulo post: Ita ut vix publici juris fieri potuerit, *Calendis Novembris*, eodem *anno a partu Virginis 1557.* quo data est epistola ad HerWartum. Compensavit autem hæc qualiacumque HerWarti Xylander vota, dum interea *addidit JOANNIS XIPHILINI COMPENDIUM*, *QUOD jam ANTE*, *cum ESSET LATINE FACTUM*; *& me graves* (sic ipse loquitur pag. 20.) *necessariæque occupationes*, *ne de novo converterem*, *prohiberent*; *emendavi tamen diligenter*, *& GRÆCUM*, *QUI SIMUL EDITUR*, *CODICEM*, *& etiam interpretationem*, *sicubi* (*ut erat innumeris in locis*) *opus fuit*. Ait ergo Xylander, tunc emendatam recensitamque a se Blanci versionem Xiphilini, & una cum Græco textu ab Oporino pariter esse editam, anno 1557. Sanè verò hanc ego editionem adhuc non vidi; uti nec illam Henrici Stephani in 8. quam memorat Monfauconius in Coisliniana pag. 587., etsi eam viderim, quam idem Henricus anno 1592. adornavit, ut mox dicam; etsi in fronte editionis hujus Latinæ nostri Cassii per Xylandrum, Lugdunensis, anni 1559. per Rovillium, *additum est*, legatur, *Joannis Xiphilini e Dione Compendium*, *Gulielmo Blanco Albiensi interprete*, *ab eodem Xylandro diligenter casti-*

castigatum. Ea enim additio in tota hac editione nusquam comparet; facileque est, ut prodierit quidem, ut Xylander ait, una cum Græco textu. Sed nescio, quo modo me expediam, ab editione anni 1592. cui primum Latino textui, Græcum adjectum volunt Xiphilini. Joannes Oporinus carmine præfixo operi, ad Xylandrum, Dioni voluit sic auspicatò præfari:

Hactenus optatus crebrò, votisque petitus,
Exit Romanus nunc, Gulielme, Dio:
Quæsitoque diu latitans interprete frustra,
Nunc operâ loquitur verba Latina tuâ.
Acceptum nobis, feret, hoc Respublica donum,
Doctorumque favor publicus excipiet. &c.

Et tamen ea latine tantum, brevi forma, & typis inelegantibus. Quid modò diceret Oporinus?

11. Est autem adhuc aliud in Xylandri verbis, quod creat difficultatem: Versio illa Dionis Latina apud Italos pridem facta, quam ei impius Lælius Socinus, Tiguri fidentissime affirmavit: de quo Xylander sic quæritat, queriturque, in Præfatione pag. 14. *Equidem ferunt vulgò, impressos in Italia libros Dionis* XXXVIII. *eosque LATINOS. Et cum Augusta Basileam proficiscens, Tigurum divertissem, doctissimorum hominum videndorum gratia; Lælius Socinus, Italus, homo apprimè doctus & honestus* (quæ in impio est honestas?) *ea de re candidè & amicè ibi me admonuit.* Imo effronti mendacio admonuit. *Verum neque ego habere unquam certi quicquam potui; quod eorum librorum initium; qui finis; a quo edui, aut conversi essent. Et demiror non visos ab iis unquam in Germania, quos multos, & doctos, diligentesque, de hoc percontatus sum. Fierique omninò potest ut Xiphilini aliquid sit, non Dionis: quando Merula quoque, uti retuli, Xiphilini Nervam, Trajanum, Adrianum, & conflagrationem Vesuvii, de vita Titi sumptam, Dioni inscripsit.* Si hoc admittatur; decepti illi decipiebant; & Blanci versionem Xiphilini, pro Dionis ipsius opere adstruebant: Sed neque ea editio in Italia facta est, sed Lutetiæ; neque XXXVIII. constabat libris, sed XLVI, a XXXV. ad LXXX., ut vel nunc patet, & palam est. Quod autem eos interrogabat Xylander, Dio ipse erat, non Xiphilinus, quem norat optime & & recensebat; oportuitque eos monere, ne in Xiphilino deciperentur. Confidenter Lælius, alii; se non decipi.

12. Quidquid autem de his omnibus, velitis, jubeatis; versio hæc Xylandri taxatur, ut non exacta, utque liberior ab Huëtio, in Claris interpretibus, qui etsi hominem impensè laudet; quod *quæ vix diuturno alii labore, ipsum intra perpaucas horas, vivido mentis acumine, & innata alacritate profligabat*; & excuset *a summa præterea, quæ hominem toto vitæ decursu miserè torsit, egestate*; non idcircò tamen non ait: *præcipiti eum festinatione; id quod properantibus ferè contigit, aliquando lapsum esse; atque ipsum interpretandi genus, quod attinet, neque verbis; neque interpunctionibus alligatum, sententias solum fuisse intuitum.* Ita ille in Claris interpretibus, pag. 171.

13. Vix dum autem Dio Latinè prodiit, quum Francisco Baldellio viro *humillimi loci* (*di bassissima condizione*, qualem se dicit ipsemet in Epistola nuncupatoria ad Serenissimum Guidobaldum Feltrium Urbinatium Ducem) Academico Humoristæ, & civi Cortonensi in Hetruria, visum est, Italicè eum vertere: non quòd Italicè prius non prodiisset ab Nicolao Leoniceno, quod dissimulat Baldellius, inquiens ex Latino Xylandri se eum reddere; sed quod Charontica ea versio, vix Italis ejus temporis, ex obscuritate & dictione barbarica, usui ulli erat. Præfixit ei Dionis vitam Baldellius, a Thoma Porcacchio descriptam, inter alias Historicorum, quos ante Dictys Cretensis Historiam affixit, ex iis Xylandri, se eam descripsisse ingenuè professo; ediditque Venetiis in 4. anno 1565. charactere cursivo, apud Gabrielem Julitum de Ferrariis. Vita illa nil habet novi, nisi verbositatem; scriptaque est a Porcacchio, dum Dio Baldellii edebatur: ac dedicatur Sfortiæ Cardinali, data Venetiis epistola XII. Kal. Decembris anni 1565. Quo iterum iidem typis excusa est is & eadem inscriptione, forma, & anno 1584. Sed aliquot ante mensibus, Epitomen Dionis dederat Italicè Baldellius, edideratque Julitus, eadem in 4. forma; qua iterum anno 1585. recusa est per Julitos. In hac anni 1565. Gabriel Julitus, ita Lectorem monet. *Vi facciamo avvertiti, benignissimi Lettori, che quest'Epitome di Dione,* * *sono state poste in luce da noi, ALCUNI MESI A DIETRO, in questa medesima forma, acciocche ve ne possiate accommodare, in congiungere insieme, queste due historie*, idest: *Lectores benignissimi, monitos vos optamus, hanc Dionis Epitomen, a nobis, ALIQUOT ANTE MENSIBUS, hac eadem in 4. forma, in lucem fuisse proditam; ut eam vobis procurare, & una historias hasce unire valeatis.* Res indubia: in ea anni 1585. dicitur *ristampata: recusa typis.* Nuper autem vidi istam editionem Epitomes a Baldellio, item in 4. & charactere etiam cursivo, apud eosdem Julitos Venetiis facta, anno 1563., apud V. Cl. Marchionis Gregorii Alexandri Capponii, instructissimam omnium pene rariorum editionum, Authorum Italici idiomatis, preciosam Bibliothecam. Amor ita, publicus sensim Dioni conciliabatur. Editum eum legebant Græci, Europæique ferme omnes Latine: legebant Itali lingua sua, & sua lingua etiam Galli; quibus subiit desiderium, aliud suorum auribus Dionium exhibere. Franciscus Bellesorestius Spartam sibi vacuam assumpsit: qui nobilis, e Comitatu in Gallia Comingensi; anno natus 1530. apud Sammatanum ad fluvium Savam, & mox orphanus anno 7. a matre in Collegium Margaritæ Reginæ Navarræorum, ut admitteretur curatum est. Studuit Burdegalæ sub Georgio Buchanano, Matthia Dineto, aliisque; item Tolosæ. Profectus Parisios; ibi, quæ ejus merita, eruditorum amicitiam facilè sibi conciliavit. Laboriosissimus vir a Renato Lusinga in suo Tractatu, de ratione legendi Historiam, ut vir magnæ lectionis, & illustrator antiquitatis, laudatus; merebatur nostro clariori vixisse seculo (quod optat Morerius) ut immortalia verè opera relinqueret. Inter multa, quæ scripsit, ediditque, ut Cosmographiam, Annales Gallicanos, Historiam Carolorum Franciæ Regum, multasque versiones e Græco, Latino, Hispano, Italico; Dionis nostri undecim Conciones orationesve, ex libris 36. 38. 41. 43. 44. 45. 50., Gallicè; inter multas aliorum authorum Græcorum, Latinorumque emisit, anno 1572. Quibus typis ignoro. Lutetiæ quidem editæ sunt in folio (ut ex epistola dedicatoria constat, ad Ludovicum Gonzagam Ducem Nivernensem & Mantuanum, data *Parisiis XVIII. Kal. Dec. anni 1572.*) iterumque *recusæ anno* 1588. similiter in

fo-

folio, *apud Petrum Menerium Via Atrebatensi, ad Portam Sancti Victoris*. Nostrorum temporum elegantiam Galli, in eo, & exactitudinem desiderant: qui obiit tandem Lutetiæ Parisiorum, Kal. Januariis anni 1583., ætatis suæ 53., & sepelitur in Ecclesia Fratrum Minorum, quos Observantes appellant. Quod evidenti argumento est, nil contagionis a magistris Buchanano, Vineto, aliis; per ea iniqua & salebrosa tempora, in Religionis negotio contraxisse. Gratulandum itaque ejus felicitati, non incidisse in eas Syrtes, quæ tunc fata propemodum erant ingeniorum.

14. Interea autem, jam sensim & sine sensu, ad Fulvium Ursinum, ad annum 1582. ventum est. Porro qui Fulvium ignorat, eruditus esse non potest. Romanus patria, & Ursinorum etiam forsan nothus, anno natus 1530., quod a propinquis puer negligebatur, a Gentili exceptus est Delphinio cive suo, Lateranensis Basilicæ Canonico, & Antiquitatis admodum studioso. Is ingenium adolescentis, Græcis primùm Latinisque literis excoluit; tum in Antiquitatis studium immisit; cui labori alioqui suapte factus, adeo Fulvius in eo excelluit, ut non æqualium suorum modo, sed superiorum etiam omnium laudes æquarit. Gentili in Canonicatu, ubi ex libera resignatione successit, selectissima vetustorum Codicum suppellectili comparata, & Cimelio Musæoque collecto amplissimo, *de Romanis* scripsit *Familiis*, *de Triclinio*, *Notas in Festum*, *Historicorum Latinorum* fragmenta, & alia. Inter quæ non minimum vendicant sibi locum *Excerpta de Legationibus ex* Polybio, aliisque, & *Dione*, quæ ex Codice V. Cl. Antonii Augustini, Typis Christophori Plantini, Antuerpiæ edidit in 4. anno 1582. Sed Græcè tantum, cum notis. Sane Codicem hunc, eum nactum esse in Sicilia, refert J. Lipsius in epist. 3. lib. 4. Francisco scripta Raphelengio. (An Abbas item Farina invenit, ut ibidem ille Chronicon Paschale, seu Fastos Siculos?) *J. Lipsius Francisco Raphelengio. O evangelia tua de Dionysii, Polibii, Dionis fragmentis, in Sicilia repertis! Certa res fit modò, nec ut in Livio, ut in libris Ciceronis de Rep. fallamur. Sed audivi etiam qui diceret, Antonio Augustino tradita illa in manus esse. Credamus igitur & gaudeamus.*

15. Historiam rei supra dedimus; & hîc luculentiùs eam dare e re esto, quod suo loco; verbis ipsius Fulvii in Nuncupatoria ad Antonium Perrenottum Card. Granvelanum: *Antonius*, enim inquit, *Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, omnis politioris doctrinæ vindex & assertor, misit ad me superioribus annis Polybii fragmenta quædam, ut titulus indicabat, περὶ πρεσβειῶν, * ut EUM LIBRUM a mendis, quibus pene infinitis CORRUPTUS ERAT, vindicarem, & cum studiosis etiam, si videretur, communicarem. * Atque has quidem antiquitatis reliquias, animus fuerat, in Latinum versas, cum aliis ejusdem argumenti fragmentis, quæ Græcè tantùm nunc prodeunt, in lucem dare: Sed mirum est, quam hoc nostrum consilium, aliud ex alio, quotidie impedierit.* Tandem edidit, prædicto anno 1582.: primumque ex Dione Excerptum ab *Æquis* incipit, & ab Romanorum ad eos legatione: Ὅτι οἱ Αἴκουοι (quæ modò leguntur hic, octavo Dionis libro) octogesimum verò secundum & ultimum, desinit in Macrino: & hæc ex Codice Antonii Augustini. Quod octogesimum sequitur ut fragmentum, non monet Ursinus, ex vetustissimo illo suo, nunc Vaticano prodire Codice, quem plenius nos edidimus: quum tamen ex Epigraphe illa præfixa operi, Ἐκλογαὶ πρεσβειῶν, si quis ignoret hæc ex alio prodire Codice, & non excerpta esse ex Dione, sed esse Dionem ipsum; ex eodem ea prodire Codice existimabit: donec ad calcem legat in ejus notis pag. 347. ut se res habet, in Excerpto 82., quod in corpore, octogesimum tertium malè dixit fragmentum. Sane, quas vir benemerentissimus de Dione, notas adjecit, a nobis suo loco collocatas, &, jam tum ab anno 1581. ante XII. *Kal. Decembris*, qua die *Romæ* literas dedit ad Granvelanum, perfectæ erant. Annum tunc agebat Ursinus 52.: defunctus est autem *septuagenarius*, anno 1600. XIV. Kal. Julias; ut Miræus refert in Claris Scriptoribus XVI. seculi.

16. *Francofurdi apud Wechelii Andreæ heredes, Claudium Marnium, & Johannem Aubrium, anno 1590., ab Kalendis Aprilis* (quæ data est epistolæ Nuncupatoriæ ad Antonium Fuggerum Virum Clarissimum, Ferdinandi Archiducis, a consiliis secretioribus) tertius prodit tomus, Scriptorum Romanæ Historiæ, quos Græcos minores vocant; in folio: inter quos Dionis Epitome, Græcolatine, elegantibus typis excusa est, opera & studio Friderici Sylburgii, & cum ejusdem, Xylandrique Notationibus. Doctissimus vir hic Græcè, patria Veterensis (locum *Castra vetera* dixit Tacitus) quod in Hassia apud Marburgum est oppidum, cum egestate & ipse parentibus natus agricolis, æternum conflixit; & jam tum ab anno 1583. horum Typographorum Francofurti vivebat sumptibus. *Non exiguum eorum est beneficium* (inquit hîc ipse in epistola ad Lectorem) *quorum sumptibus hanc Reip. operam navavi: In quo genere cum primas sibi vendicent Wechelii heredes Marnius, & Aubrius; quorum quotidianis impensis, octavum jam annum, in hac Provincia versor.* Heu magnam indignitatem, & Scelus Seculi! rerum inversos ordines! virtutes & ingenia artibus, quin artificibus, famulari! equisque & canibus non deesse, quod hisce deest. Vix vi, tandem honorarium tenue virtus Sylburgio procuravit. *Proxima*, subdit ipse, *Illustrissimis clementissimisque Hassiæ meæ Principibus debetur gratia, qui ut promptiùs diligentiùsque in hoc studiorum genere pergam; annuum mihi honorarium, in illustri Academia Marburgensi, velut extraordinario Professori* linguæ Græcæ, *pro innato erga bonas literas studio, decreverunt. In* hac autem *Xiphiliniana Dionis Epitome, AD ROBERTI, ET HENRICI STEPHANI EDITIONES*, ut ipse ait in epistola ad Lectorem (unde apparet verè prodiisse antea, illam editionem Henrici Stephani in 8., quam memorat Monsauconius) *adhibui Palatinæ Bibliothecæ Codicem manuscriptum: deinde duorum doctissimorum virorum exemplaria impressa, multisque in locis emendata, Joachimi Camerarii, & Guilielmi Xylandri: tum emendationes, & conjectationes a Davide Hoeschelio, partim ex Hieronymi Wolfii libro, partim aliundè collectas. Demum correctiones, & διττογραφίας, quas e Georgii Merulæ vetere Codice manuscripto* (qui postea Jacobi fuit Hurtadi Mendosæ, & tandem Francisci Mendosæ, Cardinalis Burgensis) *desumptas Andreas Schottus ex Hispaniis ad me nuper misit. Sed & Dionem ipsum passim adii, & ambos interpretes, Guilielmum Blancum, & Guilielmum Xylandrum. * His ergo auxiliis; Græcum pariter,*

ac

ac Latinum cujusque libri textum, quantum fas esse videbatur, emendavi. Editum enim Xylandri, *ante aliquot annos* (do ejus verba) *e defuncti Bibliotheca ipse mihi emeram; illam verò* Joachimi Camerarii, *Joachimus filius, medicus clarissimus, pro suo erga Remp. studio, ad tempus utendum miserat*. * *Ad has exemplarium suppetias, assumpsi, quæ apud nostrorum temporum criticos inveniebam. Italos, nempe, Carolum Sigonium, Onuphrium Panvinium, Petrum Victorium: Gallos, Joannem Brodæum, Hadrianum Turnebum, Henricum Stephanum; Josephum Scaligerum, Petrum Fabrum, Petrum Pithæum, Isaacum Casaubonum: Germanos, Joannem Hartungum, Justum Lipsium, Paulum Leopardum, Ludovicum Carrionem, & alios*. Hos autem, etiam fine hac ejus face, luculentiùs nos adivimus: ut in notis nostris perspicuum fiet. Denique, *in Blanci versione*, fatetur, *ut Xylander quædam non sine causa emendarat; ita ego quoque pauca quædam, quæ manifestum habebant vitium, corrigere non sum veritus. In cæteris, sicubi diversum ab interpretibus sentirem, in notationum libello, meam exposui sententiam. Porrò, cum alii ante me, in horum auctorum lucem, nonnullas adnotationes ediderint; in Dionis Epitome, Xylandri adnotationes seorsim posui; Stephaneas, numero pauciores, meis inserui*. Hæc & alia vir doctissimus præstitit in Dionis Epitome a Xiphilino. Qui natus an. 1536. tandem mortem obiit anno 1596.; ætate annorum 60. VIII. Idus Februarii, post suas curas etiam adhibitas, Thesauro Græco Henrici Stephani, aliisque; quæ conductus a typographis, in diem parva mercedula fundere, duris solique lucro mancipatis artificibus, cogebatur. Fuit autem Lutheranus.

17. Excepit hanc Friderici Sylburgii, editio Joannis Leunclavii, viri ejusdem fidei, sed nobilis, locupletis, & legationibus multis apud barbaros cum laude functi: qui Westphalus, patria Amelburnensis, suis lucubrationibus, *anno 1592.*, iisdem *typis Wecbelianis, Francofurti, in fol.* Dionem penè restituit Reip. Literariæ, e re nata, post mortem Christiani Saxonum Ducis, quæ anno 1591. 7. Kal. Octobris contigit. Historiam fuse narrat ipse Leunclavius Philippo Ludovico Comiti Hanoviæ, in Nuncupatoria, qua eum de sua nova Dionis editione docet. Nos strictiùs, sed ejus verbis, eandem damus. Eum *nihil antea tale quid cogitantem; ut in Dione nonnihil operæ poneret, casus impulit*, dum moras nectit Coloniæ Agrippinæ. *Quum enim anno superiori* (idest anno 1591.) *nuntius nec opinatus, de morte Serenissimi Principis Christiani Saxonum Ducis, Romani Imperii Septemviri Electoris, Coloniam Agrippinam allatus esset; incredibile dictu, quantum* * *dolorem* * inde, Leunclavius conceperit. *Ad obliviscendum illud altum animi vulnus*, secedo, voluto libros, Dionemque in primis, *qui Græca Latinaque lingua, tunc, nisi fallor, in lucem exierat*. In Dione ipso, *repurgatis haud parum libris illis viginti seu, qui tunc prodierant; etiam de cæteris viginti* apud Xiphilinum, *qui sexagesimum sequi ad octogesimum & ultimum usque debebant, cogitare incipio. Displicebat mihi aliorum expers judicii consilium* (Sylburgium tacitè taxat) *qui reliquias Dionis Xiphilinianas, a cæteris ejus monumentis segregassent. Nec minus ingratum Lectoribus eruditis esse videbam, quod Historiæ continua quadam serie progressi, ad Neronis usque tempora; Xiphilino perlegendo recurrere eum nausea cogerentur, ad eorum repetitionem, quæ Dionis e libris, jam ante pleniùs percepissent*. In quo editionem suggillat Henrici Stephani. *Itaque rationem magis aptam, mihi sequendam ratus*, priores Xiphilini libros omisi: *deinde, quo series Historiæ Dionia postliminio quasi revocaretur; statim Claudio Dianis*, Neronem Xiphilini, *Neroni cæteros subjeci Cæsares: Ea librorum* horum *viginti, distinctione, quam Xiphilinus a Dionis instituto discedens, temere mutarat, ex analogia totius operis Cassiani sollerter indagata. Nihil hic reprehendi jure potest; quum a Xiphilino repetita, quæ ille Dionis e libris usurparat, ipsi bonæ fidei possessori Cassio restituerim* *. *In iisdem, ab interprete Blanco malè reddita notavi, & meliùs expressa marginibus adjeci*.

18. Sed ad jactantiam fecit hoc Leunclavius, ut Blanci sphalmata (idem dic de Xylandrianis) sub oculos lectorum sic frequentiùs caderent, & e vicinia suæ correctionis, ipseque admirandus fieret: ex quo reapse factum, ut Huetius, aliique, omnium optimum interpretem dixerint Leunclavium. Etsi hæc a se, *non ad viri* Xylandri *laudes imminuendas* facta dicat; *cujus memoriam, velut amici sinceri & veteris, usurpo*: qui, *si per fata ei licuisset, id præstitisset ipse, quod a me diutiùs superstite, præstitum* est. *Fragmenta quoque librorum Dionis 78. & 79. suis locis reposui, a Fulvio Ursino*, Græcè dumtaxat edita. *Ne denique Dio noster Auctario quodam destitueretur, quo priores editiones superaret; Excerpta Theodosii, posterioribus libris inserui*, * *eu quodam exemplari manu exarato; quod est eruditi Viri Friderici Sylburgii* *. *Quibus ea conjungenda judicavi, quæ de prioribus 34. Cassii libris Excerpta continentur in voluminibus manuscriptis, quæ titulo* de Legationibus *exstant*, apud Ursinum. Suas postremo Notas Leunclavius, aliasque Roberti Stephani & Henrici, Xylandrique & Sylburgii in fine addidit; ut in principio *Dionis vitam, historiæ fidem, & judicii præstantiam* adjecerat. Charta indigna: typi non mali, excellentiam consarcinationis hujus in folio, uti & editionis, *Hanoviæ* procuratam *anno 1606. typis* item, *Wechelianis, apud Claudium Marnium, & heredes Joannis Aubrii* (Hanoviam enim procucurrerant hi Typographi) non usquequaque repræsentant. Opus in lucem venit *anno* 1592. post diem, 8. Kal. Junias, qua die Diploma Privilegiumque Cæsareum editoribus datur: etsi per errorem in editione Hanoviana, annus habeatur 1582., pro 1592. Vix annum advixit operi Leunclavius: mortuus enim est Vindobonæ in Austria (quo se ex Aula contulerat Serenissimi Sabaudiæ Ducis Emmanuelis Philiberti: ubi diu se versatum, Hanoviæ scribit Comiti) mense Junio insequentis anni 1593. in ea, qua vixerat, hæresi Lutherana. Clarissimus Huëtius neminem eo clariorem interpretem opinatur; a qua sententia longissime ego absum: qui confidentissimum eum habeo; mediocrem interpretem, vix Latinum, & in Romana re Antiquaria, infantem. Jacobus Gronovius eum audacissimum & temerarium sæpe probat: non a perfecta utique idea operis commendandum, sed quod perfecto operi, face prælata, indicarit viam potius, quam aperuerit, straveritve. Clarissimus Fabricius item, *Egregium Scriptorem, eximiam ejus editionem* ait: pace V. Cl., secùs sentio, & rebus ipsis, passim in opere hoc ostendam.

19. Antequam autem prodiret editio Leunclavii, Hen-

Henricus Stephanus *Genevæ* initiis *anni* 1592., Dionem Græcolatine, ex versione Xylandri, cum ejus, & suis notis dedit in folio; & post sex menses, Xiphilini Epitomen ex versione Blanci a G. Xylandro recognita, item in folio, publici juris fecit: suis castigationibus subditis, nomine Spicilegii. Illam, istamque vidi Romæ, in Bibliothecis, Alexandrina in Athenæo, & Casanatæa super Minervam. Indeque planè cognovi, Sylburgium Henrico Stephano serviisse, ante annum 1583. (ex quo servire cepit Wechelianis) & ab eo Græcas literas didicisse. Tumque suas hujus Græco Thesauro impendisse curas: Xylandrum ex literaria æmulatione Henricum odisse Stephanum: sed paulo ante mortem; anno 1575.; datis ei literis, fuisse conciliatum: Demum editionem hanc Xiphilini, sexto post mense, ab Henrico Genevæ publici juris factam; etsi Genevæ nomen in iis non apposuerit. Dionis libros, a 35. ad 60. (ad Claudium & boletum) *Illustrissimo & Serenissimo* dedicat, *Principi ac Domino, D. Christiano IIII. Regi electo Daniæ, Norvegiæ* &c., præfatus a Dionis præstantia, & utilitate: Sed nec locum, nec tempus datæ epistolæ apponit: uti nec in epistola ad Lectorem; quem sic alloquitur. *Historicus ille longe celeberrimus Dio Cassius, qui & Coccejus, sive Coccejanus ὑπερσοφιάζεται * quum AD SUAS ÆDES, vel potius suam officinam reversus, meum, & AD SECUNDAM EDITIONEM auxilium implorasset, ac sibi spem ejus factam videret; sibi magnopere gratulari de illo postliminii jure cæpit. * Verùm SECUNDAM etiam simulque postremam suis vulneribus MANUM, a me adhiberi postulavit (ad illa enim membra, quod attinet, quibus est mutilatus, nullam sibi de iis restituendis superesse spem videt;*

Afferat ipse licet sacras Epidaurius herbas)

meam ego illi operam libenter quidem, sed timidè tamen initio sum pollicitus. Timebam enim, ne præter ea medicamenta, quæ Parisiis (qui sic loquitur non est Parisiis: indicat esse alibi: & hæc Henrico Stephano erat Geneva) *partim a patre meo, partim a me, &, ALIQUOT POST ANNIS, a Guilielmo Xylandro interprete adbibita ejus vulneribus fuissent, valde pauca inveniri a me possent: ad gravia præsertim vulnera, quod attinet. Sed quum Annotationes Xylandri in manum sumpsissem, * & nostram quidem operam in curandis, vel patris sanandis plerisque Dionis vulneribus commendari ab eo, sed nequaquam eandem in aliis præstari animadvertissem (quod ab eo tamen factum esse credebam) ac viderem superesse tamen multa, quibus opem ferre me posse sperarem; * & bono animo esse cæpi, & Dionem pariter esse jussi: qui cum somnio, in quo mibi apparuerat, repente evanuit.* (Dionis in hoc somnio, agit Henricus Simiam). *Nec mea me spes, ut opinor, frustrata est: nam & eorum nonnulla, quæ insanabilia esse existimabantur, a me sanata esse; & ne ipsam quidem invidiam hoc negaturam, persuasum habeo.* Adjicit hic multas suas correctiones; hinc subdit: *At in ipsa interpretatione, nihil mutandum censui, licet locos animadverterem multos, quorum sensum interpres (vir alioqui in hoc munere, & apud hunc Scriptorem, & apud alios, non infeliciter, circa valde difficiles etiam locos versatus) minime assequutus esset. Quorum e numero est quidam pag. 54. de Catilina,* &c. Refert & addit alios. *Ejus autem, quod dico, exempla, in meis Annotationibus proferam; ubi & alias emendationes plurimorum Dionis locorum, & quarundam interpretationum habebis: simulque XIPHILINI EX DIONE ECLOGAS, nec non alia hujus ipsius, DIONIS inquam, Deo favente accipies. Hæc enim ei prælo, quod nunc operam Appiano præstat, committere decretum est.*

20. Ex his ergo constat, Dionem ipsum Græcolatine primum editum ab Henrico, ex anno 1591. & 1592., hinc Appianum hoc anno 1692., & postmodum eodem anno Epitomen Xiphilini. Quam dedicavit *Justo Reubero Jurisconsulto præstantissimo, Electoralis Palatinatus Cancellario*; crediderim, quod parum cum Rege Daniæ Christiano, in dedicatione Dionis, sibi expertus est profecisse. In cujus Nuncupatoriæ fine, nec loci etiam, nec temporis data visitur; uti nec alibi in toto opere: præterquam in utrisque metopis, (Dionis inquam, & Xiphilini, qui quandoque una colligantur) ubi illud: *Excudebat Henricus Stephanus anno M. D. XCII.* Ex præfatione, reliqua, ad Spicilegium constant: *Nulla de re,* inquit ipse, *minus cogitaveram, quam de hoc (post duos tam strenuos messores, Guilielmum Xylandrum, & Fridericum Sylburgium) Spicilegio: partim, quod longa peregrinatio, animum a Xiphilini quoque Historia avocaverat.* Ergo post peregrinationem a Parisiis, anno 1551., hac tantum vice, in longa peregrinatione Genevensi, anno 1592. item hæc Epitome ab eo Græcolatine prodiit. Cum hæc ita sint, prima Xiphilini editio, ab Roberto Henricove Stephano facta est, anno 1551. Parisiis ante fugam: Græcoque Latine oportet, ut supra diximus: *Partim quod nibil illos, ne oculatissimo quidem Spicilegæ reliquum fuisse existimabam. Nam etiamsi Guilielmus Xylander, quodam me, ex æmulationis radicibus pullulante, odio prosequutus sit; eum tamen absit, ut sua laude fraudare velim: præsertim cum illud odium, literis paulo ante mortem ad me scriptis, velut ejuraverit. Ad Sylburgium autem quod attinet, si eum laudare non ausim, quoniam cum ejus laude, mea conjuncta esset; atque adeo IN ME, QUEM HABUIT, novo quodam more, DOMINUM SIMUL ET PRÆCEPTOREM (quod ille beneficium pro sua ingenuitate agnoscit) redundare videtur: haud illaudatus manserit tamen, sed sua eum erudita diligentia, vel omnibus mecum tacentibus, laudaverit.* Hæc Henricus, qui in hac epistola ad Lectorem scripserat: *Dionis Scriptorum, qui quidem exstant; eam partem, in qua ore tantum suo loquitur, ANTE SEX MENSES, e mea officina accepisti: nunc ex eadem accepturus es eam, in qua illum partim suo, partim alieno (ut ita dicam) loquentem ore audieris.* Hunc, sequitur, esse Xiphilinum, quem commendat etiam ab Homiliis ineditis, (quas tamen Xiphilini patrui, & Patriarchæ ego existimo) eumque non *Epitomen*, sed *Eclogas* contendit opus hocce suum dixisse. Inscite autem: quod vere sit *Epitome*, itaque dicta inveniatur, cum in suo, tum in omnibus aliis manuscriptis; & nunquam *Eclogæ*, quæ carptim, & non continenti opere (ut Ἐπιτομαί) describuntur. Tandem in fine annotationum, hanc adjecit Lectori suo monitiunculam: *In iis historiis, super quibus ad ipsum fontem, idest ad ipsum Dionem potes recurrere, id a te sedulò faciendum est: quod Xiphilinus quædam, e necessariis etiam, omittat: alicubi Dionis verba in alia minus apta mutet: sed & nonnulla alio ordine collocet.* Quod etsi verum sit; in Henrico tamen Stephano; editore typographoque, mercatoriam sapit vafritiem; dum veretur, ne venditioni Dionis sui, hæc Xiphilini editio, ipsaque

Xi-

Xiphilinus a se laudatus, se judice, quid officiat, si & Dionem, ut fontem, necessarium non proclamet.

21. Post Hanovianam', nulla Dionis alia græcolatina, aut alterutra lingua, editio facta est. Gallicè tamen Dionis Epitomen, typis Parisiensibus in 4., Antonium de Bandole Advocatum in Provincia, vertisse, Fabricius author est; sed mihi non licuit editionem hanc pertractare; ut quidquam de ea referam vel de homine. Num autem Dio ipse, an Xiphilini Epitome, rursus a Baldovinio Johanne Gallice versa sint, eadem ex causa plane ignoro. Opus novi ex Sorelo in Bibliotheca Gallica, ubi inter interpretes Gallos eum numerat: qui inter cætera, Dionem verterit lingua Gallica. Habet idem & Pelissonius in Historia Academiæ Gallicanæ; & Morerius in Dictionario: ubi eum, ut parum exactum differunt. Natus hic Pratellæ in Vivaresia, post aliquot itinera, vitam reliquam Parisiis transegit, ubi lector fuit Margaritæ Reginæ, & hinc Academicus Gallicanæ. Inter alias valetudines, podagra laborans, in linguam patriam plures bonos traduxit libros. Davila ex eorum est numero, Dion Cassius (illi inquiunt) Poëma Torquati heroicum, Iconologiam Ripæ, aliaque. Ætatem agebat plusquam 60. annorum; cum obiit anno 1650. aut 1651. Natum hinc arguas anno circiter 1590., edidisseque post Bandole; nisi velimus inverosimile; anno 20., jam vertisse Davilam, & Dionem: anno enim 1610. hanc ille ætare agebat. Typorum formam, characterem, Nuncupatoriam [an Reginæ ?] alii dixerint, qui observarint.

22. Herricus Valesius anno 1634. Dionium alium thesaurum nobis dedit. De Henrici hoc opere, satis superque dixi supra, cap. 1. hujus præfationis. Quis ipse fuerit, modò est operæ pretium recitare. Natus ipse Parisiis ex Carolo nobili inferioris Normanniæ, eoque mortuo, causarum patrocinio relicto, musis sese restituit. A Præside Henrico Memmio anno 1633., annuam mille librarum stipem assecutus, ea fruitur ad annum 1650., quo Memmius diem obiit. Cardinalis Julius Mazarinus anno 1658., in iis temporum angustiis, pro mille Memmii, quingentas annuas ei statuit; quæ ex testamento etiam post tanti Patroni obitum solutæ Valesio sunt. Historicum Galliarum anno 1660. Ludovicus XIV. (assignatis ei 1200. libris Gallicis, & hinc anno 1662. auctis ad 1400.) eum creavit. Vir fuit visus hebetioris, & oculo tandem dextero orbatus, septuagenarioque major, obiit Parisiis anno 1676., relicta uxore juvene, Margarita Chesnæa, & septem filiis (inter quos, tres mares, Hadrianus, Henricus, Carolus) sepultusque est ad Sanctum Nicolaum de Campis, in majorum suorum tumulo. Hadrianus frater, ejus descripsit vitam. Opera viri doctissimi, eruditissimique; Eusebii Historia, Socrates, Harpocration, alia; in primis hæc Dionis excerpta, sunt ejus mentis liberi æterniores. Excerpta hæc autem habuit a Cl. V. Nicolao Claudio Fabricio de Peirescio, qui ea e Cypro nactus, magno emit, ac Reipublicæ data voluit.

23. Petrus Gassendus in Peirescii vita; rem sic enarrat; ut cui verè Resp. debeat tantum munus. Natus ille anno 1580., multisque præclare gestis, (quæ in vita relata Gassendus habet) antequam diem obiret suum anno 1637., ita legitur ad annum 1627. pag. 310. & 311. libri 4. id invenisse: *Ab hinc commercium uberius, quam ante instituit cum consulibus, mercatoribusque illic (in Italia, Africa, Oriente toto) ubivis agentibus; ut illorum operâ usus, Græcos, Hebræos, Arabicos, cæterarum exoticarum linguarum libros nancisceretur. Hinc statim aliquos obtinuit; ac nominatim ex Cypro præclarum volumen περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας Constantini Porphyrogenetæ; continens Excerpta ex Polybio, Diodoro, Nicolao Damasceno, aliisque historicis; ex quibus possent variæ Auctorum nobilissimorum suppleri lacunæ. Incredibile autem dictu, quam pro nihilo duxerit, ducentas Turonicas libras, numeratas in pretium; vel ex eo quod est conjectatus, ipsissimum esse exemplum, quod Imperator sibi habuerat, ob characterum formam nitoremque, ob compactionis elegantiam, ob præclara carmina in illius laudem præfixa.* Et libro 5. ad annum 1634. a pag. 430. ad 432. *Subjicio potius modestiam, qua excepit Nuncupationem Excerptorum Polybii, Nicolai Damasceni, & aliorum Historicorum, factam a viro erudito, nobilisque Notæ Henrico Valesio, qui ipsa Græcè edidit, Latinè vertit, notis illustravit. * Nam Peirescius planè suffusus, * rescribens ad Valesium, satis futurum fuisse dixit, si facta alii nuncupatione, memoratum fuisset dumtaxat, visum sibi obiter librum, ac præ manibus habitum, in angulo quodam obscuro, cum ex Oriente adveheretur.* Sed de his; ipsum audire præstat Valesium, qui Nuncupatoriam, in qua reliqua pandit, sic Peirescio auspicatur: *Jamdudum hic liber redire ad te, tanquam ad parentem & auctorem suum, gestit, V. Clarissime. Quid ni enim te parentem appellem & auctorem ejus libri, qui primum a te repertus, advectusque sumptibus tuis ex insula Cypro, & in hanc urbem* (Parisios) *est missus? Jacuit ille quidem in hac Urbe, nimium fortasse diu neglectus a quibusdam, transcriptus a paucis, iisque doctissimis viris, quibus (ut equidem existimo) ad ejus editionem parandam atque absolvendam, nihil, præter otium, defuit. Nunc verò tandem operâ nostrâ prodit in lucem, non magis Constantini Augusti purpura, quam nominis tui titulo conspicuus. Ac de Constantino quidem alii viderint, sit ne de iis Scriptoribus, quos in tot centones carpsit ac distribuit, benemeritus, nec ne. Equidem, si quod sentio dicere licet, magnam ei gratiam a nobis deberi puto, qui has Antiquitatis reliquias conservaverit. Cæterum & Constantinus ipse, & prisci illi Scriptores tibi uni plurimum debent, cujus ope ac diligentia, nunc quasi redivivi lucem aspiciunt. Sed & quot quot hæc lecturi sunt, universi mecum, ut spero, libentissime tibi gratias agent;* &c. Hæc ille quæ ad rem faciunt in Nuncupatoria, in cujus fine, nulla temporis nota apponitur; secus in Privilegio, quod datum est *Fontanis, XVIII. Kal. Junias, anni* ejusdem 1633., quod argumento claro est, hæc Excerpta tunc prodiisse.

24. *Jacobi Palmerii a Grentemesnil, Exercitationes in optimos fere auctores Græcos; velut Herodotum, Thucydidem, Xenophontem, Polybium, Diodorum Siculum, Appianum, Memnonis fragmentum, Plutarchum, Arrianum, Dionem Cassium,* &c. *anno* 1668. *in* 4. *Lugduni Batavorum ex officina Danielis, Abrahami, & Adriani a Gaasbeeck,* dedit Johannes Fridericus Gronovius; Jacobi Gronovii pater. Is militem egit primum; inque senio, dum calculis laborat in castris, ea conscripsit. Nil antea unquam edidit; sed octogenarius erat, quum ea Gronovius voluit edidisse. Palmerius hic

E ipse

ipse Lectorem docet; atque a pagina 242. ad 257., multa Dionis editi, vel apud Excerpta Valesii, vel alibi, corrigere, supplereque conatur. Sed optimo consilio conatuique rarus respondet eventus: laudandus tamen quod sit & ipse conatus, Dioni restituendo.

25. *Jacobi* dehinc, *Joh. F.*, *Gronovii* succedunt his, *Supplementa lacunarum in Ænea Tactico, Dione Cassio, & Arriano de expeditione Alexandri*: quæ *Lugduni Batavorum* item, iisdemque typis, *apud Danielem a Gaesbeck* anno 1675. *in* 8. viderunt lucem; dedicata, in Epistola, ad Cl. Magliabechium, Laurentianæ Magni Ducis Etruriæ Præfectum Bibliothecæ. Pater toto orbe celeberrimus, Leodii dudum humaniorum literarum publicus fuit professor. Ejus filius hic Jacobus, post peregrinationes, & itinera; ut in Italia Magliabechium novit, & admiratus est; in patriam redux patri in Cathedra successit. Antiquitates Græcæ eruditas habent & longas ejus Præfationes; celeberrimus etiam aliis operibus: sed vir sale Batavo, felle, in Leunclavium præsertim, odioque Vatiniano. Mus veluti (pace eruditionis ejus) in farina triumphat:, quod ex duobus Codicibus, antiquissimo, antiquoque Medicæis, sua ex collatione cum editis derivat. Ast Leunclavius, alii, ad inopiam unius Regii & maculosi, suas divinationes, ubi corruptio, ubi hiatus in Dione erat, Dioni reformando, effingere cogebantur. Cæterum, quod debeo veritati; longe utiliùs, quam alii, operam suam Gronovius, Dioni Reipublicæque navavit. Displicuit autem nimia exsultatio & insultatio, & arrogantia, quæ molestissima est, vel in pædagogo.

26. Duobus voluminibus in 8., Xiphilinum Londini, anno 1704., interprete Manningo prodiisse, Cl. Fabricius testatur. Qua lingua; quorum typis, nescio.

27. Ad Græcum tandem Xiphilini contextum, Gallicam etiam versionem Ludovicus Cousinus, nostris fermè temporibus, anno 1678. *Parisiis in* 4. typis Foucaultianis adornavit; quam non vidi; vidit verò Cl. Fabricius, & testatur. Qua in re idem in Gallia accidisse mihi observatur, ac in Italia Dioni ipsi. Leoniceni Baldellius versionem Italicam expurgavit, Bandolii Gallicam Cousinus. Simplicitatem, aut rusticitatem pristinam, eruditiora hæc tempora pati nesciunt. Parisiis autem natus est Cousinus pridie Idus Augusti anno 1637., ubi studuit etiam Theologiæ, quasi Ecclesiasticam militiam amplexurus: sed revocato consilio, anno 1646. Causarum Patronus, Forum & lites, usque ad 1657. frequentavit. Quo tempore Præses in Curia Monetarum susceptus; quod suo muneri tempus affatim supererat, meliorum inter Græcos Latinosque authorum lectioni tribuens; Eusebium Cæsariensem, Socratem, Sozomenum, Theodoretum, Historicosque Byzantinæ, ab seniore Justino ad captam Cpolim, novem voluminibus in 4. vertit Gallice, ediditque. Vertit opus utilissimum Eusebii contra Hieroclem, parabatque & edere optimos quosque historicos Imperii Occidentis, a Carolo Magno ad nostra tempora, quos verterat; sed mors quæ ei octogenario obtigit, causa est, ut duo eorum tantum volumina lucem viderint. Obiit autem 4. Kal. Martias anni 1707. ut callentissimus linguæ suæ, ob quam in Academia Parisiensi meruit dignum locum anno 1697., ita non imperitus linguæ Hebraicæ, quam septuagenarius voluit didicisse: postquam summa cum laude, Parisiense Diarium eruditorum, ab anno 1687. ad annum 1702. conscripserat, annos sexdecim.

28. Hactenus cogniti editiones Dionis: non abs re modò personati, ecco dicere editiones. Ipse *ὁ προσώπου* Johannis Zonaræ, pluries editus est ut Zonaras. Hujus *Compendium Historiarum, opus præclarum ac diu desideratum: nunc verò demum, liberalitate magnifici & generosi viri D. Antonii Fuggeri, & labore Hieronymi Wolfii, Græce ac Latine, (quinque Codicibus inter se collatis) in lucem editum, * Basileæ, per Joannem Oporinum* anno 1557. prodiit: iterum Parisiis anno 1667. per Guilielmum Chauderium: tertiò verò per Ducangium editione Regia, inter Historicos Byzantinos, anno 1686. *Annales* Ducangius, non *Compendium* eam dixit *Historiarum*, ex ratione, quam affert in Epistola ad Lectorem. Editionem Chauderii nondum vidi: sed de ea Bailletium testem habeo in *Judiciis eruditorum*, tomo 3. quo agit de interpretibus, & de Zonara. Omnes editiones hæ sunt in folio; sed Regia splendidissima, & bipartita duobus tomis. Cæterum de Zonaræ editionibus & versionibus, Fabricius latè dicit, volumine 6. pag. 156. Bibliothecæ Græcæ; iis verbis post alia; *Italicè quoque translati Zonaræ Annales sunt, a Marco Æmilio, Florentino, Venetiis,* anno 1560. in 4. *& Gallicè a Joanne Mileto Parisiis* anno 1583. Sed, & tomo X. pag. 241. ubi ait: *Exstat & Gallica interpretatio Joannis de Maumont, Parisiis* anno 1560. in *fol. apud* Michaëlem *Vascosanum* (de quo fusè Andreas Chevilerius, in *Origine Typographiæ*, par. 2. cap. 3. pag. 147., & parte 4. pag. 384.): *& Joannis Millesii de Sancto Amore, Parisiis*, anno 1582. in *folio*. Idem hic ille est, quem supra, *Joannem* dixit *Miletum*, omissa forma illius editionis. De Carolo Fresnæo Ducangii Domino, Franciæ apud Ambianos Quæstore, Viro toto orbe celeberrimo, non ausim verbum facere. Natus est an. 1610. mortuus anno 1688. ætatis 78. Quis fuerit, quid gesserit, quid scripserit, omnes norunt. Hieronymus Wolfius Oëtingensis in Rhetia, exquisita linguæ utriusque facultate præditus, ad interpretandum accessit; qui vir alioqui verecundus & modestus, de se hæc ait in Præfat. ad Isocratem: *Nihil fere addidi, nihil detraxi, nihil immutavi: nec modò Sententias appendere, sed pene etiam annumerare verba; quatenus id diversa Latini Sermonis ratio sinit, sum conatus*. Laboriosissimus fuit interpres, & (si fides Melchiori Adamo, aliisque Germanis) interpretum eatenus omnium præstantissimus; ast Henrico Stephano neutiquam omni ex parte satisfecit.

29. Quanti autem steterit Wolfio Zonaræ editio, ex epistola Nuncupatoria ad Antonium Fuggerum, patet.* Octo menses huic impendit versioni, an. 1556. a Martio ad *Novembrem*, cujus *calendis* dat epistolam *Augustæ Vindelicorum ex bibliotheca herili*: idest Fuggeri ejusdem. En ejus verba: *Quæ ratio me quoque movit ut non conquiescerem priusquam saxum hoc, quod* TOTO HOC ANNO VERSAVI; *ad montis cacumen perductum, tandem aliquando constitisset; ingenti utique labore & multis sudoribus, quocumque tamen eventu. Nam * quantum difficultatis in ipsa lectione fuit? ob characteres elegantissimos illos quidem, sed lectu difficillimos, propter affectata illa scribendi compendia, & τῆς καλλιγραφίας studium: unde infinita errata oriuntur, ex facili notarum mutatione*. Neque tamen hac solertia me expedire ubique potuissem, nisi plures mihi Codices suppeditati fuissent:*

*sent: quorum tres e tua bibliotheca accepi; magnis sumptibus Cpoli comparatos; opera atque industria egregii viri & * chari, Joannis Dernschwuam, qui in fronte vetustissimi illius Codicis hæc verba scripsit.* Chronicon Joannis Zonaræ duobus tomis distinctum, quorum prior Historiam Judaicam potissimum; * alter Impp. * res gestas usque ad Alexii Comneni obitum complectitur, anno Domini 1554. Cpoli in Pera, * 150. ducatis Hungaricis emi a Magnifico Domino Antonio Cantacuzeno: Cujus familia, dum res Byzantina stetit, Imperatoria fuit; nunc sub Turcico dominatu, ad privatam conditionem redacta est. * Præterea secundum Zonaræ tomum, de Imperatoribus, conferendi gratia, ab Alexandro Chartophylace, triginta ducatis Hungaricis comparavi. * *Denique præter omnium spem, & expectationem meam; accessit Viennensis Bibliothecæ Codex integer, benignitate singulari Cl. V. & Senatoris Regii, Domini Gasparis a Nydprug, ultrò suppeditatus. Quem totum adjutore Hieremia Martio* (mihi nemo adjutor) *præclaræ indolis adolescente* (*cujus in hoc opere Græcè Latineque exscribendo, solerti & fideli opera sum usus*) *contuli, & multas nostri Codicis lacunas explevi: * quanto labore nemo æstimabit meliùs, quam qui ipse operis non dissimilis periculum fecerit.* In priore illo Codice, Vaticano-Palatinum Codicem Zonaræ mihi videre videor, & forsan is ille est; post varios casus, in Palatinam invectus, & hinc, in Vaticanam. *Elegantissimi characteres, sed lectu difficillimi, propter affectata illa scribendi compendia*, etiam in isto sunt. *Ego verò*, sequitur Wolfius, *iis qui, vel in hoc, vel in aliis operibus a me conversis laudem solidam assequuntur, gratulabor potius, quam invidebo. Cum enim quidquid hactenus edidi, id vel publica utilitate, vel temporibus meis adductus fecerim, nec tam FAMAM CAPTARIM, QUAM FAMEM VITARIM* (en ut Wolfius socius est Xylandri) *si eæ lucubrationes meæ illustrioribus aliorum editionibus * abolitæ fuerint, non iniquo animo ferendum erit.* Laudat infra Fuggeri *liberalitatem erga doctos: in quo numero, si quis mihi locus est*, ait, * *& HIC ANNUS * id mihi attulerit, quod per omnem ætatem exhausti labores non contulerunt.* Signat autem decem vere fuisse menses insumptos huic versioni. *Tamen SI HI DECEM MENSES, quibus in hac elucubratione continenter elaboro, cum omni ante acta vita mea comparentur, plane dormientis rete traxisse videor.* Wolfio, apud Freherum, os, barba, oculi prorsus viri Sinici. Obiit Augustæ Vindelicorum (cujus Annææ Scholæ ab edito Zonara præfuit) adhuc Fuggerorum Bibliothecæ Præfectus, ex lithiasi literatis fatali, anno 1580. VIII. Idus Octobris (natus anno 1516. ex nobili, quod dubito, familia, de Wolffsthal, juxta Paulum Freherum in Theatro virorũ eruditione clarorum pag. 1474. & Melchiorem Adamum t. 2. in Wolfio) ætate annorum 64. in Secta, qua altus est. Dio ergo sub hoc haud semel, editus est, προσώπῳ.

30. Quæ Cedrenus Dionis habeat supra dixi. *Georgii Cedreni Annales, nunc primum liberalitate magnificorum ac generosorum DD. Marci & Antonii FF. Fuggerorum, Græce ac Latine editi sunt, Guillelmo Xylandro Augustano interprete; Basileæ per Joannem Oporinum & Episcopios fratres; anno*, (ut ex Nuncupatoria colligo) 1556., data *Heidelbergæ Nonis Januarii.* Typis Regiis in splendidissima Byzantinæ editione, jamdiu recusus est anno 1642. ex recensione & notis Goarii, & Glossario Fabroti, duobus voluminibus in folio.

31. Denique ad me ventum, & quid ego præstiterim supra dictum. *Anno 1724. Romæ ex Typographia Chracas apud S. Marcum in Via Cursus*, in 4. dedi *tres ultimos Cassii Dionis libros*, (cum principio primi) Græcolatine, ex Codice Vaticano, cum meis notis in fine operis; quod textino græco typographus carebat, quo sub calce cujusque paginæ, suo loco subjicerentur. Natus sum Neapoli anno 1681. XIII. Kal. Augusti, Patre Josepho, viro Lucano, filio Jacobi e Buxento (quò ex Hippone in Brutiis, ut Tropæam alii, & Citrarium, adhuc nobiles ejus generis, procurrerunt) & Æcaterina Paulilla, Neapolitana uxore. Post studia, & sumptos gradus, Forum quatriennium trivi; tum anno 1706., ex Romano itinere redux Aprili mense, deserui Forum, & mense Majo anni 1708. Sacerdos fio. Hinc Græcè studui, sub me ipso, discipulo & magistro, & Clenardi Institutionibus. Post res gestas & acta beati Januarii martyris & Episcopi, edita anno 1713. Romam perrexi, iterumque anno 1720., ibique moras nexui, (quin domicilium posui) usque ad an. 1733. Sane in illo Romano otio scripsi multa (ope subsidioque Vaticanorum Codicum, Casanatææ, Alexandrinæ, Basilianæ, Barberinianæ, aliarumque Bibliothecarum,) ut puta *Ad Ephemeridas Græco Moschas*: quæ faxit Deus, & faveat, ut tandem aliquando in lucem prodeant. Et tunc a Clem. XII. Junii 6. die Sancti Norberti, renuncior Episcopus Martyrani in Brutiis, sub Consentino Metropolita. Ac tãdem post multa pericula & ærumnas; per Benedictum XIV. Idibus Jul. an. 1743. ad Metropolim transferor S. Severinæ in Brutiis ulterioribus. Hæc mea hactenus fata: reliqua, ni ego iterum, posteri enunciabunt.

CLARIORUM SCRIPTORUM JUDICIA DE DIONE, EJUSQUE ROMANA HISTORIA.

CAP. VI.

1. OMnium, qui de Dione criticè sunt loquuti, Photius agmen ducit: (Jornandes enim non judicat, sed narrat: *Dio celeberrimus Scriptor Annalium*) qui, ubi de opere Historico ejus dixit, ad stylum hominis sic descendit; Codice 71.: Ἔστι δὲ τὴν φράσιν μεγαλοπρεπής τε καὶ ἐν ὄγκῳ διεσκευασμένος, ὅτι καὶ μεγάλων ἔργων ἐννοίας ἀπαγγέλλει· ἀρχαϊκῶν τε αὐτῷ συντάξεων ὁ λόγος μεστός· καὶ λέξεων πρεπουσῶν μεγέθει, περίοδοί τε μετὰ παρενθέσεων παρατετραμμέναι, καὶ ὑπερβατῶν εὔκαιρος χρῆσις· ῥυθμοί τε καὶ ἀναπαύσεις, εἰς ἐπιμέλειαν ἠσκημένα, διὰ τὸ σαφὲς, οὐκ ἔστι τοῖς ἁπλῶς ἀναγινώσκουσιν ἐμφανῆ. Ἐν δέ γε ταῖς ἱστορίαις καὶ δημηγορίαις, καὶ μιμητὴς ἄριστος Θουκυδίδου· πλὴν εἴ τι πρὸς τὸ σαφέστερον ἀφορᾷ· σχεδὸν δὲ κἀν τοῖς ἄλλοις Θουκυδίδης ἐστὶν αὐτῷ ὁ κανών. *Grandis est ejus dictio uti decet, & gravis, quod magnarum rerum pandit consilia; tum oratio antiquæ plena constructionis, verborumque, quæ rerum magnitudini respondent. Periodi parenthesibus trajectæ, ususque hyperbatum opportunus: numerique & intercisiones, etsi summo studio elaborata; ob orationis tamen perspicuitatem, obiter legentibus non manifesta. In descriptionibus præterea & concionibus, optimus est Thucydidis imitator; quem, quod ad perspicuitatem pertinet, quoque superat. Probè denique etiam in reliquis ei regula est Thucydides.* Panegyrin Photius dicit Cassio, etiam in eo quod scribit, ejus *orationem antiquæ plenam*

constructionis, uti nos commendamus, quæ in Latinis, Augusti sequuntur Seculum. Porrò Photius ipse, qui novæ constructionis Græcæ usum induxcunt, sæpe alibi accusat ut novatores. Encomiastes ergo & admirator Photius est Dionis.

2. Interim, qui versionem sequuntur Schotti (unum excipio Tillemontium, qui suis usus in his, est oculis) Photium, censorem Dionis habent. Versio hæc ejus est: *Grandis ejus sermo & tumidus, eo quod rerum ingentium sensa adferat. Veteris item ipsi constructionis Sermo plenus, verborumque quæ rerum magnitudini respondeant. Periodi parenthesibus trajectæ, & hyperbatum opportunus usus. Numeri porrò, & intercisio, etsi accuratè adhibita, ob orationis tamen perspicuitatem, obiter legentibus non sunt manifesta. In narrationibus præterea & concionibus, Thucydidis maximè est æmulus: nisi quod ad perspicuitatem magis tendit. Cætera ferè Thucydides illi norma est & regula.* Parum hæc honorifica sunt Dioni: tumorem objicit, quod est vitium: æmulatorem facit Thucydidis, quod non est verum: ad perspicuitatem, eo magis tendere scribit; quod detrahit ejus laudi. Nam ὄγκος, quum de oratione est Sermo, non nisi *gravitas* exponitur, non *tumor*, authore Aristotele 2. Rhetoricorum: ἐννοιαι propriè in Historico, *arcana consiliorum* sunt, non *Sensa*: & ἱστορία, ut hic apud Photium, non *historia*, aut *narratio*: narrat enim Dio perpetuò toto opere: sed *descriptio* ut patet etiam, quod Photio vicina sit *concioni*: ut ἱστορία τῆς γῆς, *descriptio terræ*. Ad hæc ἄριστος μιμητὴς Θουκυδίδου, non est *Thucydidis maximè æmulus*, sed *Thucydidis optimus imitator*. Æmulus eſſertur & nititur superare, imitator sequi dumtaxat satagit. Hoc ait Photius; qui cætera eum imitatorem, præterquam *in perspicuitate*, ait, qua *superat & Thucydidem*: quod non est *tendere* & *conari* ut vincat, sed *ipsum vincere*. Nostram versionem confirmat & ratio adducta a Photio, quod *rerum grandium pandit consilia*. An ne enim ea sit ratio, de tumido ampullosoque Dione? Μεγαλοπρεπῶς, etiam laudat: *magnifica*, *grandis uti decet*, non *grandis* tantum: nec *ingens*, idem ac *magnus*, valet; μεγάλων ἔργων. Hæc autem accipi ita jubeo, ut qui nullius carpendi studio tenear; sed quod Dioni consultum velim, etiam in Photii versione; quando Photius tam verè præclareque de eo sensit. Ex versione namque Schotti natum est, ut omnes ferme, tanquam cum Photio, de stylo Dionis, critici incogitanter, & veluti agentes aliud, male senserint: ut mox videro.

3. Johannes Xiphilinus, ut sugillat sæpe Dionem, ita numquam laude honestat aliqua. Libro 44. ait ipsum metu, Cæsari, & Dominæ Gentium adulari: libro 47. & 50. vult eum per universam Historiam nimium in signis prodigiisque: libro 70. in M. Aurelio & ejus pugna cum Quadis, turpe nimis, eum mentiri ait, in Legione fulminatrice; dum Anuphin, Ægyptium inducit magum, imbrem & fulmina imperasse; silet verò id exoratum a Christianis. Hæc de Dione judicia Xiphilini. Primum pag. 257.: Cæsarem *M. Brutus, & C. Cassius fratlis insidiis confoderunt*; ὡς μὲν ὁ συγγραφεὺς λέγει, δι᾽ ἀλιτηριώδη τινὰ οἶστρον· τοὺς Καίσαρας δεδιὼς πως, καθάπερ εἰκὸς συγκλητικὸν ὄντα, καὶ οὐ τῶν ἀφανῶν, οὐδὲ ἱστορίαν ἀφανῆ συντιθέντα. ὡς δὲ τὸ ἀληθές, καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν τοῖς παραλλήλοις δίδωσιν, διὰ φρονήματος ἀξίωμα φιλελεύθερον, καὶ προαιρέσεως εὐγένειαν ἥττω ἐθελόδουλον· τοιοῦτοι γὰρ οἱ περὶ τὸν Βροῦτον· ὅμως ὁ συγγραφεὺς τὴν μοναρχίαν τῆς δημοκρατίας ὑπερτιθεὶς τοιούτοις κέχρηται πρὸς ἀπόδειξιν λογισμοῖς· πόλιν γὰρ, &c. *execrando furore agitati; ut author Historiæ, veritus fortasse Cæsares, narrat. Et cæteroqui, sic Senatorem loqui decebat, & non obscurum hominem, neque obscuram Historiam conscribentem. Revera tamen (ut & Plutarchus in Parallelis docet) ex dignitate sententiæ, acerrima libertatis, & generoso proposito, servitutis impatiente: tales namque fuisse constat, Brutum, & reliquos conjuratos. Dio tamen, Monarchiam Democratiæ præponendam ratus, his, ut id ostenderet, rationibus usus est:* Cum tanta sit, *inquiens*, &c.

4. Celo aliud Xiphilini ex pag. 171. de pugna apud Philippos inter Cæsarem & Antonium. Πρὸ μὲν τοι τῆς μάχης σημεῖά τινα γεγονότα, τό τε τοῦ πολέμου τέλος, καὶ τὴν τῆς δημοκρατίας κατάλυσιν ὑπέφαινον, τοῦ Θεοῦ τάχα μεταρμόττοντος τότε τὴν πολιτείαν, εἰς τὴν λυσιτελεστέραν ἁρμονίαν, καὶ κρείττονα, τὴν τῆς μοναρχίας φημὶ, &c. Τὰ μὲν οὖν πολλὰ τῶν σημείων τῆς τερατολόγοις παρίσω· ἄμεινον δ᾽ ἂν ἦν, καὶ ὁ Δίων μὴ πέρα τοῦ δέοντος αὐτὰ τεθηπώς, ἀλλά τι καὶ τῷ Πολυβίῳ προσεσχηκὼς, ὅτε ἅλωσιν γράφει τῆς Καρχηδόνος, καὶ τῆς Ἑλλάδος δούλωσιν, καὶ πρὸ τούτων τὴν μεγάλην τῶν Ῥωμαίων ἧτταν ὑπὸ Ἀννίβου, καὶ πολυχρόνιον κάκωσιν, οὐδαμοῦ τερατολογῶν φαίνεται, οὐδὲ σημεῖα ταῖς λοιπαῖς πόλεσι πρὸ τῶν συμφορῶν γενόμενα διηγούμενος· εἰ μὲν οὐδ᾽ ἂν γενέσθαι νομίζων, μεμπτῶς· πλήρης γὰρ τῶν τοιούτων ἡ ἱστορία. εἰ δ᾽ ὡς οὐχ ἱστορήσας γε αὐτὸς, συγγραφεὺς· συγγραφὴν γὰρ προκεχείριστο. Ἐκ δ᾽ οὖν τῶν ἐπὶ Καίσαρος καὶ Ἀντωνίου γενομένων, τοῦτο ἐρῶ, τὴν μεταβολὴν, οἶμαι, τῶν πραγμάτων δηλοῦν· τῶν γὰρ ἐν Ἰταλίᾳ ποταμῶν οἱ μὲν τινες, παντάπασιν ἐξέλιπον, οἱ δ᾽ ἀνάπαλιν ῥεῖν ἤρξαντο. *Præcesserunt pugnam, & signa: quibus & belli exitus, & casus Reip. ostendebatur: quod eam Deus, in perfectiorem, melioremque mox ordinem, Principatus gloriam erat versurus* &c. *Sed hujusmodi signa; quibus portenta sunt curæ, omittenda puto: multoque melius, opinor, fecisset Dio, si ea non supra modum admiratus; aliqua ex parte proposuisset, sibi Polybium imitandum. Qui de Carthaginis excidio, & Græciæ captivitate conscribens; ac præterea de gravi diuturnaque clade, quam Romani pridem ab Hannibale acceperunt; nusquam tamen ejusmodi refert monstra, aut narrat signa, urbibus aliis ante calamitates conspecta. Cæterum, si Dio, ratus, ea nunquam accidisse, describit tamen; haud caret culpa; eo maximè, quod ejus Historia, scatet ejusmodi portentis: si verò ea narrat, non ut ejus fidem conciliet, sed ut referat evulgata, meretur veniam, quod Historiam compingebat. Ego verò en his omnibus, quæ temporibus acciderunt Cæsaris & Antonii, hoc unum referam, quo commutatio rerum (ut ego arbitror) significabatur; flumina quædam in Italia prorsus exaruisse, quædam verò ad fontes iterum recurrisse.* Ita ego recensui versionem: nam ea Blanci, Xylandri, Sylburgiique; Græca Xiphilini, aut male, aut sine aliquo sensu exprimit.

5. Tertium in quo Xiphilinus Dionem arguit, est pag. 186.: dum enim paratur bellum inter Cæsarem & Pompejum, scribit: Σημεῖα δὲ πρὸ τοῦ πολέμου ἔδοξε γεγονέναι, ὅ τε βοῦς, ὁ ἐπὶ τῶν τῆς Οὐεσίας νεῶν ἐπιστάμενος, καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἐπικείμενος· εἰ μὲν γελοῖον ὁ Δίων τηλικοῦτον πόλεμον, καὶ συμφορὰν, βοῦν τε πτῆσαι καὶ πίθηκον εἰς ναοὺς εἰσελθεῖν, καὶ ἄλλα ἄττα τοιαῦτα προλέγοντα καὶ προσημαινόμενα· καὶ τὸ τῆς Αἴτνης πῦρ πλεῖστον ῥυὲν, καὶ πόλεις λυμηνάμενον· τὸ δὲ τοῦ δικεφάλου δράκοντος τοῦ ἐν Τυρρηνίδι φανέντος, ἐς πέντε καὶ ὀγδοήκοντα πόδας ἐκτεινομένου, πολλά τε κακώσαντος, ἔπειτα κεραυνωθέντος, εἰ ἀληθές ἐστι, καὶ θαυμαστὸν

τον

τὴν πάντως ἐστίν. *Ante bellum hæc signa visa: Bubo, qui ad Ædem Concordiæ primum volavit, deinde ad reliquas, ubi & consedit: nisi ridiculus Dio est, qui bubonum volatibus dicat, & introitibus Simiarum in Templa, & si quæ sunt alia ejus generis, bella, & calamitates tam magnas significari. Ad hæc Ætnæ, ignis effusissima eruptio, quæ finitimas vastavit urbes: & draco biceps in Etruria visus, longus pedes octoginta quinque: qui cum multa vastasset, fulmine ictus sit: quod, si verum, mirabile sane est.*

6. Tandem de mendacio Dionem arguit Xiphilinus, pag. 366. *Quo ex bello victoria præter spem, vel Dei potius beneficio, parta est: quòd Romani, qui ante pugnam, in magnum vitæ discrimen venerant, mirabiliter sane ac divinitùs sunt servati. Interclusi enim a Quadis, * cum ardore solis, sitique vexarentur, * nubes de repente coactæ, maximum imbrem, non sine Dei beneficio, effuderunt.* Ο' γάρ τοι λόγος ἔχει, Ἀνοῦφίν τινα μάγον Αἰγύπτιον, συνόντα τῷ Μάρκῳ, ἄλλους τέ τινας δαίμονας, καὶ τὸν Ἑρμῆν τὸν ἀέριον ὅτι μάλιστα μαγγανείαις τισὶν ἐπικαλέσασθαι, καὶ δι' αὐτῶν τὸν ὄμβρον ἐπισπάσασθαι. Ταῦτα μὲν περὶ τούτων ὁ Δίων φησίν· ἔοικε δὲ ψεύδεσθαι, εἴτε ἑκών, εἴτε ἄκων· οἶμαι δὲ τὸ πλέον, ἑκών. Καὶ πῶς γὰρ οὔ; ὅστις οὐκ ἠγνόει τὸ τάγμα τῶν στρατιωτῶν τὸ κεραυνοβόλον ἰδίως καλούμενον· ἐν γὰρ τῷ τῶν λοιπῶν καταλόγῳ, καὶ αὐτοῦ μνημονεύει· ὅπερ ἀπ' οὐδεμιᾶς ἑτέρας αἰτίας· οὐδὲ γὰρ ἄλλη τις λέγεται· ἢ ἀπὸ τοῦ κατὰ τόνδε συμβάντος τὸν πόλεμον οὕτω προσηγορεύθη· ὃ καὶ αἴτιον τότε τοῖς τε Ῥωμαίοις τῆς σωτηρίας ἐγένετο, καὶ τοῖς βαρβάροις τῆς ἀπωλείας, ἀλλ' οὐχ ὁ Ἀνοῦφις ὁ μάγος· οὐδὲ γὰρ μάγων συνουσίαις ὁ Μάρκος χαίρειν ἱστόρηται· ἔστι δὲ ὃ λέγω τοιοῦτο, &c. καταπλαγέντα τὸν Μάρκον ἰσχυρῶς, τούς τε Χριστιανούς, κατὰ δόγμα, τιμῆσαι, καὶ τὸν λεγεῶνα, κεραυνοβόλον προσαγορεῦσαι· λέγεται δὲ καὶ ἐπιστολήν τινα περὶ τούτων εἶναι τοῦ Μάρκου· ἀλλ' οἱ μὲν Ἕλληνες, ὅτι μὲν τὸ τάγμα, κεραυνοβόλον λέγεται, ἴσασι, καὶ αὐτοὶ μαρτυροῦσι, τὴν δὲ αἰτίαν τῆς προσηγορίας ἥκιστα λέγουσι. Προστίθησι δὲ ὁ Δίων, ὅτι τοῦ ὄμβρου καταῤῥαγέντος, &c. quæ non controvertit & Xiphilinus. *Anuphin quemdam Ægyptium, fama est, qui una cum Marco fuerit, alios inter Dæmonas, Mercurium illum, qui inest aëri, magicis quibusdam artibus invocasse, sibique conciliasse per eos pluviam. Qui mentiri tamen videtur data ne opera, an secùs, planè ignoro: sed datâ operâ, magis duco. Qui enim secùs? cum ipse militum Legionem, Fulminatricem proprio nomine nuncupatam, non ignoraret: ejus namque in recensione meminit cæterarum: &c. Nulla alia ex causa (nulla enim alia assignatur) quam ex his, quæ in hoc bello acciderunt; id nomen habuit: quæ tunc causa, & Romanis saluti, & exitio fuit barbaris. Verum, nec magus erat Anuphis, nec usquam proditum est memoriæ, magorum Marcum consuetudine, vel præstigiis delectatum. Quod ergo hac in re sentio, tale est: Cum unam Marcus Legionem* Melitenensem Christianorum, in suis haberet castris, Præfectus Prætorio spe dejectum in iis rerum angustiis adiit Marcum, deque illa ipsi suggessit; addito: nequidquam eos a Deo suo petere, quin protinus obtinerent. Jussisse Marcum orarent, & confestim exorato Romanis imbre, hostes fulminibus impetitos. *His Marcum vehementer obstupefactum, edicto Christianos honore affici, ipsamque Legionem jussit appellari Fulminatricem. De his Marci quædam exstare dicuntur literæ. Cæterum Ethnici, & sciunt, & testes sunt, Legionem appellari Fulminatricem; causam verò, cur ita fuerit appellata, nequaquam produnt. Addit Dio, Romanos, cum primum pluvia cecidit &c.* Hæc sunt quæ in Dione Xiphilinus causatur. Eadem exscribit Baronius ad annum 166., aliique. Sed quibus infra in Apologemate occurremus.

7. Anonymus, qui Monitiunculam illam, quam dixi, apposuit, post Appiani præfationem, ad hæc tempora, post Xiphilinum est asserendus. Verba ejus jam dedi supra: pauca proinde sunt repetenda; quod judicium fecerit de Dione. Πολλοὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ συνεγράψαντο, ὧν καὶ Δίων ἐστί· τὰ μὲν ἀρχαιότερα ἐπιδραμών, τὰ δὲ τελευταῖα * διεξοδικώτερον ἀναγράψας. Δεῖ μέν τοι * τὴν ἀρχαιολογίαν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκ τοῦ Διονυσίου λαμβάνειν, τὰ δὲ μετὰ τοὺς μονάρχους ἐκ τοῦ Δίωνος. *Scripserunt multi Romanas res: in his Dio: qui antiquiora quidem sat obiter, posteriora verò * stylo uberiore prosequitur. Quod ergo ad Romanas origines, spectat, & tempora antiquiora, id omne ab Dionysio Halicarnasseo petendum est; a Dione verò, quæ sub Imperatoribus acciderunt.* Unum hic est Anonymo, quo refragor, antiquiora & Remp. cursim a Dione fuisse excursa. Epitomen Dionis damus a Zonara concinnatam: & quamquam ea sit Epitome, adhuc tamen ab Hannibalicis, & præcipue a Punico bello primo, secundo, & tertio, & deinceps, aliquanto diffusa est: ut in Gracchanis temporibus, & Syllanis. Male ergo in Historia Reipublicæ, Dionem Anonymus, cursim se habere, & raptim, imaginatur.

8. Robertus Stephanus anno 1548. in epistola ad Lectorem; præfixa Dionis editioni Græcæ ejus anni, ita scribit: *Cum jam Dionisii Halicarnassei Historici præstantissimi de Romanorum antiquitatibus libros undecim divulgassem; ut ordinem ab initio mihi propositum servarem, placuit hosce Dionis, cognomento Coccejí, XXIII. libros, quibus HISTORIAM ROMANAM IPSE QUOQUE DILIGENTISSIME, AD VERUM SINGULA EXIGENS, PERSEQUITUR, DARE; quæ res nobis multò seriùs ac optassem cessit. Siquidem ex libris 80., quos ab eo de Romana Historia scriptos esse auctor est Suidas, XXIII. duntaxat ad nos pervenerunt. Quodque omnium maxime nobis dolendum est, in iis excudendis unico exemplari, usi, & adjuti sumus; eoque accuratam ac diligentem castigationem desiderante, &c.*

9. Johannis Bodinus an. 1583. in Methodo legendi Historias, Cap. 4. *Cum Dio*, ait, *totum vitæ suæ tempus, in Rep. gerenda consumpserit, ac per omnes honorum gradus, bis ad Consulatum evectus, deinde Procos. factus, Provincias summa cum laude gubernarit; magnam denique bonorum artium scientiam cum usu conjunxerit; quis dubitet inter optimos Scriptores censere? Profectò Comitiorum ac magistratuum Romanorum, totiusque publici juris disciplinam collegit: Principum verò consecrationes & ἀποθεώσεις unus tradidit; & ea, quæ Tacitus Imperii arcana vocat, pene solus evulgavit. Fuit enim publici consilii diligens indagator. Videtur tamen ubique partes Cæsaris adversus Pompejum, & Antonii adversus Ciceronem, data opera, tueri voluisse. Illa verò portenta, quæ in acie Marcomannorum, contigerunt, Arnulpho Ægyptio, non Christianis tribuit, contra quam Tertullianus, Eusebius, Orosius, Paulus diaconus, ac M. ipse Aurelius, in suis ad Senatum literis, testatur.* Eadem iisdemque verbis paulo transpositis, Antonius Possevinus habet libro XVI. Bibliothecæ Selectæ cap. 6., & in Apparatu ad omnium gentium historiam, Sect. 2. cap. XVII.

10. Guilielmus Blancus, anno 1550., in Epistola dedicatoria, suæ Dionis Epitomes Xiphilini, ad Georgium Cardinalem Armeniacum, scripsit: *Dion Nicæus nobili genere natus, patrem habuit Apronianum Procos. Ciliciæ. Ipse vir Senatorii ordinis, & bis Cos. fuit. Versatus est in studiis bonarum artium. Videtur (ut de Socrate accepimus) habuisse divinum quoddam, quod dæmonium appellat, cui parebat, semper; ita ut ob eam causam, conjector somniorum, & interpres portentorum esset. Scripsit enim librum de somniis & prodigiis. * Historiam diligenter vereque propterea videtur scripsisse; quod ut vacaret a publicis muneribus, & etiam in scribenda historia consumeret, Capuam delegerat ad habitandum, quoties in Italia moraretur. Neque verò tam difficile fuit Dioni, Consulari & Prætorio viro, historiam Romanorum Principum scribere, quam cæteris privatis hominibus. Noverat enim, ut opinor, causas bellorum, cæterarumque rerum, quæ ab ipsis gerebantur: quippe magnam partem audiebat in Senatu: & optimatibus, atque adeo ipsis Imperatoribus ita familiaris erat, ut ei facile esset, eorum consilia cognoscere. Nec verò reprehendi debet, ut ego quidem arbitror, quod sæpe dicat volatibus avium cantibusque, & somniis multorum, declaratas esse res futuras. Nam, cum Romanis nihil fere liceret inauspicatò gerere, essetque Collegium Augurum ob eam causam constitutum; & scientia juris augurandi, magno in honore semper haberetur; nihil præcipue peccavit, illis quidem temporibus, Dion, dum prodigia quæ futura prædicerent, narravit.* Ita occurrit Blancus reprehensioni Xiphilini, quem silet. *Quæ cum ita sint illud potius optare omnes debemus, ut Historiam Populi Romani, quam ille ab U. C. usque ad tempora Alexandri, multis voluminibus est complexus, integram aliquando invenire & salvam possimus. Quæ tamen ipsa fortasse nobis videretur prolixior: non aliter ac Joanni Xiphilino, qui ejus Epitomem confecit. Hic enim cum esset Joannis Xiphilini Patriarchæ Cpolitani Nepos, Michaëlis Imp. temporibus; videretque fortasse historiam Dionis (qui annis circiter CCCCC. ante scripserat) negligi, quod multis longissima esse videretur, hanc ejus Epitomen fecit. An autem idem fecerit in superioribus libris Dionis, qui pertinebant ad id tempus, quo Resp. Pop. Rom. ad nullius viri devenerat potestatem; an a Pompejo initium sumpserit, ut nunc habemus, mihi quidem non constat. In hoc autem maximè probandus est Xiphilinus, quod cum hanc Epitomen scriberet, atque ea, quæ nimia esse videbantur, resecaret; in cæteris, a verbis, quibus Dio usus fuerat, non discessit: pauca enim adjecit de suo, ut Dionem ipsum magna ex parte, non Xiphilinum loqui putes.*

11. Guilielmus Xylander in literis ad Jo. Henricum Hervvartum Patricium Augustanum, ante editionem Dionis anni 1557. *Tu itaque*, inquit pag. 6. *Patrone optime, cum me in familia tua, aliquadiu commodè & liberaliter habitum, autoritate, hortatu, officiis insuper, & beneficiis eo adduxeris, ut OPTIMUM ROMANÆ HISTORIÆ CONDITOREM DIONEM CASSIUM, de Græco Latinum facerem; quanta ea re ab omnibus, non historiarum modò, sed totius Philosophiæ studiosis, gratiam inieris, ex his, quæ breviter attuli, omnes intelligent, & se plurimùm sibi debere grato animo agnoscent.* Et pag. 9. *Dubium esse non potest, quin TANTUS VIR Dio, ET TANTOPERE IN REP. DOMI FORISQUE VERSATUS; IDQUE NON BREVI TEMPORE, SUMMAM ET COGNITIONEM HISTORIÆ ROMANÆ HABUERIT, ET DELECTUM AC JUDICIUM, INQUE COMMENTANDO PRUDENTIAM.* Pag. 13. locutus de Xiphilino, adstruit, quod, *ne ipse quidem, libros Dionis trigintaquatuor primos habuit. Initium enim sumit a Cos. Q. Hortensii, qui competit in annum Romæ 685., ut videatur librum Dionis trigesimum quintum, aut totum, aut majorem, quam nos, ejus partem habuisse. * His rationibus adducor, ut vitas Imperatorum, qui post Claudium rerum sunt potiti, a Dione scriptas, aut latitare adhuc alicubi credam; & ab invidis supprimi; * aut certe non ita dudum periisse. Primos verò illos triginta quatuor libros jamdudum negligi cæpisse, atque inde intercidisse existimo: quod superiorum temporum acta, Dionysius Halicarnasseus, & Appianus Alexandrinus copiosiùs & satis splendidè tradidissent. Idque eo magis mihi probatur, quod sciam idem Appiano evenisse: nam cujus ea, quam citavi, Præfatiuncula est, qui Appiani libros, quos habemus, eo ordine in unum corpus compegit: is apertè ait, Italicum ob id a se omissum librum Appiani, quod Dionysius omnes istas res prolixiùs exposuerit.* Sed hæc, quaquaversum non sedet ratio. Nam si Dionysii opus, occasio perdendi fuit Dionis & Appiani, hujus in Italico, illius in Romana Democratia; id contingere non debuerat in his saltem, quæ Pyrrhi bella sequuntur: in his enim Dionysius suæ Historiæ finem fecit. Quæ ergo occasio fuit, ut hos etiam sine Dionysio, amitteremus?

12. Saniùs loquitur Xylander pag. 14. hoc suo voto: *Ego sane opto vel maxime, exstare tot, quot illi perhibent* (ajebant editos 38. in Italia, & latinos) *libros Dionis, si omnino plures non supersunt. Neque despero, quin nostrum studium, alios ad hunc scriptorem eruendum, aut certè ulterius propagandum, sit excitaturum, Nam * cum id omnes eruditi conari debeant; ita videor posse afferre multas causas, ut magnopere mirer, tamdiu id omissum, intermissumve ab aliis fuisse.* Qui vates est hîc Xylander; non ignoro, quam gestiret de meo Dionio hoc conatu. Ipse pergit pag. 15. *Sunt in Dione multa diligentius indicata, explicataque, DE LEGIBUS, ET INSTITUTIS ROMANORUM; quæ antiquiores illi Scriptores, aut silentio, tanquam nota suis hominibus, transmiserunt, aut attigerunt obiter: quæ tamen non intellecta, multum tenebrarum Lectori classicorum autorum offundant; cognita mirum in modum expediant. Hujus generis sunt (de plurimis pauca referam) cum DE CENTURIATORUM COMITIORUM RATIONE, ut ea solvantur: DE MODO RECUPERANDI SENATORIAM DIGNITATEM: DE ADOPTANDI JURE, & MAGISTRATUUM SINGULORUM FUNCTIONIBUS: DE SENATUS CONSULTI, ET AUCTORITATIS DISCRIMINE, docet: Cum LEGES MULTAS multorum recenset: cum LEGIONUM POPULI ROMANI NUMERUM concipit: cum PROVINCIARUM ADMINISTRATIONEM DILIGENTER, ET SIGILLATIM explicat: Cum eam, quæ magna adhuc inter doctos, DE RATIONE ANNORUM est controversia, commodissime, aperte quidem, & ut fidem mereatur, certè componit: & permulta alia; de quibus nonnunquam monuimus suis in locis. Jam quod spectat ad Historiam ipsam per se*

quam

quam tractat, manifestum est, EA QUÆ SPARSIM, DIVERSIS LOCIS, APUD DIVERSOS AUCTORES, NULLO CONTINUO ORDINE, INTERRUPTA, IMPERFECTA, OBSCURE TRADITA ERAT; SUMMA PERSPICUITATE ET BREVITATE, OPTIMAQUE FIDE, A DIONE ESSE COMPOSITAM ET ILLUSTRATAM, ut non modò res gestæ; sed (quod est potissimum, & cognitu præcipue dignum) eorum causæ, progressus, fines; eventusque, ob oculos sunt positi. Præterea possem sexcenta proferre loca de Cicerone, Sallustio, Cæsare, Liviana Epitome, Floro, Paterculo & Appiano; quæ vel OBSCURA EXPLICARI, VEL DERRAVATA RESTITUI, UNIUS DIONIS NOSTRI AUXILIO POSSINT. Sed neque id in præsentia fortassis conveniens sit, & specimen aliquod, in Annotationibus tamen nostris, exhibuimus. At BELLUM CONTRA ANTONIUM Cæsaris Octaviani, PUGNAM ACTIACAM, ac denique totum AUGUSTI PRINCIPATUM, CLADEM VARIANAM, & multa alia; quam EXQUISITE NOSTER ET DILIGENTER. Equidem, quæ ab aliis, Latinis præsertim desumpsit; ob ea potissimum terendus est manibus studiosorum, non in hoc tantum, quod quasi Epitomen eorum, quæ illi fusius tractassent, scripsit: eaque collatio authorum inter se, mirifice prodest ad rei veritatem percipiendam, memoriæque infigendam: Sed quod ita & Græca quomodo Latinè sint exprimenda, disci potest: & rursum ipsa Latina, quæ obscuritatis aliquid habent, lucem accipiant. Atque hanc quidem esse optimam ac tutissimam, addo etiam facillimam & jucundissimam discendi utriusque Sermonis viam, satis constat. GENUS DICENDI, Dio tenuit, certè NON INCULTUM (si quid ego judico) NEC INELEGANS, sed quale omnino, ejus temporis Scriptoribus, in usu fuit. Satis quidem aptum materiæ, quam tractabat, SENTENTIIS GRAVIBUS, iisque APTE ET SUO LOCO POSITIS, ac quæ scopum ejus quod narratur, ostenderent, pulcre exornavit historiam. In orationibus quoque id mihi videtur observasse, ut & eorum qui dicerent, MORES AFFECTUSQUE EGREGIE REPRÆSENTARET, & eas prudentibus, & AD VITAM INSTITUENDAM ACCOMMODATIS apophthegmatis, condiret. Profectò quædam ex iis orationibus meruerunt apud doctos tantum, ut seorsim quoque jam ante in latinum Sermonem traductæ ederentur. Quibus Xylander innuit, quas Cœlius Secundus Curio, Latinè verterat, ut in editionibus, supra dictum.

13. Sed de Dione (sequitur Xylander pag. 18.) quoque abunde verborum. Nam etsi haud sum nescius, suggillari eum a quibusdam: ut dum Xiphilinus prodigiorum, tam curiosam enumerationem invadit, & quandam de Arnuphi mago in M. Antonino narrationem: alii ob Ciceronem suum ab eo, levitatis, & in ferendis adversis rebus, imbecillitatis notatum, incessant; tamen defensionis nostræ cum nihil opus habeat; inanem operam sumendam mihi non duxi. Quippe & Xiphilino quid possit responderi omnes æqui in promptu habent: & Cicero quis fuerit, ex ejus ipsius scriptis, si alia testimonia desint, nemini esse obscurum potest. Ita Xylander strenue ab objectis Dionem defendit. Sane etiam quod de Somniis & suum Genium scripserit, pag. 10. sic philosophice custodit: Neque mihi animus est nunc de somniis, & eorum vi, neque de Geniis, quos illi homines putaverunt, disputare. Et tamen verisimile est, magno ac præstanti ingenio ac doctrina præditos viros (agitatione mentis, tumultibus aliarum cogitationum sensuumque perturbatæ) nonnunquam ad aliquam certam rem impelli, quæ illis dæmonia fuerint. Scitumque est illud Æschyli, quod exprimam, si possum, Latine:

Mens dormiens acutiùs multo videt;
Eadem futuri provida est interdiu.

Tanta Dionis Xylander habet, qui, præter jussa Hervvarti, onus suscepi, inquit pag. 19. quod cum viderem, tam utilem ac jucundum Autorem, toto jam, ex quo editus est Parisiis, octennio negligi & præteriri ab aliis, posse nonnihil existimationis ac nominis, eo me labore, mihi parare censebam. Nec id ambitione ductus, a qua absum longissime; sed quod rerum, seu veriùs, miseriarum mearum rationes, id maxime requirunt.

14. Carolus Sigonius in Judicio de Historicis Romanis cap. 19. Ipse Dio Asiaticus est, in concionibus plus nimio loquax: narratio verò satis diligens est; multaque Lectores docet, a Latinis prætermissa.

15. Ubertus Golzius in Fastis Magistratuum, & Triumphorum Romanorum pag. 278. Sed nos, inquit, auctores PROBATÆ FIDEI, DIONEM IMPRIMIS SEQUUTI, maluimus secundam Cæsaris dictaturam collocare sub hoc anno U.C. 705. Idem pag. 279. & 291. Dioni plus refert, quam Jurisconsulto Pomponio, & Suetonio Tranquillo: Decem Prætores hoc anno (U.C. 707.) designatos ex Dione addidimus; qui tradit, Cæsarem, post suum in Urbem reditum, quo pluribus gratiam referret, in insequentem annum, decem Prætores designasse. * Pomponius autem J.C. cap. XI. de Origine Juris, auctor est, Sullanis temporibus, decem Prætores creatos, adjectis ab ipso Sulla, quatuor supra numerum sex, qui prius creari solebant. Et Suetonio: Nec magis verum videtur, quod idem tradit Suetonius, Cæsarem in tres ultimos tertii hujus Consulatus menses, alios duos Coss. sibi substituisse: cum nec in Fastis id reperiatur, nec alius quispiam id scriptum reliquerit. Nec verisimile est, DIONEM, QUI SINGULA VEL EXACTISSIME PERSEQUUTUS EST, id fuisse omissurum. Habet & alibi multa præclara Goltzius de Dione: sed hæc sufficiant, post ejus collationem cum Clarissimo Jurisconsulto Dionis æquali; & diligentissimo Suetonio: quo illustrius nihil datur.

16. Henricus Stephanus anno 1592., in fronte sui Dionis, ita cecinit:

Scripserunt alii florentis tempora Romæ,
Et grave sit quonam tempore passa jugum:
Historias alias isti conferto Dionis;
RIVI ILLÆ, SED FONS ISTA DIONIS ERIT.

Quæ eodem anno subinde, in editione Appiani sua (prima fuit Caroli Stephani ejus patrui Parisiis anno 1551. in folio) in Nuncupatoria epistola repetit & recenset; Dionem, inquiens, & Appianum multo esse iis APTIORES, qui qualia fuerint Romæ florentis tempora cognoscere, & varios Ciceronis, aliorumque, de Romanæ Reip. statu, locos cupiunt intelligere, res ipsa loquitur. Eos enim, qui ad nos pervenerunt, Latinos Historicos, hanc eorum sitim non explere, sicut Dionem & Appianum; sed si non sitibundos prorsus, saltem semisitibundos dimittere, nemo inficiari ausit. Merito igitur de Dione cecini: Scripserunt alii, &c. ut supra, & inde: Tantum cer-

certè abest, ut rivos appellare, quas habemus, iisdem de rebus, Historias Latinorum non potuerim, & DIONIS HISTORIAM præ illis FONTEM vocare; ut contra vel rivulos licuisse mihi eas nominare existimem. Versum ergo illum mutans, & rivulum pro rivis dicens, ita scribam.

Rivulus hæ, sed fons ista Dionis erit.

Sed in tuam libet gratiam, Illustrissime Princeps, & aliud Epigramma in lucem dare, quo Appianum, ut Dionis socium, in illius etiam honoris societatem voco, alia simul comparatione, seu similitudine utens. Ita enim de Dionis pariter & Appiani Historiis cecini:

Scripserunt alii florentis tempora Romæ,
Horum eadem in Grajum nunc legis Historiis:
Sed quam marcescens, florente urbs distat ab urbe,
Cætera turba, istis discat ab Historicis.

Quoniam autem Appianum Dionis in Historia socium vocavi, quod utraque plenam & exactam eorum, quæ dixi, cognitionem, præ aliis præbeat: de alia etiamque . . . . tate mentionem faciam. Hæc in ea est, quod sicut Dio, ita & ipse non p . . . . . ter dicat, quæ partim ad omnium, partim verò ad Principum peculiariter institutionem pertinent. Unum est certè, in quo Dionem & quemvis alium Historicum superat, quod passim non Fortunæ, sed Numini Clades etiam eas tribuit, quæ alioqui fortuitæ appellari solent.

17. Sed quid speciatim de Dione in Dione dixerit, ex epistola Nuncupatoria ad Christianum IV. Danorum Regem, audiamus. Præclara sunt, etsi longa: *Quum autem plurimi Romanam Historiam literis mandarunt, non Latini solum, sed etiam Græci; INTER EOS, qui ad seculum nostrum pervenerunt; PALMAM OMNIUM FERE CALCULIS OBTINUIT (ad tempora florentis Romæ, quod attinet) qui nunc tibi, Rex Serenissime, a me offertur DIO: valde quidem mutilata exhibens sua scripta, sed ita tamen, ut hoc in malo sit, quod & ipsum, & nos omnes consoletur.* Nam *quemadmodum iis, quibus mutilatum est corpus, magno istud solatio est, quod facies saltem, nulla sui parte, intacta & illæsa manserit: ita non dubium est, quin magnum hoc ipsi, & ipsius studiosis esse doloris levamentum possit; quod illi saltem Historiæ ejus libri, quibus florentis Romæ statum descripsit, eandem experti injuriam non fuerint. Neque verò nobis eo tantum nomine, magno hæc in pretio habenda Historia est; PRÆ ALIIS OMNIBUS, quæ res easdem memoriæ prodiderunt; quod ACCURATISSIME OMNIA sibi digna visa, quæ eam ingrederentur (multa enim ut indigna rejicit) accuratissime PERSEQUITUR; & MAGNUM IN REBUS DESCRIBENDIS JUDICIUM ADHIBET (quale exspectari poterat a viro multarum rerum cognitione instructo, & magnis muneribus functo) verum & de iis, quæ potissimum observanda nobis sunt, ab eo, velut obiter, admonemur. Quod ex aliis Historiis, duo præcipue, Polybius, & Plutarchus, meo quidem judicio, fecerunt*[*]. *Verum ad miserum illum Crassum, quod attinet; quum Plutarchus ambitioni tantum, inconsulta ejus ausa imputet, quæ & exitialia illi tandem fuerunt; MULTO RECTIUS NOSTER DIO, non ambitioni tantum, sed avaritiæ etiam imputat: illam gloriæ, hanc pecuniæ cupiditatem appellans. Ac ibi quoque, ubi mortem ejus narrat, illud in memoriam Lectori revocat, dum narrat, ut Parthi in os mortui aurum liquefactum infuderint: additque quanta pecuniæ cupiditate, quamvis prædives, arderet.* * *Atque ad ultionem divinam, quod attinet; talia de hac loquitur, ut vel Christianum hominem decere videantur, initio libri 48. de percussoribus Cæsaris agens. Hic enim est verborum ejus sensus:* Brutus igitur atque Cassius ita perierunt: illis ipsis, quibus Cæsarem interfecerant ensibus jugulati: ac cæteri, qui ad insidiandum illi operam suam commodarunt, partim prius, partim postea, præter paucos, de medio sublati sunt. Quemadmodum consentaneum erat, & ipsum Numen eos adducebat ad luendas pœnas de cæde hominis benefici, & a quo res tam fortiter, tamque feliciter gestæ essent. *Fateor quidem, a Suetonio Tranquillo, de Cæsaris percussoribus (nam ita eos vocat)* (Quid? ita etiam & tu mox supra) *idem memoriæ proditum esse: sed divinam justitiam hoc in facto a se agnosci atque approbari, sicut Dio, non ostendit. Sunt verò & alii ejus loci, ubi de Cæsaris cæde; magis fortasse, quam ullus alius Historicus conqueritur.* * *Sed in quodam libri 54. loco, aperte ostendit noster Dio, Romanorum naturam, ita fuisse mutatam, ut jam salutaris esse illis, Democratia non posset. Quum porrò alia multa ex illo depromere possim, ejus historiam valde commendantia; malo (ne longior sim quam par est) iis, quæ jam attuli contentus esse: ac tantummodo diligentiæ ejus exemplum proponere in illa de Crasso historia, cujus antea mentio a me facta fuit. Dico igitur, Dionem in eadem quædam attingere, quæ si Plutarchum latuerunt, non tam diligens scrutator omnium ad historiam pertinentium fuit, quam noster Dio: sin eum non latuerunt, sed prætermittenda visa sunt; in dubium venire possit, utrius judicio potiùs stare nos oporteat. Præsertim quum Dio, ut antea dixi, cautione hac, præ quovis alio Historico, utatur (& ita quidem, ut ea se uti profiteatur) ut nullum diegema in historiam suam admittat, quod historia non admittere, tanquam dignitate sua inferius videatur.* * *Ad ea porrò quod attinet, quæ ad Principum institutionem faciunt; haud inficior multò illa frequentiùs apud Plutarchum occurrere; quod res & personæ, de quibus in ejus potius, quam in Dionis agitur historiis, sæpe illi sermoni materiam præbeant. Sed invenies tamen & apud hunc, quæ ad illam institutionem pertinent: multo certè plura inventurus, si in ea sui parte, qua de Cæsarum vita & moribus agit, mutilatus non fuisset;* &c. Et in epistola ad Lectorem: *Historicus ille longe celeberrimus, Dio Cassius, qui & Coccejus, sive Coccejanus ὑπο-νομίζεται,* [*] *quum ad suas ædes, vel potius, suam officinam, reversus; meum & ad secundam editionem auxilium implorasset,* &c. Alia dedi supra in editionibus, capite præcedenti.

18. Johannes Leunclavius eodem anno 1592. in Prolegomenis ad suam Dionis editionem, ita locutus est; ad Philippum Ludovicum Hanoviæ Comitem. *Ante alios, Comes illustris, primò tibi se sistit, Historiæ Romanæ Scriptor nobilis Dio Cassius, non illo VULTU NUPERO* (Sylburgii & H. Stephani) *sed integriore paullo forma, quam aliorum opera conspectus ævo nostro fuerit: ea verò facie, in qua genuini oris ac membrorum lineamenta pleniùs adgnoscuntur, quum, me producente, nunc in publicum exeat: ostendendum hoc ad te brevi proœmio putavi, quid esset a me studii collatum post alios, ad eum vel redintegrandum, vel expoliendum: QUAN-*

DO

DO VIX SPERANDUM ARBITROR, UT TOTO DIONE, QUALIS INITIO FUIT, UNQUAM POSTHAC POTIAMUR. Quippe libris hunc constat octoginta (quæ librorum Decades octo sunt) Historiam Pop. Rom. universam complexum. ITA VERO PRIORES QUATUOR ET TRIGINTA NOBIS PERIERUNT; UT CAUSA NON SIT, CUR DE IIS AGITARE DEBEAMUS. Certum est enim; hos describi propterea desiisse, quod iisdem de rebus, exstarent aliorum monumenta, Polybii, Dionysii Halicarnassensis, Diodori Siculi, & Appiani Alexandrini; qui eadem tractarunt, & fusius quidem: Quum Dio paucis antiquiora perstrinxerit, uti testantur veteres (Appendiculæ author ad Appianum) qui libros ejus priores legerant; IN POSTERIORIBUS, ad Reip. mutationem & Historiam Augustam spectantibus; OMNES ALIOS SUPERARE CONATUS SIT, ET REABSE LONGO POST SE SPATIO RELIQUERIT. Hinc factum, ut ab illis triginta quatuor, proximos XXVI. libros, qui C. Cæsaris, Augusti, Tiberii, Caligulæ, Claudii tempora continent, vel in solidum, vel majori ex parte superstites habeamus. Restant a sexagesimo, viginti posteriores ad octogesimum: quorum amissionem præpostero Xiphilini consilio, vel ausui potius temerario debemus: qui dum suas obtrusit imperitis Eclogas; occasionem præbuit, ut integri Dionis hi libri negligerentur. Idem; quibus aliis auctoribus Epitomatis acciderit, notum est: eaque de causa, quum tam erudito Seculo, tamque priscorum operibus eruendis curioso; frustra Polybii, Trogi Pompeji, Livii Commentarios, integros, post Epitomas Flori, Justini, aliorum, hactenus expectentur; non est, quod de Dione, parem cum his calamitatem perpesso, melius aliquid nobis polliceamur. * Itaque rationem magis aptam mihi sequendam ratus; e prioribus libris, Excerpta prorsus omittenda statui; congestis in notas meas iis, quæ alicubi, libris illis vel augendis, vel emendandis prodesse possent: ac MONACHICIS (ex hoc enim hominum genere Xiphilinum fuisse colligo) PLERISQUE NUGIS AC REPREHENSIONIBUS XIPHILINIANIS, QUIBUS INEPTE DIONEM PUNGIT, EXPLOSIS. Hoc contemptu respondet argumentis Leunclavius Xiphilini.

19. Idem paulo inferius, ubi De vita Dionis, Historiæ fide, judicii præstantia scribit; Dio Cassius, ait, ut ab aliis fide dignis, priora se fatetur accepisse, sic ab initio Imperii Commodiani, ad finem operis, omnia sibi vindicat ipsi: quod rebus, quum gererentur, interfuerit; & uti gestas viderat, memoriæ mandavit. Hinc quartum ejus Historiæ tribuendum; cuivis æstimare licet. Nam quum eorum monumentis haud abs re maxima fides habeatur; qui vel αὐτόπτας vel αὐτήκοος (libet enim ipsius Cassii verbis uti) res abs se visas, aut ab iis qui viderant, auditas, litteris produnt: haud dubiè plurimum apud omnes habere debent auctoritatis, quæ a Dione Viro Consulari, & ipsis Imperatoribus Augustis, tum dignitate proximo, tum usu cottidiano familiari libros in hosce relata fuerunt. Judicii verò, quo præditus eximio fuit, & prudentiæ civilis, quum alia licet opere toto sparsa colligere argumenta, sane quam illustria; tum ex illis, quæ initio libri 42. de admissis a Pompejo post cladem Pharsalicam variis erroribus: quæ libri hunc sequentis initio, de populari Civitatis Romanæ statu in unius imperium mutato: quæ denique libro 47. de dominatione unius, ex comparatione Triumviratus, præ quo C. Cæsaris imperium fuerit aureum, sapientissimè disseruit. Ex his enim, quæ pauca producimus e multis, velut ex ungue leonem, quod ajunt; ita quanto Cassius noster usu rerum valuerit, facile quivis adgnoscet.

20. Isaacus Casaubonus in Prolegomenis ad minores, quos vocant, Scriptores Historiæ Augustæ: in notis ad Ælii Spartiani Hadrianum cap. 13. Diligentissimus Scriptor Dio.

21. Thomas Dempsterus in Elencho Scriptorum, quem suo ad Johannis Rosini Antiquitatum Romanarum Auctario præmisit: DIO COCCEJANUS, Consul cum Alexandro Mamææ filio, HISTORICUS DILIGENTISSIMUS, EXACTISSIMUS.

22. Johannes Bernartius de utilitate legendæ Historiæ, libro primo: Alterum jam aggrediamur, & quidem talem, ut INTER OPTIMOS SCRIPTORES (si hominem penitius non inspicias) referre non dubites. DIONEM, inquam, postulo. Quis ille vir? Qui per omnes honorum gradus, bis ad Consulatum evectus, Procos. deinde factus, summa cum laude Provincias administravit; &, si quis alius, usu rerum peritus fuit. At quam callida, imo calida, infida, & perpensa ejus in Historia judicia de Cicerone, Bruto, Cassio, Seneca, & omnibus selectis Romanis!

23. Justus Lipsius lib. 3. de Magnitudine Romana cap. 13. Describit graphicè Dio Cassius, & gratia Sectori ejus Xiphilino esto, quod hanc partem non rescidit. O quam pulcras, valentesque ille alias! NIHIL POENE NOS FUGERET, IN REBUS ROMANIS (tanta diligentia, & accuratio fuit) SI SCRIPTOR ILLE, TOTUS EXSTARET.

24. Idem libro 4. Epistolicarum Quæstionum, epist. 3. De Dione aliud est; quem legendum cum judicio, ajo, nec fidei ejus usquequaque fidendum. Sæpe adulatur, sæpe hallucinatur: utrumque ideo, quia Græcus, & ingenii minime constantis. Quædam audacius in moribus externis, quædam vanius affirmat.

25. Idem Commentario ad Taciti librum 13. Annalium, num. 125. Summa eadem divitiarum Senecæ expressa a Dione: qui omnes res relictas habet, præ ut culpet virum inculpatum. Ita adulterium ei objicit cum Agrippina: pullarium eum fuisse ait, idemque vitium ab illo insitum Neroni: causam autoremque interfectæ matris: aliaque, quæ homo vanus, præter fidem, præterque omnium mentem, conviciatur, velut e plaustro. Quibus odii causis? aut quo mendacii pretio? Nam Seneca tanto anterior, non injuria, non beneficio cognitus illi. Sed credo, judicii quædam, morumque perversitas fuit; quæ eundem illum in Ciceronem exacuit; quæ in Cassium, Brutum, omnesque bonos. Caveat ab his moneo, juventus; & e campis illis, ita antiquitatum, & historiæ flores legat, ut non colligat venena.

26. Fridericus Tilemannus, Discursus Philologici de Historicorum delectu; parte 2., cum Justi Lipsii ex libro 4. Epistolicarum Quæstionum, epist. 3. de Dione judicium protulisset: Ego ut concedam Lipsio, & aliis, qui teretes aures habent, intelligensque judicium, minus a Græco satisfieri; nec obloqui Balduino, qui Dionem nostris Ictis maligne invidisse scribit: ex animi sententia dicam, me HISTORICUM POLITICIS, ET JURIDICIS TRACTATIONIBUS, MAGIS ACCOMMODUM prorsus ignorare. Adfuit illi summa voluntas indagandæ veritatis, & studium accuratum; nec defuit facultas. Ipse αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος,

F quæ

quæ suam ætatem attinuerunt, omnia penitissimè inquisivit: præteritorum memoriam ex publicis monumentis recollegit: & quia in clarissima luce Rom. Reip. multos annos vixit; solus arcana Reip. intellexit: nobisque conservavit veteres leges, ac solennes formulas diligentius expressit; ut in illis nihil possit desiderari. Interea non nego judicium scripti Historici faciendum esse: cum nonnulla a Librariis perperam descripta apud Dionem occurrant, monente Petro Fabro libro 1. Semestrium cap. 24., & lib. 2. cap. 16.: aliqua etiam difficili suspicione non careant; quia apparet, nonnihil eum Cæsari & Antonio obnoxium fuisse contra Pompejum & Ciceronem. Labitur quoque eum κεραυνοβόλου, seu Fulminatricis Legionis meminerit lib. 71. teste Xiphilino; nominis verò originem, Christianæ Religionis odio subticuerit: vel potius ad obscurum magum Arnulphum retulerit, quum Imp. Antoninus suis ad Senatum Romanum literis, non dubitavit illius Legionis Christianis precibus adscribere: & ingenuè professus est, se hostili fraude circumventum, ab aquatione prohibitum, anhela siti ferme periisse cum universo exercitu, servatumque unionis beneficio, impetrasse ut saxeus imber hostes turbaret, Romanos vivificus animaret. De qua re satis idoneum, & satis gravem testem ejusdem seculi habemus Tertullianum in libro ad Scapulam, & in Apologetico cap. 4.

27. Idem post quædam. Hæc ergo Dionem prætermisisse, ne se ipsum alienæ, & seculis illis prohibitæ Religionis damnaret, Historici nostri non modo suspiciose, sed etiam credibiliter affirmant: Easque si excipimus (non Historicum sine omni nævo invenias, ne si Soli quærendum tradas; Historici enim homines sunt) & postea interiores, reconditasque descriptarum Historiarum perfectiones, non limis oculis intuemur; cogimur profectò fateri, Dionem, plerosque Scriptores, longo post se intervallo reliquisse. Vel SOLUS DIO GRÆCÆ HISTORIÆ SPLENDOREM SUSTINEBIT; nec patietur Græcis Scriptoribus debitum favorem improbius eripi.

28. Johannes Rualdus in vita Plutarchi cap. 26. Dionem, scribit, Cassium κορυφαιοτάτοις Græcæ linguæ βιογράφοις possis aggregare: sed quem noster Plutarchus varietate subjecti, judicii rectitudine, omnis eruditionis copia, & illa τῶν ἠθῶν διαθέσει longe a tergo relinquit. Addas, quod ipse magna parte interiit: Xiphilinus enim Dionis Epitomator, umbram ejus exhibet, non ipsum. Et in animadversionibus in Plutarchum cap. 25. Istud pro certo & indubitato, Appianum, sicut aliqua multa, ut docti sciunt, nec non & Dionem a Plutarcho accepisse, Jovem lapidem jurare nulla religio fuerit.

29. Bossius de comparanda prudentia civili, num. 29. Prudentissimus profectò gravissimusque Scriptor Dio, nemineque utilitate, & disciplina historica inferior.

30. Ruperto ad librum secundum Digestorum de officio. . . . . Maximæ fidei, & auctoritatis historicus, Dio dicitur.

31. Comingius de civili prudentia cap. 14. Inferior Dionysio Halicarnassensi Dio Cassius est, ut tamen & ipse politicum sese probet, aptumque docendis τοῖς μοναρχικοῖς: fortassis & in Aristocraticis, & Democraticis institutis, parem laudem a nobis referens; nisi amplissimæ Historiæ totos XXXIV. priores libros, (quibus res ab U. C. ad Lucullum usque tradidit) ævi infelicitas detraxisset. Insignes certè sunt superstites viginti quinque libri, quamvis in morte Claudii desinant; & nihil vulgare sapiant, ipsa reliqui operis Xiphiliniana Excerpta.

32. Gerardus Johannes Vossius de Arte Historica pag. 14. Ea est humani animi imbecillitas, ut ingentem illam verborum curam, verum incuriam plurimum consequatur. Ita observatum est a viris doctis, Dionem multum rhetoricari in præliorum descriptione; sed eorum, quæ ad rem militarem requiruntur; exiguam ostendere peritiam; prope dixerim nullam.

33. Idem ibidem pag. 49. & 66. Dionem Cassium a veritatis orbita sæpe deflectere, haud eum fugit, qui vel illa legit, quæ memoriæ tradidit de Cicerone, Cassio, Seneca - - - . Dio Cassius nusquam ad minutias dilabitur; vel si quid (quod levius videatur) minimè præterire valet, excusatione utitur: ut facile liqueat, neutiquam imprudentia, vel inscitia peccare.

34. Idem de Historicis Græcis lib. 2. cap. XV. Grandi stylo uti, & in concionibus Thucydidem æmulari; sed magis esse perspicuum, judicat Photius, Tmemate, seu Codice 71. Unius interim, sed latæ admodum culpæ, absolvere Dionem non possum; quod quadam seu judicii, seu morum pravitate; virtutes suo pretio æstimare nescit: sed virus suum ejaculatur in optimos & præstantissimos viros: ut Ciceronem, & Brutum, Cassiumque, & L. Senecam. Omnino hæc, aut insignem judicii defectum, aut malam mentem arguunt.

35. Idem ibidem lib. 4. par. 3. cap. XI. Dio Ciceronem, en persona Q. Fabii Caleni, lib. 46. exagitat, quod cum proposuisset sibi omnem Urbis historiam scribendam, non ab Urbe condita initium duxit, quod alii fecerunt, sed a Consulatu suo. Ut retro procedendo, initium Commentarii sui, Consulatum eum; finem verò Regnum Romuli faciat. Sed quis bonus ideo Tullio est infestus, ut audiendum putet maledicentissimum Calenum? Imo vel Dionem ipsum, obtrectatorem & Senecæ, & optimi cujusque?

36. Johannes Henricus Boeclerus in Herodiani præfatione ad Lectorem. Quod si quis utrumque velit comparare; Dio sanè amplitudine argumenti, copia expositionis, frequentia pragmaticæ informationis præcellere videbitur: sed siliterfissima & temperatissima venustas, οἰκονομίας historicæ concinnitas, sententiarum opportunitas, & elegantia; judicii civilis gravitas & æquabilitas, compositionis universæ competentia, in Herodiano longe lateque eminebit.

37. Renatus Rapinus Reflexion. in Historic. Reflexion. in Historic. Sect. 28. Gallicè. Dio Cassius apud plerosque authoritate caret, ob res insolentes, quas sine judicio narrat: tantum enim abest, ut veritati addictum se præbeat, ut potius a verosimili longè abeat: ut Historiæ suæ libro 66., ubi dicit Vespasianum sanavisse cæcum quendam, oculos ejus sputo suo illinendo.

38. Thomas Popeblount in Censura celebriorum authorum, in Dione: Dio Cassius, sive Cocceius, Historicus, plagii notatur ab Henrico Valesio, quod e Sulla Plutarchi, capita non pauca sua, descripserit ad verbum. Henricus Valesius Not. in Excerpta Peiresciana e Dione, pag. 91. editionis Paris. 1634.

39. Calvisius ad annum Christi 1066. Xiphilinus Dionem Cassium in compendium redegit, magno Reip. malo. Dionis enim Commentarius, ita excidit, & Compendium retentum est.

40. Balthasar Bonifacius Judic. Histor. pag. 606. Xiphilinus Epitomastes Dionis, adeo fidelis & prudens, ut ea quidem, quæ nimia esse videbantur, re-

fe:a-

secaret; in cæteris verò a verbis, quibus Dion usus fuerat, non discessit.

41. In Dionis gratiam dedi Judicia de Xiphilino: dabo & obstipum & veternosum judicium de Johanne Zonara Isaacii Casauboni, apud eundem Popeblount, qui ait in Zonara: *Hunc authorem adeo nihili fecit Isaac Casaubonus, ut ignominiæ causa appellarit; LEGITIMÆ HISTORIÆ DEHONESTAMENTUM.* Pingebat tunc cucurbitas Casaubonus. Quid enim iniquius, inscitius, stultius? Præsertim, quum modo scimus; ex Dione, Plutarcho; aliis authoribus præclarissimis, Zonaram sua hausisse.

42. Johannes Albertus Fabricius par. 1. tom. 4. Bibliothecæ Græcæ, de Dione Cassio locutus; *Non mediocriter*, inquit, *ad Dionis existimationem facit, quod Historia Romana a temporibus, quibus ille desinit, ad Constantinum usque, longe est incertior perplexiorque. Tillemontius Hist. Impp. tom. 3. pag. 239. Dionem Herodiano unum præfert pag. 602. & 614. Nam Herodiani Historia elegantissima quidem, sed parum exacta est, præcipue in temporum notatione. Lampridius, & reliqui, qui Historiam Augustam, sub initium seculi a Christo quarti composuere, vix digni sunt nomine Historicorum. Aurelius Victor, & Eutropius nihil fere egerunt aliud, quam ut hos circa ejusdem seculi extrema, in compendium mitterent. Zosimus denique, qui circa finem quinti scripsit; propter ætatem, qua vixit, indignior est fide: magisque per errores, quibus vel malis se Commentariis, vel bonis male usum demonstrat. Dio contra diligenter tempora annotavit, & res ipsas cum judicio digessit. Sed & accuratus est in describendis Comitiis, Constitutione magistratuum, aliisque ad jus publicum Romanum spectantibus: tum pompa Imperatorum funebri, & apotheosi: arcanorum præterea Imperii industrius & gnarus observator. In rebus tamen Trajani non magna fide dignum esse, & maligno in Trajani memoriam auctore usum, contendit Henricus Dodwellus: quem vide Prælectione Cambdeniana quarta.*

43. Franciscus La Mothe le Vayer tom. 3. Jugement sur l'anciens & principaux Historiens Grecs & Latins, dont il nous reste quelques ouvrages pag. 96. *Dion Cassius, qui est encore connu par les surnoms de Coccejus & Coccejanus, -- receut deux fois l'honneur du Consulat, -- apres avoir passè par diverses charges --. Il comanda depuis en Afrique, & on luy commit ensuite, l'administration de l'Austriche, & de Hongrie: appellèes en ce temps-la, Pannonies. -- Son Histoire -- etoit autre fois de quatre -- vingts livres, divises, en huit decades, dont -- au present, le trentcinquieme livre, est le premier de ceux, qui nous restent. --* Mais pour le regard des vingt derniers, il faut se contenter de ce que Xiphilin, Moine de Constantinople, nous en a donné par Epitome ou Abregé: le Texte de Dion ne se trouvant plus en son entier, par un mal-heur qui a presque toûjours suivi les livres accourcis. --Or quoique tout ce que nous avons perdu de ce RARE HOMME, soit fort à regretter, je croi que rien ne l'est à l'égal des quarante années derniere dont il parloit comme temoin oculaire, & comme ajant eu part au gouvernement de l'Estat. -- Certes, nous pouvons tirer une preuve bien claire de la prudente conduite de Dion; d'avoir sceu passer tant de mauvais temps sous les dominations tyranniques d'un Commodus, d'un Caracalla, d'un Macrinus, & d'un Eliogable, sans perdre, ni la vie, ni les biens, ni la reputation, qui courent toûjours fortune sous de tels Princes, si l'on n'use d'une merveilleuse dexterité d'esprit. La sienne fut si loüable qu'aprés avoir écoulé ces saisons d'orages, & de tempestes, où sa qualité d'estranger, & ses richesses l'exposoient à beaucoup d'envie, il parvint heureusement, comme en un port assuré au Regne d'Alexandre, tres-grand ami de la justice, & puissent protecteur des hommes de vertu.

44. Ce fut donc sous luy qu'il publia l'Histoire Romaine, que outre son Genie, Septimius Severus luy avoit commandé d'écrire. Il avouë luymesme, qu'il fut dix ans à ramasser les materiaux necessaires a l'edification de ce grand bastiment: il en emploia douze autres à l'elever, & à luy donner cette majesté qui fait que nous en admirons encore aujourd'huy les pieces demembrées, & les ruines. Un homme de grand naissance comme luy, qui avoit passè toute sa vie dans le maniement des affaires, & conjoint aux sciences contemplatives, la conoissance du monde avec l'experience de sa conduite, ne pouvoit pas ne reüssir autre que tres-considerable Historien. Et veritablement il n'y en a point eu, qui nous ajent, si bien revelé; que luy, ces secrets d'Estat, qui *Tacite nomme* Arcana Imperii, *& dont il fait de si hauts mysteres.* Il est tellement exact à décrire l'ordre des Comices, l'establissement des Magistrats, & l'usage du droict public des Romains; que ces choses là ne s'apprennent point plus distinctement ailleurs. Et pour ce qui concerne la consecration des Empereurs, leur apotheose, ou enrollement au nombre des Dieux, nous pouvons dire qu'il est le seul Historien, qui nous en ait fait voir une belle forme, si non qu'Herodien l'a voulu depuis imiter sur le mesme sujet. C'est particulierement dans le cinquante-sixieme livre, où Dion represente la pompe des funerailles d'Auguste, son lict de parade, son effigie de cire, & son oraison funebre que Tibere recita par ecrit devant le peuple. Il expose en suite de quelle façon son corps fut bruslé, comme Livia recueillit & mit ses os à part: bref, avec quelle adresse en fit partir l'aigle du haut de bucher, d'où il sembloit, que cet oiseau de Jupiter emportast au ciel l'ame de l'Empereur.

45. L'oraison funebre, dont je viens de parler, m'oblige a remarquer, comme Dion s'est librement servi non seulement des obliques, mais mesme des directes dans le corps de son Histoire. Celle de Pompée au peuple Romain, & de Gabinius en suite, dans son trente-sixiéme livre, sont des dernieres. Le discours philosophique de Philiscus à Ciceron, qu'on voit au trente-huitiéme, pour luy faire souffrir constamment son exil en Macedonie, est aussi en forme de Prosopopée, aprés un tres-considerable dialogue entre eux deux. Les arangues d'Agrippe, & de Mecenas, dont le premier portoit Auguste à quitter l'Empire, & le second au contraire à le retenir, sont ancore du mesme genre, & contiennent tout le cinquante-deuxiéme livre. Et Xiphilin ne s'est pas contenté dans son Abregé du soixante-deuxiéme de faire reciter à Paulinus Gouverneur de la grande Bretagne une oraison directe à ses troupes, prestes de choquer les Angloises; aprés les avoir divisées en trois corps differens, il luy fait prononcer trois harangues separées, sur le mesme sujet de bien combattre pour obtenir la victoire.

46. S'il faut remarquer ses defauts, il y en a, dont je pen-

pense qu'on a bien du sujet de se plaindre. On l'accuse d'avoir par trop porté le parti de Cesar contre celuy de Pompée, pour s'accommoder au cours de la Fortune. Il ne paroist pas plus équitable à l'egard de la faction d'Antoine, qu'il favorise toûjours au prejudice de celle de Ciceron. Et quiconque lira dans le quarante-sixiéme livre, l'invective de Q. Fusius Calenus contre cet incomparable Orateur, aura bien de la peine à souffrir toutes les injures, dont il semble, que Dion ait voulu noircir sa reputation. Non content de luy fare reprocher qu'il etoit fils d'un Foulon, ou Teinteurier, le plus souvent reduit à travailler aux vignes, ou à la culture des oliviers; il attaque sa personne, & touche son honneur par toutes le parties les plus sensibles. Les manquemens de sa memoire luy sont imputez à crime, sa timidité est rendüe ridicule, & on luy soutient, que de toutes ses oraisons, qui se vojeient de luy, il n'en avoit pas prononcé une seule de la façon, qu'elles estoient redigées par écrit. Mais Calenus n'en demeure pas la. Il luy dit effrontement, qu'il se fust bien passé de porter une robe longue, s'il n'eust eu besoin de cacher ses vilains pieds, & de couvrir ses jambes mal faites. Il decouvre son lict conjugal, pour mettre en evidence ce que ses femmes pouvoient avoir de vicieux, de l'une desquelles il veut qu'il ait luy-mesme prostitué l'honneur. Et descendant jusques à ses enfans, il luy fait commettre des incestes avec sa fille; & represente son fils comme un infame débauché, qui estoit ivré jour & nuit. En verité, c'est traitter en Satyrique plûtost, qu'en Historien, l'un des plus grands personages de la Republique Romaine, dont Dion semble avoir pris tellement à coeur la disfamation, que dans le livre suivant il reprend un nouveau sujet de faire vomir mille opprobres contre sa memoire par Fulvia femme de Antoine qui luy perce la langue d'une infinité de coups d'aiguille.

47. Il n'a gueres esté plus respecteux envers Seneque, si la conjecture de quelques-uns n'est veritable, que Xiphilin ait malicieusement debité les sentiment de Suillius, ou de quelque autre aussi mechant homme, pour ceux de Dion. Tant y a qu'on lit dans ce que Constantin recueilli de luy, & dans l'Abregé de Xiphilin, que Seneque avoit mené une vie du tout contraire à ses écrits, & à sa profession philosophique(1). Les adulteres avec Julia Agrippina luy sont imputez, avec la morte de celle-ci. On luy fait faire des lections de Pederastie à Neron, & l'on accuse d'avoir monté avec ce Prince sur le Theatre, où il luy applaudissoit. Bref, son luxe, & son avarice y sont exaggerez à tel point, qu'on le jugeroit auteur des revoltes de l'Angleterre, qui ne pouvoit plus souffrir ses usures; non plus que Neron ses conjurations; dont il luy fut impossible de se garentir qu'en faisant mourir ce mauvais precepteur. Et neantmoins Dion n'a pas laissé de parler fort honorablement de la sagesse de Seneque dans son cinquante-neufiéme livre; qui feroit une contradiction si formelle, que je aime mieux attribuer à tout autre qu'à cet Historien, les Calomnies que nous venons de raporter; puisque d'ailleurs aucun des anciens n'en à parlé que ses seuls abbreviateurs.

48. Nous pouvons adjouster aux taches de l'Histoire que nous examinons, quelque traits de superstition, & de credulité, qui seroient capables de la decrediter; si l'on ne donnoit quelque chose à l'humanité, & si nous ne sçavions que les premiers auteurs, en ce genre d'écrire, sont presque toûjours tombez dans les mesmes inconveniens. Au quarante-septiéme livre le Soleil parut à Rome, tantost plus petit, & tantost plus grand que de costume, devant cette sanglante bataille donnée aux camps Philippiques, qui fut encore precedée d'une infinité d'autres prodiges. Ce qu'on a creu de l'étrange naturel des Psylles contre les venins, se lit dans le cinquante-uniéme au sujet de la mort de Cleopatre, que ces hommes (puis qu'il n'y avoit point de femelle Psylle, & qu'ils s'engendroient eux-mesmes) tenterent en vain de faire revivre. Dans le cinquante-huitiéme un Phenix fut veû en Egypte l'an de la fondation de Rome sept cens quatre vingts dix. Ailleur (lib. 66.) Vespasien guerit un' aveugle en luy crachant sur les yeux, & fit un semblable miracle sur la main d'un qu'en etoit estorpié, laquelle il remit en vigeur; & redresse en marchant dessus, aprés que l'un', & l'autre curent esté advertis en songe qu'il recevroient ce bienfait de l'Empereur. En un'autre endroit le fameux Apollonius de Thyane vid estant dans la ville d'Ephese (2) ce qui se passoit à la mort de Domitien dans Rome, au mesme instant qu'il recevoit, de sorte qu'il s'écria nommant l'assassin par son nom d'Estienne, que quelques parelies, ou couronnes Solaires avoient designé qu'il frappast hardiment, & un peu aprés que ce n'estoit fait; comme si Dion s'estoit voulu conformer à Philostrate, qui écrivoit au mesme temps la vie imaginaire de ce Philosophe, & qu'il n'eust point de difference entre l'Histoire veritable, & la fabuleuse (3).

49. Ce que quelques-uns, & Baronius (4) entre autres, trouvent a redire dans Dion, de n'avoir pas esté favorable au Christianisme, ne me semble pas de grande consideration, puisqu'on ne le doit considerer que comme un auteur Pajen, qui n'avoit garde par consequent d'appuier une religion contraire à celle dont il faisoit profession. Il est vrai qu'en parlant des victoires de Marc Aurele, il attribüe à l'art magique d'un Arnuphis Egyptien, plûtost qu'aux prieres des Chrestiens, les pluies miraculeuses qui tomberent en faveur des Romains, & les tempestes estranges qui affligerent l'armée des Quades, que le docte Cluverius prend pour les Moraves d'aujourd'hui. Mais faut-il s'estonner, qu'en des choses sujettes à diverses interpretations, comme le sont ordinairement de semblables prodiges, un Historien Idolatre tel que Dion, ne fasse pas le mesme jugement que feroit un Fidele? & qu'il en ait parlé d'autre sorte que Tertullien, Eusebe, Paul diacre, & quelques autres n'ont fait?

50. Il nous reste à observer quel a esté son style, que Photius met entre les plus relevez, la hauteur des pensées où il est emploié, l'enflant extraordinairement. Son discours, dit-il, est rempli de façons de parler qui tiennent de l'ancienne construction ou syntaxe, & des termes, qui répondent à la grandeur des matieres qu'il traitte. Souvent ses periodes sont entre coupées de parentheses; & il use de beaucoup de hyperbates, ou transgressions, qui sont fort importunes si l'on ne s'en sert a propos comme luy. Mais ce qu'est fort remarquable, c'est encore

que

(1) Lib. 60. (2) Lib. 67. (3) V. lib. 8. de Vita Apollonii cap. X. (4) Ad an. Chr. 176.

que son oraison soit tres-nombreuse, & tres-ajoustée selon l'art, il ne paroist pas neanmoins, & le Lecteur ne s'apperçoit aucunement du soin qu'on y a pris, à cause qu'elle est d'ailleurs si claire & si intelligible, que chacun presuppose autant de facilité dans la composition, qu'il en a dans la lecteure. Au surplus, il s'estoit proposé Thucydide à imiter, qu'il suit sur tout dans ses narrations, & dans ses harangues. Mais il a cet avantage sur luy, qu'on ne luy peut pas reprocher l'obscurité. Pour tout le reste, c'est un patron qu'il copie avec toute sorte de curiosité. Voila le jugement à peu pres qu'en fait Photius, bien plus croïable en cela que Sigonius, qui pour dire quelque chose du sien, s'est avisé *depuis peu d'accuser Dion d'avoir esté trop Asiatique, & de s'estre estendu dans ses harangues jusques à l'importunité. Il faut laisser à tout le monde la liberté d'opiner, suivant la loy des Romains*, Populo libera sunto suffragia. *Je pense pourtant qu'en ce qui touche le langage, le plus seur est, de s'en rapporter toujours aux naturels, & à ceux qui l'ont succé avec le laict, plutost qu'aux extrangers, qui son bien plus sujets à se méprendre.*

51. Sebastianus Tillemontius tom. 3. Historiæ Imperatorum (1) in Alexandro; articulo 27. de Dione agens, ejusque Romana Historia; ita exactissimus criticus dijudicat; *Le plus celebre de tous les pajens, qui ont écrit* du temps d'Alexandre, & le plus considerable, tant en luy mesme, qu'à nostre égard, est Dion l'historien, nommé aussi Cassius Coccejus ou Coccejanus, comme on le lit à la teste de ses livres. Il estoit de Nicée en Bithynie: il particularise beaucoup les choses, sur tout depuis l'entrée de Commode, où il commence à écrire non ce qu'il avoit appris des autres, mais ce qu'il avoit vu & observé luy mesme. Il assure que de tous ceux, qui pouvoient écrire l'histoire (pag. 826. a. 6.) il n'en connossoit point qui sceust mieux que luy celle de ce temps là. Et cela se peut aisement presumer d'un homme de sa qualité, & qu'on voit avoit employé dix ans à s'instruire de la verité avant que d'en instruire les autres. Jornande l'appelle un historiens tres exact dans la recherce de l'antiquité (2); ce qui n'emplesche pas qu'il ne se soit trompé quelque fois, parceque tout homme est menteur.

52. Photius remarque que son style est elevé, & proportioné à la grandeur de son suiet; que ses termes soot magnifiques: que sa phrase, & son tour sentent l'antiquité: qu'il y a un grand art dans la maniere dont il divise, & dont il finit ses periodes, quoiqu'il faille le lire avec soin pour le remarquer, parce qu'son nombre, tout étudié qu'il est, ne laisse pas d'estre clair & naturel. Photius trouve mesme de la beauté dans les transpositions (hyperbates) dont il se sert assez souvent, & ne blasme point les parentheses, qui coupent quelquefois sa suite. Il a pris Thucydide pour son modele, & l'a suivi presque en tout, si non qu'il est plus clair: mais on trouve, qu'il l'imite excellemment dans sa maniere de narrer, & dans ses harangues, quoiqu'elles soient un peu longues.

53. Article XXVIII. Defauts remarquez dans l'Histoire de Dion: de ce qui nous en reste: autres ouvrages du mesme auteur.

54. Vossius dit, qu'on ne peut pardonner à Dion de n'avoir pas sceu estimer la vertu, selon son prix, & d'avoir décrié les plus grands hommes de l'antiquité, comme Ciceron, Brutus, Cassius, Seneque, soit par une malignité d'esprit, soit par une corruption des moeurs, & de jugement. Nous laissons à d'autres la decision de ce point. Ce que nous en pouvons dire, c'est qu'il loue & blasme Seneque d'une maniere qui ne fait paroistre aucune passion contre luy, mais beaucoup de moderation & d'equité. Je ne voy donc point qu'on puisse l'accuser ni de malignité, puisqu'il loue ceux qu'on veut qu'il n'ait pas aimez, ni de corruption de moeurs, & de jugement, puisqu'il ne blasme en eux, que des choses effectivement blasmables. Ainsi son unique faute en cela peut bien estre d'avoir trop deferé à ceux, qui avoient écrit de Seneque, & des autres ce qu'il en raporte; si neanmoins ceux qui l'accusent peuvent monstrer par de bonnes preuves, que ces grands hommes n'ont pas eu les defauts qu'il leur attribue. Car il est certain qu'ils en ont eu: & si on pretend que Dion a dû les cacher, c'est ignorer les regles de l'histoire, fort differentes de celles des Panegyriques.

55. On peut seulement juger qu'il n'avoit pas l'esprit porté à la flaterie, puisqu'ayant assez de matiere de louer Alexandre sous qui il vivoit, il s'est moins étendu sur luy, que sur les autres, & peutestre exprés afin qu'on ne l'accusast pas de flater. Il l'eust sans doute loué davantage s'il l'eust survieu. Ainsi il regarda comme une protection particuliere du Ciel, d'avoir echapé aux malheurs qui en avoient emporté tant d'autres sous Commode, Severe, Caracalla, & Heliogabale. Il avoue quelque fois, qu'il achetoit sa sureté, comme les autres, par des dissimulations bien dures à des gens d'honneur.

56. Il semble, qu'on peut le blasmer aussi bien que Tite-Live, de s'estre trop arresté à raporter des songes, des prodiges, & d'autres choses de cette nature, peu digne de la grandeur de son histoire. Je voudrois, qu'il eust fait paroistre moins de chaleur contre Caracalla. Il avoit, comme nous avons dit, fait 80. livres de l'histoire Romaine: mais il ne nous reste qu'une bien petite partie de ce grand ouvrage, Car les 34. premiers livres sont perdu avec la plus grande partie du 35., hors quelques fragmens. Nous avons un abregé de Dion, depuis le 35. livre & le temps de Pompée jusqu'à la fin, fait par Jean Xiphilin Patriarche de Cpole dans l'onzieme siecle. L'histoire de Zonare se peut dire encore un abregé de Dion: car il le suit extremement, & nous apprend quelques fois de choses, que Xiphilin avoit omises. Ces abregés ne nous empeschen point de regretter la part de l'original, qui donneroit de bien plus grands eclaircissemens à l'histoire: mais ils ne laissent pas d'estre fort utiles. Ils nous ont fourni ce que nous pouvons dire estre le plus assuré dans l'histoire Romaine, depuis que Tacite nous a manqué. Et depuis Alexandre, où finit Dion, jusqu'à Diocletien, ou plutost jusqu'à Constantin, l'histoire des Empereurs est beaucoup plus embarassée, & plus incertaine. L'ouvrage d'Herodien est fort beau, mais fort peu exact, sur tout pour les dates. Lampride & les autres qui ont fait l'histoire Auguste au commencement du 4. siecle, ne meritent point dutout le nom d'historiens. Aurele Victor & Eutrope n'ont guere fait que les abreger à la fin du mesme siecle: & Zosime, qui est trop eloigné de ce siecle pour faire

foy,

(1) 2903. (2) R. Getic. c. 9.

foy, n'ayant écrit qu'à la fin du cinquieme, fait voir par les grandes fautes qu'il commet d'abord, qu'il a eu de tres mauvais memoires, ou qu'il a tres mal entendu les bons.

57. Idem tom. 2. pag. 370. in M. Aurelio, articulo XVI., ubi contendit, a Christianis eam obtentam pluviam, quæ M. Aurelium Romanosque servavit; tacité sic Dionem excusat, dum coarguit, cum Xiphilino. *Les payens, & les Chrétiens ont donc egalement* reconnu la verité de ce prodige, mais les payens n'en ont pas voulu decouvrir la cause. Dion la raporte à un magicien d'Egypte nommé Arnuphis, qui estoit à la suite de l'Empereur; d'autres à un Julien originaire de Caldée, qui estoit aussi magicien, & qu'on fait auteur de divers livres de magie, de mesme que son pere, qui se nommoit aussi Julien; & divers auteurs, mettent un Julien entre les plus celebres magiciens. Capitolin, Themistius, & Claudien, dans les endroits que nous en avons citez, l'attribuent à l'Empereur mesme, que Themistius, par une seconde faute, appelle Antonin le Bon. Dans la colonne des Antonins, les payens en donnent la gloire à leur Jupiter pluvieux & foudroyant, comme ils avoient accoutumé de faire toutes les fois que les serviteurs du vray Dieu avoient obtenu de luy de la pluie par leurs genuflexions & par leurs jeûnes. Et neanmoins il faut apparemment raporter à ce grand miracle, ce que dit Tertullien, que le peuple Romain s'estoit écrié, Graces au Dieu des Dieux, qui seul est puissant.

58. Mais les Chrétiens, qui n'aiment que la verité, n'ont pas voulu la cacher en cette rencontre; & ils nous assurent que Dieu accorda cette faveur à la priere des soldats Chrétiens; qui estoient en l'armée Romaine; lesquels la luy demanderent à genoux, selon que nous avons accotumé de prier, dit Eusebe; & comme remarque S. Gregoire de Nysse, apres s'estre separez pour cet effet du reste du corps de l'armée. Le premier de ceux, qu'Eusebe allegue sur ce sujet, est S. Apollinaire Evesque d'Hieraple, dont le témoignage est d'autant plus authentique, qu'il vivoit au mesme temps, que ce miracle arriva. Mais il seroit à souhaïter qu'Eusebe nous eust raporté ses propres paroles.

59. Les Chrétiens dont les prieres sauverent l'armée Romaine en cette rencontre; estoient de la Legion appellée Melitine, ou comme dit Xiphilin, de la Legion levée, ou residente à Melitine, ville celebre de la petite Armenie sur le bord de l'Euphrate; ce qui s'accorde entierement: car les Legions prenoient souvent le nom des Provinces, ou elles avoient leurs quartiers. Et S. Gregoire de Nysse nous assure; que la Legion qui obtint cette victoire, logeoit dans une ville de la Cappadoce. Il ajoute qu'elle avoit receu la foy par une vision; ce qui rend croyable ce que dit Xiphilin, que cette Legion n'estoit composée que de Chrétiens. Eusebe & S. Gregoire de Nysse portent à le croire. C'estoit apparemment la douzieme Legion, à qui Tite avoit donné la Ville de Melitine pour quartier en l'an 70. (1), & qui estoit placée vers l'an 230. dans la Cappadoce, sous la quelle la petite Armenie pouvoit alors estre comprise. Et la Notice de l'Empire met encore longtemps aprés la douzieme Legion à Melitine. Elle avoit le surnom de Foudroyante, & S. Apollinaire dit, au raport d'Eusebe (2), que la Legion Melitine receut ce titre de l'Empereur en recompense du miracle dont nous parlons. Xiphilin dit la mesme chose: & Onuphre le confirma, soutenant que jusqu'à M. Aurele on n'a point parlé de la Legion Foudroyante. Mais on trouve par une inscription, que la douzieme Legion mesme avoit ce surnom dés le regne de Trajan: de sorte que les foudres qu'elle obtint du Ciel peuvent le luy avoir confirmé, mais non le luy avoir fait donner. Eusebe remarque comme une chose extraordinaire, que cette Legion duroit encore de son temps, & elle produisit alors les quarante martyrs de Sebaste, si celebres dans l'Eglise.

60. Nous avons differé jusqu'à present la preuve la plus considerable de ce grand miracle, pour la traiter plus exactement. C'est la lettre que M. Aurele mesme en écrivit, au raport de Tertullien, & qui est sans doute la mesme que celle qu'il écrivit au Senat, selon Dion, sur sa victoire. Tertullien nous assure donc, que par sa lettre il attribuoit ce prodige à la priere des Chrétiens, quoiqu'il en parlast avec quelque sorte de doute, (Christianorum forte militum precationibus impetrato imbri) n'osant peutestre le faire plus positivement, pour ne pas ruiner la superstition payenne: & ce est apparemment cette maniere de parler, qui donna lieu aux payens d'en attribuer la cause, ou à la magie, ou à M. Aurele mesme, comme nous avons vu, ou à leur Jupiter pluvieux.

61. M. Aurele fit assez voir neanmoins par sa lettre quelle estoit sa croyance propre. Car quoiqu'il n'exemptast pas ouvertement les Chrétiens de la peine que les loix leur émposoient, il le fit neanmoins d'un'autre maniere en condannant tres rigoureusement leurs accusateurs; c'est à dire, comme l'explique Eusebe, en les condannant à la mort. Que si quelqu'un a peine à croire que dans une mesme affaire, on ait pu ordonner de faire mourir, & l'accusateur & l'accusé, il pourra bien montrer que cette loy est injuste & extravagante, mais il ne montrera pas qu'elle n'ait point esté faite lorsqu'il la verra pratiquée peu de temps aprés à l'egard de Saint Apollone: & on voit clairement par l'histoire des martyrs de Lion, que jamais M. Aurele n'a exempté les Chrétiens de la mort, lorsqu'ils estoient mis en justice. Ainsi ce qu'il a ajouté a la loy de Trajan, c'est que celui-ci ayant seulement ordonné qu'on n'accuseroit point les Chrétiens, M. Aurele le défendit sur peine de le vie.

62. De la maniere dont Tertullien parle de la lettre de M. Aurele, en la citant hautement contre les payens, il n'y a pas lieu de douter qu'il ne l'ait vuë, & que ce qu'il en raporte ne doive passer pour tres authentique. Eusebe la cite de Tertullien, & n'on en parle dant sa Chronique que comme d'une chose qui se disoit. Mais S. Jerome en traduisant cet endroit, dit positivement, qu'on l'avoit encore alors. Orose & Xiphilin temoignent seulement, qu'on croyoit l'avoir de leur temps, sans dire qu'ils l'eussent vuë. Nous en avous une ajourd'hui sur ce sujet: mais il est difficile de croire qu'elle soit legitime, comme on le verra en son lieu.

63. Cette grande victoire fit proclamer M. Aurele, Empereur pour la septieme fois par les soldats.

Il

(1) Dio lib 55. p. 564. (2) Dio ibid.

Il le prit en l'année 174., selon les inscriptions: ce qui nous assure encore plusque la Chronique d'Eusebe, que c'est elle où il faut mettre cet evenement si memorable.

64. Et in Nota XV. ad M. Aurelium pag. 560. Nous avons aujourd'hui une lettre attribuée à M. Aurele sur la victoire qu'il remporta par le moyen des Chrétiens. Elle est en grec aprés les Apologies de S. Justin, & en latin dans Onuphre, & dans Baronius, traduite, selon eux, sur le texte grec, qui estoit déja une traduction de l'original latin. Ils la reçoivent tous deux comme authentique; quoiqu'il soit assez difficile de suivre en cela leur jugement. Sans parler du style barbare & presque inintelligible de cette lettre, sur tout, dans le grec; elle porte que le miracle arriva lorsque les Allemans estoient encore à trois ou quatre lieuës des Romains; que l'armée n'estoit composée que de quatre legions, qu'elle nomme, sans parler de la douzieme surnommée Foudroyante & Melitine: que les Chrétiens, qui estoient dans l'armée haïssoient l'usage des armes: & elle ordonne que les Chrétiens mis en justice soient renvoyez absous; quand mesme ils persisteroient dans leur religion; & que leurs accusateurs soient brulez tout vifs. Scaliger y trouve encore d'autres marques de fausseté qui seroient trop longues à raporter, & sur lesquelles il ne fait point de difficulté de conclure que cette piece est absolument fausse(1), & n'a esté composée qu'apres mesme le temps de Justinien. Il a esté suivi par d'autres: & nous ne voyons pas qu'il fuit aisé de repondre aux raisons qu'il allegue, ni à celles que l'on y pourroit ajouter.

65. Quæ demum Tillemontius judicet de Dione, sunt in Nota 3. ad Titum Cæsarem pag. 475., ubi quærit: *Quand Agricola a esté Consul, & a gouverné l'Angleterre*; & respondet:

66. *Dion semble nous obliger à le mettre des 75. à fin qu'il ait* pu aller en Angleterre la mesme année. Car il dit que ce fut Tite, mort en 81. qui luy donna les ornemens du triomphe, aprés que la flote Romaine eut fait le tour de l'Angleterre; & qui ne se fit au plustost qu'en la septieme année de son gouvernement. Mais Dion mesme est refuté par Tacite, qui nous assure qu'Agricola manda à Domitien ce voyage de sa flote, & le reste de ce qu'il avoit fait dans cette septieme année de son gouvernement; & receut en suite de luy les ornemens du triomphe. Le temoignage de Tacite est assurement preferable à celui de Dion.

67. Henricus Dodvvellus in Prælectiunibus suis Cambdenianis, & laudat plurima in Dione; (ut Prælect. 1. pag. 154. ubi de annis Hadriani ex Spartiano locutus: *Nec multum discrepat*, inquit; *Dio*, *Scriptor in historia accuratissimus*) & hæc, inter alia, ejus arguit, Prælect. 4. a pag. 205. & 208. in §. *Ætas Trajani*, *erroresque de Trajano*, *Dionis*: tum: *De ætate Trajani*, *in Decebalum moventis*, *refellitur Dio*:

68. *Fateor equidem Trajano annum quadragesimum secundum tribuere, auctorem alioqui accuratissimum, Dionem; cum primum metueret ab eo Decebalus. Et quidem confirmari fateor numerum Dionis apud Xiphilinum, e Porphyrogennetæ Excerptis ex eodem Dione, a Valesio editis; ne forte errorem aliquem (qui satis est alioqui in numero facilis) irrepsisse suspicemur. Imo id videtur voluisse Dio, cum primam susciperet expeditionem in Decebalum jam Imperator & Augustus; ea tunc fuisse ætate Trajanum. Sed omnino necesse est, hallucinatum hoc in loco fuisse Dionem: id enim si fuisset verum, jam ne sexagesimum quidem ætatis annum, cum moreretur, potuerit attigisse Trajanus. Illam enim expeditionem, infra ostendam, ante annum æræ nostræ 101. suscipi ne quidem potuisse. Tunc si egisset annum dumtaxat 42., sic natus fuisset anno ejusdem æræ 59. Ita anno 85., qui decimus erat Hadriani, annum egisset 26., ut ne quidem ætatem attigerit Præturæ ambiendæ: tantum abest, ut potuerit esse Prætorius. Ita cum occideretur Corbulo, anno, ut mox ostendemus, 66. septennis dumtaxat fuerit, ætate admodum inepta ad Parthicam laurum; quam tamen illum sub Corbulone, testatur meruisse Plinius. Ita anno 68., novennis; quem tamen eo anno Tribunum fuisse, testis est Josephus. Hæc vera esse, infra probabimus: quæ tamen vera esse, nequeunt, pro his Dionis hypothesibus. Itaque omnino suspicor de alio tempore id scripsisse, Dionis (quicumque fuerit) auctorem; ad aliud autem ipsum retulisse Dionem.* Probat autem Dodvvellus, Trajanum anno natum 53. 14. Kal. Octob. designatum Prætorem anno 30., æræ nostræ 82., Præturam egisse anno 83, insequenti 84. Legatum fuisse Prætoriū in Provincia, e qua redisset anno 84. tutelamque gessisset Hadriani: mortuum verò XV. Kal. Octobris anno Christi 116.; ætatis ejus anno 63., mense nono, die quarto. *Verè* autem *Trajanus*, inquit pag. 109., *in Decebalum, quadragesimo secundo ætatis anno, mitti potuit; sed imperante Domitiano*: & pag. 216. *Hoc ergo tempore (sane opportunissimo) Decebalo Trajanum videtur objecisse Domitianus. Ita anno 95. (cum quo concurrit pars maxima anni Trajani, quadragesimi secundi) jam cœperat, Trajani (etiam ante Imperium) experimenta Decebalus; didiceratque, quam esset re vera metuendus: quæ tamen Dio perperam ad Trajani retulit Imperium.*

69. Dodvvellus prosequitur in Dionem pag. 221.] *Erravit Dion, cum Trajanum crederet, nec Italum fuisse, nec Italiotam. Et sane nescio*, ait, *suo, an auctoris, quem secutus est, vitio; utcumque tamen, in rebus Trajani non ita est, ut solet accuratus esse, Dion. Ætatem ejus cum moreretur, non dixit Dion, ut solet, reliquorum Imperatorum: propterea, ut videtur; quia nec illam auctor jam observaverat. Ait præterea, Trajanum sic Iberum fuisse, ut nec Italus fuerit, nec Italiotes. Scio Italiotarum voce, Græcos Italiam habitantes, ab Hesychio intelligi: magnæ nimirum Græciæ, ut videtur, illos: quomodo etiam apud Lucianum, vocem intelligit recte, ut existimo, Salmasius. Non semper autem, Græcos vox illa denotat. Imo voces Italioticas Atticis opponit ipse Lucianus, in libro de scribenda historia. Ita si Dionem audiamus, ne stirpe quidem Italica, fuerit Trajanus oriundus. Dionem refellunt omnes, qui Trajanum eodem ortum volunt, quo & Hadrianus, municipio Italicensi: qui & antiquam ejus agnoscunt, apud Italicenses, familiam, (quod tradit verbis disertissimis Eutropius) ne aliunde in Coloniam illam Italicam irrepsisse suspicemur, Trajani majores: qui & Italicam, Italorum coloniam a Scipione cœptam, cum nostro agnoscunt Spartiano. Hadrianus nimirum ipse Imperator, Trajano concivis, atque Appianus in Ibericis. Refellit & Victor Epitomator, qui ex urbe*

Tu-

(1) Chron. n. p 223. Pagi an. 174 §. 2.

Tudertina (Umbriæ nimirum) ortum ejus agnoscit. -- *Et tamen Dionem tueri conatur vir præstantissimus, harumque Romanarum literarum peritissimus Lipsius, in Plinii Panegyricum cap.13. Legi posse contendit; apud Victorem, pro Urbe TUDERTINA, urbem Hispaniæ TURDETANAM* -- . *Sed inscriptionem profert Lipsius* Popularium Provinciæ Arevatum, *Trajano* de Romano Imperio, de Paterna & Avita Hisp. patria, & omni hominum genere, meritissimo. *Atqui malè colligit, vir maximus,* Populares *Trajani illos fuisse Arevates. Non hoc dicunt ipsi, nec verè dicere poterant. Erat enim Trajani patria, Italica, in Provincia Bætica, Arevates autem illi, in Provincia Tarraconensi.* Populares *illi*, civitatum municipiorumque Decurionibus *opponuntur: idque volunt; non* decreto Decurionum *illam conditam esse inscriptionem, sed* Populorum, *qui multi in eadem esse solebant Hispaniæ Provincia* -- . *Rursus malè colligit, ut jam hactenus ostendimus, non aliam fuisse Trajano patriam: quod patria ejus, tam Paterna, quam Avita fuisset Hispania. Patria* Paterna & Avita, stirpis erat patria: sic tamen illa, ut non excluderet, vel stirpis patriam antiquiorem, Italiam: ne dum ut juris patriam excluderet, urbem nempe, ut ostendi, Romanam. Sed sic vacillat in hac causa Lipsius, ut plane se distrahi ipse ingenuè fateatur.

70. Est & alius Dionis error, (1) oppidò sane manifestus; quod post captam demum Armeniam, anno circiter 113.: Trajanum a Senatu *Optimum* appellatum existimarit. Sed contra iterum habemus testem exceptione majorem, & certiorem Dione Plinium; qui in ea ipsa Oratione, quam dixit coram Trajano, mense Septembri anni 100., jam antea cognomen illud a Senatu additum agnoscit. Nec aliter idem in epistolis (ut lib.6. ep.27.) quas edidit, pro nostris rationibus, anno 107. Hanc autem, de qua agimus, vel eodem illo scripsit anno, vel belli forte Dacici superioris fine, annoque adeo 102. ---. Porro - illo cognomine maxime omnium delectarum Trajanum, agnoscit ipse Dio: cur verò delectatus fuerit, rationem eam assignat Dio, a rationibus suis alienissimam; quod scilicet a moribus suis fuerit potius, quam a virtute bellica (2): *τῶν τρόπων αὐτοῦ μᾶλλον, ἢ τῶν ὅπλων.* Et tamen virtus ejus bellica potius, in Armenia subigenda elucebat: quæ adeo ratio nulla erat, cur *Optimi* cognomine illum Senatus honoraret. Quærendum itaque huic cognomini tempus aliud, quo bonitatis insignissima specimina ediderit. Fuerit illud, ut existimo, sub finem anni 99., cum Romam primum, (ex quo factus esset Imperator) appelleret Trajanus. *Tunc datum memorat Plinius, pro auspiciis Imperii, pro more, congiarium* -: *tunc liberis educandis - præter congiarium, alimenta: Erat liberorum illorum numerus, paulo minus quinque millia ingenuorum.* Tunc & *Ægyptum dicit* Plinius, *annona sublevatam.* - *Tum etiam Populo Romano gratissima memorat, gladiatorum spectacula: tum puniti delatores: tum leges latæ æquissimæ, & subditis utilissimæ*, de Ærario, de Fisco, de Hereditarum vigesimis, de Majestate, de Testamentis (3). -- Plinio adstipulatur numus Occonis & Mediobarbi, Consulatu Trajani secundo signatos; unde intelligimus, ante annum 100., quo, tertium Consul fuit, jam *Optimum* appellatum esse Trajanum. Sunt autem, qui Dionem refellant, alii præterea numi multi, -- quibus *Optimo Principi* legitur, cum nota *Cos.IV.*, *nempe anni* 101.: idque ex Senatus Consulto. Alii numi apud Occonem, Onuphrium, Scaligerum, Sambucum, Goltzium, Mediobarbum; (4) *omnes anno* 112., *quo sextum gessit Consulatum, antiquiores sunt; quo tamen anno venit in Orientem;* iidem habent; *Optimo Principi.* Sunt & alii cum nota *Optimi Augusti*, apud Mediobarbum, (5) - *victæ certè Armeniæ epocha anteriores* - (6). *Est itaque Dioni excusando, prorsus inutilis, viri alioqui maximi; omnis illa observatio*, inter Optimum Principem datum antea, & Optimum Augustum concessum postea.

71. *Idem præterea Dio ita loquitur* (7), *quasi existimasset, mox ab Imperii initio* urbem accessisse Trajanum; & statim rursus, postquam appulisset, primam ab eo susceptam expeditionem in Decebalum. Inde factum, ut crederet primi belli Dacici egisse illum, ætatis annum dumtaxat 42. Atqui certum est, sub finem anni 97. quo adoptatus est, adscitusque in Imperium, fuisse in hostico, unde literas laureatas ad Nervam miserat, & nomen meruit ipse Germanici. Proximo anno, Consulatum egit secundum; cujus initio obiit Nerva; quo tempore nondum Romam *appulisse, e nostro constat Spartiano* (8), -- & Plinio -- . *Sed nec aderat* initio anni sequentis 99. Hujus enim anni Consulatum, privatim cessisse dicit Plinius; -- causam verò cur cesserit, eam dedit præcipuam, quod absens gerere non potuerit. -- Sic itaque Romam appulerit, & leges tulerit memoratas, post anni 99. initium; & tamen ante ejusdem anni mensem Octobrem (9). -- Proinde ante annum 100., quo Cos.III. iniit. Sed ne tunc quidem, Dacicam expeditionem suscepit. Certum est Romæ hæsisse initio anni 101., quo Consulatum gessit III. quem Consulatum absens gerere noluit. -- Certum est Romæ hæsisse, cum ageret Plinius in Marium Priscum, Kal. Januarii, Principe ipso Cos., & per triduum præsente. Certum est etiam, usque ad mensem Septembrem ibidem hæsisse, quo Consularem orationem coram ipso in Senatu dixit Plinius. Cos. nimirum ipse eodem anno, quo III. Consulatum gessit ipse Trajanus: nec ullum tamen memorat Plinius de discessu ejus mox futuro consilium. Non potuit itaque discedere ante Natalem suum, Septembris 18. Quod si postea discesserit, jam certe egerit ætatis annum (pro nostris rationibus) 48., Imperii etiam, ex quo designatus est a Nerva, sextum: quem tamen Dio, ætatis anno 42., Imperii initio discessisse arbitratus est.

72. Malignum aliquem auctorem (10) in Trajani memoriam secutus est Dio, qui Provincias a Trajano victas, ne quidem teneri potuisse, finxerit in gratiam Hadriani.

73. Est & alius ejus error in vitæ fine (11). Sic enim loquitur Dio, quasi operam in victoriis Parthicis lusurus fuisset Trajanus, si diutius vixisset. Ait illum scripsisse ad Senatum, ultra se, quam progressus fuerat Alexander Magnus, victoriis suis fuisse progressum. Cum tamen (inquit ipse Dio) ea, quæ subegerat, tueri non posset, *μὴ δυνηθεὶς μηδὲ ἀναχειρώσας σῶσαι*. Imo verba illa ejus disertissima sunt: *Ἔμελλε δὲ ἄρα μήτε ἐς τὴν Ῥώμην ἐπανήξειν,*

(1) §.VII. pag.224. (2) Pag.225. (3) Pag.226. (4) Pag 227. (5) Pag.228. (6) Pag.230.
(7) §.VIII. (8) Pag.232. (9) Pag.232. (10) §.IX. (11) §.IX.

ἕξειν, μήτε ἄξιόν τι προκατειργασμένων πρᾶξιν, καὶ προσέτι καὶ αὐτὰ ἐκεῖνα ἀπολέσειν(1). Quo etiam ſpectant & illa poſtea, de ſubactis a Trajano Armenia, & majori parte Meſopotamiæ, *μάτην ἐπόνησαν, καὶ μάτην ἐκινδύνευσαν*. Sic loquitur ille, quaſi novis illis defectiombus, metus fuiſſet, ne perdituri eſſent victa omnia, Trajano etiam ſuperſtite, Romani; vel ſic potius, quaſi retineri poſſe, vel nulla prorſus ſpes fuiſſet, vel ferè deplorata. Hæc illum accepiſſe ſuſpicor, ex auctore aliquo, qui ita ſcripſerit, in gratiam Hadriani. Illum Trajani gloriæ invidentem, Provincias a Trajano ſubactas, reliquiſſe tradit Eutropius. Idem etiam de Dacia facere conatum, ni amici illum deterruiſſent, ne multi cives Romani barbaris traderentur. Pontis tamen a Trajano ſtructi in monumentum, ſuperficiem ſuſtulit, auctore ipſo Dione. Sed & Regis dati, gloriam Trajano ademit. Parthamoſpatem enim, quem Regem Parthis dederat Trajanus, proximis gentibus Regem dedit, noſtro teſte Spartiano. Idem teſtis eſt & Theatrum quod Trajanus in Campo Martio poſuerat; contra omnium vota, deſtruxiſſe. Et hæc quidem (inquit idem) eo triſtiora videbantur, quod omnia, quæ diſplicere vidiſſet Hadrianus; mandata ſibi ut faceret, decreto Trajani eſſe ſimulabat. Videmus itaque quam fuerit maligno in Trajani memoriam animo Hadrianus. Fingenda itaque erat ratio, cur victas a Trajano Provincias relinqueret. Eam autem illam dedit Hadrianus, in ſuis (ut videtur) de vita ſua libris, ſe hoc feciſſe exemplo Catonis, qui Macedones, liberos *pronunciavit*, *quia teneri non poterant*: ut ait ipſe apud Spartianum. *Et quidem eo ſpectant verba Dionis, a nobis prolata, ne teneri quidem Provincias a ſe ſubactas, ab ipſo potuiſſe Trajano.*

MALIGNITATIS ILLIUS EXEMPLA, IN ELEVANDIS TRAJANI VICTORIIS. §.X.(2)

74. Et plane manifeſta eſt auctoris hujus malignitas. Provincias a Trajano victas, duas tantum agnoſcit, Armeniam, & Meſopotamiam; nec illam omnem, ſed majori dumtaxat parte. Sed Provincias multas ab Hadriano relictas, & præſidiis nudatas, noſter teſtatur Spartianus: Armeniam, Meſopotamiam (nec mutilam illam) & Aſſyriam recenſet Rufus Feſtus. Eaſdem Eutropius, qui tamen addit, Arabiam poſtea in Provinciæ formam redegiſſe. -- Imo Provincias alias repræſentant numi, quas nulli tamen memorant auctores. *Ind. P.R.* alius, alius *Ind. Prov. P. R.*, quos tamen adulatorios putat Scaliger. Sed legationem Indicam agnoſcit ipſe Dion, nec loco, ut videtur, alieno. Sic enim ille de Trajani reditu poſt victum Decebalum. *Παρὰ τὸν Τραϊανὸν ἐς τὴν Ῥώμην ἐλθόντα, πλεῖσται πρεσβεῖαι, ἄλλων τε βαρβάρων, καὶ Ἰνδῶν ἀφίκοντο.* India nimirum illa, victa illo *tempore ab* A. Cornelio *Palma*, *Arabiæ*, videtur fuiſſe finitima. -- Itaque devicta demum Arabia, eodem tempore, quo, bellum Dacicum ſecundum confecit ipſe Trajanus, terrorem Indis hiſce Arabiæ Petreæ finitimis incuſſerit victor Arabiæ Palma. Ita factum ut legati eorum pacem petentes, Trajanum Romæ, a bello Dacico reverſum, convenerint, anno, ut videtur, æræ Chriſtianæ 107. Tum India Populi Romani Provincia facta. -- *POSTEA, SUB TRAJANI FINEM, DEFICIENTIBUS ALIIS*, ſic etiam Indos illos defeciſſe veriſimile eſt: & quidem ita defeciſſe, ut nunquam poſtea, in poteſtatem Populi Romani redierint. -- Cum Arabibus rem habuit Severus ac Trajanus, teſte Dione. -

75. Alium præterea numum exhibet Scaliger(3). ita inſcriptum: *DE CHALDÆIS S. C.* unde conſtat Chaldæos etiam fuiſſe ſuperatos. Quid dico Chaldæos? imo gentes omnes, quæ inter Indum & Euphratem, amnes inclytos, eſſent, concuſſas bello dicit auctor optimus Victor Schotti de Cæſaribus. Sic itaque videmus, non adeo fuiſſe, ut credidit Scaliger, incredibiles numos illos, qui Indiam dicant, factam eſſe Provinciam; etiamſi de remotiori illa India intelligeretur, omnium celeberrima. Dicit quidem Dio, viſam a Trajano Indiam, non item bello tentatam: ſed non potuit Trajanus ſcribere ad Senatum (4), ultra ſe victoriis, quam Alexandrum fuiſſe progreſſum, ni Indiam etiam bello fuiſſet aggreſſus. Et certè fines Indiæ includit, quicumque is fuit, quem ſecutus eſt Rufus Feſtus. Locos a Trajano ſubactos, ita recenſet ille; Armeniam imprimis; tum Albanos, quibus Regem dederit; *Iberos deinde*, (*Sauromatas*, addit Eutropius) *Boſporianos*; *Colchos in fidem Romanæ ditionis recepiſſe*: *Oſroënorum* loca & Arabum occupaſſe: Carduenos, Marcomedos obtinuiſſe: Antemuſium, optimam Perſidis regionem, Seleuciam, Cteſiphontem, & *Babyloniam* (*& Edeſſios*, addit Eutropius) *accepiſſe & tenuiſſe*, *uſque ad Indiæ fines* (*mare rubrum*, Eutropius) *poſt Alexandrum acceſſiſſe*. -- Vix itaque credibile eſt, quin plures fecerit Trajanus Provincias, quam quatuor illas, quas agnoſcunt, Armeniam, Aſſyriam, Meſopotamiam; & Arabiam. Certe regiones illas, quibus nec Reges dedit, nec Parthicæ ditioni adjecit, omnino veriſimillimum eſt, omnes Romanas fuiſſe Provincias. Imo in mari rubro claſſem inſtituit, ut per eam Indiæ fines vaſtaret(5): -- quod negat audacter præſtantiſſimus Scaliger. Quaſi verò ſolus illa tradidiſſet Euſebius. Ego autem illa Euſebii fuiſſe non cenſeo, ſed Hieronymi, qui res illas Romanas addiderit, ut ſolet, ex Eutropio. -- Nec negat Dio, de India etiam remotiori occupanda cogitaſſe Trajanum: imo verbis diſertiſſimis affirmat: *Ἰνδούς τε γὰρ*, inquit, *ἐνενόει, καὶ τὰ ἐκείνων πράγματα ἐπολυπραγμόνει.*

RES GESTÆ TRAJANI, A COÆVIS SCRIPTORIBUS DEPRESSÆ PLERUMQUE, IN GRATIAM HADRIANI. §.XI.

76. *Et verò difficillimum erat, etiam antiquioribus, qui non proxima vixerint, recentique Trajani memoria, ſcire quouſque Trajani victoriæ proceſſerint. Provinciarum nuper victarum limites confudit, memoriamque omnem mox abolevit, deductis præſidiis Hadrianus. Inde factum, ut auctoribus Hadriano junioribus, ne quidem compertum fuerit, quæ illæ fuerint Provinciæ a Trajano in Populi Romani poteſtatem ditionemque redactæ, ſub finem ſcilicet Trajani* (6); *mox autem dimiſſæ ſub initiis Hadriani. Superſunt itaque qui ſub Trajano vixerint, ſoli teſtes earum rerum idonei, & fide digni. Sed illis rurſus, ut fuerint res illæ alioqui ſatis exploratæ; fidem tamen ſuſpectam facit invidia illa in Trajanum, & malignitas ſucceſſoris Hadriani. Illis proinde, ſi quid gratiæ dare vellent, deprimendæ erant res geſtæ a Trajano, non efferendæ, ne dum demortui Principis*

(1) P.233. (2) P.234. (3) P.236. (4) P.237. (5) P.238. (6) P.239.

memoriam celebrare vellent, superstitis livorem irritarent, atque iracundiam. Eum livorem sapiunt verba illa Dionis: μάτην ἐπόνουν: μάτην ἐκινδύνευον. At res ipsa contrarium indicat satis manifestè. Dixit Hadrianus, Provincias illas non potuisse teneri. Sed nullam vim passus est Hadrianus, cum Provincias sponte relinqueret, cum præsidia deduceret. Sic loquitur Dio, quasi defecissent omnes, quasi jugum excussissent: Πάντα, *inquit,* τὰ ἑαλωκότα ἐταράχθη καὶ ἀπέστη, καὶ τοὺς παρὰ σφίσιν ὄντας φρουροὺς, οἱ μὲν ἐξέβαλον, οἱ δὲ ἀπέκτειναν. *Sed tres illas, quatuorve, quas agnoscunt, Provincias, præsidiis exercitibusque instructas reperit Hadrianus, quos ille propria sponte, nulla coactus necessitate, deduxerat. Ita certè dicunt, qui Hadriano adulari nollent.* Hadrianum gloriæ Trajani certum esse invidisse (*inquit Rufus Festus*) qui ei successor in Imperio, sponte propria, reductis exercitibus, Armeniam, Mesopotamiam, Assyriam concessit, & inter Romanos ac Persas, Euphratem medium esse voluit. *Damnat etiam Hadrianum, hoc nomine, vetus auctor, cujus verba conservavit Suidas, atque Persis deprecantibus, non vi, aut armis cogentibus, hoc illum concessisse:* οὐκ ἐβούλετο δὲ, inquit, τὴν Μεσοποταμίας παραχωρεῖ Πέρσαις δεηθεῖσιν αὐτοῖ. *Et sanè illos narrat Dio successus armorum Trajani in rebelles, qui longè aberant ab ea Dionis desperatione*(1).*Cæsum quidem victumque dicit a rebellibus Maximum; sed Lusii Quieti in eosdem narrat præclarissima facinora; receptam Nisibin, expugnatam Edessam, & debellatam ab Erucio Claro, & Julio Alexandro Seleuciam. Sic ille nimirum, aut ejus auctor, Trajani omnia in deteriorem partem interpretatur.* Aliter autem coævus Trajano L. Florus: *Movisse Romam*, ait, *sub Trajano* Principe lacertos, & præter spem omnium, senectutem Imperii, quasi reddita juventute *reviruisse.* Tantum aberat, ut frustra susceptos diceret Trajani tantos & tam egregios labores.

IN REBUS TRAJANI NON ADEO DIGNUS FIDE, QUAM ALIBI DION. §.XII.

77 Ita ostendimus quantilla sit in rebus Trajani, dignus fide Dion, scriptor alioqui, fateor, cum bonos habet, quos sequatur, auctores, satis accuratus. Nec verò supervacuam hanc credent refutationem peritiores, qui sciant, quo pretio Dio habeatur apud eruditos, ut eum libentissime sequantur, etiam errantem. Et quidem traditiones majorum suorum potius, quam libros, secutus videtur in his, de quibus agimus, Trajani rebus; aut si quos fortasse libros, malignantium Trajano, Hadrianoque adulantium. Non itaque satis erit unicum illud in contrarium, Dionis testimonium, quo minus ea potiùs credantur; quæ nos de ætate Trajani diximus, certioribus, quam sit illud Dionis, testimoniis. Et conveniet satis accuratè cum decimo Hadriani anno, ætas illa *Trajani Prætoria.*

78. Idem Prælectione XVII. §.V.] *Nec certa fide nituntur, quæ Dio se, de hac causa* (adoptionis Hadriani) *a patre Aproniano accepisse testatur* (2). *Tum* Trajanus *morti jam vicinus, & fessa adeo voce, nonsuppositus pro eo quispiam Plotinæ fraude, sed ipse testamentum dictavit; in quo Hadrianum filium successoremque designavit. Id inde constat; quod duobus dumtaxat diebus antea, nuncium, adoptionis* Hadrianus, *quam nuncium mortis acceperit. Sed diebus aliquot mortem Trajani in occulto fuisse, Attiani quondam Tutoris, & Plotinæ consiliis, tradit Dio; ut nimirum adoptio procederet, cum esset in propinquo cum copiis magnis Hadrianus. Hæc se a patre Aproniano, qui Ciliciæ præfuit, accepisse dicit, in qua mortuus est Trajanus. Argumentum addit, quod literis Trajani, de adoptione Hadriani ad Senatum scriptis, non Trajanus tamen ipse, sed Plotina subscripserit. Id præter morem a se antea receptum. Sed quis, quæso, Hadrianum in Provinciam viciniorem* Syriam *misit, amandato longius in Mauros Lusio Quieto? Quis illum majoribus, quam Lusium instruxit exercitibus?* Nonne *ipse Trajanus, ægrotus quidem ille, sed tamen valetudine nondum deplorata? Nec vidisse tamen credamus illum, quo illa spectarent? Nec porrò solida procedit argumentatio, quod literis de adoptione ad Senatum scriptis, non Trajanus ipse, sed Plotina subscripserit. Fuerit sanè quidem Trajano in more, ut Senatus hunc detulerit honorem, Regibus fortasse negatum, ut non alia manu solitus fuerit, quam sua ad Senatum scribere: Moris tamen illud fuisse fatetur Dio, non officii necessarii, minimeque prætermittendi. Præsertim in tam gravi causa, incommodæ valetudinis* (3). *Sed & moris rationes propriæ esse poterant, quæ huic defecerint. Scripsit equidem initio Imperii ad Senatum, se nullum unquam bonum virum interfecturum, aut notaturum ignominia. Hæc autem ille* αὐτοχειρίᾳ *confirmavit, atque juramentis, quo fidem literis majorem conciliaret, ut propria manu revinceretur, si fidem fefellisset. Sed in his ad Senatum literis, nihil potuit promittere Trajanus jam moribundus, & in mortis vicinia constitutus. Hic tantum narrasse illum verisimile est, quæ jam testamēto constituerat, & quorum fides facta fuerat in obsignando testamento. Itaque a testamenti fide atque subscriptione pendebant, quæ his narranda erant ad Senatum literis. Nihil itaque faciunt ad fidem adoptionis elevandam, illæ ad Senatum literæ, cujuscumque manu subscriptæ fuerint, si tamen tabulis suis testatoriis Trajanus ipse subscripserit, quod non negabant illi, e quorum fide hæc retulit Apronianus. Poterat autem Trajanus ad subscribendum testamento sufficere, nec sufficere tamen ad subscribendum literis ad Senatum scribendis. Poterat etiam pro arbitrio omittere officium minime necessarium, & sibi ægrotanti perincommodum. Aproniani tamen patris fide nituntur omnia hoc loco a Dione ipso prodita. Nec potuit ipse gestis in Trajani morte interfuisse, qui multis ab ea morte annis, Ciliciæ præfuerit. Consulatus Dionis in annum incidit æræ nostræ 229., post 112. annos a morte Trajani* (4). *Itaque seniorum fidem, & quidem paulo remotiorum, ipse hæc acceperit oportet Apronianus. Arcana nimirum Palatii, ne quidem coævis satis explorata. Sed nec aliquid a se compertum, illi ipsi prodidere seniores; hoc unico nituntur argumento, subscriptarum a Plotina, Trajani nomine, ad Senatum literarum. Id quantum valeat ostendimus. Si quid præterea e coævorum fide retulissent, id præterea quærendum restabat, Lusine Quieti, amici illi fuerint coævi, & num res gestas sincerè, &, qua par erat, fide retulissent, an suis propriis conjecturis atque suspicionibus indulserint, ut solent hujusmodi partium studiosi.*

79. Ægidius Bucherius in suo Belgio Romano,

cap.

(1) P 240. (2) P. 539. (3) P. 540. (4) P. 541.

cap. 18. libri primi, pag. 44. ubi de bello Sicambrico, anno gesto U. C. 746., agit, sic scribit: *Sequitur annus a Drusi morte proximus, — C. Asinio Gallo, & C. Marcio Censorine Coss., rerum gestarum copia, majestateque memorabilis, si integer ad nos, ut olim extabat in Livio, pervenisset. Sed præterquam quod Dio istos Augusti satis jejune hic breviavit annos, etiam in ista sua brevitate, adhuc mutilus, aut abs alio adhuc contractior est. Sat enim constat, priores viginti libros, a 35. ad 54., solos e Græcia nobis allatos: reliquos sexdecim* (quid? *sex* puto voluit) *a nescio quo miserè consarcinatos; subinde etiam e puro Xiphilino, quomodocumque suppletos. Quod præmoneo, ne Lector, cum aliis plerisque decipiatur, neve me supplere conantem admiretur.* —

80. *Post hæc Augustus--expeditionem in Keltas* (seu Germanos transrhenanos) *resumpsit, — Tiberius autem Rhenum trajecit: Ita Dio* (1) *hactenus Vellejo conformis, cum scribit:* Moles deinde ejus belli — post Drusi mortem translata in Neronem est. — *Ex his certè, quid in Dione verum, quid turbatum, facile videre est.* Eorum (*Augusti scilicet, & Tiberii*) vim metuentes barbari, omnes, exceptis Sicambris (*sic enim hic ex Eclogis Ursini Dionianis; ipsoque adeo Dione*) legatos miserunt, pacem petentes. Sed neque eam tunc impetraverunt; quod Augustus, nisi Sicambris ad causam, illam se daturum negaret; neque etiam postea. Nam licet Sicambri quoque ipsi legatos miserunt pacem petentes, nihil tamen profecerunt: prorsus ut & ipsorum plerique, iique præstantiores interierint. Illos quippe simul collectos Augustus, cum in quasdam Urbes (*Belgicas utique*) disposuisset, - ipsi id ægerrime ferentes, manus sibi violentas intulerunt. *Hactenus non male, si de Sicambris solis intelligit. Si verò neque ipsos, neque alios Tiberio deditos scisci, plane Vellejo hæc videnti, plane Cassiodoro ex Livio excerpenti, probe Horatio contradicit: — imo & ipsi quoque Tiberio hujus belli patratori contrarius est, - apud Tacitum. - En Sicambri Tiberio cum cæteris disertè dediti; - en Suevi quoque cum Rege suo Maroboduo pace obstricti. - Quid contra illos Dio Græcus, ducentis viginti annis posthæc, compendio, si non dispendio scribens? - Accedit quoque Suetonius Augusti cap. 21. & Tiberii cap. 9.:* Germanos ultra Albim fluvium submovit. Ex quibus Suevos & Sicambros dedentes se, traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.

81. Josephus Scaliger, in Chronicon Eusebii pag. 558. *Dio quidem Romam venisse Cleopatram scribit, & in Cæsaris ædibus diversatam:* ἦλθε γὰρ εἰς τὸ ἄστυ μετὰ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἐς αὐτοῦ τοῦ Καίσαρος ἐσῳκίσθη (2). *Quin etiam tempus convenit. Sed quis Cleopatram unquam Romæ fuisse, & post mortem fratris sui Ptolemæi, alii viro nupsisse, præterquam Antonio, sed longo post intervallo? Unde ergo Dio expiscatus est, eam Romæ hoc anno fuisse cum viro suo, qui nullus erat in rerum natura. Fabulæ igitur sunt de adventu Cleopatræ in urbem.*

82. Idem pag. 161., ad ea: Antigonus contra Judæos dimicans: *Cn. Domitio Calvino 2., C. Asinio Pollione Coss. — Congressus siquidem semel cum Herode, & victus, ac Jerosolyma compulsus, habuit. Tantum abest, ut quod sentit Eusebius, pugnans ceciderit.* τὸν δὲ Ἀντίγονον μαστιγώσας σταυρῷ προσδήσας, ὃ μηδεὶς ἄλλος βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπεπόνθει, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ἀπέσφαξεν. *Sed Josephus melius* ἐπελέκισεν. *Dionem fugit ratio, qui scribit Ap. Claudio Pulchro, C. Norbano Flacco Coss. periisse. Hoc est anno ante Jerosolyma capta: quum occisus sit post Jerosolyma capta; M. Vipsanio Agrippa, L. Caninio Gallo Coss.* — Sed ἐπεπόνθει, non *dimicans*, sed *rebellans* vertendum erat.

83. Idem pag. 179. ad ea: Tiberius Cæsar Dalmatas: *Bellum Dalmaticum a Batone suscitatum Tiberius profligavit, auctore Dione. — Pannoniæ, non, ut Dio, Dalmatiæ Regem, Batonem vocat Sex. Rufus. — Et sine dubio fuit unus de duobus illis Batonibus Pannoniæ ducibus, quorum meminit Vellejus, & Suetonius in Tiberio. — Et Bato est nomen peculiare Pannonum. — Dalmatas, & Pæonas, eodem tempore subactos scribit Ovidius, anno quarto exilii sui; — ubi profecto Pæonas pro Pannonibus sumit. — Hoc reprehendit Dio Cassius libro 49., cui opponimus Ovidium, & Philostratum.*

84. Idem pag. 180., ad illa: Athenodorus Tarsensis: *Quod autem Strabo, Cæsaris præceptorem fuisse dicit, intellige Augusti. Mæcenas apud Dionem, in illa nimis scholastica declamatione ad Augustum:* Μὴ γὰρ ὅτι καὶ Ἀρείου καὶ Ἀθηνοδώρου, &c.

85. Ibidem, ad ea: Archelaus nono anno regni sui, in Viennam, &c. *Parum cautè Dion, M. Æmilio Lepido, L. Arruntio Coss.,* ὅτι Ἡρώδης ὁ Παλαιστῖνος, &c. *Neque Herodes is vocabatur, sed Archelaus; neque illis Coss., sed biennio post, anno Actiaco 37. Auctor Josephus.*

86. Pag. 181. ad ea: Defectio Solis facta: *Neque Augustus hoc anno obiit, sed sequenti eam defectionem Solis accidisse notat Dio, unde Eusebius hæc habet: neque ulla defectio Solis fuit. — Dio, quem sequitur Eusebius:* Τέρατα δὲ ἄρα ἐν τούτῳ, &c. ὅτι γὰρ ἥλιος πᾶς ἐξέλιπε, &c. *Sequentis Septembris die 27. — defecit Luna tota: cujus defectionis meminit Cornelius Tacitus.*

87. Idem pag. 222. ad illa: Quum e contrario Germanos & Sarmatas fulmina persequerentur. *Noti sunt Claudiani versus, sed tamen necessariò referendi, VI. Consulatu Honorii.*

Non tantis Patriæ studiis ad templa vocatus
Clemens Marce redis, quum gentibus undique cincta
Exuit Hesperiam paribus fortuna periclis.
Laus ibi nulla Ducum: nam flammeus imber in hostem
Decidit. Hunc dorso trepidum fumante ferebat.
Ambustus sonipes. Hic tabescente solutus
Subsedit galea, liquefactaque fulgure cuspis
Canduit, & subitis fluxêre vaporibus enses.
Tunc contenta polo mortalis nescia teli
Pugna fuit: Chaldæa mago seu carmina ritu
Armavere Deos: seu, quod reor, omne Tonantis
Obsequium Marci mores potuêre mereri.

Illustre testimonium hominis a pietate Christiana aversi, qui tam inopinatam liberationem non Christianorum precibus impetratam, sed magicis carminibus procuratam fuisse nugatur. Quam fabulam a Dione accepit, cujus - rectè confutat vanitatem, ut scriptoris ethnici, Idolorum cultoris Xiphilinus.

(1) Lib. 55. (2) Lib. 43.

tur. Alii non Arnuphim, sed Julianum, cognomina θεουργὸν, *fuisse dicunt eum, qui fulmina & pluviam carminibus & incantationibus impetrarit; qui etiam* θεουργικὰ τελεστικὰ λόγια *scripserit. Vide Suidam. Lampridius in Heliogabalo.* Quum Marcomannis bellum inferre vellet, quos Antoninus pulcherrime profligaverat; dictum est a quibusdam, per Chaldæos ac Magos Antoninum Marcum id egisse, ut Marcomanni, Populi Romani semper devoti essent atque amici; idque factum carminibus & consecratione. *Tantum abest, Marcum ad magicas artes tunc confugisse, ut Magis nunquam fidem adhibuerit, & ab eorum vanitate eum averterit Diognetus philosophus. Cui potius credemus, quam ipsi Marco? ita de se ipso scribenti:* Παρὰ Διογνήτου τὸ ἀκενόσπουδον, καὶ τὸ ἀπιστητικὸν τοῖς ὑπὸ τῶν τερατευομένων καὶ γοήτων περὶ δαιμόνων ἀποπομπῆς, καὶ τῶν τοιούτων λεγομένοις. *Si quis omnem industriæ suæ vim intendat ad vaniloquentiam Dionis, & Claudiani confodiendam, non posset telum invenire isto efficacius. Porrò non magicis Sacris, sed precibus Marci impetratam pluviam fuisse, scribit Julius Capitolinus in Marco:* Fulmen de cœlo precibus suis contra hostium machinamentum extorsit, suis pluvia impetrata, quum siti laborarent. *Et Claudianus:* — omne Tonantis Obsequium, Marci mores potuère mereri.

88. Ad ista ibidem: Extant literæ M. Aurelii: *Latinè scilicet; quarum meminit Tertullianus cap. V. Apologetici: non enim Imp. alia lingua, quam latina ad Senatum scribebat. Verba Tertulliani:* At nos e contrario edimus protectorem, si literæ M. Aurelii gravissimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam sitim, Christianorum forte militum precationibus impetrato imbre discussam contestatur. *Orosius:* Extare etiam nunc apud plerosque dicuntur literæ Imp. Antonini, ubi invocatione nominis Christi per milites Christianos, & sitim illam depulsam, & collatam fatetur victoriam. *Non igitur illam epistolam vidit, non magis quam Tertullianus. Quin etiam ea non exstabat tempore Eusebii: eam enim græce a se conversam, in sua historia Ecclesiastica posuisset: quæ est ejus diligentia, nulla ejusmodi monumenta prætermittere, ne latina quidem, quæ ipse græcè convertere solet; ut multa ex Tertulliano. Nam illa epistola, quæ nomine M. Aurelii Antonini, super hac re, ad calcem Apologetici posterioris, apud Justinum legitur, tantum abest, ut ab ipso Imperatore*(1) *græce dictata, aut ex latino ipsius in græcum sermonem translata sit, ut infra seculum Justiniani Imp., ab imperitissimo rerum Romanarum Græculo confictam fuisse, manifestò appareat. Inscitia auctorem ipsum satis prodit. Ad finem Apologetici Justini tria exempla adjecta sunt: unum quidem ab ipso Justino, rescriptum nempe Hadriani; duo autem ab hominibus inferiorum seculorum, rescriptum Antonini Pii ad Commune Asiæ, ex lib. 4. Hist. Eccl. Eusebii; & epistola M. Aurelii de victoria sua:* — quæ, *ut diximus, est figmentum hominis otio suo abutentis, qui multis imperitiæ suæ argumentis, commentum suum prodidit. Primum, initio statim omissæ sunt appellationes,* Parthici, Armeniaci, Patris Patriæ, Pont. Maximi, *& ejusmodi alia. Deinde scribit* ἱερᾷ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ τῷ Ῥωμαίων. *Utrumque est ab ipso Justino desumptum.* Αὐτοκράτορι Καίσαρι &c. ἱερᾷ τε συγκλήτῳ καὶ παντὶ δήμῳ Ῥωμαίων. *At neque Romani Imperatores laureatas literas Senatui & Populo, sed Senatui tantum mittebant; neque Senatum, Sacrum vocare Romanum est. Hæc duo satis* τὴν κιβδηλότητα *aperiunt. Quam imperiti sunt, & Hellenismi, & rerum Romanarum, qui hæc non adverterunt! Hanc epistolam quidam Italus ex græco conversam Onufrio Panvinio, qui græcam nunquam viderat, communicavit. Et tamen neque ille, qui eam vertit, neque interpres Justini, ejus sententiam per omnia assequutus est; partim propter barbarismos, quibus tota scatet; partim propter menda, quæ passim in illa non pauca sunt. Sed neque intellexit quid esset* περίστασις διὰ περιβολῆς, *quæ est species* ἐμπεριπλέξεως τακτικῆς; *neque animadvertit mendum fœdissimum, quo sublato, seculum auctoris, qui hæc commentus est, aperitur. Legitur itaque vulgò:* Καταλαμβανομένου μου ὑπὸ δρακόντων ἑβδομήκοντα τεσσάρων. *Neque enim somniandum est* δράκοντας *signa militaria: nam ea propriè signa erant, non barbarorum; sed legendum est,* δρούγγων, *non* δρακόντων. *Drungus, ut docti sciunt, est cohors; vox barbara, a seculo Diocletiani, a barbaris ad Latinos, ab illis ad Græcos transmissa. Sed longum nimis fuerit, omnia mendorum portenta singillatim castigare* hujus figmẽti, in quo, *quid magis mirer* ἰδιωτείαν *Scriptoris, an rerum imperitia, an sermonis* σολοικοφανίας, *καὶ* λέξιν ἀνελλήνιστον, *equidem nescio.* Ἐξπλωράτορας, *usurpari cœptum, sub Imperio Græcorum C/politano,* δρούγγους *infra tempora Diocletiani:* Ἀκαταριθμήμενον, *inepti ssimè* ἀντὶ τοῦ ἀκαταρίθμητον. *Reliquorum pudet vigetque.*

89. *Quis verò ferat, conquisitos per totum exercitum Christianos, multos tandem, & innumerabiles repertos? Quum Eusebius unam Legionem Melitenam, Christianorum totam fuisse dicat, quæ ex hoc facto, Fulminatrix vocata fuerit. At ipsius epistolæ* ὑποβολιμαίου *scribit, eos Christianos in exercitu sparsos militasse, sine armis aut telis.* μηδὲν ἐξηρτημένους οἴκοθεν, οὔτε βέλη, οὔτε ὅπλα. *Quis imperator pateretur in exercitu militem sine armis, sine telo? Ergo erant infra velites, ac funditores. Quid? a militibus in exercitu recensendo, nonne exiguntur tela tersa, & benè famiata? aliter de numeris expunguntur? quanto magis, qui nulla tela habent? Quod autem* ἱστορικώτατος καὶ μνημονικώτατος *Onufrius noster scribit, ante illud tempus, nullam Legionem, Fulminatricem vocatam fuisse, fugit eum ratio: nam XII. Legionis Fulminatricis mentio est in veteri inscriptione Tergestina, ejusque etiam meminit Dio, qui eam scribit, sua ætate, Cappadociæ Provinciæ impositam fuisse. Est & alia Legio Fulminatrix Constantino Porphyrogennetæ:* ὡς ὁ λεγεὼν τῶν μ' μαρτύρων ἐλέγετο κεραυνοβόλος καὶ ἄλλη Πισιδική. *Præterea ejus meminerunt, & aliæ inscriptiones. Tergestinæ autem exemplum infra subjecimus, quæ tempore Trajani, XII. Legionem, Fulminatricem fuisse aperte ostendit.*

Q. Petronius. C. F. Pub.
Modestus. P. P. bis
Leg. XII Fulm. & Leg. I. adjut.
Victr. Trib. mil. Coh. V. Pr. Pr.
Divi. Nervae. &. Imp. Caes.
Nervae. Trajani. Aug. Germ.
Provinc. Hisp. citer. Asturiae
Et. Galeciarum. Flamen. Divi.
Claudi. dedit. idemque dedicavit.

90. *Quare multum fallitur noster ille* βιβλιοθήκη ἱστορικὴ περιπατοῦσα. *Johannes Xiphilinus ex Dione ait,*

(1) Pag. 223.

ait, M. Aurelium hujus Legionis Fulminatricis, inter cæteras, mentionem fecisse; quum autem in ea ψeudepigrapha epistola, quatuor tantum mentio fiat, Primæ, Decimæ, Geminæ, Fretensis. Nam Melitenæ Legionis memoria omnis intercidit, neque unde nomen acceperit scitur. Non enim potest dicta videri ἀπὸ τῆς Μελιτήνης *quæ est urbs Cappadociæ; ab ea enim est* Μελιτηναῖος, *non est autem* Μελιτηνός;

91. Idem pag. 224. ad ea: Et pecuniam, quæ Fisco debebatur: *Ad verbum* Hieronymus *ex Dione, cujus verba produximus num. 2134. Ad locum.* Hæc Dionis verba in M. Aurelio: Καὶ τοῖς ὀφείλουσί τι τῷ βασιλικῷ καὶ τῷ δημοσίῳ, πᾶσι πάντα τὰ ὀφειλόμενα ἀφῆκεν, — καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτῶν γράμματα ἐν τῇ ἀγορᾷ καυθῆναι ἐκέλευσε: Ea verò Hieronymi, ad annum 178. de M. Aurelio, & Commodo Impp. locutus: *Imperatores, multis multa largiti sunt: & pecuniam quæ Fisco debebatur, Provinciis concedentes, tabulas debitorum, in medio Romanæ Urbis Foro incendi fecerunt.* Ubi adhuc desidero καὶ τῷ δημοσίῳ, *& Reipublicæ.*

92. Ibidem ad ea: Smyrna. *Eusebius ex Dione:* χρήματά τε πολλαῖς πόλεσιν ἔδωκεν, ἐν αἷς καὶ τῇ Σμύρνῃ δεινῶς ὑπὸ σεισμοῦ φθαρείσῃ. καὶ αὐτὴν καὶ βουλευτῇ ἐστρατηγηκότι ἀνοικοδομῆσαι προσέταξεν, Sed ad verbum Eusebium hic non video; ait ille pag. 215. Σμύρνα πόλις τῆς Ἀσίας σεισμῷ κατεπτώθη. καὶ πρὸς ἀνοικοδομὴν αὐτῆς; & Hieronymus, nec prorsus ad verbum: *Smyrna urbs Asiæ terræmotu ruit: ad cujus instaurationem, decem annis tributorum immunitas data est.*

93. Idem pag. 226. ad ea: Commodus Imp. Colossi capite sublato: *Lampridius*: Colossi autem caput dempsit, quod Neronis esset, ac suum imposuit. *Neronis etiam caput fuisse, Dio in Vespasiano, ait, apud Xiphilinum:* φασὶ δὲ αὐτὸν (τὸν Κολοσσὸν) τό τε ὕψος ἑκατὸν ποδῶν, καὶ τὸ εἶδος, οἱ μὲν τοῦ Νέρωνος, οἱ δὲ τὸ τοῦ Τίτου ἔχειν. *Vespasianum erexisse Colossum cum capite Neronis, septem annis post ejus mortem, quis credat, nisi qui absurdis capitur? Dion ait, Colossum illum a Vespasiano erectum; Suetonius, cui fidem adhibemus, a Vespasiano refectum. Scribit enim, Vespasianum Colossi refectori optimum congiarium dedisse. Igitur Colossus erectus a Nerone, cum capite ipsius Neronis; refectus a Vespasiano cum capite Solis, habente radios septem, singulos, pedes septem. Iterum Commodus ablato Capite Solis, suum reposuit.*

94. Pag. 227. ad ea: Pertinax obsecrante Senatu: *Eusebius ex Dione:* οὔτε δὲ τὴν γυναῖκα, Αὐγοῦσταν, οὔτε τὸν υἱὸν, Καίσαρα, καίπερ ψηφισαμένων ἡμῶν, ποιῆσαι ἠθέλησεν. *Ideo nullus nummus extat hujus mulieris. Adversus Dionem Julius Capitolinus:* Eadem die, qua Augustus est appellatus, & Flavia Titiana uxor ejus, Augusta est appellata. *Cui melius credetur, quam Dioni ipsi, qui interfuit?* Græca Eusebii isthæc sunt, pag. 216. Περτίναξ τῆς συγκλήτου Ῥωμαίων, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, Σεβαστὴν ὀνομάσαι, καὶ τὸν υἱὸν, Καίσαρα ἀποδεῖξαι ...... ἀντεῖπε, φάσκων, ἱκανὸν ὅτι βεβιασμένος πάρεστιν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Quod non est usquequaque Dio, ut ait Scaliger. Hieronymus equidem habet Eusebium, & ad verbum: *Pertinax obsecrante Senatu, ut uxorem suam, Augustam, & filium suum, Cæsarem appellaret, contradixit; sufficere testatus, quod ipse regnaret invitus*: quæ latina, sapiunt magis Dionis græca; & facile ea respexit Hieronymus, apud quem lacuna Eusebii, legitur in *obsecrante*. An δεομένην?

95. Pag. 231. ad ea: Anno ætatis 43.: *Ita omnes Scriptores præter Dionem. Is 29. annos vixisse scribit, qui hominem vidit. — Quæ cum ita sint; fallitur Spartianus ipse, quique eum sequuntur, Eutropius, & alii, qui annos 43. vitæ illum explevisse dicunt. Cui melius credetur, quam Dioni, qui illis gestis interfuit? Dioni etiam assentitur Aurelius Victor: Vixit annos fere triginta.* Aliunde ætatem probavit exactè Scaliger, pro Dione.

96. Idem denique ad ea ibidem: Macrinus occiditur in Archelaide: *Spartianus, in Suburbio Bithyniæ: Dio, in Cappadocia. Intellige ergo Archelaidem Cappadociæ, de qua Ptolemæus & alii. Imposuit Spartiano, quod ipse Macrinus aufugit Nicomediam Bithyniæ, & inde Chalcedonem. Sed ibi non est interfectus: inde enim a militibus Heliogabali abductus in Cappadociam, ibique confossus.*

97. Dionem, ut Græcæ linguæ bonum authorum, H. Stephanus in Thesauro & ex eo Johannes Scapula in suo Lexico, sæpe afferunt: quod saltem pro eorum judiciis de Dione ducendum est (1).

APOLOGEMA PRO DIONE.

C A P. VII.

1. OMnium, quæ Dioni vertuntur vitio, prora & puppis est, jam tum a Xiphilino, ipsum adulari Cæsari: Pompejum, Ciceronem, Brutum, Cassium, Senecam insectari: esse nimium in portentis: mentiri in Legione Fulminatrice: stylo esse Asiaticum, & in orationibus loquacem: Jurisconsultis maligne invidisse: narrare fabulas de Phœnice, & Psyllis, similibusque: maligne se gessisse in Trajani multis: aliaque habere ἀνόητα, & quæ aut incuriam oleant, aut partium studium: quæ in historico magna vitia. Et nobis curæ, singulatim ostendere, injuria homini hæc exprobati: quorum aliqua Blancus supra, Xylander, Leunclaviusque, Mothevajerus, & Tillemontius diluerunt; sed jejuniùs quam res postulat: Indeque causa, ut criticorum præjudicia in Dionem, ab eorum simiis, absque examine exscribantur centies, & centies propagentur. Ego seriò occurram malo, secùs ac illi qui præluserant; validiore namque pharmaco, vulneri, ulcerique, eò venimus, ut sit opus.

2. Esto mihi initium a Cæsare & Pompejo. A Cæsarianis Dionem stetisse partibus, non inficior: sed an injuria, hoc expendendum: & an jure in quibusdam Magnum culpet Pompejum: laudat enim in reliquis & impensè. Ita ab Augusto Livius dictus est Pompejanus. *Cn.* enim *Pompejum tantis laudibus tulit, ut Pompejanum eum Augustus appellaret*, ex ore Cremutii Cordi, in Senatu coram Tiberio. Post Livium nemo dici voluit Pompejanus: Cæsari omnes litarunt, & jure quidem; tum ne sibi periculum crearent, tum Cæsaris, Pompejique meritis pacatiùs expensis. Vel ipse Plutarchus neutri propendet, qui utrumque laudat & reprehendit: quod non est adulari fortunæ Cæsaris, insultare fato Pompeji: hoc agit bonus Historicus, & hoc Dio. Quid ergo Cæsarianus est tantum Dio? Pompejum Plu-

(1) Lexic. Scapulæ verbo συλλαγχάνειν, citat Dionem in Catilina. Idem sæpe alibi facit. Vide γυναικίζω· σύμβολον. In ἐπὶ cum accusativo.

Plutarchus arguit, in secundis nuptiis, quibus *dimissa Autistia, privignam* Syllæ *Æmiliam, quæ alteri jam nupta & uterum gerebat, uxorem duxit. Fuerunt*, inquiens (1), *tyrannicæ hæ, atque Syllæ, potiùs, quam Pompeji consentaneæ moribus, nuptiæ; dum gravida Æmilia & ab altero ad ipsum abstrahitur, & expellitur Antistia ignominiosè, miserèque: ut quæ patre nuper, VIRI CAUSA orbata esset. Antistius enim, quod Pompeji causa, stare ab Sylla putaretur, fuit in Curia interemptus. Mater ejus hoc videns, mortem ultro sibi conscivit.* Ita quæ utroque parente, viri causa orbata erat, viro ipso Pompejo auctore, domo sua, cum tanta ignominia ab eodem ejecta est. Vellicat hinc Pompejum, & Tacitus, (2) cui *post C. Marium & sævissimum Syllam, Cn. Pompejus occultior est, non melior.*

3. Mitte quod *visus est parum humaniter Carbonis miseriis insultasse;* * *quem vinctum produxit*, (3) *etsi ter Romanus Cos. fuerat; & de eo sedens posito tribunali, indignante ac graviter ferente corona, quæstionem habuit, & inde abduci eum jussit, & trucidari:* Nec audiatur *C. Oppius Cæsaris familiaris*, qui *addit sævum Pompejum etiam in Q. Valerium extitisse: quem humanitatis, & literarum inter paucos peritum; ut actus ad ipsum est, seduxit, deambulavit una, & ubi accepit & didicit ab eo, quæ cupiebat; imperavit lictoribus, ut illico auferrent eum & interficerent:* ea ratione Plutarchi optimâ, quod *Oppio, quum de Cæsaris hostibus vel amicis agit, non temere adjungenda fides est.* Si autem id verum fuerit, & sævus fuit Pompejus, & illusit barbare, & insultavit homini fædè nimis. Quis verò vanitatem Pompeji non miretur; quis non invidiam in Metellum? *Dux belli* Servilis Crassus (4) maturavit præceps pugnæ aleam, victorque fuit, trecentis supra viginti duo millia (*δισχιλίους τριακοσίους ἐπὶ μυρίοις*) hostium cæsis: *verumtamen*, quia, *quinque millia, quæ ex acie aufugerant*, in Pompejum inciderunt; *ipse his semel deletis, occupavit ad Senatum scribere, Crassum gladiatores acie fudisse, se verò bellum radicitus plane exstirpasse.* Addit Plutarchus (5): *Quod verò in Metellum* Pompejus *in Creta perpetravit*, *NE SUMMI QUIDEM* ejus *AMICI PROBAVERUNT. Nam invidia in Metellum, & æmulatione; hominibus nefariis & impiis nomen suum accomodabat, &, velut amuletum, appendebat auctoritatem. Nam neque Achillem ipsum viri functum officio, dixerunt, sed adolescentuli plane stolidi, & animi ad gloriam impotentis.*

4. Rependit ergo jure illi Lucullus vicem, dum Crassi veluti vindex, post suum cum Mithridate devicto bellum; *pergere Pompejum, ait*, (6) *ad luctandum cum belli simulacris & umbra; alienis cadaveribus solitum, ut ignavam avem, involare, & reliquias laniare bellorum. Ita titulum sibi Sertorii, Lepidi, belli Spartacii ascripsisse: quum hoc Crassi decus, illud Catuli, primum esset Metelli.* Hæc non mea sunt, sed Plutarchi verba, qui virtutes extollit viri, & vitia reprehendit; quod facit Dio. An a Dione, tantum laudes Pompeji quærimus etiam in vitiosis? Et num idcirco Plutarchus quoque, ut Cæsarianus est differendus?

5. Fuit equidem Magnus in re bellica, & nautica Pompejus: sed magnorum est, & humanum, falsa quoque ipsos quandoque specie falli & decipi. Theatro exstructo, ut populum ab armis ad ludicra propelleret: finem sibi propositum, oppido est assecutus; sed eo pacto corrupit mores, & Remp. suo milite spoliavit: qua de re nedum Tertullianus (7), antiqui Romani conquesti sunt. (8) Amicos sibi creare, sua potentia sibi proposuit: fecit, sed electione prava, discretione pejori, indulgentia pessima in his usus; oppido est deceptus, & aberravit. *Quam enim meritis suis* (cum eodem Plutarcho inquam (9), *obtinebat in urbe potentiam, hac pro aliis abutendo; quantum illis conciliabat opum, tantum suam imminuens gloriam; imprudens potentiæ suæ vim & molem evertit. Atque ut firmissimæ urbium partes & loca; ubi hostem acceperunt, illis suum adjiciunt robur; ita per Pompeii opes, sublatus in Remp. Cæsar, quibus viribus adversus alios pollebat; iisdem ipsum evertit & prostravit.* Luscus erat, aut uno tantum vidit oculo Pompejus, qui duobus quam maxime cernere debebat. Oportuit enim in re gravissima, in primis prospicere suæ gloriæ, & fugere adulatores (10): nec tam aliorum augere vires, quam suas: ac nosse denique, num iidem unquam, validiores a se redditi, sibi inimici futuri essent. Oportuit insuper præ omnibus, modum imponere suæ spei suæque gloriæ, easque ad libellam regere; saltem in dictis & rebus, quæ propalam gerebantur: tandem nec insanire unquam, & extra se rapi. Tunc *enim spiritus illum incessare tanti, ut superarent, cum gratulationis magnitudine, rerum ipsarum reputationem: abjectaque cautione, nimiam sumpsit audaciam, & contemptum Cæsaris virium: quasi neque armis in eum, neque graviore mole opus esset habiturus; sed longe facilius eum, quam evexisset, dejecturus.* * *Usque adeo autem inflatus animo Pompejus fuit, eoque securitatis evasit ex confidentia; ut etiam timentes bellum rideret. Atque illos, qui dicebant, si moveret Cæsar ad urbem, non videre se copias, quibus illi resisterent; arridens vultu remisso, jussit bono animo esse. UBI enim ITALIÆ inquam, EGO PEDE TELLUREM PULSAVERO, COPIÆ EQUITUM ET PEDITUM PRODIBUNT.* Verba hæc non Dionis sunt, sed Plutarchi (11) qui non fuit sane Cæsarianus.

6. Quis Pyrgopolinices & gloriosus miles sic sit in scena locutus? Tantus imperator adeo fidit infidi maris (populi) demulsus fallaci tranquillitati, & ab eo magna cuncta sibi promisit, ut inimicum armatum & vicinum, inermis ipse despexerit, & nihil sibi penitus consuluerit. *His Pompejus enim*, pergit Plutarchus (12) *inflatus, delectum militum, quasi nihil timens, negligebat; premebat verò Cæsarem (ut putabat) verbis & decretis, quæ ille floccipendebat.* Ita censuram, & seriam irrisionem Plutarchus in eum, ob ejusmodi exercet jure. Attamen hic est magnus ille, qui postmodum tam levi motu Cæsaris, se Roma fuga proripuit, excessit Italia, victus est. Tanta equidem securitas, tanta jactantia, non arguunt sane nec magnum militem, nec Thrasonem, qui dum jactat, tremit & pavet totus. Libere & liben-

(1) Plut. pag. 623. (2) Histor. 2. num. 38.
(3) Plut. ibidem. (4) Plut. pag. 629.
(5) Plut. pag. 633. (6) Apud Plut. pag. 635.
(7) Libello de spectaculis: *Pompeius Magnus, solo Theatro suo minor, cum illam arcem omnium turpitudinum exstruxisset; veritus quandoque &c.*
(8) Tacit. Annal. 14. 20. *Erant qui Cn. Pompejum incusarent a senioribus ferrent, quod mansuram Theatri Sedem posuisset, Patrios mores funditus everti per accitam lasciviam &c.*
(9) Plut. pag. 643.
(10) Plut. in Pompejo pag. 644.: Coss. in sequentem annum, Pisonem Cæsaris socerum, & Gabinium, principem inter ejus adulatores.
(11) Plut. pag. 650. (12) Plut. pag. 6[illegible] D.

benter loquor ipsis Plutarchi verbis, ne maledicus ego etiam videar in Pompejum, & Cæsarianus pariter habear cum Dione: qui mox cum iisdem, Cæsaris quoque (ut bonum decet historicum) detegam vitia, & peccata: post quam hoc egit Plutarchus, cui ut *βιογράφῳ*, licebat ea silere.

7. *Pompeji quidem* ex urbe, *discessum alii inter optima consilia bellica numerant; ipse verò Cæsar* (qui vix capta Arimino, urbe excessisse Pompejum sensit) *mirabatur, quod qui munitam insederat urbem* Brundusium; *copias Hispanicas expectaret*, marique polleret; reliquisset, & excessisset Italia. Reprehendit etiam Cicero. * Ipse re ostendit Cæsar, magnopere se tempus formidare: Numerium enim Pompeji amicum, quem captum habebat, misit Brundusium, pacem æquis conditionibus petens (1). Sed adulatoribus nimium Pompejus aures prebuerat, (inquit Plutarchus (2)) qui *multis dictis virum impotentem gloriæ, & ruboris erga amicos, eum impulerunt, ut rejectis consiliis optimis suis, ipsorum obsecundaret spei & moribus: quod nec navigii gubernatorem, ne dum tot gentium & tantarum copiarum conveniebat, summum imperatorem admittere*. Esto namque, & quidam hominem in præceps proruebant; an non ipse Plutarchus, alios multos amicorum audiisse dicit, ut copias pararet, ne imparatus a Cæsare, si moveret (ut movit) deprehenderetur? Stolidi Ducis semper est ex animo contemnere inimicum, & inermem inveniri, armatum tantum verbis & decretis, post datum tempus, & copiam habitam facile comparandi. Tum excedere Italia, eam hosti relinquere, oblatam pacem & æquis conditionibus, spernere, solius fatui scelus fuit.

8. *Pompejus* (subdit & fatetur ipse Plutarchus (3), *simulatque Cæsar, quinque millibus trecentis, unum occupavit Italiæ oppidum* Ariminum, *excessit præ metu urbe, aut cum paucis cedens ignare, aut plures falsò conjiciens; exportatisque liberis suis & conjuge, aliis autem civium destitutis, fugæ se mandavit: quum aut pugnandum pro patria esset, aut pax a fortiore accipienda*. * *A Pompejo Cæsar, qua re erat inferior, inde declinavit, ne incommodum acciperet: ubi præstabat, coëgit signa terrestribus copiis; de summa rerum conferentem impingere: propinusque potitus, eo facto est pecunia, commeatibus, mari, quæ illi citra prælium suppetebant. Quæ autem prætenditur hic satisfactio* (*ἀπολόγημα*) *ea maximum est tanti Ducis crimen*. *Novitium enim imperatorem, strepitu & acclamationibus in mollitiem & timiditatem consternatum, tutissima relinquere consilia, non sit sane novum, sed condonandum: Pompejum verò Magnum, cui populus Romanus castra, patriam, prætorium, Curiam; perfugas & proditores vocabat illos, qui Remp., Præturam, Consulatum gerebant: quem nullius cognoverant militem, sed eum qui omnia stipendia, fortissimè sub se ipso compleverat imperatore; quis ferat Favonii & Domitii dicteriis, & ne Agamemnon appellaretur; tandem non expugnatum, ut de imperio & libertate aleam jaceret?* Dio autem in L. Septimium, Gabinium, & alios insurgit lib. 42. quòd Pompejo apud Pelusium fuga dilapso, *impie* (*ἀνοσίως*) *necem sunt machinati*. Quin Cæsarem ipsum ridet, quod *viso Pompeji capite illacrymavit, lamentatusque est, & facinus detestavit*. *QUA SIMULATIONE, RISUM MERUIT* (*ἐπεὶ δὲ δὴ τῷ προσταίῳ, γέλωτα ὤφλισκανε*): *qui nullam aliam ob rem in Ægyptum properaverat, quam ut Pompejum, si adbuc superstes esset, conficeret: ὃ ἵνα αὐτόν, εἰ περιῆν, προσκατεργάσαιτο*.

9. Neque hìc tantum ejus in Cæsarem candor deprehenditur, sed alibi quoque sæpe (secutus Suetonium aliosque) ubi is illaudanda egit. In laudibus autem sequitur & Plutarchum: qui in Cæsare prope majora habet, quam Dio. *At bellorum*, inquiens (4) *quæ dein Cæsar gessit expeditionumque, quibus domuit Galliam, tempus; quasi aliud exordium cepisset, & aliam vitæ, novarumque actionum esset ingressus viam; NULLO EUM, vel laudatissimorum atque summorum imperatorum, INFERIOREM bellatorem, & ducem ostendit. Sed sive cum illo Fabios, Scipiones, Metellos, ÆQUALESQUE EJUS, aut paullo superiores, Syllam, & Marium, ambosque Lucullos, vel IPSUM ETIAM POMPEJUM* (minora his dixit Dio, & accusatur favisse Cæsari), *cujus ex omnis generis bellica virtute, superabat gloria Cœlos, conferas; RES GESTÆ CÆSARIS ANTECELLUNT. ALIUM, locorum, quibus bellum gessit asperitate; ALIUM Provinciæ, quam subegit amplitudine; multitudine ALIUM & ferocitate hostium, quos superavit; ALIUM morum, quos cicuravit feritate, & immanitate; ALIUM clementia & lenitate in devictos; ALIUM in commilitones munificentia & beneficiis; OMNES verò præliorum & hostium interfectorum immenso numero. Quippe ANNIS NON TOTIS DECEM, gesto in Gallia bello; OPPIDA PLUSQUAM OCTINGENTA vi cæpit; GENTES subegit TRECENTAS; SIGNA* diversis *temporibus contulit cum TRICIES CENTENIS MILLIBUS*: ex quibus *DECIES CENTENA MILLIA in acie interfecit; alterum tantum cepit*. Quod hoc apologema Dioni majus?

10. Hinc videas, utri Imperium magis, Pompejo ne an Cæsari debebatur. Cæsari indubie debebatur, authore ipso, post Cratippum, Plutarcho: & quidem necessario, quòd pro eo Deus etiam se declaravit. Impius hæc irrideat: non irrisit tamen Plutarchus, etsi Ethnicus, & Cratippus apud eundem. (5) Peripateticus hic philosophus, cum Pompejo, qui Mitylene ad eum *conversus* (*ille enim ex urbe ad eum visendum*, post cladem *descenderat*) *conquestus est, & cum eo disputavit nonnihil de Providentia; assensus Cratippus est; traduxitque eum ad spem meliorem*: *NE ACERBUS VEL IMPORTUNUS FORET, REPUGNANDO. Nam quæsivisset tandem Pompejus de Providentia aliquid: ille demonstrasset, PROPTER PERVERSAM REMPUBLICAM, REBUS, PRINCIPATUM UNIUS OPUS ESSE. Quæsisset præterea, qui, & quo propriæ signo credamus, si Cæsarem vicisses; rectiùs te quam illum fortuna usurum fuisse? Verum RES DIVINÆ SUO ORDINI RELINQUENDÆ*. Hæc Pompejo Cratippus, cui unum erat reliquum, [nec apertius loqui potuit, præsertim his ultimis verbis] dicere Pompejo coram, Monarchiam a Deo Cæsari designatam. Plutarchus verò in Bruto, (6) ita locutus est: *Cæsaris dominatus, dum constitueretur, non parum præbuit negotii adversariis. Ubi eum victi receperunt, nomen tantum & opinionem apparuit esse, factum verò ab illo sævum, vel tyrannicum exstitit nullum; imo rebus ipsis poscentibus*

(1) Plut. pag. 653. E. (2) Plut. pag. 655.
(3) Plut. pag. 663. C. (4) Plut. pag. 714. D.

(5) Plut. pag. 659. (6) Plut. pag. 1030. B.

bus ***UNUM PRINCIPEM***, *leniſſimum quaſi medicum*, ***AB IPSO SE DEO OSTENDIT DATUM.*** *Quare Cæſarem illico* ***POPULUS ROM.*** *deſideravit*, ***FUITQUE INFENSUS ET IMPLACABILIS PERCUSSORIBUS EJUS***. Meliore modò ſane conſilio, quam olim, quum uno tandem Principe opus eſſe feſſæ Reip. idem Populus Rom. rectè perſpexit, ſed male Pompejum hunc judicavit. Tunc enim *multi erant* (1) *qui etiam dicere publice non dubitarent*, ***NISI SUMMA RERUM AD UNUM DELATA ESSET***, *deploratam Remp. eſſe: medicumque tolerandum hanc medicinam qui faceret, quam leniſſimum*; ***POMPEJUM SIGNIFICANTES***. Et unum ergo Principem, eumque ab ipſo Deo deſignatum, Cæſarem; & vidit deinde Roma, & probavit diu, & diu poſtea deſideravit; Plutarcho teſte rurſus in Bruto etiam: (2) *Enim verò quoniam regi Imperium non ultra poterat a multis, ſed* ***UNUM POSTULABAT RECTOREM***: *intendens ſcilicet amovere Deus, & ſubducere unum illum, qui potiri rerum valenti* Cæſari *obſtabat; moratus eſt, non illa palma* & victoria Cæſaris, *in Bruti veniret notitiam, quamvis id prope eſſet factum*.

11. *Impie* igitur Brutus, & reliqui conjurati Cæſarem confoderunt, pro quo Deus ipſe tam multis ſignis & portentis, contra omnes alios, Pompejum in primis, voluntatem ſuam oſtenderat: & quem tamdiu ſuſtinuit, malorum Rom. Reip. leniſſimum medicum, & Principem melius, quam privatum. Ingratiſſimus proinde Brutus, qui in virum, cui beneficia tot continua, honores tantos, & vitam ipſam pluries datam, ſervatamque debebat? a quo etiam dum pugionem in eum ſtrinxit, titulo *filii* dictus eſt; & conſilia, & arma, & manus impias tendere auſus eſt. Atque hæc pro Dionis apologemate ſcribo in Brutum; cujus quidem res geſtæ traduntur a Poſidonio Apamienſi, *viro* (Strabone teſte) *corruptæ fidei*; ab Emphylo ejus *contubernali*; a M. Calpurnio Bibulo ejus *vitrico*; a M. Valerio Meſſala Corvino, qui cum eo in pugna ad campos Philippicos, *militavit*; & a P. Volumnio Eutrapelo, qui *ſecutus* eſt ſemper Brutum. *A Viro corruptæ fidei; a contubernali; a vitrico; ab ejus commilitonibus*, quid ſperes, præter mendacia & elogia? Cæterum, Brutus, (quod nemini obſcurum puto) ſecta fuit *Academicus*, veteris Academiæ; & Caſſius *Epicureus*, uterque impius & ſine Deo: cum quo hominum genere, nulla ex animo, vel ex apparentia, eſt honeſtas. Quam ob rem, eruditos demiror homines, pro ejuſmodi virtutum dehoneſtamentis, querelas tantas facere in Dionem; quod pennicillo ſuo, vivas eorum iconas orbi reliquit, velut anathemata impiorum.

12. Atque ex his gradum facio ad Ciceronem, pro quo Grammatici tantum admiratores, & Sophiſtæ adeo excanduerunt. Idolum ſuum ſibi ipſum conſtituerunt; cuique tantum litant, ſua etiam vota pendunt; hiſcereque in eloquentiſſium, ſapientiſſimumque Principem Oratorum Latii; in Demoſthenem Latinum, ex Cicerone Græco, quod ad ejus mores ſpectat & vitia; piaculum illis eſt, quod ſuum Heroëm veluti fœdans, Pyriphlegetonteo ſupplicio luendum eſt. Hinc illa eorum rabies cynica, hinc furor Eumenidum in Dionem, qui eum paululum vellicavit. Plutarchus in *Cicerone*, libera cenſura ipſum perſtrinxit, ut *malignum* in ſalibus, ut *impotentem* in gloria, ut in *corporis* cura *nimium*. Hæc ejus verba (3): *Urbanitas in facetiis ejus, & in ſalibus hiſce, forenſis viſa eſt & lepida: ſed quum eſſet in ea effuſior, multos offendit, & habitus eſt malignus.* * *Avebat ſupramodum celebrari: tenebat eum perpetuo cupiditas immenſa gloriæ, quæ multa ejus præclara frequenter interpellavit.* * Et alibi (4): *Fuit in corporis cura, curioſus & nimius.* (ἀκριβὴς καὶ περιττός) Eſto ſit vitium non animi, ſed naturæ quod *Cicero non habebatur vulgo nimium animoſus.* (5) quid de ejus effuſa dicimus jactantia, quæ nemini honeſto viro ferenda eſt? *Fuit* equidem, inquam cum eodem Plutarcho (6) *ea tempeſtate, auctoritas ejus in civitate, ſumma. Verum invidiam conflavit ſibi, nullo ille quidem flagitio; ſed quod ſe ipſe laudaret, & celebraret aſſidue, offendit multos.* Et nullum ejus flagitium, iſta dicit Plutarchus? *Ubique enim, ſive* ***IN SENATU***, *ſive in* ***CONCIONE***, *ſive in* ***JUDICIIS***, *habuit in ore Catilinam, & Lentulum. Libros denique & ſcripta* ***LAUDIBUS*** *complevit* ***SUIS***; *jucundiſſimamque & venuſtiſſimam dictionem, odioſam reddidit & ingratam auditoribus, hoc eum, quaſi morbo aliquo, ſemper comitante* ***IMPORTUNITATE***.

13. *Caruit*, non inficior *invidiæ adverſus* antiquos & Græcos vitio; *Ariſtoteles ei manantis* eſt *flumen auri*; *ut* Plato, *Jovem, ſi loqui vellet, ita dicturum eſſe*; *Theophraſtus* ſuæ *deliciæ* ſunt; *Demoſthenis* orationum probatior, ipſi eſt longiſſima: cujus amore *Philippicas* dixit, ſuas in M. Antonium orationes. Sed quibus Latinis, aut Græcis ſupparibus non invidit? quem cum laude debita unquam nominat? Si excipias Græcum Cratippum, (cui *Peripatetico impetravit a Cæſare jam rerum potito, civitatem Romanam* (7) quod ab eo impenſe laudaretur, invenias fere neminem. Sileo hominis ambitionem, *Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ*; tranſeo immane illud, *O fortunatam, natam me Conſule Romam*; mitto hiſtoriam ſuam, a ſe, buſtrophedon incepiſſe, deſiiſſe in Romulo; Num ejus jactantia. & malignitas ferenda eſt, quæ ex ipſo ejus ore prodit in Numatium abſolutum? *Quum enim aliquando* (8) *Numatio patrocinatus eſſet, atque abſolutus, neceſſarium ille Ciceronis poſtulaſſet Sabinum; eo prorupiſſe Ciceronem ira ferunt, ut jactaverit: Quid? an tu ex illo judicio, tua, Numati, evaſiſti innocentia? an non mea opera, qui multum caliginis, lumini offudi Tribunalis?* (ἐμοῦ πολὺ σκότος ἐν φωτὶ τῷ δικαστηρίῳ περιχέαντος.) An non idem egit in M. Craſſum? *Quum pro roſtris*, enim, *M. Craſſum magno populi plauſu ornaſſet, eundemque rurſus, haud magno interpoſito intervallo laceraret probris: ubi ille dixit: An non me ex hoc loco non ita pridem laudaſti? Ego verò, inquit; ſed commentandi gratia argumentum infame* (φαύλην) *declamans.* * *Quumque Metellus Nepos ei objiceret, plures ipſum teſtimonio ſuo oppreſſiſſe, quam ſervaſſe patrocinio: Fateor, inquit, plus mihi fidei, quam eloquentiæ eſſe.* En quanta fides, quanta veritas, & juſtitia, in eloquentiſſimo, ſed noxio Cicerone. Juvenes ſectemini etiam in vitiis Ciceronem: Lipſius vos hortatur; inſurgite in reprehenſores Tullii; atque utinam in has Syrtes, noſtra tempora, pro Ciceronis tuenda infamia, ſervanda fama, non incidiſſent! adeo his Ciceronibus abundamus.

14. Sed

(1) Plut. pag. 722. (2) Plut. pag. 1006. E.
(3) Plut. Pag. 803. C. (4) Plut. pag. 864. E.
(5) Plut. pag. 870. C. (6) Plut. pag. 872. C.
(7) Plut. pag. 873. A. (8) Plut. pag. 873. B.

14. Sed Satyram Dio scripsit in Ciceronem. Q. Fufius Calenus in Senatu hanc habuit pro Antonio orationem, esto etiam velis Satyram. Quid in his historicus Dio peccat? qui alioqui male peccasset in arte historica, & de posteritate nostra male meruisset, si quæ displicitura partibus (ut puta hic Ciceronianis) silentio præterisset. Vera debet historicus scribere, non silere. Sed scripsit in fullonicam Ciceronis; in vanitatem, qua se gente Tullia natum haberi studuit; in crura distorta cum Fufio est debacchatus; cum Fulvia Antonii uxore, obtruncati Ciceronis vultum sputibus, linguam acu pupugit; ejus domus & filiæ, vel cum filia, vituperia enudavit & silentio non obvolvit. Qui tanta a Caleno exigit, & Dione, æquus velim sedeat judex, & revolvat animo quanta in viventes, in suis passim Cicero orationibus jaciat, non jacula, sed arietes. Verres non Verres, sed vermis est: ipsi grunnit, & scelus est, non verò sceleratus, in omnibus & per omnia fœdus vitiis. Quid non debacchatur in Philippicis in Antonium? Quid non in aliis; in quibus homo mordacissimus, etiam citra injuriam sibi illatam, ex solo joco, & dicacitate, etiam in amicos irruit? Sed Calenus opponit vitia crurum. Cui illa non erant nota? Vatinius Cos., *quum humeris se Reip. de exsilio reportatum* Cicero, *gloriaretur*: (1) *Unde ergo tibi varices?* exprobavit. Vituperia domus erant publica & notoria; & eorum ipsæ Ciceronis epistolæ multa olent. Calenus equidem a defectibus generis, & officii, & patris & filii in hominem insurgit, quæ aliena erant a causa. Vitium hoc fuit temporis, non Caleni. Ipse Cicero hoc vitio maxime delectatur; qui ab atavis homines in suis Orationibus dehonestat, fereque semper a pueritia deturpat viros magnos, contra quos orat. Quid mirum ergo, si Calenus suæ ætatis oratores, & ipsum secutus est Ciceronem, in Invectiva maxima in Ciceronem? Sed mittimus magnum virum, qui ut delectatus est, amicos, inimicos, quosvis sua mordacitate, non provocatus quandoque, lacerare: ita non mirum si mordacis, fœmina tandiu provocata, sputibus vultum, & acu linguam venenatissimam diutius pupugit obstruncati.

15. Senecam, e re sit, post Ciceronem, prodire cum Dione, qui eum inique creditur lacerare. Lælius Bisciola, non ego, pro Dione in Senecam (quem rectè *æs sonans, aut cymbalum tinniens* dixeris cum Paulo) personabit. Eruditissimus hic Mutinensis e Soc. Jesu, sic pro Dione, merita expendit hominis (2) ut ejus hypocrisim, & Philosophiam scenicam & verbalem tantum, non sileat: ne luxus & avaritia, cum veritatis dispendio transigatur: *Raphaëli Volaterrano* (*lib. 19. Anthropologiæ*, * *arduum videtur, inter tot opes Senecæ, delitiasque hortorum, & rei studium non cupidi* potius ac *LUXURIOSI HOMINIS*, quam *PHILOSOPHI*, * posse vestigia servari. Certe Rhodiginus (libro Antiq. lect. XI. cap. 12.) eum perstringit, quasi *adulatorem*, ac *mendacem*, propter hæc ipsius verba (lib. Natural. Quæstionum sexto, cap. 81.) *Ego quidem* Centuriones duos, quos *NERO CÆSAR UT ALIARUM VIRTUTUM, ITA VERITATIS IMPRIMIS AMANTISSIMUS*, ad investigandum caput Nili miserat, *audivi narrantes*. Tam *in eo mendacium est manifestarium*, quam in Plauti Comedia *Mœchus*. Liberemus tamen Senecam ab criminibus: vel quod primis Imperii sui annis id Nero fecerit: vel quod nemo tam malus, quin aliqua in re bonus: tametsi levis hæc defensio, cum solus hoc Seneca scribat; nullum cæteri scriptores verbum faciant. *Ambitiosum* illum indicat, quod scribit Suetonius cap. 52. Neronis, his verbis: *Liberales disciplinas*, omnes fere puer attigit; sed a Philosophia eum mater avertit, monens, imperaturo contrariam esse: a cognitione veterum oratorum, Seneca, quo diutius in admirationem sui *detineret*. Et narrat Tacitus, Fenium Rufum, & Sofonium Tigellinum, objecisse illi, quod eloquentiæ laudem uni sibi adscriberet. Nam & Quintilianus libro X. cap. 1. eundem notat, quod non desisteret incessere potiores se, placere se in dicendo posse, quibus illi placerent, diffidentem.

16. Rursus Tacitus lib. Annalium 13. commemorat, P. Suillium, *Senecam studiis inertibus*, & juvenum imperitiæ assuetum, *INVIDERE* iis, qui vividam & incorruptam eloquentiam tuendis civibus exercerent, affirmantem. Hic autem ille est Suillius, qui ante criminatus fuerat Valerium Asiaticum, & alios illustres Romanos cives, ut lib. XI. acephalo, ipso initio scribitur a Taciro: quem item præpotentem vocat ac venalem, & Claudii Principis amicitià diu prospere, numquam bene usum. *Adulatorem* profectò se ipse ostendit in consolatione ad Polybiam cap. 35. & 36.; *MIRIFICIS CLAUDIUM CÆSAREM LAUDIBUS* extollens; in *QUEM TAMEN MORTUUM*, *petulanter* insultat. *Adulatorem* item notant iidem ejus accusatores, citaro 14. libro Taciti; *QUOD CARMINA CREBRIUS FACTITARET*, postquam *NERONI AMOR EORUM EVENISSET*. Nam ad poëticam pronum fuisse Neronem, loco citato tradit Suetonius; & carmina libenter, & sine labore composuisse. Certè Plinius libro epistolarum quinto, epist. 3. Aristoni, *SE EXCUSAT ETIAM SENECÆ EXEMPLO*, *quod versus pangeret*.

17. *INGENTES* item *OPES CONGESSISSE*, *villas possedisse magnas ac multas*, *DELITIIS ETIAM HORTORUM DELECTATUM*; eorum temporum vicini Tacitus, Plinius, Dio: & ab iis remoti Scriptores, Ausonius, & Xiphilinus Dionis abbreviator, literarum monumentis consignarunt. Et Ausonius quidem, ita scribit in Panegyri: *Dives Seneca*, nec tamen Consul, arguetur rectiùs, quam prædicabitur, non erudisse indolem Neronis, sed amasse sævitiam. Dio maxima ipsi vitia & scelera, quæ ab Ausonio indicantur, appingit: adulterium videlicet cum Agrippina Imperatoris matre; auctorem ejusdem a filio interfectæ: pullarium item fuisse Imperatoris, idque vitium ab eo Neroni insitum. In hoc tamen mendacium agnoscunt docti quidam & malignitatem Scriptoris; quando etiam stylum acuit in optimos viros, Ciceronem, Brutum, & Cassium. Quæ vera esset defensio, nisi ferme eadem apud Tacitum libro 13. P. Suillius Senecæ exprobaret, his verbis: *Se Quæstorem Germanici, illum domus ejus adulterum fuisse*. An gravius existimandum, sponte litigatoris præmium honestæ operæ assequi, quam corrumpere cubicula Principum fœminarum?

18. Eundem etiam in invidiam vocat, *OB IMMENSAS EJUS DIVITIAS*: *Qua sapientia, qui-*

(1) Apud Macrob. Saturn. 2. c. 3.

(2) Bisc. subseciv. t. 2. lib. 8. c. 39. pag. 620.

bus Philosophorum præceptis, INTRA QUADRIENNIUM Regiæ amicitiæ, TER MILLIES SEXTERTIUM PARAVISSET? Nam & hoc Dio in eo reprehendit: ut jure Budæus lib. 5. de asse, scribat, fidem scriptis ejus & auctoritatem propterea derogari. Si enim scripta ejus æstimentur, nemo unquam animosius calcasse divitias, & pauperiem securam adstrictiùs eo, amplexus fuisse videbitur; prudenter colligens, si sextertium ter millies, quarto jam anno Imperii Neronis quæsierat; quid putandum habuisse illum octavo ejusdem Imperii anno, cum oratione habita, se apud Neronem, adversus calumniatores defendit? At bonis artibus comparasse illum dices. Verò: si bonæ artes, fœnora sunt. Fœnoribus magna ex parte locupletatum, idem Suillius, apud Tacitum, eodem libro prædicat. Romæ testamentum, & orbos, veluti indagine ejus capi: Italiam & Provincias immenso fœnore hauriri. At sibi labore quæsitam, & modicam pecuniam esse. Nam & cum MORERETUR; PRÆDIVES, ET PRÆPOTENS, lib. 15. a Tacito dicitur. De ipsius verò hortis & fundis, Columella lib. 3. cap. 3., & Plinius lib. 14. cap. 4. scribunt: & Plinius quidem eum vocat, PRINCIPEM eruditionis, & POTENTIÆ; quæ postremò nimia fuit super ipsum.

19. Addamus Juvenalem Satyra X., qua demonstrat, nihil esse hominibus tutum in hac vita: & insidias parari virtuti, doctrinæ, eloquentiæ, opibus, honoribus; quibus non? EXEMPLO Cassii Longini Jurisconsulti, SENECÆ, Plautii Laterani, quos Nero ad necem compulit, ut opes eorum invaderet.

Temporibus diris igitur, jussuque Neronis,
Longinum, & MAGNOS SENECÆ PRÆDIVITIS HORTOS
Clausit, & egregias Lateranorum obsidet ædes.

Hic igitur se divitiarum maximum exemplum proponere justiùs debuit, quam Cn. Lentulum Augurem. quem (libro de beneficiis 2. cap. 27.) quater millies sextertium habere, se vidisse commemorat.

20. SIMULATOREM quoque EGREGIUM Tacitus libro 13. ostendit his verbis: *Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messalinæ, ordine remotum, reddidit Senatui; clementiam suam obstringens crebris orationibus, quas SENECA testificando, quam honesta præciperet, vel causa jactandi ingenii, voce Principis vulgabat.* Indicat eodem loco odium Neronis in matrem, in Senecam referri ob Actæ libertæ amorem, *donec vi amoris*, inquit, *subactus, exueret obsequium in matrem, Senecæque permitteret.* Excusat Senecam, si tamen excusat, oratio ipsius ad Neronem habita, quam recitat 14. libro Tacitus; cui subdole, & dissimulato egregie odio, ut bonus discipulus Nero mox respondit, additis orationi fallacibus blanditiis. Hoc breviter Suetonius in Nerone, ita scribit cap. 34. *Senecam præceptorem ad necem compulit, quamvis sæpe commeatum peteuti, BONISQUE CEDENTI, persanctè jurasset, suspectum se frustra; periturum potius, quam nociturum.*

21. PRODITOREM etiam, Fabius Romanus Hispo, apud Tacitum libro 14. extremo: *Secretis criminationibus incusat, ut C. Pisonis socium. Sed validius a Seneca*, inquit Tacitus, *eodem crimine perculsus est: unde Pisoni timor, & orta insidiarum magna moles, sed improspera.* Et lib. 15.: *Natalis totius conjurationis magis gnarus*, & post pauca, [60] idem *Natalis prompsit, missum se ad ægrotum Senecam, ut viseret, conquerereturque, cur Pisonem aditu arceret? Melius fore, si amicitiam familiari congressu exercuissent. Et respondisse Senecam, Sermones mutuos, & crebra colloquia neutri conducere: cæterum salutem suam, incolumitate Pisonis niti.* Inimicorum item *suorum odia*, & quas acceperat injurias acerbe persecutum, *parum philosophe dignè*, P. Suilli damnatio probat, ut est apud Tacitum lib. 13. qui eum, *non sine invidia Senecæ*, damnatum narrat. Nam & idem Suillius Senecam increpat, ut infensum amicis Claudii, *sub quo*, inquit, *justissimum exsilium pertulisset.* Tum & se ipsum ultus est libello eo, qui *ludus de morte Claudii* inscribitur, graphice descriptis Claudii vitiis, & sceleribus: tametsi *adulatorem* se ostendit ejusdem Claudii, de exsilio suo his verbis modeste ac timide scribens: *Nec enim sic me dejecit, ut nollet erigere; imo ne dejecit quidem, sed impulsum a fortuna & cadentem sustinuit, & in præceps euntem, leniter divinæ manus usus moderatione deposuit.*

22. *Ingratus* item Agrippinæ fuit, si verum est; ut adnotavimus, auctorem fuisse Neroni illius interficiendæ. Nam illa, ut loquitur Tacitus libro 12, *ne malis tantum facinoribus notesceret, veniam exsilii ipsi Annæo Senecæ, simul Præturam impetrat; lætum in publicum rata ob claritudinem studiorum ejus, utque Domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis ejusdem ad spem dominationis uteretur: quia Seneca fidus in Agrippinam memoria beneficii, & infensus Claudio dolore injuriæ credebatur.* Multa ex his, quæ attulimus; quantæ fuerit auctoritatis, & potentiæ Seneca, demonstrant: & illud, quod Afranium Burrhum, cui vade infensus erat Nero, in Prætura detinuit: cujus postea *mors* ut ait Tacitus, lib. 14., *infregit Senecæ potentiam: quia nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto: & Nero ad deteriores inclinabat.* Quorum hæ criminationes in Senecam fuerunt, *tanquam augeres; & privatum supra modum evectas opes, adhuc augeret; quodque studia civium in se verteret. Hortorum quoque amœnitate, & villarum magnificentia, quasi Principem supergrederetur.*

23. Tacitus duobus aut tribus illum verbis defendit, quum bonis artibus usum fuisse commemorat. Duobus autem locis objecta sibi vitia Seneca depellit: alter est epistola 84., quæ initium est libri 12. In ea enim ejus frugalitas & parsimonia describitur, præter cætera utitur hac oratione: *Panis deinde siccus, & sine mensa prandium; post quod non lavandæ manus: dormio minimum: consuetudinem meam nosti: brevissimo somno utor, & quasi vigilo* (sive ex vetusto Codice, *interjungo*: sumpta ab aurigis metaphora) *satis est mihi, vigilare desiisse*, &c. Frigida tamen defensio; nam de se jam sene loquitur: Alter est libro *de vita beata*, quam fortasse scripsit, ut calumniatoribus responderet, qui ob illius opulentiam, invidia rumpebantur. Nam cap. 8. sibi fuisse indicat opes quasi adventitias, & eo loco, quo sunt in castris auxilia, & armatura levis, scilicet ut serviant, non ut imperent. Et cap. 9. Voluptates sibi fuisse, quasi accessionem: & cap. XI. quæ sequatur & pareat, non regat; ut Nomentanum regebat, atque Apicium: & cap. 12: Hæc omnia interposuisse vitæ, ut ludum Jocumque inter seria. Addit cap. 15. ista bona fortunæ consequentia sum-

mum

mum bonum, non consummantia: maxime verò cap. 17. & sequentibus, sibi ipsi objicit, quod item ejus æmuli, qui (ut loquitur) Philosophiam collatrabant, illi objiciebant. *Quare ergo tu fortius loqueris, quam vivis? Quare superiora verba submittis, & pecuniam, necessarium tibi instrumentum existimas; & damno moveris; & lacrymas, audita conjugis, aut amici morte, demittis; & respicis famam, & malignis sermonibus tangeris? Quare cultius tibi rus, quam naturalis usus?* Respondet, *co* nu·i se, *non ut optimis par sit, sed ut malis melior. Hoc mihi satis est*, inquit, *quotidie aliquid ex vitiis meis demere*; & similia.

24. Et cap. 18., Philosophos omnes dixisse, non quemadmodum ipsi vixerunt, sed quemadmodum ipsis vivendum esset. Et cap. 20. Licet non præstent Philosophi, quæ leguntur; multum tamen præstant, quod loquuntur, quod honesta mente concipiunt. Nam etsi paria dictis agerent; quid esset illis beatius? Et cap. 21. vulgaria bona, ita contemnenda ab eis, aut mala corporis non exstimanda, non ne habeant, sed ne solliciti habeant. Et cap. 22. Propterea sapientem opes habere, quia major materia sapienti viro sit, animum explicandi suum in divitiis, quam in paupertate. Et concludit, hoc esse discriminis inter sapientum divitias, & cupidorum; quod non eundem apud utrumque habeant locum. *Mihi*, inquit, *divitiæ, si effluxerint, nihil auferunt, nisi semetipsas: tu stupebis, & videberis tibi, sine te relictus, si illæ a te recesserint: apud me divitiæ aliquem locum habebunt, apud te, summum. Ad postremum, divitiæ meæ sunt, tu divitiarum.* Et cap. 23. Sapientem habere opes bonis artibus, cupidum malis; hunc sordidè, aut luxuriose possidere, illum honeste & magnifice. *HÆC SANE PRÆCLARA, SED FUCATA VITIORUM EXCUSATIO.*

25. Ita bene claudit, sed enervi nimium & elumbi Bisciola oratione: qui in Senecam retorquere poterat proprii oris confessionem, & num opes, bonis artibus, an malis, oppressione, & fœnore enormi, digno sane, philosopho, acquisierat. Exueret proinde se Philosophi persona, & suo vultu prodiret, bonæ philosophiæ hypocrita, qui tantas opes ideo congerebat, ut everso Imperio a Nerone; in se divitiis, scientia, fama diverteret; & a fascinato populo posset emere. Hinc illa ejus conjuratio cum aliis in Neronem; hinc alia multa, de quibus supra: quæ *admirator* æternus ejus Lipsius, frustra dissipare contendit. Ni velimus in deplorata causa, Stoici, perfidi, & impotentis ad luxuriam, ad avaritiam, ad gloriam; ad jactandum ingenii sui vires, se pro Senecæ operibus, potius quam pro Seneca, exercuisse.

26. A Senecæ vita, contraria suis gestis; digrediamur ad Legionem Fulminatricem, pro qua jam tum a Xiphilino Dio male audit apud nostrates. Pro eo, Criticorum plures suum stylum superiore capite acuerunt. Nos illis addimus nihil; Sed offerimus Samuelem Basnagium, (1) qui suscepturus idem hoc argumentum, pro Dione sic arguit in zelotas sine Criterio; oppressos a præjudiciis:

27. *Ut autem præcipue in arcem traditionis veterum intendamus, quatuor sunt hic a nobis, diligenter examinanda. Primum fuerit ne in Marci* Aurelii *exercitu Legio Melitinensis, quæ Christianis tota constaret? Secundo, Legio, fulmineæ nomen adepta fuerit, ob patratum, precibus ejus miraculum? Tertiò, Marcus ne pluviæ, qua cum exercitu recreatus est, auxilium Christianis adscripserit? Denique, ea de causa miserit ne Senatui literas, UT AB EJUSMODI HOMINIBUS POENAM DIMOVERET?*

28. *Primum quod attinet, (num. 4.) non ii sumus, qui inficiemur, Christianorum aliquos ad Marci signa convenisse, Scimus enim ex Tertulliano, militem fuisse, qui libero capite, coronamento in manu ocioso, Tribuno responderit, CHRISTIANUS SUM. Novimus etiam; imperante Gallieno, Marinum Centurionem Cesareæ, nobili functum esse martyrio. Illud etiam faciles largimur, Christianorum precibus, qui Romanorum in Legionibus militabant, impetratam esse pluviam. Quid ni? cum multum valeat deprecatio justi efficax, Eliseique orationibus, vallis impleta sit aqua; cujus penuria maxima erat in exercitu Regum Israëlis, Judæ, & Idumæorum. Fidelium potius, quam Marci precibus auxilium pluviæ laboranti exercitui fuit adductum. Quod verò Legio esset, quæ tota Christianis constaret, in animum quidem nostrum inducere nequimus. Quippe etsi bellum, licite justeque geri possit: quod eruditè more suo ostendit Grotius DE JURE BELLI ET PACIS lib. 1. cap. 2. constat tamen Christianos, alienum a militia gessisse animum, quorum mites, placidique mores, cum cruentis armorum exercitiis non congruebant.* * *Neque propria Septimii sententia hæc est. Hoc ipsum sentit & Origines contra Celsum,* * *Lactantius quoque hoc scripto prodidit.* * *Rarissimi ergo Christiani Marci in exercitu; quibus tamen abundabat, si vel una Legio, Christianis militibus tota constabat. Quanto plures exstabant in manipulis, cohortibus, Legionibus! Quin etiam captu est difficillimum, qua ratione Christiani in unam Legionem seorsum convenire, aut qua de causa? Neque etiam animo complecti valemus, qui fieri potuerit, ut grassanti, Imperante Aurelio, persecutioni, ea Legio Christianorum, eximeretur.* * *Est ne igitur verisimile, integram Christianorum Legionem,* * *adeo placide in exercitu egisse? Mirari quoque subit, qui scripserit Eusebius, hostes fuisse stupefactos ad spectaculi novitatem, quod flexis in terram genibus, Legio hæc Christianorum preces funderet: cum eo singulis saltem dominicis officio, coram hostibus defungi debuerit; Hac sane fidem a nobis non impetrant. Itaque Tertullianus, non Legionis, sed CHRISTIANORUM MILITUM, semel & iterum mentionem fecit.* * *Aliud verò CHRISTIANI MILITES, aliud Legio Christianorum. Non si Christiani milites, Marci in exercitu, ideo & Legio, quæ Christianis tota constaret: quod si Legio ejusmodi sub M. Aurelii Signis non militavit, pars maxima Eusebianæ narrationis, perit funditus.*

29. *Legio hæc Melitina (n. 5.) appellatur, quod vocabulum crucem nobis figit animo. Extat columna rotunda in Capitolio, ex qua Baronius triginta nobis Legionum nomina suppeditavit:*

I. Nom. Leg. II. Aug. * *XII. Fulm.* *

De legionibus fuse satis Dio locutus est. In quo frustra Legio quæreretur, cui MELITINÆ nomen. Itaque proprium Legioni id nomen non fuit. Sic ergo vocatur, quia MELITINAM Præfecturam habitabat, quomodo GALLICA LEGIO, quæ, teste Dione, Phœniciam incolebat; aut FERREA, quæ Judæa consistebat; illa LEGIO PHOENICIÆ, hæc LEGIO JUDÆÆ, recte vocari potuit. MELITENA regio est, cujus non semel Strabo meminit (lib. XI.) *AMA-*

(1) Tom. 2. Annal. Politico-Ecclesiastic. ad an. Christi 174. num. 3.

NUS AD EUPHRATEM, ET MELITENA PROGREDITUR, QUA COMMAGENA JUXTA CAPPADOCIA PORRIGITUR. Libro quoque sequente [12.]: *CATAONUM CAMPI, ET MELITENA, CIVITATEM NULLAM HABENT. Ergo Provincia Melitina est (quia absonum dictu, de urbe foret) quæ civitatem nullam habet:* (Strabo sequitur; *SED CASTELLA IN MONTIBUS MUNITA, AZAMORA, ET DASTARCUM*: in quibus, ad custodiam Provinciæ ea Legio). *De eadem & regione Plinius* (lib. 6. cap. 3.) *CAPPADOCIÆ PARS PRÆTENTA ARMENIÆ MAJORI, MELITINE VOCATUR, Hanc tamen legionem Eusebius in Armenia minori* (lib.8.cap.6.) *collocat: CÆTERUM PAULO POST, QUUM ALII IN MELITINA ARMENIÆ REGIONE*, &c. *Et de Constantio Marcellinus* lib.20.cap.21. *IPSE PER MELITINAM, MINORIS ARMENIÆ OPPIDUM, EDESSAM VENIT. Urbs autem in ea regione nominis ejusdem nulla; quod etiam patet ex Tabula prima Asiæ Ptolemæi cap. 7. Errat Stephanus scribendo: MELITINA URBS CAPPADOCIÆ, DE QUA STRABO* libro XI., *quia Strabonis ætate urbs in Cappadocia nulla fuit hoc nomine. Valesius ab hoc oppido, Legionem statuit fuisse vocatam, in quo consistebat: Nos a Præfectura potius, nomen invenisse censemus.*

30. *Sane moris erat, Legiones in Provincia potius, quam in urbe una collocari. Sic apud Dionem lib.55. p.564. Tertia AUGUSTA in Numidia, Quarta SCYTHICA in Syria; Quinta MACEDONICA in Dacia. Doctissimus ille Scaliger: MELITENÆ (inquit Animadv. ad Eusebium pag.223.) LEGIONIS MEMORIA OMNIS INTERCIDIT, NEQUE UNDE NOMEN ACCEPERIT, SCITUR: qua de causa non immerito, Salmasio pœnas dedit (Plinian. Exercitat.* pag.492. 699.) *Hoc si advertisset Scaliger, non temere pronunciasset, aut nullam esse Meliteneam Legionem; aut a MELITA dictam esse, non a Melitene. Fatendum tamen est, cum Legiones a locis in quibus præsidium agebant, appellare moris non fuerit, Eusebium non satis accuratè scripsisse, milites Legionis Melitenæ, quæ proprio nomine vocanda fuit. At eo casu evanuisset appellationis mysterium. Quippe ex Dione tenemus, DUODECIMAM LEGIONEM, QUÆ FULMINEA vocabatur, sedem habuisse in Cappadocia, cujus pars est Melitene, si Plinio fides. Quæ appellatio diu ante Legionem incessit, quam Marcus in Quados expeditionem susciperet; ut id nominis ab evocatis cælo fulminibus, ad delendos hostes Romanorum, non sit adepta. Plures ab eruditis, ea de re exhibentur Inscriptiones, quarum una est observata dignissima, Trajani temporibus enarata.* Q. PETRONIUS C. F. PUB. MODESTUS P. P. BIS LEG. XII. FULM. ET LEG. I. ADJUT. &c. DEDICAVIT. *Videantur, Scaligeri in Euseb. Animadv., & Baronii Annales an.176. num.18.* (1) *Cum ergo in Dione, variisque Inscriptionibus, unius FULMINEÆ LEGIONIS mentio fiat; cujus nomen bello adversus Quados a Marco suscepto, est longe antiquius, illud quidem admitti nequit, quod tradit apud Eusebium Apollinaris: LEGIONEM IPSAM* &c. *EXINDE CONGRUO REI MIRACULO, FULMINEAM AB IMPERATORE ESSE COGNOMINATAM. Verò proxima conjectura hæc est, Legionis nomen ansam figmento præbuisse, de Legione tota Christiana, quæ precibus extorserit suis fulmina, quibus rubente dextera, Deus Quados jaculatus est: unde nobilis ille titulus, ortus etiam suos habuisse credendus est.*

31. *Illud etiam animo ponderemus, crediderit ne Marcus, pluviæ beneficium a Christianis fuisse impetratum? Hoc autem credere non possumus. Ea religione, qua Marci perfundebatur animus, qua colebat Numina, votis precibusque fatigavit: quod etiam testatur Themistius in Oratione ad Theodosium, hoc titulo: QUÆNAM REGIA MAXIME SIT VIRTUS: sic enim Jovem compellat suum:* Te vitæ largitorem hortor, atque oro, et dextra, quæ nullius sanguinem fudit. *Itaque in Nummis cernitur Imago, vel Jovis, vel Mercurii, Marci precibus annuentis. Jovis pluvii imbres dantis, visitur effigies, apud Baronium an.176. num.24. Nos quoque Pagius docuit, exstare in Gaza Ludovici Regia nummum argenteum, qui inscribitur,* M. ANTONINUS AUG. TRIB. POT. 28. *Visitur Caput Antonini laureatum. In postica:* RELIGIO AUG. IMP. VI. COS. III. *Cernitur* MERCURIUS *stans, qui dextra pateram, & sinistra caduceum tenet. Debuit tamen Marcus in eo nummo scribi, Imp. VII. quod a militibus appellatum esse ex Dione scimus* (2): *Denique non Christianorum, sed Marci oratione, pluviam impetratam esse, in Themistio legitur;* EA PRECE DIVINUM SIBI PLACAVIT NUMEN, AC STATIM SERENITATE FACTA, MAGNA IMBRIUM COPIA, AD MILITAREM SEDANDAM SITIM, ERUPIT. *Itaque ea specie orans palmasque ad sidera tollens, M. Aurelius depictus fuit, eodem Themistio teste:* CUJUS REI, *inquit*, DESCRIPTAM IN IMAGINE PICTURAM VIDERE ME MEMINI: IN QUA MEDIA IN PHALANGE PICTUS ERAT IMP. MILITES VERO' GALEIS IMBREM EXCIPIENTES, DIVINITUS CONCESSO LIQUORE, SITIM EXPLEBANT. *Pio Antonino perperam tribuit Themistius (orat.15. pag.191.) quod ad Marcum pertinebat. Quod si Melitinensis Legionis, palam & publice fusis orationibus, ruisse arduum ethera & pluviam ingentem, Romanorum curas, sitimque diluisse Marcus novisset; una & totus scivisset exercitus, universusque Senatus. Eo ne igitur impudentiæ venissent ethnici, ut reclamantibus tot testibus; precibus Marci, numinumque favori, pluviæ beneficium acceptum referrent? Quid multa? Cum pro impiis ac scelestis, Christianos Marcus haberet; potuit ne sibi hanc induere persuasionem, quod ipsorum commendatione, a cælo pluviæ munus obtinuerit; cum in animis sit nostris hæc notio consignata:* IMPIOS A DEO NON EXAUDIRI? *Equidem si tanto se beneficio, Christianis devinctum esse Marcus existimasset; summa utique ipsos benevolentia non complecti non potuit; cum ab ingrati animi vitio maxime esset alienus. Est tamen certissimum, Christianis longe melius fuisse sub Commodo, Principe nefario, quam sub Marco Aurelio, optimæ indolis viro: secus autem evenisset, ob nuper collatum Marco beneficium, cum nullo Commodum peculiari auxilio sibi conjunxissent.*

32. Cum

(1) Aliam sub Hadriano vide in Grutero.

(2) Vidi & ego alium æreum parvæ molis apud Cl. Marchionem Alexandrum Capponium, in quo Jupiter e cœlo, hinc pluit, illinc intorquet fulmina; Marcus in terra palmis ad cœlum sublatis, orat: Sed destructa pene inscriptio, legi non potuit.

32. *Cum igitur ostensum sit, neque Romano in exercitu, Christianorum fuisse Legionem, neque Marcianismum id subiisse cogitationis, quod a Christianis pluvia sit impetrata; consentaneum est; nullas Patribus Conscriptis a Marco literas datas fuisse, quibus hoc manimi beneficii Christianis ascriberet. Quæ res abunde non pertenuibus patefit argumentis. Post enhanstum bellum Marcomannicum, scripta est Melitonis Apologia, consorte jam Imperii Commodo. Quo potius argumento uti Melito debuit, extinguendæ persecutioni, quam beneficio, quo Marcus a Christianis affectus fuerat, dum una cum exercitu pene siti conficiebatur? Quod tamen argumenti non attulit. Dubitetur eruditis, bellum ne cum Quadis gestum, huic antecesserit Apologiæ. At immeritò negatur Athenagoræ Apologiam Marcomannico bello fuisse posteriorem. Quid? meminit ne Athenagoras pluviæ a Christianis impetratæ, ut eo beneficio Marci in memoriam revocato, miseris undique vexatis, benevolentiam conciliaret? Atqui certè, certoque meminisset. Imo ea de re scriptas, & ad Senatum literas memorasset. Quibus accedat, composita cum Germanis pace, sævam adhuc in Ecclesias ingruisse persecutionem, quam extinguisset impetrata nuper a Christianis pluvia: tantique non immemor auxilii Marcus edictis illud suis divulgasset, compescendo furori.*

33. *Clarissimo Witsio visum, ex edictis ejusmodi, nil emolumenti Christianos percepisse, ob plebis, Proconsulumque sævitiam. Est tamen explicandum, qui fiat, exarmatam fuisse hanc imperante Commodo sævitiam, non regnante Marco: cujus tamen edicti, non Cæsaris majestas modò; sed nuper & acceptum a Christianis beneficium, maximam autoritatem incussisset. Satis ne consentaneum, Ethnicorum furorem magis sub Commodo quievisse, quam sub Marco, qui ingens, quod a Christianis sese impetrasse noverat, beneficium, clavo trabali, & suis literis, & memoriæ affixisse dicitur. Est autem in primis considerandum, quod in Galliarum persecutione, Marcus Præfecto, a quo consultus fuerat, rescripserit:* UT CONFITENTES QUIDEM GLADIO CÆDERENTUR; HI VERO' QUI NEGARENT, DIMITTERENTUR INCOLUMES. *Eusebius* lib. 5. cap. 1. pag. 132. *Hæccine Marcus mandasset, si adjutores adversus sitim, Christianos se habuisse putavisset? Sævierint Populi, si lubet, grassati fuerint Proconsules, edicta Marci de extinguenda persecutione spreverint; saltem gratus ille Marcus, non rescripsisset, Christianos confitentes, gladio cædendos esse. Id tamen decrevisse liquet: quod literis ejus ad Senatum, de pluvia a Christianis impetrata missis, prorsus repugnat.*

34. *Obiiciuntur tamen Marci epistolæ, qui ea de re scripto ad Senatum dato, publice testatus est. * Si Marci literæ extitissent de impetrato a Christianis imbre, vix, ac ne vix quidem, magnam Eusebii in conquirendis ejusmodi monumentis, diligentiam effugissent. Atqui in has literas, Christianorum nemo est, qui se conjecisse oculos scripto prodiderit. Non Tertullianus, non Eusebius, imo non Hieronymus. * Dixisset ne* CHRISTIANORUM FORTE MILITUM PRECATIONIBUS, *si literas perlegisset? Siccine Marcus Senatui scripsit? Si verum volumus, in uno Tertulliani testimonio innititur Hieronymus, qui ipsissima verba ejus, excepto verbo exstat, quod sibi collegisse videbatur in Tertulliano. Non igitur* [illegible]*, sed conjecturis fretus Tertullianus, de Marci datis ad Senatum epistolis cogitavit. Senatui quidem scripserat Marcus, teste Dione, ac quin in literis nominavit suis auxilii, quod divinitus acceperat, vix cadit in dubium. Tertullianus ergo Apollinaris, aliique qui impetratum imbrem, Christianorum militum precibus assignabant, eo etiam cogitationis venêre, quod Marcus in suis ad Senatum epistolis, pluviam Christianis referebat acceptam. Quam fovit & conjecturam Legionis Fulmineæ titulus, veluti hoc ex prodigio ortus. Tertullianus quidem facta literarum mentione, subinde addit: Qui* SICUT PALAM AB EJUSMODI *hominibus pœnam dimovit, ita alio modo dispersit, adjecta etiam accusatoribus damnatione, & quidem tetriore. (Apologet. c. 5.) Quibus apparet, & promptum est, Tertullianum eo mentis venisse, hoc decreti fructum esse, & impetratæ a Christianis pluviæ, & scriptarum Patribus Conscriptis literarum. Quem tamen sua fallit ratio. Quæ enim affert Tertullianus desumpta sunt Marci ex epistola ad Commune Asiæ.* QUOD, SI QUIS ADHUC PERGIT CUIQUAM ILLORUM NEGOTIUM FACESSERE, EX EO QUOD CHRISTIANUS SIT, DELATUS QUIDEM CRIMINE ABSOLVATUR; TAMETSI CONSTET EUM RE IPSA CHRISTIANUM ESSE, DELATOR AUTEM IPSE POENAS LUAT. *(Eusebius lib. 4. cap. 3.) Quod rescriptum bello Marcomannico prius est, cum in eo* SARMATICUS *non dicatur, aut* GERMANICUS. *Sarmaticus autem post debellatos Quados, testis est Athenagoræ Apologia. Equidem, si certum fuisset, & a Legione Christianorum, advocatum fuisse imbrem, & Marcum hoc scripsisse Senatui; nunquam narrationi suæ colophonem ejusmodi imposuisset Eusebius (lib. 5. c. 5.). Sed de his quisque pro suo arbitratu statuat. Indicio Eusebium ipsum ea de traditione dubitasse, etsi Tertulliani verba immutavit, omisso* FORTE *adverbio, quod habet Tertullianus.*

35. *Baronius tamen, Pamelius, aliique nonnulli, Marci rescriptum etiamnum exstare arbitrantur. Post priorem Justini martyris apologiam, addita legitur Marci Imp. epistola ad Senatum. Testatur Imp. barbarum exercitum, ex omni turba conferta nongentorum septuaginta* MILITUM *(ita pro* MILLIUM*) adesse. In quintum jam diem, aquam, quod ea defecisset, Romanos non cepisse. Ad Christianorum, (quorum* MAGNUS ERAT IN EXERCITU *numerus, invocationem, confestim aquam in Romanos frigidissimam; in hostes verò imminentes, grandinem igneam cecidisse. Quocirca statuit Imp., ne hominem ejusmodi, quod Christianus sit, accusare liceat; delatorem ipsum* VIVUM COMBURI JUBET. *Constitutionem hanc suam, in Foro Trajani proponi mandat, ut legi possit: in Provincias quasque mittendam curabit* VETRASIUS POLLIO PRÆFECTUS. *Subditam epistolam ipse fatetur Huetius, adductus Scaligeri rationibus, atque Salmasii. Titulus quidem* PARTHICI *non omissus est, ut perperam scripto prodit Scaliger; desiderantur autem alii tituli, quos in epistola Patribus missa, Marcus minime præteriisset.* PATER PATRIÆ. *Trib. Pot. Pont. Max. Neque laureatas literas Senatui, Populoque Romano mittebant Imperatores: cum, quæ Marci esse dicitur, scribatur* POPULO ROMANO, ET SACRO SENATUI. *Quo vel epitheto, epistola falsi coarguitur. Non probatur tamen.*

men Salmasio Scaligerana critica, quæ δρούγγων pro δρακόντων repofuit. De fuis enim copiis loquitur Marcus, quæ barbarorum multitudine multo minores fuere. Dracones decem erant in unaquaque Legione. Sic DRACONES SEPTAGINTAQUATUOR, EFFICIEBANT SEPTEM LEGIONES CUM PENE DIMIDIA. *Ex ea verò voce, Salmasio nascitur argumentum in epistolam. Nam Dracones inter signa militaria apud Romanos nondum erant.* DRACONEM VERO' UNUM, MILLE HOMINES SEQUEBANTUR. Atque hæc *Samuel* Basnagius, non pro Dione, sed in Legionem Fulmineam, idcirco nuncupatam, & in Epistolas Marci ad Senatum Populumque missas ex suppositione, pro Christianis.

36. Adhibeo hæc omnia pro Dione: pro quo breviter dico; ut de miraculo nemini dubitandum, ita ab homine Christiano, non posse credi, nec debere credi; ab aliis, quam a Christianis precatoribus impetratum. Eadem persuasio pro fuis, pervasit Ethnicos; qui Mercurium; qui Jovem ipsum; qui Anuphis artes; qui Marci pietatem obtenderunt. Jactavit tunc quisque fuos: ut fit fæpe, cum hostium pro se quisque victoriam jactat. Ethnici cum Dione tunc puto, sic scripserunt: sic inde pro nostris Christiani. Immotæ res permanserunt apud Idololatras, & nec mirum, nec scelus est, quod Dio sic scripsit, ut ipse, & omnes alii non Christiani, traditum apud se norant. Summa æquitas ista jubet, ut nostris potius credamus, quam alienis: & iniquitas summa esset, virum honestum & probum coarguere, ita se gerentem. Nostri, ex desiderio, facile, ex fama & rumoribus, (qui vires acquirunt eundo) ex imperitia populari, sibi persuaserunt, (quod sine crimine effingebant commentum) *Legionem* id peregisse: eamque *ex solis constantem Christianis: indeque dictam Fulmineam* aut *Fulminatricem*. Et sub ruinosis his fundamentis, hinc primo jactatæ, tum fictæ a viro simplici & maleferiato, & subditæ veris, literæ ut Marci Aurelii ad *Sacrum* Senatum, Populumque Romanum, pro testimonio maximi beneficii. Sane qui suo abusus est otio, Vitrasium Pollionem, ait, tunc fuisse Præfectum Urbi: Pugna illa fuit anno 174., quo tempore ex Cos. I. suffecto, *L.* (vel *T.*) *Vitrasius Pollio*, anno 176. ordinarius II. processit *Consul cum M. Flavio Apro II.* Cos. Stylus hominem Græcum olet, non Latinum, & hinc imperitia formularum: hinc substructiones ineptæ, & *Dracones* illi, qui suum hunc hortum Hesperidum tuerentur. In materia religionis, quisque tuetur suam; Dio forte nec audierit, aut sciverit, quæ inter se clanculo dicerent Christiani: Et si quis ipsum in suos, hæc nosse, & scripsisse velit, is abripitur desiderio; quo ego vellem, non solum ut scripsisset pro Christianis, sed ut Christum amplexus, indutus esset. Unum noto; *circumferri* literas illas dici, a Tertulliano, ab Eusebio, ab Orosio, a Hieronymo: a nemine verò eorum dici unquam fuisse lectas, in secundo, tertio, quarto & quinto seculo Christiano. Quid inde? non erant lux, sed tenebræ; & tenebrio fuerit, etiam ille qui eas finxit.

37. Liberato ita Dione ab oppositionibus, quas in ipsum eruditiores nostri peregerunt; restaret ab aliis eum patrocinari, quæ in V. Cl. rejecerunt Scaliger & DodWellus. Scaliger fæpe abripitur suo igne: visum modò in *Drungis* quam male vapulet a Salmasio: & *fabulam, adventum Cleopatræ in Urbem, dum dicit ad Eusebium, perverse errat*: *ipsi merito, licet fatis acerbe*, *a Casaubono* (*ad cap. 51.* Julii Cæsaris, Suetonii) quoque *vapulat*. Non tanti autem sunt, quæ non probat DodWellus, ut pro iis eluendis hic diutius immorari debeamus. In rebus Trajani, nemo versatior sit Dione, qui ejus vitam, primitias suorum laborum fecit; ac proinde, pro ejus gloria totus fuit. DodWellus fæpissime hallucinatur; & dum cum Xiphilino dimicat, fingit se cum Dione decertare, ut ex hoste magno, sed subditio victoriam sibi canat. Simulat se cum Dione pugnare, cum digladiatur cum Xiphilino, qui ejus Epitomen supino fæpe judicio, ea detruncat male, quæ veritati Historicæ adversantur. Si hæc tollas, & pauca alia; nihil sani, aut validi habeas, quæ intorqueas in Dionem. Si ergo cum opponit in ipsum, ei Xiphilini personam detrahas; illico, cujus ponderis sint ejus objectiones tute videris. Nos qui suo loco, in notationibus, eorum alia, reliquorumque grammaticorum, expendemus & resolvemus; modò ad alia properamus, quæ eruditioribus erunt grata.

DIONIS VITA, EX EJUS VERBIS COLLECTA.

C A P. VIII.

Libro 49.

A. U. C. 719. L. Cornificio L. F. & Sex. Pompejo Sex. F. Coss.

De Pannonibus dum loquitur, p. 413. B. C. D.

1. TAῦτα δὲ οὐκ ἀκούσας, οὐδ᾽ ἀναγνοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ μαθὼν, ὅτε καὶ ἄρξας αὐτῶν οἶδα. Μετὰ γὰρ τὴν ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἡγεμονίαν, τῇ τε Δαλματίᾳ, ἧς ποτε καὶ ὁ πατήρ μου χρόνον τινὰ ἦρξε, καὶ τῇ Παννονίᾳ τῇ ἄνω καλουμένῃ προσετάχθην ὅθεν ἀκριβῶς πάντα τὰ κατ᾽ αὐτοὺς εἰδὼς γράφω. Quod ego non auditu tantùm, aut lectione, sed re ipsa cognitum (quum præfuerim videlicet ei nationi) scribo. Nam post Africæ Præfecturam, Dalmatiæ (quam olim pater quoque meus aliquando administravit) & Pannoniæ superiori præpositus fui, quæ scribo explorata *mihi sunt*. Nomen autem Pannonibus inditum est, ex eo, quod tunicas manicatas, e vestimentis in pannos more indigenarum patrio conscindant, & consuant, atque inde sibi nomen sumant; Verum, sive nominis ea est ratio, sive alia; certe quidam Græci, veritatis ignari; Pæones eos vocarunt: quod ipsum equidem nomen antiquum est, non tamen istius populi; sed ejus, qui ad montem Rhodopen, & ad ipsam Macedoniam habitant, quæ nunc usque ad mare pertingit. Τῷ οὖν περ καὶ ἐγὼ, ἐκείνους μὲν Παίονας, τούτους δὲ Παννονίους, ὥσπερ που καὶ αὐτοὶ ἑαυτοὺς, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι σφᾶς καλοῦσι, προσαγορεύσω. Quopropter illos ego Pæonas, hos verò Pannonios nominabo; sicut & ipsi sese, & Romani eos appellant.

Libro 69.

A. U. C. 871. Hadriano Aug. II., & Claudio Fusco Salinatore Coss.

Locutus de Trajani morte, & successione Hadriani, pag. 788. A. B.

2. Ο᾽ γὰρ πατήρ μου Ἀπρωνιανὸς τῆς Κιλικίας ἄρξας, πάντα τὰ κατ᾽ αὐτὸν ἐμεμαθήκει σαφῶς. Ἔλεγε, δὲ τά τε ἄλλα ὡς ἕκαστα, καὶ ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Τραϊανοῦ, ἡμέρας τινὰς διὰ τοῦτο συνεκρύφθη, ἵν᾽ ἡ ποίησις προεκχωρήσῃ· ἐδηλώθη δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν πρὸς τὴν βουλὴν γραμμάτων αὐ-

τοῦ

τοῦ· ταῖς γὰρ ἐπιστολαῖς, οὐχ αὐτὸς, ἀλλ' ἡ Πλωτίνα ὑπέγραψεν· ὅπερ ἐπ' οὐδενὸς ἄλλου ἐπεποιήκει. Apronianus enim pater meus, qui Ciliciæ præfuit, quique res ejus omnes certò novit, mihi singula recensuit; atque illud in primis, mortem Trajani per aliquot dies in occulto fuisse, ut adoptio procederet: ejus enim literis non ipse, sed Plotina subscripsit: quod in alio, nullo negotio ipse fecerat.

Libro 72. pag.818.

Anno ab U. C. 934. Commodo Aug. 3. & Antistio Burrho Coss.

3. Λέγω δὲ ταῦτά τε καὶ τὰ λοιπὰ, οὐκ ἐξ ἀλλοτρίας παραδόσεως, ἀλλ' ἐξ οἰκείας ἤδη τηρήσεως. Hæc autem cæteraque omnia quæ sequuntur, non ab aliis tradita, sed a me observata notavi. Postquam Romam venit (*Commodus*) orationem in Senatu habuit, in eaque meras nugas dixit.] *Aderat ipse in Senatu Dio.*

Pag.819.& 820.

Anno ab U. C. 936. Commodo Aug.4. & Victorino 2. Coss.

4. Mortuo Commodo, *fuit qui se Sextum* (Quintilium Condianum, Maximi filium) *diceret Pertinaci.* * Τοῦτό τε οὖν αὐτὸς ἤκουσα παρὼν, καὶ ἕτερον τοιόνδε εἶδον. *Id ipse præsens audivi; & aliud tale vidi. Est Malli, quod oppidum est Ciliciæ, oraculum Apollinis &c.* οὐδὲ εἶχον αὐτὰ συμβαλεῖν, τῷ πατρὶ συνὼν ἄρχοντι τῆς Κιλικίας, πρὶν πυθέσθαι τοὺς τε ἀδελφοὺς ὑπὸ τοῦ Κομμόδου, ὃς μετὰ ταῦτα τὸν Ἡρακλέα ἐζήλωσε, τρόπον τινὰ πνιγέντας. *Quam rem ego, quum essem in Cilicia cum patre meo, qui ei Provinciæ præerat, non ante potui conjicere, quam fratres a Commodo, qui Herculem postea imitatus est, quodammodo suffocatos esse intelligerem.*

Pag.824. A.

A. U. C. 944. Cassio Aproniano, & Metilio Bradua II. Coss.

5. Γέγονε δὲ καὶ νόσος μεγίστη ὧν ἐγὼ οἶδα· δισχίλιοι γοῦν πολλάκις ἡμέρας μιᾶς ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐτελεύτησαν. Per idem tempus tanta pestilentia fuit, quantam nunquam ego fuisse cognovi: nam uno die Romæ moriebantur, sæpe numero, ad duo millia hominum.

Anno ab U. C. 945. Commodo Aug.7. & P. Helvio Pertinace Coss.

6. Καὶ τέλος ἐν γενεθλίοις τοῖς ἑαυτοῦ, ἡμᾶς τε καὶ τὰς γυναῖκας ἡμῶν, καὶ τοὺς παῖδας, δύο χρυσοῦς, ἕκαστον, ὥσπερ τινὰ ἀπαρχὴν ἐκέλευσεν οἱ ἀποφέρειν. *Natali denique suo die*, Commodus, *nobis, uxoribusque nostris, liberisque viritim binos aureos, tanquam primitias aliquas imperavit: idque tributum pendere coëgit.* Pag.825. B.

7. Ἐσῄει δὲ, πρὶν μὲν ἐς τὸ θέατρον εἰσιέναι, χιτῶνα χειριδωτὸν σηρικὸν, λευκὸν, χρυσοῦν· καὶ ἐν τούτῳ τε αὐτὸν τῷ σχήματι ὄντα ἠσπαζόμεθα. *Solebat antequam veniret in Theatrum, amictus esse tunica manicata serica alba auro interstincta; eumque hoc habitu amictum salutabamus.* Ibid.C.

8. *Bibebat defessus in medio certamine, clavato e calice, vino dulci refrigerato, e mulieris manu sumto, uno haustu.* Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ δῆμος καὶ ἡμεῖς παραχρῆμα πάντες τοῦτο δὴ τὸ ἐν τοῖς συμποσίοις εἰωθὸς λέγεσθαι, ἐξεβοήσαμεν, Ζήσειας. Καὶ μή με τις κηλιδοῦν τὸν τῆς ἱστορίας ὄγκον, ὅτι καὶ τὰ τοιαῦτα συγγράφω, νομίσῃ· ἄλλως μὲν γὰρ οὐκ ἂν εἶπον αὐτά· ἐπειδὴ δὲ πρός τε τοῦ αὐτοκράτορος ἐγένετο, καὶ παρὼν αὐτὸς ἐγὼ καὶ εἶδον ἕκαστα καὶ ἤκουσα καὶ ἐλάλησα, δίκαιον ἡγησάμην μηδὲν αὐτῶν ἀποκρύψασθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ, ὥσπερ τι ἄλλο τῶν μεγίστων καὶ ἀναγκαιοτάτων, τῇ μνήμῃ τῶν ἔπειτα ἐσομένων παραδοῦναι. καὶ μέντοι καὶ τἄλλα πάντα τὰ ἐπ' ἐμοῦ πραχθέντα λεπτουργήσω καὶ λεπτολογήσω μᾶλλον, ἢ τὰ πρότερα, ὅτι τε συνεγενόμην αὐτοῖς, καὶ ὅτι μηδένα ἄλλον οἶδα τῶν τι δυναμένων ἐς γραφὴν ἀξίαν λόγου καταθέσθαι, διηκριβωκότα αὐτὰ ὁμοίως ἐμοί. Neque verò quisquam existimare debet, me propterea gravitatem fœdare historiæ, quod hæc scribo: nam quum ea ab Imperatore facta sint, adfuerimque ipse præsens, viderimque singula, audiverim, & collocutus sim, non abs re nihil reticendum putavi. Sed ea perinde volui, ac si maxima essent, apprimeque necessaria, posteris memoriæ prodita relinquere. Itaque cætera, quæ hac ætate facta sunt, accuratiùs, diligentiusque perscribam, quam superiora; partim quod ego eis interfui; partim quod neminem novi alium (ex his, qui aliquid dignum opera tradiderunt) qui ea pari diligentia pertractarit. Pag.825. E. 826: A.

Pag.826. D.

9. Post eum pugnabant cæteri: ac primo die, ipse toto sumpto Mercurii habitu, cum inaurata virga, conscensoque simili suggestu, eos omnes inferius commisit; ὅπερ που καὶ ἐν τέρατος λόγῳ ἔχομεν. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐπί τε τὴν συνήθη ἕδραν ἀνῄει, καὶ ἐκεῖθεν τὰ λοιπὰ μεθ' ἡμῶν ἐθεᾶτο: quam rem nos habuimus loco ostenti. Post revertit in sellam, in qua sedere consueverat: indeque una nobiscum spectabat cætera.

Pag.127. A.

10. Quatuordecim dierum fuere spectacula hujus generis: & quoties ipse certaret; ἡμεῖς μὲν οἱ βουλευταὶ ἀεὶ μετὰ τῶν ἱππέων συνεφοιτῶμεν. * πρός γὰρ τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐπεβοῶμεν τά τε ἄλλα ὅσα ἐκελευόμεθα, καὶ αὐτὸ τοῦτο συνεχῶς· Καὶ Κύριος εἶ, καὶ πρῶτος εἶ, καὶ πάντων εὐτυχέστατος, νικᾷς νικήσεις ἀπ' αἰῶνος· Ἀμαζόνιε νικᾷς: itabamus semper nos Senatores una cum equitibus: *& tum magna voce dicebamus multa, ut jussi eramus: illud autem crebrò: Et Dominus es, & primus es & omnium felicissimus, æternum victorias vinces: Amazonie vincis. *Lit.C.*

11. Idem Commodus indutus Herculem, pedibus carentes, unum in locum adductos, *omnes percussit atque interfecit.* Οὕτως ὁ φόβος πᾶσι κοινὸς, καὶ ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ἦν· ἔπραξε δὲ καὶ ἕτερον τοιόνδε πρὸς ἡμᾶς τοὺς βουλευτὰς, ἐξ οὗ οὐχ ἥκιστα ἀπολεῖσθαι προσεδοκήσαμεν. Στρουθὸν γὰρ ἀποκτείνας, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποτεμὼν, προσῆλθεν ἔνθα ἐκαθήμεθα, τῇ τε ἀριστερᾷ χειρὶ ἐκείνην, καὶ τῇ δεξιᾷ τὸ ξίφος ἡματωμένον ἀνατείνας· καὶ εἶπε μὲν οὐδὲν, τὴν δὲ κεφαλὴν τὴν ἑαυτοῦ σεσηρὼς ἐκίνησεν, ἐνδεικνύμενος ὅτι καὶ ἡμᾶς τὸ αὐτὸ τοῦτο δράσει. Κἂν συχνοὶ παραχρῆμα ἐπ' αὐτῷ γελάσαντες ἀπηλλάγησαν τῷ ξίφει, (γέλως γὰρ ἡμᾶς, ἀλλ' οὐ λύπη ἔλαβεν) εἰ μὴ δάφνης φύλλα ἃ ἐκ τοῦ στεφάνου εἶχον, αὐτός τε διέφαγον, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πλησίον μου καθημένους διατραγεῖν ἔπεισα· ἵν' ἐν τῇ τοῦ στόματος συνεχεῖ κινήσει, τὸν τοῦ γέλωτος ἔλεγχον ἀποκρυψώμεθα. Τοιούτων δ' οὖν τούτων γενομένων παρεμυθήσατο ἡμᾶς, ὅτι μέλλων αὖθις μονομαχῆσαι, παρήγγειλεν ἡμῖν ἐν τῇ στολῇ τῇ ἱππάδι καὶ ἐν τοῖς μανδύαις ἐς τὸ θέατρον ἐσελθεῖν· ὅπερ οὐκ ἄλλως ποιοῦμεν εἰσιόντες ἐς τὸ θέατρον, εἰ μὴ τῶν αὐτοκρατόρων τις μεταλλάξειε· καὶ ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ τὸ κράνος αὐτοῦ, κατὰ τὰς πύλας, καθ' ἃς οἱ τελευτῶντες ἐκφέρονται, ἐξεκομίσθη. Ἐκ γὰρ τούτων καὶ πάνυ πᾶσι πάντως ἀπηλλαγῆναί τις αὐτοῦ γενέσθαι ἐνομίζετο. Ἀπέθανε γέ τοι, μᾶλλον δὲ ἐσφάγη οὐκ ἐς μακράν. *

12. Is

12. Is timor omnibus erat communis, tam nobis, quam aliis. Fecit autem & aliud hujusmodi erga nos Senatores, unde vel maxime interitum expectavimus. Occiso namque struthocamelo, ejusque capite amputato, accessit ad locum, ubi sedebamus: quumque id caput sinistra, dextra gladium cruentum porrigeret, nihil equidem dixit, suum autem caput, renidenti oris gestu, movit, ut ostenderet, facturum se idem nobis. Quamobrem cum multi riderent, gladio statim occisi essent (quippe non mæror, sed risus nos invaserat) nisi ego folia lauri, quæ habebam ex corona, comedissem, persuasissemque cæteris, qui juxta sedebant, ut & ipsi manducarent: videlicet ut facto oris motu continuo, indicium risus celaremus. His peractis, magnum nobis solatium præbuit, quod quum esset rursus, gladiatorum more pugnaturus; nos equestri amictu & penula indutos venire in Theatrum jussit: quo habitu, nunquam antea, Theatrum ingredi consueveramus; nisi Princeps e vita decessisset. Ad illud accessit etiam, quod postremo die ludorum, galea ejus elata fuit per Portas, per quas efferri solent defuncti. Ipse quidem certe, non multo post obiit, vel potius occisus est.

Pag. 828. D.E.

13. Συνέθηκα δ' ἐγὼ τούτων τὴν συγγραφὴν ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε· Βιβλίον τι περὶ τῶν ὀνειράτων καὶ τῶν σημείων, δι' ὧν ὁ Σεουῆρος τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἤλπισε, γράψας ἐδημοσίευσα· καὶ αὐτῷ καὶ ἐκείνῳ πεμφθέντι παρ' ἐμοῦ ἐντυχὼν, πολλά μοι καὶ καλὰ ἀντεπέστειλε. Ταῦτ' οὖν ἐγὼ τὰ γράμματα πρὸς ἑσπέραν ἤδη λαβὼν, κατέδαρθον. καί μοι καθεύδοντι προσέταξε τὸ δαιμόνιον, ἱστορίαν γράφειν· καὶ οὕτω δὲ ταῦτα περὶ ὧν νῦν καθίσταμαι, ἔγραψα, καὶ ἐπειδή γε τοῖς τε ἄλλοις, καὶ αὐτῷ τῷ Σεουήρῳ μάλιστα ἤρεσε, τότε δὴ καὶ τἆλλα πάντα τὰ τοῖς Ῥωμαίοις προσήκοντα συνθεῖναι ἐπεθύμησα. Καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἔτι ἰδίᾳ ἐκεῖνο ὑπολιπεῖν, ἀλλ' ἐς τήνδε τὴν συγγραφὴν ἐμβαλεῖν ἔδοξέ μοι, ἵν' ἐν μιᾷ πραγματείᾳ ἀπ' ἀρχῆς πάντα μέχρις οὗ καὶ τῇ τύχῃ δόξῃ γράψας καταλίπω. Τὴν δὲ δὴ θεὸν ταύτην ἐπιῤῥωννῦσάν με πρὸς τὴν ἱστορίαν, εὐλαβῶς πρὸς αὐτὴν καὶ ὀκνηρῶς διακείμενον, καὶ πονούμενον, ἀπαγορεύοντά τε ἀνακτωμένην δι' ὀνειράτων, καὶ καλὰς ἐλπίδας περὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου διδοῦσάν μοι, ὡς ὑπολειψομένου τὴν ἱστορίαν, καὶ οὐδαμῶς ἀμαυρώσοντος, ἐπίσκοπον τῆς τοῦ βίου διαγωγῆς, ὡς ἔοικεν, εἴληχα, καὶ διὰ τοῦτο αὐτῇ ἀνάκειμαι. Συνέλεξα δὲ πάντα τὰ ἀπ' ἀρχῆς τοῖς Ῥωμαίοις, μέχρι τῆς Σεουήρου μεταλλαγῆς πραχθέντα ἐν ἔτεσι δέκα, καὶ συνέγραψα ἐν ἄλλοις δώδεκα. Τὰ γὰρ λοιπὰ ὅπου ἂν καὶ προχωρήσῃ, γεγράψεται. Πρὸ δὲ τῆς τοῦ Κομμόδου τελευτῆς. Cæterum ad componendam historiam de his rebus, hæc me causa impulit. Quum librum de somniis & prodigiis scripsissem, quorum causa Severus Principatum sperabat, eumque editum in lucem, misissem ad Severum, illeque legisset, & ad multa rescripsisset commode: literis sub vesperam acceptis, obdormivi. Tum dormienti mihi imperatum est divinitus, ut historiam conficerem: quamobrem ea, de quibus nunc ago, scripsi. Quæ quum ipsi Severo & cæteris placerent maxime, statui illico cætera omnia, quæ spectant ad Populum Romanum perscribere; ac propterea non amplius illa seorsum relinquenda, sed huic historiæ visa sunt inferenda; ut a principio cuncta, quousque fortuna fineret, uno opere præscripta relinquerem. Nam quum ego gravate hanc confectionem historiæ reciperem, omninoque labori cedens, eam recusarem, hæc Dea me confirmavit in somnis & recreavit, spemque bonam pro tempore secuturo fecit, veluti quod superstitem historiam meam relicturum, mini-meque aboliturum, esset. Quam ego Deam vitæ meæ fortitus sum inspectricem, eique me propterea consecravi. Collegi autem omnia, quæ Populus Romanus gessit ab Urbe condita usque ad mortem Severi; eaque collecta decem annorum spatio, postea duodecim annis composui. Cætera enim quemadmodum succedent, perscribam. Porrò ante mortem Commodi, &c.

Libro 73. pag. 830. C.

A. U. C. 946. Q. Sosio Falcone. & C. Julio Erucio Claro Coss.

14. Post egressus castris (Pertinax) nocte in Senatum venit, καὶ ἀσπασάμενος ἡμᾶς, salutatisque nobis, ut quisque in tanta turba, atque impetu adeam accedere potuit; pauca in hanc sententiam dixit: Ego a militibus Imperator appellatus sum, &c. (quod abdicabat) Hæc quum dixisset, ἡμεῖς ἐπῃνοῦμεν αὐτὸν ἀπὸ γνώμης, καὶ ὡς ἀληθῶς ᾑρούμεθα, nos eum collaudavimus ex animo, vereque delegimus.

Pag. 831. C.

15. Ἐχρῆτο δὲ καὶ ἡμῖν δημοτικώτατα. Pertinax nobis utebatur perquam familiariter. * Εἱστία τε ἡμᾶς σωφρόνως: agebat nobiscum moderata & honesta convivia. * Erat frugalissimus. Quamobrem eum divites & magnifici ridebant: cæteri verò, quibus virtus, luxuria potior erat, *laudabamus*. ἐπῃνοῦμεν.

Pag. 833. B.

16. Uxorem verò suam, Augustam, aut filium, Cæsarem, καὶ τὸ ψηφισαμένων ἡμῶν (nobis licet decernentibus,) fieri noluit.

Pag. 834. A.

17. Prætoriani cum Læto PP., Q. Sosium Falconem tunc Cos., quòd genere & opibus pollebat, eligunt Imperatorem. Pertinax ex Ostia redit, & de his queritur. Μελλόντων δὲ ἡμῶν καταψηφίσασθαι τοῦ Φάλκωνος: *Quum autem nos essemus Falconem damnaturi*; surrexit Pertinax, atque ita exclamavit: Absit, ut me tenente Principatum, ullus Senator, vel jure interfici jubeatur.

Ibidem. D.

18. Prætoriani interficiunt Pertinacem, & cum eo Electum, alterum PP., suo domino fidum. Ὅθεν ἐγὼ καὶ πρῶτον ἄνδρα αὐτὸν ἀγαθὸν γεγονέναι νομίζων, τότε δὴ καὶ πάνυ ἐθαύμασα. Quem ego virum bonum, cum eum semper existimaveram, tum verò id temporis maxime sum admiratus.

Pag. 835. D. E. 836. A.B.C.

19. Postquam Julianus electus est Imp., in Senatum venit, stipatus magno Prætorianorum numero; ὥστε καὶ ἡμᾶς, καὶ τὸν δῆμον προσκαταπλῆξαι προσιόντα. καὶ αὐτὸν οἱ στρατιῶται τά τε ἄλλα ἐμεγάλυνον, καὶ Κόμμοδον ἐπωνόμαζον. Ἡμεῖς δὲ πυνθανόμενοι ταῦτα, ὥσπου ἑκάστῳ διηγγέλλετο, ἐφοβούμεθα μέν. * Καὶ γὰρ ἐγὼ εἷς ἐξ αὐτῶν ἦν, ἐπειδὴ ὑπό τε τοῦ Περτίνακος, τά τε ἄλλα ἐτετιμήκειν, καὶ στρατηγὸς ἀπεδεδείγμην, καὶ ἐκεῖνον πολλὰ πολλάκις ἐν δίκαις συναγορεύων τισὶν ἀδικοῦντα ἐπιδεδείχειν. * Οὐ γὰρ ἐδόκει ἡμῖν ἀσφαλὲς εἶναι οἴκοι, μὴ ἐξ αὐτοῦ τούτου ὑποπτευθῶμεν, καταμεῖναι προσήλθομεν οὐχ ὅτι δεδουλωμένοι, ἀλλὰ καὶ δεδειπνηκότες. καὶ ὠσάμενοι διὰ τῶν στρατιωτῶν, ἐς τὸ βουλευτήριον ἐσήλθομεν, καὶ ἠκούσαμεν αὐτοῦ τά τε ἄλλα ἀξίως ἑαυτοῦ λέγοντος, καὶ ὅτι Ὑμᾶς τε ὁρῶ &c. Μόνος τε γὰρ ἥκω ἔλεγε, πᾶν μὲν ἔξωθεν τὸ βουλευτήριον ὁπλίταις περιεστοιχισάμενος. * καὶ τοῦ συνειδότος ἡμᾶς τοῦ περὶ αὐτοῦ ἀνεμίμνησκεν, ἐξ οὗ καὶ ἐμισοῦμεν αὐτὸν, καὶ ἐφοβούμεθα. * Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἡμεῖς μὲν ἀπῇμεν, ὡς αὐτὸν πλαττόμενοι τρόπον τινὰ καὶ σχηματιζόμενοι, ὅπως μὴ κατηφεῖς ἐπὶ

τῷ

τῷ λόγῳ γενόμεθα. Idque faciebat, quo nos, populumque perterritos sibi adjungeret. Illum enim inter alia magni faciebant milites, & Commodum appellabant. His rebus cognitis, nos, ut cuique nuntiatum est, in timorem Juliani, militumque venimus; & maxime ii quibus aliquid cum Pertinace necessitudinis intercedebat. Fui & ego ex eorum numero: me enim Pertinax, præter alios honores, quos mihi tribuerat, etiam Prætorem designaverat; Julianum verò, sæpe in causis agendis, quum patrocinium aliquorum suscepissem, ostenderam, injustè agere. Tamen, quod tutum non videbatur esse, domi remanere (Pag. 836. A.) ne propterea in suspicionem veniremus; non ideo servilibus animis prodivimus, sed ante cœnati, per medios milites perrumpentes, introivimus in Senatum. Ibi Julianum multa digna se dicentem audivimus; atque illud in primis: Video vos, &c. Solusque ad vos veni, ut ea quæ mihi ab illis data sunt, confirmetis. Solum enim se venisse dicebat is, qui & foris, Curiam universam militibus armatis circumsepserat, & in ipso Senatu complures habebat. Etiam nos conscientia de rebus suis admonebat, unde tam odium, quam metus ipsius in nobis excitabatur. Hoc modo quum Imperium, Senatus etiam Consulto stabilivisset, in Palatium proficiscitur, &c. Postridie ejus diei nos ad eum venimus, simulantes, & dissimulantes multa, ne mærere videremur.

Pag. 837. A.

20. Julianus occupato hoc modo Imperio, res agere cæpit libero homine indignas, θεραπεύων τὴν βουλὴν, καὶ τούς τι δυναμένους, blandiri Senatui, & potentissimis quibusque, multa eis promittere & largiri*. ὅ, τι σύμπαν, οὐδὲν ὅ, τι οὐκ ἐπὶ θεραπείᾳ ἡμῶν ἐποίει. οἱ μέν τοι καὶ πιθανὸς ἦν. Postremo nihil prætermittere, quod ad nos demerendos, deliniendosque spectaret. Sed nemo nostrum ei fidebat.

Ibid. E.

21. *Severus interea dum tendit Romam:* His rebus cognitis Julianus hostem (Pag. 838. A.) Severum dicit, auctoritate Senatus; comparatque se ut cum eo pugnet. Romæ autem per eos dies, tanquam in hostili; nihil aliud, quam castra fuit. * ἐστι δ' ὅτε καὶ γέλως ἡμᾶς ἐλάμβανεν, ac nos interdum risum vix tenebamus; quod Prætoriani nihil suo facerent dignum nomine. * Μάλιστα δ' ἐγελῶμεν, Præsertim autem ridebamus, quod Palatium cancellis & januis validis muniebat.

Ibid. D.

22. *Ubi autem in Italiam intrat Severus, & cabit Ravennam:* Συγκαλέσας ἡμᾶς ὁ Ἰουλιανὸς, κοινωνὸν αὐτῷ τῆς ἀρχῆς ἐκέλευε τὸν Σεουῆρον ψηφίσασθαι: Julianus nos convocat, jubetque, ut Severum sibi socium in Imperio decernamus.

23. *Severus scribit Prætorianis, ne timeant, sed ut interfectores Pertinacis, sibi tradant: hi sic gerunt, deque re Silium Messalam Consulem (suffectum indubie Sosio Falconi) monent.*

Ibid. E.

24. Καὶ ὃς συναγαγὼν ἡμᾶς ἐς τὸ Ἀθήναιον. * καὶ τοῦ τε Ἰουλιανοῦ θάνατον κατεψηφισάμεθα, καὶ τὸν Σεουῆρον αὐτοκράτορα ὠνομάσαμεν, τῷ τε Περτίνακι ἡρωϊκὰς τιμὰς ἀπέδομεν. Hic Consul nos in Templum Minervæ convocat, * & nos Juliano damnato capitis, Severum Imperatorem appellavimus, & Heroicos honores reddidimus Pertinaci.

Libro 74. Pag. 840. A.

25. *Severus Romam ingreditur:* Καὶ προσιὼν ἡμᾶς ἐν κόσμῳ περιῆμεν: Nos quoque aderamus ornatu Senatorio.

Pag. 841. D.

26. *Severus solennes Pertinaci exequias celebrat, hic a Dione descriptas.* Subsequebantur equites ac pedites armati, certatoresque equi, atque ea quæ ad parentandum pertinebant: quæ ab ipso Principe, καὶ ἡμεῖς αἵ τε γυναῖκες ἡμῶν, & a nobis, uxoribusque nostris, & a clarissimis equitibus ac populis, & a Collegiis Urbis missa fuerant.

27. E. *Orationem Severus habet:* Ἡμεῖς δὲ πολλὰ μὲν καὶ διὰ μέσου τῶν λόγων αὐτοῦ ἐπεβοῶμεν, τὰ μὲν ἐπαινοῦντες, τὰ δὲ καὶ θρηνοῦντες τὸν Περτίνακα· πλεῖστα δὲ, ἐπειδὴ ἐπαύσατο· καὶ τέλος μελλούσης τῆς κλίνης κινηθήσεσθαι, πάντες ἅμα ὠλοφυράμεθα, καὶ πάντες ἐπεδακρύσαμεν· κατεκόμισαν δὲ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ βήματος οἵ τε ἀρχιερεῖς, καὶ αἱ ἀρχαὶ, αἵ τε ἐνεστῶσαι, καὶ αἱ ἐς νέωτα ἀποδεδειγμέναι, ἢ ἱππεῦσί τισι φέρειν ἔδοσαν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πρὸ τῆς κλίνης προῄειμεν, καί τινες ἐκόπτοντο, ἕτεροι πένθιμόν τι ὑπηύλουν· ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἐφ' ἅπασιν εἵπετο· καὶ οὕτως ἐς τὸ Ἄρειον πεδίον ἀφικόμεθα *ex Foro Romano.* Quumque oraret, crebro exclamatum a nobis est, partim laudantibus, partim lugentibus Pertinacem: sed oratione habita, multo magis. Ac tandem, quum lectum de loco, in quo erat, moveri oporteret, omnes simul lamentati sumus, ac flevimus. Lectum tulere a Tribunali Pontifices & Magistratus, non modò qui tum erant, sed etiam ii, qui fuerant in sequentem annum designati; eundemque postea tradidere nonnullis equitibus, ut ferrent. Pars nostrum lectum ante ibat, & nonnulli plangebant, alii lugubre quiddam submisse tibiis accinebant. Imperator postremus sequebatur: ac ita in Martium campum venimus.

Pag. 842. A.

28. Quo facto Imperator tribunal conscendit; ἡμεῖς δὲ ἡ βουλὴ, πλὴν τῶν ἀρχόντων, ἐπὶ ἰκρίων, ὅπως ἀσφαλῶς τε ἅμα καὶ ἐπιτηδείως τὰ γιγνόμενα θεωρήσωμεν· οἱ δὲ ἄρχοντες &c. Nos Senatores, exceptis Magistratibus, in tabulata conscendimus, ut tuto simul, & commode spectaremus ea, quæ gererentur. Magistratus verò &c.

Pag. 847. D. *A. U. C. 949.*

Cn. Domitio Dextro II. & L. Valerio Messala Thrasea Prisco Coss.

29. *Post tres annos obsidionis, Byzantium a Severo capitur, & multatur etiam in mœnibus. Tunc ait Dio:* Καὶ εἶδον ἐγὼ τά τε τείχη πεπτωκότα, ὥσπερ ὑπὸ ἄλλων τινῶν, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ Ῥωμαίων ἑαλωκότα· ἐτεθεάμην δὲ αὐτὰ καὶ ἑστηκότα καὶ ἠκηκόειν αὐτῶν ἢ λαλούντων. Ego quidem mœnia ita diruta spectavi, ac si a quibusvis aliis, non a Romanis dejecta essent. Videram autem ea quum adhuc starent, eorumque sonitum audieram, quem edebant.

Pag. 850. A.

Libro 75.

30. *Incipit bellum inter Severum & Albinum.* Συγκινουμένης οὖν διὰ ταῦτα τῆς οἰκουμένης, ἡμεῖς μὲν οἱ βουλευταὶ ἡσυχίαν ἤγομεν, ὅσοι μὴ πρὸς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον φανερῶς ἀποκλίναντες, ἐκοινώνουν σφίσι καὶ τῶν κινδύνων καὶ τῶν ἐλπίδων· ὁ δὲ δῆμος οὐκ ἐκαρτέρησεν, ἀλλ' ἐκφανέστατα κατωδύρετο. Ἦν μὲν γὰρ ἡ τελευταία πρὸ τῶν Κρονίων ἱπποδρομία· καὶ συνέδραμεν ἐς αὐτὴν ἄπλετόν τι χρῆμα ἀνθρώπων. Παρῆν δὲ καὶ ἐγὼ τῇ θέᾳ διὰ τὸν ὕπατον φίλον μου ὄντα, καὶ πάντα τὰ λεχθέντα ἀκριβῶς ἤκουσα· ὅθεν καὶ γράψαι τι περὶ αὐτῶν ἠδυνήθην. Quas ob causas toto terrarum orbe commoto; nos quidem Senatores quiescebamus; quotquot nec dum

alterutrius in partes, discessione palam facta, cum eis in periculorum & spei societatem, non veniebamus; Populus autem teneri non poterat, quin hoc malum palam deploraret. Nam quum esset ante Saturnalia, postremus ludorum Circensium dies, ad quos maxima hominum multitudo confluxerat; cui spectaculo & ego interfui, Consulis amici mei causa, audivique diligenter omnia, quæ tum dicta sunt, ita ut potuerim aliquid de iis certo scribere &c. Ταῦτά τε οὖν ἔτι καὶ μᾶλλον ἡμᾶς ἐτάραττε, * Ὁ δὲ δὴ μάλιστα θαυμάσας ἔχω, ψεκὰς ἐν αἰθρίᾳ ἀργυροειδὴς ἐς τὴν τοῦ Αὐγούστου ἀγορὰν κατερρύη· φερομένην μὲν γὰρ αὐτὴν οὐκ εἶδον, πεσούσης δὲ αὐτῆς ᾐσθόμην, καὶ κέρματά τινα ἀπ' αὐτῆς χαλκᾶ κατηργύρωσα· ἃ καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας τὴν αὐτὴν ὄψιν εἶχε· τῇ γὰρ τετάρτῃ, πᾶν τὸ ἐπαλειφθὲν αὐτοῖς ἠφανίσθη. Nos quidem hæ res magis etiam turbabant, & quod * cœlo sereno pluvia rori similis, colorisque argentei, in Forum Augusti defluit: quam ego etsi non vidi, quum caderet; tamen ut ceciderat, sensi: eaque ita ac si esset argentum, oblivi nummulos aliquot æreos, mansitque is color tres dies; quarto verò die, quidquid oblitum fuerat, evanuit.

Pag. 853. A.

A. U. C. 950. Ap. Claudio Laterano, & M. Mario Titio Rufino Coss.

31. *Victo Albino.* Λέγω δὲ οὐχ ὅσα ὁ Σεουῆρος ἔγραψεν, ἀλλ' ὅσα ἀληθῶς ἐγένετο. Non enim ea cuncta refero, quæ scripsit Severus, sed ea quæ verè constat esse facta.

32. B. Ἔτι μᾶλλον ἡμᾶς τε καὶ τὸν δῆμον, οἷς ἐπέστειλεν, ἐξεφόβησεν. * μάλιστα δ' ἡμᾶς ἐξέπληξεν, ὅτι τοῦ τε Μάρκου υἱὸν, καὶ τοῦ Κομμόδου ἀδελφὸν ἑαυτὸν ἔλεγε, τῷ τε Κομμόδῳ, ὃν πρώην ὕβριζεν, ἡρωικὰς ἐδίδου τιμάς· * C. καθαπτόμενος τῆς βουλῆς, ὡς οὐ δικαίως ἐκεῖνον ἀτιμαζούσης, εἴ γε καὶ αὐτῆς οἱ πλείους αἴσχιον βιοτεύουσιν. Tum verò multò magis, nos populumque per literas perterruit. * Præcipue quoque nobis timorem incussit, quum se Marci filium, & Commodi fratrem dixit: & Commodo, (in quem antea contumeliosus fuerat) heroicos honores dedit *: tangens Senatum, quod immerito eum notasset ignominia: Præsertim, inquit, cum plerique ex vobis multo vivant turpius.

Pag. 856. B. C.

33. Ἐγὼ δὲ τὰ μὲν ἄλλα τῆς Αἰγύπτου οὐδὲν δέομαι γράφειν· ὃ δὲ δὴ περὶ τοῦ Νείλου πολλαχόθεν ἀκριβώσας ἔχω, δικαιότατός εἰμι εἰπεῖν· Ἐκ γὰρ τοῦ Ἄτλαντος τοῦ ὄρους σαφῶς ἀναδίδοται· τοῦτο δὲ ἐστιν ἐν τῇ Μακεννίτιδι παρ' αὐτῷ τῷ Ὠκεανῷ πρὸς ἑσπέραν, * &c. D. Καὶ θαυμάσῃ μηδεὶς, εἰ τὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἄγνωστα ἐξηυρήκαμεν· πλησίον γὰρ οἱ Μακεννῖται τῇ Μαυρετανίᾳ τῇ κάτω οἰκοῦσι, καὶ πολλοὶ τῶν ἐκεῖ στρατευομένων καὶ πρὸς τὸν Ἄτλαντα ἀφικνοῦνται. Mihi non est necesse scribere cætera, quæ ad Ægyptum pertinent: quamquam ea, quæ de Nilo multis habeo rationibus perspecta atque cognita, jure possum referre. Is ex monte Atlante certò fluit; qui mons est in Macennitide, non longe ab Oceano, qua parte spectat ad occasum Solis. * Neque verò mirari quisquam debet, si nos ea diximus, quæ sunt a veteribus Græcis ignorata. Nam Macennitæ propter Mauritaniam inferiorem habitant, multique ex iis, qui illic militant, ad Atlantem perveniunt. *Causam scientiæ attulerit Dio; quòd ipse Procos. fuerat Africæ, & hæc etiam, a militibus Macennitidis ipse cognoverat. Hæc male abscidit Xiphilinus Epitomator.*

Pag. 857. A.

A. U. C. 955. L. Septimio Severo Aug. III., & M. Aurelio Antonino Aug. Coss.

34. *P. P. Fulvius Plautianus* ἀνθρώπους ἑκατὸν εὐγενεῖς Ῥωμαίους ἐξέτεμεν οἴκοι· καὶ τοῦτο οὐδεὶς ἡμῶν πρὸ τοῦ τελευτῆσαι αὐτὸν ᾔσθετο· * ὅπως ἡ Πλαυτίλλα ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ (ἣν ὁ Ἀντωνῖνος μετὰ ταῦτ' ἔγημε) τήν τε τῶν εὐνούχων, τήν τε ἄλλην θεραπείαν ἔχῃ. B. Καὶ εἴδομεν τοὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους εὐνούχους τε καὶ ἄνδρας, πατέρας τε καὶ ἀόρχεις, ἐκτομίας τε καὶ πωγωνίας. * D. Τῶν δὲ δὴ τοῦ Πλαυτιανοῦ ἀπορρήτων, οὐδεὶς οὐδὲν ἠπίστατο· τὴν τε θυγατέρα αὐτοῦ τῷ υἱεῖ ἐμνήστευσε, * ὕπατόν τε ἀπέδειξε· καὶ διάδοχον τῆς αὐταρχίας, ὡς εἰπεῖν, ἔχειν ηὔξατο. * E. ὥστε δεηθείς ποτε ἐν τῇ Νικαίᾳ τῇ πατρίδι μου κεστρίας, οὓς ἡ λίμνη μεγάλους ἐκτρέφει, παρ' ἐκείνου, μετεπέμψατο: Centum cives Romanos ingenuos domi castravit: quod nemo nostrum ante, quam ipse moreretur, intellexerat; * ut Plautilla ejus filia (quam postea Antoninus uxorem duxit) haberet magnum eunuchorum famulatum. Nos quidem eosdem homines; eunuchos, maritos, patres, privatos testibus, exsectos, & barbatos vidimus. * Arcana Plautiani sciebat nemo. Hujus filiam Severus filio suo, in matrimonium dedit; * ipsumque Plautianum designavit Consulem: quem fere cupiebat, successorem Imperii relinquere. * Itaque, quum aliquando Nicææ, quæ mea est Patria, mugilem postulasset (quos maximos ille fert lacus (misit, qui a Plautiano, peterent.

Pag. 858. C. D.

35. Severus iniquo animo ferens, tantam statuarum multitudinem *factam Plautiano*, conflare quasdam, ex iis capit. Qua de causa rumor fuit in plerisque civitatibus, Plautianum dignitate dejectum esse, & penitus periisse: multique statuas ejus conciderunt, de quibus postea supplicium sumptum est. Fuit in eorum numero Racius Constans, vir clarissimus, qui Sardiniæ præerat. Ἀλλ' οὐ χάριν τούτων ἐμνήσθην, ὅτι τοῦ ῥήτορος, ὃς τοῦ Κώνσταντος κατηγόρησε, καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις, εἰπόντος, Θᾶσσον ἂν τὸν οὐρανὸν συμπεσεῖν, ἢ Πλαυτιανόν τι ὑπὸ Σεουήρου παθεῖν, καὶ μᾶλλον ἂν εἰκότως ἐκείνῳ τῷ λόγῳ, εἴπερ τι τοιοῦτον ἐλέχθη, πιστεῦσαί τινα· Ταῦτα τοῦ ῥήτορος εἰπόντος, καὶ προσέτι καὶ αὐτοῦ τοῦ Σεουήρου νεανιευσαμένου πρὸς ἡμᾶς τοὺς συνδικάζοντας αὐτῷ, καὶ φήσαντος, ὅτι ἀδύνατόν ἐστι κακόν τι ὑπ' ἐμοῦ Πλαυτιανῷ γενέσθαι, οὐδ' ἐπενιαύτισεν αὐτὸς ὁ Πλαυτιανὸς, ἀλλ' ἐσφάγη. * Ejus ego causa mentionem horum feci, quod quum orator, qui Constantem accusavit, multa dixisset; atque illud in primis: Cœlum ruere citius posse, quam Plautiano damnum a Severo inferri; potiusque verbis illis non abs re (si quid ejusmodi dictum esset) fidem habendam: Hæc ergo quum orator ille protulisset, ac præterea Severus ipse juvenili more ludens, ad nos, qui cum eo judices hujus causæ eramus, dixisset: Fieri non potest, ut a me, Plautiano mali quid accidat; attamen ab illo tempore, annum non complevit hic ipse Plautianus, sed est occisus, omnesque ejus statuæ sunt dissipatæ. *Sane, Racius Constans, bis Coss. in exsilium pulsus est.*

Libro 76. pag. 859. B.

A. U. C. 957. L. Fabio Septimio Cilone 2., & Annio Libone Coss.

36. Eodem anno celebratæ sunt nuptiæ Antonini filii Severi, & Plautillæ filiæ Plautiani. Is tantum

tum filiæ suæ dedit, quantum Reginis quinquaginta satis fuisset; quæ omnia per Forum vidimus (εἴδομεν) comportari in Palatium; in quo nobis epulum datum est (εἱστιάθημεν δὲ ἐν αὐτῷ) partim regio, partim barbarico more: quum non cocta dumtaxat omnia, quæ adponi solent, sed etiam cruda, vivaque fercula quædam acciperemus. (λαβόντες) *Septiduum hoc epulum perduravit.*

Pag. 860. C.

37. Per eos dies resplenduit in monte Vesuvio ignis maximus, tantique mugitus existitere, ut Capuam usque audirentur: in qua civitate ego quoties moror in Italia, habitare soleo: ἐν ᾗ ὁσάκις ἂν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ οἰκῶ, διάγω. Nam eum locum mihi delegi certis de causis, sed presertim, ut haberem otium, quod vacuus a curis molestiisque urbanis, in scribenda hac historia, consumeretur. Τοῦτο γάρ τὸ χωρίον ἐξειλόμην, τῶν τε ἄλλων ἕνεκα, καὶ τῆς ἡσυχίας ὅτι μάλιστα, ἵνα σχολὴν ἀπὸ τῶν ἀστικῶν πραγμάτων ἄγων, ταῦτα γράψαιμι.

Pag. 862. B.

38. *Ubi ab Antonino Plautianum occidi jussum est; delicti examen a Severo Senatui committitur.* Dein eos, qui consilium, & insidias Plantiani indicaverant, omnia jubet ad nos referre. Πάνθ' ἡμῖν εἰπεῖν ἐκέλευσεν.

E.

39. *Evodus Antonini educator, pro eo se examinat.* Quumque nos Evodo quasdam decerneremus laudes (ψηφιζομένων δὲ ἡμῶν ἐπαίνους τινὰς τῷ Εὐόδῳ) Severus vetuit his verbis: Turpe est ejusmodi quid de viro Cæsariano in S. C. Vestro (ἐν δόγματι ὑμῶν) perscriptum esse.

Pag. 863. D. E.

A. U. C. 959. M. Nummio Cejonio Albino, & Fulvio Æmiliano Coss.

40. *Post ludos gladiatorios.* Posthæc, exitum habuerunt ea, quæ ad Apronianum pertinent, sane auditu perquam nova, & insolentia. Accusatus est enim, dictum olim fuisse, nutricem ejus per quietem, vidisse eum regnaturum; ipsumque ob eam causam magicis artibus usum esse. Quamobrem absens (præerat enim Asiæ) condemnatus est. Quumque legerentur in Senatu quæstiones, quæ in ipsum essent habitæ; scriptum invenimus quendam habendæ quæstioni adesse jussum, interrogasse: Quis narravisset somnium, (ἀναγινωσκομένων οὖν ἡμῖν τῶν βασάνων, τῶν περὶ αὐτοῦ γενομένων) quisve audivisset? tum verò illum interrogatum, præter alia respondisse, visum ab se quendam Senatorem calvum, qui tunc introspectasset. Id ubi nos audivimus, valde conterriti fuimus. (864. A.) ἀκούσαντες δὲ τοῦθ' ἡμεῖς ἐν δεινῷ πάθει ἐγενόμεθα.

41. Neque enim ille nomen cujusquam dixerat, neque Severus scripserat. Hoc autem metu correpti fuere etiam ii, qui nunquam Apronianum convenerant: neque solum calvi, sed etiam recalvastri: nostrumque satis confidebat nemo, καὶ ἐθάρσει μὲν οὐδεὶς, nisi qui valde comati erant. Quumque illum cuncti conspiceremus, περιεβλέπομεν; primò rumor erat, hunc esse, mox alium. Ego quidem, quamquam est perridiculum, tamen non reticebo id, quod mihi tum accidit: tantam enim mihi hæc res attulit perturbationem, ut statim capillos capitis mei requisiverim, eosque manu attrectaverim: οὐκ ἀποκρύψομαι τὸ τότε μοι συμβὰν, εἰ καὶ γελοιότατόν ἐστι· τοσαύτῃ γὰρ ἀμηχανίᾳ συνεσχέθην, ὥστε καὶ τῆς κεφαλῆς τὰς τρίχας τῇ χειρὶ ζητῆσαι: Idemque ab aliis multis factum est. In primis observabamus, ἀπεωρῶμεν, eos qui calvi esse videbantur, quasi in illos periculum nostrum rejiceremus: idque fecimus antequam legeretur, illum Senatorem calvum, indutum fuisse veste purpurea. Nam postquam id recitatum est, omnes in Bæbium Marcellinum oculos conjecimus. ἀπείδομεν. Is enim tum Ædilis fuerat, ac maximè calvus erat, &c. Quo facto a nobis collaudato. (C.) Ἐπαινεσάντων δὲ πάντων ἡμῶν. &c. (D) Huic autor mortis fuit Pollenius Sebennus &c. Nos quidem ipsum abjectum ad terram, & supplicem jacere vidimus. εἴδομεν.

Lib. 76. Pag. 869. C.

A. U. C. 964. Lollio Gentiano, & Pomponio Basso Coss.

42 *Defuncto Severo, ejus vitiorum & virtutum epilogum facit Dio; meminitque Constitutionis ejus ad Legem Juliam de adulteriis. Tum ait:* Ego quidem, quum Consul essem, inveni scriptum in tabulis, tria millia mœchorum esse accusata. Sed quum jam pauci mortales, ea judicia exsequerentur, cæpit de iis quærere negligentius. Τρισχιλίας γοῦν ὑπατεύων εὗρον ἐν τῷ πίνακι ἐγγεγραμμένας; *accusationes*, γραφάς.

43. Lit. D. Deinde jus reddebat *Severus*,* & litigantibus, aquam quantum satis erat, suppeditabat: & nobis una judicantibus, magnam libertatem in dicendis sententiis largiebatur. καὶ ἡμῖν τοῖς συνδικάζουσιν αὐτῷ, παῤῥησίαν πολλὴν ἐδίδου. . . .

Lib. 77. Pag. 874. C. D.

A. U. C. 965. Cn. Julio Aspro 2., & C. Julio Aspro Coss.

44. *Dum de gravaminibus loquitur, & tributis a Caracalla impositis, ait:* Nam præter cætera exactiones pecuniæ, quæ erant innumerabiles; cogebamur, ἠναγκαζόμεθα (quum ipse Roma proficisceretur) omnigenas domos, & sumptuosa diversoria, mediis in itineribus, atque iis brevissimis, ædificare nostris sumptibus, οἰκείοις δαπανήμασι. Præterea Amphitheatra & Circos in omnibus locis, in quibus hiemavit, aut se hiematurum fore speravit, gratis exstruximus: κατεσκευάσαμεν, μηδὲν παρ' αὐτοῦ λαβόντες: quod ad hunc unum finem agebat, ut nos adtereremur: ἵν' ἡμεῖς ἐκτριβῶμεν. Ipse pecuniam erogabat in milites, & bestias, & equos. Dum complures feras, mansuetasque bestias, equosque interficeret; quorum partem capiebat a nobis, παρ' ἡμῶν, coactis ea dare necessario; partem emebat ipse.

Pag. 875. C.

45. Antoninus nihil cogitabat boni (neque enim didicerat; id quod ipse fatebatur) & ob eam causam nos, quos noverat studiosos esse bonarum artium, neligebat: διόπερ καὶ ἐν ὀλιγωρίᾳ ἡμᾶς, τούς τι παιδείας ἐχόμενον εἰδότας ἐποιεῖτο. . . .

Pag. 876. E.

46. Antonino cum cætera omnia, tum moneta adulterina erat: nam pro argento, aurove, quod nobis daret, ὃ παρεῖχεν ἡμῖν, plumbum argentatum, & æs inauratum parabat.

Pag. 877. C. D.

A. U. C. 966. M. Aurelio Antonino Aug. 4. & D. Cœlio Balbino 2. Coss.

47. *Antoninus probibuit, ne quis militum, dum esset in sui custodia (nempe ne quis suorum exploratorum*

rum) a quoquam, nisi a se ipso puniretur. Qua ex re omnia perversa erant; quod ii etiam in nos tyrannidem exercerent; ἐτυράννησαν ἡμῶν καὶ οὗτοι. Id verò turpissimum fuit, atque indignissimum Senatui Populoque Romano, quod Eunuchus natione Hispanus, nomine Sempronius Rufus, moribus veneficus & præstigiator, qui hujus rei causa, fuerat a Severo in insulam deportatus; imperium in nos habuit, ἡμῶν * κατεκράτησε; quamvis esset hujus rei pœnas daturus, ut cæteri, qui delatorum officio fungebantur. Solebat autem Antoninus denuntiare, velle se statim post ortum Solis jus reddere, vel aliud quid tractare, quod ad rem publicam pertineret; quum tamen ultra meridiem nos ἡμᾶς protraheret, sæpe etiam ad vesperum; ne in vestibulum quidem admissos, sed foris alicubi stantes. Tandem visum est ei, nos ἡμᾶς plerumque, ne salutare quidem amplius.

Ibid. lit. E.

A. U. C. 968. Æmilio Læto 2., & Anicio Cereale Coss.

48. Ad hæc præsentibus nobis, ac videntibus, καὶ παρόντων ἡμῶν καὶ ὁρώντων; cum alia ciborum genera, tum vinum in pateras, & calices infusum, ad milites, qui intus erant ad custodiam ipsius transmittere. (Pag. 878. A.) Hæc fecit cum hibernaret Nicomediæ: *dum se ad bellum in Armenos & Parthos parat. Erat ergo tum ibi Dio.*

Lit. C.

49. *Ajebat Antoninus, se esse tenuissimi victus*, quum tamen nihil esset in terra, marique ac cœlo; quod non ei privatim, publiceque præstaremus; παρείχομεν. Ibid. E.

A. U. C. 969. C. Atio Sabino 2., & Sex. Aurelio Cornelio Anulino Coss.

50. *Dio videtur non fuisse tum Nicomediæ die 4. Aprilis; quum Antoninus ea die ibi, ante quam proficisceretur contra Parthos, natalem suum ludis gladiatoriis voluit celebrare, dicit enim:* Et fertur, λέγεται in his cum unus ex gladiatoribus victus ei supplicaret, ut se conservaret, ita respondisse; Abi ad adversarium. *Antoninus hinc profectus Antiochiam*, (Pag. 879. A.) *scribit, Romam ad Senatum: & tunc equidem Dio esse videtur Romæ, adeo verba etiam ipsa refert epistolæ*: Increpabatque Senatum, quem dicebat otiosum esse, nec prompte convenire, nec viritim sententias dicere. Quin etiam ad extremum scripsit, in hanc sententiam: Scio vobis mea non placere: propterea & arma, & milites habeo, ut rumores, qui sparguntur non curem.

Libro 78. Pag. 881. C.

A. U. C. 970. C. Bruttio Præsente & T. Messio Extricato Coss.

51. *Dum Caracalla adhuc erat in Oriente contra Parthos, nec dum pugna commissa erat*; ipse, tanquam eorum, quos ne quidem viderat, prorsus fuisset victor, vanissime efferebatur: præcipue post quam leo quidam, qui improviso descenderat de monte, pro eo in hostes pugnavit: ut ipse nobis, datis literis scripsit; ὡς αὐτὸς ἐπέστειλε. Pag. 891. B.

52. *Antoninus præcepit Celtis & Scythis suis*, ut si quid mali sibi inferretur; mox irruerent in Italiam, &, ceu captu facillimam, Romam peterent: utque per eos (*interpretes*) nihil ad nos manaret, καὶ ἵνα γε μηδὲν ἐξ αὐτῶν ἐς ἡμᾶς ἐκφοιτήσῃ, interpretes illicò occidebat. Quod utique non a nostris, sed ab ipsis barbaris, postea intelleximus; ἐμάθομεν.

(Pag. 883. B. & 891. E.)

53. Paulo ante mortem ipsius (*Antonini*) ingens Alexandriæ de repente, excitatus ignis, ut quidem audisse memini, ὥς γε καὶ ἤκουσα; totoque Fano Serapidis interius pervaso, nihil tamen omnino aliud damni attulit; nisi quod gladius ille, quo jugulaverat fratrem, flammis solus absumptus est.

54. In literis (D) quas *Antoninus* misit ultimas ad Senatum, dixit: Desinite optare, ut imperem centum annis. Hæc enim acclamatio semper ei, & jam tum ab initio facta fuerat: eamque ille tunc primum & solum repudiavit. * Quod quum semel esset ab aliquibus, observatum, mihi venit in mentem, καὶ ἐμοὶ ἐνθύμιον ἐγένετο, eum cum Nicomediæ, *nobis dedisset epulum*, Saturnalibus (E) ἑστιῶν ἡμᾶς, ac multa quædam, ut in Convivio par erat, dixisset; post ubi surreximus, ἐξαναστάντων ἡμῶν, mihi advocato dixisse: Pulcherrime verò, Dio, atque verissime Euripides dixit [1]: προσκαλεσάμενος ἔφη· Κάλλιστα, ὦ Δίων,

Multæ sunt formæ dæmoniorum,
Multaque præter spem agunt Dii;
Atque sperata non sunt peracta:
Insperatorum vadum invenit Deus.

Itaque evenit hoc quoque factum. Nam eo quidem tempore, nugari mihi his versibus visus est: ἀπολελημμένως τοῦτο τὸ ἔπος ἔδοξεν: (Pag. 884. A.) at postquam non longe exinde ac postremam hanc vocem in me prorupit: ταύτην τὴν φωνὴν πρὸς ἐμὲ ἔῤῥηξε: occisus est; vaticinatus ille quodammodo, quæ sibi eventura erant, est reputatus.

(Pag. 891. B. C. D.)

55. Ἐμοὶ δὲ δὴ καὶ πρὶν ἐς τὴν μοναρχίαν καταστῆναι προεδηλώθη τρόπον τινὰ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅτι καὶ ταῦτα γράψοιμι. Ἐν γὰρ πεδίῳ μεγάλῳ τινὶ πᾶσαν τὴν τῶν Ῥωμαίων δύναμιν ἐξωπλισμένην ὁρᾶν, τεθνηκότος αὐτοῦ ἤδη ἔδοξα· καὶ ἐνταῦθα τὸν Σεουῆρον ἐπί τε γηλόφου, καὶ ἐπὶ βήματος ὑψηλοῦ καθήμενον διαλέγεσθαί τι αὐτοῖς, καί με προσιόντα ἰδών, ὅπως τῶν λεγομένων ἀκούσω· δεῦρο ἦθι, Δίων, ἐνταῦθα πλησίον πρόσελθε ἵνα πάντα, καὶ τὰ λεγόμενα, καὶ μάθῃς ἀκριβῶς, καὶ συγγράψῃς. Mihi verò etiam antequam ad Principatum *Antoninus* eveheretur, quodammodo ab ejus patre præsignificatum est, futurum ut ipsa scriberem. Eo namque jam mortuo, in magna quadam planitie, omnes populi Romani vires armatas, mihi videre visus sum: ibique ipsum Severum in colle, ac in excelso tribunali sedentem, quidpiam militibus concionari. Qui me videns stare ante conspectum suum, ut quæ dicerentur audirem; Adesdum, inquit, Dio, huc propius ad me accede, ut & omnia quæ dicuntur, & perspicue intelligas, & conscribas.

A. U. C. 971. M. Opelio Macrino Aug. 2., & Advento Coss.

(Pag. 895. D.)

56. Si tamen eas colligi fuit suspicati: ita ut dignæ quoque sint creditæ, ut evulgarentur; nobis *Macrinus* misit ἔπεμψεν ἡμῖν: quas ipsas, ut rursus similes alias Quæstor legit.

57. Ἐμοὶ δὲ . . . ἐμπεσόντι τὴν . . . ἐς ἀμφι-

βο-

(1) In fine Medeæ.

βόλοιο: me vero . . . interrogatus de his, quæ in ancipiti, &c.

Pag. 900. B.

58. Præterea mulier quædam etiam, ut memini audivisse: ὥς ἤκουσα: grandis & trux aspectu, nonnullis apparuit, atque dixit: Hæc minima esse præ illis, quæ deinceps eventura erant Romanis: & ita accidit.

Pag. 901. E.

59. Et aliud quoddam astrum, quod ad multas noctes, caudam ab Occidente Orientem versus porrigebat; perturbationem nobis adeo gravem attulit; ut Homericum illud semper haberemus in ore:

Juppiter intonuit, clangor cœlum occupat ingens.

δεινῶς ἡμᾶς ἐξετάραττεν, ὥστε αἰεὶ δὴ τὸ τοῦ Ὁμήρου διὰ στόματος ἀεὶ ποιεῖσθαι· Ἀμφὶ &c.

Pag. 904. C.

60. Qua enim die, primæ nobis de assumpto a *Macrino* Imperio, recitatæ fuerunt literæ: γράμματα ἡμῖν ἀνεγνώσθη: columba quædam supra Severi imaginem, &c. Ac deinceps, quum de filio misit literas; nos neque a Coss., neque a Prætoribus vocati, convenimus: οὔτε ὑπὸ τῶν ὑπάτων, οὔτε ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, συνήλθομεν (quia tum illi forte non aderant) sed a Tribunis plebis: quod in desuetudinem quodammodo, diuturnitate temporis, jam abierat.

A. U. C. 974. *Grato Sabiniano, & M. Fabio Seleuco Coss.*

Ibid. E.

61. Et sane, quum de Pseudantonini perduellione literas ad nos misit: ἐπέστειλεν. * Recitata etiam fuerunt, quæ ad milites is (*Macrinus*) protulerat: e quibus etiam atque etiam, hominis vilitatem atque fatuitatem omnes cognovimus. πάντες κατέγνωμεν.

Libro 79.

Pag. 909. D.E.

62. Neque verò prædictis modò deneget quisque fidem: illa namque non a plebiis hausi, sed a viris didici fide dignis. ταῦτα γὰρ οὐ παρὰ τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ παρ' ἀνδρῶν ἀξιοπίστων μαθόμενος. Hæc verò, quæ de Classe scripsi, ipsemet e propinquo loco, nimirum Pergamo, accurate cognovi: cujus civitatis, sicuti & Smyrnæorum Præfecturam; authoritate Macrini gessi. Ex quo mihi aliorum, incredibile nullum visum: αὐτὸς ἐγγύθεν, ἐκ τῆς Περγάμου ἀκριβώσας ἔγραψα, ἧς, ὥσπερ τῆς Σμύρνης προσταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Μακρίνου, ἐπεστάτησα· ἀφ' οὗπερ, οὐδὲ τῶν ἄλλων ἄπιστόν μοι κατεφάνη.

A. U. C. 975. *Pseudantonino 4. & M. Aurelio Severo Alexandro Coss.*

Pag. 914. E. 915. A.

63. *Sardanapalus* Bassianum suum consobrinum, introductum ab ipso in Senatum, * filium adoptavit; **atque dixit*, *non solum ab Elegabalo, ut id faceret, sibi præceptum esse; sed ut eum, Alexandrum etiam nominaret. Quod ego adducor, ut credam ex dispositione quadam divina factum esse, quod Avito a quodam prædictum fuerat; Alexandrum, qui Emesa esset profectus, ipsi fore successurum. Itemque ex eo quod accidit in Thracia, & in Mysia Superiori. καὶ ἐγώ γε πείθομαι.

Ibidem B.C.

64. Nam paulo ante hæc Genius quidam, qui Alexandrum Macedonem se dicebat, * profectus ex iis locis, quæ ad Istrum sunt (ubi quemadmodum apparuerit, mihi quidem non constat) οὐκ οἶδ' ὅπως ἐκεῖνη ἐκφανείς. Et hæc ego quidem, cum adhuc, ut dixi, essem in Asia, antequam ea, quæ circa Bassianum Romæ facta fuerant, noscerem, intellexi. ταῦτα μὲν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔτι, ὡς εἶπον, ὤν, πρὶν καὶ ὁτιοῦν, περὶ τὸν Βασσιανὸν ἐν τῇ Ῥώμῃ γενέσθαι, ἐμαθον.

Libro 80. Pag. 917. B.C.

A. U. C. 977. *Claudio Juliano, & Clodio Crispino Coss.*

65. Ταῦτα μὲν καὶ ἐγὼ ἀκριβώσας, ὡς ἕκαστα ἠδυνήθην, συνέγραψα· τὰ δὲ δὴ ἀκριβῶς ἐπεξελθεῖν, οὐχ οἷός τε ἐγενόμην, διὰ τὸ μὴ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῇ Ῥώμῃ διατρῖψαι. Ἔκ τε γὰρ τῆς Ἀσίας ἐς τὴν Βιθυνίαν ἐλθὼν ἠῤῥώστησα· κἀκεῖθεν πρὸς τὴν ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἡγεμονίαν ἠπείχθην· ἐπανελθών τε ἐς τὴν Ἰταλίαν, εὐθέως, ὡς εἰπεῖν, ἔς τε τὴν Δαλματίαν, κἀντεῦθεν, ἐς τὴν Παννονίαν τὴν ἄνω ἄρξων ἐπέμφθην· καὶ μετὰ τοῦτ' ἐς τὴν Ῥώμην, καὶ ἐς τὴν Καμπανίαν ἀφικόμενος, παραχρῆμα οἴκαδε ἐξωρμήθην. Διὰ μὲν οὖν ταῦτα, οὐκ ἠδυνήθην, ὁμοίως τοῖς πρόσθεν καὶ τὰ λοιπὰ συνθεῖναι, κεφαλαιώσας μέντοι ταῦτα, ὅσα γε καὶ μέχρι τῆς δευτέρας μου ὑπατείας ἐπράχθη, διηγήσομαι. Cæterum, ea, quæ hactenus dicta sunt; ego quidem accurate diligenterque, ut potui, conscripsi; quæ verò restant, pari persequi diligentia, mihi non licuit, quod diu Romæ non fui. Postquam enim ex Asia in Bithyniam veni, ægrotavi, atque exinde ad Africæ Proconsulatum profectus sum; reversusque in Italiam, recta pene, ut ita dicam, in Dalmatiam, & inde in Superiorem Pannoniam missus sum, ut ei præessem. Posthæc Romam, & in Campaniam reversus illico domum enavigavi. Ex his itaque rationibus factum est, ut pari accuratione prioribus, reliqua etiam componere non potuerim. Summatim ergo & per capita scribens illa; quælibet usque ad secundum Consulatum meum gesta sunt, enarrabo.

A.U.C. 982. *Alexandro Aug. 3., & Q. Cassio Dione Coccejano 2. Coss.*

Pag. 918. B.C.

66. Τοσαύτῃ γὰρ ἅμα τρυφῇ καὶ ἐξουσίᾳ * ἐχρῶντο, ὥστε τολμῆσαι * τοὺς δορυφόρους πρὸς τῷ Οὐλπιανῷ, καὶ ἐμὲ αἰτιάσασθαι, ὅτι τῶν ἐν τῇ Παννονίᾳ στρατιωτῶν ἐγκρατῶς ἦρξα, καὶ ἐξαιτῆσαι, φοβηθέντας μὴ καὶ ἐκείνους τις ὁμοίως τοῖς Παννονικοῖς ἄρχεσθαι καταναγκάσῃ. Οὐ μέντοι δὲ προετίμησέ τι αὐτῶν ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον ἄλλως τε ἐσέμνυνέ με, καὶ δεύτερον ὑπατεύσοντα σὺν αὐτῷ ἀπέδειξεν, τό τε ἀνάλωμα τὸ τῆς ἀρχῆς, αὐτῷ αὐτὸς ἀναλώσειν ὑπεδέξατο· ἀχθεσθέντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τούτοις, ἐφοβήθη μὴ καὶ ἀποκτείνωσί με ἐν τῷ τῆς ἀρχῆς σχήματι ἰδόντες· καὶ ἐκέλευσεν ἔξω τῆς Ῥώμης ἐν τῇ Ἰταλίᾳ που διατρῖψαι τὸν τῆς ὑπατείας χρόνον. Καὶ οὕτω μετὰ ταῦτα, ἔς τε τὴν Ῥώμην, καὶ ἐς τὴν Καμπανίαν πρὸς αὐτὸν ἦλθον· καὶ συνδιατρίψας τινὰς ἡμέρας αὐτῷ, τοῖς τε στρατιώταις μετὰ πάσης ἀδείας ὀφθεὶς, ἀπῆρα οἴκαδε, παρεθεὶς ἐπὶ τῇ τῶν ποδῶν ἀῤῥωστίᾳ· ὥστε πάντα τὸν λοιπὸν τοῦ βίου χρόνον ἐν τῇ πατρίδι ζῆσαι, ὥσπερ που καὶ τὸ δαιμόνιον ἐν τῇ Βιθυνίᾳ ἤδη μοι ὄντι σαφέστατα ἐδήλωσεν. Ὄναρ γάρ ποτε ἔδοξα προστάσσεσθαι ὑπ' αὐτοῦ, προσγράψασθαι τῷ ἀκροτελευτίῳ τὰ ἔπη τάδε.

Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεὺς, ἔκ τε κονίης,
Ἔκ τ' ἀνδροκτασίης, ἔκ θ' αἵματος, ἔκ τε κυδοιμοῦ.

67. Tan-

87. Tanto enim luxu, atque licentia * agebant* ut Prætoriani post Ulpianum, me quoque sint criminati; quod, quum in Pannonia incorrupte militibus præfuissem, metuerent, ne ego postularem, ut quis eos etiam cogeret, Pannoniorum vivere institutis. At Alexander horum nullam habuit rationem, sed contra, me magis honestavit, secumque me una iterum Consulem designavit; ac sumptus, quos ea dignitas postulat, faciendos in se suscepit. Quæ, cum Prætoriani moleste ferrent, timuit ne me, ubi vidissent cum insignibus Imperii, interficerent; & jussit, ut extra urbem, alicubi per Italiam commorarer, hujus mei tempore Consulatus. Et ita postea Romam, & in Campaniam ad ipsum veni, versatusque cum eo per dies aliquot, visusque a militibus cum omni securitate, domum dimissus redii, quod pedibus laborarem: ut hinc omne reliquum vitæ tempus, in Patria mea transigerem. Sicuti apertissime mihi Genius, quum essem jam in Bithynia indicavit. In somnis enim aliquando ab eo mihi præcipi visum est, ut hos versus, ad finem Historiæ hujus adderem:

Juppiter e multis crudelibus Hectora telis,
Pulvereque, & cæde exemit, belloque tumultu.

Iliadis lib. 9. vers. 164.

Κυ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Α.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩ ΒΙΒΛΙΩ Α ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α.' Περὶ τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐθνῶν.
β.' Περὶ τῆς Αἰνείου πρὸς Ἀβοριγῖνας ἀφίξεως, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γάμων
γ.' Ὡς Αἰνείας κτίζει Λαουΐνιον, καὶ οἵτε Ἀβοριγῖνες οἵτε Τρῶες, Λατῖνοι ἐπικαλοῦνται.
δ.' Ὁ Τούρνου καὶ τῶν Ρουτούλων πόλεμος πρὸς τὸν Λατῖνον καὶ τὸν Αἰνείαν.
ε.' Ὡς Αἰνείας Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ διαδέχεται.
ς.' Τελευταία αὐτοῦ μάχη σὺν Ρουτούλοις, καὶ μετάστασις ἐξ ἀνθρώπων.
ζ.' Περὶ τῆς Ἀσκανίου υἱοῦ αὐτοῦ βασιλείας· καὶ τέλος τοῦ πολέμου Ρουτούλων καὶ Μεζεντίου.
η.' Ἡ τῆς Ἄλβης κτίσις, καὶ διαδοχὴ τῶν Ἀλβανῶν βασιλέων.
θ.' Ὡς γίγνονται καὶ τρέφονται Ρωμύλος καὶ Ρῶμος.

Πουδῆν ἔχω συγγράψαι A πάνθ' ὅσα τοῖς Ρωμαίοις καὶ εἰρηνοῦσιν καὶ πολεμοῦσιν ἀξίως μνήμης ἐπράχθη, ὥστε μηδὲν τῶν ἀναγκαίων μήτε ἐκείνων τινὰ, μήτε τῶν ἄλλων ποθῆσαι· ἔπειτα καὶ ὅτι δι' ἑαυτῶν τότε κατέστησαν, πίστιν τοῦ θείου λαβόντες· κἀκ τούτου αὐτοί τε ἐν εἰρήνῃ, καὶ πρὸς ἀλλήλους, καὶ πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους παρὰ πᾶσαν τὴν τοῦ Νουμᾶ ἀρχὴν διεγένοντο. Καὶ ἐκεῖνος οὐκ ἀθεεὶ σφίσιν ἐξ ἴσου τῷ Ρωμύλῳ ὑπάρξαι ἔδοξεν. * Οὕτω μὲν δὲ δι' ἀμφοτέρους αὐτοὺς, καὶ ἰσχυρὰ ταχὺ καὶ εὔκοσμος ἡ πόλις ἐγένετο, τοῦ μὲν τὰ πολεμικὰ αὐτὴν ἀναγκαίως, ἅτε καὶ νεόκτιστον οὖσαν ἀσκήσαντος· τοῦ δὲ τὰ εἰρηνικὰ προσεκδιδάξαντος· ὡς αὐτὴν ἐν ἑκατέρῳ ὁμοίως διαπρέψαι. * B

Αἰνείας

Q. CASSII DIONIS COCCEJANI

ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER PRIMUS.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO PRIMO DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. De antiqua Italia, & ejus gentibus.
2. De Æneæ adventu ad Aborigines, & ejus ibi nuptiis.
3. Ut Æneas condit Lavinium: & Aborigines, Trojanique, Latini appellantur.
4. Turni & Rutulorum bellum adversus Latinum & Æneam.
5. Ut Æneas Latino regi succedit.
6. Ultima ejus pugna cum Rutulis, & translatio ex hominibus.
7. De Regno Ascanii ejus filii, & finis belli Rutulorum & Mezentii.
8. Albæ fundatio, & Regum Albaoorum succesfio.
9. Ut Romulus & Remus nascuntur, & educaotur.

Opuli Romani res pace, belloque gestas, quæcumque memoratu sint digne, adeo ut necessarium nihil, nec illorum, nec aliorum queat desiderari, scriptis mandare fert animus: ad hæc ea commemorare, quæ per eamdem gentem, ubi fidem Numinis, religionemque suscepit (quamobrem longa ipsi pace inter se, & cum exteris, per omne Numæ Regnum, frui licuit) tunc constituta traduntur. Numa enim haud sine Deorum nutu, Romanis, par datus Romulo visus est: * & Civitas utriusque Regis industria, ita valida, & ornata confestim evasit: a Numa quidem civilibus rebus, & paci aptis; a Romulo verò (quod necessitas postulabat) quæ sunt bellica, institutis; ut in utroque cum gloria excelluerit. * * *.

NOTA-

NOTATIONES.

Q. Cassii Dionis Coccejani V. CL., & iterum, A cum Aug. Alexandro Mamææ, Cos., acephalam nacti Historiam, (sicut a nobis luculenter patefactum est in Præfatione) ea feliciter ferme omnia, quæ initiis deesse & deperdita credebamus; labore licet improbo, ac industria & patientia vix ferenda; favente nimis fortuna, reparamus. Et primò quidem, hoc Operis principium deprehendimus in Excerptis ex Dione a Constantino Augusto Porphyrogenito concinnatis, in libro, quem inscripsit; Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, h. e. *De virtutibus, & vitiis*: apud Valesium pag. 565. Ubi Constantinus, propositis iis; quæ infra in Numa afferentur, (Ὅτι ὁ Νουμᾶς ᾤκει ἐν κολωνῷ τῷ Κυριναλίῳ ὠνομασμένῳ, ἅτε καὶ Σαβῖνος ὤν, τὰ δὲ Ἀρχεῖα ἐν τῇ ἱερᾷ ὁδῷ εἶχε, καὶ τὰς διατριβὰς πλησίον τοῦ Ἑστιαίου ἐποιεῖτο, καὶ ἔστιν ὅτι κατὰ χώραν ἔμενεν) mox subdit: Ὁ δὲ Δίων φησὶν ὅτι· Σπουδὴν ἔχων. *Dio autem ait*; Σπουδὴν ἔχων, & reliqua suprapoſita, usque ad διατρῖψαι. Post ἔδοξεν resecuimus ipsa, quæ infra in Numa quoque inveniuntur. Φασὶ δὲ αὐτὸν, οἱ τὰ ἀκριβέστατα Σαβίνων εἰδότες, ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ἡ Ῥώμη ἐκτίσθη, γεγεννῆσθαι. Quæ sunt ultima, ab οὕτω, ea ex Dione ipso habet etiam Cedrenus in Annalibus, dum pag. 184. editionis Regiæ, ita scribit: Οὕτω μὲν οὖν ἐξ ἀμφοτέρων καὶ ἰσχυρὰ ταχέως, καὶ εὔκοσμος ἡ πόλις ἐγένετο, τοῦ μὲν τὰ πολιτικὰ καὶ εἰρηνικὰ ἐκτυπώσαντος, τοῦ Ῥωμύλου δὲ τὰ πολεμικά: *Sic utriusque Regis industria, Civitas confestim, & valida & ornata facta est; a Numa quidem civilibus rebus & paci aptis; a Romulo verò, quæ sunt bellica, institutis.*

Post hoc fragmentum (quod & apud Cedrenum esse, nec vidit, nec in fragmentis ex Cedreno, reposuit Valesius) Dio, quanvis non acephalus datus sit; deinceps tamen sua dignitate nonnihil carentem oportuit typis dari: reliquis enim in hoc Dionis limine, destituimur. Totius namque Propositionis ejus caremus partibus; dum post Romulum & Numam; de reliquis usque ad exactos Reges; hinc de populari Republica sub Consulibus: ac tandem in Principatu, de Imperatoribus usque ad sua tempora, & suum alterum Consulatum, Dio dixerit se scripturum. Tum debuerit Romam dicere, & fortasse authores etiam ingenue profiteri, vel conciliandæ magis suæ Historiæ, authoritati, quibus profecerit, sitque usurus: ac præfari ab Italia (in qua sita est) ejusque præstantia, ut Græcis hominibus, quibus potissimum scribebat, dignitatem Urbis æternæ, ab Regione etiam commendaret. Sequi exinde ab antiquitate ac populis, Græcis utique, qui primò Ita- B liam, & ea loca habitarunt, ut Græcos magis alliceret: & hinc incipere a Trojæ excidio, Æneæ genere posterisque qui Romam, Romanumque Imperium condiderunt. Tot hisce Dionis modò caremus: quæ unam fortasse implebant paginam, aut alteram: & tot ista, fere omnia habentur in Dionysio Halicarnasseo. Ne horum ergo quid optet lector, si non verba ipsa, res saltem, quas Dio a Dionysio est mutuatus, resectis superfluis, hic describimus: quæ in Dionysio implexa nimis, & inter Scriptorum sententias, involuta; primum ejus Historiæ librum integrum complectuntur. Molestum hoc nulli ducimus: imo ne iis quidem, quibus Dionysii opera sunt ad manum; paucis profecto, si cum iis, qui eo ca- C rent, conferantur. Præsertim, cum cuilibet sit facultas (si ea nosse fastidit sic ordinata, brevia & perspicua, & aliò festinat) ea missa facere & confestim progredi inferius ad Dionem. En ergo, ut ad mentem Dioniam, ea nos ab Italiæ laudibus, usque ad Æneam concinnamus.

PRIMORDIA ITALIÆ EX HALICARNASSEO.

1. Urbs Roma in occidentalibus Italiæ partibus sita est, ad flumen Tiberim, quod circa medium Italiæ ferme littus, in Tyrrhenum se mare exonerat: a quo distat centum viginti stadiis. Italia autem; mea quidem sententia, non solum Europam, sed & quamlibet aliam totius Orbis regionem, sua præstantia longe D superat. Nihil igitur mirum, si antiqui regionem istam Saturno putarint sacram: quòd Deum hunc omnis humanæ authorem felicitatis, perfectoremque existimarint: sive is Chronus, ut Græci volunt; sive, ut Romanis placet, Cronus est appellandus. In hac itaque felicissima Regione, terræ marisque totius domina sedet Roma: quam antiquissimi, & primi omnium, qui memoriæ prodantur, barbari tenuisse feruntur Siculi, gens indigena: antè verò, alios ne colonos habuerit, an inculta fuerit, dixerit nemo, tutò. Longo deinceps bello, antiquis ereptam dominis, eam Aborigines occuparunt: qui Arcadici quidem genere, primi Græcorum, duce OEnotro Lycaonis filio, Jonio trajecto sinu, Italiam ha- E bitarunt. Cum OEnotro autem venit Peucetius frater: qui ad quam Italiæ partem primum appulit, supra Japygium promontorium; mansit, & ab eo horum locorum incolæ, Peucetii sunt appellati. OEnotrus cum majori exercitus parte ad alium sinum appulit, qui ab occidente, Italiæ latus alluens, Ausonius tunc ab incolis Ausonibus dicebatur. Amplam nactus hic regionem

Ἡ Ῥωμαίων πόλις ἵδρυται μὲν ἐν ἑσπερίοις μέρεσι τῆς Ἰταλίας περὶ ποταμὸν Τίβεριν· ὃς κατὰ μέσην μάλιστα τὴν ἀκτὴν ἐκδίδωσιν· ἀπέχουσα τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης ἑκατὸν εἴκοσι σταδίους. Οὐ μόνον δὲ τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης ἁπάσης κρατίστη, κατ' ἐμὴν δόξαν, ἐστὶν Ἰταλία. D Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν τοὺς παλαιοὺς, ἱερὰν ὑπολαβεῖν τοῦ Κρόνου τὴν χώραν ταύτην, τὸν μὲν δαίμονα τοῦτον οἰομένους εἶναι πάσης εὐδαιμονίας δοτῆρα καὶ πληρωτὴν ἀνθρώποις· εἴ τε Χρόνον αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ὡς Ἕλληνες ἀξιοῦσιν, εἴ τε Κρόνον, ὡς Ῥωμαῖοι. Ἐν ταύτῃ οὖν εὐδαιμονεστάτῃ τῇ χώρᾳ ἡ ἡγεμὼν γῆς καὶ θαλάσσης ἁπάσης ἔγκειται Ῥώμη, ἣν παλαιότατοι τῶν μνημονευομένων λέγονται κατασχεῖν, βάρβαροι Σικελοὶ, ἔθνος αὐθιγενές· τὰ δὲ πρὸ τούτων, οὔθ' ὡς κατείχετο πρὸς ἑτέρων, οὔθ' ὡς ἔρημος ἦν, οὐδεὶς ἔχει βεβαίως εἰπεῖν. Χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀβοριγῖνες αὐτὴν παραλαμβάνουσι, πολέμῳ μακρῷ τοὺς ἔχοντας, ἀφελόμενοι· οἱ Ἀρκαδικοὶ μὲν τὸ γένος, πρῶτοι Ἑλλήνων περαιωθέντες τὸν Ἰόνιον κόλπον ᾤκησαν Ἰταλίαν, ἄγοντος αὐτοὺς Οἰνώτρου τοῦ Λυκάονος. Ἀπανίστη δὲ τῆς Ἑλλάδος Οἴνωτρος, καὶ σὺν αὐτῷ Πευκέτιος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, E ὃς μὲν ἔνθα τὸ πρῶτον ὡρμίσαντο τῆς Ἰταλίας, ὑπὲρ ἄκρας Ἰαπυγίας καθιδρύεται, καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ περὶ ταῦτα τὰ χωρία οἰκοῦντες, Πευκέτιοι ἐκλήθησαν. Οἴνωτρος δὲ τὴν πλείω τοῦ στρατοῦ μοῖραν ἀγόμενος, εἰς τὸν ἕτερον ἀφικνεῖται κόλπον, τὸν ἀπὸ τῶν ἑσπερίων μερῶν, κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἀναχεόμενον· ὃς τότε μὲν Αὐσόνιος ἀπὸ τῶν περιοικούντων Αὐσόνων ἐλέγετο. Εὑρὼν δὲ χώραν, πολλὴν μὲν εἰς νο-

nem, pascuis quidem aptam, sed maxima ex parte desertam, quadam ejus portione purgata barbaris; parvas & crebras in montibus urbes condit: atque ex suo nomine, sui aliquando, Œnotri sunt appellati. Œnotros autem, arbitror, Aborigines hinc vocatos, quòd in montibus habitarent. Arcadicum enim est, habitatione montium delectari. Oppida autem, in quibus Aborigines habitarunt, in Rheatino fuerunt agro, non longe a montibus Apenninis, ut Terentius in Antiquitatibus scribit Varro.

2. Deinde Pelasgi quidam, secuti oraculum, mare Jonio trajecto, ad Padi ostium, Spinetum nomine appulerunt: ubi qui eo in loco remansêre, urbem ostio fluminis cognominem condiderunt: qui verò ad mediterranea se vertêre, superatis Italiæ (quæ tunc Saturnia vocabatur) montanis locis; in Umbrorum, Aboriginibus finitimorum, regionem, Pico regnante pervenerunt. Qui supplices & inermes; expositis suis casibus, se in illam solam regionem sibi reliquam, Dei monitu, delatos, in amicitiam & incolatum (graves alioqui non futuros) suscipi flagitarunt. Siculi verò, quod simul Pelasgorum, & Aboriginum armis, belloque premerentur, toto agro ipsis cesserunt; & per montana loca ad meridiem versi, totaque inferiori Italia peragrata, cum undique pellerentur, ex Italia in proximam insulam trajecerunt: quam Sicani, gens Hispana, tenebant. Qui a Liguribus fugati, non multo ante, suas ibi Sedes posuerant; & effecerant, ut suo nomine, insula, quæ prius a forma triangulari, Trinacria appellabatur; Sicania vocaretur. Genus igitur Siculum, Italiam sic reliquit, eorumque Dux fuit Siculus, quo regnante, Siciliæ nomen Insulæ & hominibus fuit inditum.

3. Post Pelasgos haud multò, alia classis Græcorum, ad hæc Italiæ loca appulit ex Palantio, urbe Arcadiæ: Coloniæ autem Dux fuit Evander, filius Mercurii & Nymphæ cujusdam Arcadicæ: hanc Græci Themin, Antiquitatum Romanarum Scriptores, eam patrio sermone, Carmentam vocant: Apud Aborigines tunc Regnum tenebat Faunus Pici filius. Arcades verò colle a Tiberi haud procul dissito, electo, juxta eum, vicum condidêre, quem in memoriam veteris patriæ, in Arcadia eorum metropolis, Palantium appellarunt: quod modò Palatium dicitur a Romanis. Paucis autem post eorum adventum annis, alia Græcorum classis in Italiam venit, ductu Herculis, qui Hispaniam, & quæque alia, quæ ad occidentem sunt, in suam redegerat potestatem. Quæ autem de hoc Deo traduntur, partim ad fabulas, partim ad veritatem propius accedunt. Fabula de ejus in Italiam adventu, ita se habet. Hercules, ut ajunt, præter cæteros labores, quos Eurysthei jussu susceperat; Geryonis etiam boves ex Erythea Argos abigere jussus est. Quo labore ad suum finem perducto, dum redit domum, cum multas alias Italiæ, tum etiam in Aboriginum agrum Palantio proximum, partes adiit. Quum autem in eo magnam boni pabuli copiam, ad bovum armenta pascenda, invenit; boves in pascua dimisit, ipse verò, laboris mole gravatus, decubuit, somnoque se dedit. Interea verò quidam illius regionis latro, Cacus nomine, incidit in boves, quæ sine custodia pascebantur; earumque desiderio captus est: & quum Herculem somno sopitum animadvertit; paucas aliquot ex ipsis, in antrum proximum, ubi vitam degebat, per caudam eò traxit aversas: hoc enim modo, furti indicium celatum iri sperabat. Hercules autem paulo post, somno excitus, ut cognovit quot armenti deessent, cum eas non inveniret, ad speluncam perrexit. Verum quia præ foribus stabat Cacus, & vicinorum fidem & auxilium implorabat, gravis veluti sibi ab hospite, injuria irrogaretur; Herculi tandem in mentem venit, cæteras boves agere ad speluncam.

εἰς νομὰς εὔθετον, ἔρημον δὲ τὴν πλείστην, ἀνακαθάρας τὸ βάρβαρον ἐκ μέρους τινὸς αὐτῆς, ᾤκισε πόλεις μικρὰς καὶ συνεχεῖς ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ κληθέντες Οἴνωτροι χρόνον τινὰ ἐκλήθησαν. Τοὺς δὲ Οἰνώτρους, οἶμαι, ὕστερον κληθῆναι Ἀβοριγῖνας, ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς ὄρεσιν οἰκήσεως· Ἀρκαδικὸν γὰρ τὸ φιλοχωρεῖν ὄρεσιν. Αἱ δὲ πόλεις ἐν αἷς τὸ πρῶτον ᾤκησαν Ἀβοριγῖνες, ἦσαν ἐν τῇ Ρεατίνῃ γῇ, τῶν Ἀπεννίνων ὀρῶν οὐ μακρὰν, ὡς Οὐάρρων Τερέντιος ἐν Ἀρχαιολογίαις γράφει.

Ἔπειτα Πελασγῶν τινὲς χρησμῷ πειθόμενοι περαιοῦνται τὸν Ἰόνιον, πρὸς ἑνὶ τῶν τοῦ Πάδου στομάτων ὁρμισάμενοι, Σπινῆτι καλουμένῳ. Καὶ οἱ μὲν ὑπομείναντες ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ πόλιν ἔκτισαν ὁμώνυμον τῷ στόματι τοῦ ποταμοῦ, οἱ δὲ διὰ τῆς μεσογείου τραπόμενοι, τὴν ὀρεινὴν τῆς Ἰταλίας, ἣ τότε Σατορνία ἐλέγετο, ὑπερβαλόντες εἰς τὴν Ὀμβρικῶν ἀφικνοῦνται χώραν τῶν ὁμορούντων Ἀβοριγῖσιν, ὧν ἐβασίλευε τότε Πῖκος, ἄνοπλοι· φράζοντές τε τὰς ἑαυτῶν τύχας, καὶ δεόμενοι πρὸς φιλίαν δέξασθαι σφᾶς συνοίκους, οὐ λυπηροὺς ἐσομένους, ἐπεὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοὺς εἰς τὴν δεομένην ἄγει τὴν χώραν. Οἱ δὲ Σικελοί, ὅτι οὐκ ἔτι ἀντέχειν οἷοί τε ἦσαν, ὑπό τε Πελασγῶν καὶ Ἀβοριγίνων πολεμούμενοι, μεθίενται αὐτοῖς ἁπάσης τῆς γῆς· τραπόμενοι δὲ διὰ τῆς ὀρεινῆς ἐπὶ τὰ νότια, καὶ διεξελθόντες ἅπασαν Ἰταλίαν τὴν κάτω, ἐπειδὴ πανταχόθεν ἀπελαύνοντο, ἀπὸ τῆς Ἰταλίας διέβησαν ἐπὶ τὴν ἔγγιστα νῆσον. Κατεῖχον δ' αὐτὴν Σικανοί, γένος Ἰβηρικὸν, οὐ πολλῷ πρότερον συνοικισάμενοι, Λίγυας φεύγοντες, καὶ παρασκευάσαντες ἀφ' ἑαυτῶν Σικανίαν κληθῆναι τὴν νῆσον, Τρινακρίαν πρότερον ὀνομαζομένην, ἀπὸ τοῦ τριγώνου σχήματος. Τὸ μὲν Σικελικὸν γένος, οὕτως ἐξέλιπεν Ἰταλίαν, ἄγοντος αὐτὴν Σικελοῦ ὑφ' οὗ δυναστευόμενοι, τοὔνομα τοῖς τε ἀνθρώποις, καὶ τῇ νήσῳ ἐτέθη.

Μετὰ δὲ τοὺς Πελασγοὺς οὐ πολὺν χρόνον, στόλος ἄλλος Ἑλληνικὸς εἰς ταῦτα τὰ χωρία τῆς Ἰταλίας κατάγεται, ἐκ Παλαντίου πόλεως Ἀρκαδικῆς ἀναστάς· ἡγεῖτο δὲ τῆς ἀποικίας Εὔανδρος, Ἑρμοῦ καὶ νύμφης τινὸς Ἀρκάσιν ἐπιχωρίας, ἣν οἱ μὲν Ἕλληνες, Θέμιν, οἱ δὲ τὰς Ρωμαϊκὰς συγγράψαντες ἀρχαιολογίας, τῇ πατρίῳ γλώττῃ, Καρμέντην ὀνομάζουσιν. Ἐτύγχανε δὲ τότε βασιλείαν τῶν Ἀβοριγίνων παρειληφὼς Φαῦνος ὁ Πίκου. Οἱ δὲ Ἀρκάδες αἱροῦνται λόφον, ὀλίγον ἀπέχοντα τοῦ Τιβέριος, καὶ κατασκευάζονται πρὸς αὐτῷ, κώμην βραχεῖαν· ὄνομα δὲ αὐτῇ τίθενται Παλάντιον, ὡς ἀπὸ τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ σφῶν μητροπόλεως· νῦν μέντοι Παλάτιον ὑπὸ Ρωμαίων λέγεται. Ὀλίγοις δὲ ὕστερον ἔτεσι μετὰ τοὺς Ἀρκάδας, ἄλλος εἰς Ἰταλίαν ἀφικνεῖται στόλος Ἑλληνικὸς, ἄγοντος Ἡρακλέους· ὃς Ἰβηρίαν, καὶ τὰ μέχρι δυσμῶν ἡλίου χειρωσάμενος ἦν. Ἔστι δὲ τῶν ὑπὲρ τοῦ δαίμονος τοῦδε λεγομένων, τὰ μὲν μυθικώτερα, τὰ δ' ἀληθέστερα· ὁ μὲν οὖν μυθικὸς περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ λόγος, ὧδε ἔχει. Ὡς δὲ κελευσθεὶς ὑπὸ Εὐρυσθέως Ἡρακλῆς σὺν τοῖς ἄλλοις ἄθλοις καὶ τὰς Γηρυόνου βοῦς ἐξ Ἐρυθείας εἰς Ἄργος ἀπελάσαι, τελέσας τὸν ἆθλον, καὶ τὴν οἴκαδε πορείαν ποιούμενος, ἄλλῃ τε πολλαχῇ τῆς Ἰταλίας ἀφίκετο, καὶ τῆς Ἀβοριγίνων γῆς εἰς τὸ προσεχὲς τῷ Παλλαντίῳ χωρίον. Εὑρὼν δὲ τόπον ἐν αὐτῷ βουκολίδα πολλὴν καὶ καλὴν, τὰς μὲν βόας ἀνῆκεν εἰς ἐκνομὴν, αὐτὸς δὲ βαρυνόμενος ὑπὸ κόπου, κατακλιθεὶς ἔδωκεν αὐτὸν ὕπνῳ. Ἐν δὲ τούτῳ λῃστής τις ἐπιχώριος, ὄνομα Κάκος, περιτυγχάνει ταῖς βουσὶν ἀφυλάκτοις γενομέναις, καὶ αὐτῶν ἔρωτα ἴσχει· ὡς δὲ τὸν Ἡρακλέα κοιμώμενον κατέμαθεν, ὀλίγας τινὰς ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ ἄντρον, ἐν ᾧ πλησίον ὄντι ἐτύγχανε τὴν δίαιταν ποιούμενος ἀποκρύπτεται, ἐπισπώμενος ἑκάστην κατ' οὐράν· τοῦτο δὲ αὐτῷ τῶν ἐλέγχων ἀφανισμὸν ἐδύνατο παρασχεῖν. Ἀναστὰς δὲ μετ' ὀλίγον ὁ Ἡρακλῆς, ὡς ἔμαθε τὰς ἐλλειπομένας, τέως μὲν ὑπώρει που κεχωρηκέναι, ὡς δ' οὐχ εὕρισκεν, ἐπὶ τὸ σπήλαιον ἀφικνεῖται. Τοῦ δὲ Κάκου πρὸ τῆς θύρας ἑστῶτος, καὶ τούς τε πλησίον ὡς δεινὰ πάσχοι ὑπὸ τοῦ ξένου, ἐπιβοῶντος, ὁ Ἡρακλῆς εἰς νοῦν βάλλεται προσελάσαι τῷ σπηλαίῳ τὰς ἄλλας βόας· ὡς δὲ ἄρα τῆς συνόμου φωνῆς τε

K καὶ

καὶ ὀσμῆς αἱ ἔνδοθεν ᾔσθοντο, ἀντεμυκῶντο ταῖς ἔξωθεν, καὶ ἐγεγόνει ἡ φωνὴ αὐτῶν κατήγορος τῆς κλοπῆς. Ὁ μὲν οὖν Κάκος, ἐπειδὴ περιφανὴς ἐγένετο κακουργῶν, τρέπεται πρὸς ἀλκὴν, καὶ τοὺς ὁμοθύμους αὐτῷ συγγραμμάτων συνεκάλει. Ἡρακλῆς δὲ ἀλλοῖόν αὐτὸν τῷ ῥοπάλῳ καίνει, καὶ τὰς βόας ἐξαγαγὼν, ἐπειδὴ κακούργων ὑποδοχαῖς ἐπιτήδειον ἑώρα τὸ χωρίον, ἐπικατέσκαπτε τῷ κολαφῷ τὸ σπήλαιον, καὶ ἱδρύεται πλησίον τοῦ τόπου, Διὸς Εὑρεσίου βωμὸν, ὅς ἐστι τῆς Ῥώμης παρὰ τῇ Τερδύμῃ πύλῃ. Ὁ μὲν οὖν μυθικὸς λόγος ὑπὲρ αὐτοῦ τοιός δε παραδίδοται.

4. Ὁ δ' ἀληθέστερος τοιόσδε. Ὡς στρατηλάτης γενόμενος ἁπάντων ὁ κράτιστος τῶν κατ' αὐτὸν Ἡρακλῆς, καὶ δυνάμεως πολλῆς ἡγούμενος, ἅπασαν ἐπῆλθε τὴν ἐντὸς ὠκεανοῦ καταλύων μὲν εἴ τις εἴη τυραννὶς, ἀφίκετο εἰς Ἰταλίαν, στρατὸν ἄγων πολὺν, Ἰβηρίαν ἤδη κεχειρωμένος. Διατρίψας δὲ αὐτόθι πλείω χρόνον ἠναγκάσθη, τῇ τε ναυτικοῦ ἀπουσίᾳ, ἢ ἐγένετο χειμῶνος ἐπιβαλόντος, καὶ τῷ μὴ πάντα τὰ ἔθνη τὰ κατέχοντα Ἰταλίαν προσχωρῆσαι αὐτῷ ἑκόντα. τὸ γὰρ Λιγύων γένος πολὺ καὶ μάχιμον, ἐπὶ ταῖς παρόδοις τῶν Ἄλπεων ὀρῶν ἱδρυμένον ἀποκωλύειν ὅπλοις τὰς εἰσβολὰς αὐτῷ, τὰς εἰς Ἰταλίαν ἐπεχείρησεν. Ἐπεὶ δὲ τούτους καταστρεψάμενος τῶν παρόδων ἐκράτησεν, οἱ μέν τινες ἑκούσιοι παρεδίδοσαν αὐτῷ τὰς πόλεις· οἱ δὲ πλείους, ἐκ πολέμου καὶ πολιορκίας παρεστάνθη. Ἐν δὴ τούτοις μάχῃ κρατηθῆναι, καὶ τὸν ὑπὸ Ῥωμαίων μυθολογούμενον, Κάκον, δυνάστην τινὰ κομιδῇ βάρβαρον, καὶ ἀνθρώπων ἀνημέρων ἄρχοντα γενέσθαι φασὶν αὐτῷ διάφορον, ἐρυμνοῖς χωρίοις ἐπικαθήμενον, καὶ διὰ ταῦτα τοῖς πλησιοχώροις ὄντα λυπηρόν. Οὗ ἐπειδὴ κατεστρατοπεδευσάντα τὸν Ἡρακλέα ἐπύθετο ἐν τῷ προσεχεῖ πεδίῳ λῃστρικῶς διασκευασάμενος ἐπιδρομῇ αἰφνιδίως ἐχρήσατο, καὶ κοιμωμένου τοῦ στρατοῦ, τὴν λείαν, ὅσῃ ἔτυχεν ἀφύλακτος περιβαλλόμενος ἀπήλασεν· ὕστερον δὲ κατακλεισθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς πολιορκίαν, τῶν τε φρουρίων κατὰ κράτος ἁλόντων, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἠμύνετο, ἀνῃρέθη. Τῶν δὲ φρουρίων αὐτοῦ κατεσκαφέντων, τὰ πέριξ χωρία οἱ συνελθόντες Ἡρακλεῖ, κατὰ σφᾶς ἕτεροι παρέλαβον Ἀρκάδες τε οἱ σὺν Εὐάνδρῳ, καὶ Φαῦνος ὁ τῶν Ἀβοριγίνων βασιλεύς.

Ἡρα-

cam. Ut autem, quæ clausæ erant, vocem & consuetum odorem sensêre, ac illis, quæ extra erant, responderunt mugitu, ipsarum vox furtum indicavit. Cacus in manifesto deprehensus crimine, ad vim repellendam se convertit; & cæteros pastores, cæpit socios convocare. Sed Hercules illum, percussum clava, interficit, & boves educit. Quia verò locum, latronum latibulum vidit commodum, suo pedo speluncam diruit, & prope locum aram *Jovi inventori* statuit; quæ ad portam trigeminam Romæ est. Hæc igitur sunt, quæ de hoc Deo feruntur fabulæ.

At opinio vulgata, quæ ad veritatem accedit proprius, hæc est. Quum omnium suæ ætatis imperatorum præstantissimus esset Hercules, magnasque duceret copias; quidquid terrarum interior alluit Oceanus peragravit; omnem tyrannidem eversurus. Subacta igitur Hispania, cum exercitu in Italiam ut & eam subigeret, venit magno. Hic autem diutius morari coactus est, tum propter classis absentiam, quæ tempestatibus distinebatur hibernis, tum quia non omnes Italiæ gentes, ei ultro se dedidère. Ligurum enim genus magna & bellicosa, quæ in ipso Alpium transitu sedes habet, euro ab Italiæ ingressu prohibere conata est. Postquam autem his subactis, vi transitum sibi aperuit, alii quidem urbes suas ei sponte tradiderunt, sed plures bello & obsidione coacti, deditionem fecerunt. Inter eos igitur, qui bello domiti erant, fuisse & illum Romanis fabulis Cacum celebrem, qui princeps valde barbarus erat, & hominibus immanibus imperabat, & populis finitimis erat gravis; is Herculi dicitur restitisse. Hic postquam Herculem in proxima planitie castrametatum novit; more latronum, impressionem in eum repente fecit, & somno sopito exercitu, quidquid prædæ incustoditum est nactus, vi abegit. Sed quum postea Græci eum circundatum pressissent obsidione, ejusque castella per vim cæpissent; quia & ipse resistere voluit, in acie & pugna cecidit. Tum ipsius castellis æquatis solo, agros circumpositos cum alii, qui seorsum opem laturi Herculi venerant, tum etiam Arcades Evandri comites, & Faunus Rex Aboriginum, acceperunt.

5 Her-

S C H O L I O N I.

Hanc de Caco & Hercule fabulam, exscriptam hinc a Dione quoque, testem de Tzetzem, qui ejus Historiam 12. seculo, legit integram. En ejus verba Chiliade 5. cap. 21. de Caco, a versu 99.

D I O A P U D T Z E T Z E M.

Οὗτος ὁ Κάκος ἦν λῃστὴς πλέπτης τῶν εὐμηχάνων,
Ἐν τόποις ὅπου νῦν ἐστιν ἡ πρεσβυτέρα Ῥώμη.
Ὡς δ' Ἡρακλῆς διέβαινε βουσὶ σὺν Γηρυόνου,
Οὗτος πολλοὺς ἐκ τῶν βοῶν λάθρα συλήσας τῆνδε,
Σπηλαίῳ ἐνεβίβαζεν αὐτοῦ ἐξοπισθίως,
Ὥστε τινὰ προσβλέποντα τότε τῶν βοῶν τὰ ἴχνη,
Νομίζειν μᾶλλον ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ σπηλαίου βόας,
Ἢ εἰσελθεῖν, ὡς πρὸς αὐτό. Γνοὺς Ἡρακλῆς δὲ μόλις,
Τοὺς βόας ἀφείλετο, τὸν Κάκον δ' ἐκεῖ κτείνει.
Δίων καὶ Διονύσιος γράφουσι τὰ τοῦ Κάκου,
Ἄλλοι πολλοί τε συγγραφεῖς γράφοντες τὰ τῆς Ῥώμης.

Cacus fuit latro, furque versutissimus,
In locis ubi antiquior modo est Roma:
Qui ut cum bobus Geryonis Hercules
Transit, ex iis clam prædatus plurimos,
Averso traxit pede in specum suam:
Ut qui prospiceret tunc bovum vestigia,
Egressos potius putaret, e specu boves,
Quam illo ingressos. Novit id vix Hercules,
Cum boves vi retraxit, occidit Cacum.
Scribunt de Caco Dio, & Dionysius,
Multique alii, qui de Roma scribunt.

N O T A T I U N C U L A.

Boves hic *mares* exprimit Tzetzes, tanquam ex Dione & Dionysio, quos legebat. Idem Chiliade 2. cap. 36. de Hercule a vers. 240. facit feminas. Δι Ἰβηρίας δὲ τὰς βοῦς ἐλαύνων πρὸς Λιγύων: & inferius: τὰς βοῦς δὲ συνελάσας. *Ex Iberia autem boves abigens in Liguriam: bobus autem abactis.* Livius etiam fluctuat. Primò ait; *aversos boves, eximium quemque:* idem mox, *aliæ boves, quædam ad desiderium relictarum* mugisse e spelunca scribit. Si personam detrahas fabulæ, erunt *feminæ*; ut Dionysius refert, quem mihi indubium, Dionem quoque secutum esse.

Herculem verò (postquam cuncta in Italia, quæ voluit, constituit, navalesque copiæ incolumes ex Hispania pervenerunt) quidam ex ejus rogarunt socii, ut se militiæ laboribus liberaret: ac missione impetrata, circa hæc loca restitêre. Nacti proinde locum, aptum ædibus exstruendis, qui nunc Capitolinus appellatur, ab illius verò seculi hominibus Saturnius dicebatur (quem græce Cronium diceremus) In eo oppidulum condiderunt. Quin & tota reliqua ora, quæ nunc Italia dicitur, ab incolis Saturnia appellabatur. Postea verò temporis lapsu, Italia vocata est, sub viro potenti, cui nomen Italus (quem Thucydides Arcadum regem dicit) qui partim verbis, partim vi, omnem regionem illam, quæ sinum intèr Lametinum est & Scyllatinum, a Metaponto ad Lajum; hinc a Tarento ad Pæstum usque, omnis ora maritima, in potestatem suam redegit. Atque hanc primùm ait, Itali temporibus fuisse Italiam appellatam. Eumque ubi hujus imperio potitus est; statim authoritatem magnam in finitimos affectasse, & multas suæ ditioni urbes subjecisse: hunc autem Œnotrum fuisse genere. Sane constat Herculis ætate, aut paulo ante, ita fuisse nuncupatam: antea verò Hesperiam & Ausoniam eam vocabant Græci, indigenæ verò Saturniam, ut modo dixi. Postquam autem Italus consenuit, quamquam regnavit Morges, & post eum Siculus (qui profugus ad eum venerat, & a Morgete hospitio exceptus est) dum proprium tamen, quisque imperium sibi struit, gentem diviserunt, eorumque nomine & Siculi, & Morgetes, Itali dicti sunt; post eos tamen iterum Italiæ invaluit nomen, nec amplius est immutatum.

Tandem post Trojam captam, Trojani (gens cum primis Græca, & ex Peloponneso profecta) qui cum Ænea evaserant, profugi in Italiam venerunt; & ab iis Romani ducunt originem. Æneas autem ab Atlante & Jove descendebat. In ea namque quæ nunc Arcadia vocatur, primus regnavit Atlas: cujus filiam Electram Jupiter uxorem ducit, ex qua Dardanum suscipit. Dardanus urbe sibi cognomine, in ea, quæ nunc Troas vocatur condita, post obitum uxoris Chrysis, Bateam Teucri Regis filiam (a quo Regio illa, Teucris est dicta) duxit uxorem, ex qua ipsi natus est filius Erichthonius, qui patris & avi materni principatum hereditario jure habuit. Ex Erichthonio, & Callirhoe natus est Tros, a quo gens nomen habet. Ex Troë & Acalide Assaracus; ex hoc & Clytodora Laomedontis filia, Capys; ex Capy & nympha, quæ Nais dicebatur, Anchises; ex Anchise & Venere, Æneas. Qui Ilio, Dardano, cæterisque Trojanis urbibus, ab Achæis, captis; libe-

5. Ἡρακλέα δὲ, ἐπειδὴ τά τε κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἅπαντα ὡς ἐβούλετο, κατεστήσατο, καὶ ὁ ναυτικὸς αὐτῷ στρατὸς ἐξ Ἰβηρίας ἀφίκετο, τινὲς ἐκ τῶν αὐτοῦ παραιτησάμενοι, τῆς πραγματείας ἀφεθῆναι, περὶ ταῦτα τὰ χωρία ὑπέμειναν καὶ πολίζονται, λόφον ἐπιτήδειον εὑρόντες· ὃς νῦν μὲν Καπιτωλῖνος ὀνομάζεται, ὑπὸ δὲ τῶν τότε ἀνθρώπων, Σατούρνιος· ἱερὸς γὰρ ἦν τοῦ Κρόνου· ὠνομάζετο· ὥσπερ ἂν εἴποι τις Ἑλλάδι φωνῇ, Κρόνιος. Καὶ ἄλλη δὲ αὐτῷ σύμπασα, ἡ νῦν Ἰταλία καλουμένη, Σατουρνία πρὸς τῶν ἐνοικούντων ὠνομάζετο: Ἰταλία ἀνὰ χρόνον ὠνομάσθη ἐπ' ἀνδρὸς δυνατοῦ, ὄνομα Ἰταλοῦ. Τοῦτον δέ φησι Θουκυδίδης, τῶν Ἀρκάδων τὸν βασιλέα, καὶ τοὺς μὲν λόγοις, τοὺς δὲ βίᾳ προσαγόμενον, ἅπασαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσασθαι τὴν γῆν, ὅση ἐντὸς ἦν τῶν κόλπων Λαμητίνου καὶ Σκυλλητίνου, ἡ ἀπὸ Μεταποντίου ἄχρι Λαΐου, ἔπειτα ἡ ἀπὸ Τάραντος ἄχρι Ποσειδωνίας, παράλιος· ἣν δὴ πρώτην κληθῆναι Ἰταλίαν ἐπὶ τοῦ Ἰταλοῦ· ἐπεὶ δὲ ταύτης ἐγκρατὴς ἐγένετο, αὐτίκα τῶν ἐχομένων ὀρέγεσθαι, καὶ πόλεις συνάγεσθαι πολλάς. Δῆλον δὲ ὅτι κατὰ τὴν Ἡρακλέους ἡλικίαν, ἢ οὐ μακρῷ πρόσθεν, οὕτως ὠνομάσθη. Τὰ δὲ πρὸ τούτων, Ἕλληνες μὲν Ἑσπερίαν καὶ Αὐσονίαν αὐτὴν ἐκάλουν, οἱ δὲ ἐπιχώριοι, Σατουρνίαν, ὡς εἴρηταί μοι πρότερον. Καὶ εἰ καὶ ἐπειδὴ Ἰταλὸς κατεγήρα, Μόργης ἐβασίλευσεν, καὶ μετ' αὐτὸν Σικελὸς, ὃς, φυγὰς πρὸς αὐτὸν ἦλθε, καὶ ἐπιξενωθεὶς Μόργητι, ἰδίαν πράξας ἀρχὴν, διέστησε τὸ ἔθνος, καὶ ἀπ' αὐτῶν καὶ Σικελοὶ καὶ Μόργητες ἐγένοντο οἱ Ἰταλοί· πάλιν δὲ μετ' αὐτοὺς, τὸ Ἰταλίας ὄνομα ἐπανῆλθεν, καὶ ὡς ἔτι που μετεβλήθη.

6. Τελευταῖον δὲ μετὰ τὴν Τροίας ἅλωσιν, οἱ διασωθέντες σὺν Αἰνείᾳ Τρῶες· γένος Ἑλληνικὸν ἐκ τῆς μάλιστα καὶ ἐκ Πελοποννήσου ποτὲ ὁρμώμενοι. πλανῶνται ἐς Ἰταλίαν ἦλθον ἐξ ὧν τὸ Ῥωμαίων γένος ὥρμηται. Αἰνείας δὲ ἐξ Ἄτλαντος ἦν καὶ Διός. Ἄτλας γὰρ γίνεται βασιλεὺς πρῶτος ἐν τῇ καλουμένῃ Ἀρκαδίᾳ, οὗ θυγατέρα Ἠλέκτραν Ζεὺς γαμεῖ, καὶ γεννᾷ ἐξ αὐτῆς Δάρδανον. Δάρδανος δὲ ἐν τῇ καλουμένῃ Τρῳάδι, πόλιν ὁμώνυμον κατασκευάσας, ἐπειδὴ Χρύσην γυναῖκα αὐτῷ τελευτῆσαι συνέπεσε Βατεῖαν γαμεῖ, τὴν Τεύκρου βασιλέως θυγατέρα, ἀφ' οὗ Τευκρὶς τῶν χωρίων ἡ γῆ ἐλέγετο, καὶ γίνεται παῖς αὐτῷ Ἐριχθόνιος, ὃς τῆς πατρῴας, καὶ τῆς ἀπὸ μητροπάτορος γενομένης ἐκληρονόμησεν ἀρχῆς. Ἐριχθονίου δὲ καὶ Καλλιρόης γίνεται Τρώς: ἀφ' οὗ τὴν ἐπωνυμίαν τὸ ἔθνος ἔχει. Τρωὸς δὲ καὶ Ἀκαλίδος, Ἀσσάρακος ἦν· τούτου δὲ καὶ Κλυτοδώρας τῆς Λαομέδοντος, Κάπυς· Κάπυος δὲ καὶ νύμφης, Ναΐδος εἰρημένης, Ἀγχίσης· Ἀγχίσου δὲ καὶ Ἀφροδίτης, Αἰνείας. Οὗτος ἐν Ἰλίῳ τε καὶ Δαρδάνῳ, καὶ τῶν ἄλλων Τρωικῶν πόλεων κρατηθεισῶν ὑπ' Ἀχαιῶν, παῖδας παραλα-

DIONIS FRAGMENTA DE ITALIA APUD JOH. TZETZEM.

Japyges enim & Apuli, propter Jonium sinum incolunt. Apulorum gens, Peucetii sunt, & Pœdiculi, & Daunii. * Mesapia & Japygia tractu temporis, Salentia, tum Calabria dicta est. Jacet autem Calabria ad Jonium sinum & Adriaticum. * Ligures verò maritimam habent, a Tyrrhenia usque ad Alpes, & Gallos.

1. Οἱ γὰρ Ἰάπυγες καὶ Ἄπουλοι περὶ τὸν Ἰόνιον κόλπον οἰκοῦσιν· Ἀπούλων δὲ τὸ ἔθνος, Πευκέτιοί τε καὶ Ποιδίκουλοι, καὶ Δαύνιοι. * 2. ἡ δὲ Μεσαπία καὶ Ἰαπυγία, ὕστερον Σαλεντία, εἶτα Καλαβρία ἐκλήθη· κεῖται δὲ ἡ Καλαβρία, περὶ τὸν Ἰόνιον κόλπον καὶ τὸν Ἀδρίαν. * 3. Οἱ δὲ Λίγυες τὴν παραλίαν, ἀπὸ Τυρσηνίδος μέχρι τῶν Ἄλπεων, καὶ ἄχρι Γαλατῶν νέμονται. *

S C H O L I O N II.

Hæc fragmenta ex Italiæ descriptione, quam Dio adornavit, huc sane spectant: quæ cum, quibusnam agglutinentur, non habent; ex Tzetze hic dare visum est una, non autem divisa, ut ex eo collegit etiam Valesius, ediditque corruptè, Excerptorum pag. 771. Ad fragmentum primum Tzetzes pag. 91. ait: Κατὰ τὸν Δίωνα, *Juxta Dionem*. Ad secundum, ibidem, & pag. 125. Καθά φησιν ὁ ἱστορικὸς Δίων, ὁ τὰς Ῥωμαίων πράξεις συντάξας: *Ut ait Dio historicus, qui Romanorum gesta contexuit*. Ad tertium pag. 83. & 166. Ὥς φησι Δίων: *Ut narrat Dio*.

βῶν καὶ τὸν πατέρα, καὶ τὰ ἕδη τῶν θεῶν, ἑτοίμου παρεσκευασμένου ναυτικοῦ αὐτῷ, διαπλεῖ τὸν Ἑλλήσποντον· καὶ πρῶτον μὲν εἰς Θρᾴκην ἐπὶ τῆς ἔγγιστα κειμένης χερρονήσου Παλλήνην, ἔπειτα εἰς Δῆλον, ἔπειτα εἰς Κύθηρα καὶ εἰς Ζάκυνθον καὶ εἰς Λευκάδα κατάγεται. Αὐτόθεν δὲ καὶ ἐπὶ τὸ Ἄκτιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου πρὸς τὸ ἀκρωτήριον, κἀκεῖθεν εἰς Ἀμβρακίαν ἀφικνεῖται πόλιν. Ἐκ δ' Ἀμβρακίας, Ἀγχίσης μὲν τὰς ναῦς ἔχων, παρὰ γῆν κομιζόμενος, εἰς Βουθρωτόν, λιμένα Ἠπείρου κατάγεται· Αἰνείας δὲ καὶ οἱ ἀκμαιότατοι σὺν αὐτῷ τῆς στρατιᾶς, διανύσαντες, εἰς Δωδώνην ἀφικνοῦνται χρησόμενοι τῷ θεῷ· ἀνελόμενοι δὲ χρησμοὺς περὶ τῆς ἀποικίας, ἐπὶ τὸ ναυτικὸν ἀφικνοῦνται. Ἐκ δὲ Βουθρωτοῦ παρὰ γῆν κομισθέντες, διαίρουσι τὸν Ἰόνιον καὶ ταῖς μὲν πλείσταις ναυσὶ πρὸς ἄκραν Ἰαπυγίας ὁρμισάμενοι, ἣ τότε Σαλεντίνη ἐλέγετο, ταῖς δὲ λοιπαῖς, κατὰ τὸ καλούμενον Ἀθήναιον, ἔνθα καὶ αὐτὸς ἐτύγχανεν, παρέπλευσαν ἄχρι πορθμοῦ. Γενόμενοι δὲ κατὰ Σικελίαν, ὑπὸ ἀνέμων πονηρῶν βιασθέντες, κατάγονται περὶ τὰ καλούμενα Δρέπανα· ἔπειτα πλέοντες ἀπὸ Σικελίας διὰ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, πρῶτον μὲν ὁρμίσαντες τῆς Ἰταλίας, κατὰ τὸν λιμένα Παλίνουρον, νήσῳ προσέσχον Λευκωσίᾳ· ἐκεῖθεν δὲ κατάραντες, εἰς λιμένα καλὸν καὶ βαθὺν ἐν Ὀπικοῖς Μισηνόν, νήσῳ τῇ Προχύτῃ, καὶ ἀκρωτηρίῳ Καιήτῃ προσορμισάμενοι· τελευτῶντες δὲ ἀφικνοῦνται τῆς Ἰταλίας εἰς Λαυρεντόν. Ἔνθα πλάνης παυσάμενοι, χάρακα ἔθεντο, καὶ τὸ χωρίον, ἐν ᾧ κατεστρατοπεδεύσαντο, ἐξ ἐκείνου, Τροία καλεῖται.

7. Τοῦ δὲ μηκέτι προσωτέρω τῆς Εὐρώπης στεῖλαι τὸν Τρωϊκὸν στόλον, οἵ τε χρησμοὶ ἐγένοντο αἴτιοι, τέλος λαβόντες ἐν τούτοις τοῖς χωρίοις, καὶ τὸ δαιμόνιον πολλαχῶς τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ἐνδεικνύμενον. Ἐπεὶ γὰρ ὅρμῳ χρησάμενοι τῷ Λαυρεντῷ, κ. τ. λ.

liberis, & patre, & Deorum simulacris secum assumptis, classe jam parata, Hellespontum trajecit. Et primum quidem in Thraciam, in proximam peninsulam Pallenen, hinc Delum, deinde in Cytheram & Zacynthum, postea verò ad Leucadem, ad Actium, ad sinus Ambracii promontorium, & Ambraciam ipsam pervenit. Ex qua Anchises quidem eum navibus oram legendo, Buthrotum Epiri portum petiit; Æneas verò, & cum eo lectissimi quique totius exercitus milites, Dodonam pervenerunt, oraculum a Deo petituri: & post acceptum de Colonia deducenda responsum, ad classem redierunt. A Buthroto, secundum oram devecti, Jonium trajiciunt mare, & eum majori navium parte, ad Japygium promontorium appulere, quod tunc Salentinum, vocabatur: cum reliquis verò ad Minervium appellatum Æneas: hinc ad fretum usque prænavigarunt. Sane cum ad mare, quod Siciliam abluit pervenere, vi tempestatum abacti, Drepana appulerunt: unde ex Sicilia per Tyrrhenum profecti mare, primum quidem ad Italiæ portum Palinurum, deinde ad insulam Leucosiæ; illinc verò delati in pulcrum ac profundum portum Miseni in Opicis: tum ad insulam Prochytam, & ad promontorium Cajetam, randem ad Italiæ Laurentum pervenere. Ubi errorum comperto fine, castra posuerunt munita vallo, & locus in quo castra metati sunt, ab eo tempore Troja dicitur.

Cæterum, ne ad ulteriores Europæ partes, classis navigaret Trojana, in causa fuerunt tam oracula, quæ in his locis ad suum finem perducta sunt, quam Deus ipse, qui suam modis variis patefecit hic voluntatem. Quum enim Laurentum appulissent, &c. *His præmissis, Dionis textum prosequamur.*

2. Αἰνείας μετὰ τὴν Τροίας ἅλωσιν ἐλευθερωθεὶς ὑφ' ἑλλήνων, ἦλθεν ἐς Ἰταλίαν ἣ πρὶν Ἄργεσσα ἐκαλεῖτο, εἶτα Σατουρνία ἀπὸ τοῦ Κρόνου· Σάτουρνος γὰρ ὁ Κρόνος παρὰ Ῥωμαίους· καὶ πάλιν ἀπό τινος Αὔσονος Αὐσονία. Αὐσονία δὲ κυρίως

Æneas post Troję casum liber dimissus a Græcis, appulit in Italiam, Argessam antea vocatam, hinc Saturniam a Saturno. Ea rursus ab quodam Ausone Ausonia est nuncupata: sed Ausonia proprie Regio Aurun-

DIO APUD JOH. TZETZEM. 2.

1. Τῆς Τροίας πορθουμένης, [ἐλευθερωθεὶς ὑφ' ἑλλήνων ὁ Αἰνείας,] ἢ αἰχμάλωτος ἀχθεὶς ὑπὸ Νεοπτολέμου, καὶ μετὰ τὴν τούτου ὑπ' Ὀρέστου ἐν Δελφοῖς ἀναίρεσιν ἐλευθερωθεὶς, οἰκεῖ πρῶτον τὰ περὶ Ῥαίκηλον καὶ Ἀλμωνίαν πόλεις Μακεδονίας· εἶτα [ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν ἣ πρὶν Ἄργεσσα ἐκαλεῖτο, εἶτα Σατουρνία ἀπὸ του Κρόνου· Σάτουρνος γὰρ ὁ Κρόνος παρὰ Ῥωμαίοις· καὶ πάλιν ἀπό τινος Αὔσονος, Αὐσονία· εἶτα Τυρσηνία, εἶτα ἀπὸ τοῦ Ἰταλοῦ, Ἰταλία ἡ χώρα ἐκλήθη] ἐς [πρῶτος

Troja excisa Æneas, seu liber dimissus a Græcis (seu captivus adductus a Neoptolemo, & post ejus Delphis ab Oreste cædem, libertatem nactus) ea primùm tenuit loca, quæ sunt circa Rhæcelum & Almoniam, urbes Macedoniæ; hinc in Italiam venit, quæ prius Argessa dicta, postea Saturnia est appellata. Cronus enim, est Saturnus apud Romanos Et rursum a quodam Ausone, Ausonia. Posthæc dicta Tyrrhenia, ac demum ab Italo, Italia est appellata:

NOTAE.

1. Ab Αὐσονία δὲ usque ad κληθῆναι, habet hæc Tzetzes, qui ea refert, (ad vers. 44. & 615. Alexandræ Lycophronis) & Dionem citat: ὡς Δίων γράφει Κοκκηιανός: ut *Dio scribit* Cocceianus· cujus nomen alibi siler, etsi eadem verba canat. Chiliade namque 5. cap. 16. a vers. 564. & 579., ac præterea in ejus Scholiis ad Alexandram Lycophronis a versic. 1232. ita habet:

Ἡ Αὐσονία ἔσχηκε τὴν κλῆσιν τῶν Αὐσόνων,
Κατά τινας ἐξ Αὔσονος υἱοῦ τοῦ Ὀδυσσέως,
Καὶ τῆς Κίρκης...;
Ἄλλοι δὲ ἀπὸ Αὔσονός φασι ἀρχαιοτέρου,
Υἱοῦ τεχθέντος Ἰταλοῦ τῆς χώρας βασιλέως.
Τοὺς δ' Αὐρούγκους μόνους μοι Αὔσονας λέγειν νόει·
Μέσους Οὐολσκων, Καμπανῶν πρὸς θάλασσαν κειμένους
Ἐξ ὧν κατὰ κατάχρησιν, καὶ πᾶσαν Ἰταλίαν.

Ausonia sane nomen istud habuit,
Juxta quosdam ex filio Ulyssis Ausone,
Et Circes...
Juxta alios antiquiori ab Ausone,
Itali regionis Regis filio.
Sed soli Aurunci mihi habentur Ausones;
Qui ad mare, Volscos inter & Campaniam:
Ex quibus, per abusum, tota Italia.

runcorum dicitur (quam inter Campanos, & Volscos ad mare positam, ad Latium usque multi portendi volunt) & omnem ab ea Italiam, Ausoniam appellatam. Demum Tyrrhenia ex Tyrrheni cujusdam nomine : ac postremò ab Italo, Italia est vocitata *. Cæterum Aboriginum primus Rex fuit Picus, cui filius successit Faunus, & huic puer Latinus: quo Principe, Æneas, ut dictum est, in Italiam veniens, ad eorum Regionem, Laurentum appulit (qui locus postea Troja audiit) apud Numicum amnem, comite Ascanio filio ex Creusa. Ibi a sociis, mensis ex campestri apio comesis : humi namque, & sub multo forte campestri apio edulia exposuerant : ac sue præterea ex ejus navi profuga, Albanoque in monte, ab Alba dein-

κυρίως, ἡ τῶν Αὐρούγκων γῆ μόνη λέγεται, ἐν μέσῳ Καμπανῶν καὶ Οὐολούσκων, παρὰ θάλασσαν κειμένη· συχνοὶ δὲ καὶ μέχρι τοῦ Λατίου, Αὐσονίαν εἶναι ἐνόμισαν, ὥστε καὶ πᾶσαν Ἰταλίαν ἀπ' αὐτῆς, Αὐσονίαν κληθῆναι. Καὶ τέλος Τυρσηνία ἀπὸ Τυρσηνοῦ τινός· καὶ εἶτα ἀπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Ἰταλία ἡ χώρα ἐκλήθη· * Ἀβοριγίνων δὲ πρῶτος Πῖκος ἐβασίλευσεν, εἶτα υἱὸς αὐτοῦ Φαῦνος, καὶ εἶτα ὁ τούτου παῖς Λατῖνος οὗ τὴν τούτων ἀρχὴν ἔχοντος, Αἰνείας ἐλθὼν, ὡς εἴρηται, εἰς Ἰταλίαν, πρὸς αὐτῶν χώραν ἀφίχθη, καὶ προσέσχε Λαυρεντῷ, τῷ καὶ Τροΐᾳ εἶτα καλουμένῳ, παρὰ Νουμίκιον ποταμὸν, ἔχων καὶ τὸν ἐκ Κρεούσης υἱὸν αὐτοῦ Ἀσκάνιον· Ὅπου φαγόντων τῶν μετ' αὐτοῦ τὰς τραπέζας, σελινίνας οὔσας· ἐπὶ γὰρ τοῦ δαπέδου, ἴσως καὶ τῶν σελίνων

DIO APUD TZETZEM.

lata : In qua primus regnavit Picus, hinc Fannus ejus filius (quo tempore Hercules cum reliquis Geryonis bobus huc advenit) qui & genuit Latinum, qui etiam hic regnavit : & ab eo Latini omnes sunt appellati. Quinquagesimo autem & quinto anno post Herculem, Æneas post Trojæ casum, in Italiam, ut diximus, advenit, & ad Latinos appulit, ad Laurentum (quod & Troja postea est appellatum) penes Numicum amnem, secum ex Creusa filium habens Ascanium, vel Julum. Ubi quòd ejus socii suas mensas ex apio campestri (vel ex subdurioribus panis crustis) paratas comedissent : mensas enim non habebant : ac præterea quum sus alba ab ejus navi prosiliisset in montem, qui ob eam Albanus est nuncupatus, trigintaque filios peperisset: quæ significabant futurum, ut Æneæ liberi post totidem annos, regionem, & latius imperium obtinerent, destitit ab errando,

[πρῶτος Πῖκος ἐβασίλευσεν εἶτα υἱὸς αὐτοῦ Φαῦνος] ὅτε καὶ Ἡρακλῆς μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ Γηρυόνου βοῶν παρεγένετο· ὃς καὶ γεννᾷ [Λατῖνον ὃς καὶ ἐβασίλευσεν τῶν ἐκεῖ· καὶ ἀπ' αὐτοῦ Λατῖνοι πάντες ἐκλήθησαν·] Πεντηκοστῷ δὲ πέμπτῳ ἔτει ἀφ' Ἡρακλέους, ὁ Αἰνείας μετὰ τὴν τῆς Τροίας ἅλωσιν, εἰς Ἰταλίαν, ὡς ἔφημεν, καὶ Λατίνους παραγίνεται· [παρὰ Λαύρεντον δὲ προσέκειλε, τὸ καὶ Τροίαν καλούμενον, παρὰ Νουμίκιον ποταμόν, ἔχων καὶ τὸν ἐκ Κρεούσης υἱὸν αὐτοῦ Ἀσκάνιον,] ἢ Ἴουλον· [Ὅπου φαγόντων τῶν μετ' αὐτοῦ τὰς τραπέζας σελινίνας οὔσας·] ἢ ἐκ τῶν σκληροτέρων μερῶν τῶν ἄρτων· οὐ γὰρ εἶχον τραπέζας· ἔτι δὲ καὶ χοίρου λευκῆς, ἀπὸ τοῦ πλοίου αὐτοῦ ἀποσκιρτώσης ἐπὶ τὸ ἀπ' αὐτῆς ὀνομασμένον Ἀλβανὸν ὄρος, καὶ τριάκοντα τετοκυίας, ἅπερ ἐδήλουν ὅτι τριακοστῷ ἔτει οἱ παῖδες αὐτοῦ, καὶ γῆν καὶ κράτος ἄμεινον ἕξουσι, ἐπαύθη τῆς ἀλητείας, ἐκ χρησμοῦ τοῦτο προμαθών· χρησμὸν γὰρ ἔλαβεν ἐν Δωδώνῃ, ἔνθα ἂν οἱ ἑταῖ-

DIO APUD JOH. ZONARAM.

Post Trojanum bellum Æneas, venit ad Aborigines, qui eam olim regionem tenuerunt, in qua, Roma sita est, Latino Fauni filio tunc regnante. Laurentum autem juxta Numicum amnem appulit : ubi dum ex oraculo quodam, ut fertur, ponere sedes parat; Princeps Regionis Latinus, hoc Æneæ prohibitutus accurrit; sed collatis signis

1. Αἰνείας μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον πρὸς Ἀβοριγῖνας ἀφῖκτο, οἳ τηνικαῦτα τὴν χώραν ᾤκουν, καθ' ἣν ἡ Ῥώμη πεπόλισται, Λατίνου τοῦ Φαύνου τότε [τὴν τῶν τούτων ἀρχὴν ἔχοντος· καὶ παρέσχε Λαυρέντῳ κατὰ τὸν Νουμίκιον ποταμὸν,] ἔνθα κατὰ τι θεοπρόπιον, λέγεται, παρασκευάζεσθαι ποιήσασθαι τὴν κατοίκησιν· ὁ δὲ τῆς χώρας ἄρχων Λατῖνος ἐπῆρχε τῷ Αἰνείᾳ τὴν ἐν τῇ χώρᾳ καθίδρυσιν, καὶ συμβαλὼν,

NOTAE.

In antiquis Lycophronis editionibus, Tzetzis locus παρὰ Νουμίκιον, habet tantummodò παρὰ κίον; & nova editio Oxoniensis, Barocci Codex, & Grævius, eum, nec bene, legunt Τουβίκιον. Valesius verò *Excerptorum* pag. 771. rectè legit, ut dedimus; inquiens : *Ita correxi ex Zonara ; cum in vulgatis Codicibus κίον legatur sine sensu. Tametsi autem Dionis nomen hic non laudetur ; dubitari tamen non potest, quin pleraque omnia Dionis sint : quod certè fatebitur quisquis hæc* Tzetzis, *cum Zonaræ historia contulerit. Vel illud de Albæ longæ conditu, & Regibus Albanorum ; an non aperte ex eodem fonte derivatum est? Nam & Amulius vocatur Tiberini nepos, ut apud Zonaram; quem cæteri aliter vocant. Deinde illa* μέχρι τούτου τὰ περὶ Ἄλβος, *&c. iisdem fere verbis apud Zonaram leguntur.* Ita sagacissimus ille vir, cui adeo certum fuit apud Zonaram latere pleraque Dionis; ut ex Zonaræ textu, Dionem deprehenderit etiam apud Tzetzem : corruptumque hujus locum, exinde felicissime restituerit. Jure ergo V. Cl. Fabricius (Bibliothecæ Græcæ tomo 4. pag. 319. & seqq.) in Dionis nostri vita, impense propterea laudat hominem. In Cod. membranaceo Vaticano 136., autographo pene, & correctissimo, quinque propemodum seculorum, legitur Νουβίκιον : in Palatino-Vaticano chartaceo num. 275. posterioris ævi; Νουμίκιον.

σελίνων πολλῶν τὰ ἐδέματα παρεθείκεισαν· ἐπὶ δὲ καὶ χοίρου ἀπὸ τοῦ πλοίου αὐτοῦ ἀποσκιρτάσης, ἐπὶ τὸ ἀπ' Ἄλβης ὠνομασμένον ὄρος, καὶ τριάκοντα τετοκυίας, ἅπερ ἐδήλουν, ὅτι τριακοστῷ ἔτει οἱ παῖδες αὐτοῦ χώραν καὶ κράτος ἄμεινον ἕξουσιν, ἐπαύθη τῆς ἀλητείας, ἐκ χρησμοῦ τοῦτο προακηκοώς· Χρησμὸν γὰρ ἐν Δωδώνῃ ἔλαβεν, πλεῖν ἐπὶ δυσμῶν, καὶ ἔνθα ἂν οἱ ἑταῖροι αὐτοῦ καταφάγωσι τὰς ἑαυτῶν τραπέζας, καὶ τετράπους καθηγεμὼν τῆς ὁδοῦ ἐρισθῇ χαμὸν ἀπὸ τοῦ δρόμου, ἐκεῖ κτίσειν πόλιν· Συνεὶς οὖν ὁ Αἰνείας τὸν χρησμὸν, θύσας δὲ καὶ τὴν χοῖρον παρεσκευάζετο ἐκεῖ κτίσειν πόλιν· ὁ δὲ Λατῖνος, τοῦτο οὐκ εἴα· ἡττηθεὶς δὲ πολέμῳ, καὶ εἶτα δι' ὀνειράτων φανέντων ἀμφοτέροις, καὶ παρακελευόντων, Λατίνῳ μὲν δέχεσθαι τοὺς Ἕλληνας, Αἰνείᾳ δὲ πείθειν Λατῖνον ἔχοντα παρασχεῖν οἱ τὴν καθίδρυσιν, καταλλαχθεὶς, τῆς οἰκήσεως Αἰνείᾳ παραχωρεῖ, καὶ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Λαουινίαν ἐς γάμον αὐτῷ ἐκδίδωσιν· Ἔνθα πόλιν ὁ Αἰνείας οἰκοδομήσας, ὠνόμασε Λαουΐνιον· ἥ τε χώρα Λάτιον ἐκλήθη, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐκεῖ, Λατῖνοι προσηγορεύθησαν· Ῥούτουλοι δὲ ὁμοροῦντες τῇ χώρᾳ, ἐκ πόλεως Ἀρδέας ὁρμώμενοι, καὶ πρόσθεν

deinde sic nuncupato, filios triginta enixa: quæ indicabant, futurum ut Æneæ posteri post annos totidem, Regionem, & latius Imperium obtinerent; destitit ab errando, ex oraculo ita admonitus. Ei namque Dodone redditum est oraculum, navigaret ad occidentem, ac ubi forte socii suas edissent mensas: & quadrupes viæ Dux, ab cursu humi quiesceret; ut conderet ibi Urbem. Æneas ergo impletum, ut intellexit oraculum, sue sacrificata, parabat condere ibi Urbem, sed ei prohibuit hoc Latinus: qui acie demum victus, & hinc ex somnio utrique facto, quo jubebatur, Latinus quidem, ut Græcos benignè exciperet; Æneas verò ut blandè Latino persuaderet, haud invitò sibi locum condendæ Urbi concedere; data dextera, ictoque fœdere, loca Latinus assignat, & Laviniam filiam uxorem etiam ei tradit: Urbemque Æneas, quam condit, Lavinium appellat: tuncque primum, Latium Regio, homines Latini sunt nuncupati. Ast Rutuli Gens finitima, Urbe Ardea oriundi, antea Latinis infensi, vel tunc in eos arma tulerunt;

DIO APUD TZETZEM.

οἱ ἑταῖροι αὐτοῦ καταφάγωσι τὰς ἑαυτῶν τραπέζας, κτίσειν ἐκεῖσε πόλιν· Συνεὶς οὖν ὁ Αἰνείας τὸν χρησμὸν, θύσας δὲ καὶ τὴν χοῖρον παρεσκευάζετο κτίζειν πόλιν· ὁ δὲ Λατῖνος τοῦτο οὐκ εἴα· ἡττηθεὶς δὲ πολέμῳ, δίδωσιν Αἰνείᾳ πρὸς γάμον Λαουϊνίαν τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα. Αἰνείας δὲ κτίσας πόλιν, Λαουΐνιον ὠνόμασε.] Λατίνου δὲ καὶ Τύρνου τοῦ Ῥουτούλων βασιλέως πολέμῳ ὑπ' ἀλλήλων ἀποθανόντων, Αἰνείας ἐβασίλευσεν· ἀνῃρημένου δὲ καὶ Αἰνείου ἐν Λαυρέντῳ, πολέμῳ ὑπὸ τῶν αὐτῶν Ῥουτούλων καὶ Μεζεντίου τοῦ Τυρρηνοῦ, ἐγκύου οὔσης, τῆς Αἰνείου γυναικὸς Λαουϊνίας, Ἀσκάνιος ὁ ἐκ Κρεούσης παῖς βασιλεύει·

do, ex oraculo ita admonitus. Oraculum enim Dodonæ ei redditum fuit, ut ubi ejus socii suas mensas comederent, conderet ibi urbem. Itaque ubi oraculum impletum vidit Æneas, suem sacrificavit, & parabat condere ibi urbem: sed Latinus rex hoc prohibuit. Is verò victus acie, uxorem Æneæ Laviniam tradit filiam, atque condita urbe Æneas, Lavinium appellavit. Latino postea ac Turno Rutulorum rege, bello quod inter ipsos ardebat, desideratis, Æneas regnum suscepit: quo etiam Laurenti, dum cum iisdem Rutulis, & Tyrthenorum rege Mezentio confligit, mortuo; relicta uxore Lavinia gestante uterum, Ascanius ex Creusa filius

DIO APUD ZONARAM.

βαλὼν ἡττᾶται· εἶτα δι' ὀνειράτων φανέντων ἀμφοῖν, καταλλάττονται, καὶ τῆς κατοικήσεως αὐτῷ παραχωρεῖ· καὶ τὴν θυγατέρα Λαουϊνίαν εἰς γάμον ἐκδίδωσιν· ἔνθα πόλιν ὁ Αἰνείας οἰκοδομήσας, ὠνόμασε Λαουΐνιον· ἥτε χώρα Λάτιον ἐκλήθη· καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐκεῖ Λατῖνοι προσηγορεύθησαν. Ῥούτουλοι δὲ ὁμοροῦντες τῇ χώρᾳ, ἐκ πόλεως Ἀρδέας ὁρμώμενοι, καὶ πρόσθεν δυσμενῶς ἔχοντες πρὸς Λατίνους, καὶ τότε πόλεμον ἤραντο, ἐπαρήγοντος αὐτοῖς καὶ Τούρνου ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, καὶ τῷ Λατίνῳ προσήκοντος· ὃς δι' ὀργῆς τὸν Λατῖνον πεποίητο διὰ τὸν Λαουϊνίας γάμον· ἐκείνῳ γὰρ ἡ κόρη προωμολόγητο. Μάχης οὖν γενομένης, πίπτουσιν ὅ τε Τοῦρνος, καὶ ὁ Λατῖνος· τὴν δὲ νίκην ὁ Αἰνείας κεκόμιστο καὶ τὴν τοῦ πενθεροῦ βασιλείαν. Μετὰ δέ τινα χρόνον, συμμαχίας ἐκ Τυρσηνῶν οἱ Ῥούτουλοι τυχόντες, ἐπῆλθον τῷ Αἰνείᾳ, καὶ τὸν πόλεμον νενικήκασιν. Ἀφανὴς ὁ Αἰνείας γενόμενος· οὔτε γὰρ ζῶν ὤφθη ἔτι, οὔτε μὴν τεθνεώς· ὡς θεὸς παρὰ Λατίνοις ἐτιμήθη· ἐντεῦθεν καὶ τοῖς Ῥωμαίοις τοῦ σφετέρου γένους ἀρχηγέτης

gnis vincitur. Per somnia exinde, quæ uterque viderant, data dextera, ictoque foedere, hospitem excipit, loca assignat, & Laviniam filiam, uxorem tradit. Æneas condita posthæc urbe, Lavinium eam appellat; ac tum regio dicta Latium, homines, qui ea loca tenebant, Latini dicti. Rutuli, quos finitima urbe Ardea oriundi, ante Latinis infensi, tum quoque in eos arma tulerunt; præbente ipsis auxilia, Turno etiam viro illustri, cognatoque Latini, cui ob Laviniæ nuptias succensuerat, quod ei prius puella desponsa fuerat. Pugna inita, & Latinus, & Turnus cadunt, victoriamque Æneas colligit, & Regnum soceri adipiscitur. Aliquanto post, Ruṭuli adscitis ex foedere Tyrrhenis auxiliis Æneam invadunt, & bello vincunt, qui quod neque vivens, neque mortuus usquam alicubi apparuerit, a Latinis pro Deo habetur, hinc a Romanis sui generis author ducitur: qui & Æneades gestiunt appellari. Latinorum regnum susce-

runt ; auxilia eis præbente Turno viro illustri , cognatoque Latini , sed ob Laviniæ nuptias ei indignato , quod sibi prius desponsa puella fuerat . Collatis signis , Latinus , & Turnus cadunt , victoria verò Æneas potitus , Regnum quoque soceri adipiscitur .

Sed aliquanto post , Rutuli, Tyrrhenorum Regis Mezentii , ex fœdere ascitis copiis , invadunt Æneam , & bello vincunt : qui , quod neque vivus , neque mortuus usquam alicubi visus sit ; a Latinis pro Deo habitus , a Romanis sui Autor Generis reputatur , dum se Æneadas dici gestiunt . Æneas sic e vivis dilapso , dum adhuc uterum gestat Uxor , Ascanius ex Creusa filius , Regnum suscipit : qui Mezentium , quòd bello instaret , ipsumque reclusum mœnibus obsideret , nec pro pace Legatos missos susciperet , quin Latino Regno annuum imperaret tributum ; funditus tandem vincit . Noctu enim Latini improvisò eos adhorti ; & obsidionem virtute sua , & bellum etiam depulere . Interea tempore procedente , triginta elabuntur anni , multiplicataque Latina gente , suis ænigma patuit . Lavinium enim pars major eorum deserit , Urbemque aliam in loco

θεν δυσμενῶς ἔχοντες πρὸς Λατίνους καὶ τότε πόλεμον ἤρξαντο , ἐπαρήγοντος αὐτοῖς καὶ Τούρνου ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς , καὶ τῷ Λατίνῳ προσήκοντος · ὃς δὲ ὀργῆς τὸν Λατῖνον ἐπεποίητο διὰ τὸν Λαουϊνίας γάμον · ἐκείνῳ γὰρ ἡ κόρη προσωμολόγητο · Μάχης οὖν γενομένης , πίπτουσιν ὅ τε Τοῦρνος καὶ ὁ Λατῖνος · τὴν δὲ νίκην ὁ Αἰνείας ἐκομίσθη , καὶ τὴν τοῦ πενθεροῦ βασιλείαν ·

2. Μετὰ δέ τινα χρόνον , συμμαχίας ἐκ Τυρσηνῶν βασιλέως Μεζεντίου οἱ Ρούτουλοι συντυχόντες , ἐπῆλθον τῷ Αἰνείᾳ , καὶ τὸν πόλεμον νενικήκασιν · ἀφανὴς δὲ ὁ Αἰνείας γενόμενος οὔτε γὰρ ζῶν ὤφθη ἔτι , οὔτε μὴν τεθνεώς · ὡς θεὸς παρὰ τοῖς Λατίνοις ἐτιμήθη · ἐντεῦθεν καὶ τοῖς Ρωμαίοις τοῦ σφετέρου γένους ἀρχηγέτης νενόμισται , καὶ Αἰνεάδας καλεῖσθαι αὐχοῦσιν . Αἰνείου δὲ οὕτω μεταστάντος , ἐγκύου οὔσης τῆς αὐτοῦ γυναικὸς Λαουϊνίας , Α᾿σκάνιος ὁ ἐκ Κρεούσης παῖς βασιλεύει · ὃς καὶ τὸν Μεζέντιον πολέμῳ συμβαλόντα νικᾷ τελέως · ἐκεῖνος γὰρ τὸν Ασκάνιον κατακλείσας , ἐπολιόρκει , μὴ δεχόμενος τὰς πρεσβείας , ἀλλὰ τὰ τοῦ Λατίνου πάντα , ἐς ἐτήσιον δασμὸν αἰτῶν . νυκτὸς δέ οἱ Λατῖνοι πολεμίοις ἐπεθέμενοι , τήν τε πολιορκίαν ἔλυσαν καὶ τὸν πόλεμον · χρόνου δὲ διεληλυθότος , πληθυνθέντες οἱ Λατῖνοι , ἐπεὶ τὸ τριακοστὸν ἔτος ἀνέστη τὸ τῆς χοίρου αἴνιγμα , τὴν μὲν πόλιν τὸ Λαουΐνιον οἱ πλείονες ἐκλελοίπασιν

DIO APUD TZETZEM.

lius , in regno ei succedit : quo Mezentium bello insistentem , neque legaros suscipientem pro pace missos , sed Latinum regnum , ad tributum anouum imperantem , perfecte vincit . Aucti dein Latini , postquam trigesimus annus , suis ænigma prodidit , Lavinium despicientes , Albam longam , urbem aliam condiderunt : a sue nempe , Albam longam ; & montem ejus , Albanum pariter appellanres . Sed ex Troja admota Deorum Penatium simulacra , sola Lavinium sunt reversa . Post Ascanii autem mortem , nō Ascanii filius regnavit Julus , sed Æneæ ex Lavinia filius Silvius : hinc rursus Silvii filius Æneas alter , cui filius Capes successit . Capeti autem , Tiberious ; Tiberino Amulius , Amulio Aventi-

σιλεύει , ὃς καὶ τὸν Μεζέντιον πολέμῳ συμβαλόντα νικᾷ τελέως , μὴ δεχόμενον τὰς πρεσβείας , ἀλλὰ τὸ τοῦ Λατίνου πάντα , εἰς ἐτήσιον δασμὸν αἰτοῦντα · Αὐξηθέντες δὲ οἱ Λατῖνοι , ἐπεὶ τὸ τριακοστὸν ἔτος ἀνέστη τὸ τῆς χοίρου αἴνιγμα · Λαουϊνίου μὲν ὑπερεφρόνησαν , Α᾿λβαν δὲ Λόγγαν , ἑτέραν πόλιν ἔκτισαν , ἀπὸ τῆς χοίρου , τοῦτ᾿ ἔστι λευκὴν μακράν , καὶ τὸ ἐκεῖσε ὄρος Α᾿λβανὸν ὁμοίως συγκαλέσαντες · τὰ δὲ ἐκ Τροίας ἀγάλματα , μόνα πρὸς τὸ Λαουΐνιον ὑπεστράφησαν . Μετὰ δὲ Α᾿σκανίου τελευτήν , οὐχ ὁ Ασκανίου παῖς Ἴουλος ἐβασίλευσεν , ἀλλ᾿ ὁ ἐκ Λαουϊνίας Αἰνείου παῖς Σιλούϊος · Σιλουΐου πάλιν ἄλλος Αἰνείας · οὗ Κάπυς · Κάπυτος δὲ παῖς Τιβερῖνος , οὗ Α᾿μούλιος , οὗ Α᾿ουεντῖνος · καὶ μέχρι τούτου , τὰ περὶ Α᾿λβης , καὶ

DIO APUD ZONARAM.

suscepit Ascanius ejus filius , qui Troja patrem secutus erat : nec dum enim filium genuerat ex Lavinia , gravidam vero eam reliquit . Porrò Ascanium hostes arctissimè obsidebant : Latinique noctu ex improviso eos adorti , virrure sua , obsidione soluta ; bellum etiam depulerunt . Annis elapsis aliquot . multiplicata gente Latina , Lavinium major pars reliquerunt , aliamque in meliori loco condiderunt . *Albam* eam ex albedine appellarunt , & *Longam* a loogitudine . Græci ipsam dicerent *Leucem Macram* . Ascanio postmodum vita functo , Latini Silvium Æneæ filium ex Lavinia , in Latini avi memoriam , in regni successione filio Ascanii prætulo-

της νενόμισται , καὶ Αἰνειάδαι καλεῖσθαι αὐχοῦσι · τὴν δὲ τῶν Λατίνων ἀρχὴν ὁ ἐκείνου υἱὸς Ασκάνιος διεδέξατο , ὃς οἴκοθεν συνείπετο τῷ πατρί · οὐδέπω γὰρ ἐκ τῆς Λαουϊνίας παῖδα ἐγείνατο , ἔγκυον δ᾿ αὐτὴν κατέλειπε . Τὸν δὲ Ασκάνιον κατακλείσαντες οἱ πολέμιοι ἐπολιόρκουν · νυκτὸς δὲ οἱ Λατῖνοι αὐτοῖς ἐπιθέμενοι , τήν τε πολιορκίαν ἔλυσαν , καὶ τὸν πόλεμον . Χρόνου δὲ διεληλυθότος , πληθυνθέντες οἱ Λατῖνοι , τὴν μὲν πόλιν τὸ Λαουΐνιον οἱ πλείονες ἐκλελοίπασιν , ἑτέραν δ᾿ ἐν ἀμείνονι χώρᾳ ἀντῳκοδόμησαν , ἣν Α᾿λβαν ἐκ τῆς λευκότητος , καὶ ἀπὸ τοῦ μήκους , Λόγγαν ἐπωνόμασαν · εἴποιεν ἂν Ε᾿λληνες , λευκὴν καὶ μακράν . Α᾿σκανίου δὲ τελευτήσαντος , οἱ Λατῖνοι τὸν ἐκ τῆς Λαουϊνίας τεχθέντα τῷ Αἰνείᾳ υἱὸν εἰς τὴν βασιλείαν προετιμήσαντο τοῦ Α᾿σκανίου παιδὸς , διὰ τὸν πάππον

πασιν, ἑτέραν δ' ἐν ἀμείνονι χώρᾳ ἀντῳκοδόμησαν, ἣν Ἄλβην ἐκ τῆς λευκότητος, καὶ ἀπὸ τοῦ μήκους, Λόγγαν ἐπωνόμασαν· εἴποιεν ἂν Ἕλληνες, λευκὴν καὶ μακράν· Ἀσκανίου δὲ τελευτήσαντος, οἱ Λατῖνοι τὸν ἐκ τῆς Λαουϊνίας τῷ Αἰνείᾳ υἱὸν, ἐς τὴν βασιλείαν προετιμήσαντο τοῦ Ἀσκανίου παιδὸς, διὰ τὸν πάππον τὸν Λατῖνον, τοῦτον προκρίναντες, Σιλούϊον κεκλημένον. Ἐκ Σιλουΐου δὲ ἐτέχθη Αἰνείας, ἐξ Αἰνείου δὲ Λατῖνος ἐγένετο· Λατῖνον δὲ διεδέξατο Πάσις· Τιβερῖνος δ' ἄρξας μετέπειτα ἐν τῷ

loco lætiori condit: quam Albam ab albedine a figura Longam appellant. Ascanio postmodum vita functo, Latini Silvium Æneæ filium ex Lavinia, ob Latini avi memoriam, in Regni successione, filio Ascanii prætulerunt. Silvius Æneam creat, is deinde Latinum, Latinoque successit Pastys. Tiberinus qui post regnavit, in Albula flumine mersus est: jam perluit Romam fluvius, qui civitati ad usus plurimos opportunus, & civibus utilissimus, ab illo nomen accepit Tiberis.

DIO APUD TZETZEM.

καὶ Ἀλβανῶν· τὰ δὲ περὶ Ῥώμης ἐντεῦθεν· Αουεντῖνος γεννᾷ Νομίτορα καὶ Ἀμούλιον· ἢ τὸν Πρόκαν, τοῦ Πρόκα δὲ τούτου λέγουσι, τοῦτον τὸν Νομίτορα καὶ Ἀμούλιον· Βασιλεύοντα δὲ τὸν Νομίτορα, ὁ Ἀμούλιος ἐξήλασε, καὶ Ἀγέστην τὸν Νομίτορος υἱὸν, ἐν κυνηγεσίῳ ἀναιρεῖ· τὴν δὲ ἀδελφὴν Αἰγέστου, θυγατέρα δὲ τοῦ προρηθέντος Νομίτορος Σιλουίαν· ἢ Ῥέαν Ἰλείαν τῆς θεᾶς Ἑστίας ποιεῖ, ὡς ἂν παρθένος διαμείνῃ· ἐδεδίει γὰρ τινα χρησμὸν λέγοντα, ὑπὸ τῶν Νομίτορος παίδων αὐτὸν ἀναιρεῖσθαι διὰ τοι τοῦτο, τὸν μὲν Ἀγέστην ἀνεῖλε, τὴν δὲ ἱέρειαν τῆς Ἑστίας ἐποίησεν, ὅπως παρθένος καὶ ἄπαις διαμείνῃ· Ἡ δὲ ἐν Ἄρεος ἄλσει ὑδρευομένη, ἔγκυος γίνεται, καὶ γεννᾷ

tinus, patribus filii successerunt. Atque ad hæc usque, ex Albæ,& Albanarum rerum:hinc autem illa Romæ. Aventinus Numitorem & Amulium genuit,seu Procam, Procæque hujus narrant filios, Numitorem hunc & Amuliũ. Regnantem autem Numitorem, Amulius regno expulit, Ægestumque Numitoris filiũ in venatione confodit;sororem vero Ægesti,filiam verò pariter Numitoris,Silviam, aut Rheam Iliam, Vestalem creat, ut virgo sic permaneret. Quoddam enim oraculum redditum ei fuerat, quod se a Numitoris filiis interfectum iri comminabatur. Idcirco ergo Ægestum quidem necavit, hanc verò Vestalem fecit; ut virgo, & sine liberis consenesceret.

DIO APUD ZONARAM.

πον τὸν Λατῖνον, τοῦτον προκρίναντες, Σιλούϊον κεκλημένον· Ἐκ Σιλουΐου δὲ ἐτέχθη Αἰνείας, ἐξ Αἰνείου δὲ Λατῖνος ἐγένετο· Λατῖνον δὲ διεδέξατο Πάσις· Τιβερῖνος δ' ἄρξας μετέπειτα, ἐν τῷ ποταμῷ καλουμένῳ Ἀλβούλᾳ πεσὼν, διεφθάρη· ὃς δὴ ποταμὸς, Τίβερις ἐξ ἐκείνου μετωνομάσθη ῥέων διὰ τῆς Ῥώμης, καὶ ὢν τῇ πόλει πολυωφελέστατος, καὶ Ῥωμαίοις ἐς τὰ μάλιστα χρησιμώτατος· Ἔκγονος δὲ τοῦ Τιβερίνου Ἀμούλιος, ὃς ὑπερφρονήσας, καὶ θεὸν ἑαυτὸν τολμήσας, ὡς βροντάς τε ταῖς βρονταῖς ἐκ μηχανῆς ἀντιπαταγεῖν, καὶ ἀναστράπτειν ταῖς ἀστραπαῖς, ἐνσκήπτειν τε κεραυνοὺς, διεφθάρη, τῆς λίμνης παρ' ᾗ τὰ αὐτοῦ βασίλεια ἵδρυτο, ἐπικλυσάσης αἰφνι-

lerunt Silvius Æneam creat, is deinde Latinum, Latino successit Pastys. Tiberinus, qui post regnavit, in Albula flumine mersus est: jam perluit Romam fluvius, qui civitati ad usus plurimos opportunus, & civibus utilissimus, ab illo nomen accepit Tiberis. Amulius ex Tiberino natus est, homo superbus, seque pro Deo venditans: qui dum machinis quibusdam tonitrua tonitribus, fulgura fulguribus refert, ac fulmina jaculatur; subita alluvione paludis ad quam habitabat, perit demersus una cum Regia. Aventinus ejus filius bello cadit. Et hæc quidem de Lavinio, & Albanis Regibus. Romanarũ verò rerum initia a Numitore

NOTÆ.

Hæc est Ascanii & Albanorum regum successio, usque ad Amulium in Dione: sed procul dubio manca & varia, etiam apud Tzetzem, qui eum exscribit in Alexandra. Quod autem est infeliciùs, etsi Zonaræ Codicem alterum habeat Vaticana, alterum Palatina Bibliotheca, quos conferamus: attamen haud minus ac ii, quos habuère Wolfius, & Ducangius, idem sonant. *Pastis* in Regio & Colberteo, & Vaticanis prædictis; in Wolfianis corruptiùs *Padis* est. *Albam* omittit Dio, quem omnes Livius, Ovidius, Dionysius, Eusebius habent. *Atyn*, *Capynque* omittit, & *Procam*, *Agrippamque*. Et ego credam sedulum & eruditum Dionem, casu, vel consulto hos omisisse? Dicam potius antiquam maculam Codicibus Dionis invaluisse, inque eam & Tzetzem & Zonaram incidisse. Post Λατῖνον δὲ διεδέξατο, lacunam factam opinor, versiculo uno omisso, quo Alba, Athys & Capys habebantur. Hinc Pastis ille fuerit *Capes*, Κάπυς, aut Capetus (ut legit Tzetzes) quem omnes filium dicunt Capys.

Vel Procam ab exscriptoribus omissum patet, cum υἱωνοὺς *nepotes* Aventini, Numitorem & Amulium dicat Dio; quorum tamen pater ex Zonaræ Codicibus modò exsulat. Amulium Tiberini filium, in Dionis Codice legit & Zonaras, & Tzetzes: sed cum *Amulius* & *Remulus*, aut *Romulus* sint vicina si A. in Pe mutes; non est incredibile, Dionem scripsisse *Romulum* aut *Romulium*, non *Amulium*: & quandoquidem omnes alii, *Romulum*, aut *Remulum*, Agrippæ filium narrant (præter Ovidium, quẽ Tiberini filium eum dixit) Agrippam etiam, amanuensium oscitantia, in Dionis Codicibus prætermissum. Sed auditus est Tzetzes, qui modò relata ex Dione exscripsit.

Quæ de Ægesto Dionis hic habet Tzetzes, ea habet & Dionysius: absunt vero a Plutarcho, & quod miror, etiam apud Zonaram, ni manci, aut luxati sint ejus Codices. Ultima editio Lycophronis habet Ἀγέστην. Pro eo *Lausum* habet Ovid. 4. Fastor. *Ense cadit patruo Lausus, placat Ilia Marti*.

ris. Amulius ex Tiberino natus est, homo superbus, seque pro Deo venditans: qui dum machinis quibusdam tonitrua tonitribus, fulgura fulguribus refert, ac fulmina jaculatur, subita alluvione paludis, ad quam habitabat, periit, demersus una cum Regia. Aventinus ejus filius bello cadit. Et hæc quidem de Lavinio, & Albanis Regibus. Romanarum vero rerum initia a Numitore, & Amulio, qui Aventini nepotes, Æneæ posteri Albanum Regnum, quod ex successione ipsis obvenerat, argentumque bipartiri conveniunt.

Amu-

τῷ ποταμῷ καλουμένῳ Ἄλβουλα πεσὼν, διεφθάρη. ὃς δὴ ποταμὸς, Τίβερις ἐξ ἐκείνου μετωνομάσθη, ῥέων διὰ τὴν Ῥώμην, καὶ ὢν τῇ πόλει πολυκρατέστατος, καὶ Ῥωμαίοις ἐς τὰ μάλιστα χρησιμώτατος. Ἔκγονος δὲ τοῦ Τιβερίνου Ἀμούλιος, ὃς ὑπερφρονήσας, καὶ Θεὸν ἑαυτὸν τολμήσας, ὡς βροντάς τε ταῖς βρονταῖς ἐκ μηχανῆς ἀντεπάγειν καὶ ἀναστράπτειν ταῖς ἀστραπαῖς, ἐνσκήπτειν τε κεραυνὸς, διεφθάρη, τῆς λίμνης, παρ' ᾗ τὰ αὐτοῦ βασίλεια ἵδρυτο, ἐπιῤῥυείσης αἰφνίδιον, καὶ καταποντισάσης κἀκεῖνον καὶ τὰ βασίλεια. Ἀουεντῖνος δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐν πολέμῳ ἀπέθανε. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Λαουϊνίου καὶ Ἀλβανῶν· τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐσχήκασι τὸν Νομίτορά τε, καὶ τὸν Ἀμούλιον, οἳ Ἀουεντίνου, ἐγένοντο υἱωνοὶ, τοῦ Αἰνείου δ' ἀπόγονοι. Τῆς οὖν ἐν Ἄλβῃ βασιλείας κατὰ διαδοχὴν περιελθούσης αὐτοῖς, νείμασθαι ταύτην ἠθέλησαν, καὶ τὰ χρήματα.

L. 3. Ἀμου-

DIO APUD TZETZEM.

nesceret. At ipsa in Martis luco, fœtum, dum it aquatũ, concipit, & Romulum suo tempore, & Remum gignit: quo facto, ipsam Amulii filia a morte liberat; infantes vero Faustulo pastori, Larentiæ viro dantur, ut in Tiberim projiciat eos flumen. Sed hujus uxor, quod tunc mortuum filium acciderat genuisse, susceptos

τὸν Ῥωμύλον καὶ Ῥῶμον· καὶ τόνδε μὲν ἐξαιτεῖται μὴ ἀποθανεῖν, ἡ τοῦ Ἀμουλίου θυγάτηρ· τὰ βρέφη Φαιστούλῳ ποιμένι, Λαρεντίας ἀνδρὶ δόντα ῥῖψαι πρὸς τὸν Τίβεριν ποταμόν. Ἃ ἡ τούτου γυνὴ λαβοῦσα ἀνέτρεφεν· ἔτυχε γὰρ αὐτὴ τότε νεκρὸν βρέφος τεκεῖν. Αὐξηθέντες δὲ ὁ Ῥωμύλος καὶ Ῥῶμος ἐποίμαινον

DIO APUD ZONARAM.

mitore & Amulio, qui Aventini nepotes, Æneæ posteri, Albanum Regnum, quod ex successione ipsis obvenerat, argentumque bipartiri conveniunt. Amulius igitur, hinc Regno seorsim posito, hinc argento auroque ex Troja dudum advecto, fratri alterius utrius dat optionem, quid sibi eligendum vellet: & Numitor, ut natu major, Regnum eligit; Amulius vero auro sibi sumpto, eoque copiis comparatis, Regnum etiam sibi vindicat. Cumque esset filia Numitori, veritus, ne ex ea filii nascerentur, inque ipsum insurgerent; Sacerdotem Vestæ ipsam renuotiat; innupta proinde, & virgo perpetua, ut maneret. Hæc vero postea a Marte, ut fabulantur, compressa (ab homine indubie omnino aliquo) gravida, ne fœtum clam ederet, custodiæ idcirco tradita, gemellos peperit magnos & elegantes. Quamobrem Amulius magis veritus, abjici infantes jussit: sed qui eos accepit, alveo impositos, in flumen Tiberim eos projicit: unda vero deducens alveum, in mollem quendam deposuit

αἰφνίδιον, καὶ καταποντισάσης, κἀκεῖνον, καὶ τὰ βασίλεια. Ἀουεντῖνος δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐν πολέμῳ ἀπέθανε. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Λαουϊνίου καὶ Ἀλβανῶν· τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐσχήκασι τὸν Νομίτορά τε καὶ τὸν Ἀμούλιον· οἱ Ἀουεντίνου μὲν ἐγένοντο υἱωνοὶ, τοῦ Αἰνείου δ' ἀπόγονοι. Τῆς οὖν ἐν Ἄλβῃ βασιλείας κατὰ διαδοχὴν περιελθούσης αὐτοῖς, νείμασθαι ταύτην ἠθέλησαν, καὶ τὰ χρήματα. Τοῦ Ἀμουλίου τοίνυν ἰδίᾳ μὲν τὰ χρήματα θέντος, ἰδίᾳ γε τὴν βασιλείαν, καὶ ἐξ ἀμφοῖν τὸν ἀδελφὸν προτρεψαμένου, ὃ πρὸς βουλῆς αὐτῷ ἐπιλέξασθαι, τὴν βασιλείαν εἵλετο ὁ Νομίτωρ, ἅ τε καὶ πρεσβύτερος ἀδελφός· Λαβὼν δὲ τὰ χρήματα ὁ Ἀμούλιος, καὶ δύναμιν ἐκ τούτων περιβαλλόμενος, καὶ τὴν βασιλείαν ἀφείλετο. Θυγατρὸς δὲ τῷ Νομίτορι οὔσης, δεδιὼς μὴ παῖδες ἐξ αὐτῆς γένοιντο, καὶ κατεξαναστῶσιν αὐτοῦ, ἱέρειαν τῆς Ἑστίας ἐκείνην ἀπέδειξεν, ἄγαμον διὰ τοῦτο καὶ παρθένον διὰ βίου μέλλουσαν ἔσεσθαι. Ἡ δὲ κύουσα ἐφωράθη μετέπειτα ὑπὸ Ἄρεος, ὡς μυθεύεται, ὑπ' ἀνθρώπων δὲ πάντως τινός. Εἱρχθη οὖν διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ λάθῃ τεκοῦσα, καὶ ἔτεκε διδύμους παῖδας μεγάλους τε καὶ καλούς. Μᾶλλον δὲ φοβηθεὶς ὁ Ἀμούλιος

N O T AE.

Latini *Laurentiam* dicunt, & *Accam* addunt. Secus Græci omnes, Dionysius, Plutarchus, Zonaras, Tzetzes, alii, qui *Larentiam* faciunt aut *Accam*, C. Licinium Macrum secuti, qui primo historiarum libro apud Macrobium, *Faustuli conjugem Accam Larentiam*, *Romuli & Remi nutricem* dixit. Dio Græciæ serviebat.

Quæ ab Ἀμουλίου sequuntur; ex Plutarchi Romulo & Numa exscripsit Dio, & ex Dione in opere suo contraxit Zonaras: qui etsi in Amulio & Numitore ad expilanda Plutarchi scrinia conversus esse videatur; non tamen veritas sic se habet. Dio enim qui hæc eadem in eodem nactus est fonte, & hæc habet; ipsum ducem tantum secutus est, illius epitomæ epitomator. Ita commodum, & summo Numinis beneficio, dum Tzetzis auxilio destituimur, & Zonaræ compendio fatigamur, Plutarchi ope, integros ferme priores duos Dionis habemus libros.

3. Ἀμουλίου δὲ νείμαντος τὰ πάντα δίχα, τῇ βασιλείᾳ τὰ χρήματα, καὶ τὸν ἐκ Τροίας κομισθέντα χρυσὸν ἀντιτιθέντος, εἵλετο τὴν βασιλείαν ὁ Νομίτωρ. Ἔχων οὖν ὁ Ἀμούλιος τὰ χρήματα, καὶ πλέον ἀπ' αὐτῶν δυνάμενος τοῦ Νομίτορος, τήν τε βασιλείαν ἀφείλετο ῥαδίως, καὶ φοβούμενος ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ γενέσθαι παῖδας, ἱέρειαν τῆς Ἑστίας ἀπέδειξεν, ἄγαμον καὶ παρθένον ἀεὶ βιωσομένην· ταύτην οἱ μὲν Ἰλίαν, οἱ δὲ Ῥέαν, οἱ δὲ Σιλουΐαν ὀνομάζουσιν. Φωρᾶται δὲ μετ' οὐ πολὺ χρόνον κύουσα παρὰ τὸν καθεστῶτα ταῖς Ἑστιάσι νόμον· καὶ τὸ μὲν ἀνήκεστα μὴ παθεῖν αὐτὴν ἡ τοῦ βασιλέως θυγάτηρ Ἀνθὼ παρῃτήσατο, δεηθεῖσα τοῦ πατρός· εἵρχθη δὲ καὶ δίαιταν εἶχεν ἀνεπίμικτον, ὅπως μὴ λάθῃ τεκοῦσα τὸν Ἀμούλιον. Ἔτεκε δὲ δύο παῖδας ὑπερφυεῖς μεγέθει καὶ κάλλει· δι' ὃ καὶ μᾶλλον ὁ Ἀμούλιος φοβηθεὶς ἐκέλευσεν αὐτοὺς ὑπηρέτην λαβόντα ῥῖψαι· ἐνθέμενος οὖν ἐς σκάφην τὰ βρέφη, κατέβη μὲν ἐπὶ τὸν ποταμὸν· ὡς ῥίψων, ἰδὼν δὲ κατιόντα πολλῷ ῥεύματι καὶ τραχυνόμενον, ἔδεισε προσελθεῖν· ἐγγὺς δὲ τῆς ὄχθης καταθεὶς, ἀπηλλάσσετο. τοῦ ποταμοῦ κατακλύζοντος, ἡ πλημμύρα τὴν σκάφην ὑπολαβοῦσα, καὶ μετεωρίσασα πρᾴως, κατένεγκεν ἐς χωρίον ἐπιεικῶς μαλθακὸν, ὃ νῦν Κερμανὸν καλοῦσι, πάλαι Γερμανὸν, ὡς ἔοικεν, ὅτι καὶ τοὺς ἀδελφοὺς γερμανοὺς ὀνομάζουσιν. Ἦν δὲ πλησίον ἐρινεὸς, ὃν Ρω-

Amulius igitur hinc Regno seorsim posito, hinc argento, auroque ex Troja dudum advecto, fratri alterutrius dat optionem; & Numitor, ut natu major, Regnum eligit. Amulius ergo cum sibi essent ex argento ampliores opes, quam Numitori, fratrem facile Regno exsuit: ejusque filiam, ut perpetuo cœlibatu, virginitateque foret liber ab hujus partu, Sacerdotem Vestalem creat. Iliam hanc alii vocant, Rheam alii, sunt & qui Silviam. Quæ non multo post, contra Vestalium legem deprehenditur prægnans; & ne ultimo supplicio afficeretur, Regis filia a patre precibus Antho obtinuit: in custodiam tamen, ne inscio Amulio pariat, truditur, & ab hominum consortio removetur. Illa gemellos edidit mira corporis proceritate, specieque: eaque re magis Amulius commotus, imperat ministro, ut eos exponat; qui infantes imponit alveo, atque expositurus eos descendit ad fluvium: quem inflatum cum cerneret & rapidum, non est ausus accedere, sed ad proxima ripæ expositis, recessit. Fluvio evagato, suscipiens alveum alluvio, & leniter subvehens, in loco destituit satis molli. Cermanum vocant nunc, quondam mea opinione Germanum, a fratribus. Erat juxta ficus, quam Ruminalem dice-

DIO APUD TZETZEM.

μαιον κατὰ τοὺς Ἀμουλίου ἀγρούς· ἀγέλοντας δέ τινας τῶν τοῦ πάππου Νομίτορος ποιμένων ἐπετηροῦντο· καταχιθέντος δὲ τοῦ Ῥώμου, δραμὼν ὁ Ῥωμύλος, τῷ Φαυστούλῳ λέγει· καὶ ὃς δραμὼν τῷ No-

ptos nutrit. Interea ubi Romulus, Remusque adoleverunt, greges circa Amulii agros pascebant: quumque aliquando Numitoris avi pastores cæcidissent, ipsis insidiæ struebantur, & Remus capitur. Ac-

DIO APUD ZONARAM.

λιος, ἐκέλευσε τὰ βρέφη ῥιφῆναι· καὶ ὁ ταῦτα λαβὼν, σκάφῃ ἐνθέμενος, ἐμβάλλει τῷ ποταμῷ τῷ Τιβέριδι· παρασύραν δὲ τὴν σκάφην τὸ ῥεῦμα εἴς τινα χῶρον κατήνεγκε μαλθακόν. Ἔνθα κειμένοις τοῖς βρέφεσι, λύκαιναν, ἱστοροῦσι, προσιοῦσαν θηλὴν παρέχειν αὐτοῖς, καὶ ὄρνιν δρυοκολάπτην παρεῖναι, ταῦτα ψωμίζοντα καὶ φυλάττοντα. Ἐκεῖ δὲ κείμενα τὰ βρέφη λαθὼν ἀφείλετό τις Ἀμουλίου συοφορβὸς Φαυστοῦλος καλούμενος, καὶ παρὰ τῇ ἐκείνου ἐτράφησαν γυναικὶ, ᾗ ὄνομα Λαρεντία· καὶ ὁ μὲν Ῥωμύλος, ὁ δ' ἕτερος, Ῥῶμος ἐκλήθησαν. Τινὲς δὲ μὴ τὴν λύκαιναν εἶναί φασι, τὴν τῶν παίδων τροφὸν, ὃ καὶ πιθανώτερον μάλιστα, ἀρχὴν δὲ τὸν λόγον, οὕτω λαβεῖν. Λούπας καλοῦσι Ῥωμαῖοι τάς τε λυκαίνας, καὶ τὰς ἑταίρας· πορνευομένη δὲ ἡ Λαρεντία, ἣ τοὺς παῖδας ἐθρέψατο, καὶ λοῦπα διὰ τοῦτο καλουμένη, χώραν τῷ μύθῳ παρέσχετο.

2. Αὐξανόμενοι δὲ, θυμοειδεῖς ἦσαν καὶ ἀνδρώδεις ἀμφότεροι· ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐδόκει συνέσει διαφορώτερος, καὶ ἡγεμονικὸς μᾶλλον τὴν φύσιν, ἢ πειθαρχικός· Γενομένης δέ ποτε πρὸς τοὺς Νομίτορος βουκόλους, τοῖς τοῦ Ἀμουλίου διαφορᾶς συγκόπτουσιν αὐτοὺς οἱ διδυμαῖοι, καὶ τῆς ἀγέλης συχνὴν ἀποτέμνονται μοῖραν. Μόνῳ δὲ τῷ Ῥώμῳ μεθ' ἡμέρας σὺν ὀλίγοις ἄλλοις βαδίζοντι, οἱ τοῦ No-

posuit locum. Sane vero jacentibus infantibus, lupam, ferunt, mammam præbuisse, & picum Martium accessisse, qui eis bolos in ora ingerens, custodiret. Infantes autem ibi positos, Faustulus Amulii bubulcus, clam sublatos, uxori Larentiæ nuncupatæ, tradidit educandos: eorumque alterum Romulum. Remum alterum appellavit. Sane nonnulli adstruunt (quod probabilius est & verius) non lupam eorum nutricem fuisse, sed hunc rumorem originem inde habere: quod lupas Romani appellant etiam meretrices. Larentiam proinde, quæ pueros enutrivit, lupam, ob evulgatum corpus, vocatam esse: & hinc locum hunc datum fabulæ.

Porro, cum primum adolevit ætas, audaces ambo & fortes evaserunt; sed visus ingenio præstare Romulus, et ad imperaodum, quam ad obtemperandum potius factus. Orià igitur aliquando inter Numitoris, et Amulii pastores rixâ, fratres illos cædunt, et magnam armenti partem abigunt. Post dies aliquot, Numitoris pastores Remum cum paucis

cebant, ut multorum est opinio, a Romulo; vel quia pecora ruminantia illic captabant umbram, vel, quod maxime probatur, propter puerorum lactationem. Mammam enim prisci vocabant rumam; & Deam præsidem educationis infantium, Rumiliam dicunt, eique sacrificium faciunt absque vino, in quo lac libant. Ad pueros ibi jacentes, Lupam tradunt lactantem flexisse cursum, & picum Martium nutriendis, servandisque præstò fuisse. Marti ea animalia sacra habentur: Et picum Martium præcipuo honore venerantur Latini: unde puerperæ habita major fides asseveranti, ex Marte se peperisse: quamvis ab Amulio deceptam ferant, qui armatus eam stupraverat, in eam opinionem venisse. Sunt qui ferant nutricis nomen, ex vocis ambiguitate locum dedisse fabulæ. Lupas enim Latini, præter notam significationem, etiam vocabant eas, quæ corpus vulgabant suum, cujuscemodi Faustuli uxorem, puerorum nutricem fuisse dicunt Accam Laurentiam nomine. Huic enim sacra Romani faciunt, & mense Aprili flamen Martialis libat: Laurentialia vocant festum. Faustulus infantes re-

Ῥωμινάλιον ἐκάλουν, ἢ διὰ τὸν Ῥωμύλον· ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν· ἢ διὰ τὸν μηρυκώμενα τῶν θρεμμάτων ἐκεῖ διὰ τὴν σκιὰν ἐνδιάζειν, ἢ μάλιστα διὰ τὸν τῶν βρεφῶν θηλασμὸν, ὅτι τὴν τε θηλὴν, ῥοῦμαν ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ καὶ θεόν τινα τῆς ἐπιτροφῆς τῶν νηπίων ἐπιμελεῖσθαι δοκοῦσαν, ὀνομάζουσι Ῥωμυλίαν, καὶ θύουσιν αὐτῇ νηφάλια καὶ γάλα τοῖς ἱεροῖς ἐπισπένδουσιν. Ἐνταῦθα δὲ τοῖς βρέφεσι κειμένοις, τὴν τε λύκαιναν ἱστοροῦσι θηλαζομένην καὶ δρυοκολάπτην τινὰ παρεῖναι συνεκτρέφοντα καὶ φυλάττοντα. Νομίζεται δ' Ἄρεος ἱερὰ τὰ ζῶα· τὸν δὲ δρυοκολάπτην καὶ διαφερόντως Λατῖνοι σέβονται καὶ τιμῶσιν· ὅθεν οὐχ ἥκιστα πίστιν ἔχεν ἡ τεκοῦσα τὰ βρέφη, τεκεῖν ἐξ Ἄρεος φάσκουσα· καί τοι τοῦτο παθεῖν αὐτὴν ἐξαπατηθεῖσαν λέγουσιν, ὑπὸ τοῦ Ἀμουλίου διαπαρθενευθεῖσαν, ἐν ὅπλοις ἐπιφανέντος αὐτῇ, καὶ συναρπάσαντος· Οἱ δὲ τοὔνομα τῆς τροφοῦ δι' ἀμφιβολίαν ἐπὶ τὸ μυθῶδες ἐκτροπὴν τῇ φήμῃ παρασχεῖν· λύπας γὰρ ἐκάλουν οἱ Λατῖνοι τῶν τε θηρίων τὰς λυκαίνας, καὶ τῶν γυναικῶν τὰς ἑταιρούσας· εἶναι δὲ τοιαύτην τὴν Φαιστύλου γυναῖκα τοῦ τὰ βρέφη θρέψαντος Ἄκκαν Λαρεντίαν ὄνομα· ταύτῃ δὲ καὶ θύουσι Ῥωμαῖοι, καὶ χοὰς ἐπιφέρει τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς αὐτῇ ὁ τοῦ Ἄρεος ἱερεὺς, καὶ Λαρεντίαν καλοῦσι τὴν ἑορτήν. Τὰ δὲ βρέφη Φαιστύλος Ἀμουλίου συφορβὸς ἀνείλετο

L 2 λαθὼν

DIO APUD TZETZEM.

Accurrens Romulus Faustulo rem narrat; qui & ipse cuncta, ad Numitorem advolans, prodit: & sic tandem Numitor suæ filiæ liberos eos novit, Fra-

Νομίτορι πάντα διηγεῖται· Τέλος, ἔγνω Νομίτωρ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ παῖδας ὄντας αὐτούς· οἱ δὲ συνηρμένων πολλῶν, ἀναιροῦσι τὸν Ἀμούλιον· τῷ δὲ

DIO APUD ZONARAM.

cis aliis incedentem, ex insidiis adorti, capiunt, & ad Numitorem adducunt: qui ad Amulium profectus, cumque precatus, ut suum jus sibi tribueretur, ab ejus domesticis insigni contumelia affectus est. Is Numitori Remum tradit, ut quicquid vellet, in eum faceret: qui domum reversus, quum adolescentem magnitudine, & robore præstantem videret, ejusque fidentiam miraretur; & haudquaquam servilem indolem; leni voce, quis esset, & unde natus, interrogat. Sumptis animis, is respondit; se geminos esse fratres, natales suos arcanos, nutricationem & alimoniam mirabiles memorari; ferarum & volucrum

Νομίτορος βούκολοι λοχήσαντες συνέλαβον αὐτὸν, καὶ ἀνήγαγον πρὸς Νομίτορα. Καὶ ὃς πρὸς Ἀμούλιον ἐλθὼν, ἐδεῖτο τυχεῖν δίκης ἀδελφὸς ὢν, καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτοῦ ὑβρισμένος. Ὁ δὲ παραδίδωσι τῷ Νομίτορι τὸν Ῥῶμον, ὡς βούλοιτο χρήσασθαι· ὃς οἴκοι ἐλθὼν, καὶ τὸν νεανίσκον ὁρῶν ὑπερφέροντα μεγέθει καὶ ῥώμῃ, καὶ τὸ θαρραλέον αὐτοῦ, καὶ ἀδούλωτον τῆς ψυχῆς θαυμάζων, ἀνήκρινεν, ὅστις εἴη, καὶ ὅθεν γένοιτο, φωνῇ πρᾳείᾳ· Ὁ δὲ θαρρῶν, ἔλεγεν, ὡς, Δίδυμοι ἐσμὲν ἀδελφοί· γοναὶ δ' ἡμῶν ἀπόρρητοι λέγονται, καὶ τροφαὶ καὶ τιθηνήσεις θαυμασιώτεραι, θηρίοις καὶ οἰωνοῖς τραφέντων παρὰ τὸν μέγαν ποταμὸν, ἐν σκάφῃ τινὶ κειμένων, ἣ ἔτι σώζεται, χαλκοῖς

NOTÆ.

Aut veternum, non somnus hîc cepit Tzetzem, aut Plutarchum, Dionysiumque, & Dionem ipse corrigit apud Zonaram. Illi a Faustulo hæc dicta Romulo, & ut fratri opem ferret, impulsum esse: Tzetzes, Romulum Faustulo captivitatem Remi narrasse, jubet: & verisimilius mihi est. Quid enim Romulus opis fratri ferret in Numitorem circumdatum suis; & qui per ipsum Amulium regem, in Remum captum, solidam acceperat potestatem? Suadente dolore irruisset: esto & vicisset etiam. Adversus regem suum & Numitorem, quî ex inde in agrestes ipse stetisset pastor? Unica ergo, rectaque rerum series restat, ut narrat Tzetzes & Dio: & ut Numitori omnia prodat Faustulus, ut Remo, datis natalibus, opem ferat. Tanta vero Tzetzes equidem non saperet, nisi Dio ei præluceret. Cæterum hæc ἐν παρόδῳ. Nos enim Dionis Historiæ Romanæ editorem agimus, non censorem.

λαθὼν ἅπαντας· κληθῆναι δὲ καὶ τούτους ἀπὸ τῆς θηλῆς, ἱστοροῦσι, Ρωμύλον καὶ Ρῶμον, ὅτι θηλάζοντες ὤφθησαν τὸ θηρίον. Ἡ μὲν οὖν ἐν τοῖς σώμασιν εὐγένεια καὶ νηπίων ὄντων, εὐθὺς ἐξέφαινε μεγέθει καὶ ἰδέᾳ τὴν φύσιν.

4. Αὐξάμενοι δὲ θυμοειδεῖς ἦσαν ἀμφότεροι, καὶ ἀνδρώδεις, καὶ φρονήματα πρὸς τὰ φαινόμενα δεινὰ καὶ τόλμαν ὅλως ἀνέκπληκτον ἔχοντες· ὁ δὲ Ρωμύλος γνώμῃ τε χρῆσθαι μᾶλλον ἐδόκει, καὶ πολιτικὴν ἔχειν σύνεσιν, ἐν ταῖς περὶ νομὰς καὶ κυνηγίας πρὸς τοὺς γειτνιῶντας ἐπιμιξίαις, πολλὴν ἑαυτοῦ παρέχων κατανόησιν ἡγεμονικοῦ μᾶλλον, ἢ πειθαρχικοῦ φύσει γεγονότος. Διὸ τοῖς μὲν ὁμοφύλοις ἢ ταπεινοτέροις προσφιλεῖς ἦσαν, ἐπιστάτας δὲ διόπους βασιλικοὺς καὶ ἀγελάρχας, ὡς μηδὲν αὐτῶν ἀρετῇ διαφέροντας ὑπερφρονοῦντες, οὔτ' ἀπειλῆς ἐφρόντιζον, οὔτε ὀργῆς. Ἐχρῶντο δὲ διατριβαῖς καὶ διαίταις ἐλευθερίοις, οὐ τὴν σχολὴν ἐλευθέρων ἡγούμενοι καὶ τὴν ἀπονίαν, ἀλλὰ γυμνάσια καὶ θήρας καὶ δρόμους καὶ τὸ λῃστὰς ἀλέξασθαι, καὶ κλῶπας ἑλεῖν, καὶ βίας ἐξελέσθαι τοὺς ἀδικουμένους· ἦσαν δὲ διὰ ταῦτα περιβόητοι· Γενομένης δέ τινος, πρὸς τοὺς Νομίτορος βουκόλους τοῖς Ἀμουλίου διαφορᾶς, καὶ βοσκημάτων ἐλάσεως οὐκ ἀναχόμενοι, συγκόπτουσιν μὲν αὐτούς, καὶ τρέπονται, ἀποτέμνονται δὲ τῆς λείας συχνήν· ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ Νομίτορος, ὠλιγόρουν· συνῆγον δὲ καὶ προσεδέχοντο πολλοὺς μὲν ἀπόρους, πολλοὺς δὲ δούλους, θράσους ἀποστατικοῦ καὶ φρονήματος ἀρχὰς ἐνδιδόντες· Τοῦ δὲ Ρωμύλου πρός τινα θυσίαν ἀποτραπομένου· καὶ γὰρ ἦν φιλοθύτης καὶ μαντικός· οἱ τοῦ Νομίτορος βοτῆρες τῷ Ρώμῳ μετ' ὀλίγων βαδίζοντι προστυχόντες ἐμάχοντο· καὶ γενομένων πληγῶν καὶ τραυμάτων ἐν ἀμφοτέροις, ἐκράτησαν οἱ τοῦ

regius bubulcus clam omnibus substulit; & quia fugentes visi essent Lupam, a papilla Romulum, & Remum vocavit. Horum illico in prima etiam ætate, corporis præstantia indolem ex proceritate, & forma ostendit.

Cum adolescerent, acres ambo, & fortes, atque ad objecta pericula magnanimi fuerunt, planeque intrepidi. Romulus tamen præcellentior consilio, & civili prudentia habebatur; in pascendo, venandoq; vicinis quibuscum haberet commercium, magnam de se opinionem præbens; ad imperandum se, quam ad parendum natum potius esse. Itaq; popularibus & humilioribus grati esse, villicos regios, procuratores, & pecoris magistros, ut nihilo se præcellentiores contemnere, nec minis eorum moveri, vel ira: in sermonibus, & studiis liberalibus frequentes esse, ab otio, & inertia, ut re fordida, abhorrentes: amplecti autem labores, venationem, cursus: impetum facere in latrones, & afflictos ab injuria vindicare. Hinc adolescentibus magnum nomen. Exorta aliquando inter Numitoris, & Amulii pastores, contentione, pecoribus abactis a Numitoris bubulcis, eam injuriam non tulere, sed iis cæsis, & in fugam versis, magna ex parte exsuerunt præda, Numitoris indignationem nihil morati. Gregem inde inopum, & servorum cogunt, recipiuntque, ut res, iis autoribus spectare ad defectionem, & audax facinus videretur. Cum esset autem sacrificandi, & augurandi Romulus studiosus, eo forte in sacrificio

DIO APUD TZETZEM.

δὲ Νομίτορι πάππῳ αὐτῶν τὴν βασιλείαν τῆς Ἄλβης παραχόντες, αὐτοὶ τὴν Ρώμην κτίζειν ἀπήρξαντο, ἰὴ

Fratres hinc collecta multitudine, Amulium necant, & avo quidem suo Albanum regnum restituunt. ipsi

DIO APUD ZONARAM.

καὶ ὑποζώμασι γραμμάτων ἀμυδρῶν ἐγκεχαραγμένων. Ὁ μὲν οὖν Νομίτωρ τοῖς τε λόγοις τοῦ Ρώμου, καὶ τῇ ὄψει πρὸς ἔννοιαν τῆς ἐκθέσεως τῶν τῆς θυγατρὸς ἐνήγετο παίδων. Ὁ δὲ Φαυστύλος τὴν τοῦ Ρώμου μαθὼν σύλληψιν, τὸν μὲν Ρωμύλον βοηθεῖν παρεκάλει, τότε σαφῶς διδάξας αὐτὸν περὶ τῆς γενέσεως· πρότερον γὰρ ὑπηνίττετο, ὥστ' αὐτοὺς μὴ μικροφρονεῖν· αὐτὸς δὲ τὴν σκάφην κομίζων, ἐχώρει πρὸς τὸν Νομίτορα, σπουδῆς καὶ δέους μεστός. Τοῖς δὲ περὶ τὰς πύλας τοῦ Ἀμουλίου φρουροῖς ὑφορώμενος καὶ ταραττόμενος περὶ τὰς ἀποκρίσεις, οὐκ ἔλαθε τὴν σκάφην τῷ χλαμυδίῳ περικαλύπτων· ὑπολαβόντες δὲ κλοπιμαῖόν τι φέρειν αὐτόν, ἐς μέσον τὴν σκάφην προηγάγον. Ἔτυχε δέ τις παρὼν τῶν τὰ παιδάρια ἐκθεμένων, ὃς τὴν σκάφην γνωρίσας, δραμὼν φράζει τῷ Ἀμουλίῳ· καὶ ὁ Φαυ-

crum ministerio, cum juxta magnum flumen, in quodam alveo jacerent, qui adhuc exstaret, æreis laminis devinctus, obscuris literis incisis. Numitori ex Remi verbis & vultu, tetigit animum memoria natorum filiæ, qui expositi fuissent. At Faustulus, Remi captivitate cognita, Romulum ad opem fratri ferendam hortatur; aperteque tunc eum docet, ut nati essent: nam prius per ambages id ipsis significarat, ne humilibus essent animis: ipse assumpto alveo, ad Numitorem territus properat. Cum autem custodibus januarum Amulii suspectus esset, ac in responsionibus vacillaret, & alveum veste tegere satageret, latere illos non potuit: quin, cum furtive aliquid ferre opinati, alveum in medium proferrent. Tum autem ibi quidam eorum aderat, qui pueros exposuerant, qui

cio occupato, Numitoris pastores, iter cum parvo comitatu facientem invadunt Remū. Dum ictus utrinque, & vulnera inferuntur, Numitoris pastores vincunt, ac Remum capiunt. Raptum ad se, & accusatum, Numitor, quia iram verebatur fratris, ipse non punivit, sed profectus ad illum, ultionem postulavit, qui frater esset Regis, violatus ab ejus famulis. Rei indignitas cum etiam Albanos motos ejus dignitate afficeret, abductus est Amulius, ut Remum fratri dederet ad supplicium. Adolescente domum ducto, corporis eximiam, præter cæteros, speciem & robur miratus, animadversa in vultu audacia simul, & confidētia animi, imperterritaq; & invicta præsenti periculo constantia: facta deinde, & gesta ejus audiens, eaq; cum corpore, & animo comparans, ad caput magnarum rerum, Deo haud dubie in primis præsente, & autore, perducitur: ac studio veritatis, forte fortuna rogavit, quis sit, quæve ejus origo, comiq; alloquio, & humano intuitu, spem cum fiducia dat. Ille intrepide: nihil, inquit, te celabo: namq; animo regio magis mihi esse videris, quam Amulius, qui ante audias, & quæras, quam damnes: ille dedidit inauditos. Primum Faustuli, & Laurentiæ ministrorum Regis filios nos credidimus: sumus gemini. Verum ut accusati, apud te sumus, & calumnia circumventi de vita, ut periclitemur, mira de nobis intelligimus. Certa ne sint, præsens apparet periculū decreturum. Conceptum nostrum prodigiosum accipimus, incunabula, & lactationem infantiū etiam magis novam. Aves enim, & feræ, quibus objecti eramus, in primis Lupa, & picus Martius, cum ad magnum fluvium in alveo jaceremus, minutis nos cibariis nutrierunt. Exstat alveus, & salvus est, æneis vinculis circumductus, literis scriptus exolescentibus, quæ parentibus essent inutilia interitus nostri indicia.

Numitoris, ad verba, & ætatem ex facie elu-

τοῦ Νομίτορος, ϗ συνέλαβον ζῶντα τὸν Ρῶμον. Ἀναχθέντες οὖν αὐτοῦ πρὸς τὸν Νομίτορα, ϗ κατηγορηθέντος, αὐτὸς μὲν οὐκ ἐκόλασε, χαλεπὸν ὄντα δεδιὼς τὸν ἀδελφὸν ἐλθὼν δὲ πρὸς ἐκεῖνον, ἐδεῖτο τυχεῖν δίκης, ἀδελφὸς ὢν ϗ καθυβρισμένος ὑπ' οἰκετῶν ἐκείνου βασιλέως ὄντος. Συναγανακτούντων δὲ τῶν ἐν Ἄλβῃ, ϗ δεινὰ πάσχειν οἰομένων τὸν ἄνδρα παρ' ἀξίαν, κινηθεὶς ὁ Ἀμούλιος αὐτῷ παραδίδωσι τῷ Νομίτορι τὸν Ρῶμόν τε βούλοιτο χρήσασθαι. Παραλαβὼν δ' ἐκεῖνος, ὡς ἧκεν οἴκαδε, θαυμάζων μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος τὸν νεανίσκον, ὑπερφέροντα μεγέθει ϗ ῥώμῃ πάντας, ἐνορῶν δὲ τῷ προσώπῳ τὸ θαρσαλέον, ϗ ἰταμὸν τῆς ψυχῆς ἀδούλωτον ϗ ἀπαθὲς ὑπὸ τῶν παρόντων, ἔργα δὲ αὐτοῦ ϗ πράξεις, ὅμοια τοῖς βλεπομένοις ἀκούων, τὸ δὲ μέγιστον, ὡς ἔοικε, θεοῦ συμπαρόντος ϗ συνεπευθύνοντος ἀρχὰς μεγάλων πραγμάτων, ἁπτόμενος, ἐπινοίᾳ ϗ τύχῃ τῆς ἀληθείας, ἀνέκρινεν ὅστις εἴη, ϗ ὅπως γένοιτο, φωνῇ τῇ πραείᾳ, καὶ φιλανθρώπῳ βλέμματι πίστιν αὐτῷ μετ' ἐλπίδος ἐνδιδούς. Ὁ δὲ θαῤῥῶν ἔλεγεν. Ἀλλ' οὐδὲν ἀποκρύψομαί σε· καὶ γὰρ εἶναι δοκεῖς Ἀμουλίου βασιλικώτερος· ἀκούεις γὰρ καὶ ἀνακρίνεις πρὶν ἢ κολάζειν, ὁ δ' ἀκρίτους ἐκδίδωσι. Πρότερον μὲν ἑαυτοὺς οἰκετῶν βασιλέως, Φαιστούλου ϗ Λαρεντίας ἠπιστάμεθα παῖδας· ἐσμὲν δὲ δίδυμοι· γενόμενοι δὲ ἐν αἰτίᾳ πρός σε, καὶ διαβολαῖς, καὶ τοῖς περὶ ψυχῆς ἀγῶσιν, ἀκούομεν μεγάλα περὶ ἑαυτῶν· εἰ δὲ πιστὰ, κρίνειν ἔοικε νῦν ὁ κίνδυνος· γοναὶ μὲν γὰρ ἡμῶν ἀπόῤῥητοι λέγονται, τροφαὶ δὲ ϗ τιθηνήσεις ἀτοπώτεραι νεογνῶν, οἷς ἐῤῥίφημεν οἰωνοῖς καὶ θηρίοις, ὑπὸ τούτων τρεφόμενοι, μαστῷ λυκαίνης, ϗ δρυοκολάπτου ψωμίσμασιν, ἐν σκάφῃ τινὶ κείμενοι παρὰ τὸν μέγαν ποταμόν· ἔστι δ' ἡ σκάφη καὶ σώζεται χαλκοῖς ὑποζώσμασι γραμμάτων ἀμυδρῶν ἐγκεχαραγμένων· ἃ γένοιτ' ἂν ὕστερον ἴσως ἀνωφελῆ γνωρίσματα τοῖς τοκεῦσιν ἡμῶν ἀπολομένων.

5. Ὁ μὲν οὖν Νομίτωρ, ἔκ τε τῶν λόγων τούτων, καὶ

DIO APUD TZETZEM.

ipsi vero incipiunt Romam condere, decimo octavo Romuli ætatis anno. Ante vero magnam hanc Ro-

ιη' ἔτει τῆς Ρωμύλου ἡλικίας. Πρὸ δὲ τῆς μεγάλης ταύτης Ρώμης, ἣν ἔκτισε Ρωμύλος, περὶ τὴν Φαιστύλου

DIO APUD ZONARAM.

qui alveo agnito, ad Amulium accurrit, & rem renuntiat. Faustulus a Rege interrogatus, pueros quidem incolumes esse respondit, sed procul ab Alba pecudes pascere: alveum vero ad Iliam se afferre, puerorum matrem, quod eum videre desideraret. His turbatus Amulius, quendam ad Numitorem mittit percontatum, an superstites esse pueros audivisset. Is vero, quem miserat, Nu-

Φαιστύλος ἀνακρινόμενος παρὰ τοῦ βασιλέως, σώζεσθαι μὲν τοὺς παῖδας κατέθετο, πόῤῥω δὲ τῆς Ἄλβης νέμοντας εἶναι· τὴν δὲ σκάφην πρὸς τὴν Ἰλίαν κομίζειν, τὴν τῶν παίδων μητέρα ποθοῦσαν. Τεταραγμένος δὲ τούτοις Ἀμούλιος, ἄνδρα πρὸς τὸν Νομίτορα πέπομφε πυνθανόμενος, εἴ τι μάθοι περὶ τῶν παίδων, ὡς περιόντων· ἦν δὲ τῶν φίλων ὁ πεμφθεὶς τῷ Νομίτορι. Ἀπελθὼν οὖν ϗ ἐν περι-

καὶ πρὸς τὴν ὄψιν εἰκάζων τὸν χρόνον, οὐκ ἔφυγε τὴν ἐλπίδα σαίνουσαν, ἀλλ᾽ ἐφρόντιζεν, ὅπως τῇ θυγατρὶ περὶ τούτων κρύφα συγγενόμενος φράσειεν· ἐφρουρεῖτο γὰρ ἔτι καρτερῶς· Ὁ δὲ Φαιστύλος ἀκούσας τήν τε σύλληψιν τοῦ Ῥώμου, καὶ τὴν παράδοσιν, τὸν μὲν Ῥωμύλον ἠξίου βοηθεῖν, τότε σαφῶς διδάξας περὶ τῆς γενήσεως· πρότερον δὲ ὑπηνίττετο καὶ παρεδήλου τοσοῦτον ὅσον προσέχοντας, μὴ μικρὸν φρονεῖν· αὐτὸς δὲ τὴν σκάφην κομίζων ἐχώρει πρὸς τὸν Νομίτορα σπουδῆς καὶ δέους μεστὸς ὢν διὰ τὸν καιρόν. Ὑποψίαν οὖν τοῖς περὶ τὰς πύλας φρουρεῖς τοῦ βασιλέως παρέχων καὶ ὑφορώμενος ὑπ᾽ αὐτῶν, καὶ ταραττόμενος πρὸς τὰς ἀνακρίσεις, οὐκ ἔλαθε τὴν σκάφην τῷ χλαμυδίῳ περικαλύπτων. Ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τύχης τῶν τὰ παιδάρια ῥίψαι λαβόντων, καὶ γεγονότων περὶ τὴν ἔκθεσιν. Οὗτος ἰδὼν τὴν σκάφην τότε, καὶ γνωρίσας τῇ κατασκευῇ, καὶ τοῖς γράμμασιν, ἔτυχεν ὑπονοίᾳ τοῦ ὄντος, καὶ οὐ παρημέλησεν, ἀλλὰ φράσας τὸ πρᾶγμα τῷ βασιλεῖ, κατέστησεν εἰς ἔλεγχον. Ἐν δὲ πολλαῖς καὶ μεγάλαις ἀνάγκαις ὁ Φαιστύλος οὔτ᾽ ἀήττητον ἑαυτὸν διεφύλαξεν, οὔτε παντάπασιν ἐκβιασθεὶς, σώζεσθαι μὲν ὡμολόγησε τοὺς παῖδας, εἶναι δ᾽ ἀποθεν τῆς Ἄλβης, ἔφη, νέμοντας· αὐτὸς δὲ τοῦτο πρὸς τὴν Ἰλίαν φέρων βαδίζειν, πολλάκις ἰδεῖν καὶ θίγειν ἐπ᾽ ἐλπίδι βεβαιοτέρᾳ τῶν τέκνων, ποθήσασα· ὅπερ οὖν οἱ ταραττόμενοι, καὶ μετὰ δέους, ἢ πρὸς ὀργὴν πράττοντες ὁπουοῦν, ἐπιεικῶς πάσχουσι, συνέπεσε παθεῖν τὸν Ἀμούλιον· ἄνδρα γὰρ ἄλλῃ τε χρηστὸν, καὶ τοῦ Νομίτορος φίλον ὑπὸ σπουδῆς ἔπεμψε διαπυθέσθαι τοῦ Νομίτορος κελεύσας εἴ τις ἥκοι λόγος εἰς αὐτὸν, ὑπὲρ τῶν παίδων ὡς περιγενομένων. Ἀφικόμενος οὖν ὁ ἄνθρωπος καὶ θεασάμενος ὅσον οὔπω τὸν Ῥῶμον ἐν περιβολαῖς καὶ φιλοφροσύναις τοῦ Νομίτορος, τήν τε πίστιν ἰσχυρὰν ἐποίησε τῆς ἐλπίδος, καὶ παρεκελεύσατο τῶν πραγμάτων ὀξέως ἀντιλαμβάνεσθαι· καὶ συνῆν αὐτοῖς ἤδη καὶ συνέπραττεν· ὁ δὲ καιρὸς οὐδὲ βουλομένοις ὀκνεῖν παρεῖχεν· Ὁ γὰρ Ῥωμύλος ἐγγὺς ἦν ἤδη, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐξέθεον οὐκ ὀλίγοι τῶν πολιτῶν, μίσει καὶ φόβῳ τοῦ Ἀμουλίου· πολλὴν δὲ καὶ σὺν αὐτῷ δύναμιν ἦγεν συλλελοχισμένην εἰς ἑκατοστύας· ἑκάστης δὲ ἀνὴρ ἀφηγεῖτο, χόρτου καὶ ὕλης ἀγκαλίδα κοντῷ περικειμένην ἀνέχων· μανίπλα ταῦτα Λατῖνοι καλοῦσιν· ἀπ᾽ ἐκείνου δὲ καὶ νῦν ἐν τοῖς στρατεύμα-

elucentem, tempus comparantis, blanda spes animum tetigit, subiitq; cura, quemadmodũ cum filia, quæ in arcta adhuc detinebatur custodia, remotis arbitris, de his ageret. Ar Faustulus, ut captum Remum, & deditum accepit, Romuli implorat opem, eiq. tandem veram originem ipsius aperit, quam obscure ante, & obiter hactenus indicaverat; quatenus illis (si animum adverterent) animos posset facere. Simul temporis necessitate festinabundus, & perculsus, cum alveo contendit ad Numitorem. Venit autem in suspicionem regiæ ad portam stationi: & cum oculos in eum intenderent, isque ad interrogata trepidaret, detectus est, quem pallio operuerat, alveus. Erat forte inter eos quidam ex iis, qui projiciendos acceperant pueros, & exponendis interfuerant. Hic, ut alveum aspexit, agnovit ex forma, & literis, remq; suspicione attigit, quam non neglexit, sed aperuit Regi, & ad quæstionem vocavit. Tantis, & tam multis circumventus periculis non omnino stetit infractus Faustulus, neq; omnia tamen expressa ei fuere. Pueros ergo esse faretur superstites, sed procul Alba pascere. Alveum se ad Iliam ferre, quæ & certiorem de liberis spem videre, & contrectare eum sæpe cupierat. Id quod usu venire perplexis solet, & illis, qui metum, vel iram in consilium adhibent, accidit Amulio. Quemdam & probum virum, & Numitoris amicum, ad eum mittit quæsitum, ecquid de incolumitate puerorum intellexisset. Ille accedens, ut pene hærentem jam Remum in complexibus, & osculis Numitoris vidit, & spem ejus confirmavit, & ut rem gnavirer aggrederetur, autor fuit, simulq; se illis adjunxit, & rem adjuvit. Nec articulus ullam concedebat, vel invitis prolationem: nam Romulus jam aderat, ad quem odio, & metu Amulii, globus se effuderat civium. Manum etiam non contemnendam ipse adduccbat in centurias distributam. Singulas unus ducebat, graminis, & fruticum manipulum conto alligatum fercns. Inde manet

DIO APUD TZETZEM.

στίλου οἰκίαν, ἐν ὄρει Παλατίῳ, ἑτέρα τετράγωνος ἐκτίσθη Ῥώμη παρὰ Ῥώμου παλαιοτέρου τούτων.

Romam, quam Romulus in Palatino monte, ad Faustuli casam condidit; alia & quadrata, condita

DIO APUD ZONARAM.

περιπλοκαῖς τοῦ Ῥώμου εὑρηκὼς τὸν Νομίτορα, παρεθάρρυνέ τε καὶ μὴ μέλλειν αὐτοῖς συνεβούλευε, καὶ αὐτὸς δὲ συνέπραττεν. Ἄρτι δὲ καὶ ὁ Ῥωμύλος ἐγγὺς ἦν, χεῖρα συχνὴν ἀγροικικὴν ἐπαγόμενος, καὶ τῶν πολιτῶν δὲ αὐτῷ

Numitoris erat amicus: qui profectus, cum senem in Remi amplexu invenisset, eis animos addidit, & rem maturare jussit, atque ipse etiam adjumento fuit. Et jam in proximo aderat quoque Romulus cum magna agrestium ma-

net in hodiernum diem, ut in exercitu hos manipulares appellent. At Remus cum cives ad se traheret, Romulus vero adoriretur foris, torpidus tyrannus, & attonitus, nihil est contra molitus, nec quicquam salubris consilii cepit: itaq; deprehensus obtruncatur. Hæc fere cum & Fabius Pictor referat, & Peparethius Diocles (quem puto de condita Roma primum memoriæ mandasse) suspectam quidam habent fabulam, & commentum. Nos cum cernamus, quanta vis sit fortunæ, non debemus ei fidem derogare, reputantes animo, rem Romanam sine divino aliquo auspicio, & magno miraculo, non fuisse eo potentiæ progressuram.

πέμπτι τούτους μανιπλαρίους ὀνομάζουσιν. Ἀλλὰ δὲ τοῦ μὲν Ῥώμου τοὺς ἐντὸς ἀφιστάντος, τοῦ δὲ Ῥωμύλου προσάγοντος ἔξωθεν, οὔτε πράξας οὐδὲν ὁ τύραννος, οὔτε βουλεύσας σωτήριον ἑαυτῷ, διὰ τὸ ἀπορεῖν καὶ ταράττεσθαι, καταληφθεὶς ἀπέθανεν· ὧν τὰ πλεῖστα καὶ Φαβίου λέγοντος, καὶ τοῦ Πεπαρηθίου Διοκλέους· ὃς δοκεῖ πρῶτος ἐκδοῦναι Ῥώμης κτίσιν· ὕποπτον μὲν ἐνίοις ἐστὶ τὸ δραματικὸν, καὶ πλασματῶδες. οὐ δεῖ δὲ ἀπιστεῖν τὴν τύχην ὁρῶντας οἵων ποιημάτων δημιουργός ἐστι, καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα λογιζομένους, ὡς οὐκ ἂν ἐνταῦθα προὔβη δυνάμεως, μὴ θείαν τινὰ ἀρχὴν λαβόντα καὶ μηδὲν μέγα, μηδὲ παράδοξον ἔχουσαν·

Q.CAS- Κυ.

DIO APUD TZETZEM.

dita est a Remo, qui hisce Romulo & Remo fuit antiquior.

των. *Hactenus Tzetzes, qui in his postremis de Roma altera antiquiori, & ab antiquiore Remo; e Dione equidem non exscripsit.*

DIO APUD ZONARAM.

manu: ad quem civium quoque non pauci, odio Amulii, se contulerunt. Hoc rerum statu, Amulius, nil salubris consilii, operisque molitus, occisus est.

αὐτῷ οὐκ ὀλίγοι προσίεσαν μίσει τοῦ Ἀμουλίου· ὃς οὕτω τῶν πραγμάτων, συνενεχθέντων, οὐδὲν οὔτε πράξας, οὔτε βουλεύσας σωτήριον, ἀνῃρέθη.

NOTÆ.

Ad verbum Tzetzis ἐκτίσθη, Valesius ad excerptorum fragmenta pag. 773. ita scribit: *At ceteri Romam quadratam a Romulo conditam esse scribunt: ut Dionysius lib. 1. & Solinus. Vide & Festum in Quadrata.* Sane idem ait Plutarchus, (quod ipsum fugit) & noster Dio: idemque scripsisset Tzetzes, ni dormitans, rem suo movisset loco. Sane de conditoribus Romæ plurima inter veteres disceptatio: & quo tempore hæc facta sint, non minor inter ipsos est concertatio. Sed non recedendum ab una hac Roma, ad ignorantiam veræ originis, aliis demandatis. Porro Dionis sententiam omnes ferme Græci & Latini, ab Augusti ævo ad hæc tempora, amplexi sunt: quod maximi est momenti, tanquam re diutius, & diligentius, post tenebras, pensitata.

ΚΟΪ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ
ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Β̄.

Q. CASSII DIONIS
COCCEJANI

ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER SECUNDUS.

ΤΑ ΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩ ΒΙΒΛΙΩ Β̄ ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α΄. Ὡς Ῥωμύλος καὶ Ῥῶμος τὴν Ῥώμην κτίζουσιν.
β΄. Ὡς Ῥωμύλος συντάσσει τὴν πόλιν·
γ΄. Ἀφαρπάζονται αἱ τῶν Σαβίνων θυγατέρες.
δ΄. Πόλεμος τῶν Σαβίνων καὶ Τυῤῥηνῶν πρὸς Ῥωμαίους.
ε΄. Ὡς συνηλλάγησαν· καὶ Τάτιος τῷ Ῥωμύλῳ συνεβασίλευσεν.
ϛ΄. Περὶ τοῦ Ῥωμύλου ἀφανισμοῦ·
ζ΄. Ὡς Ῥωμύλος καθιερώθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO SECUNDO DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ

1. Ut Romulus & Remus Romam condunt.
2. Ut Romulus constituit civitatem.
3. Rapiuntur Sabinorum filiæ.
4. Bellum Sabinorum, & Tyrrhenorum in Romanos.
5. Ut res compositæ, & Tatius cum Romulo regnat una.
6. De Romuli a mortalibus subductione.
7. Ut Romulus a Romanis est consecratus.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ Λ̄Ζ ἐν οἷς ἐβασίλευσεν ὁ Ῥωμύλος.

Temporis spatium anni XXXVII. in quibus Romulus regnavit.

1. Ἀμουλίου δὲ ἀποθανόντος, καὶ τῶν πραγμάτων καταστάντων, Ἄλβην μὲν οὔτ' οἰκεῖν μὴ ἄρχοντες, οὔτ' ἄρχειν ἐβούλοντο, τοῦ μητροπάτορος ζῶντος· ἀποδόντες δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνῳ, καὶ τῇ μητρὶ τιμὰς πρεπούσας, ἔγνωσαν εἶν καθ' ἑαυτοὺς πόλιν, ἐν οἷς χωρίοις ἐξ ἀρχῆς ἐνετράφησαν, κτίσαντες· αὕτη γὰρ εὐπρεπεστάτη τῶν αἰτιῶν ἐστιν. Ἦν δ' ἴσως ἀναγκαίων, οἰκετῶν καὶ ἀποστατῶν πολλῶν ἠθροισμένων πρὸς αὐτοὺς ἢ καταλυθῆναι παντάπασι, τούτων διασπαρέντων, ἢ συνοικεῖν ἰδίᾳ μετ' αὐτῶν· ὅτι γὰρ οὐκ ἠξίουν οἱ τὴν Ἄλβην οἰκοῦντες ἀναμιγνῦναι τοὺς ἀποστάτας ἑαυτοῖς, οὐδὲ προσδέχεσθαι πολίτας, ἐδήλωσε πρῶτον μὲν τὸ περὶ τὰς γυναῖκας ἔργον, οὐχ ὕβρει τολμηθὲν, ἀλλὰ δι' ἀνάγκην ἑκουσίως ἀπορίᾳ γάμων. Ἐτίμησαν γὰρ αὐτὰς ἁρπάσαντες περιττῶς. Ἔπειτα τῆς πόλεως

Interfecto Amulio, rebusq; compositis, Albæ habitare fratres, & vivo regnare avo non induxerunt in animum. Quare permisso illi regno, matriq; debito honore habito, ipsis consilium fuit seorsum urbis, ubi primum fuerant educati, condendæ: nam hæc mihi caussa potissimum probatur. Fortassis autem, cum jam servi, & exsules frequentes confluxissent ad ipsos, reliquum erat, ut aut res illorum plane corruerent, si dissipati hi essent, aut ut separatim cum iis conjungerent domicilium. Nam abnuisse Albanos, in corpus suum, & civitatem recipere fugitivos illos, & exsules, constat primum ex mulierum raptu, non ex libidine instituto, sed ob connubiorum difficultatem

DIO APUD ZONARAM.

1. Ῥωμύλος μέν τοι καὶ Ῥῶμος τὴν τῆς Ἄλβης ἡγεμονίαν τῷ μητροπάτορι νείμαντες, καὶ τῇ μητρὶ τιμὴν πρέπουσαν καθ' ἑαυτοὺς εἶναι ἔκριναν· οὔτε γὰρ ἠνείχοντο ἄρχεσθαι, καὶ πόλιν ἀναστῆσαι ἔνθα προσετράφησαν, ἤθελον. Ὁρμημένοις δὲ πρὸς τὴν τῆς πόλεως δόμησιν, διαφορὰ συνέβη τοῖς ἀδελφοῖς περί τε τῆς ἀρχῆς, καὶ περὶ τῆς πόλεως, καὶ διαμάχης ἐχώρησαν, ἐν ᾗ ὁ Ῥῶμος ἀπέθανεν. Ἕτερος δὲ λόγος ἔχει, ὡς τοῦ Ῥωμύλου ἤδη τάφρον ὀρύττοντος, ἣ τῆς πόλεως εἶναι προτείχισμα ἔμελλε τὸ μὲν ὑπεῖρωνε τὸ ἔργον ὁ Ῥῶμος, τὸ

Romulus & Remus, Albana re Numitori avo permissa, & justo honore matri habito, suo more & separati apud semet vivere (neque enim ferebant subjici) decreverunt, & urbem, quo in loco educati fuerant, condere voluerunt. Sed eam rem aggressis fratribus discordia intercessit de principatu & de urbe: ortaque pugna, in ipsa Remus occiditur. Alia fama est, Romulo fossam fodiente in monimentum urbis, Remum id opus partim derisisse, partim prohibuisse, ac

temi facinore necessario: coluerunt enim supra modum raptas. Mox jactis Urbis fundamentis, Asylum aperuerunt profugis, & fugitivis, quod Dei Asylei appellaverunt, omnesq; recipiebant; neq; servum Dominis, nec creditoribus nexum, nec Magistratibus dedebant homicidam, verum inviolatum locum, ex oraculo Apollinis, præstare se asserebant. Ita Urbs brevi est frequentata: nam prima aedificia non amplius fuisse, quam mille volunt. Verum de his infra. Intentis condendæ Urbi illico de loco discordia intervenit. Romulus quadratam Romam condidit, atq; in eo loco statuere voluit Urbem. Aventini Remus munitiorem designavit partem, quod ab eo est Remonium dictum, nunc Rignarium vocitatur. Itaq; litem augurio committunt. Cum diversa loca cepissent, sex vultures Remo, tradunt, Romulo bis totidem se ostendisse. Quidam Remum verè sex vidisse, Romulum mentitum: sed cum accessisset ad eum Remus, tunc duodecim visos Romulo: quapropter mansisse, ut in augurio capiundo, Romani habeant vultures præcipuos. Detecta fraude, Remus dolore motus Romuli, cum fossam duceret, qua muro amplecti Urbem statuerat, designationem partim ludibrio habuit, partim interpellavit. Postremo cum eam transiliret, cæsum eo loco esse, Authores sunt quidam, Romuli manu, alii Celeris, qui sodalis erat Romuli. Eo in certamine Faustulus quoq; & Plistinus Faustuli frater, quem socium in educando Romulo Faustulum habuisse scribunt, cecidere. Celer in Hetruria exsulatum ivit. Ab eo veloces, vocant Romani Celeres.

Romulus postquam Remum una cum nutriciis suis in Remonia sepelivit, condidit Urbem: ad quod accivit Hetruscos, qui velut in mysteriis, ut quidque faciundum erat, ceremoniis quibusdam & scriptis

πόλεως τὴν πρώτην ἵδρυσιν λαμβανούσης ἱερόν τι φύξιμον τοῖς ἀφισαμένοις κατασκευάσαντες, ὃ Θεοῦ Ἀσυλαίου προσηγόρευον, ἐδέχοντο πάντας, οὔτε δεσπόταις δοῦλον, οὔτε θῆτα χρήσαις, οὔτ' ἄρχουσιν ἀνδροφόνον ἐκδιδόντες, ἀλλὰ μαντεύματι πυθοχρήστῳ πᾶσι βεβαιοῦν τὴν ἀσυλίαν φάσκοντες· ὥστε πληθῦσαι ταχὺ τὴν πόλιν. Ἐπεὶ τάς γε πρώτας ἑστίας λέγουσι τῶν χιλίων μὴ πλείονας γενέσθαι· ταῦτα μὲν ὕστερον· ὁρμήσασι δὲ πρὸς τὸν συνοικισμὸν αὐτοῖς, εὐθὺς ἦν διαφορὰ περὶ τοῦ τόπου. Ῥωμύλος μὲν οὖν τὴν καλουμένην Ῥώμην κουαδράταν· ὅπερ ἐστὶ τετράγωνον· ἔκτισε, καὶ ἐκεῖνον ἐβούλετο πολίζειν τὸν τόπον· Ῥῶμος δὲ χωρίον τι τοῦ Ἀουεντίνου καρτερὸν, ὃ δι' ἐκεῖνον μὲν ὠνομάσθη Ῥεμώνιον, νῦν δὲ Ῥιγνάριον καλεῖται. Συνθεμένων δὲ τὴν ἔριν ὄρνισιν αἰσίοις βραβεῦσαι, καὶ καθεζομένων χωρίς, ἓξ φασι τῷ Ῥώμῳ, διπλασίους δὲ τῷ Ῥωμύλῳ προφανῆναι γῦπας· οἱ δὲ τὸν μὲν Ῥῶμον ἀληθῶς ἰδεῖν· ψεύσασθαι δὲ τὸν Ῥωμύλον· ἐλθόντος δὲ τοῦ Ῥώμου, τότε τοὺς δώδεκα τῷ Ῥωμύλῳ φανῆναι· διὸ καὶ νῦν μάλιστα χρῆσθαι γυψὶ Ῥωμαίους οἰωνοζομένους· Ἐπεὶ δ' ἔγνω τὴν ἀπάτην ὁ Ῥῶμος ἐχαλέπαινε, καὶ τοῦ Ῥωμύλου τάφρον ὀρύττοντος, ᾗ τὸ τεῖχος ἔμελλε κυκλοῦσθαι τὰ μὲν ἐχλεύαζε τῶν ἔργων, τοῖς δ' ἐμποδὼν ἐγίνετο. Τέλος δὲ διαλλόμενον αὐτὸν, οἱ μὲν, αὐτοῦ Ῥωμύλου πατάξαντος, οἱ δὲ τῶν ἑταίρων τινος, Κέλερος, ἐνταῦθα πεσεῖν λέγουσιν. Ἔπεσε δὲ καὶ Φαιστύλος, ἐν τῇ μάχῃ, καὶ Πλειστῖνος· ὃν ἀδελφὸν ὄντα Φαιστύλου συνεκτρέψαι τοὺς περὶ τὸν Ῥωμύλον ἱστοροῦσιν. Ὁ μὲν οὖν Κέλερ εἰς Τυῤῥηνίαν μετέστη, καὶ ἀπ' ἐκείνου τοὺς ταχεῖς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὀξεῖς, Κέλερας ὀνομάζουσιν.

2. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐν τῇ Ῥεμωνίᾳ θάψας τὸν Ῥῶμον ὁμοῦ καὶ τοὺς τροφεῖς, ᾤκιζε τὴν πόλιν, ἐκ Τυῤῥηνίας μεταπεμψάμενος ἄνδρας ἱεροῖς τισι θεσμοῖς καὶ γράμμασιν ὑφηγουμένοις, ἕκαστα καὶ διδάσκοντας ὥσπερ ἐν τελετῇ. Βόθρος γὰρ

M ὠρύγη

DIO APUD ZONARAM.

ac denique transiliisse, ut superatu facilem: eaque de causa, vel a Romulo, vel ab alio quodam ictum cecidisse. Unde receptum sit, ut qui fossam castrorum aliunde, ac per solitas vias, transierit, capite puniatur. Romulus verò fratre terræ mandato, urbem condidit: & marem bovem, vaccæ juncto, aereoque vomere aratro inserto, ipse sulcum profundum in orbem, terræ impressit: qui autem sequebantur, glebas ab aratro eversas, omnes intra sulcum reposuerunt. Ac ubi murus exstruendus erat, sulcus, ut dictum est, ductus fuit: ubi verò portas exstruere instituerunt aratro sursum alato, sulcum interruperunt: nam mœnia omnia censent sancta, portas verò si sanctas etiam censuissent, non utique necessaria, & immunda, per eas vel inferre, vel efferre liceret. Urbis ædifica-

τὸ δ' ἐχλεύασε, καὶ τέλος διαλλόμενον αὐτὴν, ὡς αὐτὸ γέγραπται, οἱ μὲν Ῥωμύλου πατάξαντος· οἱ δ' ἑτέρου τινὸς ἱστοροῦσι, πεσεῖν. ὅθεν καὶ ἐνομίσθη τὸν τοῦ στρατοπέδου τάφρον τολμήσαντα διελθεῖν παρὰ τὰς συνήθεις ὁδοὺς, θανατοῦσθαι. Ὁ δὲ Ῥωμύλος θάψας τὸν ἀδελφὸν, ᾤκισε τὴν πόλιν, καὶ βοῦν ἄρρενα συζεύξας θηλείᾳ, καὶ ἀρότρῳ ὕνιν χαλκῆν ἐμβαλὼν, αὐτὸς μὲν αὔλακα βαθεῖαν κυκλοτερῆ περιέγραφεν, οἱ δ' ἑπόμενοι τὰς βώλους ἃς ἀνέστη τὸ ἄροτρον, εἴσω πάσας τῆς αὔλακος περιέγραφον, καὶ ὅπου μὲν ἔμελλε τὸ τεῖχος ἀνίστασθαι, καθὼς εἴρηται, ἡ αὖλαξ ἐτέτμητο· ἔνθα δὲ πύλας στῆσαι διενοοῦντο, διάλειμμα ἐποιοῦντο τῆς αὔλακος, τὸ ἄροτρον ἀνέχοντες ὕπερθεν. Πᾶν μὲν γὰρ τεῖχος νομίζουσιν ἱερόν· τὰς δὲ πύλας εἴπερ ἤγοντο ἱεράς, οὐκ ἦν τὰ μὲν δι' αὐτῶν εἰσάγειν τὰ δὲ ἀποπέμπειν τῶν ἀναγκαίων καὶ μὴ καθαρῶν· Ἡ δὲ κτίσις τῆς πόλεως ταύτης, ἡμέρᾳ τετέλεστο τῇ πρὸ ἐνδέκα

ὀρύγη περὶ τὸ νῦν Κομιτίου κυκλοτερὴς, ἀπαρχαί τι πάντων ὅσοις νόμῳ μὲν ὡς καλοῖς ἐχρῶντο, φύσει δ' ὡς ἀναγκαίοις, ἀπετέθησαν ἐνταῦθα· καὶ τέλος ἐξ ἧς ἀφίκετο γῆς ἕκαστος ὀλίγην κομίζων μοῖραν, ἔβαλον ἐς ταῦτα καὶ συνεμίγνυον, καλοῦσι δὲ βόθρον τοῦτον ᾧ καὶ τὸν ὄλυμπον ὀνόματι, μοῦνδον· εἶτα ὥσπερ κύκλον, κέντρῳ περιέγραψαν τὴν πόλιν. Ὁ δ' οἰκιστὴς ἐμβαλὼν ἀρότρῳ χαλκῆν ὕννιν, ὑποζεύξας δὲ βοῦν ἄῤῥενα καὶ θήλειαν, αὐτὸς μὲν ἐπάγει περιελαύνων αὔλακα βαθεῖαν τοῖς τέρμασι, τῶν δ' ἑπομένων ἔργον ἐστὶν, ἃς ἀνίστησι βώλοις τὸ ἄροτρον καταστρέφειν εἴσω, καὶ μηδεμίαν ἔξω περιορᾷν ἐκτρεπομένην. Τῇ μὲν οὖν γραμμῇ τὸ τεῖχος ἀφορίζουσι, καὶ καλεῖται κατὰ συγκοπὴν, πωμήριον, οἷον ὄπισθεν τείχους, ἢ μετὰ τεῖχος· ὅπου δὲ πύλην ἐμβαλεῖν διανοοῦνται, τὴν ὕννιν ἐξελόντες, καὶ τὸ ἄροτρον ὑπερθέντες, διάλειμμα ποιοῦσιν· ὅθεν ἅπαν τὸ τεῖχος ἱερὸν, πλὴν τῶν πυλῶν, νομίζουσι· τὰς δὲ πύλας ἱερὰς νομίζοντες, οὐκ ἦν ἄνευ δεισιδαιμονίας, τὰ μὲν δέχεσθαι, τὰ δ' ἀποπέμπειν τῶν τε ἀναγκαίων καὶ τῶν μὴ καθαρῶν. Ὅτι μὲν οὖν ἡ κτίσις, ἡμέρᾳ γένοιτο τῇ πρὸ ἕνδεκα καλανδῶν Μαΐων, ὁμολογεῖται· καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι, γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες. Ἐν ἀρχῇ δ' ὥς φασιν, οὐδὲν ἔμψυχον ἔθυον, ἀλλὰ καθαρὰν καὶ ἀναίμακτον ᾤοντο δεῖν τῇ πατρίδι τὴν ἐπώνυμον τῆς γενέσεως ἑορτὴν φυλάττειν· οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς κτίσεως

ptis præscripserunt, docueruntque. Comitio fossa est rotunda circumducta. In eam primitias detulerunt omnium, qui de morte, ut bonis, natura utebantur, ut necessariis. Hinc Urbem sicut circulo centrum circumscripsere. Conditor aratro æreum vomerem adjungit, junctis bobus mare, & femina, ipse circum lineamenta profundum inducit sulcum. Sequentium munus est, ut excitatas ab aratro glebas intro vertant, nec ullam sinant extraferri. Ita mœnia linea definiunt, idque elisis aliquot literis, Pomœrium dicitur, quasi post, vel pone mœnia. Ubi portam designare visum est, vomere exempto, atque aratro sublato, spacium relinquunt. Unde totum habent murum, præter portas, sacrum. Nam eas si ducerent sacras, religiosum esset necessaria, & impura in Urbem recipere, & exportare. Conditam Urbem in confesso est undecimo Calend. Majas, quem diem Romani Patriæ natalem appellant, habentque festum. Initio, ut fama est, nihil immolabant animatum. Purum censebant, & incruentum decere natalibus Patriæ solemne consecratum conservare. Eundem diem illi, & ante Urbem, festo pastorali habebant sacrum, & Palilia vocabant. Cæterum Kalendæ hac tempestate apud Romanos nihil quadrant cum Græcorum inter-

DIO APUD ZONARAM.

καὶ καλανδῶν Μαΐου, ἡ ἂν εἴη εἰκοστὴ Ἀπριλλίου· καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Cod. Vatic. 136. οἱ Ῥωμαῖοι, γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες· Ὀκτωκαίδεκα δ' εἶναι ὁ Ῥωμύλος ἐνιαυτῶν ἀναγέγραπται, ὅτε τὴν Ῥώμην συνῴκισεν·

ficatio XI. Calendas Maij, hoc est vigesima die Aprilis, est absoluta: qui dies Romanis festus est, & Natalis patriæ appellatur. Quo tempore memorant, Romulum decem & octo fuisse annorum; & urbem in eo

NOTAE.

Salmasius in Prolegomenis in Solinum, regesti lit. B., ea ex Codice quodam affert, quibus magis confirmatur, etiam hisce Plutarchi, Dionem usum fuisse: quæ est caussa ut retinuerim. Dionis enim excerpta aliqua citat, & verba affert, dum Solinum tuetur. *Thema*, inquiens, *Urbis Romanæ ex Tarrutio mathematico describit* Solinus, *in quo reprehenditur ab eruditis matheseos: quod Mercurium longissimè a Sole distantem ponat; in Scorpione nimirum, Sole ipso in Tauro, locato: cum viginti tribus partibus longius a Sole Mercurius non absistat, Verba ejus hæc sunt*: Romulus auspicato fundamenta murorum jecit, duodeviginti natus annos, undecimo Kalendas Majas, horam post secundam, ante tertiam plenam, sicut L. Tarrutius prodidit mathematicorum nobilissimus, Jove in Piscibus; Saturno, Venere, Marte, Mercurio in Scorpione; Sole in Tauro; Luna in Libra constitutis. *Sed hoc peccatum non proprium Solino, qui ab alio totidem verbis translatit, quæ inter EXCERPTA DIONIS IN VETERI LIBRO, ad hunc modum scripta*, & jam mihi notata *in EXERCITATIONIBUS* Plinianis. Ἡ ὥρα τῆς Ῥώμης, ὅτε Ῥωμύλος ταύτην ἤρξατο κτίζειν, ὥρα δευτέρα πρὸ τρίτης, ὡς Ταῤῥούτιος ὁ μαθηματικὸς κατεστήριξε, Διὸς μὲν ἰχθύσι, Κρόνου δὲ καὶ Ἀφροδίτης, καὶ Ἄρεως καὶ Ἑρμοῦ Σκορπίῳ, Ἡλίου δὲ Ταύρῳ, καὶ Σελήνης ζυγῷ. *Idest*: Hora, qua Romam condere cœpit Romulus, secunda ante tertiam hora fuit: ut Tarrutius Mathematicus affixit, Jove in Piscibus; Saturno, & Venere, Marte, & Mercurio in Scorpione; Sole in Tauro; & Luna in Libra constitutis. Confer. Dionem Xiphilini lib. 37. pag. 7. D. E. *Falsum igitur, quod Solino impingit vir eruditus: Tarrutio hæc temere illum attribuisse, de quo nihil retinuerit præter horam. Sane nihil præter horam, notavit ex Tarrutio Plutarchus, in assignanda urbis Romæ constellationem, quam dicit fuisse* μεταξὺ δευτέρας ὥρας καὶ τρίτης. *Sed Dio integram sententiam retulit, quam Solinus expressit*. Idem Salmasius in Exercitationibus Plinianis pag. 15. ad ea: Jove in Piscibus: Dio, *in Excerptis manuscriptis*: Ὥρα &c. ut supra. Excerpta Dionis hæc alia, quis fortunatior me donabit? Opto equidem, ut hæc & alia omnia prodeant, quin vellem jam prodiissent, ut Dio noster magis dignosceretur, & in dubiis magis illustraretur. Do sanatum, & velim sanum.

interluniis. At diem illum, quo condidit Urbem Romulus, planè in trigesimum Mensis apud Græcos tradunt incidisse, quo subiens Solis Orbem luna defecit, quem defectum Antimachum vidisse Tejum poetam Lyricum arbitrantur; cum incurreret in tertium sextæ Olympiadis annum. Varroni Philosopho, qui Romanorum plurimæ fuit in historia lectionis, familiaris erat Tarrutius, philosophus ille quidem, & mathematicus, atque etiam genethliacus: cui scientiæ ita se speculandi gratia dederat, ut in ea videretur excellere. Huic posuit Varro, ut Romuli natalem designaret, ex eventis ejus ducens rationes, sicut quæstionum Geometricarum docent contextus. Ejusdem esse enim disciplinæ quum diem natalem acceperis, vitam cujuspiam prænuntiare, ac vita proposita exquirere natalem. Suscepit Provinciam Tarrutius, positisque ob oculos Romuli casibus, factisque, & vitæ spatio, & mortis genere, atque istis comparatis omnibus, confidenter, & intrepide conceptum a Matre pronunciavit anno secundæ Olympiadis primo, mensis, quem vocant Egyptii Chœac (December is sit) tertio, & vicesimo die ad tertiam horam, qua sol omni ex parte defuit. In lucem editum Mensis Thot (quem dicas Septembrem) vicesimo primo, circa Solis ortum: die nono mensis Pharmuthi (cui respondet Aprilis) Urbis incunabula fuisse inter secundam, & tertiam horam. Siquidem non minus Urbis, quam hominis fortunæ certum est tempus, quod ex primis incunabulis ad stellarum capitur positiones. Verum hæc fortassis, & similia non tam erunt Lectori odiosa, quia fabulosa sunt, quam novitate, & curiositate ducent.

Urbe jam condita, juventutem in militares ordines centuriavit. Singuli ordines peditum habebant terna millia tricenos equi-

σεως βοτηρική τις ἦν αὐτοῖς ἑορτὴ, κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν, καὶ Παλήλια προσηγόρευον αὐτήν. Νῦν μὲν οὖν οὐδὲν αἱ Ρωμαϊκαὶ Νουμηνίαι πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς ὁμολογούμενον ἔχουσιν. Ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν, ᾗ τὴν πόλιν ὁ Ρωμύλος ἔκτιζεν, ἀτρεκῆ τριακάδα τυχεῖν λέγουσι· καὶ σύνοδον ἐκλειπτικὴν ἐν αὐτῇ γενέσθαι, σελήνης πρὸς ἥλιον (ἣν εἰδέναι καὶ Ἀντίμαχον οἴονται τὸν Τήϊον ἐποποιόν) ἔτει τρίτῳ τῆς ἕκτης Ὀλυμπιάδος συμπεσοῦσαν. Ἐν δὲ τοῖς κατὰ Οὐάῤῥωνα τὸν φιλόσοφον χρόνοις ἄνδρα Ρωμαίων ἐν ἱστορίᾳ βιβλιακώτατον, ἦν Ταῤῥούτιος ἑταῖρος αὐτοῦ, φιλόσοφος μὲν ἄλλως, καὶ μαθηματικὸς, ἁπτόμενος δὲ τῆς περὶ τὸν πίνακα μεθόδου, θεωρίας ἕνεκα, καὶ δοκῶν ἐν αὐτῇ περιττὸς εἶναι. Τούτῳ προὔβαλλεν ὁ Οὐάῤῥων ἀναγαγεῖν τὴν Ρωμύλου γένεσιν εἰς ἡμέραν καὶ ὥραν, ἐκ τῶν λεγομένων ἀποτελεσμάτων περὶ ἄνδρα ποιησάμενον τὸν συλλογισμὸν, ὥσπερ αἱ τῶν γεωμετρικῶν ὑφηγοῦνται προβλημάτων ἀναλύσεις. Τῆς γὰρ αὐτῆς θεωρίας εἶναι, χρόνον τε λαβόντας ἀνθρώπου γενέσεως, βίον προειπεῖν, καὶ βίῳ δοθέντι θηρεῦσαι χρόνον. Ἐποίησεν οὖν τὸ προσαχθὲν ὁ Ταῤῥούτιος, καὶ τά τε πάθη, καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς ἐπιδὼν, καὶ χρόνον ζωῆς, καὶ τρόπον τελευτῆς, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα συνθεὶς, εὖ μάλα τεθαῤῥηκότως καὶ ἀνδρείως ἀπεφήνατο τὴν μὲν ἐν τῇ μητρὶ τοῦ Ρωμύλου γεγονέναι σύλληψιν ἔτει πρώτῳ τῆς δευτέρας Ὀλυμπιάδος, ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ, ἡμέρᾳ τρίτῃ καὶ εἰκάδι, τρίτης ὥρας, καθ' ἣν ὁ ἥλιος ἐξέλιπε παντελῶς· τὴν δὲ ἐμφανῆ γένεσιν ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἡμέρᾳ πρώτῃ μετ' εἰκάδα περὶ ἡλίου ἀνατολάς· κτισθῆναι δὲ τὴν Ρώμην ὑπ' αὐτοῦ, ἐνάτῃ Ἀπριλίου μηνὸς ἱσταμένου, μεταξὺ δευτέρας ὥρας καὶ τρίτης· Ἐπεὶ καὶ πόλεως τύχην, ὥσπερ ἀνθρώπου, κύριον ἔχειν οἴονται χρόνον, ἐκ τῆς πρώτης γενέσεως πρὸς τὰς τῶν ἀστέρων ἐποχὰς θεωρουμένων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως καὶ τὰ τοιαῦτα τῷ ξένῳ καὶ περιττῷ προσάξεται μᾶλλον, ἢ διὰ τὸ μυθῶδες ἐνοχλήσει τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐτοῖς.

3. Κτισθείσης δὲ πόλεως, πρῶτον μὲν ὅσον ἦν ἐν ἡλικίᾳ πλῆθος, εἰς συντάγματα στρατιωτικὰ διεῖλεν, ἕκαστον δὲ σύνταγμα, πεζῶν τρισχι-

M 2

DIO APUD ZONARAM.

eo loco, ubi Faustulus habitavit, qui Palatium dicebatur, condidisse.

Urbe condita Romulus, qui militari erant ætate, eos in Legiones, inde dictas, quod bello apti, ex omnibus legerentur, distribuit; reliqui populi nomine

σιν· ἔκτισε δὲ τετράγωνον αὐτήν, περὶ τὴν τοῦ Φαυστύλου οἴκησιν· ὠνόμαστο δ' ὁ χῶρος, Παλάτιον.

2. Κτισθείσης μέν τοι τῆς πόλεως, ὅσον μὲν ἐν ἡλικίᾳ στρατεύσιμῳ πλῆθος ἐτύγχανεν, εἰς στρατιωτικὰ διεῖλε συντάγματα, ἕκαστον δὲ σύνταγμα πεζῶν τρισχιλίων ἦν καὶ τριακοσίων ἱππέων. ἐκλή-

N O T AE.

Ex veteri Glossario Nomico Valesius ad Excerpta, & fragmenta Dionis p. 770. ista Dionis eruit: Τρίβους, Τριττύς, ὁ τρίτον μέρος. Τρισχίλιοι γὰρ ὄντες πολῖται Ρωμύλου, ὥς φησι Δίων ἐν πρώτῳ λόγῳ τῆς ἱστορίας, εἰς τρεῖς ἐνεμήθησαν μοίρας, κληθείσας Τρίβους, τουτέστι Τριττύας, ἃς καὶ Φυλὰς ὠνόμασαν Ἕλληνες. Ἑκάστη δὲ Τριττὺς εἰς δέκα διῃρέθη Κουρίας, ἤτοι Φροντιστήρια. Κοῦρα μὲν γὰρ ἡ φροντὶς λέγεται· καθ' ἑκάστην δὲ Κουρίαν συνιόντες οἱ ἐς αὐτὴν ἐταγμένοι, περὶ τῶν καθηκόντων ἐξεφρόντιζον· Λέγονται δὲ καθ' Ἕλληνας αἱ Κου-

σχιλίων ἦν, κ̓ τριακοσίων ἱππέων. ἐκλήθη δὲ Λεγεὼν, τῷ λογάδας εἶναι τοὺς μαχίμους ἐκ τούτων· ἔπειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἐχρῆτο δήμῳ, κ̓ ποπούλους ὠνομάσθη τὸ πλῆθος· ἑκατὸν δὲ τοὺς ἀρίστους ἀπέδειξε βουλευτὰς, κ̓ αὐτοὺς μὲν Πατρικίους, τὸ δὲ σύστημα, Σενάτον προσηγόρευσεν. Ὁ μὲν οὖν Σενάτος, ἀτρεκῶς Γερουσίαν σημαίνει. Πατρικίους δὲ τοὺς Βουλευτὰς κληθῆναι λέγουσιν, οἱ μὲν ὅτι παίδων γνησίων πατέρες ἦσαν. οἱ δὲ μᾶλλον, ὡς αὐτοὺς ἔχοντας ἑαυτῶν ἀποδεῖξαι πατέρας· ὅπερ οὐ πολλοῖς ὑπῆρξε τῶν πρώτων ἐς τὴν πόλιν συῤῥεόντων οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Πατρωνείας· οὕτω γὰρ ἐκάλουν τὴν προστασίαν, κ̓ καλοῦσιν ἄχρι νῦν, οἰόμενοι Πάτρωνά τινα τῶν σὺν Εὐάνδρῳ παραγενομένων, κηδεμονικὸν τῶν ὑποδεεστέρων ὄντα καὶ βοηθητικὸν, ἀπ' αὐτοῦ τῷ πράγματι ταύτην τὴν προσηγορίαν ἀπολιπεῖν. Μάλιστα τοὺς πρώτους κ̓ δυνατωτάτους πατρικῇ κηδεμονίᾳ, κ̓ φροντίδι προσήκειν ἐπιμελεῖσθαι τῶν ταπεινοτέρων, ἅμα δὲ τοὺς ἄλλους διδάσκοντα μὴ δεδιέναι, μηδ' ἄχθεσθαι ταῖς τῶν κρειττόνων τιμαῖς, ἀλλὰ χρῆσθαι μετ' εὐνοίας κ̓ νομίζοντας κ̓ προσαγορεύοντας πατέρας, οὕτως ὀνομάσαι. Καὶ γὰρ ἄχρι νῦν τοὺς ἐν συγκλήτῳ τελοῦντας, οἱ μὲν ἔξωθεν, ἄνδρας ἡγεμόνας καλοῦσιν αὐτοὶ δὲ Ρωμαῖοι πατέρας συγγεγραμ-

equites. Quia verò ex omnibus bellicosi lecti erant, Legio dicta. Hinc reliquum cœtum habuit, & dixit Populum. Centum præstantissimorum delegit consilium, Patres vocavit, Collegium Senatum, Patres dictos ferunt, quod liberorum ingenuorum essent Parentes: alii quod Parentes suos laudare possent, quod ex colluvie illa Civitatis prima licebat paucis. Sunt qui a patrocinio, Patronem quendam, qui sequutus fuerat Evandrum, advenam, defensorem inopum, & vindicem, huic rei nomen arbitrantur tribuisse. Verius videatur Romulum principum, & potentissimorum censentem partes esse, ut patria cura, & sollicitudine complecterentur demissiores, simulque docentem plebem, ne timerent præstantiores, neve inviderent honoribus eorum, sed uterentur iis cum benevolentia, ac ducerent Patres appellarentque id nomen his dedisse. Nam nunc quoque Senatores exteræ nationes, Prætores, & Imperatores; ipsi Romani cum amplissimo, & honoratissimo, tum minime invi-

DIO APUD ZONARAM.

ἐκλήθη δὲ λεγεὼν ὅτι λογάδες ἦσαν ἐκ πάντων οἱ μάχιμοι. Τοῖς δ' ἄλλοις δήμῳ ἐκέχρητο, κ̓ τὸν δῆμον, ποπούλους ὠνόμασεν· ὅθεν κ̓ παρὰ τοῖς βιβλίοις τοῖς νομικοῖς ποπουλάρια καλεῖται ἡ δημοτικὴ ἀγωγή· τῶν μέντοι περιφανεστέρων γένει τε καὶ συνέσει κ̓ βίου αἱρέσει, ἑκατὸν ἀπέδειξε βουλευτὰς, Πατρικίους ὀνομάσας αὐτούς· τὸ δὲ σφῶν κοινὸν σύστημα, Σενάτον προσηγόρευσεν, ὅ ἐστι Γερουσία. Πατρίκιοι οἱ μὲν βουλευταὶ ἐπεκλήθησαν ἢ ὅτι παίδων ἦσαν γνησίων πατέρες, ἢ μᾶλλον ὅτι αὐτοὶ πατέρας ἑαυτῶν ἀποδεικνύειν ἠδύναντο, ἕκαστος ἐκ γένους ὄντες γνωρίμου· ἢ ἀπὸ τῆς Πατρωνείας· οὕτω δ' ἐκάλουν τὴν προστασίαν· πάτρωνας γὰρ τοὺς κηδεμονικοὺς, ἢ βοηθητικοὺς προσηγόρευον. Μάλιστα δ' ἄν τις καταστοχάσαιτο τῆς τοῦ Ρωμύλου διανοίας, εἰ οἴοιτο διὰ τῆς κλήσεως ταύτης ἐμφαίνειν χρῆναι, τοὺς πρώτους κ̓ δυνατωτάτους τῆς πόλεως, πατρικῇ κηδεμονίᾳ κήδεσθαι τῶν ταπεινοτέρων, ἅμα δὲ κ̓ τὸν δῆμον ἐνάγειν διὰ τῆς τῶν πατρι-

ne censebantur: quamobrem apud Jureconsultos, plebeja actio, popularis vocatur. Habebat autem tum Legio termillenos pedites, equites trecentenos. Ex illustrioribus genere, prudentia, & instituto vitæ, centum creat Senatores, quos Patricios nominavit, eorumque ordinem, Senatum. Senatores autem Patricii sunt appellati, seu quod ingenuorum liberorum patres erant; seu potiùs quod patres suos demonstrare poterant, quisque nobili ortus genere; sive a patrocinio & ope ferenda. Patronatum enim vocabant, quod Græci, *προστασίαν* appellant: Patronosque, qui apud eosdem, Curatores, & defensores dicebantur. Verum is proximo ad Romuli mentem accedere videatur; qui eum Patriciorum nomine crediderit, significare voluisse, principibus & potentissimis civitatis, humiliores fore cura patria complectendos: simulque plebem

NOTAE.

Κουρίαι, Φρατρίαι, κ̓ Φατρίαι, παρὰ τὸ τοὺς φρατριάζοντας φράζειν, ἢ φαίνειν ἀτρέπτως κ̓ ἀφόβως, τὰ ἴδια βουλήματα· τάχα δὲ κ̓ ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς μετηνέχθη λέξεως τοῦ φράτερ, ὃ δηλοῖ τὸν ἀδελφόν. Tribus, Ternio, aut Tertia pars. *Cum enim ter mille cives essent Romani (ut ait Dio in primo Historiæ Romanæ libro) Romulus in tres eos distribuit partes, quas & vocavit Tribus. Græci & Trittyas, & Phylas appellarent. Quæque autem Tribus in decem Curias est divisa, græcè phrontisteria vocatas: quod Cura apud eos, Phrontis dicatur. Qui namque in singulis Curiis adscripti, in eas conveniebant, nonnulla Reipublicæ, quæ suarum essent partium curabant. Apud Græcos Curiæ*, Phratriæ, & Phatriæ *nuncupantur, vel a φράζειν, hoc est ab* indigitando, *qui nam sit illius Curiæ; vel a φαίνειν, hoc est a* prodendo *apertè & sine timore ibi, quæ sentiant Curiales; vel tandem fortè a voce latina* Frater, *quam Græci dicunt* adelphum.

Ut autem mittamus hæc etyma Glossatoris, quæ de Tribubus neque Plutarchus habet, *Miror doctum interpretem ignorasse vocis ἀγωγὴ notionem hoc loco, ubi educationem vertit; cum sit* actio popularis, *ac proinde vox Jurisconsultorum; Glossæ Basilicorum*: neque Dio apud Zonaram; habebat equidem Dio hoc primo libro, ut ex his apparet. Primum autem dixit, librum, qui erat secundus: Dionysium Halicarnassæum secutus, qui primum dixit *Introductionem*. Sed eruditi eam citant, ut primum librum: librum primum, ut secundum. Idem hic accidit in Dione. Et jacturam nos feliciter reparamus ex veteri hoc Glossario, qui nullam ejus tessellulam perdi sinimus. Unum nota, quam inscite Glossator hæc excerpsit de Populi divisione, & Patribus, qui prius de legionibus, & equitatu Romuli, cum Dione & Plutarcho scribere debebat, quod turpiter omittit. *Dio equidem hæc non siluit*, ποπουλάρια, δημοτικά. Ποπουλάρια *δίκαι sunt autem* actiones populares, quæ suum jus populo tuentur; *ut ait Paulus in Lege* 1. *de populari actione*. Ducangius hæc notavit.

invidioso nomine Patres conscriptos vocant. Principio Patres tantum, post numero amplificato, Patres conscriptos appellavere. Atque eo tam venerando vocabulo Populum a Senatu distinxit. Cæteros deinde, quibus majores erant opes, secrevit a Plebe, appellavitque, Patronos illos, hos clientes. Ex quo fonte mirifice eos inter se benevolentiæ, necessitudinisque copulavit jure, quum litigantibus Patroni de jure responderent, atque Advocati adessent in judicio, omnibusque item in rebus consilio eis, & studio faverent: hos contra colerent clientes, non honorando modo, verum dote etiam tenuiorum filiabus conferendo, & ære alieno suscipiendo. Testimonium adversus Patronum clienti, vel Patrono adversus clientem dicendi, nulla legis, nulla Magistratus coactio erat. Postea his officiis nihil imminutis, si mercedem accepissent potentiores a demissioribus, turpe haberi cœpit, & sordidum.

Sed hactenus de his. Ab Urbe condita quarto mense raptum designatum Sabinarum tradit Fabius. Romulum ipsum quidam Autores sunt ad arma natum, atque certis adductum oraculis, in fatis esse, re militari, ut Roma in immensum cresceret; ad violandum Sabinos animum intendisse; neque fane multas, sed rapuisse triginta dumtaxat, ut qui non tam connubia, quam bellum quæreret. Atqui id parum congruit. Verum Urbem, quum statim videret refertam advenis, quorum habuere pauci conjuges, reliqui ex egenis conflati, & obscuri contemnerentur, neque putaretur consensus eorum duraturus: speraret autem ex hac injuria vinculum aliquod suis, ubi mulieres demulsissent, cum Sabinis, & nasciturum commercium; rem ad hunc modum aggressus est. Primum divulgavit Dei cujuspiam defossam se sub terra aram reperisse. Consum vocabant Deum, sive consiliorum ille præses a consilio, vel a consulibus dictus, sive Neptunus equestris fuit. Hæc ara in circo maximo est, alias operta,

γεγραμμένους, τὸ μέγιστον μὲν ἀξίωμα καὶ τιμὴν, ἥκιστα δὲ φθόνον ἔχοντι χρώμενοι τῶν ὀνομάτων. Ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν πατέρας αὐτοὺς μόνον, ὕστερον δὲ πλειόνων προσαναλαμβανομένων, πατέρας συγγεγραμμένους προσηγόρευσαν· καὶ τοῦτο μὲν τὸ ὄνομα σεμνότερον αὐτῷ τῆς πρὸς τὸ δημοτικὸν τοῦ βουλευτικοῦ διαφορᾶς. Ἑτέρους δὲ τοὺς δυνατοὺς ἀπὸ τῶν πολλῶν διῄρει Πάτρωνας ὀνομάζων· ὅπερ ἐστὶ προστάτας· ἐκείνους δὲ Κλίεντας· ὅπερ ἐστὶ πελάτας· ἅμα δὲ πρὸς ἀλλήλους θαυμαστὴν εὔνοιαν αὐτοῖς καὶ μεγάλων δικαίων ὑπάρξουσαν ἐνεποίησεν. Οὗτοι μὲν γὰρ ἐξηγητάς τε τῶν νομίμων, καὶ προστάτας δικαζομένοις, συμβούλους τε πάντων καὶ κηδεμόνας ἑαυτοὺς παρεῖχον· ἐκεῖνοι δὲ τούτους ἐθεράπευον, οὐ μόνον τιμῶντες, ἀλλὰ καὶ πενομένοις θυγατέρας συνεκδιδόντες, καὶ χρέα συνεκτίνοντες· καταμαρτυρεῖν τε πελάτου προστάτην, ἢ προστάτου πελάτην, οὔτε νόμος οὐδεὶς, οὔτε ἄρχων ἠνάγκαζεν· ὕστερον δὲ τῶν ἄλλων δικαίων μενόντων, τὸ λαμβάνειν χρήματα τοὺς δυνατοὺς παρὰ τῶν ταπεινοτέρων, αἰσχρὸν ἐνομίσθη καὶ ἀγενές.

4. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων· τετάρτῳ δὲ μηνὶ μετὰ τὴν κτίσιν (ὡς Φάβιος ἱστορεῖ) τὸ περὶ τὴν ἁρπαγὴν ἐτολμήθη τῶν γυναικῶν· καὶ λέγουσι μὲν ἔνιοι, τὸν Ῥωμύλον αὐτὸν, τῇ φύσει φιλοπόλεμον ὄντα, καὶ πεπεισμένον ἔκ τινων ἄρα λογίων, ὅτι τὴν Ῥώμην πέπρωται πολέμοις τρεφομένην καὶ αὐξομένην γίνεσθαι μεγίστην, βίας ὑπάρξαι πρὸς τοὺς Σαβίνους. Οὐδὲ γὰρ πολλὰς, καὶ τριάκοντα μόνας παρθένους λαβεῖν αὐτὸν, ἅτε δὴ πολέμου μᾶλλον ἢ γάμων δεόμενον· τοῦτο δὲ οὐκ εἰκὸς, ἀλλὰ τὴν μὲν πόλιν ὁρῶν ἐποίκων εὐθὺς ἐμπιπλαμένην, ὧν ὀλίγοι γυναῖκας εἶχον, οἱ δὲ πολλοὶ μιγάδες ἐξ ἀπόρων καὶ ἀφανῶν ὄντες ὑπερεωρῶντο καὶ προσεδοκῶντο μὴ συμμένειν βεβαίως· ἐλπίζων δὲ πρὸς τοὺς Σαβίνους τρόπον τινὰ συγκράσεως καὶ κοινωνίας ἀρχὴν τὸ ἀδίκημα ποιήσειν αὐτοῖς ἡμερωσαμένοις τὰς γυναῖκας, ἐπεχείρησε τῷ ἔργῳ τόνδε τὸν τρόπον. Διεδόθη λόγος ὑπ' αὐτοῦ πρῶτον, ὡς θεοῦ τινος ἀνευρήκει βωμὸν ὑπὸ γῆς κεκρυμμένον· ὠνόμαζον δὲ τὸν θεὸν, Κῶνσον· εἴτε βουλαῖον ὄντα (κωνσίλιον γὰρ ἔτι νῦν τὸ συμβούλιον καλοῦσι· καὶ τοὺς ὑπάτους, Κωνσύλας, οἷον προβούλους) εἴτε ἵππειον Ποσειδῶ. Καὶ γὰρ ὁ βωμὸς ἐν τῷ μείζονι τῶν ἱπποδρόμων ἐστὶν ἀφανὴς τὸν ἄλλον χρόνον ἐν τοῖς ἱππικοῖς

DIO APUD ZONARAM.

hem & perducere studuisse, ne superiorum honoribus invideret, sed faveret potius iis, quos patres, & putaret, & appellaret. Cum autem in civitatem, multi recepti essent, quorum pauci uxores duxerant. Romulo curæ fuit, ut illi quoque uxores nanciscerentur. Sed quia convenæ ob stirpem inopem atque obscuram, a vicinis populis spernebantur, consilium init

τριμένην προσηγορίας, ἵνα τὸ μὴ ἄχθεσθαι ταῖς τῶν κρειττόνων τιμαῖς, ἀλλ' εὐνοϊκῶς διακεῖσθαι, νομίζοντας πατέρας αὐτοὺς καὶ προσαγορεύοντας. Πολλῶν δὲ τῇ πόλει ἐνοικισθέντων ὧν ὀλίγοι γυναιξὶ συνεζεύγνυντο, φροντὶς τῷ Ῥωμύλῳ ἐγένετο, ἵνα κἀκεῖνοι γυναῖκας ἑαυτοῖς συνοικίσωσι. Συγκλύδες δὲ καὶ ἐξ ἀπόρων ὄντες, καὶ ἀφανῶν ὑπερεωρῶντο πρὸς κῆδος παρὰ τῶν γειτονούντων ἐθνῶν. Βουλεύεται

NOTAE.

1. C. Vat. πολίτας αὐτοῖς. 2. C. Vat. μενοῦ male; ex pronuntiatione.

πικοῖς ἀγῶσιν ἀνακαλυπτόμενος· οἱ δὲ καὶ ὅλως φασὶ τοῦ βουλεύματος ἀποῤῥήτου καὶ ἀφανοῦς ὄντος, ὑπόγειον οὐκ ἀλόγως τῷ Θεῷ βωμὸν γενέσθαι κεκρυμμένον· ὡς δ᾽ ἀνεφάνη, θυσίαν τε λαμπρὰν ἐπ᾽ αὐτῷ καὶ ἀγῶνα καὶ θέαν ἐκ καταγγελίας ἐπετέλει πανηγυρικήν. Καὶ πολλοὶ μὲν ἄνθρωποι συνῆλθον, αὐτὸς δὲ προὐκάθητο μετὰ τῶν ἀρίστων ἁλουργίδι κεκοσμημένος· ἦν δὲ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπιχειρήσεως σύμβολον, ἐξαναστάντα τὴν ἁλουργίδα πτύξαι, καὶ περιβαλέσθαι πάλιν. Ἔχοντες οὖν ξίφη πολλοὶ προσεῖχον αὐτῷ, καὶ τοῦ σημείου γενομένου, σπασάμενοι τὰ ξίφη, καὶ μετὰ βοῆς ὁρμήσαντες, ἥρπαζον τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων· αὐτοὺς δὲ φεύγοντας εἴων καὶ παρίεσαν· ἁρπασθῆναι δέ φασιν, οἱ μὲ τριάκοντα μόνας, ἀφ᾽ ὧν καὶ τὰς φρατρίας ὀνομασθῆναι. Οὐαλέριος δὲ Ἀντίας, ἑπτὰ καὶ εἴκοσι, καὶ πεντακοσίας. Ἰόβας δὲ τρεῖς καὶ ὀγδοήκοντα καὶ ἑξακοσίας παρθένους· ὃ μέγιστον ἦν ἀπολόγημα τῷ Ῥωμύλῳ· γυναῖκα γὰρ οὐ λαβεῖν, ἀλλ᾽ ἢ μίαν Ἑρσιλίαν διαλλάττουσαν αὐτούς, ἅτε δὴ μὴ μεθ᾽ ὕβρεως, μηδ᾽ ἀδικίας ἐλθόντας ἐπὶ τὴν ἁρπαγὴν ἀλλὰ συμμίξαι, καὶ συναγαγεῖν ἐς ταὐτὸ τὰ γένη ταῖς μεγίσταις ἀνάγκαις διανοηθέντας. Τὴν δ᾽ Ἑρσιλίαν, οἱ μὲν Ὁστίλιον γῆμαι λέγουσι, ἄνδρα Ῥωμαῖον ἐπιφανέστατον, οἱ δὲ αὐτὸν Ῥωμύλον, καὶ γενέσθαι καὶ παῖδας αὐτῷ, μίαν μὲν θυγατέρα, Πρίμαν, τῇ τάξει τῆς γενέσεως οὕτω προσαγορευθεῖσαν· ἕνα δὲ υἱὸν μόνον, ὃν Ἀόλλιον μὲν ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς γενομένης ἀθροίσεως ὑπ᾽ αὐτοῦ τῶν πολιτῶν ὠνόμασεν, οἱ δ᾽ ὕστερον, Ἀβίλλιον· Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἱστορῶν Ζηνόδοτος ὁ Τροιζήνιος πολλοὺς ἔχει τοὺς ἀντιλέγοντας.

5. Ἐν δὲ τοῖς ἁρπάζουσι τὰς παρθένους, τότε τυχεῖν λέγουσι τῶν οὐκ ἐπιφανῶν τινὰς ἄγοντας κόρην τῷ τε κάλλει πολύ, καὶ τῷ μεγέθει διαφέρουσαν· ἐπεὶ δὲ ἀπαντῶντες ἔνιοι τῶν κρειττόνων ἐπεχείρουν ἀφαιρεῖσθαι, βοᾶν τοὺς ἄγοντας, ὡς Ταλασίῳ κομίζοιεν αὐτήν, ἀνδρὶ νέῳ μέν, εὐδοκίμῳ δὲ καὶ χρηστῷ. Τοῦτ᾽ οὖν ἀκούσαντας εὐφημεῖν καὶ κροτεῖν ἐπαινοῦντας, ἐνίους δὲ καὶ παρακολουθεῖν ἀνα-

ta, ludis circensibus aperitur. Alii dicitant, quia plane arcanum debeat esse, & tectum consilium, recte Deo aram, quæ sub terra esset abdita, sacratam fuisse. Ob eam inventam magnificum sacrificium, ludos, & spectaculum solemne finitimis indixit, & concelebravit. Multi mortales convenere. Ille cum Principibus trabea amictus præsedit. Signum dederat adoriendi, quum ipse exsurgens complicasset trabeam, rursusque indueret. Multi gladiis accincti oculos tenebant in eum intentos. Dato signo stringunt enses, & magno clamore ad capiendas Sabinorum filias discurrunt. Fugientes amiserunt Sabinos, neque sunt eos sequuti. Raptas ajunt hi triginta tantum, & ab eis nominatas Curias. Valerius Antias quingentas viginti septem: Juba octoginta tres supra sexcentas Virgines. Id Romulum sublevavit potissimum, quod Matronam, nisi unam Hersiliam rapuissent, idque imprudentes: quippe quos non libido, non injuria ad rapiendum instigavisset, sed ut commiscerent, conjungerentque utranque gentem arctissimis vinculis. Hersiliam nupsisse Hostilio quidam tradunt, Viro inter Romanos nobilissimo: ipsi alii Romulo, cui etiam illam liberos peperisse, filiam Primam, ex ordine nascendi ita nuncupatam: unicum præterea filium, quem ob concursum sub se civium, Aollium ille vocavit, posteri Abillium. Hæc Trezenius scribit Zenodotus, quæ tamen multi refellunt.

Inter Virginum raptores fuisse ajunt plebejorum globum, qui puellam longe ante alias insignem specie, & statura ducebant: quam quum quidam eripere ex primoribus conarentur: Talasio ferri illi clamitaverunt, juveni claro, proboque. Quo audito, gratulatione, & plausu eos collaudasse: fuisse etiam, qui regressi comi-

DIO APUD ZONARAM.

ησε τοίνυν ἐξ ἁρπαγῆς λαβεῖν γυναῖκας τοῖς πολίταις αὐτοῦ, καὶ κηρύσσει θυσίαν καὶ ἀγῶνα, καὶ θέαν μέλλειν ἐπιτελεῖν πανηγυρικήν, ὡς βωμοῦ εὑρημένου θεοῦ καινοῦ. Καὶ πολλοὶ συνῆλθον, αὐτὸς δὲ προὐκάθητο μετὰ τῶν ἀρίστων, ἁλουργίδι κεκοσμημένος. Δέδωκε δὲ τῷ δήμῳ τῆς ἐπιχειρήσεως σύμβολον, τὴν τῆς ἁλουργίδος διάπτυξιν, καὶ αὖθις ταύτης περιβολήν. Οὗ γενομένου, σπασάμενοι τὰ ξίφη, μετὰ βοῆς ὥρμησαν καὶ ἥρπαζον τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων παρθένους, οὐ μέν τοι γυναῖκάς τινας. Θρυληθείσης δὲ τῆς ἁρπαγῆς, οἱ Σαβῖνοι πολλοὶ καὶ πολεμικοὶ ὄντες, καὶ κώμας ἀτειχίστους οἰκοῦντες, διὰ τὸ μέγα φρονεῖν, ὡς Λακεδαιμονίων ἄποικοι, πρεσβείαν πρὸς τὸν Ῥωμύλον πεποίηνται, λῦσαι τὸ τῆς βίας ἐγκαλοῦντες, πειθοῖ δὲ καὶ νόμῳ πράττειν τὰς γινομένας φιλίας καὶ οἰκειότητας. Τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς μὲν κόρας μὴ προϊεμένου, ἀξιοῦντος δὲ τὴν κοινωνίαν δέχεσθαι τοὺς Σαβίνους, οἱ μὲν ἄλλοι βουλευόμενοι διέτρ-

iniit, raptu parandi conjuges suis civibus: & rem divinam, ludorumque celebritatem indicit: quasi ara novi Dei inventa esset. Qun cum multi convenissent, ipse cum optimatibus prævidens purpura conspicuus, eam populo tesseram dedit, ut cum purpuram explicasset, & rursus eam plicasset, rem aggrederentur. Quo facto strictis ensibus, & cum clamoribus facto impetu, Sabinorum filias virgines, multas vero uxores, rapuerunt. Ob id facinus Sabini, populosa gens, & bellicosa, quæque ob animorum magnitudinem, ut Lacedæmoniorum par est colonis, pagos sine muris incolebant; legatos a Romulo petierunt, ut violentia rescissa, voluntate, & lege amicitia inter ipsos, & affinitas contraheretur. Romulo verò puellas non reddente, sed postulante, ut Sabini conjugia probarent: aliis consultando, tempus trahentibus; Acron

mitarentur gratia, & favore Talasio conclamantes. Inde Romanis in hunc usque diem vox nuptialis facta, ut Hymenæus Græcis. Nam prospere Talasio cessisse hoc matrimonium, ajunt. * Plerique (inter quos est Juba) adhortationem, & incitationem ad laboris sedulitatem, & lanificium quod Græci ταλασίαν dicunt, urgent, non dum id temporis Italicis verbis cum Græcis confusis. Quod si hoc placet, & Romani tunc Talasii vocabulum nobiscum usurpabant, aliam conjicias magis probabilem rationem. Nam in fœdere, quod Sabini post bellum pepigerunt cum Romanis, convenit ne aliam operam viris quam circa lanificium præstarent uxores: qui mos secutis nuptiis permansit, ut qui elocarent puellas, vel deducerent, vel præsentes essent, omnino Talasio acclamarent per lusum, testantes ad nullum aliud munus sponsam adduci. Servatur hinc etiam hodie, ne limen sponsa ipsa trascendat in domum, sed sublata inferatur, quod vi tunc illata, non ingressæ essent. Addunt quidam, quando sponsæ capillos hastæ discriminent cuspide, primas nuptias denotare vi, & hostiliter contractas. * Admissus hic raptus est octavo decimo die sextilis, quem tunc vocant Augustum, quo Consualia celebrant.

Sabinorum magna gens quidem, & bella bona erat, sed vicatim habitabat fine mœnibus. Nam quum Coloni essent Lacedæmoniorum, mente ingentes animos, & intrepidos gerebant. At quia magnis se pignoribus cernebant adstrictos, timentes filiabus, legatos miserunt ad Romulum cum æquis, & moderatis postulatis: redderet sibi puellas, & vim illatam resolveret, tum cum bona gratia, & lege amicitiam, & affinitatem inter utramque gentem contraherent. Verum quum non remitteret Romulus puellas, peteret autem a Sabinis, ut hanc necessitudinem comprobarent, alii in deliberando, & apparatu lente agebant: Ceninensiū Rex Acron magno

ἀναστρέψαντας εὐνοίᾳ καὶ χάριτι, τοῦ Ταλασίου μετὰ βοῆς τοὔνομα φθεγγομένους· ἀφ' οὗ δὴ τὸν Ταλάσιον ἄχρι νῦν, ὡς Ἕλληνες τὸν Ὑμέναιον, ἐπᾴδουσι Ῥωμαῖοι τοῖς γάμοις· καὶ γὰρ εὐτυχίᾳ φασὶ χρήσασθαι περὶ τὴν γυναῖκα τὸν Ταλάσιον. Οἱ δὲ πλεῖστοι νομίζουσιν (ὧν καὶ ὁ Ἰόβας ἐστὶ) παράκλησιν εἶναι, καὶ παρακέλευσιν εἰς φιλεργίαν καὶ ταλασίαν, οὔπω τότε τοῖς Ἑλληνικοῖς ὀνόμασι τῶν Ἰταλικῶν ἐπικεχυμένων. εἰ δὲ τοῦτο μὴ λέγεται κακῶς, ἀλλ' ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι τότε τῷ ὀνόματι τῆς ταλασίας καθάπερ ἡμεῖς, ἑτέραν ἄν τις αἰτίαν εἰκάσειε πιθανωτέραν. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Σαβῖνοι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πολεμήσαντες διηλλάγησαν, ἐγένοντο συνθῆναι περὶ τῶν γυναικῶν, ὅπως μηδὲν ἄλλο ἔργον τοῖς ἀνδράσιν, ἢ τὰ περὶ τὴν ταλασίαν ὑπουργῶσι. παρέμεινε γοῦν καὶ τοῖς αὖθις γαμοῦσι τοὺς διδόντας, ἢ παραπέμποντας, ἢ ὅλως παρόντας, ἀναφωνεῖν τὸν Ταλάσιον μετὰ παιδιᾶς, μαρτυρομένους, ὡς ἐπ' οὐδὲν ἄλλο ὑπούργημα τῆς γυναικὸς ἢ ταλασίαν εἰσαγομένης. Διαμένει δὲ μέχρι νῦν τὸ τὴν νύμφην αὐτὴν ἀφ' ἑαυτῆς μὴ ὑπερβαίνειν τὸν οὐδὸν ἐς τὸ δωμάτιον, ἀλλ' αἰρομένην εἰσφέρεσθαι, διὰ τὸ καὶ τότε κομισθῆναι βιασθεῖσαν μὴ εἰσελθεῖν. Ἔνιοι δὲ λέγουσι, καὶ τὸ τὴν κόμην τῆς γαμουμένης αἰχμῇ διακρίνεσθαι δορατίου, σύμβολον εἶναι τοῦ μετὰ μάχης καὶ πολεμικῶς τὸν πρῶτον γάμον γένεσθαι. Ἐτολμήθη γὰρ οὖν ἡ ἁρπαγὴ περὶ τὴν ὀκτωκαιδεκάτην ἡμέραν τοῦ τότε Σεξτιλίου μηνὸς, Αὐγούστου δὲ νῦν, ἐν ᾗ τὴν τῶν Κωνσαλίων ἑορτὴν ἄγουσιν.

6. Οἱ δὲ Σαβῖνοι, πολλοὶ μὲν ἦσαν, καὶ πολεμικοὶ, κώμας δ' ᾤκουν ἀτειχίστους, ὡς προσῆκον αὐτοῖς μέγα φρονεῖν, καὶ μὴ φοβεῖσθαι, Λακεδαιμονίων ἀποίκους οὖσιν· οὐ μὴν ἀλλ' ὁρῶντες αὐτοὺς ἐνδεδεμένους μεγάλοις ὁμηρεύμασι καὶ δεδιότες περὶ τῶν θυγατέρων, πρέσβεις ἀπέστειλαν, ἐπιεικῆ καὶ μέτρια προκαλούμενοι τὸν Ῥωμύλον· ἀποδιδόντα τὰς κόρας αὐτοῖς, καὶ λύσαντα τὸ τῆς βίας ἔργον, εἶτα πειθοῖ καὶ νόμῳ πράττειν τοῖς γένεσι φιλίαν καὶ οἰκειότητα. Τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς μὲν κόρας μὴ προϊεμένου, παρακαλοῦντος δὲ τὴν κοινωνίαν δέχεσθαι τοὺς Σαβίνους, οἱ μὲν ἄλλοι βουλευόμενοι καὶ παρασκευαζόμενοι διέτριβον. Ἄκρων δὲ βασιλεὺς Κενινητῶν, ἀνὴρ θυμοειδὴς καὶ δεινὸς ἐν τοῖς πολεμικοῖς, τὰ τε πρῶτα τόλμημα-

DIO APUD ZONARAM.

Acron Ceninensium Rex vir iracundus & bellicosissimus, primus armis arreptis, magnas copias contra Romulum ducit. Cum ambo in propinquo essent, uterque alterum ad pugnam provocat, quiescentibus exercitibus. In eo singulari certamine Romulus Acronem obtruncat: commissoque prælio, ejus exercitum fundit, urbemque capit: neque tamen cives alia clade afficit, quam quod dire-

διέτριβον· Ἄκρων δὲ ὁ βασιλεὺς τῶν Καινινητῶν, θυμοειδὴς ἀνὴρ καὶ πολεμικώτατος προεξανέστη, καὶ μετὰ πολλῆς ἐχώρει δυνάμεως ἐπὶ τὸν Ῥωμύλον. Ὁμοῦ δὲ γεγονότες, ἀλλήλους προεκαλοῦντο μάχεσθαι ἀτρεμούντων τῶν στρατευμάτων. Τῆς δ' οὖν μονομαχίας ἀμφοῖν γενομένης, καταβάλλει μὲν ὁ Ῥωμύλος τὸν Ἄκρωνα, τρέπεται δὲ καὶ τὸ ἐκείνου στράτευμα, μάχης συγκροτηθείσης· καὶ τὴν πόλιν αἱρεῖ, οὐ μέν τοι ἐν αὐτῇ κακόν τοῖς ἔδρασεν, ἀλλ' ὃ μόνον ἐκέλευσε τὰς οἰκίας καθελόντας, συνοικισθῆν-
ἐς

N O T AE.

[6. Vat. οὐ μέν τοι τοῖς ἐν αὐτῇ.

μήματα τοῦ Ῥωμύλου δι' ὑποψίας εἶχε, ϗ τῷ πραχθέντι περὶ τὰς γυναῖκας ἤδη φοβερὸν ἡγούμενος πᾶσιν εἶναι, ϗ οὐκ ἀνεκτὸν, εἰ μὴ κολασθείη, προεξανέστη τῷ πολέμῳ, καὶ μετὰ πολλῆς ἐχώρει δυνάμεως ἐπ' αὐτὸν, καὶ ὁ Ῥωμύλος ἐπ' ἐκεῖνον· γενόμενοι δ' ἐν ὄψει, καὶ κατιδόντες ἀλλήλους, προὐκαλοῦντο μάχεσθαι, τῶν στρατευμάτων ἐν ὅπλοις ἀτρεμούντων· Εὐξάμενος οὖν ὁ Ῥωμύλος εἰ κρατήσειε ϗ καταβάλοι, τῷ Διῒ φέρων ἀναθήσειν αὐτὸς τὰ ὅπλα τοῦ ἀνδρὸς, αὐτόν τε καταβάλλει κρατήσας, ϗ τρέπεται τὸ στράτευμα μάχης γενομένης, αἱρεῖ δὲ τὴν πόλιν· οὐ μὴν ἠδίκησε τοὺς ἐγκαταλειφθέντας, ἀλλ' ἢ τὰς οἰκίας ἐκέλευσε καθελόντας ἀκολουθεῖν ἐς Ῥώμην, ὡς πολίτας ἐπὶ τοῖς ἴσοις ἐσομένους· Τούτου μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ὅ τι μᾶλλον ηὔξησε τὴν Ῥώμην, ἀεὶ προσποιοῦσαν ἑαυτῇ ϗ συννεμοῦσαν ὧς κρατήσειε. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ὡς ἂν μάλιστα τὴν εὐχὴν τῷ τε Διῒ κεχαρισμένην, ϗ τοῖς πολίταις ἰδεῖν ἐπιτερπῆ παράσχοι, σκεψάμενος ἐπὶ στρατοπέδου, δρῦν ἔτεμεν ὑπερμεγέθη ϗ διεμόρφωσεν ὥσπερ τρόπαιον, καὶ τῶν ὅπλων τοῦ Ἄκρωνος ἕκαστον ἐν τάξει περιήρμοσε, ϗ κατήρτισεν· αὐτὸς δὲ τὴν μὲν ἐσθῆτα περιεζώσατο, δάφνῃ δὲ ἐστέψατο τὴν κεφαλὴν κομῶσαν· ὑπολαβὼν δὲ τῷ δεξιῷ τὸ τρόπαιον ὤμῳ προσερειδόμενον ὀρθὸν, ἐβάδιζεν ἐξάρχων ἐπινικίου παιᾶνος ἐν ὅπλοις ἑπομένῃ τῇ στρατιᾷ δεχομένων τῶν πολιτῶν μετὰ χαρᾶς ϗ θαύματος.

7. Ἡ μὲν οὖν πομπὴ τῶν αὖθις θριάμβων ἀρχὴν ϗ ζῆλον παρέσχεν· τὸ δὲ τρόπαιον, ἀνάθημα Φερετρίου Διὸς ἐπωνομάσθη· τὸ γὰρ πλῆξαι, φερῖρε Ῥωμαῖοι καλοῦσιν· εὔξατο δὲ πλῆξαι τὸν ἄνδρα ϗ καταλαβεῖν. Ὀπίμια δὲ τὰ σκῦλα φησὶν Οὐάῤῥων, καθότι ϗ τὴν περιουσίαν ὄπεμ λέγουσι· πιθανώτερον δ' ἂν τις εἴποι διὰ τὴν πρᾶξιν· ὄπους γὰρ ὀνομάζεται τὸ ἔργον· αὐτουργῷ δὲ ἀριστείας στρατηγὸς ἀνελόντι, δίδοται καθιέρωσις ὀπιμίων· Ῥωμύλος δ' οὐκ ὀρθῶς φησιν ἅρματι χρήσασθαι Διονύσιος· Ταρκύνιον γὰρ ἱστοροῦσι τὸν Δημαράτου, τῶν βασιλέων πρῶτον ἐς τοῦτο τὸ σχῆμα ϗ τὸν ὄγκον ἐξάρξαι τοὺς θριάμβους· ἕτεροι δὲ πρῶτον ἐφ' ἅρματος θριαμβεῦσαι Ποπλικόλαν. Τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς

gno vir animo, & bellator inſignis, qui jamdudum Romuli cæpta habebat ſuſpecta, & hoc facinore in mulieres auſu formidandum cunctis exiſtimans, neque tolerabilem ſi ferret impune, primus bellum, magniſque copiis intulit in Romulum, & in illum Romulus. Quum jam in conſpectu eſſent, & inter ſe contuerentur, provocaverunt ſe mutuo ad pugnam, copiis in acie quieſcentibus. Ibi Jovi Romulus, ſi hoſtem viciſſet, fudiſſetque vovit arma illius ſemetipſum ei dedicaturum. Acronem ſuperat, & occidit, & exercitum ejus ſignis collatis profligat. Eodem impetu Oppidum eorum capit, nec violat tamen eos, qui illic ſubſtiterant: niſi quod demoliri ædificia juſſos Roma attrahit, atque in Civitatem æquo recipit jure. Neque res alia ulla proinde amplificavit Civitatem Romanam, ut quod connecteret ſibi, & in corpus ſuum contribueret victos. Romulus, ut votum Jovi redderet, quam gratiſſimum, & oculis Civium ſpecioſiſſimum, quercum, quem in caſtris vidit miræ proceritatis, recidit, & inſtar adornavit tropæi, Acronis armis apte ſuſpenſis ex ea, adaptatiſque: veſte ipſe incincta, & capite fluente coma, laurea coronatus, feretrum dextro innixum humero, directum gerens, ingeſſit, carmen victoriale exercitui præſens in armis ſequenti, Civibus cum gratulatione, & laudibus eum excipientibus.

Triumphorum fuit hæc celebritas, in poſterum origo, & exemplum. Feretrum Jovis Feretrii donum, appellatum eſt a feriendo. Precatus enim Deum fuerat, ut Acronem feriret, & cæderet. Opima ſpolia dicta ſunt, Autore Varrone, quod divitias, opes appellent. Rectius mihi videtur ab opere. Nam quum manu ſua Dux Ducem interficiens, ipſe decus parit, permittitur ei opima ſpolia conſecrare. Romulum, fallitur Dionyſius, qui uſum dicit curru. Siquidem Tarquinium Demarati filium, proditum memoriæ eſt, Regum principem, eam in ſpeciem, & faſtum evevexiſſe

DIO APUD ZONARAM.

ἐς Ῥώμην αὐτῷ, ὡς πολίτας ἐσομένους, ϗ τῶν ἴσων ἀξιωθησομένους, εἶτα ϗ ἄλλοι τῶν Σαβίνων τοῖς Ῥωμαίοις ἐμαχέσαντο ϗ ἡττήθησαν. Ἐπὶ τούτοις, οἱ λοιποὶ τῶν Σαβίνων τὸν Τάτιον στρατηγὸν ἀποδείξαντες, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐστράτευσαν, ϗ τὸ Καπιτώλιον εἷλον προδοθὲν αὐτοῖς ὑπὸ Ταρπηΐας τῆς θυγατρὸς τοῦ φρουράρχου· ἐκείνη γὰρ ἐφ' ὕδωρ κατελθοῦσα, συνελήφθη ϗ ἤχθη πρὸς Τάτιον ϗ ἀνεπείσθη προδοῦναι τὸ ἔρυμα, τῶν χρυσῶν βραχιονιστήρων ἐρασθεῖσα, οὓς ἐν ταῖς ἀριστεραῖς ἐφόρουν χερσὶν οἱ Σαβῖνοι, ϗ μισθὸν ὑπὲρ τῆς προδοσίας αὐτοὺς λαβεῖν ἀπαιτήσασα. Συνθεμένου δὲ τοῦ Τατίου νύκτωρ μίαν πύλην

directis ædibus, ſe Romam ſequi juſſit, cives futuros & æquo jure uſuros. Deinde alii etiam Sabini, Romanos bello aggreſſi & ſuperati, demum Tatio Duce creato, Romæ bellum intulerunt: & Capitolium a Tarpeja, ejus qui arci præerat filia, proditum, ceperunt. Quæ cum aquam petitum extra mœnia iviſſet, ad Tatium perducta, perſuaderi ſibi ſivit, ut arcem proderet: Sabinoſque aureas armillas, quas lævo brachio habebant, pacta una porta, accipit. Tatius ingreſſus, ſuos quidquid

NOTAE.

C. Vat. στρατηγὸν τὸν Τάτιον.

xisse triumphos. Publiculam scribunt alii, primum curru triumphantem invectum. Nam Romuli quidem statuas triumphales videre est omnes pedestres. Devictis Ceninensibus, dum reliqui Sabini tempus in apparatu terunt, Fidenates, Crustumeni, & Antemnates coierunt contra Romanos. Qui item acie fusi, Oppida sua capi, agrosque dividi, ac se Romam passi sunt transferri. Romulus reliquum agri partitus Populo, raptarum tantum Parentibus, quod eorum fuisset, concessit. Molesta hæc cæteris erant Sabinis. Itaque Duce creato Tasio, infensum agmen Romam moverunt. Haud expeditus erat ad Urbem accessus, quod is collis ubi nunc Capitolium est, propugnaculum iis esset cum præsidio, cui præerat Tarpejus, non Tarpeja virgo (ut nonnulli tradunt qui stultum faciunt Romulum). Verum filia præfati Tarpeja, quæ cupidine capta aurearum armillarum, quas gerentes videbant Sabinos, prodidit iis arcem, pacta proditionis mercedem, quæ lævis manibus ferrent. Hac conditione Tatio unam noctu referat portam, qua recipit Sabinos. Verum enim vero non unus sanè dixit Antigonus, prodentes amare se, odisse cũ prodiderint; neq. Cæsar de Thrace Rymitalco inquiens, proditionẽ amare, odisse proditorem. Sed eo fere in sceleratos animo sunt illi, qui eorum operam requirunt, ut veneno, & felle quarumdam maleficarum bestiarum, qui opus habent. Quippe operam eorum, dum ex usu est, amplectuntur, execrantur scelus, ubi voto potiti sunt. Perinde tum Tatius Tarpejæ fecit, jussis suis, ut commentorum memores, quæ sinistris ferrent, omnia congererent illam. Ipse ante alios detraxit manu armillam, unaque eam ac scutũ ei injecit. Quum idem facerent omnes, auro illa injecto, scutisque obruta est: itaque numero, & pondere oppressa damnatus est ab Romulo & Tarpejus, ut Juba autor est, Sulpitium Galbam in historia prodere. Cæterũ a Tarpeja illic sepulta, collis ille vocatus Tarpejus fuit, donec locum eum Tarquinius Rex Jovi consecravit: quo tẽpore ossa ejus

τὰς εἰκόνας ὁρᾶν ἐστὶν ἐν Ῥώμῃ τὰς τροπαιοφόρους πεζὰς ἁπάσας. Μετὰ δὲ τὴν τῶν Κενινητῶν ἅλωσιν, ἔτι τῶν ἄλλων Σαβίνων ἐν παρασκευαῖς ὄντων, συνέστησαν οἱ Φιδηνῆνοι καὶ Κρουστουμένιοι καὶ Ἀντέμναι οἰκοῦντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, καὶ μάχης γενομένης ἡττηθέντες ὁμοίως, τάς τε πόλεις Ῥωμύλῳ παρῆκαν ἑλεῖν, καὶ τὴν χώραν δάσασθαι, καὶ μετοικίσαι σφᾶς αὐτοὺς ἐς Ῥώμην. Ὁ δὲ Ῥωμύλος τὴν μὲν ἄλλην κατένειμε χώραν τοῖς πολίταις, ὅσην δ' εἶχον οἱ τῶν ἡρπασμένων παρθένων πατέρες, αὐτοὺς ἔχειν ἐκείνους εἴασεν. Ἐπὶ τούτοις βαρέως φέροντες οἱ λοιποὶ Σαβῖνοι, Τάτιον ἀποδείξαντες στρατηγὸν, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐστράτευσαν. Ἦν δὲ δυσπρόσοδος ἡ πόλις, ἔχουσα πρόβλημα τὸ νῦν Καπιτώλιον, ἐν ᾧ φρουρὰ καθειστήκει, καὶ Ταρπήϊος ἡγεμὼν αὐτῆς, οὐχὶ Ταρπηΐα παρθένος (ὥς ἔνιοι λέγουσιν, εὐήθη τὸν Ῥωμύλον ἀποδεικνύοντες) ἀλλὰ θυγάτηρ ἡ Θαρπηΐα τοῦ ἄρχοντος οὖσα προὔδωκε τοῖς Σαβίνοις, ἐπιθυμήσασα τῶν χρυσῶν βραχιονιστήρων, οὓς εἶδε περικειμένους, καὶ ᾔτησε μισθὸν τῆς προδοσίας, ἃ φορεῖεν ἐν ταῖς ἀριστεραῖς χερσί· συνθεμένου δὲ τοῦ Τατίου, νύκτωρ ἀνοίξασα πύλην μίαν, ἐδέξατο τοὺς Σαβίνους. Οὐ μόνος οὖν, ὡς ἔοικεν, Ἀντίγονος ἔφη, προδιδόντας μὲν φιλεῖν, προδεδωκότας δὲ μισεῖν· οὐδὲ Καῖσαρ εἰπὼν ἐπὶ τοῦ Θρακὸς Ῥυμιτάλκου, φιλεῖν μὲν προδοσίαν, προδότην δὲ μισεῖν· ἀλλὰ κοινόν τι τοῦτο πάθος ἐστὶ πρὸς τοὺς πονηροὺς τοῖς δεομένοις αὐτῶν, ὥσπερ ἰοῦ καὶ χολῆς ἐνίων θηρίων δέονται· τὴν γὰρ χρείαν ὅτε λαμβάνουσιν, ἀγαπῶντες, ἐχθαίρουσι τὴν κακίαν ὅταν τύχωσι. Τοῦτο καὶ πρὸς τὴν Ταρπηΐαν τότε παθὼν ὁ Τάτιος, ἐκέλευσε μεμνημένους τῶν ὁμολογιῶν τοὺς Σαβίνους, μηδενὸς αὐτῇ φθονεῖν, ὧν ἐν ταῖς ἀριστεραῖς ἔχουσι. Καὶ πρῶτον ἅμα τὸν βραχιονιστῆρα τῆς χειρὸς περιελὼν, καὶ τὸν θυρεὸν ἐπέρριψε· πάντων δὲ τὸ αὐτὸ ποιούντων, βαλλομένη τε τῷ χρυσῷ καὶ καταχωσθεῖσα τοῖς θυρεοῖς ὑπὸ πλήθους, καὶ βάρους, ἀπέθανεν. Ἑάλω δὲ καὶ Ταρπήϊος προδοσίας ὑπὸ Ῥωμύλου διωχθεὶς, ὡς Ἰόβας φησὶ, Γάλβαν Σουλπίκιον ἱστορεῖν. Τῆς μέν τοι Ταρπηΐας ἐκεῖ ταφείσης, ὁ λόφος ὠνομάζετο Ταρπήϊος, ἄχρις τοῦ Ταρκυνίου βασιλέως Διῒ τὸν τόπον καθιεροῦντος, ἅμα τε καὶ λείψανα μετηνέχθη, καὶ τοὔνομα τῆς Ταρπηΐας ἐξέλιπε, πλὴν

DIO APUD ZONARAM.

qvid læva gestarent, Tarpejæ dari jussit: ac ipse primus armillam & Scutum in eam conjecit: quod cum omnes facerent; auri, scutorumque multitudine oppressa expiravit. Hic igitur re ipsa declaravit, quod Cæsar & Antigonus post, sermone usurparunt. Nam aliter se proditionem amare, pro-

λην ἀνοίξασα, τοὺς Σαβίνους ἐδέξατο: Εἰσελθὼν δ' ὁ Τάτιος ἐκέλευσε τοὺς ὑπ' αὐτὸν, ὅσα ἐν ταῖς ἀριστεραῖς χερσὶν ἔφερον, διδόναι αὐτῇ· καὶ πρῶτος αὐτὸς τὸν βραχιονιστῆρα τῇ Ταρπηΐᾳ ἐπέρριψε, καὶ τὸ θυρεόν. Πάντων δ' ὁμοίως ποιούντων, βαλλομένη τῷ χρυσῷ, καὶ καταχωσθεῖσα τοῖς θυρεοῖς ὑπὸ πλήθους καὶ βάρους, ἀπέθανεν. Ἔργῳ οὖν οὗτος ἐποίησεν, ὃ λόγοις ὕστερον ὁ Καῖσαρ καὶ

πλιὼ πέτραν ἔτι νυῦ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, Ταρπηίαν καλοῦσιν, ἀφ᾽ ἧς ἐῤῥίπτουν τοὺς κακούργους.

8. Ἐχομένης δὲ τῆς ἄκρας ὑπὸ τῶν Σαβίνων, ὅτε Ρωμύλος ὑπ᾽ ὀργῆς ἐς μάχίω αὐτοὺς προὐκαλεῖτο, ϗ ὁ Τάτιος ἐθάῤῥει, καρτερὰν, εἰ βιασθεῖεν, ἀναχώρησιν ὁρῶν αὐτοῖς ὑπάρχουσαν· Ὁ γὰρ μεταξὺ τόπος, ἐν ᾧ συμπίπτειν μέλλεν, ὑπὸ πολλῶν λόφων περιεχόμενος, ἀγῶνι μὲν ὀξὺν ἐδόκει ϗ χαλεπὸν ὑπὸ δυχωρίας ἀμφοτέροις παρέξειν, φυγὰς δὲ καὶ διώξεις ἐν ςενῷ βραχείας· Ἔτυχε δὲ τῦ ποταμοῦ λιμνάσαντος οὐ πολλαῖς πρότερον ἡμέραις ἐγκαταλελεῖφθαι πῆλμα βαθὺ καὶ τυφλὸν ἐν τόποις ἐπιπέδοις, κατὰ τὶὼ νυῦ οὖσαν ἀγοράν· ὅθεν οὐκ ἰὼ ὄψει πρόδηλον, οὐδ᾽ εὐφύλακτον, ἄλλως δὲ χαλεπὸν ϗαὶ ὕπουλον ἐπὶ τούτῳ τοῖς Σαβίνοις ἀπειρίᾳ φερομένοις εὐτύχημα γίγνεται. Κούρτιος γὰρ ἀνὴρ ἐπιφανὴς, δόξῃ ϗαὶ φρονήματι γαῦρος ἵππον ἔχων, πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἐχώρει· δεξαμένου δὲ τοῦ βαράθρου τὸν ἵππον, ἄχρι μέν τινος ἐπειρᾶτο, πληγῇ ϗαὶ παρακελεύσει χρώμενος ἐξελαύνειν· ὡς δ᾽ ἰὼ ἀμήχανον, ἐάσας τὸν ἵππον, ἑαυτὸν ἔσωζεν, Ὁ μὲν οὖν τόπος δι᾽ ἐκεῖνον ἔτι νῦν Κούρτιος λάκκος ὀνομάζεται. Φυλαξάμενοι δὲ τὸν κίνδυνον οἱ Σαβῖνοι, μάχίω καρτερὰν ἐμαχέσαντο, κρίσιν οὐ λαβοῦσαν· ϗαὶ τοι πολλῶν πεσόντων, ἐν οἷς ἰὼ καὶ Ὁςίλλιος· τοῦτον Ἑρσιλίας ἄνδρα, καὶ πάππον Ὁςιλλίου, τοῦ μετὰ Νομᾶν βασιλεύσαντος γενέσθαι λέγουσιν, Αὖθις δὲ πολλῶν ἀγώνων ἐν βραχεῖ συνιςαμένων (ὡς εἰκὸς) ἑνὸς μάλιςα τοῦ τελευταίου μνημονεύουσιν, ἐν ᾧ Ρωμύλου τὴὼ κεφαλὶὼ πληγέντος λίθῳ, καὶ πεσεῖν ὀλίγου δεήσαντος, τοῦ τ᾽ ἀντέχειν ὑφειμένου τοῖς Σαβίνοις, ἐνέδωκαν οἱ Ρωμαῖοι, ϗαὶ φυγῇ πρὸς τὸ Παλάτιον ἐχώρουν ἐξωθούμενοι τῶν ἐπιπέδων. Ἤδη δὲ ὁ Ρω-

ejus aliò fuerũt delata, nomẽq. exolevit Tarpejæ, excepto ſaxo, quod vocãt etiã nunc Tarpejum, ex quo præcipitare ſceleratos ſolebãt.

Arcem Sabinos inſidentes, ira ſtimulante, provocavit ad pugnam Romulus: nec Tatius, munitum, ſi urgeretur, ſuis receptum videns, detrectavit. Quod enim inter frequentes colles planiciei eſt, ubi concurſuræ acies erant, ob loci difficultatem, utriſque acrem videbatur, & gravem dimicationem præbiturum: fugam verò, & inſectationem in arcto brevem. Forte paucis ante diebus limus ex fluminis eluvie altus, & cæcus reſtiterat in convalle; quo loco nunc Forum eſt: ita cum tectus erat, & evitatu difficilis, tum moleſtus, & in imo mollis. Quo quum ferrentur imperitia Sabini, fortuna adſuit iis. Nam Curtius celſo vir animo, & clarus nomine, equo longe ante ſigna evectus eſt. Quum equus ejus in voraginem demergeretur, conatus eſt eum aliquamdiu cædendo, & excitando exigere; ubi id parum procedit, omiſſo equo, ipſe evadit. Locus ab eo etiam hodie lacus Curtius dicitur. Periculo Sabini vitato acriter capeſſunt pugnam: in qua licet multis cadentibus, neutro inclinavit victoria. Inter eos cecidit Hoſtilius: hunc Herſiliæ virum, & Avum Hoſtilii, qui poſt Numam regnavit, perhibent fuiſſe. Cum autem certamina de integro multa (ut veriſimile eſt) brevi tempore fierent, unius potiſſimum meminerunt noviſſimi: quo quum in capite eſſet Romulus ſaxo ictus, ut penè in terram prolaberetur, pugnaque excederet, pedem retulerunt Romani, motique campo, & fuga delati ad Palatium ſunt. Interea Romulus ex vulnere aliquantum

DIO APUD ZONARAM.

ϗ Ἀντίγονος· ὁ μὲν γὰρ προδοσίαν, ἔφη, φιλεῖν, προδότίω δὲ μισεῖν. ὁ δ᾽ Ἀντίγονος, προδιδόντας μὲν ἀσπασίως, εἶπε, προτιέσθαι, προδεδωκόσι δὲ ἀπεχθάνεσθαι.

3. Ληφθείσης δὲ τῆς ἄκρας ὑπὸ τῶν Σαβίνων, μάχη καρτερὰ συνεῤῥάγη μέσον αὐτῶν ϗ Ρωμαίων· ἐν ᾗ πολλοὶ μὲν ἔπεσον· ὁ δὲ Ρωμύλος ἐπλάγη λίθῳ τὶὼ κεφαλίὼ· ἐπεὶ δὲ μάχεσθαι παρασκευαζομένους, τοὺς Σαβίνους ἐπέσχον αἱ ἡρπασμέναι θυγατέρες αὐτῶν· ἄλλοθεν ἄλλαι μετὰ βοῆς ϗ ὀλολυγμοῦ (1) ὀφθεῖσαι αὐτοῖς, αἱ μὲν νήπια πρὸς ταῖς ἀγκάλαις κομίζουσαι, αἱ δὲ τὶὼ κόμίω προϊσχόμεναι λελυμένίω, πᾶσαι δὲ ἀνακαλούμεναι τοῖς φιλτάτοις ὀνόμασι, ποτὲ μὲν τοὺς Σαβίνους, ποτὲ δὲ τοὺς Ρωμαίους. Ἐκλάσθησαν οὖν οἱ

proditores odiſſe; alter verò eos, qui prodant benignè admittere, qui prodiderint, ſe averſari dixit.

Arce a Sabinis capta, pugna vehemens inter eos, & Romanos exarſit, in qua multi ceciderunt, Romulus caput lapide ictus eſt. Sabinos ad urgendum prælium paratos raptæ eorum filiæ inhibuerunt, aliæ aliunde cum clamore, & ululatu progreſſæ, partim infantes in ulnis geſtantes, partim paſſum capillum prætendentes; omnes verò ſuaviſſimis nominibus, nunc Sabinos, nunc Romanos inclamantes. Movit ea res hoſtes, ut dirempta acie, mulieres in medio ſtare paterentur, ne-

NOTAE.

(1) Et ἀλαλαγμὸν habent Græci, & ὀλολυγμὸν quærit locus, & Dio habet, & apud Zonaram, ut fortaſſe habebat etiam Plutarchus. Ἀλαλαγμὸς enim (quem quidam recentiores *barritum* vertunt, ex voce quam elephantes edunt) *jubilationem, & lætum clamorem militum* ſignificat, aut *hymnum victoriæ*, teſtibus Heſychio, & Suida, quem Cæſar de bello Gallico *ululatu* etiam dixit; nunquam verò in re mœſta uſurpatur,

tum recreatus, occurrit fugientibus, ac repetere pugnam, reprimereque eos, atque in hostem conabatur reducere, altaque voce, ut resisterent, adhortabatur, certamenque ciebat. Quum vero effusa fuga circa eum fieret, neque quisquam hostiũ conspectu substineret, tensis ad cœlum manibus precatus Jovem est, fugã ut sisteret, ac rem Romanam ruentem, substineret restitueretque.

Hæc orantis multos Regis repressit verecundia, animumque, ablato timore, addidit. Restiterunt, ubi nunc Jovis statoris templum est. Tum redintegrato certamine impulerunt Sabinos ad Regiam, quam nunc vocant, & Vestæ Ædem. Hic eos iterare pugna molientes, terribile visu, & inauditum cohibuit spectaculum. Sabinorum filiæ, quæ rapta fuerunt ex diversis locis accurrere. Hæ per infesta arma, & cadavera cum clamore, & ululatu tanquam fanaticæ ad viros, & Patres intulerunt se, partim infantes in ulnis gestantes, partim crinibus resolutis, omnes tamen blandissimis nominibus, hinc Sabinos, hinc Romanos appellantes. Confestim sedaverunt utrosque, atque inter utramque etiam datus est iis locus. Jam ejulatus ab omnibus pariter perceptus est, speciesque commovit eos: multo magis oratio in obsecrationem, & precationem ex disceptatione, & querimonia desinens. Quo nostro, inquirent, merito in miserias tantas, & nuper, & hoc tempore incidimus. Vi sumus, & injuria a maritis raptæ, injuria nostra a fratribus, parentibus, propinquis hactenus neglecta, dum vinculis cum inimicissimis conglutinatæ arctissimis, timere raptoribus, & violatoribus cogamur præliantibus, & lugere cadentes. Neque enim vindicatum virgines advolastis a violatoribus, sed nunc a viris avellitis conjuges, & a liberis matres, qui miseris nobis tristius auxilium, quam neglectus ille fuit, & proditio fortis: illa nobis ex horum amore, & vestra miseratione hæc oblata sunt. Nam si alia belli causa esset, dandum hoc erat nobis, quæ vos soceros, avos, atque affines effecimus, ar-

Ρωμύλος ἐκ τῆς πληγῆς ἀναφέρων, ἐβούλετο μὲν εἰς τὰ ὅπλα χωρεῖν τοῖς φεύγουσιν ἐναντίως, καὶ μέγα βοῶν ἵστασθαι καὶ μάχεσθαι παρεκάλει. Πολλῆς δὲ τῆς φυγῆς αὐτῷ περιεχομένης, καὶ μηδενὸς ἀναστρέφειν τολμῶντος, ἀνατείνας ἐς οὐρανοὺς τὰς χεῖρας, ηὔξατο τῷ Διῒ στῆσαι τὸ στράτευμα, καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα πεσόντα μὴ περιϊδεῖν, ἀλλ' ὀρθῶσαι.

9. Γενομένης δὲ τῆς εὐχῆς, αἰδώς τι τοῦ βασιλέως ἔσχε πολλούς, καὶ θάρσος ἐκ μεταβολῆς παρέστη τοῖς φεύγουσιν· ἔστησαν οὖν πρῶτον, οὗ νῦν ὁ τοῦ Διός τοῦ Στάτωρος ἵδρυται νεώς, ὃν ἐπιστάσιον ἄν τις ἑρμηνεύσειεν· εἶτα συνασπίσαντες πάλιν, ἔωσαν ὀπίσω τοὺς Σαβίνους, ἐπὶ τὴν νῦν Ῥήγειαν προσαγορευομένην, καὶ τὸ τῆς Ἑστίας ἱερόν· Ἐνταῦθα δὲ αὐτοὺς ὥσπερ ἐξ ὑπαρχῆς μάχεσθαι παρασκευαζομένους, ἐπέσχε δεινὸν ἰδεῖν θέαμα καὶ λόγου κρείττων ὄψις· αἱ γὰρ ἡρπασμέναι θυγατέρες τῶν Σαβίνων ὤφθησαν ἄλλαχόθεν ἄλλαι μετὰ βοῆς καὶ ἀλαλαγμοῦ διὰ τῶν ὅπλων φερόμεναι, καὶ τῶν νεκρῶν, ὥσπερ ἐκ θεοῦ κάτοχοι, πρός τε τοὺς ἄνδρας αὐτῶν, καὶ τοὺς πατέρας· ἡ μὲν παιδία κομίζουσαι, νήπια πρὸς ταῖς ἀγκάλαις, αἱ δὲ τὴν κόμην προϊσχόμεναι λελυμένην· πᾶσαι δὲ ἀνακαλούμεναι τοῖς φιλτάτοις ὀνόμασι, ποτὲ μὲν τοὺς Σαβίνους, ποτὲ δὲ τοὺς Ῥωμαίους. Ἐπεκλάσθησαν οὖν ἀμφότεροι, καὶ διέσχον αὐταῖς ἐν μέσῳ καταστῆναι τῆς παρατάξεως· ὁ κλαυθμὸς ἅμα διὰ πάντων ἐχώρει, καὶ πολὺς οἶκτος ἦν πρός τε τὴν ὄψιν, καὶ τοὺς λόγους, ἔτι μᾶλλον ἐς ἱκεσίαν καὶ δέησιν ἐκ δικαιολογίας καὶ παῤῥησίας τελευτῶντας. Τί γὰρ ἔφασαν, ὑμᾶς δεινὸν ἢ λυπηρὸν ἐργασάμεναι, τὰ μὲν ἤδη πεπόνθαμεν, τὰ δὲ πάσχομεν τῶν σχετλίων κακῶν; ἡρπάσθημεν ὑπὸ τῶν νῦν ἐχόντων βίᾳ καὶ παρανόμως· ἁρπασθεῖσαι δ' ἠμελήθημεν ὑπ' ἀδελφῶν καὶ πατέρων καὶ οἰκείων χρόνον τοσοῦτον, ὅσος ἡμᾶς πρὸς τὰ ἔχθιστα κεράσας ταῖς μεγίσταις ἀνάγκαις, πεποίηκε νῦν ὑπὲρ τῶν βιασαμένων, καὶ παρανομησάντων δεδιέναι μαχομένων, καὶ κλαίειν θνησκόντων. Οὐ γὰρ ἤλθετε τιμωρήσοντες ἡμῖν παρθένοις οὔσαις ἐπὶ τοὺς ἀδικοῦντας, ἀλλὰ νῦν ἀνδρῶν ἀποσπᾶτε γαμετὰς καὶ τέκνων μητέρας, οἰκτροτέραν βοήθειαν ἐκείνης τῆς ἀμελείας καὶ προδοσίας βοηθοῦντες ἡμῖν ταῖς ἀθλίαις. Τοιαῦτα μὲν ἠγαπήθημεν ὑπὸ τούτων, τοιαῦτα δὲ ὑπὸ ὑμῶν ἐλεούμεθα· καὶ γὰρ εἰ δι' ἄλλην αἰ- τ'αν

DIO APUD ZONARAM.

nemine non plorante. Ae mulierum verbis adducti Duces, colloquio habito pepigerunt, ut manerent, quæ apud maritos manere vellent; omnis operis, omnisque ministerii, præterquam lanificii, immunes essent; &

οἱ ἐναντίοι, καὶ διέστησαν αὐταῖς ἐν μέσῳ εἶναι τῆς παρατάξεως, καὶ κλαυθμὸς ἅμα διὰ πάντων ἐχώρει. Διαλεχθέντων δὲ τῶν γυναικῶν, συνῆλθον ἐς λόγους οἱ ἡγεμόνες, καὶ συνέθεντο τῶν μὲν γυναικῶν αἱ βούλονται τοῖς ἔχουσι συνοικεῖν, παρ-

N O T AE.

patur, At ὀλολυγμὸς est *ululatus, ejulatus, & ploratus alto clamore*, quem Sabinas hic edidisse uterque author intendit; quæ *crinibus passis, scissaque veste, victo malis muliebri pudore ausæ* sunt *se inter tela volantia inferre*, ut ait Livius libro 1.

τίαν μάχεσθε, παύσασθαι, δι' ἡμᾶς, πενθεροὺς γεγονότας, καὶ πάππους, καὶ οἰκείους ὄντας, ἐχθρῶν· εἰ δ' ὑπὲρ ἡμῶν ὁ πόλεμός ἐστι, κομίσασθε ἡμᾶς μετὰ γαμβρῶν καὶ τέκνων, καὶ ἀπόδοτε ἡμῖν πατέρας καὶ οἰκείους, μηδ' ἀφέλησθε παῖδας καὶ ἄνδρας ἱκετεύομεν ὑμᾶς, μὴ πάλιν αἰχμάλωτοι γενέσθαι.

10 Τοιαῦτα πολλὰ τῆς Ἑρσιλίας προσαγορευούσης καὶ τῶν ἄλλων δεομένων, ἐσπείσθησαν ἀνοχαὶ καὶ συνῆλθον ἐς λόγους οἱ ἡγεμόνες· αἱ δὲ γυναῖκες ἐν τούτῳ τοῖς πατράσι, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς τοὺς ἄνδρας προσῆγον καὶ τέκνα, προσέφερόν τε τροφὴν καὶ ποτὸν τοῖς δεομένοις, καὶ τετρωμένους ἐθεράπευον οἴκαδε κομίζουσαι· καὶ παρεῖχον ὁρᾶν ἀρχούσας μὲν αὐτὰς τοῦ οἴκου, προσέχοντας δὲ τοὺς ἄνδρας αὐταῖς, μετ' εὐνομίας τιμὴν ἅπασαν νέμοντας. Ἐκ τούτου συντίθενται τῶν μὲν γυναικῶν τὰς βουλομένας συνοικεῖν τοῖς ἔχουσι, ὥσπερ εἴρηται, παντὸς ἔργου, καὶ πάσης λατρείας, πλὴν ταλασίας, ἀφειμένας· οἰκεῖν δὲ κοινῇ τὴν πόλιν Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους· καὶ καλεῖσθαι μὲν Ῥώμην ἐπὶ Ῥωμύλῳ τὴν πόλιν, Κυρίτας δὲ Ῥωμαίους ἅπαντας ἐπὶ τῇ Τατίου πατρίδι· βασιλεύειν δὲ κοινῇ καὶ στρατηγεῖν ἀμφοτέρους· ὅπου δὲ ταῦτα συνέθεντο, μέχρι νῦν Κομίτιον καλεῖται· κομῖρε γὰρ Ῥωμαῖοι τὸ συνελθεῖν καλοῦσι. Διπλασιασθείσης δὲ τῆς πόλεως, ἑκατὸν μὲν ἐκ Σαβίνων, Πατρίκιοι προσκατελέχθησαν, αἱ δὲ Λεγεῶνες ἐγένοντο πεζῶν μὲν ἑξακισχιλίων, ἱππέων δὲ ἑξακοσίων· φυλὰς δὲ τρεῖς καταστήσαντες, ὠνόμασαν τοὺς μὲν ἀπὸ Ῥωμύλου, Ῥαμνήσης· τοὺς δὲ ἀπὸ Τατίου, Τατιήνσης· τρίτους δὲ Λουκερήνσης διὰ τὸ ἄλσος, ἐς ὃ πολλοὶ καταφυγόντες ἀσυλίας διδομένης τοῦ πολιτεύματος μετέσχον· τὰ δ' ἄλση, λούκους ὀνομάζουσιν· ὅτι δ' ἦσαν αἱ φυλαὶ τοσαῦται, τοὔνομα μαρτυρεῖ· τρίβους γὰρ ἔτι νῦν τὰς φυλὰς καλοῦσι, καὶ Τριβούνους τοὺς φυλάρχους. Ἑκάστη δὲ φυλὴ δέκα φρατρίας εἶχεν, ἃς ἔνιοι λέγουσιν ἐπωνύμους εἶναι ἐκείνων τῶν γυναικῶν· τοῦτο δὲ δοκεῖ ψεῦδος εἶναι· πολλαὶ γὰρ ἔχουσιν ἀπὸ χωρίων τὰς προσηγορίας. Ἀλλὰ μέντοι πολλὰ ταῖς γυναιξὶ ἐς τιμὴν ἀπέδωκαν· ὧν καὶ ταῦτά ἐστιν. Ἐξίστασθαι μὲν ὁδοῦ βαδιζούσαις, αἰσχρὸν μηδένα μηδὲν εἰπεῖν παρούσης γυναικός, μηδ' ὀφθῆναι γυμνόν, ἢ δίκην φεύγειν παρὰ τοῖς ἐπὶ τῶν φονικῶν καθεστῶσι, φορεῖν δὲ καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν τὴν καλουμένην βοῦλλαν ἀπὸ τοῦ σχήματος ὅμοιον πομφόλυγι περιδεράιον τι καὶ περιπόρφυρον. Ἐβου-

arma ut poneretis: sin nos in causa sumus, abducite nos quæso cum generis, & liberis, ac reddite nobis parentes, cognatosque: abstrahere a prole, atque viris omittite, ne iterum captivæ reddamur.

Ea quum Hersilia diceret, orarentque cæteræ, induciis factis, procedunt ad colloquium Duces. Interea mulieres ad parentes, & fratres adducere viros, liberosque, reficere cibo, & potu eos, qui quærerent, saucios domum deportatos curare, ostendere domi se præesse, quanta viri in se indulgentia essent, quantaque charitate, & honore prosequerentur. Ita pax fit, ut quæ vellent mulieres, manerent apud eos, a quibus tenebantur ab omni opere, & obsequio, præterquam sacrificio, immunes: communem haberent Romani, & Sabini Urbem, Roma Urbs a Romulo, Romani omnes Quirites a Tatii Patria vocarentur, Regnum Ducibus domi, militiæque consociaretur. Locus ubi fœdus ictum fuit, hodie quoque a coëundo Comitium vocatur. Geminata Urbe centum ex Sabinis Senatores allecti, legiones constitutæ ex peditibus senis millibus, equitibus sexcentenis. Tribus tres, Ramnenses a Romulo, a Tatio Tatienses, Luceres a Luco, quo in asylum multi, qui confugerant, inviolati in Civitate recepti erant; quippe tres fuisse, & nomen Tribus, & Tribuni declarat. Singulæ denis constabant Curiis, quibus Sabinarum imposita nomina autumant quidam fuisse. Verum id quia a Regionibus cognomina complures habent, falsum videtur: quamvis multa constituerint in honorem fœminarum, ex quibus hæc sunt: decedere illis via, abomni obscœno dicto præsente muliere abstinere, non conspici nudum, aut apud Iudices rerum capitalium illas causam dicere, earum liberos gestare bullam ex figura, & similitudine colli ornamentum, & prætextam.

Con-

DIO APUD ZONARAM.

παντὸς ἔργου καὶ πάσης λατρείας, πλὴν ταλασίας ἀφειμένας, οἰκεῖν δὲ τὴν πόλιν Ῥωμαίους, Κυρίτας δὲ Ῥωμαίους ἐπὶ τῇ Τατίου πατρίδι Κυρίτα· βασιλεύειν δὲ κοινῇ καὶ στρατηγεῖν ἀμφοτέρους· ὁ δὲ τόπος, ἐν ᾧ τὰς συνθήκας ἔθεντο, καλεῖται (1) Κομίτιον τόπος, δηλαδὴ συνελεύσεως· κομῖρε γὰρ Ῥωμαῖοι, τὸ συνελθεῖν λέγουσι. Προσκατελέχθησαν δ' ἐν τοῖς Πατρικίοις (2) ἐκ τῶν Σαβίνων ἕτεροι ἑκατόν. Ἐβουλεύοντο δὲ οἱ βασιλεῖς

& Sabini æquo jure cum Romanis viverent: ipsaque urbs a Romulo, Roma; Populus Quirites, a Curibus Tatii patria, vocaretur: & ambo regnum & militare imperium consociarent. Locus, in quo fœdus ictum est, a coëundo, seu commeando, Comitium appellatur. Ex Sabinis centum in Patricios lecti sunt. Reges verò non statim communiter, sed cum suis uterque cen-

NOTAE.

1. C. Vatic. Κομίτιον· male.

2. C. Vatic. καὶ ἐκ Σαβίνων.

, Conſilia non ſtatim vocabant Reges in unum, ſed ſeparata primo cum ſuis uterque centuriis habebant, inde conveniebant omnes. Tatius habitabat ubi ædes nunc Monetæ eſt, Romulus ad pulchri littoris, quos vocant gradus, circa deſcenſum ex Palatio in Circum maximum. Quo loco referunt ſacram Cornum fuiſse, & fabulam attexunt, exercentem ſe Romulum torſiſſe ex Aventino lanceam, cujus erat corneum haſtile. Altè defixam cuſpidem convellere quum multi niterentur, neminem valuiſſe; laſcivientem autem, quæ lignum erat amplexa, humum, ramos & ſtipitem corni eximia germinaſſe proceritate. Eam poſteri ut rem ſanctiſſimam magna religione venerâtes muro cinxerunt. Qua ſicubi viſa eſset minus frondeſcere, vel vireſcere, ſed marceſcere, & areſcere, id clamore ille illico ſignificabat obviis quibuſque, qui ſicut ad reſtinguendum incendium, aquam conclamabant, ſimul concurſus fiebat, undique vaſa plena eo aqua portantium. Cajo autem Cæſare gradus inſtaurante, quum opifices tellurem adhærentem arbori circumfoderent imprudentes, plane corruperunt radices, ac contabuit arbor. Menſes acceperunt Sabini Romanorum. Romulus ab illis eſt ſcuta mutuatus, ſuaque ac Romanorum, qui ferre ante parmas Argolicas ſolebant, arma mutavit. Feſtos dies, & ſacra inter ſe promiſcua habuere: quæ adferret utraque gens non antiquarunt, inſtituerunt inſuper nova, ex quibus matronalia ſunt, ob bellum diremptum conceſsa fœminis, itemque Carmentalia. Carmentam ajunt quidam Parcam eſse, hominum generationis præſidem. Unde colitur a matribus familias. Alii Arcadis Evandri memorant conjugem fuiſse fatidicam, & verſibus oracula ſolitam reddere: propterea a Carminibus dictam Carmentam, quum Nicoſtratæ verum nomen eſset. Hæc quidem vulgaris eſt opinio. Alii verò probabilius Carmentam interpretantur, quaſi mente carentem, ex furore fanatico. De Paliliis ſupra eſt dictum. Lupercalia ex tempore dicas luſtralia eſse, quia diebus nefaſtis aguntur. Menſis Februarii, quem interpreteris luſtralem. Diem Veteres Februarum vocabant. Videtur verò e nomine ſolemnitas illa admodum vetuſta, ab Arcadibus Evandri comitibus accepta. Cæterum hæc vulgata eſt fama: nam deduci nomen potuit a Lupa: quod inde Luperci (unde educatum Romulum ferunt) auſpicari cernamus curſum per Urbem. Fama eſt Romulum etiam ignem primum conſe-

craſ-

11. Ἐβουλεύοντο δὲ οἱ βασιλεῖς οὐκ εὐθὺς ἐν κοινῷ μετ᾽ ἀλλήλων, ἀλλ᾽ ἑκάτερος πρότερον ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἑκατὸν, εἶτα ἐς ταὐτὸν ἅπαντας συνῆγον· ᾤκει δὲ Τάτιος μὲν, ὅπου νῦν ὁ τῆς Μονήτης ναός ἐστι, Ρωμύλος δὲ παρὰ τοὺς λεγομένους, βαθμοὺς καλῆς ἀκτῆς. Οὗτοι δὲ εἰσὶ περὶ τὴν ἐς ἱππόδρομον τὸν μέγαν ἐκ Παλαντίου κατάβασιν· ἐνταῦθα δὲ καὶ τὴν κράνειαν ἔφασαν τὴν ἱερὰν γεγονέναι μυθολογοῦντες, ὅτι πειρώμενος ὁ Ρωμύλος αὐτοῦ λόγχην ἀκοντίσειεν ἀπὸ τοῦ Ἀοεντίνου, τὸ ξυστὸν ἔχουσαν κρανείας. Καταδύσης δὲ τῆς αἰχμῆς ἐς βάθος, ἀνασπάσαι μὲν οὐδεὶς, πειρωμένων πολλῶν, ἴσχυσε· τὸ δὲ ξύλον ἔστησεν ἡ γῆ ζώφυτος οὖσα καὶ βλαστοὺς ἀνῆκε, καὶ στέλεχος εὐμέγεθες κρανείας ἔτρεψε. Τοῦτο δ᾽ οἱ μετὰ Ρωμύλον, ὡς ὄντι τῶν ἁγιωτάτων ἱερῶν, φυλάττοντες καὶ σεβόμενοι, περιετείχισαν· ὅτῳ δὲ προσιόντι δόξειε μὴ θαλερὸν εἶναι, μηδὲ χλωρὸν, ἀλλ᾽ οἷον ἀτροφεῖν καὶ φθίνειν, ὁ μὲν εὐθὺς ἔφραζε κραυγῇ τοῖς προστυγχάνουσιν· οἱ δ᾽ ὥσπερ ἐμπρησμῷ βοηθοῦντες, ἐβόων ὕδωρ, καὶ συνέτρεχον πανταχόθεν, ἀγγεῖα πλήρη κομίζοντες ἐπὶ τὸν τόπον· Γαΐου δὲ Καίσαρος, ὥς φασι, τὰς ἀναβάσεις ἐπισκευάζοντος, καὶ τῶν τεχνιτῶν περιορυττόντων τὰ πλησίον, ἔλαθον αἱ ῥίζαι κακωθεῖσαι παντάπασι, καὶ τὸ φυτὸν ἐμαράνθη. Μῆνας μὲν οὖν οἱ Σαβῖνοι τοὺς Ρωμαίων ἐδέξαντο, θυρεοῖς δὲ τοῖς ἐκείνων ὁ Ρωμύλος ἐχρήσατο, καὶ μετέβαλε τὸν ὁπλισμὸν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν Ρωμαίων, Ἀργολικὰς πρότερον ἀσπίδας φορούντων. Ἑορτῶν δὲ καὶ θυσιῶν ἀλλήλοις μετεῖχον, ἃς μὲν ἦγε τὰ γένη πρότερον οὐκ ἀνελόντες, ἑτέρας δὲ θέμενοι καινὰς, ὧν ἥ τε τῶν Ματρωναλίων ἐστὶ, δοθεῖσα ταῖς γυναιξὶν ἐπὶ τῇ τοῦ πολέμου καταλύσει, καὶ ἡ τῶν Καρμενταλίων· τὴν δὲ Κάρμενταν οἴονταί τινες μοῖραν εἶναι, κυρίαν ἀνθρώπων γενέσεως· διὸ καὶ τιμῶσιν αὐτὴν αἱ μητέρες. Οἱ δὲ, τὴν τοῦ Εὐάνδρου τοῦ Ἀρκάδος γυναῖκα, μαντικήν τινα καὶ φοιβαστικὴν ἐμμέτρων χρησμῶν γενομένην, Καρμένταν ἐπονομασθῆναι, (τὰ γὰρ ἔπη, κάρμινα καλοῦσι) Νικοστράτη δὲ ἦν ὄνομα κύριον αὐτῇ· καὶ τοῦτο μὲν ὁμολογεῖται· τὴν δὲ Καρμένταν ἔνιοι πιθανώτερον ἀφερμηνεύουσιν, οἷον ἐστερημένην νοῦ διὰ τὰς ἐν τοῖς ἐνθουσιασμοῖς παραφροσύνας· Τὸ μὲν γὰρ στέρεσθαι, καρῆρε, μέντεμ δὲ τὸν νοῦν ὀνομάζουσι. Περὶ δὲ τῶν Παλιλίων προείρηται· τὰ δὲ Λουπερκάλια, τῷ μὲν χρόνῳ δόξειεν ἂν εἶναι καθάρσια, δρᾶται γὰρ ἐν ἡμέραις ἀποφράσι τοῦ Φεβραρίου μηνὸς, ὃν καθάρσιον ἄν τις ἑρμηνεύσειε, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ παλαιὸν ἐκάλουν Φεβράτην· τοὔνομα δὲ τῆς ἑορτῆς ἑλληνιστὶ σημαίνει λύκαια, καὶ δοκεῖ διὰ τοῦτο παμπάλαιος ἀπ᾽ Ἀρκάδων εἶναι τῶν παρ᾽ Εὐάνδρον. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν κοινόν ἐστι· δύναται γὰρ ἀπὸ τῶν Λυκαίνης γεγονέναι τοὔνομα·

μα·

μα· καὶ γὰρ ἀρχομένους τῆς περιδρομῆς τοὺς Λουπέρκους ὁρῶμεν ἐντεῦθεν ὅπου τὸν Ῥωμύλον ἐκτεθῆναι λέγουσι. Λέγεται δὲ καὶ τὴν περὶ τὸ πῦρ ἁγιστείαν Ῥωμύλον καταστῆσαι πρῶτον, ἀποδείξαντα παρθένους ἱερὰς, Ἑστιάδας προσαγορευομένας· οἱ δὲ τοῦτο μὲν ἐς Νουμᾶν ἀναφέρουσι, τὰ δ' ἄλλα τὸν Ῥωμύλον διαφερόντως θεοσεβῆ, ἔτι δὲ μαντικὸν ἱστοροῦσι γενέσθαι, καὶ φορεῖν ἐπὶ μαντικῇ τὸ καλούμενον λίτυον. Ἔστι δὲ καμπύλη ῥάβδος, ᾗ τὰ πλίνθια καθεζομένους ἐπ' οἰωνῶν διαγράφειν· τοῦτο δ' ἐν Παλατίῳ φυλαττόμενον ἀφανισθῆναι παρὰ τὰ κελτικὰ τῆς πόλεως ἁλούσης. Εἶτα μέντοι τῶν βαρβάρων πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀπολωλόσι καὶ διεφθαρμένοις. Ἔθηκε δὲ καὶ νόμους τινὰς, ὧν σφοδρὸς μέν ἐστιν ὁ γυναικὶ μὴ διδοὺς ἀπολείπειν ἄνδρα, γυναῖκα δὲ διδοὺς ἐκβάλλειν ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων, ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ, καὶ μοιχευθεῖσαν. εἰ δ' ἄλλως τις ἀποπέμψαιτο, τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ μὲν τῆς γυναικὸς εἶναι, τὸ δὲ τῆς Δήμητρος ἱερὸν κελεύων· τὸν δ' ἀποδόμενον γυναῖκα, θύεσθαι χθονίοις θεοῖς· ἴδιον δὲ, τὸ μηδεμίαν δίκην κατὰ πατροκτόνων ὁρίσαντα, πᾶσαν ἀνδροφονίαν, πατροκτονίαν προσειπεῖν· ὡς τούτου ἐναγοῦς, ἐκείνου δὲ ἀδυνάτου. Καὶ μέχρι χρόνων πολλῶν ἔδοξεν ὀρθῶς ἀπογνῶναι τὴν τοσαύτην ἀδικίαν· οὐδεὶς γὰρ ἔδρασε τοιοῦτον οὐδὲν ἐν Ῥώμῃ σχεδὸν ἐτῶν ἑξακοσίων διαγενομένων. Ἀλλὰ πρῶτος μετὰ τὸν Ἀννιβαϊκὸν πόλεμον, ἱστορεῖται Λεύκιος Ὅστιος πατροκτόνος γενέσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανὰ περὶ τούτων.

12. Ἔτει δὲ πέμπτῳ τῆς Τατίου βασιλείας οἰκεῖοί τινες αὐτοῦ, καὶ συγγενεῖς πρέσβεσιν ἀπὸ Λαυρέντου βαδίζουσιν ἐς Ῥώμην ἐντυχόντες, καθ' ὁδὸν ἐπεχείρουν ἀφαιρεῖσθαι τὰ χρήματα βίᾳ, καὶ μὴ προϊεμένους, ἀλλ' ἀμυνομένους ἀνεῖλον. Ἔργου δὲ δεινοῦ τολμηθέντος, ὁ μὲν Ῥωμύλος εὐθὺς δεῖν ᾤετο κολάζεσθαι τοὺς ἀδικήσαντας, ὁ δὲ Τάτιος ἐξέκρουε καὶ παρῆγε· καὶ τοῦτο μόνον αὐτοῖς ὑπῆρξεν αἴτιον ἐμφανοῦς διαφορᾶς, τὰ δ' ἄλλα κατακοσμοῦντες ἑαυτοὺς, ὡς ἐνὶ μάλιστα κοινῶς ἐχρῶντο· καὶ μεθ' ὁμονοίας τοῖς πράγμασιν· οἱ δὲ τῶν ἀνῃρημένων οἰκεῖοι, πάσης ἐξειργόμενοι·

crasse, virginesque legisse, quas Vestales vocant. Alii tribuunt id Numæ. Mire alioque Romulum fuisse tradunt religiosum, augurandique peritum, atque eam ob scientiam lituum gestasse. Est lituus, bacillus incurvus, quo qui auspicantur, Templa capiunt. Hunc in Capitolio ferunt servari solitum, sed capta a Gallis Urbe perditum, mox ejectis illis inter cætera incensa omnia, & corrupta multo obrutum cinere inventum fuisse, intactum autem ab igne. Leges Romulus nonnullas tulit: ex quibus illa dura est, quæ mulieri a viro vetat divertere, at viro permittit illam, veneficio sublatis liberis, vel subdito partu, vel adulterio admisso, repudiare. Sin alia de causa domo exegerit eam, partem bonorum viri attribuit mulieri, partem Cereri consecravit. Qui repudiasset uxorem, Deos manes placaret. Singulare est, quod qui pœnam in eos, qui parentes necaverunt, nullam sanxerit; quodvis homicidium parricidii designaverit nomine, tanquam hoc nefario facinore, illo inaudito. Nam annis prope totis sexcentis, nemo Romæ se isti facinori obligavit: sed Patrem interemisse L. Ostius a secundo bello Punico primus fertur. Hactenus de illis satis.

Porro familiares quidam Tatii, & propinqui, anno ejus Regni quinto, Laurentum legatos, in quos proficiscentes Romam inciderant in itinere, spoliare sunt aggressi, quos repugnantes, & se defendentes, obtruncaverunt. Romulus facinore perpetrato tam atroci, confestim supplicio afficiendos censebat autores: Tatius rem rejiciebat, ac dissimulabat. Unde aperta est inter eos dissentio exorta, quum alioqui summa moderatione, & concordia Regnum administrarent communiter. cæsorum necessarii quum pænas jure Gentium per Tatium non con-

DIO APUD ZONARAM.

σιλεῖς οὐκ εὐθὺς ἐν κοινῷ μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἑκάτερος πρότερον ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἑκατὸν, εἶτα εἰς τὸ αὐτὸ πάντες συνήγοντο.

4. Ἔτει δὲ πέμπτῳ τοῦ Τατίου Ῥωμύλῳ συμβασιλεύοντος, συγγενεῖς αὐτοῦ πρέσβεσι καθ' ὁδὸν ἐντυχόντες, εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λαυρέντου βαδίζουσιν ἐπεχείρουν ἀφαιρεῖσθαι βίᾳ τὰ χρήματα ἃ ἐπήγοντο, καὶ μὴ προϊεμένους, ἀλλ' ἀμυνομένους ἀνεῖλον. Ὁ μὲν οὖν Ῥωμύλος κολάσαι τοὺς ἀδικήσαντας ἐψηφίζετο· ὁ δὲ Τάτιος ἐξέκρουε, καὶ παρῆγε· καὶ τοῦτο μόνον ὑπῆρξεν αἴτιον σφίσι διαφορᾶς ἐμφανοῦς. Οἱ δὲ τῶν ἀνῃρημένων οἰκεῖοι μὴ τυγχάνοντες δίκης, ἐν Ἀλβανῷ (1) θύοντα μετὰ Ῥωμύλου τὸν Τάτιον, προσπεσόντες κτείνουσι, τὸν δὲ Ῥωμύλον

centum Patribus seorsim deliberarunt: deinde in locum unum omnes convenere.

Anno quinto Tatii cum Romulo regnantis, propinqui Regis Tatii, Laurentium legatos Romam ituros, in itinere spoliare aggressi, repugnantes, & se suaque defendentes, occiderunt. Ac Romulo injurios, puniendos esse decernente, Tatio pœnam eludente ac differente, Reges hac una in re dissenserunt. Cæterum propinqui, jure negato, Tatium in Albano cum Romulo sacrificantem, concursu facto, interficiunt; Romulum ut virum justum laudibus prosequentes. Sabinos

NOTAE.

(1) Dio apud Zonaram, correxit, ἐν Ἀλβανῷ. Quod certius est indicium, non ex Plutarcho excerpsisse Zonaram, alias ex eo & hunc nævum exscripsisset: sed ex Dione. ut ostendimus. Cæterum Vat. Cod. 136. eadem hoc ordine legit: ἃ ἐπήγοντο χρήματα ἀφαιρεῖσθαι βίᾳ ἐπεχείρουν. Pro κολάσαι habet κολάζεσθαι; pro ἐψηφίζετο, habet ἐψηφίσατο.

consequerentur, sacrificantem cum Romulo Lavinii adorti interfecere: Romulum ut virum justum honorificè sunt eum favore prosecuti. Ille corpus Tatii magno honore Romam delatum, tumulavit in Aventino ad Armilustrium, cædem tamen plane neglexit persequi. Sunt qui scribant, metu perculsos Laurentes Tatii percussores dedisse, sed Romulum cæde pensatam cædem præfatum, eos noxa solvisse. Adeo sermonibus jactitatum, & habitum, ut a Regni socio liberaretur, accidisse ideo non invito. Verum nihil hinc tumultus, nihil seditionis ortum ab Sabinis est, sed partim favore in illum, partim metu potentiæ, alii pro Deo eum habentes, uno, & constanti animo illum coluere. Multæ etiam exteræ nationes suspiciebant Romulum. Prisci Latini missis legatis amicitiam cum eo, & societatem junxere. Fidenas cepit vicinam Romæ Urbem (ut quidam Autores sunt) ex improviso immisso equitatu: quibus in mandatis dederat, ut cardines excinderent portarum, mox oppressit, nec opinantes. Alii tradunt, quum occupassent illi invadere fines Romanos, populabundique agrum, & Suburbium fœde vastassent, insidiis Romulum circumventos, plurimos occidisse, atque Urbe eorum potitum esse. Non excidit eam tamen, neque solo æquavit, sed Coloniam Romanam illuc missis ad eam incolendum duobus millibus quingentis Civibus, idibus Aprilis deduxit. Subinde pestilentia ingruit, quæ mortem subitam inferens non trahebat morbum. Vulgabatur, & in fruges, pecudesque, inde magna sterilitas orta. Sanguine quoque pluit. Unde præter fatales calamitates incessit animis gravis superstitio. Enim verò, ubi eadem Laurentes lues infestavit, tum pro certo habitum, ob necem tam Tatii, quam legatorum jure non vindicatam, ultionem divinam utramque persequi Civitatem. Deditis post homicidis, & supplicio utrinque affectis perspicue malū est mitigatum, lustravitque Romulus, Ur-

μενοι δίκης νομίμου διὰ τὸν Τάτιον, ἀποκτιννύουσιν αὐτὸν ἐν Λαουϊνίῳ θύοντα μετὰ Ρωμύλου, προσπεσόντες· τὸν δὲ Ρωμύλον, ὡς δίκαιον ἄνδρα προύπεμψαν εὐφημοῦντες· ὁ δὲ, τὸ μὲν σῶμα τοῦ Τατίου κομίσας ἐντίμως ἔθαψε, καὶ κεῖται περὶ τὸ καλούμενον Ἀρμιλούστριον ἐν Ἀουεντίνῳ. Τῆς δὲ δίκης, τοῦ φόνου παντάπασιν ἠμέλησεν. Ἔνιοι δὲ τῶν συγγραφέων ἱστοροῦσι, τὴν μὲν πόλιν τῶν Λαυρεντίων φοβηθεῖσαν ἐκδιδόναι τοὺς αὐτόχειρας Τατίου, τὸν δὲ Ρωμύλον ἀφεῖναι, φήσαντα φόνον φόνῳ λελύσθαι· τοῦτο δὲ, λόγον μέν τινα παρέσχε καὶ ὑποψίαν, ὡς ἀσμένως γέγονεν αὐτῷ τὸ τοῦ συνάρχοντος ἀπηλλαγῆναι. Τῶν δὲ πραγμάτων οὐδὲν διετάραξεν, οὐδὲ διεστασίασε τοὺς Σαβίνους, ἀλλ᾽ οἱ μὲν εὐνοίᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν οἱ δὲ φόβῳ τῆς δυνάμεως, οἱ δ᾽ ὡς θεῷ χρώμενοι, ἐς πᾶσαν εὔνοιαν θαυμάζοντες διετέλουν· ἐθαύμαζον δὲ πολλοὶ, καὶ τῶν ἐκτὸς ἀνθρώπων τὸν Ρωμύλον· οἱ δὲ προσενέστεροι Λατῖνοι πέμψαντες αὐτῷ φιλίαν ἐποιήσαντο καὶ συμμαχίαν. Φιδήνας δὲ εἷλεν, ἀστυγείτονα τῆς Ρώμης πόλιν, ὡς μὲν ἔνιοί φασιν, ἐξαίφνης τοὺς ἱππέας πέμψας, καὶ κελεύσας ὑποτεμεῖν τῶν πυλῶν τοὺς στροφίγγας, εἶτ᾽ ἐπιφανεὶς αὐτοῖς ἀπροσδοκήτως· ἕτεροι δὲ, λέγουσι, προτέρους ἐκείνους ἐμβαλόντας ἐλάσασθαί τε λείαν, καὶ καθυβρίσαι πολλὰ τὴν χώραν, καὶ τὸ προάστειον. Ἐνέδρας δὲ τὸν Ρωμύλον θέμενον αὐτοῖς, καὶ διαφθείραντα πολλοὺς, λαβεῖν τὴν πόλιν· οὐ μὴν ἀνεῖλεν, οὐδὲ κατέσκαψεν, ἀλλὰ Ρωμαίων ἐποίησεν ἀποικίαν· δισχιλίους καὶ πεντακοσίους ἀποστείλας οἰκήτορας, εἰδοῖς Ἀπριλλίαις. Ἐκ τούτου λοιμὸς ἐμπίπτει, θανάτους μὲν αἰφνιδίους ἀνθρώποις ἄνευ νόσων ἐπιφέρων, ἁπτόμενος δὲ καὶ καρπῶν ἀφορίας καὶ θρεμμάτων ἀγονίας. Ὗσθη δὲ καὶ σταγόσιν αἵματος ἡ πόλις, ὥστε πολλὴν προσγενέσθαι τοῖς ἀναγκαίοις πάθεσι δεισιδαιμονίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς τὸν Λαυρεντὸν οἰκοῦσιν ὅμοια συνέβαινεν, ἤδη παντάπασιν ἐδόκει τῶν ἐπὶ Τατίου συγκεχυμένῃ δικαίων, ἐπί τε τοῖς πρέσβεσι φονευθεῖσι, μήνιμα δαιμόνιον ἀμφοτέρας ἐλαύνειν τὰς πόλεις. Ἐκδοθέντων δὲ τῶν φονέων καὶ κολασθέντων παρ᾽ ἀμφοτέροις, ἐλώφησεν ἐπιδήλως τὰ δεινά· καὶ καθαρμοῖς ὁ Ρωμύλος ἥγνισε τὰς πόλεις, οὓς ἔτι νῦν ἱστο-

DIO APUD ZONARAM.

nos sui Ducis cædes non turbavit, quo minus, partim benevolentia erga Romulum, partim ejus potentiæ metu, parerent. Deinde Romæ pestilentia laboratum, hominibus sine morbis repente morientibus, ac sterilitate agrorum, & pecudum; & sanguineæ guttæ depluerunt. Cum Laurentibus etiam similia accidissent, opi-

μύλον ὡς δίκαιον ἄνδρα σὺν εὐφημίαις προέπεμψαν. Οὐ μὴν ἐτάραξεν [1] τοὺς Σαβίνους ὁ φόνος τοῦ ἄρχοντος σφῶν, ἀλλ᾽ οἱ μὲν εὐνοίᾳ τῇ πρὸς Ρωμύλον, οἱ δὲ φόβῳ τῆς δυνάμεως ὑπακούοντες διετέλουν. Εἶτα λοιμὸς ἐμπίπτει τῇ Ρώμῃ, θανάτους αἰφνιδίους ἀνθρώποις ἐπιφέρων, νόσων χωρὶς, καὶ ἀφορία καρπῶν, καὶ θρεμμάτων ἀγονία. Ὗσθη δὲ καὶ σταγόσιν αἵματος ἡ πόλις· ὅμοι-

N O T AE.

[1] Cod. Vatic. hæc iste ordine habet: τοὺς δὲ Σαβίνους, ὁ φόνος τοῦ σφῶν ἄρχοντος οὐκ ἐτάραξε. Item, πρὸς τὸν Ρωμύλον. Item, καὶ τοῖς Λαυρεντίοις. Item, τὸν τοῦ Τατίου.

ἱστοροῦσιν ἐπὶ τῆς Φερεντίνης πύλης συντελεῖσθαι.

13. Πρὶν δὲ λῆξαι τὸν λοιμὸν, ἐπέθεντο Καμάριοι Ῥωμαίοις, καὶ κατέδραμον τὴν χώραν, ὡς ἀδυνάτων ἀμύνεσθαι διὰ τὸ πάθος. Εὐθὺς οὖν ὁ Ῥωμύλος ἐστράτευσεν ἐπ' αὐτοὺς, καὶ μάχῃ κρατήσας, ἑξακισχιλίους ἀπέκτεινε· καὶ τὴν πόλιν ἑλὼν, τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν περιγενομένων ἐς Ῥώμην ἐξῴκισε, τῶν δ' ὑπομενόντων διπλασίους ἐκ Ῥώμης κατῴκισεν ἐς τὴν Καμαρίαν, Σεξτιλίαις καλάνδαις. Τοσοῦτον αὐτῷ περιῆν πολιτῶν ἑκκαίδεκα ἔτη σχεδὸν οἰκοῦντι τὴν Ῥώμην· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις λαφύροις, καὶ χαλκοῦν ἐκόμισε τέθριππον ἐκ Καμαρίας· τοῦτο δὲ ἀνέστησεν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, ποιησάμενος ἑαυτὸν ὑπὸ νίκης στεφανούμενον. Οὕτω δὲ ῥωννυμένοις τοῖς πράγμασιν, οἱ μὲν ἀσθενέστεροι τῶν προσοίκων, ὑπεδύοντο, καὶ τυγχάνοντες ἀδείας ἠγάπων· οἱ δὲ δυνατοὶ, δεδιότες καὶ φθονοῦντες, οὐκ ᾤοντο δεῖν περιορᾶν, ἀλλ' ἐνίστασθαι τῇ αὐξήσει, καὶ κολούειν τὸν Ῥωμύλον. Πρῶτοι δὲ Τυρρηνῶν Οὐήϊοι χώραν κεκτημένοι πολλὴν, καὶ μεγάλην πόλιν οἰκοῦντες, ἀρχὴν ἐποιήσαντο πολέμου, Φιδήνας ἀπαιτεῖν, ὡς προσηκούσας αὐτοῖς· τὸ δ' οὐκ ἄδικον ἦν μόνον, ἀλλὰ καὶ γελοῖον, ὅτι κινδυνεύουσι τότε καὶ πολεμουμένοις οὐ προσαμύναντες, ἀλλ' ἐάσαντες ἀπολέσθαι τοὺς ἄνδρας, οἰκίας καὶ γῆν ἀπαιτοῖεν, ἄλλων ἐχόντων. Καθυβρισθέντες οὖν ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου ἐν ταῖς ἀποκρίσεσι δίχα διεῖλον ἑαυτοὺς, καὶ τῷ μὲν, ἐπέκειντο τῷ Φιδηνῶν στρατεύματι, τῷ δὲ, πρὸς Ῥωμύλον ἀπήντων. Πρὸς μὲν οὖν Φιδήναις δισχιλίους Ῥωμαίων κρατήσαντες ἀπέκτειναν· ὑπὸ Ῥωμύλου δὲ νικηθέντες, ὑπὲρ ὀκτακισχιλίους ἀπέβαλον. Αὖθις δὲ περὶ Φιδήνην ἐμαχέσαντο, καὶ τὸ μὲν πλεῖστον ἔργον αὐτοῦ Ῥωμύλου γενέσθαι, τέχνην τε μετὰ τόλμης πᾶσαν ἐπιδειξαμένου, ῥώμῃ τε καὶ ποδωκίᾳ πολὺ δόξαντος ἀνθρωπίνης κρείττονι κεχρῆ-

χρῆ-

Urbesque expiationibus, quas hodie quoque tradunt ad portam Ferentinam celebrari.

Pestilentia etiam nunc grassante, Camerii fecerunt in fines Romanos incursionem, quasi peste Romanis ad vim propulsandam impeditis. At Romulus infesto exercitu movit, ac prælio eos fudit, occidit sex millia, expugnatoque horum oppido, dimidium ejus, quod bello reliquum fuerat, Romam habitatū traduxit, Camerium Colonos Romanos bis totidem, quam ibi relicti ex Cameriis fuerant, Cal. Sextil. scripsit. Tantum illi sexdecim prope annis a cōdita Urbe supererat Civium. Inter cæterā prædam ex Camerio æneum attulit currum, atque eum in templo Vulcani dedicavit, cui imposuit statuam suam a victoria coronatam. Ita convalescente Romana re, imbecilliores accolæ observabant Romanos, contenti securitate: Validiores partim metu, partim invidia non negligendum, sed occurrendum ducebant incremento eorum. Romulumque reprimendum. Vejentes, qui latum agrum, & amplam colebant Urbem inter Hetruscos, occupant principes bellum facere Fidenis repetitis, quas asserebant pro suis. Id verò non modo iniquum, sed erat ridiculum etiam, qui laborantibus, & bello pressis auxilium non tulissent, sed opprimi sivissent homines, ut tecta nunc, & agrum ab aliis reposcerent dominis. Itaque a Romulo cum contumelioso responso dimissi, bipertito exercitu hinc adorti sunt Fidenatium copias, hinc Romulo occurrerunt. Apud Fidenas victores interemerunt duo millia Civium Romanorum: a Romulo fusi amplius octo millia desideravere. Iterum ad Fidenas conflixerunt, ubi victoriam, præcipue virtute partam Romuli fuisse, cujus consilium cum pari audacia eluxit, roburque, & pernicitas plusquam humana, omnes fatentur. Quod autem ja-

cti-

DIO APUD ZONARAM.

ὅμοια δὲ καὶ Λαυρεντίοις συνέβαινεν. Ἐδόκει τε νῦν διὰ τὸν Τατίου φόνον, καὶ τοὺς παρὰ τῶν Σαβίνων ἀνῃρημένους πρέσβεις τονηλατεῖν τὴν πόλιν, δαιμόνιον Μήνιμα· ἐκδοθέντων δὲ τῶν φονέων καὶ κολασθέντων, ἐλώφησεν τὰ δεινά. Ῥωννυμένων δὲ τῶν πραγμάτων Ῥωμαίοις, οἱ μὲν ἀσθενέστεροι τῶν προσοίκων ὑπεῖκον αὐτοῖς, οἱ δυνατοὶ δὲ οὐκ ᾤοντο δεῖν περιορᾶν, ἀλλὰ κωλύειν τὴν αὔξησιν· πρῶτοι δὲ Τυρρηνῶν (1) Οὐήϊοι ἀρχὴν ἐποιήσαντο πολέμου. Συμβαλόντες οὖν καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες, ὁμολογίαν ἐποιήσαντο καὶ φιλίαν, ἐπὶ ἐνιαυτοὺς ἑκατὸν, καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀρίστων (2) παρέσχον ἐς ὁμηρείαν πεντήκοντα. Ἐθριάμβευσεν οὖν τούτους νικήσας Ῥωμύλος· ὅθεν ἐπαρθεὶς ταῖς παραλόγοις εὐτυχίαις, καὶ βαρυτέρῳ φρονήματι χρώμενος, ἐξίστατο τοῦ δημοτικοῦ καὶ

καὶ

opinio fuit, Numen cædis Tatii, & Legatorum, quos Sabini trucidarant, exigere pœnas. Homicidis ad supplicium deditis, mala illa desierunt. Crescentibus Romanorum viribus, ex finitimis populis imbecilliores cedebant; potentioribus verò non conniven-dum esse ratis, sed incrementa prohibenda; primi Tyrrhenorum Veji occupant bellum facere. Congressis, multisque amissis, pactione inducias in centum annos impetrarunt; quinquaginta ex optimatibus, obsidibus datis. His superatis, Romulus triumphavit: atque inde mirandis successibus, elatior & gravior factus, relicta mutataque populari consuetudine, se ad odiosæ, & molestæ monarchiæ habi-

tum

NOTAE.

[1] C. Vat. Οὐῆροι. male. [2] Cod. Vatic. παρέσχον ὁμήρους πεντήκοντα. cum Plutarcho.

ctitant nonnulli, sane quam est fabulosum, atque adeò a fide abhorrens prorsus, quatuordecim millium cæsorum suamet manu, amplius dimidium interfecisse Romulum. Nam simile commentum jactant de Aristomene Messenii, trecentas eum victimas mactavisse, ob totidem cæsos Lacedæmonios. Terga dantes non est Romulus insecutus eos, qui superstites erant, sed infectum exercitum Urbi eorum admovit. Illi ubi tanta fracti calamitate fuerunt, ad preces conversi, fœdus, & pacem in centum annos fecere. Mulctati sunt magna agri portione, quod Septimagium, idest septimam portionem, vocant, &, quæ juxta fluvium erant, salinis. Obsides tradiderunt ex primoribus quinquaginta. Ob hanc quoque victoriam triumphavit idibus Octobris. Duxit in eo cum alios multos captivos, tum Vejentium Ducem jam senem, qui imprudenter visus fuerat, & præter ætatem imperitè Remp. gessisse. Unde mansit, quum ob partam victoriam sacrificant, ut senem per forum ad Capitolium traducant prætextatum, cui bullam puerilem addunt, & proclamat præco, Sardeis venales: nam Sardinorum fama est, Hetruscos colonos esse. Sunt autem Urbs Verii, Hetruriæ.

Hoc novissimum, quod gessit Romulus, bellum fuit. Inde id quod multi, adeoque præter pauca exempla, fecerunt omnes, qui magno, & mirabili fortunæ successu ad amplas adspiraverunt opes, & fastigium, nec ille declinavit: verum rebus gestis elatus, animoque insolescens reliquit comitatem illam popularem, quam odioso commutavit dominatu, atque ex habitu quo ornavit se, pupugit cives. Siquidem tunica vestiebatur purpurea, ac toga prætexta. Responsa dabat ex solio reclivi. Stipabat eum perpetuo globus juvenum, qui a ministerii velocitate dicti Celeres fuere. Præce-

χρῆσθαι, πάντες ὁμολογοῦσι· Τὸ δ' ὑπ' ἐνίων λεγόμενον, κομιδῆ μυθῶδές ἐστι, μᾶλλον δὲ ὅλως ἄπιστον, ὅτι μυρίων καὶ τετρακισχιλίων πεσόντων, ὑπὲρ ἡμίσεις ἦσαν οὓς αὐτὸς ἰδίᾳ χειρὶ Ῥωμύλος ἔκτεινεν. ὅπου καὶ Μεσσήνιοι κόμπῳ χρήσασθαι δοκοῦσιν, περὶ Ἀριστομένους λέγοντες, ὡς τρὶς ἑκατομφόνια θύσειεν ἀπὸ Λακεδαιμονίων. Γενομένης δὲ τῆς τροπῆς, ἀφεὶς φεύγειν τοὺς περιόντας ὁ Ῥωμύλος, ἐπ' αὐτὴν ἐχώρει τὴν πόλιν· οἱ δ' οὐκ ἠνέσχοντο μεγάλης συμφορᾶς γενομένης, ἀλλὰ δεηθέντες ὁμολογίαν ἐποιήσαντο, καὶ φιλίαν ἐς ἔτη ἑκατὸν, χώραν τε πολλὴν προέμενοι τῆς ἑαυτῶν, ἣν Σεπτεμπάγιον καλοῦσιν (ὅπερ ἐστὶν, ἑπταμόριον) καὶ τῶν παρὰ τὸν ποταμὸν ἐκστάντες ἁλοπηγέων, καὶ πεντήκοντα τῶν ἀρίστων ὁμήρους ἐγχειρήσαντες· Ἐθριάμβευσε δὲ καὶ ἀπὸ τούτων εἰδοῖς ὀκτωβρίαις, ἄλλους τε πολλοὺς αἰχμαλώτους ἔχων, καὶ τὸν ἡγεμόνα τῶν Οὐηΐων, ἄνδρα πρεσβύτην, ἀφρόνως δόξαντα, καὶ παρ' ἡλικίαν ἀπείρως τοῖς πράγμασι κεχρῆσθαι· διὸ καὶ νῦν ἔτι θύοντες ἐπινίκια, γέροντα μὲν ἄγουσι δι' ἀγορᾶς ἐς Καπιτώλιον, ἐν περιπορφύρῳ, βοῦλλαν αὐτῷ παιδικὴν ἅψαντες· κηρύττει δὲ ὁ κῆρυξ, Σαρδιανοὺς ὠνίους· Τυῤῥηνοὶ γὰρ ἄποικοι Σαρδιανῶν λέγονται· Τυῤῥηνικὴ γὰρ πόλις οἱ Οὐήϊοι.

14. Τοῦτον ἔσχατον πόλεμον ὁ Ῥωμύλος ἐπολέμησεν· εἶθ' οἱ πολλοὶ, μᾶλλον δὲ, πλὴν ὀλίγων, πάσχουσι πάντες οἱ μεγάλαις καὶ παραλόγοις ἀρθέντες εὐτυχίαις ἐς δύναμιν καὶ ὄγκον, οὐδ' αὐτὸς διέφυγε παθεῖν, ἀλλ' ἐκτεθαῤῥηκὼς τοῖς πράγμασι, καὶ βαρυτέρῳ φρονήματι χρώμενος, ἐξίστατο τοῦ δημοτικοῦ, καὶ παρήλλαττεν ἐς μοναρχίαν ἐπαχθῆ καὶ λυποῦσαν ἀπὸ τοῦ σχήματος πρῶτον, ᾧ κατεσχημάτιζεν ἑαυτόν. Ἁλουργῆ μὲν γὰρ ἐνεδύετο χιτῶνα, καὶ τήβεννον ἐφόρει περιπόρφυρον· ἐν θρόνῳ δὲ ἀνακλίτῳ καθήμενος ἐχρημάτιζεν· ἦσαν δὲ περὶ αὐτὸν ἀεὶ τῶν νεῶν, οἱ καλούμενοι Κέλερες, ἀπὸ τῆς περὶ τὰς ὑπουργίας

O ὀξύ-

DIO APUD ZONARAM.

tum conformavit, tunicam purpuream, & togam prætextam induere, & rubris calceis uti solitus, & in solio reclinatus respondere. Multosque juvenes, quos Celeres vocabat secundum Romana linguā, græce ταχεῖς semper juxta se habuit. Et lictores ante se baculis turbā summoventes, & lora gerentes, quibus vincirent homines, jussi a Rege. Ut autem avo Numitori mortuo, Albanoq. regno ad ipsū pertinente, Rempublicam ad conciliandos populi animos, libertate donavit, & quotannis Pun-

καὶ παρήλλαττε, καὶ εἰς ἐπαχθῆ μοναρχίαν, καὶ λυποῦσαν ἀπὸ τοῦ σχήματος ἑαυτὸν ἐσχημάτιζεν. Ἁλουργῆ μὲν γὰρ ἐνεδύετο χιτῶνα καὶ τήβενναν ἠμπείχετο περιπόρφυρον (1), καὶ πεδίλοις ἐκέχρητο ἐρυθροῖς, καὶ ἐν θρόνῳ ἀνακλίτῳ καθήμενος ἐχρημάτιζεν. Ἦσαν δὲ περὶ αὐτὸν ἀεὶ καὶ τῶν νέων συχνοὶ, οὓς Κέλερας προσηγόρευεν (2), ὃ κατὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων διάλεκτον, δηλοῖ τοὺς ταχεῖς· καὶ πρόσθεν ἐβάδιζον ἕτεροι βακτηρίαις τὸν ὄχλον ἀπείργοντες, ὑπεζωσμένοι ἱμάντας ὥστε συνδεῖν οὓς κελευθῶσιν (3). Ἐπεὶ δὲ Νομίτορος τοῦ πάππου αὐτοῦ ἐν Ἄλβῃ τελευτήσαντος,

NOTAE.

[1] C. Vat. τήβεννον ἐφόρει περιπόρφυρον. ut Plutarchus, [2] Cod. Vatic. προσηγόρευον.
[3] C. Vat. κελευσθῶσιν ἄν.

ἀξύντητος· ἐβάδιζον δὲ πρόσθεν ἕτεροι βακτηρίαις ἀνείργοντες τὸν ὄχλον, ὑπεζωσμένοι δὲ ἱμάντας, ὥστε συνδεῖν εὐθὺς οὓς προστάξειε· τὸ δὲ δῆσαι, Λατῖνοι πάλαι μὲν λιγάρε, νῦν δὲ ἀλλιγάρε καλοῦσιν· ὅθεν οἵ τε ῥαβδοῦχοι, λικτώρεις, αἵ τε ῥάβδοι, βακύλα καλοῦνται διὰ τὸ χρῆσθαι τότε βακτηρίαις. Εἰκὸς δὲ Λικτώρεις, ἐντιθεμένου τοῦ Κάππα, νῦν ὀνομάζεσθαι· πρότερον γὰρ Λιτώρεις, ἑλληνιστὶ δὲ λειτουργοὺς ὄντας· Λήϊτον γὰρ τὸν λαὸν ἔτι νῦν καὶ Ἕλληνες, καὶ λαὸν τὸ πλῆθος ὀνομάζουσιν. Ἐπεὶ δὲ τοῦ πάππου Νομίτορος ἐν Ἄλβῃ τελευτήσαντος, αὐτῷ βασιλεύειν προσῆκον, ἐς μέσον ἔθηκε τὴν πολιτείαν δημαγωγῶν, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἀπεδείκνυεν ἄρχοντα τοῖς Σαβίνοις· ἐδίδαξε δὲ καὶ τοὺς ἐν Ῥώμῃ δυνατοὺς ἀβασίλευτον ζητεῖν, καὶ αὐτόνομον πολιτείαν, ἀρχομένους ἐν μέρει καὶ ἄρχοντας. Οὐ δὲ γὰρ οἱ καλούμενοι Πατρίκιοι πραγμάτων μετεῖχον, ἀλλ' ὄνομα καὶ σχῆμα περιῆν ἔντιμον αὐτοῖς, ἔθους εἵνεκα μᾶλλον, ἢ γνώμης ἀθριζομένοις ἐς τὸ βουλευτήριον· εἶτα σιγῇ προστάττοντος, ἠκροῶντο· καὶ τὸ πρότερον, τὸ πεπραγμένον ἐκείνους πυθέσθαι τῶν πολλῶν πλέον ἔχοντες, ἀπηλλάττοντο. Καὶ τἆλλα μὲν ἦν ἐλάττονα, τῆς δὲ γῆς τὴν δορύκτητον αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ δασάμενος τοῖς στρατιώταις, καὶ τοὺς ὁμήρους τοῖς Οὐηΐοις ἀποδοὺς, οὔτε πεισθέντων, οὔτε βουλομένων ἐκείνων, ἔδοξε κομιδῇ τὴν γερουσίαν προπηλακίζειν. Ὅθεν ἐς ὑποψίαν καὶ διαβολὴν ἐνέπεσε, παραλόγως ἀφανισθέντος αὐτοῦ μετ' ὀλίγον χρόνον· ἠφανίσθη δὲ νόναις Ἰουλίαις, ὡς νῦν ὀνομάζουσιν, ὡς δὲ τότε, Κυντιλίαις. Οὐδὲν εἰπεῖν βέβαιον, οὐδὲ ὁμολογούμενον πυθέσθαι περὶ τῆς τελευτῆς ἀπολιπὼν, ἀλλ' ἢ τὸν χρόνον, ὡς προείρηται. Δρᾶται γὰρ ἔτι νῦν ὅμοια τῷ τότε πάθει πολλὰ, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

15. Ῥωμύλου δὲ ἄφνω μεταλλάξαντος, οὔτε μέρος ὤφθη σώματος, οὔτ λείψανον ἐσθῆτος, ἀλλ' οἱ

cedebant alii, qui baculis turbam summovebant loris succincti, ut illico vincirent eos, quos ille juberet, unde Lictores dicti: & virgæ, quos gestabant, Fasces. Potuit fortasse vox Lictores, interposita nunc litera C dici, quum olim Litores dicerentur, quasi λειτουργοί, idest Ministri publici, λήιτον vocant etiam hodie Græci populum, & λαὸν plebem. At quum avo Albæ defuncto Numitore, licet Regnum ad ipsum pertineret, Remp. in populi gratia jussisset liberam esse, ac magistratum supremum Albanis quotannis crearet: docuit eadem opera Princeps Romanos liberæ, & sui juris oculos adjicere Reipublicæ, in qua vicissim imperarent, parerentque. Neque enim adhibebantur ad Remp. gerendam Senatores, sed nomen modo, & speciem obtinebant honorificam: ac de more potius, quam sententiæ dicendæ causa cogebantur in Senatum: ubi jubenti auscultabant, neque ulla re alia prælati vulgo, quam quod priores acta audientes, discedebant. Ac cætera quidem minus augebant eos. Quum verò captum de hostibus agrum militibus divisit solus, Vejentibusque obsides reddidit, Patribus non probantibus, neque Auctoribus, tum profecto insigni contumelia visus est sugillare Senatum. Quamobrem quum non multo post raptus ille ex oculis de improviso esset, non caruit Senatus suspicione, & calumnia. Excessit rebus humanis nonis Julii, ut nunc appellant, tunc Quintilibus. Nihil dictu certum, & constans de obitu ejus, præter tempus, ut modo diximus, relinquens. Eo die multa, hac quoque memoria celebrantur in illius commemorationem casus.

Romuli, cum subito dercessisset, vestigium nullum corporis comparuit, nec vestium,

DIO APUD ZONARAM.

σαντος, Ῥωμύλῳ προσηκούσης τῆς βασιλείας αὐτὸς ἐς μέσον ἔθηκε τὴν πολιτείαν δημαγωγῶν, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἀπεδείκνυεν ἄρχοντα τοῖς Σαβίνοις, ἠρέθισε τοὺς ἐν Ῥώμῃ δυνατοὺς, ἀβασίλευτον ζητεῖν, καὶ αὐτόνομον πολιτείαν. Οὐδὲ γὰρ οἱ καλούμενοι Πατρίκιοι πραγμάτων μετεῖχον, ἀλλ' ὄνομα καὶ σχῆμα ἦν αὐτοῖς (1), ἔθους ἕνεκα μᾶλλον, ἢ γνώμης ἀθροιζομένοις, εἰς τὸ βουλευτήριον. Εἶτα Ῥωμύλου πράττοντος ἀκούοντα σιγῇ (2), καὶ τὸ πρὸ τῶν ἄλλων τὸ δεδογμένον ἐκείνῳ μαθεῖν πλέον ἔχοντες τῶν λοιπῶν, ἀπηλλάττοντο· ὅθεν ἐδόκει τὴν γερουσίαν προπηλακίζειν· διὸ αὐτῇ ὕποπτος ἔδοξε μετ' ὀλίγον ἀφανοῦς γενομένου Ῥωμύλου· (3) λέγεται γὰρ ἐκκλησίαν ἄγοντος αὐτοῦ περὶ τὸ καλούμενον αἰγὸς ἕλος, τοῦ μὲν ἡλίου τὸ φῶς ἐπιλιπεῖν, νύκτα δὲ καταχθῆναι, βροντάς τε δεινὰς συμβῆναι, καὶ πνοὰς ἀνέμων ζάλην ἐλαυνούσας. Ἐν δὲ τούτῳ, τὸν μὲν ὄχλον φυγεῖν, τοὺς δὲ δυνα-

Principem Sabinis designavit; Romani proceres ad cupiditatem popularis liberæ Reipublicæ sunt incitati. Neque enim Patriciorum ulla erat in rebus gerendis auctoritas, sed nomen dumtaxat, & habitum Regi accommodabant; cum consuetudinis potius ergo, quam sententiæ dicendæ causa, in Curiam vocati, Romulum decernentem taciti audirent: nulla re superiores cæteris, nisi quod quæ illa decrevisset, primi audiebant. Ea re cum dignitatem Senatus imminuere videretur, ac paulò post in terris esse desiisset, patres suspicione haud caverunt. Nam cum ad capræ paludem, concionem haberet, fere, obscurato sole, nox exstitisse, cum horrendis tonitribus, & procellis. Interea turbam diffugisse, pro-

NOTAE.

(1) Cod, Vatic. ἦν ἐν αὐτοῖς: forte ex ἔντιμον Plutarchi. (2) C. Vat. hoc ordine: Εἶτα σιγῇ Ῥωμύλου προστάττοντος ἠκροῶντο. Ita uti Plutarchus habet. Cod. Vatic. non habet τῶν λοιπῶν· & μαθεῖν legit μαθὼν. Plutarchus pro eo habet πυθέσθαι. (3) Cod. Vatic. τοῦ Ῥωμύλου.

ſtium. Unde ſuſpicio fuit aliquorum in templo Vulcani Senatum illi manus attuliſſe, diſſectoque interfecti corpore, partem quamque in ſinu extuliſſe. Aliorum opinio eſt, neque in Vulcani, neque Patribus tantum præſentibus fuiſſe ablatum, ſed quum extra Urbem Romulus concionem ad Capræ paludem haberet, ſtupendam ſubito coortam, & atrocem tempeſtatem, cælique mira converſione, Solis obſcuratam lucem, noctem ingruiſſe, non placidam, neque quietam, ſed cum vehementibus tonitruis, ventoque, & procella undique incumbente. Ibi multitudinem effuſam fugiſſe, primores ſe collegiſſe in globum. Poſtquam ex tam turbido dilux rediit, & plebe in concionem revera Rex requiſitus, & deſideratus eſt, non permiſiſſe Principes de eo, ut inquirerent curioſius, ſed ut omnes colerent Romulum juſſiſſe, venerarenturque, ut ad ſuperos raptum, qui ex bono Rege volens propitiuſque ipſos ſoſpitaret; vulgus, eo audito, perfuſum gaudio, & bona ſpe, quum pacem precibus popoſciſſet, domum ſe recepiſſe. Fuiſſe autem nonnullos qui factum in diſquiſitionem vocarent acerbè, & invidioſè, Patreſque percellerent, & infamia aſpergerent, quaſi ridicula illi Populo perſuaderent, quum Regem ipſi ſuſtuliſſent. Ibi virum inter Patres nobiliſſimum, & ſanctiſſimum, Romuloque fidum, ac familiarem ex iis, qui ex Alba cum eo commigraverant Romam progreſſum in forum, Julium Proculum, & tactis ſacris in concione juratum dixiſſe, Romulum iter facienti ſibi auguſta ſpecie, & humana majore armis fulgentibus, & coruſcantibus orna-

οἱ μὲν εἴκαζον ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου τοὺς βουλευτὰς ἐπαναστάντας αὐτῷ καὶ διαφθείραντας, νείμαντας τὸ σῶμα καὶ μέρος ἕκαστον ἐνθέμενον ἐς τὸν κόλπον ἐξενεγκεῖν. Ἕτεροι δ' οἴονται μήτε ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, μήτε μόνων τῶν βουλευτῶν παρόντων γενέσθαι τὸν ἀφανισμὸν, ἀλλὰ τυχεῖν μὲν ἔξω περὶ τὸ καλούμενον, Αἰγὸς, ἢ ζορκὸς ἕλος ἐκκλησίαν ἄγοντα τὸν Ρωμύλον, ἄφνω δὲ θαυμαστὰ, καὶ κρείττονα λόγου περὶ τὸν ἀέρα πάθη γενέσθαι καὶ μεταβολὰς ἀπίστους. Τοῦ μὲν γὰρ ἡλίου τὸ φῶς ἐπιλιπεῖν, νύκτα δὲ κατασχεῖν, οὐ πραεῖαν, οὐδὲ ἥσυχον, ἀλλὰ βροντάς τε δεινὰς, καὶ πνοὰς ἀνέμων, ζάλην ἐλαυνόντων πανταχόθεν, ἔχουσαν. Ἐν δὲ τούτῳ τὸν μὲν πολὺν ὄχλον σκεδασθέντα, φυγεῖν, τοὺς δὲ δυνατοὺς συστραφῆναι μετ' ἀλλήλων, ἐπεὶ δ' ἔληξεν ἡ ταραχὴ, καὶ τὸ φῶς ἐξέλαμψε, καὶ τῶν πολλῶν ἐς ταὐτὸ πάλιν συνερχομένων, ζήτησις ἦν τοῦ βασιλέως καὶ πόθος, οὐκ ἐᾶν τοὺς δυνατοὺς ἐξετάζειν, οὐδὲ πολυπραγμονεῖν, ἀλλὰ τιμᾶν παρακελεύεσθαι πᾶσι καὶ σέβεσθαι Ρωμύλον, ὡς ἀνηρπασμένον ἐς θεοὺς, καὶ θεὸν εὐμενῆ γενησόμενον αὐτοῖς ἐκ χρηστοῦ βασιλέως. Τοὺς μὲν οὖν πολλοὺς ταῦτα πυθομένους καὶ χαίροντας ἀπαλλάττεσθαι, μετ' ἐλπίδων ἀγαθῶν προσκυνοῦντας· εἶναι δέ τινας, οἳ τὸ πρᾶγμα πικρῶς καὶ δυσμενῶς ἐξελέγχοντες, ἐτάραττον τοὺς Πατρικίους καὶ διέβαλλον, ὡς ἀβέλτερα τὸν δῆμον ἀναπείθοντας, αὐτοὺς δὲ τοῦ βασιλέως αὐτόχειρας ὄντας. Οὕτως οὖν ταραττομένων, ἄνδρα φασὶ τῶν Πατρικίων γένει πρῶτον, ἤθει τε δοκιμώτατον, αὐτῷ τε Ρωμύλῳ πιστὸν καὶ συνήθη, τῶν ἀπ' Ἄλβης ἐποίκων, Ἰούλιον Πρόκλον, ἐς ἀγορὰν προσελθόντα, καὶ τῶν ἁγιωτάτων ἔνορκον ἱερῶν ἁψάμενον εἰπεῖν ἐν πᾶσιν, ὡς ὁδὸν αὐτῷ βαδίζοντι Ρωμύλος ἐξ ἀναντίας προσιὼν φανείη, καλὸς μὲν ὀφθῆ-

DIO APUD ZONARAM.

proceres verò ſe conglobaſſe. Tempeſtate ſedata, populoque rurſus congregato, quæſitum eſſe Romulum; ſed potentes de eo quæri vetuiſſe, atque omnes hortatos eſſe, ut eum ad Deos raptum venerarentur, & colerent, Deum pro bono Rege futurum. Ac vulgus his verbis acquievit, ſpe bona præditum; quidam autem ſuſpectos habuere Patres; & exagitavere, ut qui vulgo inane commentum perſuaderent, cum ipſi Romulum diſcerpſiſſent. Ac ii negotium potentibus faceſſiſſent, niſi Proculus Julius eques & genere & moribus probatiſſimis, ac Romulo fidus, pro concione, jurejurando affirmaſſet, Romulum ſibi auguſtiorem ſolito, & armis ſplendidis atque fulgentibus apparuiſſe: ſeque illum percunctatum eſſe, Quamobrem Senatum in atrocia crimina, civitatem in luctum conjeciſſet? Eum verò reſpondiſſe: Diis ita viſum, ut tantum temporis inter mortales eſſet, atque

δυνατοὺς συστραφῆναι μετ' ἀλλήλων· τῆς δ' ἐν τῷ ἀέρι ταραχῆς λωφησάσης, καὶ αὖθις πολλῶν ὁμοῦ γενομένων, ζητεῖσθαι τὸν βασιλέα, τοὺς δὲ δυνατοὺς οὐκ ἐᾶν ἐξετάζειν περὶ αὐτοῦ, τιμᾶν δὲ παρακελεύεσθαι πᾶσι καὶ σέβεσθαι Ρωμύλον, ὡς ἀνηρπασμένον εἰς θεοὺς, καὶ θεὸν ἐσόμενον σφίσιν ἀντὶ χρηστοῦ βασιλέως. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ πεπεισμένοι τοῖς λόγοις ἀπηλλάττοντο, ἐλπίσι χρησταῖς αἰωρούμενοι· ἐνιοὶ δ' ἐν ὑπονοίαις τοὺς Πατρικίους πεποίηντο, καὶ ἐτάραττον ὡς τὸν (1) δῆμον ἀβέλτερα πείθοντας, αὐτοὺς τοῦ βασιλέως γεγονότας αὐτόχειρας. Καὶ πράγματα ἂν παρέσχον τοῖς δυνατοῖς, εἰ μή τις τῶν ἱππέων, Ἰούλιος Πρόκλος, γένει τε δοκιμώτατος, καὶ ἤθει χρηστὸς, καὶ Ρωμύλῳ πιστὸς, εἰς ἀγορὰν ἐλθὼν, ἔνορκος εἶπεν, ὡς ὀφθείη Ρωμύλος αὐτῷ καλὸς καὶ μέγας, ὡς οὔποτε πρόσθεν, καὶ ὅπλοις λαμπροῖς κεκοσμημένος, καὶ φλέγουσι. Καὶ ὡς αὐτὸν μὲν πύθοιτο, Τί δὲ παθὼν, ὦ βασιλεῦ, ἡμᾶς μὲν ἐν αἰτίαις πεποίηκας πονηραῖς, πᾶσαν δὲ τὴν πόλιν ἐν πένθει προλέλοιπας; ἐκεῖνος δὲ πρὸς αὐτὸν ἀμείψοιτο· θεοῖς

NOTAE.

(1) ὡς τὸν Cod. Vat. non habet ὡς.

ὀφθῆναι, καὶ μέγας ὡς οὔποτε πρόσθεν, ὅπλοις δὲ λαμπροῖς καὶ φλέγουσι κεκοσμημένος· Αὐτὸς μὲν οὖν ἐκπλαγεὶς πρὸς τὴν ὄψιν, Ὦ βασιλεῦ, φάναι, τί δὴ παθὼν, ἢ τί διανοηθεὶς, ἡμᾶς μὲν αἰτίαις ἀδίκοις καὶ πονηραῖς, πᾶσαν δὲ τὴν πόλιν ὀρφανὴν ἐν μυρίῳ πένθει προλέλοιπας; ἐκεῖνον δὲ ἀποκρίνασθαι, Θεοῖς ἔδοξε, ὦ Πρόκλε, τοσοῦτον ἡμᾶς γενέσθαι μετ᾽ ἀνθρώπων χρόνον ἐκεῖθεν ὄντας, καὶ πόλιν ἐπ᾽ ἀρχῇ καὶ δόξῃ μεγίστην κτίσαντας, αὖθις οἰκεῖν οὐρανόν. Ἀλλὰ χαῖρε, καὶ φράζε Ῥωμαίοις, ὅτι σωφροσύνην μετ᾽ ἀνδρείας ἀσκοῦντες, ἐπὶ πλεῖστον ἀνθρωπίνης ἀφίξονται δυνάμεως. ἐγὼ δ᾽ ὑμῖν εὐμενὴς ἔσομαι δαίμων Κυρῖνος. Ταῦτα πιστὰ μὲν εἶναι τοῖς Ῥωμαίοις ἐδόκει, διὰ τὸν τρόπον λέγοντος, καὶ τὸν ὅρκον· οὐ ἀλλὰ καὶ δαιμόνιόν τι συνεφάψασθαι πάθος ὅμοιον ἐνθουσιασμῷ· μηδένα γὰρ ἀντιπεῖν, ἀλλὰ πᾶσαν ὑπόνοιαν, καὶ διαβολὴν ἀφέντας, εὔχεσθαι Κυρίνῳ, καὶ θεοκλυτεῖν ἐκεῖνον. Τὴν δὲ γενομένην ἐπωνυμίαν τῷ Ῥωμύλῳ τὸν Κυρῖνον, οἱ μὲν Ἐνυάλιον προσαγορεύουσιν, οἱ δ᾽ ὅτι καὶ τοὺς πολίτας, Κυρίτας ὠνόμαζον· οἱ δὲ τὴν αἰχμὴν, ἢ τὸ δόρυ τοὺς παλαιοὺς, Κυρῖνον ὀνομάζειν καὶ Κυρίτιδος, Ἥρας ἄγαλμα καλεῖν ἐπ᾽ αἰχμῆς ἱδρύμενον. Ἐν δὲ τῇ Ῥηγίᾳ δόρυ καθιδρυμένον, Ἄρεα προσαγορεύειν, καὶ δώρατι τοὺς ἐν πολέμοις ἀριστεύοντας γεραίρειν. Ὡς οὖν Ἀρήϊόν τινα τὸν Ῥωμύλον ἢ αἰχμητὴν θεὸν, ὀνομασθῆναι Κυρῖνον. Ἱερὸν μὲν οὖν αὐτοῦ ἐστι κατεσκευασμένον ἐν τῷ λόφῳ τῷ Κυρίνῳ προσαγορευομένῳ δι᾽ ἐκεῖνον· ἡ δ᾽ ἡμέρα ᾗ μετήλλαξεν, ὄχλου φυγὴ καλεῖται, καὶ νόνναι Καπρατῖναι, διὰ τὸ θύειν ἐς τὸ τῆς αἰγὸς ἕλος ἐκ πόλεως κατιόντας. Τὴν γὰρ αἶγα, κάπραν ὀνομάζουσιν· ἐξιόντες δὲ πρὸς τὴν θυσίαν, πολλὰ τῶν ἐπιχωρίων ὀνομάτων φθέγγονται μετὰ βοῆς, οἷον Μαρκέλλου, καὶ Γαΐου· μιμούμενοι τὴν τότε τροπὴν, καὶ ἀνάκλησιν ἀλλήλων, μετὰ δέους καὶ ταραχῆς. Λέγεται δὲ Ῥωμύλος τέσσαρα μὲν ἔτη καὶ πεντήκοντα γεγονὼς, ὄγδοον δὲ βασιλεύων ἐκεῖνο καὶ τριακοστὸν, ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι. Ἃ μὲν οὖν ἄξια μνήμης πυθέσθαι περὶ Ῥωμύλου, συμβέβηκεν ἡμῖν, ταῦτ᾽ ἐστι.

natum, obvium se dedisse, ad aspectum se ejus horrore perfusum, dixisse: Quo nostro merito Rex, quave de causa injustis nos, & gravibus calumniis subjecisti, totamque Civitatem in immenso destituisti luctu? Respondisse illum: Diis visum est, Procule, postquam tamdiu inter mortales viximus, atque Urbem ad summam spem condidimus imperii, & gloriæ; ut inter cælestes ex quibus eramus, reciperemur. Vale itaque, & nuntia Romanis, ut temperantiam, & rem militarem colant, iis artibus futuram caput Orbis Romam. Ego vobis propitius Deus adero Quirinus. Hæc nuntianti propter vitæ innocentiam, & jusjurandum fides fuit. At enim simul divinum quemdam quasi furorem animos vulgi ferunt corripuisse, neminem negasse, sed suspicione deposita, omni, & calumniis, pacem Quirini precibus exposcisse, Deumque eum consalutavisse. At Quirinū dictum Romulum quidam quasi Martem putant: alii quod Cives Romani, etiam Quirites dicerentur: alii a Quiri, ita spiculū, vel hastam veteres vocasse: & Quiritidis Junonis signū spiculo impositū, atque in Regiam collocatam hastam, Martem appellasse: eosque qui bello strenuam operam navassent, donari solitos hasta. Ergo quasi Martialem Romulum, aut hastatum Deum nomen invenisse Quirini. Ædes ei in colle consecrata, quem ab illo nominant Quirinalem. Dies quo vita excessit, Plebis fuga vocatur, & nonæ Capratinæ: quod sacra extra Urbem ad Capræ paludem faciant. Quum ad sacrificium pergunt nomina multa Patria proclamant, ut Marcum, Cneum, Cajum: referentes quemadmodum fugerent, & se mutuo appellarent in metu illo, & tumultu. Romulum fama est quatuor & quinquaginta annos natum, Regni illius trigesimo & octavo inter homines non ultra visum. Et hæc quidem de Romulo nobis ad memoriam insignia oblata sunt.

Κη. Q.

DIO APUD ZONARAM.

θεοῖς ἔδοξεν, ὦ Πρόκλε, τοσοῦτον χρόνον ἡμᾶς γενέσθαι μετ᾽ ἀνθρώπων (1. αὖθις δὲ οὐρανὸν οἰκεῖν ἐκεῖθεν ὄντας· ἀλλὰ χαῖρε καὶ φράζε Ῥωμαίοις, ὅτι σωφροσύνην καὶ ἀνδρείαν ἀσκοῦντες ἐπὶ πλεῖστον δυνάμεως ἀνθρωπίνης ἀφίξονται· ἐγὼ δὲ ὑμῖν εὐμενὴς ἔσομαι Κυρῖνος. Ταῦτα διά τε τὸν ὅρκον (2. τοῦ λέγοντος, καὶ τὸν τρόπον, πιστὰ Ῥωμαίοις ἐδόκει τοσοῦτον, ὡς μή τινα ἀντειπεῖν· πάσης δ᾽ ἀφεμένους ὑπονοίας τε καὶ διαβολῆς, εὔχεσθαι Κυρίνῳ, καὶ θεοκλυτεῖν. Ταύτην δὲ τὴν ἐπωνυμίαν φασὶ τῷ Ῥωμύλῳ γενέσθαι, ἢ ὅτι τοὺς πολίτας, Κυρίτας ὠνόμαζον, ἢ ὅτι τὴν αἰχμὴν, ἢ τὸ δόρυ, Κυρῖνον ἐκάλουν οἱ παλαιοί. Λέγεται δὲ τέσσαρα μὲν ἔτη καὶ πεντήκοντα βιῶναι, ὄγδοον δ᾽ ἐπὶ τριακοστῷ βασιλεύων ἐνιαυτὸν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι.

que in cælum, unde venisset, reverterunt. Abiret ac nunciaret Romanis, si modestiam & rem militarem colerent, ad summum humanæ potentiæ fastigium ascensuros: se verò eis propitium fore Quirinum. Hæc dicenti, tum ob jusjurandum, tum ob auctoritatem viri, tanta fides fuit, ut nemo refragaretur: omnique suspicione, & calumnia amota, Quirino vota facerent, numine ejus invocato. Hoc autem cognomentum Romulo factum traditur, vel ob ejus cives, qui Quirites appellabantur, vel ab hasta, quem veteres Quirim vocarunt, Quirinus igitur Deus appellatus est, ut bellicosus & hastatus. Fertur annos vix. sse 54. & anno regni 38. e conspectu hominum sublatus esse.

NOTÆ.

(1) Cod. Vatic. hæc isto ordine legit: τοσοῦτον ἡμᾶς μετ᾽ ἀνθρώπων γενέσθαι χρόνον.

(2. Cod. Vatic. mutat: ubi enim est ὅρκον, habet τρόπον, & vice versa, ut Plutarchus.

Q. CASSII DIONIS
COCCEJANI

ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER TERTIUS.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO TERTIO

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Ut Interreges post Romulum, anno Romanis præsunt.
2. Ut Numas Regnum suscipit.
3. Ejus Deorum cultus, & sapientia, & mores.
4. Romuli Celeres abrogantur.
5. Ut Numas ad pacifica Romanos efformavit.
6. Ejus figmentum de Egeria Dea & Musis.
7. Ut sacra docens, instituit Pontifices, & Sacerdotes, & Vestales.

TEMPORIS SPATIUM ANN. SEPTEM,
In quibus, regnaverunt Interreges, & Numas,

Κυ'. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ
ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ.

ΤΑ ΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩ ΒΙΒΛΙΩ Γ'

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Πῶς οἱ Μεσοβασιλεῖς μετὰ τὸν Ῥωμύλον, ἐνιαυτὸν χρηματίζουσι τοῖς Ῥωμαίοις.
β'. Ὡς Νουμᾶς παραλαμβάνει τὴν ἀρχήν.
γ'. Ἡ αὐτοῦ θεραπεία θεῶν, ἡ σοφία, καὶ τὰ ἤθη.
δ'. Οἱ τοῦ Ῥωμύλου Κέλερες διαλύονται.
ε'. Ὡς πρὸς τὰ εἰρηνικὰ μετεκόσμησε τοὺς Ῥωμαίους.
ς'. Δρᾶμα αὐτοῦ περὶ τὴν Ἠγερίαν καὶ τῶν Μουσῶν.
ζ'. Ὡς ἱερὰ διδάξας καθίστησι τοὺς Ποντίφικας, καὶ ἱερεῖς καὶ τὰς Ἑστιάδας.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ Η,
Ἐν οἷς ἐβασίλευσαν οἱ Μεσοβασιλεῖς, καὶ ὁ Νουμᾶς.

1 UT Romulus ex humanis oculis est dilapsus, mox alius de creando Rege motus, & fluctus, non dum satis coalitis inter peregrinos, & Romanos veteres animis, versavit civitatem. Nam Populus inter se graviter adhuc œstuabat: & Patres invicem suspecti diffidebant. Esse igitur Regem omnibus placebat; sed certabatur, contendebaturque non de viro tantum, sed & utra gens principem daret. Neque enim hi, qui Urbem cum Romulo condiderant, in animum inducebant concedere, ut recepti in Civitatem, & agrum Sabini imperare molirentur receptoribus. Contra Sabinorum plena æquitatis

1 Ῥωμύλου δὲ ἀφανισθέντος, ἑτέρα ταραχή, καὶ στάσις κατελάμβανε τὴν πόλιν, ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ἀποδειχθήσεσθαι βασιλέως, οὔπω τῶν ἐπηλύδων κομιδῇ τοῖς πρώτοις συγκεκραμένων πολίταις, ἀλλ' ἔτι τοῦ τε δήμου πολλὰ κυμαίνοντος ἐν ἑαυτῷ, καὶ τῶν Πατρικίων ἐν ὑποψίαις ἐκ τοῦ διαφόρου πρὸς ἀλλήλους ὄντων· οὐ μὲν ἀλλὰ βασιλεύεσθαι μὲν ἐδόκει πᾶσιν. ἤριζον τε καὶ διεστήκεσαν οὐχ ὑπὲρ ἀνδρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ γένους, ὁπότερον παρέξει τὸν ἡγεμόνα. Καὶ γὰρ οἱ μετὰ Ῥωμύλου πρῶτοι συνοικήσαντες τὴν πόλιν, οὐκ ἀνεκτὸν ἐποιοῦντο πόλεως, καὶ χώρας τοὺς Σαβίνους μεταλαβόντας, ἄρχειν βιάζεσθαι τῶν ἐπὶ ταῦτα δεξαμένων· καὶ τοῖς Σαβίνοις ἦν τις εὐγνώμων λόγος,

DIO APUD ZONARAM.

Cum hæc Romulo accidissent, Regem volebant omnes, sed Romanorum animos certamen & seditio versabat; non de viro tantum, qui principatu potiretur, sed etiam de gente, utra principem præberet. Nam & Romanis, primis Urbis cum Romulo conditoribus; non ferendum videbatur, ut Sabini in civitatem asciti, regnum sibi in eos, a quibus recepti essent, per eum vendicarent. Et Sabinis, ex altera parte, contendentibus, quia Tatio mortuo Romulum regnare passi essent, sui corporis Regem creandum esse. Factionibus inter sese ita certantibus, cum civitas sine imperio, exercitus sine duce esset; Patricii numero centum & quinquaginta constituunt, ut quilibet, regiis insignibus ornatus, & Diis immo-

(1) Τούτων δὲ περὶ τὸν Ῥωμύλον συμβεβηκότων, βασιλεύεσθαι μὲν ἐδόκει πᾶσιν· ἔρις δέ τις καὶ στάσις ἐφύετο τοῖς ἐν Ῥώμῃ, οὐχ ὑπὲρ ἀνδρὸς μόνον ἡγεμονεύσοντος, ἀλλὰ καὶ ὁπότερον τῶν γενῶν παρέξει τὸν ἄρξοντα. Τοῖς τε γὰρ μετὰ Ῥωμύλου πρώτοις συνοικίσασι τὴν πόλιν, οὐκ ἀνεκτὸν ἐδόκει παρ' αὐτῶν προσληφθέντας τοὺς Σαβίνους εἰς πολιτείαν ἄρχειν τῶν δεξαμένων βιάζεσθαι. Οἱ Σαβῖνοι δὲ ἐπέκειντο, ὅτι τοῦ Τατίου θανόντος μόνον εἴασαν τὸν Ῥωμύλον ἄρχειν, ἐξ αὐτῶν ἠξίουν αἱρεθῆναι τὸν ἄρχοντα. Ἤριζον μὲν οὖν οὕτω τὰ μέρη ἑκάτερα. Μετεώρου δὲ ἔτι τούτοις ὄντος τοῦ πολιτεύματος, οἱ Πατρίκιοι πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὄντες ἦρξαν, ἕκαστος ἐν μέρει, τοῖς βασιλικοῖς παρασήμοις κοσμούμενοι, θύοντες τοῖς θεοῖς καὶ χρηματίζοντες, ἓξ μὲν τὰς νυκτὸς ὥρας, ἓξ

γος, ἐπεὶ Τατίου τοῦ βασιλέως αὐτῶν ἀποθανόντος οὐκ ἐστασίασαν πρὸς Ῥωμύλον, ἀλλ' εἴασαν ἄρχειν μόνον, αὖθις ἀξιούντων τὸν ἄρχοντα γενέσθαι παρ' αὐτῶν. Οὔτε γὰρ ἐκ ταπεινοτέρων κρείττοσι προσγενέσθαι καὶ προγενόμενος, πλήθει τε ῥῶσαι καὶ προαγαγεῖν ἐς ἀξίωμα πόλεως ἐκείνους μεθ' ἑαυτῶν. Ὑπὲρ μὲν οὖν τούτων ἐστασίαζον· ὅπως δὲ μὴ σύγχευσιν ἐκ τῆς ἀναρχίας ἡ στάσις ἀπεργάσηται μετεώρου τοῦ πολιτεύματος ὄντος, ἔταξαν οἱ Πατρίκιοι πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὄντων αὐτῶν, ἐν μέρει ἕκαστον τοῖς βασιλικοῖς παρασήμοις κοσμούμενον θύειν τε τοῖς θεοῖς τὰ νενομισμένα καὶ χρηματίζειν, ἓξ μὲν ὥρας τῆς νυκτὸς, ἓξ δὲ τῆς ἡμέρας Κυρίνῳ. Καὶ γὰρ ἡ διανομὴ τῶν καιρῶν ἑκατέρου πρὸς ἰσότητα καλῶς ἔχειν ἐδόκει τοῖς ἄρχουσι, καὶ πρὸς τὸν δῆμον ἡ μεταβολὴ τῆς ἐξουσίας ἀφαιρεῖν τὸν φθόνον, ὁρῶντα τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς τὸν αὐτὸν ἰδιώτην ἐκ βασιλέως γενόμενον. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦτο τῆς ἀρχῆς, Μεσοβασιλείαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν· ἀλλὰ καίπερ οὕτως πολιτικῶς καὶ ἀνεπαχθῶς ἀφηγεῖσθαι δοκοῦντες, ὑπονοίαις καὶ θορύβοις περιέπιπτον, ὡς μεθιστάντες εἰς ὀλιγαρχίαν τὰ πράγματα, καὶ διαπαιδαγωγοῦντες ἐν σφίσιν αὐτοῖς τὴν πολιτείαν, βασιλεύεσθαι δὲ οὐκ ἐθέλοιεν. Ἐκ τούτου συνέβησαν ἀμφότεραι πρὸς ἀλλήλας αἱ στάσεις, ὥστε τὴν ἑτέραν ἐκ τῆς ἑτέρας ἀποδεῖξαι βασιλέα. Μάλιστα γὰρ ἂν οὕτως ἔν τε τῷ παρόντι παύσασθαι τὴν φιλονεικίαν, καὶ τὸν ἀποδειχθέντα πρὸς ἀμφοτέρους ἴσον γενέσθαι, τοῖς μὲν ὡς ἑλομένους ἀγαπῶντα, τοῖς δὲ εὔνουν ὄντα διὰ συγγένειαν. Ἐπιτρεψάντων δὲ προτέροις τοῖς Ῥωμαίοις τῶν Σαβίνων τὴν αἵρεσιν, ἔδοξε μᾶλλον ἑλέσθαι Σαβῖνον αὐτοὺς ἀποδείξαντας, ἢ παρασχεῖν Ῥωμαῖον ἐκείνων ἑλομένων. Καὶ βουλευσάμενοι καθ' ἑαυτοὺς ἀποδεικνύουσιν ἐκ Σαβίνων Νουμᾶν Πομπίλιον, ἄνδρα τῶν ἐς Ῥώμην ἀπῳκισμένων οὐ γενόμενον, γνώριμον δ' οὕτω δι' ἀρετὴν ὄντα πᾶσιν, ὥστε τῶν ἑλομένων, προθυμότερον ὀνο-

tatis erat ratio: quia extincto Rege suo Tatio non insurrexissent adversus Romulum, sed regnare unum permisissent; nunc vicissim Regem ex corpore suo postulabant creari. Nam nec humiliores se præstantioribus Romanis conjunxisse, & hac conglutinatione vires addidisse ex frequentia sua, corpusque illorum cum suo conjunctum ad dignationem Civitatis provexisse. Atque hoc semen erat seditionis. Ne autem suspensa sine imperio Repub. discordia omnia misceret comparant inter se centum quinquaginta Patres, ut loco Quirini singuli vicissim cum insignibus imperii solemnia sacra obirent, & jus dicerent senis horis nocturnis, & senis diurnis. Hæc temporis utrisque distributio, & ad æqualitatem recte comparata Magistratibus videbatur, & vicissitudo summi imperii, ne id in oculos plebis incurreret, efficere: quum eundem conspicerent, eodem die, & nocte privata ex Rege factum. Forma ea imperii apud Romanos Interregnum appellata. Quamquam autem eos apparet ita populariter, & moderate præesse, non potuerunt tamen obtrectationem, & murmur populi vitare, tanquam summam rerum ad parvorum arbitrium trahentes, & Rempub. ad nutum suum convertentes, Regem nollent. Convenit inde inter utramque factionem, ut altera Regem ex alterius corpore legeret. Ita posse existimarunt potissimum tolli præsens certamen, eumque qui creatus esset, fore æquabilem utrisque, quod iis, qui ipsum creassent, esset ob beneficium devinctus, & illis faveret ob necessitudinem. Quum permitterent veteribus Romanis Sabini lectionem, maluerunt ipsi Regnum Sabino deferre, quam accipere Regem ex illorum suffragiis Romanorum. Ita re inter se deliberata ex Sabinis creant Numam Pompilium virum, qui Romam non commigraverat: verum adeo erat inclyta apud omnes illius vir-

DIO APUD ZONARAM.

ἓξ δὲ τῆς ἡμέρας. Ἡ γὰρ διανομὴ τῶν καιρῶν κατὰ τὸ ἴσον ἑκάστου, καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας καλῶς ἔχειν ἐδόκει καὶ πρὸς τοὺς ἀρχομένους αὐτούς. Ἀφῄρει γὰρ τὸν φθόνον ἡ ταχίστη τῆς ἐξουσίας ἀπόθεσις, ὁρώντων τῶν ἀρχομένων τῆς αὐτῆς ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς τὸν αὐτὸν ἰδιώτην ἐκ βασιλέως γενόμενον. Οἶδα μὲν οὖν καὶ ἕτερά τινα περὶ τῆς τοιαύτης εἰρημένα ἀρχῆς, ἣ τὸ Μεσοβασιλεία τοῖς Ῥωμαίοις ὠνόμαστο, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐξ ὑπονοίας ἐγίνοντο θόρυβοι, ὑποπτευομένων Πατρικίων εἰς ὀλιγαρχίαν τὴν πολιτείαν περιϊστᾶν, καὶ μὴ βούλεσθαι βασιλεύεσθαι, ἐκ δὲ τούτου κατεστασίαζον. Ὁμονοησάντων δὲ πάντων αἱρε-

immolaret, & jura diceret, senis horis noctu, & totidem interdiu. Hæc enim temporum distributio, propter æquabilitatem, & ipsis magistratibus & populo commoda videbatur, & celerrimus magistratu abitus, invidiæ minimum habebat, cum subditi eundem eadem die, eademque nocte, & regem & privatum cernerent. Haud nos præterit, de hac imperii forma, quæ Interregnum dicitur, alia quoque jactata esse; ego verò ea sum secutus, quæ mihi probabiliora videbantur. Fremere tamen nihilominus plebs, multiplicatam servitutem, multos pro uno domino factos,

virtus, ut audito ejus nomine, majore plausu cum Sabini, quam illi, qui detulerant, Regnum acciperent. Ubi renunciaverunt in concione, quam dixissent Regem, primores utrisq. factionis ad eum oratum, ut ad Regnū veniret, pariter mittunt.

Curibus Numa celebri Sabinorum Urbe habitabat, (a quibus Quirites se Romani, una cum receptis Sabinis nominavere). Filius fuit Pomponii illustris viri ex quatuor fratribus minimus, (divino quodam casu) eadem genitus die, qua Romulus condiderat Romam, ea est undecimo Calendas Majas. Hic temperatum sua sponte ad omnem virtutem animum magis etiam doctrina, tolerantia, & sapientiæ studio excoluerat. Quarum præsidio artium non modo motus animi illos infames, verum etiam honoratam apud barbaros violentiam, & fraudulentiam extirpaverat: eam demum veram fortitudinem existimans, qui cupiditatibus animi sui imponeret rationis frænos. Ita dum simul omnem luxum domo, & delicias exegit, omnibus civibus, & peregrinis integrum se in judicando, & consilio dando præbet, otium suum non in lustris, & quæstibus ponit; sed in religione Deorum immortalium, & in contemplanda per rationem eorum natura, & potestate: ingenti nomine fuit, & gloria, ut ille, quem consortem Regni habebat Romulus, Tatius, unicam filiam ei Tatiam nuptum daret. Nec tamen hæ nuptiæ ei tantos spiritus fecerunt, ut ad socerum migraret, sed ibidem commoratus in Sabinis est tuens Patrem: simulque Tatia viri privati otium honoribus, & splendoribus, quibus potuit per parentem frui Romæ prætulit. Cæterum hanc ferunt post quam in Numæ matrimonio tredecim annos fuisset, decessisse. Hinc

ὀνομασθέντος αὐτοῦ δέξασθαι τοὺς Σαβίνους. Φράσαντες οὖν τῷ δήμῳ τὰ δεδογμένα, πρέσβεις ἐκπέμπουσι πρὸς τὸν ἄνδρα κοινῇ τοὺς πρωτεύοντας ἀπ' ἀμφοτέρων, ἥκειν δεησομένους, καὶ παραλαβεῖν τὴν βασιλείαν.

2. Ἦν δὲ, πόλεως μὲν ὁ Νουμᾶς ἐπιφανοῦς ἐκ Σαβίνοις τῶν Κυριτῶν (ἀφ' ἧς Κυρίτας Ῥωμαίοις πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ἅμα τοῖς ἀνακηρυχθεῖσι Σαβίνοις προσηγόρευσαν) υἱὸς δὲ Πομπωνίου ἀνδρὸς εὐδοκίμου, τεσσάρων ἀδελφῶν νεώτατος ἡμέρᾳ δὲ γεγονὼς (κατὰ δή τινα θείαν τύχην) ἐν ᾗ τὴν Ῥώμην ἔκτισαν οἱ περὶ Ῥωμύλον· αὕτη δέ ἐστι πρὸ δεκαμιᾶς καλανδῶν Μαΐων· φύσει δὲ πρὸς φύσιν ἀρετὴν εὖ κεκραμένος τὸ ἦθος. Ἔτι μᾶλλον αὐτὸν ἐξημέρωσε διὰ παιδείας καὶ κακοπαθείας, καὶ φιλοσοφίας, οὐ μόνον λοιδορούμενα πάθη τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐδοκιμοῦσαν ἐν τοῖς βαρβάροις βίαν καὶ πλεονεξίαν ἐκποδὼν ποιησάμενος, ἀνδρείαν δὲ ἀληθῆ, τὴν ὑπὸ λόγου τῶν ἐπιθυμιῶν ἐν αὐτῷ κάτειρξιν ἡγούμενος. Ἐκ δὲ τούτου πᾶσαν οἴκοθεν ἅμα τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν ἐξελαύνων, παντὶ δὲ πολίτῃ καὶ ξένῳ χρῆσθαι παρέχων ἑαυτὸν ἄμεμπτον δικαστὴν καὶ σύμβουλον, αὐτὸς δὲ ἑαυτῷ σχολάζοντι χρώμενος, οὐδὲ πρὸς ἡδυπαθείας καὶ πορισμούς, ἀλλὰ θεραπείαν θεῶν, καὶ θεωρίαν διὰ λόγου φύσεώς τε αὐτῶν καὶ δυνάμεως ὄνομα μέγα καὶ δόξαν εἶχεν, ὥστε καὶ Τάτιον τὸν ἐν Ῥώμῃ συμβασιλεύσαντα Ῥωμύλῳ, μιᾶς αὐτῷ θυγατρὸς οὔσης Τατίας, ποιήσασθαι γαμβρὸν ἐκεῖνον. Οὐ μὴν ἐπήρθε γε τῷ γάμῳ μετοικίσασθαι πρὸς τὸν πενθερόν, ἀλλ' αὐτοῦ περιέπων πατέρα γηραιὸν ἐν Σαβίνοις, ἐπέμενεν, ἅμα καὶ τῆς Τατίας ἑλομένης τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἰδιώτου ὄντος ἡσυχίαν, πρὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ διὰ τὸν πατέρα τιμῆς καὶ δόξης· Αὕτη μὲν οὖν λέγεται τρίτῳ καὶ δεκάτῳ μετὰ τὸν γάμον ἔτει τελευτῆσαι· ὁ δὲ Νουμᾶς ἐκλιπὼν τὰς ἐν ἄστει διατριβάς, ἀγραυλεῖν τὰ πολλὰ καὶ πλανᾶσθαι μόνος ἤθελεν, ἐν ἄλσεσι θεῶν, καὶ λειμῶσιν

DIO APUD ZONARAM.

castos. Sed tumultu sedato, cum omnes Regem creandum esse consensissent, ac Sabini ejus eligendi potestatem Romanis detulissent: Numam Pompilium, cujus inclyta virtus apud omnes erat, electum per legatos arcessiverunt. Nec enim Romæ habitabat, sed in Sabinis, in Quiritum urbe habitans, patre natus Pomponio probato viro, omni genere virtutis, & natura, & disciplina excultus: unde tantum nomen & gloriam consecutus fuit, ut Tatius Romuli regis collega, Tatiam ei filiam unicam desponderet: quæ cum ei annos tredecim nupta fuisset, vitam cum morte commutavit. Numa verò relicta urbana vita, ruri plerumque in pratis & saltibus degere

αἱρεθῆναι τὸν βασιλεύοντα οἱ Σαβῖνοι τοῖς Ῥωμαίοις προτέροις τὴν αἵρεσιν ἔδωσαν· οἱ δ' ἐκ Σαβίνων εἵλοντο Νουμᾶν Πομπίλιον, ἄνδρα γνώριμον ὄντα πᾶσι δι' ἀρετήν. Στέλλονται τοίνυν πρὸς ἐκεῖνον ἐκ Ῥώμης πρέσβεις. οὐ γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ μετῴκιστο, ἀλλ' ἐν Σαβίνοις ἦν, ἐν πόλει ᾤκει τῶν Κυριτῶν, πατρὸς ὢν Πομπωνίου ἀνδρὸς παιδείᾳ ἐξησκημένος· ὅθεν καὶ ὄνομα μέγα καὶ δόξαν εἶχεν, καὶ Τάτιον, τὸν τῷ Ῥωμύλῳ συμβασιλεύσαντα, καὶ σπεῦσαι αὐτὸν ἐπὶ Τατίᾳ θέσθαι τῇ θυγατρί, ἣν μίαν ἐκεῖνος ἐγείνατο· ἣ δέκα πρὸ τριῶν ἐνιαυτοὺς τῷ Νουμᾷ συνοικήσασα, μετήλλαξε τὴν ζωήν. Ὁ δὲ Νουμᾶς ἐκλείπων τὰς ἐν ἄστει διατριβάς, ἀγραυλεῖν τὰ πολλά, καὶ διατρίβειν ἤθελεν, ἐν λειμῶσι καὶ ἄλσεσιν· Ἦκον οὖν

DIO APUD CONSTANTINUM AUGUSTUM PORPHYROGENITUM.

Quem (Numam) Sabinorum peritissimi, eadem, tradunt, ortum fuisse die, ac qua condita Roma fuit.

Φασὶ δ' αὐτὸν (Νουμᾶν) οἱ τὰ σαφέστατα Σαβίνων εἰδότες, ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ Ῥώμη ἐκτίσθη γεγενῆσθαι.

μῶσιν ἱεροῖς, καὶ τόποις ἐρήμοις ποιούμενος τὴν δίαιταν, ὅθεν οὐχ ἥκιστα τὴν ὁ περὶ τῆς θεᾶς ἔλαβε λόγος, ὡς ἄρα Νουμᾶς ἐκεῖνος οὐκ ἀδημονίᾳ τινὶ, ψυχῆς καὶ πλάνῃ τὸν μετὰ ἀνθρώπων ἀπολέλοιπε βίον, ἀλλὰ σεμνοτέρας γεγευμένος ὁμιλίας καὶ γάμων θείων ἠξιωμένος, Ἠγερίᾳ δαίμονι συνὼν ἐρώσῃ καὶ συνδιαιτώμενος, εὐδαίμων ἀνὴρ, καὶ τὰ θεῖα πεπνυμένος γέγονεν. Ὅτι μὲν οὖν ταῦτα πολλοῖς τῶν πάνυ παλαιῶν μύθων ἔοικεν, οὓς οἱ Φρύγες τε περὶ Ἄττεω, καὶ Βιθυνοὶ περὶ Ἡροδότου, καὶ περὶ Ἐνδυμίωνος Ἀρκάδες, ἄλλων τε πολλῶν εὐδαιμόνων δή τινων καὶ θεοφιλῶν γενέσθαι δοκούντων, παραλαβόντες ἠγάπησαν, οὐκ ἄδηλόν ἐστι. Καὶ που λόγος ἔχει τὸν θεὸν οὐ φίλιππον, οὐδὲ φίλορνιν, ἀλλὰ φιλάνθρωπον ὄντα, τοῖς διαφερόντως ἀγαθοῖς ἐθέλειν συνεῖναι, καὶ μὴ δυσχεραίνειν, μηδὲ ἀτιμάζειν ἀνδρὸς θείου καὶ σώφρονος ὁμιλίαν. ὡς δὲ καὶ σώματος ἀνθρωπίνου καὶ ὥρας ἐστί τις θεῷ καὶ δαίμονι κοινωνία καὶ χάρις, ἔργον ἤδη καὶ τοῦτο πεισθῆναι· οὐ μὴν, ἀλλὰ φιλίαν γε πρὸς ἄνθρωπον εἶναι θεῶν, καὶ τὸν ἐπὶ ταύτῃ λεγόμενον ἔρωτα, καὶ φυόμενον εἰς ἐπιμέλειαν ἤθους καὶ ἀρετῆς, πρέπον ἂν εἴη. Καὶ οὐ πλημμελοῦσιν οἱ τὸν Φόρβαντα, καὶ τὸν Ὑάκινθον, καὶ τὸν Ἄδμητον ἐρωμένους Ἀπόλλωνος γεγονέναι μυθολογοῦντες· ὥσπερ αὖ καὶ τὸν Σικυώνιον Ἱππόλυτον. Ἆρα οὖν ἄξιόν ἐστι ταῦτα συγχωροῦντας ἐπὶ τούτων, ἀπιστεῖν εἰ Ζαλεύκῳ, καὶ Μίνῳ, Ζωροάστρῃ, καὶ Νουμᾷ, καὶ Λυκούργῳ βασιλείας κυβερνῶσι, καὶ πολιτείας διακοσμοῦσιν, ἐς τὸ αὐτὸ ἐφοίτα τὸ δαιμόνιον, ἢ τούτοις μὲν εἰκός ἐστι καὶ σπουδάζοντας θεοὺς ὁμιλεῖν, ἐπὶ διδασκαλίᾳ καὶ παραινέσει τῶν βελτίστων; Οὐδὲ γὰρ ἅτερος λόγος ἔχει τι φαῦλον, ὃν περὶ Λυκούργου, καὶ Νουμᾶ, καὶ τοιούτων ἄλλων ἀνδρῶν λέγουσιν, ὡς δυσκάθεκτα καὶ δυσάρεστα πλήθη χειρούμενοι, καὶ μεγάλας ἐπιφέροντες ταῖς πολιτείαις καινοτομίας, προσεποιήσαντο τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ δόξαν, αὐτοῖς ἐκείνοις πρὸς οὓς ἐχρηματίζοντο, σωτήριον οὖσαν.

3. Ἀλλὰ γὰρ ἔτος ἤδη διαπλοῦντι τῷ Νουμᾷ τεσσαρακοστὸν, ἧκον ἀπὸ Ῥώμης οἱ πρέσβεις παρακαλοῦντες ἐπὶ τὴν βασιλείαν. τοὺς δὲ λόγους ἐποιήσατο Πρόκλος καὶ Οὐέλεσος, ὧν πρότερον ἐπίδοξος ἦν ὁ δῆμος αἱρήσεσθαι τὸν ἕτερον βασιλέα. Πρόκλῳ μὲν τῶν Ῥωμύλου λαῶν, Οὐετέσῳ δὲ τῶν Τατίου μάλιστα προσεχόντων. Οὗτοι

Hinc Numa relicta Urbana vita, plerumque rusticari, & errare solus voluit, egit in lucis Deorum, sacrisque pratis, ac solitudinibus. Unde potissimum nata est de Dea fama, nullo Numa illum mœrore, aut perturbatione mentis in secessu vive re, sed sublimioris gustu contubernii, & cælestibus nuptiis potitum, ex Deæ ipsius Egeriæ, ipsius amori flagrantis congressu, atque consuetudine vitam beatam esse adeptum; & rerum divinarum scientiam hausisse. Haud obscurum esse hæc multas resipiscere veteres fabulas, quas Phryges de Atte Bithyni de Herodoto, & de Endymione Arcades, deque aliis compluribus, quos Beatos dicebant, & Diis gratos, a majoribus acceptos probaverunt. Et sane non mirum est quum non equorum, vel avium Deus, sed Hominum amore teneatur, quum iis qui virtutibus excellunt cupere eum una esse, neque respuere hominis divini, & sapientis familiaritatem. A corporis quoque humani, & speciei Deum laremque trahi consuetudine, & gratia, id vero est difficile creditu, sed enim esse Diis charum hominum, atque hinc amorem illum, quem ajunt, existere ad tuendam modestiam, & virtutem haud sit absonum. Neque errent illi, qui Phorbantem Hyacinthum, Admetum ab Apolline fabulantur adamatos, sicut etiam Sicynium Hippolytum. Sed quum his fidem haberemus, quid? num abnuemus Zaleuco, Minoe, Zoroastre, Numa, Licurgo, Regna moderantibus, & constituentibus Respub. Deum usum familiariter: an vero potius quum his Deos ducemus, ut recta suggerant iis, & moneant esse serio congressos? Sed nec altera fama, quæ de Lycurgo, Numa, & similibus viris refertur, quicquam habet absurdi quum ferocem multitudinem, & difficilem tractarent multaque in Civitatibus suis noverent commentos fuisse, ut authoritatem divinâ adhiberent illis ipsis, ad quos simulabant salutarem.

Porro Numam annum agentem quadragesimum legati Romani acciverunt ad accipiendum Regnum. Verba fecerunt Proculus, & Velesus quoque alterutrum Populus ante videbatur ad Regnum provecturus. Proculi veteres Romani Tatii factio fuerat Velesii studiosa. Brevis fuit oratio co-

DIO APUD ZONARAM.

σὺν ἀπὸ Ῥώμης οἱ πρέσβεις, καλοῦντες ἐπὶ τὴν βασιλείαν αὐτὸν ἤδη τεσσαρακοστὸν ἔτος ἄγοντα· ὁ δὲ ἀντεῖπεν. Οἱ πρέσβεις δ' ἐνέκειντο, πάντα τρόπον πείσειν αὐτὸν μηχα-

gere malebat. Cumque Romani legati ad eum venissent, quadragesimum ætatis annum agentem, regnum offerentes, recusavit. Sed cum instarent, & ni-

eorum fortunam delatam rati Numæ gratam fore. Atque non parvi negotii sane fuit, sed multæ persuasionis, & contentionis inducere eum, & flectere sententiam ejus, ut ex tranquilla, & quieta vita Imperium reciperet Civitatis in bello quasi natæ, & adultæ. Igitur Patre, & Martio propinquo adhibitis respondit omnem vitæ conventionem lubricam homini esse: cui vero ad vitam tolerandam nihil absit, & cui res suæ satis debeant placere, quum nihil præter dementiam assuetis auferre, & traducere, quæ si nulla re alia, quod stabiliora certe sunt, præcellent incertis. Tametsi obscurus non sit status Regni ex Romuli casibus conjicient; quanta suspicione aspersus insidiarum collegæ structarum Tatio fuerit, quantum etiam Senatum quasi necatus ab eo presserit. Atque Romulum hi vulgo, inquit, celebrant Diis sacrum, divinaque ei incunabula tribuunt, & servatum infantem incredibili modo autumant. Nobis mortale genus nutrimenta, & rudimenta sub hominibus, quos cognoscitis: laus vero morum meorum aliena est a regnaturo, magnum otium, & tranquillitatis literarum studium. Ingens etiam mihi est, & inveteratus pacis amor, rerumque quietarum, & hominum cœtus ad Deorum honorem, & ad se mutuo invitandos celebrantium, cætera seorsum agros colentium, aut pascentium. Vobis Romani multa bella Romulus invitus portasse, reliquit: ad ea substinenda Civitas ardentem desiderat, & vividum Regem. Jam multum assuetus Populus est armis, & ob secundum rerum cursum alacris: neque quemquam latet tendere ad majora eum, & libidine flagrare in alios dominandi, ut plano despectui sit futurus his, qui venerentur Deos, & colere justitiam, rapinam, atque bellum odisse doceat Civitatem, quæ Ducem potius ad bellandum, quam quærat Regem. His verbis repudiantem Regnum Romani majorem in modum obtestari, & orare, ne iterum ipsos in seditionem, & bellum civile conjiceret, quum alium, in quem consensura utraque factio esset, non haberent. Jam etiam parens, & Martius summotis illis sua-

Οὗτοι μὲν οὖν βραχέα διελέχθησαν οἰόμενοι τῷ Νουμᾷ τὴν συντυχίαν ἀσπαζομένῳ γεγονέναι· ἦν δ' οὐ μικρὸν (ὡς ἔοικεν) ἔργον, ἀλλὰ καὶ λόγων πολλῶν καὶ δεήσεως, τὸ πεῖσαι τὸ μεταστῆσαι γνώμην ἀνδρὸς ἡσυχίᾳ, καὶ εἰρήνῃ βεβιωκότος ἐς ἀρχὴν πόλεως τρόπον τινὰ γεγεννημένης πολέμῳ καὶ συνηυξημένης. Ἔλεγεν οὖν, τοῦ τε πατρὸς αὐτοῦ παρόντος καὶ Μαρκίου, τῶν συγγενῶν ἑνὸς, ὡς πᾶσα μὲν ἀνθρωπίνου βίου μεταβολὴ, σφαλερόν· ᾧ δὲ μηδὲ ἄπεστί τι τῶν ἱκανῶν, μήτε μεμπτόν ἐστι τῶν παρόντων, τοῦτον οὐδὲν ἄλλο πλὴν ἄνοια μετακοσμεῖ, καὶ μεθίστησιν ἐκ τῶν συνήθων. Οἷς κἂν εἰ μηδὲν ἕτερον προσείη, τῷ βεβαιοτέρῳ διαφέρει τῶν ἀδήλων· ἀλλ' οὐδὲ ἄδηλα τὰ τῆς βασιλείας τοῖς Ῥωμύλου τεκμαιρομένῳ παθήμασιν, ὡς πονηρὰν μὲν αὐτὸς ἔλαβε δόξαν, ἐπιβουλεῦσαι τῷ συνάρχοντι Τατίῳ, πονηρὰν δὲ τοῖς ὁμοτίμοις περιεποίησεν, ὡς ἀνῃρημένος ὑπ' αὐτῶν. Καὶ Ῥωμύλον μὲν οὗτοι παῖδα θεῶν ὑμνοῦσι φήμαις, καὶ τροφὴν τινα δαιμόνιον αὐτοῦ καὶ σωτηρίαν ἄπιστον ἔτι νηπίου λέγουσι· ἐμοὶ δὲ καὶ γένος θνητόν ἐστι, καὶ τροφὴ καὶ παίδευσις ὑπ' ἀνθρώπων, ὧν οὐκ ἀγνοεῖτε γεγεννημένη· τὰ δ' ἐπαινούμενα τοῦ τρόπου, βασιλεύειν πόῤῥω μέλλοντος ἀνδρὸς, ἡσυχία τε πολλὴ, καὶ διατριβὴ περὶ λόγους ἀπράγμονας. Ὁ δὲ δεινὸς οὗτος καὶ σύντροφος εἰρήνης ἔρως καὶ πραγμάτων ἀπολέμων, καὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τιμῇ θεῶν καὶ φιλοφροσύναις ἐς τὸ αὐτὸ συνιόντων, τὰ δὲ ἄλλα καθ' ἑαυτοὺς γεωργούντων ἢ νεμόντων· Ὑμῖν δὲ, ὦ Ῥωμαῖοι, πολλοὺς μὲν ἴσως ἀβουλήτους ἀπολέλοιπε πολέμους Ῥωμύλος· οἷς ἀντερείδοντος ἡ πόλις ἐμπύρου δεῖται βασιλέως καὶ ἀκμάζοντος. Πολλὴ δὲ καὶ συνήθεια καὶ προθυμία δι' εὐτυχίαν γέγονε τῷ δήμῳ, καὶ οὐδένα λέληθεν αὔξεσθαι καὶ κρατεῖν ἑτέρων βουλόμενος· ὥστε καὶ γέλως ἂν εἴη τἄλλα, θεραπεύοντος θεοὺς καὶ δίκην τιμᾶν, βίαν δὲ καὶ πόλεμον ἐχθραίνειν διδάσκοντος, πόλιν στρατηλάτου μᾶλλον ἢ βασιλέως δεομένην. Τοιούτοις λόγοις ἀφοσιουμένου τὴν βασιλείαν τοῦ ἀνδρὸς, οἵ τε Ῥωμαῖοι πᾶσαν ἐποιοῦντο σπουδὴν ἀντιβολοῦντες, καὶ δεόμενοι μὴ σφᾶς αὖθις ἐς στάσιν ἐμβάλλειν, καὶ πόλεμον ἐμφύλιον, οὐκ

DIO APUD ZONARAM.

nihil non ad persuadendum adhiberent, orantes, ne civitatem denuo in seditionem, & bellum intestinum conjiceret (neque enim esse alium, in quem ambæ partes consentirent). Numam pater quoque seorsim hortatus est, & principatum tamquam divinum donum, & numinis obsequium, quique viro bono

μηχανώμενοι, καὶ δεόμενοι, μὴ τὴν πόλιν αὖθις εἰς στάσιν ἐμβαλεῖν, καὶ ἐμφύλιον πόλεμον, οὐκ ὄντος ἑτέρου πρὸς ὃν ἄμφω τὰ μέρη συννεύσουσιν. Ἰδίᾳ μέν τοι καὶ ὁ πατὴρ παρεκίνει τὸν Νουμᾶν δέξασθαι τὴν ἀρχὴν, ὡς θεῖον δῶρον, καὶ ὑπηρεσίαν θεοῦ, καὶ πράξεων καλῶν καὶ μεγάλων ἀνδρὶ φρονίμῳ τε καὶ χρηστῷ ἰσο-

οὐκ ὄντος ἑτέρου, πρὸς ὃν ἀμφότεραι συνεύσουσιν αἱ στάσεις. Ὅτε πατὴρ καὶ ὁ Μάρκιος, ἐκείνων μεταστάντων, ἰδίᾳ προσκεψάμενοι τὸν Νουμᾶν, ἐπεῖθον δέχεσθαι μέγα καὶ θεῖον δῶρον. Εἰ δ' αὐτὸς οὔτε πλούτου δέῃ δι' αὐτάρκειαν, οὔτε δόξαν ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἐζήλωκας κρείσσονα, τὴν ἀπ' ἀρετῆς ἔχων, ἀλλ' ὑπηρεσίαν γε θεοῦ τὸ βασιλεύειν ἡγούμενος, ὥς γε ἀνίστησι, καὶ οὐκ ἐᾷ κεῖσθαι καὶ ἀργεῖν τὴν ἐν σοὶ τοσαύτην δικαιοσύνην. Μὴ φεῦγε, μηδὲ ἀποδίδρασκε τὴν ἀρχὴν, ἀνδρὶ φρονίμῳ πράξεων καλῶν καὶ μεγάλων οὖσαν χώραν. Ἐν ᾗ καὶ θεραπεῖαι θεῶν μεγαλοπρεπεῖς εἰσὶ, καὶ πρὸς εὐσέβειαν ἀνθρώπων ἡμερώσεις ῥᾶστα καὶ τάχιστα μετακοσμουμένων ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος. Οὗτοι καὶ Τάτιον ἔστερξαν ἔπηλυν ἡγεμόνα, καὶ τὴν Ῥωμύλου μνήμην ἀποθεοῦσι ταῖς τιμαῖς. Τίς δὲ οἶδεν εἰ καὶ νικῶντι δήμῳ πολέμου κόρος ἔσται, καὶ μεστοὶ θριάμβων, καὶ λαφύρων γεγονότες, ἡγεμόνα πρᾶον καὶ δίκης ἑταῖρον ἐπ' εὐνομίᾳ καὶ εἰρήνῃ ποθοῦσιν; εἰ δὲ δὴ καὶ παντάπασιν ἀκρατῶς ἔχουσι καὶ μανικῶς πρὸς πόλεμον, ἆρ' οὐχὶ βέλτιον ἀλλαχόσε τὴν ὁρμὴν αὐτῶν τρέπειν, διὰ χειρὸς ἔχοντας τὰς ἡνίας; τῇ δὲ πατρίδι, παντὶ τῷ Σαβίνων ἔθνει συνδεσμὸν εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς πόλιν ἀκμάζουσαν καὶ δυνατὴν γενέσθαι; Τούτοις προσῆν (ὡς λέγεται) σημεῖά τε χρηστὰ, καὶ σπουδὴ τῶν πολιτῶν, καὶ ζῆλος, ὡς ἐπύθοντο τὴν πρεσβείαν, δεομένων βαδίζειν καὶ παραλαμβάνειν τὴν βασιλείαν, ἐπὶ κοινωνίᾳ καὶ συγκράσει τῶν πολιτῶν.

4. Ὡς οὖν ἐδέδοκτο, θύσας τοῖς θεοῖς προῆγεν ἐς τὴν Ῥώμην, ἀπήντα δὲ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, ἔρωτι θαυμαστῷ τοῦ ἀνδρὸς, εὐφημίαι τε πρέπουσαι γυναικῶν ἐγίνοντο καὶ θυσίαι πρὸς ἱεροῖς, καὶ χαρὰ πάντων, ὥσπερ οὐ βασιλέα τῆς πόλεως, ἀλλὰ βασιλείαν δεχομένης. Ἐπεὶ δὲ ἐς τὴν ἀγορὰν κατέστησαν, ὁ μὲν ταῖς ὥραις ἐκείναις συνειληχὼς μεσοβασιλεὺς Σπόριος Οὐέττιος ψῆφον ἐπέδωκε τοῖς πολίταις, καὶ πάντες ἤνεγκαν προσφερο-

suadere, & urgere seorsum eum ad recipiendum ingens, & cæleste donum. Sive divitias tua contentus sorte, inquiunt, non desideras, neque splendorem Imperii, & potentiæ sectaris, excellentiore præditus virtute, saltem Regni administrationem, ministerium existima Dei, qui excitat; neque obsolescere, & torpere istam patitur tantam justitiam. Noli itaque declinare, & defugere Imperium, quod sapienti viro egregiorum, & magnorum factorum est stadium; in quo, & Deos colere magnifice, & ad pietatem mollire liceat homines, qui facillime, & promptissime ad Principis se mores conformant. Hi etiam Tatium dilexerunt advenam Principem, & Romuli memoriam honoribus divinis consecraverunt. Quid si victorem populum jam satietas capiet belli, triumphisque expletus, & manubiis; sedatum Principem, & justitiæ cultorem ad Civitatem legibus, & pace temperandam exoptat? Qui, si vel immodico, & insano bellandi ardeat studio; nonne satiùs sit, habenas tenentem, aliò divertere fervorem ejus patriæque, atque universa Sabinorum genti, florentem Civitatem, & opulentam, necessitudine & amicitia copulare? His accesserunt, ut fertur, fausta prodigia, contentioque civium ejus, & studium, (ut divulgatum est,) quid afferrent legati, rogantium iret, atque Regnum capesseret ad unanimitatem, & concordiam inter Cives conciliandam.

Ut in eam sententiam descendit, re divina facta Romam profectus est. Prodiit ei obviam incredibili desiderio Senatus, Populusque, Fœminæ eum festis acclamationibus exceperunt. Ad sacras ædes hostiæ cæsæ, tantaque omnium fuit lætitia, quasi non Regem, sed exciperet Civitas Regnum. Ut in forum descenderunt, Spurius Vettius, qui per eas erat Interrex, misit

DIO APUD ZONARAM.

ἐσομένην αἰτίαν, συνδεσμόν τε πατρίδι καὶ παντὶ τῷ Σαβίνων ἔθνει εὐνοίας τε καὶ φιλίας πρὸς πόλιν δυνατὴν καὶ ἀκμάζουσαν. Τούτοις ἐνδεδωκὼς ὁ Νουμᾶς, θύσας τοῖς θεοῖς προῆγεν εἰς Ῥώμην, ὑπήντα δὲ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εὐφημοῦντες καὶ χαίροντες. Ἐπεὶ δὲ κατέστησαν εἰς τὴν ἀγορὰν προσφερομένων αὐτῷ τῶν βασιλικῶν παρασήμων, ἐπισχεῖν κελεύσας, ἔφη δεῖσθαι καὶ τοῦ θεοῦ τὴν βασιλείαν ἐμπεδοῦντος αὐτῷ. Ἀνῆλθεν οὖν εἰς τὸ Καπιτώλιον, καὶ θύσας, οὕτω δὲ (1) τὴν βασιλικὴν ἀναλαβὼν ἐσθῆτα, κατε-

bono & prudenti honestas magnasque res gerendi occasionem præberet, & vinculum futurus esset, quo patria, & omnis Sabinorum natio, benevolentia & amicitia jungerentur. His Numa victo, & re divina peracta, Romam proficiscenti, Senatus populusque Romanus cum lætis acclamationibus obviam egreditur. Cum in Forum deducto insignia Regni afferrentur, differre, ac se de Regni firmanda causa Deos consuli jussit: & re divina in Capitolio peracta induta-

NOTAE.

(1) Cod. Vat. οὕτω τε.

misit Quirites in suffragia, omnesque suffragiis illum Regem dixere. Cui cum insignia Regni deferrentur, sustinere jussit, velle se Deos de Regno consulere. Itaque una cum auguribus, & Sacerdotibus in Capitolium ascendit (Tarpejum collem appellabant tunc Romani) ibi Princeps augurum eum capite velato ad meridiem convertit, atque a tergo absistens dextera in capite Numæ imposita, precatus est, & in omnem partem circumlatis oculis, si qua auspitia, vel ostensa Dii darent, observavit. Mirum interea tantæ multitudinis in foro stantis silentium erat, expectantis, & in eventum suspensæ, quousque secundæ, & faustæ aves conspectæ rem comprobaverunt. Tum Numa veste Regia indutus, ex arce ad Populum descendit, exceptusque est, ut vir religiosissimus, & sanctissimus, plausu, & complexu. Inito Regno protinus cohortem trecentorum, quibus stipatus Romulus semper fuerat, quos appellaverat Celeres, exauctoravit; neque enim diffidere fidem sibi habentibus, in animum induxit. Inde duobus flaminibus Diali, & Martiali, tertium Romuli addidit, quem vocavit Quirinalem. Nam, & prisci, flamines nominabant a pileis, quibus caput tegebant, quasi pilamines (ut proditum memoriæ est) Græcis dictionibus tunc plusquam hoc fæculo, latinæ linguæ immixtis. Quas enim ferebant lænas Reges, Juba vult χλαίνας esse, & ministrum in æde Jovis pubescentem puerum, dici Camillum, quo nomine Mercurium nonnulli Græci a ministro appellavere. Quum hæc instituisset Numa ad conciliandam sibi benevolentiam, & gratiam Populi, illico Civitatem ferri modo rigidam, & bellis efferatam, ad humanitatem parat, & justitiam mollire. Et revera illa tunc erat, quam vocat æstuantem Civitatem Plato. Nam ab origine audacissimi quique, & pugnacissimi, quos ferocitas, & projecta conglobaverat temeritas, illuc undique confluxerant, crebrisque expeditionibus, & bellis

σφερομένων δ' αὐτῷ τῶν βασιλικῶν παρασήμων, ἐπισχεῖν κελεύσας, ἔφη δεῖσθαι καὶ θεοῦ τὴν βασιλείαν ἐμπεδοῦντος αὐτῷ· παραλαβὼν δὲ μάντεις καὶ ἱερεῖς, ἀνέβαινεν ἐς τὸ Καπιτώλιον. Ταρπήϊον αὐτὸ λόφον οἱ τότε Ῥωμαῖοι προσηγόρευον. Ἐνταῦθα τῶν μάντεων ὁ προστεύων, τὸν μὲν ἐς μεσημβρίαν τρέψας ἐγκεκαλυμμένον, αὐτὸς δὲ παρασὰς ἐξόπισθεν, καὶ τῇ δεξιᾷ τῆς κεφαλῆς ἐφαπτόμενος αὐτοῦ, κατηύξατο καὶ περιεσκόπει τὰ παρὰ τῶν θεῶν οἰωνοῖς ἢ συμβόλοις προφαινόμενα, πανταχόσε τὰς ὄψεις προφέρων· σιγὴ δὲ ἄπιστος ἐν πλήθει τοσούτῳ τὴν ἀγορὰν κατεῖχε, καραδοκούντων καὶ συναιρουμένων τῷ μέλλοντι, μέχρις οὗ προὐφάνησαν ὄρνιθες ἀγαθοὶ καὶ δέξιοι ἐπέτρεψαν. Οὕτω δὲ τὴν βασιλικὴν ἀναλαβὼν ἐσθῆτα κατέβαινε Νουμᾶς ἐς τὸ πλῆθος ἀπὸ τῆς ἄκρας· τότε δὲ καὶ φωναὶ καὶ δεξιώσεις ἦσαν ὡς εὐσεβέστατον καὶ θεοφιλέστατον δεχομένων. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν, πρῶτον μὲν τὸ τῶν τριακοσίων δορυφόρων σύστημα διέλυσεν, οὓς Ῥωμύλος ἔχων ἀεὶ περὶ τὸ σῶμα, Κέλερας προσηγόρευσεν, ὅπερ ἐστὶ ταχεῖς· οὔτε γὰρ ἀπιστεῖν πιστεύουσιν, οὔτε βασιλεύειν ἀπιστούντων ἠξίου. Δεύτερον δὲ τοῖς οὖσιν ἱερεῦσι Διὸς καὶ Ἄρεος, τρίτον Ῥωμύλου προσκατέστησεν, ὃν Φλαμίνα Κυρινάλιον ὠνόμασεν· ἐκάλουν δὲ καὶ τοὺς προγενεστέρους Φλαμίνας, ἀπὸ τῶν περικρανίων πίλων, οὓς περὶ ταῖς κεφαλαῖς φοροῦσι, πιλαμένας τινὰς ὄντας, ὡς ἱστοροῦσι, τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων τότε μᾶλλον, ἢ νῦν τοῖς Λατίνοις ἀνακεκραμένων. Καὶ γὰρ ἃς ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς λαίνας, ὁ Ἰόβας χλαίνας φησὶν εἶναι, καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς ἀμφιθαλῆ παῖδα, λέγεσθαι Κάμιλλος ἀπὸ τῆς διακονίας προσηγόρευον. Ταῦτα δὲ ὁ Νουμᾶς ἐπ' εὐνοίᾳ καὶ χάριτι τοῦ δήμου πολιτευσάμενος, εὐθὺς ἐπεχείρει τὴν πόλιν, ὥσπερ σίδηρον ἐκ σκληρᾶς καὶ πολεμικῆς μαλακωτέραν ποιῆσαι, καὶ δικαιοτέραν. Ἀτεχνῶς γὰρ ἦν ἣν Πλάτων ἀποκαλεῖ φλεγμαίνουσαν πόλιν, ἐκείνη τοῦτ' ἦν, συστάντων μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τόλμῃ τινὶ καὶ παραβόλῳ θρασύτητι τῶν θρασυτάτων καὶ μαχιμωτάτων ἐκεῖ πανταχόθεν ὠσαμένων, ταῖς δὲ πολλαῖς στρατείαις καὶ συνεχέσι πολέμοις τροφῇ χρησαμένην καὶ αὐξήσει τῆς δυνάμεως καὶ (καθάπερ τὰ καταπηγνύμενα, τῷ σεί-

DIO APUD ZONARAM

dutaque veste regia descendit. Principatu suscepto primum tercentum armatos, quos Romulus ad custodiam corporis semper habuerat, amovit. Nec enim decere iis diffidere, qui; ipsi fiderent; neque diffidentibus imperandum esse dicebat. Deinde urbem e du-

κατέβαινε. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν, πρῶτον μὲν τὸ τῶν τριακοσίων διέλυσε σύστημα (1), οὓς περὶ τὸ σῶμα εἶχε Ῥωμύλος ἀεί· οὐ γὰρ δεῖν ἀπιστεῖν πιστεύουσιν ἔλεγεν, οὐδὲ βασιλεύειν ἀπιστούντων ἠξίου. Εἶτα τὴν πόλιν ἐκ σκληρᾶς καὶ πολεμικῆς ἐπεχείρει, μαλακωτέραν ποιῆσαι, καὶ εἰρη-

N O T AE.

(1) Cod. Vat. tutius & melius κατέλυσε σύστημα, οὓς Ῥωμύλος εἶχε ἀεὶ περὶ τὸ σῶμα. Cæterum διέλυσεν est Plutarchi.

σείεσθαι μᾶλλον ἑδράζεται) ῥώννυσθαι δοκοῦσαν διὰ τῶν κινδύνων, οὕτω δὲ μετέωρον καὶ τετραχυμένον δῆμον οὐ μικρᾶς, οὐδὲ φαύλης οἰόμενος εἶναι πραγματείας μεταχειρίσασθαι καὶ μετακοσμῆσαι πρὸς εἰρήνην ἠγάγετο τὴν ἀπὸ τῶν θεῶν βοήθειαν, τὰ μὲν πολλὰ θυσίαις ἢ πομπαῖς καὶ χορείαις, ἃς αὐτὸς ὤργιάσε, καὶ κατέστησεν, ἅμα σεμνότητι διαγωγὴν ἐπίχαριν, καὶ φιλάνθρωπον ἡδονὴν ἐχούσαις, δημαγωγῶν καὶ τιθασσεύων τὸ θυμοειδὲς, καὶ φιλοπόλεμον· ἔστι δ' ὅτε καὶ φόβους τινὰς ἀπαγγέλλων παρὰ τοῦ θεοῦ, καὶ φάσματα δαιμόνων ἀλλόκοτα καὶ φωνὰς οὐκ εὐμενεῖς, ἐδήλου, καὶ ταπεινὴν ἐποίει τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὑπὸ δεισιδαιμονίας.

5. Ἐξ ὧν καὶ μάλιστα λόγον ἔχεν ἡ σοφία καὶ παίδευσις τοῦ ἀνδρὸς, ὡς Πυθαγόρᾳ συγγεγονότος· μέγα γὰρ ἦν μέρος, ὡς ἐκείνῳ τῆς φιλοσοφίας, καὶ τούτῳ τῆς πολιτείας ἡ περὶ τὸ θεῖον ἀγχιστεία καὶ διατριβή. Λέγεται δὲ καὶ τὸν ἔξωθεν ὄγκον, καὶ σχηματισμὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς Πυθαγόρᾳ διανοίας περιβαλέσθαι. Τῷ δὲ Νουμᾷ δρᾶμα θεᾶς τινὸς, ἢ νύμφης ὀρείας ἔρως ἦν, καὶ συνουσία πρὸς αὐτὸν ἀπόρρητος (ὥσπερ εἴρηται) καὶ κοινὰ μετὰ μουσῶν διατριβαί. Τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν μαντευμάτων, εἰς μούσας ἀνῆγε, καὶ μίαν μοῦσαν ἰδίως καὶ διαφερόντως ἐδίδαξε σέβεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, Τακίταν προσαγορεύσας, οἷον σιωπηλὴν ἢ νέαν· ὅπερ εἶναι δοκεῖ τὴν Πυθαγόρειον ἀπομνημονεύοντος ἐχεμυθίαν, καὶ τιμῶντος. Ἔστι δὲ καὶ τὰ περὶ τῶν ἀφιδρυμάτων νομοθετήματα παντάπασιν ἀδελφὰ τῶν Πυθαγόρου δογμάτων. Οὔτε γὰρ ἐκεῖνος αἰσθητὸν ἢ παθητὸν, ἀόρατον δὲ καὶ ἀκήρατον, καὶ νοητὸν ὑπελάμβανεν εἶναι τὸ πρῶτον· οὗτος δὲ διεκώλυσεν ἀνθρωποειδῆ καὶ ζωόμορφον εἰκόνα θεοῦ Ῥωμαίοις νομίζειν· οὐδ' ἦν παρ' αὐτοῖς οὔτε γραπτὸν, οὔτε πλαστὸν εἶδος θεοῦ πρότερον, ἀλλ' ἑκατὸν ἑβδομήκοντα τοῖς πρώτοις ἔτεσι, ναοὺς μὲν οἰκοδομούμενοι διετέλουν, καὶ καλιάδας ἱερὰς ἱστῶντες, ἄγαλμα δὲ οὐδὲν ἔμμορφον ποιούμενοι διετέλουν· ὡς οὔτε ὅσιον ἀφομοιοῦν τὰ βελτίονα τοῖς χείροσιν, οὔτε ἐφάπτεσθαι θεοῦ δυνατὸν, ἄλλως ἢ νοήσει. Κομιδῆ δὲ καὶ τὰ τῶν θυσιῶν ἔχεται τῆς Πυθαγορικῆς ἁγιστείας· ἀναίμακτοι γὰρ ἦσαν, αἵ τε πολλαὶ δι' ἀλφίτου καὶ σπονδῆς, καὶ τῶν εὐτελεστάτων πεποιημέναι. Χωρὶς δὲ τούτων, ἑτέροις ἔξωθεν ἐπαγωνίζονται τεκμηρίοις, τὸν ἄνδρα τῷ ἀνδρὶ

lis perpetuis, aluerat illa Civitas, & propagaverat vires, ac si ti gna validius defiguntur agitata, ita in du ruisse ex periculis videbatur tam elatum, & ferocem Populum, non vulgaris, nec mediocris artis esse ratus tractare, & reflectere ad pacem, a religione consilium mutuavit. Sacrificiis plurimum, & supplicationibus, atque choreis, quæ ipse obibat, dispensabatque, conjunctam venerandam gravitatem cum suavi oblectamento, & festivo habentibus, mulcens, ac pertractans fervidos, & martiales animos; interim metum Deorum injiciens, & spectra Larium horrenda, tristesque voces nuncians, domabat, atque deprimebat spiritus eorum religione.

Unde procrebuit præcipue sapientiam hanc, & eruditionem ex Pythagora hausisse Numam. Magna enim ex parte hic Reip. suæ institutionem, philosophiam superior in rebus divinis posuit: exteriorem speciem quoq. & personam, eadem, ac Pythagoras mente, dicitur petiisse. Numæ fabula Deæ cujuspiam, aut nymphæ montanæ amor, & arcanum cum ipso contubernium, (ut supra diximus,) erat, mutuæque cum musis consuetudo. Pleraque autem divinationes suas contulit in Camænas. Unam peculiariter, atque eximiè venerari præcepit Romanis, Tacitam eam nominavit: quæ commemoratio visa est, & observatio silentii Pythagorici. Ita hujus de statuis scita undequaque Pythagoræ placitorum sunt germana. Neque enim ille sensui, aut ulli dolori expositum rerum principium esse, sed invisibile, incorruptum, sola mente existimavit apprænhensibile. Hic vetuit Romanis hominis, vel bestiæ formam tribuere Deo, neque fuit ulla apud eos ante, vel ficta, vel picta imago Dei, sed primos centum sexaginta annos templa extruxerunt, & cellas Diis, simulacrum per id temporis nullum habuerunt; nefas putantes augustiora exprimere humiliotibus; neque aspirari aliter ad Deum, quam mente posse. Ad hæc hostiæ respondent plane victimis Pythagoricis: incruentæ enim erant, ac fere farina, libaminibus ex vino, & rebus simplicissimis paraban-

DIO APUD ZONARAM.

καὶ εἰρηνικωτέραν ἀνθρωποειδῆ τε καὶ ζωόμορφον εἰκόνα θεοῦ ἀπεῖπε Ῥωμαίοις ἀπείρηκεν. Ὅθεν οὐδ' ἦν παρ' αὐτοῖς οὔτε γραπτὸν, οὔτε πλαστὸν εἶδος θεοῦ· ἐν ἑκατὸν δὲ πρὸς ἑβδομήκοντα ἔτεσι ναῶν αὐτοῖς ἀνεγειρομένων οὐδὲν ἔμμορφον ἐποίουν ἀφίδρυμα, ὡς οὔτε ὅσιον ἀφομοιοῦν τοῖς χείροσι τὰ βελτίονα, οὔτε ἐφάπτεσθαι, ἄλλως

e dura & bellicosa mitiorem, & pacis amantiorem reddere aggressus est: edixitque, ne imaginem Dei, vel humana, vel alterius animantis forma erigerent. Itaque annis centum & septuaginta, quamvis templa conderent; nullum tamen in iis neque pictum neque fictum simulacrum collocarunt: quod nefas esset

bantur. Aliis præterea argumentis urgent remotioribus horum contubernium. Quorum unum est, quod donaverunt Pythagoram civitate, ut auctor in libro quodam Antenori dicato est Epicharmus, vir antiquus, & ex schola Pythagorica. Alii quod unum Numa ex quatuor filiis suis, nomine Pythagoræ filii appellaverit Mamercum. Ab illo Æmyliam quoque gentem Patriciis insertam, nomen referunt traxisse, Regemque blando eo nomine expressisse illius in dicendo lepores, & venustatem. Nos Romæ ex multis accepimus, quum narrarent, ex oraculo, quod olim jusserat Romanis, ut sapientissimo, & fortissimo inter Græcas Statuas apud se locarent; duas Æneas in foro posuisse, unam Alcibiadis, alteram Pythagoræ.

Verum hæc ambiguitatis sunt plena, quæ certe stultæ sit pertinaciæ prolixius agitare, vel adstruere. Jam etiam Sacerdotum, quos Pontifices vocant, adscribunt ordines, & primordium Numæ, ajuntque ipsum inter eos Pontificem maximum fuisse: inde ducto vocabulo (ut nonnulli volunt) quod Deos curent, qui potestatem, & arbitrium habent omnium rerum. Sunt, qui a dictione, *posse*, deducant, exemptis quibusdam literis, præcipiente Sacerdotibus legislatore, sacrificia facere, quæ possent; nec si quod intervenerit majus impedimentum, fatigante eos. Maxima pars nomen omnium absurdissimum approbant; neque aliunde, quam a sacris, quæ peragebantur in pontibus, sanctissimis, & antiquissimis, hos cognomen invenisse: quorum tuendorum, & reficiendorum, ut cæterorum perpetuorum, & solemnium sacrorum, ad hos Sacerdotes cura pertineat: neque enim licitum esse, sed nefas putare, Romanos pontem Sublicium solvere. Dicunt enim, hunc ex oraculo quodam totum absque ferro fuisse clavis ligneis junctum: lapideus, multis seculis post, ædificatus ab Æmylio Quæstore est. Imo Sublicium quoque referunt ab Rege Anco Martio, Numa ex filia nepote, fuisse excitatum. Pontifex Maximus instar est interpretis, & vatis: vel potius sacrorum Antistitis; qui non tantum publicarum ceremoniarum agit curam, verum etiam sacrificia privata observat, & vetat solemnia exce-

ἀνδρὶ συνοικειοῦντες· ὧν ἓν μέν ἐστιν, ὅτι Πυθαγόραν τῇ πολιτείᾳ Ῥωμαῖοι προσέγραψαν, ὡς ἱστόρηκεν Ἐπίχαρμος ὁ κωμικὸς ἔν τινι λόγῳ πρὸς Ἀντήνορα γεγραμμένῳ, παλαιὸς ἀνὴρ, ϗ τῆς Πυθαγορικῆς διατριβῆς μετεσχηκώς. Ἕτεροι δὲ, ὅτι τεσσάρων υἱῶν βασιλεῖ Νουμᾷ γενομένων, ἕνα Μάμερκον ἐπὶ τῷ Πυθαγόρου παιδὶ προσηγόρευσεν· ἀπ' ἐκείνου δὲ καὶ τῶν Αἰμυλίων οἶκον ἀναμιχθέντα τοῖς Πατρικίοις ὀνομασθῆναί φασιν οὕτως ὑποκοριζομένου τοῦ βασιλέως τὴν ἐν τοῖς λόγοις τοῦ ἀνδρὸς αἱμυλίαν ἢ χάριν. Αὐτοὶ δὲ ἀκηκόαμεν πολλῶν ἐν Ῥώμῃ διεξόντων, ὅτι Ῥωμαίοις ποτὲ χρησμοῦ γενομένου, τὸν φρονιμώτατον, καὶ τὸν ἀνδρειότατον Ἑλλήνων ἱδρύσασθαι παρ' αὐτοῖς, ἔστησαν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς εἰκόνας χαλκᾶς δύο, τὴν μὲν Ἀλκιβιάδου, τὴν δὲ Πυθαγόρου.

6. Ταῦτα μὲν οὖν ἀμφισβητήσεις ἔχοντα πολλὰς, ϗ τὸ κινεῖν διὰ μακροτέρων, καὶ τὸ πιστεύεσθαι, μειρακιῶδες ἐστὶ φιλονεικίας. Νουμᾷ δὲ καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων, οὓς Ποντίφικας καλοῦσι, διάταξιν ϗ κατάστασιν ἀποδιδόασι, ϗ φασὶν αὐτὸν, ἕνα τούτων τὸν πρῶτον γεγονέναι, κεκλῆσθαι δὲ τοὺς Ποντίφικας, οἱ μὲν ὅτι τοὺς θεοὺς θεραπεύουσιν, δυνατοὺς ϗ κυρίους ἁπάντων ὄντας· ὁ γὰρ δυνατὸς ὑπὸ Ῥωμαίων ὀνομάζεται πότενς, ἕτεροι δὲ φασὶ πρὸς ὑπεξαίρεσιν γεγονέναι τοὔνομα τῶν δυνατῶν, ὡς τοῦ νομοθέτου τὰς δυνατὰς ἐπιτελεῖν ἱερουργίας τοὺς ἱερεῖς κελεύοντος· ἂν δὲ ᾖ τι κώλυμα μεῖζον, οὐ συκοφαντοῦντος. Οἱ δὲ πλεῖστοι μάλιστα ϗ τὸ γελώμενον τῶν ὀνομάτων δοκιμάζουσιν, ὡς οὐδὲν ἀλλ' ἢ γεφυροποιοὺς τοὺς ἄνδρας ἐπικληθέντας ἀπὸ τῶν ποιουμένων ἐπὶ τὴν γέφυραν ἱερῶν ἁγιωτάτων ϗ παλαιοτάτων ὄντων. Πόντεμ γὰρ οἱ Λατῖνοι τὴν γέφυραν ὀνομάζουσιν εἶναι μέν τοι ϗ τὴν τήρησιν αὐτῶν, ϗ τὴν ἐπισκευὴν, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἀκινήτων ϗ πατρίων ἱερῶν, προσήκουσαν τοῖς ἱερεῦσιν. Οὐ γὰρ θεμιτὸν, ἀλλ' ἐπάρατον ἡγεῖσθαι Ῥωμαίους τὴν κατάλυσιν τῆς ξυλίνης γεφύρας. Λέγεται δὲ ϗ τὸ πάμπαν ἄνευ σιδήρου κατὰ δή τι λόγιον συγγεγομφῶσθαι διὰ τῶν ξύλων· ἡ δὲ λιθίνη πολλοῖς ὕστερον ἐξειργάσθη χρόνοις ὑπ' Αἰμυλίου ταμιεύοντος· οὐ μὴν ἀλλὰ ϗ τὴν ξυλίνην, τῶν Νουμᾶ χρόνων ἀπολείπεσθαι λέγουσιν ὑπὸ Μαρκίου τοῦ Νουμᾶ θυγατριδοῦ βασιλεύοντος ἀποτελεσθεῖσαν. Ὁ δὲ μέγιστος τῶν Ποντιφίκων, οἷον ἐξηγητοῦ ϗ προφήτου, μᾶλλον δὲ ἱεροφάντου τάξιν ἐπέχει, οὐ μόνον τῶν δημοσίᾳ δρωμένων ἐπιμελούμενος, ἀλλὰ ϗ τοὺς ἰδίᾳ θύοντας ἐπισκοπῶν, καὶ κωλύων παρεκβαίνειν τὰ νενομισμένα, ϗ διδάσκων

DIO APUD ZONARAM.

esset præstantiores, deterioribus similes facere, neque Deum aliter, nisi mente comprehendi posse. Victimas incruentas farris, & libationis, civibus suis edixit. Deos enim pacis & justitiæ custodes, a cæde puros

ἄλλως θεοῦ δυνατὸν ᾖ νοῆσαι. Καὶ τὰς θυσίας δὲ ἀναιμάκτους ποιεῖσθαι ἐθέσπισε δι' ἀλφίτων τε καὶ σπονδῆς· δεῖν γὰρ τοὺς θεοὺς εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης φύλακας ὄντας, φόνου καθαροὺς εἶναι. Μήτε δὲ εἰκόνι

σκιων ὅτου τις δέοιτο πρὸς Θεῶν τιμὴν ἢ παραίτησιν. Ἦν δὲ καὶ τῶν ἱερῶν παρθένων ἐπίσκοπος, ἃς Ἑστιάδας προσαγορεύουσιν. Νουμᾷ γὰρ δὴ καὶ τὴν τῶν Ἑστιάδων παρθένων καθιέρωσιν, καὶ ὅλως τὴν περὶ τὸ πῦρ τὸ ἀθάνατον, ὃ φυλάττουσιν αὗται, θεραπείαν τι καὶ ἀποδιδόασιν, εἴτε ὡς καθαρὰν, καὶ ἄφθαρτον τὴν τοῦ πυρὸς οὐσίαν ἀκηράτοις καὶ ἀμιάντοις παρατιθεμένους σώμασιν, εἴτε τὸ ἄκαρπον καὶ ἄγονον τῇ παρθενίᾳ συνοικειοῦντες. Ἐπεί τοι τῆς Ἑλλάδος ὅπου πῦρ ἄσβεστόν ἐστιν, ὡς Πυθοῖ καὶ Ἀθήνησιν, οὐ παρθένοι, γυναῖκες δὲ πεπαυμέναι γάμων, ἔχουσι τὴν ἐπιμέλειαν. Ἐὰν δὲ ὑπὸ τύχης τινὸς ἐκλίπῃ, αὐτό φασι μὴ δεῖν ἀπὸ ἑτέρου πυρὸς ἐναύεσθαι, καινὸν δὲ ποιεῖν, καὶ νέον ἀνάπτοντα ἀπὸ τοῦ ἡλίου φλόγα καθαρὰν καὶ ἀμίαντον. Ἐξάπτουσι δὲ μάλιστα τοῖς σκαφείοις, ἃ κατασκευάζεται μὲν ἀπὸ πλευρᾶς ἰσοσκελοῦς ὀρθογωνίου τριγώνου κοιλαινόμενα, συννεύει δὲ εἰς ἓν ἐκ τῆς περιφερείας κέντρον. Ὅταν οὖν θέσιν ἀναντίαν λάβῃ πρὸς τὸν ἥλιον, ὥστε τὰς αὐγὰς πανταχόθεν ἀνακοπτομένας ἀθροίζεσθαι καὶ συμπελεκεσθαι πρὸς τὸ κέντρον, αὐτόν τε διακρίνει τὸν ἀέρα λεπτυνόμενον, καὶ τὰ κουφότατα καὶ ξηρότητα τῶν προστιθεμένων ὀξέως ἀνάπτει κατὰ τὴν ἀντίρεισιν σῶμα καὶ πληγὴν πυρώδη τῆς αὐγῆς λαμβανούσης. Ἔνιοι μὲν οὖν οὐδὲ ὑπὸ τῶν ἱερῶν παρθένων ἀλλ' ἢ τὸ ἄσβεστον ἐκεῖνο φρουρεῖσθαι πῦρ νομίζουσιν· ἔνιοι δὲ εἶναί τινα φασὶν ἀθέατα τοῖς ἄλλοις ἱερὰ κρυπτόμενα.

7. Πρῶτον μὲν οὖν ὑπὸ Νουμᾶ καθιερωθῆναι Γεγανίαν, καὶ Βερηνίαν. δεύτερον δὲ Κανουληΐαν, καὶ Ταρπηΐαν, ὕστερον δὲ Σερουΐου δύο προσθέντος ἄλλας τῷ ἀριθμῷ, διατηρῆσαι μέχρι τῶν χρόνων τούτων τὸ πλῆθος. Ὡρίσθη δὲ ταῖς ἱεραῖς παρθένοις ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἁγνεία τριάκοντα ἔτη, ἐν ᾧ τὴν μὲν πρώτην δεκαετίαν, ἃ χρὴ δρᾶν μανθάνουσι· τὴν δὲ μέσην, μεμαθήκασι δρῶσι· τὴν δὲ τρίτην, ἑταίρας αὐταὶ διδάσκουσι· εἶτα ἀνεῖται τῇ βουλομένῃ μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἤδη καὶ γάμου μεταλαμβάνειν, πρὸς ἕτερον τραπέσθαι βίον, ἀπαλλαγείσῃ τῆς ἱερουργίας. Λέγονται δὲ οὐ πολλοὶ ταύτην ἀσπάσασθαι τὴν ἄδειαν, οὐδὲ ἀσπασαμέναις χρηστὰ πράγματα συντυχεῖν ἀλλὰ μετανοίᾳ καὶ κατηφείᾳ συνούσας τὸν λοιπὸν βίον, ἐμβαλεῖν τὰς ἄλλας εἰς δεισιδαιμονίαν· ὥστε γήρως καὶ θανάτου διαπλέειν ἐγκαρτερούσας καὶ παρ-

excedere; docetque quibus hostiis Dii colendi, vel placandi sint. Insuper virginum Vestalium custos erat, quarum item consecrationem, & perpetui ignis, quem asservant hæ, curam, & religionem assignant Numæ: sive puram, & incorruptam ignis naturam, integris, & impollutis credidit corporibus, sive infœcundam, & sterilem aggregavit virginitati. Siquidem in Græcia quoque, sicubi servatur æternus ignis, sicut Delphis, & Athenis, viduæ extra ætatem positæ nuptiarum, non virgines præsunt ei. Qui si forte extinstus fuerit, ut Aristionis tyrannide sacra lucerna Athenis;& Delphis templo a Medis incenso; belloque Mithridatico, atque Romanorum civili, una cum ara fuit delectus ignis: negant eum fas esse ex alio accendi igne, sed novum, & recentem parandum; eliciendamque puram, ac liquidam ex Sole flammam. Succendunt eam, scaphiis cavatis in æqualia latera orthogonia trigonalia, quæ ex circumferentia in unum centrum sunt devexa. His Soli obversi radiis undique flagrantes coguntur, & contrahuntur ad centrum. Ita, quum ipsũ aera dividunt attenuatum, tum levissimum quodque, atque aridissimum appositum fomentum inflammant extemplo, quod accipiant, reflexione radii, corpus & ictum ignem. At nonnulli apud Virgines Vestales, præter ignem illum æternum, depositum nihil arbitrantur: alii sacra quædam nulli conspecta alii, condita ibi esse.

Primus a Numa sacratas Geganiam, & Vereniam perhibent, inde Canulejam, & Tarpejam; post adjecisse duas prioribus Servium: huncque numerum ad nostrum ævum retentum. His Vestalibus virginitas a Rege tricennalis præscripta. Ejus primo decennio, quæ ad ceremonias pertinent, discunt, medio funguntur Sacerdotio; tertio alias instituunt: quo exacto spatio, liberum iis est nubere, & relicto Sacerdotio aliam instituere vitam. Quam facultatem paucas ajunt amplexas, neque fuisse fecutis lætam, sed pænitentiæ, & mærori per reliquum vitæ implicatas; cæteris religionem incussisse, ut ad senectutem usque & mortem in virginitate persisterent. Tribuit his ingentes prærogativas, inter quas, testamenta, vel superstite patre, nuncupandi

ADMONITIO.

Hæc resecuisse non potuit Dio, qui, item ac Plutarchus, & Dionysius, Græcis Romanarum rerum tunc plane gnaris, ista scribebant. Resecuit verò Zonaras ex Dione, quod suo tempore erant trita. Fecit autem more suo. Nos Dionia non exsiccamus; qui concisius ea scripsisse potuit ex Plutarcho.

di jus; & sine tutore, vel Curatore liberum rerum suarum arbitrium; ut quibus tres sunt liberi. Prodeuntibus in publicum, lictores apparent; si cui forte occurrerint ad supplicium rapto, is mortis pœna eximitur. Jusjurandum autem exigitur a virgine, fortuitum fuisse, & inconsultum, nec præmeditatum occursum. Is, qui sellam curulem earum subit, dum vehuntur, necatur. Ob alia peccata, Virgines Vestales cæduntur a Pontifice maximo. Interdum nudam, quæ deliquit, loco obscuro, & obtenso velo castigat: stupri verò comperta, juxta Portam, quæ dicitur Collina, viva defoditur. Tumulus ibi intra muros terreus est, in longum porrectus (ager Latino sermone vocatur) in eo ædicula subterranea extruitur modica, gradus habet, quibus descenditur supernè. In ea lectus ponitur stratus, & lucerna accensa, eorum quoque, quæ ad victum sunt necessaria, pauca; ut panis, aqua in ampulla, lac, oleum: quasi corpus abominentur, maximis consecratum ceremoniis, fame conficere. Damnatam lecticæ indunt, atque undique obnubunt eam, vinciuntque loris, ut ne vocem quidem mittere illam, quæ valeat exaudiri, queat. Ita eam per forum devehunt. Decedunt autem omnes via taciti, prosecunturque sine voce, atque ingenti cum mœstitia. Neque est spectaculum illic ullum magis horrendum, nec tristior facies Civitatis ulla alia est die. Ubi ad locum illum est lectica delata, apparitores ei vincula demunt, Pontifex Maximus ante supplicium, preces quasdam arcanas, tensis ad cælum manibus, peragit; inde educit obvolutam, atque in scalis, qua descensus est in domunculam constituit: tum avertit se cum aliis Sacerdotibus. Postquam illa descendit, retrahuntur scalæ, & ædicula, multa injecta desuper humo, contegitur, donec complanatum solum aggeris fit. Ad eum modum plectuntur, quæ sacram virginitatem imminuerunt.

Ferunt Numam, ædem quoque Vestæ sacro igni orbicularem circumjecisse, ut ibi asservaretur, adumbrans non effigiem terræ, quasi ea Vesta sit, sed universi Mundi, cujus in medio ignis sedem locant Pythagorei, eam Vestam nominant, & veritatem. Terram verò non putant immobilem, neque mediam tenere regionem globi, sed esse in gyrum, circum ignem suspensam, neque numerari inter elementa mundi, præcipua, & prima. Eadem Platonem volunt jam senem de terra sensisse, alio eam loco reponentem; medium verò domicilium alteri cui-

παρθενευομένας. Τιμὰς δὲ μεγάλας ἀπέδωκεν αὐταῖς, ὧν ἐστι καὶ τὸ διαθέσθαι ζῶντος ἐξεῖναι πατρός, καὶ τἆλλα πράττειν ἄνευ προστάτου διαγούσας, ὥσπερ αἱ τρίπαιδες· ῥαβδουχοῦνται δὲ προϊοῦσαι· κἂν ἀγομένῳ τινὶ πρὸς θάνατον αὐτομάτως συντύχωσιν, οὐκ ἀναιρεῖται· δεῖ δὲ ἀπομόσαι τὴν παρθένον, ἀκούσιον καὶ τυχαίαν γεγονέναι, καὶ οὐκ ἐξεπίτηδες τὴν ἀπάντησιν· ὁ δὲ ὑπελθὼν κομιζομένων ὑπὸ τὸ φορεῖον ἀποθνήσκει. Κόλασις δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἁμαρτημάτων, πληγαὶ ταῖς παρθένοις τοῦ μεγίστου Ποντίφικος κολάζοντος. Ἔστιν ὅτε καὶ γυμνὴν τὴν πλημμελήσασαν, ὀθόνης ἐν παλισκίῳ παρατεινομένης· ἡ δὲ τὴν παρθενίαν καταισχύνασα, ζῶσα κατορύττεται, παρὰ τὴν Κολλίνην λεγομένην πύλην. Ἐν ᾗ ἐστί τις ἐντὸς τῆς πόλεως ὀφρὺς γεώδης, παρατείνουσα πόῤῥω· (καλεῖται δὲ χῶμα διαλέκτῳ τῇ Λατίνων)· ἐνταῦθα κατασκευάζεται κατάγειος οἶκος οὐ μέγας ἔχων ἄνωθεν κατάβασιν. Κεῖται δὲ ἐν αὐτῷ κλίνη τε ὑπεστρωμένη, καὶ λύχνος καιόμενος, ἀπαρχαί τε τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων βραχεῖαί τινες· οἷον ἄρτος, ὕδωρ ἐν ἀγγείῳ, γάλα, ἔλαιον· ὥσπερ ἀφοσιουμένων τὸ μὴ λιμῷ διαφθείρειν σῶμα ταῖς μεγίσταις καθιερωμένων ἁγιστείαις. Αὐτὴν δὲ τὴν κολαζομένην ἐς φορεῖον ἐνθέμενοι καὶ καταστεγάσαντες ἔξωθεν, καὶ καταλαβόντες ἱμᾶσιν ὡς μηδὲ φωνὴν ἐξάκουστον γενέσθαι, κομίζουσι δι' ἀγορᾶς. Ἐξίστανται δὲ πάντες σιωπῇ, καὶ παραπέμπουσιν ἄφθογγοι μετά τινος δεινῆς κατηφείας. Οὐδέ ἐστιν ἕτερον θέαμα φρικτότερον, οὐδ' ἡμέραν ἡ πόλις ἄλλην ἄγει στυγνοτέραν ἐκείνης. Ὅταν δὲ πρὸς τὸν τόπον κομισθῇ τὸ φορεῖον, οἱ μὲν ὑπηρέται τοὺς δεσμοὺς ἐξέλυσαν, ὁ δὲ τῶν ἱερῶν Ἔξαρχος, εὐχάς τινας ἀποῤῥήτους ποιησάμενος, καὶ χεῖρας ἀνατείνας θεοῖς πρὸς τῆς ἀνάγκης, ἐξάγει συγκεκαλυμμένην, καὶ καθίστησιν ἐπὶ κλίμακος ἐς τὸ οἴκημα κάτω φερούσης· εἶτα αὐτὸς μὲν ἀποτρέπεται μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέων. Τῆς δὲ καταβάσης, ἥ τε κλίμαξ ἀναιρεῖται, καὶ κατακρύπτεται τὸ οἴκημα, γῆς πολλῆς ἄνωθεν ἐπιφορουμένης, ὥστε ἰσόπεδον τῷ λοιπῷ χώματι γενέσθαι τὸν τόπον. Οὕτω μὲν αἱ προέμεναι τὴν ἱερὰν παρθενίαν κολάζονται.

8. Νουμᾶς δὲ λέγεται καὶ τὸ τῆς Ἑστίας ἱερὸν ἐγκύκλιον περιβαλέσθαι τῷ ἀσβέστῳ πυρὶ φρουρὰν ἀπομιμούμενος, οὐ τὸ σχῆμα τῆς γῆς, ὡς Ἑστίας οὔσης, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος κόσμου, οὗ μέσον οἱ Πυθαγορικοὶ τὸ πῦρ ἱδρῦσθαι νομίζουσι, καὶ τοῦτο Ἑστίαν καλοῦσιν καὶ μονάδα. Τὴν δὲ γῆν, οὔτε ἀκίνητον, οὔτε ἐν μέσῳ τῆς περιφορᾶς οὖσαν, ἀλλὰ κύκλῳ περὶ τὸ πῦρ αἰωρουμένην, οὔτε τῶν τιμιωτάτων, οὐδὲ τῶν παχυμάτων τοῦ κόσμου μορίων ὑπάρχειν. Ταῦτα δὲ καὶ Πλάτωνά φασι πρεσβύτην γενόμενον διανενοῆσθαι περὶ τῆς γῆς, ὡς ἐν ἑτέρᾳ χώρᾳ καθεστώσης, τὴν δὲ μέσην καὶ

κυριω-

κυριωτάτην ἑτέρῳ τινὶ κρείττονι προσήκουσαν. Οἱ δὲ Ποντίφικες καὶ τὰ περὶ τὰς ταφὰς πάτρια τοῖς χρήζουσιν ἀφηγοῦνται, Νουμᾶ διδάξαντος μηδὲν ἡγεῖσθαι μίασμα τῶν τοιούτων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκεῖ θεοὺς σέβεσθαι τοῖς νενομισμένοις, ὡς τὰ κυριώτατα τῶν ἡμετέρων ὑποδεχομένους. Ἐξαιρέτως δὲ τὴν προσαγορευομένην Λιβιτίναν, ἐπίσκοπον τῶν περὶ τοὺς θνήσκοντας ὁσίων θεὸν οὖσαν, εἴτε Περσεφόνην, εἴτε μᾶλλον, ὡς οἱ λογιώτατοι Ῥωμαίων ὑπολαμβάνουσι, Ἀφροδίτην· οὐ κακῶς ἐς μίαν δύναμιν θεοῦ, τὰ περὶ τὰς γενέσεις καὶ τὰς τελευτὰς ἀνάπτοντες. Αὐτὸς δὲ καὶ τὰ πένθη καθ' ἡλικίας καὶ χρόνους ἔταξεν· οἷον· παῖδα μὴ πενθεῖν νεώτερον τριετοῦς, μηδὲ πρεσβύτερον, πλείονας μῆνας, ὧν ἐβίωσεν ἐνιαυτῶν, μέχρι τῶν δώδεκα, καὶ περαιτέρω μηδεμίαν ἡλικίαν. Ἀλλὰ τοῦ μακροτάτου πένθους χρόνον εἶναι δεκαμηναῖον, ἐφ' ὅσον καὶ χηρεύουσιν αἱ τῶν ἀποθανόντων γυναῖκες· ἡ δὲ πρότερον γαμηθεῖσα, βοῦν ἐγκύμονα κατέθυσεν ἐκείνου νομοθετήσαντος. Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας Νουμᾶ διδάξαντος ἱερωσύνας· ἔτι δυοῖν μνησθήσομαι, τῆς τε Σαλίων, καὶ τῆς τῶν Φητιαλίων, αἳ μάλιστα τὴν εὐσέβειαν τοῦ ἀνδρὸς ἐμφαίνουσιν. Οἱ μὲν γὰρ Φητιάλιοι, εἰρηνοφύλακές τινες ὄντες, ὡς δ' ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ τοὔνομα λαβόντες ἀπὸ τῆς πράξεως, λόγῳ τὰ νείκη κατέπαυον, οὐκ ἐῶντες στρατεύειν πρότερον, ἢ πᾶσαν ἐλπίδα δίκης ἀποκοπῆναι. Καὶ γὰρ εἰρήνην Ἕλληνες καλοῦσιν ὅταν λόγῳ, μὴ βίᾳ πρὸς ἀλλήλους χρώμενοι, λύσωσι τὰς διαφοράς. Οἱ δὲ Ῥωμαίων Φητιαλεῖς, πολλάκις μὲν ἐβάδιζον, ὡς τοὺς ἀδικοῦντας αὐτοὶ πείθοντες εὐγνωμονεῖν· ἀγνωμονούντων δὲ, μαρτυρόμενοι θεοὺς καὶ κατευξάμενοι πολλὰ καὶ δεινὰ καθ' αὐτῶν αὐτοὶ, καὶ τῆς πατρίδος, εἰ μὴ δικαίως ἐπεξίασιν, οὕτω κατήγγελλον αὐτοῖς τὸν πόλεμον. Κωλυόντων δὲ τούτων, ἢ μὴ συναινούντων, οὔτε στρατιώτῃ θεμιτὸν οὔτε βασιλεῖ Ῥωμαίων ὅπλα κινεῖν· ἀλλὰ παρὰ τούτων ἔδει τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου δεξάμενον, ὡς δίκαιον, τὸν ἄρχοντα, τότε σκοπεῖν περὶ τοῦ συμφέροντος.

9. Τοὺς δὲ Σαλίους ἱερεῖς ἐκ τῆς τοιαύτης λέγεται συστήσασθαι προφάσεως. Ἔτος ὄγδοον αὐτοῦ βασιλεύοντος, λοιμώδης νόσος περιιοῦσα τὴν Ἰταλίαν, ἐστόρβησε καὶ τὴν Ῥώμην· ἀθυμούντων δὲ τῶν ἀνθρώπων, ἱστορεῖται χαλκῆν πέλτην ἐξ οὐρανοῦ καταφερομένην, ἐς τὰς Νουμᾶ πεσεῖν χεῖρας· ἐπὶ δ' αὐτῇ θαυμάσιόν τινα λόγον λέγεσθαι ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὃν Ἠγερίας τε καὶ τῶν μουσῶν πύθεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ὅπλον ἥκειν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πόλεως, καὶ δεῖν αὐτὸ φρουρεῖσθαι, γενομένων ἄλλων ἕνδεκα καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος καὶ μορφὴν ἐκείνῳ παραπλησίων, ὅπως ἄπορον εἴη τῷ κλέπτῃ, δι' ὁμοιότητα τοῦ διοπετοῦς ἐπιτυχεῖν. Ἔτι δὲ χρῆναι μούσαις καθιερῶσαι τὸ χωρίον ἐκεῖνο, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸ λειμῶνας, ἔνθα τὰ πολλὰ φοι-

cuipiam attribuisse præcellentiori. Pontifices præterea justa funebria, quibus opus est, præscribunt, quos edocuit Numa, nihil ut eorum polluere arbitrarentur, sed ut Deos inferos quoque colerent, qui præstantissimam nostri partem recipiant. Præ cæteris eam, quam appellavit Libitinam Deam, præsidem eorum quæ defunctis sunt feralia peragenda; sive ea Persophone, sive potius (ut arbitrantur Quiritum eruditissimi) Venus sit: haud male uni virtuti numinis rationem ortus & excessus adscribentes. Idem luctus, certis ætatibus, & temporibus finivit; ut puerum trimulo minorem, ne quis lugeat; majorem, ne plures menses, quam ille annos vixit usque ad duodecim: nullam ætatem ultra. Longissimam luctus diem, decem mensibus terminavit, quod spacium viduis quoque abstinendis a morte viri præfinitum est a secundis nuptiis: quæ ante nupsisset, ea bovē fœtā illius lege immolabat. Multorum quoque Numa aliorū Sacerdotiorum fuit auctor: eorum duo commemorabo, ex quibus elucet in primis illius religio; Saliorum, & Fecialiū: siquidem pacis Feciales arbitri fuerunt, qui mea quidem opinione, nomen ex officio suo trahentes, disceptatione comprimebant certamina; neque prius quam abscissa omni juris obtinendi spe ad arma iri sinebant. Pacem enim vocant, quum verbis, non vi, mutuas controversias dirimerunt. Feciales Romani frequenter commeabant ad eas, qui injuriam inferrent, poscebantque res reddi: si non redderent, Deos testari, multa diraque sibi ipsi, ac Patriæ suæ, ni juste injuriam vindicatum irent, imprecabantur: ita indicebant illis bellum. Intercedentibus his, aut improbantibus, neque militi licebat, neque Regi Romano arma movere; sed ab his auspicandum ei bellum, ut justo Duci erat, inde quid expediret, expendendum.

Saliorum vero hæc proditur origo. Octavo anno Regni Numæ pestilentia, quæ per Italiam vulgabatur, Urbem quoque vastabat. Perculsis Civibus tradunt peltam æneā in manus Numæ cælitus delapsam; de hac mira prædicasse Regem, ex Egeria se & Camœnis accepisse; esse ea arma ad salutem Urbis missa, & servanda cum undecim aliis, qui pari figura, amplitudine, & forma facienda erant, ne quis fur, commode propter similitudinem intervertere cælestia valeret. Camœnis item eum consecrandum campum & circumjecta prata, ubi plerumque cum ipso congrediebantur; fontem, quo irrigatur campus, sacrandum virginibus Vestalibus, cujus aqua lustrarent, & aspergerent quotidie

die penetralia. His fidem factam narrant ex eo, quod morbus statim conquieverit. Eam peltam obtulit Numa artificibus, excitavitque eos, similes ad effingendas. Torpentibus cæteris. Veturium Mamurium insignem opificem, itaexpressisse effigiē & imaginem ejus repræsentasse, ut ne ipse quidem dignoscere ultra Numa posset. Horum custodes, & Ministros, Salios constituit. Dicti autem Salii sunt, non (ut nonnulli fabulantur) ex nomine Salij Viri Samothracis, vel Mantinæi, qui armatum tripudium tradidit: verum ab ipso potius tripudio, quod saltando obeunt, quum mense Martio sacras peltas per Urbem ferant trabeati, balteis latis succincti æneis, galeasque æneas in capite gerentes; ac minutis pugionibus ad peltas concrepantes. Saltatus hujus tripudii pedibus efficitur: motus enim edunt in gyrum haud inconcinnos, & varios, modulis citatis, & frequentibus, cum robore & agilitate. Eas peltas ancylia ex figura vocant. Neque enim circulus est, neque peltæ orbem, sed habent incisuram lineæ tortuosæ, cujus reflexi sæpius apices, recurrentesque continenter in se mutuo ἀγκύλην, id est curvam, figuram reddunt. Præmium artis Mamurio tributum autumant, fuisse carmen quoddam, quod in illius memoriam Salii tripudio illo peragunt. Sunt qui Veturium Mamurium esse ajunt, qui celebratur; veterem alii memoriam,

φοιτῶσαι συνδιατρίβουσιν αὐτῷ· τὴν δὲ πηγὴν ἣ κατάρδει τὸ χωρίον, ὕδωρ ἱερὸν ἀποδεῖξαι ταῖς Ἑστίας παρθένοις, ὅπως λαμβάνουσαι καθ' ἡμέραν, ἁγνίζωσι καὶ ῥαίνωσι τὸ ἀνάκτορον. Τούτοις μὲν οὖν μαρτυρῆσαι λέγουσι καὶ τὰ τῆς νόσου, παραχρῆμα παυσάμενα· τὴν δὲ πέλτην προθέντος αὐτοῦ, καὶ κελεύσαντος ἁμιλλᾶσθαι τοὺς τεχνίτας ὑπὲρ τῆς ὁμοιότητος, τοὺς μὲν ἄλλους ἀπειπεῖν. Οὐετούριον δὲ Μαμούριον, ἕνα τῶν ἄκρων δημιουργῶν, οὕτως ἐφικέσθαι τῆς ἐμφερείας καὶ κατασκευάσαι πάσας ὁμοίας, ὥστε μηδ' αὐτὸν ἔτι τὸν Νουμᾶν διαγινώσκειν. Τούτων οὖν φύλακας καὶ ἀμφιπόλους ἀπέδειξε τοὺς Σαλίους ἱερεῖς· Σάλιοι δὲ ἐκλήθησαν, οὐχ ὡς ἔνιοι μυθολογοῦσι, Σαμόθρακος ἀνδρὸς, ἢ Μαντινέως ὄνομα Σαλίου τὴν ἐνόπλιον ἐκδιδάξαντος ὄρχησιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τῆς ὀρχήσεως αὐτῆς ἁλτικῆς οὔσης, ἣν ὑπορχοῦνται διαπορευόμενοι τὴν πόλιν, ὅταν τὰς ἱερὰς πέλτας ἀναλάβωσιν ἐν τῷ Μαρτίῳ μηνὶ, φοινικοῦς μὲν ἐνδεδυμένοι χιτωνίσκους, μίτραις δὲ χαλκαῖς ὑπεζωσμένοι πλατείαις, καὶ κράνη χαλκᾶ φοροῦντες, ἐγχειριδίοις δὲ μικροῖς τὰ ὅπλα κρούοντες. Ἡ δὲ ἄλλη τῆς ὀρχήσεως, ποδῶν ἔργον ἐστί· κινοῦνται γὰρ ἐπιτερπῶς, ἑλιγμούς τινας καὶ μεταβολὰς ἐν ῥυθμῷ τάχος ἔχοντι καὶ πυκνότητα μετὰ ῥώμης καὶ κουφότητος ἀποδιδόντες. Αὐτὰς δὲ τὰς πέλτας, ἀγκύλια καλοῦσι διὰ τὸ σχῆμα· κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἀποδίδωσιν, ὡς πέλτη, τὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἐκτομὴν ἔχει γραμμῆς ἑλικοειδοῦς, ἧς αἱ κεραῖαι καμπὰς ἔχουσαι καὶ συνεπιστρέφουσαι τῇ πυκνότητι πρὸς ἀλλήλας, ἀγκύλον τὸ σχῆμα ποιοῦσι, ἢ διὰ τὸν ἀγκῶνα, περὶ ὃν περιφέρονται. Τῷ δὲ Μαμουρίῳ λέγουσι μισθὸν γενέσθαι τῆς τέχνης ἐκείνης, μνήμην τινὰ, δι' ᾠδῆς ὑπὸ τῶν Σαλίων ἅμα τῇ πυρρίχῃ διαπεραινομένης· οἱ δὲ Οὐετούριον Μαμούριον εἶναί φασι τὸν ᾀδόμενον, ἄλλοι Οὐετέρεμ μεμορίαμ ὅπερ ἐστὶ παλαιὰν μνήμην.

Κυ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ.

ΤΑ ΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ Δ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὡς ἐνιαυτὸν πρὸς τὴν Ἡλίου περίοδον συνιστήσατο ὁ Νουμᾶς.
β'. Ὡς οὐδεὶς ἐπ' αὐτοῦ πόλεμος, καὶ Ἰανοῦ ναοῦ οἰκοδομή.
γ'. Υἱοί, καὶ θάνατος, καὶ βιβλία τοῦ Νουμᾶ.
δ'. Ὡς τὰ Κρόνια αὐτὸς καθίσταται.
ε'. Ἥτις ἐπ' αὐτοῦ ἡ τῆς Ῥώμης πολιτεία.
ς'. Περὶ τῶν αὐτοῦ νόμων.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ ΛΣΤ.

ἐν οἷς τὰ λοιπὰ τῆς βασιλείας τοῦ Νουμᾶ.

1

Ἐπεὶ δὲ διεκόσμησε τὰς ἱερωσύνας, ἐδείματο πλησίον τοῦ τῆς Ἑστίας ἱεροῦ, τὴν καλουμένην Ῥηγίαν, οἷόν τι βασίλειον οἴκημα· καὶ τὸ πλεῖστον αὐτόθι τοῦ χρόνου διετέλεσεν, ἱερουργῶν καὶ διδάσκων τοὺς ἱερεῖς, ἢ πρὸς εὐνοίᾳ τινὶ τῶν θείων πρὸς αὐτοὺς σχολάζων. Οἰκίαν δ' εἶχεν ἑτέραν περὶ τὸν Κυρίνου λόφον, ἧς ἔτι νῦν τὸν τόπον ἐπιδεικνύουσιν. ἐν δὲ ταῖς προπομπαῖς, καὶ ὅλως τῶν ἱερέων ταῖς πομπαῖς προηγοῦντο Κήρυκες ἀνὰ τὴν πόλιν, ἐλινύειν κελεύοντες καὶ τὰ ἔργα καταπαύοντες. Ὡς γάρ φασι τοὺς Πυθαγορικοὺς οὐκ ἐᾶν ἐκ παρόδου προσκυνεῖν καὶ προσεύχεσθαι τοῖς θεοῖς, ἀλλ' οἴ-

Q. CASSII DIONIS COCCEJANI ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER QUARTUS.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO QUARTO

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Ut annum ad Solis curſum ordinat Numa.
2. Ut nullum ſub eo bellum: & Templi Jani exſtructio.
3. Filii, mors, & libri Numæ.
4. Ut ipſe conſtituit Saturnalia.
5. Quænam ſub ipſo res fuit publica Romæ.
6. De ejus legibus.

TEMPORIS SPATIUM ANN. XXXVI.

In quibus reliqua Regni Numæ.

Digeſtis ſacris Regiam (quæ etiam hodie ita dicitur) juxta ædem Veſtæ ædificavit, ubi plurimum egit, res divinas perpetrans, aut inſtruens Sacerdotes, aut cum iis ex ardore religionis tempus tranſigens. Alteram habuit domum in colle Quirinali, cuius adhuc locum oſtendunt. In pompis, & omnibus in ſupplicationibus Sacerdotum antecedebant per Urbem præcones, feriaſque, & iuſtitium indicebant. Siquidem, ut Pythagoreos ajunt non permittere, ut obiter quis adoret, & ſupplicet Diis, verum ut domo ſtatim mente ad id meditatus accedat; ita

DIO APUD CONSTANTINUM AUG. PORPHYR.

Ὁ Νουμᾶς ᾤκει ἐν κολωνῷ τῷ Κυρινάλιῳ λεγομένῳ, ὅτι καὶ Σαβῖνος ὤν, τὰ δὲ ἀρχεῖα ἐν τῇ ἱερᾷ ὁδῷ εἶχε, καὶ τὰς τε διατριβὰς πλησίον τοῦ Ἑστιαίου ἐποιεῖτο. καὶ ἔστιν ὅτε καὶ κατὰ χώραν ἔμενεν.

Numa, utpote Sabinus, habitabat in Colle Quirinali, Regiam verò habebat in via ſacra; ac propter Ædem Veſtæ, ut plurimum agebat Interdum etiam degebat in agris.

DIO APUD ZONARAM.

αν τί τῶν θείων, μήτε ὁρᾶν ἐν παρέργῳ καὶ ἀμελῶς, ἀλλὰ σχολὴν ἄγοντας ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ προσέχοντας τὴν διάνοιαν ὡς πράξει μεγίστῃ, τῇ περὶ τὴν εὐσέβειαν. Ἐκ δὲ τούτων καὶ ἄλλων πλειόνων ἃ διὰ τὸ πλῆθος παρηκα-

ros eſſe oportere. Neque divini quidquam obiter & negligenter audiendum aut videndum præcepit; ſed etiam agendum a cæteris rebus, & religioni ut rei maximæ animos intendendos. His rationibus & aliis plur-

NOTAE.

Ὁ δὲ Δίων φησὶν (ſequitur Conſtantinus) ὅτι Σπουδὴν ἴσχω, &c. ideſt: Fert verò animus, inquit Dio, &c. ſed priora ad ſenſum, non ad verbum e Dione ſeripliſſe Conſtantinum Aug. Porphytogenitum, patet, tum ex ſequentibus, tum ex his Plutarchi, quem exeripſiſſe Dio, haſtenus viſus eſt. Valeſius ad *Collem Quirinalem* ſic notat. *Idem dicit Solinus cap.* a Numa in colle primum Quirinali habitavit, deinde pro-

ita censuit Numa decere, nihil ut Cives rei divinæ audirent, vel viderent perfunctorie, vel solute; sed vacui curis aliis, velut summo negocio religionis adverterent animum; viasque a strepitu, crepitu, gemitu, & omnibus, quæ comitantur necessarias, & vulgares operas, ad sacras præstarent puras; quorum vestigium nonnullum, vel hoc ævo manet Romæ. Quum Consul auspicatur vel immolat: Hoc age, proclamant. Qua voce eos, qui assistunt, admonent, ut componant se ad id quod agitur. Hujus edicta etiam magna ex parte præceptorum Pythagoricorum fuerunt æmula. Sicut illi præcipiebant, super Chænicem ne sedeas; Gladio ignem ne verses; Peregre proficiscens, ne te convertas; Diis superis imparia immoles, inferis ponito, quorum cujusque sensum tegunt ad vulgus. Eodem modo Numæ quædam instituta rationem habent involutam, ut sunt illa; ne libes Diis ex vite non putata; ne sacrifices sine farre; circumagas te dum Deos adoras; sedeas cum adoraveris. Quorum duo prima mansuetudinem præcipere, ut pietatis partem, videntur, Conversio adorantium, simulacrum Orbis mundi dicitur esse. Quin magis videatur, qui adoret Deos, quando Orientem spectantibus templis aversus est ab ortu, eò se flectere, & mox convertere ad Deum; Orbem conficiens, & committens ex ambobus consummationem precum. Nisi quid hercle similiter Ægyptiis rotis involvit, & significat hæc figuræ mutatio, nihil esse in rebus humanis stabile, sed quo verterit, & volverit vitam nostram Deus, contentos esset nos, & boni debere consulere. Considere ab adoratione, omen esse dictant ratarum precum, & felicitatis in posterum durabilis. Ajunt etiam, hanc requiem dispertitionem esse negatiorum; quasi actionibus explicatis prioribus, considerant coram Diis, ut auspicentur ab iisdem alias. Nec vero impedit quicquam, quin hoc cum superioribus congruat, assuefaciente nos legislatore, ne pacem Deum occupati, vel in transcursu velut perpetrantes po-

οἴκοθεν εὐθὺς ἐπὶ τοῦτο γνώμῃ παρασκευασάμενος βαδίζειν. Οὕτως ᾤετο ὁ Νουμᾶς χρῆναι τοὺς πολίτας μήτ᾽ ἀκούειν τι τῶν θείων, μήθ᾽ ὁρᾷν ἐν παρέργῳ καὶ ἀμελῶς, ἀλλὰ σχολὴν ἄγοντας ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ προσέχοντας τὴν διάνοιαν ὡς πράξει μεγίστῃ τῇ περὶ τὴν εὐσέβειαν, ψόφων τε καὶ πατάγων καὶ στεναγμῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα τοῖς ἀναγκαίοις, καὶ βαναύσοις πόνοις ἕπεται, καθαρὰς τὰς ὁδοὺς ταῖς ἱερουργίαις παρέχοντας. Ὧν ἴχνος τι μέχρι νῦν διασώζοντες, ὅταν ἄρχων πρὸς ὄρνισιν, ἢ θυσίαις διατρίβῃ, βοῶσιν. Ὃκ ἄγε· σημαίνει δὲ ἡ φωνή· Τοῦτο πρᾶσσε, συνεπιστρέφουσα καὶ κατακοσμοῦσα τοὺς προστυγχάνοντας. Ἦν δὲ καὶ τῶν ἄλλων παραγγελμάτων αὐτοῦ πολλὰ τοῖς Πυθαγορικοῖς ἐοικότα. ὡς γὰρ ἐκεῖνοι παρῄνουν ἐπὶ χοίνικος μὴ καθῆσθαι, καὶ μαχαίρᾳ πῦρ μὴ σκαλεύειν, καὶ βαδίζοντας εἰς ἀποδημίας, μὴ μεταστρέφεσθαι, καὶ τοῖς μὲν οὐρανίοις περιττὰ θύειν ἄρ δὲ χθονίοις, ὧν ἑκάστου τὴν διάνοιαν ἀπεκρύπτοντο πρὸς πολλούς. Οὕτως ἔνια τῶν Νουμᾶ πατρίων ἀπόῤῥητον ἔχει τὸν λόγον· οἷον τὸ, μὴ σπένδειν θεοῖς ἐξ ἀμπέλων ἀτμήτων, μηδὲ θύειν ἄτερ ἀλφίτων· καὶ τὸ, προσκυνεῖν περιστρεφομένους, καὶ τὸ, καθῆσθαι προσκυνήσαντας Τὰ μὲν οὖν πρῶτα δύο τὴν γῆς ἐξημέρωσιν ἔοικε διδάσκειν, ὡς μόριον εὐσεβείας οὖσαν· ἡ δὲ περιστροφὴ τῶν προσκυνούντων, λέγεται μὲν ἀπομίμησις εἶναι τῆς τοῦ κόσμου περιφορᾶς. Δόξῃ δ᾽ ἂν μᾶλλον ὁ προσκυνῶν, ἐπεὶ πρὸς ἕω τῶν ἱερῶν βλεπόντων ἀπέστραπται τὰς ἀνατολὰς, μεταβάλλειν ἑαυτὸν ἐνταῦθα καὶ περιστρέφειν ἐπὶ τὸν θεὸν, κύκλον ποιῶν καὶ συνάπτειν τὴν ἐπιτελείωσιν τῆς εὐχῆς δι᾽ ἀμφοῖν· εἰ μὴ νὴ Δία τοῖς Αἰγυπτίοις τροχοῖς αἰνίττεταί τι καὶ διδάσκει παραπλήσιον ἡ μεταβολὴ τοῦ σχήματος, ὡς οὐδενὸς ἑστῶτος τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλ᾽ ὅπως ἂν στρέφῃ, καὶ ἀνελίττῃ τὸν βίον ἡμῶν ὁ θεὸς, ἀγαπᾷν καὶ δέχεσθαι προσῆκον. Τὸ δὲ καθέζεσθαι προσκυνήσαντας, οἰωνισμὸν εἶναι λέγουσι τοῦ βεβαιότητα ταῖς εὐχαῖς καὶ διαμονὴν τοῖς ἀγαθοῖς ἐπιγίνεσθαι. Λέγουσι δὲ καὶ πράξεων διορισμὸν εἶναι τὴν ἀνάπαυσιν. ὡς οὖν τῇ προτέρᾳ πράξει πέρας ἐπιθέντας καθέζεσθαι παρὰ τοῖς θεοῖς, ἵνα ἑτέρας πάλιν ἀρχὴν παρ᾽ ἐκείνων λάβωσι· δύναται δὲ καὶ τοῦτο τοῖς εἰρημένοις ὁμολογεῖν, ἐθίζοντος ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου μὴ ποιεῖσθαι τὰς πρὸς τὸ

NOTAE.

propter ædem Vestæ, in Regia quæ adhuc ita appellatur: Tullus Hostilius in Velia, ubi postea ædes Deum Penatium est facta, &c. *Qui locus videtur translatus esse ex Varrone lib.* 1. de Vita Populi Romani, *cujus verba hec profert Nonius in secundum:* Tullum Hostilium in Velis, ubi nunc est ædes Deum Penatium: Ancum: in Palatio ad Portam Mugioniam, secundùm viam sub sinistra. *Lege* habitasse in Velia. *Sic enim dicebatur locus ille, teste ipse Varrone lib.* 4. *de lingua latina:* Veliensis Sexticepsos in Velia, ad ædem Deum Penatium. *Vel potius legendum est* in Veliis *numero plurali quemadmodum vocat Dionysius Halicarn. lib.* 1. *pag.* 54. *ubi de templo Deum Penatium loquitur, quod erat Romæ juxta Forum:* Λίγεται δὲ, inquit, κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν, ὑπέλαιαις, τὸ χωρίον. *Interpretes* sub olivis *verterunt; cum vertendum sit* in Veliis. Nempe ὑπ᾽ ἐλαίαις. Notatur autem hoc errore, etiam ultimus editor Dionysii, qui retinuit, *sub olivis.*

τὸ θεῖον ἐντεύξεις ἐν ἀσχολίᾳ καὶ παρέργως, οἷον σπεύδοντας, ἀλλ᾽ ὅταν χρόνον ἔχωμεν, καὶ σχολὴν ἄγωμεν.

2. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης παιδαγωγίας πρὸς τὸ θεῖον, οὕτως ἡ πόλις ἐγεγόνει χειροήθης καὶ καταπεθαμβημένη τὴν τοῦ Νουμᾶ δύναμιν, ὥστε μύθοις ἐοικότας τὴν ἀτοπίαν λόγους παραδέχεσθαι, καὶ νομίζειν μηδὲν ἄπιστον εἶναι, μηδὲ ἀμήχανον ἐκείνου βουληθέντος. Λέγεται γοῦν ποτε καλέσας ἐπὶ τὴν τράπεζαν οὐκ ὀλίγους τῶν πολιτῶν, σκεύη τε φαῦλα καὶ δεῖπνον εὐτελὲς πάνυ προθέσθαι καὶ δημοτικόν. Ἀρξαμένων δὲ δειπνεῖν, ἐμβαλὼν λόγον ὡς ἡ θεὸς ᾗ σύνεστιν ., ἥκοι πρὸς αὐτὸν αἰφνίδιον ἐπιδεῖξαι τόν τε οἶκον ἐκπωμάτων πλήρη πολυτελῶν, καὶ τὰς τραπέζας ὄψων τε παντοδαπῶν καὶ παρασκευῆς δαψιλοῦς γεμούσας. Πάντων δὲ ὑπερβέβληκεν ἀτοπίαν τὸ ὑπὲρ τῆς τοῦ Διὸς ὁμιλίας ἱστορούμενον. Μυθολογοῦσι γὰρ ἐς τὸν Ἀουεντῖνον λόφον, οὔπω μέρος ὄντα τῆς πόλεως, οὐδὲ συνοικούμενον, ἀλλ᾽ ἔχοντα πηγάς τε δαψιλεῖς ἐν αὐτῷ, καὶ νάπας σκιεράς, φοιτᾶν δύο δαίμονας Πῖκον καὶ Φαῦνον, οὓς τὰ μὲν ἄλλα Σατύρων ἄν τις ἢ Τιτάνων γένει προσεικάσειε· δυνάμει δὲ φαρμάκων καὶ δεινότητι τῆς περὶ τὰ θεῖα γοητείας, λέγονται ταυτὸ τοῖς ὑφ᾽ Ἑλλήνων προσαγορευθεῖσιν Ἰδαίοις δακτύλοις σοφιζόμενοι περιιέναι τὴν Ἰταλίαν. Τούτους φασὶ χειρώσασθαι τὸν Νουμᾶν, οἴνῳ καὶ μέλιτι κεράσαντα τὴν κρήνην, ἀφ᾽ ἧς ἔπινον συνήθως. Ληφθέντας δὲ, πολλὰς μὲν ἰδέας τρέπεσθαι, καὶ μετεκδύεσθαι τὴν αὐτῶν φύσιν, ἀλλόκοτα φάσματα καὶ φοβερὰ τῆς ὄψεως προβαλλομένους. Ἐπεὶ δὲ ἔγνωσαν ἑαλωκότες ἰσχυρὰν καὶ ἄφυκτον ἅλωσιν, ἄλλα τε προθεσπίσαι πολλὰ τῶν μελλόντων, καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς κεραυνοῖς ἐκδιδάξαι καθαρμὸν, ὃς ποιεῖται μέχρι νῦν διὰ κρομμύων καὶ τριχῶν καὶ μαινίδων. Ἔνιοι δὲ οὐ τοὺς δαίμονάς φασιν ὑποθέσθαι τὸν καθαρμὸν, ἀλλ᾽ ἐκείνους μὲν καταγαγεῖν τὸν Δία μαγεύσαντας· τὸν δὲ θεὸν ὀργιζόμενον τῷ Νουμᾷ προστάττειν ὡς χρὴ γενέσθαι τὸν καθαρμὸν κεφαλαῖς. Ὑπολαβόντος δὲ τοῦ Νουμᾶ, κρομμύων, εἰπεῖν, ἀνθρώπων· τὸν δὲ αὖθις ἐκτρέποντα τὸ τοῦ προστάγματος δεινὸν, ἐπερέσθαι, θριξίν·

poscamus, sed ubi vacat, & otium est.

Ex hujusceemodi disciplina ad religionem ita placidam Civitas evasit, ita expavit Numæ virtutem, multa, ut nova reciperet non abhorrentia, a fabulis; nihil rata absonum, aut impossibile, quod ille susciperet. Fertur ille aliquando frequentes Cives invitasse ad epulum, sordidaque vasa, & cænam plane frugalem plebejamque apposuisse. Cæpta cæna intulisse sermonem, Deam sibi familiarem adesse, ac repente domum ostendisse poculis instructissimam preciosissimis, mensasque epulis variis, atque apparatu magnifico affluentes. Omnem verò excessit fidem, quod de ejus cum Jove proditum est colloquio. Fabulantur enim duos Lares, Picum, & Faunum in montem Aventinum, quum non dum comprehensus muris esset, vel habitaretur, fontibus autem largis scateret, & lucos haberet opacos, commeare solitos. Hos cætera Satyris, aut Titanum genti comparaveris: at medicamentorum facultate, præstigiarumque magicarum technis similia dicunt Idæis Dactylis, ut Græci vocant, commentos peragrasse Italiam. Eos autumant Numam comprehendisse, quum fontem, ex quo potare solebant, vino miscuisset, & melle. Captos in varias se vertisse formas; effigiem suam deposuisse, novasque induisse, & horrendas imagines. Verum ubi teneri se valido nexu, & inenodabili senserunt, cum alia multa præcinuisse futura, tum fulgurum procurationem, qui in hanc diem cepis, crinibus, & mænis peragitur, monstrasse. Alii negant illos Lares prodidisse ei hanc procurationem, sed eos Jovem cælo devocasse incantamentis, atque hunc infensum præcepisse Numæ, ut capitibus procuraret. Quum exciperet Numa, Ceparumne? dixisse eum, Hominum Numa autem denuo præcepti diritatem avertentem, interrogasse, Crinibus ne? At quum re-

DIO APUD ZONARAM.

καμεν, διάθεσιν πρὸς τὸ θεῖον τοῖς τότε ἀνθρώποις ἐξ ἐθισμοῦ ὁ Νουμᾶς ἐνεποίησεν. Αὐτὸν δὲ οὕτω φασὶ εἰς τὸ θεῖον ἀνηρτῆσθαι ταῖς ἐλπίσιν, ὥστε (1) προσαγγελίας αὐτῷ θύοντι (2) ποτε γενομένης, ὡς ἐπέρχονται πολέμιοι, καὶ γελάσαι καὶ εἰπεῖν. Ἐγὼ δὲ θύω. Καὶ τὴν χώραν δὲ ἣν αἰχμῇ Ῥωμύλος ἐκτήσατο, διένειμε τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ἀφαιρῶν ἐξ αὐτῶν τὴν ἀπορίαν, ὡς ἀνάγκην τῆς ἀδικίας ποιοῦσαν, καὶ τρέπων εἰς γεωργίαν, ὡς ταύτης ἐξημερούσης τὸν δῆμον, καὶ θερμὸν εἰρήνης δυναμένης ἐμποιεῖν (3) ἔρωτα. Λέγεται

pluribus, quas ob multitudinem prætermisimus, civium suorum animos ad pietatem assuefecit. Ipse autem spem suam, ita in Deo collocasse fertur, ut cum ei aliquando sacrificanti, hostium adventus nuntiaretur, subridens dixerit: Ego verò sacrifico. Agrum a Romulo bello partum, inter inopes cives distribuit, ut inopiam, scelerum parentem tolleret, & agriculturam ferum populum domaret, quæ acrem pacis amorem in animis excitare posset. Feruntur ab eo Ja-

NOTAE.

(1) C. Vat. ὅτε καὶ. (2) C. Vat. non habet θύοντι. Utrumque, ut Plutarchus,
(3) C. Vat. ποιεῖν.

respondisset Jupiter, Animatis: tum Numam, ut idem diceret, instructum ab Egeria addidisse, Mænis; ac discessisse Jovem propitium. Locum vero Elicium ab illo appellatum, quasi Ilicium, quod ἵλεως græce propitium significat. Atque procurationem ad eum modum peragi. Fabulosa hæc, & ridicula hominum illius Sæculi, studium religionis, quod excitabat assuetudo, indicant.

Ipse Numa, & ferunt, adeo fuit divina fiducia fretus, ut quum ei aliquando adesse hostes annunciatum esset, arridens dixerit: Ego verò sacra facio. Hunc memorant primum Fidei, & Termini templa excitavisse. Fidem autem constituisse Romanis maximum jusjurandum, quod etiamnum observant. Termino publice, & privatim in finibus agrorum, immolant hoc tempore animalia: olim hostia erat inanima: docente Numa, debere eos Deum Terminalem, quum pacis sit præses, & arbiter justitiæ, cæde purum esse. Videtur verò plane hic rex agrum Romanum terminasse, quum noluisset Romulus mensura proprii, prodere rapinam alieni: siquidem compedes, terminos esse, si servarentur; virium, & injuriæ indicium, si non servarentur, neque sane latus initio ager fuit Romanus, sed cum magna ex parte quæsivit Romulus bello, quem divisit totum Numa egenæ plebi, quo præcisa injuriæ necessitate inferendæ, inopia, traductum ad colendos agros populum arva, mitigarent. Quippe institutum aliud nullum, tam acrem amorem, & celerem inducit pac , quam vita rustica, quæ ex audacia bellica, quatenus propugnatio postulat proprii, retinet; libidinem violentiæ, & rapiendi resecat. Quamobrem agriculturæ Numa, & quietis illecebris implicans Cives, atque hanc, ut morum magistram potius, quam opulentiæ conciliatricem amplectens, distribuit agrum in partes, quos pagos vocavit, singulisque custodes præfecit, & arbitros. Interim inspexit ipse eos, atque ex operibus conjecturam capiens de moribus civium, alios ad honores, & authoritatem prævehebat, socordes & ignavos castigabat probris, & convitiis. Præ cæteris ejus institutis commendatur Populi per artificia centuriatio. Nam Civitas, quum duabus constare gentibus (sicut diximus) videretur, vel distaret potius, neque ullo modo coalescere in unum sustineret, nec quasi eluere illas factiones, & discrimen, sed certaminibus assiduis partium, & contentionibus conflictaretur, reputans corpora rigida, & quæ per se commiscentur ægre, tempera-

ξίν· ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Διὸς ἐμψύχοις, ἐπαγαγεῖν τὸν Νουμᾶν, μαινίσι. Ταῦτα λέγειν ὑπὸ τῆς Ηγερίας δεδιδαγμένον, καὶ τὸν μὲν θεὸν ἀπελθεῖν ἵλεω γενόμενον· τὸν δὲ τόπον, ἰλίκιον ἀπ' ἐκείνου προσαγορευθῆναι, καὶ τὸν καθαρμὸν οὕτω συντελεῖσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ μυθώδη καὶ γελοῖα τὴν τῶν τότε ἀνθρώπων ἐπιδείκνυται διάθεσιν πρὸς τὸ θεῖον ἣν ὁ ἐθισμὸς αὐτοῖς ἐνεποίησεν.

3. Αὐτὸν δὲ τὸν Νουμᾶν οὕτω φασὶν ἐς τὸ θεῖον ἀνηρτῆσθαι ταῖς ἐλπίσιν, ὥστε καὶ προσαγγελίας αὐτῷ ποτε γενομένης ὡς ἐπέρχονται πολέμιοι, μειδιᾶσαι καὶ εἰπεῖν· Ἐγὼ δὲ θύω. Πρῶτον δέ φασι τῆς πίστεως, καὶ τέρμονος ἱερὸν ἱδρύσασθαι, καὶ τὴν μὲν πίστιν ὅρκον ἀποδεῖξαι Ῥωμαίοις μέγιστον, ᾧ χρώμενοι μέχρι νῦν διατελοῦσιν. Ὁ δὲ τέρμων, ὅρος ἄν τις εἴη, καὶ θύουσιν αὐτῷ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τῶν ἀγρῶν περιορισμοὺς, νῦν μὲν ἔμψυχα, τὸ παλαιὸν δὲ ἄψυχος ἦν ἡ θυσία Νουμᾶ φιλοσοφήσαντος, ὡς χρὴ τὸ ὅριον, εἰρήνης φύλακα, καὶ δικαιοσύνης μάρτυρ' ὄντα, φόνου καθαρὸν εἶναι. Δοκεῖ δὲ καὶ ὅλως αὐτὸς ὁρίσαι τὴν χώραν ὁ βασιλεὺς, Ῥωμύλου μὴ βουληθέντος ἐξομολογήσασθαι τῷ μέτρῳ τοῦ οἰκείου τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἀλλοτρίου· δεσμὸν γὰρ εἶναι τῆς δυνάμεως τὸν ὅρον, ἂν φυλάττηται, μὴ φυλαττόμενον δὲ, τῆς ἀδικίας ἔλεγχον. Οὐ μὴν οὐδὲ δαψιλὴς χώρα τῇ πόλει κατ' ἀρχὰς, ἀλλὰ τὴν πολλὴν αἰχμῇ προσεκτήσατο Ῥωμύλος· καὶ ταύτην πᾶσαν ὁ Νουμᾶς διένειμε τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ὡς ἀνάγκην ἀδικίας ἀφαιρῶν τὴν ἀπορίαν, καὶ τρέπων ἐπὶ γεωργίαν τὸν δῆμον, ἅμα τῇ χώρᾳ συνεξημερούμενον. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῶν ἐπιτηδευμάτων οὕτως ἔρωτα δριμὺν εἰρήνης ἐνεργάζεται καὶ ταχὺν ὡς ὁ ἀπὸ γῆς βίος, ἐν ᾧ καὶ τῆς πολεμικῆς εὐτολμίας, τὸ μὲν ὑπερμαχητικὸν τοῦ οἰκείου διαμένει, καὶ πάρεστι, τὸ δὲ ἐς ἀδικίαν καὶ πλεονεξίαν ἀνειμένον ἐκκέκοπται. Διὸ καὶ τὴν γεωργίαν ὁ Νουμᾶς οἷον εἰρήνης φίλτρον ἐνεμίξατο τοῖς πολίταις, καὶ μᾶλλον ὡς ἠθοποιὸν, ἢ πλουτοποιὸν ἀγαπήσας τέχνην, ἐς μέρη τὴν χώραν διεῖλεν, ἃ πάγους προσηγόρευσε, καὶ καθ' ἕκαστον ἐπισκόπους ἔταξε, καὶ περιπόλους. Ἔστι δ' ὅτε καὶ αὐτὸς ἐφορῶν καὶ τεκμαιρόμενος ἀπὸ τῶν ἔργων τοὺς τρόπους τῶν πολιτῶν, τοὺς ἐς τιμὰς καὶ πίστεις ἀνῆγε, τοὺς δὲ ῥαθύμους καὶ ἀμελεῖς ψέγων καὶ κακίζων, ὑπωφρόνιζε. Τῶν δὲ ἄλλων αὐτοῦ πολιτευμάτων, ἡ κατὰ τέχνας διανομὴ τοῦ πλήθους μάλιστα θαυμάζεται τῆς γὰρ πόλεως ἐκ δυοῖν γενῶν, ὥσπερ εἴρηται, συνεστάναι δοκούσης, διεστώσης δὲ μᾶλλον καὶ μηδενὶ τρόπῳ μιᾶς γενέσθαι βουλομένης, μηδὲ οἷον ἐξαλεῖψαι τὴν ἑτερότητα καὶ διαφορὰν, ἀλλὰ συγκρούσεις ἀπαύστους καὶ φιλονεικίας τῶν μερῶν ἐχούσης, διανοηθεὶς ὅτι καὶ τῶν σωμάτων τὰ φύσει δύσμικτα καὶ σκληρὰ καταθρύπτοντες, καὶ διαιροῦντες ἀναμιγνύουσιν ὑπὸ σμικρότητος ἀλλήλοις

συμβαίνοντα μᾶλλον, ἔγνω κατατεμεῖν τομὰς πλείονας τὸ σύμπαν πλῆθος· ἐκ δὲ τούτων ἐς ἑτέρας ἐμβαλὼν διαφορὰς τὴν πρώτην ἐκείνην καὶ μεγάλην ἀφανίσαι, ταῖς ἐλάττοσιν ἐνδιασπαρεῖσαν. Ἦν δὲ ἡ διανομὴ κατὰ τέχνας, αὐλητῶν, χρυσοχόων, τεκτόνων, βαφέων, σκυτοτόμων, σκυτοδεψῶν, χαλκέων, κεραμέων· τὰς δὲ λοιπὰς τέχνας ἐς ταυτὸ συναγαγὼν ἓν αὐτὸ ἐκ πασῶν ἀπέδειξε σύστημα. Κοινωνίας δὲ καὶ συνόδους καὶ θεῶν τιμὰς ἀποδοὺς ἑκάστῳ γένει πρεπούσας, τότε πρῶτον ἐκ τῆς πόλεως ἀνεῖλε τὸ λέγεσθαι καὶ νομίζεσθαι, τοὺς μὲν Σαβίνους, τοὺς δὲ Ῥωμαίους· καὶ τοὺς μὲν Τατίου, τοὺς δὲ Ῥωμύλου πολίτας· ὥστε τὴν διαίρεσιν, εὐαρμοστίαν καὶ ἀνάμιξιν πάντων γενέσθαι πρὸς πάντας.

4. Ἐπαινεῖται δὲ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ, καὶ τὸ περὶ τὸν νόμον διόρθωμα, τὸν διδόντα τοῖς πατράσι τοὺς παῖδας πιπράσκειν ὑπεξελομένους τοὺς γεγαμηκότας, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐπαινοῦντος καὶ κελεύοντος ὁ γάμος γένοιτο. Δεινὸν γὰρ ἡγεῖτο τὴν ὡς ἐλευθέρῳ γεγαμημένην γυναῖκα δούλῳ συνοικεῖν. Ἥψατο δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν οὐρανὸν πραγματείας, οὔτε ἀκριβῶς, οὔτε παντάπασιν ἀθεωρήτως. Ῥωμύλου γὰρ βασιλεύοντος, ἀλόγως ἐχρῶντο τοῖς μησὶ καὶ ἀτάκτως, τοὺς μὲν, οὐδὲ εἴκοσιν ἡμερῶν, τοὺς δὲ πέντε καὶ τριάκοντα, τοὺς δὲ πλειόνων λογιζόμενοι· τῆς δὲ γινομένης ἀνωμαλίας περὶ τὴν σελήνην καὶ τὸν ἥλιον ἔννοιαν οὐκ ἔχοντες, ἀλλ' ἓν μὲν φυλάττοντες μόνον, ὅπως ἑξήκοντα καὶ τριακοσίων ἡμερῶν ὁ ἐνιαυτὸς εἴη. Νουμᾶς δὲ τὸ παράλλαγμα τῆς ἀνωμαλίας, ἡμερῶν ἕνδεκα γίνεσθαι λογιζόμενος, ὡς τοῦ μὲν σεληνιακοῦ τριακοσίας ἑξήκοντα τέσσαρας ἡμέρας ἔχοντος, τοῦ δὲ ἡλιακοῦ, τριακοσίας πεντήκοντα πέντε, τὰς ἕνδεκα ταύτας ἡμέρας διπλασιάζων, ἐπήγαγε παρ' ἐνιαυτὸν ἐπὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τὸν ἐμβόλιμον, ὑπὸ Ῥωμαίων, Μερκιδῖνον καλούμενον εἴκοσι καὶ δυοῖν ἡμερῶν ὄντα. Καὶ τοῦτο μὲν αὐτοῦ τὸ ἴαμα τῆς ἀνωμαλίας μειζόνων ἔμελλεν ἰαμάτων δεήσεσθαι· μετεκίνησε δὲ καὶ τὴν τάξιν τῶν μηνῶν· τὸν γὰρ Μάρτιον πρῶτον ὄντα, τρίτον ἔταξε, πρῶτον δὲ τὸν Ἰαννουάριον, ὃς ἦν ἑνδέκατος ἐπὶ Ῥωμύλου, δωδέκατος, καὶ τελευταῖος ὁ Φεβρουάριος, ᾧ νῦν δευτέρῳ χρῶνται. Πολλοὶ δέ εἰσιν οἱ καὶ προστεθῆναι τούτους ὑπὸ Νουμᾶ τοὺς μῆνας

perari mutuo comminuta, & concisa, atque exiguis portionibus coire; interesse putavit, ut multitudinem in plures dissecaret partes, utque conjiceret ex his in alia discrimina; atque ita primum ingens illud dissidium obliteraret distractum in minuta. Divisit autem Civitatem per artes tibicinum, aurificum, tabrum, tinctorum, sutorum, coriariorum, ærariorum, figulorum: reliquas artes in unum coegit, fecitque ex omnibus corpus unum, collegiaque, & concilia, atque sacra cuique sectæ decentia attribuit. Ita primum sustulit ex Urbe factiones, ne hi Sabini, illi Romani, hi Tatii, illi haberentur,& vocarentur Romuli Cives. Atque hæc distractio consensus, & temperamentum est cum omnibus omnium facta.

Laudatur item inter acta ejus, correctio legis, qua patri jus erat liberos distrahendi; a qua excepit eos, qui in matrimonio essent, si contraxissent patris consensu, & jussu nuptias. Durū enim existimavit tanquā libero collatā, matrimoniū tenere servi. Libravit & siderum rationem, non consummate quidem, nec pingui tamen minerva. Nam Romuli regno, menses habuerunt temere confusos, quum partim, nec viginti dierum, partim quinque, & triginta, alios plurium computarent; rudesque discrepantis cursus Lunæ, & Solis, unum hoc tenerent, ut esset annus 360. dierum: Numa inæqualitatis variationem undecim diebus animadvertens discrepare, quod Lunaris trecentis quinquaginta quatuor diebus constet, Solaris verò expleat 365. geminatis undecim hisce diebus, mensem intercalarē duorum, & viginti dierum, quem Mercidinum vocant Romani; mensi Februario, altero quoque anno inseruit. Cæterum hoc ejus remedium imparitatis, opem requirebat majorem. Ordinem etiam retexuit mensium; ac Martium qui erat primus, tertio loco posuit. Primum locavit eum, qui fuerat sub Romulo undecimus, Januarium. Duodecimus, & ultimus tunc Februarius erat, quem nunc habent secundum. Plerique tamen adjunctos quoque ab Numa hos contendunt Januarium, & Februarium; ab exordio constituisse decem mensibus annum; ut apud non-

DIO APUD ZONARAM.

σαι δὲ τὸν Ἰαννουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον (1) παρ' αὐτοῦ τοῖς μησὶ προστεθῆναι, δωδεκάμηνον κατὰ τὸν τῆς σελη-

Januarius & Februarius reliquis mensibus adjecti esse, & annus ad Lunæ cursum in duodecim menses de- scri-

NOTAE.

(1) C. Vat. Φευρουάριον. mollius.

nonnullos barbaros, tribus; & in Græcia apud Arcadas quatuor; sex in Acarnania; Ægyptiis menstruus annus fuit; mox quadrimestris, ut ferunt. Qui quamvis regionem colant maxime novitiam, habentur vetustissimi, & numerum annorum in annalibus suis infinitum supputant, mensibus inter annos annumeratis. Nam Romulus quidem in menses decem, non duodecim, annos descripsisse docet postremi vocabulum, quem nominant Decembrem. Montium ordine dictum primum ex eo liquet, quod eum qui est ab hoc quintus, Quintilem appellent; sextum quoque Sextilem, & ita deinceps reliquos. Si verò Martio, Januarium, & Februarium prætexuissent, oportuisset, ut Quintilem quidem nuncupassent eum, sed deposuissent eum in numero septimum. Et quidem verisimile sit, dicatum a Romulo Martium, dictum ab eo simul primum fuisse; secundum Aprilem, qui nomen a Venere, quam Ἀφροδίτην nominant Græci, traxit: quo mense faciunt huic sacrum, mulieresque calendis redimitæ myrteis coronis lavant. Quidam non a Venere nomen sortitum, sed quia vox tenuis est, ideo Aprilem ferunt denominatum hunc mensem, quod vere tunc adulto, plantarum germina aperiat. Id linguæ Romanæ consentiens est. Proximum dicunt a Maja Majum: Mercurio enim sacer est. Junium a tempore anni. Sunt nonnulli, qui ab ætatibus indita his nomina ferant. Dicuntur enim, qui graviore ætate sunt, majores: Junio-

νας λέγουσι, τὸν τε Ἰαννουάριον, καὶ τὸν Φεβρουάριον, ἐξ ἀρχῆς δὲ χρῆσθαι δέκα μησὶν ἐς τὸν ἐνιαυτὸν· ὡς ἔνιοι τῶν βαρβάρων τρισί· καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἄρκαδες μὲν τέσσαρσιν, ἓξ δὲ Ἀκαρνᾶνες. Αἰγυπτίοις δὲ μηναῖος ἦν ὁ ἐνιαυτὸς, εἶτα τετράμηνος, ὥς φασι. Διὸ καὶ νεωτάτην χώραν οἰκοῦντες, ἀρχαιότατοι δοκοῦσιν εἶναι, καὶ πλῆθος ἀμήχανον ἐτῶν ἐπὶ ταῖς γενεαλογίαις καταφέρουσιν, ἅτε δὴ τοὺς μῆνας ἐς ἐτῶν ἀριθμὸν τιθέμενοι. Ῥωμαῖοι δὲ ὅτι μὲν δεκαμῆνας ἐς τὸν ἐνιαυτὸν ἔταττον, οὐ δώδεκα, τεκμήριον ἡ τοῦ τελευταίου προσηγορία· δέκατον γὰρ αὐτὸν ἄχρι νῦν καλοῦσι· τὸν δὲ Μάρτιον, πρῶτον ἡ τάξις ἐκάλειτον γὰρ ἀπ' ἐκείνου πέμπτον, ἐκάλουν πέμπτον· ἕκτον δὲ τὸν ἕκτον, καὶ τῶν ἄλλων ἐφεξῆς ὁμοίως ἕκαστον. Ἐπεὶ τὸν Ἰαννουάριον, καὶ τὸν Φεβρουάριον πρὸ τοῦ Μαρτίου τιθεμένοις συνέβαινεν αὐτοῖς τὸν εἰρημένον μῆνα, πέμπτον μὲν ὀνομάζειν, ἕβδομον δὲ ἀριθμεῖν. Ἄλλως δὲ καὶ λόγος εἶχε τὸν Μάρτιον Ἄρει καθιερωμένον ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου, πρῶτον ὀνομάζεσθαι· δεύτερον δὲ τὸν Ἀπρίλλιον, ὁμώνυμον ὄντα τῆς Ἀφροδίτης, ἐν ᾧ θύουσι τε τῇ θεῷ, καὶ ταῖς Καλάνδαις ἐστεφανωμέναι αἱ γυναῖκες μυρσίνῃ λούονται. Τινὲς δὲ οὐ διὰ Ἀφροδίτην τὸν Ἀπρίλλιόν φασιν, ἀλλ' ὥσπερ ἔχει τοὔνομα ψιλὸν, Ἀπρίλλιον κεκλῆσθαι τὸν μῆνα, τῆς ἐαρινῆς ὥρας ἀκμαζούσης, ἀνοίγοντα καὶ ἀνακαλύπτοντα τοὺς βλαστοὺς τῶν φυτῶν· τοῦτο γὰρ ἡ γλῶσσα σημαίνει. Τῶν δ' ἐφεξῆς, τὸν μὲν Μάϊον καλοῦσιν ἀπὸ Μαίας· Ἑρμῇ γὰρ, ἀφιε-

DIO APUD ZONARAM.

scriptus, cum decem ante mensium habitus esset, ut apud nonnullos barbaros trimestris habetur, & inter Græcos apud Arcades, quatuor; apud Acarnanes sex mensium. Apud Ægyptios verò menstruus fuit annus, deinde quadrimestris: unde antiquissimi falso habentur, cum in genealogiis inexplicabilem annorum numerum recenseat: quippe mensibus annorum loco ponendis.

σελήνης δρόμον νομοθετήσαντος λογίζεσθαι τὸν ἐνιαυτὸν δεκάμηνον πρόσθεν ὄντα, ὡς ἐνίοις τῶν βαρβάρων τρίμηνον· καὶ τῶν Ἑλλήνων, Ἀρκάσι μὲν τετράμηνον, τοῖς δὲ Ἀκαρνᾶσιν ἑξάμηνον· Αἰγυπτίοις δὲ μηναῖος ἦν ὁ ἐνιαυτὸς, εἶτα τετράμηνος· διὸ καὶ ἀρχαιότατοι δοκοῦσιν εἶναι, καὶ τοι μὴ ὄντες, πλῆθος ἀμήχανον ἐτῶν ἐπὶ ταῖς γενεαλογίαις εἰσάγοντες, ἅτε δὴ τοὺς μῆνας ἐς ἐτῶν τιθέμενοι ἀριθμὸν (1) Και τοι

DIO APUD GEORGIUM CEDRENUM.

Dio Romanus (h.e. author Rom. Historiæ), antiquum quendam Heroem, nomine Janum, ait: eo quod hospitalitatem Saturno exhibuit, præteritorum ac futurorum cognitione fuisse præditum. Idcirco ipsum a Romanis bifrontem pingi, & mensem anni principium, ex ejus nomine nuncuparit,

Δίων ὁ Ῥωμαῖος, ἀρχαῖόν τινα, Ἥρωα Ἰανὸν λέγει διὰ τὴν τοῦ Κρόνου ξένισιν, λαβόντα τὴν γνῶσιν τῶν μελλόντων, καὶ τῶν προϋπαρχόντων (καὶ διὰ τοῦτο διπρόσωπον ὑπὸ Ῥωμαίων πλάττεσθαι·) ἐξ οὗ τόν τε μῆνα κληθῆναι Ἰαννουάριον, καὶ τὴν τοῦ ἔτους ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς γίνεσθαι.

NOTAE.

Eadem hæc ergo in Dionem legit Cedrenus: adeo verum est, Plutarchum, in his etiam a Dione fuisse exscriptum: etsi Cedrenus hæc non ad verbum, sed ad sententiam referat, tomo 1. editionis Ducangii pag. 168. Cum verò Plutarchianis (ut in allatis videre est) hic Dio nonnulla de Jano addiderit, gratiæ reddendæ sunt, non Zonaræ qui ea omisit, sed Cedreno, cujus ope etiam quid hic Dio scripserit, non amittimus.

(1) C. Vat. ἀριθμὸν τιθέμενοι.

ἀφιέρωται· τὸν δὲ Ἰούνιον, ἀπὸ τῆς ὥρας. Εἰσὶ δέ τινες οἱ τούτους ἡλικίας ἐπωνύμους εἶναι λέγοντες, πρεσβυτέρας καὶ νεωτέρας· μαϊώρης γὰρ οἱ πρεσβύτεροι παρ' αὐτοῖς, ἰουνιώρης δὲ οἱ νεώτεροι καλοῦνται. Τῶν δὲ λοιπῶν ἕκαστον ἀπὸ τῆς τάξεως, ὥσπερ ἀριθμοῦντες, ὠνόμαζον, πέμπτον, ἕκτον, ἕβδομον, ὄγδοον, ἔνατον, δέκατον. Εἶτα ὁ πέμπτος, ἀπὸ Καίσαρος τοῦ καταγωνισαμένου Πομπήϊον, Ἰούλιος· ἕκτος δὲ Αὔγουστος, ἀπὸ τοῦ δευτέρου μὲν ἄρξαντος, Σεβαστοῦ δὲ ἐπικληθέντος, ὠνομάσθη. Τῶν δὲ ὑπὸ Νουμᾶ προστεθέντων, ἢ μετατεθέντων, ὁ μὲν Φεβρουάριος, οἷον καθάρσιος ἄν τις εἴη· καὶ γὰρ ἡ λέξις ἔγγιστα τοῦτο σημαίνει, καὶ τοῖς φυτοῖς ἐναγίζουσι τό τε, καὶ τὴν τῶν Λουπερκαλίων ἑορτὴν ἐς τὰ πολλὰ καθαρμῷ προσεοικυῖαν τελοῦσιν. ὁ δὲ πρῶτος Ἰαννουάριος ἀπὸ τοῦ Ἰαννοῦ. Δοκεῖ δέ μοι τὸν Μάρτιον ὁ Νουμᾶς ἐπώνυμον ὄντα τοῦ Ἄρεος, ἐκ τῆς προεδρίας μεταστῆσαι, βουλόμενος ἐν παντὶ τῆς πολεμικῆς δυνάμεως προτιμᾶσθαι τὴν πολιτικήν.

5. Ὁ γὰρ Ἰαννὸς ἐν τοῖς παλαιοῖς πάνυ, εἴτε δαίμων, εἴτε βασιλεύς, γενόμενος πολιτικὸς καὶ κοινωνικός, ἐκ τοῦ θηριώδους καὶ ἀγρίου λέγεται μεταβαλεῖν τὴν δίαιταν· καὶ διὰ τοῦτο πλάττουσιν αὐτὸν ἀμφιπρόσωπον, ὡς ἑτέραν ἐξ ἑτέρας τῷ βίῳ περιποιήσαντα τὴν μορφὴν, καὶ διάθεσιν. Ἔστι δὲ αὐτοῦ καὶ νεὼς ἐν Ῥώμῃ δίθυρος, ὃν πολέμου πύλην καλοῦσι· νομίζεται γὰρ ἀνεῷχθαι μὲν αὐτὸν, ὅταν ᾖ πόλεμος, κεκλεῖσθαι δὲ εἰρήνης γενομένης· ὃ δὴ χαλεπὸν ἦν καὶ σπανίως γινόμενον, ἀεί τινι συνηρτημένης πολέμῳ τῆς ἡγεμονίας, διὰ μέγεθος τοῖς κύκλῳ περικεχυμένοις γένεσι βαρβάροις ἀντερειδούσης. Ἀλλ' ἐπί γε τῆς Νουμᾶ βασιλείας οὐδεμίαν ἡμέραν ἀνεῳγμένος ὤφθη· τρία δὲ καὶ τεσσαράκοντα ἔτη συνεχῶς ἔμεινε κεκλεισμένος· οὕτως ἐξῄρητο παντελῶς τὰ τοῦ πολέμου, καὶ πανταχόθεν. Οὐ γὰρ μόνον ὁ Ῥωμαίων ἡμέρωτο, καὶ κατακέκλητο τῇ δικαιοσύνῃ καὶ πρᾳότητι τοῦ βασιλέως δῆμος, ἀλλὰ

niores, qui minores. Residuorum mensium, quemque ab ordine sicut numeraverunt, ita nominarunt Quintilem, Sextilem, Septembrem, Octobrem, Novembrem, Decembrem. Post Quintilis a Cæsare, qui devicit Pompejum, Julius; Sextilis a secundo Principe, cui cognomen fuit Augusti, vocabulum habuit. Succedentes appellationibus suis transnominavit Domitianus, verum haud id diù. Quo trucidato rece perunt suos atque alter September, alter vocatur October. Novissimi soli, quod a primo, nomen habuerunt ex ordine servavere. Illi autem, qui adjecti a Numa, vel traducti fuerunt, Februarius quasi lustralis sit. Februo enim purgo significat: plantasque expiant eo tempore, & Lupercalia (quod solemne lustrationis pene est æmulum) celebrant. Primus ab Jano dictus est Januarius. Me quidem tenet opinio, Numam, Martium a Monte appellatum, primo loco movisse, quod artes civiles studeret ubique præferre bellicis.

Nam Janus inter primos, vel Lares, vel Reges, civilium artium fuit cultor, vitamque feram, atque immitem dicitur immutavisse. Unde bifrontem fingunt eum, quod alia ex alia faciem, rationemque accommodaverit vitæ. Est ejus Templum Romæ bifore, quod Montis Januam vocant. Hoc aperi bello, & claudi pace composita, solemne est: quod quidem difficilis est exempli, & rari, quia perpetuo, ob latitudinem implicatum est Imperium bello, dum cum circumfusis undique barbaris nationibus colluctatur. Numa regnante nunquam visum est patuisse, sed tres, & quadraginta continuos annos mansit occlusum: ita res bellica prorsus, & undiquaque conticuit. Non solum enim cicuratus, & demulsus populus Romanus justitia, & placiditate Regis fuerat: sed, & circumjectæ Civitates, quasi aura quadam, & vento salubri illinc affla-

DIO APUD ZONARAM.

τὸν Ἰαννουάριον δὲ Νουμᾶς εἰς ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἐπένειμεν. Οὕτω δὲ δικαιοσύνῃ καὶ εὐσεβείᾳ συνεθίσαντος τὸ ὑπήκοον, ἐξῄρητο πάντα τὰ τοῦ πολέμου. Οὐ γὰρ μόνον ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἡμέρωτο τῇ τοῦ βασιλέως εὐνομίᾳ καὶ τῇ πρᾳότητι, ἀλλὰ καὶ τὰς κύκλῳ πόλεις, ἀρχὴ μεταβολῆς ἔλαβε, καὶ πόθος εἰσεῤῥύη πάντας εἰρήνης, καὶ τοῦ δικαίου, γῆν φυτεύειν, καὶ παῖδας ἐκτρέφειν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ σέβεσθαι θεούς. Οὔτε γὰρ πόλεμος, οὔτε στάσις, οὔτε νεωτερισμὸς περὶ πολιτείας ἱστόρηται Νουμᾶ βασιλεύοντος· οὐδ' ἐπ' ἐκεῖνόν τις φθόνον, ἢ ἔχθρα(1), ἢ σύστασις ἀνδρῶν, καὶ ἐπιβουλὴ δι' ἔρωτα βασιλείας γενέσθαι τοι συγγέγραπται θυγατέρα δ' ἐσχηκὼς Πομπιλίαν(2), Μαρκίῳ ταύτην ἐξέδοτο, ἐξ ἧς Μάρκιος

nendis, Januarium verò Numa caput anni esse voluit, qui cum ad justitiam & pietatem subditos ita censere fecisset, omnes bellorum motus conquieverunt. Neque enim populus Romanus dumtaxat æquitate ex mansuetudine Regis, factus est humanior, sed & circumcirca finitimas civitates, mutatis moribus, pacis & justitiæ, colendæ terræ, liberos in tranquillitate educandi, Deosque venerandi cupido cepit. Neque enim bellum, aut seditio, aut novarum rerum studium, Numa regnante exstitit. Neque etiam invidia, inimicitia, aut conspiratio, atque insidiæ ex cupiditate Regni contra Numam comparatæ usquam me-

NOTAE.

(1) C. Vat. ἔχθρα τις, ἢ φθόνος, ut Plutarchus.

(2) C. Vat. Πομπιλίαν, male; vitio, jam tum invalescentis Jotarismi.

afflatæ, cæperunt invertere ſe, ac deſiderio fuerunt capti omnes juſtitiæ, pacis agrorum colendorum, liberorum in otio educandorum, & venerandorum Deorum. Feſti dies, ludi, convivia, invitationeſque tuto inter ſe commeantium, & converſantium Italiam tenebant omni virtute, & æquitate, tanquam ex Numæ fonte ſapientiæ ad omnes permeante, & permanente illius tranquillitate. Neque enim bellum, vel ſeditio ulla, neque novatio in Rep. Numa regnante extitiſſe refertur; neque adverſus illum ipſum, odium ullum, vel livor, vel ex affectatione regni inſidiæ, vel conſpiratio hominum. Cæterum ſive Deorum metus pro eo (ut putabatur) excubantium, ſive virtutis reverentia, ſive fortuna ſecunda vitam hominum ab omni labe ſervans ejus Regno immunem, & integram; clarum dedit exemplum, & teſtimonium voci Platonis, quam ille non paucis ſæculis poſt, non dubitavit de Rep. proferre. Tunc demum ſolutos malis mortales, & liberatos fore, ſi forte divinitus Regia potentia cum mente copulata philoſophica, valentiorem improbitate virtutem, & ſuperiorem reddidiſſet. Etenim beatus revera eſt vir ſapiens: beati etiam auditores, qui ex ore promanant ſapientis. Nec fortaſſe vi opus ibi ſit, nec minis ad multitudinem, imo ipſi virtutem, quem in illuſtri, & claro exemplo in vita imperantis cernunt, evadunt ſponte ſapientes, ſeque ad innocentem, & beatam vitam, in amicitia, & concordia mutua, conjuncta cum juſtitia, & temperantia componunt. In qua optimus eſt omnis præſidii finis; & digniſſimus omnium ille regno ſit, qui ad eam vitam, & ſtatum deducere valet populares.

Hæc præ cæteris videtur Numa perſpexiſſe. De liberis ejus, & uxoribus in diverſum trahunt autores. Alii conjugem eum præter Tatiam non habuiſſe, neque liberos, extra unam filiam Pompiliam dicunt ſuſtuliſſe. Alii ſupra hanc quatuor alios habuiſſe filios edunt, Pomponem, Pinum, Calpum,
&

λαὶ καὶ τὰς κύκλῳ πόλεις, ὥσπερ αὔρας τινὸς ἐκεῖθεν ἢ πνεύματος ὑγιεινοῦ φέροντος, ἀρχὴ μεταβολῆς ἔλαβε καὶ πόθος εἰσεῤῥύη πάντας εὐνομίας καὶ εἰρήνης, καὶ γῆν φυτεύειν, καὶ τέκνα τρέφειν ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ σέβεσθαι θεούς. Ἑορταὶ δὲ, καὶ θαλίαι, καὶ παρ᾽ ἀλλήλους ἀδεῶς ἰόντων καὶ ἀναμιγνυμένων ὑποδοχαὶ, καὶ φιλοφροσύναι τὴν Ἰταλίαν κατεῖχον, οἷον ἐκ πηγῆς τῆς Νουμᾶ σοφίας, τῶν καλῶν καὶ δικαίων ἐπεισρεόντων ἐς ἅπαντας, καὶ διαδεχομένης τῆς περὶ ἐκεῖνον γαλήνης. Οὔτε γὰρ πόλεμοι, οὔτε στάσις, οὔτε νεωτερισμὸς περὶ πολιτείαν ἱστορηται, Νουμᾶ βασιλεύοντος· οὐ μὴν οὐδὲ ἐπ᾽ αὐτὸν ἐκεῖνον ἔχθρα τις, ἢ φθόνος ἢ δι᾽ ἔρωτα βασιλείας ἐπιβουλὴ καὶ σύστασις, ἀνδρῶν. Ἀλλ᾽ εἴτε φόβος θεῶν προκεῖσθαι δοκούντων τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε τῆς ἀρετῆς αἰδὼς, εἴτε δαίμονος τύχη, πάσης κακίας ἄθικτον ἐπ᾽ ἐκείνου καὶ καθαρὸν διαφυλάττουσα τὸν βίον, ἐναργὲς ἐξήνεγκε παράδειγμα καὶ τεκμήριον τῆς Πλατωνικῆς φωνῆς, ἣν ὕστερος ἐκεῖνος, οὐκ ὀλίγοις χρόνοις γενόμενος ἐτόλμησεν ἀφεῖναι περὶ πολιτείας· ὡς μία κακῶν παῦλα καὶ λύσις ἀνθρώποις ἐστὶν ἔκ τινος τύχης θείας, ἐς ταὐτὸ διανοίᾳ φιλοσόφῳ βασιλικὴν συμπεσοῦσαν δύναμιν, ἐγκρατῆ καὶ ὑπερδέξιον τῆς κακίας τὴν ἀρετὴν καταστῆσαι. Μακάριος μὲν γὰρ αὐτὸς ὁ σώφρων ὡς ἀληθῶς, μακάριοι δὲ οἱ συνήκοοι τῶν ἐκ τοῦ σωφρονοῦντος στόματος ἰόντων λόγων. Τάχα γὰρ οὐδὲ ἀνάγκης τινὸς δεῖ πρὸς τοὺς πολλοὺς, οὐδὲ ἀπειλῆς· αὐτοὶ δὲ τὴν ἀρετὴν ἐν εὐδήλῳ παραδείγματι καὶ λαμπρῷ τῷ βίῳ τοῦ ἄρχοντος ὁρῶντες, ἑκουσίως σωφρονοῦσι, καὶ συσχηματίζονται πρὸς τὸν ἐν φιλίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ τῇ πρὸς αὐτοὺς, μετὰ δικαιοσύνης καὶ μετριότητος ἀμύμονα καὶ μακάριον βίον, ἐν ᾧ τὸ κάλλιστον ἁπάσης βοηθείας τέλος ἐστί· καὶ βασιλικώτατος ἁπάντων ὁ τοῦτον τὸν βίον, καὶ ταύτην τὴν διάθεσιν τοῖς ὑπηκόοις ἐνεργάσασθαι δυνάμενος.

6. Ταῦτα μὲν οὖν Νουμᾶς παντὸς μᾶλλον φαίνεται συνεωρακώς· περὶ δὲ παίδων αὐτοῦ καὶ γάμων, ἀντιλογίαι γεγόνασι τοῖς ἱστορικοῖς. Οἱ μὲν γὰρ οὔτε γάμον ἄλλον, ἢ τὸν Τατίας λαβεῖν αὐτὸν, οὔτε παιδὸς ἑτέρου γενέσθαι πατέρα, πλὴν μιᾶς θυγατρὸς Πομπιλίας, λέγουσιν· οἱ δὲ πρὸς ταύτῃ τέσσαρας υἱοὺς ἀναγράφουσιν αὐτοῦ, Πόμ-
S πωνα,

DIO APUD ZONARAM.

memorãtur. Filiã Pompiliã Marcio deſpondit, ex qua ei Ancus Marcius nepos eſt genitus, qui poſt Tullum Hoſtilium regnavit: quo Numa quinquenni relicto, deceſſit, eum paulatim ſenio & leni morbo correptus, deſiiſſet. Vixit annos octoginta tres: regnavit annos quadraginta tres. Mortuo autem

κιος Ἄγκος θυγατριδοῦς ἐτέχθη αὐτῷ, ὃς μετὰ Τοῦλλον Ὀστίλλιον ἐβασίλευσε. Τοῦτον πενταέτη καταλιπὼν ὁ Νουμᾶς, ὑπελύετο σὺν κατὰ μικρὸν ὑπὸ γήρως, καὶ νόσου μαλακῆς ἀπομαραινόμενος, χρόνον τριῶν (1) τοῖς ὀγδοήκοντα προσβιώσας βασιλεύσας ἔτη ἐπὶ τρισὶ τεσσαράκοντα. Τελευτήσαντος δὲ

NOTAE.

(1) Hoc τριῶν *triennium* non habet Plutarchus, qui nec memorat Regni tempus. Dio alibi hæc habuerit.

τωνα, Πίνον, Κάλπον, Μάμερκον· ὧν ἕκαστοι οἴκου διαδοχὴν, καὶ γένους ἐντίμου καταλιπεῖν. Εἶναι γὰρ ἀπὸ μὲν τοῦ Πόμπωνος τοὺς Πομπωνίους, ἀπὸ δὲ Πίνου τοὺς Πιναρίους, ἀπὸ δὲ Κάλπου τοὺς Καλπουρνίους, ἀπὸ δὲ Μαμέρκου τοὺς Μαμερκίους, οἷς καὶ διὰ τοῦτο καὶ Ῥῆγας γενέσθαι, καὶ παρωνύμιον, ὅπερ ἐστὶ βασιλέας. Τρίτοι δέ εἰσιν, οἱ τούτων μὲν κατηγοροῦντες, ὡς χαριζομένων τοῖς γένεσι, καὶ προστιθέντων οὐκ ἀληθῆ στέμματα τῆς ἀπὸ τοῦ Νουμᾶ διαδοχῆς· τὴν δὲ Πομπιλίαν οὐκ ἐκ Τατίας γεγονέναι λέγοντες, ἀλλ' ἐξ ἑτέρας γυναικὸς, ἣν ἤδη βασιλεύων ἔγημε, Λουκρητίας. Πάντες δ' οὖν ὁμολογοῦσι τὴν Πομπιλίαν Μαρκίῳ γαμηθῆναι· παῖς δὲ ἦν ὁ Μάρκιος ἐκείνου Μαρκίου τοῦ Νουμᾶν παρορμήσαντος ἐπὶ τὴν βασιλείαν. Καὶ γὰρ συμμετῴκησεν ἐς Ῥώμην αὐτῷ, καὶ τῆς συγκλήτου μετέσχε τιμώμενος καὶ μετὰ τὴν Νουμᾶ τελευτὴν, Ὁστιλίῳ περὶ τῆς βασιλείας ἐς ἀγῶνα καταστὰς, καὶ ἡττηθεὶς ἀπεκαρτέρησε· ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μάρκιος ἔχων τὴν Πομπιλίαν, κατέμεινεν ἐν Ῥώμῃ, καὶ Μάρκιον Ἄγκον ἐγέννησεν, ὃς μετὰ Τοῦλλον Ὁστίλλιον ἐβασίλευσε. Τοῦτον, ὡς λέγεται, πενταετῆ καταλιπὼν ὁ Νουμᾶς ἐτελεύτησεν, οὐ ταχείας, οὐδ' αἰφνιδίου γενομένης αὐτῷ τῆς τελευτῆς, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ὑπὸ γήρως καὶ νόσου μαλακῆς ἀπομαραινόμενος, ὡς ἱστόρηκε Πείσων, ἐτελεύτησε δὲ χρόνον οὐ πολὺν τοῖς ὀγδοήκοντα προσβιώσας. Ζηλωτὸν δὲ αὐτοῦ καὶ τῷ τάφῳ τὸν βίον ἐποίησαν, οἵ τε σύμμαχοι καὶ φίλοι δῆμοι, συνελθόντες ἐπὶ τὰς ταφὰς, ἅμα δημοσίαις ἐπιφοραῖς καὶ στεφάνοις, οἵ τε Πατρίκιοι τὸ λέχος ἀράμενοι καὶ συμπαρόντες οἱ τῶν θεῶν ἱερεῖς, καὶ παραπέμποντες. Ὁ δὲ ἄλλος ὅμιλος, ἀναμεμιγμένων γυναικῶν καὶ παιδίων, οὐχ ὡς βασιλέως ταφαῖς γηραιοῦ παρόντες, ὡς τινα τῶν φιλτάτων ἕκαστος ἐν ἀκμῇ βίου πυθόμενοι θάπτων, μετ' οἰμωγῆς καὶ κλαυθμῶν ἑπόμενοι. Πυρὶ μὲν οὐκ ἔδοσαν τὸν νεκρὸν, αὐτοῦ κωλύσαντος, ὡς λέγεται· δύο δὲ ποιησάμενοι λιθίνας σοροὺς, ὑπὸ τὸν Ἰάνοκλον ἔθησαν, τὴν μὲν ἑτέραν ἔχουσαν τὸ σῶμα, τὴν δὲ ἑτέραν, τὰς ἱερὰς βίβλους, ἃς ἐγράψατο μὲν αὐτὸς, ὥσπερ οἱ τῶν Ἑλλήνων νομοθέται τοὺς κύρβεις. Ἐκδιδάξας δὲ τοὺς ἱερεῖς ἔτι ζῶν τὰ γεγραμμένα, καὶ πάντων ἕξιν τε καὶ γνώμην ἐνεργασάμενος αὐτοῖς, ἐκέλευσε τὰς ἱερὰς βίβλους συνταφῆναι μετὰ τοῦ σώματος, ὡς οὐ καλῶς ἐν ἀψύχοις γράμμασι φορουμένων τῶν ἀπορρήτων. Ὧι λογισμῷ φασι μηδὲ τοὺς Πυθαγορικοὺς ἐς γραφὴν κατατίθεσθαι τὰ συντάγματα, μνήμην δὲ καὶ παίδευσιν αὐτῶν ἄγραφον ἐμποιεῖν τοῖς ἀξίοις. Καὶ τάς τε περὶ τὰς ἀπόρους καὶ ἀρρήτους λεγομένας ἐν γεωμετρίᾳ μεθόδους, καὶ πραγματείας πρός τινα τῶν ἀναξίων ἐκδοθείσας ἔφασαν ἐπισημαίνειν τὸ

δαι-

& Mamercum, quorum unumquemque prosapiam, & claræ successionem gentis reliquisse. Pomponis enim esse Pomponio sobolem, Pini Pinarios, Calpi Calpurnios, Mamerci Mamercios: quibus etiam ex illo cognomen Regibus sit inditum. Tertii hos, quod gratiæ id harum familiarum dederint & imagines, ab Numæ successione iis condonaverint falsas, insectantur; Pompiliamque reclamant ex Tatia editam, sed ex alia fuisse uxore, quam post Regnum adeptum duxerit, Lucretia. Omnes certe Pompiliam consentiunt Martio nupsisse. Martius hic filius fuit illius Martii, qui ad Regnum suscipiendum, Numam impulit. Is enim simul cum eo commigravit Romam, & honoris causa allectus in Senatum fuit. Post obitum Numæ, Tulli Hostilii competitor Regni, quum repulsam tulisset, conscivit sibi ipse mortem. Cujus filius Martius, qui in matrimonio Pompiliam habebat, hæsit Romæ, & Ancum Martium, qui Tullo Hostilio in Regno successit, procreavit. Hunc moriens Numa (ut traditur) quinque natum annos reliquit. Fuit excessus ejus non subitus, neque repentinus, sed senio, & lenta ægritudine pedetentim contabuit, ut scripsit Piso. Decessit non multo plus, quam octogenarius. Vitam ejus socii, & amici Populi, qui ad exequias ejus convenerunt, etiam funere cohonestaverunt, allatis publice odoribus, & coronis. Senatores lectum subierunt, ac Sacerdotes Deorum præsentes eum sunt prosecuti: Reliqua multitudo immixtis fœminis, & pueris, non tanquam justis assisterent senis Regis, sed quasi efferret quisque ex charissimis unum in flore ætatis sublatum, cujus desiderio teneretur; ita cum ejulatu, & planctu secuti sunt. Corpus ex præcepto ejus (ut fama est) non cremaverunt, verum duas arcas lapideas fecerunt, quas condiderunt sub Ianiculo. Quarum in una cadaver ejus positum fuit, in altera libri sacri, quos ipse (ut in Græcia legum scriptores tabulas, quas Cyrbas vocant) conscripserat, & quæ in iis expressa erant, qui ea tradiderat, quum viveret, Pontificibus, omniumque arte, & sensu imbuerat eos, sacras tabulas una cum corpore jussérat humari; censens non tuto arcana mortuis committi literis. Eadem ductos ratione, nec Pythagoreos memorant præcepta sua scripto mandare, sed memoriam, & disciplinam earum instillare dignis vivam. Ac quum perplexæ illæ, & arcanæ, quas vocant in Geometria rationes, & commentationes essent indigno cuipiam invulgatæ,

gata, denuntiare Deos contenderunt, magna aliqua, & inusitata clade se admissum illud scelus persecuturos, ut merito sit ignoscendum iis, qui tam multis concurrentibus affinitatibus, familiaritatem Numæ conciliare nituntur cum Pythagora.

Valerius Antias scriptum reliquit duodecim volumina de rebus sacris, duodecim item græca alia de studio sapientiæ in ea arca condita fuisse. Quadringentis fere annis post, P. Cornelio, M. Bebio Coss. magnis imbribus, quum tumulus perruptus esset, eruit arcas illas eluvies. Earum opercula defluxerant, atque altera prorsus inventa inanis, sine ullis reliquiis, aut vestigio corporis humani. In altera Commentarii reperti, quos dicitur legisse, qui tum Prætor erat Petilius, & in Senatu jurasse non videri sibi jus, vel fas esse, ut ea scripta in vulgus ederentur: quare delati in comitium libri cremati fuisse. Ita omnes bonos, & probos viros, laus etiam fato functos, a tergo grandior insequitur, cum brevi post, emarcescat invidia; cujus antevertat quorumdam etiam fata, extinctio. Ait verò illius gloriam, secutorum regum fecerunt fortunæ illustriorem. Quinque fuerunt; horum novissimus pulsus Regno, in exilio consenuit: reliquorum quatuor, absumptus suo fato est nemo, sed tres insidiis circumventi, occubuere. Qui proxime Numæ regnavit Tullus Hostilius, quum plurimas illius virtutes præcipue, & supra cæteras religionem ludibrio habuisset, atque tum lacerasset, ut inertiæ auctorem, & effæminatum, avertit cives ad bellum. Atqui ne ipse quidem ferociæ inhæsit suæ, sed ex morbo gravi, & difficili mutavit sententiam, ac superstitioni succubuit, longe a pietate Numæ remotæ. Quo morbo magis ac magis alios infecit, ut fama est, fulmine ictus. Ex peculiaribus Numæ insignibus, primum in eo est, Regni adeptio; quod quum non ambiret, accepit privatus adhuc, & alienigena. Perhibenda res, quæsivisse innocentia Regnum: perhibenda item, Regno antiquiorem duxisse innocentiam. Quippe ipsum ita conspicuum, ut dignus Regno videretur, virtus reddidit. Qua quomodo musici lyras, Numa Romam ferocem, & intentam laxavit. Lenes ejus, & blandi modi; qui ex impotentibus, & flagrantibus moribus ad quietem populares, & justitiam inflexit, demivitque; longe moderatiorem, & humaniorem fuisse Lycurgo legislatorem Numam arguunt: quippe jussis quoque servis, more introducto, ut Saturnalibus una cum domi-

δαιμόνιον, μεγάλῳ τινὶ καὶ καινῷ κακῷ τὴν γεγενημένην παρανομίαν καὶ ἀσέβειαν ἐπερχόμενον· ὥστε συγγνώμην ἔχειν· πολλὴν τοῖς ἐς τὸ Πυθαγόρα Νουμᾶν φιλοτιμουμένοις συναγαγεῖν ἐς τοσαύτας ὁμοιότησιν.

7. Οἱ δὲ περὶ Ἀντίαν ἱστοροῦσι δώδεκα μὲν εἶναι βίβλους ἱεροφαντικὰς, δώδεκα δὲ ἄλλας Ἑλληνικὰς φιλοσόφους ἐς τὴν σορὸν συντεθεῖσας. τετρακοσίων δέ που διαγενομένων ἐτῶν, ὕπατοι μὲν ἦσαν Πόπλιος Κορνήλιος, καὶ Μάρκος Βαίβιος, ὄμβρων δὲ μεγάλων ἐπιπεσόντων, καὶ χώματος περιρραγέντος, ἐξέωσε τὰς σοροὺς τὸ ῥεῦμα, καὶ τῶν ἐπιθημάτων ἀποπεσόντων, ἡ μὲν ἑτέρα κενὴ παντάπασι ὤφθη, καὶ μέρος οὐδὲν, οὐδὲ λείψανον ἔχουσα του σώματος· ἐν δὲ τῇ ἑτέρα τῶν γραμμάτων εὑρεθέντων, ἀναγνῶναι μὲν αὐτὰ λέγεται Πετίλιος στρατηγῶν τότε, πρὸς δὲ τὴν σύγκλητον ὀμόσαι μὴ δοκεῖν αὐτῷ θεμιτὸν εἶναι, μηδὲ ὅπου ἔκπιστα τοῖς πολλοῖς τὰ γεγραμμένα γενέσθαι· διὸ καὶ κομισθείσας ἐς τὸ Κομίτιον τὰς βίβλους κατακαῆναι. Πᾶσι μὲν οὖν ἕπεται τοῖς δικαίοις καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσι μείζων ὢν κατόπιν, ὁ μετὰ τελευτὴν ἔπαινος, τοῦ φθόνου πολὺν οὐκ ἐπιζῶντος, ἐνίων δὲ καὶ προαποθνήσκοντος. Οὐ μὲν ἀλλ' ἐκείνου γε τὴν δόξαν αἱ τῶν ὕστερον βασιλέων τύχαι λαμπροτέραν ἐποίησαν. Πέντε γὰρ γενομένων μετ' αὐτὸν, ὁ μὲν ἔσχατος ἐκπεσὼν τῆς ἀρχῆς ἐν φυγῇ κατεγήρασε· τῶν δὲ τεσσάρων οὐδεὶς κατὰ φύσιν ἐτελεύτησεν, ἀλλ' οἱ μὲν τρεῖς ἐπιβουλευθέντες ἐσφάγησαν. Ὁστίλλιος δὲ Τύλλος, ὃς μετὰ Νουμᾶν ἐβασίλευσε, πρῶτον μὲν τὸ θεῖον ἐπεχλεύασε, ὕστερον δὲ οὐκ ἐνέμεινε τοῖς νεανιεύμασι τούτοις, ἀλλὰ τὴν γνώμην ἀλλαττόμενος, ἐς δεισιδαιμονίαν ἐνέδωκεν, οὐδέν τι κατὰ Νουμᾶν εὐσεβείᾳ προσήκουσαν, Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐνεποίησε τοῖς ἄλλοις τὸ τοιοῦτον πάθος, ὡς λέγεται, καταφλεχθεὶς ὑπὸ κεραυνῶν. Τῶν δὲ ἰδίᾳ Νουμᾶ καλῶν πρῶτόν ἐστι αὐτοῦ, ἡ παράληψις τῆς βασιλείας, ἣν οὐκ αἰτῶν ἔλαβεν, ἰδιώτης καὶ ξένος ὤν. Καλὸν μὲν οὖν τὸ κτήσασθαι δικαιοσύνῃ τὴν βασιλείαν, καλὸν δὲ προτιμῆσαι τὴν δικαιοσύνην τῆς βασιλείας· ἡ γὰρ ἀρετὴ αὐτὸν οὕτως ἔνδοξον κατέστησεν, ὥστε βασιλείας ἀξιωθῆναι, καὶ ἀξιωθέντα, καθάπερ ἁρμονίαν λύρας, τῆς Ῥώμης τὸ σφοδρὸν ἀνεικέναι καὶ σύντονον. Ἥμερος μέν τοι καὶ φιλάνθρωπος ἡ τοῦ Νουμᾶ μοῦσα, πρὸς εἰρήνην καὶ δικαιοσύνην μεθαρμοσαμένου καὶ καταπραΰναντος, ἐξ ἀκράτων καὶ διαπύρων ἠθῶν, τοὺς πολίτας· μακρῷ τινὶ τὸν Νουμᾶν ἑλληνικώτερον Λυκούργου γεγονέναι νομοθέτην δεικνύει·

ὅσγε καὶ τοὺς ὡμολογημένους δούλους ἔγευσε τιμῆς ἐλευθέρας, ἐν τοῖς Κρονίοις ἑστιᾶσθαι μετὰ τῶν δεσποτῶν ἀναμεμιγμένους ἐθίσας. Καὶ γὰρ τοῦτο τῶν Νουμᾶ Πατρίων, ἓν εἶναι λέγουσιν, ἐπὶ τὰς τῶν ἐτησίων ἀπολαύσεις καρπῶν τοὺς συνεργοὺς παραλαμβάνοντος· ἔνιοι δὲ τοῦτο ὑπόμνημα τῆς Κρονικῆς ἐκείνης ἰσονομίας ἀποσώζεσθαι μυθολογοῦσιν, ὡς μηδενὸς δούλου, μηδὲ δεσπότου, πάντων δὲ συγγενῶν καὶ ἰσοτίμων νομιζομένων.

8. Καὶ μὲν, τῆς τε διατάξεως, καὶ τῆς διαιρέσεως τῶν πολιτευμάτων, ὀχλικὴ μὲν ἀκρατῶς ἡ τοῦ Νουμᾶ καὶ θεραπευτικὴ τοῦ πλήθους, ἐκ χρυσοχόων, καὶ αὐλητῶν, καὶ σκυτοτόμων συμμιγῆ τινα καὶ παμποίκιλον ἀποφαίνοντος δῆμον· διὸ Νουμᾶς οὐδὲν διέκρινε τοιοῦτο τῶν ὅπλων, ἀλλὰ τὰς μὲν στρατιωτικὰς ἔπαυσε πλεονεξίας. Οὔτε γὰρ διὰ δειλίαν κατέλυσε τὸ πολεμεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ μὴ ἀδικεῖν· τὸν δὲ ἄλλον οὐκ ἐκώλυσε χρηματισμόν· οὐδὲ κατεστόρεσεν ἀνωμαλίαν, ἀλλὰ καὶ πλούτῳ προϊέναι μέχρι παντὸς ἀφῆκε, καὶ πενίας πολλῆς ἀθροιζομένης καὶ ὑπορρεούσης ἐς τὴν πόλιν ἠμέλησε. Τῆς δὲ περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς τεκνώσεις κοινωνίας τὸ ἀζηλότυπον ὀρθῶς καὶ πολιτικῶς ἐμποιούσης τῷ Νουμᾷ καὶ Λυκούργῳ· ὁ Ῥωμαῖος μὲν ἀνὴρ, ἱκανῶς ἔχων παιδοτροφίας, ὑφ' ἑτέρου δὲ πεισθεὶς δεομένου τέκνων, ἐξίστατο, τῆς γυναικὸς, ἐκδόσθαι καὶ μετεκδόσθαι κύριος ὑπάρχων. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ περὶ τὰς παρθένους φυλακὴ κατέσταλται τῷ Νουμᾷ πρὸς τὸ θῆλυ καὶ κόσμιον. Ταῖς δὲ γαμεταῖς, τὸ μὲν ἀξίωμα καὶ τὴν τιμὴν ἐτήρησε πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἣν εἶχον ὑπὸ Ῥωμύλου θεραπευόμεναι διὰ τὴν ἁρπαγήν· αἰδῶ δὲ πολλὴν ἐπέστησεν αὐταῖς, καὶ πολυπραγμοσύνην ἀφεῖλε, καὶ νήφειν ἐδίδαξε, καὶ σιωπᾶν εἴθισεν, οἴνου μὲν ἀπεχομένας τὸ παράπαν, λόγῳ δὲ μηδὲ ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων ἀνδρὸς ἄνευ χρωμένας. Λέγεται γοῦν ποτε γυναικὸς εἰπούσης δίκην ἰδίαν ἐν ἀγορᾷ, πέμψαι τὴν σύγκλητον ἐς θεοῦ πυνθανομένην τινὸς ἄρα τῇ πόλει σημεῖον εἴη τὸ γεγενημένον· καὶ τῆς ἄλλης εὐπειθείας καὶ πρᾳότητος αὐτῶν μέγα τεκμήριον ἡ μνήμη τῶν χειρόνων. Ὡς γὰρ παρ' ἡμῖν οἱ ἱστορικοὶ γράφουσι, τοὺς πρώτους ἢ φόνον ἐμφύλιον ἐργασαμένους, ἢ πολεμήσαντας ἀδελφοῖς ἢ πατρὸς αὐτόχειρας ἢ μητρὸς γενομένους, οὕτω Ῥωμαῖοι μνημονεύουσιν, ὅτι πρῶτος μὲν ἀπέμψατο γυναῖκα Σπόριος Καρουΐλιος, μετὰ τῆς Ῥώμης κτίσιν ἔτεσι τριάκοντα καὶ διακοσίοις, οὐδενὸς τοιούτου γεγονότος. Πρώτη δὲ γυνὴ Πιναρίου, Θαλαία τοὔνομα, διηνέχθη πρὸς ἑκυρὰν αὐτῆς Γεγανίαν, Ταρκυνίου Σουπέρβου βασιλεύοντος.

dominis eadem epularentur mensa, libertatis gustum præbuit. Nam institutum hoc quoque ferunt a Numa, qui voluit, ut qui in colendo juvissent, partem hi ferrent anniversariorum fructuum. Aliqui id fabulantur illius, quæ fuit ævo Saturni æquabilitatis durare vestigium, quo tempore nemo servus, aut Dominus, omnes verò propinqui, & pares habebantur.

Jam descriptio, & digestio reip. plane plebeja Numæ, & popularis ex aurificibus, tibicinibus, & sutoribus, confusum quendam & plane dissonum conflantis populum. * Quamobrem nullum ipse delectum habuit, tantum militarem repressit rapacitatem. Neque enim compescuit arma ob ignaviam, sed innocentiæ causa. Reliqua compendia non constrinxit, nec emovit inæqualitatem; verum accumulandi opes in immensum jus fecit, gliscentis, & irrepentis effuse in urbem inopiæ, securus. Quod attinet ad nuptiarum, & stirpis augendæ communicationem, omnem æmulationem e repub. Numa, & Lycurgus recte, atque prudenter sustulerunt. Romanus enim, quum esset ei copia liberorum exoratus ab alio, qui sobolem quæreret, permittebat ei uxorem: quum dimittendi eam prorsus commodandique alteri atque inde recipiendi eam, arbitrium haberet. Præterea curam puellarum constrinxit ad pudorem muliebrem, & verecundiam Numa arctius. Matronis vero dignationem apud viros, & honorem, quem ut raptus placarent, indulserant iis regnante Romulo, conservavit: cæterum magna verecundia sepsit eas, curiositatem detraxit, sobrietatem docuit, silentium tenere assuefecit, vino prorsus interdixit, dicere, ne de rebus quidem necessariis permisit, sine viro. Ac quum fæmina aliquando causam in foro pro se ipsa dixisset, fama est, Senatum deos consuluisse, ecquid hoc exemplum Urbi portenderet. Quam autem parentes, & modestas præbuerint se, exempla docent improbarum; sicut enim apud nos memoriæ mandant historici, qui primi sanguinem civilem fuderint, aut arma fratribus intulerint, aut extiterint parricidæ, ita recensent Romani principem nuntium uxori, nullo exemplo, Spurium Carvilium remisisse, anno ab Urbe condita tricesimo ducentesimo: Primam Pinarii uxorem, Thalæam nomine, jurgia habuisse cum socru Segania, Tarquinio regnante Superbo. Jam recte, atque ordine temperatæ leges erant conjugales. Jam cæteræ virginum institutioni, etiam leges sunt nuptiales

les consequentes. Romani natas duodecim annos, & minores jungunt nuptiis; ita potissimum corpus, & mores puros illibatosque in manum viri censentes perventuros. At verò in regendis pueris, eorum cætibus habendis, instituendis, consociandisque, ad cænasque, & exercitationes, & ludum componendis, atque pellicendis; parentis vel libidini, vel usui; Numa, nihilo Lycurgo inferior Legislator, permisit adolescentium disciplinam; sive quis agricultorem reddere filium, sive fabrum, sive ærarium, sive tibicinem voluerit. Quasi ad eundem finem formari a prima ætate, & flecti moribus debeant. Ubi enim prius elaborandum erat, quam in puerorum disciplina, & juventute subigenda, ne seditiosi, neve turbulenti evaderent moribus. Id quod Lycurgo cum ad alia multa, tum ad legum conservationem, fuit adjumento. Illā haud dubiè prærogativam habet Numa insignem, & divinam, quod hospes ad regnum vocatus fuerit, omnia cum benevolentia mutaverit, & moderatus sit civitati nondum consentienti, nullis ad id armis usus, vel vi, quomodo adversus Populi optimates duxit Lycurgus, sed sapientia & justitia, non temeritate; omnes conglutinaverit, & colligaverit.

σιλεύοντος· οὕτω καλῶς καὶ κοσμίως πεταγμένα τὰ τῶν γάμων ἦν ὑπὸ τοῦ νομοθέτου. Τῇ δὲ ἄλλῃ τῶν παρθένων ἀγωγῇ, καὶ τὰ περὶ τὰς ἐκδόσεις ὁμολογεῖ· τῶν Ῥωμαίων δωδεκαετεῖς, καὶ νεωτέρας ἐκδιδόντων· οὕτως ἂν μάλιστα καὶ τὸ σῶμα, καὶ τὸ ἦθος καθαρὸν, καὶ ἄθικτον ἐπὶ τῷ γαμοῦντι γενέσθαι, νομισάντων. Ἀλλὰ μὴν ἐπιστασίαις τε παίδων, καὶ συναγελασμοῖς, καὶ παιδαγωγίαις, καὶ κοινωνίαις, περὶ τὰ δεῖπνα, καὶ γυμνάσια, καὶ παιδιὰς αὐτῶν ἐμμελείαις καὶ διακοσμήσεσιν, οὐδέν τι τοῦ προστυχόντος νομοθέτου βελτίονα τὸν Νουμᾶν ὁ Λυκοῦργος ἀποδείκνυσιν, ἐπὶ ταῖς τῶν πατέρων ποιησάμενον ἐπιθυμίαις ἢ χρείαις τὰς τῶν νέων ἀγωγάς, εἴτε τις ἐργάτην γῆς βούλοιτο ποιεῖν τὸν υἱὸν, εἴτε ναυπηγὸν, ἢ χαλκέα διδάσκειν, ἢ αὐλητὴν, ὥσπερ οὐ πρὸς ἓν τέλος ὀφείλοντας ἐξ ἀρχῆς ἄγεσθαι συνεπιστρέφεσθαι τοῖς ἤθεσιν, ὅπως μὴ διάφοροι, μηδὲ ταραχώδεις γένοιντο. Ἐκεῖνο μέν τοι τῷ Νουμᾷ τὸ μέγα καὶ θεῖον, ὡς ἀληθῶς ὑπάρχει, τὸ, ξένῳ μεταπέμπτῳ γενέσθαι, καὶ πάντα πειθοῖ μεταβαλεῖν, καὶ κρατῆσαι πόλεως οὔπω συμπεπνευκυίας, μήτε ὅπλων δεηθέντα, μήτε βίας τινὸς, ἀλλὰ σοφίᾳ, καὶ δικαιοσύνῃ πάντας οὐκ ἄλλως προσαγαγόμενον καὶ συναρμόσαντα.

ΚΑ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ	Q. CASSII DIONIS
ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ	COCCEJANI

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ Ε.

ROMANÆ HISTORIÆ
LIBER QUINTUS.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ Ε ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὅτι Ὀστίλλιος Τοῦλλος μετὰ Νουμᾶν ἦρξε.
β'. Πόλεμοι Ἀλβανῶν καὶ Ῥωμαίων, καὶ τῶν Τριδύμων μονομαχία.
γ'. Ὡς ἐνίκησαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἡ τῶν Ἀλβανῶν μητρόπολις κατεσκάφη.
δ'. Ὡς μετὰ Ὀστίλλιον ἦρξε Μάρκιος Ἄγκος.
ε'. Ἡ Ταρκυινίου μετὰ Μάρκιον ἀρχή.
ς'. Ὡς ὁ Ταρκύινιος ἐπιβουλευθεὶς ἀναιρεῖται.
ζ'. Ἡ Τουλλίου βασιλεία.
η'. Ὡς Ταρκυίνιος Τούλλιον ἀποκτείνει.
θ'. Ὡς Ταρκυίνιος τυραννίζει, καὶ Ὑπερήφανος ἐπικαλεῖται.
ι'. Ὅτι τὸν ναὸν ἐν τῷ Ταρπηΐῳ τῷ ὄρει ᾠκοδόμει.
ια'. Περὶ τῶν σημείων τῆς ἐκπτώσεως Ταρκυινίου.
ιβ'. Περὶ Λουκρητίας, καὶ ὡς Βροῦτος Ταρκυίνιον κατέλυσε.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO QUINTO DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Ut Tullus Hostilius post Numam imperavit.
2. Albanorum & Romanorum bella, & Tergeminorum certamen.
3. Ut Romani vicerunt, & Albanorum Metropolis est eversa.
4. Ut post Hostilium, principatum obtinuit Ancus Martius.
5. Tarquinii Prisci, post Martium, Regnum.
6. Ut Tarquinius dolo occiditur.
7. Tullii Principatus.
8. Ut Tarquinii filius Tullium necat.
9. Ut Tarquinius tyrannidem exercet, & Superbus appellatur.
10. Ut Templum in Tarpejo monte erigit.
11. De signis Tarquinii ejectionis.
12. De Lucretia. Et ut Brutus Tarquinium Regno ejicit.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ ΡΞΓ,

ἐν οἷς ἐβασίλευσαν

Τοῦλλος, ἔτη λβ'.
Μάρκιος, ἔτη κδ'.
Ταρκυίνιος, ἔτη λη'.
Τούλλιος, ἔτη μδ'.
Ταρκυίνιος ὁ Σούπερβος, ἔτη κε'.

TEMPORIS SPATIUM ANNI CLXIII.

In quibus regnaverunt

Tullus annis XXXII.
Martius annis XXIV.
Tarquinius Priscus an. XXXVIII.
Tullius annis XXXXIV.
Tarquinius Superbus an. XXV.

1 Ουμᾶ δὲ, ὅπερ ἦν τέλος τῆς πολιτείας, ἐν εἰρήνῃ καὶ φιλίᾳ τὴν Ῥώμην ὑπάρχειν, εὐθὺς συνεξέλιπε· καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἐκείνου, τὸν ἀμφίθυρον Οἶκον, ὃν κεκλεισμένον αὐτὸς συνεῖχεν, ὥσπερ ὄντως ἐν αὐτῷ πιθασσεύων καθειρμένον τὸν πόλεμον, ἐξ ἀμφοτέρων ἀναπεπταμένης Ῥωμαῖοι αἵματος καὶ νεκρῶν τὴν Ἰταλίαν ἐνέπλησαν. καὶ οὐδὲ ὀλίγον χρόνον ἡ καλλίστη καὶ δικαιοτάτη κατάστασις ἔμεινεν. * Τελευτήσαντος γὰρ τοῦ Νουμᾶ, καὶ μηδένα καταλιπόντος διάδοχον, Ὀστίλλιος Τοῦλλος ᾑρέθη παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς βουλῆς· ὃς τὰ πλεῖστα τῶν ἐκείνου καλῶν, ἐν δὲ πρώτοις καὶ μάλιστα, τὴν περὶ τὸ θεῖον εὐλάβειαν ἐπιχλευάσας καὶ καθυβρίσας, ὡς ἀργοποιὸν καὶ γυναικώδη, πρὸς πόλεμον ἔτρεψε τοὺς πολίτας, † τὸν

T enim verò, quod destinaverat Numa, ut in otio & tranquillitate ageret Roma; protinus cum ipso exspiravit: & ab excessu ejus biforem Ædem, quã clausã ipse tenuerat(vel ut ibi reapse coactum domaret bellum) Romani undique aperuerunt, cædibusque ac sanguine Italiam inundarunt. Ita elegantissimus & æquissimus ille status, ne modico quidem tempore perduravit, quod institutionis vinculo destitutus. Numa namque sine successore, defuncto, Tullus Hostilius a Senatu Populoque Romano Rex electus, institutis plerisque Numæ derisis, Romulum magis est æmulatus; ad bella & ipse propensus, & Populi concitator. Quum igitur forte accidit, ut Romani ex Albano agro agerent

NOTAE.
DIO APUD ZONARAM.
pag. 323. A.B.U.C.81.
* Plut. apud Dionem. † Iterum Dio apud Zonaram deinceps.

rent prædas ; uterque ad bellum ſpectavit Populus : ſed ante congreſſum conciliati , ut unam Urbem incolerent , pepigere . Cum ſuam autem quiſque defenderet , & ut in ſuam quiſque poſtularet , ut migraretur , repudiatum eſt id conſilium . Poſtquam enim de Principatu orta eſt controverſia , cum cederet neuter alteri ; convenit , ut inter ſe , nec totis copiis , nec ſingulari certamine dimicarent . Sed quod apud utroſque Tergemini erant fratres, gemellis orti matribus , nec ætate , nec viribus diſpares : quorum Romani , P. Horatii , Albani Curiatii vocabantur ; eos ad pugnam , nequaquam cognationis habita ratione , deſtinant . Qui armati , & in medio duorum exercituum inſtructi , Deos patrios invocarunt , & ſubinde ſolem intuiti ; inter ſe congreſſi , alias confertim , alias ſingulatim dimicarunt . Tandem verò duobus Romanis proſtratis , & Albanis omnibus vulneratis , Horatius ſuperſtes , quum quamvis integer , tribus par eſſe non poſſet , capeſſit fugam , ut perſequendo ſegregarentur . Quo facto ſingulos aggreſſus , omnibus interfectis inſigni victoria potitur . Sed quia ſororem quoque interfecerat ; ob viſa in humeris ſuis conſobrinorum ſpolia , lamentantem ; cædis actus eſt reus : aſt provocatione ad Populum facta , abſolutus eſt . Albani tum Romanorum imperium ſubierunt . Violatis deinde pactis , cum ut ſubjecti ad belli ſocietatem vocati ; pugnæ tempore ſe ad hoſtes conferre , ac in Romanos impetum facere voluiſſe comperti eſſent . Multi occiſi ſunt , inter quos &

τὸν Ρωμύλον ζηλώσας, καὶ πρὸς μάχας αὐτὸς ὥρμα, καὶ τὸν δῆμον ἠρέθιζεν . Ἁρπαγῆς γοῦν γενομένης παρὰ Ρωμαίων ἐξ Ἀλβανῶν , ὥρμησαν πρὸς μάχην ἑκάτεροι. Πρὸ δὲ τοῦ συμβαλεῖν κατηλλάγησαν , καὶ εἰς μίαν πόλιν ἀμφοῖν ἐδόκει συνοικῆσαι τοῖς γένεσιν . Ἑκάστου δὲ τῆς οἰκείας ἐχομένου , καὶ τὸ ἕτερον εἰς ταύτην ἀξιοῦντος μετασκευάσαι , ἀπέστησαν τοῦ σκοποῦ. εἶτα περὶ τῆς ἡγεμονίας διηνέχθησαν · ὡς δὲ οὐδεὶς τῷ ἑτέρῳ παρεχώρει (1) αὐτῆς ἀγωνίσασθαι , συνέθεντο περὶ τῆς ἀρχῆς · οὔτε δὲ τοῖς στρατοπέδοις ὅλοις ἐδόκει μαχέσασθαι , οὔτε μὴν μονομαχίᾳ κριθήσεσθαι . Ἦσαν δὲ παρ' ἀμφοῖν Τρίδυμοι ἀδελφοὶ ἐκ μητέρων γεγονότων διδύμων , ἰσήλικές τε καὶ ἰσοπαλεῖς τὴν ἰσχύν · ἐκαλοῦντο δὲ , οἱ μὲν τῶν Ρωμαίων Πουπλιοράτιοι , οἱ δὲ τῶν Ἀλβανῶν , Κυριάτιοι . Τούτοις εἰς μάχην προεβάλλοιτο , παρουδὲν τὴν πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν συγγένειαν θέμενοι . Οἱ δὲ ὁπλισάμενοι , καὶ ἐν τῷ μεταιχμίῳ τῶν στρατοπέδων ἀντιπαραταξάμενοι , θεούς τε ὁμογίους ἀνεκαλοῦντο καὶ συνεχῶς ἀνέβλεπον τὸν ἥλιον , συμβαλόντες δὲ , ποτὲ μὲν ἀθρόοι , ποτὲ δὲ καὶ καθ' ἕνα ἐμάχοντο . Τέλος τῶν μὲν Ρωμαίων τῶν δύο πεσόντων , τῶν δὲ Ἀλβανῶν ἁπάντων τρωθέντων , ὁ Ὁράτιος ὁ κατάλοιπος , ὅτι τοῖς τρισὶ ἅμα , εἰ καὶ ἄτρωτος ὤν , οὐκ ἠδύνατο ἀντιτάξασθαι , ἐνέκλινεν , ὡς ἂν διώκοντες αὐτὸν , σκεδασθῶσι · κἀπειδὴ πρὸς τὴν δίωξιν διεσπάρησαν , ἑκάστῳ ἐπιτιθέμενος ἅπαντας διεχρήσατο , κἀντεῦθεν τετίμητο . Ὅτι δὲ καὶ τὴν ἀδελφὴν (2) προσαπέκτεινεν , ὀλοφυρομένην , ἐπεὶ τὰ τῶν ἀνεψιῶν σκῦλα ἑώρα φέροντα τὸν Ὁράτιον , φόνου ἐκρίθη · εἰς δὲ τὸν δῆμον (3) ἔκκλητον αἰτήσας ἀφείθη. Οἱ δὲ Ἀλβανοὶ , τότε μὲν ὑπήκοοι τῶν Ρωμαίων ἐγένοντο · ὕστερον δὲ τὰς συνθήκας ἀθετήσαντες, καὶ ὡς ὑπήκοοι πρὸς συμμαχίαν κληθέντες , μεταθέσθαι δὴ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης ἐπιχειρήσαντες, καὶ συνεπιθέσθαι Ρωμαίοις γνωσθέντες , ἐκολάσθησαν . Καὶ πολλοὶ μὲν ἐθανάτωθησαν , καὶ ὁ αὐτῶν ἐξα-

DIO APUD CONSTANT. AUG. PORPHYR.

Tullus Hoſtilius in bello adverſus hoſtes , fortiſſimus habebatur, ſed Deos idem magnopere contemnebat , donec ſeviente per urbem peſte , ipſe quoque morbo implicitus eſt . Tum enim & cæteros Deos, præcipue cura coluit, & Salios, quos Collinos vocant , addidit .

(Ὁ Τοῦλλος πρὸς τοὺς πολεμίους κράτιστος) ἐνομίζετο (τοῦ δὲ δὴ θείου πάνυ κατεφρόνησε (παρημέλει) μέχρις οὗ (νόσου λοιμώδους γενομένης , (καὶ αὐτὸς) ἠρρώστησε · τότε γὰρ τῶν τε ἄλλων θεῶν δι' ἀκριβείας ἐπεμελήθη , καὶ τοὺς Σαλίους τοὺς Κολλινοὺς προσκατέστησε .

A D M O N I T I O :

1. Ex Plutarchi Numa , etiam hoc initium quinti libri , mutuatum , conſarcinaſſe Dionem , indubium eſt ; cum ex Zonara , tum è re ipſa . Ab τελευτήσαντος enim , quæ verba ſunt apud Zonaram , uſque ad πλεῖστα &c. πολίταις ; eadem apud Plutarchum leguntur pag. 75. Io Zonara verò ita , post τὴν βουλὴν · ἐς τὰ πλεῖστα τὸν τοῦ Νομᾶ χλευάσας τρόπον , τὸν Ρωμύλον ἐζήλωσε , καὶ πρὸς μάχας αὐτὸς , &c. ot io textu , qui deinceps Dionis eſt apud Zonaram contractiorem , præter pauca , quæ ſuo loco lectorem doceo . Reapſe ſequentibus Plutarchi Dio uſus eſt , poſt πολίταις . Οὐδὲ αὐτὸς μὲν οὖν ἐν ὑγιαίνοντι σώματι γεγυμνασμένοι-

(1) Cod. Vat. παρεχώρουν. malè. (2) C. Vat. ὅτι δὲ τὴν ἀδελφὴν. (3) C. Vat. ἐς δὲ δῆμον ἔκκλητον.

ἐξαγοούμενος (4) Μέττιος, οἱ δ᾽ ἄλλοι μετανάστασιν ἔπαθον· καὶ ἡ πόλις αὐτῶν Ἄλβα κατεσκάφη, πεντακόσια που ἔτη Ῥωμαίοις νομισθεῖσα μητρόπολις. Πρὸς μὲν οὖν πολεμίους ὁ Τοῦλλος κράτιστος ἔδοξε, τοῦ θείου δὲ καὶ παρημέλει· νόσου δὲ ἐνσκηψάσης λοιμώδους, καὶ αὐτὸς νοσήσας, εἰς δεισιδαιμονίαν ἀπέκλινεν. Ἐσχηκέναι μέν τοι τοῦ βίου λέγεται τέλος, καταφλεχθεὶς ὑπὸ κεραυνῶν· ἢ ἐπιβουλευθεὶς ὑπὸ Μαρκίου, ὃς θυγατριδοῦς ἐτύγχανεν, ὃς εἴρηται τοῦ Νουμᾶ· ἐβασίλευσε δὲ Ῥωμαίων ἔτη δύω ἐπὶ τριάκοντα.

2. Ἐπεὶ δὲ Ὀστίλλιος ἐτελεύτησε, διεδέξατο τὴν βασιλείαν ὁ Μάρκιος, παρ᾽ ἑκόντων τῶν Ῥωμαίων ταύτην λαβών. Ἦν δὲ τὴν χεῖρα οὐκ ἄρτιος· τὴν γὰρ ἀγκύλην πεπήρωτο, ὅθεν καὶ Ἄγκος ἐπώνυμον ἔσχηκεν. Ἐπιεικὴς δὲ ὢν, ἠναγκάσθη μεταβαλέσθαι, (5) καὶ πρὸς στρατείας ἐτράπετο· οἱ γὰρ λοιποὶ Λατῖνοι διά τε τὸν τῆς Ἄλβης ὄλεθρον, καὶ περὶ ἑαυτοῦ δεδοικότες μή τι πάθωσιν ὅμοιον, δι᾽ ὀργῆς μὲν εἶχον Ῥωμαίους· ἕως δὲ περιῆν ὁ Τοῦλλος δεδιότες ἐκεῖνον, ὡς μάχιμον, συνεστέλλοντο· τὸν δὲ Μάρκιον εὐεπίθετον ἡγησάμενοι (6) διὰ τὸ εἰρηναῖον τῆς γνώμης, τῇ τε χώρᾳ ἐπῆλθον, καὶ αὐτὴν ἐλῄσαντο. Συνεὶς δὲ ἐκεῖνος εἰρήνης εἶναι τὸν πόλεμον αἴτιον, ἐπιτίθεται τοῖς ἐπιθεμένοις, καὶ ἀντημύνατο (7), καὶ πόλεις εἷλεν αὐτῶν, ὧν μίαν κατέσκαψε, καὶ πολλοῖς τῶν ἁλόντων, ὡς αἰχμαλώτοις ἐχρήσατο, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην δὲ συχνοὺς ἑτέρους (8) μετῴκισεν. Αὐξαμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων

& Metius eorum Dux: cæteris Romam migrare jussis, Alba diruta est, quæ ad annos quingentum, Romanorum veluti fuerat metropolis. Cæterum Tullus fuit bellator optimus, sed Numinis cultor negligens; qui cum in pestilentia ipse quoque ægrotasset, ad superstitionem deflexit. Is dicitur fulmine conflagrasse; aut Anci Martii nepotis Numæ insidiis periisse; postquam duos & triginta annos solidos regnavit.

Mortuo Tullo, regnum a Romanis Martio est delatum: qui ob vitium manus, quod cubitum flectere non poterat, Anci cognomen tulit. Hic quamquam leni esset ingenio, necessariò tamen ad bella gerenda coactus est. Reliqui namque Latini, tum ob Albæ excidium, tum similis cladis metu, irati quidem, Tullo superstite, erant Romanis; sed virum strenuum veriti, iras suas represserant. Martium verò ob pacis studium, injuriis opportunum esse rati, prædas ex Romano agro gesserunt. Ille verò gnarus, pacis causam esse bellum, invadit eos, a quibus invadebatur, atque ulciscitur; urbes expugnat, quarum unam evertit: & captivis, quos multos ceperat, utitur pro mancipiis, multosque etiam in civitatem Ro-

ADMONITIO.

τούτοις, ἀλλὰ ὑπὸ (νόσου) χαλεπῆς (καὶ πολυτρόπου τὴν γνώμην ἀλλασσόμενος εἰς δεισιδαιμονίαν ἐνέδωκεν, οὐδὲν τι τῷ κατὰ Νουμᾶν εὐσεβείᾳ προσεοικυῖαν. ἐπεὶ δὲ μᾶλλον ἐνεποίησε τοῖς ἄλλοις τὸ τοιοῦτον πάθος, ὡς (λέγεται, καταφλεχθεὶς ὑπὸ κεραυνῶν· quorum partem retinuimus cap. 8. libri superioris, & initiis hujus libri. Usus enim est iis, præcipue in signatis, & inter uncos reclusis verbis: quod clariùs videre est in allatis ex Con. Aug. Porphyrogenito, apud Valesii excerpta ex eo, pag. 569.

2. Amplissimum latifundium in Plutarchi Romulo, & Numa reperit Dio noster, & hinc non mirum, si deinceps ubi hoc sidere destituitur, fit exilis, & brevior, & non adeo corpulentus, & succiplenus: præcipue ut habetur apud Epitomatorem, undique lancinatus. Exemplo sit, quomodo hactenus eum habet, in edito Romulo & Numa.

NOTAE.

1. *Σαλίους τοὺς Κολλινούς.*] Valesius ad excerptum hoc ita notat: Hi & Agonales dicti sunt. Voverat eos Tullus Hostilius in bello contra Sabinos. Alii, erant Salii, *Palatini* dicti, quos instituit Rex Numa quorum ædes erat in Palatio. At *Collini* ædem habebant in tumulo Collino, ut docet Dionysius Halicarnasseus lib. 2. & 3. Quocirca fallitur Servius, qui in lib. 6. Æneidos scribit duo esse genera Saliorum, *Collinos & Quirinales* a Numa institutos; & ab Tullo Hostilio *Pavorios & Pallorios*. Atqui ex Dionysio, ac Dione didicimus, *Collinos* ab Tullo Hostilio institutos fuisse: quos quidem & *Quirinales* dictos fuisse, & *Agonales* existimo, & quod in *Colle Quirinali*, qui & *Agonalis* dictus est, sacra habebant. *Pavorios* verò, ac *Pallorios*, unde hauserit Servius, ignoro: nisi forte a *Pavore*, & *Pallore* ita dictos censeamus, quibus Tullum Hostilium in bello contra Fidenates, aram vovisse Livius scribit. Quo in bello etiam duodecim Salios, eundem vovisse, auctor est: quos Dionysius, ut dixi, bello Sabino votos esse prodidit. *Ita Valesius*.

2. Livius centum annos detrahit Albanæ Urbi; Dio dat quingentos circiter, satis recte. Sed in Livio errorem censeo amanuensium. Quatuorcentum & triginta annos Reges illi regnaverunt: adde usque ad Tullum, annos ab. U. C. 81. superant jam quingentos.

3. *Ἐπεὶ δ᾽ Ὀστίλλιος ἐτελεύτησε.*) Ita etiam alter e Codicibus Regiis. At alter pro his verbis habet: *διεδέξατο δὲ αὐτὴν ὁ Μάρκιος*. *Ducangius.* C. Vat. Ἐπεὶ δ᾽ Ὀστίλλιος Ab. U. C. 113.

4. *Καὶ πολλὴν &c. ἐτιμήσαντο.* (Desunt hæc verba in Codicibus Regio, & Colbertio.) *Ducangius.*

(4) C. Vat. ἐξηγούμενος Μίττιος, οἱ ἄλλοι δὲ μετανάστασιν. (5) C. Vat. μεταβάλλεσθαι.
(6) C. Vat. ἡγησάμενοι. (7) C. Vat. ἀντημύνατο &c. ὧν καὶ μίαν. (8) C. Vat. ἑταίρους, malè.

Romanam mittit. Quumque præterea finitimi alii, Romanorum potentiam & ditionem crescere ægre ferentes, hostes se Romanorum professi essent, hi Fidenas obsidione ceperunt, Sabinos afflixerunt, dispersos aggressi, castrisque eorum captis; alios terrore injecto vel invitos pacem servare coegerunt. His rebus gestis, Martius mortem obiit, anno regni sui vigesimo quarto, exemplo avi sui religiosus Deorum cultor.

L. Tarquinius, Demarati Corinthii exsulis, qui Tarquinios Tyrrheniæ urbem migrarat, ex indigena muliere filius, Lucamon vocatus, Regnum sibi post Martium vendicavit. Is enim cum amplum patrimonium suscepisset, nec tamen, quòd advena, a Tarquiniensibus ad summos honores eveheretur, Romam migrat; mutatoque nomine, ab urbe in qua habitarat, L. Tarquinius appellatur. Fertur autem cum sedem mutaret, aquilam devolasse, ac ejus rapto pileo, quem capite gerebat, subvolasse, ac magno clangore edito, eundem capiti illius apte denuo apposuisse. Quamobrem nihil ille humile amplius servans animo, & alacriter Romæ consedit, & non multo post ibi, inter primores est numeratus. Quum enim suis opibus haud parce uteretur, prudentia & urbanitate potentioribus sibi conciliatis; a Martio in Patricios, & Senatores lectus est, & Dux exercitus designatus: ei etiam liberorum suorum, & Regni tutela credita. Præbebat namque se bonum virum, pecuniam egentibus impertiebat, rogantibus libenter ferebat opem, malum faciebat nemini, vel dicebat, accepta beneficia exaggerabat. Offensas vel dissimulabat, vel extenuans oblivioni mandabat: eosque, a quibus læsus esset, adeo non ulciscebatur, ut etiam magis beneficiis devinciret. His moribus & Martium ipsum, & regios amicos obstrinxit sibi; existimationem viri boni & sapientis assecutus; quam tamen haud perpetuo conservavit.

Martii namque defuncti duobus filiis, oppidò iniquum se præbuit, erepto Regno. Quum enim illis Senatus Populusque

Prin-

μαίων, καὶ τῆς χώρας σφίσι προστιθεμένης οἱ πλησιόχωροι ἤχθοντο, (9) καὶ ἑαυτοὺς Ῥωμαίοις ἐξεπολέμωσαν· ὅθεν αὐτῶν, Φιδηνάτας μὲν πολιορκίᾳ ἐκράτησαν, Σαβίνους δὲ ἐκάκωσαν, αὐτοῖς τε προσπεσόντες ἐσκεδασμένοις, καὶ τὸ σφῶν ἑλόντες στρατόπεδον· ἑτέρους (10) δὲ ἐκφοβήσαντες εἰρηνεύειν, καὶ ἄκοντας παρεσκεύασαν. Καὶ ἐπὶ τούτοις Μαρκίῳ ἐπέλιπε τὸ βιώσιμον, εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς καὶ τέσσαρας ἄρξαντι, καὶ πολλὴν τοῦ θείου, κατὰ τὸν πάππον Νουμᾶν, ποιουμένῳ τὴν ἐπιμέλειαν.

3. Λούκιος δὲ Ταρκύνιος (11) τὴν ἀρχὴν ᾠκειώσατο, ὃς Δημαράτου (12) μὲν ἦν παῖς Κορινθίου, φυγόντος δὲ καὶ εἰς πόλιν (13) Τυρσηνίδα Ταρκυνίαν (14) ἐγκατοικήσαντος ἐξ αὐθιγενοῦς γυναικὸς ἐκείνῳ ἐτέχθη, Λουκούμων ὀνομασθείς. Πολλὰ μέν τοι πατρόθεν διαδεξάμενος, ὅτι μὴ τῶν πρωτείων παρὰ τῶν Ταρκυϊνησίων (15) ὡς ἔπηλυς κατηξίωτο, πρὸς τὴν Ῥώμην μετανάστευει, καὶ τὴν κλῆσιν συμμεταθέμενος, καὶ μετωνομάσθη (16) Λούκιος Ταρκύϊνιος, ἐκ τῆς πόλεως, ἐν ᾗ παρῴκει. Λέγεται δὲ μετοικιζομένου ἀετὸς καταπτὰς ἁρπάσαι τὸν πῖλον, ὃν εἶχεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ μετεωρισθεὶς, καὶ κλάγξας (17) ἐπὶ πολὺ, αὖθις αὐτὸν ἐφαρμόσαι τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ, ὡς ἐντεῦθεν μηδὲν ἐλπίσαι μικρὸν, καὶ προθύμως τῇ Ῥώμῃ ἐγκατοικῆσαι· ὅθεν τοῖς πρώτοις, οὐ μετὰ πολὺ συνηρίθμητο. Τῷ δὲ γὰρ πλούτῳ χρώμενος ἀφειδέστερον, συνέσει τε καὶ εὐτραπελίᾳ τοὺς δυνατοὺς οἰκειούμενος (18), ἐς τοὺς εὐπατρίδας, καὶ τὴν βουλὴν κατελέχθη παρὰ Μαρκίου, καὶ στρατηγὸς ἀπεδείχθη, καὶ τὴν τῶν παίδων ἐκείνου ἐπιτροπείαν, καὶ τῆς βασιλείας πεπίστευτο. Ἐδείκνυε γὰρ ἑαυτὸν ἀγαθὸν ἄνδρα, χρημάτων δὲ τοῖς δεομένοις μεταδιδοὺς, καὶ ἑαυτὸν ἕτοιμον παρέχων, εἴ τις δέοιτο αὐτοῦ εἰς βοήθειαν. Φαῦλον δέ τι οὔτ᾽ ἔπραττεν, οὔτ᾽ ἔλεγεν οὐδενί· καὶ εἴ τι πρός τινων εὖ ἔπασχεν, ἐξῇρε τὸ γινόμενον. Εἰ δέ τι καὶ ἐπαχθέστερον αὐτῷ γένοιτο, ἢ οὐδ᾽ ἐλογίζετο τὸ λυποῦν, ἢ καὶ φαυλίσας παρελογίζετο· οὐ μόνον τε οὐκ ἠμύνατο (19) τὸ λελυπηκότα, ἀλλὰ καὶ εὐεργέτει. Τούτοις αὐτόν τε τὸν Μάρκιον, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐχειρώσατο, καὶ δόξαν ἀνδρὸς ἐκτήσατο σοφοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ· ἀλλ᾽ οὐ προσέμεινε μέχρι τέλους αὐτῷ ἡ ὑπόληψις.

4. Τοῦ Μαρκίου γὰρ τελευτήσαντος, κακῶς περὶ τοὺς ἐκείνου διετέθη δύω υἱεῖς, καὶ τὴν βασιλείαν ἐσφετερίσατο. Τῆς τε γὰρ βου-

λῆς

NOTAE.

(9) C.Vat. ἤχθοντο. malè.
(10) C.Vat. ἑτέρους δ᾽.
(11) Ab. U. C. 137. Cod. Vat. Ταρκυίνιος, & ita semper.
(12) Δημαράτοις. malè.
(13) C. Vat. ἐς πόλιν.
(14) C. Vat. Ταρκυνίαν pro Ταρκυϊνίαν.
(15) C. Vat. Ταρκυνησίων. pro Ταρκυϊνησίων.
(16) C. Vat. μετωνομάσθη [malè.] ὁ Λούκιος.
(17) C. Vat. κλαγκαξ. malè.
(18) C. Vat. οἰκειούμενος.
(19) C. Vat. ἠμύνετο. malè.

λῆς καὶ τοῦ δήμου τοὺς Μαρκίου παῖδας χειροτονεῖν μελλόντων, ἐκεῖνος, τῶν βουλευτῶν (1) τε τοὺς δυνατωτάτους μετῆλθε, καὶ τοὺς ὀρφανοὺς πόῤῥω ποι πέμψας εἰς θήραν, οἷς τε εἶπε, καὶ οἷς ἔπραξεν, αὐτῷ τὴν βασιλείαν ψηφισθῆναι παρεσκεύασεν, ὡς ἀνδρωθεῖσιν αὐτὴν δῆθεν τοῖς παισὶν ἀποδώσοντι. Ἐγκρατὴς δὲ καταστὰς τῶν πραγμάτων, οὕτω τοὺς Ῥωμαίους διέθετο, ὥστε μηδέποτε ἐθελῆσαι ἀντιθελέσθαι τοὺς παῖδας ἐκείνου· καὶ τὰ μειράκια δὲ πρὸς ῥᾳστώνην ἐθίζων, τάς τε ψυχὰς αὐτῶν, καὶ τὰ σώματα, σὺν σχήματι δέ τινι, ἔφθειρε. Δεδιὼς δὲ καὶ οὕτως ἔχων ἰσχὺν ἑαυτῷ ἐν τῷ συνεδρίῳ περιεποιήσατο. Τοὺς γὰρ φιλίως αὐτῷ ἐκ τοῦ δήμου διακειμένους περὶ διακοσίους ἐς τοὺς εὐπατρίδας ἐνέγραψε, καὶ βουλευτὰς (2)· καὶ οὕτω τήν τε γερουσίαν ὑφ' ἑαυτὸν, καὶ τοὺς πολλοὺς (3) ἐποιήσατο. Καὶ τὴν στολὴν πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέστερον ἤμειψεν· ἡ δὲ τὸ ἱμάτιον καὶ χιτὼν ὁλοπόρφυρα, καὶ χρυσόπαστα, στέφανός τε λίθων χρυσοδέτων, καὶ σκῆπτρον, δίφρος τε ἐλεφάντινος, οἷος καὶ οἱ μετὰ ταῦτα, οἵ τε ἄλλοι, καὶ οἱ τὴν αὐτοκράτορος ἔχοντες ἡγεμονίαν ἐχρήσαντο· καὶ τεθρίππῳ ἐν τοῖς ἐπινικίοις ἐπόμπευσε, καὶ ῥαβ-

Principatum delaturus esset; ipse Senatoribus potentissimis sibi adjunctis, proculque ad venationem adolescentibus ablegatis; nihil non & dixit, & fecit, donec Regno impetrato, id se pueris, ubi adolevissent, redditurum professus est. Rerum autem ita potitus, Romanos adeo demulsit, ut Regios adolescentes, quorum animos & corpora, assuetudine ignaviæ, per benignitatis speciem corrupit; ipsi prælaturi essent nunquam. Porrò autem cum eos etiam sic metueret, opes suas præ concione auxit, ducentos ex plebis amicis inter Patricios, & Senatores relatis: quo pacto & Senatum, & plebem subegit. Atque hinc etiam habitum magnificentiorem sumpsit, tunicam ac prætextam auro distinctam; coronam auream gemmis ornatam, sceptrum, & sellam eburneam: quibus & secuti Reges, & Imperatores quoque Romani usi sunt. Victis hostibus, quadrigis Romam magnifice invectus est; lictoresque duodecim, per omnem ætatem habuit. Ac omnino etiam erat alia innovaturus, nisi ei mutaturo Tribus, Actius Navius au-

DIO APUD CONSTANT. AUG. PORPHYROG. Vales. pag. 570. seq.

Ὁ Ταρκύνιος [πλούτῳ καὶ συνέσει, καὶ εὐτραπελίᾳ] πολλῇ πανταχοῦ κατὰ καιρὸν [χρώμενος,] οὕτω τὸν Μάρκιον διέθηκεν, ὥστε καὶ [ἐς τοὺς εὐπατρίδας, καὶ ἐς τὴν βουλὴν ὑπ' αὐτοῦ καταλεχθῆναι, στρατηγός τε πολλάκις ἀποδειχθῆναι, καὶ τὴν ἐπιτροπείαν τῶν παίδων αὐτοῦ, καὶ τῆς βασιλείας πιστευθῆναι.] Καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις προσφιλὴς οὐδὲν ἧττον ἦν, καὶ διὰ τοῦτο, καὶ ἑκόντων αὐτῶν ἐπρώτευσεν· αἴτιον δὲ ἦν πάντα ἀφ' ὧν ἰσχύειν ἔμελλε, πράττων, οὐκ ἐξεφρόνει, ἀλλ' ἐν τοῖς πρώτοις ὢν συνεστέλλετο· καὶ τὰ μὲν ἐπίπονα, καὶ καθ' ἑτέρων, καὶ ἐν τῷ φανερῷ ὑπέμενε, τῶν δὲ δὴ ἡδέων τοῖς τε ἄλλοις ἐθελοντὴς παρεχώρει. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἢ οὐδὲν ἢ ὀλίγα, καὶ ταῦτα λανθάνων ἐκαρποῦτο· καὶ τῶν μὲν αἰτίαν ... τήν τε αἰτίαν ἐς πάντας μᾶλλον, ἢ ἐς αὐτὸν ἀνῆγε, καὶ τὴν ἀπόλαυσιν ἐς τὸ μέσον τῷ δεομένῳ κατετίθει· τὰ δὲ ἀτοπώτερα, οὔτ' ἀνῆγεν ἐς τινα, οὔτε ἐκοινοῦτό τινι. Πρὸς δὲ τούτοις, ἐχαρίζετο μὲν πᾶσι τοῖς περὶ τὸν Μάρκιον ὡς ἑκάστῳ, καὶ τῷ ἔργῳ καὶ τοῖς λόγοις· τῶν τε γὰρ (χρημάτων) ἀφειδῶς ἀνήλισκε, καὶ ταῖς σπουδαῖς (εἴ τις τι αὐτοῦ δεηθείη) ἑτοίμως ἐχρῆτο· 4) Φαῦλον δὲ ἐς οὐδένα (οὔτε ἔλεγεν, οὔτε ἔπραττεν· οὐδ' ἐς ἀπέχθειαν ἑκὼν οὐδενὶ καθίστατο. (Καὶ) προσέτι ἃ μὲν εὖ ὑπό τινων ἔπασχεν (ὑπὸ τὸ μεῖζον διελάμβανε· τὰ δὲ δυσχερέστερα, ἤτοι τὴν ἀρχὴν οὐδὲ προσεποιεῖτο, ἢ καὶ φαυλίσας παρ' ἐλάχιστον ἦγε· καὶ οὐχ ὅσον (οὐκ ἠμύνατο τινα ἐπ' αὐτοῖς, (ἀλλὰ καὶ εὐηργέτει, μέχρι περ καὶ ἐκεῖνον ἐξενίκησεν. Ἐκ μὲν οὖν τοῦ

L. Tarquinius Priscus, cum & opibus & prudentia & urbanitate, pro loco ac tempore utens, Aneum Marcium, ita sibi devinxit, ut inter Patricios ab eo relatus, atque in Curiam lectus sit, ac sæpissime Dux creatus belli, postremò liberorum, regnique tutor constitutus. Nec verò serius cæteris omnibus carus atque acceptus erat, ac proinde volentibus cunctis, principem locum tenebat. Quod quidem ideo assequebatur, quod cum omnia, quæ ad summam auctoritatem viam muniunt, impigrè præstaret; tamen minime insolentia efferebatur, sed tametsi ad summum fastigium evectus, modestiam colebat. Ac labores quidem & pericula pro aliis palam subibat, delitias verò sponte aliis concedebat, nihil sibi ad luxum, aut certe modicum quid, aut id clam, sumens. Ac successus quidem prosperos, cuivis potius adscribebat, quam sibi; fructum verò cum omnibus communicabat: infortunia verò in neminem alium rejiciebat, solusque ipse tolerabat. Ad hæc universos ac singulos Marcii familiares re, ac verbis demerebatur. Nam & pecuniam erogabat liberaliter, & si a quopiam rogatus erat, omnem gratiam, atque authoritatē suā libentissime commodabat; re autem aut verbo lædebat neminem; cum nemine simultatem sponte exercebat. Præterea, accepta quidem ab aliis beneficia exaggerabat: offensas verò aut statim dissimulabat, aut extenuando leviter ferebat.

(1) C. Vat. hoc ordine ista legit: βουλευτῶν μετῆλθε τοὺς δυνατωτάτους, καὶ τοὺς ὀρφανοὺς πόῤῥω ποι, ὡς εἰς θήραν προπέμψας, οἷς τε, &c.

(2) C. Vat. τοὺς βουλευτὰς

(3) C. Vat. καὶ πολλούς.

NOTÆ.

4. Φαῦλον δὲ) Ex Dionis libro primo, in excerptis Valesianis. *Ducangius*. Sed divinat male in *libro primo*: nec enim aut Constantinus, aut Valesius mutit de *libro primo*, qui reapse *liber est quintus*. Vide ut divinat similiter in excerptis, infra.

augur præstantissimus obstitisset. Huic ergo, cum ob adversationes hasce iratus, & artem eludere studeret; cotem & novaculam in sinu gestans, prodiit ad Populum, id animo secum agitans, ut cos novacula discinderetur: quod fieri nequaquam posset. Quumque prælocutus esset, quæ voluerat, Actio acerrime obversante, minimeque cedente: Nisi, inquit, adversandi studio refragaris, & vera dicis, mihi coram omni Populo respondeto, num id, quod in animo, possit fieri. Ille rem in augurio expertus illico; profecto futurum dixit. Atqui hoc animo agitavi, inquit Tarquinius, te discissurum novacula cotem istam. Tumque illum, ferunt, incunctanter cotem discidisse. Tarquinius rem admiratus, tum alios honores Actio habuit, tum æream statuam ei erexit, & Reip. ordine non mutato, consiliis ejus ad omnia usus est.

Tum Latinos, qui defecerant, compescuit, & Sabinos, qui Tyrrhenis auxiliaribus, in Romanum agrum impressionem fecerant, superavit. Denique unam e Vestalibus, quibus perpetua virginitas est servanda, a quodam pollutam; stupro in subtervaneo specu oblongo excavato; ibique lectulo, lucerna, & mensa cibariis plena, collocatis; multis stupratam eò deducentibus, viventem obstruxit. Atque ita deinceps ab illo tempore, de incestis Vestalibus pœnas sumi, receptum est. Qui verò illas violarint, furcæ in foro, inserto collo, nudi flagris cæduntur, donec exspirarint. Demum Martii liberi, cum eis Tarquinius Regnum non restitueret, sed

ῥαβδούχους διὰ βίου, δώδεκα ἔσχε. Πάντως δὲ καὶ ἄλλα πλείω ἐκαινοτόμησεν ἂν εἰ μή τις Ἄττος Ναούιος τὰς φυλὰς αὐτὸν βουληθέντα μετακοσμῆσαι κεκώλυκεν, ὃς οἰωνιστὴς ἦν, οἷος οὐχ ἕτερος γέγονε. Τοῦτον (4) ἐνυβρίσαι, διὰ τὴν ἐναντίωσιν ὀργισθεὶς, καὶ τὴν τέχνην ἐξουθενῆσαι διεμελέτησεν ὁ Ταρκύνιος. Λαβὼν οὖν ἐν τῷ κόλπῳ ἀκόνην τε, καὶ ξυρὸν, ἐς τὸν δῆμον παρῆλθεν, ἔχων ἐν νῷ τμηθῆναι τῷ ξυρῷ τὴν ἀκόνην, πραγμάτων ἀδυνάτων εἰπὼν τε ὅσα ἐβούλετο, ἐπεὶ Ἄττος (5) ἀντέλεγεν ἐντονώτατα μηδὲν ὑφιέμενος· εἰ μὴ φιλονείκως ἀντιλέγεις, ἔφη; ἀλλ᾽ ἀληθῆ λέγεις, ἐπὶ πάντων τούτων ἀπόκρινέ μοι, (6) εἰ ὃ κατὰ νοῦ ἔχων (7) ποιῆσαι, γενήσεται. Ὁ δὲ Ἄττος αὐτοῦ που οἰωνοσάμενος παραχυτικα. καὶ πάνυ γε, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, ὃ διανοῇ ἔσται ἐπιπλέκ. Οὐκ οὖν, ἔφη, τὴν ἀκόνην ταύτην λαβὼν καὶ ξυρῷ τούτῳ διάτεμε· τοῦτο γὰρ γενέσθαι διανενόημαι. Ὁ δὲ ἔλαβέ τε αὐτὴν εὐθὺς (8), καὶ διέκοψε. Θαυμάσας δὲ ὁ Ταρκύνιος, ἄλλας τε τιμὰς ἐκείνῳ παρέσχε, καὶ χαλκῆς εἰκόνος ἠξίωσε, καὶ οὐδὲν ἔτι τῆς πολιτείας ἠλλοίωσε, πρὸς πάντα τε τῷ Ἄττῳ συμβουλῷ (9) ἐπέχρητο.

5. Μαχεσάμενος δὲ Λατίνοις ἀποστήσασιν ἔπειτα, καὶ Σαβίνοις ἐς τὴν Ῥωμαΐδα ἐμβαλοῦσι, συμμαχομένοις ὑπὸ (10) Τυρσηνῶν, ἀπάντων ἐκράτησε. Τῶν δὲ τῆς Ἑστίας ἱερειῶν, ἃς παρθενεύειν διὰ βίου νενόμισαι, φωράσας τινὰ συμφθαρεῖσαν ἀνδρὶ, ὑπόγειον τινὰ κατασκευάσας ὑποδρομὴν προμήκη, κλίνην τε θεὶς ἐν αὐτῇ καὶ λύχνον καὶ τράπεζαν σιτίων ὑποπλέων, ἐκεῖ τὴν φθαρεῖσαν προπεμπομένην ἐκόμισε, καὶ ζῶσαν εἰσαγαγὼν, ἐγκατῳκοδόμησε, καὶ οὕτω τὰς τὴν παρθενίαν μὴ τηρησάσας τῶν ἱερειῶν ἐξ ἐκείνου τιμωρεῖσθαι κεκράτηκεν. οἱ δὲ ταύτας αἰσχύνοντες, εἰς ξύλον τὸν αὐχένα δίκρουν ἐμβάλλοντας ἐν τῇ ἀγορᾷ, καὶ μετὰ τοῦτο γυμνοὶ αἰκιζόμενοι ἀποψύχουσιν. Ἐπέθεντο μέν τοι τῷ Ταρκυνίῳ οἱ τοῦ Μαρκίου παῖδες, ἐπεὶ μὴ τῆς ἀρχῆς

DIO APUD CONSTANT. PORPHYR.

bat: tantumque aberat, ut ea causa ulcisceretur quequam, quin potius omnibus officiis demerebatur, donec eum benevolum reddidisset. His rebus cum & Marcium ipsum, & reliquos Regis familiares sibi conciliasset, non mediocris prudentiæ laudem retulit. Sed ex iis, quæ postea gessit, suspicandi ansam præbuit plerisque, se aut doloso ingenio, aut pro fortuna & opibus, mutabili, præditum fuisse.

τούτων, σοφίας τινὸς (δόξαν), ἅ τε καὶ (Μάρκιον, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν) πάντας (χειρωσάμενος) ἐκτήσατο·) ἐκ δὲ δὴ τῶν ἔπειτα ὑποπτεύεσθαι τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐποίησεν, ὡς ὄντως δολεροῦ φύσει ὄντος, ἢ καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις, τάς τε τύχας, καὶ τὴν γνώμην ἀλλοιουμένου.

(4) C.Vat. hæc isto ordine: Τοῦτον ὁ Ταρκύνιος ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἐναντίωσιν ὑβρίσαι, καὶ.
(5) C. Vat. ἐπεὶ ὁ Ἄττος.
(6) C. Vat. ἀπόκριναί μοι. male.
(7) C. Vat. item: corrige: κατὰ νοῦν ἔχω.
(8) C. Vat. εὐθὺς αὐτήν.
(9) C. Vat. συμβουλῷ τῷ Ἄττῳ.
(10) C. Vat. καὶ ὑπό.

χῆς αὐτοῖς παρεχώρει, ἀλλά τινα Τούλλιον τεχθέντα οἱ ἐξ αἰχμαλωτίδος προῆγε πάντων· ὃ δὲ μάλιστα τοὺς εὐπατρίδας ἐλύπει, ὧν τινες προστεταριστάμενοι, αὐτῷ ἐπεβούλευσαν. δύο τινὰς χωριτικῶς ἐσταλμένους, ἀξίναις καὶ δρεπάνοις ὡπλισμένους αὐτῷ ἐπιθέσθαι παρασκευάσαντες· οἱ ἐπεὶ μὴ ἀγοράζοντι τῷ Ταρκυνίῳ ἐνέτυχον ἐπὶ τὰς θύρας τῶν βασιλείων ἧκον ἀλλήλοις δῆθεν διαμαχόμενοι, καὶ οἱ ἐς ὄψιν ἐλθεῖν ἐδέοντο, καὶ τυχόντες τούτου εἰς λόγους ἀλλήλοις ἀντικατέστησαν, καὶ δικαιολογουμένῳ τῷ ἑνὶ προσέχοντα τὸν Ταρκύνιον, ὁ ἕτερος κατειργάσατο. Ὁ μὲν οὖν Ταρκύνιος τοιοῦτον ἔσχε τέλος, τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἐνιαυτοὺς (1) βασιλεύσας.

*6. Τὴν δὲ τῆς Ῥώμης βασιλείαν ὁ Τούλλιος διεδέξατο, συνεργίᾳ τῆς τοῦ Ταρκυνίου γυναικὸς Τανακυλίδος· τοῦτον δὲ γυνή τις Ὀκρίσια, καλουμένη, Σερουΐου Τουλλίου (2) ἄνδρὸς Λατίνου εὐνέτειρα ἐν τῷ πολέμῳ ἁλοῦσα, καὶ τῷ Ταρκυνίῳ ἐξαιρεθεῖσα, τέτοκεν, ἢ ἐγκύμων οἴκοθεν οὖσα, ἢ συλλαβοῦσα μετὰ τὴν ἅλωσιν· λέγεται γὰρ ἀμφότερα. Οὗτος ἐς παῖδας ἤδη τελῶν ἐπὶ δίφρου μεθ' ἡμέραν κατέδαρθε, καὶ πῦρ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς πολὺ ἐδόκει ἐξάλλεσθαι. Ὅπερ ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος, διὰ σπουδῆς ἦγε τὸν παῖδα, καὶ εἰς ἡλικίαν ἀφιγμένον τοῖς εὐπατρίδαις, καὶ τῇ γερουσίᾳ συνέταξε. Συλληφθέντων οὖν τῶν τοῦ Ταρκυνίου φονέων, μαθοῦσα ἡ ἐκείνου γυνὴ καὶ ὁ Τούλλιος τὴν παρασκευὴν τῆς ἐπιβουλῆς, οὐ φανερὸν αὐτίκα τὸν Ταρκυνίου θάνατον ἔθεντο, ἀλλ' ἀνελόμενοι αὐτόν, ὡς ἔτι ἐμπνέοντα ἐθεράπευον δῆθεν, κἂν τούτῳ πίστεις ἀλλήλοις ἔδοσαν, ὥστε τὸν Τούλλιον τὴν ἀρχὴν εἰληφότα, τοῖς παισὶν αὐτῆς ἀνδρωθεῖσιν ἐκστῆναι ταύτης. Ἐπειδὲ τὸ πλῆθος συνδραμὸν ἐθορύβει, προκύψασα ἐκ τῶν ὑπερῴων ἡ Τανακυΐλις. Μὴ φοβεῖσθε, ἔφη, ὁ γὰρ ἀνήρ μου καὶ ζῇ, καὶ ὑμῖν μετ' ὀλίγον ὀφθήσεται. ἵνα δὲ αὐτός τι σχολάζων ὑγιασθῇ, καὶ μή τι τοῖς πράγμασιν ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀσθενείας εἴη ἐμπόδιον, Τουλλίῳ κατά γε τὸ παρὸν τὴν τῶν κοινῶν ἐπιτρέπει διοίκησιν. Εἶπεν ἐκείνη ταῦτα· οἱ δὲ τὸν Τούλλιον οὐκ ἀκουσίως ἐδέξαντο· ἀγαθὸς γὰρ ἀνὴρ ἐδόκει· ἐγχειρισθεὶς οὖν ἐκεῖνος τὴν τῶν κοινῶν οἰκονομίαν, τὰ πλείω κατ' ἐντολὰς δῆθεν διῴκει τοῦ Ταρκυνίου. ὡς δ' ἐν πᾶσιν ἑώρα πειθαρχοῦντας αὐτῷ, τοὺς αὐτόχειρας τοῦ Ταρκυνίου πρὸς τὴν γερουσίαν παρήγαγε, διὰ τὴν ἐπιβουλὴν τάχα· ἔτι γὰρ ζῆν ἐκεῖνον προσεποιεῖτο, καὶ οἱ μὲν καταψηφισθέντες ἀπέθανον. Οἱ δὲ τοῦ Μαρκίου υἱοὶ φοβηθέντες, εἰς Οὐολόσκους (3) κατέφυγον, κἀκεῖνος τότε τὸν τοῦ θάνατον τοῦ Ταρκυνίου ἐξέφηνε, καὶ φανερῶς τῆς βασιλείας ἐπειλάπτο· καὶ πρῶτον μὲν τοὺς τοῦ Ταρκυνίου παῖδας προυβάλλετο, ὡς αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτροπεύων· εἶτα πρὸς

sed Tullium quendam, serva sibi natum, omnibus anteferret; idque Patricii quoque ægerrime paterentur, quibusdam illorum adscitis, insidias ei parant. Subornatis enim duobus, qui agrestium more, asciis & falcibus armati: hi quum Tarquinium in foro non invenissent, ad Regias fores veniunt, inter se veluti rixantes, seque ad Regem admitti postulantes. Quo impetrato, cum invicem quisque diceret; Rex in alterum intentus dicentem causam, ab altero interficitur. Hic Tarquinii fuit exitus, cum triginta regnasset annos.

Regnũ autem Romanorũ, Tullius, opera Tanaquilis Tarquinii uxoris, adeptus est. Hũc Ocrisia quædã, Servii Tullii Latini cõjux bello capta, & Tarquinio tradita, sive domo uterũ ferens, sive post captivitatẽ gravida facta (fertur enim utrũq;) peperit: eiq. puero in sella interdiu dormitanti, magnã, tradunt, e capite flammã emicuisse, qua visa, a Tarquinio diligẽter sit educatus, & per ætatẽ postea, lectus inter Patricios, & Senatũ. Tarquinii autẽ percussoribus illico cõprehensis; uxor ejus & Servius, cõpertis insidiis, mortẽ Regis principio celant: sublatũque, tãquã adhuc viveret, simulabant se curare: ac interim paciscũtur, ut Tullius Regno filiis, ubi adoleverint (palpo veteri) cedat. Cũ autẽ clamor impetusq. multitudinis sustineri vix posset: ex superiori ædiũ parte Tanaquil, Populũ bono animo esse jubet; suũ enim maritu vivere, propediẽque ipsũ eos visuros esse. Ut autẽ per otiũ curari possit, neq. tamen rerum administratio, eo ægrotãte, langueat, interim munia Regis mãdasse Tullio. Quæ cũ dixisset, Tullius ob virtutis opinionem, haud inviti admiserũt: isque Reip. procuratione suscepta; pleraque se de Tarquinii facere sentẽtia simulat. Cũ ergo sibi Populũ in omnibus dicto audientem cernit, Tarquinii percussores, quem forte, adhuc vivere dixit; propter insidias ei structas, in Senatũ adductos, capitis damnatos occidit. Cũ verò Martii filii ad Volscos cõfugissent, tũ demũ Tarquinii mortẽ palã fecit, aperteq. sibi Regnũ asseruit. Ac primũ tutorio se nomine filiorũ Tarquinii, Principatu administraturũ dixit: mox ad plebis animos sibi conciliãdos conver-

N O T AE.

1. Ἐνιαυτοὺς] Addunt Regius & Colbertius; *οὐ μὴν τῆς βασιλείας οἱ τοῦ Μαρκίου παῖδες ἐδράξαντο, ἀλλ' ὁ Τούλλιος ταύτην ἔσχε τῇ συνεργίᾳ*, &c. *Ducangius*.

2. Ἐπουρίου Τουλλίου. Sic mss. Legendum forte Σπουρίου, vel potius *Σερβίου*. *Ducangius*. Sed Dio Σερουΐου scripsit, & ita edidimus.

3. Οὐολόσκους.] Codex Colbertus, Οὐλίσκους. *Ducangius*: ma.è.

* Ab.U.C.165.

versus, quòd ea facilius quam Patres, cessura esset, pecuniâ distribuit, agros singulis assignavit, & servos manumittendos, & in Tribus referendos curavit.

Cum potentes autem hæc ægre ferrent, constituit, ut Patronis liberti quædam vicissim officia præstarent. Patriciis verò ei succensentibus, & præter alia, illud quoque dicentibus, ipsum potiri rerum authore nemine; pro concione, grata multa locutus Populo, effecit, ut statim integrum sibi Regnum ab eo decerneneretur. Pro qua re, ut referret gratiam, cum alia donavit plebi, tum in Senatum, eorum nonnullos legit. Hi autem cum olim plurimis in rebus, deteriori essent conditione, quam Patricii; progressu temporis (Interregno, & Sacerdotiis quibusdam exceptis) par cum illis jus obtinuerunt: neque, præter calceos, quidquam ab illis diversum habuere. Patricii namque calceos urbanos gestaverunt, & corrigiarum implexione, & forma literæ C ornatos, ut a primis centum Senatoribus orti esse viderentur. Literam autem fuisse R tradunt, sive quòd ea apud Græcos centenarium numerum significet, sive quòd Romani nominis litera prima sit. Plebe igitur ita conciliata, veritus Tullius, ne qua seditio oriretur, plurima & maxima quæque negotia opulentissimis mandavit: sicque inter sese consentientes, Remp. optime gesserunt. Quod ad bella quædam quæ cum Vejentibus, cæterisque Tyrrhenis om-

πρὸς θεραπείαν τοῦ δήμου ἐτράπετο, ὡς ῥᾶστα μᾶλλον τὸν ὅμιλον, ἢ τοὺς εὐπατρίδας ὑποποιησόμενος, χρήματά τε αὐτοῖς ἐδίδου, καὶ γῆν ἑκάστῳ προσένειμε, καὶ τοὺς δούλους ἐλευθεροῦσθαι, καὶ φυλετεύεσθαι (1) παρεσκεύασεν.

7. Ἀχθομένων δ' ἐπὶ τούτοις τῶν δυνατῶν, ἔταξέ τινα τοὺς ἐλευθερωθέντας τοῖς ἐλευθερώσασι σφᾶς ἀνθυπουργεῖν· ὡς δὲ χαλεπῶς εἶχον οἱ εὐπατρίδαι αὐτῷ καὶ διεθρόουν, ἄλλα τε καὶ ὅτι μηδενὸς αὐτὸν ἑλομένου τὴν ἀρχὴν ἔχει, συναγαγὼν τὸν δῆμον, ἐδημηγόρησε, καὶ πολλὰ ἐπαγωγὰ διαλεχθεὶς αὐτῷ οὕτω διέθετο, ὡς αὐτίκα πᾶσαν αὐτῷ τὴν βασιλείαν ἐπιψηφίσασθαι. Ὁ δὲ αὐτοὺς ἀμειβόμενος, ἄλλα τε ἐφιλοτιμήσατο, καὶ ἐς τὸ συνέδριόν τινας αὐτῶν ἐνέγραψεν, οἱ πάλαι μὲν ἐν πλείστοις ἧττον ἔφερον τῶν εὐπατριδῶν· τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, πλὴν τῆς μεσοβασιλείας, καὶ τινῶν ἱεροσυνῶν, τῶν ἴσων μετεῖχον τοῖς εὐπατρίδαις, καὶ διέφερον, ἄνευ ὑποδημάτων, οὐδέν. Τοῖς γὰρ εὐπατρίδαις τὰ ὑποδήματα ἀστικὰ, καὶ τῇ τε ἐπαλλαγῇ τῶν ἱμάντων, καὶ τῷ τύπῳ τοῦ γράμματος C ἐκεκόσμηντο, ἵν' ἐκ τούτων δοκοῖεν ἀπὸ τῶν ἑκατὸν ἀνδρῶν τῶν κατ' ἀρχὰς βουλευσάντων κατιέναι· τὸ γράμμα δὲ τὸ Ῥῶ (2) φασὶν εἶναι, ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑκατὸν ἐκείνων ἀνδρῶν δηλωτικὸν ὄν, ἢ ὡς τοῦ τῶν Ῥωμαίων κατάρχου ὀνόματος. Τὸν μὲν οὖν ὅμιλον οὕτως ὁ Τούλλιος ᾠκειώσατο, δείσας δὲ μή τις στάσις συμβῇ, τὰ πλεῖστα καὶ ἰσχυρότατα τῶν κοινῶν τοῖς δυνατωτέροις ἐπέτρεψε· καὶ οὕτω σφίσιν αὐτοὶ συνεφρόνησαν, καὶ τὸ δημόσιον διήγαγον ἄριστα. Καὶ πολέμους δέ τινας πρός τε τοὺς Οὐιέντας, καὶ πρὸς πάντας τοὺς Τυρσηνοὺς ἐπολέ-

X μησεν,

N O T Æ.

1. Φυλετεύεσθαι.] Sic præter Viennensem, Regii, & Colbertus. Alius φυλέτπεσθαι perperam habuit. *Idem*.

2. Τὸ γράμμα δὲ τὸ Ῥῶ, &c. scribit Zonaras ex Dione, Patricios Romanos, quo a cætera plebe dignoscerentur calceos corrigiarum implexione & forma literæ Ῥῶ insignitos induisse: quæ quidem centenarium numerum significaret: totidem enim erant Patricii: vel quod sit prima litera Romani nominis: quæ quidem minime hic cohærent. Nam Patriciorum, lunati erant, quos vocabant, calcei; quibus scilicet assuta erat lunula: quod pridem docuere Rosinus, Dempsterus, Salmasius ad Pollionem, & *ad inscriptionem Herodis*, Benedictus Balduinus in *Calceo antiquo*, & alii Criticorum filii. Quæ quidem lunula formam refert characteris Latini C, quo centenarius numerus effingi solet; ita ut Patriciorum centenarium numerum in calceis adumbrare potuerit. At quod Zonaras, de litera Ῥῶ hic commentatur, prorsus absurdum est, quod alii notarunt; cum nunquam P litera græca calceis Patriciorum affixa fuerit; neque primum vocis Romæ elementum retulerit. Unde jure idem Balduinus cap. 9. quod hic de litera P habetur, superfluum glossema, & a quodam Græculo in textum Zonaræ immissum esse arbitratur: nisi ipsemet Zonaras non intellecto, quem exscribebat, Dione; erraverit: quod licet existimare, cum id ipsum præferant Codices omnes manuscripti. Scripserat nempe Dio, literam C in Patriciorum calceis, centenarium effingere quod scribit Isidorus lib. 19. cap. 14.) addideratque idem valere, quod Ῥῶ apud Græcos. Quemadmodum *Johannes Gasensis* in libro, περὶ ἀρχαιολογίας, ait, Numam Regem, ἐν τοῖς ὑποδήμασι Ῥωμαίων τῶν Πατρικίων τυποῦσθαι τὸ Ῥωμαϊκὸν Κάππα, ὃ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐστὶ Ῥῶ, &c. (*De antiquitatibus*) *in calceis Romanorum Patriciorum, efformasse Romanum* Κάππα, *quod apud Græcos est* Ῥῶ. Nam Romanum Κάππα est C Latinum, eundemque numerum refert, quod P apud Græcos. Codex Regius 2431. fol. 212. Περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἐπάρχου. Ὁ Ἔπαρχος παρὰ Ῥωμαίοις, καὶ ἱερεὺς ἦν, καὶ πρῶτος τῆς βουλῆς· ἐπεὶ οὖν βουλευταὶ ἦσαν ἑκατὸν· οὗτος δὲ ὁ ἀριθμὸς διὰ τοῦ Κάππα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ χαρακτηρίζεται· τούτου χάριν τὸ Κάππα σχῆμα φέρει αὐτῶν ὑπόδημα, ἐξ οὗ ὀνομάζεται Καππάγιον. οἷον οὗτός ἐστιν ὁ πρῶτος τῶν ἑκατὸν τῆς βουλῆς. Addo ego hanc versionem. *De Dignitate Præfecti: Præfectus apud Romanos, & Sacerdos erat, & Princeps Senatus. Postquam igitur Senatores erant centum, & hic numerus per Romanum Kappa effingitur, hac de causa Kappæ nomen habet eorum calceus, & Kappagium nominatur, & Præfectus, est Princeps eorum centum Senatorum.*] *Ducangius*. Adde Suidam in verbo χλαμύς.

μησεν· ἐν οἷς οὐδὲν ἐπράχθη συγγράμματος ἄξιον.

8. Τοὺς Λατίνους δ' ἔτι μᾶλλον Ῥωμαίοις βουλευθεὶς οἰκειώσασθαι, νεών τινα ἐκ χρημάτων κοινῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ κατασκευάσαι πεποίηκε, καὶ τοῦτον ἀνέθεσαν τῇ Ἀρτέμιδι· περὶ δὲ τῆς νεωκορίας αὐτοῦ διεφέροντο, κἀν τούτῳ Σαβῖνος ἀνὴρ βοῦν ἦγε περικαλλῆ πρὸς τὴν Ῥώμην, ὡς ἔκ τινος χρησμοῦ θύσων αὐτὴν τῇ Ἀρτέμιδι. Ὁ δὲ χρησμὸς τὸν ἐκείνην θύσαντα ἔλεγε τὴν πατρίδα ἐπαυξήσειν. Τοῦτο δέ τις τῶν Ῥωμαίων μαθὼν, προσῆλθεν αὐτῷ, καὶ πρότερον εἶπε δεῖν ἐν τῷ ποταμῷ ἁγισθῆναι, καὶ εἰπὼν ἔπεισε, καὶ πείσας ἔλαβε τὴν βοῦν, ὡς φυλάξων, καὶ λαβὼν ἔθυσεν· ἐκφήναντος δὲ τοῦ Σαβίνου τὸ λόγιον, οἱ Λατῖνοι καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ προστασίας τοῖς Ῥωμαίοις ἐξέστησαν, καὶ ἐς τἆλλα, ὡς κρείττονα σφῶν ἐτίμων αὐτούς· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ὁ Τούλλιος δὲ τοῖς Ταρκυνίοις τὰς θυγατέρας συνῴκισε, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῖς ἀποδώσειν ἐπαγγελλόμενος, ἄλλο τι ἄλλο τι προφασιζομένοις ἀνεβάλλετο. Οἱ δὲ οὐδὲν ὑγιὲς ἐφρόνουν, ἀλλὰ ἤχθοντο, ὁ δ' ἐν οὐδενὶ λόγῳ τούτους πεποίητο, καὶ τοὺς Ῥωμαίους πρὸς τὸ δημοκρατικὸν ἐνῆγε, καὶ τὸ ἐλεύθερον· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπὶ τούτοις ἤσχαλλον οἱ Ταρκύνιοι. Ἀλλ' ὁ μὲν νεώτερος κἂν ἐχαλέπαινεν, ἔφερεν, τῷ δὲ χρόνῳ προσήκοντι οὐκ ἔτι τοῦ Τουλλίου ἐδόκει ἀνέχεσθαι· ἐπεὶ δὲ μὴ συνευδοκοῦσαν εὕρισκε τὴν γυναῖκα, καὶ τὸν ὅμαιμονα, αὐτὸς μὲν τὴν γυναῖκα, τὸν δ' ἀδελφὸν διὰ τῆς γυναικὸς ἐκείνου φαρμάκοις ἀνεῖλε, καὶ συναφθεὶς τῇ συνεύνῳ τοῦ ἀδελφοῦ τῷ Τουλλίῳ σὺν αὐτῇ ἐπιβούλευε. Καὶ πολλοὺς τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν εὐπατριδῶν αἰτίας ἔχοντας κατὰ τοῦ Τουλλίου, πείσας συναρπάσασθαί οἱ, ἐξαπιναίως μετ' αὐτῶν ἐς τὸ συνέδριον παρεγεγόνει, ἑπομένης αὐτῷ καὶ τῆς γυναικὸς, Τουλλίας. Καὶ πολλὰ μὲν εἶπε, τῆς τοῦ πατρὸς ἀξίας τοὺς παρόντας ἀναμιμνήσκων, πολλὰ δὲ ἀπέσκωψε πρὸς τὸν Τούλλιον· ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ταῦτα μαθὼν ἀπέστη σπουδῇ, καὶ ἐφθέγξατο, συνήρπασεν αὐτὸν, καὶ ἐξάρας, ὦσε κατὰ τῶν τοῦ βουλευτηρίου ἀναβαθμῶν. Καὶ ὁ μὲν ταραχθεὶς πρὸς τὴν τοῦ Ταρκυινίου τόλμαν, καὶ ὅτι οὐδέ τις αὐτῷ ἐπεκούρησεν, οὔτε εἶπεν ἔτι οὐδὲν, οὔτ' ἐποίησε. Ταρκύνιος δὲ τήν τε βασιλείαν εὐθὺς παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβε, καὶ πέμψας τινὰς, τὸν Τούλλιον κομιζόμενον οἴκαδε διεχρήσατο. Ἡ δὲ θυγάτηρ ἐκείνου, τὸν ἄνδρα ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καταφιλήσασα, καὶ βασιλέα προσαγορεύσασα, καὶ ἀπιοῦσα πρὸς τὰ βασίλεια, τὸ ὄχημα κατὰ τοῦ νεκροῦ τοῦ πατρὸς, ὡς εἶχεν ἀπήλασεν. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Τούλλος ἦρχε, καὶ οὕτως ἀπέθανε, βασιλεύσας τέσσαρας ἐνιαυτοὺς ἐπὶ τεσσαράκοντα.

9. Ὁ Ταρκύνιος δὲ τὴν βασιλείαν παρειληφὼς, δορυφόρους, κατὰ Ῥωμύλον ἑαυτῷ περιέστησεν,

omnibus gessit; in his nihil dignum accidit memoratu.

Cum autem Latinos arctius etiam cuperet devincire, author fuit, ut communibus sumptibus Romæ fanum Dianæ facerent: verum orta de Antistite controversia; Sabinus quidem insignem bovẽ, ex oraculo, Dianæ immolaturus adduxit. Cecinerant vates; qui eam immolasset, suæ patriæ aucturum opes. Sed Romanus quidam hoc cognito, homini persuasit, ut viva prius fluminis aqua perfunderetur: hinc ipse interea acceptam bovem, tanquam asservaturus, mactavit. Oraculo sic vulgato, Latini Romanis, & Templi patrocinio ne dum cesserunt; sed & aliis in rebus, honorem tanquam præstatioribus habuerunt. Atque hæc hactenus. Tullius autem, quum Tarquiniis suas filias despondisset, Regnumque se eis pollicitus redditurum; alias aliud causãdo procrastinaret: ægre illi moram ferentes, male in hominem cogitabant. Rege autem hæc nil curante, sed Romanos ad Democratiam & libertatem magis assuescente, Tarquinii eo magis etiã indignabantur. Ac junior quidem eam molestiam concoquebat; natu verò major diutius haud ferens Tullium, præsertim quia uxorem, & fratrem suum, conatus suos non probare videbat; uxorem suã ipse, fratrem per uxorem illius prius veneno tollit; tũ ducta conjuge fratris, illa adjutrice, Tullio insidiatur. Cum multis itaque Senatoribus ac Patriciis; quibus erat invisus Tullius, conspiratione inita, ex improviso Curiam ingreditur, etiam uxore Tullia comitante: multaque locutus; eos, qui aderant, patriæ commonuit dignitatis, Tullium autẽ multis affecit probis. Hic verò trepido nuncio excitatus, sermoni interfuit, dixit aliquid; sed Tarquinius arripit senem medium, elatumque e Curia, in inferiorem partem per gradus dejicit. Tullius autem ad Tarquinii audaciam consternatus, eoque magis, quod ab omnibus fuerat destitutus, nihil nec dixit, nec fecit amplius. Tarquinius verò illico a Patribus accepto Regno, Tullium se domum recipientem per quosdam sustulit: filia verò media in Curia maritum deosculata, Regem salutavit; atque in Regiam pergens, per patris corpus carpentum egisse fertur. Sic Tullius Remp. administravit, sic vitam obiit, quum quadraginta quatuor regnasset annos.

Tarquinius suscepto Regno, corpus, Romuli more, armatis circumsepsit; iisque

nectu

noctu & interdiu, domi forisque usus est. Nam,quòd ipse erga socerum,uxor erga patrem ita se gesserant, timuit ne a se ipso adversus se exemplum sumeretur.Itaque,quia Regnum metu tutandum erat, potentissimos Senatorum & Civium comprehensos neci dedit; palam alios, quibus aliquid criminì dare poterat: clam alios: nonnullos denique pepulit in exsilium. Neque enim studiosos dumtaxat Tullii, sed suæ tyrannidis etiam perdidit adjutores. Ita optimis quibusque Senatorii ordinis & equestris sublatis,quum se cuncto Populo invisum crederet;statuit nullos amplius in Patres legere; proinde Senatum prorsus aggressus tollere; nec ullum substituit Senatorem; nec cum iis,qui restabant, quidquam, quod alicujus mo-

ϛησεν, καὶ νύκτωρ, καὶ μεθ' ἡμέρας, αὐτοῖς καὶ οἰκουρῶν, καὶ ἀγοράζων ἐκέχρητο. Ἐξ ὧν γὰρ αὐτὸς εἰς τὸν κηδεστὴν, καὶ ἡ γυνὴ πρὸς τὸν πατέρα ἐποίησαν, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐδεδίεσαν· ἐπεὶ δὲ ὡς τυραννήσων παρεσκευάσατο, τοὺς δυνατωτάτους τῶν βουλευτῶν, καὶ τῶν ἄλλων συλλαμβάνων, ἐκτίννυεν, οἷς μὲν αἰτίαν εἶχεν ἐπενεγκεῖν, φανερῶς ἀναιρῶν, οἷς δὲ λάθρα, ἐνίους δέ γε καὶ ὑπερώριζεν. Οὐ γὰρ τοὺς τῷ Τουλλίῳ προσκειμένους μόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸς τὴν μοναρχίαν συναραμένους αὐτῷ προσαπώλλυε· καὶ οὕτω τὸ κράτιστον τῆς βουλῆς, καὶ τῆς ἱππάδος, ἀνήλωσε, μισεῖσθαί τε ὑπὸ παντὸς τοῦ δήμου ἐπίστευε, Διὰ οὐδὲ ἀντικαθίστη τὸ παράπαν ἀντὶ τῶν ἀπολλυμένων τινάς, ἀλλὰ καὶ τὴν γερουσίαν καταλῦσαι παντελῶς ἐπιχειρήσας, οὔτε ἀντεισῆγεν ἐς αὐτὴν οὐδένα, οὔτε τοῖς οὖσιν ἐπικοίνου τι λόγου

DIO APUD C. A. P. apud Valeſ. excerpt. pag. 573. 4574.

Tarquinius Superbus, postquam tyrannidem suam abundè confirmavit,opulentissimum quemque principio quidem ex Patribus,deinde verò ex reliqua plebe comprehensum neci dedit,quibus speciosi aliquid criminis objicere poterat palam: cæteris clam de medio sublatis:nonnullos etiam in exilium misit. Neque etiã eos solum qui Servio Tullio magis quam ipsi studuerant,aut qui opibus,ac splendore generis, & magnitudine animi pollebant,aut quibus fortitudo,vel prudentia singularis inerat,hos quidem ulciscens,illos verò occupans,præ invidia simul ac metu,atque odio,tanquam sui dissimiles interficiebat,sed etiã amicissimos, a quibus in obtinendo regno multum erat adjutus, necabat; veritus scilicet, ne eadem audacia, eademque cupidine rerum novarum, quo sibi ad occupandum regnum favissent,rursus alteri regnum deferrent.Ita optimis quibusque Senatorii & equestris ordinis sublatis,neminem in eorum locum sufficiebat: cum se omnibus ex æquo invisum esse intelligeret, & utrumque ordinem, infrequentia debilitare quam maxime cuperet. Ac Senatum quidem penitus tollere aggressus est,quemlibet cœtum hominum,præcipue lectissimorum,& qui speciem quãdam civitatis, jam inde a majoribus acceptam retinerent inimicum tyranno ratus. Sed cum timeret, ne plebs, ac satellites ipsi, utpote cives, commutari statũ Republicæ ægre ferentes,adversus se consurgerent, id quidem aperte agere destitit: cæterum arte quadam id prorsus assecutus est. Etenim neque in Curiam quemquam sublegit;neque cum iis qui supererant, quidquã, quod alicujus esset momenti, communicavit. Quamvis enim eos interdum convocaret, non tamen ideo faciebat, ut illorum consilio in ulla re gravioris momenti uteretur; sed de industria,nudata eorum paucitate,humiles & contemptos redderet. Pleraque verò per se,aut filios administrabat, partim,ut ne quis alius quidquam posset, partim ut maleficia sua,ac fraudulentæ artes laterent. Erat præterea aditu difficilis atque affatu,tantaque adversus omnes simul superbia, simul crudelitate utebatur, ut Superbi inde cognomen retulerit. Atque inter cætera, quæ cum ab ipso,tum a filiis, tyrannica impotentia gesta sunt, nonnullos cives in Comitio, atque in conspectu populi Romani,nudos ad palũ deligatos, virgis ad mortẽ cædi jussit. Quod quidẽ tũ primũ ab eo inventũ,postea frequenter est usurpatũ.

[Ὁ Ταρκύνιος ἐπεὶ] ἱκανῶς, (ὡς) καὶ ἀκόντων (τυραννήσειν παρεσκευάσατο, τοὺς δυνατωτάτους,) πρῶτον μὲν (τῶν βουλευτῶν,) ἔπειτα καὶ τῶν ἄλλων συλλαμβάνων πολλοὺς μὲν (φανερῶς, οἷς) γε [αἰτίαν τινὰ εὐπρεπῆ (ἐπενεγκεῖν) ἐδύνατο, πολλοὺς δὲ καὶ (λάθρα ἀπεκτίννυε) καί] τινας (ὑπερώριζεν.) Οὐ γὰρ (ὅτι τὸν Τούλλιον τινες αὐτοῦ μᾶλλον ἢ ἐκεῖνον ἠγάπησαν, οὐδ' ὅτι γένη καὶ πλούτους καὶ φρονήματα εἶχον, ἀνδρίᾳ τε ἐπιφανεῖ ἢ καὶ σοφίᾳ διαπρεπεῖ ἐχρῶντο τοὺς μὲν ἀμυνόμενος, τοὺς δὲ προκαταλαμβάνων, φθόνῳ τε καὶ (ὑποψίᾳ) ἅμα μίσους ἐκ τοῦ μὴ ὁμοήθους, ἔφθειρεν. (ἀλλὰ καὶ) τοὺς) πανυφίλους, (πρός τε τὴν μοναρχίαν) οἱ σπουδάσαντας, οὐδὲν ἧττον τῶν ἑτέρων, (ἀπώλλυεν) νομίζων σφᾶς ὑπό τε τοῦ θράσους, καὶ ὑπὸ τῆς νεωτεροποιίας, ὑφ' ἧς ἑαυτῷ τὴν ἀρχὴν συγκατέπραξαν, κἂν ἄλλῳ τινὶ αὐτὴν δοῦναι. Κἀκ τούτου (τὸ κράτιστον τῆς βουλῆς, καὶ τῆς ἱππάδος ἀπανάλωσεν· (οὐδ' ἀντικαθίστη τὸ παράπαν) ἐς αὐτοὺς (ἀντὶ τῶν ἀπολλυμένων) οὐδένα· (μισεῖσθαί) τε γὰρ (ὑπὸ παντὸς τοῦ δήμου ἐπίστευε,) καὶ τὰ τέλη ἐκεῖνα ἀσθενέστατα ἐκ τῆς ὀλιγανθρωπίας ποιῆσαι ἐπεθύμει· (καὶ τήν γε γερουσίαν καὶ καταλῦσαι παντελῶς ἐπιχείρησεν) πᾶν ἄθροισμα ἀνθρώπων, ἄλλως τε καὶ ἐπιλέκτων, καὶ πρόσχημα προστατείας τινὸς ἀπὸ παλαιοῦ ἐχόντων, πολεμιώτατον τυράννῳ νομίζων εἶναι. Δείσας δὲ μήπως οἱ τὸ πλῆθος, ἢ καὶ αὐτοὶ οἱ δορυφόροι, οἷά που πολῖται ὄντες ἀγανακτήσωσι ἐπὶ τῷ τὴν πολιτείαν σφῶν μεθίστασθαι ἐπαναστῶσιν, ἐκ μὲν τοῦ προφανοῦς οὐκ ἐποίησε τοῦτο· ἐν τρόπῳ δέ τινι ἐπιτηδείῳ καὶ πάνυ αὐτὸ κατέπραξεν· (οὔτε γὰρ ἀντεισῆγεν ἐς αὐτὴν οὐδένα, οὔτε τοῖς) καταλοίποις (λόγου τι ἄξιον ἐπεκοίνου. Συνεκάλει μὲν γὰρ αὐτούς, οὐ μὴν ὥστε καὶ συνδιοικεῖν τι τῶν ἀναγκαίων· ἀλλὰ) καὶ αὐτὸ τοῦτο πρός τε τὸν ἔλεγχον τῆς ὀλιγότητος σφῶν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ταπεινότητα, καὶ καταφρόνησιν ἐξ αὐτῶν ἐποίει· (τὰ δὲ) δὴ (πλεῖστα καθ' ἑαυτὸν ἢ καὶ μετὰ τῶν υἱέων,) τοῦτο μὲν ὅπως μηδεὶς τῶν ἄλλων μηδὲν δύναιτο, τοῦτο δὲ καὶ κατοκνῶν δημοσιεύειν ἐν οἷς ἐκακούργει, (ἔπραττεν. Δυσπρόσοδός * τε καὶ δυσπροσήγορος ἦν, καὶ τῇ ὑποψίᾳ, τῇ τε ὠμότητι) τοσαύτῃ (πρὸς πάντας) ὁμοίως ἐχρῆτο·) ὥστε καὶ Ὑπερήφανος ἀπ' αὐτῶν ἐπικληθῆναι. Τά τε γὰρ ἄλλα, καὶ (αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ τυραννικώτερον) ἔπραττον, καί ποτε πολιτῶν τινὰς ἐν τῇ ἀγορᾷ, καὶ ἐν τοῖς τοῦ δήμου ὄμμασι, σταυροῖς τε γυμνοὺς προσέδησεν, καὶ ῥάβδοις αἰκισάμενος ἀπέκτεινεν· καὶ τοῦθ' ὑπ' ἐκείνου τότε ἐξευρεθέν, καὶ πολλάκις ἐγένετο.

NOTAE.

* Apud Zonaram δυσπρόσιτος; utrumque recte, quod idem significant.

λόγου ἄξιον· συνεκάλει μὲν γὰρ αὐτούς, οὐ μὴν ὥστε τι τῶν ἀναγκαίων συνδιοικεῖν, ἀλλὰ ἵνα δήλη αὐτῶν ἡ βραχύτης γίνοιτο ἅπασι, κἀντεῦθεν καταφρονοῖντο· τὰ δὲ πλεῖστα καθ' ἑαυτὸν, ἢ καὶ μετὰ τῶν υἱέων ἔπραττε. Δυσπρόσιτός τε καὶ δυσπροσήγορος ὢν, καὶ τῇ ὑπεροψίᾳ, καὶ τῇ ὠμότητι ὁμοίως ἐχρῆτο πρὸς ἅπαντας, καὶ τυραννικώτερον αὐτός τε καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ προσεφέροντο ἅπασι. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ τοὺς δορυφόρους ὑπόπτους ἔχων, ἐκ τῶν Λατίνων προσηταιρίσατο δορυφορικὸν καὶ ἐς τὰς τῶν Ῥωμαίων τάξεις, Λατίνους ἔμιξεν. Ἃ οἱ μὲν Λατῖνοι ἰσομοιρίας τοῖς Ῥωμαίοις τύχοντες, εὔνοιαν αὐτῷ ἐντεῦθεν ὀφείλωσι, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἧττον ἐκφοβῶσιν αὐτὸν κατὰ σφᾶς ὄντες, ἀλλὰ τοῖς Λατίνοις συνοπλιτεύοντες.

10. Γαουϊνίοις δὲ μάχην συνῆψε, καὶ κακῶς μὲν ἠγωνίσατο, δόλῳ δὲ αὐτοὺς ἐχειρώσατο. Αὐτομολῆσαι γὰρ αὐτοῖς Σέξτῳ ὑπέθετο τῷ υἱῷ. ἵνα δ' εὐπρόσωπος αὐτῷ τῆς αὐτομολίας πρόφασις γένηται, ἐκεῖνος μὲν φανερῶς τὸν πατέρα ὡς τύραννον καὶ παράσπονδον ἐλοιδόρησεν· ὁ δὲ τὸν υἱὸν ἐμαστίγωσέ τε ἀντημύνατο. εἶτα κατὰ συνθήκας πρὸς Γαουϊνίους ἐψευδαυτομόλησε, χρήματά τε καὶ ἑταίρους παρειληφώς. Οἱ δὲ πιστεύσαντες τῇ σκηνῇ διά τε τὴν τοῦ Ταρκυϊνίου ὠμότητα, καὶ ὅτι τότε πολλὰ καὶ ἀληθῆ τὸν πατέρα ἐκατηγόρει, κἀντεῦθεν ἐκπεπολεμῶσθαι αὐτῷ ἐδόκει· ἐδέξαντό τε αὐτὸν ἀσμενέστατα καὶ τινὰς ἐπελεύσεις κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς χώρας σὺν αὐτῷ ἐποιήσαντο, καὶ οὐ μετρίως αὐτὴν ἐλυμήναντο· Διὰ ταῦτα οὖν, καὶ ὅτι τὰ χρήματα ἰδίᾳ τέ τισι παρεῖχε, καὶ ἐς τὸ κοινὸν ἀνήλισκε δαψιλῶς, ᾑρέθη παρ' αὐτῶν στρατηγὸς, καὶ τὴν τῶν πολιτικῶν ἐν αὐτοῖς πραγμάτων ἐπετράπη διοίκησιν. Ἐπὶ τούτοις λάθρα πέμψας τινὰ, τὰ συμβάντα τε ἐγνώρισε τῷ πατρὶ, καὶ πρὸς τὸ μέλλον γνώμην ᾔτησεν ἐξ αὐτοῦ· ὁ δὲ εἶπε μὲν τῷ πεμφθέντι οὐδὲν, ἵνα μὴ ἴσως γνωσθεὶς ἑκών τι, ἢ ἄκων ἐξείποι· εἰς δὲ κῆπον εἰσαγαγὼν αὐτὸν, ἐν ᾧ μήκωνες ἦσαν, τὰς κωδύας αὐτῶν τὰς ὑπερεχούσας ῥάβδῳ κατέκλασε, καὶ εἰς γῆν κατεστόρεσε, καὶ οὕτω τὸν ἀγγελιαφόρον ἀπέπεμψε. Καὶ ὁ μὲν τὸ πραχθὲν τῷ Σέξτῳ ἀπήγγειλεν, ἀσυνέτως ἔχων τῆς πράξεως· ὁ δὲ τὸν νοῦν συνῆκε τῆς ὑποθέσεως, καὶ τοὺς ἀξιολογωτέρους τῶν Γαουϊνίων, τοὺς μὲν λάθρα, φαρμάκοις διέφθειρε, τοὺς δὲ διά τινων δῆθεν λῃστῶν, ἄλλους δὲ καὶ ἐκ δικαστηρίων ἀπέκτεινε, συκοφαντίας κατ' αὐτῶν πρὸς τὸν πατέρα προδοσίας πλαττούμενος. Ὅμοιον δέ τι τούτῳ, καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἱστορεῖ. Περίανδρον γὰρ τὸν Κυψέλλου, τύραννον Κορίνθου γενόμενον, φησὶ πρὸς Θρασύβουλον τὸν Μιλήτου τύραννον διαπέμψασθαι πυνθανόμενον, ὅπως αὐτῷ τὰ τῆς ἀρχῆς ἀσφαλῶς ἕξει· τὸν δὲ Θρασύβουλον τῷ ἀπαγγείλαντι ταῦτα, μηδὲν ἀποκρίνασθαι· ἀπαγαγόντα δ' εἰς λήϊον, τῶν ἀσταχύων τοὺς ὑπερέχοντας ἐκτέμνειν τε καὶ ῥιπτεῖν· καὶ οὕτως ἀπο-

momenti esset, communicavit. Quamvis enim eos convocaret; non tamen ideo faciebat, ut alicujus rei gerendæ adjutores essent; sed ut eorum visa paucitate, a cunctis contemnerentur: pleraque verò per se, aut per filios administrabat. Factus ergo aditu affatuque difficilis, superbia & crudelitate, ex æquo erga omnes usus; more tyrannico tam ipse, quam ejus liberi, cum omnibus se gesserunt. Tum suis diffisus etiam satellitibus, conciliat sibi custodiam Latinorum, eosque in Romanorum ordines inserit; idque spectat, ut Latinos Romanis æquatos, suo sibi beneficio obstrictos habeat; Romanosque, adjunctis exteris, minus formidet.

Dein Gabinos armis infeliciter adortus, dolo superavit. Nam Sextum filium veluti transfugere Gabios jussit: cujus rei, ut justa habere causam hic videretur, patrem apertè ut tyrannum & fœdifragum est insectatus, atque a patre vicissim flagris cæsus. Deinde cum ex composito ad Gabinos cum pecuniis & sociis transfugisset; Gabini, ut illi fides præstaretur commento, & Tarquinii crudelitate, & multis Sexti veris in patrem maledictis, adducebantur. Rati ergo eum a patre hostili odio dissidere, homine benignissime susceperunt, ac aliquot cum eo in Romanum agrum impressiones, magna illata clade, fecerunt. His igitur de causis, & quòd privatim pecuniam aliquibus erogabat, & in publicum liberaliter conferebat, Dux ab eis creatus est; urbanarum etiam rerum administratione ei collata. Post hæc per quendam, statum patri rerum suarum nuntiat, quidve se facere velit sciscitatur. Ille verò nihil respondet nuncio, ne cognitus, vel prudens, vel imprudens arcanum prodat: sed in ædium transit hortum, sequente illo, & papaverum baculo decutit summa capita; itaque dimittit nuncium: qui re non intellecta, quid actum erat Sexto renunciat. Filius verò animadverso patris consilio, Gabinorum primores, clam partim veneno sustulit, partim per sicarios interfecit: aliosque in judicio calumniis oppressos, quasi urbem vellet prodere patri suo, patria extorres fecit. Simile quid Herodotus, de Periandro Cypseli filio, Corinthi tyranno scribit: qui cum a Thrasybulo Mileti tyranno consilium firmandi imperii petiisset, Thrasybulum nuncio voce nil respondisse, ait; sed in segetem deducto, culmis eminentioribus resectis, abjectisque, hominem dimisisse. Qui reversus, deque illius consilio rogatus; se ad hominē emotæ mentis missum dixerit; neque enim ad

ad interrogata quidquam respondisse; tum quid ille gesserat, narravit: Periandrum verò intellecta Thrasybuli ratione, omnes Corinthiorum principes sustulisse. Sextus eodem pacto etiam cum Gabinis se gessit: melioribus namque occisis; eorum pecunias vulgo distribuit. Deinde deletis illis, reliquisque deceptis, quin credentibus ei omnia, cum Romanis captivis ac transfugis, quos ea de causa multos collegerat, urbem occupavit, patrique tradidit. Tarquinius autem, ea concessa filio, cum aliis populis bellum gessit.

Cæterum oracula Sibyllina, ita vel invitus Romano Populo comparavit. Fatidica quædam mulier (Sibyllam hanc nominabant) Romam novem allatos libros, Tarquinio venales exposuit certo pretio: illo verò eam negligente, ipsa tres librorum exussit: atque, ut iterum a Rege despecta est, totidem abolevit. Cum autem eos etiam, qui restabant, esset jam crematura; Regem augures, reliquos emere coegerunt; idque tanti quanti universos sibi comparare potuisset. Hos libros Rex duobus Senatoribus tradidit asservandos, qui quod scripta illa non satis assequerentur, e Græcia viros duos, qui eos legerent, atque interpretarentur, arcessiverunt. Avidi ast finitimi nosse, quæ iis libris continerentur, altero custodū M. Aquilio

ἀποπέμψαι τὸν ἐςαλμένον. Τὸν δὲ ἐπανελθόντα, καὶ τὴν τοῦ Θρασυβούλου συμβολὴν ἐρωτώμενον, εἰπεῖν ὡς παραπλῆγα πεμφθῆναι, καὶ διηγεῖσθαι ὅσα ἐκεῖνος ἐποίησε, μή τι πρὸς ὃ ἠρωτήθη φθεγξάμενος· τὸν δέ γε Περίανδρον συνηκέναι τὸν τοῦ Θρασυβούλου λογισμὸν, καὶ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν Κορινθίων(*) ἅπαντας ἀπολέσαι. Καὶ ὁ Σέξτος οὖν οὕτω τοὺς Γαουϊνίους μετῆλθε, καὶ τοὺς μὲν κρείττους ἀπώλλυε, τῷ πλήθει δὲ τὰ σφῶν διένειμε χρήματα· καὶ μετὰ τοῦτο, τῶν μὲν διαφθαρέντων ἤδη, τῶν δὲ λοιπῶν ἠπατημένων, καὶ πάντα πιςευόντων αὐτῷ, μετὰ τῶν αἰχμαλώτων Ῥωμαίων, καὶ τῶν αὐτομόλων, οὓς πολλοὺς διὰ τοῦτο συνήθροισε, κατέσχε τὴν πόλιν, καὶ τῷ πατρὶ παραδέδωκε. Καὶ ὃς ἐκείνης τῷ υἱῷ παρεχώρησεν, αὐτὸς δὲ πρὸς ἄλλα ἐπολέμησεν ἔθνη.

11. Τοὺς δὲ τῆς Σιβύλλης χρησμοὺς Ῥωμαίοις, καὶ ἄκων προσεποιήσατο. Γυνὴ γάρ τις θεομάντις, ἣν Σιβύλλαν ὠνόμαζον, ἐς τὴν Ῥώμην ἐληλύθει, βιβλία τρία, ἢ ἐννέα φέρουσα, καὶ ταῦτα πρίασθαι τῷ Ταρκυνίῳ ἐδίδου, καὶ τὴν τιμὴν τῶν βιβλίων ᾐτήσατο· ἐκείνου δὲ μὴ προσεσχηκότος αὐτῇ, τὸ ἓν, ἢ τὰ τρία τῶν βιβλίων, κατέκαυσεν· ὡς δ' αὖθις κατωλιγώρει αὐτῆς ὁ Ταρκύνιος, καὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίως διέφθειρε. Μελλούσης δὲ καὶ τὰ ἔτι λοιπὰ καταφλέξειν, ἠνάγκασαν αὐτὸν οἱ οἰωνισαὶ, τὰ γοῦν σωζόμενα πρίασθαι· καὶ ὠνήσατο ταῦτα ὅσου τὰ πάντα κτήσασθαι ἔμελλε, καὶ δύω βουλευταῖς ἀνδράσι φυλάσσειν παρέδωκεν· ὡς δ' οὐ πάνυ τῶν γεγραμμένων συνίεσαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα ςείλαντες, δύω ἄνδρας ἐκεῖθεν μισθοῦ ἤγαγον τοὺς ἀναγνωσομένους ταῦτα, καὶ ἑρμηνεύοντας. Οἱ δὲ περίοικοι μαθεῖν ἐθελήσαντες, ὅ τί ποτε τὸ διὰ τῶν βιβλίων

Y

NOTAE.

1. Κυψέλου.] Vide Henticum Valesium ad Harpocrationem pag. 301. ubi de hac voce. *Ducangius.*

2. Ἡρόδοτος] lib. 1. pag. 9. *Ducangius.* Sed hæc insunt libro quinto in Terpsichoro pag. edit. Henr. Stephani 205. unde verba etiam multa Dio exscribit. Hinc ere duco, in lectorum gratiam, huc afferre; si forte cuiquam placet collatio, & Græca Herodoti non sunt ad manum: Ὁ τοίνυν [Περίανδρος] κατ' ἀρχὰς μὲν ἦν ἠπιώτερος τοῦ πατρός (Κυψέλου)· ἐπείτε δὲ ὡμίλησε δι' ἀγγέλων [Θρασυβούλῳ τῷ Μιλήτου τυράννῳ] πολλῷ ἔτι ἐγένετο Κυψέλου μιαιφονώτερος· [πέμψας γὰρ παρὰ Θρασύβουλον] κήρυκα, (ἐπυνθάνετο) ὅν τινα τρόπον (ἀσφαλέστερον) καταστησάμενος τῶν πραγμάτων, κάλλιστα τὴν πόλιν [ἐπιτροπεύοι]. [Θρασύβουλος δὲ τὸν] ἐλθόντα παρὰ τοῦ Περιάνδρου, ἐξῆγε ἔξω τοῦ ἄστεος· ἐσβὰς δὲ ἐς ἄρουραν ἐσπαρμένην, ἅμα τε διεξήιε [τὸ λήιον,] ἐπειρωτῶν τε καὶ ἀναποδίζων τὸν κήρυκα κατὰ τὴν ἀπὸ Κορίνθου ἄπιξιν, καὶ ἐκόλουε αἰεὶ ὅκως τινὰ ἴδοι [τῶν ἀσταχύων ὑπερέχοντα] κολούων δὲ, [ἔρριπτε.] ἐς ὃ τοῦ ληίου τὸ κάλλιστόν τε καὶ βαθύτατον διέφθειρε τρόπῳ τοιούτῳ. Νοστήσαντος δὲ τοῦ κήρυκος ἐς τὴν Κόρινθον, ἦν πρόθυμος πυνθάνεσθαι τὴν ὑποθήκην ὁ Περίανδρος· ὁ δὲ οὐδέν οἱ ἔφη Θρασύβουλον ὑποθέσθαι· θωμάζειν τε αὐτοῦ, παρ' οἷόν μιν ἄνδρα ἀποπέμψειε, ὡς [παραπλῆγα] τε καὶ τῶν ἑωυτοῦ σινάμωρον· ἀπηγεόμενος τά περ πρὸς Θρασυβούλου ὀπώπεε. [Περίανδρος δὲ συνιεὶς] τὸ ποιηθὲν, καὶ νόῳ ἴσχων ὥς οἱ ὑπετίθετο Θρασύβουλος [τοὺς ὑπειρόχους τῶν] ἀστῶν φονεύειν, ἐνθαῦτα δὴ πᾶσαν κακότητα ἐξέφαινε ἐς τοὺς πολιήτας. Ὅσα γὰρ Κύψελος ἀπέλιπε, κτείνων τε καὶ διώκων, Περίανδρός σφεας ἀπετέλεσε. Periander igitur inter initia mitiùs agebat quam pater Cypselus sed ubi per nuntios consuetudinem habuit cum Thrasybulo Mileti tyranno, multo magis quam pater cruentus effectus est. Misso enim præcone, Thrasybulum interrogavit, qua ratione ipse rebus tutius constitutis, civitatem pulcherrime gubernaret. Thrasybulus, eo, qui à Periandro missus erat, extra oppidum educto, ingressus est rus quoddam satum, & una cum eo segetem interambulans, sciscitabatur hominem de suo adventu e Corintho, detruncans atque abjiciens, ut quamque videbat spicam inter alias eminentem, donec segetem formosissimam atque densissimam hunc in modum corrupit: prædiumque illud pervagatus, nullo verbo reddito, præconem remisit. Reversus Corinthum præco, avido præceptionis audiendæ Periandro negavit sibi quippiam respondisse Thrasybulum, & mirari quod se ad virum væsanum Periander misisset, & sua ipsius destruentem: exponit que quæ ex Thrasybulo vidisset. Periander id, quod a Thrasybulo actum erat intelligens, atque interpretans sibi ab illo præceptum, ut eminentissimos quosque popularium interimeret. Tunc verò omnem in cives sævitiam exercuit, interficiendo ac persequendo consummans id, quod a Cypselo fuerat omissum.) *Hæc Spartanis narravit Sosicles Corinthius:* retulit Herodotus.

(*) Corinthii genere erant Tarquinii, & a patribus e patria duci, & domi pluries Periandri, & Thrasibuli historia, tradita sit oportet. Tarquinius Superbus exemplo patrio usus est.

βλίων εἴη δηλούμενον, τὸν ἕτερον τῶν φυλασσόντων αὐτὰ Μάρκον Ἀκίλλιον χρήμασιν ἀναπείσαντες, μετεγράψαντό τινα· γνωσθέντος δὲ τοῦ ἔργου, ὁ Μάρκος δέρᾳ βύρσης συῤῥαφείσαις ἐμβληθεὶς κατεποντώθη, ὃ ἐξ ἐκείνου μετέπειτα κατὰ τῶν πατροκτόνων ἐπεκράτησε γίνεσθαι, ἵνα μήτε ἡ γῆ, μήτε τὸ ὕδωρ, μήτε ὁ ἥλιος μιανθῇ αὐτοῦ θνήσκοντος. Τὸν δὲ νεὼν τὸν ἐν τῷ Ταρπείῳ ὄρει, κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς εὐχὴν ᾠκοδόμει· τῆς δὲ γῆς εἰς τὴν τῶν θεμελίων καταβολὴν ἀναῤῥηγνυμένης, ἀνδρὸς νεοθνῆτος κεφαλὴ ἀνεφάνη, ἔναιμος ἔτι. Ἔπεμψαν οὖν Ῥωμαῖοι πρὸς ἄνδρα Τυρσηνὸν τερατοσκόπον, ἐρωτῶντες τὸ διὰ τοῦ φανέντος δηλούμενον. Ὁ δὲ τὸ σημεῖον εἰς τὴν Τυρσηνίδα μεταθεῖναι μηχανησάμενος, διάγραμμα ἐπὶ τῆς γῆς ἐποιήσατο, καὶ εἰς αὐτὸ τήν τε τῆς Ῥώμης θέσιν ἐκτείνας, καὶ τὸ Ταρπεῖον ὄρος ἔμελλε τοὺς πρέσβεις ἀνερέσθαι· ἡ Ῥώμη αὕτη ἐστί; τὸ ὄρος τοῦτό ἐστι; ἡ κεφαλὴ ἐνταῦθα εὑρέθη; ἵν' ἐκείνων μηδὲν ὑποτοπησάντων καὶ συμφησάντων, ἡ δύναμις τοῦ σημείου εἰς τὸ χωρίον, ἐν ᾧ διεγέγραπτο μετασταίη. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα ἐτεχνήσατο· οἱ δὲ πρέσβεις παρὰ τοῦ υἱέος ἐκείνου μαθόντες τὸ τέχνασμα, ἐρωτώμενοι· οὐκ ἐνταῦθα εἶπον, οἰκεῖται ἡ Ῥώμη, ἀλλ' ἐν τῷ Παλατίῳ, καὶ τὸ ὄρος ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐστὶ, καὶ ἡ κεφαλὴ ἐν τῷ ὄρει ἐκείνῳ εὑρέθη. Οὕτω δὲ τῷ τερατοσκόπῳ διακρουσθέντος τοῦ μηχανήματος, πᾶσαν ἐκεῖνοι τὴν ἀλήθειαν ἔμαθον, καὶ τοῖς πολίταις ἀπήγγειλαν, ὅτι κράτιστοι ἔσονται, καὶ πλείστων ἄρξουσιν. Ἐλπὶς οὖν κἀκ τούτου αὐτοῖς προσεγένετο, κἀντεῦθεν τὸ ὄρος μετωνομάσθη παρ' αὐτῶν Καπιτώλιον· κάπιτα γὰρ τῇ Ῥωμαίων διαλέκτῳ, ἡ κεφαλὴ ὀνομάζεται·

12. Δεηθεὶς δὲ χρημάτων εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ ὁ Ταρκύνιος Ἀρδεάταις ἐπήνεγκε πόλεμον, ὅθεν οὔτε χρήματα προσεκτήσατο, καὶ τῆς βασιλείας ἐξέπεσε· γεγόνασι δ' αὐτῷ καὶ σημεῖά τινα, δηλωτικὰ τῆς ἐκπτώσεως. Ἔκ τε γὰρ τοῦ κήπου αὐτοῦ, γῦπες νεοσσοὺς ἐξήλασαν αἰετῶν· καὶ ἐξ ἀνδρῶνος, ἐν ᾧ συνειστιᾶτο φίλοις, ὄφις μέγας ἐπιφανεὶς αὐτόν τε καὶ τοὺς συσσίτους ἐξέβαλε· διά τοι ταῦτα ἐς Δελφοὺς Τίτον τε καὶ Ἀῤῥοῦντα τοὺς υἱοὺς ἔπεμψε· τοῦ δὲ Ἀπόλλωνος χρήσαντος, τότε τῆς ἀρχῆς ἐπεσεῖσθαι αὐτὸν, ὅτε κύων ἀνθρωπίνῃ φωνῇ χρήσαιτο, ἀγαθαῖς ἐλπίσιν ᾐώρητο, μὴ οἰηθείς ποτε γενέσθαι τὸ μάντευμα. Ἦν δὲ Λούκιος Ἰούνιος ἀδελφῆς τοῦ Ταρκυϊνίου υἱὸς, οὗ τὸν πατέρα καὶ τὸν ἀδελφὸν ὁ Ταρκύνιος ἔκτεινεν· οὗτος οὖν καὶ περὶ ἑαυτῷ δεδοικὼς, μωρίαν προσεποιήσατο, ταύτην ἑαυτοῦ προστησάμενος σώτειραν· διὸ καὶ Βροῦτος ἐπεκλήθη· τοὺς γὰρ εὐήθεις, οὕτω τοῖς Λατίνοις ἔθος καλεῖν. Πλαττόμενος οὖν τὸν μωραίνοντα, τοῖς τοῦ Ταρκυϊνίου παισὶν εἰς Δελφοὺς ἀπιοῦσι συμπαρελήφθη ὡς ἄθυρμα· ὁ δὲ καὶ ἀνάθημα φέρειν ἔλεγε τῷ θεῷ· τὸ δ' ἦν βάκτρον τι, μηδὲν ἐκ τοῦ φαινομένου ἔχον χρηστὸν, ὅθεν καὶ ἐπὶ τούτῳ ὤφλισκανε γέλωτα·

τὸ

lio corrupto largitionibus, inde quidē quædam exscripserunt, deprehenso tamen facinore, Marcus culeo insutus, atque submersus est: quod supplicii genus in parricidas postea est observatum; ut neque terra, neque aqua, neque Sol eorum morte inquinaretur. Tum Rex in monte Tarpejo Templum ex patris voto ædificavit. Cum autem terra ad fundamenta jacienda foderetur, viri recens mortui invento capite, quod sanguis nondū destituerat, Tyrrhenum vatē Romani sūt percontati, quid hoc portēderet. At ille id signū in Tyrrheniā trāslaturus, certū in terra spatiū designavit; in quo Romæ situ, & Tarpejo monte restricto, legatos rogavit, an ea Roma esset? an is mons esset? an ibi esset inventū caput? ut nēpe illis nil suspicantibus esse, illius portenti vis & affirmantibus ita in eum locum transferretur, in quo descriptio facta esset. Sed legati ab ejus filio prius edocti fraudem, cum interrogarentur, Non hic, inquiunt, Roma colitur, sed in Palatio: & mons Romæ est, & caput in monte illo inventum est. Vatis, hac ratione, elusa calliditate, omnem veritatem didicerunt, civibusque suis renunciarunt; potentissimos eos fore, & in plurimas gentes fore imperium prolaturos. Hæc igitur quoque res fiduciam illorum auxit, & mons ab ipsis Capitolium dictus est. Quæ namque Græcè dicuntur κεφαλαὶ, ea Romanorum lingua, capita nuncupantur.

Quia verò ad Templi exstructionem, egebat auro Tarquinius: Ardeatibus bellum intulit: sed nec auro est potitus, & suo quoque excidit Regno: quæ calamitas ei prodigiis fuit præsignificata. Nam & vultures ex hortis ejus, aquilarum pullos expulerunt; & anguis ingens e conclavi, in quo cum amicis convivabatur, & ipsum & convivas omnes fugavit. His ergo de causis Titum, & Aruntem filios Delphos misit. Quibus, quum Apollo respondisset, tunc eum imperium amissurum, cum canis humana voce loqueretur: spe bona sibi blanditus est, nunquam ratus id oraculum eventurum. Erat autem L. Junius Tarquinii filius, cujus patrem fratremque sustulerat tyrannus. Is vitæ suæ timens, stultitiam simulavit, ut eo nomine esset tutior: undè Bruti nomen adeptus est; quod fatuum sonat. Ob eam igitur stultitiæ simulationem, is a Tarquiniis Delphos ductus, ludibrium verius, quam comes: etsi profiteretur, se Deo dono laturum baculum: in quo, quum nihil appareret boni, ea quoque de causa ridebatur. Brutus autem ea re per ambages, quandam ingenii sui effigiem re-

fere-

ferebat. Ipse namque eo excavato, clã aurũ ibi insuderat, ut suum ingenium patefacerer, integrum & honorabile, sub ignominioso velamento stultitiæ delitescere. Porrò adolescentibus, quis patri esset successurus, interrogantibus, respondit Deus, illum rerũ potiturum, qui prius matrem oscularetur. Quibus auditis Brutus, terram, quasi fortuito prolapsus, deosculatus est; quam communem omnium esse matrem, rectè judicavit. Idemque Tarquinios, ante ob tyrannidem & violentiam invisos omnibus, ob Lucretiæ oblatum stuprum, urbe ejecit.

Lucretia autẽ Sp. Lucretii fuit filia Senatoris, uxor viri illustris Tarquinii Collatini, eloquentiæ fama & castitate celebris. Tarquinio autem hujus stuprandæ libido incessit; non tam pulchritudine motus, quam ut ejus famæ ac pudicitiæ labem aspergeret. Itaque Collatini captata absentia, noctu apud eam, ut cognati uxorem, divertit. Ac primum verbis eam tentat, deinde quũ proficeret nihil vi mortem minatur: quam illa etiam contemnente; cum ea servum se positurum, ambosque occisurum dixit: tum eã cædis causam editurum, quod eos peremisset, in concubitu deprehensos. Hoc Lucretiã commovit, ac verita, ne res ita acta esse crederetur, adultero est obsecuta. Pugione hinc

τὸ δ' ἦν οἷος εἰκὼν τις τῆς κατ' αὐτὸν προσποιήσεως· κοιλάνας γὰρ αὐτό, λάθρα χρυσίον ἐνέχεεν ἐνδεικνύμενος δι' αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸ φρόνημα αὐτῷ τῆς μωρίας ἀπάγῃ, σῶον καὶ ἔντιμον καταχρύπτεται. Ἐρομένων δὲ τοῦ Ταρκυινίου υἱῶν, τίς τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς διαδέξεται, ἔχρησεν ὁ Θεός, τὸν πρῶτον τὴν μητέρα φιλήσαντα τὸ κράτος ἕξειν· ὁ συνεὶς ὁ Βροῦτος, ὡς τυχαίως καταπεσὼν, τὴν γῆν κατεφίλησεν, αὐτὴν μητέρα πάντων ὑπάρχειν κοινὰς ὀρθῶς. Οὗτος γὰρ ὁ Βροῦτος τοὺς Ταρκυινίους (1) κατέλυσεν, αἰτίαν τὸ περὶ τὴν Λουκρητίαν συμβεβηκὸς προσηταμένος, καὶ ἄλλως μισουμένους παρὰ πάντων διὰ τὸ τυραννικόν τι καὶ βίαιον.

13. Ἡ δὲ Λουκρητία θυγάτηρ μὲν ἦν Λουκρητίου Σπουρίου, ἀνδρὸς τῶν τῆς συγκλήτου ἑνός, (1) γαμετὴ δὲ Κολλατίνου Ταρκυινίου τῶν ἐπιφανῶν, ἐπί τε κάλλει καὶ σωφροσύνῃ τυγχάνουσα περιβόητος. Ταύτην Σέξτος ὁ τοῦ Ταρκυινίου υἱὸς αἰσχῦναι σπούδασμα ἔθετο, οὐχ οὕτω τοῦ κάλλους αὐτῆς ἐρασθεὶς, ὡς ἐπὶ τῷ σώφρονι ἐπιβουλεύων αὐτῆς. Τηρήσας οὖν τὸν Κολλατῖνον τῆς οἰκίας ἀποδημοῦντα, νυκτὸς ἐλθὼν πρὸς αὐτὴν, ὡς πρὸς γαμετὴν συγγενοῦς κατέλυσε παρ' αὐτῇ· καὶ πρῶτον μὲν (2) λόγοις ἐπείρα συγγενέσθαι αὐτῇ, καὶ βίαν προσῆγεν· ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινεν, ἀποσφάξειν ἠπείλησε· ὡς δὲ καὶ τοῦ θανάτου κατωλιγώρει, δοῦλον παρακατακλινεῖν αὐτῇ ἠπείλησε, καὶ ἄμφω κτανεῖν, καὶ λόγον διαδώσειν, ὡς εὑρὼν αὐτοὺς συγκαθεύδοντας ἐκτείνει. Τοῦτο μὲν Λουκρητίαν ἐτάραξε, καὶ φοβη-

DIO APUD C. A. P. apud Valef. excerp. pag. 574.

Brutus Tarquinios regno expulit, hujusmodi ex causa. Forte in castris ad Ardeam, cum Tarquinii regis filii, & Collatinus ac Brutus, utpote æquales, & cognatione conjuncti, simul cœnarent, incidit mentio de uxorum pudicitia: unde certamine accenso; cum suam quisque cæteris anteponeret, cœperunt consilium, ut protinus eadem nocte, conscensis equis (cunctæ enim a castris aberant) priusquam de adventu ipsorum certiores fierent, simul omnes, eas inviserent. Quo mox patrato, cæteras quidem confabulantes cum æqualibus; Lucretiam verò Collatini, intentam lanificio deprehenderunt. Lucretiæ ob id celebris fama, Sex. Tarquinium mala libidine stupri incendit: fortasse enim antea amore mulieris, utpote formosissimæ flagrabat; tum verò famam magis, quam corpus illius violare concupivit. Igitur observata Collatini absentia, qui tum ad Ardeam in Rutulis erat, Collatiam vespere venit, ubi a Lucretia, quippe propinqua, tecto ac mensa benigne exceptus; primò perlicere eam sermone incesto instituit: postquam autem, nec vis satis procedebat, consilium

Ὁ Βροῦτος τοὺς Ταρκυινίους] ἐκ τοιᾶσδε αἰτίας [κατέλυσε.] Συνδειπνοῦντές ποτε ἐν τῇ τῶν Ἀρδεατῶν πολιορκίᾳ, οἵ τε τοῦ Ταρκυινίου παῖδες, καὶ Κολλατῖνος, καὶ Βροῦτος, ὥστε καὶ ἡλικιῶται καὶ συγγενεῖς αὐτῶν ὄντες, ἐς λόγον τινὰ περὶ τῆς σωφροσύνης τῶν γυναικῶν σφῶν, κἀκ τούτου καὶ ἐς ἔριν, τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν ἑκάστου προκρίνοντος, ἦλθον· καὶ (ἐτύγχανον γὰρ πᾶσαι ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου ἀποῦσαι) ἔδοξεν αὐτοῖς αὐτίκα τῆς νυκτὸς πρὶν καταγγέλτους σφᾶς γενέσθαι πρὸς πάσας ἅμα αὐτὰς ἀφιππεῦσαι. Ποιήσαντες δὲ τοῦτο, τὰς μὲν ἄλλας ἐν λόγῳ τινὶ εὗρον. [Λουκρητίαν] δὲ τὴν τοῦ [Κολλατίνου] γυναῖκα ἐριουργοῦσαν κατέλαβον· [περιβοήτου] οὖν ἐπὶ τούτῳ γενομένης, ὁ [Σέξτος αἰσχῦναι] ἐπεθύμησεν. Τάχα μὲν γὰρ καὶ ἔρωτα αὐτῆς ἔσχεν ὑπὲρ κάλλους οὔσης· ἐπὶ πλέον δὲ ὅμως τὴν δόξαν μᾶλλον ἢ τὸ σῶμα διαφθεῖραι ἠθέλησε· καί ποτε [τηρήσας τὸν Κολλατῖνον] πρὸς τοῖς Ῥουτούλοις ὄντα, ἠπείχθη μὲν ἐς τὴν Κολλατίαν, καὶ [νυκτὸς πρὸς αὐτὴν ὡς καὶ πρὸς] οἰκείαν γυναῖκα [ἐλθὼν] καὶ σίτου, [καταλύσεως] ἔτυχε. [Καὶ τὰ μὲν πρῶτα] ἀναπείθειν αὐτὴν [ἐπειρᾶτο συγγενέσθαι] οἱ· [ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινεν,] ἐβιάζετο· ἐπειδὴ οὐδὲν οὐδὲ οὕτως αὐτῷ προεχώρει, καινὸν δή τινα τρόπον

N O T AE.

(1) ἑνός.] Deest in Regio Codice. *Ducangius.*

(2) *Καὶ πρῶτον μὲν*] Dionis excerpta Valesiana libro primo pag. 574. *Ducangius*: sed fallitur vir doctissimus, tum quod suo Marte, quod hæc libro primo Dionis tribuit, quum sint quinti; tum quòd hinc Dionem hoc loco, & supra cap 9. apud Zonaram deprehendit. Quot enim alia ante ista huc usque vidimus, quæ in Dionis excerptis, verbotenus inveniri, potuerat monuisse?

φοβηθεῖσα μὴ πιστευθείη ταῦθ' οὕτω γενέσθαι, ἐνέδωκε, καὶ μοιχευθεῖσα ξιφίδιον ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ἔθετο, καὶ μεταπεμψαμένη τόν τε ἄνδρα, καὶ τὸν πατέρα, συνεπομένων αὐτοῖς τοῦ τε Βρούτου, καὶ Ποπλίου Οὐαλλερίου, κατεδάκρυσε, καὶ στενάξασα, τὸ δρᾶμα πᾶν διηγήσατο· εἶτα ἐπήγαγε· καὶ ἐγὼ μὲν ἐμοί, ἐλευθερώθητε δὲ αὐτοί, καὶ δείξατε τοῖς τυράννοις οἵων ὑμῶν ὄντων, οἵαν γυναῖκα ὕβρισαν. Τοιαῦτα εἰποῦσα εὐθὺς τὸ ξιφίδιον ὑφελκύσασα, κατέκτεινεν ἑαυτήν. Ἀκούσαντες δ' ἐκεῖνοι ταῦτα, καὶ θεασάμενοι, ὑπερήλγησαν, καὶ τῷ Ποπλίῳ συμβούλῳ καὶ προθύμῳ πρὸς τοὔργον ὁ Βροῦτος χρησάμενος, τήν τε γυναῖκα πολλοῖς τῶν τοῦ δήμου κειμένην ὑπέδειξε· καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς δημηγορήσας, τὸ πρὸς τοὺς τυράννους μῖσος ἐφῆναι πεποίηκε, καὶ μηκέτι δέξασθαι συνέθεντο τὸν Ταρκύνιον. Ταῦτα δὲ πράξας, καὶ τὴν πόλιν ἐπιτρέψας τοῖς ἄλλοις, αὐτὸς πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐξιππάσατο, καὶ τὰ αὐτὰ τῷ δήμῳ συνέπεισε, καὶ τοὺς στρατιώτας ψηφίσασθαι. Ὁ δέ γε Ταρκύνιος τὰ συμβεβηκότα μαθὼν, καὶ πρὸς τὴν πόλιν

hinc sub cervicali prosito, maritum, & patrem arcessivit; Bruto eos & P. Valerio comitantibus;eisque quid accidisset, cum fletu & suspiriis exposuit: deinde subjecit:Et ego quidem,quæ me decent, faciam: vos verò si viri estis,& mortem meam ulsciscemini, & vos metipsos asserretis in libertatem: ac tyrannis ostendetis, quales viros, qualemque matronam violarint. Atque hæc elocuta, statim pugione clam arrepto,se ipsam interemit. Ingentem ad hæc audita, perspectaque,dolorem conceperunt: at Brutus Publii consilio,& opera usus alacri, matronā multis e populo jacentem ostendit; habitaque apud cæteros concione effecit,ut occultum tyrannorum odium erumperet;seque affirmarent, Tarquinium haud amplius recepturos. His actis Brutus,urbe aliis commissa, equitavit in castra, eademque militibus quæ populo persuasit. Ac tum cognita re Tarquinius, ad urbem properat, sed excluditur: quamobrem cum liberis, cæterisque amicis Tarquinios fu-

DIO APUD C. A. P.

τρόπον ἐξεῦρεν ὑφ' οὗ τὸ παραδοξότατον ἠνάγκασεν αὐτὴν ἑκοῦσαν ὑβρισθῆναι. Ὅτι μὲν γὰρ [ἀποσφάξειν] αὐτὴν εἶπε, παρ' οὐδὲν ἔθετο, καὶ ὅτι καὶ τῶν οἰκετῶν τινὰ προσκατασφάξεσθαι ἔφη, καὶ τοῦτο ὀλιγώρως ἤκουσεν· ἐπεὶ μέντοι [παρακατακλινεῖν τι αὐτῇ τὸ τοῦ δούλου] σῶμα, [καὶ λόγον ὡς καὶ συγκαθεύδοντας σφᾶς εὑρὼν, ἀποκτείνειε, διαδώσειν, ἐπηπείλησεν,] οὐκέτ' ἀνεκτὸν ἐποιήσατο· ἀλλὰ) φοβηθεῖσα μὴ καταπιστευθῇ οὕτω γεγονέναι] εἵλετο [μιχθεῖσα] (1) αὐτῷ, καὶ τὸ πραχθὲν ἐξειποῦσα) ἀποθανεῖν μᾶλλον, ἢ παραχρῆμα τελευτήσασα ἀδοξῆσαι. Διὰ μὲν οὖν ταῦτ', οὐκ ἄκουσα δὴ ἐμοιχεύθη· παρασκευάσασα δὲ ἐκ τούτου [ξιφίδιον ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον μετεπέμψατο τόν τε ἄνδρα καὶ τὸν πατέρα]· καὶ ἐπειδὴ τάχιστα ἦλθον, κατεδάκρυσε, καὶ] μετὰ τοῦτ' [ἀναστενάξασα] πάτερ, εἶπε, τὸν γὰρ ἄνδρα μᾶλλον, ἢ σε αἰσχύνομαι. οὐδὲν μοι χρηστὸν ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ πέπρακται· ἀλλά με Σέξτος ἐβιάσατο ἀπειλήσας δούλῳ τινὶ συναποκτενεῖν ὡς καὶ μετ' αὐτοῦ καθεύδουσαν λαβών· αὕτη γάρ με ἡ ἀπειλὴ ἁμαρτεῖν ἠνάγκασεν, ἵνα μὴ καὶ πιστεύσητε τοῦθ' οὕτως γεγονέναι. [Καὶ ἐγὼ μὲν]· γυνὴ γάρ εἰμι [τὰ πρέποντα ἐμαυτῇ ποιήσω· ὑμεῖς δὲ, εἴπερ ἄνδρες ἐστὲ] καὶ τῶν γαμετῶν, τῶν τε παίδων ὑμῶν προ-

lium novum excogitavit,quo (mirum dictu) Lucretiam minime invitam stuprum coegit pati. Nam quod mortem sibi præsentem Sextus intentaverat; quod adjuncturum juxta se servum dixerat, Lucretia nihili faciebat. sed postquam se servum eum ea nudum copulaturum esse Sextus dixit, eamque famam sparsurum, deprehensos in adulterio ab se necatos fuisse; tum verò intolerandum id dedecus rata, ac verita, ne fides mendacio haberetur, stuprum in præsentia pati, ac mox enunciata injuria, emori maluit, quam præsenti cum morte, labem existimationis subire. Eam igitur ob caussam non prorsus invita adultero cessit. Cæterum præparato pugione, ac sub pulvino posito, virum cum patre, quamprimum accivit: qui eum celeriter adfuissent; Lucretia primum lacrymari, deinde altum suspirans: Me pater, inquit, jam enim virum convenire pudor est; quantum hac nocte facinus admisi! Sex. Tarquinius minatus servum se manu jugulaturum, quasi in adulterio deprehendisset, vim mihi intulit. His ego minis ad flagitium inducta sum, ne vos rem ita actam esse crederetis. At nunc ego mulier, quæ decent me, fa-

NOTAE.

(1) Dio supra apud Zonaram, habet μοιχευθεῖσα, sed honestius est, μιχθεῖσα, (commisceri) apud Constantinum Imperatorem.

Valesius ad hunc Dionis locum, veluti ac si Lucretiam genere quid attineat; in Dionem insurgit, quòd non speciem & majestatem narrationis, sed veritatem secutus sit, quod tanto viro excidisse doleo. Ita ille pag. 577. ad verba: Οὐκ ἄκουσα δὴ ἐμοιχεύθη. *Hic verò gravissima injuria Lucretiam afficit Dio, qui eam minime invitam cum adultero commixtam esse scribit: quo concesso, perit omnis gravitas, quæ in hac historia debet esse. Etenim quum hæc res caussam insignis mutationis Reip. Romanæ attulerit; sitque quasi quidam cardo historiæ populi Romani, procul dubio graviter enarranda* (ergo ne, etiam dispendio veritatis?) *quo appareret, non sine gravi caussa Reges, quorum imperio a condita Urbe assueverant, Romani, Urbe expulsos fuisse. Non igitur dicendum fuit, Lucretiam minime invitam stuprum esse passam. Hoc enim proximum culpæ. Sed vi ac ferro coactam fuisse. Porro cum hac Dionis nostri narratione, conferri potest narratio Dionysii Halicarnassei libro 4., cui meo quidem judicio, longe præstat illa Diodori Siculi pag. 253. editionis nostræ: omnibus verò illa Titi Livii, quæ est in libro primo.* Hactenus Valesius. Sed si historico, nefas est, doctas & dul-

fugit : sola namque Tullia manus sibi attulisse fertur . Sic Tarquinius Regno pulsus est : quod per annos viginti quinque violenter administrarat .

πόλιν ἐπειχθεὶς, ἀπεώσθη, καὶ πρὸς τοὺς Ταρκυινησίους μετὰ τῶν παίδων, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοφρόνων κατέφυγε μόνης τῆς Τουλλίας ὡς λόγος, ἑαυτὴν ἀνελούσης. Ὁ μὲν οὖν Ταρκυίνιος, πέντε καὶ εἴκοσι τυραννήσας ἐνιαυτοὺς, οὕτως ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς.

Q. Kυï

DIO APUD C. A. P.

προσρᾶσθε [τιμωρήσατε μὲν ἐμοί · ἐλευθερώσατε δὲ αὐτοί, καὶ δείξατε τοῖς τυράννοις, οἵων ἄρα ὑμῶν ὄντων, οἵαν γυναῖκα ὕβρισαν. Τοιαῦτα] ἄττα [εἰποῦσα] οὐκ ἀνέμεινεν ἀντακοῦσαί τι· ἀλλ' [εὐθέως τὸ ξιφίδιον ὑφελκύσασα, αὐτὴ ἑαυτὴν] ἐφόνευσεν.

ciam: vos si viri estis: si vos uxorum cura, & liberorum vestrorum tangit, ulciscimini me, vos metipsos asserite in libertatem: ostendite tyrannis, quales viros, qualemque matronam violarint. Hæc locuta, minime expectato responso, statim arrepto clam pugione, semet interfecit.

N O T AE.

dulces fabulas sequi : non quæ formosior T. Livil, aut illa Diodori, placet (quæ magis & inverisimilitudinibus scatent) sed ea Dionysii magis placet, quin potius ista Dionis nostri, qui quod Historicum decet, Lucretiam non tam pudicitiæ causa restitisse, quam vi (in causa, non in effectu,) Sexto subjacuisse narrat. Cæterum, quid de uxoribus, Romæ fiebat Numæ tempore, & deinceps, Plutarchus, & ex ipso, Dio noster luculenter exposuit libro quarto.

Ut me cohibeam, neque huc afferam, quam absurde Diodorus in Excerptis item Valesianis pag. 252. hanc Sexti & Lucretiæ scenam scribat, ut quanto majori in pretio Dio noster, ex industria, & ex fide maturitateque judicii, sit habendus, & aliis antecellat, appareat: Nonne insanum est, in amoribus, a minis vitæ inchoare? uxori alienæ, a propinquo, suum promitti conjugium? num obtruncato viro, an vi ab eo abreptæ? Et quanta fides in versione! Ubi enim in græcis (quæ ipsemet edit, & vertit) est illa *effractæ januæ*? quo universam domum excitasset Sextus, & tumultu implesset. An una tantum janua usque ad cubiculum, ante quod andrones & gynecia, servorum & ancillarum fuisse oportuit. An omnes effregit, januas? Arietem suum attulit. Ubi in græcis est *nudus servus*? Græca: *ἐπιστὰς δὲ ταῖς θύραις ἄφνω : & οἰκέτην ἐπιτήδειον εἰς ἀναίρεσιν : improviso imminens, instans, succedens januis, aut januæ : servum necessarium, promptum ad necem, neci.* Interim in Valesii versione ejusque judicio, Diodori narratio longe præstat iis Halicarnassei & Dionis nostri: quæ ne in nostra quidem versione, aliquantulum cum iis conferri potest: tanquam ex abrupto exorsa, & quæ non habeat ea media, quæ rem præparent: quod optime vidit Livius. In Diodoro, Tarquinius nusquam Lucretiæ fatur amorem suum, non orat, non minis præmittit preces, nec versat blandis animum muliebrem. Primo ictu minatur ferrum, dedecus servi expromit. Et tamen hæc cruenta, aspera, & inverisimilia præstabant Dionianis, apud Valesium, quem jure merito maximi semper feci, sed non serviliter. [Τὴν πόλιν ἐπειχθεὶς.] Alter e Regiis Codicibus, & Colbertæus, ἐπαχθεὶς ; alter Regius ἐπιχθεὶς, *Ducangius*,

Κσ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΞΤ.

Q. CASSII DIONIS COCCEJANI ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER SEXTUS.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ ΞΤ ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ἡ ἀρχὴ τῆς Δημοκρατίας, καὶ τῶν ὑπάτων.
β'. Ὡς Κολλατῖνος ἠναγκάσθη τὴν ἀρχὴν ἀπειπεῖν.
γ'. Ὡς Τυρσηνοὶ πειρῶνται κατάγειν Ταρκύνιον εἰς βασιλείαν.
δ'. Μάχη αὐτῶν σὺν Ῥωμαίοις, καὶ ὡς οὗτοι νενικήκασι.
ε'. Πῶς Οὐαλέριος Ποπλικόλας πρῶτος ὑπάτων, τεθρίππῳ ἐθριάμβευσεν.
ς'. Οἱ τοῦ Ποπλικόλα νόμοι, καὶ ἡ τῶν Ταμιῶν ἀπόδειξις.
ζ'. Ὅτι Πορσίνας βοηθήσων Ταρκυνίῳ, ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν.
η'. Περὶ Μουκίου Κόρδου, τοῦ Σκαιόλα ἐπικληθέντος.
θ'. Ὅπως Μούκιος τὴν εἰρήνην ἐποίησε τῇ πατρίδι.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO SEXTO DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Initium Reip., Consulumque.
2. Ut Collatinus coactus est dimittere Magistratum.
3. Ut Tyrrheni tentant Tarquinium reducere in Principatum.
4. Pugna eorum cum Romanis, & ut hi victoria sunt potiti.
5. Ut Valerius Publicola Consulum primus, quadriga vectus triumphavit.
6. Publicolæ Leges, & Quæstorum institutio.
7. Ut Porsenna Tarquinio laturus opem, urbem obsedit.
8. De Mutio Cordo, qui Scævola dictus est.
9. Ut Mutius pacem Patriæ procuravit.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ Δ.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ ἀριθμούμενοι, οἵδε ἐγένοντο.

Α. Γούνιος Βροῦτος,] καὶ Λ. Ταρκύνιος Κολλατῖνος.] ἀνθ' οὗ
Σπ. Λουκρήτιος,] ἀνθ', Π. Οὐαλέριος Ποπλικόλας]
Μ. Ὡράτιος Πούλουιλλος]
Π. Οὐαλέριος Ποπλικόλας τὸ β'. καὶ Τ. Λουκρήτιος.
Π. Οὐαλέριος Ποπλικόλας τὸ γ'. καὶ Μ. Ὡράτιος Πούλουιλλος τὸ β'.
Σπ. Λάργιος, καὶ Τ. Ἑρμίνιος.

Temporis spatium ann. quatuor,

in quibus sequentes Coss. facti sunt.

1. L. Junius Brutus,]& L. Tarquinius Collatinus
Sp. Lucretius,] (cui suffectus est,
M. Horatius Pulvillus]P. Valerius Publicola)
2. P. Valerius Publicola II. & T. Lucretius.
3. P. Valerius Publicola III. & M. Horatius Pulvillus II.
4. Sp. Largius, & T. Herminius.

1. Ἐπεὶ Ταρκύνιον Ὑπερήφανον, ἢ Σούπερβον Ῥωμαϊκῶς μισῶν ὁ δῆμος, καὶ βαρυνόμενος, ἀρχὴν ἀποστάσεως ἔλαβε τῆς Λουκρητίας πάθος, Λούκιος Βροῦτος ἁπτόμενος τῶν πραγμάτων τῆς μεταβολῆς, ἐπὶ πρῶτον ἦλθε τὸν Πόπλιον Οὐαλέριον, καὶ χρησάμενος αὐτῷ προθυμοτάτῳ, συνεξέλαβε τοὺς βασιλεῖς. Ἦν δὲ Οὐαλέριος, ᾧ μὲν ὕστερον ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἐξεῦρεν ἐπὶ τιμῇ τοὔνομα Ποπλικόλα, Οὐαλερίου ἀπόγονος, τοῦ μάλιστα τοὺς Ῥωμαίων καὶ Σαβίνων βασιλεῖς πείσαντος συνελθεῖν,

Postquam Populus Romanus, Tarquinium Superbum perosus antea, tum gravatus, ab eo desciscendi, Lucretiæ arripuit casum; res novare molitus Brutus, primum cum Valerio consilia miscuit, hinc eo usus viro acerrimo, Reges exegit Roma. Erat autem Valerius (cui postea Populus Romanus honoris causa, Publicolæ fecit nomen) ex Valerii illius genere, qui apud majores, ut Romani Sabinique armis depositis in unum populum coi-

ADMONITIO.

Nacti denuo Dionem apud Plutarchum in Publicola; Zonaræ textum iterum, ad collationem, subjicere, e re ducimus. Principium autem dedimus e Plutarchi pag. 97. iis consarcinando præpositis & postpositis detractisque, quæ a Dione admissa etiam arbitramur: inter quæ duo e Zonara sunt decerpta, quod sint Dionia evidenter.

DIO APUD ZONARAM post *ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς*; in fine libri superioris.

[Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ πρὸς τὸν Βροῦτον ἀπέκλιναν, καὶ αὐτὸν εἵλοντο ἄρχοντα]· ἵνα δὲ μὴ ἡ μοναρχία ἡ βασιλεία

Romani verò Brutum, inclinatis in eum studiis, Magistratum elegerunt. Verum ne Monarchia Regia

coirent, præcipuus fuit author: vir clarus eloquentia & divitiis; quorum his ad liberalitatem, humanitatemque erga inopes; illa recte & pro justitia usus; magnam statim expectationem præbuit; si quando sui juris esset Resp., futurum ut ipse primum locum obtineret. Quamdiu igitur Populus putabatur, unum Regis loco electurus Ducem, Valerius conquievit: regimen Reip. ratus ad Brutum, qui auspicem se præbuerat libertatis, quam ad se, potius pertinere. Quia verò Populus erat aversus a nomine Principatus; & æquiore animo videbatur, summam potestatem dispertitam laturus esse, & binos potius poscere & destinare; spe ipse concepta, cum Bruto se iri Consulem designatum, oppido est deceptus. Bruto namque invito, collega datus est pro Valerio, Lucretiæ vir Tarquinius Collatinus, qui virtute Valerii nihilo inferior erat. Primores enim adhuc metu, adhuc suspensi, ob multa adhuc molientium foris Regum, & lenociniis sollicitantium civitatem, Collatinum quærebant Ducem, fortissimum æque ac implacabilem eorum hostem, nec arte ulla expugnandum, recte opinati, illum erga Tyrannos, ob vim illatam uxori, implacabiliter se gesturum. Id indigne ferens Valerius, idcircò minorem fidem haberi sibi, cuncta pro Patria se experturum, quia nulla privata se pepulisset injuria Tyrannorum; abstinuit Curia, Foro se temperavit, & a publicis negotiis se semovit. Id sermonem metumque præbuit vulgo, ne offensione animi cum Regibus conspiraret; remque publicam & civitatem adhuc nutantem everteret. Quod verò nonnullos alios, præter ipsum, suspectos haberet Brutus, statueretque solennibus adhibitis victimis, stata die Senatum jurejurando adigere, per quam alacris Valerius descendit in Forum, jura vitque primus, nihil se concessurum, vel indulturum Tarquinio, sed

θεῖν, καὶ διαλλάξαντος ἐκ πολεμίων ἕνα γενέσθαι δῆμον, ἐπιφανὴς διὰ λόγον καὶ πλοῦτον· ὧν τῷ μὲν ὀρθῶς, καὶ μετὰ παῤῥησίας αἰεὶ χρώμενος ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἀφ' οὗ δὲ τοῖς δεομένοις ἐλευθερίως καὶ φιλανθρώπως ἐπαρκῶν, δῆλος ἦν εὐθὺς, εἰ γένοιτο δημοκρατία, πρωτεύσων. Καὶ μέχρι μὲν ἐπίδοξος ἦν ὁ δῆμος, ἕνα χειροτονήσειν ἀντὶ τοῦ βασιλέως στρατηγὸν, ἡσυχίαν ἦγεν ὁ Οὐαλέριος, ὡς τῷ Βρούτῳ μᾶλλον, πρὸς ὃν ἀπέκλιναν οἱ Ρωμαῖοι, καὶ αὐτὸν εἵλοντο ἄρχειν προσῆκον, ἡγεμόνι τῆς δημοκρατίας γεγενημένῳ· δυσχεραίνοντος δὲ τοῦ δήμου τῆς μοναρχίας ὀνόματος, καὶ δοκοῦντος ἂν ἀλυπότερον τοῦ δήμου μερισθεῖσαν ὑπομεῖναι τὴν ἀρχὴν, καὶ δύο προβαλλομένου καὶ καλοῦντος, ἐλπίζων μετὰ τοῦ Βρούτου αἱρεθήσεσθαι καὶ συνυπατεύσειν, διήμαρτε. Ἡρέθη γὰρ ἄκοντι τῷ Βρούτῳ συνάρχων ἀντὶ τοῦ Οὐαλερίου, Ταρκύνιος Κολλατῖνος, ὁ Λουκρητίας ἀνὴρ, οὐδὲν ἀρετῇ Οὐαλερίου διαφέρων. Ἀλλ' οἱ δυνατοὶ δεδιότες τοὺς βασιλεῖς ἔτι πολλὰ πειρῶντας ἔξωθεν, καὶ μαλάσσοντας τὴν πόλιν, ἐβούλοντο τὸν ἐντονώτατον αὐτοῖς ἐχθρὸν ἔχειν στρατηγὸν, ὡς οὐχ ὑφησόμενον, καὶ ἀπεχθῶς πρὸς τοὺς τυράννους πιστευόμενον ἔχειν, διὰ τὴν βίαν τῆς γυναικός. Ἀγανακτῶν οὖν ὁ Οὐαλέριος, εἰ μὴ πιστεύεται πάντα πράττειν ἕνεκα τῆς πατρίδος, ὅτι μηδὲν ἰδίᾳ κακὸν ὑπὸ τῶν τυράννων πέπονθε, τῆς τε βουλῆς ἀπέστη, καὶ τὰς συνηγορίας ἀπεῖπε, καὶ τὸ πράττειν τὰ κοινὰ παντελῶς ἐξέλιπεν· ὥστε καὶ λόγον τοῖς πολλοῖς παρασχεῖν, καὶ φροντίδα, φοβουμένοις, μὴ δὲ ὀργὴν προσθέμενος τοῖς βασιλεῦσιν, ἀνατρέψῃ τὰ πράγματα, καὶ τὴν πόλιν ἐπισφαλῶς ἔχουσαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς ἑτέρους τινὰς ὑποψίαν ἔχων ὁ Βροῦτος ἐβούλετο διὰ σφαγίων ὁρκῶσαι τὴν βουλὴν, καὶ προεῖπεν ἡμέραν, κατέβη μάλα φαιδρὸς εἰς ἀγορὰν Οὐαλέριος, καὶ πρῶτον ὀμόσας μηδὲν ἐνδώσειν, μηδ' ὑφήσεσθαι Ταρκυνίῳ, ἀλλὰ πολεμήσειν κατὰ κράτος, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἡδονήν τε τῇ βουλῇ, θάρσος ἅμα τοῖς

DIO APUD ZONARAM.

Regia reducta videretur; Lucretiæ maritum Tarquinium Collatinum ei collegam dederunt, qui ob vim uxori suæ factam, tyrannis infestus esse crederetur. A Tarquinio Legati reditum flagitantes missi Romam, tum re infecta discesserunt. Post reversi retulerunt, si bona sua ipsi, amicis, & necessariis, redderentur, unde exsilium tolerarent, eum Regno cessurum, & bellum depositurum esse. Qua petitione, cum multi flecterentur, atque ut ipse adeo Collatinus Bruti collega; Brutus e Curia in forum excurrit, Collatinum proditorem appellans, qui belli, & tyrannidis instrumenta largiretur. Le-

σιλεία δοκῇ, καὶ συνάρχοντα αὐτῷ ἐψηφίσαντο (τὸν τῆς Λουκρητίας) ἐκείνης (ἄνδρα, τὸν Κολλατῖνον Ταρκύνιον) (ὡς ἀπεχθῶς πρὸς τοὺς τυράννους πιστευόμενον ἔχειν διὰ τὴν βίαν τῆς γυναικός). Ἐκ δέ γε (Ταρκυνίου, πρέσβεις) ἐς Ρώμην (ἧκον) περὶ καθόδου διαλεγόμενοι, ὡς οὐδὲν ἤνυον (ἕτεροι) αὖθις ἐπέστησαν, (ἀφίστασθαι τῆς βασιλείας,) καὶ παύειν τὸν πόλεμον (λέγοντες, εἰ (τὰ χρήματα) δοθείη αὐτῷ, καὶ τοῖς φίλοις, καὶ τοῖς οἰκείοις, (ἀφ' ὧν διαβιώσονται φυγόντες· Ἐπικλωμένων δὲ πολλῶν, καὶ αὐτοῦ Κολλατίνου,) τοῦ τῷ Βρούτῳ συνάρχοντος, (εἰς ἀγορὰν ὁ Βροῦτος) ἐκ βουλευτηρίου (ἐξέδραμε: προδότην τὸν Κολλατῖνον ἀποκαλῶν, τοῦ πολέ-

τοῖς ἄρχουσι παρέσχεν, εὐθὺς δὲ καὶ τὰ ἔργα τὸν ὅρκον ἐβεβαίου. Πρέσβεις γὰρ ἧκον ἀπὸ Ταρκυϊνίου, γράμματα κομίζοντες ἐπαγωγὰ τοῦ δήμου, καὶ λόγους ἐπιεικεῖς, οἷς μάλιστα τοὺς πολλοὺς ᾤοντο διαφθερεῖν, λεγομένοις παρὰ βασιλέως, ἀφικέναι τὸ φρόνημα, καὶ μετρίων δεῖσθαι δοκοῦντος.

2. Τούτους εἰς τὸ πλῆθος οἰομένων δεῖν τῶν ὑπάτων προάγειν, οὐκ εἴασεν ὁ Οὐαλέριος, ἀλλ' ἐνέστη, καὶ διεκώλυσεν ἀνθρώποις πένησι, καὶ μᾶλλον βαρυνόμενος τῆς τυραννίδος τὸν πόλεμον, ἀρχὰς καὶ προφάσεις νεωτερισμῶν ἐγγενέσθαι. Μετὰ δὲ ταῦτα, πρέσβεις ἧκον ἕτεροι, τῆς τε βασιλείας ἀφίστασθαι, καὶ πολεμοῦντα παύσασθαι τὸν Ταρκυΐνιον λέγοντες, ἀπαιτεῖν δὲ τὰ χρήματα, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῷ καὶ φίλους καὶ οἰκείους, ἀφ' ὧν διαβιώσονται, φεύγοντες. Ἐπικλωμένων δὲ πολλῶν, καὶ μάλιστα τοῦ Κολλατίνου συναγορεύοντος, ἄτρεστος ὢν ἀνήρ, καὶ τραχὺς ὀργὴν ὁ Βροῦτος ἐξέδραμεν εἰς ἀγοράν, προδότην ἀποκαλῶν τὸν συνάρχοντα, πολέμου, καὶ τυραννίδος ἀφορμὰς χαριζόμενον, οἷς δεινὸν ἦν ὄντως ἐφόδια φυγῆς ψηφίσασθαι. Συνελθόντων δὲ τῶν πολιτῶν πρῶτος ἰδιώτης ἀνὴρ εἶπεν ἐν δήμῳ τότε Γάϊος Μινούκιος τῷ τε Βρούτῳ διακελευόμενος, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις παραινῶν, ὁρᾶν ὅπως τὰ χρήματα μετ' αὐτῶν ὄντα πολεμῇ πρὸς τοὺς τυράννους μᾶλλον, ἢ μετ' ἐκείνων πρὸς αὐτούς· οὐ μὴν ἀλλ' ἔδοξε τοῖς Ῥωμαίοις τὴν ἐλευθερίαν ἔχουσιν ὑπὲρ ἧς ἐπολέμουν, μὴ προέσθαι τὴν εἰρήνην ἕνεκα χρημάτων, ἀλλὰ συνεκβαλλεῖν, καὶ ταῦτα τοῖς τυράννοις. Ἦν δὲ ἄρα Ταρκυϊνίῳ λόγος ἐλάχιστος τῶν χρημάτων, ἡ δ' ἀπαίτησις ἅμα πεῖρα τοῦ δήμου, καὶ κατασκευὴ προδοσίας, καὶ ταύτην ἔπραττον οἱ πρέσβεις, ὑπομένοντες ἐπὶ τῇ τῶν χρημάτων προφάσει, τὰ μὲν ἀποδίδοσθαι, τὰ δὲ φυλάττειν, τὰ δ' ἀποπέμπειν φάσκοντες ἄχρις οὗ διέφθειραν οἴκους δύο τῶν καλῶν κἀγαθῶν νομιζομένων, τῶν Ἀκυϊλίων, τρεῖς ἔχοντας βουλευτάς, καὶ δύο τῶν Οὐιτελλίων. Οὗτοι πάντες ἦσαν ἀπὸ μητέρων ἀδελφιδοῖ Κολλατίνου τοῦ ὑπατεύοντος· ἰδίᾳ δὲ Οὐιτελλίοις ἑτέρα πρὸς Βροῦτον οἰκειότης ὑπῆρχεν· ἀδελφὴν γὰρ αὐτῶν ὁ Βροῦτος εἶχε, καὶ παῖδας ἐξ αὐτῆς

sed libertatē, pro viribus defensurū. His magno Senatū gaudio, fiduciaque simul erexit Cōsules: quamobrē jusjurandū mox confirmavit. Tum legati a Tarquinio cum literis venerūt populariter scriptis, sermonibusq; modestis, quibus plebē inflecti putabat posse, quod præ se ferrent, Regem spiritus illos deposuisse, & æqua postulare.

Hos, quum Consules ad populum producendos censerent, id Valerius non permisit, sed obstitit & intercessit, ne inopi multitudini, quæ magis a bello, quam a Regno abhorrent, turbandæ Reip. darent semina & materiā. Mox missi legati alii, qui Tarquinium Regno se abdicare, & positurum arma dixerunt, bona modo & pecuniam repetere suam darent, amicorumque & familiarium; unde in exsilio se tolerarent. Quumque multi in eā sententiam inclinarent, urgeretque eam præcipue Collatinus, Brutus acris vir animi, & ad iram asperi, provolat in Forum, proditorem collegam clamitans: qui belli & dominatus subsidium largiretur iis, quibus ut ut viaticum exsilii decerneretur, nulla ratione ferri posset. Ibi pro concione princeps C. Minutius vir privatus, Brutum monet, hortatur populum, ut perspiciant, ea pecunia ut se potius contra Tyrannos, quam Tyrannos in se armarent. Attamen apud Populum Romanum ex parta libertate, pro qua pugnabant: ea tandem vicit sententia, ne pecuniæ causa profunderent pacem; verùm una cum Tyrannis pecuniam exterminarent. Atqui Tarquinius eam ducebat minimi; repetitio enim illa spectabat eò, ut simul Populum pertentaret, & consilia strueret proditionis. Eamque Legati moliebantur, moræ causas bona illa prætexentes, dum partim distrahere, partim servare, alia avehenda curare se jactant, donec duas familias, quæ in magna æstimatione habebantur, corruperunt. Aquiliorum, in qua tres Senatores, & Vitelliorum, in qua duo erant; omnes Collatini Consulis ex matribus nepotes. Jam alia necessitudo cum Bruto, Vitelliis peculiaris inter-

DIO APUD ZONARAM.

πολέμου καὶ τυραννίδος ἀφορμὰς χαριζόμενον.] (Οἱ πρέσβεις δὲ ἐπὶ τῇ τῶν χρημάτων προφάσει,) τῇ Ῥώμῃ ἐνδιατρίβοντες ἴσχυσαν [διαφθεῖραι] τῶν ἐπισήμων τινάς, μεθ' ὧν [καὶ δύω] τοῦ Βρούτου παῖδας (ἔπεισαν ἐν τῇ προδοσίᾳ γενέσθαι.) (Ὡς οὖν συνέπεισαν τὰ μειράκια, ἔδοξε) καὶ ὅρκον) προθεῖναι, καὶ (ἐπὶ τούτοις εἰς οἰκίαν συνῆλθον. Ἦν δὲ ὁ οἶκος ὑπέρημος, καὶ σκοτώδης· ἔλαθεν οὖν

Legati, per speciem repetendæ pecuniæ, Romæ commorati, nobiles aliquot adolescentes corrumpere, atque inter alios, duos etiam Bruti filios ad proditionem impellere studuerunt. A quibus benigne accepta oratione, visum est pacta jurejurando sancire: eaque de causa in ædes pene desertas, & obscuras ingressi, non animadverterunt ibi esse Vindicium

intercedebat, quod sororem eorum, uxorem haberet Brutus, numerosamque ex ea prolem. Ex qua duos jam adolescentes, propinquos suos, & familiares, Vitellii asciverunt, & ad conjurandum impulerunt, ut in inclytam Tarquiniorum familiam, & spes Regias se insererent; itaque a patris stoliditate asperitateque se liberarent. Asperitatem enim illius in improbos severitatem vocabant: stoliditatem vero, quod ea specie & obtentu, securitatis causa diu fuerat apud Tyrannos usus, unde postea, nec effugit nomen Bruti. Ut igitur hi adolescentes pellecti, in colloquium cum Aquiliis venerunt, omnibus visum est, jugulati hominis libato sanguine, tactisque visceribus, magnum & dirum concipere jusjurandum. Ad eam rem in domum Aquiliorum congrediuntur: erat enim domus, ubi ea erant agenda, vasta & obscura. In ea autem servus Vindicius, imprudentibus illis, forte delitescebat, non fraude, aut agi quidquam ejusmodi odoratus; sed quum esset forte fortuna ibi, illisque subito irrumpentibus, offerre se formidaret, substitit, atque pone arcam ibidem positam sese abdidit. Ita, & quæ ibi gesta fuerunt, conspicatus est, & eorum consilia excepit. Statuerant nempe Consules obtruncare, deque re literas Legatis ad Tarquinium scriptas tradiderunt. Ibi enim illi, excepti hospitio ab Aquiliis, divertebant, & conjurationi vel ipsi intererant. Ubi ergo his patratis digressi sunt, inde Vindicius se subducens, quid hac in re faceret, haud satis expediebat, sed hærebat; grave esse, ut verè erat, ratus de criminibus atrocissimis apud Patrem deferre filios, aut apud avunculum sororis filios, Collatinum; neque in Populo Romano quisquam occurrebat privatus, cujus fidei credi possent res tam arcanæ. Contra, quum quidvis potius, quam continere eas posset, conscientiaque stimularetur facinoris, se contulit ad Valerium, comi-

αὐτῆς πλείονας· ὧν δύο τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, συγγενεῖς ὄντας, ἅμα καὶ συνήθεις, οἱ Οὐϊτέλλιοι προσηγάγοντο, καὶ συνέπεισαν ἐν τῇ προδοσίᾳ γενέσθαι. Καὶ καταμίξαντας ἑαυτοὺς ἐς γένος μέγα τῶν Ταρκυινίων, καὶ βασιλικὰς ἐλπίδας, ἀπαλλαγῆναι τῆς τοῦ πατρὸς ἀβελτηρίας καὶ χαλεπότητος, χαλεπότητα μὲν, τὸ ἀπαραίτητον αὐτοῦ τοὺς πονηροὺς λέγοντες· τῇ δ' ἀβελτηρίᾳ, πρὸς ποιήματι καὶ παρακαλύμματι πολὺν χρόνον, ὡς ἔοικε, χρησάμενος ἀσφαλείας ἕνεκα πρὸς τοὺς τυράννους, οὐδ' ὕστερον ἔφυγεν αὐτῆς τὴν ἐπωνυμίαν. Ὡς δ' οὖν ἐπείσθη τὰ μειράκια, καὶ τοῖς Ἀκυϊλίοις ἐς λόγους ἦλθεν, ὅρκον ὀμόσαι μέγαν ἔδοξε πᾶσι, καὶ δεινὸν, ἀνθρώπου σφαγέντος ἐπισπείσαντας αἷμα, καὶ τῶν σπλάγχνων θιγόντας. Ἐπὶ τούτοις ἐς τὴν Ἀκυϊλίων οἰκίαν συνῆλθον· ἦν δ' οἶκος ἐν ᾧ ταῦτα δρᾶσθαι ἔμελλον, οἷον εἰκὸς, ὑπέρημος καὶ σκοτώδης. Ἔλαθεν οὖν αὐτοὺς οἰκέτης ὄνομα Οὐϊνδίκιος, ἔνδον κατακρύψας ἑαυτὸν, οὐ κατ' ἐπιβουλὴν, ἢ προαίσθησίν τινα τοῦ μέλλοντος, ἀλλ' ἔνδον ὢν ἔτυχε, καὶ προσιοῦσιν αὐτοῖς μετὰ σπουδῆς ὀφθῆναι φοβηθεὶς, ὑπέστη λάρνακα κειμένην πρὸ αὐτοῦ ποιησάμενος, ὥστε καὶ τῶν πραττομένων θεατὴς γενέσθαι, καὶ τῶν βουλευμάτων ἐπήκοος. Ἔδοξε δ' αὐτοῖς τοὺς ὑπάτους ἀναιρεῖν· καὶ ταῦτα δηλοῦσας γράψαντες ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Ταρκύνιον, ἔδωκαν τοῖς πρέσβεσι· καὶ γὰρ ᾤκουν αὐτόθι τῶν Ἀκυϊλίων ξένοι γεγονότες, καὶ τότε τῇ συνωμοσίᾳ παρῆσαν. Ὡς δὲ ταῦτα πράξαντες ἀπηλλάγησαν, ὑπεξελθὼν ὁ Οὐϊνδίκιος λάθρα χρήσασθαι τοῖς προσπεσοῦσιν οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἠπορεῖτο, δεινὸν μὲν ἡγούμενος, ὥσπερ ἦν, πρὸς πατέρα Βροῦτον, υἱῶν ἐξάγιστα κατηγορεῖν, ἢ πρὸς θεῖον ἀδελφιδῶν τὸν Κολλατῖνον. Ἰδιώτην δὲ Ῥωμαίων οὐδένα νομίζων ἐχέγγυον ἀπορρήτων τηλικούτων, πᾶν δ' αὖ μᾶλλον, ἢ δυνατὸς ὢν ἡσυχίαν ἄγειν, ἐλαυνόμενος δὲ τῷ συνειδότι τοῦ πράγματος, ὥρμησέ πως πρὸς τὸν Οὐαλέριον μάλιστά πως τοῖς κοινοῖς καὶ φιλανθρώποις ἐπαχθεὶς

DIO APUD ZONARAM.

cium servum qui non de industria, sed forte fortuna ibi delitescens, spectator actorum, & auditor sermonum fuit. Quæ omnia ad cædem Consulum, & proditionem Urbis spectabant; additis etiam ad Tarquinium literis. Conjuratis digressis domo, egressus servus omnia defert, & proditionem moliti capiuntur, literæ afferuntur. Deducuntur in forum: astante Vindicio literæ

οὖν ἔνδον ὢν], οὐκ ἐκ προνοίας, ἀλλὰ τυχαίως (οἰκέτης, ὄνομα Οὐϊνδίκιος (1), ἦν κατακρυφθεὶς] ἐκεῖ (θεάτης τε τῶν δρωμένων ἦν, καὶ τῶν) βεβουλευμένων (ἐπήκοος·) ἅπερ ἦσαν (τοὺς ὑπάτους] ἀνελεῖν, καὶ τὴν πόλιν προδοῦναι, [καὶ ταῦτα] τῷ Ταρκυϊνίῳ διὰ τῶν πρέσβεων ἐπεστάλκασιν. Ἀπελθόντων δὲ τοῦ οἰκήματος τῶν συνωμοτῶν, [ἐξελθὼν] ὁ οἰκέτης ἅπαντα κατεμήνυσε, καὶ οἱ τὴν προδοσίαν μελετήσαντες

NOTAE.

(1) Οὐϊνδίκιος.] Ita alter e Regiis. Ac alter, & Colbertæus, Ἰουϊνδίκιος præferunt.] *Ducangius.*

τοῦ ἀνδρὸς, ὅτι πᾶσιν εὐπρόσοδος ἦν τοῖς δεομένοις, καὶ τὴν οἰκίαν ἀεὶ παρεῖχεν ἀνεῳγμένην, καὶ λόγον οὐδενὸς, οὐδὲ χρείαν ἀπέῤῥιπτε τῶν ταπεινῶν.

3. Ὡς οὖν ἀνέβη πρὸς αὐτὸν ὁ Οὐίνδικιος, καὶ κατεῖπε πάντα, Μάρκου τε τοῦ ἀδελφοῦ παρόντος αὐτῷ μόνου, καὶ τῆς γυναικὸς, ἐκπλαγεὶς, καὶ δείσας ὁ Οὐαλέριος οὐκ ἔτι προήκατο τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ κατακλείσας ἐς τὸ οἴκημα, καὶ φύλακα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ταῖς θύραις ἐπιστήσας· τὸν μὲν ἀδελφὸν ἐκέλευσε τὴν βασιλικὴν ἔπαυλιν περισχόντα, τὰ γράμματα λαβεῖν, ἂν δυνατὸν ᾖ, καὶ τοὺς οἰκέτας παραφυλάττειν· αὐτὸς δὲ, πελατῶν τε πολλῶν, καὶ φίλων ἀεὶ περὶ αὐτὸν ὄντων, καὶ θεραπείας συχνῆς, ἐβάδιζε πρὸς τὴν οἰκίαν τῶν Ἀκυϊλίων, οὐκ ἔνδον ὄντων. Διὸ μηδενὸς ἂν προσδοκήσαντος, ὠσάμενος διὰ τῶν θυρῶν, ἐτυγχάνει τοῖς γράμμασι κειμένοις, ὅπου κατέλυον οἱ πρέσβεις. Ταῦτα δ' αὐτοῦ πράττοντος, οἱ Ἀκυΐλιοι δρόμῳ προσεφέροντο, καὶ περὶ τὰς θύρας συμμίξαντες, ἐζήτουν ἀφελέσθαι τὰς ἐπιστολάς· οἱ δ' ἠμύναντο, καὶ τὰ ἱμάτια περιβαλόντες αὐτῶν τοῖς τραχήλοις, ὑπὸ βίας καὶ μόλις, ὠθούμενοι καὶ ὠθοῦντες, διὰ τῶν στενωπῶν, ἐς τὴν ἀγορὰν ἐνέβαλον. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τὴν ἔπαυλιν ἅμα τὴν βασιλικὴν ἐγίνετο, τοῦ Μάρκου γραμμάτων ἑτέρων ἐν τοῖς σκεύεσι κομιζομένων, ἐπιλαβομένου, καὶ τῶν βασιλικῶν ὅσους δυνατὸς ἦν ἕλκοντος ἐς ἀγοράν. Ἐπεὶ δὲ τὸν θόρυβον κατέπαυσαν οἱ ὕπατοι, καὶ τοῦ Οὐαλερίου κελεύσαντος, ἐκ τῆς οἰκίας Οὐίνδικιος προήχθη, καὶ γενομένης κατηγορίας, ἀνεγνώσθη τὰ γράμματα, καὶ πρὸς οὐδὲν ἐτόλμησαν ἀντειπεῖν οἱ ἄνδρες· ἦν μὲν κατήφεια καὶ σιωπὴ τῶν ἄλλων, ὀλίγοι δὲ, βουλόμενοι τῷ Βρούτῳ χαρίζεσθαι, φυγῆς ἐμέμνηντο, καί τοι καὶ Κολλατῖνος αὐτοῖς ἐλπίδος ἐπιεικοῦς ἐνεδίδου, δεδακρυμένος, καὶ Οὐαλέριος σιωπῶν. Ὁ δὲ Βροῦτος ὀνομαστὶ τὸν υἱὸν ἑκάτερον προσειπὼν, Ἄγε, ὦ Τίτε, εἶπεν, ἄγε ὦ Οὐαλέριε, τί οὐκ ἀπολογεῖσθε πρὸς τὴν κατηγορίαν; ὡς δ' οὐκ ἀπεκρίναντο, τρὶς ἐρωτηθέντες, οὕτως ἀποστρέψας πρὸς τοὺς ὑπηρέτας τὸ πρόσωπον, Ὑμέτερον ἤδη, εἶπεν, τὸ λοιπὸν ἔργον. Οἱ δ' εὐθὺς συλλαβόντες τοὺς νεανίσκους, περιεῤῥήγνυον τὰ ἱμάτια, τὰς χεῖρας ἀπῆγον ὀπίσω, ῥάβδοις ἔξαινον τὰ σώματα. Τῶν μὲν ἄλλων οὐ δυναμένων προσορᾶν, οὐδὲ καρτερούντων, ἐκεῖνον δὲ, λέγεται, μήτε τὰς ὄψεις ἀπαγαγεῖν ἀλλαχόσε, μήτ' οἴκτῳ τι τρέψαι τῆς περὶ τὸ πρόσωπον ὀργῆς καὶ βαρύτητος, ἀλλὰ δεινὸν ἐνορᾶν κολαζομένοις τοῖς παισὶν, ἄχρις οὗ κατατείναντες αὐτοὺς ἐπὶ τοὔδαφος, πελέκει τὰς κεφαλὰς ἀπέκοψαν.

4. Οὕτω δὲ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τῷ συνάρχοντι ποιησάμενος ᾤχετ' ἐξαναστάς· ἔργον εἰργασμένος, οὔτ' ἐπαινεῖν βουλομένοις ἀξίως, οὔτε ψέγειν, ἐφικτόν· ἢ γὰρ ἀρετῆς ὕψος ἐς ἀπάθειαν ἐξίστασι

τὴν

comitate humanitateq; ejus adductus: quod facilis indigētibus esset ad eū aditus; domusque ejus pateret cunctis, nec colloquium aut postulationē ullius abjecti hominis recusaret. Hunc ut adiit Vindicius, omniaque solo præsente Marco fratre, & uxore detexit, obstupefactus Valerius & perhorrescens, dimittendum hominem non putavit, sed in cubiculo eum clausit, ad custodiam januæ relicta uxore. Inde fratrem jubet, ad literas (si quas posset) occupandas, servosque detinendos, atrium Regium cingere: ipse cum clientibus & amicis, quos semper circa se frequentes habebat, atque cum multis servitiorum ad domum Aquiliorum, qui tunc intus non erant, contendit. Ita præter omnium expectationem per ostium irrumpens, literas illic positas, ubi divertebant Legati, offendit. Interea accurrunt Aquilii, & ad januam, ut literas extorqueant, manus conferunt: hi resistunt, & togis collo circumjectis, vix vi inter se mutuo, per vicos impellentes, in Forum perrumpunt. Eadem fortuna circa atrium Regium fuit; ubi Marcus alias epistolas, quæ cum suppellectili exportabantur, oppressit; ac servos Regios quotquot potuit, protraxit in Forum. Sedato per Consules tumultu; ubi Vindicius jussu Valerii ex cubiculo est productus, sontibusque accusatis, sunt literæ recitatæ; neque illi quidquam, quod responderent, habuerunt; cæteri conjectis in terram oculis conticescebant. Pauci equidem in Bruti gratiam, exsilii mentionem fecere: & verò etiam Collatini lacrymæ, spem eis lenioris sententiæ, quin & Valerii silentiū, faciebat. Ast Brutus quū utrūque filium nomine compellasset, Age Tite, inquit, age Valeri, quid ad hæc crimina respondetis? Ubi ter interrogati, nil responderunt; tum ad lictores converso vultu: Jam reliqua, vestræ sunt partes, inquit. Illique confestim injiciunt manus adolescentibus, togis spoliant, manibusque post terga revinctis, corpora virgis cædunt. Ibi aliis oculos avertentibus, nec spectaculum id ferentibus, fama est Brutum faciem nusquam aliò detorsisse, nec misericordia quidquam, de solita vultus austeritate, severitateque mutasse, sed torvè in medio supplicio, intuitum esse filios, donec humi extensos, securi percussos vidit.

Inde ille collegæ permittens reliquos, discessit; re perpetrata, quam nemo satis pro merito, vel laudaverit, vel arguerit. Quippe, aut celsitudo virtutis, omnem sensum,

ejus

ejus excussit animo, aut perturbationis moles, callum dolori obduxit: quorum neutrum, vulgaris est aut humani ingenii, sed vel divini, vel belluini. Æquius tamen est, ut judicium suffragetur gloriæ Bruti, quam judicantis imbecillitate, virtuti fides detrahatur. Neque enim Populus Romanus, ita arduum fuisse Romulo condere urbem putat, ut fundare Bruto, & Remp. constituere. Postquam igitur ex Foro digressus est, stupor, horrorque, & silentium omnes ob hæc facta defixit diu. At mollities & cunctatio Collatini, animos erexit Aquiliis, ut diem postularent ad se purgandum; utque Vindicius servus suus, sibi restitueretur, haud verò ab accusatoribus ipsis detineretur. Quæ concedere, quum propenderet Collatinus, jamque concionem dimitteret; non dubitavit Valerius hominem retinere, turbæ, qua cinctus erat, immixtum; nec dimissis proditoribus, populum digredi permisit. Postremò in eorum corpora manus injicere, Brutumque appellare; ac rem indignam esse vociferari, si filiorum necandorum necessitate Collegæ imposita; condonandos Collatinus mulieribus, Patriæ proditores & hostes existimaret. Ibi excandescente Consule, & ut Vindicium abducerent jubente, hinc lictores summota turba eum prehendunt; si qui obsistant, hos pulsant: illinc necessarii Valerii, eum ab injuria defendunt; populusque Brutum inclamat. Qui reversus, facto silentio, ait, de filiis satis fuisse suum judicium; de cæteris cives, qui libertatem haberent, se mittere in suffragia: Dicat, inquiens, qui volet, & causam probet populo. Tum populus non moratus ejus orationem, quum iniisset suffragia, damnatis omnibus, securi percuti omnes voluit. Erat verò jam Collatinus, vel ob propinquitatem Regum, in nonnulla suspicione: tum, alterum ejus nomen detestabantur Tarquinium: quum ergo præterea in hac causa offendisset Populum, ultro abdicavit se magistratu, & in exsilium perrexit. Ha-

τὴν ψυχὴν, ἢ πάθους μέγιστος ἐς ἀναλγησίαν· οὐδέτερον δὲ μικρὸν, οὐδὲ ἀνθρώπινον, ἀλλ᾽ ἢ θεῖον, ἢ θηριώδης· δίκαιον δὲ τῇ δόξῃ τοῦ ἀνδρὸς τὴν κρίσιν ἕπεσθαι μᾶλλον, ἢ τὴν ἀρετὴν ἀσθενείᾳ τοῦ κρίνοντος ἀπιστεῖσθαι. Ρωμαῖοι γὰρ οὐ τοσοῦτον ἔργον οἴονται Ρωμύλου γενέσθαι τῆς πόλεως τὴν ἵδρυσιν, ὅσον Βρούτου τὴν κτῆσιν τῆς πολιτείας, καὶ κατάστασιν. Ὡς οὖν ἀπῆλθεν ἐξ ἀγορᾶς τότε, πολὺν μὲν χρόνον ἔκπληξις εἶχε, καὶ φρίκη, καὶ σιωπὴ πάντας ἐπὶ τοῖς διαπεπραγμένοις· πρὸς δὲ τὴν τοῦ Κολλατίνου μαλακίαν καὶ μέλλησιν, ἀνεθάῤῥησαν οἱ Ἀκυΐλλιοι, καὶ χρόνον ἠξίουν λαβόντες ἀπολογήσασθαι, καὶ τὸν Οὐινδίκιον αὐτοῖς ἀποδοθῆναι, δοῦλον ὄντα, καὶ μὴ παρὰ τοῖς κατηγόροις εἶναι. Βουλομένου δὲ ταῦτα συγχωρεῖν, καὶ διαλύοντος ἐπὶ τούτοις τὴν ἐκκλησίαν ὁ Οὐαλέριος, οὔτε τὸν ἄνθρωπον, οἷός τ᾽ ἦν ἀφεῖναι τῷ περὶ αὐτὸν ὄχλῳ καταμεμιγμένον, οὔτε τὸν δῆμον εἴα προέμενον τοὺς προδότας ἀπελθεῖν· τέλος δὲ τοῖς σώμασιν ἐπιβαλὼν τὰς χεῖρας, ἐπεκαλεῖτο τὸν Βροῦτον, καὶ τὸν Κολλατῖνον ἐβόα δεινὰ ποιεῖν, εἰ τῷ συνάρχοντι παιδοφονίας ἀνάγκην προστρεψάμενος, αὐτὸς οἴεται δεῖν καταχαρίζεσθαι ταῖς γυναιξὶ τοὺς προδότας καὶ πολεμίους τῆς πατρίδος. Ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ ὑπάτου, καὶ κελεύοντος ἀπάγεσθαι τὸν Οὐϊνδίκιον, οἱ μὲν ὑπηρέται διωσάμενοι τὸν ὄχλον, ἥπτοντο τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοὺς ἀφαιρουμένους ἔτυπτον· οἱ δὲ φίλοι τοῦ Οὐαλερίου προέστησαν ἀμυνόμενοι, καὶ ὁ δῆμος ἐβόα, κελεύων παρεῖναι τὸν Βροῦτον· Ἧκεν οὖν αὖθις ὑποστρέψας· καὶ γενομένης αὐτῷ σιωπῆς, εἶπεν ὅτι τοῖς μὲν υἱοῖς αὐτὸς ἀποχρῶν ἦν δικαστὴς, περὶ δὲ τῶν ἄλλων, τοῖς πολίταις ἐλευθέροις οὖσι, ψῆφον δίδωσι· λεγέτω δὲ ὁ βουλόμενος καὶ πειθέτω τὸν δῆμον· οὐκέτι μέντοι λόγων ἐδέησεν, ἀλλὰ τῆς ψήφου δοθείσης, πάσαις ἁλόντες ἐπελεκίσθησαν. Ὁ δὲ Κολλατῖνος, ἦν μὲν, ὡς ἔοικεν, ἐν ὑποψίᾳ τινὶ, καὶ διὰ συγγένειαν τῶν βασιλέων, ἤχθοντο δ᾽ αὐτοῦ, καὶ τῷ δευτέρῳ τῶν ὀνομάτων, ἀφοσιούμενοι τὸν Ταρκύνιον, ὡς δὲ ταῦτα συνέβη, παντάπασι προσκρούσας, ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν ἑκὼν, καὶ τῆς πόλεως ὑπεξῆλθεν. 5. Οὐ-

DIO APUD ZONARAM.

teræ recitantur. Aliis mœstum silentium tenentibus, Brutus nominatim utrumque filium allocutus: *Non depellitis*, inquit, *crimen?* Illis tacentibus; ad lictores conversus: *Quod restat*, ait, *vestri muneris est*. Illi adolescentes arreptos flagris ceciderunt: quorum misericordia cum alii moverentur, pater neque oculos aliò avertit, neque ullum misericordiæ signum dedit; quoad securi percussi sunt. Hoc factum neque laudare, neque vituperare promptum est. Aut enim virtutis altitudo, perturbationes omnes

σαντες, συνελήφθησαν, καὶ τοῖς γράμμασιν ἐκομίσθησαν, καὶ [εἰς τὴν ἀγορὰν] προαχθέντων αὐτῶν, καὶ τὸν Οὐίνδικα παρεστήσαντο, [καὶ τὰ γράμματα ἀνεγνώσθησαν.] Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐν (κατηφείᾳ) ἦσαν καὶ σιωπῇ] (ὁ δὲ Βροῦτος ὀνόματι τῶν υἱέων ἑκάτερον προσειπὼν,) [Οὐκ ἀπολογεῖσθε, ἔφη, πρὸς τοὺς ὑπηρέτας, Ὑμέτερον, εἶπεν, ἤδη καὶ τὸ λοιπὸν ἔργον. Οἱ δὲ συλλαβόντες τοὺς νεανίσκους, ῥάβδοις κατέξαινον· καὶ τῶν ἄλλων οἰκτιζομένων τοὺς πάσχοντας, ὁ πατὴρ [οὔτ᾽ ἀλλαχόσε τὰς ὄψεις ἀπήγαγεν, οὔτε μὴν οἴκτου τι] ἐνεδείξατο, [μέχρι πελέκει τὰς κεφαλὰς τῶν παίδων ἀπέκοψαν.] Τοῦτο δ᾽ [οὔτ᾽ ἐπαινεῖν, οὔτε ψέγειν] ἐστὶ ῥᾴδιον. (Ἢ γὰρ ἀρετῆς ὕψος εἰς ἀπάθειαν ἐξέστησεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, ἢ πάθος μέγεθος εἰς

5. Οὕτω δὲ πάλιν ἀρχαιρεσιῶν γενομένων, ὕπατος ἀνεδείχθη λαμπρῶς Οὐαλέριος, ἀξίαν ἀπολαβὼν τῆς προθυμίας χάριν· ἧς οἰόμενός τι δεῖν ἀπολαῦσαι τὸν Οὐινδίκιον, ἐψηφίσαντο πρῶτον ἀπελεύθερον ἐκεῖνον ἐν τῇ Ρώμῃ γενέσθαι πολίτην, καὶ φέρειν ψῆφον, ᾗ βούλοιτο φρατρίᾳ προσνεμηθέντα· τοῖς ἄλλοις ἀπελευθέροις ὀψὲ, καὶ μετὰ πολὺν χρόνον ἐξουσίαν ψήφου δημαγωγῶν ἔδωκεν Ἄππιος· ἡ δὲ παντελὴς ἀπελευθέρωσις ἄχρι νῦν Οὐινδίκτα λέγεται, δι' ἐκεῖνον, ὥς φασι, τὸν Οὐινδίκιον. Ἐκ τούτου τὰ μὲν χρήματα τῶν βασιλέων διαρπάσαι τοῖς Ῥωμαίοις ἔδωκαν, τὴν δ' οἰκίαν κατέσκαψαν, καὶ τὴν ἔπαυλιν. Τοῦ δ' Ἀρείου πεδίου τὸ ἥδιστον ἐκέκτητο Ταρκύνιος, καὶ τοῦτο τῷ θεῷ καθιέρωσαν, ἀλλὰ συνδραμόντες ἐφόρουν τὰς ἀμάλλας ἐς τὸν ποταμόν· ὡς δ' αὔτως, καὶ τὰ δένδρα κόπτοντες ἐνέβαλον, ἀργὸν παντάπασι τὸ χωρίον ἀνιέντες τῷ θεῷ καὶ ἄκαρπον. Ὠθουμένων δὲ πολλῶν ἐπ' ἀλλήλοις καὶ ἀθρόων, ὑπήγαγεν ὁ ῥοῦς οὐ πολὺν τόπον, ἀλλ' ὅπου τὰ πρῶτα συνενεχθέντα καὶ περιπεσόντα τοῖς στερεοῖς ὑπέστη. Τῶν δ' ἐπιφερομένων διέξοδον οὐκ ἐχόντων, ἀλλ' ἐνισχομένων, καὶ περιπλεκομένων, ἐλάμβανεν ἡ σύμπηξις ἰσχὺν καὶ ῥίζωσιν αὐξανομένην ὑπὸ τοῦ ῥεύματος. Ἰλύν τε γὰρ ἐπήγαγε πολλὴν, ἣ προσισταμένη τροφὴν παρεῖχεν ἅμα καὶ κόλλησιν, αἵ τε πληγαὶ σάλον οὐκ ἐποίουν, ἀλλὰ μαλακῶς πιέζουσαι συνήλαυνον ἐς ταυτὸ πάντα συνέπλαττον· ὑπὸ δὲ μεγέθους, καὶ στάσεως, ἕτερον αὐτῷ μέγεθος ἐκτᾶτο, καὶ χώραν ἀναδεχομένην τὰ πλεῖστα τῶν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ καταφερομένων. Τοῦτο νῦν νῆσός ἐστιν ἱερὰ κατὰ τὴν πόλιν· ἔχει δὲ ναοὺς θεῶν, καὶ περιπάτους, καλεῖται δὲ τῇ Λατίνων φωνῇ, Μέση δυοῖν γεφυρῶν. Ἔνιοι δὲ τοῦτο συμπεσεῖν ἱστοροῦσιν, οὐχ ὅτε Ταρκυνίου καθιερώθη

Habitis itaque iterum comitiis; Valerius magnifice est Consul renuntiatus: hoc pacto ratus Populus, pro egregia illius voluntate ei referre gratiam: cujus hic, Vindicio ducens deberi partem, tulit ad populum, ut primus ille libertus civitate donaretur, & in qua vellet adscriptus Tribu, suffragium ferret. Aliis libertis serò diuque post, per popularem ambitionem, jus ferendi suffragii Appius dedit: atque ex hujus nomine Vindicii, qui solida libertate fuit donatus, Vindicta dicitur manumissus. Inde bona Regum diripienda plebi dedere: domum Regiam & atrium solo æquarunt. Amœnissimam Campi Martii partem possidebat Tarquinius, quam Marti consecraverunt. Forte ibi tum messis erat, jacebantque adhuc manipuli: eamque frugem, quia ob consecrationem, religiosum erat triturare & consumere, magna vis hominum in fluvium projecit, mox arboris cæsas eodem congessit, planeque incultum agrum, & otiosum Deo reliquerunt. Quum multa autem confestim coacervarentur, amne non longe delata sunt, sed quo primi acervi in vadis hæsitantes, consedere. Quia verò aggestæ materiæ transitus non patebat, sed implicabatur & illigabatur, compages vinculum & soliditatem auctam ab unda accepit: limum enim invexit affatim, cujus adjectio, incrementum pariter & firmitatem præbuit. Neque enim appulsus ejus commovit quidquam, imo molliter premendo coegit omnia constrinxitque: ob eāque amplitudinem & firmitatem, major ei in dies facta accessio est, & adjectum spatiū, quod eorum accepit plurima, quæ amne deferebantur. Insula ea sacra nunc est in Urbe, in qua Templa Deorum sunt, & deambula-

DIO APUD ZONARAM.

εἰς ἀναλγησίαν· οὐδέτερον δὲ μικρὸν, οὐδ' ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἢ θεῖον, ἢ θηριῶδες.] Οὕτω δὲ τούτων θανόντων, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, συνωμοτῶν ψῆφον ἐνεγκεῖν ὁ Βροῦτος ἀπῃτεῖτο· ὁ δὲ [τοῖς μὲν υἱοῖν, εἶπεν, ἱκανὸς ἀποχρῶν εἰμι δικαστής· περὶ δὲ τῶν ἄλλων, τοῖς πολίταις ἐλευθέροις οὖσι, τὴν ψῆφον] παραχωρῶ. [Ψήφου τοίνυν δοθείσης, πάντες ἐπελεκίσθησαν.] Ἦσαν δὲ τούτων τινὲς τῷ Κολλατίνῳ προσήκοντες, δι' οὓς καὶ ὠργίζετο· ὅθεν ὁ Βροῦτος οὕτω κατ' αὐτοῦ τὸν δῆμον παρώξυνεν, ὡς μικροῦ δεῖν, καὶ αὐτοχειρίᾳ αὐτὸν ἀνελεῖν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησαν, τὴν δ' ἀρχὴν ἠνάγκασαν αὐτὸν ἀπειπεῖν, Εἵλοντο δ' ἀντ' ἐκείνου συνάρχοντα Πόπλιον Οὐαλλέριον, ὃς Ποπλικόλας προσωνο-

mnes in ejus animo oppressit, aut calamitatis magnitudo ei stuporem attulit. Neutrum verò exiguum est, aut humanum, sed aut divinitatis, aut belluinæ immanitatis. His interfectis, a Bruto postulatum est, ut de cæteris quoque pronunciaret. Ad quæ ille: *Liberis*, inquit, *meis idoneus fui judex; de cæteris verò civibus, jam liberis suffragia ferenda permitto*. Sententiis latis, omnes securi sunt percussi, atque inter aliqs cognati aliquot Collatini: ob quos quū irasceretur populi a Bruto cōcitati, manibus pene discerptus esset. Magistratus ei est abrogatus, P. Valerio successore dato, cui a cultu & observantia populi, Publicolæ cognomentum fuit:

ADMONITIO.

Aut Dio hic aliqua mutavit, aliqua addidit Plutarchianis, aut in integriores Plutarchi Codices incidit, in quibus hæc ita erant, ut habet Zonaras. Hic enim, qui fidus pedissequus est Dionis, tanta non ausus esset, vel suo Marte commentus esset. Nempe non postulatio Populi Romani: non responsio Bruti, non cognatorum additio Collatini, hujusque magnum vitæ discrimen, Bruto Populi impulsore, ob iram necis cognatorum. (Livius equidem hæc non habet) modò in Plutarcho leguntur, sed apud Zonaram e Dione.

bulationes: & Latina voce inter duos Pontes appellatur. Alii hoc accidisse ferût, non quũ Tarquinii Campus consecraretur, verum postea, quũ alium illi vicinum fundum Tarquinia dedicaret. Virgo hæc Tarquinia, Vestaliũ una fuit: quãobrẽ magnos est assecuta honores; inter quos fuit dictio testimonii, quũ inter fœminas obtinuit sola: nam jus nubendi ei plebiscito concessũ, non usurpavit. Hæc autem ita gesta esse fabulantur.

Tarquinium, ubi vidit ad reciperandum regnum, viam obseptam dolo, Tusci prompto animo receperunt, eumque ingenti manu reducere instíterunt. Adversus eos autem Romani Consules, Legiones eduxerũt, aciemque in locis sacris instruxerunt; quorum alterum, Arsiam Sylvam, alterum Æsuvia prata vocant. Quumque jam ad manus esset ventum, Tarquinii filius Aruns, & Romanus Consul Brutus, haud fortuito occursu, sed odio inter se mutuo & ira inflammati; hic tanquam in Tyrannum & hostem Patriæ, ad pœnas ille expetendas exsilii sui, calcaribus infesti concitant equos. Qui ira magis, quam consilio occurrentes, suique protegendi immemores, simul cecidere. Tamque acris prolusionis, non habuit certamen exitum meliorem; sed magna edita utrinque strage tempestas diremit acies. Æstuabat autem tunc Valerius, quod pugnæ eventum ignoraret, & milites cerneret, tam cæde suorum perculsos, quam hostium erectos: adeo indiscreta & compar strages, ob multitudinem fuit. Verumtamen aspectus ex propinquo funerum suorum, ostendebat utrisque, magis cladem, quam victoriam conjectura, hostium. Superveniente nocte, qualem a tam cruenta pugna verisimile est; quum castra teneret silentium, perhibẽt concussum lucum fuisse, atque ex eo ingentem editam vocem; Uno plus Hetruscorum, quam Romanorum in acie cecidisse. Fuit ea vox haud dubie divina: siquidem illicò ab ea arrectis & sublatis Romanorum animis, castra personarunt: Hetrusci verò perculsi terrore, atque attoniti castra deseruerunt, atque dilapsi omnes pene sunt. Moratores paulo minus quinque millia Romani adorti ceperunt, prædamque diripuere. Inito numero cæsorum, inventi ex parte hostium trecenti supra undecim millia; totidem, uno minus, ex parte Romanorum. Pugnatum, ajunt, pridie Cal. Martias.

Valerius inde, Consulum primus, triumphans, quadriga urbem iniit: quæ res augustam speciem & magnificam, non odio-

θη τὸ πεδίον, ἀλλὰ χρόνοις ὕστερον ἄλλο χωρίον ὁμοροῦν ἐκείνῳ Ταρκυνίας ἀνείσης. Ἡ δὲ Ταρκυνία, παρθένος ἦν ἱέρεια, μία τῶν Ἑστιάδων· ἔσχε δὲ τιμὰς ἀντὶ τούτου μεγάλας, ἐν αἷς ἦν καὶ τὸ μαρτυρίαν αὐτῆς δέχεσθαι μόνης γυναικῶν, τὸ δ' ἐξεῖναι γαμεῖσθαι ψηφισαμένων, οὐ προσεδέξατο· καὶ ταῦτα μὲν οὕτω γενέσθαι μυθολογοῦσι.

6. Ταρκύνιον δὲ τὴν ἐκ προδοσίας ἀπογνόντα τῆς ἀρχῆς ἀνάληψιν, ἐδέξαντο Τυρρηνοὶ προθύμως, καὶ μεγάλῃ δυνάμει κατῆγον· ἀντεξῆγον δὲ τοὺς Ῥωμαίους οἱ ὕπατοι, καὶ παρετάξαντο ἐν χωρίοις ἱεροῖς, ὧν τὸ μὲν, Οὔρσον ἄλσος, τὸ δὲ Αἰσούιον λειμῶνα προσαγορεύουσιν. Ἀρχομένων δὲ αὐτῶν συνάγειν ἐς χεῖρας, Ἄρρων ὁ Ταρκυνίου παῖς, καὶ Βροῦτος ὁ Ῥωμαίων ὕπατος, οὐ κατὰ τύχην ἀλλήλοις περιπεσόντες, ἀλλ' ὑπ' ἔχθους καὶ ὀργῆς, ὁ μὲν ὡς ἐπὶ τύραννον, καὶ πολέμιον τῆς πατρίδος, ὁ δὲ τῆς φυγῆς ἀμυνόμενος, ὥρμησαν ὁμόσε τοῖς ἵπποις· θυμῷ δὲ μᾶλλον, ἢ λογισμῷ προσμίξαντες, ἠφείδησαν αὐτῶν, καὶ συναπέθανον ἀλλήλοις. Οὕτω δὲ δεινοῦ γενομένου τοῦ προαγῶνος, οὐκ ἔσχεν ὁ ἀγὼν τέλος ἐπιεικέστερον, ἀλλὰ καὶ δράσαντες ἴσα καὶ παθόντες οἱ στρατοὶ, διεκρίθησαν ὑπὸ χειμῶνος. Ἦν οὖν ἐν ἀπόροις ὁ Οὐαλέριος, οὐκ εἰδὼς τὸ τῆς μάχης πέρας, ἀλλὰ τοὺς στρατιώτας ὁρῶν, τοὺς μὲν αὐτῶν νεκροῖς ἀθυμοῦντας, ἐπαιρομένους δὲ τοῖς τῶν πολεμίων· οὕτως ἄκριτος ἦν καὶ παράλληλος ὑπὸ πλήθους ὁ φόνος. Οὐ μὴν ἀλλ' ἑκατέροις ἐγγύθεν ὁρώμενα τὰ οἰκεῖα μᾶλλον ἐβεβαίου τὴν ἧτταν, ἢ τὴν νίκην εἰκαζόμενα τὰ τῶν πολεμίων. Ἐπελθούσης δὲ νυκτὸς, οἷα εἰκὸς οὕτω μεμαχημένοις, καὶ γενομένων ἐν ἡσυχίᾳ τῶν στρατοπέδων, λέγουσι σεισθῆναι τὸ ἄλσος· ἐκ δ' αὐτοῦ φωνὴν ἐκπεσεῖν μεγάλην, φράζουσαν, ὡς ἑνὶ πλείους ἐν τῇ μάχῃ τεθνήκασι Τυρρηνῶν, ἢ Ῥωμαίων. Ἦν δ' ἄρα θεῖόν τι τὸ φθεγξάμενον· εὐθύς τι γὰρ ὑπ' αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἀλαλάξαι παρέστη μέγα καὶ θαρραλέον· οἱ δὲ Τυρρηνοὶ, περίφοβοι γενόμενοι καὶ συνταραχθέντες, ἐξέπεσον ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ διεσπάρησαν οἱ πλεῖστοι· τοὺς δὲ καταλειφθέντας ὀλίγῳ πεντακισχιλίων ἐλάττους ἐπελθόντες εἷλον οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τἄλλα διήρπασαν· οἱ δὲ νεκροὶ διαριθμηθέντες, εὑρέθησαν τριακόσιοι μὲν ἐπὶ χιλίοις καὶ μυρίοις οἱ τῶν πολεμίων· οἱ δὲ Ῥωμαίων, παρ' ἕνα τοσοῦτο. Ταύτην τὴν λέγουσι γενέσθαι πρὸ μιᾶς Καλανδῶν Μαρτίου.

7. Ἐθριάμβευσε δ' ἀπ' αὐτῆς Οὐαλέριος, εἰσελάσας τεθρίππῳ πρῶτος ὑπάτων. καὶ τὸ πρᾶγμα σεμνὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ παρέσχεν ὄψιν, οὐκ ἐ-

πίφθονον, οὐδ' ἀνιάσασαν, ὥς ἔνιοι λέγουσι, τοὺς ὁρῶντας. οὐ γὰρ ἂν ἔσχε ζῆλον τοσοῦτον, οὐδὲ φιλοτιμίαν ἐς ἔτη πάμπολλα διαμένουσαν. Ἀπεδέξαντο δὲ τοῦ Οὐαλερίου, καὶ τὰς ἐς τὸν συνάρχοντα τιμάς, ἃς ἐκκομιζόμενον, κ̓ θαπτόμενον ἐκόσμησε· καὶ λόγον ἐπ' αὐτῷ διεξῆλθεν ἐπιτάφιον, ὃς οὕτως ὑπὸ Ῥωμαίων ἠγαπήθη, καὶ τοσαύτην ἔσχε χάριν, ὥστε πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς καὶ μεγάλοις ὑπάρχειν, ἐξ ἐκείνου τελευτήσασι, ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἐγκωμιάζεσθαι. Λέγεται δὲ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιταφίων ἐκεῖνος γενέσθαι πρεσβύτερος· εἴ γε μὴ καὶ τοῦτο Σόλωνός ἐστιν, ὡς Ἀναξιμένης ὁ ῥήτωρ ἱστόρηκεν. Ἀλλὰ δι' ἐκεῖνα μᾶλλον ἤχθοντο τῷ Οὐαλερίῳ καὶ προσέκρουον, ὅτι Βροῦτος μέν, ὃν πατέρα τῆς ἐλευθερίας ἐνόμιζεν ὁ δῆμος, οὐκ ἠξίωσε μόνος ἄρχειν, ἀλλὰ καὶ πρῶτον αὐτῷ συνάρχοντα προσείλετο καὶ δεύτερον· οὑτοσὶ δ' ἔφασαν, ἐς αὑτὸν ἅπαντα συνενεγκάμενος, οὐκ ἔστι τῆς Βρούτου κληρονόμος ὑπατείας, μηδ' αὐτῷ προσηκούσης, ἀλλὰ τῆς Ταρκυνίου τυραννίδος· καί τοι δεῖ, λόγῳ μὲν Βροῦτον ἐγκωμιάζειν, ἔργῳ δὲ μιμεῖσθαι Ταρκύνιον, ὑπὸ ῥάβδοις ὁμοῦ πάσαις, καὶ πελέκεσι κατιόντα μόνον, ἐξ οἰκίας τοσαύτης τὸ μέγεθος ὅσην οὐ καθεῖλε τὴν τοῦ βασιλέως; Καὶ γὰρ ὄντως Οὐαλέριος ᾤκει τραγικώτερον ὑπὸ τὴν καλουμένην Οὐελίαν, οἰκίαν, ἐπικρεμαμένην τῇ ἀγορᾷ, κ̓ καθορῶσαν ἐξ ὕψους ἅπαντα· δυσπρόσοδον δὲ πελάσαι, καὶ χαλεπὴν

sam præbuit, neque odiosam spectatoribus. Neque enim tanta id factum consecuta æmulatio esset, neque per multos annos duravit ambitio. Gratus etiam ad populum, honos collegæ habitus fuit; quo exsequias ejus & funus decoravit Valerius, in cujus laudem, orationem funebrem habuit. Quæ usque adeo Populo Romano placuit, tamque fuit probata; ut hujus exemplo, præclari & insignes viri, omnes vita functi a præstantissimis laudentur. Perhibent etiam hanc laudationem, orationibus funebribus fuisse Græcorum vetustiorem: nisi sane, hujus quoque rei author fuit (ut Anaximenes Orator scriptum reliquit) Solon. Cæterum ideo magis infesti erant, & incensi in Valerium, quod quem libertatis ducebat parentem Populus, Brutus; in summo Magistratu esse solus noluisset; sed primum sibi & alterum cooptasset collegam. Hic verò, inquiunt, qui in se omnem potestatem congessit, non est Bruti heres Consulatus nihil eum contingentis; cæterum Tarquinii est tyrannidis. Quid refert autem, verbis Brutum celebrare, reipsa verò imitari Tarquinium, qui cum omnibus simul fascibus, solus descendit in Forum, ex domo tam ampla, quantam, ne Regis quidem, dissipavit? Et habebat profectò Valerius superbiorem domum in Velia, quam vocant, Foro imminentem: unde in omnem partem

DIO APUD ZONARAM.

ὠνομάσθη, δηλοῖ δ' ἡ κλῆσις ἐξελληνιζομένη, Δημοκηδῆ, ἢ Δημοτικώτατον.

[Ταρκύνιος δὲ ἀπογνοὺς τὴν ἐκ προδοσίας] τῆς βασιλείας [ἀνάληψιν,] προσίεται τοῖς Τυρσηνοῖς· οἱ δὲ [δυνάμει] βαρείᾳ [κατῆγον αὐτόν· ἀντεξῆγον δὲ κ̓ τοὺς Ῥωμαίους οἱ ὕπατοι. [Ἀρχομένης] δὲ τῆς μάχης, [Ἄρρων ὁ Ταρκυνίου παῖς, κ̓ Βροῦτος ὁ Ῥωμαίων ὕπατος, ἀλλήλοις περιπεσόντες ἐμάχοντο· καὶ ἀφειδήσαντες ὑπὸ θυμοῦ ἑαυτῶν συναπέθανον.] Μεγάλης δὲ τῆς μάχης γενομένης, κ̓ πολλῶν ἑκατέρωθεν πεσόντων, [ἄκριτος ἦν] ἡ νίκη· [νυκτὸς δ' ἐπελθούσης, λέγεται σεισθῆναι τὸ ἄλσος], παρ' ᾧ ἐστρατοπεδεύοντο, [κ̓ φωνὴν ἐκπεσεῖν] ἐκεῖθεν [μεγάλην, φράζουσαν, ἑνὶ πλείους τεθνάναι Τυρρηνῶν, ἢ Ῥωμαίων.] Πτοία δ' ἐνέπεσε Τυρρηνοῖς, καὶ θορυβηθέντες [τοῦ στρατοπέδου ἐξέπεσον·] εἷλον δ' οἱ Ῥωμαῖοι] τοῦτο [καὶ διηρπάκασιν. [Ἀριθμηθέντες οἱ νεκροὶ] τῶν ἐν τῇ μάχῃ θανόντων, [εὑρέθησαν, α'] μὲν τῶν Τυρρηνῶν [ἐπὶ μυρίοις χίλιοι καὶ τριακόσιοι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παρ' ἕνα τοσοῦτοι.] Ἐθριάμβευσε δὲ Οὐαλέριος Ποπλικόλας πρῶτος ὑπατεύων. [Ὁ δὲ Ταρκύνιος (*) μετὰ τὴν μεγάλην μάχην, ἐν ᾗ καὶ τὸν υἱὸν]

fuit: quod Græcè Δημοκηδῆ vel δημοτικώτατος dicetur.

Tarquinius desperata, per proditionem, regni recuperatione, ad Tyrrhenos se contulit: a quibus cum magnis copiis reduceretur, Consules in aciem Romanos eduxerunt. Ac principio pugnæ, Aruns Tarquinii filius, & Brutus Consul Romanus, adeo infensis animis, inter se concurrerunt, ut neuter, dum hostem vulneraret, sui protegendi corporis memor, uterque ictu contrario transfigeretur. Acri orto prælio, & multis utrinque cæsis, incerta victoria fuit: sub noctem verò concusso luco, juxta quem castra erant posita, ingens vox edita est, quæ diceret, uno plus Hetruscorum cecidisse in acie, vincere bello, Romanum. Unaque cum ea voce, Romani magno & confidenti clamore sublato, terrorem incusserunt Tyrrhenis, ut per tumultum castra desererent, quæ a Romanis capta & direpta sunt. Numeratis interfectorum cadaveribus, Tyrrhenorum xi. millia ccc. sunt reperta Romanorum uno minus totidem. Valerius Publicola primus in Consulatu triumphavit. Tarquinius post magnam

ADMONITIO.

(*) Dionem, indicio est, hæc Ὁ δὲ Ταρκύνιος, & sequentia, narrasse non hic cum Zonara, sed inferius cum Plutarcho posuisse. Aliud igitur is agebat, cum tempora sic invertit & acta. Non mirum ergo si ea nos suo loco infra dabimus; modò verò, (etiam ad usum collationis) quæ idem Zonaras ibi affert; hic retrotrahimus, ab οὕτω μέν, facto initio; quæ sunt prima verba libri sequentis septimi.

tem prospectus ex edito erat; difficilis accessus, & ardui, foris: ut descendentis superba facies, & Regius pompæ esset fastus. Quantum autem referat in imperio, & magnarum rerum procuratione positum, habere aures, libere admonentibus & vera dicentibus pro assentantibus apertas, demonstravit Valerius. Nam uoi ab amicis accepit, non probari facta sua plebi; non est cum iis luctatus, neque stomachatus, sed confestim nocte adhuc, magna manu contracta fabrorum, diruit domum, & totam funditus dissipavit. Id luce populo, qui convenerat, aspiciente, memorabilis quidem visa est & rara illius viri amplitudo animi: verum doluerunt ablatam domum, atque illius amplitudinem, quæ urbi erat decori: sicut hominis per invidiam eversæ, desideraverunt. Doluerunt etiam vicem Consulis, velut penatium inopis, apud alios habitantis. Diverterat enim ad amicos Valerius, dum ei aream dedit Populus, & ædificium extruxit priore demissius, ubi nunc delubrum est, quem Vicum publicum appellant. Ut autem non se modo, sed Consulatum quoque pro terrifico placidum & gratum redderet Populo, fascibus detraxit secures: ipsos etiam ad concionem accedens depressit fasces, & Populo submisit, speciem majestatis addens Principatui Populari: idque Consules ad nostram usque memoriam observant. At non advertit multitudo, non facere illum se, ut arbitrabatur, submissiorem; sed invidiam ea moderatione depellere & imminuere; atque in tantum suas amplificare opes, quantum detrahere videbatur de licentia: coluitque libens

τὴν ἐξ ὕψους ἅπαντα· δυσπρόσοδον δὲ πελάσαι, καὶ χαλεπὴν ἔξωθεν, ὥστε καταβαίνοντος αὐτοῦ τὸ σχῆμα μετέωρον εἶναι, καὶ βασιλικὸν τῆς κομπῆς τὸν ὄγκον. Ὅσον οὖν ἐν ἀρχῇ καὶ πράγμασι μεγάλοις ἀγαθὸς ἦν ἔχειν ὦτα παῤῥησίαν ἀντὶ κολακείας προσιέμενα καὶ λόγους ἀληθεῖς ἔδειξεν. Ἀκούσας γὰρ ὅτι τοῖς πολλοῖς ἁμαρτάνειν ἐδόκει, τῶν φίλων διεξιόντων, οὐκ ἐφιλονείκησεν, οὐδ' ἠγανάκτησεν, ἀλλὰ ταχὺ πολλοὺς συναγαγὼν τεχνίτας ἔτι νυκτὸς οὔσης, κατέβαλε τὴν οἰκίαν, καὶ κατέσκαψεν ἐς ἔδαφος πᾶσαν. ὥστε μεθ' ἡμέραν τοὺς Ῥωμαίους ὁρῶντας, καὶ συνισταμένους, τοῦ μὲν ἀνδρὸς ἀγαπᾶν, καὶ θαυμάζειν τὴν μεγαλοφροσύνην, ἄχθεσθαι δὲ τῆς οἰκίας, καὶ ποθεῖν τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὥσπερ ἀνθρώπου διὰ φθόνον οὐ δικαίως καταλελυμένης, τοῦ δ' ἄρχοντος, ὥσπερ ἀνεστίου παρ' ἑτέροις οἰκοῦντος. Ἐδέχοντο γὰρ οἱ φίλοι τὸν Οὐαλέριον, ἄχρις οὗ τόπον ἔδωκεν ὁ δῆμος αὐτῷ, καὶ κατεσκεύασεν οἰκίαν ἐκείνης μετριωτέραν, ὅπου νῦν ἱερόν ἐστι Οὐῖκος πόπλικος ὀνομαζόμενον. Βουλόμενος δὲ μὴ μόνον ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀντὶ φοβερᾶς χειροήθη καὶ προσφιλῆ ποιεῖν τοῖς πολλοῖς, τούς τε πελέκεις ἀπέλυσε τῶν ῥάβδων, αὐτάς τε τὰς ῥάβδους ἐς ἐκκλησίαν παριὼν, ὑφῆκε τῷ δήμῳ, καὶ κατέκλινε, μεταποιῶν τὸ πρόσχημα τῆς δημοκρατίας· καὶ τοῦτο μέχρι νῦν διαφυλάττουσιν οἱ ἄρχοντες. Ἐλάνθανε δὲ τοὺς πολλοὺς οὐχ ἑαυτὸν, ὡς ᾤοντο, ποιοῦντα ταπεινὸν, ἀλλὰ τὸν φθόνον τῇ μετριότητι ταύτῃ καθαιρῶν καὶ κολούων· αὐτῷ δὲ προστιθεὶς τοσοῦτον μέγεθος δυνάμεως, ὅσον ἀφαιρεῖν ἐδόκει τῆς ἐξουσίας ὑποδυομένου μεθ' ἡδονῆς αὐτῷ τοῦ δήμου καὶ φέροντος ἑκουσίως· ὥστε καὶ Ποπλι-

bens

πόλας

DIO APUD ZONARAM.

gnam Tarquinium res eò denique redieruot. Illis autem pulsis, Romani, Consules, ut dictum est, creaverunt: ex quorum numero P. Valerius fuit, quartum Consul, cognomento Publicola. Qui cum sine collega magistratum gereret, Romani offensi, eum non Bruti coosulatus heredem, sed tyrannidis Tarquinii successorem esse, qui cum omoibus fascibus & securibus, ex ædibus tantis tamque splendidis prodiret, dixeruot. Etenim ædem sumptuosiorem habebat, Foro propinquam. Quo Publicola cognito, plurimis opificibus accersitis, ædes noctu destrusit atque evertit: ut Romani mane id videntes, simul & magnitudinem animi ejus mirarentur, & tantam tamque præclaram domum eversam esse dolerent. Secures quoque a fascibus removit, & fasces ipsos, cum in concioοem prodibat, populo submisit. Pecuniæ item tractationem aliis mandavit, ne Consulum per eam potentia augeretur; tunc primum Tamiis, idest Quæstoribus designatis. Ii principiò causarum Capitalium cognitioni præfuerunt; ab inquisitione veritatis, Quæsitores appellati: post etiā

νίδα.] Οὕτω μὲν οὖν τοῖς Ταρκυινίοις τὰ πράγματα ἐτελεύτησαν· ἐκείνων δ' ἐξωσθέντων τῆς βασιλείας, ὕπατοι, ὡς εἴρηται, παρὰ τῶν Ῥωμαίων ᾑρέθησαν, ὧν εἷς καὶ Πόπλιος Οὐαλέριος, ὃς τετράκις ὑπάτευσεν, ὁ καὶ Ποπλικόλας ἐπικληθείς. Οὗτος οὖν [μόνος ἄρχων], καὶ μὴ [συνάρχοντα] εἰληφὼς Ῥωμαίοις [προσέκρουσε] λέγουσι [μὴ τῆς τοῦ Βρούτου κληρόνομον ὑπατείας] εἶναι, [τῆς δὲ τοῦ Ταρκυινίου τυραννίδος] διάδοχον, [ὑπὸ ῥάβδοις ὁμοῦ πάσαις καὶ πελέκεσι] προϊόντα [ἐξ οἰκίας τοσαύτης τὸ μέγεθος] καὶ κάλλος. [Καὶ γὰρ] πολυτελεστέραν εἶχεν [οἰκίαν] ἐπικειμένην [τῇ ἀγορᾷ.] Ταῦτα ὁ Ποπλικόλας μαθὼν, [τεχνίτας πλείστους συναγαγὼν νυκτὸς κατέλαβε τὴν οἰκίαν, καὶ ταύτην κατέσκαψεν· ὥστε μεθ' ἡμέραν τοὺς Ῥωμαίους] βλέποντας τὸ γενόμενον, [τὴν μὲν τοῦ ἀνδρὸς μεγαλοφροσύνην θαυμάζειν, ἄχθεσθαι δ'] ὑπὲρ [τῆς οἰκίας, διὰ τὸ μέγεθος, καὶ τὸ κάλλος.] Καὶ τοὺς πελέκεις δὲ τῶν ῥάβδων ἀπέλυσεν, αὐτάς τε τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παριὼν, ἀφίει τῷ δήμῳ.] Καὶ τὴν τῶν χρημάτων διοίκησιν ἄλλοις ἀπένειμεν, ἵνα μὴ τούτων ἐγκρατεῖς ὄντες οἱ ὑπατεύοντες, μέγα δύνωνται, ὅ τε πρῶτον οἱ Ταμίαι γίνεσθαι ἤρξαντο, Κυαίστορας δ' ἐκάλουν αὐτούς· ὁ

Æra-

πρῶτον

κόλας ἀνηγόρευσεν αὐτόν· σημαίνει δὲ τοὔνομα, Δημοκηδῆ· καὶ τοῦτο μᾶλλον ἴσχυσε τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων, ᾧ καὶ ἡμεῖς χρησόμεθα τὸν λοιπὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς ἱστοροῦντες. Ὑπατείαν μὲν γὰρ ἔδωκε μετιέναι, καὶ παραγγέλλειν τοῖς βουλομένοις· πρὸ δὲ τῆς καταστάσεως τοῦ συνάρχοντος, οὐκ εἰδὼς τὸ γενησόμενον, ἀλλὰ δεδιὼς ἀντίπραξιν ὑπὸ φθόνου τινὸς ἢ ἀγνοίας, ἐχρήσατο τῇ μοναρχίᾳ πρὸς τὰ κάλλιστα καὶ μέγιστα τῶν πολιτευμάτων. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀνεπλήρωσε τὴν βουλὴν ὀλιγανδροῦσαν· ἐτεθνήκεισαν γὰρ οἱ μὲν ὑπὸ Ταρκυνίου πρότερον, οἱ δ' ἔναγχος ἐν τῇ μάχῃ· τοὺς δ' ἐγγραφέντας ὑπ' αὐτοῦ λέγουσιν ἑκατὸν ἑξήκοντα καὶ τέσσαρας γεγενῆσθαι.

8. Μετὰ δὲ ταῦτα νόμους ἔγραψεν, ὧν μάλιστα μὲν ἰσχυροὺς ἐποίησε τοὺς πολλούς, ὁ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν ὑπάτων τῷ φεύγοντι δίκην ἐπικαλεῖσθαι διδούς. δεύτερος, ὁ τοὺς ἀρχὴν λαβόντας, ἣν ὁ δῆμος οὐκ ἔδωκεν, ἀποθνήσκειν κελεύων· τρίτον δὲ μετὰ τούτους, ὃς ἐβοήθησε τοῖς πένησιν, ᾧ τὰ τέλη τῶν πολιτῶν ἀφεῖλε, καὶ προθυμότερον ἅπτεσθαι τῶν ἐργασιῶν ἐποίησε ἅπαντας· ὁ δὲ γραφεὶς κατὰ τῶν ἀπειθούντων τοῖς ὑπάτοις, οὐχ ἧττον ἔδοξε δημοτικὸς εἶναι, καὶ πρὸς τῶν πολλῶν μᾶλλον ἢ δυνατῶν γεγράφθαι. ζημίαν γὰρ ἀπειθείας ἔταξε βοῶν πέντε καὶ δυοῖν προβάτων ἀξίαν. Ἦν τιμὴ μὲν προβάτου ὀβολοὶ δέκα, βόος δὲ ἑκατόν· οὔπω νομίσμασι χρωμένων πολλῷ τότε Ῥωμαίων, ἀλλὰ προβατείαις, καὶ κτηνοτροφίαις εὐθηνούντων· διὰ καὶ τὰς οὐσίας ἄχρι νῦν ἀπὸ τῶν προβάτων, πεκούλια καλοῦσι· καὶ τῶν νομισμάτων τοῖς παλαιοτάτοις, βοῦν ἐπιχάραττον, ἢ πρόβατον, ἢ σῦν· ἐτίθεντο δὲ καὶ παισὶν αὐτῶν, Συΐλλους, καὶ Βουβούλκους, καὶ Καπραρίους ὀνόματα, καὶ Πορκίους· κάπρας μὲν, τὰς αἶγας, πόρκους δὲ τοὺς χοίρους ὀνομάζοντες. Οὕτω δὲ περὶ ταῦτα δημοτικὸς γενόμενος νομοθέτης, καὶ μέτριος, ἐν τῷ μετρίῳ τὴν τιμωρίαν ὑπερέτεινεν

bens eum populus, & tulit volens, ut etiam Publicolam appellaverit. Atque ex priscis ejus nominibus hoc magis invaluit; quo nos etiam in reliqua vita ejus describenda utemur. Ad Consulatus petitionem admisit quemvis. Cæterum priusquam subrogaretur sibi collega, eventus ignarus, metuensque, ne Collega ex invidia vel inscitia sibi repugnaret, solus summa potestate, ad optimas & præstantissimas actiones, usus est. Primùm, Senatum, qui fuerat ad paucitatem redactus, supplevit: nam partim Tarquinii Regno ante, partim nuper in acie occubuerunt. Quos autem Valerius adscripsit, centum sexaginta quatuor memorant fuisse.

Leges deinde tulit, ex quibus, vim Populo intendit illa de provocatione rei, adversus Consules, ad Populum: altera de sacrando capite ejus, qui magistratum, absque Populi suffragiis cepisset: mox tertia, quæ succurrit inopibus, atque ea vectigali cives sublevavit, effecitque, ut acrius incumberent opificiis. Illa porrò, quam tulit adversus eos, qui Consulibus non parerent, nihilo secius visa popularis est, atque in gratiam potius plebis, quam principum lata. Siquidem mulctam ei, qui dicto audiens non esset, quinque bobus dixit, & duabus ovibus valentem. Ovis erat decem obolis, bos centum: quod infrequens esset id temporis nummi apud Romanos usus, sed pecudibus & armentis censerentur. Unde facultates suas etiamnum a pecudibus peculium nominant. Hinc vetustissimè nummi bove, vel ove, vel sue fuere signati: filiisque suis Romani, Suillis, Bubulcis, Caprariis, Porciis nomina indebant. Quum in his legislatorem se adeo popularem præbuisset & moderatum; ea in moderatione, pœnam supra modum intendit. Tulit enim legem, de interficiendo, in dicta caussa, eo, qui

DIO APUD ZONARAM.

πρῶτον μὲν τὰς θανασίμους δίκας ἐδίκαζον, ὅθεν καὶ τὴν προσηγορίαν ταύτην διὰ τὰς ἀνακρίσεις ἐσχήκασι, καὶ διὰ τὴν τῆς ἀληθείας τῆς ἐκ τῶν ἀνακρίσεων ζήτησιν· ὕστερον δὲ καὶ τὴν τῶν κοινῶν χρημάτων διοίκησιν ἔλαχον, καὶ Ταμίαι προσωνομάσθησαν. Μετὰ ταῦτα δ' ἑτέροις μὲν ἐπετράπη τὰ δικαστήρια· ἐκεῖνοι δὲ τῶν χρημάτων ἦσαν διοικηταί. [Ἀπέδειξε δὲ ἑαυτῷ συνάρχοντα τὸν τῆς Λουκρητίας πατέρα Λουκρήτιον·] ταχὺ δὲ τούτου θανόντος, [ᾑρέθη Μάρκος Ὡράτιος συνάρχειν] αὐτῷ τὸν ὑπόλοιπον καιρὸν [τοῦ ἐνιαυτοῦ.] υἱὸν]

Ærario sunt præfecti; judiciis, aliorum veræ commissis. Collegam sibi asciviт Lucretiæ patrem Lucretium. Quo brevi mortuo, M. Horatius in illius locum suffectus, reliquum tempus Consul fuit. Publicola rursus Consul factus, collegam habuit T. Lucretium. Deinde, cum Sabini in agrum Romanum duxissent exercitum, Consul designatus est M. Valerius Publicolæ frater, & Postumius Tubertus. Sed cum res belli consilio, & præsentia Publicolæ gererentur, M.

NOTAE.

Dio hic aliquid Plutarchianis addidit, & mutavit, ut ex hoc Textu patet. Sed de legibus his Publicolæ, meminerit de more Jurisconsultus oportet Dio: quas tamen turpiter Zonaras omisit.

qui Regni occupandi iniisset cōsilium, percussori impunitatem dedit, si indicia sceleris demonstrasset. Quia enim qui res molitur tantas, facere non possit, ut omnes fallat: fieri autem possit, ut qui non fefellerit, judicia antevertat potentia opprimere cognitionis, quam eripit scelus; anticipandæ ei, cui facultas esset, jus fuit, adversus sceleratos. Jam lex etiam de Quæstoribus habuit commēdationem. Quum enim esset ad bellum collatione stipendii opus, pro civium facultatibus; quod pecuniam neque tractare ipse vellet, neque permittere amicis, nec verò, ut in terra privata, omnino pecunia publica deferretur, attribuit ærario Templum Saturni: quo, ad nostram usque ætatem, utuntur: populoque concessit, ut duos Quæstores crearet. Creati primi P. Veturius, & M. Minutius. Ingens vis est pecuniæ coacta. Censiti fuerunt centum triginta millia. Orbis viduisque gratia facta est, tributi pendendi.

His dispensatis collegā subrogavit, Lucretiæ patrē Lucretiū: cui majori natu, priorē locum concedens, fasces tradidit: indeque hæc prærogativa, hucusque grandioribus ætate, est conservata. Quo intra paucos dies defuncto, comitiis iterum habitis, suffectus est M. Horatius, atque hic reliquum anni collega Publicolæ fuit. At Tarquinio alterum bellum Populo Romano ex Hetruria movente; fama est magnum factum portentum. Ædem Jovis in Capitolio, dum regnaret adhuc (quum tantum non consummasset) Tarquinius, oraculo monitus, (an suo ipsius forte consilio) currum figlinum Thuscis opificibus Vejentibus, imponendum fastigio locavit: post, aliquanto, Regno est exactus. Ea quadriga quum Thusci figuratam immisissent in fornacem, quod lutum solet, in fornace nō spissata est, neque resoluto humore adstricta: sed exsurrexit, & crevit: atque in tantam molem, tamque solidam & firmam evasit, ut fornacis ablato culmine, & parietibus dejectis, ægre educeretur. Id quia vatibus visum est, cælestis felicitatis & potentiæ prodigium; penes quos ea quadriga foret; statuerunt, repetentibus Romanis non eam tradere Vejentes, ac tantum responderunt, ad Tarquinium quadrigam, non ad Tarquinii spectare expulsores. Mox ludis Circensibus, quum spectaculum aliàs ageretur, assueta solemnitate, victricem quadrigam agitator coronatus sensim exigebat Circo. Ibi equi ab nulla consternati evidenti causa, sed ex nescio qua divina incitatione, vel casu, effu-

νιν. Ἔγραψε γὰρ νόμον, ἄνευ κρίσεως κτεῖναι διδόντα τὸν βουλόμενον τυραννεῖν· κτείναντα δὲ φόνου καθαρὸν ἐποίησεν, εἰ παράσχοιτο τοῦ ἀδικήματος τοὺς ἐλέγχους. Ἐπεὶ γὰρ οὐ δυνατὸν ἐπιχειροῦντα τηλικούτοις λαθεῖν ἅπαντας, οὐκ ἀδύνατον δὲ τὸ μὴ λαθόντα τοῦ κριθῆναι φθάσαι κρείττονα γενόμενον, ἣν ἀναιρεῖ τὸ ἀδίκημα κρίσιν, προλαβεῖν ἔδωκε τῷ δυναμένῳ κατὰ τοῦ ἀδικοῦντος. Ἐπῃνέθη δὲ καὶ διὰ τὸν ταμιευτικὸν νόμον. Ἐπεὶ γὰρ ἔδει χρήματα ἐς τὸν πόλεμον εἰσενεγκεῖν ἀπὸ τῶν οὐσιῶν τοὺς πολίτας, οὔτ' αὐτὸς ἅψασθαι τῆς οἰκονομίας, οὔτε φίλους ἐᾶσαι βουλόμενος, οὐδ' ὅλως ἐς οἶκον ἰδιώτου παρελθεῖν δημόσια χρήματα; Ταμιεῖον μὲν ἀπέδειξε τὸν τοῦ Κρόνου ναὸν, ᾧ μέχρι νῦν χρώμενοι διατελοῦσι. Ταμίας δὲ τῷ δήμῳ δύο τῶν νέων ἔδωκεν ἀποδεῖξαι, καὶ ἀπεδείχθησαν οἱ πρῶτοι, Πόπλιος Οὐετούριος, καὶ Μινούκιος Μάρκος, καὶ χρήματα συνήχθη πολλά· τρισκαίδεκα γὰρ ἀπεγράψαντο μυριάδας ὀρφανοῖς παισὶ καὶ χήραις γυναιξὶν ἀνεθείσης τῆς εἰσφορᾶς.

9. Ταῦτα δὲ διοικήσας, ἀπέδειξεν ἑαυτῷ συνάρχοντα τὸν τῆς Λουκρητίας πατέρα, Λουκρήτιον· ᾧ τῆς ἡγεμονικωτέρας ἐξιστάμενος ὅτι πρεσβυτέρῳ τάξεως, παρέδωκε τοὺς καλουμένους φάσκης· καὶ τοῦτο διέμεινεν ἐς ἡμᾶς, τὸ πρεσβεῖον ἀπ' ἐκείνου τοῖς γεραιτέροις φυλαττόμενον. Ἐπεὶ δ' ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον ἐτελεύτησεν ὁ Λουκρήτιος, πάλιν ἀρχαιρεσιῶν γενομένων, ᾑρέθη Μάρκος Ὡράτιος, καὶ συνῆρχε τῷ Ποπλικόλᾳ τὸν ὑπολειπόμενον χρόνον τοῦ ἐνιαυτοῦ. Ταρκυνίου δὲ Ῥωμαίοις δεύτερον πόλεμον ἐν Τυῤῥηνίᾳ κινοῦντος, μέγα σημεῖον λέγεται γενέσθαι. Βασιλεύων γὰρ ἔτι, καὶ τὸν νεὼν τοῦ Καπιτολίου Διὸς ἔχων ὁ Ταρκύνιος, ὅσον οὔπω συντετελεσμένον, εἴτε μαντείας γενομένης, εἴτ' αὐτῷ δόξαν ἄλλως ἅρμα κατὰ κορυφὴν ἐπιστῆσαι κεραμεοῦν, ἐξέδωκε Τυῤῥηνοῖς τισιν ἐξ Οὐηΐων δημιουργοῖς: εἶτ' ὀλίγον ὕστερον ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς. Τῶν δὲ Τυῤῥηνῶν διαπεπλασμένον τὸ τέθριππον ἐμβαλλόντων ἐς κάμινον, οὐκ ἔπαθεν ἃ προσῆκε πάσχειν πηλὸν ἐν πυρὶ πυκνοῦσθαι καὶ συνιζάνειν, ἐκτηκομένης τῆς ὑγρότητος, ἀλλ' ἐξέστη καὶ ᾤδησε· καὶ μέγεθος ἔσχεν ἅμα ῥώμῃ καὶ σκληρότητι τοσοῦτον, ὥστε μόλις ἐξαιρεθῆναι τὴν ὀροφὴν ἀποσκευασαμένων τῆς καμίνου, καὶ τῶν τειχῶν περιαιρεθέντων. Ὡς οὖν ἔδοξεν τοῖς μάντεσι θεῖον εἶναι σημεῖον εὐτυχίας καὶ δυνάμεως παρ' οἷς ἔσοιτο τὸ τέθριππον, ἔγνωσαν οἱ Οὐήϊοι μὴ προέσθαι τοῖς Ῥωμαίοις ἀπαιτοῦσι, καὶ ἀπεκρίναντο, τοῦτο Ταρκυνίῳ, οὐ τοῖς Ταρκύνιον ἐκβαλοῦσι, προσήκειν. Ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις ἦσαν ἵππων ἀγῶνες αὐτοῖς, καὶ τὰ μὲν ἄλλα θέαν καὶ σπουδὴν εἰωθυῖαν παρεῖχε· τὸ δὲ νικῆσαν τέθριππον, ὁ μὲν ἡ-

νίοχος ἐξήλασε τοῦ ἱπποδρόμου σχεδὸν ἐσεφανωμένος, οἱ δ' ἵπποι πτοηθέντες ἀπ' οὐδεμιᾶς ἐμφανοῦς προφάσεως, ἀλλὰ κατά τι δαιμόνιον ἢ τύχην, ἵεντο παντὶ τάχει πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἔχοντες τὸν ἡνίοχον. Ὡς δ' οὐδὲν ἦν ἔργον αὐτοῦ κατατείνοντος, οὐδὲ προσηγοροῦντος, ἀλλ' ἥρπαστο, δόντα τῇ ῥύμῃ, καὶ φερόμενον, ἄχρις οὗ τῷ Καπιτωλίῳ προσμίξαντες, ἐξέβαλον αὐτὸν ἐνταῦθα περὶ τὴν πύλην, ἣν νῦν Ῥατουμέναν καλοῦσι. Γενομένου δὲ τούτου, θαυμάσαντες οἱ Οὐήιοι καὶ φοβηθέντες, ὑπετρέψαντο ἅρμα ἀποδοῦναι τοῖς τεχνίταις· τὸν δὲ νεὼν τοῦ Καπιτωλίου Διὸς εὔξατο μὲν ἀναθήσειν Ταρκύνιος ὁ Δημαράτου πολεμῶν Σαβίνοις· ᾠκοδόμησε δὲ Ταρκύνιος ὁ Σούπερβος υἱὸς ὢν, ἢ υἱωνὸς τοῦ εὐξαμένου· καθιερῶσαι δὲ οὐκ ἔφθασεν, ἀλλὰ μικρὸν ἀπελείπετο τοῦ τέλος ἔχειν ὅτε Ταρκύνιος ἐξέπιπτεν. Ὡς οὖν ἀπείργαστο τελέως, καὶ τὸν προσήκοντα κόσμον ἀπεῖχεν, ἦν τῷ Ποπλικόλᾳ φιλοτιμία πρὸς τὴν καθιέρωσιν· ἐφθόνουν δὲ πολλοὶ τῶν δυνατῶν, καὶ ἤχθοντο ταῖς μὲν ἄλλαις τιμαῖς ἧττον, ἃς νομοθετῶν καὶ στρατηγῶν ἐκ προσηκόντων ἔσχε· ταύτην δ' οὖσαν ἀλλοτρίαν οὐκ ᾤοντο δεῖν αὐτῷ προσγενέσθαι, καὶ τὸν Ὡράτιον προετρέποντο καὶ παρώξυνον ἀντιποιεῖσθαι τῆς καθιερώσεως.

10. Γενομένης οὖν τῷ Ποπλικόλᾳ στρατείας ἀναγκαίας, ψηφισάμενοι τὸν Ὡράτιον καθιεροῦν ἀνῆγον ἐς τὸ Καπιτώλιον, ὡς οὐκ ἂν ἐκείνου περιγενόμενοι παρόντος. Ἔνιοι δέ φασιν, κλήρῳ τῶν ὑπάτων λαχεῖν ἐκεῖνον ἐπὶ τὴν στρατείαν ἄκοντα, τοῦτον δ' ἐπὶ τὴν καθιέρωσιν· ἔξεστι δὲ περὶ τούτων, ἀξέχει εἰκάζειν τοῖς πραχθεῖσι περὶ τὴν καθιέρωσιν. Εἰδοῖς οὖν Σεπτεμβρίαις, ὃ συντυγχάνει περὶ τὴν πανσέληνον μάλιστα τοῦ Μεταγειτνιῶνος, ἠθροισμένων ἁπάντων ἐς τὸ Καπιτώλιον, ὁ μὲν Ὡράτιος, σιωπῆς γενομένης τά τ' ἄλλα δράσας, καὶ τῶν θυρῶν ἁψάμενος, ὥσπερ ἔθος ἐστὶν, ἐπεφθέγγετο τὰς νενομισμένας ἐπὶ τῇ καθιερώσει φωνάς· ὁ δ' ἀδελφὸς τοῦ Ποπλικόλα Μάρκος, ἐκ πολλοῦ παρὰ τὰς θύρας ὑφεστὼς, καὶ παραφυλάττων τὸν καιρὸν, Ὡ' ὕπατε

fuso cursu Romam, rapto secum agitatore contenderunt. Nec quidquam adducendis habenis, vel demulcendis profecit equis; verùm arripuerunt vi victum & ablatum, dum juxta Capitolium ad portam, quam nunc Ratumenam vocant, eum effuderunt. Quo facto Vejentes obstupefacti, metuque perculsi, permiserunt artificibus, ut currum, restituerent. Templum Jovis Capitolini; Tarquinius (ut diximus) Demarati filius, in bello quod gessit cum Sabinis, voverat. Id Tarquinius, ejus qui voverat, filius vel nepos, exstruxit: non dedicavit tamen, sed erat pene absolutum, quum Roma pelleretur. Ut jam undequaque perfectum, & decenti specie fuit exstructum, affectavit id Publicola dedicare. Cæterum æmulati ex primoribus multi, minus quidem cæteris ejus honoribus, quos ex promulgatis legibus, & bellis perpetratis, fuerat merito consecutus, verum alienum hunc non duxerunt ei tribuendum; hortatique sunt, ac stimularunt Horatium, dedicationem hanc ur ambiret.

Quum autem Publicolæ necessitas urgeret expeditionis; concessa ex plebiscito Horatio dedicatio est: eumque duxerunt in Capitolium, tamquam non futuri superiores, si præsens ille esset. Alia fama est, fortitis Consulibus, Publicolæ provinciam invito evenisse, alteri dedicationem. Nam quid hujus rei fuerit, conjicias licet ex gestis in dedicatione idibus Septembribus, (quod tempus incidit potissimum, in plenilunium mensis, quem vocant Athenienses Metagitniona,) quum in Capitolium omnes convenissent, dum Horatius silentio facto, & reliquis perpetratis, postem de more tenens, effatur solemnem dedicationis precationẽ: Marcus Publicolæ frater, qui diu ostio astiterat,

DIO APUD CONST. AUG. PORPHYR.

ὅτι, τὸν τοῦ Διὸς νεὼν ἱδρύσεν ἐπὶ [κλήρῳ] ὁ Ὡράτιος], καὶ ... τοῦ Οὐαλερίου, ... αὐτοῦ τεθνηκέναι φήσαντος, καὶ τοῦτο παρ' αὐτὴν αὐτῷ τὴν ἱερουργίαν ἀγγελθῆναι, παρασκευάσαντος· ἵν' ὑπό τε τοῦ πάθους, καὶ ὅτι οὐδ' ἄλλως ὅσιον ἦν ἐν πένθει τινὰ ὄντα ἱεροποιεῖν, παραχωρήσειεν οἱ τῆς τοῦ ἔργου ἱδρύσεως. ἐκεῖνος γὰρ οὐκ ἠπίστησε μὲν τῷ

M. Horatius Consul, cui id forte obvenerat, Templum Jovis Capitolini dedicavit, tametsi Valerius Collega, mortuum ei filium esse dixisset, ut que inter ipsam Deorum precationem, id ei nunciaretur, præparasset: eo consilio, ut ille ob eum casum dolore commotus & alioqui nefas erat, funesta familia Diis sacrificare) dedicatione operis sibi cederet. Sed

A D M O N I T I O.

Ita (apud Valesium, Excerptorum pag. 577.) hæc narrat Dio, qui etsi hic Plutarchi sententiam retinuerit, ejus tamen verba non exscribit. Sane verò quod in sua versione Valesius addit, Valerium fuisse col-

te rat, captans occasionem: Filius tuus, Cōsul, inquit, in castris ex morbo periit. Torsit id omnes assistentes; at Horatius nihil commotus, sed tantum fatus: Cadaver, quo vultis, efferte; ego luctum non accipio, reliquam dedicationem peregit. Is nuntius verus non erat, sed ut averteret Horatium, fuerat Marcus eum ementitus. Memorabilis viri illius constantia, sive dolum momento intellexit; sive mentio quamvis fidem habuerit; non fuit tamen permotus: Sane dicitur, in fundamenta impendisse Tarquinius quadraginta millia pondo argenti. Cæterum de his satis.

Tarquinius a magno illo conflictu, quo filium, qui solus fuerat cum Bruto congressus, amiserat, Clusium supplex ad Claram Porsenam perfugit, virum maxima potentia, inter Reges Italicos, subnixum, & humanum, uti habebatur, magnanimumque. Hic auxilium ei pollicitus est; ac primum per legatos a Romanis, ut reciperent Tarquinium, postulavit. Quod ubi abnuit Populus, indicto ei bello, & quo tempore in quem-

ὕπατε; εἶπεν, ὁ υἱός σου τέθνηκεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ νοσήσας. Τοῦτο πάντας ἠνίασε τοὺς ἀκούσαντας· ὁ δ' Ὡράτιος οὐδὲν διαταραχθεὶς, ἀλλ' ἢ τοσοῦτον μόνον εἰπών, Ῥίψατε τοίνυν τὸν νεκρὸν, ὅπου βούλεσθε· ἐγὼ γὰρ οὐ προσίεμαι τὸ πένθος· ἐπέρανε τὴν λοιπὴν καθιέρωσιν. Ἦν δὲ τὸ προσηγγελμένον οὐκ ἀληθὲς, ἀλλ' ὁ Μάρκος, ὡς ἀποστήσων τὸν Ὡράτιον, ἐψεύσατο· θαυμαστὸς οὖν ὁ ἀνὴρ τῆς εὐσταθείας, εἴ τε τὴν ἀπάτην ἐν καιρῷ βραχεῖ συνεῖδεν, εἴτε πιστευθεὶς ὁ λόγος, οὐκ ἐκίνησεν αὐτόν. Λέγεται δὲ Ταρκύνιον ἐς τοὺς θεμέλους ἀναλῶσαι λίτρας ἀργυρίου τετρακισμυρίας. Καὶ ταῦτα περὶ τούτων.

- 11. Ὁ δὲ Ταρκύνιος μετὰ τὴν μεγάλην μάχην, ἐν ᾗ καὶ τὸν υἱὸν ἀπώλεσε μονομαχήσαντα Βρούτῳ, καταφυγὼν ἐς τὸ Κλούσιον, ἱκέτευσε Κλάραν Πορσήναν, ἄνδρα καὶ δύναμιν μεγίστην ἔχοντα τῶν Ἰταλικῶν βασιλέων, καὶ δοκοῦντα χρηστὸν εἶναι καὶ φιλότιμον. ὁ δ' ὑπέσχετο βοηθήσειν· καὶ πρῶτον μὲν ἔπεμψεν ἐς Ῥώμην κελεύων δέχεσθαι τὸν Ταρκύνιον· ὡς δ' οὐχ ὑπήκουσαν οἱ Ῥωμαῖοι, καταγγείλας αὐτοῖς πόλεμον, καὶ χρόνον, ἐν ᾧ καὶ τόπον ἐς ὃν ἔμελλεν

DIO APUD CONST, AUG. PORPHYR.

Sed Horatius nuncio quidem fidem minime derogavit: quippe ea res a multis, iisque fide dignissimis affirmabatur: cæterum ne ad curandum filii funus ullatenus avocatus fuisse videretur, cadaver ejus insepultum relinqui jussit, & nihilominus precationem ritè peregit.

τῷ ῥηθέντι· καὶ γὰρ ὑπὸ πολλῶν καὶ ἀξιοπίστων ἐθρυλλεῖτο· οὐ μέν τοι καὶ τῶν ἱερῶν ἐξέστη, ἀλλ' ἄταφον τὸ σῶμα τοῦ παιδὸς, ὡς καὶ ἀλλότριον (ὅπως μηδὲν τῷ περὶ αὐτοῦ ὁσίᾳ προσήκειν δόξῃ) κελεύσας τέως ἐᾶσαι πάνθ' οὕτω τὰ καθήκοντα ἀπετέλεσεν·

ADMONITIO.

se *collegam* Horatii; hoc contra historiæ fidem est: ut namque habet Plutarchus aliique, M. Valerius Publicola collegæ frater, is fuit. *P. Valerius Publicola comitia Collega subrogando habuit. Creatus Sp. Lucretius Consul*; eoque *intra paucos dies* mortuo, *suffectus in Lucretii locum M. Horatius Pulvillus. Coss. sortiti, uter dedicaret, Horatio sorte evenit. Publicola ad Vejentium bellum profectus est. Ægrius tulere Valerii Horatio dari, id omnibus modis impedire conati, tum Consuli fœdum inter precationem Deum, nuntium incutiunt: mortuum ejus filium esse, &c. Hæc post exactos Reges, primo anno, Inde P. Valerius iterum T. Lucretius Coss. facti.* Ita Livius lib. 2. Ergo tunc primum Cos. & suffectus Horatius; tunc profectus ad bellum P. Valerius: tunc Valerii id ægre ferentes, commenti sunt; nempe M. Valerius ejus frater, ut bene habet Plutarchus. Sed Tacitus Histor. lib. 3. ad actum Horatii Consulatum refert, *Pulsis regibus* inquiens, *Horatius Pulvillus iterum Cos. Capitolium dedicavit*. Ast error ex Sp. Lucretio, quē dixere suffectum Bruto: & hinc duo Consulatus M. Horatii, tamquam bis suffecti Sp. Lucretio. Valesius ad ἐθρυλλεῖτο, ait, *Malim* ἐθρυλλεῖτο, & paulo post, ὁσίᾳ προσήκειν, non προσήκειν. Retinui ego Textum. Hic autem incidunt, quæ Zonaras per ὕστερον πρότερον, e Dione præposuit.

DIO APUD ZONARAM.

M. Tarquinius post magnam illam pugnam, in qua filium quoque amiserat, a Bruto interfectum, (*) Clusium supplex confugit, ad Lartem Porsenam Italicorum Regum potentissimum: qui auxilius promissis; cum primum per Legatos a Romanis, ut Tarquinium reciperent, non impetrasset, cum magno venit exercitu. Valerius verò Publicola, secundum Consul creatus, vulneribus acceptis, lectica ex pugna elatus est, Porsena urbem premente, Romanos annonæ penuria

Ἀιρεθεὶς γὰρ] ἀπέβαλε μαχεσάμενον [Βρούτῳ, καταφυγὼν εἰς τὸ Κλούσιον, ἱκέτευε Λάρτην. Πορσήναν ἄνδρα μέγιστον ἔχοντα δύναμιν τῶν Ἰταλικῶν βασιλέων.], καὶ ὡς αὐτῷ [βοηθήσειν ὑπέσχετο· καὶ πρῶτον μὲν ἐπέμψεν εἰς Ῥώμην κελεύων δέχεσθαι τὸν Ταρκύνιον, ὡς δ' οὐχ ὑπήκουσαν,] [ἀφίκετο μετὰ] [βαρείας] δυνάμεως.] [Ποπλικόλας] [δὲ Οὐαλλέριος εἰς ἀρχὴν τὸ δεύτερον αἱρεθεὶς], καὶ μάχην συνάψας] [καὶ τραυματισθεὶς] [φοράδην τῆς μάχης ἐξεκομίσθη.]

NOTAE.

(*) *A Bruto interfectum.*] Græca id non sonant: μαχεσάμενον Βρούτῳ, est, *cum Bruto pugna congressum.* Καὶ μάχην συνάψας, non vertuntur, sed male. Oportuit reddere: *commisso prælio, & vulneribus ceptis*, &c.

μέλλει ἐμβαλεῖν, ἀφίκετο μετὰ πολλῆς δυνάμεως. Ποπλικόλας δ' ᾑρέθη μὲν ἀπὼν ὕπατος τὸ δεύτερον, καὶ σὺν αὐτῷ Τίτος Λουκρήτιος· ἐπανελθὼν δ' ἐς Ῥώμην, καὶ βουλόμενος τῷ φρονήματι πρῶτον ὑπερβαλέσθαι τὸν Πορσήναν, ἔκτιζε πόλιν Σιγλιουρίαν, ἤδη πλησίον αὐτῷ ὄντος· καὶ τειχίσας μεγάλοις ἀναλώμασιν, ἑπτακοσίους ἀποίκους ἀπέστειλεν, ὡς ῥαδίως φέρων, καὶ ἀδεῶς τὸν πόλεμον. Οὐ μὴν ἀλλὰ προσβολῆς ὀξείας τῷ τείχει γενομένης ἐξεώσθησαν οἱ φύλακες ὑπὸ τοῦ Πορσήνα, καὶ φεύγοντες, ὀλίγου συνεσπάσαντο τοὺς πολεμίους ἐς τὴν πόλιν. Ἔφθη δὲ πρὸ τῶν πυλῶν ἐκβοηθήσας Ποπλικόλας· καὶ μάχην συνάψας παρὰ τὸν ποταμὸν, ἀντεῖχε πλήθει, βιαζομένοις τοῖς πολεμίοις· ἄχρι οὗ τραύμασι νεανικοῖς περιπεσὼν, ἀπεκομίσθη φοράδην ἐκ τῆς μάχης. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Λουκρητίου τοῦ συνάρχοντος αὐτῷ παθόντος, ἀθυμία τοῖς Ῥωμαίοις ἐνέπεσε, καὶ φυγῇ πρὸς τὴν πόλιν ἔσωζον ἑαυτούς. Ὠθουμένων δὲ τῶν πολεμίων διὰ τῆς ξυλίνης γεφύρας, ἐκινδύνευσεν ἡ Ῥώμη κατὰ κράτος ἁλῶναι· πρῶτος δὲ Κόκλιος Ὡράτιος, καὶ σὺν αὐτῷ δύο τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν, Ἑρμίνιος καὶ Λουκρήτιος ἀντέστησαν περὶ τὴν ξυλίνην γέφυραν. Ὁ δὲ Ὡράτιος ὁ Κόκλιος ἐπωνυμίαν ἔσχεν, ἐν πολέμῳ τῶν ὀμμάτων θάτερον ἐκκοπείς· ὡς δ' ἔνιοι λέγουσι, διὰ σιμότητα τῆς ῥινὸς ἐνδεδεκυίας, ὥστε μὴ εἶναι τὸ διεῖργον τὰ ὄμματα καὶ τὰς ὀφροῦς συγκε-

quemque locum invasurus esset, denunciato, multis cum legionibus movit in eos. Id tẽporis Publicola absens iterum, & cũ eo T. Lucretius Cõsules facti(*). Publicola regressus Romam, quo primum animo vinceret Porsenam, oppidum Sigliuriam, imminẽte jam eo, condidit. Quod, quum grandi impensa muniisset, misit eò septingentos colonos, quasi floccifaceret & contemneret bellum. Cæterum acriter muros hujus oppidi Porsena aggressus, præsidium ejecit, permixtique fugientibus hostes, prope in urbem eruperunt. Verum pro porta occurrit Publicola hostibus, commissaque juxta amnem pugna; substitit prementem multitudine hostẽ; quoad multis vulneribus strenue acceptis, ex prælio est sublatus. Eadem fortuna Collegæ ejus fuit: unde perculsi Romani, fuga ad urbem, salutem petierunt. Quum ergo magno impetu hostes per pontem Sublicium ferrentur, Roma fuit pene vi capta. Ibi princeps Horatius Cocles & duo primæ nobilitatis viri, Herminius & Lucretius, hostibus se in ponte objecere. Horatius dictus Cocles cognomine fuit, quod alter oculus ei esset in bello excussus: ut nonnulli dicticant, quod simus esset, naso ita depresso, nullum ut esset inter oculos interstitium, & supercilia haberet commissa. Unde vocare eum multitudo quum Cyclo-

(*) A.U.C. 246.

DIO APUD TZETZEM.

Chiliade 3. Cap. 101. vers. 819. de Horatio Coclite.

Ὁ Κόκλιος Ὡράτιος Ῥωμαῖος ἦν τὸ γένει.
Οὗτος τραπέντος τοῦ στρατοῦ ποτε τοῦ τῶν Ῥωμαίων,
Ὡς κατασχεῖν ἦν κίνδυνος τὴν Ῥώμην ἐναντίους,
Μόνος ἀντέστη σύμπασι γεφύρᾳ τῇ ξυλίνῃ,
Τοῦ Μάρκου κόπτοντος αὐτὴν ὄπισθεν Μινουκίου.
Κοπείσης δὲ, καὶ Κόκλιος τὸν Τύμβριν περαιοῦται,
Αὐτὸν καὶ Ῥώμην σεσωκὼς κοπῇ τῆς γεφύρας.
Κἂν ἐν τῷ νήχεσθαι δορὶ τῷ τῶν ἐχθρῶν ἐβλήθη.
Ὧι γῆν δωρεῖται ἡ βουλὴ, χάριν ἀνδραγαθίας,
Ὅσην ἡμέραν γράψειε βόας ἐλῶν ἀρότρῳ.
Κόκλιος ἐκαλεῖτο δὲ τῇ τῶν Ῥωμαίων γλώσσῃ,
Ὅτι τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν ἀπέβαλε πρὸς μάχην.

Romanus fuit gente Horatius Cocles.
Qui in fugam versis Romanorum copiis,
Et Roma penè lapsa in manus hostium,
Restitit cunctis solus, pontem ligneum,
Dum retro Marcus incidit Minutius.
Post cæsum pontem, Cocles transit Tiberim,
Et se, Romamque servat hoc consilio;
Etsi inter nandum, hostis ictus lancea.
Pro his Senatus, tantum agri præmium
Dat ei, quantum die araret bovibus.
Patrio, sed Cocles, dictus est agnomine,
Quod illa in pugna unum amisit oculum.

NOTAE.

E Dione ista sumpsit Tzetzes, quem citat sequenti capite, de M. Manlio Capitolino. Livio lib. 2. *Spurius Lartius* est, qui hic Dioni *Spurius* est *Lucretius* errore facili in manuscriptis. Sed Dioni *M. Minucium* debemus cæsorem pontis: nam Livius ipsum silet. Is autem est *M. Minutius Augurinus*, qui postea fuit Consul.

DIO APUD ZONARAM.

σθη.] [Ἐπικειμένου δὲ τοῦ Πορσήνα τῇ πόλει, λιμὸς ἥπτετο τῶν Ῥωμαίων.] ἐκ τινος δὲ συμβεβηκότος, ἢ μᾶλλον ἐκ προνοίας γινομένου, ὁ Πορσήνας τὸν πρὸς Ῥωμαίους κατέλυσε πόλεμον.

ria afflixit: sed casu quodam, ac potius divino consilio factum est, ut Porsena bellum omitteret. Nam quidam Mucius Cordus, cum omni virtute præstans, tum militari fortitudine præstan-

clopem, vellet, labente lingua obtinuit, ut diceretur a vulgo Cocles. Hic positus in statione pontis, quoad eum socii a tergo rescidissent, sustinuit hostes. Inde armatus se in Tyberim misit, atque incolumis ad ulteriorem ripam tranavit, jaculo Hetrusco in natibus ictus. Cujus virtutem Publicola admiratus, statim tulit ad populum, ut quisq; ex Quiritibus cibaria ei unius diei conferret, deinde donarent quantum agri uno die circumarasset. Ad hæc statuam æneam ei in Æde Vulcani posuerunt. Eo honore, contractam ex vulnere claudítatem, lenivere. Dum autem Porsena urbem premit, infestavit insuper Romanos fames, & Thuscorum alter exercitus, per se agrum populatus est. Publicola tertium Cos. obsistere Porsenæ statuit, quiescendo, & urbem tuendo: in Hetruscos verò copias eduxit occulte, eosque acie fudit, quinque millibus interfectis.

At factum C. Mutii a multis, sed diversimode celebratum est; neque id nos, ut maxime consentaneum est, præteribimus. Fuit hic cum omni ornatus virtute, tum bellicis artibus præstantissimis. Porsenam autem cum constituisset opprimere incautum, veste indutus Hetrusca, & assimili lingua utẽs, in castra penetravit. Quum ambiisset tribunal ubi Rex considebat, ignoraret autem Regem, & timeret sciscitari qui esset, quem ma-

συγκεχύσθαι, κύκλωπα βουλόμενοι καλεῖν αὐτὸν οἱ πολλοὶ, τῆς γλώττης ὀλισθαινούσης, ἐκράτησαν ὑπὸ πλήθους Κόκλιον καλεῖσθαι. Οὗτος ἑστὼς πρὸ τῆς γεφύρας ἠμύνετο τοὺς πολεμίους, ἄχρις οὗ διέκοψαν οἱ σὺν αὐτῷ κατόπιν τὴν γέφυραν· οὕτω δὲ μετὰ τῶν ὅπλων ἀφεὶς ἑαυτὸν ἐς τὸν ποταμὸν ἀπενήξατο, καὶ προσέμιξε τῇ πέραν ὄχθῃ, δόρατι Τυῤῥηνικῷ βεβλημένος τὸν γλουτόν. Ὁ δὲ Ποπλικόλας τὴν ἀρετὴν θαυμάσας, αὐτίκα μὲν εἰσηγήσατο Ῥωμαίους ἅπαντας ὅσην ἕκαστος ἐν ἡμέρᾳ τροφὴν ἀνήλισκε, δοῦναι συνεισενεγκόντας· ἔπειτα τῆς χώρης, ἣν αὐτὸς περιαρόσειεν ἐν ἡμέρᾳ. πρὸ δὲ τούτοις, εἰκόνα χαλκῆν ἔστησαν αὐτῷ ἐν τῷ ἱερῷ Ἡφαίστου· τὴν γενομένην ἐκ τοῦ τραύματος τῷ ἀνδρὶ κωλότητα, μετὰ τιμῆς παρηγοροῦντες. Ἐπικειμένου δὲ τοῦ Πορσήνα τῇ πόλει, καὶ λιμὸς ἥπτετο τῶν Ῥωμαίων, Τυῤῥηνῶν ἕτερος στρατὸς αὐτὸς καθ᾽ αὑτὸν ἐς τὴν χώραν ἐνέβαλε. Ποπλικόλας δὲ τὸ τρίτον ὑπατεύων, Πορσήνα μὲν ἀτρεμῶν καὶ φυλάττων τὴν πόλιν, ᾤετο δεῖν ἀντέχειν· τοῖς δὲ Τυῤῥηνοῖς ὑπεξῆλθε καὶ συμβαλὼν, ἐτρέψατο, καὶ πεντακισχιλίους αὐτῶν ἀνεῖλεν.

12. Τὸ δὲ περὶ Μούκιον, εἴρηται μὲν ὑπὸ πολλῶν διαφόρως, λεκτέον δὲ ᾗ μάλιστα πιστεύεται καὶ ἡμῖν. Ἦν ἀνὴρ ἐς πᾶσαν ἀρετὴν ἀγαθὸς, ἐν δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἄριστος· ἐπιβουλεύων δὲ τὸν Πορσήναν ἀνελεῖν, παρεισῆλθεν ἐς τὸ στρατόπεδον, Τυῤῥηνίδα φορῶν ἐσθῆτα, καὶ φωνῇ χρώμενος ὁμοίᾳ· περιελθὼν δὲ τὸ βῆμα τοῦ βασιλέως καθεζομένου, καὶ σαφῶς μὲν αὐτὸν οὐκ εἰδὼς, ἐρέσθαι δὲ περὶ αὐτοῦ δεδιὼς, ὃν ᾠήθη μάλιστα τῶν συγκαθεζομένων ἐκεῖ-

DIO APUD TZETZEM Chiliade b. c. 39. a v. 202.

Porsenna Lartas, sin vis Claras nomine,
Romam obsidebat magno cum exercitu:
Romanus verò generosus Mucius,
Armisque indutus, Tyrrhenoque & habitu,
It inter hostes, hunc ut interimeret.
Scriba cum Rege tunc sederet accidit,
Lingua, Clusinus, qui Tyrrhena dicitur,
Dubitans ergo, quis Rex esset, Mucius,
Clusinum pro Porsenna Rege interficit.
Rex verò, ut comprehensum hunc interrogat,
Cur hoc fecisset, quidve ab illo injuriæ?
Non sum Tyrrhenus, clamat, sum Romuleus:
Sane trecenti alii, mente mei similes,
Qui tibi necem parant: falsò hoc simulat.
In ignem verò injecta manu dextera,
Velut, non ipse arderet, Regem prospicit.
Quo ei dicente, se cur sic prospiceret?
Quod erravi, ait, quod te non occiderim;
Sed pro te istum, quem Posennam credidi.
At nunc amicus fies, ille dictitat.
Si tu Romanus fias, inquit Mucius.
Porsennas ob virtutem viri stupidus,
Romanis fit, amicus, pugna destitit.

[Λάρτας Πορσίννας] Τυῤῥηνικὸς, [ἢ Κάρας γε Πορσίννας,]
Κατὰ τῆς Ῥώμης ἦν χωρῶν στρατεύματι μεγάλῳ·
Μούκιος δὲ Ῥωμαῖός τις γενναῖος στρατιώτης,
Ὅπλα καὶ σχῆμα Τυῤῥηνῶν ἠμφιεσμένος τότε,
Χωρεῖ κατόπτης κατ᾽ αὐτῶν, κτεῖναι Πορσίνναν θέλων·
(Συγκαθημένῳ τούτῳ) δὲ τότε τοῦ γραμματέως,
Ὃς ἦν τῇ γλώσσῃ Τυῤῥηνῶν, Κλούσινος κεκλημένος,
Ἀμφιγνοῶν ὁ Μούκιος, τίς βασιλεὺς τυγχάνει,
(Ἀπέκτεινε) τὸν Κλούσινον ἀντὶ τοῦ βασιλέως.
Ὡς συσχεθέντα τοῦτον δὲ ἀνέκρινε Πορσίννας,
Τί ποτε τοῦτο δέδρακας, τί προπαθὼν ἐκ τούτου;
Οὐ Τυῤῥηνὸς, ἐβόησε, Ῥωμαῖος δὲ τυγχάνω.
(Ἄλλοι τε τριακόσιοι) ὅμοιοι (μοι τὴν γνώμην,)
Σὲ νῦν τηροῦσιν ἀνελεῖν· τοῦτο ψευδῶς δὲ εἰρήκει.
Τῆς δὲ χειρὸς τῆς δεξιᾶς εἰς πῦρ ἐμβεβλημένης,
Αὐτὸς, ὡς ἄλλου πάσχοντος, ἔβλεπε πρὸς Πορσίνναν,
Τούτου δ᾽ εἰπόντος, πρὸς ἡμᾶς, τί ἀτενῶς προσβλέπεις;
Ἔφη, τὸ πῶς πεπλάνημαι, καὶ σὲ μὲν οὐκ ἀνεῖλον,
Ἀντὶ δὲ σοῦ ἀπέκτεινα, ὃν ἔδοξα Πορσίνναν.
Εἰπόντος τοῦ Πορσίννα δὲ, γενήσῃ νῦν μου φίλος.
Ὁ Μούκιος ἀντέλεξεν, εἰ γένῃ σὺ Ῥωμαίων.
Θαυμάσας ὁ Πορσίννας δὲ τῆς ἀρετῆς τὸν ἄνδρα.
Φίλος Ῥωμαίοις γίνεται, καὶ παύει τὰ τῆς μάχης.

NOTAE.

Hæc e Dione esse clarum est, ex his quæ Plutarchianis adjecit Dio, & quæ habet Zonaras. Cæterum *Clusium* urbem ignorat Tzetzes. qui pro *Clusino* cive, *Clusinum* scribæ proprium nomen facit. Sed a quonam is habuerit, quæ diversa a Dione narrat; & an aliqua, sequiorum Græculorum more, interferat suo marte, hactenus mihi incertum.

ἐκεῖνον εἶναι, σπασάμενος τὸ ξίφος ἀπέκτεινεν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ συλληφθεὶς ἀνεκρίνατο· καὶ πυρὸς ἐσχαρίδος πῦρ ἐχούσης, μέλλοντι τῷ Πορσήνᾳ θύειν κεκομισμένης, ὑπερσχὼν τὴν δεξιὰν χεῖρα, καιομένης τῆς σαρκὸς εἱστήκει πρὸς τὸν Πορσήναν ἀποβλέπων ἰταμῷ καὶ ἀτρέπτῳ τῷ προσώπῳ, μέχρις οὗ θαυμάσας ἀφῆκεν αὐτὸν, καὶ τὸ ξίφος ἀποδιδοὺς, ὤρεξεν ἀπὸ τοῦ βήματος· ὁ δὲ τὴν εὐώνυμον προτείνας ἐδέξατο· καὶ διὰ τοῦτό φασιν αὐτῷ γενέσθαι τὸ Σκαιόλαν ἐπίκλησιν, ὅπερ ἐστὶ Λαιόν. Ἔφη δὲ τὸν φόβον τῷ Πορσήνᾳ νενικηκὼς ἡττᾶσθαι τῆς ἀρετῆς, καὶ χάριτι μηνύειν ἃ πρὸς ἀνάγκην οὐκ ἂν ἐξηγόρευσε. Τριακόσιοι γὰρ Ῥωμαίων, ἔφη, τὴν αὐτὴν ἐμοὶ γνώμην ἔχοντες, ἐν τῷ στρατοπέδῳ σοῦ πλανῶνται, καιρὸν ἐπιτηροῦντες· ἐγὼ δὲ κλήρῳ λαχὼν καὶ προεπιχειρήσας, οὐκ ἄχθομαι τῇ τύχῃ, διαμαρτὼν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ φίλου μᾶλλον, ἢ πολεμίου Ῥωμαίοις εἶναι πρέποντος. Ταῦθ' ὁ Πορσήνας ἀκούσας ἐπίστευσε, καὶ πρὸς τὰς διαλύσεις ἥδιον ἔσχεν, οὐ τοσοῦτο, μοὶ δοκεῖ, φόβῳ τῶν τριακοσίων, ὅσον ἀγασθεὶς καὶ θαυμάσας τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἀρέ-
τὴν

maxime ex confessu arbitratus est Regem esse, eum stricto gladio obtruncavit. Ob id factum comprehensus est, & quæstio de eo habita. Erat ibi accensus ad sacrificium Porsenæ foculus: ei Mutius dextram injicit: dūque torretur caro intuitus Porsenam est, truci & imperterrito vultu: donec attonitus Rex miraculo, eum dimisit; gladiumque, quem ei porrexit ex Tribunali, reddidit. Ille eum pretensa læva accepit. Hinc fama est, eum Scævolæ nomen, quod est, Lævum invenisse. Ibi vicisse, ait, Porsenæ se terrorē, victum esse ab ejus virtute, atque indicaturum ei gratis, quod minis non detexisset. Trecenti Romani, inquit, conjuraverunt, & in castris tuis errant, captantes opportunitatem: ego, cujus prima sors fuit, non succenseo fortunæ, quod a bono aberraverim viro, eoque, quem amicum potius, quā hostem esse Populi Romani deceat. His dictis adjunxit Porsena fidem, propensiorque fuit ad pacem jucundam; non ita, meo quidem judicio, illorum formidine trecento-
rum;

DIO APUD ZONARAM.

πόλεμον. [Ἀνὴρ] γάρ τις [Μούκιος] Κόρδος, [εἰς πᾶσαν ἀρετὴν ἀγαθὸς, ἐν δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἄριστος] Σκαιόλας τὴν ἐπίκλησιν, ὃ δηλοῖ τὸν μονόχειρα, ἢ μὴ ἀρτιόχειρα, [τὸν Πορσήναν ἀνελεῖν βουλευσάμενος, παρῆλθεν εἰς τὸ ἐκείνου στρατόπεδον, Τυρσηνίδα φορῶν ἐσθῆτα, καὶ ὁμοίᾳ κεχρημένος φωνῇ [καὶ σαφῶς μὲν τὸν Πορσήναν οὐκ εἰδὼς, ἐρέσθαι δὲ δεδιὼς, τὸν γραμματέα αὐτοῦ [συγκαθήμενον] αὐτῷ, καὶ ὁμοίως ἔχοντα τὴν στολὴν [σπασάμενος τὸ ξίφος ἀπέκτεινε,] [καὶ συλληφθεὶς ἀνεκρίνατο·] [Ἐσχαρίδος] δέ τινος [τῷ Πορσήνᾳ μέλλοντι θύειν τότε κεκοσμημένης, ὑποσχὼν τὴν χεῖρα, καιομένης τῆς σαρκὸς, εἱστήκει πρὸς τὸν Πορσήναν ἀποβλέπων] ἀτρέπτῳ [προσώπῳ,] ὅθεν αὐτῷ τῆς χειρὸς φθαρείσης ἐγένετο ἡ ἐπίκλησις, [μέχρι θαυμάσας ἐκεῖνος, ἀφῆκεν αὐτόν.] Ὁ δὲ Σκαιόλας ἕτερον ἐσοφίσατο τὸν ἐχθρὸν, καὶ εἶπε, [Τὸν φόβον σοῦ, Πορσήνα, νενικηκὼς, ἥττημαι σοῦ τῆς ἀρετῆς, καὶ χάριτι μηνύω, ἃ πρὸς ἀνάγκην οὐκ ἂν ἐξηγόρευσα· τριακόσιοι Ῥωμαίων τὴν αὐτὴν ἐμοὶ γνώμην ἔχοντες, ἐν τῷ στρατοπέδῳ σοῦ διατρίβουσιν, ὧν ἐγὼ προεπιχειρήσας κλήρῳ λαχὼν, οὐκ ἄχθομαι τῇ τύχῃ, διαμαρτὼν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ φίλου μᾶλλον, ἢ πολεμίου Ῥωμαίοις εἶναι] προσήκοντος· Ἐντεῦθεν [ὁ Πορσήνας] πρὸς τὰς] συμβάσεις ἐγένετο προθυμότερος. [ὁ δὲ Ποπλικόλας] τὸ τρίτον ὑπατεύων τότε [προὐκαλεῖτο συνεχῶς τὸν Ταρκύνιον ἐπὶ δίκῃ, ὡς ἐξελέγξων κάκιστον·] καὶ ἐκπεπτωκότα τῆς ἀρχῆς ἐνδικώτατα τοῦ Πορσήνα δικάζοντος. [Ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Ταρκυνίου] μὴ αἱρεῖσθαι Πορσήναν διαιτητὴν, [εἰ σύμμαχος ὢν μεταβάλλεται] · κατεγνωκὼς ὁ Πορσήνας τὸν πόλεμον κατελύσατο.] * Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ πολλάκις μὲν, ἐπιχει-
ρήσαν

stantissimus, cognomento Scævola (quod *μονόχειρα*, vel *ἀρτόχειρα*, idest *unimanum*, *vel non utraque manu perfectum* significat) Tyrrheno habitu,, sermonem etiam Tyrrhenorum imitans, cum Porsenam interficere decrevisset, hostium castra ingressus, quod Porsenam non satis nosset, neque rogare auderet, scribam eum Rege sedentem, pari ornatu, stricto ense interfecit. Comprehensus, cum interrogaretur, dextera accensa ad sacrificium foculo injecta, interim dum caro uritur, intrepido vultu, Porsenam intuens assitit, (unde a clade manus, id ei cognomentum est inditum,) donec eum Rex prope attonitus miraculo dimisit. Tunc vero hostem Scævola alio modo fefellit, his verbis: *Victo tui metu, Porsena, virtuti tuæ succubui: at beneficium a me feres, quod vi, ac minis nequivisses. Trecenti Romanorum eandem ac ego sententiam habentes, in castris tuis versantur: quorum ego qui primus incepi sorte delectus; non succenseo fortunæ, quod a bono viro aberrarim, digniore, qui Romanorum sit amicus, quam hostis*. Ex eo Porsena propensior ad pacis conditiones evasit. Publicola verò, tum tertium Consul, Tarquinium subinde in jus vocavit; ut ejus improbitate patefacta, vel Porsena judice. justissime Principatu dejectus existimaretur. Sed cum Tarquinius respondisset, se Porsenam non admittere, si belli socius esse desineret; Porsena causa ejus improbata, bellum deposuit. (* Tarquinii verò post hæc, finitimarum etiam gentium auxiliis, regnum sæpe recuperare conati, omnes in præliis occubuerunt præter tenem, qui Superbus dicebatur, quod Græcus aliquis
ὑπερη-

ADMONITIO.

(*) Hæc de fine Tarquiniorum, Dio ex Halicarnasseo, ad verbum fere exscripsit, non ex Plutarcho, qui ea omisit. Proinde nos ea edimus, usque ad *ἐπελεύσεως*, ne quid Dionis hic desit.

rum; quā commendatione & admiratione spirituum ac virtutis Romanæ. Hunc virū etsi plerique omnes, & Scævolam, & Mutium nominant; Athenodorus Sandon in libro, quem ad Octaviam scripsit Cæsaris sororem, fuisse etiam dicit, Postumium vocatum. At Publicola non tam acrem hostē existimans Porsenam, quam magnopere referre, ut amicitiam & societatem ejus adjungeret Populo Romano; non dubitavit cum Tarquinio controversiam ferre judicem: fidentique animo provocavit crebro ad eū, probaturum se, illum hominem sceleratissimum esse, & vere exutum Regno. Ad quod, quum asperius respondisset Tarquinius; nullius se cognitionem subiturum, & omnium minime Porsenæ, si a societate discedat, & mutet sententiam; infensus Porsena cæpit male de eo sentire. Intercedente itaque & magno studio pro Romanis, filio ejus instante Arunte; pacem cum iis firmavit; ea lege, ut agrū, quē ademerāt Hetruscis, restituerent, & captivos remitterent, recipe-rētq; vicissim perfugas. In hæc obsides dederūt, ex Patriciis prætextatos decē, & totidē virgines, in quibus Publicolę filia fuit Valer.

Interea, quum apparatum belli Porsena jam omnem, habita Romanis fide, dissolvisset, virgines Romanæ descenderunt lavatum, qua ripa arcuatim complexa amnē, lenem quam maxime & placidam efficiebat undam. Ubi nullam stationem vident, neque ullos prætereuntes aliàs aut prævehentes, ardor cepit eas, rapidum altumque fluvium tranandi. Sunt, qui dicant, unam earum Clæliam nomine, equo trajecisse; excitasseque & confirmasse alias natantes. Ut sospites ad Publicolam venerunt, non laudavit ille, nec probavit factum; sed tulit moleste, si Porsena ipse inferior videretur, fide, & audacia puellarum, fraudis suspicionem inustura Romanis esset. Comprehensas igitur ad Porsenam remisit. De quo Tarquinius certior factus, locatis insidiis, ab ulteriore ripa magnam manum immisit in eos, qui ducebant puellas. Illi nihilominus minori numero resistentibus, filia Publicolæ Valeria, per medios erumpens pugnantes, & tres eam secuti servi præstiterunt eam incolumem. Cum cæteræ non fine periculo versarentur inter dimicantes, Aruns Porsenæ filius, re intellecta, tulit iis propere suppetias, fugatisque hostibus, Romanos expedivit. Ut vidit Porsena reductas virgines, authorem cæpti requisivit, & aliarum hortatricem. Audito nomi-

τὴν τῶν Ῥωμαίων· τοῦτον τὸν ἄνδρα Μούκιον ὁμοῦ τι πάντων καὶ Σκαιόλαν καλούντων, Ἀθηνόδωρος ὁ Σάνδων ἐν τῷ πρὸς Ὀκταουΐαν τὴν Καίσαρος ἀδελφὴν καὶ Ὀψίγονον ὠνομάσθη φησίν. Ὁ μέντοι Ποπλικόλας αὐτὸς οὐκ οὕτω πολέμιον ὄντα τὸν Πορσήναν βαρὺν ἡγούμενος, ὡς ἄξιον πολλοῦ τῇ πόλει φίλον γενέσθαι καὶ σύμμαχον, οὐκ ἔφευγεν ἐπ' αὐτοῦ δίκῃ κριθῆναι πρὸς Ταρκύνιον, ἀλλ' ἐθάρρει καὶ προυκαλεῖτο πολλάκις, ὡς ἐξελέγξων κάκιστον ἀνδρῶν, καὶ δικαίως ἀφαιρεθέντα τὴν ἀρχήν. Ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Ταρκυνίου τραχύτερον, οὐδένα ποιεῖσθαι δικαστήν, ἥκιστα δὲ Πορσήναν, εἰ σύμμαχος ὢν μεταβάλλεται δυσχεράνας, καταγνοὺς ὁ Πορσήνας, ἅμα δὲ τοῦ παιδὸς Ἄῤῥουντος δεομένου καὶ σπουδάζοντος ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων κατελύσατο τὸν πόλεμον, ἐπισαμένοις ἧς ἀπετέμοντο τῆς Τυῤῥηνίδος χώρας, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποπέμπουσι, κομιζομένοις δὲ τοὺς αὐτομόλους. Ἐπὶ τούτοις, ὁμήρους ἔδωκαν ἐξ εὐπατριδῶν περιπορφύρους δέκα, καὶ παρθένους τοσαύτας, ὧν ἦν Ποπλικόλα θυγάτηρ Οὐαλερία.

13 Πραττομένων δὲ τούτων, τοῦ τε Πορσήνα πᾶσαν ἤδη τὴν πολεμικὴν ἀνεικότος παρασκευὴν, διὰ πίστιν, αἱ παρθένοι τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ λουτρὸν, ἔνθα δὲ μηνοειδής τις ὄχθη περιβάλλουσα τὸν ποταμὸν, ἡσυχίαν μάλιστα καὶ γαλήνην τοῦ κύματος παρεῖχεν. Ὡς δ' οὔτε τινὰ φυλακὴν ἑώρων, οὔτε παριόντας ἄλλως ἢ διαπλέοντας, ὁρμὴν ἔσχον ἀπονήξασθαι πρὸς ῥεῦμα πολὺ καὶ δίνας βαθείας. ἔνιοι δέ φασιν αὐτῶν μίαν ὄνομα Κλοιλίαν, ἵππῳ διεξελάσαι τὸν πόρον, ἐγκελευσαμένην ταῖς ἄλλαις νεούσαις καὶ παραθαῤῥύνουσαν. Ἐπεὶ δὲ σωθεῖσαι πρὸς τὸν Ποπλικόλαν ἧκον, οὐκ ἐθαύμασεν, οὐδὲ ἠγάπησεν, ἀλλ' ἠνιάθη, ὅτι Πορσήνα κακίων ἐν πίστει φανεῖται, καὶ τὸ τόλμημα τῶν παρθένων αἰτίαν ἕξει κακούργημα Ῥωμαίων γεγονέναι. διὸ συλλαβὼν αὐτὰς, πάλιν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πορσήναν. Ταῦτα δ' οἱ περὶ τὸν Ταρκύνιον προαισθόμενοι καὶ καθίσαντες ἐνέδραν τοῖς ἄγουσι τὰς παῖδας, ἐν τῷ πέραν ἐπέθεντο πλείονες ὄντες. Ἐκείνων δ' ὅμως ἀμυνομένων, ἡ Ποπλικόλα θυγάτηρ Οὐαλερία διὰ μέσων ὁρμήσασα τῶν μαχομένων ἔφυγε, καὶ τρεῖς τινες οἰκέται συνδιεκπεσόντες, ἔσωζον αὐτήν· τῶν δ' ἄλλων οὐκ ἀκινδύνως ἀναμεμιγμένων τοῖς μαχομένοις, αἰσθόμενος Ἄῤῥων ὁ Πορσήνα υἱὸς, ὀξέως προσεβοήθησε, καὶ φυγῆς γενομένης τῶν πολεμίων, περιεποίησε τοὺς Ῥωμαίους. Ὡς δὲ τὰς παρθένους κομι-

κομισθείσας ὁ Πορσήνας εἶδε, τὴν καταρξαμένην τῆς πράξεως καὶ παρακελευσαμένην ταῖς ἄλλαις, ἐζήτει· ἀκούσας δὲ τὸ ὄνομα τῆς Κλοιλίας, προσέβλεψεν αὐτὴν ἱλεῷ καὶ φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, καὶ κελεύσας ἵππον ἀχθῆναι τῶν βασιλικῶν κεκοσμημένων εὐπρεπῶς, ἐδωρήσατο. Τοῦτο ποιοῦνται μαρτύριον οἱ μόνην τὴν Κλοιλίαν λέγοντες ἵππῳ διεξελάσαι τὸν ποταμόν· οἱ δ' οὔ φασιν, ἀλλὰ τιμῆσαι τὸ ἀνδρῶδες αὐτῆς τὸν Τυῤῥηνόν· ἀνάκειται δὲ τὴν ἱερὰν ὁδὸν πορευομένοις ἐς Παλάτιον ἀνδριὰς αὐτῆς ἔφιππος. ὅν τινες οὐ τῆς Κλοιλίας, ἀλλὰ τῆς Οὐαλερίας εἶναι λέγουσιν. Ὁ δὲ Πορσήνας διαλλαγεὶς τοῖς Ῥωμαίοις, ἄλλην τε ἑαυτοῦ πολλὴν μεγαλοφροσύνην ἐπεδείξατο τῇ πόλει, καὶ τὰ ὅπλα τοὺς Τυῤῥηνοὺς ἀναλαβεῖν κελεύσας, ἄλλο δ' οὐδὲν, ἀλλ' ἐκλιπεῖν τὸν χάρακα, σίτου τε πολλοῦ καὶ χρημάτων γέμοντα παντοδαπῶν, παρέδωκε τοῖς Ῥωμαίοις. Διὸ καὶ καθ' ἡμᾶς ἔτι, πωλοῦντες τὰ δημόσια, πρῶτα κηρύττουσι τὰ Πορσήνα χρήματα, τιμὴν τῷ ἀνδρὶ τῆς χάριτος ἀΐδιον ἐν τῇ μνήμῃ διαφυλάττοντες. Ἕστηκε δὲ χαλκοῦς ἀνδριὰς αὐτοῦ παρὰ τὸ βουλευτήριον, ἁπλοῦς καὶ ἀρχαϊκὸς τῇ ἐργασίᾳ

Κυϊ.

nomine Clæliæ, intuitus placido & leni vultu, equum ex Regiis adduci, eximio instratum ornatu jussit, eumque virgini dono dedit. Hoc testimonio nituntur, qui unam Clœliam referunt, equo fluvium superasse: quod alii negant, sed honoratam ab Hetrusco virilem ejus audaciã. Huic statua equestris via sacra, qua ascenditur in Palatium posita est. Alii, non Clœliæ eam, sed Valeriæ asserunt esse. Porsena pace cum Romanis juncta, cum aliam civitati exhibuit ingentem munificentiam, tum nihil præter arma, ut deportarent Thusci, castra commeatu, & omnis generis opulentia referta relinquerent, imperavit; eaque donavit Romanis. Unde mos usque ad nostram ætatem, in honorem & memoriam illius beneficii manet, in sectionibus primùm bona Porsenæ Regis, proclamandi. Statua ei posita ærea juxta Curiam, rudis & opere prisco.

Q.

DIO APUD ZONARAM.

ρησαν οἱ Ταρκύνιοι τὴν βασιλείαν ἀναλαβεῖν, τοῖς ὁμοροῦσι Ῥωμαίοις ἔθνεσι συμμαχόμενοι· πάντες δ' ἐν ταῖς μάχαις διεφθάρησαν, πλὴν τοῦ γέροντος, ὃς καὶ Σούπερβος ἐκαλεῖτο, ὅπερ ἄν τις Ἕλλην ἀνὴρ, ὑπερήφανον· κἀκεῖνος δὲ μετέπειτα εἰς Κύμην τὴν ἐν Ὀπικίᾳ γενόμενος, ἐτελεύτησεν. Οὕτω μὲν οὖν τοῖς Ταρκυνίοις τὰ πράγματα, &c. quæ sunt supra cap. 7.

ὑπερήφανον. Sed & ille tandem Cumis apud Opicos periit. Tarquiniorum res eo denique redierunt, &c. *Non Cumas sed* Tusculum *ait Livius, forte an autem ex Tusculo concessit deinde Cumas, ubi summa ignominia, apud Aristodemum loci tyrannum, reliquum tempus vitæ transegit. Halicarnasseus etiam habet Cumas.*

ADMONITIO.

Quod mihi indubitum est, hîc moneo: Dionem post hæc de Consulatu *Sp. Largii*, & *T. Herminii* meminisse. Quod Plutarchus, cui, usui nulli fuerat, omisit: annum scilicet ab. U.C. 248. prætergressus. Nec mirum id quoque factum, socordia fœda Zonaræ, qui exscribebat Dionem.

Q. CASSII DIONIS COCCEJANI

ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER SEPTIMUS.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO SEPTIMO

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Quomodo Sabini, irruptione facta in Romanos, victi fuot.
2. Ut Publicola de Sabinis iterum devictis triumphavit.
3. Ob Latinorum in Romanos motus, constituitur Dictatura.
4. Ut Populus Romanus, facta seditiooe & relicta urbe, iterum est fedatus.
5. Tribunorum, & Ædilium constitutio.
6. De Martio Coriolano, & quare urbem obsedit.
7. De Attio Tullio.
8. Ut Veturia Martium alium ab obsidione urbis repressit.

Temporis spatium ann. XVIII.

in quibus sequentes fuerunt Consules.

M.Valer. Publicolæ frater,	&P.Postumius Tubertus.
P.Valerius Publicola IV.	&T.Lucretius II.
P.Postumius Tubertus II.	&Agrippa Menenius.
Sp.Cassius Uscelinus,	&Opitor Verginius Tricostus.
–Postumius Cominius,	&T. Largius.
Serv.Sulpicius Camerinus,	&M. Manilius Tullus.
T.Vetorius,	&Æbutius Elva.
Q.Clœlius Sicelus,	&T.Largius Flavus.
A.Sempronius Atratinus,	&M.Minucius.
A.Postumius,	&T.Verginius.
Ap.Claudius Sabinus,	&P.Servilius Priscus.
A. Verginius Montaous,	&T.Veturius Geminus.
Sp.Cassius II.	&–Postumius Cominius II.
T.Geganius Macerinus,	&P.Minucius.
M.Minucius Augurinus,	&A.Sempron. Atratinus II.
Q.Sulpicius Camerinus,	&Sp.Largius Flavus.
C.Junius Tullus,	&P.Pinarius Rufus.
Sp.Nautius,	&Sex.Furius.

Arquiniorum res eò denique redierunt: illis autem exactis, quum Sabini in agrum Romanum irrupissent, Consul est designatus M.Valerius Publicolæ frater, & Postumius Tubertus(*). Cū verò res bellicæ, consilio & præsentia Publicolæ gererentur, Marcus duobus præliis victor; in posteriore, trede-

(*) U C. 24

Κα΄. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Ζ.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ Ζ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α΄. Ὅτι Σαβῖνοι ἐμβαλόντες ἐς Ῥωμαίους ἐνικήθησαν.
β΄. Ὡς Ποπλικόλας πάλιν νικήσας τοὺς Σαβίνους ἐθριάμβευσε.
γ΄. Λατίνων κατὰ Ῥώμης κεκινημένων καθίσταται ἡ Δικτατορεία.
δ΄. Ὁ τῶν Ῥωμαίων δῆμος στασιάσας καὶ καταλείψας τὴν πόλιν, ὡς κατηλλάγη.
ε΄. Κατάστασις Τριβούνων, ἤτοι Δημάρχων, καὶ τῶν Ἀγορανόμων.
ϛ΄. Περὶ Μαρκίου τοῦ Κοριολάνου, καὶ διότι τὴν Ῥώμην ἐπολιόρκησε.
ζ΄. Περὶ Ἀττίου Τουλλίου.
η΄. Ὡς Οὐετουρία τῆς πολιορκίας διάλυσιν συνέπεισε τὸν υἱόν.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ ΙΗ.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ ἀριθμούμενοι, οἵδε ἐγένοντο.

Μ. Οὐαλέριος ὁ τοῦ Ποπλικόλα ἀδελφὸς,	καὶ Π. Ποσούμιος Τούβερτος.
Π. Οὐαλέριος Ποπλικόλας τὸ δ΄.	καὶ Τ. Λουκρήτιος τὸ γ΄.
Π. Ποσούμιος Τούβερτος τὸ β΄.	καὶ Ἀγρίππας Μενήνιος.
Σπ. Κάσσιος Οὐισκελῖνος,	καὶ Ὀπιτώριος Οὐεργίνιος Τρίκοστος.
–Ποσούμιος Κομίνιος,	καὶ Τ. Λάρκιος.
Σέρου. Σουλπίκιος Καμερῖνος,	καὶ Μ. Μανίλιος Τοῦλλος.
Τ. Οὐετούριος	καὶ Τ. Αἰβούτιος Ἔλουας.
Κ. Κλοίλιος Σικελός,	καὶ Τ. Λάρκιος Φλαούας.
Α. Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος,	καὶ Μ. Μινούκιος.
Α. Ποσούμιος,	καὶ Τ. Οὐεργίνιος.
Ἀπ. Κλαύδιος Σαβῖνος,	καὶ Π. Σερουίλιος Πρίσκος.
Α. Οὐεργίνιος Μοντανός,	καὶ Τ. Οὐετούριος Γέμινος.
Σπ. Κάσσιος τὸ β΄.	καὶ Ποσούμιος Κομίνιος τὸ β΄.
Τ. Γεγάνιος Μακερῖνος,	καὶ Π. Μινούκιος.
Μ. Μινούκιος Αὐγουρῖνος,	καὶ Α. Σεμπρών. Ἀτρατῖνος τὸ β΄.
Κ. Σουλπίκιος Καμερῖνος,	καὶ Σπ. Λάρκιος Φλαοῦος.
Γ. Ἰούνιος Τοῦλλος,	καὶ Π. Πινάριος Ροῦφος.
Σπ. Ναύτιος,	καὶ Σέξ. Φούριος.

1

ὕτω μὲν οὖν τοῖς Ταρκυινίοις τὰ πράγματα ἐπεράνθησαν. Μετὰ δὲ ταῦτα, Σαβίνων ἐμβαλόντων ἐς τὴν χώραν, ὕπατος μὲν ἀπεδείχθη Μάρκος Οὐαλέριος ἀδελφὸς Ποπλικόλα, καὶ Ποσούμιος Τούβερτος. Πραττομένων δὲ τῶν πολέμων γνώμῃ καὶ παρουσίᾳ Ποπλικόλα, δυσὶ μάχαις μεγάλαις ὁ Μάρκος ἐνίκησεν· ὧν ἐν τῇ δευτέρᾳ μηδένα Ῥωμαίων ἀπο-

ἀποβαλὼν, τετρακισχιλίους ἐπὶ μυρίοις τῶν πολεμίων ἀνεῖλε. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει ὑπάτευε Ποπλικόλας τὸ τέταρτον· ἦν δὲ προδοκία πολέμου, Σαβίνων καὶ Λατίνων συνισταμένων· καί τις ἅμα δεισιδαιμονία τῆς πόλεως ἥψατο· πᾶσαι γὰρ αἱ κύουσαι τότε γυναῖκες ἐξέβαλλον ἀνάπηρα, καὶ τέλος οὐδεμία γένεσις ἔσχεν· ὅθεν ἐκ τῶν Σιβυλλείων ὁ Ποπλικόλας ἱλασάμενος τὸν ᾅδην, καί τινας ἀγῶνας πυθοχρήστους ἀναλαβὼν, καὶ ταῖς ἐλπίσι πρὸς τὸ θεῖον ἡδίονα καταστήσας τὴν πόλιν, ἤδη τοῖς ἀπ' ἀνθρώπων φοβεροῖς προσεῖχε· μεγάλη γὰρ ἐφαίνετο κατασκευὴ τῶν πολεμίων καὶ σύστασις. Ἦν οὖν Ἄππιος Κλαῦσος ἐν Σαβίνοις, ἀνὴρ χρήμασί τε δυνατὸς, καὶ σώματος ῥώμῃ πρὸς ἀλκὴν ἐπιφανὴς, ἀρετῆς δὲ δόξῃ, μάλιστα καὶ λόγου δεινότητι πρωτεύων. Ὃ πᾶσι συμβαίνει τοῖς μεγάλοις, οὐ διέφυγε παθεῖν, ἀλλ' ἐφθονεῖτο· καὶ τοῖς φθονοῦσιν αἰτίαν παρέσχε, κατακωλύων τὸν πόλεμον, αὔξειν τὰ Ῥωμαίων, ἐπὶ τυραννίδι καὶ δουλώσει τῆς πατρίδος. Αἰσθόμενος δὲ τοὺς λόγους τούτους βουλομένῳ τῷ πλήθει λεγομένους, καὶ προσκρούοντας τοῖς πολεμοποιοῖς καὶ στρατιωτικοῖς, ἐφοβεῖτο τὴν κρίσιν. ἑταιρείαν δὲ, καὶ δύναμιν φίλων καὶ οἰκείων ἔχων ἀμύνουσαν περὶ αὐτὸν, ἐστασίαζε· καὶ τοῦτ' ἦν τοῦ πολέμου διατριβὴ καὶ μέλλησις τοῖς Σαβίνοις.

2. Ταῦτ' οὖν ὁ Ποπλικόλας οὐ μόνον εἰδέναι ποιούμενος ἔργον καὶ κινεῖν, καὶ συνεξορμᾶν τὴν στάσιν, εἶχεν ἄνδρας ἐπιτηδείους, οἳ τῷ Κλαύσῳ διελέγοντο παρ' αὐτοῦ τοιαῦτα, ὡς ὁ Ποπλικόλας ἄνδρα σε χρηστὸν ὄντα καὶ δίκαιον οὐδενὶ κακῷ δεῖν οἴεται τοὺς σεαυτοῦ πολίτας ἀμύνασθαι, καίπερ ἀδικούμενον· εἰ δὲ βούλοιτο σώζων ἑαυτὸν μεταστῆναι καὶ φυγεῖν τοὺς μισοῦντας, ὑποδέξεταί σε δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ τῆς τε σῆς ἀρετῆς ἀξίως, καὶ τῆς Ῥωμαίων λαμπρότητος. Ταῦτα πολλάκις ἀνασκοποῦντι τῷ Κλαύσῳ βέλτιστα τῶν ἀναγκαίων ἐφαίνετο, καὶ τοὺς φίλους συμπαρακαλῶν ἐκείνων τε πολλοὺς αὐτῶν συναναπεισθέντων, πεντακισχιλίους οἴκους ἀναστήσας καὶ παί-

δων

cim millibus hostium cæsis nullum amisit civem. Sequenti anno Publicola quartum Consule (*), concors Sabinorũ & Latinorũ conspiratio timebatur; & ad hæc quædam religio corripuerat civitatem; quod omnes gravidæ tunc fecerent abortum, neque ullus suo tempore partus expectabatur. Ex Sibyllinis itaque libris Publicola, placatis Diis inferis, ludisque ex oraculo Apollinis instauratis; fiduciaque divini Numinis erecta civitate, jam ad hominum minas sese convertit: magna namque belli moles, & coitio erat hostium. Erat autem in Sabinis Appius Claudius, vir & opibus, & robore præstans corporis, sed opinione virtutis, & eloquentia in primis clarus. Huic idẽ, quod magnis omnibus viris solet, accidit, ut invidia premeretur; invidis etenim calumniãdi ausam præbuit, quod bellum dissuaderet, ut auctis populi Romani opibus, ipse sibi tyrannidem, & dominatum quæreret in patria. Veritus igitur hos sermones, quos pronis auribus populus auscultabat, seque pacis turbatoribus & ferocibus exosũ sentiēs, timuit eorũ judicio se committere. Quũ ergo factione amicorũ, & necessariorũ manu esset septus, seditionem concivit. Atque hæc hæc erat belli mora, & cunctatio in Sabinis.

Hæc autem Publicola, non solum rescisscere fategit, sed facem etiam flammamque addere seditioni; per homines idoneos Appio denuntiavit, putare se, quia bonus & integer vir erat, non debere eum, quamvis læsum gravius, pœnas expetere a suis civibus. Quod si consulere vellet saluti suæ, & inimicis relictis suis, transfugus Romam petere; se eum, ut ipsius virtus postulabat, & populi Romani dignitas, recepturum. Hæc Appio, multa secum volventi animo, tamquam necessaria, sunt optima visa factu; ac proinde consilio habito amicorum, quorum plerosque pariter in sententiam suam traxit (quod in Sabinis res maxime erant

(*) U.C. 250.

pa-

DIO APUD ZONARAM.

Αἱρεθεὶς δὲ καὶ αὖθις ὕπατος ὁ Ποπλικόλας, ἔσχε συνυπατεύοντα Τίτον Λουκρήτιον [Μετὰ δὲ ταῦτα Σαβίνων ἐμβαλόντων εἰς τὴν χώραν, ὕπατος ἀπεδείχθη Μάρκος Οὐαλέριος ἀδελφὸς Ποπλικόλα, καὶ Ποστούμιος Τουβέρτος. Πραττομένων δὲ τῶν πολεμικῶν γνώμῃ καὶ παρουσίᾳ τοῦ Ποπλικόλα, δυσὶ μάχαις ὁ Μάρκος ἐνίκησεν· ὧν ἐν τῇ δευτέρᾳ μηδένα Ῥωμαίων ἀποβαλὼν, τρισχιλίους ἐπὶ μυρίοις τῶν πολεμίων ἀνεῖλε.] Τῷ δ'

ἑξῆς

Deinde cum Sabini in agrum Romanum irrupissent, Consul renuntiatus est M. Valerius Publicolæ frater, & Postumus Tubertus. Sed quum res belli, consilio & præsentia Publicolæ gererentur, Marcus duobus prœliis victor; in posteriore, tredecim millibus hostium cæsis, nullum civem amisit. Sequenti anno, denuo Con-

sule

ADMONITIO.

Initium hujus libri (quod est etiam in Vaticanis Zonaræ Codicibus, initium libri, sed in editis, 13. caput 7. libri evasit) ab οὕτω ad ἐπαράνθησαν, quod iterum monemus, huc suo loco credimus optime reddidisse. Tum Dio loquitur apud Zonaram; & ab Τῷ δ' ἑξῆς &c. iterum Plutarchus apud Dionem, & Dio ipse apud Zonaram, deprehenditur.

pacatæ, & ad placidam modeſtamque vitam compoſitæ) quinque millia familiarū, cum liberis & conjugibus, Romam transtulit: cujus præſcius conſilii Publicola, benigne ac prompte, ac omni officiorum genere excepit eos. Familiis enim mox civitatem dedit, ſingulisque agrum bina jugerum, trans Anienem fluvium; Appio verò viginti quinque jugera dedit, eumque inter Patres legit, qui hinc gradum ad Remp. ſibi fecit, In quo, quum prudentiæ ſpecimē præbuiſſet, ad principem dignationem pervenit, pollenteſque habuit opes, & claram poſt ſe gentem Claudiorum reliquit Romæ. Aſt illorum migratione, res Sabinas, homines populares, jam tranquillas, quieſcere, & conticeſcere haud permiſere; Appium vociferantes, quæ præſens non potuiſſet, exſulem & hoſtem perfecturum, ne ſibi illatas a Romanis injurias perſequantur. Magno igitur agmine profecti prope Fidenas conſedere; inſidiiſque etiam ante urbem collocatis, in locis ſaltuoſis & cavis, duo millia militum condiderunt. Prima luce paucos equites apertè prædatum mittere ſtatuerunt; quibus fuerat imperatum, quū propius urbem provecti eſſent, paulatim referre gradum, dum ad inſidiarum locum traxiſſent hoſtem.

Hæc autem Publicola ex perfugis eadem die cognovit. Confeſtim itaque ſuas ad omnia inſtruxit copias ac diſpoſuit. Generenim ejus Poſtumius Balbus, qui tria millia ſecum ducebat militum, primis tenebris profectus, ſummiſque inſeſſis collibus, ſub quibus abdiderant ſe Sabini, in occaſionem imminebat. Collegæ verò Lucretio, cum expedito quoque & impigerrimo civium præcepit, in agentes prædam equites facere impreſſionem; ipſe cum reliquis copiis, a tergo Publicola hoſtes cinxit. Forte obſcura nebula, prima luce, exorta eſt, pariterque ſubſeſſores Poſtumius magno clamore ex edito invaſit loco. Lucretius in progreſſum equitatum ſuos immiſit; Publicola verò

δων καὶ γυναικῶν, ὅπερ ἦν ἐν Σαβίνοις ἀθόρυβον μάλιστα καὶ βίου πρᾴου καὶ καθεστῶτος οἰκεῖον, ἐς Ῥώμην ἦγε, προειδότος τοῦ Ποπλικόλα, καὶ προθύμως ἐπὶ πᾶσι δικαίοις. Τοὺς μὲν γὰρ οἴκους εὐθὺς ἀνέμιξε τῷ πολιτεύματι, καὶ χώραν ἀπένειμεν ἑκάστῳ δυοῖν πλέθρων, παρὰ τὸν Ἀνίωνα ποταμόν· τῷ δὲ Κλαύσῳ πλέθρα πέντε καὶ εἴκοσι γῆς ἔδωκεν· αὐτὸν δὲ τῇ βουλῇ προσέγραψεν, ἀρχὴν πολιτείας λαβόντα ταύτην. ᾗ χρώμενος ἐμφρόνως, ἀνέδραμεν ἐς τὸ πρῶτον ἀξίωμα, καὶ δύναμιν ἔσχε μεγάλην, καὶ γένος οὐδενὸς ἀμαυρότερον ἐν Ῥώμῃ τῶν Κλαυδίων ἀφ' αὐτοῦ κατέλιπε. Τὰ δὲ Σαβίνων οὕτω διακριθέντα τῷ μετοικισμῷ τῶν ἀνδρῶν, οὐκ εἴασαν οἱ δημαγωγοῦντες ἀτρεμῆσαι καὶ καταστῆναι, σχετλιάζοντες εἰ Κλαῦσος ἃ παρὼν οὐκ ἔπεισε, διαπράξεται φυγὰς γενόμενος καὶ πολέμιος, μὴ δοῦναι δίκην Ῥωμαίους, ὧν ὑβρίζουσιν. Ἄραντες οὖν στρατῷ μεγάλῳ περὶ Φιδήνας κατηυλίσαντο, καί τινα λόχον θέμενοι πρὸ τῆς Ῥώμης ἐν χωρίοις συνηρεφέσι καὶ κοίλοις δισχιλίους ὁπλίτας, ἔμελλον ἅμ' ἡμέρᾳ φανερῶς ὀλίγοις ἱππεῦσι λείαν ἐλαύνειν· εἴρητο δ' αὐτοῖς ὅταν τῇ πόλει προσελάσωσιν ὑποφεύγειν, ἕως ἐμβάλωσιν ἐς τὴν ἐνέδραν τοὺς πολεμίους.

3. Ταῦτ' ὁ Ποπλικόλας αὐθημερὸν πυθόμενος παρ' αὐτομόλων, ταχὺ διηρμόσατο πρὸς πάντα καὶ διένειμε τὴν δύναμιν. Ποστούμιος μὲν γὰρ Βάλβος ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ τρισχιλίοις ὁπλίταις ἑσπέρας ἔτι προελθὼν, καὶ καταλαβὼν τοὺς ἀκρολόφους, ὑφ' οἷς ἐνήδρευον Σαβῖνοι, παρεφύλαττεν. Ὁ δὲ συνάρχων Λουκρήτιος, ἔχων τὸ κουφότατον ἐν τῇ πόλει καὶ γενναιότατον, ἐτάχθη τοῖς ἐλαύνουσι τὴν λείαν ἱππεῦσιν ἐπιχειρεῖν· αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην ἀναλαβὼν στρατιὰν, κύκλῳ περιῆλθε τοὺς πολεμίους, καὶ κατὰ τύχην ὁμίχλης βαθείας ἐπιπεσούσης, περὶ ὄρθρον ἅμα Ποστούμιός τε τοὺς ἐνεδρεύοντας ἐμβοήσας ἔβαλεν ἀπὸ τῶν ἄκρων, καὶ τοῖς προϊππευσαμένοις ἀφῆκε τοὺς περὶ ἑαυτὸν ὁ Λουκρήτιος καὶ

DIO APUD ZONARAM.

ſule Publicola, concors Sabinorum & Latinorum adverſus Romam expeditio expectabatur. Erat autem in Sabinis Appius Claudius vir & opibus, & robore corporis præſtans, ſed opinione virtutis, & eloquentia in primis clarus. Quas ob res invidia popularium ſuſcepta, cum ob diſſuaſum bellum inſidiis appeteretur, magna amicorum & clientium manu Romam transfugit. Quibus a Publicola benigne ſuſceptis, Appius inter Patres lectus, haud ita multo poſt, prudentia gerundæ Reipublicæ, ad primam dignitatem pervenit; ac genus Claudium reliquit

ἑξῆς ἔτει] πάλιν [ὑπατεύων Ποπλικόλας] [καὶ προσεδοκᾶτο. [Σαβίνων τε καὶ Λατίνων] ὁμονοησάντων κατὰ τῆς Ῥώμης στράτευσις. [Ἦν δ' ἐν Σαβίνοις ἀνὴρ Ἄππιος Κλαύδιος, ἔν τε χρήμασι καὶ σώματος ῥώμῃ προτεύων, ἐν ἀρετῆς δὲ μάλιστα δόξῃ ἐπιφανὴς, καὶ λόγου δεινότητι] καὶ διὰ ταῦτα φθονούμενος ἐπιβουλεύετο παρὰ τῶν ὁμογενῶν, ὅτι συνεβούλευε [καταπαύειν τὸν πόλεμον]. Διὸ αὐτός τε Ῥώμῃ προσεληλύθει, καὶ πολλοὺς τῶν [φίλων τε καὶ οἰκείων] συνέπεσθαί οἱ συνέπεισεν· οὓς Ποπλικόλας φιλοφρόνως ἐδέξατο [τῇ βουλῇ τὸν Κλαύδιον [προσγραψάμενος]] ὅθεν ἐμφρόνως πολιτευόμενος, ἀνέδραμεν εἰς τὸ πρῶτον ἀξίωμα, καὶ

καὶ Ποπλικόλας προσέβαλε τοῖς στρατοπέδοις τῶν πολεμίων· πάντα μὲν οὖν ἐκαρποῦντο τὰ Σαβίνων καὶ διεφθείροντο. Τοὺς δ' ἐνταῦθα μηδ' ἀμυνομένους, ἀλλὰ φεύγοντας, εὐθὺς ἔκτεινον οἱ Ῥωμαῖοι, τῆς ἐλπίδος αὐτοῖς ὀλεθριωτάτης γενομένης· σώζεσθαι γὰρ οἰόμενοι τοὺς ἑτέρους οἱ ἕτεροι, τῷ μάχεσθαι καὶ μένειν οὐ προσεῖχον· ἀλλ' οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐρυμάτων πρὸς τοὺς ἐνεδρεύοντας, οἱ δὲ πάλιν ὡς ἐκείνους ἐς τὸ στρατόπεδον θέοντες, ἐναντίοι φεύγουσιν ἐνέπιπτον πρὸς οὓς ἔφευγον, καὶ βοηθείας δεομένοις, οὓς ἤλπιζον αὐτοῖς βοηθήσειν· τὸ δὲ μὴ πάντας ἀπολέσθαι τοὺς Σαβίνους, ἀλλὰ καὶ περιγενέσθαι τινὰς, ἡ Φιδηνατῶν πόλις ἐγγὺς οὖσα παρέσχε, καὶ μάλιστα τοῖς ἐκ τῶν στρατοπέδων, ὅθ' ἡλίσκετο, διεπίπτουσιν· ὅσοι δὲ Φιδηνῶν διήμαρτον, διεφθάρησαν, ἢ ζῶντες ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν λαβόντων. Τοῦτο τὸ κατόρθωμα Ῥωμαῖοι, καίπερ εἰωθότες ἅπασι τοῖς μεγάλοις ἐπιφημίζειν τὸ δαιμόνιον, ἑνὸς ἔργον ἡγοῦντο τοῦ στρατηγοῦ γεγονέναι· καὶ τῶν μεμαχημένων πρῶτον ἦν ἀκούειν, ὅτι χωλοὺς καὶ τυφλοὺς αὐτοῖς καὶ μόνον οὐ καθείρξας τοὺς πολεμίους Ποπλικόλας παρέδωκε χρῆσθαι τοῖς ξίφεσιν. ἐῤῥώσθη δὲ καὶ χρήμασιν ὁ δῆμος, ἐκ τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων. Ὁ δὲ Ποπλικόλας, τὸν τε θρίαμβον ἀγαγὼν, καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ἀποδειχθεῖσιν ὑπάτοις παραδοὺς τὴν πόλιν, εὐθέως ἐτελεύτησεν, ὡς ἐφικτόν ἐστιν ἀνθρώποις, μάλιστα τοῖς νενομισμένοις καλοῖς καὶ ἀγαθοῖς, τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐκπληρώσας. Ὁ δὲ δῆμος ὥσπερ οὐδὲν ἐς ζῶντα τῶν ἀξίων πεποιηκὼς, ἀλλὰ πᾶσαν ὀφείλων χάριν, ἐψηφίσατο δημοσίᾳ ταφῆναι τὸ σῶμα, καὶ τεταρτημόριον ἕκαστος ἐπὶ τιμῇ συνεισήνεγκεν· αἱ δὲ γυναῖκες ἰδίᾳ πρὸς αὑτὰς συμφρονήσασαι, διεπένθησαν ἐνιαυτὸν ὅλον ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ πένθος ἔντιμον καὶ ζηλωτόν. Ἐτάφη δὲ καὶ οὗτος τῶν πολιτῶν ψηφισαμένων, ἐντὸς ἄστεος, παρὰ τὴν καλουμένην

verò castra hostium adortus est. Undique igitur pressi cæsique Sabini sunt. Qui in castris erant, eos, quum ne gladium quidem strinxissent, in fugam præcipites, Romani confestim oppressere; quibus spes, in perniciem vertit extremam. Nam incolumes alii rati alios, omissa pugna & acie; hi ex castris ad positos in insidiis, illi contra in castra ad hos properarunt; atque ex adverso succurrerunt in effusos; ad quos confugiebant; & in quærentes auxilium, a quibus ipsi expectabant opem. Porro, ne Sabini ad internecionem delerentur, sed aliqui superessent, propinquitas iis oppidi præstitit Fidenarum: præsertim iis, qui e castris, dum caperentur, eruperunt. Qui Fidenas non tenuerunt, aut cæsi sunt, aut vivi venerunt in hostium potestatem. Hanc victoriam Romani, quamvis magna omnia Diis soliti sint adscribere, unius consilio Ducis attribuerunt; primaque hæc vox, post prælium fuit militum; claudos, cæcos, & pene vinctos, Publicolam hostes ipsis objecisse trucidandos. Sane populus, etiam auro, ex acta præda & captivis auctus est. At Publicola mox ubi triumphavit, & sequentibus Consulibus Remp. tradidit, fato functus est, vitamque suam, quatenus mortalitas valet assequi, omnibus, quæ censentur bona & beata, præter cæteros consummavit. Populus quasi nullum virtutis præmium contulisset in vivum, sed adhuc ei deberet omnia, scivit, ut cadaver ejus publico funere efferretur: in cujus honorem quadrantes singuli contulere. Matronæ seorsim consilio habito, ad singulare ejus decus & laudem, totum annum eum luxerunt. Ex plebiscito hic quoque in urbe humatus est, juxta Veliam, quam vocant; datumque toti ejus stirpi jus hujus sepulcri. Nunc

DIO APUD ZONARAM.

καὶ γένος] μέγα [τὸ Κλαυδίων κατέλιπεν] ἐπὶ πλεῖστον ἀνθῆσαν, καὶ προεληλυθὸς εἰς δόξης ἀκρότητα. Οἱ δὲ Σαβῖνοι καὶ τοῦτο τοῦ πολέμου ποιησάμενοι πρόφασιν [στρατῷ μεγάλῳ] κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπῆλθον, οὓς τοὺς Ῥωμαίους ὁ Ποπλικόλας ἀντεπαγαγὼν, καὶ στρατηγήσας ὡς ἄριστα μικροῦ πάντας ἀπώλεσε, καὶ τὸν δῆμον ἐκ τῶν λαφύρων, καὶ τῶν αἰχμαλώτων] ὠφέλησεν. [Ἀγαγὼν δὲ ἐπὶ τῇ νίκῃ [θρίαμβον, καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ὑπάτοις, παραδοὺς τὴν πόλιν, εὐθὺς ἐτελεύτησε, δημοσίᾳ ταφεὶς, καὶ θρηνηθεὶς ἐφ' ὅλον ἐνιαυτόν. [Οἱ μέν τοι Σαβῖνοι δι' ὀργὴν &c. Lege sequentes Notas.

quit: quæ tempore longissimo floruit, summam adepta auctoritatem. Sabini verò eam quoque belli causam nacti, cum magno exercitu Romam invaserunt: quos Publicola, optimi Ducis officiis functus pene omnes interfecit: populoque spoliis hostium & captivis locupletato, triumphum duxit: traditaque Reipublicæ administratione Consulum successoribus, statim obiit, publicis sumptibus elatus, & matronarum luctu annuo honestatus. Cæterum Sabini irati, &c.

In Græcis Zonaræ non habentur matronæ, sed in Græcis *Plutarchi*, & *sine dubio*, *Dionis quoque*.

NOTAE.

Etsi horum Dio apud Zonaram, nihil habeat tertio hoc capite; plusquam tamen verisimile mihi est Dionem iis, more suo, fuisse usum: ut qui in hæc elogia post mortem, fere semper effertur. Sane verò illa δι' ὀργὴν

. Nunc tamen nemo ex familia ibi conditur, sed cadaver eò delatum deponunt; tum ardentem facem quispiam tenens, eam tantum subjicit, mox retrahit; qua re jus testatur sibi esse, sed abstinere se honore: inde mortuum tollunt.

Cæterum Sabini ex dolore acceptæ cladis, ne hyberno quidem tempore quieverunt sed incursione facta in Romanum agrum, Postumiū iterum Consulem (α) afflixerunt: eum pæne cum exercitu penitus cecidissent, ni collega Menenius Agrippa ei tulisset opem. Tunc enim uterque Consul, facto impetu in hostes occidit multos, reliquos profligavit. Post hæc Sp. Cassius, & Opiter Verginius Coss. (β) cum Sabinis inita pace, captoque Camerino, plurimos occiderunt, reliqui everso oppido venierūt. Postumius Cominius, & T. Largius inde Coss. (γ) servos aliquot, qui de occupando Capitolio conjurarant, cōprehensos occiderunt: queādmodum etiā sequenti anno Servius Sulpitius, & M. Manilius Tullus (δ), servorum, aliorumque cum ipsis sentientiū conjurationem aliam, a quibusdam consciis indicatam, pariter oppresserunt; corona etenim circumdatos trucidarunt: indicibus autem cum alia præmia, tum civitas data est.

A Latinis verò iterum bello moto, plebs capere arma noluit; quod novas Tabulas flagitaret, alieno gravata ære: quamobrē locupletiores novum Magistratus genus crearunt, pari in omnes authoritate, potentia Regia præditum, quam Dictatorem vocarunt. Nam cum Regis nomen prosequerentur odio ob Tarquinios; Monarchiæ verò utilitates, magna vi ad bella, & seditionum tumultus præditas experterent; verbo rejecto, rem ipsam sub alio nomine sunt amplexi. Erat igitur, ut dixi, Dictatura, quod ad potestatem, par quidem Regno: præterquam quod ei, nisi ad bellum ituro, equū conscendere non licebat: neque sumptus ullos sine decreto facere ex ærario. Sed ei jus dicere, & domi militiæque capite plectere nedum plebejos, sed & equestris & Senatorii ordinis viros licuit: ipsum verò vel accusare, vel intercedere audente nemine; ne ipsis quidem Tribunis plebis; neque enim

ἡλω Οὐελίαν, ὥστε καὶ γένει παντὶ τῆς ταφῆς μετεῖναι· νῦν δὲ τάπτεται μὲν οὐδεὶς τῶν ἀπὸ γένους· κομίσαντες δὲ τὸν νεκρὸν ἐκεῖ καταπίθενται· καὶ δᾷδά τις ἡμμένην λαβὼν ὅσον ὑπήνεγκεν, εἶτα ἀναχωρεῖται· μαρτυρόμενος ἔργῳ τὸ ἐξεῖναι, φίδεσθαι δὲ τῆς τιμῆς, καὶ τὸν νεκρὸν οὕτως ἀποκομίζουσιν.

4. Οἱ μέν τοι Σαβῖνοι δι' ὀργὴν, ὧν ἔπαθον, οὐδὲ τὸν χειμῶνα ἠρέμησαν, ἀλλὰ τὴν Ρωμαΐδα χώραν κατέδραμον, καὶ τὸν Ποσούμιον ἐκάκωσαν τὸ δεύτερον ὑπατεύοντα. καὶ εἷλον ἂν αὐτὸν πανσυδὶ, εἰ μὴ Μενήνιος Αγρίππας ὁ συνάρχων αὐτῷ ἐπεκούρησε· προσπεσόντες δὲ αὐτοῖς, πολλοὺς ἔφθειραν, ὥστε τοὺς λοιποὺς ἀναχωρῆσαι. Μετὰ δὲ ταῦτα, Σπούριός τε Κάσσιος, καὶ Οπιτώριος Οὐεργίνιος ὑπατεύοντες τοῖς Σαβίνοις ἐσπείσαντο· Καμέριον δὲ τὸ ἄστυ ἑλόντες, τοὺς μὲν πλείους ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ λοιποὺς ζωγρήσαντες ἀπέδοντο, καὶ τὴν πόλιν κατέσκαψαν. Ποσούμιος δέ τε Κυμίνιος, καὶ Τῖτος Λάρκιος, δούλους τινὰς ἐπὶ καταλήψει τοῦ Καπιτωλίου συνωμοσίαν θεμένους συλλαβόντες, ἔφθειραν· Σερούϊός τε Σουλπίκιος, καὶ Μάρκος Τούλλιος ἐτέραν αὖθις συνωμοσίαν δούλων, καὶ ἄλλων δή τινων συσάντων αὐτοῖς προκατέλαβον, ἀγγελθεῖσαν αὐτοῖς πρός τινων τῶν τῆς ἐπιβουλῆς μετεχόντων, οὓς καὶ συσχόντες περισταδὸν κατέκοψαν, τοῖς δὲ μηνυταῖς, ἄλλα τε καὶ πολιτεία ἐδόθη.

5. Αὖθις δὲ πολέμου παρὰ Λατίνων κατὰ Ρώμης κεκινημένου, οὐκ ἤθελον οἱ πολλοὶ τὰ ὅπλα λαβεῖν, ἀποκοπὴν τῶν χρεῶν ἀξιοῦντες γενέσθαι, καὶ διὰ τοῦτο καινήν τινα ἀρχὴν ἐπ' ἀμφοτέροις αὐτοῖς τότε πρῶτον οἱ δυνατοὶ κατεστήσαντο· Δικτάτωρ ὁ ταύτης ἠξιωμένος ὠνόμαστο, ἠδύνατο δὲ ἐξ ἴσου πάντα τοῖς βασιλεῦσι. Τὴν μὲν γὰρ τοῦ βασιλέως ἐπωνυμίαν διὰ τοὺς Ταρκυϊνίους ἐμίσησαν· τὴν δ' ἐκ τῆς μοναρχίας ὠφέλειαν θέλοντες, ὡς πολυισχυούσης ἐς τὰ τῶν πολέμων, καὶ τῶν στάσεων περιστάσεις, ἐν ἄλλῳ ταύτην ὀνόματι εἵλοντο. Ἦν μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, ἡ Δικτατωρία κατά γε τὴν ἐξουσίαν τῇ βασιλείᾳ ἰσόρροπος, πλὴν ὅτι μὴ ἐφ' ἵππον ἀναβῆναι ὁ Δικτάτωρ ἠδύνατο, εἰ μὴ ἐκστρατεύεσθαι ἔμελλεν· οὔτε ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων ἀναλῶσαι τι ἐξῆν αὐτῷ, εἰ μὴ ἐψηφίσθη. Δικάζειν δὲ καὶ ἀποκτείνειν καὶ οἴκοι, καὶ ἐν στρατείαις ἠδύνατο, καὶ οὐ τοὺς τοῦ δήμου μόνους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἱππέων, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς βου-

(α) U.C. 251. (β) U.C. 252. (γ) U.C. 253. (δ) U.C. 254.

NOTAE.

γω̃ &c. sunt apud Zonaram, in hoc Textu cap. 4. & sequentibus. Hinc enim a Dione Plutarchus exscribi desiit: ita ut neque in *Coriolano*, neque in *Fabio Maximo*, nec in *Pyrrho*, nec in reliquis; præterquam *Camillo*, & *Sylla* dumtaxat, Dio Plutarchi verbis, amplius uti deprehendatur. Zonaræ itaque (quod monemus) textu Dionis, sed valde elumbi, deinceps utimur, usque ad Camillum ac Syllam; Valesianis, Ursinianisque; & si quæ habemus alia, suo loco adjectis.

βουλῆς. Καὶ οὔτ' ἐγκαλέσαι τις αὐτῷ, οὔτ' ἐναντίον τι διαπράξασθαι ἴσχυεν, οὐδ' οἱ Δήμαρχοι, οὔτε δίκη ἐφέσιμος ἐγένετο κατ' αὐτοῦ· οὐκ ἐπὶ πλέον δὲ τῶν ἓξ μηνῶν ἡ τῆς Δικτατωρείας ἀρχὴ παρετείνατο, ἵνα μή τις αὐτῶν ἐν τοσούτῳ κράτει καὶ ἐξουσίᾳ ἀκράτῳ χρονίσας, ὑπερφρονήσει, καὶ πρὸς ἔρωτα μοναρχίας ἐκκυλισθῇ. Ὅπερ ἐς ὕστερον καὶ ὁ Καῖσαρ Ἰούλιος ἔπαθεν, ἐπεὶ παρὰ τὰ νενομισμένα τῆς Δικτατωρείας ἠξίωτο.

6. Τότε μὲν οὖν Δικτάτορος γενομένου Λαρκίου, οὐδὲν ὁ δῆμος ἐνεωτέρισεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις ἐγένοντο. Τῶν δὲ Λατίνων ἡσυχίαν ἀγόντων ἐπὶ συνθήκαις, οἱ δυνασταὶ τοὺς ὀφειλέτας μεταχειρίζοντο βιαιότερον, καὶ ὁ δῆμος αὖθις ἐστασίαζε διὰ τοῦτο, ὥστε καὶ εἰς τὸ συνέδριον συνδραμεῖν, καὶ πάντας ἂν ὑπὸ τῶν εἰσπεσόντων ἐν αὐτῷ διεφθάρησαν, εἰ μή τινες, τοὺς Οὐολούσκους εἰς τὴν χώραν ἐμβαλεῖν ἤδη κατήγγειλαν. Πρὸς τὴν τοιαύτην ἀγγελίαν ὁ δῆμος ἠρέμησεν, οὐχὶ φειδόμενος τῆς βουλῆς, ἀλλ' ὡς παρὰ τῶν πολεμίων ὅσον οὔπω φθαρησομένης. Διὸ οὔτε τοῦ τείχους ἔθεντο φυλακὴν, οὔτε τινὰ παρεῖχον βοήθειαν, μέχρις ὁ Σερουίλιος τούς τε ἐξ ὑπερημερίας κρατουμένους ἀφῆκε, καὶ ἄδειαν τῶν εἰσπράξεων καθόσον στρατεύοιντο, ἐψηφίσατο, καὶ κουφίσαι τὰ χρέα ὑπέσχετο. Τότε μὲν οὖν διὰ ταῦτα τοῖς πολεμίοις ἐπεξελθόντες ἐνίκησαν· μὴ δὲ τῶν χρεῶν κουφισθέντες, μήτ' ἄλλου μηδενὸς τυχόντες ἐπιεικοῦς, καὶ πάλιν ἐθορύβουν τε καὶ ὠργίζοντο, καὶ κατὰ τῆς βουλῆς, καὶ κατὰ τῶν στρατηγῶν ἐστασίαζον. Πολέμου δὲ αὖθις ἐπενεχθέντος, οἱ μὲν στρατηγοὶ χρεῶν ἀποκοπὰς ἐψηφίζοντο· ἠναντιώθησαν δ' ἕτεροι, διὸ καὶ Δικτάτωρ ἐρρήθη Οὐαλλέριος Μάρκος, ἐκ τῆς τοῦ Ποπλικόλα συγγενείας γενόμενος, καὶ τῷ πλήθει φιλούμενος· ἔνθεν τοι καὶ οὕτω προθύμως τοσοῦτοι ἐπὶ αὐτοῖς, καὶ ἄθλα ὑπέσχετο, συνελέγησαν, ὡς καὶ τῶν Σαβίνων κρατῆσαι, καὶ τῶν συμμαχούντων αὐτοῖς Οὐολούσκων καὶ Αἰκουῶν. Ἐπὶ τούτοις ἄλλας τε τῷ Οὐαλλερίῳ ὁ δῆμος τιμὰς ἐψηφίσατο, καὶ Μάξιμον ἐπωνόμασεν, ἐξελληνιζόμενον δὲ Μέγιστον σημαίνει τὸ ὄνομα.

7. Ὁ δὲ θέλων τῷ δήμῳ χαρίσασθαι, πολλὰ διειλέχθη τῇ γερουσίᾳ, ἀλλ' οὐκ ἔσχε ταύτην πειθήνιον· διὸ σὺν ὀργῇ ἐκπηδήσας τοῦ συνεδρίου, δημηγορήσας τε πρὸς τὸν δῆμόν τινα κατὰ τῆς βουλῆς, τὴν ἡγεμονίαν ἀπείπατο, καὶ ὁ δῆμος ἔτι μᾶλλον εἰς στάσιν ἠρέθιστο· οἱ γὰρ δανεισταὶ τῆς περὶ τὰ συμβόλαια ἀκριβείας ἐχόμενοι, καὶ μηδὲν τοῖς ὀφλοῦσιν ἐνδιδόντες, τοῦ ἀκριβοῦς τε διήμαρτον, καὶ πολλῶν ἑτέρων ἀπέτυχον. Ἡ γὰρ πενία, καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀπόνοια, κακόν ἐστι βίαιον· εἰ δὲ καὶ τὸ πλῆθος προσλάβοι,

enim ab eo provocatio admittebatur. Dictatura tamen ultra sex menses, haud extendabatur; ne quis in tanta potestate, & authoritate maxima immoratus, per superbiam in Principatus cupiditatem dilaberetur: id quod postea Julio evenit Cæsari, Dictaturam contra morem majorum consecuto.

Tunc igitur Largio Dictatore creato, populus novarum rerum remisso studio, stetit tamen in armis. Interim Latino bello pactionibus consopito, cum sua nomina creditores violentius pertractarent, rursus idcirco Populus ita in seditionem erupit, ut in Senatum concursu facto in eo tumultu Patres omnes occisi essent, nisi quidam Volscos infestis copiis nunciassent in agrū Romanum irrupisse. Ad eum nuncium plebs quievit, non reverentia Senatus, sed expectatione, tanquam is statim ab hostibus deleretur. Quamobrem neque mœnia custodire curarunt, neque opis quidpiam attulerūt, (*) donec Servilius ob æs alienū nexos solvit, edixitque, ne quis debitor expeditionis tempore molestiam pateretur: promisso facto se levaturum æs alienum. Tunc ergo his deliniti promissis in hostes profecti eos vicerunt: sed cum deinde nec ære alieno levarentur, nec ulla æquitate tractarentur; rursus ab iratis tumultuatū est, & contra Patres & Consules mota seditio. Verū bello ingruente denuo, Consules novas tabulas decreverunt, quumque alii adversarentur, M. Valerius (**) Publicolæ gentilis, vir gratus plebi, Dictator creatus est. Qui stipēdio promisso, tantus ad eum, & tam alacer concursus factus est, ut & Sabinos, illorumque fœderatos Volscos Æquosque fuderit. Quamobrem, cum Valerio honores alios, tum cognomentum Maximi decreverunt.

Hic autem vicem rependere volens Populo, multa quidem in Senatu in illius gratiam disseruit, sed cum nequidquam impetrasset, iratus e Curia se proripuit, & apud plebem pro concione, Senatu nonnihil perstricto, Dictatura se abdicavit; plebs verò magis ad seditionem est irritata. Præsertim quod creditores in repetendo ære alieno summum jus urgebant, neque ulla æquitate contra debitores utebantur: eaque de causa nec quod debebatur, exegerunt, & in alia plu-

(*) U.C. 259. (**) U.C. 260.

NOTAE.

· Μάνιος Τύλλος, non Τούλλιος dixi ex *Livio*, qui & Μανίλιον dedit. Dodvvellus volebat Μάν' Τούλλιον Λογγῖνον, *Manium Tullium Longinum*, quod caret authoritate.

plura incommoda inciderunt. Inopia enim ac desperatio inde exorta, malum est admodum violentum; & si multitudinem sibi adsciverit, inexpugnabile penè fit. Tunc igitur locupletum severitas erga pauperes, plurimorum malorũ causa Romanis fuit. Ut enim & milites expeditionibus premebantur; & populus sæpius evidenter in multis deceptus fuerat, & debitores a fœneratoribus contumelias & flagra perpetiebantur, tanta iracundia exarserunt, ut inopũ multi ex urbe excesserint; deseruerint castra alii, & instar hostium ex agro Romano petierint commeatus. Quo facto, cum multi ad eos, qui secessionem fecerant, confluerent; veriti Senatores, ne & hi magis exasperarentur, finitimique factionibus distractam invaderent civitatem, legatione missa, plebi promiserunt se facturos, quidquid penes Senatum fieri posset. Ea verò frementе maxime, nullasque rationes admittente, Menenius Agrippa, unus ex oratoribus petiit, ut quandam audirent fabulam. Qui, audientia impetrata, dixit: Orta aliquando contra ventrem aliorum membrorum seditione, dixisse oculos, manus, & pedes, sua in officio esse opera: linguam & labia per se animorum sensus annunciari: aures suo ministerio aliorum sermones ad mentem pervenire: manus, suo labore parari res necessarias: pedes, totum corpus a se substentari, seque, sive iter, sive opus fiat, sive stetur, fatigari. Ventrem verò solum, omnis muneris & laboris expers, ministeriis omnium tanquam Regem uti & sudoribus illorum, partis facultatibus frui. Hæc ita se habere confessum ventrem, si videretur, nil sibi tribui, nil ministrari, sui neglecta jussisse cura. Tũc mẽbra communiter decrevisse, nequid deinceps ventri suppeditaretur: eoque facto, cũ venter nullũ amplius cibũ sumeret, neq; manus ad opus sui se agi les ob ventris inediã defectas viribus; neq; pedes valuisse, neque aliud membrum ullum suum munus citra offensam obiisse, sed omnia fuisse ignava, ægra, aut penitus immobilia. Tum verò intellectum esse, ea quæ ventri præberentur, non magis ipsi suppeditari, quam membris omnibus, ac ea singula inde percipere fructum suum. Ita ex eo sermone multitudo intellexit, locupletum facultates etiam pauperibus esse utiles: & quod

βοε, καὶ δυσμαχώτατον· πλείστων γοῦν δεινῶν τοῖς Ῥωμαίοις αἰτία ἡ τότε τῶν δυνατωτέρων πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους ἀκρίβεια γέγονεν. Ὡς γὰρ ταῖς στρατείαις τε καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἐπιέζετο καὶ πολλὰ πολλάκις ἐλπίσαν σαφῶς ἐξηπάτητο, καὶ παρὰ τῶν δανειστῶν οἱ ὀφειλέται ὑβρίζοντο, καὶ ᾐκίζοντο, ἐς τοσοῦτον ὀργῆς ἐξεκαύθησαν, ὡς καὶ τὴν πόλιν τῶν ἀπόρων συχνοὺς ἐκλιπεῖν, καὶ ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἀναχωρῆσαι, καὶ ἐκ τῆς χώρας ὡς πολεμίους τὰς τροφὰς ἐρανίζεσθαι. Οὕτω δὲ τούτων συνενεχθέντων, ἐπεὶ πολλοὶ πρὸς τοὺς ἀποστάντας συνέρρεον, δείσαντες οἱ βουλευταὶ, μὴ ἐπὶ πλέον οὗτοί τε ἐκπολεμωθῶσι, καὶ τῇ στάσει συνεπίθωνται οἱ περίοικοι, διεκηρυκεύσαντο πρὸς αὐτοὺς, ὅσα πρὸς βουλῆς ἦσαν αὐτοῖς ποιεῖν ὑπισχνούμενοι. Ὡς δὲ μάλιστα ἐθρασύνοντο, καὶ οὐδένα λόγον ἐδέχοντο, εἷς τῶν πρέσβεων Ἀγρίππας Μενήνιος μύθου τινὸς σφᾶς ἀκοῦσαι ἠξίωσε· καὶ τυχὼν εἶπε· Στασιάσαι πρὸς τὴν γαστέρα πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος, καὶ φάναι τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὡς ἡμεῖς, τάς τε χεῖρας ἐνεργοὺς εἰς ἔργα, καὶ τοὺς πόδας πρὸς πορείαν τιθέαμεν, τὴν γλῶσσαν δὲ καὶ τὰ χείλη, ὅτι δι' ἡμῶν τῆς καρδίας βουλευτήματα ἐξαγγέλλεται· τὰ ὦτα δ' αὖ ὡς δι' ἡμῶν οἱ δι' ἑτέρων λόγοι τῷ νῷ παραπέμπονται· τὰς δὲ χεῖρας, ὅτι ἐργάτιδες οὖσαι ἡμεῖς πεἰ ποιούμεθα πορισμοὺς, τοὺς πόδας δ' αὖθις, ὅτι ἅπαν ἡμεῖς τὸ σῶμα φέροντες, κοπιῶμεν κἂν ταῖς πορείαις, κἂν ταῖς ἐργασίαις, καὶ ἐν ταῖς στάσεσιν. Ἡμῶν δ' ἐνεργούντων οὕτω, σὺ μόνη ἀσυντελὴς οὖσα, καὶ ἀεργὸς, ὑπὸ πάντων ἡμῶν πορισμῶν ἀπολαύεις αὐτή. Ἡ γὰρ γαστὴρ συνέθετο καὶ αὐτὴ, οὕτω ταῦτ' ἔχειν· καὶ εἰ δοκεῖ, ἔφησεν, ἀχορήγητόν με ἐάσατε, μηδέν μοι προσφέροντες· ἔδοξε ταῦτα, καὶ μή τι τοῦ λοιποῦ χορηγεῖσθαι τῇ γαστρὶ κοινῶς ἐψηφίσθη τοῖς μέλεσι. Τροφῆς δὲ μὴ προσφερομένης αὐτῇ, οὔθ' αἱ χεῖρες πρὸς ἔργον ἦσαν εὐκίνητοι, διὰ τὴν ἔνδειαν τῆς γαστρὸς ἀτονήσασαι, οὔθ' οἱ πόδες ἐῤῥωντο, οὔτε τι ἕτερον τῶν μελῶν τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν παρεῖχεν ἀπρόσκοπον, ἀλλ' ἄπρακτα πάντα, δυσκίνητά τε ἢ καὶ πλέον ἦσαν ἀκίνητα· καὶ τότε συνῆκαν, ὅτι τὰ τῇ γαστρὶ προσφερόμενα, οὐ μᾶλλον ἐκείνῃ, ἀλλ' αὐτοῖς κεχορήγηνται, καὶ αὐτῶν ἕκαστον ἐκείνῃ προσαγομένων παραπολαύει. Τούτοις τοῖς λόγοις τὸ πλῆθος συνῆκεν, ὡς αἱ τῶν εὐπόρων οὐσίαι, καὶ τοῖς πένησιν εἰσὶν εἰς ὠφέλειαν· καὶ ἀμείνους ὠφελοῖντο ἐκ

ADMONITIO.

Iniquius hic a Zonara pugna ad Regillum omissa est, quam incredibile est, præteritam a Dione. Accidit ea A. U.C. 258. A. Postumio, & T. Virginio Coss. Livius anni incertus, eam triennio ante ponit: omnes verò alii ante hunc Ap. Claudii, & P. Servilii Consulatum.

ἐκ δανεισμάτων, καὶ τὰς οὐσίας αὔξουσιν, οὐκ εἰς βλάβην τοῦτο τῶν πολλῶν ἀποβαίνει. ὡς εἴ γε μὴ ἔχοιεν οἱ πλουτοῦντες, οὐδ' οἱ πένητες ἂν ἐν καιροῖς ἀναγκαίοις ἕξουσι τοὺς δανείσοντας, καὶ ἀπολοῦνται χρείαν κατεπειγούσης. Ἐντεῦθεν ἠπιώτεροι γενόμενοι κατηλλάγησαν, κουφισμῶν τῶν ὀφειλῶν, καὶ τῶν ὑπερημέρων ἄφεσιν τῆς βουλῆς ψηφισαμένης αὐτοῖς.

8. Φοβηθέντες δὲ μὴ σκεδασθείσης αὐτοῖς τῆς συστάσεως, ἢ τὰς συνθήκας οὐκ ἐπιτελεῖς ἕξουσιν, ἢ κακωθῶσι διαλυθέντες, καὶ ἄλλος κατ' ἄλλην πρόφασιν κολάζοιτο συνεχόμενος, συνέθεντο ἐπαρήγειν ἀλλήλοις, ἄν τις τι ἀδικοῖτο· καὶ ὅρκους ἐπὶ τούτῳ ὑπέσχον, καὶ προστάτας αὐτίκα ἐξ ἑαυτῶν δύο προεχειρίσαντο, εἶτα καὶ πλείους, ἵν' εἶεν αὐτοῖς κατὰ συμμορίαν (1) βοηθοί τε καὶ τιμωροί. Καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ ἐποίησαν, ἀλλ' ἐκ τότε τὸ πρᾶγμα ἀρξάμενον, οὕτω προέβαινε, καὶ ἐπ' ἐνιαυτὸν τοὺς προστάτας, ὡς ἀρχήν τινα ἀπεδείκνυσαν, τῇ μὲν τῶν Λατίνων γλώσσῃ καλουμένους Τριβούνους (οὕτω δὲ οἱ χιλίαρχοι κέκληνται) Δημάρχους δὲ προσαγορευομένους τῇ Ἑλληνίδι φωνῇ· ἵνα δὲ διαστέλληται ἡ τῶν Τριβούνων προσηγορία, τοῖς μὲν τὸ τῶν στρατιωτῶν, τοῖς δὲ τὸ τοῦ πλήθους προσέθεντο πρόσρημα. Οὗτοι δὲ τοῦ πλήθους οἱ Τριβοῦνοι ἢ Δήμαρχοι μεγάλων κακῶν αἴτιοι τῇ Ῥώμῃ γεγόνασι· τὸ μὲν γὰρ τῶν ἀρχόντων ὄνομα οὐκ ἔχον εὐθύς, ἰσχὺν δ' ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἐκτήσαντο· ἤμυνόν τε δεομένῳ παντί, καὶ πάντας τὸν ἐπιβοησάμενον σφᾶς ἀφῃροῦντο· οὐκ ἐκ μόνων ἰδιωτῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχόντων, πλὴν τῶν Δικτατόρων. Εἰ δέ τις καὶ ἀπόντας αὐτοὺς ἐπεκαλέσατο, κἀκεῖνος ἀπὸ τοῦ συνέχοντος αὐτὸν ἀπηλλάττετο, καὶ ἢ ἐς τὸ πλῆθος ὑπ' αὐτῶν εἰσήγετο, καὶ ἀπελύετο· ἀλλὰ καὶ εἴ τι που ἔδοξεν αὐτοῖς μὴ γενέσθαι, ἐκώλυον, κἂν ἰδιώτης ἦν ὁ ποιῶν, κἂν ἄρχων, κἂν ὁ δῆμος, κἂν ἡ βουλὴ πράττειν ἔμελλέ τι, κἂν ψηφίζεσθαι, εἷς δέ τις ἠναντιοῦτο Δήμαρχος, ἄπρακτος καὶ ἡ πρᾶξις, καὶ ἡ ψῆφος ἐγίνετο. Τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, καὶ τὴν γερουσίαν ἀθροίζειν, καὶ ζημιοῦν τὸν μὴ πειθαρχοῦντα, καὶ μαντείᾳ χρῆσθαι, καὶ δικάζειν ἐπετράπησαν, ἢ ἑαυτοῖς ἐπέτρεψαν. Καὶ ὃ γὰρ ποιεῖν αὐτοῖς οὐκ ἐξῆν, κατώρθουν ἐκ τῆς ἀνανταγωνίστου πρὸς πᾶν τὸ πραττόμενον ὑφ' ἑτέρων, ἐναντιώσεως. Καὶ γὰρ καὶ νόμους εἰσήγαγον, ἵν' ὅς τις αὐτοῖς ἔργῳ ἢ λόγῳ προσκρούσῃ, κἂν ἰδιώτης ᾖ, κἂν ἄρχων, ἱερός τε ᾖ τῷ ἄγει ἐνάρχηται.

Τὸ

quod si illi ex mutuis pecuniis augeant opes suas, id tamē in Populi nō cedere detrimētu. Si namque locupletes nihil haberent, tum neque pauperes necessariis temporibus habituros, a quibus mutuentur; perituros proinde, urgente necessitate. Hac ergo oratione mitigati, decreta a Senatu levatione debitorum, solutio neque nexorum æris causa alieni, in gratiam cum Patribus redierunt.

Cæterum veriti, ne soluta seditione, vel pactis non staretur, vel quum digressi essent alius alio comprehensus nomine plecteretur, pepigerunt, si cuiquam eorum injuria fieret, mutuo sibi laturos opem. Quo pacto, jurejurando firmato, statim Patronos duos sui ordinis elegerunt: quorum numerum inde auxerunt, ut suos Patronos haberent ac vindices classes singulæ. Neque enim semel hoc factum est; nam ab eo tempore, facto initio, res ita processit longius, ut quotannis eos Patronos, tanquam Magistratus quosdam sibi deligerent; qui Tribuni Plebis discriminis causa nominantur; & quod Tribuni etiam in re militari dicuntur illi, qui in mille viros obtinent imperium. Hi autem Tribuni plebis concitarunt in Rep. turbas magnas: cum Magistratus enim nōdum haberent nomen; potentia tamen omnes alios superabant: nempe, quemlibet supplicem defendebant: quemlibet, a quo implorati essent, sibi asserebant: idque non contra privatos tantum, sed adversus ipsos etiam Magistratus, si tantum excipias Dictatores. Quod si quis eos vel absentes appellasset, is quoque ab eo, a quo comprehensus fuerat, liberatus; vel in concionem ab ipsis adducebatur, vel actutum absolvebatur. Ad hæc, si quod eis sive a privato, sive a Magistratu, sive a plebe factum, displicebat, intercedebant. Quod si quid agere, vel decernere Senatus instituisset, atque unus Tribunus plebis intercessisset, erat irritum id decretum, & actione supersedebatur. Progressu temporis, illa etiam (aut cōcessa eis fuerint, aut ab ipsis sint usurpata) ut Senatum convocarent, dicto non audientes punirent, consulerent; & aruspices, & jus dicerent, ausi sunt. Quod enim eis facere non licebat, ex potentia & repugnantia adversarii, contra quidquid ab aliis fieret, se erigebant. Præterea rogarunt leges, quibus vel privatus, vel Magistratus, a quo

dicto

NOTAE

(1) Ἵν' εἶεν αὐτοῖς κατὰ συμμορίαν βοηθοί·] *Ut singulæ Classes suos Patronos haberent*, sequitur numerum Tribunorum ad decem esse auctum. Classes autem a Servio Tullio institutæ, fuerant sex. *Wolfius*.

dicto vel facto offensi essent, sacer esset. Sacrum autem esse, idem erat ac periisse. Sic enim omnia, quæ ad cædem instar victimæ destinantur, dici consuevit. Sane ipsos etiam Tribunos plebis, sacrosanctos plebs dixit, tamquam sacra ipsorum mœnia, a quibus in sui opem invocarentur.

Proinde multa sũt ab eis absurdè facta, ut Consules acti in carcerem, & quidam etiam in dicta causa enecti, adversari ipsis audente nemine, quin & ipse protinus sacer esset. Quod si aliqui non a Tribunis omnibus damnarentur, opem dissentientium implorabant; itaque causam dicere, sive apud eos ipsos, sive apud alios judices, sive apud populum licebat, plurium suffragiis, vel condemnandis, vel absolvendis. Tribunorum autem numerus ad denos tantum processu temporis est redactus; unde vires eorum sunt admodum imminutæ. Nam collegarum in Magistratibus cum natura quodammodo, tum ex invidia maximè societas est infida: nec temere fit, ut multi præsertim potentes, consentiant inter se. His accedebat, quod qui eorum vim enervare studebant, motus excitabant, ut dissidentium robur infringeretur, aliis se ad alios conferentibus. Uno ergo eorum intercedente, cæterorum sententiæ irritæ reddebantur. Principio igitur Curiam non introibant, verum præ foribus sedentes, quæ fierent, observabant, ac si quid displicebat, e vestigio refragabantur: post intro vocati sunt, & admissi quoque ad Senatoriam dignitatem. Denique e Senatoribus quidam qui Patricii non erant, Tribunatum expetiverunt: plebs enim Patricios non admittebat, contra quos, cum Tribuni creati essent, & ad potestatem provecti tantam, verebantur, ne quis eorũ potestate in ipsã plebẽ abuteretur. Si quis autẽ ejerata familiæ dignitate ad plebejos transibat, benigne admittebatur; quo pacto multi ex nobilissimis, magnæ potentiæ aviditate, nobilitate sua repudiata, Tribunatum gesserunt. Ac Tribunorum potestas hunc ortum habuit, quibus duo Ædiles adjecti sunt ipsis futuri ministri veluti ad scribendum. Quos cum decreta omnia, omnia Plebiscita, & Senatusconsulta scriberent, atque asservarent, nihil eorum, quæ agebantur, latebat. Olim igitur his de causis, dicundique juris ergo creabantur: postea verò cum alia, tum rerum venalium forum eis commissum est; unde a Græcis Agoranomi appellantur.

Prima Romanorum seditione ad hunc modum sedata, finitimorũ multi, qui ob eã

Τὸ γὰρ ἱερὸν εἶναι, ἀπολωλέναι ἦν· οὕτω γὰρ πᾶν ὅπερ ἂν ὥσπερ τι θῦμα εἰς σφαγὴν καθιερωθῇ, ὠνόμαστο. Καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς δημάρχους τὸ πλῆθος, Σακροσάγκτους ὠνόμασαν, οἷον τείχη ἅγια εἰς φρουρὰν τῶν σφᾶς ἐπικαλουμένων τυγχάνοντας· σάκρα γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις τὰ ἱερὰ, καὶ σάγκτα τὰ ἅγια.

9. Ἔδρων οὖν πολλὰ ἄτοπα, καὶ γὰρ καὶ ὑπάτους ἔβαλλον ἐς τὸ δεσμωτήριον, καὶ ἐθανάτουν τινὰς μηδὲ λόγου τυγχάνοντας, καὶ οὐδεὶς αὐτοῖς ἐναντιωθῆναι ἐτόλμα, εἰ δὲ μὴ καὶ αὐτὸς ἱερὸς ἐγίνετο. εἰ μέν τοι τινὲς μὴ παρὰ πάντων τῶν Δημάρχων κατεδικάζοντο, τοὺς μὴ ὁμογνωμονοῦντας ἐπεκαλοῦντο εἰς ἀγωγὴν, καὶ οὕτως εἰς δίκην καθίσταντο, ἢ παρ᾽ αὐτοῖς ἐκείνοις, ἢ παρὰ τισὶ δικασταῖς, ἢ καὶ παρὰ τῷ πλήθει, καὶ τῆς νικώσης ἐγίνοντο. Εἰς δέκα δὲ, προϊόντος τοῦ χρόνου, οἱ δήμαρχοι καθέστησαν· ὅθεν αὐτοῖς τὸ πολὺ τῆς ἰσχύος καταβέβλητο· φύσει γὰρ ὥσπερ, φθόνῳ δὲ μᾶλλον, ἀλλήλοις οἱ συνάρχοντες διαφέρονται· καὶ χαλεπὸν πολλοὺς ἐν δυνάμει μάλιστα ὄντας συμφρονῆσαι. Ἅμα δὲ καὶ οἱ ἄλλοι διασπᾶν τὴν αὐτῶν μηχανώμενοι δύναμιν, ὅπως ἀσθενέστεροι διχογνωμονοῦντες ὦσιν ἐστασίαζον· καὶ οἱ μὲν τοισίδε, οἱ δὲ τοῖσδε προσετίθεντο· εἰ δὲ καὶ εἷς σφῶν ἀντεῖπε τὰς τῶν ἄλλων διαγνώσεις ἀπράκτους ἀπέφηνε. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον οὐκ εἰσῄεσαν εἰς τὸ βουλευτήριον, καθήμενοι δὲ ἐπὶ τῆς εἰσόδου τὰ ποιούμενα παρετήρουν· καὶ εἴ τι μὴ αὐτοῖς ἤρεσκε, παραχρῆμα ἀνθίσταντο· εἶτα καὶ εἰσεκαλοῦντο ἐντός· εἰσέπειτα μέντοι καὶ μετέλαβον τῆς βουλείας οἱ δημαρχήσαντες. καὶ τέλος κἀκ τῶν βουλευτῶν τινες ἠξίωσαν δημαρχεῖν, εἰ μή τις εὐπατρίδης ἐτύγχανεν· οὐ γὰρ ἐδέχετο τοὺς εὐπατρίδας ὁ ὅμιλος· κατὰ γὰρ τῶν εὐπατριδῶν αἱρόμενοι τοὺς δημάρχους, καὶ πρὸς τοσαύτην προαγαγόντες ἰσχὺν ἐδεδοίκεσαν, μή τις αὐτῶν τῇ ἰσχύϊ ἐς τοὐναντίον κατ᾽ αὐτῶν χρήσηται· εἰ δέ τις τὸ γένους ἀξίωμα ἐξωμόσατο, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πλήθους μετέστη νόμισιν, ἀσμένως αὐτὸν προσεδέχοντο· καὶ συχνοὶ τῶν σφόδρα εὐπατριδῶν ἀπείπαντο τὴν εὐγένειαν, ἔρωτι τοῦ μέγα δυνηθῆναι καὶ ἐδημάρχησαν. Οὕτω μὲν οὖν ἡ τῶν Δημάρχων δυναστεία συνέστη, οἷς καὶ Ἀγορανόμοι δύο προσείλοντο, οἷον ὑπηρέτας σφίσιν ἐσομένους πρὸς γράμματα· πάντα γὰρ τά τε παρὰ τῷ πλήθει καὶ τὰ παρὰ τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ γραφόμενα λαμβάνοντες, ὥστε μηδὲν σφᾶς τῶν πραττομένων λανθάνειν ἐφύλασσον. Τὸ μὲν οὖν ἀρχαῖον ἐπὶ τούτῳ ᾑροῦντο, καὶ ἐπὶ τῷ δικάζειν, ὕστερον δὲ καὶ ἄλλα ἅττα καὶ τὴν τῶν ὠνίων ἀγορὰν ἐπετράπησαν, ὅθεν καὶ Ἀγορανόμοι τοῖς Ἑλληνίζουσιν ὠνομάσθησαν.

10. Ἡ μὲν οὖν στάσις ἡ πρώτη οὕτω τοῖς Ῥωμαίοις κατέπαυσεν· ἐκ δὲ τῶν περιοίκων σφίσι

διὰ τὴν στάσιν πολλῶν κατ' αὐτῶν κινηθέντων, μετὰ τὴν σύμβασιν ὁμονοήσαντες, ἐρρωμένους τοὺς ἐξ ἐκείνων πολεμίους διήνεγκαν, καὶ πάντας ἐνίκησαν. Ὅτι καὶ οἱ Κοριόλους πολιορκοῦντες, ἐκπεσεῖν, καὶ τοῦ στρατοπέδου μικροῦ ἐκινδύνευον, εἰ μὴ Γναῖος Μάρκιος (1) εὐπατρίδης ἀνὴρ, ἠρίστευσε, καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀπώσατο, ὃς διὰ τοῦτο ἄλλως τε ἐδοξάσθη, καὶ Κοριολανὸς ἐκ τοῦ ἔθνους, ὃ ἐτρέψατο, ἐπεκλήθη. Καὶ τότε μὲν οὕτως ἤρθη· οὐ πολλῷ δ' ὕστερον στρατηγῆσαι σπεύδων, καὶ μὴ τυχὼν, ἠγανάκτησε κατὰ τοῦ ὁμίλου, καὶ τοὺς δημάρχους ἐβαρύνετο (*). Οἱ οὖν Δήμαρχοι, οὓς καταλῦσαι ἐγλίχετο, αἰτίας τινὰς κατ' αὐτοῦ συμφρονήσαντες, τυραννίδος αὐτῷ πρόσηψαν αἰτίαμα, καὶ τῆς Ῥώμης ἐξήλασαν (‡). Ἐκπεσὼν οὖν, τοῖς Οὐολούσκοις εὐθὺς προσεχώρησεν· ὧν οἱ μὲν πρῶτοι, καὶ οἱ ἐν τοῖς τέλεσιν αὐτῶν ὄντες ἔχαιρόν τι αὐτῷ, καὶ αὖθις πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζοντο, Ἀττίου Τουλλίου πρὸς τοῦτον ἐρεθίζοντος ἅπαντας. Ὁ δὲ ὅμιλος ἀπροθύμως εἶχ. Ὡς οὖν οὔτε παραιτοῦντες, οὔτ' ἐκφοβοῦντες αὐτοὶ οἱ δυνατοὶ κινῆσαι πρὸς ὅπλων ἄρσιν ἠδύναντο, τοιόνδε ἐμηχανήσαντο. Ἱπποδρομίαν τῶν Ῥωμαίων ἀγόντων, ἄλλοι τε τῶν προσχώρων αὐτοῖς, καὶ Οὐολοῦσκοι πλήθει πολλῷ κατὰ θέαν συνήλθοσαν. ὁ δὲ Τούλλιος τοὺς τῶν Ῥωμαίων στρατηγοὺς ἔπεισεν, ὡς εὐνοῶν δῆθεν αὐτοῖς τοὺς Οὐολούσκους φυλάττεσθαι, παρεσκευασμένους ἐπιθέσθαι σφίσιν ἀνελπίστως ἐν τῇ ἱπποδρομίᾳ. Οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ τοῖς ἄλλοις τὸ μήνυμα κοινωσάμενοι τοὺς Οὐολούσκους, αὐτίκα πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἅπαντας ἐξεκήρυξαν· οἱ δὲ δυσανασχετήσαντες, ὅτι μόνοι ἐκ πάντων ἐξελήλαντο, ἕτοιμοι πρὸς μάχην ἐγένοντο· καὶ προστησάμενοι τὸν Κοριολανόν τε καὶ τὸν Τούλλιον, ἐπὶ τὴν Ῥώμην καὶ τοὺς Λατίνους προσειληφότες, πλήθει ἐχώρησαν πλείονι. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πυθόμενοι, πρὸς τὰ ὅπλα μὲν οὐκ ἐξώρμησαν, ἐν αἰτίαις δ' ἀλλήλους πεποίηντο· οἱ μὲν τοῦ ὁμίλου τοὺς εὐπατρίδας, ὅτι ἐξ αὐτῶν Κοριολανὸς τυγχάνων, μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ τὴν πατρίδα στρατεύοιτο· οἱ δὲ τὸν ὅμιλον, ὅτι μὴ ἐνδίκως αὐτὸν ἐξελάσαντες, πολέμιον πεποιήκασι.

11. Οὕτω δὲ στασιάζοντες, ἐς μέγα τι κακὸν ἐνέπεσον ἂν, εἰ μὴ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτοῖς ἐπεκούρησαν. Ὡς γὰρ ἡ γερουσία κάθοδον τῷ Κοριολανῷ ἐψηφίσατο, καὶ ἐπὶ τούτῳ πρέσβεις πρὸς ἐκεῖνον ἐστάλησαν, ἐκεῖνος καὶ τὴν χώραν τοῖς Οὐολούσκοις ἀποδοθῆναι ἀπῄτει, ἧς ἐν τοῖς πρὶν πολέμοις ἐστέρηντο· τὸ

(*) U.C. 263. (‡) U.C. 264.

seditionem in eos conciti erant, postquam in gratiam hi ridierunt, & ex compacto in hostes procurrerunt, acriora quidem ab eis prælia sustinuerunt, sed eos tamen vicerut omnes. Quod Coriolos autem obsiderent, parum abfuit, quin castris exfuerentur; nisi virtus Cn. Martii viri Patricii profligatis hostibus obstitisset: qui propterea cum aliis honoribus est affectus, tum Coriolani cognomen a devicto ab se populo est assecutus. Ac ita quidem tum in altum Martius est evectus; idem verò ab multo post, quod ei petenti Prætura negata fuit, iratus populo Tribunitiam potestatem insectatus & abrogare conatus est. Quapropter a Tribunis plebis, quibusdam in eum criminibus conflatis, & affectati Regni calumnia instructa, in exsilium actus est. Exsul ergo confestim Martius se contulit ad Volscos, quorum primores & Magistratus, adventu illius læti, Actii Tullii impulsu, rursus ad bellum parabantur. Hoc autem Volscorum Populo non placebat. Primores igitur, qui neque monendo, neque terrendo ad arma sumenda eos potuerant commovere, hac arte usi sunt. Ludis Circensibus, cum alii ex finitimis, tum magna Volscorum manus Romam ad id spectaculum convenit: tum Tullius per benevolentiæ speciem Romanorũ Consulibus persuasit, Volscos cavendos esse, ut qui parati essent ad impetum in eos in Circo faciendum. Consules eo indicio cum aliis etiam communicato ante ludos, mox civitate excedere jubent Volscos. Quod graviter hi ferentes, se solos ex omnibus esse pulsos ad bellum Irritati, Coriolano & Tullio lectis imperatoribus, ascitisque auxiliis Latinorum, majori quam aliàs numero, contra Romanos profecti sunt. Hoc audito Romani non arma corripuerunt, sed mutuis inter se criminibus certarunt: plebeji cum Patriciis quod ex eo Coriolanus ordine, cum hostibus Patriam oppugnatum veniret: illi cum plebe, quod eundem hostem, iniquo mulctatum exsilio reddidisent.

Porrò autem in magnum eis malum seditio rediisset, ni matronæ tulissent opem. Quippe Senatus Coriolano decrevit reditum, ac legatos ad eum idcirco miserat: ille verò, ut agri superioribus bellis adempti Volscis, postulat, redderentur; quod obfirmate recusat populus. Missa igitur nova lega-

NOTAE.

(1) Qui Γναῖος (*Gnæus*) est hic in Dione *Martius*; apud Plutarchum in *Coriolano*, Γάϊος (*Cajus*) est. Sed *Cnæum* habet & Livius lib. 2. Erratum ergo amanuensis duco, qui omiserat ν in Γναίῳ:

legatione; eam iracunde tulit Coriolanus; quod qui de suo agro periclitaretur, ne sic quidem cederet alieno. His nunciatis, cum plebs nihil etiam moveretur, vel a seditione, saltem periculis monita, cessaret: matronæ, Coriolani uxor Volumnia, ac Veturia mater, clarissimis quibusque mulieribus assumptis, liberisque Coriolani etiam adductis, in castra hostium sunt profectæ. Tumque ceteris lugentibus in silentio, Veturia: Non transfugimus, inquit, fili, sed nos Patria ad te misit: si parueris, ut matrem, uxorem, liberos; sin minus, ut prædam hostium. Si autem tua non dum deferbuit iracundia, nos quæso primas occidito. Eja, fili, te, omissa ira, civibus, amicis, sacris, monumentis Patriis reconcilia: neque Patria, in qua natus es & educatus, magnumque illud Coriolani nomen adeptus es, excindere patiaris. Ne me dimiseris voti impotem, ne me cernas meis manibus interfectam. Hisque dictis, mammisque ostensis, ejulans, ac ventre attrectato: Hic te genuit, inquit, hæ te lactarunt. Et hæc equidem illa dixit; at ab uxore liberisque ejus, & matronis aliis, tantus fletus exortus est,

τὸ δὲ πλῆθος, τῆς χώρας οὐ μεθίετο· πάλιν οὖν ἑτέραν πρεσβείαν, ὁ δὲ περιθύμως ἔφερεν, ὅτι καὶ περὶ τῆς ἑαυτῶν κινδυνεύοντες, οὐδ' οὕτω τῶν ἀλλοτρίων ἀφίσταντο. Καὶ τούτων δὲ ἀγγελθέντων αὐτοῖς, οὐδ' ἔτι κεκίνητο, οὐδ' ὑπὸ τῶν κινδύνων οἱ ἄνδρες τοῦ στασιάζειν ἐξίσταντο· αἵ τε γυναῖκες, ἥ τε γαμετὴ τοῦ Κοριολάνου Οὐολουμνία, καὶ ἡ μήτηρ Οὐετουρία, καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιφανεστάτας παραλαβοῦσαι, ἦλθον ἐς τὸ στρατόπεδον πρὸς αὐτὸν, καὶ τὰ παιδία αὐτοῖς ἐπαγόμεναι· καὶ αἱ μὲν ἄλλαι σιωπῶσαι ἐδάκρυον, ἡ δὲ Οὐετουρία, Οὐκ ηὐτομολήκαμεν, ἔφη, τέκνον, ἀλλ' ἡ πατρὶς ἡμᾶς ἔπεμψέ σοι· εἰ μὲν πύθοιο, μητέρα καὶ γυναῖκα, καὶ τέκνα, εἰ δὲ μὴ, λάφυρα. Καὶ εἰ καὶ νῦν ἔτι ὀργίζεσαι, πρώτας ἡμᾶς ἀπόκτεινον. Καταλλάγηθι, καὶ μηκέτι ὀργίζου τοῖς πολίταις, τοῖς φίλοις, τοῖς ἱεροῖς, τοῖς τάφοις. Μηδὲ ἐκπολιορκήσῃς τὴν πατρίδα, ἐν ᾗ ἐγεννήθης, ἐτράφης, καὶ τὸ μέγα τοῦτο ὄνομα, Κοριολάνος ἐγένου· μήτε ἄπρακτον ἀποπέμψῃς, ἵνα μὴ νεκράν με αὐτοχειρίᾳ θεάσῃ. Ἐπὶ τούτοις ἀνέκλαυσε, καὶ τοὺς μαστοὺς προσδείξασα, τῆς τε γαστρὸς ἁψαμένη· Αὕτη σε ἔτεκεν, ἔφη, τέκνον, οὗτοί σε ἐξέθρεψαν. Ἡ μὲν εἶπε ταῦτα· ἡ γαμετὴ

DIO APUD TZETZEM Chiliade b. c. 60. a v. 528.

Dio Coccejanus, & complures alii,
Quotquot Romana gesta Græcè congerunt
Ista de Marco Coriolano insinunt:
Hic Cnæus Marcus appellatus antea,
Hinc Coriolanus, addito cognomine;
Coriolos Romanis oppugnantibus,
Cunctisque in fugam versis, ipse fortiter,
Solusque hostilem urbem ausus ingredi
Nactus apertam, creat illi incendium.
Sublata hinc flamma, ascendit equum celerem,
Et vi a tergo irruit in barbaros,
Qui suos adhuc sectabantur valide.
Tunc hi conversi, & viso urbis incendio,
Rati vastatam, confugerunt alio.
Servatis suis, spoliato & oppido,
Quod Coriolanum appellatum diximus,
Qui Cnæus Marcus dicebatur antea,
Ex his, Coriolani nomen habuit.
Quod vero solet in merentes optime,
Invidia ipsum multant mos exsilio.
Perculsus Cnæus hinc furore maximo,
Uxore sua relicta, & matre, & patria,
Venit Coriolos, qui virum excipiunt;
Tum in Romanos ducunt & exercitum.
Et nisi post conflictum belli illius
Currentes conscidissent suas tunicas,
Uxor, & mater nudæ, & circumstetissent,
Veturia hæc, Volumnia illa nomine,

Et vix

Δίων αὐτὸς Κοκκειανὸς, καὶ ἄλλοι δὲ μυρίοι,
Πόσοι συνετάξαντο τὰς πράξεις τῶν Ῥωμαίων,
Τὰ κατὰ Κοριολάνον τοῦτόν φασι τὸν Μάρκον.
Ὁ Μάρκος οὗτος πρότερον καλούμενος καὶ Γναῖος,
Ὕστερον Κοριόλανος σὺν τούτοις ἐπεκλήθη.
Ῥωμαίων Κοριόλανον τὴν πόλιν πολεμούντων,
Ὡς πρὸς αὐτὴν ἐτράπησαν οἱ πάντες, ἐγκρατέστως
Αὐτὸς δ' εἰς τὴν πολέμιον πόλιν στραφεὶς, καὶ μόνος
Ἠνεῳγμένην εὑρὼν, ἐνέπρησεν ἐκείνην.
Λαμπρᾶς δ' ἀρθείσης τῆς φλογὸς ἐπαναβὰς τὸν ἵππον,
Ῥύμῃ πολλῇ κατόπισθεν ἐκπίπτει τῶν βαρβάρων,
Οἳ τοῖς Ῥωμαίοις διωγμὸν τὸν ἄσπετον ἐποίουν.
Οἵπερ στραφέντες, καὶ τὸ πῦρ φλέγειν ἰδόντες πόλιν,
Καὶ πορθηθῆναι δόξαντες, ἔφυγον ἀλλαχόσε.
Αὐτὸς Ῥωμαίους σώσας δὲ, πορθήσας καὶ τὴν πόλιν,
Τὴν ὅνπερ Κοριόλανον εἰρήκαμεν καλεῖσθαι,
Πρὸς τὸ καλεῖσθαι πρότερον Μάρκος καὶ Γναῖος ἅμα,
Ἔχει καὶ Κοριόλανος ἐκ τοῦ τροπαίου κλῆσιν.
Οἷα δ' ὁ φθόνος εἴωθεν ποιεῖν τοῖς εὐεργέταις,
Μετὰ μικρὸν ἐν λογισμοῖς τὸν ἄνδρα ζημιοῦσιν.
Ὑπερπαθήσας δ' ὁ ἀνὴρ θυμῷ δικαιοτάτῳ,
Ἀφεὶς γυναῖκα τὴν αὐτοῦ, μητέρα, καὶ πατρίδα,
Πρὸς Κοριόλους ἔρχεται, καὶ δέχονται τὸν ἄνδρα,
Καὶ δὲ καὶ παρετάξαντο καὶ κατὰ τῶν Ῥωμαίων·
Καὶ εἰ μὴ μετὰ συρραγῆς ἐκείνου τοῦ πολέμου,
Δραμοῦσαι κατεσχίσαντο τοὺς ἑαυτῶν χιτῶνας,
Γυμναί τε περιέστησαν ἡ σύζυγος καὶ μήτηρ,
Ἡ Βετουρία τε αὐτὴ, Βολουμνία κλῆσιν,

Καὶ

NOTAE.

Opportune factum equidem, ut quæ Zonaras de oppugnatione Coriolorum resciderat e Dione, habuerit ille Tzetzes. *Sæpe namque nocente Deo, fert Deus alter opem.* Invertit autem multa Tzetzes, *Coriolos* bis dicit *Coriolanum*; bis rectè *Coriolos*: *Marcium* dicit: *Marcum*: *Veturiam Veturniam*. Præterea, fe-

μετὰ δὲ αὐτοῦ, καὶ τὰ παιδάρια, καὶ αἱ ἄλλαι γυναῖκες συνεθρήνησαν, ὥστε κἀκεῖνον εἰς πένθος κινῆσαι. Μόλις δὲ ἀνενεγκὼν, περιέπλεξε τὴν μητέρα, καὶ φιλῶν ἅμα, Ἴδε, ἔφη, μῆτερ, πείθομαί σοι· σὺ γάρ με νικᾷς, καί σοι ταύτην τὴν χάριν πάντες ἐχέτωσαν· ἐγὼ γὰρ οὐδὲ ἰδεῖν αὐτοὺς ὑπομένω, οἳ τηλικαῦτα παρ' ἐμοῦ εὐεργετηθέντες, τοιαῦτά μοι ἀνταπεδώκαν· οὐδ' ἀφίξομαι ἐς τὴν πόλιν, ἀλλὰ σὺ μὲν ἀντ' ἐμοῦ τὴν πατρίδα ἔχε, ὅτι τοῦτο ἠθέλησας· ἐγὼ δὲ ἀπαλλαγήσομαι. Ταῦτα εἰπὼν ἀπανέστη, καὶ οὐδὲ τὴν κάθοδον κατεδέξατο· ἀναχωρήσας δὲ εἰς τοὺς Οὐολούσκους, ἐκεῖ γηράσας, ἀπήλλαξεν.

est, ut Coriolanus quoque luctu commotus sit. Tum vix redditus ipse sibi, matrem amplectitur, & inter oscula: En, inquit, pareo tibi mater: tu namque sola me vincis: & tibi omnes istam debebunt gratiam. Ego verò ab eorũ conspectu abhorreo, qui pro tot beneficiis talem mihi gratiam retulerunt: neque redeo in urbem illam. Tu mei loco, teneto Patriam, quandoquidem sic jussisti, ego recedam. Hæcque locutus, recusato in Patriam reditu, in Volscos rediit, ibique obiit senex.

Kυϊ. Q.

DIO APUD TZETZEM.

Καὶ τοῦτον μόλις ἔπαυσαν τῆς κατὰ Ῥώμης μάχης,
Ἡ Ῥώμη ἂν ἐπέγνωκε τιμᾷν τοὺς εὐεργέτας.
Ἀλλὰ λιταῖς ταῖς τῆς μητρὸς πεισθεὶς, καὶ τῆς συζύγου,
Πόλεμον μὲν κατέπαυσε τὸν κατὰ τῶν Ῥωμαίων.
Αὐτὸς τοὺς Κοριόλους δὲ ἀφεὶς, καὶ τοὺς Ῥωμαίους,
Πρὸς ἄλλην γῆν ἀπέδραμε, τῇ λύπῃ βεβλημένος.

Et vox sedassent a suscepto prælio;
Roma esset docta colere beneficos.
Precibus ergo matris atque conjugis
Sedatus, bellum retulit a patria,
Et derelicta Roma, atque Coriolis,
Ad alia mœstus, lacessitus profugit.

NOTAE.

solum ingressum *Coriolos* Marcium Livius negat: qui libro 2. Marcium, *cum delecta militum manu, per patentem portam, ferocem irrupisse*, ait: *cædeque in proxima urbis facta, ignem temere arreptum, imminentibus muro ædificiis injecisse*. Tum sale aliquo indigent illud *nudæ*, & *conscissæ vestes*. Tandem neque Coriolos, neque in Volscos exsulem Marcium profugisse; cum neque a Plutarcho, neque a Dione Tzetzes habet; ignoro utique a quo habuit, aliò divertisse.

Toto cælo deinde diversa est hic oratio Veturiæ, ab ea quam in Coriolano Plutarchus habet: hæc autem Dionis & gravior est, & longe præstat Plutarchiana; quæ nil, quæ decent matrem, matronamque illustrem inducit. Plutarchus etiam Coriolanum a Volscis, tumultuario impetu deinceps occisum narrat: Dio noster apud eos consenuisse, & mortem senio obiisse. Uter verisimilia narret, si interroger, Plutarchum dicam: etsi Q. Fabius Pictor, sibi suæque genti gratificaturus, de more (apud Livium lib. 2.) quoddam a Coriolano vocabulum, *exacta ætate*, referat. Porrò Livius qui & aliam graviorem Veturiæ habet orationem, Coriolani exitum in incerto reliquit: adeo homini parum detulit.

Q. CASSII DIONIS COCCEJANI ROMANÆ HISTORIÆ LIBER OCTAVUS.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO VIII.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Initium turbarum ob divisionem agri Romani.
2. Ut Fabii ferme omnes pro suis civibus cæsi sunt.
3. De Appio Claudio, & ut militem quemque decimum interfecit.
4. De aucto numero Tribunorum plebis ac Ædilium.
5. Ut Lucius Quintius Dictator renunciatus, hostes, omnium primus, sub jugum misit.
6. Ut Romani, omnes Magistratus, & Tribunos plebis abrogarunt.
7. Ut duodecim Tabulæ sint quæsitæ, & institutus Decemviratus.
8. Ut Decemviratus est abrogatus, & Consules iterum eligere visum fuit.
9. Ut Censores etiam instituti.
10. Ut Camillus Dictator creatus, delevit Vejos.
11. Triumphi pompa.
12. Camilli justitia, & ut voluntarie ante sententiam excessit urbe.]

Temporis spatium ann. LXXXXVII.

in quibus, hi, qui ex parte hic recensentur, fuerunt Consules.

T. Sicinius Dentatus,	& C. Aquilius.
Sp. Cassius,	& P. Verginius Proculus.
Serv. Cornelius,	& Q. Fabius.
L. Æmilius Mamercus,	& Fabius Cæso, Cæsonis f.
M. Fabius, Cæsonis frater,	& L. Valerius, M. f.
Q. Fabius, Cæsonis f.	& C. Julius Tullus.
- Fabius Cæso II.	& Sp. Furius.
C. Manilius,	& M. Fabius II.
- Fabius Cæso III.	& T. Verginius.
L. Æmilius Mamercus II.	& C. Servilius.
C. Nautius,	& P. Valerius Publicola.
L. Æmilius Mamertus III.	& Julius Vopiscus.
Ap. Claudius Sabinus,	& T. Quintius Capitolinus.
C. Nautius II.	& M. Minucius.

Tum Tribuni Plebis:

Ap. Claudius, T. Genucius, P. Sextius, P. Postumius, Ser Sulpicius, A. Manilius, T. Romilius, C. Julius, T. Veturius, P. Horatius.

Tum Decemviri,

Ap. Claudius, Q. Fabius Vibulanus, M. Cornelius, M. Sergius, M. Minucius, T. Antonius, Man' Rabulejus, Q. Petellius, Duilius Cæso, Sp. Oppius.

Κυ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ Η.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ Η.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α΄. Ἀρχὴ τῶν θορύβων διὰ τὸ τὴν χώραν διανεμηθῆναι.
β΄. Ὡς οἱ Φάβιοι ὑπερμαχήσαντες τοὺς Ρωμαίους διεφθάρησαν.
γ΄. Περὶ Ἀππίου Κλαυδίου, καὶ ὡς τοὺς στρατιώτας ἐδεκάτευσεν.
δ΄. ἐπαύξησις ἀριθμοῦ τῶν Δημάρχων καὶ Ἀγορανόμων.
ε΄. Ὡς Λούκιος Κυΐντιος Δικτάτωρ ἀγγελθεὶς, πολεμίους ὑπὸ ζυγὸν, πάντων πρῶτος διήγαγε.
ϛ΄. Ὡς Ρωμαῖοι τὰς ἄλλας ἀρχὰς καὶ τὴν τῶν Δημάρχων κατέλυσαν.
ζ΄. Ὅπως ἐγένοντο αἱ δώδεκα δέλτοι, καὶ ἡ Δεκαρχία κατέστη.
η΄. Ὡς ἡ Δεκαρχία κατελύθη, καὶ τοὺς ὑπάτους αἱρεῖσθαι συνεδέξαντο.
θ΄. Ὡς καὶ οἱ Τιμηταὶ κατεδείχθησαν.
ι΄. Ὡς Κάμιλλος Δικτάτωρ αἱρεθεὶς εἷλε τοὺς Οὐΐους.
ια΄. Ἡ τῶν ἐπινικίων πομπή.
ιβ΄. Δικαιοσύνη Καμίλλου, καὶ ὡς ἑκουσίως πρὸ τῆς δίκης ὑπεξέσχεν.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ ϞΖ.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ κατὰ μέρος ἐνταῦθα ἀριθμούμενοι, οἵδε ἐγένοντο.

Τ. Σικίνιος Δεντᾶτος,	καὶ Γ. Ἀκυΐλιος.
Σπ. Κάσσιος,	καὶ Π. Οὐεργίνιος Πρόκλος.
Σερου. Κορνήλιος,	καὶ Κυΐ. Φάβιος.
Λ. Αἰμίλιος Μάμερκος,	καὶ Φάβιος Καίσων, Καίσωνος υἱός.
Μ. Φάβιος, Καίσωνος ἀδελφὸς,	καὶ Λ. Οὐαλέριος Μ. υἱός.
Κυΐ. Φάβιος Καίσωνος υἱὸς,	καὶ Γ. Ἰούλιος Τοῦλλος.
Φάβιος Καίσων, τὸ β΄.	καὶ Σπ. Φούριος.
Γ. Μάνλιος,	καὶ Μ. Φάβιος, τὸ β΄.
Φάβιος Καίσων, τὸ γ΄,	καὶ Τ. Οὐεργίνιος.
Λ. Αἰμίλιος Μάμερκος, τὸ β΄,	καὶ Γ. Σερουίλιος.
*Γ. Ναύτιος,	καὶ Π. Οὐαλέριος Ποπλικόλας.
*Λ. Αἰμίλιος Μάμερκος, τὸ γ΄,	καὶ Ἰούλιος Οὐόπισκος.
*Απ. Κλαύδιος Σαβῖνος,	καὶ Τ. Κυΐντιος Καπιτωλῖνος.
*Γ. Ναύτιος, τὸ β΄,	καὶ Μάρκος Μινούκιος.

*Ἀπ. Κλαύδιος, Τ. Γενούκιος, Π. Σέξτιος, Π. Ποστούμιος, Σέρου. Σουλπίκιος, Α΄. Μάνλιος, Τ. Ρωμίλιος, Γ. Ἰούλιος, Τ. Οὐετούριος, Π. Ὡράτιος· Δήμαρχοι.

Ἀπ. Κλαύδιος, Κυΐ. Φάβιος Οὐϊβουλανὸς, Μ. Κορνήλιος, Μ. Σέργιος, Μ. Μινούκιος, Τ. Ἀντώνιος, Μαν΄. Ραβουλήϊος, Κυΐ. Πετίλλιος, Δουίλιος Καίσων, Σπ. Ὄππιος. Δέκαρχοι.

Οἱ αὐτοὶ· Δέκαρχοι.
Λ.Οὐαλέριος Πότιτος, καὶ Μ.Ὁράτιος Βαρβάτος. ὕπατοι.
Λαργ. Ἑρμίνιος, καὶ Τ.Οὐεργίνιος.
Μ.Γηγάνιος Μακερῖνος, καὶ Γ.Ἰούλιος.
Τ.Κυίντιος Καπιτωλῖνος τὸ δ', καὶ Ἀγρίππας Φούριος.
Μ.Γενούκιος, καὶ Γ.Κούρτιος.

Α. Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος, Α.Ἀτίλιος Λόγγος, καὶ Τ. Καικίλιος Σικελός. χιλίαρχοι.

αὖθις· Λ.Παπίριος Μουγιλλανός, καὶ Λ. Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος. Ὕπατοι.
Μ.Γηγάνιος Μακερῖνος τὸ β', καὶ Τ.Κυίντιος Καπιτωλῖνος τὸ ε.
Μ.Φάβιος Οὐϊβουλανός, καὶ Ποσούμιος Αἰβούτιος Κόρνικεν.
Γ.Φούριος Πακίλιος, καὶ Μ.Παπίριος Κράσσος.
Πρόκλος Γηγάνιος Μακερῖνος, καὶ Λ.Μενήνιος Λανάτος.

Τ.Κυίντιος Καπιτωλῖνος τὸ ϛ', καὶ Ἀγρίππας Μενήνιος Λανάτος.

*Α.Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος, Λ. Κυίντιος Κικιννάτος, Λ. Φούριος Μεδουλλῖνος, Λ.Ὡράτιος Βαρβάτος· χιλίαρχοι.
*Κν. Κορνήλιος Κόσσος, Λ. Οὐαλέριος Πότιτος, Κυίν. Φάβιος Οὐϊβουλανὸς τὸ β, Μ. Ποσούμιος Ρηγιλλανός. Χιλίαρχοι
*Μ. Αἰμίλιος, καὶ Γ. Οὐαλέριος Ποτῖτος. ὕπατοι,

*Π.Κορνήλιος Κόσσος, Γ.Φάβιος Ἀμβοῦστος, Λ.Οὐαλέριος Ποτῖτος. Χιλίαρχοι τὸ β'.
Τ. Κυίντιος Καπιτωλῖνος, Π. Κυίντιος Κικιννάτος, Γ. Ἰούλιος Τοῦλλος τὸ β', Α. Μάνλιος, Λ.Φούριος Μεδουλλῖνος τὸ γ', Μ.Αἰμίλιος Μάμερκος.
Γ. Οὐαλέριος Ποτῖτος τὸ γ', Μ.Σέργιος Φιδήνας, Π.Κορνήλιος Μαλουγινένσης, Π.Κορνήλιος Κόσσος, Γ.Φάβιος Ἀμβοῦστος, Σπ. Ναύτιος Ρούτιλος.
Α. Αἰμίλιος Μάμερκος τὸ β', Λ.Οὐαλέριος Ποτῖτος τὸ γ', Ἀππ. Κλαύδιος Κράσσος, Μ. Κυιντίλιος Οὐάρος, Μ. Ἰούλιος Τοῦλλος, Μ.Ποσούμιος, Μ.Φούριος Κάμιλλος, Μ.Ποσούμιος Ἀλβῖνος.
*Λ. Οὐαλέριος Ποτῖτος τὸ ε, Κυίν. Οὐαλέριος Μάξιμος, Μ.Φούριος Μεδουλλῖνος τὸ γ', Κυίν. Σερουίλιος Φιδήνας τὸ β', Κυίν. Σουλπίκιος Καμερῖνος τὸ β, Μ. Φούριος Κάμιλλος τὸ β'.
Λ.Ἰούλιος Τοῦλλος, Κ.Φούριος Μεδουλλῖνος τὸ δ', Λ. Σέργιος Φιδήνας, Α.Ποσούμιος Ρηγιλλανός, Π.Κορνήλιος Μαλουγινένσης, Α. Μανίλιος.
Π.Λικίνιος Κάλουος, Α. Τιτίνιος, Π.Μενήνιος, Κν.Γενούκιος, Λ.Ἀτίλιος, Π.Μίλιος.
Π. Κορνήλιος Κόσσος, Π. Κορνήλιος Σκιπίων, Π. Οὐαλέριος Μάξιμος τὸ β', Λ. Φούριος Μεδουλλῖνος τὸ ε', Κυίν. Σερουίλιος Φιδήνας τὸ γ', Καίσων Φάβιος Ἀμβοῦστος τὸ β'.
Μ. Φούριος Κάμιλλος τὸ γ'. Λ. Φούριος Μεδουλλῖνος τὸ ϛ', Γ.Αἰμίλιος, Λ.Οὐαλέριος Ποπλικόλας, Σπ.Ποσούμιος, Π.Κορνήλιος Μαλουγινένσης τὸ β.

Α.Κορνήλιος Φλάουος, καὶ Σέρου. Σουλπίκιος Καμερῖνος. ὕπατοι.
Λ. Οὐαλέριος Ποτῖτος, καὶ Μ. Μάλλιος, ὁ καὶ Καπιτωλῖνος.
Λ.Λουκρήτιος, Σέρου. Σουλπίκιος, Μ.Αἰμίλιος, Κυίν.Φούριος Μεδουλλῖνος τὸ ζ', Ἀγρίππας Φούριος, Γ. Αἰμίλιος τὸ β'.

1 ἱ δὲ Δήμαρχοι χώραν ἐκ πολεμίων(*) προσκτηθεῖσαν Ῥωμαίοις ἀπῄτουν διανεμηθῆναι τῷ πλήθει· ὅθεν πρὸς ἀλλήλων, καὶ πρὸς τῶν πολεμίων πολλὰ ἐκακώθησαν· οἱ γὰρ δυνατοὶ μὴ ἄλλως

Item Decemviri.
Iidem.
Iterum Consules:
L.Valerius Potitus, & M.Horatius Barbatus.
Largius Herminius, & T.Verginius.
M.Geganius Macerinus, & C.Julius.
T.Quintius Capitolinus IV. & Agrippa Furius.
M.Genucius, & C.Curtius.
Tum Tribuni militares.
A.Sempronius Atratinus, A.Attilius Longus, & T.Cæcilius Siculus.
Tum iterum Consules.
L.Papirius Mugillanus, & L.Sempronius Atratinus.

M.Geganins Macerinus II. & T.Quintius Capitolin.V.
M.Fabius Vibulanus, & Postumins Æbut. Cornicẽ
C.Furius Pacilius, & M.Papirius Crassus.
Proculus Geganius Macerinus, & L.Menenius Lanatus.

T.Quint.Capitolinus VI. & Agrippa Menenius Lanatus.
Iterum Tribuni Militares.
*A. Sempronius Atratinus, L. Quintius Cincinnatus, L.Furius Medullinus, L.Horatius Barbatus.
*Cn.Cornelius Cossus, A.Valerius Potitus, Q. Fabius Vibulanus II. M.Postumius Regillanus.
Iterum Consules.
*M.Æmilius, & C. Valerius Potitus.
Iterum Tribuni militares.
*P.Cornelius Cossus, Cn. Cornelius Cossus, C.Fabius Ambustus, L.Valerius Potitus.
T. Quintius Capitolinus, P. Quintius Cincinnatus, C.Julius Tullus II. A. Manilius, L.Furius Medullinus III. M.Æmilius Mamercus.
C. Valerius Potitus III. M.Sergius Fidenas, P.Cornelius Maluginensis, P. Cornelius Cossus II. C. Fabius Ambustus II. Sp.Nautius Rutilus.
A. Æmilius Mamercus II. L.Valerius Potitus III. Ap.Claudius Crassus, M.Quintilius Varus, M.Julius Tullus, M.Postumius, M. Furius Camillus, M.Postumius Albinus.
*L.Valerius Potitus V. Q. Valerius Maximus, M. Furius Medullinus III. Q.Servilius Fidenas II. Q. Sulpicius Camerinus II. M. Furius Camillus II.
L.Julius Tullus, L.Furius Medullinus IV. L. Sergius Fidenas, A.Postumius Regillanus, P.Cornelius Maluginensis, A.Manilius.
P.Licinius Calvus, A.Titinius, P.Menenius, Cn. Genucius, L.Attilius, P.Melius.
P.Cornelius Cossus II. P.Cornelius Scipio, L.Valerius Maximus II. L.Furius Medullinus V. Q.Servilius Fidenas III. Cæso Fabius Ambustus II.
M.Furius Camillus III. L. Furius Medullinus VI. C. Æmilius, L.Valerius Publicola, Sp.Postumius, P.Cornelius Maluginensis II.
Iterum Consules.
A.Cornelius Flavus, & Serv.Sulpicius Camerinus
L.Valerius Potitus, & M.Manlius, tum Capitolinus.
Iterum Tribuni militares.
L.Lucretius, Serv.Sulpicius, M.Æmilius, Q.Furius Medullinus VII., Agrippa Furius, C.Æmilius II.

Ribuni autem plebis,(*) agrum hostibus ademptũ populo dividi postulabant: & hæc causa, ut dum Romani inter sese digladiantur, detrimenta non pauca ab hostibus acce-

(*) U. C. 268.

acceperunt. Cum potentiores enim plebem aliter in officio continere non possent; bella ex bellis de industria serebant; ut in his occupata plebs, legis agrariæ ferendæ, nullas cierent turbas. Hoc consilium cum tandem aliquando a multis est deprehensum, haud amplius passi sunt, utrumque Consulem a petentibus designari: verum & ipsi alterum ex Patriciis eligere voluerunt: eoque impetrato, Spurium Furium elegerūt; eoque duce, quæ aggressi sunt, sedulo omnia confecerunt. At contra iis, qui cum ejus collega Fabio Cæsone in hostem prodierant, accidit: nec enim fortiter se gesserunt; quin etiam relictis castris, & in urbe regressi, turbas iterum serere inceperunt. Tum Tyrrheni ea re cognita, illos invaserunt: ac ne tum quidem Romani, prius egressi sunt, quam quidam Tribuni id Patriciis assensi essent. Tunc enim verò pugnarunt strenue, ac multis hostium cæsis, ipsorum quoque non pauci ciciderunt. Cecidit etiam Manlius alter Consulū(*); pro quo Consulem alium plebs creavit; quod in ipsos Tyrrheni decreverant bellum prosequi. Sane verò Romanis tunc animos despondentibus, & ad consilii inopiam redactis, quo nempe pacto occurrerent suis hostibus, opem magnam tulere Fabii. Hi namque sex & trecenti numero, quia Populum anxium, nihilque, quod ad rem esset, deliberantem, quin desperantem viderunt; Tyrrhenum bellum in se, pugnæ avidi, suisque corporibus gerendum sumptibusque, susceperunt. Loco opportuno igitur communito, quem occupaverant, inde infesta cuncta hostium reddiderunt; Tyrrhenis acie decernere non audentibus, aut si quid ausis, turpiter profligatis. Verum Tyrrheni secum adscitis sociis, & in saltu quodam, insidiis collocatis (**), tum Fabios, ob crebras victorias, incaute prodeuntes circumdederunt, & ad internecionem omnes deleverunt. Et sane eorum genus funditus periisset, nisi unus ob teneriorem ætatem domi relictus esset, a quo instauratum deinceps floruit.

Posthæc, ita deletis Fabiis, Romani vexati graviter a Tyrrhenis cum ipsis sancire in lucias sunt coacti; in se ipsos verò conversi, mutuis se cladibus affecerunt(†): fregerunt fasces, & ipsos Consules, ex quavis causa, sive magna, sive parva esset, in judi-

ἄλλως κατέχειν αὐτοὺς δυνάμενοι, πολέμους ἐκ πολέμων ἐξεπίτηδες ἐκίνουν, ἵν' αὐτοῖς ἀσχολούμενοι, μηδὲν περὶ τῆς γῆς πολυπραγμονῶσι. Χρόνῳ δέ ποτε ὑποτοπήσαντές τινες τὸ πραττόμενον, οὐκ εἴων, καὶ ἄμφω τοὺς ὑπάτους ἢ στρατηγοὺς ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἀποδείκνυσθαι, ἀλλ' ἤθελον καὶ αὐτοὶ τὸν ἕτερον ἐκ τῶν εὐπατριδῶν αἱρεῖσθαι. ὡς δὲ τοῦτο κατειργάσαντο, προείλοντο Σπούριον Φούριον· καὶ μετ' ἐκείνου στρατευσάμενοι, πάντα ἐφ' ἅπερ ὡρμήσαν προθύμως κατέπραξαν. Οἱ δὲ τῷ συνάρχοντι αὐτοῦ Φαβίῳ Καίσωνι συνεξελθόντες οὐ μόνον οὐκ ἐρρώσθησαν, ἀλλὰ καὶ τὸ στρατόπεδον ἐκλιπόντες ἐς τὴν πόλιν ἦλθον, καὶ ἐθορύβουν, ἕως οἱ Τυρσηνοὶ τοῦτο μαθόντες, ἐπεχείρησαν αὐτοῖς· καὶ τότε μὲν τι οὐ πρότερον ἐξῆλθον τῆς πόλεως, πρὶν τῶν Δημάρχων τινὰς συμφρονῆσαι τοῖς δυνατοῖς. Ἠγωνίσαντο δὲ προθύμως, καὶ πολλοὺς μὲν τῶν πολεμίων διέφθειραν, συχνοὶ δὲ καὶ αὐτῶν ἀπέθανον· ἔπεσε δὲ καὶ ὁ εἷς τῶν ὑπάτων ὁ Μάνλιος· ὁ δὲ ὅμιλος στρατηγὸν ἕτερον εἵλετο, καὶ πόλεμος αὐτοῖς ἐπενήνεκτο πρὸς τῶν Τυρσηνῶν· ἀθυμοῦσι δὲ Ῥωμαίοις, καὶ ἀποροῦσι, πῶς τοῖς ἐχθροῖς ἀντικαταστῶσιν, οἱ Φάβιοι ἐπεκούρησαν· Ἕξ γὰρ ὄντες καὶ τριακόσιοι, ὡς ἀθυμοῦντας εἶδον αὐτοὺς, καὶ μή τι τι βουλευομένοις λυσιτελὲς, καὶ ἀπογινώσκοντας ἅπαντα, τὸν πρὸς τοὺς Τυρσηνοὺς ὑπεδέξαντο πόλεμον, αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν προθυμηθέντες μαχέσασθαι, καὶ τοῖς σώμασι καὶ τοῖς χρήμασι· Καί τι χωρίον καταλαβόντες ἐπίκαιρον ἐτειχίσαντο· ὅθεν ὡρμώμενοι πάντα τὰ τῶν πολεμίων ἦγον, τῶν Τυρσηνῶν μηδὲ ἐς χεῖρας αὐτοῖς ἰέναι θαῤῥούντων· εἰ δὲ καί ποτε συμμίξειαν, ἐλαττουμένων παρὰ πολύ. Προσλαβόμενοι δὲ καὶ συμμάχους οἱ Τυρσηνοὶ, ἐν ὑλώδει χωρίῳ ἐλόχησαν, καὶ ἀφυλάκτους ἐπελθόντας αὐτοῖς Φαβίους ὑπὸ τοῦ πάντα νικᾷν περιεστοίχισαν, καὶ πάντας ἐφόνευσαν· καὶ παντελῶς τὸ γένος αὐτῶν ἐξέλιπεν ἂν, εἰ μὴ εἷς τις οἴκοι κατελείφθη διὰ νεότητα, ἀφ' οὗπερ αὖθις ἐπεὶ ἐπετεχθησαν.

2. Τῶν δὲ Φαβίων οὕτω φθαρέντων, οἱ Ῥωμαῖοι μάλα παρὰ τῶν Τυρσηνῶν ἐκακώθησαν· εἶτα πρὸς τοὺς μὲν πολεμίους σπονδὰς ἐποιήσαντο· τραπόμενοι δὲ ἐπ' ἀλλήλους, ἔπραξαν πολλὰ δεινὰ, ὡς μηδὲ τῶν στρατηγῶν ἀπέχεσθαι τὸ πλῆθος· τούς τε γὰρ ὑπη-

(*) U. C. 274. (**) U.C. 276. (†) U.C. 281.

NOTAE.

In illa rerum publicarum confusionem, antiquiores multa inverterunt, vel miscuerunt, nec sibi constant. Nos quæ confusa, vel repetita, vel varia sunt apud eos, signavimus asterisco.

ὑπηρέτας αὐτῶν ἔπαυον, καὶ τὰς ῥάβδους κατέκλων, αὐτούς τε τοὺς στρατηγοὺς ὑπ' εὐθύνην ἦγον ἐπὶ πάσῃ προφάσει, καὶ μείζονι καὶ ἐλάττονι. Ἄππιον οὖν Κλαύδιον, καὶ παρ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν ἐς τὸ δεσμωτήριον ἐμβαλεῖν ἐβουλεύσαντο, ὅτι τε αὐτοῖς ἠναντιοῦτο ἐς ἅπαντα, καὶ ὅτι τοὺς συστρατευσαμένους ἑαυτῷ ἐδεκάτευσεν, ἐπειδὴ τοῖς Οὐολούσκοις ἐν μάχῃ ἐνέδοσαν. Ἡ δεκάτευσις δὲ τοιόνδε τι ἦν. ὅτε τι οἱ στρατιῶται μέγα ἡμάρτοσαν, ὁ στρατηγὸς ἐς δεκάδας αὐτοὺς ἀριθμῶν, ἕνα λαβὼν ἐξ ἑκάστης δεκάδος, τὸν κλήρῳ λαχόντα θανάτῳ ἐκόλαζεν. Ἀπελθόντα δ' ἐκ τῆς ἀρχῆς τὸν

judicium traxerunt. Exemplo sit Appius Claudius, quem post ipsius magistratum, in carcerem compegerunt: & causa, quod is populi in omnibus adversator, legiones suas, quæ Volscis in prælio cesserant, decimarat. Decimatio autem sic fiebat: cum milites quid graviter deliquissent, imperator omnibus in decurias distributis, decimum quemque, cui sors obvenerat, occidebat. Ubi ergo Appius deposuit Magistratum, mox plebeji ei dixerunt diem, nec eū damnarunt tamen: nam die producta longius, in eam necessitatem hominem adege-

DIO APUD CONST. AUG. PORPHYR. Valef. 578. &c.

[Οἱ Φάβιοι] ἐπί τε τῷ γένει καὶ πλούτῳ ὅμοια τοῖς ἀρίστοις φρονοῦντες] (ἐπεχείρησαν) καὶ ὑπὸ Τυρσηνῶν διεφθάρησαν [ἓξ καὶ τριακόσιοι ὄντες]. Οὓς οἱ Ῥωμαῖοι μειζόνως, ἢ κατὰ ἀριθμὸν τῶν ἀπογενομένων, καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ ἐπένθησαν. Ἦν μὲν γὰρ ἐκείνης, ἄλλως τε καὶ ἐν εὐπατρίδαις οὐ σμικρός· πρὸς δὲ δὴ τὴν ἀξίωσιν, τό τε φρόνημα αὐτῶν, πᾶσαν σφῶν ἀπολωλέναι τὴν ἰσχὺν ἐνόμιζον· καὶ διὰ τοῦτο τήν τε ἡμέραν, ἐν ᾗ διεφθάρησαν, ἐς τὰς μιαρὰς ἐνέγραψαν· καὶ τὰς πύλας, δι' ὧν ἐξεστράτευσαν, ἐν ἀτιμίᾳ ἐποιήσαντο, ὥστε μηδένα δι' αὐτῶν ἄρχοντα διιέναι· καὶ Τίτου Μενηνίου τοῦ στρατηγοῦ [ἐπὶ γὰρ τούτου τὸ πάθος ἐγένετο] κατηγορηθέντος ὕστερον ἐν τῷ δήμῳ, ὅτι μὴ μετ' ἐκείνοις ἤμυσσε, καὶ μάχῃ μετὰ τοῦθ' ἡττήθη, κατεψηφίσαντο.

Sex & trecenti Fabii ob splendorem generis atque opes, inter Optimates præcipui, ab Etruscis in prælio cæsi sunt: quos quidem Romani uberiùs, quam pro numero interemptorum, tum privatim, tum publicè luxere. Numerus quidem utpote Patriciorum, haudquaquam exiguus erat ille; verum enim verò dignitatem illorum hominum, & magnitudinem animi æstimantes, robur omne sibi amisisse videbantur. Proinde & diem, quo cæsi erant, inter atros retulere; & portam ipsam, qua ad bellum erant egressi, perpetua infamia damnarunt; adeò ut per ea intrare egredive magistratibus nefas esset. Postremò T. Menenium, quo Cos. ea clades acciderat arcessitum ad populum, quod castra cum Fabiis adjunxisset, atque ipse postea male pugnasset, condemnarunt.

DIO APUD TZETZEM. Chil. x. c. 303. v. 14.

Ἦσαν καὶ ἀποφράδες δὲ τοῖς παλαιοῖς ἡμέραι,
Ἐν αἷς τε συνέβησαν θλίψεις καὶ περιστάσεις·
Ὡς τοῖς Ῥωμαίοις πώποτε τοῖς ἀνωτέρω χρόνοις,
Ὁπότε ἀνερχόμενοι πρὸς πόλεμον καὶ μάχην,
Ἔπεσον τριακόσιοι τοῦ γένους τῶν Φαβίων,
Ὅτε καὶ πύλην ἔκλεισαν, καθ' ἣν ἐξῆλθον οὗτοι,
Καὶ τὴν ἡμέραν ταῖς λοιπαῖς ἡμέραις οὐκ ἠρίθμουν,
Ὥσπερ καὶ ἔθνη ἕτερα δι' ἄλλας περιστάσεις,
Τινὰς ἡμέρας ταῖς λοιπαῖς οὐκ ἐπέταττον ἡμέραις.
Ἔλεγον δὲ τὰς πρὸ αὐτῶν, καὶ μετ' αὐτὰς ἐν κλήσει,
Ἐκείνας οὐκ ἠρίθμουν δὲ τῶν ἡμερῶν τῇ κλήσει,
Ἀλλ' οὕτως ἔλεγον, τυχόν, τρίτην καὶ μετ' ἐκείνην,
Ἢ πέμπτην, ἕκτην, καὶ λοιπαί, καὶ μετ' ἐκείνην πάλιν,
Οὕτως οἱ κατωνόμαζον τότε τὰς ἀποφράδας.

Erant nefasti antiquis dies etiam,
In quibus quidquam grave ipsis contigerat.
Romanis quondam, ut priscis temporibus,
Quando progressi ad bellum atque prælium,
Trecenti ceciderunt gentis Fabiæ.
Unde & portam, per quam egressi fuerant,
Clausere, & diem detraxerunt cæteris.
Ut gentes quædam propter casus alios,
Dies nonnullos detraxerunt cæteris.
Priores namque, & subsequentes, nomine
Suo appellabant, illos verò seciùs.
Sed, sic dicebant: tertius: post eum:
Vel quintus: sextus: cæteri, post eum:
Dies vitabant sic, nefastos dicere.

NOTAE.

Ita Dio apud Valesium habet ea, quæ Zonaras hinc importune reciderat. Ita tamen, ut post ἐπένθησαν Zonaræ, si mox scribas; οὓς οἱ Ῥωμαῖοι &c. quæ hic sunt, Dionis textum ex integro restituas.

Idem Valesius pag. 82. ad ea, τὰς πύλας ἐν ἀτιμίᾳ, hæc erudite comentatur: *Eam portam* sceleratam *appellarunt Romani, non quod sceleris illius causam præbuisset, sed quia infaustum exitum ominari videbatur*. Sceleratum *autem pro* contaminato *antiqui sumebant: ut apud Cæsarem lib. 6. & Livium lib. 2. Itaque eleganter Ovidius Fastorum 2.* Porta caret culpa, sed tamen omen habet. *Et Dio ἐνάγιον eam portam, quod est*, infamem habitam *esse dicit. Aliam ob causam, vicus quidam*, sceleratus *a Romanis dictus, quod nimirum grave olim scelus in eo admissum fuisset*. Tzetzes qui dixit πύλην, melius quam Constantinus, qui dixit πύλας; sua tamen emphasi, *clausam* commentus est. *Sceleratam, apertamque* vitabant quique religiosiores: præsertim Duces & Magistratus, prodituri in hostem, & in Provincias.

Idem Valesius ad ea: ὅτι μὴ μετ' ἐκείνοις ἤμυσσε, ita advertit: *Hæc vox corrupta est. Itaque legendum putavi*, ὅτι μὴ ἐκείνοις ἤμυνε. *De hac condemnatione Menenii Consulis, eadem scribit Dionysius. Halicarnasseus lib. 9.* Ego verò, ut gratulor Valesio de felici correctione ἤμυνε; ita improbo alia, quæ restituendam omnino censeo: ὅτι μήτ' ἐκείνοις ἤμυνε: & sic proinde vertenda; *quod neque illis suppetias venit, & quod deinde male pugnasset*; quæ suapte cadunt, & Dio sic alibi sæpe loquitur.

De morte Appii Claudii ita sub finem lib. 2. Livius: *Ante tamen qua prædicta dies veniret, morte moritur*. Secùs noster Dio, (aut Zonaras) qui *mortem sibi conscivisse* dicit.

gerunt, ut ipse sibi manus afferret. Ad hæc quidam Tribuni plebis, cum alia contra Patres scripserunt, tum illud ut populo per se liceret cogere concilium, & absque illis deliberare, & suo cuncta decernere arbitratu. Quod si quis ob crimen aliquod a Consulibus mulctaretur, ei esset ad populum provocatio. Hinc Ædilium, Tribunorumque potestatem, ut patronos haberent plurimos, ampliarunt. Dum hæc autem agebantur, Patricii aperte quidem, non nisi in paucis adversabantur, clam verò multos tollebant ex audacissimis: sed nec id cæteros coercebat; sed nec illud, quod semel Tribuni novem a Plebe cremati sunt. Horum enim exemplo, insecuti Tribuni adeo moderatiores facti non sunt, ut inde potius sævierint multo magis. Eo Patres a Populo sunt redacti; nam exortis bellis, militare noluerunt, nisi optatis suis satisfieret: aut egressi pugnarunt segniter, nisi quæ voluissent, omnia impetrassent.

Atque ex hac causa, multi finitimorum, non tam suis freti viribus, quam intestinis illorum seditionibus, novis rebus studuerunt:

τὸν Κλαύδιον, εὐθὺς οἱ τοῦ πλήθους ἐς ἀγῶνα κατέστησαν, καὶ οὐ κατεψηφίσαντο μὲν· τὴν ψῆφον δὲ ὑπερθέμενοι, ἐς ἀνάγκην αὐτὸν αὐτοχειρίας κατέστησαν· καί τινες δὲ τῶν Δημάρχων, ἄλλα τε κατὰ τῶν εὐπατριδῶν συνέγραψαν, καὶ τὸ ἐξεῖναι τῷ πλήθει, καὶ καθ᾽ ἑαυτῷ συνιέναι, καὶ ἄνευ ἐκείνων βουλεύεσθαι καὶ χρηματίζειν, πάνθ᾽ ὅσα ἂν ἐθελήσῃ. Κἄν τις ἐπ᾽ αἰτίᾳ τινὶ παρὰ τῶν στρατηγῶν προστιμωθῇ, ἔκκλητον ἐπὶ τούτοις τὸν δῆμον δικάζειν ἔταξαν· καὶ τοὺς Ἀγορανόμους δὲ, καὶ τοὺς Δημάρχους ἐπηύξησαν, ἵνα πλείστους τοὺς αὐτῶν προϊσταμένους ἔχωσι. Πραττομένων δὲ τούτων, οἱ εὐπατρίδαι φανερῶς μὲν οὐ ἀντέπραττον, πλὴν βραχέων, λάθρα δὲ συχνοὺς τῶν θρασυτάτων ἐφόνευον· ἀλλ᾽ οὔτε τοῦτο τοὺς λοιποὺς ἐπέσχεν, οὔθ᾽ ὅτι ποτὲ ἐννέα Δήμαρχοι πυρὶ ὑπὸ τοῦ δήμου παρεδόθησαν· οὐ μόνον γὰρ οἱ μετὰ ταῦτα δημαρχοῦντες οὐκ ἠμβλύνοντο, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐθρασύνοντο· ἐς τοῦτο ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν προήχθη ὁ ὅμιλος(*). Οὔτε γὰρ στρατεύειν ἐπείθοντο πολέμων ἐπικειμένων, εἰ μὴ ὧν ὠρέγοντο ἔτυχον· καί ποτε δ᾽ ἐξῆλθον, ἀπροθύμως ἐμάχοντο, εἰ μὴ πάνθ᾽ ὅσα ἐβούλοντο, ἤνυσαν.

3. Κἀντεῦθεν πολλοὶ τῶν προσοίκων αὐτοῖς, τῇ ἐκείνων διχοστασίᾳ, ἢ τῇ ἑαυτῶν θαῤῥοῦντες ἰσχύϊ, ἐνεωτέρισαν. ὧν ἦσαν καὶ Αἰκουοὶ,

DIO APUD CONST. AUG. PORPHYR.

Ex Eclogis *de Legationibus* apud Ursin. & Leunclav.

Æqui, tunc capto Tusculo, Marcoque victo Minucio, tantos sibi spiritus sumpserunt, ut Romanorum legatis, qui de intercepto oppido expostulatum missi fuerant, nihil rei gestæ purgandi causa responderint; quadam verò quercu, per ducem suum Cælium Gracchum ostensa, quæ vellent, ad eam dicere jusserint. *Dionys. Halic. non quercum, sed fagum dicit. Livium noster secutus est.*

[Οἱ Αἰκουοι] τότε Τούσκουλον λαβόντες, καὶ [Μάρκον Μινούκιον νικήσαντες,] ἐν φρονήματι ἐγένοντο, ὥστε καὶ τοῖς πρέσβεσι τοῖς τῶν Ῥωμαίων, οἳ ἐπὶ τῇ χώρᾳ τῇ κατειληφυίᾳ αἰτιώμενοι σφᾶς ἐπεμψαν(**), πρὸς τὸ μὲν ἔγκλημα, μηδὲν ἀποκρίνασθαι, δρῦν δέ τινα (✝) διὰ τοῦ στρατηγοῦ σφῶν Κοιλίου Γράκχου δείξαντος, πρὸς ἐκείνην, ὅ τι βούλοιντο, λέγειν αὐτοῖς κελεῦσαι.

Idem, ex Eclogis *de virtutibus & vitiis*, apud Vales. p.578. ὅτι.

Romanis allato nuncio, in saltu quodam præcipiti, ac nemoroso, M. Minucium cum exercitu obsessum teneri ab Æquis, Lucius Quintius Dictator consensu omnium dictus est: pauper ille quidem, & qui agrum, quem unice possidebat suis ipse manibus tum maxime colebat: sed alioqui virtute ac temperantia nulli secundus: tametsi comas in cincinnos flecteret: unde & Cincinnati cognomen tulit.

Πυθόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι [τὸν Μινούκιον] ἐν κοίλῳ τινὶ καὶ λοχμώδει τόπῳ μετά τινων ἀπειλῆφθαι [Δικτάτορα] ἐπ᾽ αὐτοὺς [Λούκιον Κοίντιον,] καί περ [πένητα] ὄντα, τό τε γήδιον, ὃ μόνον αὐτῷ ὑπῆρχεν, αὐτοχειρίᾳ τότε γεωργοῦντα [προεχειρίσαντο]· ἔς τε γὰρ τὰ ἄλλα, ὁμοίως τοῖς πρώτοις [ἀρετῇ] καὶ σωφροσύνῃ διέπρεπε· καί τοι τὰς κόμας ἐς πλοκάμους ἀνιείς, ἀφ᾽ οὗ δὴ καὶ Κικιννάτος ἐπωνομάσθη.

N O T AE.

(*) Ad oculum patet sphalma hic esse in Græcis, & corrigendum pro ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν προήχθη ὁ ὅμιλος, legendum contra οἱ εὐπατρίδαι προήχθησαν ὑπὸ τοῦ ὁμίλου; quam lectionem secuti sumus in versione. Et miror hoc a Ducangio non esse animadversum: uti nec illud supra, *in ipso magistratu, quod saltem ex contradictione*, quæ erat inferius, nosse poterat. *Lucium*, non verò *Marcum* Minutium appellat Livius lib. 3. itemque Halicarnasseus lib. 10. qui non *quercum*, sed *fagum*, φηγὸν dicit. Livium noster secutus est. Ita factum est, ut per Ursiniana, & Valesiana, ferme Dionis omnia, quæ Zonaras hinc resecuit, habeamus.

(**) Αἰτιώμενοι πρὸς σφᾶς ἔπεμψαν] Reposui ex ms. Sylburgii αἰτιώμενοι πρὸς; hæc enim conjungi debent, non σφᾶς ἔπεμψαν. Ita *Leunclavius*. Sane verò Ursini lectio, sua est. Ipse namque in Notis ad hæc fragmenta ait: *Adverbium* πρὸς *deest in exemplari: videtur tamen necessarium.*

(✝) Δρῦν δέ τινα. *De hac re ita Livius lib.* 3. Eos Æquorum imperator, quæ mandata habeant ab Senatu Romano, ad quercum jubet dicere. *Æquorum imperator a Livio nominatur* Cluvilius Gracchus: *alii tamen habent* Κοίλιον, *ut hic Dio.* Hæc Ursinus, qui aliud πρὸς quod sequitur non advertit: nec quid Dionis aures abhorrebant.

οἱ Μάρκον Μινούκιον στρατηγοῦντα τότε νικήσαντες, ἐφρονηματίσθησαν· μαθόντες δὲ τὸν Μινούκιον ἡττομένον οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ, Δικτάτωρα Λούκιον Κυΐντιον εἵλοντο, πένητα μὲν ἄνδρα, καὶ γεωργίᾳ συνεζηκότα, ἐς ἀρετὴν δὲ σωφροσύνην διαπρεπῆ, καί τοι τὰς κόμας ἐς πλοκάμους ἀνιέντα, ὅθεν καὶ Κικιννάτος ὠνόμαστο. Οὗτος οὖν Δικτάτωρ προχειρισθεὶς, καὶ αὐθημερὸν ἐστρατεύσας, καὶ τάχει σὺν ἀσφαλείᾳ χρησάμενος, καὶ τοῖς Αἰκουοῖς προσβαλὼν μετὰ τοῦ Μινουκίου, πλείστους μὲν διέφθειρε, τοὺς δ᾽ ἄλλους ἐζώγρησεν, οὓς ὑπὸ ζυγὸν διαγαγὼν, ἀφῆκεν· ἡ δὲ πρᾶξις ἡ τοῦ ζυγοῦ τοιάδε τις ἦν· σταυροὺς δύο ὄρθια δηλαδὴ ξύλα διέχοντα ἀλλήλων, ἐς τὴν γῆν κατεπήγνυον, καὶ αὐτοῖς ἐπετίθουν ἐγκάρσιον ἕτερον, καὶ διὰ μέσου τούτων τοὺς ἁλόντας, διῆγον γυμνοὺς, ὃ τοῖς μὲν δρῶσι λαμπρότητα, πολλὴν δὲ τὴν ἀτιμίαν τοῖς πάσχουσι ἔφερεν, ὥστε τινὰς τοῦ τοιοῦτόν τι παθεῖν προαιρεῖσθαι θανεῖν. Καὶ πόλιν δὲ αὐτῶν Κορουίνιον ἑλὼν, ἐπανῆλθε, καὶ τὸν Μινούκιον διὰ τὴν ἧτταν, τὴν στρατηγίαν ἀφείλετο, καὶ αὐτὸς ἀπέθετο τὴν ἀρχήν. Οἱ μέν τοι Ῥωμαῖοι οἰκεῖον ἐσχήκασι πόλεμον· ὃς ἐκ δούλων συνέστη καὶ φυγάδων τινῶν, οἳ νυκτὸς ἐπελθόντες ἐξαπιναίως, τοῦ Καπιτωλίου ἐκράτησαν· ὁ δ᾽ ὅμιλος, καὶ τότε οὐ πρότερον ἐν τοῖς ὅπλοις ἐγένετο, πρὶν τι πλέον σχεῖν τῶν εὐπατριδῶν· ἐπελθόντες δέ γε τοῖς στασιασταῖς, ἐκράτησαν μὲν αὐτῶν, πολλοὺς δὲ τῶν σφετέρων ἀπέβαλον.

4. Διὰ ταῦτα τοίνυν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ διά τινα σημεῖα εὐλαβηθέντες, τῶν τε πρὸς ἀλλήλους ἀπηλλάγησαν ἐγκλημάτων, καὶ τὴν πολιτείαν ἰσοτέραν ποιήσασθαι ἐψηφίσαντο· καὶ τρεῖς ἄνδρας ἐς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοὺς νόμους, καὶ τὰ παρ᾽ ἐκείνοις ἔθη πεπόμφασι, καὶ νομισθέντων αὐτῶν τάς τε ἄλλας ἀρχὰς καὶ τὰς τῶν Δημάρχων κατέλυσαν, καὶ ἄνδρας ὀκτὼ ἐκ τῶν πρώτων ἀνθείλοντο· καὶ Ἄππιον Κλαύδιον, Τίτόν τε Γενούκιον ἀπέδειξαν, κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον, στρατηγοὺς αὐτοκράτορας, καὶ νόμους αὐτοῖς συγγράψαι ἐπέτρεψαν, μηδὲ μίαν τὴν δίκην ἐφέσιμον ἀπ᾽ αὐτῶν γενέσθαι προσεψηφίσαντο, ὃ πρὶν οὐδενὶ τῶν ἀρχόντων, πλὴν τῶν Δικτατόρων ἐδέδοτο. Ἦρξάν τε οὗτοι ἐφ᾽ ἡμέραν ἕκαστος, ἐναλλὰξ τὸ πρόσχημα τῆς ἡγεμονίας λαμβάνοντες· καὶ νόμους συγγράψαντες ἐς τὴν ἀγορὰν ἐξέθηκαν, οἳ ἐπεὶ πᾶσιν ἤρεσαν, ἐς τὸν δῆμον εἰσηχθησαν, οἱ κυρωθέντες, σανίσιν ἐνεγράφησαν δέκα· ὅσα γὰρ φυλακῆς ἐκρίθησαν ἄξια, ἐν σανιδίοις ἐθησαυρίζοντο. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τὸν ἐνιαυτὸν ἀνύσαντες, ἀφῆκαν τὴν ἀρχήν· ἕτεροι δ᾽ αὖθις αἱρεθέντες δέκα, ὥσπερ ἐπὶ καταλύσει τῆς πολιτείας χειροτονηθέντες ἐξώκειλαν· πάντες γὰρ ἅμα ἀπὸ τῆς ἴσης ἦρχον, καὶ νεα-

νίσκοις

runt; quorum e numero Æqui, M. Minutio victo Consule, & ipsi animos sustulerũt. Romani cognita ea clade, L. Quintium, pauperem illud quidem, & agriculturæ deditum, sed virtute temperantiaque præstãtem, Dictatorem dixerunt; qui ob comam in cincinnos implexam, Cincinnatus est appellatus. Is igitur Dictator creatus, ducto exercitu eodem die, celeritate citra temeritatem usus; una cum Minutio impetu in Æquos facto, plurimos occidit, cæteros vivos cepit, ac sub jugum missos dimisit: quæ res hujusmodi gerebatur. Duo recta ligna ferra diffingebantur, quibus unum obliquum supernè imponebatur: per hæc media captivi nudi traducebantur: quod victoribus magnæ gloriæ, victis tanto erat dedecori, ut ei ignominiæ nonnulli anteferrent mortem. Cæterum Corvinio urbe capta, & Minutio, ob cladem Consulatu abrogato, is domum rediit, ipseque etiam se Magistratu abdicavit. Propter hæc ergo Romani, a servis ac exulibus, qui noctu, subita impressione, Capitolium occuparũt, conflato bello, eo domi sunt conflictati: plebs autem non prius arma tulit, quam Patriciis aliquid detraxisset: ac seditiosos quidem oppresserunt suorum verò amiserunt multos.

His igitur de causis Romani, & prodigiis quibusdam impulsi, omissis mutuis criminationibus, Remp. æquabiliorem efficere decreverunt: tresque viros in Græciã, ad illorum leges & instituta cognoscenda, ablegarunt. Porrò his allatis, Tribunatum, & quosdam Magistratus alios abrogarunt; eorumque loco octoviros principes delegerunt: illoque anno Ap. Claudium, & T. Genuciũ(*) Coss. cum summo imperio crearunt, data eis potestate condendi leges cum appendicula, ne ab eis provocatio esset: quod prius nemini magistratuum, nisi Dictatoribus, datum fuerat. Hi autem per vices singulos imperarunt; singuli in dies singulas magistratus insignibus ornati: legesque a se conscriptas in foro proposuerunt; quas ubi cuncti probavere, easque ad Populum tulerunt, sancitas in decem Tabulas retulerunt: quæ, cum digna custodia judicarent, in Archivo asservarunt. Tum illi exacto anno, magistratu abierunt. His decem alii successerũt(**), qui ita se gesserunt, quasi evertendæ Reip. causa electi essent. Omnes enim ex æquo imperabant; ascitis verò nobilium adolescentum auda-

(*) U.C. 303. (**) U.C. 304.

cissi-

cissimis, multa per vim egerunt: ac serò tandem, ferme sub anni finem, suapte authoritate, quædam pauca, in duabus aliis Tabulis adscripserunt; quæ non utique ad concordiam pertinebant, sed ad majores dissentiones. (*) Duodecim igitur Tabulæ, hoc pacto confectæ sunt. Cæterum Decemviri non hæc tantum peregerunt; nam etsi tempus Magistratus eorum elapsum esset; adhuc tamen rebus gerendis se immiscuerunt, Rep. vi oppressa; quod neque Senatum, neque populum convocarent, ne successores sibi darentur. Quod autem Æqui Sabinique arma in Romanos inferrent, ipsi per idoneos homines effecerunt, ut sibi belli administratio mandaretur. Itaque ex Decemviris Serv. Oppius, & Ap. Claudius, suum pristinum locum retinuerunt, cæteri vero octo contra hostes profecti sunt. Ita factum, ut, cum in Urbe, tum in castris omnia turbarentur, iterum seditio orta sit. Nam cum Prætores in Sabinorum agrum impressionē fecissent, L. Siccium rei bellicæ peritissimum, & virum apud plebem præcipuæ authoritatis, cum aliis ad occupandum castrum quoddam, missum, per ejus comites permeruerunt: rumore tamen in castris sparso, eum una cū aliis, ab hostibus cæsum esse. Ubi verò milites ad tollenda cadavera sunt profecti, nullum hostile corpus, sed civium cōplura undique circa Siccium jacentia, & ad eum conversa perspexerunt, quos ille se defendendo occiderat.

Suspicati igitur quid actum esset, tumultuari cœperunt: præsertim, quòd tunc aliud accessit facinus. L. Virginius homo plebejus virginem formosissimam L. Scilio ejusdem ordinis viro desponderat. Hanc cum Claudius deperiret, nec ea tamen potiri posset, quibusdam negotium dedit, in servitutem Virginis asserendæ. Hanc cum e castris reversus pater defenderet; Claudius verò accusatoribus, opitulante nemine, addiceret, commotus dolore pater, cultro interfecta filia, statim in castra properat, quos nec ante bene affectos sic perturbavit, ut mox in Urbem accurrerint contra Claudium. Tum qui contra Sabinos pugnabant alii, ea re cognita, deserto vallo, & cum reliquis congressi, summa quoque rerum viginti viris mandata, nihil modicum cogitarunt. His accessit urbana etiam multitu-

(*) U.C. 305.

νίσκοις ἐκ τῶν εὐπατριδῶν θρασυτάτους ἐκλεξάμενοι, πολλὰ δι' αὐτῶν ἐποίουν, καὶ βίαια· ὀψὲ δέ ποτε ἐπ' ἐξόδῳ τοῦ ἔτους, ὀλίγα ἄττα ἐν δύω σανίσι προσέγραψαν, ἐς πάντα δὲ αὐτογνωμονήσαντες, ἀφ' ὧν οὐκ ὁμόνοια, ἀλλὰ καὶ διαφοραὶ μείζους Ῥωμαίοις γενήσεσθαι ἔμελλον. Αἱ μὲν οὖν λεγόμεναι, Δώδεκα δέλτοι, οὕτως τότε ἐγένοντο· οἱ δὲ νομοθέται ἐκεῖνοι οὐ μόνον ταῦτ' ἔπραξαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς διελθόντος, ἔτι τοῖς πράγμασιν ἐνέμειναν, βίᾳ τὴν πόλιν κατέχοντες, καὶ μηδὲ τὴν βουλὴν, ἢ τὸν δῆμον ἀθροίζοντες, ἵνα μὴ συνελθόντες παύσωσιν αὐτούς. Αἰκουῶν δὲ καὶ Σαβίνων πόλεμον αἰρομένων κατὰ Ῥωμαίων, τότε τοὺς ἐπιτηδείους αὐτοῖς παρασκευάσαντες, διεπράξαντο σφίσι τοὺς πολέμους ἐπιτραπῆναι. ἐκ γοῦν τῆς δεκαρχίας αὐτῶν, Σερούϊος μὲν Ὄππιος, καὶ Ἄππιος Κλαύδιος κατὰ χώραν ἔμειναν, οἱ δὲ ὀκτὼ ἐπὶ τοὺς πολέμους ἐστράτευσαν· πάντα μὲν ἁπλῶς καὶ τὰ ἐν τῷ ἄστει, καὶ τὰ ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἐταράχθη, κἀντεῦθεν στάσις αὖθις συνανέχθη. Ἐμβαλόντες γὰρ ἐς τὴν τῶν Σαβίνων γῆν οἱ στρατάρχαι Λούκιόν τινα Σίκιον (*), ἄκρον τε τὰ πολέμια, καὶ ἐν τοῖς πρώτοις τοῦ ὁμίλου καταριθμούμενον, μετ' ἑτέρων, ὡς τι χωρίον καταληψόμενον, ἔπεμψαν, καὶ διὰ τῶν συνεκπεμφθέντων αὐτῷ, τὸν ἄνδρα διέφθειραν. λόγου δ' ἐς τὸ στρατόπεδον γεγονότος, ὡς παρὰ πολεμίων τοῦ ἀνδρὸς σὺν ἄλλοις ἀνῃρημένου, οἱ στρατιῶται ἀνελέσθαι τοὺς νεκροὺς ὡρμήσαντες, οὐδὲν σῶμα τῶν ἐναντίων εὑρήκασι, συχνοὺς δὲ τῶν ὁμοφύλων, οὓς ὁ Σίκιος ἐπιθεμένους αὐτῷ ἀπέκτεινεν, ἀμυνόμενος.

5. Ὡς οὖν κύκλῳ τε αὐτοῦ κειμένους, καὶ τετραμμένους πρὸς αὐτὸν εἶδον, ὑπετόπησαν τὸ γενόμενον, καὶ μέντοι καὶ ἐθορύβησαν. πρὸς δὲ τοῖς καὶ διά τι τοιοῦτον, Λούκιός τε Οὐεργίνιος, ἐκ τοῦ πλήθους ὢν, καὶ θυγατέρα ἔχων περικαλλῆ, Λουκίῳ Ἰκιλλίῳ τῶν ὁμοίων αὐτῷ ἐκδώσειν ἔμελλε. Ταύτης ὁ Κλαύδιος ἐρασθεὶς, καὶ μὴ τυχὼν, παρεσκεύασέ τινας δουλαγωγῆσαι αὐτήν. Ἐλθὼν οὖν ὁ τῆς κόρης πατὴρ ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἐδικαιολογεῖτο· ὡς δὲ ὁ Κλαύδιος ταύτης κατεψηφίσατο, καὶ τοῖς δουλαγωγοῦσιν αὐτὴν ἡ κόρη παρεδόθη, καὶ οὐδεὶς ἐπήμυνεν, ὑπεραλγήσας ὁ ταύτης πατὴρ, καὶ τὴν θυγατέρα κοπίδι διαχειρισάμενος πρὸς τοὺς στρατιώτας, ὡς εἶχεν· οὓς οὐδὲ πρὶν εὖ διακειμένους οὕτως ἐτάραξεν, ὥστε εὐθὺς ἐπὶ τὴν πόλιν πρὸς τὸν Κλαύδιον ἐπειχθῆναι. Καὶ οἱ ἕτεροι δὲ οἱ ἐπὶ τοὺς Σαβίνους ἐστρατευμένοι, ἐπεὶ ταῦτο ἔμαθον, τότε τὸ χαράκωμα ἐξέλιπον· καὶ

NOTAE.

(*) *Λούκιόν τινα Σίκιον*.] Hinc emendandus Ammianus Marullinus lib. 2.. qui *Sicinium* vocat. *Sicinium Dentatum adjiciat, ornatum militarium multitudine*. *Siccium* vocat Dionysius Halicarnasseus. Ita *Ducangius*. Sane *Siccium* habet Livius lib. 3., quem pene ad verbum hic, & continenter in re Claudii, exprimit Græcè Dio.

καὶ συμμίξαντες τοῖς λοιποῖς, ἄνδρας εἴκοσιν ἑαυτῶν προεστήσαντο, καὶ οὐδὲν μικρὸν ἐλογίζοντο πρᾶξαι· καὶ τὸ ἄλλο τὸ πλῆθος τὸ ἐν τῇ πόλει προσεχώρησεν αὐτοῖς, καὶ μετ' αὐτῶν ἐθορύβει. Ἐν τούτοις ὁ μὲν Κλαύδιος φοβηθεὶς, ἐκρύβη· Ὄππιος δὲ τήν τε βουλὴν ἤθροισε, καὶ πέμψας ἐπύθετο τοῦ πλήθους, τί βούλονται; οἱ δὲ τὸν Οὐαλέριον Λούκιον, καὶ τὸν Ὁράτιον Μάρκον, ἄνδρας ἐκ τῶν βουλευτῶν αὐτοῖς προσκειμένους πεμφθῆναι σφίσιν ἐζήτουν, ὥς τι δι' ἐκείνων ἀποκρινούμενοι· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπέμφθησαν, φοβηθέντων δὲ τῶν δέκα ἀρχόντων (ἤδη γὰρ πάντες παρῆσαν) μὴ στρατηγοῖς αὐτοῖς κατ' αὐτῶν χρήσωνται, ἔτι μᾶλλον ὠργίζοντο. Φόβος οὖν τοῖς βουλευταῖς ἐνέπεσεν οὐ μέτριος ἐντεῦθεν, καὶ διὰ τοῦτο, καὶ παρὰ γνώμην τῶν ἀρχόντων, τόν τε Οὐαλέριον σφίσι, καὶ τὸν Ὁράτιον ἔπεμψαν· κἀκ τούτου συναλλαγῆς γενομένης, τοῖς μὲν θορυβήσασιν ἄδεια τῶν πραχθέντων ἐδόθη, καὶ ἡ Δεκαρχία κατελύθη. Αἱ δὲ ἐτήσιοι ἀρχαὶ, αἱ τῶν Δημάρχων ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς προνομίοις ἐπανῆλθον, ἐφ' οἷς πρώην ἦσαν· ἀποδειχθέντες δὲ οἱ ἄρχοντες, ἄλλοι τε καὶ Οὐεργίνιος, τὸν μὲν Ὄππιον, τόν τε Κλαύδιον ἐς δεσμωτήριον ἐνέβαλον, οἳ πρὶν εὐθυνθῆναι, ἑαυτοὺς διεχειρίσαντο· τοὺς δὲ λοιποὺς ἐγράψαντο, καὶ ἑλόντες, ἐξήλασαν.

6. Οἱ δὲ ὕπατοι (τότε γὰρ λέγεται πρῶτον ὑπάτους, αὐτοὺς προσαγορευθῆναι, στρατηγοὺς καλουμένους τὸ πρότερον) ἦσαν δὲ Οὐαλέριος, καὶ Ὁράτιος, καὶ τότε, μετέπειτα τῷ πλήθει προσέκειντο, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς, ἢ τοὺς εὐπατρίδας ἐκράτυναν. Ἐλαττούμενοι οὖν οἱ εὐπατρίδαι, οὔτε ῥᾳδίως συνελέγοντο, οὔτε τὰ πράγματα ἐπ' αὐτοῖς ἐποίουν παντάπασιν· ἀλλὰ καὶ τοὺς Δημάρχους οἰωνοσκοπίᾳ ἐν συλλογοῖς χρῆσθαι δεδώκασιν, ὃ λόγῳ μὲν τιμὴν αὐτοῖς ἔφερε, καὶ ἀξίωμα (μόνοις γὰρ τοῦτο ἐκ τοῦ πάνυ ἀρχαίου τοῖς εὐπατρίδαις ἐπετέτραπτο,) ἔργῳ δὲ κώλυμα ἦν, ἵνα μὴ ῥᾳδίως οἱ Δήμαρχοι, καὶ τὸ πλῆθος ὅσα βούλοιντο πράττοιεν, ἀλλὰ προφάσει τῆς οἰωνοσκοπίας ἔστιν, οὐκ ἐμποδίζοιντο. Ἀχθόμενοι δὲ τοῖς ὑπάτοις, οἵ τε εὐπατρίδαι, καὶ ἡ βουλὴ ὡς τὰ τοῦ πλήθους φρονοῦσιν, οὐκ ἐψηφίσαντο σφίσι τὰ ἐπινίκια, πόλεμον ἑκατέρου νικήσαντος, οὐθ' ἡμέραν ἑκάστῳ ἀπένειμαν, ὥσπερ εἴθιστο· τὸ μέν τοι πλῆθος ἐπὶ δύο τε ἡμέρας ἑώρτασε, καὶ τοῖς ὑπάτοις τὰ νικητήρια ἐψηφίσαντο. Οὕτως οὖν ἐς διαφορὰς τῶν Ῥωμαίων ἐλθόντων, οἱ ἐναντίοι σφίσιν ἀναθαρσήσαντες, ἐπῆεσαν αὐτοῖς. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει Μάρκου Γενουκίου, καὶ Γαΐου Κυρτίου ὑπατευόντων, ἐπ' ἀλλήλοις ἐτράποντο· οἵ τε γὰρ τοῦ πλήθους καὶ ὑπατεύειν ἤθελον· ἐπεί περ ἐδημάρχουν οἱ εὐπατρίδαι πρὸς αὐτοὺς μεθιστάμενοι· καὶ οἱ εὐπατρίδαι λίαν τῆς ὑπάτου ἀρχῆς περιείχοντο, καὶ πολλὰ κατ' ἀλλήλων,

καὶ

titudo, quæ tumultum adauxit valdius. Interea præ metu Claudius se abscondit; Oppius verò Senatum cogit, & per internuntios multitudinem percontatur, quid sibi velit? Hæc L. Valerium & M. Horatium, Senatorii ordinis quidem viros, cæterum homines populares, postulat ad se mitti: cum hi missi non essent, quod Decemviri verebantur, ne contra se Consules crearentur, (jam enim omnes aderant) major indignatio Populi est exorta. Territus his Senatus, Decemviris vel invitis Valerium & Horatium ablegavit; a quibus mox composita est controversia, tumultus authoribus data impunitas, & Decemviratus est abrogatus: annui verò Magistratus, cum alii, tum Tribunorum iisdem conditionibus, quibus prius steterant, sunt revocati. Lecti cum alii, tum Virginius, Oppium, & Claudium in carcerem compegerunt; qui, antequam causam suam dicerent, sibi ipsi manus attulerunt: reliquos verò accusatos damnatosque in exsilium ejecerunt.

Consules verò (quibus tum primum factum id nomen fertur, cum ante Prætores vocarentur) Valerius & Horatius (*), & tum, & deinceps addicti plebi, plebejorum magis opes, quam Patrum firmaverunt. Imminuta sibi itaque authoritate Patres, nec facile amplius conveniebant, nec potestatem prorsus ullarum rerum sibi vendicabant. Quin Tribunis viam, in conventibus, auspiciis utendi, facultatem, per honoris speciem, concesserunt (id enim munus, vel a temporibus antiquissimis ad solos Patricios pertinebat,) re vera tamen id agebant, ne Tribuni & multitudo agerent quidvis temere, sed per causam auspiciorum aliquando impedirentur. Hinc quamvis uterque Consul vicisset hostes, Patricii & Senatus ipsis irati, tanquam fautoribus Populi, nec triumphum decreverunt, & neutri, ut de more, assignarunt diem. Verum Populus, & biduum ferias celebravit, & triumphum illis decrevit. Interim ea discordia freti hostes, receptis animis Romanos invaserunt (**). Anno sequenti, M. Genucio, & C. Curtio Coss. contentiones sunt iterū excitatæ (†): plebeji nāque Consulatum petebant, quod Patricii ad Plebem transeuntes, gererent Tribunatum; Patricii contra se acriter defendebant: multa proinde invicem, dicta & facta sunt

(*) U.C. 306. (**) U.C. 309. (†) U.C. 310.

vio-

violenter. Ne quid verò deterius sequeretur, Patricii magistratum plebi concesserunt, nomen verò neutiquà ipsis communicarunt: sed pro Consulibus, Tribunos militares, ipsos dixerunt, ne promiscuæ plebi prostituerent tantum nomen. Placuit igitur ternos ab utraque factione Tribunos deligi loco duorum Consulum. Haud tamen horum nomen defuit penitus; quod alias Consules, Tribuni alias crearentur. Atque hæc ita gesta esse traditum est. Dictatores autem non soli Consules (quamvis eorum authoritas, illorum Magistratu esset multo minor) sed Tribuni etiam aliquando designarunt. Fertur tamen nullus Tribunorum triumphasse; quamvis multi sæpe vicissent hostes. Ac Tribuni tum hoc modo creati sunt.

Censores verò anno sequenti, Barbato,& M. Macrino Coss. L. Papirius Luciusque sunt designati (*). Eorū verò creandi causa ista fuit; quod Consules ob negotiorū multitudinem omnia exsequi non valerent; jura namque Censoribus attributa ad id usque tempus tenuerunt. At principio Censores Patricii fuere bini; qui initio & postremo ad quinquennium imperarunt: interjecto verò tempore, ad menses decem & octo; ipsisque Consulibus, quamvis parte dumtaxat potestatis eorum adempta, superiores evaserunt. Muneris autem eorum fuit, publica vectigalia elocare, vias curare & publica ædificia; cujusque facultates describere; mores civium observare & explorare. Ad hæc dignos laude in Tribus, & in equestrem ordinem, pro cujusque meritis referre: improbæ verò vitæ homines eodem modo delere ex albo: quod iis omnibus erat majus, quam quæ Consulibus erant reliqua. Cæterum jusjurandum dabant in unoquoque, se nec gratia, nec odio acturos quidquam, sed sincero animo, ea quæ e Rep. essent & deliberaturos & acturos fore. Populum item ad rogandas leges, & ad alia convocabant; & majorum magistratuum ornamentis, si lictores excipias, utebantur. Ejusmodi Magistratus Censorum fuit. Sane verò, qui cum census agebatur, sua nomina professi non erant, &

καὶ βίαια ἔλεγόν τε καὶ ἔπραττον. Ἵνα δὲ μὴ πρός τι χεῖρον χωρήσωσι, τοῦ μὲν ἔργου τῆς ἡγεμονίας οἱ δυνατοὶ αὐτοῖς παρεχώρησαν· τοῦ δ' ὀνόματος οὐ μετέδωκαν, ἀλλ' ἀνθ' ὑπάτων, Χιλιάρχους ὠνόμασαν, ἵνα μὴ τὸ τῆς κλήσεως ἔντιμον τῷ συρφακι ὁμίλῳ καταῤῥυπαίνοιντο. Καὶ τρεῖς ἀφ' ἑκατέρων Χιλιάρχους ἀντὶ τῶν δύω ὑπάτων αἱρεῖσθαι συνέδοξεν. οὐ μέν τοι τὸ τῶν ὑπάτων ἐλέλιπε τέλεον ὄνομα, ἀλλὰ ποτὲ μὲν ὕπατοι καθίσταντο, ποτὲ δέ γε Χιλίαρχοι. Οὕτω μὲν ταῦτα παραδέδοται γίνεσθαι. καί τοι οὐ μόνον τῶν ὑπάτων Δικτάτωρας ἀνειπόντων, καὶ ταῦτα πολὺ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἐλαττουμένων, ἀλλὰ καὶ Χιλιάρχων πεποιηκότων ἐνίοτε· λέγεται δὲ, ὅτι οὐδεὶς τῶν Χιλιάρχων, καί τοι πολλῶν πολλάκις νικησάντων, ἐπινίκια ἔπεμψεν. Οἱ μὲν οὖν Χιλίαρχοι οὕτω τότε ᾑρέθησαν.

7. Οἱ δὲ Τιμηταὶ τῷ ἐχομένῳ ἔτει Βαρβάτου καὶ Μάρκου Μακερίνου ὑπατευόντων καταδείχθησαν, καὶ ᾑρέθησαν Λούκιός τε Παπείριος, καὶ Λούκιος Σεμπρώνιος· κεχειροτόνηντο δὲ, ὅτι οἱ ὕπατοι ἀδύνατοι ἐπὶ πάντας διὰ τὸ πλῆθος ἐξαρκεῖν ἦσαν· τὰ γὰρ τοῖς Τιμηταῖς ἀπονεμηθέντα προνόμια, ἐκεῖνοι μέχρι τότε ἐποίουν· δύω τε ἦσαν οἱ Τιμηταὶ ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἐκ τῶν εὐπατριδῶν. ἦρχον δὲ τὰ μὲν πρῶτα, καὶ τὰ τελευταῖα ἐπὶ πενταετίαν· ἐν δὲ τῷ μέσῳ χρόνῳ ἐπὶ τρεῖς ἑξαμήνους, καὶ ἐγένοντο τῶν ὑπάτων μείζους, καί τοι μέρος τῆς ἐκείνων λαβόντες ἀρχῆς. Ἐξῆν δὲ αὐτοῖς τάς τε προσόδους τὰς κοινὰς ἐκμισθοῦν, καὶ τῶν ὁδῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τὰς ἀπογραφὰς τῆς ἑκάστου οὐσίας διαπορεῖν, καὶ τὸν βίον τῶν πολιτῶν ἐπισκοπεῖν τε καὶ ἐξετάζειν· καὶ τοὺς μὲν ἀξίους ἐπαίνου ἐς τὰς φυλὰς, καὶ ἐς τὴν ἱππάδα, καὶ τὴν γερουσίαν ἐγγράφειν καθὼς ἑκάστοις προσήκειν ἐνομίζετο. Τοὺς δ' οὐκ εὖ βιοῦντας ἁπανταχόθεν ὁμοίως ἀναλείφειν· ὃ μεῖζον πάντων ἦν τῶν τοῖς ὑπάτοις καταλειφθέντων· πίστεις δ' ἐνόρκους ἀφ' ἑκάστῳ πεποίηντο, ὡς οὔτε πρὸς χάριν, οὔτε πρὸς ἔχθραν τι ποιοῦσιν, ἀλλ' ἐξ ὀρθῆς γνώμης τὰ συμφέροντα τῷ κοινῷ καὶ σκοποῦσι, καὶ πράττουσι· καὶ τὸν δῆμον ἐπί τε νόμων εἰσφοραῖς, καὶ ἄλλοις συνήθροιζον, καὶ τῷ τῶν μειζόνων ἀρχῶν κόσμῳ, πλὴν ῥαβδούχων, ἐχρῶντο. Τοιαύτη ἡ τῶν Τιμητῶν ὑπῆρχεν ἀρχή· τῶν μέν τοι μὴ ἀπογραψαμένων τὰς οὐσίας ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς καὶ ἑαυτούς·

(*) U.C.312.

NOTAE.

(†) Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει] Epitomatoris hic oscitantiam nota Zonaræ. Dixerat equidem ista Dio, sed quos ipse præterit duos annos, ille scripserat. Modò qui legit Zonaram, ni cavet, fallitur, dum putat, post Consulatum Valerii & Horatii, *in sequenti anno* fuisse Coss. *M.Genucium & C.Curtium*: quod falsum est. Retinui ego nomina C. *Curtii*, etsi *P. Curatium*, vel *Curiatium* eum appellet Livius initio lib. 4. & Dionysius Halicarnasseus C. *Quintium Barbatum* Cos. cum *M.Geganio Macerino*, sphalmane sit Dionis, an Zonaræ juxta nescio. Cum Macerino, *T. Quintium Capitolinum V.* omnes dicunt: eosque secuti sumus & nos in principio hujus libri. Cæterum meminerimus, *Macerinum* ex syncope esse *Macerinum*.

τούς· τὰς μὲν οὐσίας οἱ Τιμηταὶ, αὐτοὺς δ' ἐκείνους οἱ ὕπατοι ἐπίπρασκον. Χρόνῳ μὲν οὖν τινὶ τοῦθ' οὕτως ἐπράχθη· ὕστερον δὲ τὸν ἅπαξ τῇ βουλῇ καταλεχθέντα διὰ βίου βουλεύειν ἔδοξε, μηδ' ἀπαλείφεσθαι, εἰ μή τις ἀδικήσας, καὶ κριθεὶς ἠτίμωτο, ἢ κακῶς ζῶν ἠλέγχθη· τοὺς γὰρ τοιούτους ἀπήλειφον, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἑτέρους ἐνέγραφον. Τῶν δὲ προσκαίρως ἀρχόντων, πρεσβεῖα μὲν ἐδέδοντο τοῖς Δικτάτωρσι, δευτερεῖα δέ γε τοῖς Τιμηταῖς, ἡ δὲ τρίτη τάξις τοῖς ἱππάρχοις νενέμητο· καὶ οὕτω ταῦτα ἐτέτακτο, κἂν ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἦσαν, κἂν ἀπηλλάγηνται. Εἰ γάρ τις ἐκ μείζονος ἀρχῆς ἐς ὑποδεεστέραν κατέστη, τὸ τῆς προτέρας ἀξίωμα εἶχεν ἀκέραιον. Εἷς δέ τις, ὃν Πρίγκιπα μὲν τῆς γερουσίας ὠνόμαζον (λέγοιτο δ' ἂν καθ' Ἕλληνας, Πρόκριτος) συμπάντων προεῖχε τὸν χρόνον, ὃν προεκέκριτο (οὐ γὰρ διὰ βίου τις ἐς ταῦτο προεχειρίζετο) καὶ προέφερε τῶν ἄλλων τῷ ἀξιώματι, οὐ μὴν καὶ δυνάμει ἐχρῆτό τινι.

8. Χρόνον μὲν οὖν τινὰ εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους, καὶ πρὸς περιοίκους ἤγαγον· εἶτα λιμοῦ ἐπικρατήσαντος, ὥστε τινὰς καὶ ἐς τὸν ποταμὸν ἑαυτοὺς ἐμβαλεῖν, μὴ φέροντας τὸν λιμὸν, ἐστασίασαν· οἱ μὲν γὰρ τοὺς εὐπόρους, ὡς περὶ τὸν σῖτον κακουργοῦντας ἐν αἰτίᾳ πεποίηντο, οἱ δὲ τοὺς πένητας, ὡς τὴν γῆν μὴ βουλομένους ἐργάζεσθαι. Ἰδὼν δὲ τοῦτο Σπούριος Μέλιος, ἀνὴρ ἱππεὺς πλούσιος, τυραννίδι ἐπικεχείρηκε, καὶ σῖτον ἐκ τῆς περιχώρου πριάμενος, πολλοῖς μὲν ἐπευωνίζων, πολλοῖς δὲ καὶ προῖκα ἐδίδου, κἀκ τούτου συχνοὺς προσῳκειωσάμενος, ὅπλα τε ἐπορίσατο καὶ φρουροὺς, καὶ ἐκράτησεν ἂν τῆς πόλεως, εἰ μὴ Μινούκιος Αὐγουρῖνος, ἀνὴρ εὐπατρίδης ἐπὶ τῇ σιτοδοσίᾳ τεταγμένος, καὶ αἰτιώμενος ἐπὶ τῇ σιτοδείᾳ, ἐσήγγειλε τῇ βουλῇ τὸ πραττόμενον. Ἡ δὲ γερουσία μαθοῦσα τὸ μήνυμα, Δικτάτωρα παραυτίκα ἐν τῷ συνεδρίῳ ἀνεῖπε τὸν Κυΐντιον τὸν Λούκιον τὸν Κικιννάτον, καὶ ταῦτα παρήλικα ὄντα (ὀγδόηκον τούτης γὰρ ἦν) κἀκεῖ τὴν ἡμέραν πᾶσαν ἀνάλωσαν συγκαθήμενοι, ὥς τι δὴ βουλευόμενοι, ἵνα τὸ μὴ γεγονὸς ἐκφοιτήσῃ. Νυκτὸς δὲ ὁ Δικτάτωρ τὸ Καπιτώλιον, καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐπικαιρότατα διὰ τῶν ἱππέων προκαταλαβὼν, ἕωθεν ἐπὶ τὸν Μέλιον, ἔπεμψε Γάϊον Σερουΐλιον τὸν ἵππαρχον, ὡς δι' ἄλλο τι ἐκεῖνον μετακαλούμενος· ὁ δὲ ὑποτοπήσαντός τι τοῦ Μελίου, καὶ διαμέλλοντος, δείσας μὴ ὑπὸ τοῦ πλήθους, ἐξηρπασθῇ (ἤ-
δη

& facultates, eorum bona a Censoribus, ipsi a Consulibus vendebantur. Et hæc ita, ad tempus aliquod sunt peracta: postmodum verò statutum fuit, ut qui semel in Senatu lectus esset, is per omnem ætatem Senator esset; neque ex eo albo deleretur, nisi ob facinus, esset in judicio condemnatus, aut turpis & improbæ vitæ convictus esset. Talibus enim in ordinem redactis, alios in eorum locum substituebant. In Magistratibus temporum causa institutis, Dictatores locum principem obtinebant, Censores proximum, Magistri equitum tertium: qui ordo, sive in Magistratu adhuc essent, sive eo abiissent, servabatur. Quod si ad munus humilius descendissent, priorem nihilominus dignitatem inviolatam obtinebant. Qui tandem unus, Princeps erat Senatus; per id tempus, quo is ei durabat honos (neque enim erat perpetuus) dignitate, non potentia præstabat omnibus.

Pace ad hunc modum, per tempus aliquod, restituta domi forisque(*); tanta exinde urbem oppressit fames, ut quidam inediam non ferentes, præcipitaverint se in flumen, & excitarint seditionem: pauperes divitibus annonæ suppressionem, divites pauperibus neglectum agriculturæ causam tribuebant. Spurius Melius(†), eques Romanus & dives, ut vidit hunc rerum statum, Regni concepta spe, emptum a finitimis frumentum, aliis minoris vendidit, aliis dedit gratis: tum ea re multis sibi conciliatis, arma etiam & satellites comparavit: atque urbe omnino potitus esset, nisi Minucius Augurinus(**), vir patricius, & rei frumentariæ præfectus, qui ob annonæ penuriam accusabatur, rem ad Senatum renuntiasset. Qui, ubi id sensit, illico L. Quintium Cincinnatum, Dictatorem in ipso Senatu dixit: virum quidem exactæ ætatis: atque in Curia totum diem, deliberantium specie consederunt, ne id decretum foras prodiret. Dictator autem noctu Capitolium & loca alia, quæ opportuna duxit, per suos equites occupat; tum mane C. Servilium, quem Magistrum militum dixerat, ad Melium mittit, tamquam per aliam causam arcesseretur. Melio verò quid suspicante, & tergiversante, veritus Servilius, ne a populo qui jam concurrerat, sibi eripere-
tur,

(*) U.C. 315. (**) U.C. 316.

NOTAE.

(†) Spurius *Melius*]. Ex Livio lib. 4. Hic apud Zonaram erat Μέλλιος, *Mallius*. Nos ex Livio correximus, & ex diligentia Dionis. Cogit nos etiam *Equimelium*, inde dictum; ubi Area fuerat, domus *Melii*.

tur, hominem interfecit: sive suopte consilio id fuerit, sive jussu Dictatoris. Cumque ob hæc multitudo tumultuaretur, Quintius habita concione, & distributo frumento, accusato mulctatoque nemine, eum sedavit motum.

Deinde Romani bello appetiti a diversis gentibus, cæteras quidem diebus vicerunt paucis (a), cū Tyrrhenis verò longo tempore decertarunt. Quod autem Postumius, victis Æquis, post magnam eorum urbem expugnatam, hanc militibus diripiendam non dedit (b), neque ex manubiis concessit quidquam; milites Quæstorem primum, deinde ipsum etiam Postumium objurgantem, & cædis authores ad supplicium postulantem occiderunt; & ne dum recens captum, sed & omnem sibi agrum publicum vendicarunt. Ac diuturna sane fuisset illa seditio (c), nisi terrore belli, quod idcircò Æqui redintegrarunt, quievissent: ac cædium contenti, in paucos suorum rejectâ pœnâ, & prodierunt contra, & vicerunt hostes. Patricii ob hoc facinus, & manubias inter milites distribuerunt, & pediti, tum equiti stipendia decreverunt. Nam ad id usque tempus sine mercede, ac suis sumptibus militarunt: ac tum primum stipendia merere cœperunt. Contra Vejentes igitur orto bello (d), dum hi soli pugnarunt, a Romanis sæpe sunt victi, & pressi etiam, obsidione (e); dum autem sibi socios asciverunt, in Romanos una progressi (f), eos etiam profligarunt. Ast interea, dum Veji obsidione premebantur (g), Albanus lacus, qui collibus undique septus est, & aqua nullum haberet exitum, ita exundavit, ut montes supergressa decurrerit aqua ad mare. Eo portento ergo divinitus Romani rati portendi aliquid, Delphicum oraculum sibi consulendum censuerunt. Erat autem tum apud Vejentes Tyrrhenus vates

δη γὰρ συνέτρεχον) ἔκτεινε τὸν ἄνδρα, ἢ αὐτογνωμονήσας, ἢ τοῦτο κεκελευσμένος πρὸς τοῦ Δικτάτωρος. Θορυβηθέντος δ' ἐπὶ τοῦτο τοῦ πλήθους, ὁ Κυΐντος δημηγορήσας, καὶ σῖτον σφίσι παρασχὼν, καὶ μή τινα ἔτι ἤ, ἢ κολάσας, ἢ ἐπαιτιασάμενος, τὸν θόρυβον ἔπαυσε.

9. Πολέμων δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἐκ διαφόρων ἐθνῶν ἐπενηνεγμένων, τοὺς μὲν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐνίκησαν, τοῖς δὲ Τυρσηνοῖς ἐπὶ μακρὸν ἐπολέμησαν. Ποστουμίου δὲ νενικηκότος τοὺς Αἰκουοὺς, καὶ μεγάλην πόλιν (*) ἑλόντος αὐτῶν, ὅτι μήτ' ἐκείνην οἱ στρατιῶται ἐς προνομὴν ἐξεχωρήθησαν, μήτε τι τῆς λείας αὐτῆς ἀντ' ἔλαβον, τόν τε Ταμίαν τὸν διατιθέμενον αὐτὴν περιστάντες ἐφόνευσαν, καὶ τὸν Ποστούμιον ἐπιτιμῶντα αὐτοῖς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ζητοῦντα τοὺς αὐτόχειρας, προσκατέκτειναν, καὶ τὴν χώραν οὐ τὴν αἰχμάλωτον μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν προσένειμαν ἑαυτοῖς, τὴν ἐν τῷ δημοσίῳ τότε τυγχάνουσαν. Κἂν ἐπὶ πλεῖστον ἡ στάσις διήρκεσεν, εἰ μὴ πόλεμος αὐτοῖς Ῥωμαίοις παρὰ τῶν Αἰκουῶν ἐπένηκτο· φοβηθέντες γὰρ διὰ τοῦτο ἡσύχασαν, καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν φόνων ἐς ὀλίγους ἐλθοῦσαν ὑπέμειναν, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐναντίους στρατεύσαντες, μάχῃ αὐτοὺς νενικήκασι. Διὸ, τήν τε λείαν αὐτοῖς οἱ δυνατοὶ διέδοσαν, καὶ μισθὸν τοῖς πεζοῖς, εἶτα καὶ ἱππεῦσιν ἐψηφίσαντο· ἄμισθοι γὰρ μέχρι τότε, καὶ οἰκόσιτοι (**) ἐστρατεύοντο, τότε δὲ πρῶτον μισθοφορεῖν ἤρξαντο. Πολεμίου δὲ αὐτοῖς πρὸς Οὐιέντας συστάντος, ἕως μὲν κατὰ σφᾶς ἐπολέμουν ἐκεῖνοι, πολλάκις αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι ἐνίκησαν, καὶ ἐς πολιορκίαν κατέστησαν· προσγενομένων δὲ αὐτοῖς συμμάχων ἐπεξῆλθον τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ἐπεκράτησαν. Ἐν τούτοις δὲ καὶ πρὸς τῷ ὄρει τῷ Ἀλβανῷ οὖσα λίμνη ὑπὸ τῶν πέριξ αὐτῆς περικλειομένη λόφων, μὴ ἔχουσα ἐκροὴν, κατὰ τὸν τῆς πολιορκίας τῶν Οὐιέντων καιρὸν ἐς τοσοῦτον ἐπλημμύρησεν, ὡς ὑπερεκχεῖσθαι, καὶ τῶν ὀρῶν, καὶ κατιέναι πρὸς θάλατταν. Κρίναντες δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πάντως τι διὰ τούτου θεῖον σημαίνεσθαι, ἔπεμψαν ἐς Δελ-

(a) U.C. 330. (b) U.C. 341. (c) U.C. 345. (d) U.C. 349. (e) U.C. 350. (f) U.C. 352. (g) U.C. 357.

NOTAE.

(*) Μεγάλην πόλιν] *Volæ* dicitur Livio hæc urbs *μεγάλη*, lib. 4. quæ hinc *Volaterra* dicta.

(**) Οἰκόσιτοι] Suidas *οἰκόσιτος, ὁ ἑαυτὸν τρέφων ἀμισθωτί*. *Οἰκόσιτος, qui nullis stipendiis, sed suis sumptibus vivit*. Ducangius.

Additum deinde omnium maxime tempestive, principium in multitudinem muneris: ut ante mentionem ullam plebis, Tribunorumve, decerneret Senatus, ut stipendium miles de publico acciperet: cum ante id tempus, de suo quisque functus eo munere esset. Nihil acceptum unquam a plebe tanto gaudio traditur. Ita hæc libro 4. Livius; qui vero hic summo est usui: quod post Volscum bellum, & captum direptumque Anxur, hoc actum dicit anno U. C. 349. Tribunis militum cum Consulari potestate *P. & Cn. Corneliis Cossis, & C. Fabio Ambusto, & L. Valerio Potito*. Noster Dio quinquennio ante hæc habet, A. U. C. 345. *M. Æmilio, & C. Valerio Potito Coss.* post Æquum bellum. Sed incuria, & inversio hæc sit Zonaræ potius, quam Dionis. Nos a Livio non secernimur. Festus addit hæc acta *paulo ante, quam Romana Civitas capta est a Gallis*. Prius tamen pedites, quam equites, qui triennio post, cum Vejos Romani obsiderent. Clare Livius lib. 5. ubi eandem obsidionem describit. *Equiti certus numerus æris est assignatus. Tum primùm equis merere equites cœperunt*. Ex duplici hac æra peditum & equitum, natus error annorum, & confusio temporum, quibus hæc narrant, qui tempora non distinguunt. Peditum tenuitas potiorem suam fecit conditionem. Vide Puteanum *de stipendio militari*, Valtrinum *de re militari Roman*. Lipsium *de militia Rom.* Sichtermannum *de Pœnis militaribus*, Hugonem *de militia equestri*.

Δελφοὺς περὶ τούτου χρησόμενοι. Ἦν δέ τις, καὶ παρὰ τοῖς Οὐιέντοις Τυρσηνὸς ἀνὴρ μαντικός· ἐς ταὐτὸν οὖν ἥ τε Πυθία, καὶ ἡ ἐκείνου μαντεία συνέδραμον· καὶ ἄμφω γὰρ ἁλώσεσθαι τὴν πόλιν, εἶπον, ὅταν τὸ ὕδωρ τὸ πλημμυρήσαν μὴ ἐς θάλασσαν ἐμπέσῃ, ἀλλὰ ἀναλωθείη ἑτέρωθι· καὶ τινὰς ἱερουργίας διὰ τοῦτο γενέσθαι ἐκέλευσαν. Ἀλλ' ὁ μὲν Πύθιος οὔτε τίσι θεῶν, οὔθ' ὅπως αὐτὰς ποιήσουσι διεσάφησεν· ὁ δὲ Τυρσηνὸς, ἐῴκει μὲν εἰδέναι, οὐδὲν δὲ ἐδήλου. Οἱ γοῦν περὶ τὸ τεῖχος, ὅθεν ἐκεῖνος ὡμίλει, τεταγμένοι Ῥωμαῖοι, φιλίαν πρὸς ἐκεῖνον ὑποκριθέντες, τά τε ἄλλα θαῤῥεῖν αὐτῷ ἐνεδίδουν, καὶ ἀδεῶς ἐπέτρεπον ἐκφοιτᾷν· καὶ οὕτω συλλαβόντες αὐτὸν, πάντα τὰ καθήκοντα ἠνάγκασαν ἐξειπεῖν, καὶ κατὰ τὴν ὑποθήκην ἐκείνου, τάς τε θυσίας ἐποίησαν, καὶ τὸν λόφον διέτρησαν, καὶ τὸ πλεονάζον ὕδωρ ἐς τὸ πεδίον κρυπτῇ διώρυχι μετωχέτευσαν, ὥσθ' ἅπαν ἐν αὐτῷ ἀναλίσκεσθαι, καὶ μήτι καθαῤῥέειν ἐς θάλασσαν.

10. Ἄρτι μὲν οὖν τοῦτο ἐγένετο, καὶ Δικτάτωρ ᾑρέθη Μάρκος Φούριος Κάμιλλος, ὃς προσβαλὼν τῇ πόλει, ἐπεὶ οὐδὲν ἤνυεν, ὑπόγειον ὠρύξατο δίοδον πόῤῥωθεν ἀρξάμενος ἐς τὴν ἀκρόπολιν φέρουσαν· παρασκευασμένου δὲ ἤδη τοῦ ὑπονόμου, ἐπεὶ πολλοὶ καὶ ἀπὸ τῆς Ῥώμης αὐτῷ προσεχώρησαν ἐθέλονται παραλαβὼν κἀκείνους, προέβαλε τῇ πόλει, καὶ πανταχόθεν τὸ τεῖχος ἐκύκλωσε· τῶν δ' ἐντὸς περίβολον σκεδασθέντων, ἔλαθον ἕτεροι διὰ τῶν ὑπονόμων γεγονότες ἐντός. Ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως, καὶ τῶν Ῥωμαίων διαρπαζόντων τὰ ἐν αὐτῇ ὁρῶν ἀπὸ τῆς Ἄκρας ὁ Κάμιλλος τὰ πραττόμενα, ἐστέναζε καὶ ἐδάκρυσε, καὶ ὦ θεοὶ, ἔφη, εἴ τις Ῥωμαίοις ὀφείλεται νέμεσις, τῆς δὲ τῆς εὐπραγίας ἀντίσροφος, εὔχομαι ταύτην (*) ἐς

tes, qui cum Pythia conſentiebat. Ambo enim urbem expugnatum iri affirmabant, ubi aqua, quæ exundarat, non in mare proflueret, ſed alibi perderetur: & quædam ſacra fieri juſſerunt. Verum Apollo nec quibus Diis, nec quo ri tu immolandum eſſet, declaravit: & Tyrrhenus vates, qui id noſſe videbatur, celabat eis. Itaque Romani circa mœnia diſpoſiti, ubi cum eo ſolebant colloqui, ſimulata amicitia, eum aliis in rebus cum bono juſſerunt animo, tum impune in caſtra prodire permiſerũt: egreſſum verò, comprehenſumque, omnia quæ facto opus eſſent, effari coegerunt. Ex illius ergo præceptis, rem divinam fecerunt, perfoſſoque tumulo, redundantem aquam, ex occultis meatibus in propinquum agrũ derivarunt; in quo omnis perdita eſt, nec in mare quidquam defluxit aquæ.

Poſtquam autem hæc facta ſunt, M. Furius Camillus Dictator creatus, quod impetu in mœnia facto, profecit nihil, e longinquo rem auſpicatus, cuniculum in arcem egit, auctuſque militibus, qui voluntarie miſſi fuerant ſibi Roma, urbem corona circumdedit: civibuſque per mœnia diſperſis, alii in urbem clam per cuniculum penetrarunt. Tum Camillus, captam diripi urbem cernens, illacrymaſſe, & cum ſuſpirio dixiſſe fertur: O Dii, ſi quæ Romanis divina incumbit ultio, quæ eorum adverſetur felicitati, ut in me decidat illa precor; de hinc verò invitis militibus, voto con-

ADMONITIO.

Cum hic a Dione iterum Plutarchum, in Camillo reſeribi deprehenderimus; non abs re fuit indicare lectori, ut primo carptim Dio Plutarchi ſcrinia compilet, deinceps verò effuſo calamo exſcribat, initio

[Ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως], κατὰ κράτος [καὶ Ῥωμαίων] ἀγόντων καὶ φερόντων ἄπειρόν τινα πλοῦτον ἐφ[ορῶν ὁ Κάμιλλος ἀπὸ τῆς ἄκρας τὰ πραττόμενα], πρῶτον μὲν ἔστη [ἐδάκρυσεν], εἶτα μακαρισθεὶς ὑπὸ τῶν παρόντων, ἀνέχων τὰς χεῖρας τοῖς θεοῖς, καὶ προσευχόμενος εἶπε. Ζεῦ μέγιστε, καὶ [θεοὶ] χρηστῶν ἐπίσκοποι καὶ πονηρῶν ἔργων, αὐτοί που συνίστε Ῥωμαίους, ὡς οὐ παρὰ δίκην, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἀμυνόμενοι, μετερχόμενοι δυσμενῶν ἀνδρῶν καὶ παρανόμων πόλιν [εἰ] δ' ἄρα [τις ἔφη], καὶ ἡμῖν [ἀντίσροφος ὀφείλεται] τῆς παρούσης [νέμεσις] [εὐπραξίας, εὔχομαι ταύτην] ὑπέρ τε πόλεως καὶ στρατοῦ Ῥωμαίων [εἰς ἐμαυτὸν] ἐλαχίστῳ κακῷ [τελευτῆσαι]. Ταῦτ' εἰπὼν [καθάπερ ἐστὶ Ῥω-

facto a pag. 131. ubi veſtigia illa ὑπονόμους, προσέβαλεν, ἔλαθον ἐντός, & γενόμενοι pro γεγονότες Dionis hic. Demum inde:

Urbe expugnata militibuſque ingentem egerentibus prædam, contemplans ex arce eruncta Camillus, primum illacrimavit: deinde, quum celebraretur a circumſtantibus felicitas ejus, manus ad cœlum tollens precatus eſt: Jupiter optime maxime, Diique recte ac male factorum arbitri, haud vos latet, non injuſte nos, ſed neceſſitate compulſos, ab infeſtorum ac nefariorum hoſtium civitate perſequi pœnas. Si qua tamen nos manet viciſſim hujus invidia proſperitatis, oro ut eam luere ego pro urbe exercituque Romano, quam minimo meo privato incommodo valeam. Simul atque ita fatus eſt (ut in more eſt Romanis, a precibus & veneratione Deorum

NOTAE.

(*) Εὔχομαι ταύτην] Hæc repoſuimus ex duobus Regiis, & Colbertæo: cum Wolfius edidiſſet εὔχομαι ταύτην εὐχὴν τοῦτο πρὶν ποιησάμενος, ἀνέθετο δὲ καὶ κρατῆρα χρυσοῦν &c. Hæc *Ducangius*. Sed verſus Wolfio deficiebat.

concepto, prædæ decimam Apollini dedicavit; ac præterea craterem aureum conflatum ex muliebribus ornamentis. Pro qua re statim fœminis honor decretus est, ut ad solennia festa curribus veherentur; ad quæ prius ire pedibus erant solitæ. Camillum

λεται ἐς ἐμαυτὸν πλευτῆσαι. Τῆς δὲ τῆς λείας δεκάτην ἐξελὼν, ἀκόντων τῶν στρατιωτῶν, ἀνέθετο τῷ Ἀπόλλωνι, εὐχὴν τοῦτο πρὶν ποιησάμενος· ἀνέθετο δὲ καὶ κρατῆρα χρυσοῦν, ἐκ τοῦ τῶν γυναικῶν κόσμου πεποιημένον, ἀνθ' οὗ τιμὴ αὐταῖς παραχρῆμα ἐψήφιστο· ἡ δὲ ἦν, τὸ ἐπ' ὀχημάτων αὐτὰς ἐς τὰς πανηγύ-

rum, sese convertere dextrorsum) dum circumagit se, prolabitur. Perculsis illis qui aderant, quum humo erexisset sese, Ab immensa felicitate, inquit, levi ex voto defunctus sum casu. Urbe direpta, Junonis signum Romam deportare, ut voverat, visum est. Convocatis ad id artificibus, Camillus sacra fecit, precatusque Deam, ut studium amplecteretur Romanorum, volensque & propitia Diis Romam incolentibus commigraret. Signum ferunt summissa voce, velle & annuere dixisse. Livius tradit, inter precandum attrectasse Camillum Deam, & invitasse: inde velle, & annuere, ac sequi libentem, respondisse ex adstantibus nonnullos. Cæterum hoc miraculum adstruentibus, & defendentibus, fortuna magnopere suffragatur urbis, quæ ex parvo & humili exordio, sine Numinis perpetuò ex multis & magnis signis præsentis favore, evadere ad eam gloriam, & potentiam haudquaquam potuisset. Adferunt præterea non absimilia, sudasse sæpe simulacra, aliquando gemitus edidisse, visasque eas etiam avertisse se, & nictatas esse; quæ non pauci veterum memoriæ prodiderunt. Multa item, quæ accepimus ex nostræ memoriæ hominibus habemus referenda miranda, quæ non contemnas facile. Cæterum fidem iis adhibere, vel detrahere nimium, anceps sit humanam ob imbecillitatem, quæ nullis certis circumscripta cancellis est, neque sui compos, sed recedit modo in superstitionem & veritatem, modo in Deorum neglectum & fastidium. Præstat autem, cautio & mediocritas. At Camillus, sive rerum gestarum magnitudine, quod urbem Romæ æmulam delevisset in decimum annum obsessam, sive ab adulatoribus inflatus, majores spiritus sustulit, quam pro legitimo & civili magistratu: triumphum duxit, cum alias superbum, tum quod curru quatuor juncto equis albis sit invectus, nullo exemplo vel priorum, vel insequentium imperatorum. Sacrum enim eum currum habent, Deorum regi & patri dicatum. Quare cives alienæ insuetos insolentiæ offendit. Accessit huc altera causa, quod legem, qua populus distrahebatur, impediret. Siquidem ferebant Tribuni, (‡) ut plebs, & Senatus dividerentur, pars Romæ remaneret, in captam urbem pars, cui obvenisset sorte, transmigraret. Ita fore opulentiores, qui magnis duabus & ornatis urbibus, simulque ac agris essent & reliquis opibus fruituri. Plebs, quæ admodum jam aucta erat & locupletata, actiones eas approbabat Tribunorum, neque desistebat tumultuari in concionibus, postulans ut in suffragia mitteretur. At Senatus cum optimatibus, non populi divisionem Tribunos, sed eversionem moliri urbis Romæ existimans, Camilli anxius implorat opem. Ille certamen formidans, moras plebi impedimen-

Ῥωμαίοις ἔθος ἐπευξαμένοις, καὶ προσκυνήσασιν ἐπὶ δεξιὰ ἐξελίττειν) ἐσφάλη περιστρεφόμενος· διαταραχθέντων δὲ τῶν παρόντων, πάλιν ἀναλαβὼν ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πτώματος, εἶπεν, ὡς γέγονεν αὐτῷ κατ' εὐχὴν σφάλμα μικρὸν, ἐπ' εὐτυχίᾳ μεγίστῃ. Διαπορθήσας δὲ τὴν πόλιν, ἔγνω τὸ ἄγαλμα τῆς Ἥρας μεταφέρειν εἰς Ῥώμην, ὥσπερ ηὔξατο. καὶ συνελθόντων ἐπὶ τοῦτο τεχνιτῶν, ὁ μὲν ἔθυε καὶ προσηύχετο τῇ θεῷ, δέχεσθαι τὴν προθυμίαν αὐτῶν εὐμενῆ τε γενέσθαι σύνοικον τοῖς λαχοῦσι τὴν Ῥώμην θεοῖς. τὸ δ' ἄγαλμά φασιν, ὑποφθεγξάμενον εἰπεῖν, ὅτι καὶ βούλεται, καὶ συγκατανεύει. Λίβιος δέ φησιν (*), εὔχεσθαι μὲν τὸν Κάμιλλον ἁπτόμενον τῆς θεοῦ, καὶ παρακαλεῖν, ἀποκρίνασθαι δέ τινας τῶν παρόντων, ὅτι καὶ βούλεται, καὶ συγκατανεύει, καὶ συνακολουθεῖ προθύμως. Οἱ δ' ἰσχυριζόμενοι, καὶ τῷ παραδόξῳ βοηθοῦντες, μεγίστην μὲν ἔχουσι συνήγορον τὴν τύχην τῆς πόλεως, ἣν ἀπὸ σμικρᾶς καὶ καταφρονουμένης ἀρχῆς ἐπὶ μέγα δόξης καὶ δυνάμεως προελθεῖν, δίχα θεοῦ πολλαῖς καὶ μεγάλαις ἐπιφανείαις ἑκάστοτε συμπαρόντος, ἀμήχανον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συνάγουσιν ὁμοειδῆ τινα, τοῦτο μὲν, ἱδρῶτας ἀγαλμάτων πολλάκις ἐκχυθέντας, τοῦτο δὲ, στεναγμοὺς ἀκουσθέντας, ἀποστροφάς τε δεικνύντες, καὶ καταμύσεις ξοάνων, ἃς ἱστορήκασιν οὐκ ὀλίγοι τῶν πρότερον. πολλὰ δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀκηκοότες ἀνθρώπων λέγειν ἔχομεν ἄξια θαύματος, ὧν οὐκ ἄν τις εἰκῇ καταφρονήσειεν. ἀλλὰ τοῖς τοιούτοις καὶ τὸ πιστεύειν σφόδρα, καὶ τὸ λίαν ἀπιστεῖν, ἐπισφαλές ἐστι, διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ὅρον οὐκ ἔχουσαν, οὐδὲ κρατοῦσαν αὑτῆς, ἀλλ' ἐκφερομένην, ὅπου μὲν εἰς δεισιδαιμονίαν καὶ τῦφον, ὅπου δὲ εἰς ὀλιγωρίαν τῶν θείων καὶ περιφρόνησιν· ἡ δ' εὐλάβεια, καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν, ἄριστον. Ὁ δὲ Κάμιλλος, εἴτε μεγέθει τοῦ ἔργου πόλιν ἀντίπαλον τῆς Ῥώμης, ἔτει δεκάτῳ τῆς πολιορκίας καθῃρηκώς, εἴτε ὑπὸ τῶν εὐδαιμονιζόντων αὐτὸν, εἰς ὄγκον ἐξαρθεὶς, καὶ φρόνημα νομίμου καὶ πολιτικῆς ἀρχῆς ἐπαχθέστερον, τά τε ἄλλα [συβαρῶς ἐθριάμβευσε], καὶ τέθριππον ὑποζευξάμενος λευκόπωλον ἐπέβη, καὶ διεξήλασε τῆς Ῥώμης, οὐδενὸς τοῦτο ποιήσαντος ἡγεμόνος πρότερον, οὐδ' ὕστερον. Ἱερὸν γὰρ ἡγοῦνται τὸ τοιοῦτον ὄχημα, τῷ βασιλεῖ καὶ πατρὶ τῶν θεῶν ἐπιπεφημισμένον· ἐκ δὴ τούτου διεβλήθη πρὸς τοὺς πολίτας οὐκ εἰθισμένους ἐντρυφᾶσθαι. καὶ δευτέραν ἔλαβεν αἰτίαν, ἐνιστάμενος νόμῳ διοικίζοντι τὴν πόλιν. Εἰσηγοῦντο γὰρ οἱ δήμαρχοι τόν τε δῆμον, καὶ τὴν σύγκλητον εἰς μέρη δύο νεμηθῆναι, καὶ τοὺς μὲν αὐτόθι κατοικεῖν, τοὺς δὲ κλήρῳ λαχόντας εἰς τὴν αἰχμάλωτον μεταστῆναι πόλιν· ὡς εὐπορωτέρων ἐσομένων, καὶ δυσὶ μεγάλαις καὶ καλαῖς ἄστεσι τήν τε χώραν ἅμα, καὶ τὴν ἄλλην εὐδαιμονίαν φυλαξόντων. Ὁ μὲν οὖν δῆμος ἤδη πολὺς γεγονὼς, καὶ χρηματισάμενος ἐδέξατο, καὶ συνεχὴς ἦν τοῖς περὶ τὸ βῆμα θορύβοις, αἰτῶν τὴν ψῆφον· ἡ δὲ βουλὴ καὶ τῶν ἄλλων οἱ κράτιστοι πολιτῶν, οὐ διαίρεσιν, ἀλλ' ἀναίρε-

NOTAE.

(*) Λίβιος δέ φησιν.] Ast modò Livius, nec Camillum attrectasse, nec invitasse Deam scribit lib. 5., sed delectos juvenes. *Deinde cum quidam* [eorum] *seu spiritu divino tactus, seu juvenili joco, Visne Romam ire, Juno! dixisset, annuisse cæteri Deam conclamaverunt, inde fabulæ adjectum est, vocem quoque dicentis, velle, auditam.*

[‡] Ab U.C. 360. Livius hæc anno ante gesta narrat lib. 5. sub Tribunis militum Cons. potestate P. Licinio Calvo, L. Titinio, P. Menenio, &c.

ρεῖς φοιτᾷν, αὐτοπόδια βαδιζούσαις πρότερον ἐς αὐτάς. Τῷ δὲ Καμίλλῳ προσώχθισεν ὁ δῆμος, καὶ ἐνεμέσησε· τὸ μὲν ὅτι τὴν δεκάτην τῶν λαφύρων οὐκ ἐν τῷ διαρπάζεσθαι ταῦτα, ἀλλὰ καιροῦ παρελθόντος, ἐξείλετο τῷ θεῷ. τὸ δ' ὅτι τά τε ἄλλα σοβαρῶς ἐθριάμβευσε, καὶ πρῶτος Ῥωμαίων λευκῷ τεθρίππῳ τὰ ἐπινίκια ἔπεμψεν.

Ἡ δὲ

autem indignatio atque invidia Populi occupavit; tum ob illam Apollini decimam dedicatam, etsi non in urbis direptione, sed tempore elapso exemptam; cum quòd in Triumpho, præter alia insolentius acta, currui equos candidos adjunxisset.

Trium-

ναίσειν ἡγούμενοι τῆς Ῥώμης πολιτεύεσθαι τοὺς δημάρχους, καὶ δυσανασχετοῦντες, ἐπὶ τὸν Κάμιλλον κατέφυγον· κἀκεῖνος ἐμποδὼν τὸν ἀγῶνα, προφάσεις ἐνέβαλε τῷ δήμῳ καὶ ἀσχολίας, δι' ὧν ἀεὶ τὸν νόμον ἐξέκρουεν. Ἦν μὲν οὖν διὰ ταῦτα λυπηρός· ἡ δὲ φανερωτάτη καὶ μεγίστη τῶν ἀπεχθειῶν αὐτῷ πρὸς τὸν δῆμον ἐκ τῆς δεκάτης τῶν λαφύρων ὑπῆρξεν, οὐκ ἄλογον, εἰ καὶ μὴ πάνυ δίκαιον, ἀρχὴν τῶν πολλῶν λαβόντων· ηὔξατο μὲν γὰρ ἐπὶ τοὺς Οὐηίους, ὡς ἔοικε, βαδίζων, εἰ τὴν πόλιν ἕλοι, θεῷ τούτῳ τὴν δεκάτην καθιερώσειν. ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως καὶ διαρπασθείσης, εἴτ' ὀκνήσας ἐνοχλῆσαι τοῖς πολίταις, εἴτε λήθη τις αὐτὸν ὑπὸ τῶν παρόντων πραγμάτων ἔλαβε, τῆς εὐχῆς περιεῖδεν ὠφεληθέντας. Ὕστερον δὲ χρόνῳ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἤδη πεπαυμένος ἀνήνεγκε περὶ τούτου εἰς τὴν σύγκλητον· οἵ τε μάντεις ἤγγελλον ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς προφαίνεσθαι θεῶν μῆνιν, ἱλασμοῦ καὶ χαριστηρίων δεομένην· ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς, τὴν μὲν ὠφέλειαν (χαλεπὸν γὰρ ἦν ἀνάδαστον μὴ γενέσθαι) τοὺς δὲ λαβόντας αὐτοὺς σὺν ὅρκῳ τὴν δεκάτην παραφέρειν εἰς μέσον ἐγίνετο πολλὰ λυπηρὰ καὶ βίαια περὶ τοὺς στρατιώτας, ἀνθρώπους πένητας καὶ πολλὰ πεπονηκότας, ἀναγκαζομένους ὧν ἐκέκτηντο καὶ κατακεχρημένοι, μέρος εἰσφέρειν τοσοῦτον. Θορυβουμένῳ δ' ὑπ' αὐτῶν τῷ Καμίλλῳ καὶ προφάσεων ἀποροῦντι βελτιόνων, εἰς τὸν ἀτοπώτατον τῶν λόγων συνέβαινε καταφυγεῖν ὁμολογοῦντι ἐπιλαθέσθαι τῆς εὐχῆς. οἱ δ' ἐχαλέπαινον, εἰ τὰ τῶν πολεμίων δεκατεύσειν εὐξάμενος τότε, νῦν δεκατεύει τὰ τῶν πολιτῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ πάντων ὅσον ἔδει μέρος εἰσενεγκόντων, ἔδοξε [κρατῆρα χρυσοῦν] κατασκευάσαντας εἰς Δελφοὺς ἀποστεῖλαι. χρυσίου δ' ἦν σπάνις ἐν τῇ πόλει, καὶ τῶν ἀρχόντων ὅθεν ἂν πορισθείη σκοπούντων, αἱ γυναῖκες αὐταὶ καθ' αὑτὰς βουλευσάμεναι, τὸν ὄντα χρυσοῦν ἑκάστῃ περὶ τὸ σῶμα κόσμον ἐπέδωκαν εἰς τὸ ἀνάθημα, σταθμῷ χρυσίου γενόμενον ὀκτὼ ταλάντων. Καὶ ταύταις μὲν ἡ σύγκλητος ἀποδιδοῦσα τιμὴν πρέπουσαν, ἐψηφίσατο μετὰ θάνατον, ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ἀνδράσι, καὶ ταῖς γυναιξὶ λέγεσθαι τὸν ἄξιον ἔπαινον· οὐ γὰρ ἦν εἰθισμένον πρότερον δημοσίᾳ ἐγκωμιάζεσθαι γυναῖ-

κα

mentaque, quibus de die in diem rejiceret rogationem, nectebat. Atque hac quidem re offendit vulgus. Prædæ vero decima pars eum in apertissimum & acerrimum plebis odium, quum ansam illa, si non undequaque justam, non levem haberet certe, conjecit. Quippe, quum Vejos peteret, si urbe potitus esset, Apollini decimam partem se voverat sacraturum. Urbe capta & direpta, sive interpellare cives dubitavit, sive rebus præsentibus distento, voti effluxit memoria, concessit illis prædam. Postquam se dictatura jam abdicavit, retulit hac de re ad Senatum: & aruspices in victimis nuntiaverunt, portendi Deorum iram, quæ expiationibus & piaculis esset placanda. Tum Senatusconsultum factum est, non quin præda maneret divisa (neque enim fieri commode aliter poterat,) sed ut prædæ, quam quisque habuisset, partem decimam juratus in medium conferret. Fuit id acerbum magnopere & grave militibus, hominibus egenis, post labores exsudatos multos, eorum, quæ quæsiverant, & jam absumpserant, tantam cogi inferre portionem. Quorum tumultu quum Camillus undique percelleretur, neque causam expediret commodiorem, descendit ad ineptissima, oblitum se voti confessus. Illi verò fremebant, eum, qui votum conceperat de rerum hostilium sacranda decima, nunc eam cogere ex fortunis civium. Attamen ex iis, quæ omnes pro rata quisque contulerunt, decreverunt crateram auream faciendam, & Delphos mittendam. Quia vero auri Romæ copia deerat, Magistratibus, unde compararent, consulentibus, matronæ ultro, cœtibus ad eam deliberationem habitis, aurea ornamenta corpori suo dicata omnia, octo talentorum pondere, accommodaverunt ad donum. Honos iis a Senatu merito est habitus, decreto, ut in matronarum laudem oratio funebris, ut fieri viris solet (neque enim laudari publice fœminam defunctam, antea fuerat receptum) haberetur. Inde ex principibus tres oratores in navi longa, viris delectis instructa, & ornatu solenni Delphos mittunt. Erat

autem

N O T Æ.

(*) *Cujus cum copia non esset: matronæ, cœtibus ad eam rem consultandam habitis, omnia ornamenta sua in ærarium detulerunt, honoremque ob eam munificentiam ferunt habitum: ut pilento ad sacra ludosque carpentis festo profestoque uterentur.* Hæc Livius 5. de oratione funebri nihil: (Interpres Livium hic exscripsit) eo namque honore eas affectas dicit post Romam a Camillo reciperatã: *quod cum in publico deesset aurum, ex quo summa pactæ mercedis Gallis conficeret, a matronis collatum acceperant, ut sacro auro abstineretur. Matronis gratiæ actæ, honosque additus, ut earum sicut virorum, post mortem solennis laudatio esset.* Non Plutarchum, sed Livium secutus est hic Dio, ut certum facit Zonaras, qui ex Dione superiora Livii tantum refert.

Ex Livio fortasse hæc Plutarchus habuit, quæ lib. 5. ille sic paribus ferme narrat: sub Tribunis Militum Consulari potestate, M. Furio Camillo, L. Furio Medullino vi. &c. U.C. 361. Camilli *verecundiam non tulit Senatus, quin sine mora voti liberaretur: crateramque auream donum Apollini Delphos legati qui ferrent, L. Valerius, L. Sergius, A. Manilius missi, longa una nave haud procul freto Siculo a piratis Liparensium excepti devehuntur Liparas. Mos erat civitatis, velut publico latrocinio partam prædam dividere. Forte eo anno in summo Magistratu erat Timasitheus quidam Romanis vir similior, quam suis: qui legatorum nomen, donumque & Deum cui mitteretur, & doni causam veritus, ipse multitudinem quoque, quæ semper ferme regenti est similis, religionis justæ implevit, adductosque in publicum hospitium legatos, cum præsidio etiam navium Delphos prosecutus, Romam inde sospites restituit: hospitium cum eo Senatusconsulto, est factum: donaque publice data.* Sed hæc Livius non ante, sed post rem gestam cum Faleriis & compositam narrat. Plutarchus rem antevertit.

Triumphi autem hujusmodi erat ratio. Re bene gesta, justaque parta victoria, Dux a militibus mox Imperator dictus, laureatos fasces in urbem per cursores mittebat, domumque reversus, Senatu coacto, triumphum sibi decerni petebat: suffragiisque a Senatu Populoque impetratis, Imperatoris cognomentum ei confirmabatur. Si verò adhuc Magistratum aliquem gerens vicerat, eo etiam in celebritate illa utebatur: sin verò tempus Magistratus praeterierat, aliud accommodatum sibi assumebat nomen: privato namque triumphare non licebat. Triumphali ergo habitu ornatus, armillis sumptis, laurea redimitus, & ramum dextra tenens, populum convocabat: commilitonibusque & communiter, & sigillatim laudatis pecuniam donabat, & ornamenta: ut armillas, hastas, puras, coronasque aliis aureas, argenteas aliis, nomine in iis, & facinore viri expresso. Nam, qui murum primus conscenderat, aut castellum expugnarat, muralis ei, & obsidionalis corona donabatur. Qui classe vicerat, navali; qui equo, equestri: qui verò civem in praelio, obsidione, aliove periculo liberarat, cum summam laudem assequebatur, tum quernam coronam accipiebat; cujus honos omnibus & argenteis, & aureis potior habebatur. Hæc autem dona non viritim tantum, sed & cohortibus, & toti exercitui præbebantur; spoliorum verò magna pars inter milites distribuebantur. Fuerunt etiam, qui toti populo sumptus ad spectacula publica largirentur. Tum quod supererat, in fana, in porticus, & alia publica opera conferebant. His triumphator peractis, currum conscendebat, non bellicis, aut iis similem, quorum usus in ludis est, sed instar turris rotundæ confectum. Neque solus eo vehebatur, sed si liberos, aut cognatos habebat aliquos, vel si suas, vel illorum puellas, puellosque in eo collocabat; grandiores verò equis jugalibus, & anterioribus imponebat. Cæterum, si plures erant, equis singularibus victorem comitabantur. Aliorum civium equitabat nemo, sed laureati omnes sequebatur. Unus item minister publicus in ipso curru vehebatur, qui coronam auream gemmis intertextam supra caput ejus

11. Ἡ δὲ τῶν ἐπινικίων πομπὴ, ἣν καὶ θρίαμβον ἐκάλουν, τοιάδε τις ἐγίνετο. Ὅτε τι κατωρθώθη μέγα, καὶ ἐπινικίων ἐπάξιον, Αὐτοκράτωρ αὐτίκα ὁ στρατηγὸς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ὠνομάζετο, καὶ κλῶνας δάφνης περιέδει ταῖς ῥάβδοις, καὶ τοῖς δρομοκήρυξι (*) τοῖς τὴν νίκην καταγγέλλουσι τῇ πόλει, κομίζειν ἐδίδου. Ἐλθὼν δὲ οἴκαδε, τὴν γερουσίαν συνήθροιζε, καὶ ᾔτει ψηφίσασθαί οἱ τὰ ἐπινίκια· καὶ εἰ ἔτυχε ψήφου παρά τε τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, ἐβεβαιοῦτο αὐτῷ, καὶ ἡ ἐπωνυμία τοῦ Αὐτοκράτορος· καὶ εἰ μὲν ἐν τῇ ἀρχῇ ἦν ἔτι, ἐν ᾗ τυγχάνων ἐνενίκηκε, ταύτῃ καὶ πανηγυρίζων ἐκέχρητο· εἰ δ᾽ ὁ χρόνος παρεληλύθει τῆς ἀρχῆς, ἄλλο τι πρόσφορον αὐτῇ ἐλάμβανεν ὄνομα· ἰδιώτῃ γὰρ νικητήρια πέμψαι ἀπείρατο. Εὐσκευασάμενος δὲ τῇ ἐπινικίῳ σκευῇ, καὶ περιβραχιόνια λαβὼν, στέφανόν τε δάφνης ἀναδησάμενος, καὶ κλάδον κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ τὸν δῆμον συνεκάλει· καὶ ἐπαινέσας τοὺς συστρατευσαμένους αὐτῷ, καὶ κοινῇ, καὶ ἰδίᾳ τινὰς, ἐδωρεῖτο μὲν σφίσι χρήματα, ἔτιμα δὲ καὶ κόσμῳ, περιβραχιόνιά τε τισὶ, καὶ δόρατα ἀσίδηρα παρεῖχε, καὶ στεφάνους, τοῖς μὲν χρυσοῦς, τοῖς δὲ ἀργυροῦς ἐδίδου, τοὔνομα τοῦ ἑκάστου, καὶ τῆς ἀριστείας φέροντας τὸ ἐκτύπωμα. Εἰ γάρ τείχους τις πρῶτος ἐπέβη, καὶ τείχους ὁ στέφανος εἶδος ἐφέρετο· ἢ καὶ ἐξεπολιόρκησέ τι, καὶ τοῦτο κἀκεῖνο εἰκόνιστο· ἐναυμάχησέ τις, ναυσὶν ὁ στέφανος ἐκεκόσμητο· ἱπποκράτησέ τις, ἱππικόν τι ἐξεπετύπωτο. Ὁ δὲ πολίτην τινὰ ἐκ μάχης, ἢ ἑτέρου κινδύνου, ἢ ἐκ πολιορκίας σώσας, μέγιστόν τε εἶχε τὸν ἔπαινον, καὶ ἐλάμβανε στέφανον γινόμενον ἐκ δρυὸς, ὃς πολὺ πάντων καὶ τῶν ἀργυρῶν, καὶ τῶν χρυσῶν ὡς ἐντιμότερος προτετίμητο· καὶ οὐ κατ᾽ ἄνδρα μόνον ἀριστεύσαντι ταῦτα ἐδίδοτο, ἀλλὰ καὶ λόχοις, καὶ στρατοπέδοις ὅλοις παρείχετο. Καὶ τῶν λαφύρων, πολλὰ μὲν τοῖς στρατευσαμένοις διανενέμητο. ἤδη δέ τινες, καὶ παντὶ τῷ δήμῳ διέδοσαν, καὶ ἐδαπάνων ἐς τὴν πανήγυριν, καὶ ἐδημοσίευον· καὶ εἴ τι περιελέλειπτο ἐς ναοὺς, ἐς στοὰς, ἢ καί τι ἕτερον δημόσιον ἔργον ἀνήλισκον. Ταῦτα ὁ πομπεὺς ποιήσας ἐς τὸ ἅρμα ἀνέβαινεν· τὸ δὲ δὴ ἅρμα οὔτ᾽ ἀγωνιστηρίῳ, οὔτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμφερὲς, ἀλλ᾽ ἐς πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξείργαστο. καὶ οὐ μόνον ἦν ἐν τῷ ἅρματι, ἀλλ᾽ ἄν γε καὶ παῖδας καὶ συγγενεῖς (**) τινας εἶχε, κἀκείνων τὰς μὲν κόρας, καὶ τὰ ἄρρενα τὰ νεογνὰ ἐν αὐτῷ ἀνεβίβαζε· τοὺς δὲ ἀνδροτέρους ἐπὶ τοὺς ἵππους, τούς τε ζυγίους, καὶ τοὺς σειραφόρους ἀνε-

NOTAE.

(*) Δρομοκήρυξι] Tabellariis, qua voce rursum utitur lib. 9. Sectione 8. Vide Henricum Valesium ad Harpocrationem pag. 272. Hæc *Ducangius*. Sed Suidas verbo δρομοκήρυκες, Dionium hoc testatur; οἱ ἀγγελιαφόροι παρὰ Δίωνι. *Dromoceryces, nuncii apud Dionem*: hunc locum opinor innuens lib. 10. cap. 4. lib. 16. ubi offenduntur.

(**) Παῖδας καὶ συγγενεῖς.] Vide Henricum Valesium ad Nicolai Damasceni excerpta pag. 7. *Ducangius*.

ἀνετίθετο· εἰ δὲ πλείους ἦσαν, ἐπὶ κελήτων τῷ πομπεῖ παραπτεύοντες συνεπόμπευον· τῶν δ' ἄλλων οὐδεὶς ὠχεῖτο, ἀλλ' ἐστεμμένοι δάφνῃ πάντες ἐβάδιζον. Οἰκέτης μέν τοι δημόσιος ἐπ' αὐτῷ παρωχεῖτο τοῦ ἅρματος, τὸν στέφανον τῶν λίθων τῶν χρυσοδέτων ὑπερανέχων αὐτοῦ, καὶ ἔλεγε πρὸς αὐτὸν, Ὀπίσω βλέπε, τὸ κατόπιν δηλαδὴ, τὸ ἐφ' ἑξῆς προσκόπει τοῦ βίου, μηδ' ὑπὸ τῶν παρόντων ἐπαρθῇς, καὶ ὑπερφρονήσῃς. καὶ κώδων (*) ἀπήρτητο, καὶ μάστιξ τοῦ ἅρματος ἐνδεικτικὰ τοῦ καὶ δυστυχῆσαι αὐτὸν δύνασθαι, ὥστε καὶ αἰκισθῆναι, ἢ καὶ δικασθῆναι θανεῖν. Τοὺς γὰρ ἐπί τινι ἀτοπήματι καταδικασθέντας θανεῖν, νενόμιστο κωδωνοφορεῖν, ἵνα μηδεὶς, βαδίζουσιν αὐτοῖς ἐγχριμπτόμενος μιάσματος ἀναπίμπληται. Οὕτω δὲ σταλέντες εἰσήεσαν ἐς τὴν πόλιν, ἔχοντες προπέμποντα σφῶν τὰ σκῦλά τε, καὶ τὰ τρόπαια, καὶ ἐν εἰκόσι τά τε αἰχμάλωτα φρούρια ἠκασμένα, πόλεις τε, καὶ ὄρη, καὶ ποταμοὺς, λίμνας, θαλάσσας, τά τε σύμπαντα ὅσα ἑαλώκεσαν· καὶ εἰ μὲν μία ἡμέρα τὴν ἐξαρκοῦσα πρὸς τὴν τούτων πομπὴν, εἰ δὲ μὴ, καὶ ἐν δευτέρᾳ, καὶ τρίτῃ ἐπέμπετο. Προδιελθόντων δ' ἐκείνων, οὕτως ὁ πομπεὺς ἐς τὴν Ρω-

ejus tenebat, & retro videre jubebat, quo hominem monebat, ut reliquæ vitæ provideret, nec eo honore elatus superbiret. Nola quoque currui erat suspensa, & flagellum: quæ cum in tantas calamitates innuebant posse incidere, ut aut flagris cæderetur, aut capitis damnaretur. Nam qui ob facinus aliquod extremo supplicio afficiebantur, nolas gestare solebant: ne quis inter eundum, illorum contactu, piaculo se obstringeret. Sic autem exornati urbem ingrediebantur; spoliis, & victoriæ insignibus præcedentibus; in quibus erant expressa castella, urbes, montes, fluvii, paludes, maria, omnia denique quæ capta erant. Quod si pompa uno die peragi non poterat, secundus & tertius sumebatur. His autem præmissis, Triumphator in Romanum forum delatus, captivorum aliquot in carcerem duci, occidive jussis, in Capitolium, ibique ceri-

κα δημοσίᾳ, πεπλευκότας. Ἑλόμενοι δὲ τρεῖς ἄνδρας ἐκ τῶν ἀρίστων θεωροὺς, καὶ ναῦν μακρὰν εὐανδροῦντα πληρώματι καὶ κόσμῳ πανηγυρικῷ κατασκευάσαντες ἐξέπεμψαν· ἦν δ' ἄρα καὶ χειμὼν καὶ γαλήνη θαλάσσης· ἀγχοῦ δ' ὡς ἐκείνοις συνετύχε ποτὲ παρ' οὐδὲν ἐλθόντας ἀπολέσθαι, διαφυγεῖν αὖθις ἀπροσδοκήτως τὸν κίνδυνον. Ἐπέπλευσαν γὰρ αὐτοῖς Λιπαραίων τριήρεις περὶ τὰς Αἰόλου νήσους, τοῦ πνεύματος ἐκλιπόντος ὡς λῃσταῖς· δεομένων δὲ καὶ προϊσχομένων χεῖρας, ἐμβολῆς μὲν ἔσχοντο, τὴν δὲ ναῦν ἀναδησάμενοι, καὶ καταγαγόντες, ἐκήρυττον ἅμα καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα πειρατικὰ κρίναντες εἶναι. Μόλις δ' ἑνὸς ἀνδρὸς ἀρετῇ καὶ δυνάμει Τιμασιθέου τοῦ στρατηγοῦ πεισθέντες μεθῆκαν· οὗτος καὶ προσκαθελκύσας ἴδια πλοῖα παρέπεμψε, καὶ συγκαθιέρωσε τὸ ἀνάθημα δι' ὃ καὶ ἡμεῖς ἔχειν, ἃ εἰκὸς ἦν, ἐν Ῥώμῃ. Τῶν δὲ Δημάρχων αὖθις ἐπιχειρούντων τοι περὶ τοῦ διοικισμοῦ νόμου [ὁ πρὸς Φαλίσκους πόλεμος] ἐν καιρῷ παρεφάνη, ἔδοξε τοῖς πρώτοις ἀνδράσιν ἀρχαιρεσιάσαι κατὰ γνώμην· καὶ Κάμιλλον ἐπέδειξε μεθ' ἑτέρων πέντε [χιλιάρχων], ὡς τῶν πραγμάτων ἡγεμόνος δεομένων, ἀξίωμα καὶ δόξαν μετ' ἐμπειρίας ἔχοντος. Ψηφισαμένου δὲ τοῦ δήμου, λαβὼν δύναμιν ὁ Κάμιλλος εἰς τὴν Φαλίσκων ἐνέβαλε· καὶ [πόλιν ἐρυμνὴν] καὶ κατεσκευασμένην πᾶσιν εἰς πόλεμον καλῶς, [Φαλερίους] ἐπολιόρκει. Τὸ μὲν ἑλεῖν οὐ μικρὸν ἔργον, οὐδὲ χρόνου τοῦ τυχόντος ἡγούμενος, ἄλλως δὲ τρίβειν τοὺς πολίτας καὶ περισπᾶν βουλόμενος, ὡς μὴ σχολάζοιεν, οἴκοι καθήμενοι, δημαγωγεῖσθαι καὶ στασιάζειν· ἐπιεικῶς γὰρ ἀεὶ φαρμάκῳ τούτῳ χρώμενοι διετέλουν, ὥσπερ ἰατροὶ, τὰ ταραχώδη πάθη τῆς πολιτείας, ἔξω τρέποντες. [Οὕτω δὲ τῆς πολιορκίας κατεφρόνουν] οἱ Φαλέριοι, τῷ πανταχόθεν ἐξωχυρῶσθαι πιστεύοντες, [ὥστε] πλὴν τῶν τὰ τείχη φυλαττόντων, τοὺς ἄλλους ἐν ἱματίοις κατὰ τὴν πόλιν ἀναστρέφεσθαι· [τοὺς] δὲ [παῖδας αὐτῶν] εἴς τε τὰ διδασκαλεῖα (φοιτᾶν), καὶ [περὶ τὰ τείχη περιπατήσοντας καὶ γυμνασομένους] ὑπὸ [τοῦ διδασκάλου] καταβιβάζεσθαι. Κοινῷ

autem & hyems & cœlum serenum. At operæ pretium est audire quemadmodum illi in summum adducti periculum, præter spem tamen evaserint. Liparensium naves, eos ad Æoli insulas vento destitutos pro prædonibus persequebantur. Qui ubi supplices manus tetenderunt a vi quidem abstinuerunt illi, sed navem alligatam devexerunt in portum. Quum autem piratica judicassent, & res atque corpora sub hasta venderent; ægre unius virtute & authoritate viri, Timasithei sunt Prætoris inducti, ut dimitterent eos; quos est cum præsidio etiam navium suarum prosecutus, adjutorque in dedicando dono fuit. Quæ res merito ei Romæ cessit. Tribunis plebis postea rogationem de transmigrando Vejos renovantibus, quod in tempore adversus Faliscos exortum bellū esset, comitia in principum fuerunt potestate, quibus cū aliis quinque Tribunus militū Camillus creatur. Quippe ducē res postulabant, authoritate & nomine cum rerum usu præditum. Postquam suffragia dedit populus, Camillus exercitu conscripto, movit in Faliscos, urbemque munitam, atque omnibus ad bellum necessariis instructam circumsedit Falerios. Quamquam autem capi urbem, nec proclive erat, nec brevis esse perspiceret spatii, parabat versare tamen cives & detinere, ne domi resides tribunorum plebis intenderent concionibus & seditionibus. Quo remedio fere semper utebatur, medicorum more, ad motus turbulentos ex civitate propellendos. Falisci autem, quibus septos undique credebant se, munitionibus freti, usque adeo contemnebant obsidionem, ut præter stationes in muris dispositas, togati per urbem reliqui obversarentur; liberique eorum circa ludos literarios frequentes essent, & circa muros ambulationis causa producerentur a Magistro. Communi enim demandabant, Græcorum more, Fa-

N O T AE.

(*) Καὶ κώδων.) Vide Henricum Valesium ad Harpocrationem. *Ducangius.*

cerimoniis quibusdam, & donariis dedicatis, ubi in porticibus illis cœnatus erat, vesperi tibiis & fistulis præeuntibus, domum redibat suam. Atque hæc olim fuit triumphi ratio: verum postea seditiones & factiones in eis plurima innovarunt.

Quamquam autem, ut dictum est, Camillum oderat populus; attamen ob Faliscum bellum necessario Tribunum militum designavit (*). Isque mox acie fudit hostes; verum in validæ eorum urbis, cui Falerii erat nomen, obsidione nihil proficiebat. Hanc enim cives ita despiciebant, ut juxta mœnia una cum præceptore deambularent tutò, & exercitationes frequentarent eorum liberi. Romani igitur re infecta recessuri erant, nisi casu retenti essent. Ille namque præceptor, sive ex offensa aliqua, sive spe lucri insidiatus civibus, quotidie prope mœnia primò ducebat pueros, eosque peractis exercitationibus domum denuo reducebat; tùm eos omnes

Ῥωμαίων κομισθεὶς ἀγορὰν, καὶ τῶν αἰχμαλώτων τινὰς ἐς τὸ δεσμοτήριον ἀπαχθῆναι, καὶ θανατωθῆναι κελεύσας, ἀνέλαυνεν ἐς τὸ Καπιτώλιον, καὶ τινας ἐκεῖ τελετὰς πληρώσας, καὶ προσαγαγὼν ἀναθήματα, καὶ παρὰ ταῖς ἐκεῖ δειπνήσας στοαῖς, πρὸς ἑσπέραν οἴκαδε μετ᾽ αὐλῶν καὶ συρίγγων ἀπήχετο. Τοιαῦτα μὲν ἦσαν πάλαι τὰ νικητήρια· αἱ δὲ στάσεις, αἵ τε δυναστεῖαι πλεῖστα ἐνεωτέρισαν ἐπ᾽ αὐτοῖς.

12. Εἰ δὲ καὶ, ὡς ἤδη ἱστόρηται, ὁ δῆμος ἐμίσει τὸν Κάμιλλον, ἀλλ᾽ ὁ πρὸς Φαλίσκους πόλεμος ἠνάγκασε, χιλίαρχον ψηφισθῆναι αὐτόν. καὶ αὐτοὺς μὲν ἐνίκησαν μαχεσάμενοι· πολιορκοῦντες δὲ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐρυμνὴν, Φαλερίους ὠνομασμένην, οὐδὲν ἤνυσαν· οὕτω γὰρ τῆς πολιορκίας οἱ τῆς πόλεως κατεφρόνουν, ὡς καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν παρὰ τὰ τείχη περιπατήσοντας μετὰ τοῦ διδασκάλου, καὶ γυμνασομένους φοιτᾶν· κἂν ἀπέστησαν τῆς πολιορκίας, εἰ μή τι συμβέβηκεν. Οὗτος γὰρ ὁ διδάσκαλος ἐπιβουλεύων τοῖς πολίταις, ἢ δι᾽ ὀργήν τινα, ἢ κέρδους ἐλπίδι, ἡμέρας ἑκάστης ἐξῆγεν τοὺς παῖδας ἐπὶ τὸ τεῖχος, ἐγγὺς τὸ πρῶτον, καὶ εἰσῆγεν αὖθις αὐτοὺς γυμνασαμένους εὐθύς· τέλος δ᾽ ἐς τοὺς προφύλακας τῶν Ῥωμαίων ἐνέβαλεν ἅπαντας, καὶ ἄγειν

(*) U.C.361.

Falisci liberos, ut iisdem a prima ætate rudimentis, contuberniοque assuescerent. Hic magister insidias Faliscis struens per liberos, educebat eos quotidie extra portam, brevioribus spatiis primum, mox ab exercitatione in urbem reducebat: deinde paulatim longius abducendo, ut in alta securitate, nihil eos assuefecit timere. Dum omnes tandem inter stationes Romanas traxit ac prodidit, adduci se ad Camillum jubens. In prætorium adductus, & in medio consistens, Præceptor, inquit, & magister sum, meumque erga te favorem huic præferens necessitudini, adsum ut urbem tibi pignore horum tradam puerorum. Fœdum id audienti Camillo facinus visum, atque ad coronam conversus, Sæva res, inquit, bellum est, cumuluoque secum trahit injuriarum & violentiæ. Sunt bonis viris tamen certæ belli leges: neque ita ad victoriam est incumbendum, quin scelestè & impie factorum gratiam declines. Quippe sua innixus virtute magnus debet dux, non fraude res gerere aliena. Inde lictoribus imperat, ut istum denudent,, manibusque post tergum

Κοινῷ γὰρ ἐχρῶντο τῷ διδασκάλῳ, ὥσπερ Ἕλληνες, οἱ Φαλέριοι, βουλόμενοι συντρέφεσθαι καὶ συναγελάζεσθαι μετ᾽ ἀλλήλων, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοὺς παῖδας. [Οὗτος] οὖν [ὁ διδάσκαλος ἐπιβουλεύων τοῖς] Φαλερίοις διὰ τῶν παίδων, [ἐξῆγεν] αὐτοὺς [ἡμέρας ἑκάστης] ὑπὸ [τὸ τεῖχος, ἐγγὺς τὸ πρῶτον], εἶτα ἀπῆγεν [αὖθις] εἴσω [γυμνασαμένους]· ἐκ δὲ τούτου κατὰ μικρὸν ὑπάγων, ἐθίσαι θαρρεῖν, ὡς πολλῆς οὔσης ἀδείας· καὶ [τέλος] ἔχων [ἅπαντας εἰς τοὺς προφύλακας τῶν Ῥωμαίων ἐνέβαλε] καὶ παρέδωκεν, [ἄγειν] κελεύσας [πρὸς τὸν Κάμιλλον]. Ἀχθεὶς δὲ καὶ καταστὰς εἰς μέσον, ἔλεγε παιδευτὴς μὲν εἶναι καὶ διδάσκαλος, τὴν δὲ πρὸς ἐκεῖνον χάριν ἀντὶ τούτων ἑλόμενος τῶν δικαίων, ἥκειν [αὐτῷ τὴν πόλιν] ἐν τοῖς παισὶ κομίζων. Δεινὸν] οὖν ἀκούσαντι [τὸ ἔργον] ἐφάνη Καμίλλῳ, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν, ὡς χαλεπὸν μὲν ἐστι πόλεμος, καὶ διὰ πολλῆς ἀδικίας, καὶ βιαίων περαινόμενος ἔργων. εἰσὶ δὲ καὶ πολέμων ὅμως τινὲς νόμοι τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι· καὶ τὸ νικᾶν οὐχ οὕτω διωκτέον, ὥστε μὴ φεύγειν τὰς ἐκ κακῶν ἢ ἀσεβῶν ἔργων χάριτας· [ἀρετῇ] γὰρ [οἰκείᾳ τὸν μέγαν στρατηγὸν, οὐκ ἀλλοτρίᾳ θαρροῦντα κακίᾳ, χρῆναι στρατεύειν. προσέταξε] τοῖς

DIO APUD CONST. AUG. PORPHYR.

Romani, qui Faliscos obsidebant, diuturnæ obsidionis tædium subituri erant, absque hoc fortuito casu. Quidam ludimagister in urbe, qui liberos Faliscorum nec paucos, nec ignobiles literas docebat, sive ex offensa quapiam, sive lucri spe,

[Τὴν] τῶν Φαλίσκων [πόλιν πολιορκοῦντες οἱ Ῥωμαῖοι, ταύτῃ προσκαθήμενοι διετρίβουσαν, [] εἰ μὴ] τοιόνδε (τι) ἐγένετο. Γραμματιστής τις ἐν αὐτῇ παῖδας οὔτ᾽ ὀλίγους, οὔτ᾽ ἀφανεῖς παιδεύων, εἴτ᾽ οὖν) ὑπ᾽ ὀργῆς ἢ καὶ διὰ κέρδους ἐλπίδα] πάντας] σφᾶς ἔξω τοῦ τείχους

N O T AE.

Unum flagito hic, ut lector attente & sedulo nobiscum notet, quam presse & iisdem fere semper verbis Dio apud Zonaram, & Constantinum Aug. Porphyrogenneta n, Plutarchum sequatur: ut videat quam jure alibi idem fecisse dixi. Ceterum Plutarchus dat græcè Livium.

Nanciscimur hæc apud Valesium in Excerptis Dionis pag. 578. & 581. ita: ὅτι: quod monuit etiam *Ducangius* ad verbum Φαλέριοι: *Dionis Excerpta Valesiana pag.* 578.

ἄγειν ἐκέλευσε πρὸς τὸν Κάμιλλον· καὶ παραστὰς αὐτῷ, Πᾶσαν, εἶπε, παραδιδόναι τὴν πόλιν διὰ τῶν παίδων. Ἐκεῖνος δὲ δεινὸν τὸ ἔργον ἡγησάμενος, καὶ ἀρετῇ φήσας ἰδίᾳ τὸν μέγαν στρατηγὸν, ἀλλ᾽ οὐκ ἀλλοτρίᾳ κακίᾳ θαῤῥοῦντα χρῆναι στρατεύειν, προσέταξε γυμνωθῆναι τὸν διδάσκαλον, καὶ δεσμῆσαι τὰς χεῖρας ὄπισθεν, τοῖς δὲ παισὶ ῥάβδους δοῦναι, καὶ μάστιγας, ἵνα ταύταις τὸν προδότην δήσαντες καὶ τύπτοντες, ἐς τὴν πόλιν ἐλαύνωσι. Τῶν δὲ πολιτῶν ἄρτι γνόντων τὴν προδοσίαν, δρόμος ἦν ἐπὶ τὰ τείχη, καὶ θρῆνος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· οὕτω δὲ διακειμένων αὐτῶν, προσῆγον οἱ παῖδες γυμνὸν τὸν διδάσκαλον· ὅπερ ἰδόντες οἱ Φαλίσκοι, καὶ μαθόντες, ὅπως ἐγένετο, φέροντες ἑαυτοὺς ἐθελονταὶ τῷ Καμίλλῳ παρέδοσαν, τὴν ἧτταν ἀγαπῆσαι πρὸ τῆς ἐλευθερίας, διὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λέγοντες. Χρήματα

οὖν

nes in excubias Romanorum conjectos, duci ad Camillum jubet, eique præsens se illi per eos pueros totam tradere urbem dixit. Camillus verò facinus detestatus, imperatorique satus suapte virtute, non aliena improbitate freto bella gerenda esse; magistrũ nudatũ jussit, ac post tergũ ligatũ manibus, Falerios pueris tradidit reducẽdũ: virgas & flagella eis præbens, ut verberibus in urbẽ agerent proditorẽ. Jã autẽ cives norãt proditionẽ, concursuq; virorũ ac mulierum lamentantium facto in mœnia, tum adhuc ibi manentibus, pueri magistrum nudum adducunt. Spectaculum hoc valde permovit Faliscos, reque cognita, ut erat gesta, deditionem sui ultro Camillo egerunt, professi tam justum illius imperium, suæ præponere libertati. Sic ergo Camil-

lus,

τοῖς ὑπηρέταις, τοῦ μὲν ἀνθρώπου καταῤῥηγνῦναι τὰ ἱμάτια, καὶ τὰς χεῖρας ὀπίσω περιάγειν, (τοῖς δὲ (παισὶ διδόναι ῥάβδους καὶ μάστιγας,) ὅπως κολάζοντες τὸν προδότην, ἐλαύνωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἄρτι δὲ τῶν Φαλερίων) ᾐσθημένων (τὴν) τοῦ διδασκάλου (προδοσίαν), καὶ τὴν μὲν πόλιν, οἷον εἰκὸς ἐπὶ συμφορᾷ τηλικαύτῃ, θρήνου κατέχοντος, (ἀνδρῶν δὲ δοκίμων, (καὶ γυναικῶν ἐπὶ τὰ τείχη, καὶ) τὰς πύλας σὺν οὐδενὶ λογισμῷ φερομένων (προσῆγον οἱ παῖδες τὸν διδάσκαλον γυμνὸν), καὶ δεδεμένον προπηλακίζοντες, τὸν δὲ Κάμιλλον, σωτῆρα, καὶ θεὸν, καὶ πατέρα ἀνακαλοῦντες· ὥστε μὴ μόνον τοῖς γονεῦσι τῶν παίδων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις ταῦθ᾽ ὁρῶσι, θαυμάσαι, καὶ πόθον ἐμπεσεῖν τῆς τοῦ Καμίλλου δικαιοσύνης· καὶ συνδραμόντες εἰς ἐκκλησίαν, πρέσβεις ἔπεμψαν ἐκείνῳ, τὰ καθ᾽ ἑαυτοὺς ἐπιτρέποντες, οὓς ὁ Κάμιλλος ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην· ἐν δὲ τῇ βουλῇ καταστάντες εἶπον, ὅτι Ῥωμαῖοι τῆς νίκης τὴν δικαιοσύνην προτιμήσαντες, ἐδίδαξαν αὐτοὺς [τὴν ἧσσαν ἀγαπῆσαι πρὸ τῆς ἐλευθερίας,] οὐ τοσοῦτον τῇ δυνάμει λείπεσθαι δοκοῦντες, ὅσον ἡττᾶσθαι τῆς ἀρετῆς ὁμολογοῦντες. Ἀποδούσης δὲ τῆς βουλῆς πάλιν ἐκείνῳ τὸ κρῖναι καὶ διαιτῆσαι ταῦτα, (χρήματα λαβὼν παρὰ τῶν Φαλερίων, καὶ φιλίαν πρὸς ἅπαντας Φαλίσκους θέμενος, ἀνεχώρησεν. Οἱ δὲ στρατιῶται διαρπάσειν προσδοκήσαντες τοὺς Φαλερίους, ὡς ἐπανῆλθον εἰς Ῥώμην κεναῖς χερσὶ, (κατηγόρουν) τοῦ Καμίλλου πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας, (ὡς μισοδήμου καὶ φθονήσαντος ὠφεληθῆναι τοῖς πένησιν. Ἐπεὶ δὲ τὸν περὶ τοῦ διοικισμοῦ νόμον οἱ δήμαρχοι προθέντες (a) (αὖθις ἐπὶ τὴν ψῆφον ἐκάλουν τὸν δῆμον, ὁ δὲ Κάμιλλος οὐδεμιᾶς ἀπεχθείας, οὐδὲ παῤῥησίας φεισάμενος, ἐφάνη μάλιστα πάντων ἐκβιαζόμενος τοὺς πολλοὺς, τὸν μὲν νόμον ἄκοντες ἀπεψηφίσαντο (b), τὸν δὲ Κάμιλλον δι᾽ ὀργῆς εἶχον·

ὥστε

tergum illigatis, virga & flagella pueris ad cædendum, agendumque in urbem proditorem darent. Proditionem magistri modo senserunt Falisci: ac quum civitatem ingens luctus non immerito ex tanta clade occupasset, & nobilium virorum simul ac mulierum fieret in muros & portas, sicut amentium concursus, adducunt præceptorem pueri nudum vinctumque verberantes, Camillumque servatorem, ac Deum, & patrem appellantes. Unde admiratio non parentibus tantum puerorum, sed & aliis civibus, qui huic spectaculo intererant, desideriumque subiit Camilli justitiæ: ac concione advocata, legatos, qui se suaque Camillo dederent, miserunt. Remisit Camillus eos Romam: in Senatum adducti, ita verba fecerunt: victoria Romani justitiam ducentes priorem, docuistis nos parere, ut malimus vobis, quam liberi esse: qui non tantum armis nos judicamus, quam cedere fatemur vobis virtute. Camillus, quum permitterent judicio & arbitrio ejus invicem de conditionibus pacis, Patres stipendio a Faliscis accepto, ut fœdere cum gente Falisca icto, exercitum reduxit. At milites, qui prædam Faleriorum spe conceperant, ut Romam reversi inanes sunt, apud reliquos cives, velut hosti plebis detraxerunt Camillo, qui consultum nollet egenis. Quum vero Tribuni plebis de habitandis Vejis de integro rogantes, populum ad suffragia vocarent, Camillusque propalam invectus in plebem, & concionabundus præter cæteros premeret eam, rogationem antiquarunt inviti; sed omne odium converterunt in Camillum, adeo ut ne familiari quidem luctu ejus (ex morbo enim fuerat altero de filiis orbatus, leniti quicquam

de

DIO APUD CONST. AUG. PORPHYR.

χους, ὡς καὶ ἐπ᾽ ἄλλο τι, ἐξήγαγεν (τοσοῦτον γάρ τι τῆς ἀδείας αὐτοῖς περιῆν, ὥστε καὶ τότε συμφοιτᾶν) καὶ (πρὸς τὸν Κάμιλλον) ἐκόμισε (πᾶσάν οἱ τὴν πόλιν δι᾽ αὐτῶν παραδιδόναι) λέγων· οὐ γὰρ περιόψεσθαι ἔτι τοὺς ἔνδον τῶν φιλτάτων σφίσιν ἐχομένων, ἀλλ᾽ ἑτοίμως τι καὶ ἐπιτρέψειν. Ὁ γὰρ Κάμιλλος τῆς τε ἀρετῆς ἅμα τῆς τῶν Ῥωμαίων, καὶ τῶν συμπτωμάτων τῶν ἀνθρωπίνων ἐνθυμηθεὶς, οὐκ ἠξίωσεν ἐκ προδοσίας αὐτοὺς ἑλεῖν· ἀλλὰ καὶ τὼ χεῖρε ἐς τοὐπίσω τοῦ προδότου δήσας, παρέδωκεν αὐτὸν αὐτοῖς τοῖς παισὶν ὀπισθόχειρα ἀγαγεῖν οἴκαδε. Γενομένου δὲ τούτου, οἱ Φαλίσκοι οὐκ ἔτ-

(a) U. C. 362. (b) U. C. 364.

πέχον

spe, eos omnes, extra mœnia quasi lusus exercendi gratia produxit, quippe tanta securitas Faliscis superat, ut etiam tum pueri in scholam ventitarent, productisque ad Camillum pueris, se cum illis urbem ei in manus tradere dixit: neque enim obsessos, disjunctos a charissimis pignoribus, ultra esse restitutos. Sed Camillus, simul virtutis populi Rom. simul varietatis humanarum rerum memor, proditione urbem capere recusavit: ac magistrum manibus post tergum revinctis nudatum Falerios reducendum ipsismet pueris tradidit. Quo cognito, Falisci non

ulte-

lus, acceptis donis, paceque data recessit: milites verò frustrati direptione Faleriorum, ei odisse populum objecerunt. Quamobrem veritus ille magis, repetundarum est accusatus, quasi Tyrrhenam prædam subripuisset, nec in ærarium inde intulisset quidquam. Tanta autem iracundia est damnatus, ut privati luctus illius, ex casu, qui illi acciderat, (morbo enim alter liberorum ejus obierat) nulla ratio est habita. Cumque amicos rogasset, ut per injuriam damnato sibi opem ferrent: illi verò contra suffragia judicum, ei negarent opem, sed ad multam solvendam, promitterent ei stipem; ea conditione Camillus repudiata, dum

οὖν λαβὼν, καὶ σπεισάμενος ἀνεχώρησεν. Οἱ δὲ στρατιῶται διαρπάσειν προσδοκήσαντες τοὺς Φαλερίους, ὡς μισοδήμου κατηγόρουν αὐτοῦ. φοβηθεὶς δ' ἐπὶ πλέον κατηγορήθη, ὡς μηδὲν τὸ δημόσιον ἐκ τῶν Τυῤῥηνικῶν ὠφελήσας χρημάτων, αὐτὸς δ' ἐκ τούτων σφετερισάμενος. Οὕτω δὲ ὠργίζοντο κατ' αὐτοῦ, ὡς μηδ' οἶκτον αὐτοῦ τινα λαβεῖν, ἐπὶ τῇ συμβάσῃ αὐτῷ συμφορᾷ· τέθνηκε γὰρ αὐτοῦ νοσήσας ὁ ἕτερος τῶν υἱῶν. δεόμενος δὲ τῶν φίλων, μὴ περιιδεῖν αὐτὸν ἀδίκως κατακρινόμενον, ἐπείπερ ἐκεῖνοι πρὸς μὲν τὴν ψῆφον αὐτῷ βοηθήσειν ἀπείπαντο, τὴν δὲ ζημίαν ὀφλόντι συνεκτίσειν ὑπέσχοντο, οὐκ ἀνασχόμενος

de odio remitterent: quamvis hoc vulnus vir lenis & placidus acerbe ferebat. Sed quum esset ei dies dicta, luctus eum domi cum mulieribus cohibuit. Accusator L. Apulejus crimen interversæ prædæ Hetruscæ intentavit, adeoque valvas quasdam ex manubiis æreas domi ejus jactabatur apparere. Erat plebs in eum incensa, neque dissimulabat se quavis ratione eum damnaturam. Ille igitur advocans amicos, commilitones, & collegas, quorum erat ingens turba, rogavit, ne se iniqua damnatione ob turpem noxam circumveniendum proderent, vel illudendum inimicis. A quibus, re inter ipsos deliberata & communicata, responsum tulit, non posse se illum, ut videbatur, judicio eripere, collaturos quanti damnatus esset. Ita ille tantæ impatiens indignitatis, statuit, consultrice ira, cedere urbe, & in exilium abire. Salutata uxore & filio, domo tacitus ad portam progressus, ibi substitit, conversusque supinas manus tetendit ad Capitolium, ac Deos precatus est, si innoxius populi injuria & invidia sugillatus in exilium pelleretur; ut primo quoque tempore populum Romanum pœniteret, omnibusque mortalibus constaret, ope cum egere sua, & desiderare Camillum. Ille quum diras civibus, ut Achilles, imprecatus solum vertisset, indicta causa damnato lis ei est assium quindecim millibus æstimata. Quæ summa ad argenti rationem relata, efficit mille & quingentas drachmas: as enim erat pecuniola, unde decussis, denarius vocabatur.

Ca-

ὥστε καὶ δυστυχήσαντος αὐτοῦ περὶ τὰ οἰκεῖα (τῶν) γὰρ (υἱῶν) ἀπέβαλε (τὸν ἕτερον νοσήσαντα) μηδὲν οἶκτον τῆς ὀργῆς ὑφεῖναι, καὶ τοι τὸ πάθος οὐ μετρίως ἐνεγκὼν ἥμερος ἀνὴρ καὶ χρηστὸς, ἀλλὰ τῆς δίκης προγεγραμμένης αὐτῷ, διὰ πένθος οἰκουρεῖ κατειργμένος μετὰ τῶν γυναικῶν. Ὁ μὲν οὖν κατήγορος ἦν Λεύκιος Ἀπουλήιος, ἔγκλημα δὲ κλοπῆς περὶ τὰ Τυῤῥηνικὰ χρήματα, καὶ δῆτα, καὶ θύρας τινὰς ἐλέγοντο χαλκᾶς παρ' αὐτῷ φανῆναι τῶν αἰχμαλώτων. ὁ δὲ δῆμος ἐξηρέθιστο, καὶ δῆλος ἦν ἐκ πάσης προφάσεως κατ' αὐτοῦ τῇ ψήφῳ χρησόμενος. Οὕτως οὖν συναγαγὼν τούς τε φίλους, καὶ τοὺς συστρατευσαμένους, καὶ τοὺς συνάρξαντας οὐκ ὀλίγους τὸ πλῆθος ὄντας, ἐδεῖτο [μὴ περιιδεῖν ἀδίκως] ἐπ' αἰτίαις πονηραῖς ὀφλόντα, καὶ καταγέλαστον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν γενόμενον. ἐπεὶ δ' οἱ φίλοι βουλευσάμενοι καὶ διαλεχθέντες ἑαυτοῖς, ἀπεκρίναντο, [πρὸς μὲν τὴν] κρίσιν (αὐτῷ) μηδὲν οἴεσθαι [βοηθήσειν, τὴν δὲ ζημίαν ὀφείλοντι συνεκτίσειν, οὐκ ἀνασχόμενος, ἔγνω] μεταστῆναι, καὶ (φυγεῖν ἐκ τῆς πόλεως) πρὸς ὀργήν. Ἀσπασάμενος οὖν τὴν γυναῖκα, καὶ τὸν υἱὸν, ἀπὸ τῆς οἰκίας προῄει σιωπῇ μέχρι τῆς πύλης· ἐκεῖ δ' ἐπιστὰς, καὶ μεταστραφεὶς ὀπίσω, καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνας πρὸς τὸ Καπιτώλιον, (ἐπεύξατο) τοῖς θεοῖς, (εἰ μὴ δικαίως, ἀλλ' (ὕβρει δήμου καὶ φθόνῳ) προπηλακιζόμενος ἐκπίπτει, ταχὺ) Ῥωμαίους μετανοήσαντας, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις φανεροὺς γενέσθαι [δεομένους αὐτοῦ καὶ (ποθοῦντας Κάμιλλον. (Ἐκεῖνος μὲν οὖν) ὥσπερ Ἀχιλλεὺς, ἀρὰς θέμενος ἐπὶ τοὺς πολίτας καὶ (μεταστὰς, ὦφλε τὴν δίκην (ἐρήμην, τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσαν ὃ γίνεται πρὸς ἀργύριον λόγον, χιλίας δραχμὰς καὶ πεντακοσίας·) Ἀσσάριον γὰρ ἦν τὸ ἀργύριον, καὶ τὸ δεκάχαλκον οὕτως ἐκάλουν δηνάριον.

Οὐ-

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

ulterius restitere, sed tametsi nulla vi expugnabiles essent, atque id bellum facillime sustinerent, certis tamen conditionibus, ultro pacem cum Camillo pepigerunt; rati, eum amicum singulari erga se fide futurum, cujus, licet hostis, tantam justitiam experti essent. At Camillus, cum ex ea causa multo magis invisus populo esset, accusatus a Tribunis plebis ad populum est, quod ex Vejentana præda nihil in ærarium intulit: & antequam populus in suffragia mitteretur, sponte in exsilium abiit.

τεῖχος· ἀλλὰ καί τοι καὶ δυσάλωτοι ὄντες, καὶ ἐκ περιουσίας τὸν πόλεμον διαφέροντες, ὅμως [ἐθελονταὶ] ὡμολόγησαν αὐτῷ· θαυμαστήν τινα φιλίαν παρ' αὐτοῦ προσδοκήσαντες ἕξειν, οὗ γε καὶ πολέμιοι, οὕτω δικαίου ἐπεπείραντο. Ὁ οὖν (*) Κάμιλλος ἐπιφθονώτερος ἔτι καὶ μᾶλλον ἐκ τούτου τοῖς πολίταις γενόμενος, ἐγγράφη τε ὑπὸ τῶν δημάρχων, [ὡς μηδὲν] ἐκ τῆς λείας τῆς ὑπὸ τῶν Οὐιίων [δημόσιον [ὠφελήσας]· καὶ ἑκουσίως πρὸ τῆς δίκης ὑπεξῆχεν.

N O T AE.

(*) Postrema hæc, ab Κάμιλλος, usque ad finem, habentur etiam apud Suidam v. ὑπεξῆχε; hinc potius, ut putamus, quam ex ipso Dione sumpta; etsi Suidas Dionem citet, οὕτω Δίων: *Ita Dio*. Kusterus in Notis ad hunc locum recte monuit: *Hæc sunt verba Dionis, qui leguntur in Excerptis a Valesio editis pag. 581. ubi locum integrum vide.*

μενος ἔγνω φυγεῖν ἐκ τῆς πόλεως, ἐξιὼν ηὔξατο, εἰ μὴ δικαίως, ὕβρει δὲ δήμου ἐκπίπτει καὶ φθόνῳ, ταχὺ τοὺς αὐτοὺς πολίτας αὐτοῦ δεηθῆναι, καὶ ζητῆσαι αὐτόν. Ἐκεῖνος μὲν οὖν πρὸς Ῥουτούλους μετέστη, ἐρήμην δ' ἑάλω, καὶ ψῆφος ἠνέχθη κατ' αὐτοῦ, τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσα, ὃ γίνεται πρὸς ἀργυρίου λόγον, δραχμαὶ χίλιαι πεντακόσιαι. Κυϊ.

dum exsulatum abit, precatus Deos, si nulla sua culpa, sed injuria populi, & invidia pellebatur, ut cives ipsi sua opera celeriter indigerent, seque desiderarent, ad Rutulos se contulit. Ei autem indicta causa damnato, lis est assium quindecim millibus æstimata. Quæ summa ad argenti rationem relata, efficit mille & quingentas drachmas. Q.

NOTAE.

Valesius ad Γραμματεύς τις, eruditè; *Nota infit, historia, quam Alfius Avitus vetus poeta libro 2. Excellentium his trimetris exposuit:*

Tum litterator creditos
Ludo, Faliscum liberos,
Causatus, in campi parens,
Extraque muri ducere,
Spatiando paulatim trahit
Hostilis ad valli latus.

apud Priscianum libro 8. Idem Priscianus libro 12. hos ejusdem Aviti ex libro 2. versus affert, qui ad eandem historiam pertinere mihi visi sunt:

Seu tute mavis hospites,
Seu tute captivos habe.

sunt enim ex oratione ludimagistri ad Camillum. Itaque legendum puto:

Seu tute mavis obsides.

Hic est, ut opinor, Flavus Alfius, qui summam ingenii vim, desidia & carminibus enervavit: ut ait Seneca libro 1. Controversiar. 1.

Idem Valesius ad ea ὁ κέρδους ἐλπίδι sequitur: *Hæc ex Dione transcripsit Zonaras pag. 32. ut ad marginem notavi. Idem tamen multa hic adjicit, quæ non ex Dione sunt, sed ex Plutarcho desumpta in Camillo. Solet enim Zonaras, ubi in aliquam historiam incurrit, quæ a Plutarcho refertur, relicto Dione, Plutarchi scrinia compilare.* Sed fallitur vir doctissimus, nam Dio ipse compilat Plutarchum, & quæ habet Zonaras, Dio quoque ex Plutarcho habuit: ita sane, ut si una hic congeruntur & Valesiana & Zonariana, quæ ipse Dio scripserit, habeamus. Porrò verò semel, aut bis, summum tertio, Dio Plutarchum citat; quod mirum dictu, iisque in locis [si vera essent, quæ de Zonara Valesius suspicatur] Constantinus quoque Porphyrogenneta in Excerptis Dioniis, dicendus esset Plutarchi scrinia compilasse. Nec alioqui vera est ratio Valesiana; nam Coriolani historiæ; Pyrrhi Fabiorum, Gracchorum, Sertorii, Pompeji, Cæsaris, aliorumque, etsi in Plutarcho habeantur; haud tamen relicto idcirco Dione, Zonaras Plutarchi scrinia compilat; nam & Dionem fidus exscribit, ibi etiam ubi Dio Plutarchum refert: deprehenderit nec ne an non Dionem hujus scrinia compilasse. Quod & hactenus ostendimus, & in sequentibus confirmabitur.

Q. CASSII DIONIS COCCEJANI ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER NONUS.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO IX.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. De Gallis Europæis, & quare Romam adorti sunt.
2. Pugna eorum cum Romanis, & horum clades.
3. Ut barbari occuparunt Romam, & Capitolium solummodo est servatum.
4. De Camillo apud Ardeam, & ut Dictator secundum vocatus est.
5. Capitolii periculum a Gallis.
6. Ut Romani obsessi ad colloquia sunt coacti.
7. Ut cum Gallis conventum est.
8. Camilli accessus ad Capitolium.
9. Ut Gallos Camillus irridentes vicit, deque iis triumphavit.
10. Romanorum seditiones ob urbis instaurationem.
11. Ut tertium Dictator Camillus electus est.
12. Ut Manlius Capitolinus tyrannidem patriæ molitus e rupe Tarpeja dejectus est.
13. De aliis seditionibus, & ut (sub Tribunis) per quinquennium Roma caruit magistratibus.
14. Gallis denuo contra Romam procedentibus, rursum Dictator dicitur Camillus.
15. Ut iterum creati Consules, & eorum alter ex plebe.

Temporis spatium an. XXVIII.

in quibus fuerunt in Magistratu, qui (ex parte aliqua) hic sequuntur.

Ab U.C.

365. Q. Fabius Ambustus, Cæso Fabius Ambustus, C. Fabius Ambustus, P. Sulpicius Longus, Q. Servilius 4. Pub. Servilius Maluginensis.
366. A. Valerius Publicola 2. L. Virginius, P. Cornelius, A. Manlius, L. Æmilius, L. Posthumius.
367. L. Quinctius Cincinnatus, P. Servilius Fidenas 5. Julius Tullus, L. Aquilius Corvus, L. Lucretius Tricipitinus, Serv. Sulpicius Rufus.
368. L. Papyrius, Cn. Sergius, L. Æmilius 2. L. Licinius, M. Menenius, L. Valerius Publicola 3.
369. Serv. Cornelius Maluginensis, Q. Servilius Fidenas 6. M. Furius Camillus 4. L. Quinctius Cincinnatus 2. L. Horatius Pulvillus, P. Valerius Potitus.
370. A. Manlius 2. P. Cornelius, T. Quinctius Capitolinus, L. Quinctius Capitolinus, L. Papyrius Cursor.
371. Serv. Cornelius Maluginensis 2. P. Valerius Potitus 2. M. Furius Camillus 5. Serv. Sulpicius Rufus 2. C. Papyrius Crassus, T. Quinctius Cincinnatus 2.
372. L. Valerius Publicola 4. A. Manlius 3. Serv. Sulpicius Rufus 3. L. Lucretius Tricipitinus 2. L. Æmilius 3. M. Trebonius.

Κοΐ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Θ.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ Θ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Περὶ τῶν Γαλατῶν Εὐρωπαίων, καὶ διὰ τί πρὸς τὴν Ῥώμην ὥρμησαν.
β'. Μάχη αὐτῶν σὺν Ῥωμαίοις, καὶ ἧττα τούτων.
γ'. Ὡς βάρβαροι εἷλον Ῥώμην, καὶ τὸ Καπιτώλιον μόνον ἐσώθη.
δ'. Περὶ Καμίλλου παρ' Ἀρδέαν, καὶ ὡς Δικτάτωρ τὸ δεύτερον ᾑρέθη.
ε'. Κίνδυνος τοῦ Καπιτωλίου ὑπὸ τῶν Κελτῶν.
ς'. Ὡς Ῥωμαῖοι πολιορκούμενοι ἠναγκάσθησαν πρὸς συμβάσεις.
ζ'. Πῶς ὡμολογήθη σὺν Κελτοῖς.
η'. Ἄφιξις Καμίλλου πρὸς Καπιτώλιον.
θ'. Ὡς Κάμιλλος ἐνίκησε τοὺς Κελτοὺς ὑβρίζοντας, καὶ ἐθριάμβευσε.
ι'. Στάσεις Ῥωμαίων περὶ τοῦ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν.
ια'. Ὡς ἀπεδείχθη τὸ τρίτον δικτάτωρ ὁ Κάμιλλος.
ιβ'. Ὡς Μάνλιος Καπιτωλῖνος ὑπόθεσιν τυραννίδος ποιήσας, κατὰ τῆς πέτρας ἐῤῥίφη.
ιγ'. Περὶ ἄλλων στάσεων, καὶ περὶ ἀναρχίας ἐς πενταετῆ.
ιδ'. Τῶν Κελτῶν αὖθις ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαυνόντων, Κάμιλλος πάλιν Δικτάτωρ ἀποδείκνυται.
ιε'. Ὡς ὕπατοι πάλιν αἱροῦνται, καὶ αὐτῶν ἕτερος ἐκ τοῦ δήμου.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ ΚΗ.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ κατὰ μέρη ἐνταῦθα ἀριθμούμενοι, οἳ δε ἐγένοντο.

Κόϊντος Φάβιος Ἀμβοῦστος, Καίσων Φάβιος Ἀμβοῦστος, Γ. Φάβιος Ἀμβοῦστος, Π. Σουλπίκιος Λόγγος, Κόϊντος Σερουίλιος τὸ δ', Π. Σερουίλιος Μαλουγινήσιος.

Αὖλος Οὐαλέριος Ποπλικόλας τὸ β', Λ. Οὐεργίνιος, Π. Κορνήλιος, Α. Μάνλιος, Λ. Αἰμίλιος, Λ. Ποστούμιος.

Λ. Κόϊντος Κιγκινάτος, Π. Σερουΐλιος Φιδήνας τὸ ε', Ἰούλιος Τοῦλλος, Λ. Ἀκυίλιος Κόρουος, Λ. Λουκρήτιος Τρικιπιτῖνος, Σέρου. Σουλπίκιος Ῥοῦφος.

Λ. Παπείριος, Κν. Σέργιος, Λ. Αἰμίλιος τὸ β'., Λ. Λικίνιος, Μ. Μενήνιος, Λ. Οὐαλέριος Ποπλικόλας τὸ γ'.

Σέρου. Κορνήλιος Μαλουγινήσιος, Κόϊν. Σερουίλιος Φιδήνας τὸ ς'. Μ. Φούριος Κάμιλλος τὸ δ'. Λ. Κόϊντος Κιγκινάτος τὸ β'. Λ. Ὁράτιος Πουλβίλλος, Π. Οὐαλέριος Ποτῖτος.

Α. Μάνλιος τὸ β', Π. Κορνήλιος τὸ β', Τ. Κόϊντος Καπιτωλῖνος, Λ. Κόϊντος Καπιτωλῖνος, Λ. Παπείριος Κούρσωρ.

Σερουίος Κορνήλιος Μαλουγινήσιος τὸ β', Π. Οὐαλέριος Ποτῖτος τὸ β', Μ. Φούριος Κάμιλλος τὸ ε', Σερουίος Σουλπίκιος Ῥοῦφος τὸ β', Γ. Παπείριος Κράσσος, Τ. Κόϊντος Κιγκινάτος τὸ β'.

Λ. Οὐαλέριος Ποπλικόλας τὸ δ', Α. Μάνλιος τὸ γ', Σερουίος Ῥοῦφος τὸ γ', Λ. Λουκρήτιος Τρικιπιτῖνος τὸ β', Λ. Αἰμίλιος τὸ γ', Μ. Τρεβώνιος.

273. Sp. Papyrius, L. Papyrius Curſor 2. Serv. Cornelius Maluginenſis 3. Q. Servilius, C. Sulpicius, L. Æmilius 4.
374. M. Furius Camillus 6. A. Poſtumius Regillenſis, L. Poſthumius Regillenſis, L. Furius, L. Lucretius Tricipitinus 3. M. Fabius Ambuſtus.
Et cæt. uſque ad annum 389. quo iterum creati Conſules.
389. L. Sextius (plebejus), & L. Æmilius Mamercus Coſſ.

Σπ. Παπείριος, Λ. Παπείριος Κούρσωρ τὸ β', Σερουΐος Κορνήλιος Μαλουγινήσιος τὸ γ', Κόϊντος Σερουΐλιος, Γ. Σουλπίκιος, Λ. Αἰμίλιος τὸ δ'.
Μ. Φούριος Κάμιλλος τὸ ϛ', Α. Ποστούμιος Ρηγιλλήνσις, Λ. Φούριος, Λ. Λουκρήτιος Τρικιπιτῖνος τὸ γ', Μ. Φάβιος Ἀμβοῦστος.
Καὶ οἱ λοιποὶ μέχρι τὸ ἔτος Ρώμης τπθ', ἐν ᾧ πάλιν ἐξελέχθησαν οἱ ὕπατοι.
Λ. Σέξτιος, (ἐκ τοῦ πλήθους), καὶ Λ. Αἰμίλιος Μάμερκος.

1 ἱ δ' Εὐρωπαῖοι Γαλάται, ὧν οἱ Ἀσιᾶται νομίζονται ἄποικοι, Κελτικὸν ὄντες γένος, λιπόντες τὴν ἑαυτῶν, ὡς οὐκ αὐτάρκη τρέφειν αὐτοὺς, οἱ μὲν ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ριπαῖα ὡρμήκεσαν· οἱ δὲ τῶν Ἄλπεων ἱδρυθέντες ἐγγὺς, χρόνον ἐκεῖ διήγαγον πλείονα. Τότε δὲ οἴνου κομισθέντος ἐξ Ἰταλίας, τοῦτο γευσάμενοι, καὶ ὑπερθαυμάσαντες, ἀράμενοι τὰ ὅπλα, καὶ γενεὰς ἐπαγόμενοι, τὴν γῆν ἐκείνην ἐζήτουν, ἢ τοιοῦτον καρπὸν ἀναδίδωσι· καὶ πρὸς πόλιν Τυρρηνίδα, Κλούσιον καλουμένην στρατεύσαντες, ἐπολιόρκουν αὐτήν. Οἱ δὲ Κλουσῖνοι πρὸς τοὺς Ρωμαίους καταφυγόντες αἰτοῦντες βοήθειαν, πρέσβεις δ' ἐκ Ρώμης πρὸς ἐκείνους ἐπέμφθησαν, οὓς οἱ Γαλάται διὰ τὸ τῶν Ρωμαίων ὄνομα ἐντίμως ἐδέξαντο, καὶ τοῦ τειχομαχεῖν παυσάμενοι, ἐς λόγους συνεληλύθασιν· ἐν τούτοις δὲ λοχήσαντες οἱ Κλουσῖνοι μετὰ τῶν ἐκ Ρώμης πρέσβεων, ἐπέθεντο τοῖς Γαλάταις. Ὁ δὲ τῶν Γαλατῶν βασιλεὺς Βρέννος ὀργισθεὶς ἐπὶ τούτῳ, τῶν Κλουσίνων ἀμελήσας, εὐθὺς, ὡς εἶχε, τὸ στράτευμα κατὰ τῆς Ρώμης ἐκί-

Nterea dum hæc geruntur, Galli Europæi (qui Aſiaticorum perhibentur coloni) terra ſua, ob agrorum penuriam, relicta, pars ad Riphæos montes ſunt profecti, pars prope Alpes diu cōſederunt. Tum verò ex Italia adducto, guſtato vino, admiratione tantæ ſuavitatis perculſi: ſumptis armis, cum uxoribus, liberiſq. terrā illā, quæ ejuſmodi fructum gigneret, quærētes, Tyrrhenū oppidū, Cluſiū nomine ductis copiis obſederunt. Cluſini autem ad Romanos confugio facto, dum ſupplices opem ab iis quærunt; quos Romani idcircò miſerunt legatos, Galli ob nomen populi, honorifice ſuſceperunt; remiſſaque oppugnatione mœnium, ad colloquium venerunt(*). Aſt interea Cluſini cum Romanis legatis ex inſidiis invadunt Gallos. Hoc autem indigna ferens Brennus Gallorum Rex, Cluſinis deſpectis, e veſtigio copias Romam duxit; cumque ei petiti legati ad ſupplicium non dederentur, tanta celerita-
te

ADMONITIO.

Hæc ex Plutarcho deſumpſit Dio, ordine ab ipſomet, vel a Zonara turbato: nam quæ prodigia ille primò ſcribit, ipſe dehinc narrabit. En Plutarchus pag. 135. expilans ex parte Livium.

[Οἱ] δὲ [Γαλάται τοῦ Κελτικοῦ γένους ὄντες] ὑπὸ πλήθους λέγονται [τὴν αὐτῶν ἀπολιπόντες οἷα] οὖσαν [αὐτάρκη τρέφειν] ἅπαντας, ἐπὶ ζήτησιν ἑτέρας ὁρμῆσαι· μυριάδες δὲ πολλαὶ γενόμεναι νέων ἀνδρῶν καὶ μαχίμων, ἔτι δὲ πλείους παίδων καὶ γυναικῶν ἄγοντες, οἱ μὲν [ἐπὶ] τὸν βόρειον ὠκεανὸν ὑπερβαλόντες [τὰ Ριπαῖα ὄρη] ῥυῆναι, καὶ τὰ ἔσχατα τῆς Εὐρώπης κατασχεῖν, [οἱ δὲ] μεταξὺ Πυρρήνης ὄρους καὶ [τῶν Ἄλπεων ἱδρυθέντες, ἐγγὺς] Σενόνων καὶ Κελτορίων κατοικεῖν [χρόνον] πολύν. Ὀψὲ δ' [οἴνου γευσάμενοι τότε] πρῶτον [ἐξ Ἰταλίας διακομισθέντος], οὕτως ἄρα θαυμάσαι τὸ πόμα, καὶ πρὸς τὴν καινότητα τῆς ἡδονῆς ἔκφρονες γενέσθαι πάντες, ὥστε [ἀράμενοι τὰ ὅπλα καὶ γονεῖς] ἀναλαβόντες, ἐπὶ τὰς Ἄλπεις φέρεσθαι, [καὶ ζητεῖν ἐκείνην τὴν γῆν, ἣ τοιοῦτον καρπὸν ἀναδίδωσι], τὴν δ' ἄλλην ἄκαρπον ἡγεῖσθαι καὶ ἀνήμερον. Ὁ δὲ εἰσαγαγὼν τὸν οἶνον παρ' αὐτοὺς, καὶ παροξύνας ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, μάλιστα καὶ πρῶτος, Ἄρρων λέγεται γενέσθαι Τυρρηνὸς, ἀνὴρ ἐπιφανὴς, καὶ φύσει μὲν οὐ πονηρὸς, συμφορᾷ δὲ τοιαύτῃ χρησάμενος. Ἦν ἐπίτροπος παιδὸς ὀρφανοῦ πλούτῳ τε πρώτου τῶν πολιτῶν, θαυμαζομένου κατ' εἶδος, ὄνομα Λυκούμωνος· οὗτος ἐκ νέου παρὰ τῷ Ἄρρωνι δίαιταν εἶχε, καὶ μειράκιον ὢν οὐκ ἀπέλιπε τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ

Galli ex Celtis oriundi, patria quum alere prægravante multitudine omnes non valeret, ad novas quærendas ſedes feruntur profecti. Multa millia juvenum bellicoſorum erant, quos autem longe major ſequebatur puerorum & mulierum caterva. Horum pars oceani ſeptentrionalis, Riphæis ſuperatis montibus oras invaſiſſe, atque ultima inſediſſe Europæ pars inter Pyreneos montes & Alpes ſedibus poſitis juxta Senones & Celtorios diu habitaviſſe. Poſt vino, quod tum allatum primum ex Italia fuit, guſtato, ita fuiſſe potus nova voluptate capti, & inſaniſſe omnes, ut arreptis armis, parentes ſecum trahentes, illico contenderent verſus Alpes, regionem illam, quæ tam præſtantem fructum gigneret, quæſituri, præ qua ſterilem aliam, immitemque ducebant. Invexiſſe in Galliam vinum, atque illiciendæ in Italiam gentis autor & Dux Aruns dicitur fuiſſe, clarus in Hetruria vir, neque ſua ſponte improbus, ſed ex cauſa hujuſcemodi. Tutor erat pupilli inter populares opulentiſſimi, & formæ præcellentis, Lucumoni erat nomen. Hic apud Aruntem a puero educatus fuerat, & jam adoleſcens etiam non reliquit domum ejus, ipſius duci ſe conſuetudine ſimu-

(*) Ab U.C. 365.

te usus est, ut priusquam eorum adventum Romani cognovissent, jam Roma invasa esset. Hoc autem divinitus antea fuerat præ-

ἐκίνησεν, ἐπεὶ μὴ ἐπὶ τιμωρίᾳ οἱ πρέσβεις αὐτῷ ἐξεδίδοντο· καὶ τοσούτῳ τάχει ἐχρήσατο, ὥστ' ἐπελθεῖν αὐτοὺς τῇ πόλει, μὴ προμαθόντων Ῥω-

simulans. Diu Aruntis uxorem ignari corruperat, & ipse corruptus fuerat ab ea. Quum eo amor utriusque exarsisset, ut neque compescere libidinem, neque possent occultam habere, adolescens propalam per vim aufert mulierem. Vir jure pœnas persequutus, postquam cum frequentia amicorum, magnitudine pecuniæ, sumptibusque superavit Lucumo, ex patria profugit, atque ad Gallos, de quorum viribus audierat, contulit se, illisque se in Italiam expeditionis ducem præstitit. Galli primo impetu totam occupant regionem, quam Thusci ab Alpibus ad superum inferumque mare pertinentem quondam tenuerant. Nomina sunt argumento, quorum alterum ad Aquilonem vergens, Adriaticum; alterum ad meridiem spectans, communi vocabulo gentis, Thuscum vocant. Arboribus regio omnis pascuisque læta, atque irrigua fluminibus, incolebatur urbibus octodenis insignibus & amplis, ad rem industria parandam, & ad luxum vitæ pariter comparatis. Has Galli ejectis Thuscis, ipsi insedere. Verum hæc multu ante acta fuerant. Galli Clusium tunc Hetruriæ urbem admotis copiis obsidebant. Clusini opem ab Romanis postulantes, oraverunt, ut legatos cum literis ad barbaros mitterent. Missi fuere tres ex Fabiorum gente clari viri, qui magnos honores adepti Romæ erant. His Galli propter nomen urbis, comiter exceptis, omissa oppugnatione, in colloquium convenere. Qua Clusinorum injuria incitati, urbem eorum oppugnatum venissent, Romanis quærentibus ridens Gallorum rex Brennus, Injuria afficiunt, inquit, nos Clusini, qui solum & agrum latius affectent possidere, quam colere valeant, neque advenis nobis, qui multi sumus & inopes, partem concedant finium. Eadem in vos injuria, Romani, primum Albanorum, Fidenatium, & Ardeatium fuit, nunc Vejentium, Caperacium, multorum Falisci & Volsci nominis. Quibus, nisi parte fortunarum suarum vobis cedant, arma infertis, in servitutem eos abripitis, populamini urbes, exscinditis. Neque factum id vestrum tamen iniquum sit, sed antiquissimam legem sequimini ducem, quæ fortibus res largitur ignavorum, ducta a Deo, & ad bruta usque terminans: nam & his natura comparatum est, ut præferri imbecillioribus velint præstantiora. Desinite Clusinorum deplorare obsidionem, ne exemplo Galli vestro incipiant oppressorum a vobis misereri. Ex hoc responso abhorrere Brennum cognoscunt Romani a quietis consiliis. Itaque Clusium ingressi, cives confirmant & acuunt, ut una secum faciant in barbaros impressionem, sive quo experirentur illorum virtutem, sive ut ostenderent suam. Quum eruptione pro muris Clusini pugnarent, unus ex Fabiis Q. Ambustus evectus extra aciem equo, Gallo cuidam proceritate corporis & forma insigni, qui longe ante signa extulerat se, occurrit ignotus initio, quod esset concursus acris, & perstringerent aciem hostium fulgentia ejus arma. Ut barbarum superavit pugna, occiditque legentem spolia agnovit Brennus. Ille Deos testatus violato jure gentium, quod apud omnes sit nationes sacrosanctum, eum, qui ut legatus venisset, hostilia perpetrasse, exemplo signo receptui dato: solutaque Clusinorum obsidione, Romam agmen convertit. Ne tamen cupientibus quisquam existimaret oblatam injuriam, & quæsitam occasionem, legatos præmittit, qui Fabium sibi ad supplicium postularent dedi: simul lento agmine progreditur. Romæ Senatu con-

ἀλλὰ προσεποιεῖτο χαίρειν συνὼν ἐκείνῳ· καὶ πολὺν χρόνον ἐλάνθανε διεφθαρκὼς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ διεφθαρμένος ὑπ' ἐκείνης. Ἤδη δὲ πόῤῥω τοῦ πάθους ἀμφοτέρων γεγονότων, καὶ μηκέτ' ἀρνεῖσθαι τὴν ἐπιθυμίαν, μήτε κρύπτειν ἔτι δυναμένων, ὁ μὲν νεανίσκος ἐπιχειρεῖ φανερῶς ἀποσπάσας ἔχειν τὴν ἄνθρωπον· ὁ δ' ἀνὴρ ἐπὶ δίκην ἐλθὼν, καὶ κρατούμενος πλήθει φίλων καὶ χρημάτων καὶ δαπάναις (*) ὑπὸ τοῦ Λουκόμωνος, ἐξέλιπε τὴν ἑαυτοῦ καὶ πυθόμενος τὰ τῶν Γαλατῶν ἧκεν ὡς αὐτοὺς, καὶ καθηγήσατο τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατείας. Οἱ δ' ἐμβαλόντες, εὐθὺς ἐκράτουν τῆς χώρας, ὅσην τὸ παλαιὸν οἱ Τυῤῥηνοὶ κατεῖχον ἀπὸ τῶν Ἄλπεων ἐπ' ἀμφοτέρας καθήκουσαν τὰς θαλάσσας· ὡς καὶ τοὔνομα μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ· τὴν μὲν γὰρ βόρειον θάλασσαν, Ἀδρίαν καλοῦσιν, ἀπὸ Τυῤῥηνικῆς πόλεως Ἀδρίας· τὴν δὲ πρὸς νότον κεκλιμένην, ἄντικρυς Τυῤῥηνικὸν πέλαγος. Πᾶσα δ' ἐστὶ δενδρόφυτος αὕτη, καὶ θρέμμασιν εὔβοτος, καὶ κατάῤῥυτος ποταμοῖς· καὶ πόλεις εἶχεν ὀκτωκαίδεκα καλὰς καὶ μεγάλας, καὶ κατεσκευασμένας πρός τε χρηματισμὸν ἐργαστικὸν, καὶ πρὸς δίαιταν πανηγυρικήν· ἃς οἱ Γαλάται, τοὺς Τυῤῥηνοὺς ἐκβαλόντες αὐτοὶ κατεῖχον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπράχθη συχνῷ τινι χρόνῳ πρότερον· οἱ δὲ Γαλάται [πρὸς πόλιν] τότε [Τυῤῥηνίδα Κλούσιον στρατεύσαντες ἐπολιόρκουν· οἱ δὲ Κλουσῖνοι καταφυγόντες] ἐπὶ [τοὺς Ῥωμαίους], ἠξίωσαν τὸ [πρέσβεις] παρ' αὐτῶν, καὶ γράμματα πρὸς τοὺς βαρβάρους. [Ἐπέμφθησαν] δὲ τῶν Φαβίων γένους τρεῖς ἄνδρες εὐδόκιμοι, καὶ τιμὰς μεγάλας ἔχοντες ἐν τῇ πόλει· τούτους [ἐδέξαντο] μὲν [οἱ Γαλάται] φιλανθρώπως, [διὰ τὸ] τῆς Ῥώμης [ὄνομα, καὶ παυσάμενοι] τῆς πρὸς τὰ τείχη μάχης [εἰς λόγους συνῆλθον.] Πυνθανομένων δ' αὐτῶν ὅ τι παθόντες ὑπὸ Κλουσίνων ἥκοιεν ἐπὶ τὴν πόλιν, γελάσας ὁ βασιλεὺς τῶν Γαλατῶν Βρέννος, Ἀδικοῦσιν ἡμᾶς, ἔφη, Κλουσῖνοι, γῆν καὶ χώραν ὀλίγην μὲν γεωργεῖν δυνάμενοι, πολλὴν δὲ κατέχειν ἀξιοῦντες, καὶ μὴ μεταδιδόντες ἡμῖν ξένοις οὖσι καὶ πολλοῖς καὶ πένησι· ταῦτα δ' ἄρα καὶ ὑμᾶς ἠδίκουν, ὦ Ῥωμαῖοι, πρότερον μὲν Ἀλβανοὶ, καὶ Φιδηνᾶται, καὶ Ἀρδεᾶται, νῦν δὲ Οὐιεντανοὶ, καὶ πολλοὶ Φαλίσκων, καὶ Οὐολούσκων, ἐφ' οὓς ὑμεῖς στρατεύοντες, ἐὰν μὴ μεταδῶσιν ὑμῖν τῶν ἀγαθῶν, ἀνδραποδίζεσθε, λεηλατεῖτε, καὶ κατασκάπτετε τὰς πόλεις αὐτῶν· οὐδὲν οὐδὲ ὑμεῖς γε δεινὸν, οὐδὲ ἄδικον ποιοῦντες, ἀλλὰ τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν νόμων ἀκολουθοῦντες, ὃ τοῖς κρείττοσι τὰ τῶν ἡττόνων δίδωσιν, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ τελευτῶν εἰς τὰ θηρία· καὶ γὰρ τούτοις ἐκ φύσεως ἔνεστιν, τὸ ζητεῖν πλέον ἔχειν τὰ κρείττονα τῶν ὑποδεεστέρων. Κλουσίνους δὲ παύσασθε πολιορκουμένους οἰκτείροντες, ἵνα μὴ καὶ Γαλάτας διδάξητε χρηστοὺς καὶ φιλοικτίρμονας γενέσθαι τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ἀδικουμένοις. Ἐκ τούτων τῶν λόγων ἔγνωσαν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Βρέννον ἀσυμβάτως ἔχοντα. καὶ παρελθόντες εἰς τὸ Κλούσιον, ἐθάῤῥυνον, καὶ παρώρμων τοὺς ἄνδρας συνεξελθεῖν τοῖς βαρβάροις μετ' αὐτῶν, εἴτε τὴν ἐκείνων ἀλκὴν καταμαθεῖν, εἴτε τὴν ἑαυτῶν ἐπιδείξασθαι θέλοντες. Ἐκδρομῆς δὲ τῶν Κλουσίνων, καὶ μάχης παρὰ τὰ τείχη γενομένης, εἷς τῶν Φαβίων, Κόϊντος Ἀμβουστος ἵππον ἔχων ἐξήλασεν αὐτὸς ἀνδρὶ μεγάλῳ καὶ καλῷ Γαλάτῃ, πολὺ προπεσόντι τῶν ἄλλων· ἀγνοηθεὶς ἐν ἀρχῇ διὰ τὸ τὴν σύνοδον ὀξεῖαν γενέσθαι, καὶ τὰ ὅπλα περιλάμποντα τὴν ὄψιν ἀποκρύπτει. ὡς δ' ἐπικρατήσας τῇ μάχῃ καὶ καταβαλὼν ἐσκύλευε τὸν ἄνδρα, γνωρίσας ὁ Βρέννος αὐτὸν ἐπεμαρτύρατο θεοὺς, ὡς παρὰ τὰ κοινὰ καὶ νενομισμένα πᾶσιν ἀνθρώποις ὅσια καὶ δίκαια, πρεσβευτοῦ μὲν ἥκοντος, πολέμια δὲ εἰργασμένου· καταπαύσας δὲ τὴν μάχην αὐτίκα, Κλουσίνους μὲν εἴα χαίρειν, ἐπὶ δὲ τὴν Ῥώμην τὸν στρατὸν ἦγεν. Οὐ βουλόμενος δὲ δόξαι τὴν ἀδικίαν αὐτοῖς ὥσπερ ἀσμένοις γεγονέναι καὶ δεομένοις προφάσεως, ἔπεμψεν ἐξαιτῶν (ἐπὶ τιμωρίᾳ) τὸν ἄνδρα καὶ προῆγεν ἅμα σχολαίως· ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τῆς βουλῆς συναχθείσης,

N O T AE.

(*) Pro δαπάναις Dio voce δωρεαῖς usus sit, ut semper solet.

Ῥωμαίων τὴν ἔφοδον· Τὸ μέν τοι δαιμόνιον προαγγεῖλαι αὐτοῖς τὴν ἔφοδον λέγεται· Μάρκος γὰρ Καίδικος νυκτός ποι βαδίζων, φωνῆς

χθείσης, ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν Φαβίων κατηγόρουν, καὶ τῶν ἱερέων οἱ καλούμενοι Φητιαλεῖς ἐνῆγον, ἐπιθειάζοντες, καὶ κελεύοντες τῶν πεπραγμένων ἄγος τὴν σύγκλητον εἰς ἕνα τὸν αἴτιον τρέψασαν, ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀφοσιώσασθαι. (*) τῆς δὲ βουλῆς ἐπὶ τὸν δῆμον ἀπενεγκαμένης τὸ πρᾶγμα, καὶ τῶν ἱερέων ὅμοια τοῦ Φαβίου κατηγορούντων, οὕτω περιύβρισαν αὐτῶν οἱ πολλοὶ τὰ θεῖα, καὶ κατεγέλασαν, ὥστε καὶ [χιλίαρχον ἀποδεῖξαι] τὸν Φάβιον μετὰ τῶν ἀδελφῶν. [Οἱ] δὲ Κελτοὶ πυθόμενοι ταῦτα, καὶ [χαλεπῶς] φέροντες, οὐδὲν ἐμποδὼν ἐποιοῦντο τῆς σπουδῆς, ἀλλ' ἐχώρουν παντὶ (τάχει,) καὶ πρὸς τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς παρασκευῆς, καὶ βίαν, καὶ θυμὸν, ἐκπεπληγμένων τῶν διὰ μέσου, καὶ τὴν χώραν ἀπολωλέναι πᾶσαν ἤδη, καὶ τὰς πόλεις εὐθὺς ἀπολεῖσθαι δοκούντων, παρ' ἐλπίδας οὐδὲν ἠδίκουν, οὐδ' ἐλάμβανον ἐκ τῶν ἀγρῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις ἐγγὺς παρεξιόντες, ἐβόων ἐπὶ τὴν Ῥώμην πορεύεσθαι, καὶ μόνοις πολεμεῖν Ῥωμαίοις, τοὺς δ' ἄλλους, φίλους ἐπίστασθαι. Τοιαύτῃ δὲ χρωμένων ὁρμῇ τῶν βαρβάρων, ἐξῆγον οἱ χιλίαρχοι τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, πλήθει μὲν οὐκ ἐνδεεῖς· (ἐγένοντο γὰρ ὁπλῖται τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάσσους) ἀνασκήτους δὲ ἔχοντες τοὺς πολλούς, καὶ τότε πρῶτον ἁπτομένους ὅπλων· ἔτι δ' ἐξημέληντο τὰ τῶν θεῶν αὐτοῖς, οὔτε καλλιερήσασιν, οὔτε μαντείας, ἃ πρὸ κινδύνου καὶ μάχης εἰκὸς ἦν ἱερωμένοις. Οὐδενὸς δ' ἧττον ἐπέτειν ἡ πολυαρχία τὰ πραττόμενα· καί τοι πρότερόν γε καὶ πρὸς ἐλάττονας ἀγῶνας εἵλοντο πολλάκις μονάρχους, οὓς δικτάτορας καλοῦσιν· οὐκ ἀγνοοῦντες ὅσον ἐστὶν εἰς ἐπισφαλῆ καιρὸν ὄφελος, μιᾷ χρωμένους γνώμῃ πρὸς ἀνυπεύθυνον ἀρχὴν, ἐν χερσὶ τὴν δίκην ἔχουσαν ὑπακούειν. Οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ Καμίλλος

prænunciatum. Marcus enim, fertur, Cædicius noctu iter faciens, vocem audivisse, quæ diceret, Galli veniunt. Quæ cum Senatui

convocato, cum alii multi Fabios increpaverunt, tum sacerdotes, qui appellantur Feciales, religione Senatui injecta, jusserunt ut injuriæ piaculo in unum autorem verso, id amoliantur a reliquis. Eam disceptationem rejecit Senatus ad populum, ubi Fecialibus non secus quam in Curia Fabium criminantibus, tantum cepit plebem religionis ludibrium & contemptus, ut etiam Fabium illum cum fratribus Tribunum militum designarent. His Galli intellectis, inflammati, præcisa omni mora citato peragunt agmine. Ad quorum multitudinem, & rutilantia arma, vimque & ferociam trepidos, qui viam accolebant, & prorsus jam de agris & urbibus arbitrabantur actum, præter spem nihil læserunt, neque populati fines sunt, sed urbes ex propinquo quum præterirent, Romam contendere se, solos petere clamabant Romanos, reliquos prò amicis habere. Ita signa Gallis ad urbem rapientibus, Tribuni legiones non pauciores numero erant enim non infra quadraginta millia peditum, verum tumultuarios plerosque ac tyrones ad bellum educunt, Deorum immemores, non litato, non auspicato, quomodo expetere pacem Deum ante certamen & pugnam conveniebat. Jam ducum multitudo non mediocrem confusionem rebus gerendis attulit: quum tamen ad media bella multis tempestatibus ante, unum ducem, quem dictatorem vocant, dixissent; haud nescii quanti dubiis temporibus intersit uno animo cives libero imperio, a quo provocatio non sit, dicto esse audientes. Maximo detrimento Reip. Camilli indigna fuit fortuna, quum

A D M O N I T I O.

Theodosius monachus, sive Constantinus Aug. Porphyr. *Ecloge* 2. *de Legationib. ex Dione*, hæc ita refert; ut magis appareat a Dione exscriptum esse Plutarchum.

DIO APUD CONSTANT. AUG. PORPHYR.

Τῆς στρατείας τῶν Γαλατῶν αἰτία αὕτη ἐγένετο. [Οἱ Κλούσινοι] πολέμῳ ὑπ' αὐτῶν κακωθέντες [πρὸς τοὺς Ῥωμαίους κατέφυγον], ἐλπίδα οὐκ (**) ἐλαχίστην ἔχοντες, ἐπειδὴ τοῖς Οὐηϊένταις, καί περ ὁμοφύλοις οὖσιν, οὐ συνήραντο, πάντως τινὰ ὠφέλειαν παρ' αὐτῶν εὑρίσεσθαι. Ὡς δ' ἐκεῖνοι τὴν ἐπικουρίαν οὐκ ἐψηφίσαντο, (πρέσβεις) δὲ (πρὸς τοὺς Γαλάτας) πέμψαντες, εἰρήνην αὐτοῖς ἔπραττον, ταύτην παρὰ μικρὸν (ἐπὶ γὰρ μέρει τῆς χώρας προεῖντο) σφίσιν ἐποιήσαντο· συμπεσόντας (***) δὲ τοῖς βαρβάροις ἐκ τῶν λόγων ἐς μάχην, τοὺς τῶν Ῥωμαίων πρέσβεις, προσπαρέλαβον. (al. παρέλαβον.) (Οἱ) οὖν Γαλάται (χαλεπῶς) ἐπὶ τῇ ἀντιτάξει αὐτῶν ἐνεγκόντες [†], οἱ τὸ μὲν πρῶτον ἀπέστειλάν τινας τὴν Ῥώμην, αἰτούμενοι τοὺς πρέσβεις· εἶτ' (ἐπεὶ) δὲ μὴ) τι ἐπὶ τιμωρίᾳ) σφίσιν ἐγένετο, (καὶ χιλίαρχοι πάντες ἀπεδείχθησαν,) θυμοῦ τε ἐπληρώθησαν, ὄντες καὶ ἄλλως ὀργὴν ἄκροι, καὶ τοὺς Κλουσίνους ἐν ὀλιγωρίᾳ θέμενοι, πρὸς τὴν Ῥώμην ὥρμησαν.

Οὐδεὶς δ' ἐστὶ Ῥωμαίων, ὃς οὐ νομίζει τὰς εὐχὰς τοῦ Καμίλ-

Expeditionis Gallorum hæc causa fuit. Clusini bello a Gallis vexati, ad Romanos confugerunt, quod spem non minimam haberent, quandoquidem Vejentes, licet gentiles suos, adversus Romanos non defendissent, aliquam se ab eis opem consecuturos. Romani nullo decreto auxilio, legatis vero ad Gallos missis, per ipsos Clusinis pacem conficiebant; jamque propemodum ea sub conditione, parte regionis ut aliqua cederetur. At quum legati populi Romani a verbis ad pugnam cum barbaris venissent, a Clusinis fuere excepti. Itaque Galli graviter ac moleste ferentes, quod ipsis semet opposuissent, primum quosdam e suis vicissim Romam misere, qui legatos accusarent: deinde cum illis supplicium nullum irrogaretur; & omnes Tribuni crearentur; cuncti furore accensi, quod alioquin maxime ad iram propensi essent, Romam, neglectis Clusinis, contenderunt.

Camilli vota haud est quisquam Romanorum, quin

N O T AE.

(*) Plutarchus scribit, a Numa hos institutos, & quodnam eorum munus: Quod Dio, hic, debuit omisisse

(**) Ἐλπίδα οὐκ, &c.) Ita legendus hic locus ex Livio, apud quem in libro 5. ita scriptum est: *quod Vejentes consanguineos, adversus Pop. Rom. non defendissent, &c.* Manuscriptus liber, præter alia menda, *Βίρνους* pro *Βαίρνους* habebat Ὡς δ' ἐκεῖνοι τὴν ἐπικουρίαν &c.) Livius ibidem: *De auxilio nihil impetratum. Legati tres, &c.*

(***) Συμπεσόντας. Ita emendavimus, cum *συμπεσών* corrupte sit in exemplari. Hæc *Ursinus*.

[(†) Pro *ἐνεγκόντες* malè, Ursinus habet *ἐνεγκόντων*. *Leunclavius* ad hanc Eclogen. Ipsum sequuti sumus.

natui populoque narrasset Marcus, verba ejus cum ludibrio & risu excepta sunt; donec suum in propinquo adventum ipsi Galli annunciarunt. Porro tunc festinanter Ro-

νῆς ἤκουσε λεγούσης. Γαλάται ἔρχονται· εἰρηκότος δὲ τοῦτο Μάρκου τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ, ἐν παιδιᾷ τὸν λόγον ἐποιοῦντο, καὶ γέλωτι, ἕως αὐτάγγελοι οἱ Γαλάται, σφῶν πλησίον ἐγέ-

quum nisi populariter & ambitiose imperares, periculum propositum haberes. Profecti ab urbe, ad undecimum lapidem castra metati sunt prope flumen Alliam, qui haud procul inde immiscet se Tyberi. Quo loco quum obviis barbaris fœde [quia incondita omnia apud ipsos erant] præliati in fugam vertuntur. Sinistrũ cornu in amnem actum illico hostes oppressere: in dextro, quod in campis sensim impressionem declinans ad colles successerat, minus damni acceptum, horum plerique inde incolumes evaserunt ad urbem: alios, quos hostis satietate cædis reliquos fecerat, quasi Roma desperata, ac complorata Rep. fuga, nocte, detulit Vejos. Pugnatum plenilunio circa solstitium æstivale: quo die ante quoque ingens Fabiorum accepta clades fuerat, ex qua familia trecenti fuerant ab Hetruscis cæsi. Cæterum obtinuit, ut dies ex clade posteriore, ad nostrum usque ævum, a flumine Alliensis vocaretur. De diebus nefastis, habendi nec ne sint, & an recte Hesiodum, qui alios bonos, alios constituit malos, quasi ignoret, cujusvis diei eandem esse naturam, reprehenderit Heraclitus.* Nec vero me fugit,* & brevi multos valeam commemorare, quibus vicissitudo fortunæ, in eosdem recurrit dies. Romanis hic dies inter nefastos unus est, & ejus causa alteri singulis mensibus bini, postquam religio ex hoc casu, & superstitio, ut solet, increvit. * Porro ex acie, si vestigiis institissent illicò Galli fugientium, haud dubie Roma funditus eversa, & qui ibi remanserant, deleti essent. Tanto pavore, qui ex fuga se Romam receperant, repleverant civitatem: tanta etiam incesserat eam perturbatio & stupor. Nunc quum victoriam non putarent barbari tantam, ex ingenti lætitia ad epulas, simulque ad prædæ in castris captæ partitionem conversi, spatium profugiendi ex urbe effusæ turbæ, & remanentibus sese colligendi præbuerunt, & ad defensionem parandi, nam reliqua deserta urbe, Capitolium telis & munitionibus firmaverunt. Sacrorum prima cura fuit, quorum partim in Capitolium comportaverunt. Sacrum ignem Vestæ virgines cum sacris rapientes profugerunt. Scribunt tamen nonnulli præter æternum ignem, nihil eas servare: alii ignem, Græcorum more, purum sacris proponi ardentem: cætera in penetralibus condita, præter has virgines * nemini conspecta: plurimorumque vulgatum sermone est, Minervæ signum ibi asservari ex Troja in Italiam ab Ænea advectum. * Hos alii arbitrantur falli, etsi ipsi etiam alia fabulentur. *Præcipuis verò, & dignioribus sublatis sacris, trans fluvium ceperunt fugam. Ibi L. Albinus de plebe homo, plaustro conjugem parvosque liberos suos cum rebus necessariis inter profugientes exportans, ubi ferre gremio virgines sacra Deum conspicit omni destitutas spe & fatigatas, è vestigio uxorem ac liberos cum rebus suis detrahit ex plaustro., illas in vehi-

λος ἀγνωμονηθεὶς ἔβλαψε τὰ πράγματα, τῶν μὲν πρὸς χάριν μηδὲ κολακεύοντας ἄρχειν, φοβεροῦ γενομένου. Προελθόντες οὖν ἀπὸ τῆς πόλεως σταδίους ἐνενήκοντα, παρὰ τὸν Ἀλίαν ποταμὸν ηὐλίσθησαν, οὐ πόρρω τοῦ στρατοπέδου τῷ Θύμβριδι συμφερόμενον. ἐνταῦθα δὲ τῶν βαρβάρων ἐπιφανέντων, αἰσχρῶς (ἀγωνισάμενοι) δι' ἀταξίαν, ἐτράποντο. καὶ τὸ μὲν ἀριστερὸν κέρας εὐθὺς ἐμβαλόντες (εἰς τὸν ποταμὸν) οἱ Κελτοὶ διέφθειραν· τὸ δὲ δεξιὸν ὑπεκκλῖναν τὴν ἐπιφορὰν ἐκ τοῦ πεδίου πρὸς τοὺς λόφους, ἧττον ἐξεκόπη, καὶ διέπεσον ἀπὸ τούτων εἰς τὴν πόλιν οἱ πολλοί· τοῖς δ' ἄλλοις ὅσοι, τῶν πολεμίων ἀπειπόντων πρὸς τὸν φόνον, ἐσώθησαν, εἰς Οὐηΐους αἱ φυγαὶ διὰ νυκτὸς ἦσαν, ὡς τῆς Ῥώμης οἰχομένης, καὶ τῶν ἐκεῖ πάντων ἀπολωλότων. Ἐγένετο δ' ἡ μάχη περὶ τροπὰς θερινὰς, περὶ τὴν πανσέληνον· ᾗ καὶ πρότερον ἡμέρᾳ μέγα πάθος συνέβη τὸ περὶ τοὺς Φαβίους. * ἐκράτησε δὲ τὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἥττης, Ἀλιάδα μέχρι νῦν καλεῖσθαι διὰ τὸν ποταμόν. Περὶ δ' ἡμερῶν ἀποφράδων, εἴ τε χρὴ τίθεσθαί τινας, εἴτε μὴ, Ἡράκλειτος ἐπέπληξεν Ἡσιόδῳ, τὰς μὲν ἀγαθὰς ποιουμένῳ, τὰς δὲ φαύλας, ὡς ἀγνοοῦντι φύσιν ἡμέρας ἁπάσης μίαν οὖσαν. * Οὐκ ἀγνοῶ δὲ, * καὶ ὅλως ἐστὶ πολλοὺς ἐπ' ἀμφότερα ταῖς αὐταῖς χρησαμένους ἀποδεῖξαι περιόδοις. ἀλλὰ Ῥωμαίοις αὕτη μία τῶν ἀποφράδων ἐστὶ, καὶ δι' αὐτὴν ἑκάστου μηνὸς, ἕτεραι δύο τῆς πρὸς τὸ συμβὰν εὐλαβείας καὶ δεισιδαιμονίας ἐπὶ πλέον, ὥσπερ εἴωθε, ῥυείσης. * Μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐκείνην εἰ μὲν εὐθὺς ἐπηκολούθησαν οἱ Γαλάται τοῖς φεύγουσι, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε τὴν Ῥώμην ἄρδην ἀναιρεθῆναι, καὶ πάντας ἀπολέσθαι τοὺς ἐν αὐτῇ καταλειφθέντας· τοσοῦτον οἱ φεύγοντες ἐνηργάζοντο δέος τοῖς ὑποδεχομένοις, καὶ τοσαύτης πάλιν ἀνεπίμπλαντο ταραχῆς καὶ παραφροσύνης. Νυνὶ δ' ἀπιστίᾳ τοῦ μεγέθους βάρβαροι τῆς νίκης, καὶ πρὸς εὐπάθειαν ἐκ τοῦ περιχαροῦς ἅμα καὶ νεμήσεις τῶν ἑαλωκότων ἐν τῷ στρατοπέδῳ, χρημάτων τραπόμενοι, τῷ μὲν ἐπιόντι τῆς πόλεως ὄχλῳ ῥᾳστώνην φυγῆς παρέχον, ἐλπίσαι δ' ἔτι καὶ παρασκευάσασθαι, τοῖς ὑπομένουσι· τὴν γὰρ ἄλλην πόλιν προέμενοι, τὸ Καπιτώλιον ἐφράξαντο βέλεσι καὶ διατειχίσμασιν. ἐν πρώτοις δὲ, τῶν ἱερῶν, ἃ μὲν εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνεσκευάσαντο· τὸ δὲ πῦρ τῆς Ἑστίας αἱ παρθένοι μετὰ τῶν ἱερῶν ἀρπασάμεναι ἔφυγον. καί τοι τινὲς οὐδὲν εἶναι, τὸ φρουρούμενον ὑπ' αὐτῶν ἕτερον, ἢ πῦρ ἄφθιτον ἱστοροῦσιν. * οἱ δὲ, τὸ μὲν πῦρ, ὥσπερ παρ' Ἕλλησι, πρὸ ἱερῶν αἴθεσθαι καθάρσιον, ἄλλα δὲ τὰ ἐντὸς ἀθέατα κρύπτεσθαι πᾶσι, πλὴν ταύταις ταῖς παρθένοις· * καὶ πλεῖστος μὲν λόγος κατέχει, τὸ Τρωϊκὸν ἐκεῖνο Παλλάδιον ἀποκεῖσθαι, δι' Αἰνείου κομισθὲν εἰς Ἰταλίαν. * ἄλλοι δὲ τούτους διεψεῦσθαι νομίζουσιν,* ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μυθολογοῦντες. * Τὰ δὲ κυριώτατα καὶ μέγιστα τῶν ἱερῶν αὗται λαβοῦσαι, φυγῇ παρὰ τὸν ποταμὸν ἐποιοῦντο τὴν ἀναχώρησιν. Ἐνταῦθα Λεύκιος Ἀλβῖνος, ἀνὴρ δημοτικὸς, ἐν τοῖς φεύγουσιν ἔτυχε τέκνα νήπια καὶ γυναῖκα μετὰ χρημάτων ἀναγκαίων ἐφ' ἁμάξης ὑπεκκομίζων, ὡς δ' εἶδε τὰς παρθένους ἐν τοῖς κόλποις φερούσας τὰ τῶν θεῶν ἱερὰ, θεραπείας ἐρήμους πορευομένας καὶ κακοπαθούσας, ταχὺ τὴν γυναῖκα μετὰ τῶν παίδων, καὶ τῶν χρημάτων καθελὼν ἀπὸ τῆς ἁμά-

quin insequutam confestim pœnam arbitretur, ac vindictam, violato non gratam quidem, imo acerbam, nobilem tamen contigisse & memorabilem. Tanta Deorum ira ubi Romanæ incubuit, tantamque ea tempestas secum trahens cladem & discrimen una cum ignominia urbem oppressit, sive casus in id temporis incidit, sive munus Deus hoc curat quispiam, ne impune opprimatur virtus ingratitudine. Primum mense Julio mors Censoris magnum malum denuntiare in foribus esse visum est. Populus enim Rom. supra

Καμίλλῳ ταχὺ τὴν δίκην ὑπολαβεῖν, καὶ γενέσθαι αὐτῷ τιμωρίαν τῆς ἀδικίας, οὐχ ἡδεῖαν, ἀλλ' ἀνιαρὰν, ὀνομαστὴν δὲ καὶ περιβόητον. Τοσαύτη περιῆλθε τὴν Ῥώμην νέμεσις, καὶ τοσοῦτον ἄγων φθόνον καὶ κίνδυνον ἅμα μετ' αἰσχύνης ἐφάνη καιρὸς ἐπὶ τὴν πόλιν, εἴ τε τῆς τύχης οὕτω συνελθούσης, εἴ τε καὶ θεῶν τινος ἔργον ἐστὶ μὴ παραμελεῖν ἀρετῆς ἀχαριστουμένης. Πρῶτον μὲν οὖν ἔδοξε σημεῖον γεγονέναι κακοῦ μεγάλου, προσιόντος Ἰουνίου μηνὸς, ἡ τοῦ τιμητοῦ τελευτή· μάλιστα γὰρ δὴ Ῥωμαῖοι σέβονται καὶ νομίζουσιν ἱερὰν τὴν τῶν Τιμητοῦ ἀρχήν· δεύτερον δὲ πρὸ

ἐγένοντο. Τότε δὲ σπουδῇ ἐξελθόντες, καὶ ἀτάκτως ἀγωνισάμενοι, αἴσχιστα ἡττῶντο· καὶ πολλοὶ μὲν ἐν τῇ μάχῃ πεπτώκασι, πολλοὶ δὲ φεύγοντες ἐθνήσκον καταλαμβανόμενοι, πλεῖστοι δὲ καὶ ἐς ποταμὸν τὸν Τίβεριν συνωσθήσονται καὶ ἐφθάρησαν· οἱ δὲ πολλοὶ σκεδασθέντες, οἱ μὲν ἐς τὴν Ῥώμην ἐλθεῖν ἠδυνήθησαν, οἱ δὲ ἀλλαχοῦ.

Romani egressi, temere quoque commisso prælio, turpissime superantur: multi enim in pugna, multi in fuga sunt comprehensi; plurimi verò in flumen præcipitati Tyberim perierunt. Reliqui verò partim Romam, partim aliò dispersi pervenere.

2. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ γνόντες τὸ γεγονός, ἐν ἀμηχανίᾳ ἐγένοντο· καὶ ἀπογνόντες, οὔτε τῶν τειχῶν φυλακὴν ἔθεντο, οὔτε τῆς πόλεως τὰς πύλας ἔκλεισαν, ἀλλ' οἱ μὲν αὐτὴν ἐκλιπόντες ἔφευγον, οἱ δὲ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀνέδραμον ἐς τὸ Καπιτώλιον. μόνοι δὲ ὀγδοήκοντα ἄνδρες, οὓς οἱ μὲν ἱερεῖς εἶναί φασιν, οἱ δὲ τοὺς πρώτους Ῥωμαίων, καθ' ἡλικίαν, καὶ πλοῦτον, καὶ γένος, ἐνδύντες ἱερὰς, ἢ πολυτελεστάτας στολὰς, ἐν ἀγορᾷ ἐπὶ τῶν ἐλεφαντίνων δίφρων ἐκάθηντο, τὴν ἐπιοῦσαν προσμένοντες τύχην. Οἱ δὲ Γαλάται τῇ ὑστεραίᾳ ἦλθον μὲν ἐπὶ τὴν Ῥώμην· ἰδόντες δὲ τὰς πύλας ἠνεῳγμένας, καὶ τὸ τεῖχος ἀφύλακτον, ἐπέσχον, καὶ οὐκ εἰσῄεσαν, ἐνέδραν ὑποτοπήσαντες· τῇ δὲ τρίτῃ θαρσήσαντες εἰσεπήδησαν, καὶ εἷλον τὴν πόλιν· καὶ τῷ μὲν Καπιτωλίῳ φρουρὰν ὁ τῶν βαρβάρων ἐπέστησε βασιλεὺς, αὐτὸς δὲ διιὼν τὴν ἀγορὰν, ἐθαύμαζε τοὺς προκαθημένους ἐκείνους ἄνδρας, ὁρῶν ἐν κόσμῳ

Qui autem in Urbe erant, clade illa cognita, ad eam consilii inopiam sunt redacti, ut desperabundi, nec mœnia custodiverint, nec portas claudere curarint, sed alii relicta urbe fugam ceperint, alii cum uxoribus & liberis Capitolium occuparint. Soli octoginta dumtaxat viri (quos quidam, sacerdotes fuisse ferunt, alii verò, ætate, opibus, & genere, Romanorum primores) suis sacris, seu pretiosissimis induti stolis, in eburneis sellis in foro, cum majestate consederunt, imminentem sibi expectantes sortem. Galli autem postridie venerunt Romam: sed ubi portas apertas, & mœnia præsidiis cernunt vacua, restitere, nec sunt ingressi, subesse insidias suspicati. Tertio verò die, sumpta fiducia, facto impetu, urbem capiunt. Tum barbarorum Rex

ἁμάξης, ἐνθέμενος παρέδωκε ἐπιβῆναι καὶ διαφυγεῖν εἴς τινα τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Τὴν μὲν οὖν Ἀλβινίου πρὸς τὸ θεῖον εὐλάβειαν καὶ τιμὴν ἐν τοῖς ἐπισφαλεστάτοις καιροῖς ἐκφανῆ γενομένην, οὐκ ἄξιον ἦν ἀμνημόνευτον παρελθεῖν. Οἱ δὲ τῶν ἄλλων θεῶν ἱερεῖς, οἵ τε γηραιοὶ τῶν ὑπατικῶν καὶ θριαμβικῶν ἀνδρῶν, τὴν μὲν πόλιν ἐκλιπεῖν οὐχ ὑπέμειναν, [ἱερὰς] δὲ καὶ λαμπρὰς ἀναλαβόντες ἐσθῆτας, ἐξηγουμένου Φαβίου τοῦ ἀρχιερέως, ἐπευξάμενοι τοῖς θεοῖς, ὡς ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος τῷ δαίμονι καθιεροῦντες [ἐπὶ τῶν ἐλεφαντίνων διφρῶν ἐν ἀγορᾷ ἐκάθηντο] κεκοσμημένοι, [τὴν ἐπιοῦσαν τύχην ὑπομένοντες.] Τρίτῃ δ' ἀπὸ τῆς μάχης ἡμέρᾳ, παρῆν ὁ Βρέννος ἄγων ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα· καὶ [τάς] τε [πύλας] εὑρὼν ἀνεῳγμένας, καὶ τὰ τείχη φυλάκων ἔρημα, πρῶτον μὲν ἔδεισεν (ἐνέδραν) καὶ δόλον, ἀπιστῶν οὕτω παντάπασιν ἀπειρηκέναι τοὺς Ῥωμαίους· ἐπεὶ δ' ἔγνω τὸ ἀληθές, εἰσελάσας διὰ τῆς Κολλίνης πύλης (εἷλε τὴν) Ῥώμην, ἑξήκοντα καὶ τριακοσίων ἐτῶν πλείονα βραχὺ χρόνον ἀπὸ τῆς κτίσεως ἔχουσαν. * Κατασχὼν δὲ τὴν Ῥώμην ὁ Βρέννος (τῷ μὲν Καπιτωλίῳ φρουράν) περιέστησεν, (αὐτὸς δὲ) καταβαίνων δι' ἀγορᾶς, (ἐθαύμαζε τοὺς προκαθημένους ἄνδρας

vehiculū imponit, ut in civitatem quandam Græcam recipiant se. Hujus religionem & reverentiam Albini, quam adversus Deos immortales difficillimo articulo demonstravit, non potuit facere ut silentio præterirem. Aliorum Deorum sacerdotes, senesque Consulares, & Triumphales non sustinuerunt urbem relinquere, sed quæ augustissimæ vestis est thensas ducentibus triumphantibusque, ea vestiti & Pontifice Maximo præeunte verba Fabio, Deos precati, quasi pro patria semetipsi devoventes, in Foro eburneis sellis cum eo considerunt ornatu, quod sors ferret, expectantes. Tertio quam pugnatum fuit die, Brennus signa ad urbem tulit. Qui postquam non portas clausas, nullam in muris invenit stationem, insidias primum suspectas habuit, haud credens Romanorum tam deplorata esse consilia. Ubi id quod erat cognovit, ingressus porta Collina, cepit Romam trecentis sexaginta annis & aliquanto amplius quam condita fuisset. * Occupata urbe, Brennus relato ad Capitolium præsidio, per Forum descendens, substitit miraculo virorum

τῆς Καμίλλου φυγῆς, ἀνὴρ οὐκ ἐπιφανὴς μέν, οὐδὲ ἐκ τῆς βουλῆς, ἐπιεικὴς δὲ καὶ χρηστὸς εἶναι δοκῶν, [Μάρκος Κεδίκιος] ἀνήνεγκε πρὸς τοὺς χιλιάρχους πρᾶγμα φροντίδος ἄξιον. Ἔφη γὰρ ἐν τῇ παρῳχημένῃ νυκτὶ καθ' ὁδὸν (βαδίζων), ἣν καινὴν ὀνομάζουσι, κληθεὶς ὑπό τινος φθεγξαμένου μέγα, στραφῆναι, καὶ θεασάμενος μὲν οὐδένα, [φωνῆς] δὲ μείζονος ἢ κατ' ἀνθρωπίνην [ἀκοῦσαι,] ταῦτα (λεγούσης)· Ἄγε, Μάρκε Κεδίκιε, λέγε πρὸς τοὺς ἄρχοντας, ἕωθεν ἐλθών, ὀλίγου χρόνου (Γαλάτας) προσδέχεσθαι. Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ χιλίαρχοι (γέλωτα, καὶ παιδιὰν ἐποιοῦντο. καὶ μετ' ὀλίγον συνέβη τὰ περὶ Κάμιλλον. (Οἱ) δὲ (Γαλάται, ut in principio hujus libri Plutarchus ipse.

modum dignitatem Censoriam veneratur, & sacram habet. Alterum prodigium fuit: vir quidam ante Camilli exsilium, obscurus ille quidem, nec Senatorii ordinis, probus tamen & frugi certe habitus, Tribunis M. Ceditius renuntiavit rem non sane contemnendam. Superiore, ait, nocte ex via, quam novam vocant, quum a quopiam alta voce appellaretur, respexisse se, nec vidisse tamen quemquam: audivisse autem humano majorem vocem, quæ hoc sibi diceret: Age, Marce Cediti, Tribunis militarib. nuntia summo mane, intra paucos dies, Gallos expectent. Tribuni hæc relata spreverunt, & habuerunt pro ludo: paulo post insequuta est Camilli calamitas. *Galli ex Celtis oriundi patria, &c.* quæ excerpta sunt supra.

Dio ipse apud Valesium (pag. 581. 2π) indubie circa hunc locum, Plutarchianis hæc addidit, ex Livio: qui post pugnam Camilli, ad Ardeam cum Gallis totidem ferme narrat:

Rex sepsit præsidio Capitolium; Forumque perambulans, tranquillum illum & tacitum senatum consessum miratus est. Gallos quoque stupor invasit ob inusitatum miraculum, & primò quidem ad eos accedere non sunt ausi, postea verò quidam facto animo, aggressus eorum unum, ejus promissam deorsum attraxit barbam: & quod senex idcircò ejus capiti illisit baculum; educto strictoque ense, ipsum obtruncat barbarus. Eodemque modò reliqui ab hostibus cæsi sunt, direptæ ædes, incensæque; ac demum Capitolium circumsessum. Ut autem ad multos dies Capitoliū frustra oppugnant, eorum alii in iisdem manent præsidiis; aliis ad commeatum petendum procedere visum

σιγῇ αὐτοῖς ἀποσιωπῶντας καὶ σιωπῇ. Τοὺς δὲ Γαλάτας εἶχε ἔκπληξις πρὸς τὸ ἄτοπον, ὤκνουν δὲ αὐτοῖς προσελθεῖν. ὀψὲ δὲ τολμήσας τις ἑνὶ προσέστη, καὶ τῆς ὑπήνης ἀψάμενος τοῦ ἀνδρὸς, κατέσπα ταύτην βαθεῖαν οὖσαν. ὁ δὲ τῇ βακτηρίᾳ τὴν κεφαλὴν ἐκείνου ἐπάταξε, καὶ ὁ βάρβαρος σπασάμενος τὴν μάχαιραν, τὸν ἄνδρα κατέπεφνεν· οὕτω δὲ τοὺς λοιποὺς ἀνῄρουν οἱ βάρβαροι, προσπεσόντες αὐτοῖς, καὶ τὰς οἰκίας ἐπόρθουν καὶ κατεπίμπρασαν, εἶτα καὶ τῷ Καπιτωλίῳ προσέβαλον. Ὡς δ' ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐπιχειροῦντες, οὐδὲν ἤνυον, οἱ μὲν ἐφρούρουν τὸ Καπιτώλιον, οἱ δὲ τὴν χώραν κατέτρεχον, τροφὰς πορίζόμενοι, σκιδνάμενοι,

rum & ornatu & silentio confidentium, quod nec assurgerent advenientibus hostibus, neque vultum coloremve mutassent, sed soluti & intrepidi, scipionibus, quos manu tenebant innixi, & in se mutuo versi quiescerent. Hujus rei commoti Galli miraculo sunt, diuque cunctatio

δρας, ἐν κόσμῳ καὶ σιωπῇ,) θαύματα, ὡς οὔθ' ὑπεξανέστησαν ἐπιόντων πολεμίων, οὔτ' ὅλως ἢ χρῶμα ἔτρεψαν, ἀλλὰ ῥᾳθύμως καὶ ἀδεῶς ἐγκεκλιμένοι τοῖς σκίμποσιν οὓς εἶχον, καὶ προσβλέποντες ἀλλήλοις ἡσύχαζον. Ἦν οὖν θαῦμα (τοῖς Γαλάταις

DIO APUD CONST. AUG. PORPHYR.

Romanis, qui in Capitolio obsidebantur, præter quam in Deorum auxilio, nulla spes salutis supererat. Deos certe, tametsi ad extremum adducti discrimen, tanta colebant cura, ut cum quadam die sacrum a Pontificibus peragendum ad quendam urbis locum esset, Cæso Fabius, cujus ea die sacrificandi munus ac pontificium erat, digressus sit e Capitolio ornatus, ut solebat, ac per medias hostium stationes transgressus, ut sacrum rite peregerit, & protinus eadem die in Capitolium redierit. Ac mihi quidem barbaros mirari subit, qui seu Deorum religione, seu hominis virtute etiam moti, ei pepercerunt: at Fabium tamen ipsum longe majori admiratione prosequor, tum quod ad hostium stationes solus descendere non dubitavit, tum quod proripere se fuga ad pacatiora loca cum ei liceret, noluit, sed in Capitolium, ad propositum ante oculos periculum sponte est reversus: cum probe sciret, Romanos quidem arcem, quam solam, amissa patria, adhuc retinebant, deserere minime velle: videret vero etiam nec si maxime vellent, effugere eos posse, ob Gallorum multitudinem circumfusam.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ὄντες, καὶ πολιορκούμενοι, ἐλπίδα τῆς σωτηρίας πλὴν παρὰ τοῦ δαιμονίου, οὐδεμίαν εἶχον· τὸ γὰρ δὴ θεῖον καίπερ ἐν πάνυ κακῷ ὄντες ἐθεράπευον οὕτως, ὥστε ἐπειδή τι τῶν ἱερῶν ἐχρῆν ὑπὸ τῶν Ποντιφίκων, (a) ἀλλαχόθι που τῆς πόλεως γενέσθαι, Καίσωνα Φάβιον, οὗ ἡ ἱερουργία αὕτη (b), κατέβη τε ἐπ' αὐτὴν ἐκ τοῦ Καπιτωλίου, ἐσταλμένος, ὥσπερ εἰώθει, καὶ διὰ τῶν πολεμίων διεξελθὼν, τά τε νομιζόμενα ἐποίησε, καὶ αὐθημερὸν ἀνεκομίσθη. Θαυμάζω μὲν οὖν καὶ τῶν βαρβάρων, ὅτι αὐτοῦ, εἴτ' οὖν διὰ τοὺς θεοὺς, εἴτε καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν ἐφείσαντο· πολὺ γε μὴν μᾶλλον αὐτὸν ἐκεῖνον ἐν θαύματι ποιοῦμαι καθ' ἑκάτερον, ὅτι τε ἐς τοὺς πολεμίους μόνος κατελθεῖν ἐτόλμησε, καὶ ὅτι δυνηθεὶς ἀναχωρῆσαί ποι ἀσφαλῶς, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' ἐς τὸ Καπιτώλιον αὖθις ἑκὼν ἐπὶ προὔπτον κίνδυνον ἀνεχώρησεν· ἐπιστάμενος μὲν ὀκνοῦντας αὐτοὺς τὸ χωρίον ὃ μόνον ἔτι τῆς πατρίδος εἶχον, ἐκλιπεῖν· ὁρῶν δὲ μηδ' εἰ πάνυ ἐπιθυμοῖεν ἐκφυγεῖν δυναμένους ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν πολιορκούντων, τοῦτο ποιῆσαι.

NOTAE.

(a) Valesius in notis pag. 581. ad τῶν Ποντιφίκων. *Livius non id solenne Pontificum sacrum fuisse dicit, sed proprium ac privatum gentis Fabiæ: cui consentit & Valerius Maximus lib. 1. uterque autem in prænomine Fabii Dorsoni emendandus ex Dione est, & pro C. scribendum K, qua singulari nota, Kæsonis prænomen veteres designabant.*

(b) Idem ad illa, οὗ ἡ ἱερουργία ἱκνεῖτο: *Pontifices & Sacerdotes apud Romanos per vices ministrabant: ac Romæ quidem Juliani Aug. ætate, per tres dies singuli sacerdotes functionem suam obibant; quibus peractis, stationem suam alteri tradebant: quod & olim obtinuisse innuit Polybius cap. 23. Legationum. Alibi verò aliud atque aliud præscriptum spatium erat, ut dicit Julianus in fragmento epistolæ ἀνεπιγράφου, quam D. Petavio, viro undequaq; doctissimo debemus. Ejus moris vestigia mihi videor deprehendisse apud Herodianum lib. 1. ubi de agone Capitolino scribit:* θεατὴς δὲ καὶ ἀθλοθέτης σὺν τοῖς λοιποῖς ἱερεῦσιν, οὓς ἐκ περιόδου χρόνου ἡ τάξις καλεῖ, ὁ βασιλεὺς γίνεται, *quem locum sic vertit Politianus:* Cum sacerdotibus, quos ordo singulis annis postulat. *Mihi vero sic vertendus is locus videbatur:* Cum sacerdotibus, qui tum suo ordine ad ministerium obeundum vocantur. *Apud Hebræos quidem sacerdotes ac levitæ octo dies singuli in templo ministrabant, ex instituto Davidis, ut refert Joseph lib. 7.* Siricius Papa æqualis Juliano Aug. ad hæc Hebræorum respexit, & aperte etiam ad illa Ethnicorum, quæ tum vigebant, Item de Christianis Sacerdotibus & Levitis, in Romani Concilii can. 9. ita dixit, anno 386. *Præterea, quod dignum & pudicum & honestum est, suademus, ut Sacerdotes & Levitæ cum uxoribus suis non coeant, quia in ministerio divino quotidianis necessitatibus occupantur:* * *qua de re hortor, moneo, rogo, tollatur hoc opprobrium, quod potest jure etiam Gentilitas accusare.* Apud Christianos enim non triduum ut apud Ethnicos, non octiduo ut apud Hebræos, sed quotidie ministri Domini occupantur.

μενοι, καὶ σποράδην ἐπιόντες, ἀλλ' οὐχ ὁμοῦ, ἅτε μέγα φρονοῦντες τῷ εὐτυχήματι, καὶ ὑπὸ μέθης ἐσφάλλοντο· οἴνῳ γὰρ ἐντυχόντες πολλῷ, ἀκρατέστερον ἐχρῶντο αὐτῷ, μήπω πρότερον πόματος τοιούτου γευσάμενοι.

3. Οὕτω δ' ἔχοντας ὁρῶν, τοὺς Γαλάτας ὁ Κάμιλλος, ἐπεὶ καὶ τῶν Ἀρδεατῶν ἐληΐζοντο χώραν, αὐτοὺς δὲ τοὺς Ἀρδεάτας, πλήθει μὲν ἱκανοὺς ὄντας, τόλμης δὲ δεομένους δι' ἀπειρίαν, καὶ τὸ πρὸς μάχας ἀνάσκητον· λόγους πρὸς τοὺς νεωτέρους ἐνέβαλεν, ὡς οὐκ ἀνδρείᾳ τῶν βαρβάρων τὴν εὐπραγίαν αὐτῶν ἐπιγράφεσθαι δεῖ, ἀλλ' ἀτυχίᾳ Ῥωμαίων· καὶ εἰ προθυμοῖντο, καὶ θαρροῦσιν

sũ est. Sane agros hi populati sũt, dispersi, ac nullo ordine cursitarũt, elati successibus secundis, & præ ebrietate nimia titubãtes. Nã magna vini reperta copia, eo se avide ingurgitarunt; quod priùs potum ejusmodi non gustassent.

Camillus autem, ubi sic Gallos affectos videt e vicinia (nam Ardeatem quoque agrum deprædabantur) & Ardeatium justum numerum, sed belli imperitia haud satis audaciæ habere, ut ad prælia inexercitatos; apud juniores habita oratione, successus illos haud fortitudini barbarorum, sed Romanorum infelicitati esse adscribendos monstrat. Et, si strenuam ipsi & imperter-

λάσαις πρὸς τὴν ἀπιστίαν]· καὶ πολὺν χρόνον [ὀκνοῦντες ἅψασθαι, καὶ προσελθεῖν], ὡς κρείττοσι, διηπόρουν· ἐπεὶ δὲ [τολμήσας τις] ἐξ αὐτῶν ἐγγὺς [παρέστη] Παπειρίῳ Μαρκῳ, καὶ προσαγαγὼν τὴν χεῖρα, πρᾴως [ἥψατο] τοῦ γενείου καὶ [κατεῖχε τὴν ὑπήνην βαθεῖαν οὖσαν· ὁ] μὲν Παπείριος [τῇ βακτηρίᾳ τὴν κεφαλὴν] αὐτοῦ [πατάξας συνέτριψεν] [ὁ δὲ βάρβαρος σπασάμενος τὴν μάχαιραν ἀπέκτεινεν] ἐκεῖνον. Ἐκ δὲ τούτου [καὶ τοὺς λοιποὺς ἐφόνευον προσπεσόντες], καὶ τῶν ἄλλων ὅσοις ἐπιτύχοιεν διεχρῶντο. [καὶ τὰς οἰκίας ἐπόρθουν, ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἄγοντες καὶ φέροντες· [εἶτα κατενεπίμπρασαν], καὶ κατέσκαπτον, ὀργιζόμενοι τοῖς ἔχουσι τὸ Καπιτώλιον· ὅτι καλούντων αὐτῶν οὐχ ὑπήκουον, ἀλλὰ καὶ προσβάλλουσι πληγὰς ἐδίδοσαν, ἀπὸ τοῦ διατειχίσματος ἀμυνόμενοι. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐλυμήναντο [τὴν πόλιν], καὶ προσδιέφθειρον τοὺς ἁλισκομένους, ὁμοίως μὲν ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὁμοίως δὲ καὶ πρεσβύτας, καὶ παῖδας. Τῆς δὲ πολιορκίας μακρᾶς λαμβανούσης, ἐπισιτισμοῦ τοῖς Γαλάταις ἔδει· καὶ διελόντες ἑαυτούς, [οἱ μὲν] τῷ βασιλεῖ παραμείναντες, [ἐφρούρουν τὸ Καπιτώλιον, οἱ δὲ τὴν χώραν] περιιόντες ἐλῄστευον, καὶ τὰς κώμας ἐπόρθουν προσπίπτοντες, [οὐχ ὁμοῦ] πάντες, ἄλλοι δ' ἄλλῃ καθ' ἡγεμονίας καὶ συντάγματα, τῷ [μέγα φρονεῖν] ὑπὸ τῶν [εὐτυχημάτων,] καὶ δεδιέναι μηδὲν [ἀποσκιδνάμενοι]. Τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῶν, καὶ μάλιστα συντεταγμένον ἐχώρει πρὸς τὴν Ἀρδεατῶν πόλιν, ἐν ᾗ διέτριβε Κάμιλλος, ἀργῶν ταῖς πράξεσι μετὰ τὴν φυγὴν καὶ ἰδιωτεύων. ἐλπίδας δὲ λαμβάνων καὶ διαλογισμούς, οὐχὶ τὸ λαθεῖν, καὶ διαφυγεῖν τοὺς πολεμίους ἀγαπῶντος τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ὅπως εἰ παραγένοιτο καιρός, ἀμυνεῖται, σκοποῦντος· Διὸ καὶ Ἀρδεάτας ὁρῶν πλήθει μὲν ἱκανοὺς ὄντας,] ἐνδεεῖς [δὲ τόλμης δι' ἀπειρίαν] καὶ μαλακίαν τῶν στρατηγῶν, [ἐνέβαλε λόγον] εἰς (τοὺς) νέους πρῶτον, ὡς οὐ χρὴ τὴν (Ῥωμαίων ἀτυχίαν), ἀνδρίαν Κελτῶν νομίζειν· οὐδ' ἃ κακῶς φρονήσασι συνέβη παθεῖν ἐκείνοις, ἔργα τῶν οὐδὲν εἰς τὸ νικῆσαι παρασχόντων, ἀλλὰ τύχης ἐπίδειξιν ἡγεῖσθαι. Καλὸν μὲν οὖν εἶναι καὶ διὰ κινδύνων ἀπώσασθαι πόλεμον ἀλλόφυλον καὶ βαρβαρικόν, ᾧ τοῦ κρατεῖν πέρας ὥσπερ τῷ πυρί, διαφθεῖραι τὸ νικώμενον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ [θαρροῦσι, καὶ προθυμουμένοις] αὐτοῖς [ἀκίνδυνον] ἐν καιρῷ τὴν νίκην παρέξειν. Τούτους τοὺς λόγους τῶν νέων δεξαμένων, ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας ᾔει, καὶ τοὺς προβούλους τῶν [Ἀρδεατῶν] ὁ Κάμιλλος· ὡς δὲ κἀκείνους συνέπεισεν, [ὥπλισε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ] πάντας, καὶ συνεῖχε τοῦ τείχους ἐντός, ἀγνοεῖσθαι βουλόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων. Ἐπεὶ δὲ τὴν χώραν ἱππασάμενοι, καὶ βαρεῖς ὄντες ὑπὸ πλήθους τῶν ἀγομένων καὶ φερομένων, ἀμελῶς καὶ ὀλιγώρως ἐν τῷ πεδίῳ κατεστρατοπέδευσαν· ὡς δὲ τούτου νὺξ ἐπῆλθε [μεθύουσιν αὐτοῖς], καὶ σιωπὴ κατεῖχε τὸ στρατόπεδον. Πυθόμενος ταῦτα παρὰ τῶν κατασκόπων ὁ Κάμιλλος, ἐξῆγε γε τοὺς Ἀρδεάτας· καὶ διελθὼν καθ' ἡσυχίαν τὸν μεταξὺ τόπον περὶ μέσας τὰς νύκτας [προσέμιξε] τῷ χάρακι

ctatio eos attrectandi accedendique velut augustiores tenuit. Donec unus ex illis ad M. Papirium propius accendens, admota leniter manu mento, ejus barbam, quam habebat promissam, demulsit: in cujus caput Papirius scipionem eburneum ita incussit, ut id comminuerit illi. Hunc barbarus stricto occidit ense. Ab hoc initio reliquos impetu facto contrucidaverunt, neque ulli postea mortalium parci, diripi per multos dies tecta, expilatis & exhaustis injici flammæ, diruique ea quod infensi essent Capitolium insidentibus, qui vel invitantibus non fuerant dicto audientes: sed ex interjecto muro oppugnantibus vulnera defendendi sui gratia ingesserant. Quod in causa fuit, cur & urbem everterint, atque insuper quos ceperunt, promiscue viros & mulieres, senes puerosque contrucidaverint. Quum segni obsidione deficeret Gallos commeatus, partitis copiis, pars apud regem ad custodiam arcis remanserunt, pars prædatum iverunt per finitimos populos, vicosque vi expugnabant: non omnes simul tamen, sed aliis alii regionibus catervatim & manipulatim palantes. quod secundis rebus elati sine metu agerent. Maxima manus, & maxime composita Ardeam, ubi agebat Camillus, contendere. Ille Rep. quidem post damnationem abstinens, vitam colebat privatam. Tunc autem spem animo concipiebat, variaque agitabat, non contentus, si insciis hostibus evaderet sospes, sed moliebatur per opportunitatem eos adoriri. Qui quum Ardeates cerneret satis abundare juventute, sed propter ducum imperitiã & socordiã parum animatos, conjecit primum in juniores sermonem, non esse Romanorum cladem virtuti adscribendam Gallorum, neque adversa, quæ rebus male consultis perpessi sint, ferenda accepta iis, qui nihil ad victoriã contulerunt: imo fortunæ esse id opus. Præclarum esse, ut bellum peregrinum & barbaricum, quod finem habeat vincendi, qualem ignis, victum ut perdant, propulsent vel cum periculo. Verum si caperent animos, & alacres essent, securam oblaturum ipsis se in tempore victoriam. Quum ea adhortatio junioribus placuisset, inde ad Magistratus & Senatores Ardeatium conversus, ubi hos eodem induxit, armavit juventutem, atque ne hosti, qui prope erat, suboleret res, continuit intra muros. Illi fines depopulati onustique præda, castra neglectim ac tumultuarie in campo metati sunt. Nox inde oppressit temulentos, fuitque silentium in castris. Hæc Camillus ab exploratoribus edoctus, eduxit Ardeates, atque interjectum spatium silenti agmine emensus, media ferme nocte copias admovit vallo. Tum magno sublato clamore, tubisque concinentibus undique, terrorem injecit hostibus, vino somnoque ita confectis, ut vix ad il-

territi velint navare operam, citra periculum, hostes superaturos se fore affirmat. Ubi autem sic suasit adolescentibus, & mox cæteris ætate florentes armat, profundaque nocte, ipse cum Ardeatibus illis vino madentes aggressus barbaros, ibi eorum plerosque cædit: aliorum verò, si qui in tenebris effugerunt, eos interdiu comprehensos, Ardeates occidunt equites. Eam victoriam cum celeriter & passim vulgasset fama, qui Romanorum ex prima evaserant pugna Gallica, sumptis armis ad Camillum se contulerunt, supplices & petentes, ut imperium in se exercere vellet. Camillus autem id recusavit, nec sibi futurum, ut suaderetur, ait, priusquam ab iis, qui inco-

σιν αὐτοί, ἀκινδύνως νικήσειν τοὺς πολεμίους διϊσχυρίζετο. Οὕτω πείσας τοὺς νέους, εἶτα καὶ τοὺς λοιποὺς, ὥπλισε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, καὶ νυκτὸς βαθείας, μεθύουσιν αὐτὸς μετὰ τῶν Ἀρδεατῶν τοῖς βαρβάροις προσέμιξε, καὶ τοὺς πλείονας ἐκεῖ κατέκοψεν· εἰ δέ τινες καὶ φυγεῖν ἠδυνήθησαν ἐν τῷ σκότει, μεθ' ἡμέραν διέφθειραν αὐτοὺς ἱππεῖς καταλαμβάνοντες. Τῆς δὲ φήμης ταχὺ κηρυξάσης ἁπανταχοῦ τὸ κατόρθωμα, ὅσοι τῶν Ῥωμαίων φυγόντες ἐκ τῆς πρώτης πρὸς τοὺς Γαλάτας μάχης ἐσώζοιντο, τὰ ὅπλα λαβόντες, ἀπῄεσαν πρὸς τὸν Κάμιλλον, δέχεσθαι δεόμενοι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν. Ὁ δ' οὐκ ἔφη πεισθήσεσθαι, μὴ πρότερον τῶν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ σωζομένων, ψηφισαμένων αὐτῷ τὴν ἀρχήν. Ἦν δὲ ἀπορία τοῦ ταῦτα διαγγελοῦντος τοῖς

lum strepitum excitarentur. Pauci, quibus crapulam excussit pavor, sese colligentes, quum Camillo se objecissent, pugnantes ceciderunt. Pauci qui nocte se ejecerant castris, equites die in agris palantes assequuti interemerunt. Hæc victoria illico rumore per civitates delata, juventutem magno numero conglobavit, excivitque Romanos in primis, quos fuga ex acie Alliensi detulerat Vejos lamentantes inter se: Quem ademit urbi Romæ fortuna virum Camillum, decoravitque præclaris factis ejus Ardeam, quum interim illa quæ edidit atque eduxit talem virum, urbs jaceat complorata: nos autem ducis exsortes, & alienis cincti muris, Italiam per ignaviam prodimus? Quin imperatorem nostrum per legatos repetimus ab Ardeatibus, aut ipsi armati ad illum pergimus? Neque enim ultra ille exsul, aut cives nos nulla patria, quam obtinet hostis, sumus. Ita consensu omnium mittunt legatos, qui orent Camillum, ut imperium suscipiat. At ille ante se quam populus, qui Capitolium tenebat, legitime scivisset, negavit se suscepturum. Illos pro patria habere incolumes, jubentibusque prompte obsequuturum, non se ingesturum invitis. Ac Camilli quidem pudorem admirati sunt & probitatem: sed difficultas erat in arcem mittendi: imo ut per urbem in Capitolium plenam hostium evaderet nuncius, haud quaquam fieri videbatur posse. Erat inter juvenes Pontius Cominius, mediocribus quidem natalibus inter cives, gloriæ vero & honoris cupidus. Hic ei discrimini obtulit se ultro: literas autem non accepit ad eos, qui in Capitolio erant, ne capto se cognoscerent ex iis hostes Camilli consilium. Veste vili, & sub ea suberis corticibus sumptis, reliquum itineris luce tuum perfecit. Primis tenebris, quum prope urbem esset, quia ponte ob custodiam hostium non licet flumen transire, veste (neque enim erat multa, vel gravis) capiti circumligata, incubans atque innixus cortici, ad urbem tranavit, atque insomnes ex ignibus & strepitu conjiciens, vitabundus pervenit ad portam Carmentalem,

ρακι, κραυγῇ τε χρώμενος πολλῇ καὶ ταῖς σάλπιγξι πανταχόθεν ἐκταράττων ἀνθρώπους, κακῶς ὑπὸ μέθης, καὶ μόλις ἐκ τῶν ὕπνων ἀναφέροντας πρὸς τὸν θόρυβον. Ὀλίγοι μὲν οὖν ἀνανήψαντες ἐν τῇ ὀξύτῃ, καὶ διασκευασάμενοι, τοὺς περὶ τὸν Κάμιλλον ὑπέστησαν, ὥστ' ἀμυνόμενοι πεσεῖν. [τοὺς δὲ πλείστους] ἔτι κρατουμένους ὕπνῳ καὶ οἴνῳ [καταλαμβάνοντες] ἀνόπλους ἔκτεινον, ὅσοι δὲ νυκτὸς ἀπέδρασαν ἐκ τοῦ χάρακος, οὐ πολλοὶ τούτους [μεθ' ἡμέραν] σποράδας ἐν τῇ χώρᾳ διαφερομένους ἐπελαύνοντες [οἱ ἱππεῖς διέφθειρον. Ἡ δὲ φήμη ταχὺ] διαγγέλλουσα τὴν πρᾶξιν ἐπὶ τὰς πόλεις, ἐξεκαλεῖτο πόλλους τῶν ἐν ἡλικίᾳ συνισαμένους· μάλιστα δὲ [Ῥωμαίων ὅσοι διαφυγόντες ἐκ τῆς] ἐπ' Ἀλίᾳ [μάχης], ἐν Οὐηΐοις ἦσαν, καὶ ὠδύροντο κατὰ σφᾶς αὐτούς· Οἷον ἡγεμόνα τῆς Ῥώμης ὁ δαίμων ἀφελόμενος Ἀρδεάτας ἐκόσμησε τοῖς Καμίλλου κατορθώμασιν, ἡ δὲ γειναμένη καὶ θρέψαμένη τοιοῦτον ἄνδρα πόλις, οἴχεται καὶ ἀπόλωλεν· ἡμεῖς δ' ἀπορίᾳ στρατηγοῦ, ἀλλότρια τείχη περιβαλλόμενοι, καθήμεθα προέμενοι τὴν Ἰταλίαν. φέρε, πέμψαντες Ἀρδεάτας ἀπαιτῶμεν τὸν ἑαυτῶν στρατηγὸν, ἢ λαβόντες τὰ ὅπλα, αὐτοὶ πρὸς ἐκεῖνον βαδίζωμεν. οὐκέτι γάρ ἐστι φυγὰς, οὐδ' ἡμεῖς πολῖται πατρίδος οὐκ οὔσης, ἀλλὰ κρατουμένης ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ταῦτ' ἔδοξε, καὶ πέμψαντες ἐδέοντο τοῦ Καμίλλου [δέχεσθαι τὴν ἀρχήν. ὁ δὲ, οὐκ, ἔφη, πρότερον] ἢ τοὺς [ἐν τῷ Καπιτωλίῳ] πολίτας ἐπιψηφίσασθαι κατὰ τὸν νόμον· ἐκείνους γὰρ ἡγεῖσθαι πατρίδα σωζομένους· καὶ κελεύουσι μὲν ὑπακούειν προθύμως ἀκόντων δὲ, μηδὲν πολυπραγμονήσειν. Τὴν μὲν οὖν εὐλαβείας καὶ καλοκαγαθίας τὸν Κάμιλλον ἐθαύμασαν. [ἦν δ' ἀπορία τοῦ ταῦτα διαγγελοῦντος εἰς τὸ Καπιτώλιον,] μᾶλλον δ' ὅλως ἀδύνατον ἐδόκει τῶν πολεμίων ἐχόντων τὴν πόλιν, ἄγγελον εἰς τὴν ἀκρόπολιν παρελθεῖν. Ἦν [δέ τις] ἐν τοῖς νέοις [Πόντιος Κομίνιος] τῶν μέσων κατὰ γένος πολιτῶν, [δόξης] δὲ καὶ τιμῆς ἐραστής· οὗτος [ὑπέστη τὸν ἆθλον] ἑκουσίως, καὶ γράμματα μὲν οὐκ ἔλαβε πρὸς τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, μὴ ληφθέντος αὐτοῦ, φωράσωσιν οἱ πολέμιοι δι' αὐτῶν τοῦ Καμίλλου τὴν διάνοιαν. Ἐσθῆτα δὲ φαύλην ἔχων, καὶ φελλοὺς ὑπ' αὐτῇ κομίζων, τὴν μὲν ἄλλην ὁδὸν ἡμέρας ἀδεῶς διῆλθεν· ἐγγὺς δὲ τῆς πόλεως γενόμενος ἤδη σκοταῖος, ἐπὶ κατὰ γέφυραν οὐκ ἦν τὸν ποταμὸν περάσαι,

Dio ipse apud Valesium pag. 582. ὅσα his ista intermiscet, ita immoratus.

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

Camillus, cum ei imperium sui deferrent milites, accipere recusavit; quippe qui exsul esset, & contra leges, imperium in cives esset habiturus. Ea cura ac diligentia leges observabat, ut in tanto patriæ discrimine, satisfacere legibus studeret, nec leges violandi exemplum relinquere posteris vellet.

Ὁ Κάμιλλος παρακαλούμενος τὴν ἡγεμονίαν ἐγχειρισθῆναι, οὐχ ὑπήκουσεν, ὅτι φυγάς τε ἦν, καὶ οὐκ ἔμελλε, κατὰ τὰ πάτρια, αὐτὴν λήψεσθαι. Οὕτω γάρ που νόμιμος ἀκριβὴς τε ἀνὴρ ἐγένετο, ὥστε καὶ ἐν τηλικούτῳ τῆς πατρίδος κινδύνῳ, διὰ φροντίδος τὰ καθήκοντα ποιεῖσθαι, καὶ μὴ δικαιοῦν παράδειγμα τοῖς ἔπειτα παρανομίας καταλιπεῖν.

ἐς τὸ Καπιτώλιον· εἷς δέ τις τῶν νέων Κομίνιος Πόντιος, δόξης ἐρῶν, ὑπέστη τὸ ἆθλον, καὶ λαθὼν, διὰ μέσων διέβη τῶν πολεμίων, καὶ τῷ λόφῳ τοῦ Καπιτωλίου προσπελάσας, καὶ χαλεπῶς ἀνερπύσας, μόλις τι ἀναῤῥιχησάμενος, πρὸς τοὺς ἐν τέλει τῶν Ῥωμαίων, παρὰ τῶν φυλαττόντων εἰσήχθη, καὶ τὴν τε νίκην τοῦ Καμίλλου κατήγγειλε, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς στρατιώταις εἰπὼν βεβαιῶσαι τῷ Καμίλλῳ τὴν ἀρχὴν παρεκάλει· οἱ δὲ δικτάτωρα τὸν Κάμιλλον ἐψηφίσαντο, καὶ ὃς τοὺς ἔξω ὄντας Ῥωμαίους περὶ δισμυρίους συναγαγὼν, καὶ ἀπὸ τῶν συμμάχων πολλοὺς παρεσκευάζετο πρὸς ἐπίθεσιν. Οἱ δὲ βάρβαροι μεθ' ἡμέραν διϊόντες, καὶ καταμαθόντες, ὅθεν ὁ Πόντιος προσέβη τῷ Καπιτωλίῳ (τοῦτο δ' ὑπετόπησαν ἔκ τε τῶν ἀνεῤῥωγότων τῆς πέτρας θραυσμάτων, καὶ τῆς πόας, ἣ πολλὴ ἐπ' αὐτῆς ἦν μὲν ἀνεσπασμένης, τῆς δὲ συμπεπιλημένης) ἐκεῖθεν ἀναβῆναι νυκτὸς, καὶ αὐτοὶ ἐβουλεύσαντο, καὶ ἐπεχείρησαν τῷ ἔργῳ, καὶ δυσχερῶς μὲν, ἀνῄεσαν δ' ὅμως, καὶ ἔλαθον ἂν, εἰ μὴ χῆνες ἦσαν περὶ τὸν νεὼν τῆς Ἥρας τρεφόμενοι, οἳ φύσει ὄντες εὐαίσθητοι, καὶ ψοφοδεεῖς, ταχὺ τῶν Γαλατῶν τὴν ἔφοδον ᾔσθοντο, καὶ ταραχώδει κλαγγῇ φερόμενοι πρὸς τοὺς φύλακας, ἐπήγειραν ἅπαντας. Οὕτω δὲ τοῖς ἀνιοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι προσμείξαντες, τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ κατὰ τῆς πέτρας ἀπεώσαντο, καὶ τὸν κίνδυνον ἐκπεφεύγασιν.

Ἐν

lumes erãt in Capitolio, is honos sibi decerneretur. Nemo autẽ erat, qui hæc in Capitoliũ nũciaret: quidã verò adolescens, Pontius Cominius nomine gloriæ cupiditate id discrimẽ in se suscepit, perque medios hostes clã ad collẽ evasit Capitolinũ; & cum ægre, nũc pronus, nũc supinus arrepsisset, ab excubitoribus ad Magistratus adductus, Camilli victoriam ipsis nunciat, militumque exposita voluntate, eos hortatus est, ut decernant Camillo imperium: & sic ille, Dictator iterum dictus est. Is verò, Romanorum, qui ad viginti millia erant foris, & magnis sociorum auxiliis comparatis, ad pugnam se præparavit. Interim barbari collem interdiu circumeuntes animadvertunt, unde in Capitolium ascenderat Pontius; rem suspicati ex abruptis petræ fragminibus, & herba, quæ multa in ea erat, partim evulsa, partim conculcata, illinc & ipsi noctu ascendere statuunt Capitolium. Rem igitur aggressi, ægre quidem, sed ascenderunt tamen; & forte latuissent; ni anseres, qui in Junonis alebantur æde, cum sensus natura excitatos habeant, & ad quemvis strepitum expavescant, Gallorum adventu statim animadverso, cũ turbato nimis strepitu, erga vigiles cæterosq. pavidi profugiẽtes, omnes excitavissẽt. Tũ ergo hoc Deorũ beneficio Romani adjuti, hostiũ, qui ascẽderãt, partim occisis, partim de petra dejectis, hoc periculũ evaserunt.

Ex

τῶν βαρβάρων παραφυλαττόντων, τὴν μὲν ἐσθῆτα τῇ κεφαλῇ περισπειράσας, οὐ πολλὴν οὖσαν, οὐδὲ βαρεῖαν, τοῖς δὲ φελλοῖς ἐφεὶς τὸ σῶμα καὶ συνεπικουφίζων τῷ περαιοῦσθαι, πρὸς τὴν πόλιν ἐξέβη. Καὶ παραλλάττων ἀεὶ τοὺς ἐγρηγορότας, τοῖς φέγγεσι καὶ τῷ θορύβῳ τεκμαιρόμενος, ἐβάδιζε πρὸς τὴν Καρμεντίδα πύλην, ἣ πλείστην εἶχεν ἡσυχίαν, καὶ μάλιστα κατ' αὐτὴν ὄρθιος ὁ τοῦ Καπιτωλίου λόφος ἀνέστηκε, καὶ πέτρα κύκλῳ πολλὴ καὶ τραχεῖα περιπέφυκε· δι' ἧς [ἀνέβη λαθὼν], καὶ προσέμιξε τοῖς φυλάττουσι τὸ διατείχισμα [χαλεπῶς] καὶ [μόλις] κατὰ τὸ λαγαρώτατον. Ἀσπασάμενος δὲ τοὺς ἄνδρας, καὶ φράσας ἑαυτὸν ἐξ ὀνόματος, ἀναληφθεὶς ἐχώρει [πρὸς τοὺς ἐν τέλει τῶν Ῥωμαίων· [ταχὺ δὲ συγκλήτου γενομένης, παρελθὼν, [τὴν τε νίκην ἀπήγγειλε τοῦ Καμίλλου] πρότερον οὐ πυθομένοις, [καὶ τὰ δόξαντα τοῖς στρατιώταις] διηγεῖτο· καὶ [παρεκάλει τῷ Καμίλλῳ βεβαιῶσαι τὴν ἀρχὴν], ὡς μόνῳ πειθομένων ἐκείνῳ τῶν ἔξω πολιτῶν. [Οἱ δ' ἀκούσαντες καὶ βουλευσάμενοι, [τόν] τε [Κάμιλλον] ἀποδεικνύουσι [δικτάτορα], καὶ τὸν Πόντιον αὖθις ἀποπέμπουσι τὴν αὐτὴν ὁδὸν, ὁμοίως ἀγαθῇ τύχῃ χρησάμενον· ἔλαθε γὰρ τοὺς πολεμίους καὶ τὰ παρὰ τῆς βουλῆς ἀπήγγειλε τοῖς ἔξω Ῥωμαίοις. Ἐκείνων δὲ δεξαμένων προθύμως, ἀφικόμενος [ὁ] Κάμιλλος, ἤδη μὲν ἐν ὅπλοις [δισμυρίους] κατέλαβε, [πλείονας] δὲ συνῆγεν [ἀπὸ τῶν συμμάχων, καὶ παρεσκευάζετο πρὸς τὴν ἐπίθεσιν]. Οὕτω μὲν ᾑρέθη δικτάτωρ ὁ Κάμιλλος τὸ δεύτερον, καὶ πορευθεὶς εἰς Οὐηΐους, ἐνέτυχε τοῖς στρατιώταις, καὶ συνῆγε πλείους ἀπὸ τῶν συμμάχων, ὡς ἐπιθησόμενος τοῖς πολεμίοις. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τῶν βαρβάρων τινὲς ἐκείνῃ κατὰ τύχην παρεξιόντες, ᾗ διὰ νυκτὸς [ὁ Πόντιος προσέβη τῷ Καπιτωλίῳ, καταμαθόντες] πολλαχῇ μὲν ἴχνη καὶ ποδῶν καὶ χειρῶν ὡς ἀντελαμβάνετο καὶ περιεδράττετο, πολλαχῇ δὲ

τῶν

ubi silentium erat majus, qua collis Capitolinus maxime abscissus est, frequentique atque aspero undique assurgit saxo. Hac ille clam scandit, & ad stationem tandem in muro excubantem, ubi maxime abrupta rupes erat, ingenti difficultate evadit. Salutatis, qui sit aperit, a quibus ducitur ad magistratus. Senatu e vestigio convocato, Camilli annunciat victoriam adhuc ignaris, & mandata exercitus edit, admonens, ut imperium Camillo, quod uni illi absentes milites dicto fore audientes viderentur, confirmarent. His acceptis, ac re deliberata, dictatorem Camillum dicunt, Pontiumque eadem remittunt. Is pari fortuna & hostes fefellit, & civibus, qui extra urbem erant, retulit Senatus decretum. Camillus magna lætitia receptus ab iis, invenit jam viginti millia armatorum, majorem numerum ipse ex sociis conscripsit, & ad Gallos adoriendos expediebat se. Ita Camillus dictator iterum dictus, Vejos profectus concionem ad milites habuit, ibidemque majoribus copiis ex sociis contractis, statuit aggredi hostem. Romæ barbari, qua Pontius nocte Capitolium superaverat, transeuntes animadverterunt passim pedum vestigia & manuum, ut quodque vel apprehenderat, vel complexus fuerat, passim etiam diruptis innatorum ebritus, & terra procidua, renuntiantque regi. Ille locum ipsum contemplatus in præsentia tacuit. Sub noctem expeditissimo quoque de suis, & montibus maxime assueto, delecto; viam nobis, inquit, quam ignorabamus, ad se hostes ipsi de-

mon-

Ex eo autem animi Gallis sunt imminuti, præsertim quod obsidionis ærumnas septem mensibus tolerassent (a). Itaq; Brenno barbarorum duce, & Sulpitio Romanorum Tribuno de pace secum tractantibus, con-

monstrant non inviam, neque inaccessam esse hominibus. Pudendum autem sit, quum habeas principium, exitum non persequi, & a loco abstinere tanquam inexpugnabili, quum, qua capi possit, ipse suggerat hostis. Nam qui uni proclivis ascensus, illac nec multis est singulatim arduus: imo qui semel aggrediuntur, multum alterni innixi sublevantesque mutuo habent adminiculi. Præmia autem & honores pro cujusque merito habebuntur. Ita rege fato. Galli prompte operam suam polliciti sunt. Noctis conticinio multi simul ceperunt silenti agmine petram scandere. Qui quamquam cum locis præruptis & confragosis colluctabantur, spe tamen molliora tentantibus, & proniora erant. Itaque primi ubi verticem attigerunt, atque se in ordinem disposuerunt, tantum non mutum tenuerunt, stationemque invaserunt sopitam: nam nec homo eos, nec canis sensit. Sacri anseres ad ædem Junonis alebantur alias liberaliter; tunc parce, & angusto suppeditante ipsis commeatu neglecti affligebantur. Est autem illud animal alioquin sua sponte acris auditus, & ad omnem strepitum expavescens. Hos & inedia insomnes & turbidos, minime Gallorum ingressus fefellit, sed cursu & clangore delati ad Romanos, omnes excitaverūt. Et jam barbari quoque ut senserunt se detectos, ingentem sustollentes clamorem, majore vi intulerunt sese. Romani raptis confestim armis, quæ cuique obvia erant ex præsenti copia, objiciunt se hostibus. Primus omnium Manlius, vir Consularis, cum corpore valido, tum animo insigni, duobus simul hostibus occurrens, alterius, qui sustulerat securim, quam *copida* vocant, dexteram ejus ense amputavit; alterum umbone in faciem ictum retro præcipitat de saxo. Inde muro superstans, cum iis quos festinatio ei aggregavit, paucos reliquos, qui ascenderant, quum nihil designassent memorabile, deturbat. Ita depulso periculo, præfectum vigilum prima luce præcipitant de saxo ad ima. Manlio victoriæ præmium honore, quam emolumento amplius decernunt, cui omnes quantum quisque in diem commeatus recipiebat, se libras farris, vel quartarios vini contulere. Inde cæperunt Galli cadere animis, etenim tum annona eos premebat angustior, quod timor arceret eos a frumentando, Camilli: tum morbus in eos vulgabatur ex

(a) U.C.336.

4. Ἐντεῦθεν ἦσαν οἱ Κελτοὶ ἀθυμότεροι, ἐφ' ἑπτὰ μησὶ τῇ πολιορκίᾳ ταλαιπωρούμενοι· διὸ καὶ περὶ συμβάσεων, ὅτε τῶν βαρβάρων βασιλεὺς Βρέννος, καὶ ὁ τῶν Ῥωμαίων χιλίαρχος ὁ Σουλπίκιος διελέχθησαν, καὶ συνέδοξε χιλίας λίτρας

τῶν ἐπιτετευχότων τοῖς κρημνοῖς ἀποτεθλάσθαι, καὶ περιωλισθήσεις τῶν γεωδῶν, φράζουσι τῷ βασιλεῖ. Κἀκεῖνος ἐπελθὼν καὶ θεασάμενος, τότε μὲν ἡσύχαζεν, ἑσπέρας δὲ τοὺς ἐλαφροτάτους τοῖς σώμασι, καὶ πεφυκότας ἀναβατὴν, μάλιστα τῶν Κελτῶν συναγαγών, Τὴν μὲν ὁδὸν, ἔφη, ἡμῖν ἐπ' αὐτοὺς ἀγνοουμένην οἱ πολέμιοι δεικνύουσιν, ὡς οὔτ' ἀπόρευτος, οὔτε ἄβατος ἀνθρώποις ἐστίν, αἰσχύνη δὲ πολλή, τὴν ἀρχὴν ἔχοντας ἐλλιπεῖν πρὸς τὸ τέλος καὶ προέσθαι τὸν τόπον, ὡς ἀνάλωτον, αὐτῶν τῶν πολεμίων, ᾗ ληπτός ἐστι διδασκόντων. Ἡ γὰρ ἑνὶ προσβῆναι ῥᾴδιον, οὐδὲ πολλοῖς καθ' ἕνα δύσκολον, ἀλλὰ καὶ ῥώμη καὶ βοήθεια πολλὴ μετ' ἀλλήλων ἐπιχειροῦσι· δωρεαὶ δὲ καὶ τιμαὶ πρεπούσαι τῆς ἀνδραγαθίας ἑκάστῳ δοθήσονται. Τοιαῦτα τοῦ βασιλέως διαλεχθέντος, ὑπέστησαν οἱ Γαλάται προθύμως, καὶ περὶ μέσας νύκτας ἐπιβάντες ἅμα πολλοὶ τῆς πέτρας ἐχώρουσιν ἄνω μετὰ σιωπῆς συμφυόμενοι τοῖς χωρίοις ἀποτόμοις οὖσι καὶ χαλεποῖς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἢ προσεδοκήθη πειρωμένων αὐτῶν προσιεμένοις καὶ παρείκουσιν. ὥστε τοὺς πρώτους ἁψαμένους τῶν ἄκρων, καὶ διασκευασαμένους ὅσον οὐκ ἤδη τοῦ προτειχίσματος ἅπτεσθαι, καὶ τοῖς φύλαξιν ἐπιχειρεῖν κοιμωμένοις· ᾔσθετο γὰρ οὔτ' ἄνθρωπος, οὔτε κύων. Ἀλλὰ [χῆνες ἦσαν] ἱεροὶ [περὶ τὸν νεὼν τῆς Ἥρας τρεφόμενοι], τὸν ἄλλον χρόνον ἀφθόνως, τότε δὲ τῶν σιτίων ἤδη γλίσχρως, καὶ μόλις αὐτοῖς διαρκούντων, ἀμελούμενοι, κακῶς ἔπραττον. Ἔστι μὲν δὴ καὶ [φύσει] πρὸς αἴσθησιν ὀξὺ [καὶ ψοφοδεὲς] τὸ ζῶον. ἐκεῖνοι δὲ καὶ διὰ λιμὸν ἀγρυπνητικοὶ καὶ θορυβώδεις γεγονότες, [ταχὺ τὴν] εἴσοδον [ᾔσθοντο τῶν Γαλατῶν,] καὶ μετὰ δρόμου καὶ [κλαγγῆς φερόμενοι πρὸς] αὐτούς, [ἀνήγειραν ἅπαντας.] ἤδη καὶ τῶν βαρβάρων διὰ τὸ μὴ λανθάνειν ἀφειδούντων θορύβου, καὶ βιαιότερον ἐπιτιθεμένων. Ἁρπάσαντες οὖν ὑπὸ σπουδῆς, ᾧ τι ἕκαστος ὅπλῳ προσετετύγχανεν, ἐκ τοῦ παρόντος ἐβοήθουν. πάντων δὲ πρῶτος Μάλλιος, ἀνὴρ ὑπατικὸς, τότε σώματι ῥωμαλέος, καὶ φρονήματι ψυχῆς ἐπιφανὴς ἀπαντήσας δυσὶν ἅμα τῶν πολεμίων, τοῦ μὲν ἔφθασε διηρμένου κοπίδα τῷ ξίφει τὴν δεξιὰν ἀποκόψας, τὸν δὲ τῷ θυρεῷ πατάξας εἰς τὸ πρόσωπον, ὦσεν ὀπίσω (κατὰ τῆς πέτρας.) Ἐπιστὰς δὲ τῷ τείχει μετὰ τῶν συνδραμόντων, καὶ γενομένων περὶ αὐτὸν, ἀπέστρεψε τοὺς ἄλλους, οὔτε πολλοὺς ἄνω γενομένους, οὔτε πράξαντάς τι τῆς τόλμης ἄξιον. (Οὕτω δὲ τὸν κίνδυνον) διαφυγόντες, ἅμ' ἡμέρᾳ, τὸν μὲν ἄρχοντα τῶν φυλάκων ἔρριψαν εἰς τοὺς πολεμίους κατὰ τῆς πέτρας. τῷ δὲ Μαλλίῳ τῆς νίκης ἀριστεῖα πρὸς τιμὴν μεγάλην μᾶλλον ἢ χρείαν ψηφισάμενοι. συνεισήνεγκαν ὅσον ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν εἰς τροφὴν, σίτου μὲν ἡμιλίτρον ἐπιχώριον (οὕτω γὰρ καλοῦσιν αὐτό,) οἴνου δὲ κοτύλης Ἑλληνικῆς τέταρτον. (Ἐκ τούτου τὰ τῶν Κελτῶν ἦν ἀθυμότερα) καὶ γὰρ ἐπιτηδείων ἐσπάνιζον, εἰργόμενοι προνομῆς, φόβῳ τοῦ Καμίλλου καὶ νόσος ὑπεκούρησεν αὐτούς, ἐκ νεκρῶν

N O T AE.

Joannes Tzetzes hinc habuit, quæ e Dione se desumpsisse ait, Chiliade 3. cap. 102. *de M. Manlio*, a v. 830. ad sententiam verò potius, quam ad verbum:

Romæ verò expugnata, Marcus Manlius,
(Brenno Gallorum rege in illo tempore,
Gallisque occupaturis Capitolium,
Ad arcem noctu dum adrepunt clanculum)
Clangore ibi facto magno anserum,
Hostes ut vidit surrepentes excitus,
Scuto hos deturbans, hosque ferro jugulans,
Expellit omnes, ac servat Romuleos;
Qui hinc Capitolinum ipsum nominant,
Anseres verò, post honores, faciunt,
Ex ista re, custodes in palatiis.
. . . . . . Plutarchusque & Dio,
Et Dionysius scribunt de his omnibus.

Μάλλιος δὲ Μάρκος ἀνὴρ, τῆς Ῥώμης πορθηθείσης,
Ἐκ Γαλατῶν, κατάρχοντος τῶν τότε τούτων Βρέννου,
Ὡς καὶ τὸ Καπιτώλιον ἔμελλον σχεῖν Γαλάται,
Νυκτὸς πρὸς τὴν ἀκρόπολιν λαθραίως ἀνελθόντες,
Κραυγῆς ἐκεῖσε τῶν χηνῶν μεγάλης γενομένης,
Ἐξεγερθεὶς ἀνέρποντας εἶδε τοὺς πολεμίους·
Καὶ οὓς μὲν παίων (θυρεῷ,) οὓς δὲ (τῷ ξίφει) σφάττων,
(Τοὺς πάντας (ἀπώσατο,) καὶ ῥύεται Ῥωμαίους·
Ὅθεν αὐτὸν κεκλήκασι κλῆσιν Καπιτωλῖνον·
Καὶ χῆνας δὲ τιμήσαντες, ποιοῦσι τοὺς Παπίας
Ἐν παλατίοις φύλακας, ἐκ φυλακῆς τῆς τότε
* . . . . Πλούταρχός τε καὶ Δίων
Καὶ Διονύσιος ὁμοῦ γράφουσι ταῦτα πάντα.

τρας χρυσίου τοῖς Γαλάταις τοὺς Ῥωμαίους καταβαλεῖν, τοὺς δὲ τὸ χρυσίον λαβόντας, αὐτίκα τῆς πόλεως, καὶ τῆς χώρας ἀπαναστῆναι. Κομισθέντος δὲ τοῦ χρυσίου, καὶ τῶν βαρβάρων περὶ τὸν σταθμὸν κακουργούντων λάθρα, ὁ Βρέννος τὸ ξίφος ἅμα, καὶ τὸν ζωστῆρα λύσας, ἐπέθηκε τοῖς σταθμοῖς. Πυθομένου δὲ τοῦ χιλιάρχου, τί τὸ γενόμενον; τί ἄλλο, εἶπεν, ἢ τοῖς νενικημένοις ὀδύνη. Ἐν τούτοις ὁ Κάμιλλος ἄγων τὸν στρατὸν, ταῖς πύλαις ἐπέστησε τῆς πόλεως, καὶ μαθὼν τὰ γινόμενα, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπειγόμενος ἐπορεύετο· καὶ ἐλθὼν, τὸ μὲν χρυσίον ἄρας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ, τοῖς ὑπηρέταις ἔδωκε τὸν ζυγὸν, καὶ τὰ σταθμὰ, τοὺς Κελτοὺς λαβόντας, ἀποχωρεῖν ἐκέλευσεν, εἰπὼν, ὡς σιδήρῳ πάτριόν ἐστι Ῥωμαίοις, καὶ οὐ χρυσῷ τὴν πατρίδα

convenit, ut auri numerarent Romani Gallis mille pondo: Galli verò auro accepto, urbe statim agroque Romano excederent. Allato auro, & iniqua statera, clam fraudem struunt barbari, & Brennus ensem balteumque suo demptum lateri ponderibus quoque imponit: roganteque Tribuno, quid demum id sibi vellet? Quid aliud, inquit Brennus, nisi, quod victis sit væ & dolor. Interea tamen, cum copiis suis ad portas urbis adstat Camillus, rerumque cognito statu, festino cursu in urbem intrat, auroque sublato e lancibus, suisque ministris tradito; cum suis ponderibus Gallos abire jussit. Romani inquiens esse moris, ferro, non auro tueri patriam. Brenno autem conquerenti, inju-

κρῶν πλήθει καὶ χύδην καταβεβλημένων, σκηνοῦντας ἐν ἐρειπίοις τε καὶ βάθος τῆς τέφρας ἀέρα ξηρότητι καὶ δριμύτητι φαῦλον ὑπὸ πνευμάτων καὶ καυμάτων ἀναθυμιῶντος, ἐλυμαίνετο τὰ σώματα διὰ τῆς ἀναπνοῆς· μάλιστα δ' ἡ μεταβολὴ τῆς συντρόφου διαίτης ἐκ τόπων σκιερῶν καὶ θέρους καταφυγὰς ἀλύπους ἐχόντων ἐμβαλόντας εἰς χώραν ταπεινὴν, καὶ κεκραμένην ἀφυῶς πρὸς τὸ μετόπωρον, ἐκίνησεν αὐτοὺς ἥ τε πρὸς τῷ Καπιτωλίῳ καθέδρα καὶ σχολὴ γενομένη χρόνιος [ἕβδομον γὰρ ἐκεῖνον οἰκούρουν μῆνα πολιορκοῦντες,] ὥστε φθορὰν εἶναι πολλὴν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ μηδὲ θάπτεσθαι διὰ πλῆθος ἔτι τοὺς ἀποθνήσκοντας. Οὐ μὴν παρὰ τοῦτο βέλτιον τὰ πράγματα τοῖς πολιορκουμένοις ἦν· ἐπέτεινε γὰρ ὁ λιμὸς, ἥ τε τῶν περὶ Κάμιλλον ἄγνοια παρεῖχε δυσθυμίαν· οὐδεὶς γὰρ ἐφοίτα παρ' αὐτῶν, διὰ τὸ φρουρεῖσθαι τὴν πόλιν ἀκριβῶς ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Ὅθεν οὕτω πράττουσιν ἀμφοτέροις ἐγίνοντο συμβατικοὶ λόγοι διὰ τῶν προφυλακῶν τὸ πρῶτον ἀλλήλοις ἐντυγχανόντων. Εἶτ' ὡς ἔδοξε τοῖς κρατίστοις, συνελθόντος εἰς λόγους Βρέννῳ Σουλπικίου τοῦ χιλιάρχου τῶν Ῥωμαίων, ὡμολογήθη τοὺς μὲν (χιλίας λίτρας καταβαλεῖν χρυσοῦ, τοὺς δὲ λαβόντας ἐκ τῆς πόλεως αὐτίκα, καὶ τῆς χώρας) ἀναχωρεῖν. Ἐπὶ τούτοις γενομένων ὅρκων, (καὶ τοῦ χρυσίου κομισθέντος, τῶν δὲ Κελτῶν (περὶ τὸν σταθμὸν) ἀγνωμονούντων κρύφα τὸ πρῶτον, εἶτα καὶ φανερῶς ἀφελκόντων, καὶ διαστρεφόντων τὴν ῥοπὴν, ἠγανάκτουν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς αὐτούς· ὁ δὲ Βρέννος, οἷον ἐφυβρίζων καὶ καταγελῶν, ἀπολυσάμενος τὴν μάχαιραν, (ἅμα καὶ τὸν ζωστῆρα, προσέθηκε τοῖς σταθμοῖς. Πυνθανομένου δὲ τοῦ) Σουλπικίου (τί) τοῦτο· (τί) γὰρ (ἄλλο, εἶπεν, ἢ τοῖς νενικημένοις ὀδύνη·) καὶ τοῦτο μὲν οὖν ἤδη παροιμιώδης λόγος γέγονε. Τῶν δὲ Ῥωμαίων, οἱ μὲν ἠγανάκτουν καὶ τὸ χρυσίον ᾤοντο δεῖν λαβόντας αὖθις ἀπιέναι, καὶ τὴν πολιορκίαν ὑπομένειν· οἱ δὲ συγχωρεῖν ἐκέλευον ἀδικουμένους μέτρια, καὶ μὴ τῷ πλεῖον διδόναι προσλογίζεσθαι τὸ αἰσχρὸν αὐτό γε τὸ δοῦναι διὰ τὸν καιρὸν, οὐ καλῶς, ἀλλ' ἀναγκαίως ὑπομένοντας. Οὔσης δὲ περὶ τούτων πρός τε τοὺς Κελτοὺς, καὶ πρὸς αὐτοὺς διαφορᾶς (ἄγων τὸν στρατὸν ὁ Κάμιλλος] ἐν (ταῖς πύλαις] ἦν· (καὶ πυθόμενος (τὰ γινόμενα) τοὺς ἄλλους ἐκέλευσεν ἐν τάξει καὶ σχέδην ἐπακολουθεῖν· αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων [ἐπειγόμενος] εὐθὺς (ἐπορεύετο) πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Διαστάντων δὲ πάντων, καὶ δεξαμένων αὐτὸν ὡς αὐτοκράτορα, κόσμῳ καὶ σιωπῇ (τὸν μὲν χρυσὸν ἄρας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ, τοῖς ὑπηρέταις ἔδωκε, τὸν δὲ ζυγὸν καὶ τὰ σταθμὰ τοὺς Κελτοὺς λαβόντας ἀποχωρεῖν ἐκέλευσεν, εἰπὼν, ὡς σιδήρῳ πάτριόν ἐστι Ῥωμαίοις, οὐ χρυσῷ τὴν πατρίδα σώζειν.) Ἀγανακτοῦντος (δὲ τοῦ Βρέννου, καὶ) φάσκοντος ἀδικεῖσθαι λυομένης (τῆς ὁμολογίας, ἀντεῖπε) μὴ νομίμως γεγονέναι (μηδὲ κυρίας εἶναι τὰς συνθήκας· ἤδη) γὰρ [αὐτοῦ δικτάτορος ᾑρημένου,] καὶ μηδενὸς ἄρχοντος ἑτέρου νόμῳ τῶν οὐκ ἐχόντων ἐξουσίαν ὁμολογηθῆναι· νυνὶ δὲ χρῆ-

ex cadaveribus promiscue acervatis, castra habentes inter rudera cinerisque cumuli aera torridum aeremque, quum quid venti motum esset exeitantis vapore corpora inter respirandum affecerunt. Præcipue nativi cœli commutatio, quum ex lucis umbrosis, & æstate amœnorum plenis recessuum, in humilem & gravem sub autumnum se conjecissent: & obsidio Capitolii, otiumque diuturnum (nam mensem jam septimum resides circumsidebant arcem) movit eos, stragesque in castris tanta erat, ut ne sepelirentur quidem præ multitudine funera. Neque erant interim in meliore statu obsessi. Nam cum fames gliscebat, tum quid ageret Camillus quia ignorabant, languescebant animis. Quia enim custodiebant barbari urbem arcte, nemo valebat ad eos penetrare. Itaque in tali rerum utrobique statu, qui in stationibus erant milites intulerunt inter se primo de paciscendo mentionem. Quod ubi principibus placuit, inter Sulpitium Tribunum militum, & Brennum colloquio transacta res est, ut Romanus mille pondo auri daret: illi ut his acceptis, statim urbe & finibus decederent. His jurejurando firmatis, auroque apportato, pondera a Gallis allata iniqua, primum clam, mox aperte detractum lancis momentum, & perversum est. Id Romanis indignescentibus, Gallus addita insolentia & contumelia, gladium discinxit, quem una cum balteo adjecit ponderibus. Tum Sulpitio quærente, quod hoc rei esset: Quid aliud inquit, quam væ victis? quod postea in proverbium abiit. Apud Romanos, alii indignari, censereque recepto abeundum auro esse, sustinendamque obsidionem: alii dissimulandam putare mediocrem injuriam, nec probrum cumulo pretii attribuendum ipsis, qui vel aliquid dare, temporibus postulantibus, non honeste quidem, sed necessario sustinerent. Interea dum Romani cum Gallis & inter se altercantur, venit Camillus cum exercitu ad portas. Qui re intellecta quæ agebatur, jussit reliquos instructos composito gradu subsequi, ipse cum primoribus ad Romanos se actutum citato cōfert gradu. Romanis ei loco decedentibus, recipientibusque ut summum magistratum modeste & cum silentio, aurum ea lance sublatum lictoribus tradit, trutinam & pondera recipere Gallis, & facessere jubet. Addit, ferro patriam, non auro servare Romanis solemne esse. Fremente Brenno, & contra pacta affici se injuria conquerente, negat rite factam esse, neque ratam pactionem. Se namque creato Dictatore, quum penes alium neminem imperium lege sit, cum iis quibus jus non esset, pactos esse. Nunc dicendum esse quid velint, se adesse penes quem arbitrium lege sit petentibus veniam, dan-

δα da

injuriam ſibi fieri, ſi ita pacta frangerentur; pacta irrita eſſe Camillus dixit, quod ea ſine ſuo aſſenſu, qui jam Dictator creatus erat, facta eſſent. Hoc ſermone turbatus Brennus, uſque ad evaginationem quidem enſis proceſſit, Gallos tamen in caſtra duxit; quæ deinde, relicta urbe, ad ſexaginta promovit ſtadia. Quum verò primum diluxit, in ipſum adſtat Camillus, Romanos jam fidentes ducens, initaque pugna, barbaros cum magna cæde profligat, eorumque occupat caſtra. Hoc pacto mirabiliter capta Roma, & majore miraculo liberata, Camillus triumphavit. Urbem attamen prorſus everſam in-

δαι σώζειν. Τοῦ δὲ Βρέννου ἀδικεῖσθαι φάσκοντος, λυομένης τῆς ὁμολογίας, ἀντεῖπεν ὁ Κάμιλλος, Μὴ κυρίας εἶναι τὰς συνθήκας, αὐτοῦ μὴ συμπράξαντος, ἤδη Δικτάτωρος ᾑρημένου. Ταραχθεὶς οὖν ὁ Βρέννος μέχρι ξιφουλκίας προσῆλθεν, ὅμως δὲ ἐς τὸ στρατόπεδον προσήγαγε τοὺς Κελτούς· εἶτα ἐκλιπὼν τὴν πόλιν, καὶ σταδίους ἑξήκοντα προσελθὼν ἐστρατοπέδευσεν· ἅμα δ' ἡμέρᾳ, παρῆν ὁ Κάμιλλος ἐπ' αὐτὸν, τεθαρρηκότας ἤδη ἐπαγόμενος τοὺς Ῥωμαίους, καὶ τρέπεται τοὺς βαρβάρους φόνῳ πολλῷ, καὶ λαμβάνει σφῶν τὸ στρατόπεδον· Οὕτως ἡ Ῥώμη παραλόγως ἥλω, καὶ ἐσώθη παραλογώτερον· ὁ δὲ Κάμιλλος ἐθριάμβευσε. Τῆς οὖν πόλεως διεφθαρ-

di, & ſupplicium ſumendi, niſi pœniteat, ab autoribus. His Brennus turbatus cepit tumultuari. Et jam manus utrinque gladiis admovebant, atque impellebant ſe invicem confuſi, utpote qui inter ædificia & viarum anguſtias verſarentur, in locisque ubi inſtrui non poſſet acies. Cæterum Brennus confeſtim ad ſe reverſus, paucis deſideratis, in caſtra Gallos reduxit. Nocte excitatis omnibus exceſſit urbe, progreſſuſque ad octavum lapidem via Gabina caſtra metatus eſt. Simul atque diluxit, inſtitit ei Camillus fulgentibus armis, cum exercitu tunc animi pleno, commiſſaque ad multum diei acri pugna, Gallos ingenti cæde fudit, fugavitque, cepit & caſtra eorum. Multos ex iis qui effuſi in fugam erant, e veſtigio Romani adepti, interfecerunt: maximam partem illi, qui in vicis circa, & oppidis habitabant invaſerunt diſſipatam, trucidaveruntque. Ita Roma magno miraculo capta, majore eſt recuperata, quam ſeptem totos menſes in hoſtium poteſtate fuiſſet. Occupaverant eam Galli paucis diebus poſt idus Quintiles, exacti fuerunt idibus Februarii. Camillus triumphavit, ut meritus erat, qui amiſſam ſervavit patriam: civitatemque ipſam in ſe reduxit: nam qui profugerant cum liberis & conjugibus, cum triumphante redierunt urbem invecto. Obſeſſi in Capitolio, qui pene extincti fame fuerant, occurrerunt aliis cum lacrymis, ſe mutuo præ inſperato præſenti gaudio complectentes; Sacerdoteſque Deorum immortalium, & æditui, quæ in fuga ſacra aut ipſi defoderant, aut clam ſecum aſportaverant, ſalva reportantes, lætum præbuerunt ſpectaculum civibus: qui eos, ut ſi ipſi cum illis Romam Dii remearent, cum gratulatione receperunt. Camillus ſacris operatus, luſtravit urbem præeuntibus Pontificibus, inde ædes ſacras reſtituit priores. Novum etiã templum exſtruxit Aio Loquutio(*), quo loco nuntium cœlitus barbarorum adventus vocem audierat M. Ceditius. Incumbente Camillo, annitentibuſque ſacerdotibus, ſacra loca magno labore inventa. Ut viſum eſt urbem inſtaurare, quæ proruta tota erat, deſperatio plebem inceptus inceſſit cunctatioque, omnium rerum egenam. Quippe allevationem potius & refocillationem deſiderabant, quam ut fatigarent & affligerent ſe, neque argento, neque corporibus valentes. Ita ſenſim Vejos reſpicientes, urbem omnibus inſtructam rebus & ſtantem, materiam præbuerunt hominibus ambitioſis populum concitandi, & ſermonibus adverſus Camillum ſeditioſis. Illum enim ambitione adductum, &

χρῆναι λέγειν ὅ τι βούλονται· νόμῳ γὰρ ὑπὲρ κύριον γεγονὸς συγγνώμην τε δεομένοις δοῦναι, καὶ δίκην εἰ μὴ μετανοήσουσιν, ἐπιθεῖναι τοῖς αἰτίοις. [Πρὸς] ταῦτα [θορυβηθεὶς ὁ Βρέννος]. ἥψατο μὲν ἀψιμαχίας, καὶ [παρῆλθεν ἄχρι ξιφουλκίας] ἑκάτεροι καὶ διωθισμῷ ἀναμεμιγμένοι πρὸς ἀλλήλους, ὥσπερ εἰκὸς, ἐν οἰκίαις καὶ στενωποῖς ἀναστρεφόμενοι, καὶ χωρίοις δέξασθαι παράταξιν οὐ δυναμένοις. Ταχὺ δὲ συμφρονήσας ὁ Βρέννος [ἀπήγαγε τοὺς Κελτοὺς εἰς τὸ στρατόπεδον], οὐ πολλῶν πεσόντων. καὶ νυκτὸς ἀναστήσας ἅπαντας, ἐξέλιπε [τὴν πόλιν, καὶ προελθὼν ἑξήκοντα σταδίους κατεστρατοπέδευσε] παρὰ τὴν Γαβινίαν ὁδόν. [ἅμα δ' ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Κάμιλλος ἐπ' αὐτὸν,] ὡπλισμένος λαμπρῶς, καὶ [τεθαρρηκότας] ἔχων ἤδη [τοὺς Ῥωμαίους], καὶ γενομένης ἰσχυρᾶς μάχης ἐπὶ πολὺν χρόνον, αὐτούς τε [τρέπεται πολλῷ φόνῳ, καὶ λαμβάνει τὸ στρατόπεδον.] Τῶν δὲ φυγόντων, οἱ μὲν εὐθὺς ἀνῃρέθησαν καταδιωχθέντες, τοὺς δὲ πλείστους διασπαρέντας ἐπελθόντες ἐκ τῶν πέριξ κωμῶν καὶ πόλεων ἔκτεινον. [Οὕτως μὲν ἡ Ῥώμη παραλόγως ἥλω, καὶ παραλογώτερον ἐσώθη] μῆνας ἑπτὰ τοὺς πάντας ὑπὸ τοῖς βαρβάροις γενομένη. Παρέλαβον γὰρ αὐτὴν, ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον τῶν Κυιντιλίων εἰδῶν, περὶ τὰς Φεβρουαρίας εἰδοὺς ἐξέπεσον. (Ὁ δὲ Κάμιλλος ἐθριάμβευσε) μὲν, ὡς εἰκὸς ἦν τὸν ἀπολωλυίας σωτῆρα πατρίδος γενόμενον, καὶ καταγαγόντα τὴν πόλιν αὐτὴν εἰς ἑαυτήν· οἵ τε γὰρ ἔξωθεν ἅμα παισὶ καὶ γυναιξὶν ἀπελαύνοντες κατήεσαν, οἵ τε πολιορκηθέντες ἐν τῷ Καπιτωλίῳ μικροῦ δεήσαντες ἀπολέσθαι διὰ λιμὸν, ἀπήντων περιβάλλοντες ἀλλήλους, καὶ δακρύοντες ἀπιστίᾳ τῆς παρούσης ἡδονῆς· Ἱερεῖς τε καὶ ζάκοροι θεῶν, ἃ φεύγοντες αὐτόθι τῶν ἀξιβόλων ἔκρυψαν, ἢ σὺν αὐτοῖς ἐξεκόμισαν, ἀνασωζόμενα κομίζοντες, ἐπεδείκνυντο, ποθουμένας ὄψεις τοῖς πολίταις δεχομένοις μετὰ χαρᾶς, ὥσπερ αὐτῶν τῶν θεῶν αὖθις εἰς τὴν Ῥώμην συγκατερχομένων. Θύσας δὲ τοῖς θεοῖς, καὶ καθήρας τὴν πόλιν, ἐξηγουμένων τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, τὰ μὲν ὄντα τῶν ἱερῶν κατέστησεν· αὐτὸς δὲ ἱδρύσατο νεὼν Φήμης καὶ Κληδόνος, ἀνευρὼν ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἐν ᾧ νύκτωρ ἡ καταγγέλλουσα τὴν τῶν βαρβάρων στρατιὰν ἐκ θεοῦ τῷ Κεδικίῳ Μάρκῳ φωνὴ προσέπεσε. Χαλεπῶς μὲν οὖν, καὶ μόλις αἱ τῶν ἱερῶν ἀνεκαλύπτοντο χῶραι φιλοτιμίᾳ τοῦ Καμίλλου, καὶ πόνῳ πολλῷ τῶν ἱεροφαντῶν, ὡς δὲ καὶ (τὴν τ' ὅλην ἀνοικοδομεῖν] ἔδει (παντάπασι διεφθαρμένην), ἀθυμία πρὸς τὸ ἔργον ἐνέπιπτε τοῖς πολλοῖς, καὶ μέλλησις ἦν ἐστερημένοις ἁπάντων, καὶ τινος ἐν τῷ παρόντι ῥᾳστώνης καὶ ἀναπαύσεως ἐκ κακῶν δεομένοις μᾶλλον, ἢ κάμνειν καὶ ἀποτρύχειν ἑαυτούς, (οὔτε χρήμασιν, οὔτε σώμασιν ἐρρωμένους.) Οὕτω δὲ ἠσυχῇ πρὸς τοὺς Οὐηίους αὖθις ἀποστρεφόμενοι πόλιν ἅπασι κατεσκευασμένην καὶ διαμένουσαν ἀρχὰς δημα-

NOTAE.

(*) Varro incerto libro, apud A. Gallium Noctium lib. 16. cap. 17. *Ajus Deus appellatus, araque ei ſtatuta eſt (que eſt in infima via nova,) quod in eo loco divinitus vox edita erat.*

διεφθαρμένης παντάπασι, τὸ πλῆθος ἀνοικοδομεῖν αὐτὴν οὐκ ἠβούλετο, οὔτε χρήμασιν, οὔτε σώμασιν ἐῤῥωμένοι· καὶ μικροῦ ἐξέλιπον ἂν αὐτήν· οὐδὲ γὰρ ἐπείθοντο, οὔτε τοῖς ἐν τέλει, οὔτε τῇ γερουσίᾳ παρακαλοῦσι, καὶ συμβουλεύουσι μὴ ἐκλιπεῖν τὸ ἄστυ, ὃ ἐκ τῶν πολεμίων ἤδη ἐσέσωστο· εἰ μὴ ἐν τῇ ἀγορᾷ, πάντων περὶ τούτου βουλευομένων, ἑκατόνταρχος φρουρὰν ἄγων τινὰ, καὶ παρ' αὐτὴν, τὴν ἐκκλησίαν διιὼν τυχαίως, Ἐνταῦθα στῆτε, πρὸς

τοὺς

instaurare detrectat populus, inopiam pecuniæ causatus, corporumque imbecillitatem: forteque ipsam deseruisset, ac neque Senatui, neque aliis Magistratibus (qui eos ab deserendæ urbis consilio, servatæ ex hoste jam profligato, revocabant) paruisset, ni casus rem avertisset. Cum enim in Foro ea de re omnes deliberarent, quidam Centurio agmen ducens, dum forte transit cum eo Forum, in Comitio exclamavit: Hic state,

te,

δημαγωγῶν ἐνέδοσαν τοῖς πρὸς χάριν εἰθισμένοις ὁμιλεῖν· καὶ λόγων ἠκροῶντο στασιαστικῶν πρὸς τὸν Κάμιλλον, ὡς ἐκείνου φιλοτιμίας ἕνεκα καὶ δόξης ἰδίας, ἀποστεροῦντος αὐτοὺς πόλεως ἑτοίμης, καὶ βιαζομένου σκηνοῦν ἐρείπια, καὶ πυρκαϊὰν τοσαύτην ἐγείρειν, ὅπως μὴ μόνον ἡγεμὼν Ῥώμης καὶ στρατηγὸς, ἀλλὰ καὶ κτίστης λέγηται, παρώσας Ῥωμύλον. Ἐκ τούτου φοβηθεῖσα τὸν θόρυβον ἡ βουλὴ, τὸν μὲν Κάμιλλον οὐκ εἴασε βουλόμενον ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ, καίπερ ἓξ μῆνας οὐδαμῶς ὑπερβάλλοντος ἑτέρου δικτάτορος· αὐτὴ δὲ παρεμυθεῖτο καὶ κατεπράϋνε πείθουσα καὶ δεξιουμένη τὸν δῆμον· ἐπιδεικνυμένη μὲν ἠρῷα καὶ τάφους πατέρων, ὑπομιμνήσκουσα, ἢ χωρίων ἱερῶν, καὶ τόπων ἁγίων, οὓς Ῥωμύλος, ἢ Νουμᾶς, ἢ τις ἄλλος αὐτοῖς τῶν βασιλέων ἐπιθειάσας παρέδωκεν. ἐν πρώτοις δὲ τῶν θείων, τήν τε νεοσφαγῆ κεφαλὴν προὔφερον, ἐν τῷ θεμελιώσει τῷ τοῦ Καπιτωλίου φανεῖσαν, ὡς τῷ τόπῳ πεπρωμένον ἐκείνῳ τῆς Ἰταλίας κεφαλῇ γενέσθαι. καὶ τὸ τῆς Ἑστίας πῦρ, ὃ μετὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν παρθένων ἀναπτόμενον αὖθις ἀφανίζειν καὶ σβεννύναι τοὺς προλιπόντας τὴν πόλιν, ὄνειδος αὐτοῖς ἐσόμενον, ἄν τε ὑπ' ἄλλων οἰκουμένην ὁρῶσιν ἐπηλύδων καὶ ξένων, ἄν τ' ἔρημον εἶναι καὶ μηλόβοτον. Τοιαῦτα καὶ πρὸς ἕκαστον ἰδίᾳ καὶ κοινῇ πολλάκις ἐν τῷ δήμῳ σχετλιάζοντες, ἐπέκλων, πάλιν ὑπὸ τῶν πολλῶν, τὴν παροῦσαν ὀλοφυρομένων ἀμηχανίαν, καὶ δεομένων μὴ σφᾶς, ὥσπερ ἐκ ναυαγίου γυμνοὺς καὶ ἀπόρους συνθέοντας, προσβιάζεσθαι τὰ λείψανα τῆς διεφθαρμένης συμπηγνύναι πόλεως, ἑτέρας ἑτοίμης παρούσης. Ἔδοξεν οὖν βουλὴν προθεῖναι τῷ Καμίλλῳ. καὶ πολλὰ μὲν αὐτὸς διεξῆλθε παρακαλῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὁ βουλόμενος· τέλος δὲ τὸν πρῶτον εἰωθότα λέγειν γνώμην, Λεύκιον Λουκρήτιον, ἀναστήσας, ἐκέλευσεν ἀποφαίνεσθαι πρῶτον, εἶτα τοὺς ἄλλους ἐφεξῆς. Γενομένης δὲ σιωπῆς, καὶ τοῦ Λουκρητίου μέλλοντος ἐνάρχεσθαι, κατὰ τύχην ἔξωθεν [ἑκατοντάρχης ἄγων] τάγμα φυλακῆς ἡμερινῆς παρεπορεύετο, καὶ τὸν φέροντα πρῶτον τὸ σημεῖον, μεγάλῃ φωνῇ προσαγορεύσας, ἐκέλευσεν αὐτοῦ μένειν, καὶ τὸ σημεῖον τίθεσθαι· κάλλιστα [γὰρ ἐνταῦθα] καθεδεῖσθαι, καὶ [μένειν]. Ἅμα δὲ τῷ καιρῷ, καὶ τῇ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐννοίᾳ, καὶ ἀδηλότητι τῆς φωνῆς γενομένης, ὅ τε Λουκρήτιος ἔφη προσκυνήσας τῷ θεῷ προστίθεσθαι τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος ἐπηκολούθησε· θαυμαστὴ δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἔσχε μεταβολὴ τῆς ὁρμῆς, ἀλλήλους παρακαλούντων, καὶ τρεπομένων πρὸς τὸ ἔργον, οὐκ ἐκ διανομῆς τινὸς, ἢ τάξεως, ἀλλ' ὡς ἕκαστος ἑτοιμότητος, ἢ βουλήσεως εἶχε, τῶν χωρίων καταλαμβανομένων. Διὸ καὶ τεταραγμένην τοῖς στενωποῖς καὶ συμπεφυρμένην ταῖς οἰκήσεσιν ἀνήγαγον τὴν πόλιν ὑπὸ σπουδῆς καὶ τάχους· [ἐντὸς] γὰρ [ἐνιαυτοῦ] λέγεται, [καὶ τοῖς τείχεσι] καινὴ, [καὶ ταῖς ἰδιωτικαῖς οἰκοδομίαις] ἀνεστάναι πόλιν. Οἱ δὲ τοὺς ἱεροὺς τόπους ἀναλαβεῖν καὶ ὁρίσαι ταχθέντες ὑπὸ τοῦ Καμίλλου συγκεχυμένων πάντων, ὡς ἧκον ἐπὶ τὴν καλιάδα τοῦ Ἄρεως, περιοδεύοντες τὸ Παλάτιον, αὐτὴν μὲν ὡς τὰ ἄλλα διεφθαρμένην καὶ κατεσκευασμένην εὗρον ὑπὸ τῶν βαρβάρων. σκευωρούμενοι δὲ καὶ καθαίροντες τὸ χωρίον, ἐπιτυγχάνουσι τῷ μαντικῷ ξύλῳ τοῦ Ῥωμύλου κατὰ τέφρας πολλῆς καταδεδυκότι· τοῦτο δ' ἐστὶ μὲν ἐπικαμπὲς ἐκ θατέρου πέρατος, καλεῖται δὲ λίτυον· χρῶνται δὲ αὐτῷ πρὸς τὰς τῶν πλινθίων ὑπογραφὰς, ὅταν ἐπ' ὄρνισι διαμαντευόμενοι καθίζωνται, ᾧ καὶ ἐκεῖνος ἐχρῆτο μαντικώτατος ἄν· ἐπεὶ δ' ἐξ

ἀνθρώ-

& privata gloria, urbem ipsis invidere paratam, compellere verò ad ruinas colendas, & ad excitandam, quæ prostrata flamma erat, urbem: quo non solum dux Romanus & imperator, verum etiam amoto Romulo, conditor appelletur. Hinc seditionem Senatus metuens (licet nullius unquam excesserat sex mensium spatium dictatura) ut abdicaret se ipsa annum dictatura Camillus, quum vellet, non permisit. Ipse etiam Senatus hortando & prensando populum leniebat mulcebatque, nunc monumenta & sepulchra majorum ostendens, nunc subjiciens fana, & loca sacra, quæ Romulus, Numa, aliive Reges sacraverant, atque ipsis reliquerant. Inter prima sacra recens caput proposuit, quod in moliendo Capitolii fundamento inventum locum illum portendit caput Italiæ fore. Ad hæc si Vestæ ignes a virginibus post bellum accensos obruerent iterum, atque extinguerent relicta urbe, cessurum ipsis ignominiæ: sive ab aliis habitatam Romam advenis, vel alienigenis, sive desolatam aspicient, ac desertam. Hæc apud cives privatim & publice sæpe quiritantes, rursus a plebe commovebantur, præsentem lamentante inopiam, precanteque ne se tanquam ex naufragio nudos & omnium rerum indigos in unum cogerent, ut urbis reliquias eversæ, quum parata esset præ manibus altera, compingerent. Visum igitur Camillo est sententias Senatus perquirere. Quum autem multis ipse disseruisset pro patria, multis etiam alii, quibuscumque esset visum: postremo L. Lucretium, qui princeps dicere solebat primo loco sententiam, deinde reliquos ordine rogavit. Silentio facto, quum jam dicturus sententiam Lucretius esset, forte Centurio cohortem stationis diurnæ reducens illac, locum consilii transibat. Is ad primipilum exclamavit, ut ibi maneret, signumque statueret; optime enim, inquit, hic manebimus. Huic voci tam opportunè auditæ, eique omini ac ænigmati Lucretius adoratis Diis est assensus, omnesque alii pedibus in eam sententiam decesserunt. Mirifica etiam in plebe consequuta voluntatis mutatio est, excitantibus se mutuo, & incumbentibus ad ædificandum. Promiscue cæperunt, & sine discrimine, prout paratus quisque fuit, aut qua cuique libuit, in vacuo ædificare. Unde festinatio, & acceleratio curam exemit vicos dirigendi in ædificanda urbe, distinguendique ædificia. Nam intra annum asseverant novam tum mœnibus, tum privatis tectis stetisse urbem. Pontifices, qui a Camillo loca sacra requirere & terminare erant jussi, omnibus missis, ut ad Martis curiam palatium lustrantes pervenerunt, offendunt eam, sicut reliquas, prostratam a barbaris atque exustam. In moliendo & purgando loco, reperiunt sub magno cumulo cineris Romuli baculum, quo uti ad auspicia solitus erat. Is ab altera extremitate inflexus est, Lituum vocant. Hujus in cœli regionibus describendis usus est auspicantibus, ad quod ille augurandi peritissimus illum habuerat. Romulo deinde ex conspectu hominum ablato, hunc baculum sacerdotes a contactu hominum servaverunt, ut rem sacram. Eo tunc, amissis cæteris, inte-

gro

te, hic vobis manendum est. Arbitrati namque divinitus ea prolata verba, migrationis consilium abjecerunt; & alacriter ad Romæ instaurationem conversi, tum mœnia, tum privatas ædes anni spatio refecerunt.

(*a*) Ea verò occupatione nondū defūctos, Romanos variarum gentium bella infestarunt, Æqui nempe, Volsci, & Latini: Tyrrheni quoque sociam populi Romani Sutrium urbem obsident. Camillus igitur tertium,

τοὺς αὐτῷ ἑπομένους ἐβόησεν· ἐνταῦθα γὰρ δεῖ ὑμᾶς μένειν. Θείᾳ γὰρ προνοίᾳ ἐνόμισαν ταῦτ' εἰρῆσθαι, καὶ τοῦ μετανασεῦσαι ἀπέχοντο. Πρὸς δὲ τὸν ἀνακαινισμὸν τῆς Ρώμης σὺν προθυμίᾳ ἐτράποντο, καὶ τά τε τείχη, καὶ τὰς ἰδιωτικὰς οἰκίας ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἀνεκαίνισαν.

5. Οὔπω δὲ τῆς περὶ ταῦτα παυθεῖσιν ἀσχολίας, πόλεμοι προσέπεσον (*a*) διαφόρων ἐθνῶν, Αἰκουῶν τε καὶ Οὐολούσκων, καὶ Λατίνων· Τυρσηνοὶ δὲ Σούτριον ἐπολιόρκουν, συμμαχίδα Ρωμαίων πόλιν· ἀποδείκνυται οὖν τὸ τρίτον Δικτάτωρ

gro invento, læti spem conceperunt Romam hoc omine æternam significari fore. Haud dum his defunctos ærumnis repente occupat bellum. Æqui simulque Volsci & Latini fines Romanos populabantur. Thusci Sutrium obsidebant, socium populi Romani oppidum. Quum autem Tribuni militum, qui exercitui præerant, ad Martium montem, ubi castra habebant, obsiderentur a Latinis, significassentque Romam quanto in periculo castra, ne expugnarentur a Latinis versarentur, Camillus tertium Dictator dicitur. Fama de hoc bello est duplex: fabulas ego non recensebo; * sed quam plerique scriptores historiam magis probant, narrantque hoc modo. Dictator tertium Camillus dictus nuntiato legiones cum Tribunis militum a Latinis & Volscis obsideri, delectum babere non juniorum solum, sed majorum natu quoque coactus est, ac longo flexu Martium montem exercitu circumducto, castra a tergo hostium clam est metatus. Multis inde accensis ignibus significavit adventum suum. Ea re confirmati qui obsidebantur, invadere hostem & manus conferere adoriuntur. Latini & Volsci recipiunt se intra vallum, cum multa materia sepiunt, castraque undique muniunt, ancipiti ab hostibus trepidatione, certi alteras copias ab domo expectare, simulque auxilia respicientes Hetruscorum. Hoc Camillus animadverso veritus ne quod ipse fecerat, qui hostes cinxerat, in se verteret, præripere maturat occasionem. Ea sepes, qua se munierant, lignea, & vis magna venti deferebatur a montibus simul atque dilucesceret. Igitur multo igne parato, copias summo mane eductas distribuit, ut alii in hostem missilia jacularentur, & magnum clamorem ex altera parte tollerent: alios, qui flammam injecturi erant, qua potissimum in vallum hostium solebat ventus, ducens, horam opperiebatur. Ubi jam commissa pugna, sol exortus est, & increbuit ventus, signo aggrediendi dato, grandineam vim telorum ignitorum ingessit vallo. Flamma ut materiam contextam, & vallum illico amplexa lignum, in proxima se undique dissipavit, Latini, qui nihil haberent ad manum, quo arcerent restinguerentque incendium, quum tota castra jam depasceretur ignis, angusto conglobati loco, in armatos & instructos pro vallo hostes compulsi sunt effundere se. Pauci horum evasere. Qui in castris restiterunt, flamma omnes absumpti, dum igni restincto, prædam Romani diripuerunt. His actis Camillus, ad prædam captivosque servandos præfecto castris Lucio filio, profectus est ad fines hostium depopulandos, captoque Æquorum oppido, & Volscis ad deditionem redactis, confestim Sutrium movit, magnisque itineribus, ut in periculo constitutis, & obsessis ab Hetrusco subveniret (nondum enim clades ad eum perlata Suttinorum fuerat) contendit.

(*) U.C. 366.

At

ἀνθρώπων ἠφανίσθη, παραλαβόντες οἱ ἱερεῖς τὸ ξύλον, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἱερῶν, ἄψαυστον ἐφύλαττον. Τοῦτο δὴ τότε, τῶν ἄλλων ἀπολωλότων ἀνευρόντες διαπεφευγὸς τὴν φθορὰν, ἡδίους ἐγίνοντο ταῖς ἐλπίσιν ὑπὲρ τῆς Ρώμης ὡς ἀΐδιον αὐτῇ τὴν σωτηρίαν τοῦ σημείου βεβαιοῦντος. [Οὔπω δὲ τῆς περὶ ταῦτα] πεπαυμένοις [ἀσχολίας] αὐτοῖς, ἐπιπίπτει [πόλεμος Αἰκανῶν] μὲν ἅμα [καὶ Οὐολούσκων, καὶ Λατίνων] εἰς τὴν χώραν ἐμβαλόντων· [Τυρρηνῶν δὲ πολιορκούμενων Σούτριον συμμαχίδα Ρωμαίων πόλιν.] Ἐπεὶ δ' οἱ τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντες χιλίαρχοι στρατοπεδευσάμενοι περὶ τὸ Μάρκιον ὄρος ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐπολιορκοῦντο, καὶ κινδυνεύοντες ἀποβαλεῖν τὸ στρατόπεδον, εἰς Ρώμην ἔπεμψαν, [ἀποδείκνυται τὸ τρίτον Κάμιλλος δικτάτωρ.] Περὶ τούτου τοῦ πολέμου διττοὶ λόγοι λέγονται, ὧν ου μὲν δίειμι τὰ μυθώδη, * ἀλλ' ἕτερον, ὃ οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων δοκιμάζοντες, οὕτω λέγουσιν. Ἀποδειχθεὶς δικτάτωρ τὸ τρίτον ὁ Κάμιλλος, καὶ πυθόμενος μετὰ τῶν χιλιάρχων στράτευμα πολιορκούμενον ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ τῶν Οὐολούσκων, ἠναγκάσθη καὶ τοὺς ἐν ὥρᾳ τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἤδη πρεσβεβηκότας καθοπλίσαι. περιελθὼν δὲ μακρὰν περίοδον περὶ τὸ Μάρκιον ὄρος, καὶ λαθὼν τοὺς πολεμίους, ἵδρυσε τὴν στρατιὰν κατόπιν αὐτῶν· καὶ πυρὰ πολλὰ καύσας διεσήμηνε τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν. Οἱ μὲν οὖν πολιορκούμενοι θαῤῥήσαντες, ἐπιέναι διενοοῦντο, καὶ μάχην συνάπτειν· οἱ δὲ Λατῖνοι καὶ Οὐολοῦσκοι συνειλάσαντες εἴσω τοῦ χάρακος ἑαυτοὺς, ἀπεσταύρουν ξύλοις πολλοῖς, καὶ διεφράγνυντο πανταχόθεν τὸ στρατόπεδον, ἀμφίβολοι γεγονότες ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ περιμένειν ἐγνωκότες ἑτέραν οἴκοθεν δύναμιν, ἅμα δὲ καὶ Τυῤῥηνῶν προσδεχόμενοι βοήθειαν. Τοῦτο δ' αἰσθόμενος ὁ Κάμιλλος, καὶ δεδοικὼς παθεῖν ὅπερ ἐποίησεν, αὐτὸς τοὺς πολεμίους κυκλωσάμενος, ἔσπευδε προλαβεῖν τὸν καιρόν. ὄντος δὲ τοῦ περιφράγματος ξυλίνου, καὶ πνεύματος μεγάλου κατιόντος ἀπὸ τῶν ὀρέων ἅμα φάει πυρὰ πολλὰ παρασκευασάμενος, καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν, τοὺς μὲν ἄλλους ἐκέλευσε χρῆσθαι βέλεσι, καὶ καθ' ἕτερον μέρος κραυγῇ. αὐτὸς δὲ τοὺς τὸ πῦρ ἀφήσειν μέλλοντας ἔχων, ὅθεν εἰώθει μάλιστα προσπίπτειν ὁ ἄνεμος τῷ χάρακι τῶν πολεμίων, ἀνέμενε τὴν ὥραν. Ἐπεὶ δὲ συνεστώσης τῆς μάχης ὅ τε ἥλιος ἀνῄει, καὶ τὸ πνεῦμα λαμπρὸν ἐξέπιπτε, σημήνας ἐπιδρομὴν, κατέσπειρε τοῦ χάρακος ἄφθονα τῶν πυροβόλων. ταχὺ δὲ τῆς φλογὸς ἐν ὕλῃ πυκνῇ, καὶ σταυρώμασι ξυλίνοις ἀνατραφείσης, καὶ κύκλῳ περινεμομένης, οὐδὲν ἄκος οὐδὲ σβεστήριον ἔχοντες οἱ Λατῖνοι παρεσκευασμένον, ὡς πλῆρες ἦν ἤδη τὸ στρατόπεδον πυρὸς ἐπ' ὀλίγον συνειλλόμενοι τόπον, ἐξέπιπτον ὑπ' ἀνάγκης πρὸς ὡπλισμένους καὶ παρατεταγμένους πρὸ τοῦ χάρακος τοὺς πολεμίους. Καὶ τούτων μὲν ὀλίγοι διέφυγον, τοὺς δὲ καταληφθέντας ἐν τῷ στρατοπέδῳ πάντας διέφθειρε τὸ πῦρ, μέχρις οὗ κατασβέσαντες οἱ Ρωμαῖοι τὰ χρήματα διήρπασαν. Γεγονότων δὲ τούτων, ἀπολιπὼν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τὸν υἱὸν Λούκιον φύλακα τῶν ἡλωκότων ἀνθρώπων καὶ χρημάτων, αὐτὸς εἰς τὴν τῶν πολεμίων ἐνέβαλε· καὶ τὴν Αἰκανῶν πόλιν ἑλὼν, καὶ προσαγαγόμενος τοὺς Οὐολούσκους, εὐθὺς [ἦγε τὴν στρατιὰν] πρὸς [τὸ Σούτριον] οὔπω τὰ συμβεβηκότα τοῖς Σουτρίνοις πεπυσμένος, ἀλλ' ὡς ἔτι κινδυνεύουσι καὶ πολιορκουμένοις ὑπὸ τῶν Τυῤῥηνῶν βοηθῆσαι σπεύδων.

τωρ ὁ Κάμιλλος, καὶ στρατεύσας ἐπ' αὐτοὺς, κατετροπώσατο τοὺς λοιποὺς, ἐπὶ δὲ τὸ Σούτριον ἦγε τὴν στρατείαν. Οἱ δὲ Σουτρῖνοι (ἔτυχον γὰρ τὴν πόλιν τοῖς πολεμίοις ἐκδεδωκότες, καὶ ταύτης ἀποχωρήσαντες) καθ' ὁδὸν ἔτι ὄντι τῷ Καμίλλῳ, μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων ὑπήντων· οὓς ἰδὼν ὁ Κάμιλλος, καὶ τὰ συμβεβηκότα πυθόμενος, αὐτίκα πρὸς τὸ Σούτριον, ὡς εἶχεν, ἐπείγετο, καὶ ἀπροσδοκήτως αὐτῷ προσβαλὼν ἀφύλακτόν τε εὑρὼν ἀπαθὲς κακῶν, αὐθημερὸν τοῖς πολίταις αὐτὸ ἀνεσώσατο· ἐθριάμβευσε οὖν ἐπὶ τούτοις ἄγων τὰ ἐπὶ μέγα δόξης ἤρετο. Μάρ-

tium Dictator dictus, signa in illos duxit, cæterisque in fugam versis, contra Sutrium egit copias. Quia verò Sutrini, sua hostibus urbe dedita, cum uxoribus & liberis, Camillo in itinere obviam facti sunt; miserabili commotus Camillus specie, ubi eorum cognovit casus, mox ut erat, contendit Sutrium, ac inopinato ad ipsum adstans, urbem custodia munitam nulla, civibus, ejectis hostibus, incolumem eodem die restituit: magnamque his rebus gestis adeptus gloriam, iterum triūphavit. At verò Marcus

δων. [Οἱ δὲ ἔτυχον] ἤδη [τὴν μὲν [πόλιν τοῖς πολεμίοις παραδεδωκότες·] αὐτοὶ δὲ πάντων ἐνδεεῖς, ἐν ἱματίοις μόνοις ἀφικόμενοι· καὶ [καθ' ὁδὸν ὄντι τῷ Καμίλλῳ, μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν ἀπήντων,] ὀδυρόμενοι τὰς ἑαυτῶν τύχας. [Ὁ] δὲ Κάμιλλος], αὐτός τε πρὸς τὴν ὄψιν ἐπικλασθεὶς, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὁρῶν, ἐμφυομένων αὐτοῖς τῶν Σουτρίνων, δακρύοντας, καὶ δυσανασχετοῦντας ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις, ἔγνω μὴ ποιεῖσθαι τῆς τιμωρίας ἀναβολὴν, ἀλλ' εὐθὺς ἄγειν ἐπὶ [τὸ Σούτριον ἐκείνης τῆς ἡμέρας, λογιζόμενος, ἀνθρώπους εὐδαίμονα καὶ πλουσίαν πόλιν ἄρτι κατειληφότας, καὶ μηδένα τῶν πολεμίων ἀπολελοιπότας ἐν αὐτῇ, μηδὲ προσδεχομένους ἔξωθεν, ἐκλελυμένους παντάπασι, καὶ ἀφυλάκτους εὑρήσειν,] ὀρθῶς λογισάμενος. Οὐ γὰρ μόνον τὴν χώραν ἔλαθε διελθὼν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῖς πύλαις γενόμενος, καὶ τὰ τείχη καταλαβών· ἐφύλαττε γὰρ οὐδεὶς, ἀλλ' ἐν οἴνῳ καὶ συνουσίαις ἦσαν ἐσκεδασμένοι κατὰ τὰς οἰκίας. Ἐπεὶ δὲ ᾔσθοντο τοὺς πολεμίους κρατοῦντας ἤδη, οὕτω διέκειντο μοχθηρῶς ὑπὸ πλησμονῆς καὶ μέθης, ὡς μηδὲ πρὸς φυγὴν ὁρμῆσαι πολλοὺς, ἀλλ' ἐν ταῖς οἰκίαις αἴσχιστα πάντων ὑπομένοντας ἀποθνήσκειν, ἢ παραδιδόναι σφᾶς αὐτοὺς τοῖς πολεμίοις. Τὴν μὲν οὖν Σουτρίνων πόλιν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ δὶς ἁλοῦσαν, οὕτω συνέβη καὶ τοὺς ἔχοντας ἀποβαλεῖν, καὶ τοὺς ἀφῃρημένους ἀπολαβεῖν διὰ Κάμιλλον. Ὁ δ' ἀπὸ τούτων θρίαμβος αὐτῷ χάριν οὐκ ἐλάττονα καὶ κόσμον ἤνεγκε τῶν πρώτων δυοῖν· καὶ γὰρ τοὺς πάνυ βασκαίνοντας τῶν πολιτῶν, καὶ πάντα βουλομένους εὐτυχίᾳ τινὶ, μᾶλλον, ἢ δι' ἀρετὴν κατορθοῦσθαι, τότ' ἠνάγκαζον αἱ πράξεις τῇ δεινότητι καὶ τῷ δραστηρίῳ τοῦ ἀνδρὸς ἀποδιδόναι τὴν δόξαν. Ἦν δὲ τῶν διαμαχομένων αὐτῷ καὶ προσφθονούντων ἐπιφανέστατος [Μάρκος Μάλλιος, ὁ πρῶτος ὠσάμενος τοὺς Κελτοὺς] ἀπὸ [τῆς ἄκρας], ὅτε τῷ Καπιτωλίῳ διὰ νυκτὸς ἐπέθεντο, [καὶ] διὰ τοῦτο [Καπιτωλῖνος] ἐπικληθείς. Οὗτος γὰρ ἀξιῶν πρῶτος εἶναι τῶν πολιτῶν, καὶ μὴ δυνάμενος τὸν Κάμιλλον ἀπὸ τοῦ βελτίστου τρόπου τῇ δόξῃ παρελθεῖν, ὑπόθεσιν [τυραννίδος] ἐποιήσατο κοινὴν καὶ συνήθη, [δημαγωγῶν] τοὺς πολλοὺς, μάλιστα δὲ τῶν ὀφειλόντων χρέα. τοῖς μὲν ἀμύνων καὶ συνδικῶν ἐπὶ τοὺς δανειστὰς, τοὺς δ' ἀφαιρούμενος βίᾳ, καὶ κωλύων ἄγεσθαι πρὸς τὸν νόμον· ὥστε πολλοὺς τῶν ἀπόρων ταχὺ περὶ αὐτὸν γενέσθαι, καὶ πολὺν φόβον παρέχειν τοῖς βελτίστοις τῶν πολιτῶν θρασυνομένους, καὶ ταράττοντας τὴν ἀγοράν. Ἐπεὶ δὲ κατασταθεὶς ἐπὶ ταῦτα δικτάτωρ Κοΐντος Καπιτωλῖνος εἰς τὴν εἱρκτὴν ἐνέβαλε τὸν Μάλλιον, ὁ δὲ δῆμος γενομένου τούτου, μετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, πρᾶγμα γενό-

At illi dediderant jam hostibus urbem; omnibusque rebus exuti, atque cum singulis emissi vestimentis, in agmen Camilli cum liberis conjugibusque inciderant, suamque lamentabantur sortem. Miserabili commotus specie ipse Camillus, quum Romanos cerneret obtestantibus eos Sutrinis non tenentes lacrymas, ac moleste casum eorum ferentes, decrevit instare ultioni, eoque ipso die Sutrio admovere exercitum, reputans se hostes, copiosa modo capta & opulenta urbe, in qua nullus reliquus hostis esset, neque aliunde timerent, solutos prorsus, ac sine stationibus deprehensurum. Nec eum fefellit opinio, non solum iter ejus per fines inexploratum hostibus fuit, verum etiam antequam animadverterent, ad portas accessit, murosque tenuit. Neglecta enim invenit omnia. Effuderant sese omnes intra tecta in vinum & epulas. Ubi senserunt hostes jam in urbe esse, adeo demersi epulis erant & crapula, ut plerique ne fugam quidem tentarent, sed intra tecta, cum summa turpitudine vel cæderentur, vel in potestatem se darent hostium. Ita Sutrium bis eodem die captum est, evenitque, ut qui oppidum ceperant, id amitterent, & qui amiserant, opera id recuperarent Camilli. Ductus hinc triumphus non secus gratus clarusque, ac duo priores fuit. Nam cives, præcipue in eum malevolos, quique omnia ejus præclara facta, fortunæ potius accepta, quam virtuti ejus referebant, tum res gestæ consilio ejus atque virtuti adegerunt omnem adscribere gloriam. Inter adversarios & æmulos ejus princeps erat M. Manlius, is qui ex arce depulerat primum Gallos, quum Capitolium essent nocte adorti: unde nomen illi inditum Capitolino. Hic primatum affectans in civitate, quum bonis artibus superare laudes Camilli non valeret, viam ad tyrannidem affectavit communē illā & vulgatā subeunda plebe, maxime obæratis. Itaque dum hos adversus fœneratores defendit parrocinaturque, illos vi eripit, ac duci lege prohibet, brevi magna manus stipat eum egenorum, quorum audacia & tumultus in foro, in ingentem Optimates adduxit metum. Dictator Q. Capitolinus ob hanc causam dictus, in vincula quum duci Manlium imperasset, plebs, quod fieri nisi in gravibus calamitatibus & publicis non solet, vestem mutavit. Ita Senatus seditionis timore, dimitti jussit Manlium. Ille ob

(*) U.C.366.

NOTAE.

Livius verò lib. 6. aliter habet: *Sed nova consilia Manlii magis compulere Senatum ad dictatorem creandum. Creatus A. Cornelius Cossus Magistrum equitum dixit T. Quintium Capitolinum.* Quippe Livius *Dictatorem jam quartum creatum* Camillum scribit ibidem, ob bellum in Antiates, anno ab U.C.369. Serv. Cornelio Maluginensi, Q. Servilio Fidenate VI. &c quod bellum ex integro refecuit Plutarchus, ejusque asseclæ. Sed an in Plutarcho exscribendo, versiculus est omissus post Δικτάτωρ, ita ut ne tanta incuria Viro diligentissimo tribuatur, qui meminit *Quinti* usque *Capitolini*, ipse scripserit: Δικτάτωρ Αὖλος Κορνήλιος Κόσσος, ὑφ' οὗ ἐλέχθη ἵππαρχος Τίτος Κοΐντος Καπιτωλῖνος, &c. Sensus enim tunc est rectissimus: *Dictator* A. Cornelius Cossus *ob hanc causam dictus, in vincula quum duci*, magistro equitum dicto T. Quintio *Capitolino, Manlium imperasset*, &c. Sed quod est incommodi vel sic, alienum videbitur assumentum.

cus Manlius, qui primus Gallos depulit Capitolio, unde Capitolini nomen adeptus est, præ cæteris invidia in Camillum flagrans tyrannidem affectavit (*a*): eaq. de causa, plebe sibi devincta obsequiis, pro qua nihil non faciebat, a factione sua ad Capitolium ducitur; & idcircò Dictator quartùm Camillus dicitur. Senatu autem, & Magistratibus cæteris admodum consternatis, quidve agendum esset incertis, quidam ipsis adstitit servus, qui vivum ipsis tradere promisit Capitolinum. Acceptis itaq. armatis, & clam per insidias sub Capitolio collocatis, ipse transfugæ specie ad Manlium sese confert, ejusque ausibus collaudatis, a conservis suis ei auxilia pollicetur. Quæ cum diceret, virum paullo longius circumstantibus, tanquam quid dicturus arcani, in eum Capitolii locum, ubi insidias collocaret, perductum trahit, captumque in Prætoriũ ducit (*b*). Ibi Capitolinus, rebus suis commemoratis, Judicibus, & circumstanti coronæ Capitolium (ex eo enim loco videri poterat) ostendit, ac in memoriam revocat, ut & arcem, & eos qui illuc confugerant, conservasset: quo facto Judices ita flexit, ut suspenso decreto, eum nec absolverint, nec damnarint. Eo autem Camillus cognito, in alium locum traduxit Judices, unde conspici non poterat Capitolium; ibique damnatus, & in Capitolium perductus, de rupe Tarpeja, unde deturbaverat ipse Gallos, præcipitatur.

Μάρκος δὲ Μάλλιος, πρῶτος τοὺς Κελτοὺς Καπιτωλίῳ προσβαλόντας ἐκ τῆς ἄκρας ὠσάμενος, ὅθεν καὶ Καπιτωλῖνος προσωνομάσθη, φθονῶν τῷ Καμίλλῳ μᾶλλον τῶν ἄλλων τυραννίδι ἐπέθετο· καὶ διὰ τοῦτο ᾠκειοῦτο τὸν ὅμιλον δημαγωγῶν, καὶ πάντα πράττων ἐς θεραπείαν αὐτοῦ· παραλαβὼν οὖν αὐτὸν τὸ πλῆθος ἀνήγαγε ἐς τὸ Καπιτώλιον, καὶ κατέχον αὐτό· διὸ καὶ Δικτάτωρ τὸ τέταρτον ᾑρέθη ὁ Κάμιλλος. Τῶν δὲ τῆς γερουσίας, καὶ τῶν ἐν τέλει ἐς μέγα δέος ἐμπεπτωκότων, καὶ ἀπορούντων τί ἂν πράξαιεν, δοῦλός τις αὐτοῖς προσελθὼν, ζῶντα τὸν Καπιτωλῖνον σφίσι παραδώσειν ὑπέσχετο. Λαβὼν οὖν ὁπλίτας, καὶ τάξας αὐτοὺς ἀφανῶς ἐνεδρεύειν ὑπὸ τὸ Καπιτώλιον, ὡς αὐτόμολος τῷ Καπιτωλίῳ προσκεχωρήκει, ἐπῄνει τε αὐτὸν τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ βοήθειαν παρὰ τῶν ὁμοδούλων αὐτῷ ἐπηγγέλλετο. Καὶ ταῦτά οἱ διαλεγόμενος, ἀπήγαγε τὸν ἄνδρα πόῤῥω τῶν περιεστηκότων, ὡς δέ τι κοινολογούμενος αὐτῷ ἐδιαίτατο, καὶ ἠρέμα κατ' ἐκεῖνο τοῦ Καπιτωλίου προσῄει, καθ' ὃ ἡ ἔνεδρα ἐλελόχιστο, κἀκεῖθεν αὐτὸν κάτω ἀπώσατο, ὃς καὶ ληφθεὶς ἀπεκεκόμιστο πρὸς τὸ δικαστήριον. Ὁ δὲ τάς τε ἀριστείας κατέλεγε, καὶ τὸ Καπιτώλιον τοῖς τε δικάζουσι, καὶ τοῖς περιεστῶσιν ἐδείκνυ, ἄποπτον ὂν ἐκεῖθεν, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἐν αὐτῷ προσπεφευγότων πολιτῶν ἀνεμίμνησκεν, ὡς ἐντεῦθεν κατακλασθῆναι τοὺς δικαστὰς καὶ ὑπερτίθεσθαι τὴν ψῆφον, μήτ' ἀφιέντας, μήτε καταδικάζοντας. Τοῦτο δὲ νοήσας ὁ Κάμιλλος, ἐς ἄλλον τόπον τὸ δικαστήριον συνεστήσατο, ὅθεν οὐκ ἦν τὸ Καπιτώλιον ἄποπτον, καὶ καταψηφισθεὶς ὁ Καπιτωλῖνος ἐκεῖ, ἀπήχθη τε ἐς τὸ Καπιτώλιον, καὶ κατὰ τῆς πέτρας ὠσθεὶς, καθ' ἣν ἐκεῖνος τὸν Κελτὸν κατεκρήμνισεν.

ob id nihilo factus melior, insolentius factionibus & seditione civitatem implet. Camillo igitur rursus creato Tribuno militum, quum esset Manlio dies dicta, accusatores impediebat magnopere loci conspectus. Nam locus, unde nocte rejecerat Manlius Gallos, erat ex Capitolio in foro conspicuus, movebatque præsentes, quum eo manus tenderet, & lacrymabundus illius decoris renovaret memoriam. Unde perplexi judices diem sæpius distulerunt: qui neque liberare eum manifestis convictum indiciis, crimine poterant in animum

γινόμενον ἐπὶ συμφοραῖς, μεγάλαις καὶ δημοσίαις, δείσασα τὸν θόρυβον ἡ σύγκλητος ἐκέλευσεν ἀφεθῆναι τὸν Μάλλιον. Ὁ δ' οὐδὲν ἦν ἀφεθεὶς ἀμείνων, ἀλλὰ σοβαρώτερον ἐδημαγώγει, καὶ διεστασίαζε τὴν πόλιν. Αἱροῦνται δὲ πάλιν χιλίαρχον τὸν Κάμιλλον, εἰσαγομένων δὲ τῶν κατὰ τοῦ Μαλλίου δικῶν, μεγάλα τοὺς κατηγόρους ἔβλαπτεν ἡ ὄψις· ὁ γὰρ τόπος ἐφ' ᾧ βεβηκὼς ὁ Μάλλιος ἐνυκτομάχησε πρὸς τοὺς Κελτοὺς, ὑπεφαίνετο τοῖς ἀγορᾶς ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίου· καὶ παρεῖχεν οἶκτον τοῖς ὁρῶσιν αὐτὸς τὰς χεῖρας ὀρέγων ἐκεῖσε, καὶ δακρύων [ὑπεμίμνησκε] τῶν ἀγώνων, ὥστε τοὺς κρίνοντας ἀπορεῖν, καὶ πολλάκις ἀναβαλ-

mum λε-

DIO APUD CONST. AUG. PORPHYR.

M. Manlium Capitolinum Pop. Rom. capitis damnavit, domusque ejus solo æquata, & bona publicata sunt: nomen præterea erasum, sicubi imago posita erat, corrupta est: quæ quidem omnia, præter ædium subversionem, contra publicos hostes etiam nunc usurpantur. Additum est plebiscitum, ne quis Patricius in arce posthac habitaret, eo quod Manlius ibi ædes habuisset. Gens etiam Manlia decrevit, ne quis deinde Marcus, quod prænomen Capitolini fuerat, in ea gente vocaretur. Igitur Capitolinus ejusmodi discrepantiam morum, ac fortunæ sortitus est. Nam cum rei militaris peritia antistaret, pacem tolerare nesciebat; & Capitolium quod ab hostibus servaverat, dominandi

Τοῦ Καπιτωλίνου κατέγνω ὁ δῆμος, καὶ ἥ τε οἰκία αὐτοῦ κατεσκάφη, καὶ τὰ χρήματα ἐδημεύθη, τό τε ὄνομα, καὶ, εἰ δή που εἰκὼν ἦν, ἀπηλείφθη καὶ διεφθάρη· καὶ νῦν δὲ πλὴν τῆς κατασκαφῆς, πάντα γίνεται ἐπὶ τοῖς τῷ κοινῷ ἐπιβουλεύουσι. Ἔκρινον δὲ καὶ [μηδένα] εὐπατρίδην [ἐν τῇ ἄκρᾳ κατοικεῖν], ὅτι καὶ ἐκεῖνος ἐνταῦθα οἰκῶν ἐτύγχανεν· ἡ δὲ δὴ συγγένεια ἡ τῶν Μαλλίων ἀπεῖπε μηδένα σφῶν, Μάρκον ἐπείπερ οὕτως ὠνομάζετο, προσκαλεῖσθαι. Καπιτωλῖνος μὲν οὖν τοσοῦτον τὸ διάλλασσον, κἀν τοῖς τρόποις, κἀν τῇ τύχῃ ἔσχε· τά τε γὰρ πολέμια ἀκριβώσας, εἰρηνεῖν οὐκ ἠπίστατο· καὶ τὸ Καπιτώλιον, ὃ ἔσωσε, κατέλαβεν ἐπὶ

di τυ-

(*a*) U.C.370. (*b*) U.C.371.

6. Εἶτα πολλῶν πολέμων κατά τε τῆς Ῥώμης αὐτῆς, καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ πόλεων κινηθέντων, ἐπεξελθόντες τοῖς ἐναντίοις οἱ Ῥωμαῖοι διά τε τοῦ Καμίλλου, καὶ δι' ἑτέρων, ἤδη ἐκείνου ὑπεργηράσαντος, τούς τε πολέμους κατέπαυσαν. καὶ εἰρήνην βαθεῖαν ἔχον τοὺς ἐκτὸς, πρὸς ἀλλήλους δὲ ἐστασίαζον. Μάρκος γάρ τις Φάβιος εὐπατρίδης, θυγατέρας δύο τυγχάνων πατὴρ, τὴν μὲν πρεσβυτέραν Λικινίῳ τινὶ Στόλωνι κατηγγύησε, πολὺ αὐτοῦ καταδεεστέρῳ· τὴν δὲ νεωτέραν Σουλπικίῳ Ῥούφῳ ἀνδρὶ ὁμοτίμῳ συνῴκισε.

Post hæc multa bella, tum ipsi Romæ tũ subjectis civitatibus illata, ea cuncta Romani egressi in hostes, & per Camillum, & eo jam senio effœto, per duces alios propulsarunt. At summo otio potiti ab externis hostibus, iterum inter sese seditionibus decertarunt. Patricius etenim M. Fabius duarum filiarum cum esset pater, natu majorem Licinio Stoloni, homini longe inferioris conditionis, juniorem Sulpicio Rufo, sui loci viro despondit. Interim dum Tribunus in

λεσθαι τὴν δίκην, μήτ' ἀδίκημα βουλομένους ἐπὶ τεκμηρίοις φανεροῖς τὸ ἀδίκημα, μήτε χρήσασθαι τῷ νόμῳ δυναμένους, ἐν ὀφθαλμοῖς τῆς πράξεως οὔσης διὰ τὸν τόπον. Ὁ δὴ συμφρονήσας ὁ Κάμιλλος μετήγαγεν ἔξω πύλης [τὸ δικαστήριον] εἰς τὸ Πετηλῖνον ἄλσος, [ὅθεν οὐκ] ὄντος τοῦ Καπιτωλίου καταφανοῦς. ὅ τε διώκων ἐχρήσατο τῇ κατηγορίᾳ, καὶ τοῖς κρίνουσι παρεχώρησεν ἡ μνήμη τῶν γεγονότων ἀξίαν λαβεῖν ὀργὴν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀδικήμασιν. Ὁ μὲν οὖν Μάλλιος ἁλοὺς, [εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀπήχθη, καὶ κατὰ τῆς πέτρας ὠσθεὶς), τὸν αὐτὸν τόπον ἔσχε καὶ τῶν εὐτυχεστάτων ἔργων, καὶ τῶν μεγίστων ἀτυχημάτων μνημεῖον. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ κατασκάψαντες, ἱερὸν ἱδρύσαντο θεᾶς, ἣν Μονήταν καλοῦσι, καὶ τὸ λοιπὸν ἐψηφίσαντο μηδένα τῶν πατρικίων ἐπὶ τῆς ἄκρας κατοικεῖν. Ὁ δὲ Κάμιλλος ἐπὶ χιλιαρ-

mum inducere, neque quum locus tantum subjiceret oculis factum, lege agere valebant. Quod ubi consideravit Camillus, extra portam in Petelinum lucum, unde conspectus non esset in Capitolium, judicium traduxit. Ibi accusator crimen intendit, judicesque facinoribus ejus ob oculos positis, dignas præsentibus sceleribus pœnas ei irrogaverunt. Manlius, ubi damnatus est, in Capitolium ductus, ac de saxo præcipitatus, locum eundem habuit & eximiæ gloriæ, & tristissimi exitus monumentum. Populus Romanus domum ejus demolitus, in area ædem Deæ, quam Monetam vocant, ædificaverunt, latumque ad populum est, ne quis posthac Patricius in arce habitaret. Porro Camillus sextum Tribunatum sibi oblatum depreca-tur

τυραννίδι· εὐπατρίδης τε ὢν, οἰκέτου ἔργον ἐγένετο, καὶ πολεμικὸς νομισθεὶς, ἐν ἀνδραπόδου τρόπῳ συνελήφθη [καὶ κατὰ τῆς πέτρας] αὐτῆς, ἀφ' ἧς τοὺς Γαλάτας ἀπεώσατο, ἐρρίφη.

Πρὸς Τουσκουλανοὺς ἐστράτευσε Κάμιλλος· θαυμαστῇ δέ τινι προσποιήσει, δεινὸν οὐδὲν ἔπαθον. Καθάπερ γὰρ, οὔτ' αὐτοί τι πλημμελήσαντες, οὔτε τῶν Ῥωμαίων ὀργὴν σφίσιν ἐχόντων, ἀλλ' ἤ τοι ὡς φίλων παρὰ φίλους ὄντων, ἢ καὶ ἐφ' ἑτέρους τινὰς διὰ τῆς ἐκείνων στρατευόντων, οὔτε τι μετέβαλον τῶν καθεστηκότων, οὐδ' ὅλως ἐταράχθησαν· ἀλλὰ καὶ πάνυ πάντες ἐπί τε ταῖς δημιουργίαις, καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἔργοις, [ὡς καὶ ἐν εἰρήνῃ,] κατὰ

di cupidine, occupavit. & patricius cum esset, servo publico ad supplicium est traditus: præterea cum bellicosus haberetur mancipii instar correptus est: postremo de saxo Tarpejo, a quo Gallos repulerat, est dejectus.]

Tusculani, contra quos proficiscebatur Camillus mirabili arte, præsens periculum subterfugerunt. Portus enim ac si nihil ipsi commisissent, nec Populi Rom. offensam contraxissent, sed tanquam si Romani, amici ad amicos, aut contra alios quosvis hostes per ipsorum pergerent; nihil præter solitum immutarunt, neque ullatenus conturbati sunt; sed omnes, ut solebant, suo operi intenti, tanquam in pace, & per suum agrum posi-

N O T AE.

Et hinc Tzetzes evulsit, quæ e Dione sumpsisse fatetur, dum de reliquis M. Manlii canit Chiliade 3. cap. 105. a v. 843.

Οὗτος ὁ Μάρκος Μάλλιος ὁ καὶ Καπιτωλῖνος,
Ποτὲ δὲ αἰτιάματι πεσὼν τῆς τυραννίδος,
Καὶ ψήφῳ μέλλων δικαστῶν ἁπάντων ἀναιρεῖσθαι,
Τὸ Καπιτώλιον εὐθὺς ἐσώζετο βλεπόντων,
Οὗπερ αὐτὸς ἐποίησε κλεινὰς ἀνδραγαθίας,
Ἕως ὁ λέγων κατ' αὐτοῦ, νοήσας τὰς αἰτίας,
Πρὸς ἄλλο δικαστήριον τὴν σύγκλητον μετῆγε,
Ὅθεν τὸ Καπιτώλιον οὐδ' ὅλως ἑωρᾶτο,
Ὡς γίνεσθαι ὑπόμνησιν ἐκείνου τῶν τροπαίων·
Τότε δὲ κτείνουσιν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ οὕτω πάλιν,
Ὅλον ἐμελανειμόνησε χρόνον ὁ δῆμος Ῥώμης,
Ἀποτίνει τὰς χάριτας τὰς τῆς ἀνδραγαθίας,
Καὶ τὰς χρηστότητας αὐτοῦ τοὺς ἀμιάντους τρόπους.

Capitolinus iste M. Manlius,
Accusatus quandoque de tyrannide,
Et jam damnandus judicum sententia,
Vix Romani intuentur Capitolium,
Ubi tot fortia gessit, ac absolvitur.
Sed contradictor, hanc advertens causam,
Senatum transfert ad tribunal aliud,
Unde nil cernebatur Capitolium,
Quod ille revocabat in memoriam;
Et tunc occidunt ipsum. Sed sic denuo
Atratus anno toto gessit populus,
Vicem ut referret ejus fortitudini,
Et tot tantisque illius beneficiis.

E Dione hæc sumpta canit in fine libri præcedentis. Cæterum Plutarchus sententia, Xylander verbis Livii exprimere comprobantur. Valesius pag. 58a ad ea Dionis τὴν κατασκαφὴν hæc notat: *Cur ab eversione ædium tandem abstinuerint Romani, ratio hæc videtur esse, ne urbs hujusmodi destructionibus ædificiorum deformaretur. Sane etiam priscis illis temporibus, raro eam pœnam de sceleſtis ac nefariis civibus sumptam legimus, nec plusquam quinque exempla in Romana historia exstant, quæ collegit Cicero in Oratione pro domo. Primus ea pœna adfectus est Sp. Melius, eo quod regnum affectasset; de quo præclara hæc sunt T. Livii verba:* Nec satis esse sanguine ejus expiatum, nisi tecta parietesque, intra quos tantum amentiæ conceptum esset, dissiparentur, bonaque contacta pretiis Regni mercandi publicarentur. Ex Livio hæc habet Dio.

in Foro versatur Rufus, uxorem ejus invisit soror: illoque reverso domum, de more vetusto lictor fores pulsat, & ad eum strepitum mulier rei insolens expavescit: eaque de causa & a sorore, & a cæteris risu oborto, ut plebeja muliercula deridetur. Hoc autem iniquo animo illa ferens, ad petendos honores maritum ciet. Stolon itaque ab illa impulsus, rem cum L. Sextio homine sui ordinis communicat, & per vim Tribunatum uterque petit. Hoc pacto adeo ordo Reipublicæ est confusus, ut per annos quatuor, Patriciorum comitiis interruptis, nulla (sub anarchia) esset populi obedientia: & hæc amplius inversio perdurasset, nisi quidam allatus fuisset nuncius, iterum invadere Romam Gallos.

κισε. Χιλιαρχοῦντος οὖν τοῦ Ῥούφου, ϗ ὄντος ἐν ἀγορᾷ, πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς παρεγένοτο· ἀφικνουμένου δ' ἐκείνου, τὴν θύραν ὁ ῥαβδοῦχος, κατά τι ἔθος ἀρχαῖον ἔκρουσε· διεπτοήθη δὲ πρὸς τὸν πάταγον ἡ γυνὴ, οὔπω τούτου πεπειραμένη, ϗ γέλως ἐπὶ τούτῳ ϗ παρὰ τῆς ἀδελφῆς, ϗ τῶν παρόντων ἐγένετο, ϗ ὡς ἰδιῶτις ἐσκώφθη. Τῇ δ' ἐν δεινῷ τὸ πρᾶγμα πεποίητο, ϗ τὸν ἄνδρα ἐς ἀρχὴν παραγγεῖλαι ἠρέθιζεν. Ὁ γοῦν Στόλων ὑπὸ τῆς γυναικὸς παρακινηθεὶς, Λουκίῳ τινὶ Σεξτίῳ, ἀνδρὶ τῶν ὁμοίων, τὰ τοῦ πράγματος κοινωσάμενος, ἄμφω δημαρχῆσαι κατεβιάσαντο, ϗ τὸν κόσμον τῆς πολιτείας συνέχεον, ὡς ϗ τέσσαρσιν ἔτεσιν ἀναρχίαν γενέσθαι τῷ δήμῳ· τὰς γὰρ τῶν εὐπατριδῶν ἀρχαιρεσίας ἐνεπόδιζον, ϗ ἐπὶ πλέον ἂν ἔτι τοῦτο ἐγένετο, εἰ μή τις ἀγγελία κεκόμιστο, ἐπὶ τὴν Ῥώμην αὖθις ἐλαύνειν τοὺς Κελτούς. 7. Ἅπαν

Igitur. Nam præterquam quod exacta jam esset ætate, etiam invidiam habebat, vicissitudinemque fortunæ ex tanta gloria & felicitate suspectā. Apertissime autē se excusavit ob corporis valetudinem. Siquidem iisdem forte diebus morbo detinebatur. Enim verò non concedere ei vacationem populus, sed clamare, non equitis ab eo, non peditis in præliis munus; consilium dumtaxat, & ductum requirere. Itaque suscipere magistratum, & uno adjuncto ex collegis L. Furio, (a) compulerunt eum in hostes ducere. Prænestini & Volsci hi erant, qui ingentibus copiis vastabant sociorum populi Romani fines. Ab urbe profectus castra hostium castris contulit, eo animo ut bellum traheret: quod si dimicandum plane esset, confirmato corpore ut pugnaret. Quum vero collega ejus Lucius gloriæ cupidine postularet ferociter conflictum, incenderetque simul Centuriones ac manipulares, veritus ne invidia videretur junioribus victoriam & decus e manibus eripere, quum invitus educere illi in aciem permisisset legiones, ob valetudinem & imbecillitatem cum paucis substitit in castris. Postquam inconsulte Lucius in certamen provectus titubavit, animadverso Camillus Romanos terga dare, non continuit se, sed exsiliens ex lectulo, occurrit cum comitatu suo ad portas castrorum, & per medios fugientes intulit se in instantem victis hostem. Ergo Romani partim extemplo pugnam repetentes sequuntur Camillum, partim, qui adhuc se ex fuga recipiebant, objiciunt se pro duce conglobantque cohortantes inter se ne desererent ducem. Hoc modo tum ho-

λιαρχίαν ἔχτην καλούμενος, παρῃτεῖτο, γεγονὼς μὲν ἡλικίας ἤδη, ϗ που τινὰ ϗ φθόνον δεδιὼς καὶ νέμεσιν ἐπὶ δόξῃ τοσαύτῃ ϗ κατορθώμασιν· ἡ δὲ φανερωτάτη τῶν αἰτιῶν, ἦν ἀῤῥωστία τοῦ σώματος· ἐτύγχανε γὰρ νοσῶν περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας. Οὐ μὴν παρῆκεν αὐτὸν τὴν ἀρχὴν ὁ δῆμος, ἀλλὰ βοῶν, μήτε ἱππεύοντος αὐτοῦ, μήτε ὁπλομαχοῦντος ἐν τοῖς ἀγῶσι δεῖσθαι, βουλευομένου δὲ μόνον ϗ προστάττοντος, ἠνάγκασεν ὑποστῆναι τὴν στρατηγίαν· ϗ μεθ' ἑνὸς τῶν συναρχόντων Λευκίου Φουρίου τὸν στρατὸν ἄγειν εὐθὺς ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Οὗτοι ἦσαν οἱ Πραινεστῖνοι ϗ Οὐολοῦσκοι, μετὰ πολλῆς δυνάμεως τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων πορθοῦντες. Ἐξελθὼν δὲ, ϗ παραστρατοπεδεύσας τοῖς πολεμίοις, αὐτὸς μὲν ἠξίου τρίβειν τὸν πόλεμον χρόνῳ κἂν εἰ μάχης δεήσει, ῥώσας τὸ σῶμα διαγωνίσασθαι. Λευκίου δὲ τοῦ συνάρχοντος ἐπιθυμίᾳ δόξης φερομένου πρὸς τὸν κίνδυνον ἀκατασχέτως, ϗ συνεξορμῶντος ἅμα ταξιάρχους ϗ λοχαγοὺς, φοβηθεὶς, μὴ φθόνῳ δή τινι δοκῇ κατορθώματα ϗ φιλοτιμίαν ἀφαιρεῖσθαι νέων ἀνδρῶν, συνεχώρησεν ἄκων ἐκείνῳ παρατάξαι τὴν δύναμιν· αὐτὸς δὲ διὰ τὴν ἀσθένειαν ὑπελείφθη μετ' ὀλίγων ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Τοῦ δὲ Λευκίου προπετῶς χρησαμένου τῇ μάχῃ, ϗ σφαλέντος, αἰσθόμενος τὴν τροπὴν τῶν Ῥωμαίων, οὐ κατέσχεν αὐτὸν, ἀλλ' ἀναθορὼν ἐκ τῆς στιβάδος, ἀπήντα μετὰ τῶν ὀπαδῶν ἐπὶ τὰς πύλας τοῦ χάρακος, διὰ τῶν φευγόντων ὠθούμενος εἰς τοὺς διώκοντας. ὥστε τοὺς μὲν εὐθὺς ἀναστρέφειν ϗ συνακολουθεῖν, τοὺς δὲ προσφερομένους ἔξωθεν, ἵστασθαι πρὸ αὐτοῦ ϗ συνασπίζειν παρεγγυῶντας ἀλλήλοις μὴ ἀπολείπεσθαι τοῦ στρατηγοῦ. Τότε μὲν οὖν οὕτως ἀπετράποντο τῆς διώξεως οἱ πολέμιοι, τῇ δ' ὑστεραίᾳ προαγαγὼν τὴν δύναμιν ὁ Κάμιλλος, καὶ συνάψας μά-

positi, patentibus portis exercitum excepêre, commeatus etiam comiter præbuêre; prorsusque tanquam amicis honorem habuerunt. Quamobrem Romani, non modo nulla eos injuria tum affecerunt, sed & paulo post civitate donarunt.

κατὰ χώραν μείναντες, εἴσω τε τὸν στρατὸν εἰσεδέξαντο, ϗ ξένια αὐτοῖς ἔδοσαν, τά τε ἄλλα, ὡς φίλους ἐτίμησαν. Ἐξ οὗπερ ϗ οἱ Ῥωμαῖοι, οὐχ' ὅτι κακὸν αὐτοὺς ἔδρασαν, ἀλλὰ ϗ ἐς τὴν πολιτείαν μετὰ ταῦτ' ἐσεγράψαντο.

NOTAE.

Livius, quinquennium durasse scribit Anarchiam, lib. 6. *Licinius Sextiusque tribuni plebis refecti nullos curules magistratus creari passi sunt: eaque magistratuum solitudo, & plebe reficiente duos tribunos, & his comitia tribunorum militum tollentibus, per quinquennium urbem tenuit*. Idem dicunt & alii: Plutarchus silet. Dio verò noster quadriennium hic affirmat, & jure meliore: quem enim annum alii primum Anarchiæ dicunt, ipse non numerat; ut annum in quo tribuni militum consulari potestate fuerunt, L. Papirius L. Menenius, Servius Cornelius, Serv. Sulpicius Rufus; etsi annum initum non compleverunt in magistratu. Aut enim Tribunis militum prædictis annus hic dandus erat, aut Anarchiæ, utrique sane dari non duxit Dio.

(a) U.C. 374.

7. Ἅπαν οὖν πρὸς ἀλλήλους ἀφέντες διάφορον, δικτάτωρα τὸ πέμπτον τὸν Κάμιλλον εἵλοντο, καὶ πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐστράτευσαν, οὐ μάχη μέντοι κοινὴ, μονομαχία δὲ γέγονε πρότερον. Τίτος γάρ τις Μάλλιος, ἀνὴρ εὐπατρίδης προσκεκρουκὼς τῷ πατρὶ, παρημελεῖτο καὶ διέτριβεν ἐν ἀγρῷ· εἶτα τῷ πατρὶ διηλλάγη, καὶ χιλίαρχος στρατοπέδου γενόμενος, τότε προσκαλουμένῳ Κελτῷ πρὸς μονομαχίαν ἀντέστη, καὶ νικήσας αὐτὸν, τὸν στρεπτὸν αὐτοῦ χρυσοῦν ὄντα ἐσκύλευσε, καὶ Τουρκουάτος, φορῶν αὐτὸν ἐπεκέκλητο. Συμμιξάντων δὲ καὶ τῶν στρατευμάτων,

Igitur omni inter se omissa contentione, dictoque quintùm Dictatore Camillo, contra hostes profecti sunt, sed antequam prælium committeretur, singulare initum est certamen. Titus enim Manlius, vir patricius, offensam incurrens patris, neglectus in agro versabatur, reconciliatus verò deinde patri, factusque Tribunus militum a Gallo provocatus ad pugnam prodiit, victoque hoste, quod aureum illi detractum torquem erat gestare solitus, cognomen inde Torquati tulit. Posthæc exercitibus quoque

μάχην, αὐτούς τε νικᾷ κατὰ κράτος, καὶ τὴν χάρακα λαμβάνει συνεισπεσὼν τοῖς φεύγουσι, καὶ διαφθείρας τοὺς πλείστους. Ἐκ δὲ τούτου πυθόμενος πόλιν Σατρίαν ἀπὸ Τυῤῥηνῶν ἡλωκέναι, καὶ τοὺς οἰκήτορας ἀπεσφάχθαι Ῥωμαίους ἅπαντας ὄντας, τὴν μὲν πολλὴν καὶ βαρεῖαν τῆς δυνάμεως εἰς Ῥώμην ἀπέστειλεν, αὐτὸς δὲ ἀκμάζοντας μάλιστα καὶ προθυμοτάτους ἀναλαβὼν, ἐπεβάλετο τοῖς τὴν πόλιν ἔχουσι Τυῤῥηνοῖς· καὶ κρατήσας, τοὺς μὲν ἐξήλασεν αὐτῶν, τοὺς δὲ ἀπέκτεινεν. Ἐπανελθὼν δὲ μετὰ πολλῶν λαφύρων εἰς Ῥώμην, ἐπέδειξε φρονιμωτάτους ἁπάντων, τοὺς μὴ φοβηθέντας ἀσθένειαν καὶ γῆρας ἡγεμόνος ἐμπειρίαν καὶ τόλμαν ἔχοντος, ἀλλ᾽ ἑλομένους ἐκεῖνον ἄκοντα καὶ νοσοῦντα μᾶλλον, ἢ τῶν ἐν ἡλικίᾳ τοὺς δεομένους καὶ σπουδάζοντας ἄρχειν. Διὸ καὶ Τουσκλάνων ἀφεστάναι λεγομένων, ἐκέλευον ἐξιέναι τὸν Κάμιλλον ἐπ᾽ αὐτοὺς, ἕνα τῶν πέντε συστρατηγῶν προσελόμενον. ὁ δὲ καίπερ ἁπάντων βουλομένων καὶ δεομένων, ἐάσας τοὺς ἄλλους, προσείλετο Λεύκιον Φούριον, οὐδενὸς ἂν προσδοκήσαντος. Ἐκεῖνος γὰρ ἦν ὁ παρὰ γνώμην τοῦ Καμίλλου διαγωνίσασθαι προθυμηθεὶς ἔναγχος καὶ δυστυχήσας περὶ τὴν μάχην· ἀλλὰ βουλόμενος, ὡς ἔοικεν, ἀποκρύψαι τὴν συμφορὰν, καὶ τὴν αἰσχύνην ἀπαλλάξαι τοῦ ἀνδρὸς, ἀντὶ πάντων τοῦτον προῆγεν. Οἱ δὲ Τουσκλανοὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐπανορθούμενοι πανούργως, ἤδη βαδίζοντος ἐπ᾽ αὐτοὺς τοῦ Καμίλλου, τὸ μὲν πεδίον ἀνθρώπων, [ὡς ἐν εἰρήνῃ] γεωργούντων, καὶ νεμόντων ἐνέπλησαν, τὰς δὲ πύλας εἶχον ἀνεῳγμένας, καὶ τοὺς παῖδας ἐν τοῖς διδασκαλείοις μανθάνοντας· τοῦ δὲ δήμου, τὸ μὲν βάναυσον ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων ἑωρᾶτο περὶ τὰς τέχνας, τὸ δ᾽ ἀστεῖον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐν ἱματίοις· οἱ δ᾽ ἄρχοντες περιῄεσαν σπουδῇ καταλύσεις τοῖς Ῥωμαίοις ἐπαγγέλλοντες, ὡς οὐδὲν κακὸν προσδοκῶντες, οὐδὲ συνειδότες. Τούτων δὲ πραττομένων, ἀπιστεῖν μὲν οὐκ ἐπῄει τῷ Καμίλλῳ τὴν προδοσίαν, οἰκτείρας δὲ τὴν ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ μετάνοιαν αὐτῶν, ἐκέλευσε πρὸς τὴν σύγκλητον ἐλθόντας παραιτεῖσθαι τὴν ὀργήν· καὶ παραιτουμένοις συνέπραξεν αὐτὸς, ἀφεθῆναι τὴν πόλιν αἰτίας ἁπάσης, καὶ μεταλαβεῖν ἰσοπολιτείας. Αὗται μὲν οὖν ἐγένοντο τῆς ἕκτης χιλιαρχίας ἐπιφανέσταται πράξεις. Μετὰ δὲ ταῦτα (*) Λικιννίου Στόλωνος ἐν τῇ πόλει μεγάλην στάσιν ἐγείροντος, ἡνίκα ὁ δῆμος ἐστασίαζε πρὸς τὴν σύγκλητον, βιαζόμενος, δυοῖν ὑπάτων καθισταμένων, τὸν ἕτερον ἐκ δημοτῶν εἶναι, καὶ μὴ συναμφοτέρους πατρικίους, δήμαρχοι μὲν ᾑρέθησαν, τὰς δ᾽ ὑπατικὰς ἀρχαιρεσίας ἐπιτελεσθῆναι διεκώλυσαν οἱ πολλοί. Καὶ πραγμάτων δι᾽ ἀναρχίας φερομένων ἐς μείζονας ταραχὰς, ἀποδείκνυται [δικτάτωρ ὁ Κάμιλλος] ὑπὸ τῆς βουλῆς ἄκοντι τῷ δήμῳ, [τὸ τέταρτον] οὐδ᾽ αὐτὸς ὢν πρόθυμος, οὐδὲ βουλόμενος ἀντισπουδάσαι πρὸς ἀνθρώπους παῤῥησίαν ἔχοντας ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγώνων πρὸς αὐτὸν, ὡς πλείονα μετ᾽ αὐτῶν διαπεπραγμένος ἐν στρατηγίαις, ἢ μετὰ τῶν πατρικίων ἐν ταῖς πολιτείαις· καὶ νῦν διὰ φθόνον ἐκείνων ᾑρημένος ἐπ᾽ αὐτοὺς, ὅπως ἢ καταλύσειε τὸν δῆμον ἰσχύσας, ἢ καταλυθείη μὴ κρατήσας. Οὐ μὴν ἀλλὰ πειρώμενος ἀμύνειν τοῖς παροῦσι, τὴν ἡμέραν γνοὺς, ἐν ᾗ νομοθετεῖν οἱ δήμαρχοι διενοοῦντο, προέγραψε στρατιᾶς κατάλογον, καὶ μετεκάλει τὸν δῆμον ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ πεδίον, μεγάλας ζημίας ἀπειλῶν κατὰ τοῦ μὴ ὑπα-

hostes ab insectando repressi. Postero die educit copias Camillus, hostesque signis collatis fundit, atque in castra una cum effusis in fugam illatus, ingentem stragem edit. Inde quum expugnatum Sutrium intellexisset a Thuscis, & colonos fœde trucidatos, plerosque milites, & gravem armaturam remisit Romam. Trahens autem secum ex delecta juventute impigerrimos quosque, eos qui oppidum tenebant adortus Thuscos est. Fusos partim expulit urbe, partim interfecit. Regressus cum ingenti præda Romam, demonstravit prudentissimos esse, qui non deterriti valetudine & ætate ducis, usu & animo præditum vegeto, tergiversantem designaverant, affectumque, præ florentibus ætate & ambitiosis. Quare quum defectio Tusculanorum nuntiaretur, mandant id bellum Camillo, unum tantum ex quinque collegis allegeret sibi. Ille cæteris, quamvis peterent, & cuperent omnes, præteritis, contra expectationem omnium optavit L. Furium. Is ille erat, qui non modo invito Camillo conflictus autor, in præcipitem casum Remp. adduxerat. At hic, ut scilicet obrueret eam calamitatem, ac collegæ infamiam levaret, præposuit eum cæteris. At Tusculani errorem callide avertentes, quum esset jam in expeditione adversus ipsos Camillus, aratoribus, pastoribusque agros ut in alta pace compleverant, patebant portæ, pueri in ludis operam literis dabant, ex vulgo opifices suo quisque operi intenti conspiciebantur, spectatores in foro obversabantur togati, magistratus sedulo circumibant ad designandum Romanis hospitia, tanquam remoti ab omni suspicione essent mali, nec cujusquam sibi commissi conscii. Hæc res non exemit quidem eos apud Camillum proditionis opinione, sed illorum pœnitentia ex proditione flexit eum ad misericordiam, Senatum adire jussit iis pœnam deprecatum. Deprecantibus adfuit Camillus, ut & crimine liberarentur, & civitatem impetrarent. Hæc Camilli præclarissima in sexto Tribunatu gesta fuere. Post hæc (*) Licinio Stolone ingentē in urbe concitante tumultum, (nam plebs insurgebat adversus patres, ut duorum Consulum, qui quotannis designantur, alter ex suo corpore crearetur, non patritii ambo,) Tribuni militum creati sunt, Comitia Consularia impedivit plebs. Quum res, magistratibus non creatis, ad graviorem spectaret motum, Camillus quartum dictator a Senatu, plebe invita, creatus est, haud sane etiam ipse volens, ut qui committi nollet cum hominibus, quibus licebat ex multis & ancipitibus præliis libere & vere dicere plura secum ipsis militiæ, quam domi gessisse cum patritiis: nunc vero eorum odio esset lectus, ut aut ipse, si superior foret, multitudinem opprimeret, aut opprimeretur victus. Attamen quo mederetur huic malo, quum diem præsciret, qua ferre rogationem destinaverant tribuni plebis, in eam delectum edicit populumque evocat (a) ex concione in campum, magnam mulctam denuntians ei, qui ad nomen non respondisset. Contra tribu-

(*) U.C. 378. (a) U.C. 386.

ni

que congressis prælio, Galli fusi, & ab irruptione Romana coacti abire, Albanum agrum sunt populati. Hoc autem Romani prohibere quidem, quod poterant, noluerunt,

ni certare minis atque dejerare, si pergeret quo minus suffragia inire de lege valeret populus, obstare, quingenum millium æris ei mulctam dicturos. Igitur sive alterum exsilium & damnationem veritus, ut ætate jam gravi, & tantis rebus gestis indignam, sive tantæ plebis procellæ, & pertinaciæ impar, tunc quidem domum se recepit: insequentibus diebus causatus valetudinem abdicavit se dictatura. Senatus alium dictatorem creavit, qui magistro equitum dicto ipso seditionis duce Stolone, legem maxime adversam nobilitati (qua cautum est ne quis plusquam quingenta jugera agri possideret) permisit perrogari. In præsentia quidem Stolon plebiscito victor, paulo post convictus tenere modum agri, quem cæteris interdixerat, sua ipse lege mulctatus est. Quum supereffet jam, quod acerrimum erat, & fuerat primum motum, quodque plurimum torquebat Senatum cum plebe certantem de comitiis Consularibus contentio, nuntii procerto adferunt, iterum Gallos a mari supero ingentibus copiis Romam contendere, & una eum fama aderat belli moles; vastabantur agri, & homines, quibus receptus Romam erat clausus, per montes vagi spargebantur. Hic timor seditionem compressit, consentientesque cum plebe & ejus consilio patres, uno animo quintam dictaturam deferunt Camillo. Erat is tum exacta ætate, & prope annum octogesimum attingebat. Verum perspectis reipublicæ temporibus & periculis, nihil jam mulcta, ut ante deterritus omnique abje-

των, ἡττηντο οἱ Κελτοί, καὶ τῆς μὲν ἔτι τῆς Ῥώμης ὁρμῆς ἀπέσχοντο, τὴν δ' Ἀλβανίδα ἐλεηλάτουν. Ἐάσαντες οὖν αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι διαρπάσαι τὴν χώραν,

ὡς

ὑπακούσαντος· Τῶν δὲ δημάρχων ἐκεῖθεν αὖ πάλιν ἀντενισταμένων ταῖς ἀπειλαῖς καὶ διομνυμένων πέντε μυριάσιν ἀργυρίου ζημιώσειν, εἰ μὴ παύσοιτο τὸ δῆμον τὸν νόμον ἀφαιρούμενος, καὶ τὴν ψῆφον. Εἶτ' οὖν δείσας φυγὴν ἑτέραν καὶ καταδίκην, ὡς ἂν ἤδη πρεσβύτῃ καὶ κατειργασμένῳ πολλὰ μὴ πρέπουσαν, εἴτε τοῦ πλήθους τὴν βίαν ἄμαχον οὖσαν καὶ δυσκίνητον, ὑποβαλέσθαι μὴ δυναμένης, τότε μὲν ὑπεχώρησεν οἴκαδε, ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις σκηψάμενος ἀρρωστεῖν, ἐξωμόσατο τὴν ἀρχήν. Ἡ δὲ σύγκλητος ἕτερον δικτάτορα κατέστησε· κἀκεῖνος ἀποδείξας ἵππαρχον, αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα τῆς στάσεως Στόλωνα, παρῆκεν ἐπικυρῶσαι τὸν νόμον τὸν μάλιστα λυποῦντα τοὺς πατρικίους· ἐκέλευσε γ' οὗτοι μηδένα πλέθρων πεντακοσίων πλείονα χώραν κεκτῆσθαι. Τότε μὲν οὖν λαμπρὸς ὁ Στόλων ἐγεγόνει, τῇ ψήφῳ κρατήσας· ὀλίγῳ δ' ὕστερον αὐτὸς ἑάλω κεκτημένος ὅσην ἔχειν ἐκώλυεν ἑτέρους, καὶ κατὰ τὸν αὐτοῦ νόμον δίκην ἔδωκεν. Πολιτευομένης δὲ τῆς περὶ τῶν ὑπατικῶν ἀρχαιρεσιῶν φιλονεικίας [ἣ δὴ χαλεπώτατον τῆς στάσεως ἦν καὶ πρῶτον ἦρξε, καὶ πλεῖστα πράγματα τῇ βουλῇ παρεῖχε διεστηκυίῃ πρὸς τὸν δῆμον] ἀγγελίαι προσέπεσον σαφεῖς, [Κελτοὺς αὖθις] ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς ἀναστάντας θαλάσσης, μυριάσι πολλαῖς [ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν]· ἅμα δὲ τῷ λόγῳ καὶ τὰ ἔργα τοῦ πολέμου παρῆν, πορθουμένης τῆς χώρας, καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅσοις μὴ ῥᾷστον ἦν εἰς τὴν Ῥώμην καταφυγεῖν, ἀνὰ τὰ ὄρη σκεδαννυμένων. Οὗτος ὁ φόβος κατέπαυσε τὴν στάσιν, καὶ συνελθόντες εἰς ταὐτὸ οἱ πολλοὶ οἱ κρατιστοι καὶ τῇ βουλῇ τῶν δημοτικῶν, [εἵλοντο] πάντες ἐκ μιᾶς γνώμης δικτάτορα τὸ πέμπτον, τὸν Κάμιλλον. Ὁ δ' ἦν μὲν σφόδρα γέρων καὶ μικρὸν ἀπέλειπεν ὀγδοηκοστὸν ἔτος

Apud Suidam v. Τορκουᾶτος, sententiam hujus rei (si *regem* illum excipias, quem comminiscitur) & aliquot etiam verba Dionis habes.

DIO APUD SUIDAM.

Gallorum enim gens sedibus suis excita, in Italiam se effudit. Cum autem castra ea'lris opposita essent, Manlius illustris Senator eum Gallorum [*rege*] qui cum alia multa magnifice jactabat, tum etiam Romanorum fortissimum ad singulare certamen provocabat, congressus, eum lethali vulnere prostravit, & cadavere spoliato torque, qui collum ejus circumdabat, detracto (qui Gallorum domesticus est ornatus) suum collum circumdedit, & ob hoc præclarum facinus, a civibus suis, cognomento Torquatus est appellatus: (quod græce στρεπτοφόρος, idest *Torquifer*, diceretur. Hocque cognomen, ut fortitudinis suæ monumentum, posteris reliquit.

Κινηθὲν γὰρ τὸ Κελτῶν ἔθνος, κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐρρύη· καὶ ἀντιπαραταττομένων ἀλλήλοις τῶν στρατοπέδων, Μάλλιος τῶν ἀπὸ βουλῆς, ἐπιφανὴς, τὸν βασιλέα τῶν Κελτῶν, τά τε ἄλλα μεγαληγορούμενον, καὶ προτείνοντα εἰς τὸν ἄριστον τῶν Ῥωμαίων ἐς ἰδιάζουσαν συμπλοκὴν [προκαλούμενον] ὑποστὰς ἐπικαιρίᾳ κατέβαλλε τραύματι [σκυλεύσας] τε τὸν νεκρὸν, καὶ [τὸν] περὶ τὸν τράχηλον [στρεπτὸν] ἀνελόμενος, ὃς ἐπιχώριος ἐστι κόσμος Κελτοῖς, αὐτὸς περιέθετο· [καὶ] ἀπὸ τοῦδε πρὸς τῶν πολιτῶν [Τορκουᾶτος ἐπεκλήθη] ὅπερ ἂν εἴη στρεπτοφόρος· μνημεῖον δὲ τῆς ἀριστείας, τὴν ἐπίκλησιν ταύτην τοῖς ἀφ' ἑαυτοῦ κατέλιπε.

Dio apud Valesium pag. 585. ὅτι.

DIO APUD CONSTANT. AUG. PORPHYR.

P. Manlios dictator plebem cum patribus seditione agitatam conciliavit, Licinio Stolone, magistro equitum, de plebe lecto; quod novatum ægre quidem patres tulêre: cæterum multitudini adeo grata res fuit, ut in insequentem annum, mentione de Coss. omissa, Tribunos militum Consulari potestate creari passa sit; atque exinde nonnihil sibi invicem con-

Πούπλιος, τῶν πολιτῶν Ῥωμαίων στασιαζόντων πρὸς ἀλλήλους, ὀλίγου τούτους συνήλλαξε. (a) Λικίνιον γὰρ Στόλωνα προσείλετο, ὄντα ἵππαρχον· ὅπερ καινοποιηθὲν, τοὺς μὲν εὐπατρίδας ἐλύπησε, τοὺς δὲ ἄλλους οὕτως ὑπηγάγετο, ὥστε μηκέτι τοὺς ὑπάτους τῷ ἐπιόντι ἔτει ἀντιποιήσασθαι, ἀλλ' ἐᾶσαι τοὺς χιλιάρχους αἱρεθῆναι. (b) Ἐκ γὰρ τούτου, καὶ ἐς τἆλλα ἀνθυπεῖξαν τί γε τινὰ ἀλλήλοις,

ἴσως

NOTAE.

Ei suffectus est extemplo P. Manlius Dictator, (*) qui rem in causam plebis inclinavit C. Licinio, (*) magistro equitum de plebe dicto. Livius lib.6. longe ante finem; Ita mox ipse Dio, apud Valesium.

(a) U.C. 386. (b) U.C. 387.

ὡς κατακορεῖς γενόμενοι βρωμάτων, καὶ μέθης, εὐεπιχειρητότεροι εἶεν, ἐπέθεντο σφίσι, καὶ αὐτῶν τε πολλοὺς διέφθειραν, καὶ τὸ αὐτῶν εἷλον στρατόπεδον. ὁ δὲ

runt, siverunt verò agere eos prædam; donec mero & crapula distentos, minore periculo aggrederentur. Tunc enim in ipsos irruentes, eorum multos trucidarunt, eosque

ὕπατος γεγονέναι· συνορῶν δὲ τὴν ἀνάγκην, καὶ τὸν κίνδυνον, οὔτε ὑποτιμήσιν αὐτὴν, ὡς πρότερον, οὔτε προφάσει χρησάμενος, ἀλλ' αὐτόθεν ὑποστὰς τὴν στρατηγίαν, κατέλεγε τοὺς μαχεσομένους· εἰδὼς δὲ τὴν τῶν βαρβάρων ἀλκὴν τὴν βιαιοτάτην ἐν ταῖς μαχαίραις οὖσαν, ἃς βαρβαρικῶς καὶ σὺν οὐδεμιᾷ τέχνῃ καταφέροντες ὤμους μάλιστα καὶ κεφαλὰς διέκοπτον, ἐχαλκεύσατο μὲν κράνη τοῖς πλείστοις ὁλοσίδηρα, καὶ λεῖα ταῖς περιφερείαις, ὡς ἀπολισθαίνειν ἢ κατάγνυσθαι τὰς μαχαίρας· τοῖς δὲ θυρεοῖς κύκλῳ περιέρραψε λεπίδα χαλκῆν, τοῦ ξύλου καθ' αὑτὸ τὰς πληγὰς μὴ στέγοντος· αὐτοὺς δὲ τοὺς στρατιώτας ἐδίδαξε τοῖς ὑσσοῖς μακροῖς διὰ χειρὸς χρῆσθαι, καὶ τοῖς ξίφεσι τῶν πολεμίων ὑποβάλλοντας ἐκδέχεσθαι τὰς καταφοράς. Ἐπειδὴ πλησίον ἦσαν οἱ Κελτοὶ περὶ τὸν Ἀνίηνα ποταμὸν, στρατόπεδον βαρὺ καὶ μεστὸν, ἀφθόνου λείας ἔχοντες, ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν, ἵδρυσε κατὰ νάπης μαλακῆς καὶ συγκλίσεις πολλὰς ἐχούσης· ὥστε τὸ μὲν πλεῖστον ἀποκρύπτεσθαι, τὸ δ' ὁρώμενον δοκεῖν ὑπὸ δέους εἰς χωρία προσάντη κατειλῆσθαι. Ταύτην δὲ τὴν δόξαν αὐτῶν ὁ Κάμιλλος αὔξειν βουλόμενος, οὐ προσήμυνε τῶν ὑπὸ πόδας πορθουμένων, ἀλλὰ τὸν χάρακα φραξάμενος ἠρέμει· μέχρις οὗ τοὺς μὲν ἐν προνομαῖς ἐσκεδασμένους κατεῖδε, τοὺς δ' ἐν τῷ στρατοπέδῳ πᾶσαν ὥραν ἐμπιπλαμένους ἀφειδῶς καὶ μεθύοντας. Τότε δὲ νυκτὸς ἔτι τοὺς ψιλοὺς προεκπέμψας, ἐμποδὼν εἶναι τοῖς βαρβάροις εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ διαταράττειν εὐθὺς ἐπεξιόντας, κατεβίβαζεν ὄρθρου τοὺς ὁπλίτας, καὶ παρέταττεν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις, πολλοὺς καὶ προθύμους, οὐχ ὥσπερ οἱ βάρβαροι προσεδόκων, ὀλίγους καὶ ἀτόλμους φανέντας. Πρῶτον μὲν οὖν τοῦτο τῶν Κελτῶν ἀνέτρεψε τὰ φρονήματα, παρ' ἀξίαν ἐπιχειρεῖσθαι δοκούντων· ἔπειτα προσπίπτοντες οἱ ψιλοὶ καὶ πρὶν ἢ τὸν συνήθη λαβεῖν κόσμον, καὶ διακριθῆναι κατὰ λόχους, κινοῦντες αὐτοὺς, καὶ βιαζόμενοι πρὸς τὸ συντυχὸν ἀτάκτους ἠνάγκασαν μάχεσθαι. Τέλος δὲ τοῦ Καμίλλου τοὺς ὁπλίτας ἐπάγοντος, οἱ μὲν, ἀνατεινάμενοι τὰς μαχαίρας, συνδραμεῖν ἔσπευδον· οἱ δὲ τοῖς ὑσσοῖς ἀπαντῶντες, καὶ σεσιδηρωμένα μέρη ταῖς πληγαῖς ὑποφέροντες, ἀνέστρεφον τὸν ἐκείνων σίδηρον μαλακὸν ὄντα καὶ λεπτῶς ἐληλαμένον, ὥστε κάμπτεσθαι ταχὺ καὶ διπλοῦσθαι τὰς μαχαίρας, τοὺς δὲ θυρεοὺς συμπεπάρθαι καὶ βαρύνεσθαι τῶν ὑσσῶν ἐφελκομένων· διὸ καὶ μεθιστάμενοι τῶν ἰδίων ὅπλων, ἐπειρῶντο τοῖς ἐκείνων συστρέφεσθαι, καὶ τοὺς ὑσσοὺς παραφέρειν, ἐπιλαμβανόμενοι ταῖς χερσίν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι γυμνοὺς ὁρῶντες, ἤδη τοῖς ξίφεσιν ἐχρῶντο, καὶ φόνος μὲν ἦν πολὺς τῶν προτάκτων, φυγὴ δὲ τῶν ἄλλων ἁπανταχόσε τοῦ πεδίου· τοὺς γὰρ λόφους καὶ τὰ ὑψηλὰ προκατειλήφει Κάμιλλος, τὸ δὲ στρατόπεδον διὰ τὸ θαρσεῖν ἄφρακτον ἔχοντες, ᾔδεσαν οὐ χαλεπῶς ἁλωσόμενον. Ταύτην τὴν μάχην ἔτεσιν ὕστερον τρισκαίδεκα γενέσθαι λέγουσι, τῆς Ῥώμης ἁλώσεως, καὶ βέβαιον ἐξ αὐτῆς φρόνημα κατὰ τῶν Κελτῶν ἐγγενέσθαι Ῥωμαίοις σφόδρα δεδοικόσι τοὺς βαρβά-

abjecta causa delectum extemplo suscepto imperio habuit. Sciebat vim barbarorum Camillus maximam esse in gladiis, quibus graviter barbarorum more, sed nulla arte, ferientes, humeros maxime & capita detruncabant. Ad id galeas plerisque ferreas paravit politas extra, ut labentes gladii vanum ictum facerent, vel frangerentur. Scuta laminis ferreis induxit, quia lignum per se non resistebat plagæ. Suos autem milites docuerat cominus tractare pila oblonga, quibus subjectis, ensium hostium exciperent ictum. Quum Galli haud procul urbe consedissent ad fluvium Anienem, & essent castra gravia & referta omnis generis præda, metatus est castra in molli tumulo, multisque partibus cavo, ut maxima pars exercitus extra conspectum esset: qui autem conspiciebantur, ex trepidatione viderentur in locum arduum se contraxisse. Eam Gallorum opinionem ut confirmaret Camillus, quum sub oculis suis agros vastarent, non arcebat, sed castris munitis continebat se, dū Gallos partim ad populandū effusos, partim qui in castris remāserāt, epulis vinoq. largo diē noctib. cōtinuātes cernit. Ibi ante lucē præmissa levi armatura, quæ ut ne instrui posset acies, impediret perturbaretq. subito impetu in eos facto, graviorem armaturam deduxit summo mane, ac planis campis instruxit. Quorum numerus & alacritas ubi barbaris, qui esse paucos putabant & trepidos, præter expectationem conspecta est, conciderunt animis ex eo primum quod contemni se, quum invaderentur, existimarunt. Incursus deindè levis armaturæ qui priusquam consueto ordine consisterent, vel essent per cohortes digesti, turbans illos impellensque temere atque incondite eos pugnam inire coegit. Postremo ut gravem armaturam Camillus induxit, illi partim sublatis gladiis properaverunt conserere manus. Romani pilis objectis, quorum ferro excipiebant ictus hostium, ferrum illorum molli tenuique procusum lamina retudere. Unde inflectabant se illico gladii atque plicabantur; scuta transfigebantur gravabanturque dependentibus pilis. Ergo suis abjectis armis, ad hostium se convertebant, ac prehensa manibus pila moliebantur trajicere. Romani jam nudos conspicientes, aggrediuntur eos gladiis. Ita cædes multa, ante signa, edita, alii effusa fuga per campos delati, quum collis & loca edita præcepisset Camillus. Nam castra quidem ob ferociam immunita, facile sciebant hostem expugnaturum. Pugnatum tredecim annis a Roma capta ferunt, atque hinc animum Romanis plane confirmatum adversus Gallos, quos supra modum timuerant, ut morbo nuper & cæco casu, non virtute existimarent ab se superatos. Tantus verò erat eorum terror, ut lege esset cau-

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

ἴσως ἂν κατηλλάγησαν, εἰ μή περ ὁ Σπόλων ὁ δήμαρχος τοιοῦτόν τι εἰπὼν, ὡς οὐκ ἐπίοιεν, εἰ μὴ φάγοιεν, ἀνέπεισεν αὐτοὺς μηδενὸς ἀφίεσθαι, ἀλλ' ὡς καὶ ἀναγκαῖα πάντα ὅσα ἐνεχείρησαν κατεργάσασθαι.

concedendo, penitus in gratiam forte rediissent, nisi Siolo Tribunus plebis turbulenta oratione, qua inter cætera ajebat, sibi in animo esse potius a cibo, quam a perferendis rogationibus abstinere, persuasisset plebi, ne quid patribus concederet, sed ut quæcumq. instituta per Tribunos plebis erant, tanquam necessaria omnia, & sine quibus stare plebs nō posset, ad exitum perduceret.

N O T AE.

Valesius pag. 585. sdea οὐκ ἐπίοιεν, εἰμὴ φάγοιεν. *Hæc mirum in modum obscura sunt. Ego ita sum interpretatus, quasi legeretur,* ἢ μὴ φάγοιεν. *Vide interim Livium libro 6.*

que castris exuerunt. Camillus verò Romam reversus deposuit Magistratum. Atque ex eo tempore, Tribunis militum; qui in Consulum successerant locum, abrogatis, Consules designari ceperunt, aliàs Patricii, aliàs plebeji, & nonnunquam simul ordinis utriusque. Tum lue grassante Romæ, Camillus etiam defunctus est, ejusque obitus plurimum tristitiæ Romanis attulit.

Q.

ὁ δὲ Κάμιλλος ἐς τὴν Ῥώμην ἐπανελθὼν, ἀπέθετο τὴν ἀρχήν, Ἐκ τότε οὖν, οἱ μὲν χιλίαρχοι, οἱ ἀντὶ τῶν ὑπάτων ἐγίνοντο ἐσχολάκασιν, ὕπατοι δὲ ἀπεδείκνυντο, ἐνίοτε μὲν εὐπατρίδαι, ἐκ δὲ τοῦ πλήθους ἐνίοτε, ποτὲ δὲ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων ὁμοῦ· νόσου δ' ἐνσκηψάσης τῇ Ῥώμῃ, καὶ ὁ Κάμιλλος τέθνηκε, (a) καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, πλεῖστα, θανόντος τοῦ ἀνδρὸς, ἠνιάθησαν.

Κυῖ.

cautum, vacationem belli sacerdotibus, præterqoam Gallico tumultu, esse. Hoc obiit oovissimum Camillus militare certamen. Nam Velitris, hoc modo confecto bello, obiter est potitus, quum venirent, nullo tentato certamine io ditionem. At contentio supererat civilis adversus plebem. Nam victoria ferox, magna vi instabat, ut alter consul, præter coosuetum modum, crearetur ex plebe, Ei opponebat Senatus se, neque permittebat, ut dictatura abdicaret se Camillus, quo jus nobilitatis, auctoritate & summo ejus imperio tutaretur commodiùs. Sedenti pro rostris Camillo, & jus diceoti, missus a Tribuno plebis viator, sequi se jussit ei, manusque injecit, quasi eum ducturus. Ibi clamor & strepitus occupavit, ut nunquam alias, forum; aliis qui ciogebant Camillum, viatorem a tribunali repellentibus, vulgo, ex ioferiore loco, ut detraheretur vociferaote. Ille in tali tumultu fluctuans animo, summum imperium tamen non projecit, sed abducto Senatu, contulit se io Curiam, Quo priusquam iogrederetur, ad Capitolium respiciens, Deos precatus est, ut præsentem motum in bonum exitum verterent, ædemque Concordiæ, si esset tumultus sedatus, vovit. In Senatu quum magnam altercationem excitassent pugnantes sententiæ, vicit tameo lenior, quæ concedebat plebi, permittebatque alterum consulem ex popularibus creare (a). Hoc Senatusconsultum, quum dictator pro coocione pronunciasset, illico plebs haud immerito læta, est Senatui reconciliata, Camillumque ingenti plausu & favore deduxit domum. Insequenti die coacto populi concilio, sciscitur, ut ædes Concordiæ, quam voverat Camillus, quæ foro & concioni immineret, ob sedatum extrueretur tumultum. Adjectus insuper Latinis feriis dies uous, ut quaternis diebus agerentur; utque populus Romanus omnis in præsentia sacrificaret coronatus. Camillus comitiis habitis, Coosules creavit, ex patriciis M. Æmilium, & L. Sextium de plebe primum. Hic exitus fuit rerum a Camillo gestarum. Proximo anno pestilentia Romæ vulgata infinitam multitudinem de plebe absumpsit, plurimos etiam eorum, qui in magistratu erant. Obiit & Camillus: cujus mors vel ætate ejus, vel vita omnibus honoribus consummata, haudquaquam immatura, acerbior fuit tamen populo Romano, quam aliorum cuoctorum, qui hic eo anno periere. *Hactenus Plutarchus.*

Quum,

βαρβάρους, ὡς οὐ πρᾶον διὰ νόσους καὶ τύχας παραλόγους, οὐ κατὰ κράτος ὑπ' αὐτῶν νενικημένους· οὕτω δ' οὖν ὁ φόβος ἦν ἰσχυρὸς, ὥστε θέσθαι νόμον, ἀφεῖσθαι τοὺς ἱερεῖς στρατείας, χωρὶς ἂν μὴ Γαλατικὸς ᾖ πόλεμος. Τῶν μὲν οὖν στρατιωτικῶν ἀγώνων οὗτος ἠγωνίσθη τῷ Καμίλλῳ τελευταῖος· τὴν γὰρ Οὐελιτρανῶν πόλιν εἷλεν ἐν τῷ παρέργῳ ταύτης τῆς στρατείας, ἀμαχεὶ προσχωρήσασαν αὐτῷ. Τῶν δὲ πολιτικῶν ὁ μέγιστος ὑπελείπετο χαλεπώτερος πρὸς τὸν δῆμον, ἰσχυρὸν ἐπανήκοντα τῇ νίκῃ καὶ βιαζόμενον ἐκ δημοτῶν ὕπατον ἀποδεῖξαι παρὰ τὸν καθεστῶτα νόμον· ἀντιστατούσης τῆς βουλῆς καὶ τὸν Κάμιλλον οὐκ ἐώσης ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν, ὡς μετ' ἰσχυρᾶς καὶ μεγάλης ἐξουσίας τῆς ἐκείνου μαχησομένων ἂν βέλτιον ὑπὲρ τῆς ἀριστοκρατίας. Ἐπεὶ δὲ προκαθημένου τοῦ Καμίλλου, καὶ χρηματίζοντος ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ὑπηρέτης πεμφθεὶς παρὰ τῶν δημάρχων, ἐκέλευσεν ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν χεῖρα τῷ σώματι προσῆγε, ὡς ἀπάξων, κραυγὴ δὲ καὶ θόρυβος οἷος οὔπω κατέσχε τὴν ἀγορὰν, τῶν μὲν περὶ Κάμιλλον ὠθούντων ἀπὸ τοῦ βήματος τὸν δήμιον, τῶν δὲ πολλῶν κάτωθεν ἕλκειν ἐπικελευομένων, ἀπορούμενος τοῖς θεοῖς κατευθῦναι τὰ παρόντα πρὸς τὸ κάλλιστον τέλος· ὑποσχόμενος ναὸν Ὁμονοίας κατασκευάσειν τῆς ταραχῆς καταστάσης· Μεγάλου δ' ἀγῶνος ἐν τῇ συγκλήτῳ γενομένου πρὸς τὰς ἐναντίας γνώμας, ὅμως ἐνίκησεν ἡ μαλακωτέρα καὶ ὑπείκουσα τῷ δήμῳ, καὶ διδοῦσα τῶν ὑπάτων τὸν ἕτερον [ἀπὸ τοῦ πλήθους] ἀρχαιρεσιάσαι. Ταῦτα δ' ὡς τῇ βουλῇ δοκοῦντα τοῦ δικτάτωρος ἀνειπόντος ἐν τῷ δήμῳ, παραχρῆμα, οἷον εἰκὸς, ἡδόμενοι τῇ βουλῇ διηλλάττοντο, καὶ τὸν Κάμιλλον οἴκαδε κρότῳ καὶ βοῇ παρέπεμπον· τῇ δ' ὑστεραίᾳ συνελθόντες, ἐψηφίσαντο, τῆς μὲν Ὁμονοίας ἱερὸν, ὥσπερ ηὔξατο ὁ Κάμιλλος, εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἄποπτον, ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἱδρύσασθαι· ταῖς δὲ καλουμέναις Λατίναις μίαν ἡμέραν προσθέντες, ἑορτάζειν τέσσαρας, παραυτίκα δὲ θύειν, καὶ στεφανηφορεῖν Ῥωμαίους ἅπαντας. Τῶν δ' ἀρχαιρεσιῶν βραβευθεισῶν, ὑπὸ Καμίλλου κατεστάθησαν ὕπατοι, Μάρκος μὲν Αἰμίλιος, ἐκ πατρικίων, Λεύκιος δὲ Σέξτιος, ἐκ δημοτῶν πρῶτος· Καὶ τοῦτο τέρας αἱ Καμίλλου πράξεις ἔσχον· ἐν δὲ τῷ κατόπιν ἐνιαυτῷ λοιμώδης [νόσος] ἐμπεσοῦσα [τῇ Ῥώμῃ,] τὸν μὲν ἄλλον ὄχλον οὐ περιληπτὸν ἀριθμῷ διέφθειρε, τῶν δ' ἀρχόντων τοὺς πλείστους· ἐτελεύτησε δὲ [καὶ Κάμιλλος] ἡλικίας μὲν οὖν ἕνεκα, καὶ βίου τελειότητος, ὡς εἴ τις ἄλλος ἀνθρώπων ὡραῖος, [ἀνιάσας δὲ Ῥωμαίους] ὡς οὐδὲ σύμπαντες οἱ τῇ νόσῳ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀποθανόντες. Hacteous Plutarchus.

Ὑπα-

(a) U. C. 390.

Κοΐ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ

ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Ι.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ Ι.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α. Μάρκον Κούρτιον ἐς χάσμα ἑαυτὸν περὶ πατρίδος ἐμβαλλεσθαι λόγος ἔχει.
β. Ὡς Γαλάτας αὖθις πρὸς τὴν Ῥώμην ἐλθόντας ἐνίκησαν οἱ Ῥωμαῖοι.
γ. Τίτος Μάλλιος μονομαχήσας δι' ἀνηκουστίαν, καὶ νικήσας, ἐστεφανώθη, καὶ ἐκεφαλίσθη ὑπὸ πατρὸς αὐτοῦ.
δ. Ὡς Δέκιος ἑαυτὸν ἐπιδέδωκε κατὰ Λατίνων.
ε. Ὡς ἅπαξ καὶ δὶς Δικτάτορες ἐνίκησαν τοὺς Σαμνίτας.
ς. Πῶς Ῥωμαῖοι ὑπὸ ζυγὸν ὑπήχθησαν ὑπὸ Σαμνιτῶν, καὶ εἶτα κρατήσαντες ὅμοια ἐποίησαν αὐτοῖς.
ζ. Ὡς καὶ Δεκίου παῖς ἑαυτὸν ἐπιδέδωκε, καὶ Φάβιος ἐθριάμβευσε πολεμίων.
η. Κοΐντῳ Φαβίῳ πατὴρ Ῥοῦλλος βοηθήσας, πολεμίους ἐνίκησεν.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ ΞΗ.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ κατὰ μέσον ἐνταῦθα ἀριθμούμενοι, οἱ δὲ ἐγένοντο.

*Κ. Σερουίλιος Ἄαλα,	καὶ Λ. Γενούκιος τὸ β'.
Λ. Σουλπίκιος,	καὶ Γ. Λικίνιος Καλοῦος.
*Λ. Φούριος Κάμιλλος,	καὶ Ἀπ. Κλαύδιος Κράσσος.
*Τ. Μάλλιος Τορκουᾶτος τὸ γ',	καὶ Π. Δέκιος Μῦς.
Μ. Αἰμίλιος Μαμερκος,	καὶ Κ. Ποπλίλιος Φίλων.
*Λ. Φούριος Κάμιλλος τὸ β',	καὶ Δ. Ἰούνιος Βροῦτος Σκαῖας.
Γ. Σουλπίκιος Λόγγος τὸ β',	καὶ Κ. Αἰμίλιος Καιρετανός.
Κ. Φάβιος Μάξιμος,	καὶ Λ. Φουλούιος.
Σπ. Ποστούμιος Ῥηγιλλάνος,	καὶ Τ. Οὐετούριος Καλοῦϊνος.
Κ. Ποπλίλιος Φίλων τὸ β',	καὶ Λ. Παπείριος Κούρσωρ τὸ β'.
*Γ. Ἰούνιος Βούβουλκος τὸ γ',	καὶ Κ. Αἰμίλιος Βάρβουλας τὸ β'.
*Π. Κορνήλιος Ἀρουΐνας,	καὶ Κ. Μάρκιος Τρέμουλος.
*Κ. Φάβιος Μάξιμος τὸ δ',	καὶ Π. Δέκιος Μῦς τὸ γ'.
Λ. Οὐολούμνιος,	καὶ Ἀπ. Κλαύδιος.
Κ. Φάβιος Μάξιμος τὸ ε',	καὶ Π. Δέκιος Μῦς τὸ δ'.
Λ. Ποστούμιος Μέγελλος,	καὶ Μ. Ἀτίλιος Ῥήγουλος.
Λ. Παπείριος Κούρσωρ τὸ γ',	καὶ Σπ. Καρουίλιος.
Κ. Φάβιος Μάξιμος Γούργης,	καὶ Δ. Ἰούνιος Βροῦτος Σκαῖας τὸ β'.

1.
ετὰ δὲ ταῦτα, καὶ τι συμβῆναι πάθος περὶ τὴν Ῥώμην ἱστόρηται· διαστῆναι γὰρ τὸ πεδίον λέγεται, τὸ μεταξὺ τοῦ Παλατίου καὶ τοῦ Καπιτωλίου ἐξαπίνης, μήτε σεισμοῦ προηγησαμένου, μήτ' ἄλλου τινὸς, οἷα συμβαίνειν εἴωθε φυσικῶς ἐπὶ τοιούτοις παθήμασι· καὶ ἦν τὸ χάσμα διαμένον ἐπὶ μακρὸν, οὔτε συνερχόμενον· οἷως δή ποτε·

Q. CASSII DIONIS

COCCEJANI

ROMANÆ

HISTORIÆ

LIBER DECIMUS.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO X.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Curtius fertur pro patria in voraginem se immisisse.
2. Ut Gallos contra Romam denuò venientes vincunt Romani.
3. T. Manlius, singulari certamine in contumaciam commisso post victoriam coronatur, & capite obtruncatur a patre suo.
4. Ut Decius se ipsum devovit contra Latinos.
5. Ut semel ac iterum Dictatores Samnites vicerunt.
6. Ut Romani a Samnitis sub jugum missi, postea victores paria Samnitis reddiderunt.
7. Ut Decii filius se quoque devovit, & Fabius de hostibus triumphavit.
8. Q. Fabio pater Rullus ope lata ut hostes vincit.

TEMPORIS SPATIUM AN. SEXAGINTA OCTO.

in quibus ex parte, hi qui sequuntur Consules fuerunt.

Ab U. C.	
*393. Q. Servilius Ahala,	& L. Genucius 2.
394. L. Sulpicius,	& L. Licinius Calvus.
*406. L. Furius Camillus,	& Ap. Claud. Crassus.
*415. T. Manlius Torquatus, 3;	& P. Decius Mus.
416. M. Æmilius Mamereus,	& Q. Publilius Philon.
*430. L. Furius Camillus 2.,	& D. Jun. Brutus Scevas
431. C. Sulpicius Longus 2.,	& C. Æmil. Ceritanus
432. Q. Fabius Maximus,	& L. Fulvius.
433. Sp. Postumius Regillanus,	& T. Vetur. Calvinus.
434. Q. Publilius Philon 2.,	& L. Papirius Cursor 2.
*437. C. Junius Bubulcus, 3.,	& Q. Æmil. Barbula 2.
*444. P. Cornelius Aruina,	& Q. Mart. Trimulus.
445. Q. Fabius Maximus 4.,	& P. Decius Mus 3.
446. L. Volumnius,	& Ap. Claudius.
*457. Q. Fabius Maximus 5.,	& P. Decius Mus 4.
458. L. Postumius Megellus,	& M. Atilius Regulus.
459. L. Papirius Cursor 3.	& Sp. Carvilius.
460. Q. Fabius Maxim. Gurges,	& D. Jun. Brut. Sceva 2.

Ost hæc verò, malū quoddam invasisse Romanos fertur. Ea namque planities, quæ est inter Palatiū & Capitoliū, subito hiatu, neque terræmotu, neque re alia, qua, natura, ejusmodi fieri solent, digressa, profunde sedit, ac ita permansit diu. Quum autem nullo coiret modo, neque pacto aliquo expleretur, quamvis terræ magnam

gnam terræ saxorumque vim, & cujuscumque materiæ eo congessissent, ad hanc consilii inopiam, oraculum consulere visum est. Quod respondit, voraginem illam haud posse expleri, nisi prius quod optimum, & quo maxime Romani valerent, in eam conjiceretur. Sic enim, & specum illum esse desiturum, & urbis Imperium nunquam eversum iri. Hoc autem responso, non soluta difficultas est, sed implexa magis propter oraculi obscuritatem. Verum vir Patricius M. Curtius, ætate integer, forma pulcherrimus, viribus maximus, fortissimus animo, & prudentia ornatissimus, oraculo intellecto, in medium progressus, pro concione dixit: Quid oraculi obscuritatem, Quirites accusamus, aut nostrorum tarditatem ingeniorum? Nos id sumus, quod quæritur, omnesque suspensos tenet. Neque enim inanima animatis sunt præferenda: neque ea, quæ mente & intelligentia sunt prædita & sermone, brutis sunt, rationis & prudentiæ expertibus, postponenda. Nam quid homini anteponatis, quo injecto contrahamus hiatum illum? Nullum est mor-

τι · · οὔπω, μὲν τοι πληρούμενον, καὶ ταῦτα χοῦν τε Ῥωμαίων ἐς αὐτὸ συμφορούντων πολλὴν, καὶ λίθους καὶ ἄλλην ὕλην παντοδαπήν· Ἀποροῦσιν οὖν τοῖς Ῥωμαίοις χρησμὸς ἐδόθη, μὴ ἄλλως τὸ διεστὸς συνελθεῖν, εἰ μὴ τὸ κρείττων αὐτῶν, καὶ δι' οὗ μάλιστα πλεῖστον ἰσχύουσιν, ἐς τὸ χάσμα ἐμβάλλουσιν· οὕτω γὰρ ἐκεῖνό τε παύσεται, καὶ τῇ πόλει ἔσεται δύναμις ἀκατάλυτος. Ἔμενεν οὖν καὶ πάλιν τὸ ἄπορον ἀπορούμενον, ἀσαφοῦς τυγχάνοντος τοῦ χρησμοῦ· Μάρκος δὲ Κούρτιος ἀνὴρ εὐπατρίδης, νέος τὴν ἡλικίαν, ὡραιότατος τὴν μορφὴν, ῥωμαλεώτατος τὴν ἰσχὺν, ἀνδρειότατος τὴν ψυχὴν, φρονήσει διαπρεπὴς, τὸν νοῦν συνεὶς τοῦ χρησμοῦ, παρελθὼν ἐς μέσον, ἐδημηγόρησε λέγων· Τί τῶν λογίων ἀσάφειαν, ὦ Ῥωμαῖοι, ἢ ἀμαθίαν ἡμῶν αὐτῶν καταψηφιζόμεθα; Ἡμεῖς ἐσμὲν τοῦτο δὴ τὸ ζητούμενον τε καὶ ἀπορούμενον· οὐ γάρ τι ἄψυχον ἐμψύχου λογισθήσεται βέλτιον, οὐδὲ τοῦ ἔνου καὶ ἔμφρονος, καὶ λόγῳ κεκοσμημένου τὸ ἄνουν, ἄλογόν τε καὶ ἄφρον προτιμηθήσεται. Τί γὰρ ἂν τις ἀνθρώπου προκρίνοιεν ἵνα τοῦτο ἐς τὴν τῆς γῆς βαλόντες διάστασιν, αὐτὴν συναγάγοι-

ADMONITIO.

Suidas v. Λίβιγγον hæc habet ex authore aliquo, quæ etsi Dionis ego non censeam, ad Curtii tamen historiam illustrandam, existimo & profutura, & huc afferenda.

Quum Consule Q. Servilio, terra ingenti hiatu in medio Foro discessisset, Romani ex oraculis Sibyllinus cognoverunt, terram esse coi-

Ὑπατεύοντος Κοΐντου τοῦ Σερουιλίου, χάσμα κατὰ μέσην ἀγορὰν διαστάσης τῆς γῆς, γέγονε· γνόντες δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἐκ τῶν Σιβύλλης λογίων

NOTAE.

Fabulam prodidere de hoc lacu, C. Ælius Stilo, & Q. Lutatius, apud Varronem L.L.c.9., cujus ista sunt verba: *C. Ælius, & Q. Lutatius scribunt, eum locum* (lacum Curtium) *esse fulguratum; & ex S.C. septum esse: idque factum esse a Curtio Cos., cui M. Genucius fuit collega*. Hæc alia rei historia. Sed dulce apud Romanos Scriptores prævaluit, ut apud Livium, aliisque, si Q. Ælium Stilonem, excipias, Quintumque Lutatium, quos laudat Varro, qui veritatem rei gestæ nec ipse assequitur. Satis cautè, Dio retulit: *συμβῆναι ἱστόρηται: accidisse narratur*, qui quod sibi hic nihil arabatur, nec serebatur; fabulæ non subscripsit. *A Procilio relatum in eo loco dehisse terram*, & reliqua hujus fabulæ. *De lacu*, enim *Curtio triplex historia*, ait Varro, lib. 4. de L.L. *nam & Procilius non idem prodidit quod Piso: nec quod is, C. Ælius Stilo secutus. A Procilio relatum*, &c. Vellem Pisonis Calpurnii sententiam adscripsisset. Fabulam autem habet & Livius lib. 7. a quo eam, ad verbum pene, sumpsit Dio, cujus illa notanda sunt: *Lacum Curtium, non ab antiquo illo T. Tatii milite Curtio Metio* (cujus meminit lib. 1. in pugna post raptum Sabinarum) *sed ab hoc appellatū, * insignis fabula est*. Sanc *Lucium* nō *Marcum* Genucium tunc Consulem dicit Livius, eum *Q. Servilio Ahala*, non cum *M. Curtio*: Varronis errorem evincunt, & fasti Capitolini, in quibus nullus per ea tempora Curtius Cos. Mihi indubium a primo Curtio, loco nomen, & inde fabulam. *Inter Palatinum Capitolinumque Collem * principes utrinque pugnam ciebant: ab Sabinis Metius Curtius, ab Romanis Hostius Hostilius. * Ex equo tum forte Metius pugnabat: eo pelli facilius fuit, pulsum Romani persequuntur, & alia Romana acies, audacia Regis accensa, fundit Sabinos. Metius in paludem sese, strepitu sequentium, trepidante equo conjecit, averteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri. Et ille quidem annuentibus ac vocantibus suis, favore multorum addito animo evadit. Romani Sabinique in media convalle duorum montium reintegrant prælium. Tum Sabinæ mulieres &c. Monimentum ejus pugnæ, ubi primum ex profunda emersus palude, equum Curtius in vado statuit, Curtium Lacum appellarunt*. Ex hac historia, quam habet, ut dixi, Livius lib. 1. nata est fabula, quam etsi dicat insignem, attamen ne Romanos læderet, quod antiqua, *cura non deesset*, inquit, *si qua ad verum via inquirentem ferret, nunc fama rerum standum est, ubi certam derogat vetustas fidem*. Interim adhuc visitur es marmore antiquus equestris Curtius, ad parietes amplissimæ in Villa domus Burghesiæ, propendens, ac si in lacum sese conjieiat: quod ex magnitudine ponderis, adhæc stare, nostrorum est laus Architectorum. Fuere equidem Coss. aliquando M. Genucius & C. aut Q. Curtius (juxta Dionysium Liviumque) sed anno ab U. C. 310. non hoc nostro 393.

(a) U.C. 393. (b) U.C. 394.

νοῖμεν ; οὐκ ἔστιν οὐδὲν ζῶον θνητὸν, οὐδ' ἄμεινον, οὐδ' ἰσχυρότατον ἀνθρώπου. Εἰ γάρ τι δεῖ καὶ θρασυνόμενον εἰπεῖν. Οὔτ' ἄνθρωπος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ θεὸς σῶμα θνητὸν ἔχων, οὔτε θεὸς ἄλλο τι ἢ ἄνθρωπος ἀσώματος, κἀντεῦθεν ἀθάνατος. καὶ οὐ πόῤῥω τῆς θείας δυνάμεως ἀπηρτήμεθα. Ταῦτα ἐγὼ μὲν οὕτω φρονῶ, ἀξιῶ δὲ καὶ ὑμᾶς τῇ γνώμῃ προσθέσθαι ταύτῃ· καὶ μή τις οἰήσαιτο, ὅτι κλῆρον ποιήσομαι, ἢ κόρην κελεύσω θανεῖν, ἢ μειράκιον, αὐτὸς γὰρ ἐγὼ ἑκὼν ἐμαυτὸν ὑμῖν ἐπιδίδωμι· ἵνα σήμερον αὐτίκα κήρυκα πέμψητέ με, καὶ πρεσβευτὴν τοῖς χθονίοις θεοῖς, ἐσόμενον ἀεὶ ὑμῶν προστάτην καὶ σύμμαχον (*) Ταῦτα εἰπὼν ὁ Κούρτιος, τὰ ὅπλα ἐνεδιδύσκετο, εἶτα καὶ τοῦ ἵππου ἐπέβη· οἱ δ' ἄλλοι περιαλγεῖς ἐγίνοντο καὶ περιχαρεῖς, καὶ κοσμήματά τινα συμφρονήσαντες, οἱ μὲν αὐτὸν ἐκεῖνον αὐτοῖς ἐκόσμουν, ὡς δέ τινα, καὶ ἐς τὸ χάσμα ἐνέβαλον· ἄρτι δ' ἐς αὐτὸ ἐνήλατο ὁ Κούρτιος ἔφιππος, καὶ ἡ τῆς γῆς συνήχθη διάστασις, καὶ οὐδεὶς οὐκ ἔτι οὔτε τὸ χάσμα, οὔτε τὸν Κούρτιον, ἐθεάσατο. Ταῦ-

mortale animantis genus, homine præstantius aut fortius. Quin, si audacius sit loquẽdum, quid est homo, nisi Deus mortali corpore circumseptus; aut quid est Deus, nisi homo, omnis materiæ expers, ac propterea immortalis? Nos certe, a divina potentia haud longe absumus. Hæc, quæ mihi sunt persuasa, vobis esse velim etiam persuasa. Neque verò quisquam, me fortem ducturum putet, vel jussurum virginem aut puerum immolari. Nam ego ipse me pro vobis lubens devoveo, ut me hodie statim caduceatorem, oratoremque vestrum ad Deos Manes ablegetis; vestrum futurum semper patronum, & adjutorem. His dictis Curtius, arma induit, equum conscendit. Cæteri inter lætitiam mœroremque ambigui, ornamenta quædam partim ut eum excolerent pro Heroe, partim ut ea in hiatum conjicerent, attulerunt. Quum ergo primùm equo insidens, se in specum immisit Curtius, mox coaluit ille hiatus; neque voraginem, aut Curtium amplius quisquã vidit. Hæc a Ro-

λογίαν, ὅτι συνελεύσεται ἡ γῆ, ἐὰν [τὸ] τιμιώτατον ἐν ἀνθρώποις ἐμβληθείη τῷ χάσματι, ἐπέφερον, οἱ μὲν χρυσόν, οἱ δὲ ἄργυρον, οἱ δὲ καρποὺς, οἱ δὲ ὅ τι μάλιστα τιμιώτατον καὶ συμβαίνειν τῶν ὑπὸ τῶν λεγομένων ἱερῶν ὑπελάμβανον. Μένοντος δ' οὐδὲν τι μεῖον τοῦ χάσματος, Κούρτιος ἀνὴρ, ὀφθῆναί τε κάλλιστος, καὶ τὴν ψυχὴν ἄριστος, ἔφη συνιέναι βέλτιον τῶν ἄλλων τοῦ Σιβυλλείου· τιμιώτατον γὰρ εἶναι χρῆμα πόλει ἀνδρὸς ἀρετὴν, καὶ ταύτην ἐπιζητεῖν τὰ ἐκ τῶν λογίων δηλούμενα. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, τά τε ὅπλα περιεδύετο, καὶ εἰς τὸν πολεμικὸν ἵππον ἀνέβη· πάντων δὲ θαυμαζόντων τὸ δρώμενον, ἀτρέπτως ἐλαύνει τοῦ χάσματος· συνελθούσης δὲ τῆς γῆς, ἡρωϊκὰς τιμὰς τῷ ἀνδρὶ κατὰ μέσην ἀγορὰν Ρωμαῖοι εἶναι κατ' ἔτος ἑκάστου διέγνωσαν, τόν τε τόπον, Λίβερνον ἐκάλεσαν.

coituram, si quod inter homines pretiosissimum esset, in hiatum illum conjiceretur. Quare alii quidem aurum, alii verò argentum, alii fruges, alii aliud, quod quisque pretiosissimum duceret, eo injecerunt, existimantes id menti oraculi esse consentaneum. Sed nihilominus permanente voragine, Curtius, vir & egregia corporis specie, & insigni animi fortitudine præditus, dixit se melius, quam cæteros, mentem oraculi Sibyllini intelligere. Rem enim in civitate pretiosissimam esse virtutem viri, eamque ab oraculo requiri. His dictis, arma induit, & equum bellicum conscendit, omnibusque factum ejus admirantibus, intrepido vultu se cum equo in voraginem immisit. Quum igitur terra postea coivisset, Romani Heroicos honores viro illi in medio Foro quotannis habendos esse decreverant, locumque illum, Libernum vocaverunt.

ADMONITIO.

Constantini Aug. Porphyrog. *Ecloge III.* huc pertinet: Livius enim ante Corvini pugnam cum Gallo, narrat hæc gesta, Coss. C. Sulpitio Potito 4., & M. Valerio Publicola 2., A.U.C. 402. post Curtii utique devotionem, factam, juxta ipsum, A.C. 393. Q. Servilio Ahala 2., & L.Genucio 2.Coss. Apud Suidam est λῶ.

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

Ἀγύλλαιοι ἐπειδὴ ᾔσθοντο τοὺς Ρωμαίους σφίσι πολεμήσειν βουλομένους, πρέσβεις τε ἐς τὴν Ρώμην ἀπέστειλαν, πρὶν καὶ ὁτιοῦν ψηφισθῆναι, καὶ εἰρήνης ἐπὶ τῷ ἡμίσει τῆς χώρας ἔτυχον.

Quum Agyllæi (qui nunc Cærites), Romanos sibi bellum illaturos animadverterent, legatos Romam misère, priusquam aliquid decretum esset: ac sub conditione tradendi agri dimidii, pacem impetraverunt.

NOTAE.

Ὅτι Ἀγύλλαι ἐπειδὴ &c. Ita legendus hic locus, cum in exemplari mendosè scriptus sit. Ἄγυλλα, inquit Stephanus, πόλις, Τυῤῥηνίας, κτίσμα τῶν ἐν Θετταλίᾳ Πελασγῶν· μετωνομάσθη δὲ Καῖρε. De hac re ita Livius lib.7. *Itaque pax populo Cærití data: induciasque in centum annos factas, in Senatus consultum referri placuit.* Οὐκ ἐδέξαντο αὐτοί. Aliter *Zonaras* lib.2. εἰς τὸ δημόσιον, inquit, ταύτας εἰσῆγον, quòd tamen miror, cum *Dionem non tantum sequatur, sed de verbo ad verbum fere exscribat.* Notanda *Ursini* verba, pro Dione in Zonaram personato: quod perpetuo nos ostendimus: Sed ubi sint in hac Ecloga illa Ursini οὐκ ἐδέξαντο, non videmus. Non Ἀγύλλαι, quod Ursinus, & manuscriptus Sylburgii habent, sed Ἀγυλλαῖοι scribendi, qui est *Cærites. Leunclavius.* Adi principia hujus tomi, ad ea quæ late afferimus ex Halicarnasseo, cap.4., ubi de Agylla, & Cære.

(*a*) U.C. 406. (*b*) U.C. 415.

Romanis ita narrantur: quæ si cui fabulosa & a fide veri aliena videantur, ego non intercedam: esto illi, ut minimum iis tribuat.

Posthæc Romanis bella iterum, & a Gallis, & ab aliis gentibus sunt illata: quæ tamē omnia, vel a Consulibus, vel a Dictatoribus, quo tempore hujusmodi quidquam accidit, sunt feliciter propulsata. Sed illud præclarum, nec omittendum, quod factum est, cum L. Furius Camillus, Dictator creatus fuit. Tunc enim suburbanum insurgentibus agrum Gallis, educto in barbaros ipse exercitu, in ea stetit sententia terendi tempus, protrahendique belli, nec decertare & periclitari cum hominibus, temere in suam perniciem irruentibus: quos cæteroqui facilius ac tutius, domiturus esset penuria commeatus. Quum hæc autem ita geruntur, Gallus quidam, ex Romanis aliquem ad singulare certamen provocat, eique occurrit Tribunus militum M. Valerius, ex Maximi illius posteris. Illustre sane certamen fuit. Romanus prudentia & arte superior erat, Gallus viribus & audacia. Sed quod visum est mirabilius; in Valerii galea corvus consedit crocitans; qui in hostem versus, ejus os oculosque rostro, & unguibus appetere, impetumque frangere non destitit, donec Gallus a Romano obtruncatus est. Et hæc causa, cur Galli indignati se victos ab alite, non ab hoste; Romanos illico iracundè invaserint, sed male habiti recesserunt. Valerius ab auxilio Corvi illius, Corvinus est appellatus. Deinde verò, inter ipsas Romanas copias orta dissensio est, quæ civile spectabat bellum, nisi, his latis legibus, seditio comprimebatur; Ut nemo invitus, ex albo militum deleretur, neque qui Tribunus militum fuerat, Centurionē agere cogeretur; Ut utrumq. liceret ex plebe creari Consulē; Ut idem binos eodem tēpore non gereret Magistratus; nec eūdē, bis intra decē annos.

Deinde vero Latini, Romanis socii & fœderati, quòd pube sua, continentibus bellis, abundabat egregie exercitata, elati animis defecerunt, Romanisq. intulerunt bellum. Hi proinde, Torquato tertiū, & Decio Mure lectis Consulibus, mox in hostem profecti sunt, & cum iis atrox prælium est commissum: quod utraque acies, pro sua gloria existimabat, eo se die, virtutis fortunæque suæ illustre specimen præbituram. Sed eventu quoque facta est celebrior ea pugna. Cum enim Romani Consules, Latinos eodem armorum genere, eademque lingua viderent uti; veriti, ne qui militum, suorum ac hostiū discrimine haud facile observato, in errorē indu-

(*) U.C.406. (**) U.C.415.

Ταῦτ' οὕτω τοῖς Ῥωμαίοις ἱστόρηται· εἰ δέ τῳ μυθώδη κριθείη, καὶ μὴ πιστά, ἔξεστιν οἱ, μὴ προσέχειν αὐτοῖς.

2. Τοῖς Ῥωμαίοις δὲ πόλεμοι αὖθις, καὶ παρὰ Γαλατῶν καὶ ὑφ' ἑτέρων ἐθνῶν ἐπηνέχθησαν, ἀλλ' ἀπεκρούσαντο πάντας, τῇ μὲν ὑπάτους, τῇ δὲ δικτάτορας ψηφιζόμενοι· ὅτε καὶ τι τοιοῦτον συμβέβηκε· Δικτάτωρ ἐλέχθη Λούκιος Κάμιλλος, (*) Γαλατῶν κατατρεχόντων τὰ ὑπὸ Ῥώμην· ὃς ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ὁρμήσας, γνώμην εἶχε τρίβειν τὸν καιρὸν, καὶ μὴ διακινδυνεύειν πρὸς ἀνθρώπους ἀπονοίᾳ χρωμένους· ῥᾷον γὰρ αὐτοὺς, καὶ ἀσφαλέστερον ἀπορίᾳ τροφῶν ἐκτρυχῶσιν ἤλπισε. Γαλάτης δέ τις ἐς μονομαχίαν, τινὰ τῶν Ῥωμαίων προεκαλεῖτο, καὶ ἀντέστη αὐτῷ Οὐαλέριος Μάρκος χιλιαρχῶν, ὁ τοῦ Μαξίμου ἐκείνου ἔγγονος· καὶ λαμπρὰ μὲν ἡ μάχη προέβη ἀμφοῖν· ὁ μὲν γὰρ τῇ σοφίᾳ, καὶ τῇ τεχνιτεχνήσει προέφερεν· ὁ δὲ Γαλάτης τῇ ἰσχύι καὶ τῇ τόλμῃ· ἐπὶ πλέον δ' ἐθαυμαστώθη, ὅτι τοῦ Οὐαλερίου κράνει, κόραξ ἐφιπτάμενος καὶ κρώζων, ἐς τὸν βάρβαρον ἐνεχρέμπτετο, καὶ τὴν τε ὄψιν αὐτοῦ ἐπετάρασσε, καὶ τὴν ὁρμὴν ἐνεπόδιζε, μέχρις οὗ κατειργάσθη. Διὸ ἀγανακτήσαντες οἱ Γαλάται, ὡς ὑπὸ ὄρνιθος ἡλαττόμενοι, θυμῷ αὐτίκα συνέμιξαν τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ κακῶς ἀπηλλάγησαν· ὁ δὲ Οὐαλέριος ἀπὸ τῆς τοῦ κόρακος συμμαχίας, Κορουῖνος ἐπωνομάσθη· Εἰσέπειτα δὲ τῶν στρατευμάτων στασιασάντων, καὶ ἐμφυλίου πολέμου γενέσθαι μέλλοντος, κατηλλάγησαν οἱ στασιάσαντες, νόμων τεθέντων, μήτ' ἄκοντά τινα τοῦ καταλόγου ἀπαλείφεσθαι, μήτε τὸν χιλιαρχήσαντα ἑκατονταρχεῖν, καὶ τοὺς ὑπάτους, καὶ ἄμφω ἐξὸν εἶναι, καὶ ἐκ τοῦ πλήθους καθίστασθαι, τὸν αὐτὸν, μήτε δύω ἅμα ἀρχὰς, μήτε τὴν αὐτὴν δὶς ἐντὸς δέκα ἄρχειν ἐτῶν.

3. Λατῖνοι δὲ καί περ ἔνσπονδοι τοῖς Ῥωμαίοις ὄντες, ἀπέστησαν, καὶ πόλεμον ἤραντο, ἐυφρονήματι γεγονότες, ὅτι τε νεότητι ἤκμαζον, καὶ τὰ πολεμικὰ ἐκ τῆς ἀεὶ σὺν αὐτοῖς στρατείας ἀκριβῶς ἤσκηντο. Οἱ δὲ τοῦτο γνόντες ἐξῆλθον, ὕπατον, τόν τε Τουρκουάτον (**) τὸ τρίτον ἑλόμενοι, καὶ τὸν Δέκιον, καὶ ἐμαχέσαντο αὐτοῖς καρτερὰν μάχην, κρίσιν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἑκάτεροι νομίζοντες ἀκριβῆ τῆς σφετέρας τύχης τε καὶ τῆς ἀρετῆς. Ἔδοξε δὲ καὶ περιφανεστέρα ἡ μάχη, καὶ διά τι συμβεβηκός· τοὺς γὰρ Λατίνους οἱ ὕπατοι, καὶ ὁμοσκεύους καὶ ὁμοφώνους τοῖς Ῥωμαίοις ὁρῶντες, ἐφοβήθησαν, μὴ τῶν στρατιωτῶν τινες σφαλῶσι, τό τε οἰκεῖον, καὶ τὸ πολέμιον μὴ ῥᾷστα διαγινώσκοντες...

κιον-

σκοντες· καὶ διὰ τοῦτο προεῖπον σφίσι, τά τε ἄλλα παρατηρεῖν ἀκριβῶς, καὶ καθ' ἑαυτὸν μηδένα μηδενὶ τῶν ἐναντίων συμβαλεῖν. Τοῦτο δὲ τὸ παράγγελμα, οἱ μὲν ἐτήρησαν, ὁ δὲ τοῦ Τορκουάτου παῖς, στρατευόμενος ἐν τοῖς ἱππεῦσι, καὶ πεμφθεὶς πρὸς κατασκοπὴν τῶν ἐναντίων, παρεῖδεν οὐκ αὐθαδείᾳ, ἀλλὰ μέν τοι φιλοτιμίᾳ. Ἐπεὶ γὰρ ὁ ἵππαρχος τῶν Λατίνων, ἰδὼν αὐτὸν προσιόντα, πρὸς μονομαχίαν προεκαλέσατο· καὶ μὴ δεξάμενον ταύτην διὰ τὴν πρόρρησιν, παρώξυνεν εἰπών· Οὐ σὺ μέν τοι Τορκουάτου υἱὸς εἶ, οὐ σεμνούνῃ τῷ στρεπτῷ τοῦ πατρὸς; ἢ πρὸς μὲν Γαλάτας, ἀνθρώπους φθόρους ἔρρωσθε, καὶ ἀνδρίζεσθαι, τοὺς δὲ δὴ Λατίνους ἡμᾶς φοβεῖσθε; Τί οὖν ἄρχειν ἡμῶν ἀξιοῦτε; τί δ' ὡς χείροσιν ὑμῶν ἐπιτάσσετε; Ἔκφρων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, καὶ τῆς παραγγέλσεως ἑκὼν ἐπελάθετο, καὶ μονομαχήσας, ἐνίκησε, καὶ τὰ σκῦλα μεγαφρονῶν ἐκόμισε τῷ πατρί. Καὶ ὃς ἀθροίσας τὸ στράτευμα, Γενναίως μὲν, ἔφη, ὦ παῖ ἐμαχέσω, καὶ διὰ τοῦτό σε στεφανώσω· ὅτι δὲ τὸ προσαχθὲν οὐ τετήρηκας, καίτοι καὶ ὡς υἱὸς πειθαρχεῖν, καὶ ὡς στρατιώτης ἀναγκαζόμενος, διὰ τοῦτό σε δικαιώσω, ἵνα καὶ τὸ τῆς ἀριστείας ἆθλον, καὶ τὸ τῆς ἀνηκουστίας τίμημα λήψῃ. Ταῦτα εἰπών, ἅμα τὸν στέφανον τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἐπέθετο καὶ αὐτὴν ἐκείνην ἀπέτεμεν.

4. Εἶτα ὄναρ ἀμφοῖν τοῖς ὑπάτοις ἐν τῇ αὐτῇ νυκτὶ ὁμοίως φανὲν ἔδοξε λέγειν, τῶν ἐναντίων κρατήσειν ἂν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων ἑαυτὸν ἐπιδῷ. Μεθ' ἡμέραν οὖν ἀλλήλοις τὸ ὄναρ διηγησάμενοι, συνέθεντο θεῖον εἶναι καὶ πεισθῆναι δεῖν αὐτῷ ὡμολόγησαν· ἠμφισβήτησαν δὲ πρὸς ἀλλήλους, οὐχ ὃς ἂν σωθείη, ἀλλ' ὃς ἂν μᾶλλον ἑαυτὸν ἐπιδῷ· καὶ παρὰ τοῖς πρώτοις τοῦ στρατοπέδου ἐδικαιολογήσαντο· καὶ τέλος ἤρεσε σφίσι, τὸν μὲν τοῦ δεξιοῦ κέρως, τὸν δὲ ἐπὶ τοῦ λαιοῦ παρατάξεσθαι, καὶ ὁπότερον ἂν ἐκείνων ἐλαττωθῇ, τὸν ἐπ' αὐτῷ τεταγμένον ἀποθανεῖν. Τοσαύτη δ' ἦν φιλοτιμία αὐτοῖς περὶ τὴν ἐπίδοσιν, ὡς εὔχεσθαι ἕκαστον

inducerentur; præter alia diligenter observanda, illud etiam edixerunt, ut quis extra ordinem, cum hoste congrederetur. Huic edicto cæteri paruerunt, Torquati autem filius, qui inter equites militabat, ad explorãdos missus conatus hostium, id non tam ex contumacia, quam ambitione neglexit. Ubi enim Latinorum magister equitum, accedentem est conspicatus, eum ad singulare certamen provocat: eoque, ob edictum patris id detrectante. Non tu, inquit, Torquati filius, non torque patris tu gloriaris? An contra Gallos, homines perditos tantum valetis, & fortes estis; Latinos verò nos formidatis? Cur ergo nobis vultis imperitare; curve nobis, tanquam deterioribũs jussa datis? His enim Manlius, vix præ iracundia mentis compos, & ultrò oblitus paterni edicti, congreditur, hostem vincit, detracta spolia, magno animo affert patri. Tum is convocatis copiis, Fili, inquit, sane fortiter dimicasti, eaque de causa, corona te ego dono: quia verò imperium Consulare, & majestatem patriam non es veritus; ea moderatione adversus te utar, ut & virtutis fructum percipias, & contumaciæ pœnas subeas. Hisque dictis, simul & coronam capiti ejus imposuit, & mox idem caput amputavit.

Deinde eadem nocte, uterque Consul in somnis, sibi audire visus est vocem, quæ diceret se hostibus fore superiores, si alter Cõsulum se devoveret. Igitur cum diluxit, uterque alteri narrat somnium: divinum id esse, ac idcircò obtemperandum esse consentiunt. De ea tantum est controversia, non uter eorum maneat incolumis, sed uter se devoveat. Causa igitur apud primores exercitus disceptata, tandem convenit, alterum in dextro, alterum in sinistro cornu sistendum esse, & utrum eorum inclinarit, ejus duci oppetendam mortem. Tantaque ejus decoris fuit cupiditas, ut uterque succumbere

ADMONITIO.

Suidas v. Μάλλιος hæc habet incerti authoris, quæ e Dione petita, mendo correcto, locum illustrant.

Ὁ Μάλλιος ὁ ὕπατος τὸν ἑαυτοῦ παῖδα μονομαχήσαντα Μετίῳ Λατίνῳ, καὶ καταβαλόντα τὸν ἀντίπαλον, ὡς μὲν ἀριστέα, ἐστεφάνωσε, ὡς (*) δὲ ὑπερβάντα τὰ ἐξ αὐτοῦ τεταγμένα, ἐπελέκισεν· ὃ δὴ σὺν ὠμότητι πραχθὲν, εὐπειθεστάτους τοῖς ἄρχουσι τοὺς Ῥωμαίους κατέστησεν.

Manlius Consul filium suum, qui cum Metio, Latino viro, singulari certamine, certaverat, & adversarium prostraverat, coronavit quidem, ut victorem; sed securi eundem percussit, ut qui edictum suum violasset. Hoc crudele factum, Romanos Magistratibus, & Ducibus suis obsequentissimos reddidit.

NOTAE.

In Suida Πορτίῳ. correximus ex Livio lib. 8. apud quem *Genucius Motius* appellatur. Incertus hic author, fortasse est Eutropius, ex deperditi Capitonis versione.

Livius a patre Titum filium coronatum silet, & a littore scribit deligatum ad palum, percussumque.] Εἶτα ὄναρ. Livius somnia hæc visa dicit, *ante* pugnam Manlii filii; noster Dio vel Zonaras scribunt *post*, & verisimilius multo est.

bere se optaret, ut devotionis, & consecututuræ gloriæ compos redderetur. Congressis ergo cum hostibus, pugna diu fuit anceps: deinde cornu Decii, Latinis nonnihil cessit. Hoc ille cognito, se devovit; armisque positis togam prætextam induit: atque hoc pacto, eum in equũ insiluisse, ac in medios hostes invectum, ab iis occisum esse; alii a commilitone suo immolatum ferunt. Tum Decio sic defuncto, victoriã Romani haud dubiam sunt adepti; Latinis omnibus in fugam versis. Latini itaque hoc modo devicti sunt; Torquatus verò, quamvis occiso filio, & collega mortuo, nihilominus tamen triũphum duxit.

Sed victi, non domiti erant Latini. Anno enim sequenti iterum defecerunt; iterumque Romanus populus eos vicit: ac præterea gentes alias, nunc de more per Consules, nunc per Dictatores, armis subegit. Unus ex horum numero, L. Papirius fuit, qui a celeritate pedum, currendique studio, Cursoris cognomentum adeptus est. Hic Dictator cum magistro equitum Fabio Rullo, contra Sãnites missus, eos vicit, & in sua, ut voluit, verba, pacem inire compulit. Quamobrem, vix

κασὸν τῶν ὑπάτων ἡττηθῆναι. Συμβαλόντες δὲ τοῖς Λατίνοις μέχρι μὲν πολλοῦ ἰσοπαλῶς ἠγωνίσαντο· εἶτα τὸ κατὰ τὸν Δέκιον κέρας, μικρόν τι τοῖς Λατίνοις ἐνέκλινεν· ὁ γνοὺς ὁ Δέκιος ἑαυτὸν ἐπιδέδωκε, καὶ τὰ ὅπλα ἐκδὺς, τὴν ἐσθῆτα ἐνέδυ τὴν περιπόρφυρον. καὶ οἱ μὲν οὕτω φασὶν ἐφ' ἵππον ἀναπηδῆσαι αὐτὸν, καὶ εἰσελάσαι πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ ὑπ' ἐκείνων ἀποθανεῖν· οἱ δὲ ὑπὸ στρατιώτου πολιτικοῦ σφαγῆναι. Τέως δὲ τελευτήσαντος τοῦ Δεκίου, τοῖς Ῥωμαίοις ἡ νίκη καθαρῶς συνηνέχθη, καὶ οἱ Λατῖνοι πάντες ἐτράπησαν. Οἱ μὲν οὖν Λατῖνοι οὕτως ἡττῶντο· ὁ δέ γε Τουρκουάτος, καὶ τὸν υἱὸν ἀποκτείνας, καὶ τοῦ συνάρχοντος τεθνηκότος, ἑώρτασεν ὅμως τὰ ἐπινίκια.

5. Εἶτ' αὖθις αὐτούς τε τοὺς Λατίνους ἐπαναστάντας κατεπολέμησαν (a) καὶ ἕτερα ἔθνη μάχαις ὑπέταξαν, ποτὲ μὲν ὑπάτοις κεχρημένοι ποτὲ δὲ δικτάτορσιν, ὧν εἷς ἦν καὶ Λούκιος Παπείριος, ὁ καὶ Κούρσωρ ὀνομαζόμενος, διά τε τὴν ἕξιν (ἦν γὰρ δρομικώτατος) καὶ διὰ τὴν ἄσκησιν τὴν τοῦ δρόμου. Μετὰ δὲ ταῦτα, δικτάτωρ (b) ὁ Παπείριος ἐπὶ τοὺς Σαμνίτας ἐξεπέμφθη, μετὰ Φαβίου Ῥούλλου ἱππάρχου, καὶ ἡττήσας, αὐτοὺς ἠνάγκασεν ἐπὶ συνθήκαις συμβῆναι, αἷς ἐκεῖνος ἐβούλετο. Ἀποθεμένου

ADMONITIO.

Ad calcem hujus cap. 4. spectare videtur hoc Dionis Apospasmation, quod est apud Valesium pag. 585. ὅτι.

DIO APUD CONST. AUG. PORPHYR.

T. Manlius Torquatus, non usquequaque asper ac rigidus fuit, neque ejusmodi qualem se erga filium præbuerat; sed in pace, consilio; in bello fortitudine valebat: ita ut cives simul cum hostibus faterentur; discrimina rerum in illo sita esse, ac si Latinorum, procul dubio victoriam penes eos futuram.

Ὁ Τουρκουάτος οὐ τὰ πάντα τραχὺς ἦν, οὐδ' οἷος ἐς τὸν υἱὸν ἐγένετο, καὶ ἐς τἆλλα ἦν· ἀλλὰ καὶ εὔβουλος καὶ εὐπόλεμος ὡμολόγητο εἶναι· ὥστε καὶ πρὸς τῶν πολιτῶν καὶ πρὸς τῶν ἐναντίων ὁμοίως λέγεσθαι, ὅτι τό τε κράτος τοῦ πολέμου ὑποχείριον ἔσχε, καὶ εἰ καὶ τῶν Λατίνων ἡγεῖτο, παντὸς ἂν αὐτοὺς νικῆσαι ἐποίησεν.

DIO APUD THEODOSII MONACHI, SEU CONSTANTINI PORPHYR. ECLOGEN IV.

Victi Samnites a Romanis, legatos ad eos, qui erant in urbe Romani, miserunt: & captivis, quotquot eorum habebant, remissis; etiam Papii cujusdam, viri apud se dignitate principis, in quem præcipue belli causa conferebatur; tam patrimonium ac bona, quam ossa, quod ipse sibi præcepta morte, manus attulisset, dissiparunt; non tamen hoc facto, pacem impetrarunt. Existi-

Νικηθέντες οἱ Σαμνῖται ὑπὸ Ῥωμαίων, [ἐπικηρυκεύσαντο] τοῖς ἐν τῇ πόλει Ῥωμαίοις, [τούς τε αἰχμαλώτους, ὅσους εἶχον αὐτῶν [πέμψαντες] σφίσι, καὶ τινος Παπίου, ἀνδρὸς ἐς τὰ πρῶτα τῶν [παρ' αὐτοῖς] ἀξιουμένου, [καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου] πᾶσαν φερομένου, τήν τε οὐσίαν, καὶ [τὰ ὀστᾶ, ἐπειδὴ φθάσας ἑαυτὸν] προκατεχρήσατο, (διέρριψαν· οὐ μέντοι καὶ ἔτυχον τῆς εἰρήνης Ἄπιστοι

NOTAE.

Καὶ τινος Παπίου, &c. τὰ ὀστᾶ, ἐπειδὴ φθάσας ἑαυτὸν προκατεχρήσατο, διέρριψαν. Ita emendavimus, cum mendosè legeretur in exemplari, ἔστι τὰ, & ἑαυτῷ. De hac re ita scribit Livius lib. 8. *De ea coacti referre Prætores, decretum fecerunt, ut Brutulus Papius Romanis dederetur, & cum eo præda omnis Romana, captivique ut Romam mitterentur, quæque res per Feciales ex fœdere repetitæ essent, secundum jus fasque restituerentur. Feciales Romam, ut censuerunt, missi: & corpus Brutuli exanime: ipse morte voluntaria, ignominiæ se ac supplicio subtraxit; placuit cum corpore, bona quæque ejus dedi*, &c. *Apud Zonaram* Rutulus *pro* Brutulus *scriptum est, ut videtur mendosè*: Καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου Ῥουτούλῳ ἀνδρὶ, δυνατῷ παρ' αὐτοῖς ἐπιγράφοντες, &c. & *pro* προκατεχρήσατο, *habet* διεχειρίσατο, *quod magis places*. Ursinus. *Manca sunt hæc e Fulvii libris, & emendatione indigent*: ἐπειδὴ φθάσας ἑαυτὸν διεχρήσατο, ἔτυχον τῆς εἰρήνης. *Redintegrari verò debent, e manuscripto Sylburgii, hoc modo*: ἐπειδὴ φθάσας ἑαυτὸν προκατεχρήσατο, διέρριψαν. οὐ μέντοι καὶ ἔτυχον τῆς εἰρήνης. *Leunclavius.*

(a) U.C. 416. (b) U.C. 430.

νου δὲ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ, ἐπανέστησαν αὖθις· ὑπὸ δὲ Κορνηλίου Αὔλου δικτάτορος, (a) καὶ πάλιν πολεμηθέντες, καὶ ἡττηθέντες, διεκηρυκεύσαντο πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ, τοὺς αἰχμαλώτους ὅσους εἶχον πέμψαντες αὐτοῖς, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου Βρουτούλῳ ἀνδρὶ δυνατῷ παρ' αὐτοῖς ἐπιγράψαντες, οὗ τὰ ὀστᾶ, ἐπεὶ φθάσας ἐκεῖνος διεχειρίσατο ἑαυτὸν, διέρριψαν· οὐ μέντοι καὶ ἔτυχον τῆς εἰρήνης, ὡς ἄπιστοι, ἀλλ' ἄσπονδον σφίσιν ἐψηφίσαντο πόλεμον, καίτοι τοὺς αἰχμαλώτους λαβόντες. Ὑπεραυχήσαντες οὖν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ αὐτοβοεὶ πάντας αὐτοὺς αἱρήσειν ἐλπίσαντες, δεινῷ παθήματι περιέπεσον· ὑπερδείσαντες γὰρ οἱ Σαμνῖται, καὶ ἐν συμφορᾷ ποιούμενοι τὸ μὴ σπείσασθαι, καὶ ὡς ἀπεγνωσμένοι μαχόμενοι καὶ λοχήσαντες ἔν τινι χώρᾳ κοιλοτέρᾳ καὶ στενῇ, τό τε στρατόπεδον εἷλον καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐζώγρησαν πανσυδὶ καὶ πάντας ὑπήγαγον ὑπὸ τὸν ζυγὸν (τί δ' ἦν τὸ τοῦ ζυγοῦ, ἤδη μοι ἄνωθί που ἱστόρηται) οὐδένα μέντοι ἀπέκτειναν, ἀλλὰ τά τε ὅπλα, καὶ τοὺς ἵππους, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα εἶχον, πλὴν ἑνὸς ἱματίου, ἀφείλοντο, καὶ γυμνοὺς σφᾶς ἀφῆκαν ἐπὶ συνθήκαις, τοῦ τε τὴν χώραν αὐτῶν ἐκλιπεῖν, καὶ συμμάχους σφίσιν ἀπὸ τῆς ἴσης εἶναι· ἵνα δὲ τὰ τῆς ὁμολογίας, καὶ παρὰ τῆς γερουσίας βεβαιωθῶσι, τῶν ἱππέων ἑξακοσίους ἐς ὁμηρείαν κατέσχον. Οἱ δ' ὕπατοι Σπούριός τε Ποστούμιος, καὶ Οὐετούριος [b] Καλουῖνος μετὰ τῆς στρατιᾶς εὐθὺς ἀνεχώρησαν, καὶ νυκτὸς αὐτοί τε καὶ τῶν ἄλλων οἱ ἀξιολογώτατοι ἐς τὴν Ῥώμην εἰσήλθοσαν, οἱ δὲ λοιποὶ στρατιῶται κατὰ τοὺς ἀγροὺς ἐσκεδάσθησαν.

6. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει τὰ πεπραγμένα μαθόντες, οὔτε ἡσθῆναι τῇ τῶν στρατιωτῶν σωτηρίᾳ, οὔτ' ἀχθεσθῆναι ἠδύναντο· πρὸς μὲν γὰρ τὸ δεινὸν ὑπερήλγουν, καὶ ὅτι παρὰ τῶν Σαμνιτῶν τοιαῦτα πεπόνθασι, μεῖζον σφίσι τὸ ἄλγος ἐγίνετο· λογιζόμενοι δὲ, ὡς εἰ πάντας ἀπολέσθαι συνέβη, καὶ περὶ πάντων ἂν ἐκινδύνευσαν, ἐπὶ τῇ σφῶν σωτηρίᾳ. Ἐπικρύπτοντες δέ πως τὸ ἥδεσθαι, πένθος ἐπεποιήκεσαν, καὶ οὐδὲν ἐν τῷ καθεστηκότι τρόπῳ ἔπραξαν, οὔτ' αὐτίκα, οὔθ' ὕστερον, ἕως ἀντεπεκρά-

vix ipse abiit magistratu, quum Samnites iterum defecerunt. Ast ab A. Cornelio Dictatore cum iterum debellantur, Legatos Romam de pace ineunda mittunt, captivos omnes, quos habebunt; causamque belli, in Brutulum quendam, virum apud suos potentem, rejiciunt; cujus ossa, quod sibi necem consciscere maturarat, ipsi projecerât. Ipsis tamen Romani, ut fœdifragis, pacem non reddiderunt, sed, quamquam captivis receptis, bellum eis irreconciliabile indixerunt. Dum verò elati animis, ex prosperis successibus; Romani se illos omnes impetu primo capturos sperant, in magnam ipsi fœdamque cladem inciderunt. Samnites namque perterriti, anxiique ob negatam pacem, tanquam desperati in pugnam ruunt, ac in angusta valle structis insidiis, castra Romana capiunt, eosque omnes sub jugum mittunt (quæ res cujusmodi fuerit, supra diximus) occidunt attamen neminem, sed armis, equis, cæterisque omnibus, una dumtaxat relicta veste, ipsis ademptis, nudos dimittunt; ea adjecta conditione, ut mox excederent agro suo, & dehinc societatem colerent æquo jure. Ut hæc autem pacta, Senatus etiam authoritate rata haberentur, sexcentos obsides retinent ex equitibus. Consules verò Spurius Postumius, ac Veturius Calvinus, statim cum exercitu recesserunt, & ipsi quidem, aliique eorum præcipui, noctu Romam ingressi sunt, reliqui autem milites per agros, se dispersérunt.

Interim, qui in urbe erant, clade cognita; neque delectari salute militum, neque dolere potuerunt. Nam dolentissime quidem atrocem tulerunt casum, sed quod hæc a Sãnitibus passi erant, majorem sibi dolorem attulit. Verum cum secum reputant, si sui milites omnes periissent; fuisse in extremo discrimine se futuros; salute illorum gavisi sunt. Cæterũ gaudio dissimulato, luctuque simulato, nihil eo tempore gesserunt, de more solito; neque in præsentia, neque postea

ADMONITIO.

Apud Suidam v. οὐχ ὅσον, & v. Παράκρουσιν, eadem habentur ex hac Ecloge Constantini, ab Ἄπιστοι ad παρεσκεύασαν: quæ Dionis esse nemo hactenus observavit.

Ἄπιστοι] τε γὰρ δόξαντες εἶναι, καὶ πρὸς τὰς συμφορὰς ὡς παρακρούσειν τοῦ ἀεὶ κρατοῦντος σφῶν σπένδεσθαι, οὐχ ὅσον, οὐχ εὕροντό τι συμβατικὸν, [ἀλλὰ] καὶ ἄσπονδον σφίσι τὸν πόλεμον] παρεσκεύασαν· οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι [καίτοι τοὺς αἰχμαλώτους λαβόντες] ἀκηρυκτεὶ πολεμεῖν αὐτοῖς ἐψηφίσαντο.

Existimati namque homines infidi, qui ad casus parum prosperos, ut a se victores averterent, pacem inire solerent; non modo nullam invenere componendi belli viam, sed bellum etiam sibi perpetuum arcessiverunt. Quippe Romani, receptis licet captivis, bellum vel non denuntiatum, cum eis gerendum decreverunt.

NOTAE.

Σάμνιον] Colberteus Σάννιον, ut Σαννῖται infra. *Ducangius*. Si hoc verum, etiam supra ubi pluties sunt Σαμνῖται, Colberteus Σαννῖται habet. (a) U.C. 433. [b] Zonaras habet *Τιβέριος*. Correxi.

stea quid egerunt, donec res sibi iterum valuerunt. Primoque loco statim Consulibus magistratus est abrogatus, aliisque in eorũ locum lectis, de pactis rescindendis, deliberatum. Quod quia fieri non poterat, nisi in illorum autores, crimen id conferretur; cũctabantur quidem, Consules, cæterosque magistratus, qui cum iis fuerant, condemnare; neque committendum putabant, ut iis absolutis, crimen fœderis violati in se ipsos refunderetur. Re igitur cum ipsis Cõsulibus communicata, primùm sententiam dicere jusserunt Postumium, ut ipse ex verecundia, contra se pronunciaret, ne omnes dedecoris implerentur. Is in medium progressus, negavit a Senatu Populoque probãda esse, quæ ne ipsi quidem sponte sua, sed ab hostibus non virtute sed dolo ac insidiis coacti, egerant. Qui igitur dolum priores usurparunt, eos, si dolo vicissim circumventi fuerint, non habere quid quererentur. Atque hæc ubi, & hujus generis plura dixit; Senatus animi pendebat, quid ageretur; Postumius verò & Calvinus eum omnem in semetipsos rejecissent culpam, decretum est, pactis rescissis, illos dedendos esse. Uterque itaque Consul, cæterique magistratus, qui pactis illis adsuerunt, in Samnium abducti sunt; Samnites verò, captivos omnes repetentes, testati Deos, dedititios rejecerunt. Romani autem cum gaudio his receptis, iracunde cum Samnitibus pugna inita, adeptique victoriam, eodem plane modo suos tractarunt hostes; itidemque sub jugum missos, nulla alia illata injuria, dimiserunt, receptis absque noxa aliqua equitibus suis, quos Samnites pacis obsides retinuerant.

Sane verò, ita res ad multos annos steterunt; donec iterum cum Samnitibus, C. Junio duce congressi, cladem Romani acceperunt. Cum enim Junius agros Samnitium passim popularetur, hi res suas in altissimas, densissimasque sylvas (quo nec aves advolare dicuntur) contulerunt; atque exinde, gregibus suis sine pastoribus & custodibus, emissis, hoc pacto Romanis insidias struunt: tum subornatis transfugis, hostem, tanquã ad paratam prædam, pellexerunt. Et ex voto res ipsis cessit. Ubi enim in sylvam incaute penetrasse Romanos vident, eos ipsi emersi e latebris, circumdant undique, nec prius ab illis cædendis destiterunt, quam plane viribus destituti. Sed & ipsi postea Samnites a Romanis victi sunt, ut sæpe alias nec tamen ideo quieverunt; quin cum aliis, tum

κράτησαν· τοὺς δ' ὑπάτους μὲν παραυτίκα ἔπαυσαν, ἑτέρους δ' ἀνθελόμενοι, βουλὴν ἐποιήσαντο, καὶ ἐδόκει μὲν σφίσι μὴ δέξασθαι τὴν σύμβασιν· ἐπεὶ δὲ ἀδύνατον ἦν τοῦτο δρᾶσαι, μὴ οὐχὶ πρὸς τοὺς πράξαντας αὐτὴν τρέψαντας τὴν αἰτίαν, ὤκνουν μὲν τῶν ὑπάτων καταψηφίσασθαι, καὶ τῶν ἄλλων, οἳ μετ' αὐτῶν ὡς ἀρχάς τινας ἄρχοντες, τὰς σπονδὰς ἐποιήσαντο. Ὤκνουν δὲ καὶ ἀφεῖναι, ἵνα μὴ ἐφ' ἑαυτοὺς τὸ παρασπόνδημα περιστήσωσιν. Αὐτοῖς οὖν ἐκείνοις τοῖς ὑπάτοις ἐπεκοινώσαντο, καὶ πρώτῳ γε τῷ Ποστουμίῳ τὴν ψῆφον ἐπήγαγον, ὅπως αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ γνώμην ἀποφήνηται, αἰσχύνη τοῦ μὴ πάντας ἀδοξίας ἀναπληρῶσαι. ὁ δὲ παρελθὼν ἐς τὸ μέσον, ἔφη, μὴ δεῖν κυρωθῆναι τὰ ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένα παρὰ τῆς γερουσίας, καὶ τοῦ δήμου. Μηδὲ γὰρ αὐτοὺς ἑκουσίως πρᾶξαι αὐτά, ἀλλ' ἀνάγκῃ συνεχομένους, ἣν αὐτοῖς ἐπήγαγον οἱ πολέμιοι, οὐκ ἐξ ἀρετῆς, ἀλλ' ἐκ δόλου, καὶ ἐξ ἐνέδρας· οἱ γοῦν ἀπατήσαντες εἰ ἀντηπατήσαιεν. Ταῦτα τοίνυν εἰπόντος, καὶ τοιαῦτα πολλά, ἐν ἀμηχανίᾳ ἡ γερουσία ἐγένετο· τοῦ δὲ Ποστουμίου, καὶ τοῦ Καλουίνου ἐς ἑαυτοὺς τὴν αἰτίαν ἀναδεχομένων, ἐψηφίσθη, μήτε κυρωθῆναι τὰ ὡμολογημένα, ἐκείνους τε ἐκδοθῆναι. Ἀπήχθησαν οὖν καὶ ἄμφω οἱ ὕπατοι, καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες, ἐπὶ ὅρκοις παρουσιάσαντες, ἐς τὸ Σάμνιον· οὐ μέν τοι αὐτοὺς οἱ Σαμνῖται ἐδέξαντο, ἀλλὰ τοὺς ἁλόντας ἀπῄτουν ἅπαντας, καὶ τοὺς θεοὺς ἐπεβοῶντο, καὶ ἐπεθείαζον, καὶ τέλους τοὺς ἐκδοθέντας ἀνέπεμψαν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, ἐκείνους μὲν ἀσμένως ἀπέλαβον, τοῖς δὲ Σαμνίταις ὀργῇ τὴν μάχην ἐπήγαγον. καὶ κρατήσαντες, τὰ ὅμοια σφίσιν ἐποίησαν, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν αὐτοὺς ἀνθυπήγαγον, (a) καὶ ἀφῆκαν, μηδὲν ἄλλο κακὸν δράσαντες· καὶ τοὺς σφετέρους ἱππεῖς, οὓς ὡς ὁμήρους κατεῖχον οἱ Σαμνῖται, ἀπαθεῖς ἐκομίσαντο.

7. Μετὰ δὲ χρόνους πλείονας αὖθις τοῖς Σαμνίταις πολεμοῦντες οἱ Ῥωμαῖοι Γαΐου Ἰουνίου (b) ἡγουμένου αὐτῶν, συμφορᾷ περιέπεσον. Πορθοῦντος γὰρ τοῦ Ἰουνίου τὴν χώραν αὐτῶν, ἐς τὰς ὕλας τὰς ἀόρνους, τὰ προσόντα οἱ Σαμνῖται ἀνεκομίσαντο, οὕτω καλουμένας ὑπὸ τοῦ μηδ' ὄρνις εἰσπέτεσθαι ἐς αὐτὰς τῇ τῶν δένδρων πυκνότητι. Ἐκεῖ δὲ ὄντες, ποίμνιά τινα ποιμένων, ἢ φρουρῶν ἄνευ προκαθιστάντες, καὶ ψευδαυτομόλους ὑποπέμποντες, ὡς ἐφ' ἑτοίμην λείαν αὐτοὺς ὑπηγάγοντο· εἴσω δὲ γενομένους τῆς ὕλης περιέσχον τε σφᾶς, καὶ οὐ πρότερον ἐπαύσαντο κτείναντες, πρὶν πλεῖον ἐκκαμεῖν. Καὶ ἄλλο τι δὲ πολλάκις τοῖς Ῥωμαίοις πολεμήσαντες (c) οἱ Σαμνῖται, καὶ ἡττηθέντες, οὐκ ἐφησύχησαν, ἀλλὰ καὶ συμμάχους ἄλλους τε προσλαβόμενοι, καὶ Γαλάτας (d) ὡς καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην αὐτὴν ἐλάσοντες ἡτοιμάζοντο· ὃ οἱ Ῥωμαῖοι

(a) U.C. 434. (b) U.C. 443. (c) U.C. 447. (d) U.C. 455.

μαῖοι μαθόντες, ἐς δέος κατέστησαν, καὶ σημείων πολλῶν αὐτοὺς ἐπαγόντων ἐς τοῦτο. Ἐν γὰρ τῷ Καπιτωλίῳ ἐκ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διός, (a) τρισὶν ἡμέραις, μιᾷ μὲν αἷμα, μιᾷ δὲ μέλι,

tum Gallis ascitis sociis, ita se paraverunt; quasi ipsam Romã essent oppugnaturi. His ergo Romani cognitis, & multis etiam prodigiis admoniti, trepidarunt: ex Jovis namque

ADMONITIO.

Dio ipse (apud Valesium pag. 785. ὅτι) huc post cap. 1. manifestè spectat. Tunc enim, (ex Livio lib. 9. an. U.C. 444. Q. Fabius Max. Rullus, & C. Martius Rutilus, Coss. fuerunt: utique post Bubulcum, & Barbulam, præcedentis anni Coss.

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

Παπίριον Δικτάτορα προεβάλοντο οἱ ἐν τῷ ἄστει. καὶ δείσαντες μὴ ὁ Ροῦλλος οὐκ ἐθελήσῃ αὐτὸν διὰ τὰ συμβάντα οἱ, ἐν τῇ ἱππαρχίᾳ, εἰπεῖν, ἔπεμψαν πρὸς αὐτὸν δεόμενοι, τὰ κοινὰ πρὸ τῆς ἰδίας ἔχθρας, προτιμῆσαι· ὁ δὲ τοῖς μὲν πρέσβεσιν οὐδὲν ἀπεκρίνατο· ἐπειδὴ δὲ νὺξ ἐγένετο (νυκτὸς γὰρ πάντως, ἐκ τῶν πατρίων, τὸν δικτάτορα ἔδει λέγεσθαι) εἶπέ τε αὐτὸν· καὶ εὔκλειαν ἐκ τούτου μεγίστην ἔλαβεν.

Romani, qui in urbe erant, cum L. Papirium, Dictatorem dici eis placeret, veriti ne Fabius Rullus, ob illa quæ in magisterio Equitum ei acciderant, cum Dictatorem dicere abnueret; Legatos ad eum miserunt, qui rogarent ut Remp. privatæ simultati anteponeret. At Fabius nullum quidem Legatis responsum reddidit: cæterum ineunte nocte (nocte enim Dictatorem dici legibus oportebat) Papirium Dictatorem dixit: eaque res Fabio maximi honoris fuit.

NOTAE.

Livius, pro Romanis victoriam stetisse scribit lib. 9. duce hoc Cos. C. Junio Bubulco 3. *Postquam enim prepotentem armis Romanum, nec acies subsistere ullæ, nec castra nec urbes poterant; omnium principum in Samnio eò curæ sunt intentæ, ut insidiis quæreretur locus, si qua licentia populando effusus exercitus excipi ac circumveniri posset. Transfugæ agrestes, & captivi quidam, pars sorte, pars consilio, oblati, congruentia ad Consulem afferentes, quæ & vera erant, pecoris vim ingentem in saltum avium compulsam esse, perpulerunt, ut prædatum eò expeditæ ducerentur* Legiones. *Ibi ingens hostium exercitus itinera occultus insederat: & postquam intrasse Romanos vidit saltum, repente adortus cum clamore ac tumultu invadit. Et primò nova res trepidationem fecit, dum arma capiunt, sarcinas congerunt in medium; deinde postquam, ut quisque liberaverat se onere, aptaveratque armis, ad signa undique coibant: & notis ordinibus in veteri disciplina militiæ, jam sine præcepto ullius sua sponte struebatur acies; Cos. ad ancipitem maxime pugnam advectus desilit ex equo.* Non longa & validissima ejus fuit oratio, qua *accensus miles, omnium immemor difficultatum vadit adversus imminentem hostium aciem. Ibi paululum laboris fuit, dum in adversum clivum erigitur agmen. Cæterum post quam prima signa planiciem summam ceperunt, sensitque acies æquo se jam institisse loco: versus extemplo est terror in insidiatores: easdemque latebras, quibus se paulo ante texerant, palati atque inermes fuga repetebant: sed loca difficilia hosti quæsita, ipsos tum sua fraude impediebant. Itaque ergo perpaucis effugium patuit. Cæsa ad viginti millia hominum. Victorque Romanus, ad oblatam ultro ab hoste prædam pecorum discurrit.* Hæc Livius, & mihi nequidquam dubium, quin Dio, de more, ipsum exscripserit, etiam in clarissima hac victoria. Interim, qui Dionem hic apud Zonaram legit, contrarium audit, ab Samnite Romanis cladem. Sed dormitabat opinor Zonaras, aut aliud agebat, dum adeo supine & oscitanter resecuit eum Dionis verbis, etiam verum. I tu nunc fide homini, ubi aliunde negligentiæ convinci nequit! Cæterum nos Livium, & Dionem expressimus in capitulis hujus libri, dum in Textu nil immutamus. Ροῦλλος] Ita infra Ροῦλλον Μάξιμον. Sic etiam tres manusc. Regii & Colbertæus. *Ducangius.*

Sed & Valesius multa hic erudite notat, ad νυκτὸς γὰρ πάντως ἐκ τῶν πατρίων. Infit enim: *Livius lib. 9. idem dicit*: Nocte silentio, ut mos est, L. Papirium Dictatorem dixit. *Idem lib.* 8. Cum Cos. ineunte nocte silentio diceret Dictatorem. *Et passim apud eum scriptorem id (*) occurrit. Quid autem sit silentio surgere, egregiè docet Festus.* In auspiciis, *inquit*, silentium dici, ubi qui post mediam noctem auspicandi causa ex lectulo suo silens surgit, & liberatus a lecto in solido sedet, siletque, ne quid eo tempore dejiciat, inde se in lectum reposuit. *In verbo* silere, *& in* sinistrum. *Sed & Velius Longus lib.* 1. de orthographia, *ejus moris meminit, cum ait*: Oriri apud antiquos surgere, frequenter significabat, ut apparet in eo quod dicitur, *oriens Consul magistrum populi dicat*; quod est surgens. *quæ priscæ legis verba fuisse equidem existimo. Per Magistrum populi, Dictatorum intellige. Sic enim olim vocabatur; teste Cicerone, Varrone, ac Festo. Neque verò intererat nocte ineunte an post mediam noctem a Consule diceretur Dictator, dummodò auspicato dictus esset noctu. Secus in aliis auspiciis magistratuum, ea enim fere post mediam noctem peragebantur. Sane qui magistratum inituri erant, non nisi post medium noctis, auspicio operam dabant, ut testatur Dionysius Halicarn. lib.* 2. ἐπαυλίζονται μὲν γὰρ οἱ τὰς ἀρχὰς μέλλοντες λαμβάνειν· καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἀνιστάμενοι ποιοῦνταί τινας εὐχάς, &c. *quem locum Gelenius de candidatis interpretatus est, cujus errorem secutus quoque est Casaubonus ad Suetonii Aug. cap. 95. Ecquis vero vel mediocriter in Romana historia versatus, unquam audivit penès candidatos auspicia fuisse? quæ nonnisi Magistratuum erant. Quid quod, & Plutarchi locum sinistrè interpretatur, ibidem Casaubonus? Verba Plutarchi sunt in Marcello* ὅταν ἄρχων ἐπ' ὄρνισι καθεζόμενος, &c. *hæc de candidatis accipienda esse affirmat. At Plutarchus ibi loquitur de Consule, qui comitia habiturus est. Ecquando vero* ἄρχων *apud Græcos pro candidato sumitur? Proinde emendandus est hic error Casauboni, quem in explicando Suetonii loco nihil vidisse constat, idque tunc, cum plus sibi vidisse, quam cæteri, videretur. Hanc enim explicationem suam, rejecta atque explosa aliorum sententia ambitiosè proponit, & morem ex prima antiquitate ab se illustratum iri præmonet. Porrò Dionysii locum de canditatis, non esse sumendum, ita vincimus. οἱ τὰς ἀρχὰς μέλλοντες λαμβάνειν, ad verbum sunt ii, qui magistratum inituri sunt. Ii circa diluculum silentio surgebant e cubili. Deinde jam candente die urbem ingressi sedebant paulisper in tribunali, & aliquid ajebant pro magistratu. Et ita auspicati esse & egisse eodem die dicebantur: diem enim definiebant Romani a media nocte ad mediam noctem, ut ait Gellius lib.* 3. *cap.* 2., *& Censorinus cap.* 24. *hinc quia conjuncta erant auspicium & actio, auspicari dicitur sæpe, qui agere incipit. Illustris est Ciceronis locus lib.* 1. *in Verrem, qui ad hunc morem pertinet.* Nam ut Prætor factus est, qui auspicato a Chelidonide surrexisset, sortem nactus est Urbanæ Provinciæ, *ubi Asconius notat*, auspicari dicuntur ineuntes magistratum. *Valesius.*

(a) U.C. 456.

que Capitolini ara tribus diebus, uno sanguis, mel altero, tertio lac manasse fertur, (si hæc autem credere fas est) & in Foro æreum Victoriæ simulacrum, in solo marmoreo positum, stans humi ultro repertum est; vultu eo converso, unde adventabant Galli. Quæ, cum per se populum deterrerent; ab aruspicibus dira comentibus, terror is augebatur; sed Manius, Tyrrhenus quidam genere, ex eo terrore eos retraxit. Nam, etsi, inquit, e loco suo Victoria descendit, cum tamen progressa sit, & firmius in terra defixa, victoriam portendit. Quum autem ex ara Jovis Capitolini sanguis manavit, indicio esse, multas immortalibus Diis iri immolatum victimas. Aras enim præsertim Capitolinas, in quibus triumphantes solent sacrificare, rebus secundis potius quam adversis cruentari solere. Ex his igitur eos læta expectare jussit: melle autem morbum, quòd ægrotantibus, eo sit opus; lacte famē portendi dixit; quod ad tantam penuriam redacturi essent, ut eum victum quæsituri essent, qui citra humanam operam sponte provenit. Manius ergo cum sic prodigia sit interpretatus, quum & eventus postea comprobasset prædictionem; sapientiæ ac præscientiæ gloriam est adeptus.

Volumnius igitur ad bellum Samniticum ire jussus est, contra Gallos verò eorumque fœderatos, designati Consules, Rullus Fabius Maximus, Publiusque Decius: qui cum celeriter in Tyrrheniam veniunt, Appiique castra, duplici vallo munita vident, vallis revulsis & disjectis, unam tantum milites spem in armis habere docent. Interim verò dum contra hostes pergunt, cervam persequens lupus, inter utramque aciem delatus, erga Romanos evasit, & ipsis erexit animos; dum putant faustum id sibi omen, ob Romulum a lupa nutritum, ut dictum est: Cerva verò quæ ad hostes fugit, quod telis confecta fuit, timorem eis reliquit, & ejusdem eventum cladis. Congressis itaque exercitibus, Maximus in cornu suo facile vicit, in suo verò succubuit Decius. Verum paterni facinoris recordatus, ad quod somnio fuerat ille impulsus; suum & ipse caput eodem devovit modo, cum nemine, consilio illo communicato. Ut ipse igitur cæsus est, milites tum verecundia ducis, qui ultrò mortem pro ipsis oppetierat, tum victoriæ certa spe, ex eo facto concepta, a fuga se abstinuere, & persequentibus fortiter restiterunt. Interim Maximus quoque hostes a tergo aggressus, occidit multos, in fu-

(a) V. C. 457.

λαι, καὶ ἐν ἑτέρᾳ γάλα θρυλλεῖται ἀναδοθῆναι, εἰ τῷ ταῦτα πιστά· καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ, Νίκης τι ἄγαλμα χάλκεον ἱδρυμένον ἐπὶ βάθρου λιθίνου, αὐτομάτως εὑρέθη κάτω ἑστὼς ἐπὶ γῆς. Ἐτύγχανε δὲ ἐκεῖ ἀποβλέπον, ὅθεν οἱ Γαλάται ἤδη ἐπῄεσαν. Ταῦτ' οὖν καὶ ἄλλως ἐξεφόβει τὸν δῆμον, πλέον δ' ὑπὸ τῶν μάντεων κεκελευμένα ἀπαίσια· Μάνιος δέ τις, Τυρσηνὸς τὸ γένος ἐθάρσυνεν αὐτοὺς, εἰπὼν τήν τε Νίκην, εἰ καὶ κατέβη, ἀλλ' ἐς τὸ πρόσθεν προχωρήσασαν, βεβαιότερον ἐπὶ τῆς γῆς ἱδρυθεῖσαν, τὸ κράτος σφίσι προδηλοῦν τοῦ πολέμου, κἀκ τούτου καὶ θυσίας πολλὰς γενήσεσθαι τοῖς θεοῖς. Τοὺς γὰρ βωμοὺς, καὶ μάλιστα τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, ἐν ᾧ τὰ Νικητήρια θύουσιν, ἐν ταῖς εὐπραγίαις αὐτῶν, ἀλλ' οὐκ ἐν ταῖς συμφοραῖς κατ' ἔθος αἱμάττεσθαι. Ἐκ μὲν οὖν τούτων, ἀγαθόν τι σφᾶς ἔπεισε προσδοκᾶν· ἐκ δὲ τοῦ μέλιτος, νόσον, ὅτι αὐτοῦ οἱ κάμνοντες δέονται· καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος, λιμόν· ἐς γὰρ τοσαύτην σιτοδείαν ἀφίξεσθαι, ὥστε καὶ τὴν αὐτόφυτον ζητῆσαι τροφήν. Ὁ μὲν οὖν Μάνιος, οὕτω τὰ τῶν σημείων ἡρμήνευσε, καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων δ' ἐς ὕστερον τῆς αὐτοῦ μαντείας ἐκβάσης, σοφίας ἐκομίσατο δόξαν, καὶ προγνώσεως.

8. Ὁ δὲ Οὐολούμνιος τοῖς Σαμνίταις πολεμεῖν ἐκελεύσθη, τοῖς δὲ Γαλάταις, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς μετ' αὐτῶν ἀντικαταστῆναι, ὕπατοι αἱρεθέντες ἐπέμφθησαν, ὅτε Ῥοῦλλος (a) ὁ Φάβιος ὁ Μάξιμος, καὶ ὁ Δέκιος ὁ Πούπλιος· οἳ πρὸς τὴν Τυρσηνίδα σπουδῇ ἀφικόμενοι, καὶ τὸ τοῦ Ἀππίου στρατόπεδον ἰδόντες διπλῷ σταυρώματι κατωρυχωμένον, τοὺς σταυροὺς ἀνέσπασάν τε καὶ διεφόρησαν, ἐν τοῖς ὅπλοις ποιεῖσθαι τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τοὺς στρατιώτας διδάσκοντες. Προσέβαλλον οὖν τοῖς πολεμίοις· κἀν τούτῳ λύκος ἔλαφον διώκων, ἐς τὸ μεταίχμιον εἰσπεσὼν, αὐτὸς μὲν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὁρμήσας διεξῆλθε, καὶ αὐτοὺς ἐπεθάρσυνε, προσήκειν αὐτὸν νομίζοντας ἑαυτοῖς, ὡς λυκαίνης θρεψαμένης τὸν Ῥωμύλον, καθάπερ ἱστόρηται· ἡ δ' ἔλαφος ἐς τοὺς ἑτέρους χωρήσασα κατεκόπη, καὶ τόν τε φόβον αὐτοῖς, καὶ τὴν συντυχίαν τοῦ πάθους κατέλιπε. Συμπεσόντων οὖν τῶν στρατευμάτων, ὁ μὲν Μάξιμος ῥᾷον τοὺς κατ' αὐτὸν ἐνίκησεν, ἡττᾶτο δέ γε ὁ Δέκιος· ἐνθυμηθεὶς δὲ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ πατρὸς, ἣν διὰ τὸ ἐνύπνιον ἐποιήσατο, ἑαυτὸν ὁμοίως ἐπέδωκε, μή τινι περὶ τῆς πράξεως κοινωσάμενος· ἄρτι δ' ἐσφάκτο, καὶ οἱ συντεταγμένοι αὐτῷ τὸ μὲν ἐκείνου αἰδοῖ, ὡς δι' αὐτοὺς θανόντος ἐθελοντοῦ, τὸ δὲ καὶ ἐλπίδι τοῦ πάντως ἐκ τούτου κρατήσειν, τῆς τε φυγῆς ἐπέσχον, καὶ τοῖς διώκουσι σφᾶς, γενναίως ἀντικατέστησαν. Κἀν τούτῳ καὶ ὁ Μάξιμος κατὰ νώτου τε αὐτοῖς προσέπεσε

κ̀ παμπόλλους ἐφόνευσεν· οἱ δὲ περιλειφθέντες ἀποδιδράσκοντες, διεφθάρησαν. Μάξιμος δὲ Φάβιος, τὸν μὲν τοῦ Δεκίου νεκρὸν κατέκαυσε σὺν τοῖς σκύλοις, τοῖς δὲ εἰρήνης δεηθεῖσι, σπονδὰς ἐποιήσατο.

9. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει αὖθις τοῖς Σαμνίταις ἐπολέμησεν Α'τίλιος Ῥήγουλος, (a) κ̀ μέχρι μέν τινος ἰσοῤῥόπως ἐμάχοντο, εἶτα κρατησάντων τῶν Σαμνιτῶν, αὖθις οἱ Ρωμαῖοι ἀντεπεκράτησαν, καὶ ἑλόντες αὐτοὺς, ὑπήγαγον ὑπὸ τὸν ζυγὸν, κ̀ οὕτως ἀφῆκαν. Σαμνῖται (b) δὲ ἐπὶ τοῖς γεγονόσιν ἀγανακτήσαντες πρὸς ἀπόνοιαν ὥρμησαν, ὡς ἢ κρατήσαντες, ἢ παντελῶς ἀπολούμενοι, θάνατον ἀπειλήσαντες τῷ οἴκοι μενοῦντι· κ̀ οἱ μὲν ἐς τὴν Καμπανίαν ἐνέβαλον, οἱ δ' ὕπατοι ἔρημον ὂν στρατιωτῶν τὸ Σάμνιον ἐπόρθουν, κ̀ πόλεις εἷλόν τινας· ὅθεν οἱ Σαμνῖται τὴν Καμπανίαν λιπόντες, ἐς τὴν οἰκείαν ἠπείχθησαν, κ̀ τῷ ἑνὶ τῶν ὑπάτων συμμίξαντες, ἔκ τινος ἥττηντο στρατηγήματος, καὶ φεύγοντες, δεινῶς ἔπταισαν, καὶ τὸ στρατόπεδον ἀπέβαλον, πρὸς δὲ κ̀ τὸ πόλισμα, ᾧ ἐπεβοήθουν· ὁ δὲ ὕπατος τά τε ἐπινίκια ἔπεμψε, κ̀ τὰ ἀθροισθέντα ἐκ τῶν λαφύρων ἐδημοσίευσεν. Ο' δ' ἕτερος ὕπατος κατὰ τῶν Τυρσηνῶν στρατεύσας, κ̀ καταστήσας αὐτοὺς δι' ὀλίγου, σῖτόν τε κ̀ χρήματα παρ' αὐτῶν εἰσπράξας, τὰ μὲν τοῖς στρατιώταις διέδωκε, τὰ δὲ εἰσήνεγκεν ἐς θησαυρούς. Συμβεβηκότος δὲ λοιμοῦ ἰσχυροῦ οἱ Σαμνῖται, κ̀ Φαλίσκοι καταφρονήσαντες τῶν Ρωμαίων, διά τε τὴν νόσον, κ̀ ὅτι τοὺς ὑπάτους, οὐ κατ' ἀρετὴν ᾕρηντο, ὡς μὴ πολέμων ὄντων, παρεκίνησαν. Μαθόντες οὖν τοῦθ' οἱ Ρωμαῖοι, Ι'ουνίῳ μὲν Βρούτῳ τὸν Καρουΐλιον, (c) Κυΐντῳ δὲ Φαβίῳ τὸν πατέρα τὸν Ρουλλον τὸν Μάξιμον ὑποστρατήγους, πρεσβευτὰς συνέπεμψαν.

Ο' μὲν οὖν Βροῦτος Φαλίσκους ἐνίκησε, καὶ τὰ τούτων, καὶ τὰ τῶν ἄλλων Τυρσηνῶν ἐλῄζετο· Φάβιος δὲ τῆς Ρώμης πρὸ τοῦ πατρὸς ἐξελάσας, καὶ τοὺς Σαμνίτας λῄζεσθαι.

Τὴν

ga verò reliqui perierunt. Fabius autem una cum spoliis cremavit Decii cadaver, & supplicibus hostibus pacem dedit.

Insequenti verum anno, denuo cum Samnitibus Consul Attilius Regulus pugnare coactus est,& aliquandiu æquo marte: deinde Romani victi,tum vicissim Samnites superatos, & sub jugum missos dimiserunt. Hoc autem dedecus,iniquis illi ferētes animis;aut victuri,aut perituri,experiri extrema omnia decreverunt: mortem comminati cuicumque mansisset domi. Cum igitur irruerent in Campaniam, Consules Samnium militibus vacuum devastarunt, & aliquot etiam cœperunt oppida: quamobrem Samnites relicta Campania, & ad propria reversi, cum altero Consulum ibi congressi sunt: sed quodam strategemate superati,castris & oppido,cui suppetias venerant,amissis,in fuga graviter impegerūt. Consul autem triumphavit, & quidquid ex præda redegerat, intulit in ærarium. Alter verò Consul,qui duxerat in Tyrrhenos, ubi eos brevi compescuit;quod frumenti & pecuniæ ipsis jusserat, partim id militibus distribuit,partim in ærarium quoque intulit. Post hæc Roma pestilentia laborat gravi, ac tum Samnites denuo Faliscique,cum per morbum,tum ob Consules, non ex virtute & merito creatos (quod pacatis temporibus fieri solet) in Romanorum spretum, in magno fuerunt motu. Sed cum resciunt hæc Romani,Carvilium Junio Bruto Consuli, collegæque Q. Fabio patrem Rullum Maximum,legatos decreverunt.

Ac Brutus quidem Faliscos vicit, eorumque & cæterorum Tyrrhenorum agros est populatus: Fabius verò, quòd Samnites infestare Campaniam audiebat, propere ante

te

NOTAE.

Διεφθάρησαν.] Sic etiam tres manuscripti, alter apud Wolfium διεσπάρησαν. *Ducangius*.

Α'τίλιος Ῥήγουλος.] Alter e Regiis, & Colbertæus, Α'τίλιος. Duo alii Regii Α'ττίλιοι. Latinis scriptoribus, Attilius Regulus. *Idem.* Narrat hanc pugnam Livius lib.x. post quam scribit: *Captivorum numerus fuit septem millia trecenti: qui omnes nudi sub jugum missi: cæsos retulere ad quatuor millia octingentos. Nec Romanis quidem læta victoria fuit: recensente Cos.* (M.Attilio) *biduo acceptam cladem: amissorum militum numerus relatus septem millia trecenti. Dum hæc in Apulia gerebantur*, ad finem Lucerinum &c. Consuli autem cruenta hæc victoria triumphus constitit: ei namque *de triumpho agenti negatus honos, & ob amissa tot millia militum, & quod captivos sine pactione sub jugum misisset*.

Stratagema habebat Dio, sed Zonaras id resecuit: quod Livius ibidem, anno insequenti, narrat: nosque hic apponimus, quod Dio quoque ex ipso hauserat: *Jam prope ad signa cædes pervenerat: cum ex transverso pulvis, velut ingentis agminis incessu, motus apparuit, Sp. Nautius Dux alaribus cohortibus erat: pulverem majorem, quam pro numero excitabant: insidentes mulis calones frondosos ramos per terram trahebant: arma signaque per turbidam lucem in primo apparebant: post altior, densiorque pulvis, equitum speciem cogentium agmen dabat: fefellitque non Samnites modo, sed etiam Romanos: & Consul* (L.Papirius Cursor) *affirmavit errorem, clamitans inter prima signa, ita ut vox etiam ad hostes accederet, captum Cominium: victorem collegam adesse* Sp. Carvilium &c. Gesta hæc ad Aquiloniam, quæ eadem forte sit ac quæ hactenus *Civitas Quana* vel *Aquana* appellatur, haud longe dissita a Cominio. Sane verò πόλισμα quod hic scribit Zonaras, *Aquilonia* dicitur Livio, dum scribit: *peditum agmen, quod superfuit pugnæ in castra ad Aquiloniam compulsum est*, quæ & ipsa capta est.

(a) U.C. 458. (b) U.C. 459. (c) U.C. 460.

te patrem profectus Roma, ubi in quosdam eorum speculatores incidit, omnes ibi esse hostes ratus, fugere illos censuit, & ante patris adventum, ut suum esse decus videretur non patris, manus conserere properavit. Quum ergo nullo ordine procedit, in confertos hostes delapsus, ni nox supervenisset, cum toto exercitu cæsus esset: multi namque post prælium perierunt, quod nec medicus præsto esset; nec quidquam curandæ saluti aptum: quia impedimentis his ipsi longe anteverterant, spe certæ victoriæ statim adipiscendæ. Ac forte an omnes prorsus postridie periissent, nisi patrem ejus in propinquo esse rati Samnites, & metu perculsi essent, & recessissent. Quæ cum Romæ sunt nuntiata, magna orta indignatione, Consulem revocant, & diem eidem dicunt. Ejus verò senex pater his intercedit; commemoratisque tum suis rebus, tum majorum suorum præclare gestis, filium pollicetur, nihil illis indignum facturum esse; ætatique ejus refert acceptam cladem; hinc ira populi mitigata, cum eo in hostes profectus, Samnites vicit, castris exuit, eorumque vastavit agros: & prædam, quæ magna erat, partim retulit in ærarium, partim militibus distribuit. Eaque de causa, cum ipsi est habitus honos Fabio; tum filio permissum fuit, ut deinceps etiam pro Consule se gereret, suo tamen patre legato usus. Pater ergo senectuti suæ nihil parcens, ipse quidem omnia administravit, sed eo artificio usus est, ut rerum gestarum gloria, in suum filium redundaret.

Τὴν Καμπανίδα πυθόμενος, ἠπείγετο, προσκόποις τέ τισιν αὐτῶν ἐντυχὼν, καὶ ταχέως ἀποχωροῦντας σφᾶς θεασάμενος, πάντας τε πολεμίους ἐκεῖ τυγχάνειν ἐνόμισε, καὶ φεύγειν ἐπίστευσε· κἀκ τούτου σπεύσας αὐτοῖς συμβαλεῖν πρὸ τοῦ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἀφίκεσθαι, ἵν' αὐτοῦ τὸ κατόρθωμα, ἀλλὰ μὴ ἐκείνου δοκῇ, προεχώρησεν ἀσυντάκτως, καὶ περιπεσὼν ἀθρόοις τοῖς πολεμίοις, πανσυδὶ ἂν διεφθάρη, εἰ μὴ νὺξ ἐγένετο. Πολλοὶ δ' οὖν καὶ μετὰ ταῦτα τεθνήκασι, μήτ' ἰατροῦ, μήτ' ἐπιτηδείου τινὸς παρόντος, διὰ τὸ πολὺ πρὸ τῶν σκευοφόρων αὐτοὺς ἐπειχθῆναι, ὡς αὐτίκα νικήσοντας· καὶ πάντως ἂν καὶ ἀπώλοντο τῆς ὑστεραίας, εἰ μὴ οἱ Σαμνῖται τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐγγὺς εἶναι νομίσαντες, ἔδεισάν τε καὶ ἀνεχώρησαν. Πυθόμενοι δὲ ταῦθ' οἱ ἐν τῷ ἄστει, δεινῶς ἠγανάκτησαν· καὶ μεταπεμψάμενοι τὸν ὕπατον, εὐθύνειν ἤθελον· ὁ δὲ γέρων ὁ τούτου πατὴρ, καταριθμήσας τά τε οἰκεῖα, καὶ τὰ τῶν προγόνων ἀνδραγαθήματα, καὶ ὑποσχόμενος μηδὲν αὐτῶν πράξειν ἀνάξιον τὸν υἱὸν, καὶ τὴν τούτου νεότητα, πρὸς τὸ ἀτύχημα προβαλλόμενος, τῆς ὀργῆς αὐτοὺς αὐτίκα παρέλυσε, καὶ οἱ συνεξελθὼν, μάχῃ τοὺς Σαμνίτας ἐνίκησε, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἷλε· τήν τε χώραν ἐπόρθησε, καὶ λείαν πολλὴν ἤλασε· καὶ τὰ μὲν αὐτῆς ἐδημοσίωσε, τὰ δὲ τοῖς στρατιώταις κατένειμε. Διά τοι ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι ἐκεῖνόν τε ἐμεγάλυνον, καὶ τὸν υἱὸν καὶ ἐς τὸ ἔπειτα, ἀντὶ ὑπάτου ἄρξαι ἐκέλευσαν, ὑποστρατήγῳ καὶ τότε τῷ πατρὶ χρώμενον· καὶ ὃς πάντα μὲν αὐτὸς διῴκει, καὶ διῆγε μηδὲν τοῦ γήρως φειδόμενος· οὐ μέντοι καὶ ἔνδηλος ἦν δι' ἑαυτοῦ τὰ πράγματα πράττων, ἀλλὰ τὴν δόξαν τῶν ἔργων τῷ παιδὶ προσῆπτε.

Κοΐ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ

ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΙΑ.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ ΙΑ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὡς ἦρξαν τῶν πολέμων οἱ Ταραντῖνοι.
β'. Πῶς Λούκιος Ποστούμιος ὑπὸ Ταραντίνων ὑβρίσθη.
γ'. Ὡς Ῥωμαῖοι στρατεῦσαι ἐπὶ τοὺς Ταραντίνους ἐψηφίσαντο.
δ'. Πύῤῥος Ἠπειρωτῶν βασιλεὺς ἦλθε συμμαχῆσαι τοῖς Ταραντίνοις.
ε'. Ἡ πρώτη μάχη τῶν Πυῤῥείων καὶ τῶν Ῥωμαίων, καὶ νίκη τοῦ βασιλέως.
ς'. Ὡς Πύῤῥος σπεύσας πρὸς τὴν Ῥώμην, δυσιερῶν ἐπανήγαγε.
ζ'. Περὶ πρεσβείας τοῦ Κινέου, ὑπὸ Πύῤῥου ἐς τὴν Ῥώμην.
η'. Περὶ δευτέρας καὶ τρίτης μάχης τῶν Ῥωμαίων, αὐτῆς τε νίκης κατὰ τῶν Ἠπειρωτῶν.
θ'. Ὡς Πύῤῥου καὶ τῶν αὐτοῦ καταλειψάντων τὴν Ἰταλίαν, ἐπεκράτησαν οἱ Ῥωμαῖοι.
ι'. Περὶ τῶν οἰκετῶν τῶν Οὐλσινίων, ἐς τοὺς δεσπότας αὐτῶν.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ ΚΖ.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ κατὰ μέρος ἐνταῦθα ἀριθμούμενοι, οἱ δε ἐγίνοντο.

*Γ. Κλαύδιος Κανίνα	καὶ Μ. Αἰμίλιος Λέπιδος.
Γ. Σερουίλιος Τοῦκκα,	καὶ Λ. Καικίλιος Δέντηρ.
Π. Κορνήλιος Δολαβέλλας,	καὶ Κν. Δομίτιος Καλουῖνος.
Γ. Φαβρίκιος Λουσκῖνος,	καὶ Κόϊντος Αἰμίλιος Πάπος.
Λ. Αἰμίλιος Βαρβοῦλας,	καὶ Κόϊντος Μάρκιος Φίλιππος.
Π. Οὐαλέριος Λαιουῖνος,	καὶ Τιβ. Κορουγκάνιος Νέπως.
Π. Σουλπίκιος Σαουερρίων,	καὶ Π. Δέκιος Μῦς.
Γ. Φαβρίκιος Λουσκῖνος τὸ β',	καὶ Κόϊντος Αἰμίλιος Πάπος τὸ β'.
Π. Κορνήλιος Ῥουφῖνος τὸ β',	καὶ Γ. Ἰούνιος Βροῦτος Βουβοῦλκος τὸ β'.
*Λ. Παπείριος Κούρσωρ τὸ β',	καὶ Σπ. Καρουίλιος Μάξιμος τὸ β'.
*Γ. Φάβιος Πίκτωρ,	καὶ Κόϊντος Ὀγούλνιος Γάλλος.
*Κόϊντος Φάβιος Μάξιμος, Γούργης,	καὶ Λ. Μαμίλιος Οὐίτουλος.

4\. Μετὰ δὲ ταῦτα, δημάρχων τινῶν χρεῶν ἀποκοπὴν εἰσηγησαμένων, ἐπεὶ μὴ καὶ παρὰ τῶν δανειστῶν αὕτη ἐδίδοτο, ἐστασίασε τὸ πλῆθος· καὶ οὐ πρότερον τὰ τῆς στάσεως κατηνυάσθη, ἕως πολέμιοι τῇ πόλει ἐπῆλθοσαν. Ἦρξαν δὲ τῶν πολέμων (a) οἱ Ταραντῖνοι, Τυρσηνοὺς, καὶ Γαλάτας, καὶ Σαμνίτας, καὶ ἄλλους προσεταιρισάμενοι πλείονας· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἄλλους οἱ Ῥωμαῖοι συμβαλόντες

(a) U.C. 469.

Q. CASSII DIONIS

COCCEJANI

ROMANÆ

HISTORIÆ

LIBER UNDECIMUS.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO XI.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Ut principia bellorum a Tarentinis.
2. Ut L. Papirius a Tarentinis injuria affectus est.
3. Ut Romani in Tarentinos proficisci decreverunt.
4. Pyrrhus Epirotarum Rex expeditionem in Romanos pro Tarentinis suscepit.
5. Prima inter Epirotas & Romanos pugna, & victoria Pyrrhi.
6. Post victoriam Pyrrhus Romam tendens, sacra inauspicata causatus, copias Tarentum reduxit.
7. De legatione Cineæ a Pyrrho ad Romanos facta.
8. De secundo tertioque prælio Romanorum cum Pyrrho, & de eorum victoria contra Epirotas.
9. Pyrrho & suis relicta Italia, ut Romani prævaluêre.
10. Quæ Vulsiniorum servi gesserunt in suos dominos.

TEMPORIS SPATIUM AN. VIGINTI SEPTEM.

in quibus ex parte, qui hic describuntur, fuerunt Consules.

Ab U. C.	
*467. C. Claudius Canina,	& M. Æmilius Lepidus.
468. C. Servilius Tucca,	& L. Cæcilius Denter.
469. P. Cornelius Dolabella,	& Cn. Domitius Calvus.
470. C. Fabricius Luscinus,	& Q. Æmilius Papus.
471. L. Æmilius Barbula,	& Q. Marcius Philippus.
472. P. Valerius Lævinus,	& Tib. Coruncan. Nepos.
473. P. Sulpicius Saverrio,	& P. Decius Mus.
474. C. Fabric. Luscinus II.	& Q. Æmilius Papus, II.
475. P. Cornelius Rufinus II.	& C. Junius Brutus Barbula II.
*480. L. Papirius Cursor II.	& Sp. Carvilius Max. II.
*483. C. Fabius Pictor,	& Q. Ogulnius Gallus.
*487. Q. Fabius Maximus, Gurges III.	& L. Mamilius Vitulus.

Post hæc, quum quidam Tribuni plebis, rogare de novis tabulis legem cogitant, creditores intercesserunt, ac proinde oritur seditio magna in populo: quæ haud prius sedata est, quam cum hostes urbem invadere est nunciatum. Et belli hujus initium a Tarentinis; qui se Tyrrhenis, Gallis, Samnitibus, multisque aliis sociarant. Romani autem hos quidem diver-

versis præliis, & per varios Consules devicerunt. A Tarentinis verò, quamvis belli authoribus, eo quod nondum in apertum bellum processerant; & ipsis quoque visum fuerat abstinere. Cæterum, quum L. Valerium Romanæ Classis Præfectum, qui ibat quo missus fuerat, & cum suis triremibus Tarentum, tanquam ad amicam urbem, appulit; ipsi ex facinorum suorum conscientia, suspicati contra se missum, iracundè in eum nil ejusmodi metuentem impetu facto; cum multis aliis demerserunt;

λόντες διαφόροις μάχαις ἐνίκησαν, καὶ ὑπάτοις ἄλλοτε ἄλλοις· οἱ δὲ Ταραντῖνοι, καί τοι αὐτοὶ τὸν πόλεμον παρασκευάσαντες, ὅμως οὔπω πρὸς μάχην ἀντικατέστησαν φανερῶς. Ναυαρχοῦντος δὲ Λουκίου Οὐαλλερίου (a) καὶ τριήρεσι προσορμίσαι βουληθέντος ἐς Τάραντα, ἐπεὶ ἀπήει, ὅπη σὺν αὐταῖς ἀπεστάλη, φίλιον τὴν χώραν ἡγούμενος· οἱ Ταραντῖνοι κατ' αὐτῶν ὑποτοπήσαντες, τὸν Οὐαλλέριον πλεῖν ἐκ τοῦ συνειδότος ὧν ἔδρων, μετ' ὀργῆς ἀντανήχθησαν, καὶ προσπεσόντες αὐτῷ, μηδὲν πολέμιον ἐλπίσαντι, κατέδυσαν ἐκεῖνόν τε καὶ ἄλλους πολλούς·

DIO APUD CONSTANT. AUG. PORPHYR. apud Valef. pag. 585. ὅπ.

Cum de clade Fabii Consulis Romam allatum esset, populus magnopere indignatus est. Itaque statim revocatus Fabius, cum multorum accusationibus urgeretur (premebatur autem multo magis paterna gloria, quam criminationibus cæteris) ipse quidem ad purgandam culpam minime est admissus; at Fabius pater in medium progressus, non ille quidem causam filii defendit; verum commemoratis, & suis, & majorum rebus gestis, filium nihil iis indignum facturum esse pollicitus, ac postremo acceptam cladem ætati imputans filii, iram populi mitigavit. Statimque cum filio profectus, Samnites, qui recenti memoria animos extulerant, victos, castris atque innumerabili præda exuit. Qua ex causa, cum ipsi honos est habitus, tum etiam filio in insequentem annum, imperium prorogatum est, decretumque ut patre legato tum quoque uteretur: qui quidem nihil ob senium remittens, cuncta sedulò administrabat. Sed & socii nominis Latini, memores rerum quondam ab eo gestarum, promptè ac libenter ei operam navabant. Ipse nihilominus cuncta per se geri dissimulabat, & cum filio, ut legatus cum imperatore modestè agebat, eique gloriam rerum gestarum adscribebat.

[Πυθόμενοι] οἱ Ῥωμαῖοι, ὅτι ὁ ὕπατος Φάβιος ἡττήθη ἐν τῷ πολέμῳ, [δεινῶς ἠγανάκτησαν, καὶ τοῦτον [μεταπεμψάμενοι, εὐθύναν]· κατηγορίας τε αὐτοῦ πολλῆς ἐν τῷ δήμῳ γενομένης (καὶ γὰρ τῇ τοῦ πατρὸς δόξῃ ἐπὶ πλεῖον τῶν ἐγκλημάτων ἐβαρύνετο) ἐκείνῳ μὲν οὐδεὶς λόγος ἐδόθη. [Ὁ δὲ γέρων] ὑπὲρ τοῦ παιδὸς οὐκ ἀπελογήσατο· καταριθμήσας δὲ τά τε] ἑαυτοῦ, καὶ τὰ τῶν προγόνων] ἔργα, [καὶ προσυποσχόμενος μηδὲν ἀνάξιον αὐτῶν πράξειν, τῆς τε ὀργῆς] σφᾶς [παρέλυσεν] ἄλλως τε καὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ υἱέος [προβαλλόμενος· καὶ συνεξελθὼν] εὐθὺς αὐτῷ, [μάχῃ τοὺς Σαμνίτας], καὶ πρὸς τὴν νίκην ἐπηρμένους κατέλαβε, [καὶ τὸ στρατόπεδον] καὶ λείαν πολλὴν [εἷλεν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι] διὰ τοῦτο, [ἐκεῖνόν τε ἐπηρμένους κατέλαβε, [καὶ τὸ στρατόπεδον] καὶ λείαν πολλὴν [εἷλεν· Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι] διὰ τοῦτο ἐκεῖνόν τε ἐμεγάλυνον, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἐς τὸ ἐπιὸν ἀντὶ ὑπάτου ἄρξαι ἐκέλευσαν, ὑποστρατήγῳ καὶ ὥστε τῷ πατρὶ χρώμενον· ὃς καὶ πάντα μὲν αὐτῷ διῴκει, καὶ διῆγεν οὐδὲν τοῦ γήρως φειδόμενος.] καὶ οἵγε συμμαχικὰ προθύμως οἱ, μνήμῃ τῶν πατρῴων αὐτοῦ ἔργων, συνῄρετο· [ου μὲν τοι καὶ ἔνδηλος ἦν δι' ἑαυτοῦ πράγματα] ποιούμενος [ἀλλ'] ὥσπερ ὄντως ἔν τε συμβούλου, καὶ ἐν ὑπάρχου μέρει τῷ παιδὶ συνὼν αὐτός τε ἐμετρίαζε, καὶ [τὴν δόξαν τῶν ἔργων] προσετίθει.

ADMONITIO.

Suidas v. Φάβιος Μάξιμος, habet hæc ex incerto authore, quæ huic Fabii historiæ non inutilia esse reor, dum Livio, & Halicarnasseo hic destituimur: ni Halicarnassei ipsius sint ex deperditis.

Fabius Maximus Consul. Rom. juvenis adhuc, belli dux adversus Samnites creatus, cum audaciùs, quam prudentiùs rem gessisset, cladem accepit, *tribus millib. civium cæsis, & pluribus ob mutilationem membrorum, ad bellum inutilibus redditis*. Quare cum Senatus imperium ei abrogasset, pater ipsius, ejusdem nominis, qui jam ante multis expeditionibus bellicis interfuerat, Senatum oravit, ut Fabio culpam illam condonaret. promittens se filii peccatum meliori rei gerendæ ratione correcturum esse. Senatus verecundia viri motus, rursus imperium juveni committit, legato ei patre dato, ne per imperitiam aliud quid offenderet. Quare adversus hostem profectus, rem fortiter gessit, & triumphavit,

Φάβιος Μάξιμος ὕπατος Ῥωμαίων, νεώτερος ὢν καὶ τὸν πρὸς Σαυνίτας πόλεμον ἐγκεχειρισμένος, θρασύτερον ἢ ἀσφαλέστερον τοῦ ἔργου προσαψάμενος, ἐσφάλη, τρισχιλίων νεκρῶν, ἀπομάχων τε πλείστων τοῖς Ῥωμαίοις γεγενημένων. Ἡ δὲ βουλὴ τοῦτον παρέλυσε τῆς ἡγεμονίας· ὁ δὲ τούτου πατὴρ ὁμώνυμος τῷ παιδὶ, πολλαῖς ἐνδόξως ἀνύσας στρατείαις, ἐδεῖτο τῆς βουλῆς ἀνεῖναι τῷ Φαβίῳ τὰ ἐγκλήματα, αὐτὸς ἀναμαχεῖσθαι τὸ τοῦ παιδὸς πταῖσμα κρείττοσιν ἔργοις ὑφιστάμενος. Εἴξασα οὖν ἡ βουλὴ αἰδοῖ τῇ τοῦ ἀνδρὸς, ἐπιτρέπει αὖθις τῷ νέῳ τὴν τοῦ πολέμου ἡγεμονίαν, πρεσβευτὴν αὐτῷ τὸν πατέρα δοῦσα, ὡς ἂν μή τι δι' ἀπειρίαν σφάλλοιτο· καὶ ὃς ἀφικόμενος εἰς τὴν πολεμίαν, ἀριστεύει, καὶ θρίαμβον κατάγει.

NOTAE.

Πυθόμενοι] Vide Excerpta Dionis Valesiana pag. 586. *Ducangius*, qui ante ista scribit:

Νυμφαῖον.] Salmasius ad Capitolinum pag. 267. existimat recentiores Græcos νυμφαῖα vocasse Odeos, seu Triclinia, in quibus saltarent, & choræis vacarent, qui nuptias celebrabant; indeque νυμφαῖον, οἶκον ἐν ᾧ αἱ νύμφαι, Suidam definire. Sed secus se rem habere docemus in nostra Cpoli lib. 1. Ita *Ducangius*. Sed nullum in his capitibus, νυμφαῖον est apud Zonaram, si quid video.

(a) U.C. 470.

λοὺς καὶ τοὺς ἁλόντας, τοὺς μὲν καθεῖρξαν, τοὺς δὲ καὶ ἀπέκτειναν. Πυθόμενοι δὲ ταῦθ' οἱ Ρωμαῖοι, ἠγανάκτησαν μέν· πρέσβεις δ' ὅμως ἀπέστειλαν ἐγκαλοῦντας αὐτοῖς, δίκας ἀπαιτοῦντας· οἱ δὲ οὐ μόνον οὐδὲν ἐπιεικὲς ἀπεκρίθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπώθαζον, ὡς καὶ τὴν ἐσθῆτα τοῦ Λουκίου Ποστουμίου τοῦ προέχοντος κηλιδῶσαι τῶν πρέσβεων· Θορύβου δὲ ἐπὶ τούτῳ γενομένου καὶ τῶν Ταραντίνων ἐπικαγχαζόντων, ὁ Ποσούμιος, Γελᾶτε ἔφη γελᾶτε, ἕως ἔξεστιν ὑμῖν· κλαύσεσθε γὰρ ἐπὶ μακρότατον, ὅταν τὴν ἐσθῆτα ταύτην, τῷ αἵματι ὑμῶν ἀποπλύνητε.

2.Ἐπα-

runt; captorumque, alios in carcerem conjecerunt, alios trucidarunt: Romani his auditis, quamquam eam injuriam ferrent graviter, adhuc tamen per legatos cum eis expostulare, & pacifice rem transigere decreverunt. Tarentini verò iis non modò nihil æqui responderunt, verum etiam contumeliam addiderunt, L.Postumii legatorum principis, veste sordibus inquinata. Ob quam rem tumultu oborto, cachinnantibus Tarentinis; Postumius; Ridete, inquit, ridete dum vobis licet! nam plorabitis diutissimè, dum hanc vestem vestro sanguine eluetis.

Cum

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. THEODOSII ECLOGE V.

Πυθομένων τῶν Ρωμαίων, ὡς Ταραντῖνοι, καὶ ἄλλοι τινὲς πόλεμον ἀρτύουσι κατ' αὐτῶν, πρεσβευτὴν Φαβρίκιον ἐς τὰς πόλεις τὰς συμμαχίδας, ὅπως μηδὲν νεωτερίσωσιν, ἔστειλαν·[οἱ δ' ἐκεῖνόν τε συνέλαβον, καὶ πέμψαντες πρὸς τοὺς Τυρσηνούς, καὶ Ὀμβρικούς, καὶ Γαλάτας, συχνοὺς αὐτῶν, τοὺς μὲν παραχρῆμα, τοὺς δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον, προσαπέστησαν.

Quum Romani Tarentinos, & alios quosdam, bellum iose moliri intelligerent, Fabricium ad civitates socias, ne quis ab eis motus novus exeitaretur, legatum miserunt. At illi hune comprehenderunt, ac fuis ad Tuscos, & Umbros & Gallos ablegatis, complures horum, partim mox, partim non multo post, secum ut deficeerent impulerunt.

THEODOSII ECLOGE VI.

Λούκιος ἀπεστάλη παρὰ Ρωμαίων [ἐς Τάραντα.] οἱ δὲ Ταραντῖνοι Διονύσια ἄγοντες, καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ διακορεῖς οἴνου ἀπὸ δείλης καθήμενοι [πλεῖν] ἐπὶ σφᾶς αὐτὸν [ὑπετόπησαν·] καὶ παραχρῆμα δι' [ὀργῆς] καί τι καὶ τῆς μέθης αὐτοῖς συναπεθούσης, [ἀντανήχθησαν, καὶ προσπεσόντες αὐτῷ,] μήτε χεῖρας ἀνταιρομένῳ, μηδ' ὅλως [πολέμιόν] τι ὑποτοπουμένῳ [κατέδυσαν κἀκεῖνον καὶ ἄλλους πολλούς. Πυθόμενοι δὲ ταῦτα οἱ Ρωμαῖοι], χαλεπῶς μέν, ὥσπερ ἦν εἰκός, ἤνεγκον, οὐ μὴν καὶ στρατεῦσαι ἐπ' αὐτοὺς εὐθὺς ἠθέλησαν!· πρέσβεις μέν τοι τοῦ μὴ κατασεσιωπηκέναι δόξαι, κἀκ τούτου θρασυτέρους αὐτοὺς ποιῆσαι, [ἔστειλαν]. Καὶ αὐτοὺς οἱ Ταραντῖνοι, οὐχ ὅπως καλῶς ἐδέξαντο, ἢ τρόπον γέ τινα ἐπιτήδειον ἀποκρινάμενοι ἔπεμψαν, ἀλλ' εὐθὺς πρὶν καὶ λόγον σφίσι δοῦναι, γέλωτά τε τὰ ἄλλα, καὶ τὴν στολὴν αὐτῶν ἐποιοῦντο· ἦν δὲ ἀστική, ᾗ κατ' ἀγορὰν χρώμεθα. Ταύτην γὰρ ἐκεῖνοι, εἴτ' οὖν σεμνότητος ἕνεκα, εἴτε καὶ διὰ δέος, ἵν' ἐκ γε τούτου αἰδεσθῶσιν αὐτούς, ἐσταλμένοι ἦσαν. Κατὰ συστάσεις τε οὖν κωμάζοντες, [ἐπώθαζον]. καὶ γὰρ καὶ τότε ἑορτὴν ἦγον, ἐφ' ᾗ καὶ τοι μηδένα χρόνον σωφρονοῦντες, ἔτι καὶ μᾶλλον ὕβριζον· καὶ τέλος προστάς τις τῷ Ποστουμίῳ, καὶ κύψας ἑαυτὸν ἐξέβαλε· [καὶ τὴν ἐσθῆτα αὐτοῦ ἐκηλίδωσε. Θορύβου δὲ ἐπὶ τούτῳ] παρὰ πάντων

σὺν

L. Cornelius Rufinus a Romanis Tarentum missus fuit: Tarentini verò Bacchanalia tune agentes, & in Theatro post meridiem vino saturi sedentes, eum contra se navigare suspieati sunt. Itaque statim ex iracundia, nonnihil & ipsa eos impellente temulentia, provecti sunt ei obviam, & in eum adactis impulsisque navigiis nisi, nec manus tollentem ad defensionem sui, nec omnino quidquam hostile suspieantem, cum pluribus aliis demerserunt. Ea qoum audissent Romani, graviter, uti par erat, rem tulere; ita tamen ut statim eis bellum inferre nollent. Itaque legatos, ne rem silentio præteriisse viderentur; eoque Tarentinos ferociores redderent, miserunt. Hos Tarentini non modo non exceperunt honeste, nec eos quodam idoneo responso dimiserunt; sed confestim, & prius quidem quam eis dicendi copiam facerent, tum alia, tum vestem eorum irriserunt. Erat autem urbana, qua in foro utimur: hanc enim legati, sive gravitatis ac decoris causa, sive Tarentinis, ut metum injicerent, quo vel hinc in eos verecundia corriperentur, induerant. Itaque Tarentini, dum comessarentur in conventiculis suis, legatos cavillis explodebant: quippe tune quoque ferias agebant, quibus etiam magis ad probra exstimulabantur; licet nullo tempore modesti esse solerent. Quidam denique propter Postumium adstans, semet inclinavit & exercavit, ac ejus vestem commaculavit.

Eam

N O T AE.

Ἐκεῖνόν τε συνέλαβον. *Locus est, ut videtur, corruptus, & in quo multa desunt; itaque asterisco notandum curavimus.* Ita *Ursinus* ad quintam Eclogen. Sed *Leunclavius* rem expedit, ita: *Asteriscum ad illa,* ἔστειλαν * ἐκεῖνόν τε συνέλαβον, *posuit Ursinus. At si scribas,* πρεσβευτὴν (*cum interjectis*) ἔστειλαν· οἱ δ' ἐκεῖνον τε συνέλαβον &c.; *licet asteriscum tollas.*

Ad VI. Eclogem, sic Ursinus: ὅτι Λούκιος, &c. *Videndus Dionysius Halicarnasseus, & Appianus Alexandrinus in fragmentis; ubi de L.Cornelio Duumviro navali habetur mentio.* In qua tamen *Leunclavius*, quid emendavit. *Pro* τῇ δείλῃ, *non abs re substitui* ἀπὸ δείλης. *Ibidem*, ὥσπερ τι θαυμαστὸν εἰργασμένον, ἐς δὲ δὴ &c. *quæ Ursini lectio est, ita scribi præstat,* ὥσπερ τι θαυμαστὸν εἰργασμένοι, τὸν δὲ δὴ, &c. Faciles & bonæ emendationes. Sed ἀπὸ δείλης Leunclavius vertit, *hesterno vino*, & nihil minus. δείλη est *post meridiem*. Absurda versio! mane *saturi hesterno vino!* & sedere mane in Theatro! ubi post prandium sedebatur, & post prandium & meridiem distenti vino Tarentini aliis narrantur.

Cum ergo Romam legati sunt reversi, & quæ acta fuerant, enarrarunt, Romani iniquis animis rem ferentes, bellum Tarentinum Consuli L. Æmilio decreverunt. Qui ubi Tarentum appulit, eorum animos aptis verbis tentavit, pacem ratus, eos fore æquis conditionibus amplexuros. Verum dissensione inter cives orta quia seniores & divites petebant pacem; juniores verò, & qui vel parum, vel nil habebant, flagitabant bellum; juniorum sententia vicit. Timore

2. Ἐπανελθόντων οὖν τῶν πρέσβεων, οἱ Ῥωμαῖοι τὰ πραχθέντα μαθόντες, ἤλγησαν, καὶ στρατεῦσαι ἐπὶ Ταραντίνους, Λούκιον Αἰμίλιον τὸν ὕπατον (a) ἐψηφίσαντο· ὃς ἐς Τάραντα προχωρήσας, λόγους αὐτοῖς ἐπιτηδείους ἔπεμψε, νομίζων ἐπί τισι μετρίοις εἰρήνην αἱρήσεσθαι. Οἱ δὲ ταῖς γνώμαις ἀλλήλοις ἐναντιώθησαν, καὶ τῶν μὲν πρεσβυτέρων καὶ εὐπόρων τὴν εἰρήνην σπευδόντων, τῶν δ' ἐν ἡλικίᾳ καὶ ὀλίγα, ἢ μηδὲν ἐχόντων πόλεμον αἱρουμένων ἐκράτησαν οἱ νεώτεροι· φοβούμενοι δ' ὅμως, τὸν Πύῤῥον τὸν Ἠπειρώτην

Eam ob rem, quum a cæteris omnibus quidam strepitus ederetur, aliique facinus hoc, velut admiratione dignum laudarent; alii multa & flagitiosa quidem per ludum jocumque, numeroso cum plausu & incessu canerent; Postumius ad eos, Ridete, inquit, ridete, dum ridere vobis licet: nam diutissime plorabitis, quum sanguine vestro, vestem hanc eluetis.

τῶν ἄλλων [γενομένου], καὶ τῶν μὲν ἐπαινούντων, ὥσπερ τι θαυμαστὸν εἰργασμένον, τῶν δὲ ἐς τοὺς Ῥωμαίους πολλὰ καὶ ἀσελγῆ ἀνάπαιστα ἐν ῥυθμῷ τοῦτο ἀρρύτου καὶ τῆς βαδίσεως ᾀδόντων, [ὁ Ποστούμιος, Γελᾶτε, ἔφη, γελᾶτε ἕως ἔξεστιν ὑμῖν· κλαύσεσθε γὰρ ἐπὶ μακρότατον, ὅταν τὴν ἐσθῆτα ταύτην τῷ αἵματι ὑμῶν ἀποπλύνητε.

Hoc loci prorsus pertinent hæc Dionia, (apud Vales. pag. 587. ἐπ) quæ in suis Zonaras mutilavit.

DIO APUD CONST. AUG. PORPHYR.

C. Fabricius Luscinus, cætera quidem P. Cornelii Rufioi similis erat, sed integritate & contemptu pecuniæ multum præstabat. Erat quippe incorruptissimus, atque idcirco Rufinum oderat, & plerumque ab eo dissidebat; eundem tamen ipse Consulem renunciavit, cum ex omnibus competitoribus, unum illum gerendo bello maxime idoneum esse existimaret, nec propriam simultatem utilitati publicæ præverti passus est. Quæ quidem res magno ei honori fuit, eo quod invidiam compressisset, quæ inter optimos etiam viros ex contentione, atque obtrectatione effervescere solet. Scilicet vir patriæ amantissimus, atq. id intimo affectu, non simulata specie præferens, per se an per alterum, etiamsi inimicum Resp. bene geretur, juxta habebat.

Γάϊος Φαβρίκιος ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις ὅμοιος ἦν Ῥουφίνῳ, ἐν δὲ δὴ τῇ ἀδωροδοκίᾳ πολὺ προὔχων. Ἦν γὰρ ἀδωρότατος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐκείνῳ οὔτ' ἠρέσκετο, καὶ ἀεὶ ποτε διεφέρετο· ὅμως ἐχειροτονήθη. Ἐπιτηδειότατον γὰρ αὐτὸν ἐς τὴν τοῦ πολέμου χρείαν ἐνόμισεν εἶναι, καὶ παρ' ὀλίγον τὴν ἰδίαν ἔχθραν πρὸς τὰ κοινῇ συμφέροντα ἐποιήσατο· καὶ δόξαν γε καὶ ἐκ τούτου ἐκτήσατο, κρείττων καὶ τοῦ φθόνου γενόμενος, ὥσπερ που, καὶ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν πολὺς ὑπὸ φιλοτιμίας ἐγγίνεται. Φιλόπολίς τε γὰρ ἀκριβῶς ὢν, καὶ οὐκ ἐπὶ προσχήματι ἀρέσκων, ἐν τῷ ἴσῳ τό τε ὑφ' ἑαυτοῦ, καὶ δι' ἑτέρου τινὸς, κἂν διάφορος αὐτῷ ᾖ, εὖ τι τὴν πόλιν ἐποιεῖσθαι ἐτίθετο.

Sane huc etiam spectare videntur, quæ immediatè apud Valesium sequuntur pag. 587. & 589. ἐπ:

Plures urbes Pyrrhus eloquentia Cineæ, quam suis armis expugnasse ferebatur. Erat quippe Cineas, quemadmodum Plutarchus ait, in dicendo vehemens, solusque illam Demosthenis vim ac vehementiam æquabat. Idem præterea cum expeditionis illius, Pyrrhi temeritatem, utpote vir prudentissimus, perspiceret, Pyrrhum ab eo consilio, oratione revocare tentaverat. Namque ob fortitudinem Pyrrhus, imperium orbis terrarum sibi animo despondebat; Cineas verò præsenti rerum statu, ut qui ad felicitatem sufficeret con-

Ὑπὸ τοῦ Κινέου ἐλέγετο Πύῤῥος ὁ βασιλεὺς πλείονας πόλεις, ἢ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐξελεῖν δόρατος. Καὶ γὰρ ἦν δεινὸς εἶναι, φησὶ Πλούταρχος, ἐν τῷ λέγειν, καὶ τῷ Δημοσθένους μόνος ἐν τῇ δεινότητι παρεξισούμενος· ἀμέλει καὶ τὸ ἄτοπον τῆς ἐκστρατείας οἷα ἔμφρων εἰδὼς ἀνὴρ ἐμποδὼν τῷ Πόῤῥῳ εἰς λόγους ἐλθὼν καθίστατο. Ὁ μὲν γὰρ ἄρξειν διὰ τὴν ἀνδρείαν πάσης διενοεῖτο τῆς γῆς· ὁ δὲ ἀρκεῖσθαι ἱκανοῖς οὖσι τοῖς οἰκείοις πρὸς εὐδαιμονίαν ἐπέτρεπεν. Ἀλλὰ τὸ φιλοπόλεμον τοῦ ἀνδρὸς

NOTAE.

Κηλιδῶσαι.] Ita alter e Regiis, & Colbertæus. Duo alii Regii, κῆδος δῶσαι. Vide Glossarium mediæ ætatis in Cenitus. *Ducangius*.

Λούκιον Αἰμίλιον τὸν ὕπατον.] Sic tres manuscripti. Alter Codex apud Wolfium Λούκιον Μαρίλιον habuit. *Idem*. Ἐνόμισαν εἶναι.] Legendum ἐνόμισεν & paulo supra pro ἐχειροτονήθη, non dubito in Dionis libris fuisse ἐχειροτόνησε. quod confirmat Cicero lib. 2. de Oratore: *Cum C. Fabricio P. Cornelius, homo avarus & furax, sed egregiè fortis, & bonus imperator, gratias ageret, quod se homo inimicus consulem fecisset, bello præsertim magno & gravi; nihil est quo mihi gratias agat, inquit, si malui compilari, quam venire*. Idem refertur ab Agellio lib. 4. ut notat Sigonius ad an. U.C. 476. *Valesius*.

(a) U.C. 471.

Plutarchus cur noo exscriptus sit hic etiam a Diooe, crediderim quod is plus studet Pyrrho, quam Romanis. Refertur quidem ut ex hoc Porphyrogennetæ loco patet, qui locus Valesium refellere potest, qui Zonaram ad cap. v. lib. superioris VIII.) sugillabat, ut solitum, *relicto Dione, Plutarchi scrinia compilare*. Dionium est, qui ubi Plutarchum non compilat, sed quid ejus refert, ibi tantum hominem citat.

τὴν εἰς [συμμαχίαν ἐβουλεύσαντο προσκαλέσασθαι, καὶ πρέσβεις αὐτῶν καὶ δῶρα πεπόμφασιν. Αἰμίλιος δὲ ταῦτα μαθὼν, τὴν χώραν αὐτῶν ἐλεηλάτει καὶ ἔφθειρεν· οἱ δ' ἐπεξῆλθον μὲν, ἀλλ' ἐτράπησαν, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους τήν τε χώραν αὐτῶν ἀδεῶς πορθῆσαι, καὶ τινα χειρώσασθαι φρούρια. Πολλὴν δὲ τῶν ἁλόντων τοῦ Αἰμιλίου πεποιηκότος ἐπιμέλειαν, καὶ τινας τῶν δυνατωτέρων ἐλευθερώσαντος, οἱ Ταραντῖνοι τήν τε φιλανθρωπίαν αὐτοῦ θαυμάσαντες, καὶ ἐς ἐλπίδας προαχθέντες σπονδῶν, Ἄγιν τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιτήδειον ὄντα εἵλοντο στρατηγὸν αὐτοκράτορα· ἄρτι δ' οὗτος κεχειροτόνητο, καὶ Κινέας ὑπὸ τοῦ Πύῤῥου προπεμφθεὶς, ἐμποδὼν τοῖς πραττομένοις ἐγένετο· Ὁ γὰρ Πύῤῥος τῆς καλουμένης βασιλεύων Ἠπείρου, φύσεώς τε δεξιότητι, καὶ παιδείας ἰσχύϊ, καὶ ἐμπειρίᾳ πάντων προέφερε· καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ τὸ πλεῖστον, τὸ μὲν εὐποιΐαις, τὸ δὲ φόβῳ προσπεποίητο. Οὗτος τοίνυν τοῖς τῶν [Ταραντίνων πρέσβεσι ἐντυχὼν, ἕρμαιον τὴν] συμμαχίαν ἡγήσατο, ἐκ πλείονος τῆς Σικελίας καὶ τῆς Καρχηδόνος, καὶ Σαρδοῦς ἐφιέμενος· ὀκνῶν δ' ὅμως αὐτὸς ἔχθρας πρὸς Ῥωμαίους προκατάρξασθαι, καὶ βοηθήσειν μὲν αὐτοῖς ἐπηγγείλατο· ἵνα δὲ μὴ ὑποπτευθείη δι' ἅπερ εἴρηται, οἴκαδε αὐτίκα ἀνακομισθήσεσθαι ἔφη, καὶ ἐν ταῖς συνθήκαις προστεθῆναι πεποίηκε, τὸ μὴ παρατέρω τῆς χρείας ἐν τῇ Ἰταλίᾳ παρ' αὐτῶν κατασχεθῆναι. Συνθέμενος δὲ ταῦτα, τοὺς μὲν πλείους τῶν πρέσβεων, ὡς τὰ στρατεύματα αὐτῷ συμπαρασκευάζοντας, ἐν ὁμηρείᾳ κατέχεν, ὀλίγους δ' ἐξ αὐτῶν, καὶ τὸν Κινέαν προσέπεμψε σὺν στρατῷ. Ἐλθόντων δ' αὐτῶν, οἱ Ταραντῖνοι [θαρσήσαντες, τῶν τε καταλλαγῶν τῶν πρὸς Ῥωμαίους ἀπέχοντο, καὶ τὸν Ἄγιν παύσαντες τῆς στρατηγίας, ἕνα τῶν πρέσβεων ἐχειροτόνησαν στρατηγόν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ Μίλων ὑπὸ τοῦ Πύῤῥου σὺν δυνάμει πεμφθεὶς, τήν τε ἀκρόπολιν αὐτῶν ἐς τὴν ἐκεί-

re autem perculsi, & suis diffisi viribus, Pyrrhum Epirotarum Regem, ad belli societatem, accersendum duxerunt, atque idcircò, legatos & dona ad eum miserunt. Æmilius verò his cognitis, eorum primùm devastat agrum, tum in aciem egressos profligat, ita, ut Romani deinceps prædas impune egerint, & quædam etiam eorum castella ceperint. Quod autem captivos curabat Æmilius diligenter, & aliquot ex potentioribus liberos dimisisset; Tarentini & humanitatem ejus admirati, & in spem impetrandæ pacis erecti; Agidem, qui Romanorum erat amicus, sibi Ducem cum summo imperio creaverunt: is verò vix inierat magistratum, quum Cineas a Pyrrho præmissus, cuncta, quæ meditata fuerant, impedivit. Pyrrhus enim Epiri Rex, qui tum magna dexteritate, tum institutionis accuratione, tum denique usu rerum omnibus præstans, maximam Græciæ partem, vel terrore, vel beneficiis sibi adjecerat; Tarentinorum societatem, ratus sibi fore peropportunam, ad Siciliam, Carthaginem, & Sardiniam, quod longo jam tempore cupiebat, subigendam; quia tamen Romanos armis lacessere verebatur; legatis quidem auxilia est pollicitus; ne vero ob ea, quæ modo diximus, aliqua suspicio oriretur, se rediturum statim esse dixit, & in pactis adjectum exprefse voluit, diutius, quam par efset, ab ipsis in Italia detineretur. Hæc ille pactus, legatorum majorem partem, tanquam in colligendo milite, secum operam navaturos, retinuit vice obsidum; paucos verò & Cineam cum copiis multis Tarentum misit. Horum ergo adventu confirmati animis Tarentini, pacis studio recusato, imperium Agidi abrogarunt, unique ex legatis suis detulerunt. Quumque paulo post, Milonem Pyrrhus cum aliis misit copiis, ad arcem in adventum suum occupandam, & ad mœnia custo-

θρὸς, καὶ φιλόπρωτον τὴν τοῦ Κινέου νικῆσαι παραίνεσιν, αἰσχρῶς ἀπαλλάξαι αὐτὸν καὶ Σικελίας καὶ Ἰταλίας πεποίηκεν, πολλὰς τῶν αὐτοῦ δυνάμεων μυριάδας ἐν ταῖς μάχαις ἁπάσαις ἀποβεβληκότα.

conteotum esse illum jubebat: verum, studium belli gerendi, atque ambitio Pyrrhi, cum plusquam C[illegible] æmonita valuissent, effecere tandem, ut ex Sicilia atque Italia turpiter excederet, maxima copiarum parte in præliis desiderata.

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. apud Valef. ibidem, 589. ὅτι:

[Ὁ Πύῤῥος] ὁ βασιλεὺς [τῆς τε Ἠπείρου καλουμένης] ἐβασίλευσε, [καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ τὸ πλεῖστον, τὸ μὲν] εὐεργεσίαις, [τὸ δὲ φόβῳ προσπεποίητο.] Αἰτωλοί τε πολὺ ποτε δυνάμενοι, καὶ Φίλιππος ὁ Μακεδὼν, καὶ οἱ ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ δυνάσται ἐθεράπευον αὐτόν. Καὶ γὰρ [φύσεως] λαμπρότητι, [καὶ παιδείας ἰσχύϊ, καὶ ἐμπειρίᾳ] πραγμάτων, πολὺ (πάντων προέφερεν,) ὥστε καὶ ὑπὲρ τὰς δυνάμεις, καὶ τὰς ἑαυτῶν, καὶ τῶν συμμάχων, καίπερ μεγάλας οὔσας ἀξιοῦσθαι.

Pyrrhus, præter paternum Epiri regnum, maximam partem Græciæ partim beneficiis, partim terrore sibi adjunxerat. Namque & ab Ætolis, qui tum plurimum valebant, & a Philippo Macedone, & ab Illyriis regulis colebatur, quippe qui & indole, & institutione, & usu rerum multarum, cæteris præstaret: adeo ut, ab iis, quos supra memoravi, tametsi illi & suis & sociorum opibus plurimum possent, magnopere observarentur.

ſtodienda; gratum id Tarentinis fuit, quod neque in præſidiis eſſe, neque laboris quidquam ſubire cogerentur; ac propterea & militi cibaria præbuerunt, & pecuniam miſerunt Pyrrho.

Æmilius ergo, qui ad id tempus, in caſtris ſe continuerat, adventu cognito Pyrrhi militum; quod per hyemem, urbem oppugnare non poterat, in Apuliam pergere ſtatuit. Verum quia Tarentini, occupato quodam anguſto loco, per quem Æmilius tranſire cogebatur, iter ei ſagittis, jaculis ac fundis intercludebant; ipſe quidem captivos eorum præmiſit; illi verò veriti, ne ſuos pro Romanis conficerent, deſtiterunt. Pyrrhus autem, vere non expectato; cum magno, lectiſſimoque exercitu, vigintique Elephantis (quæ animalia nunquam antea in Italia viſa fuerant; quamobrem & terrorem & admirationem Italis afferebant) ingreſsus iter, dum per hyemem Jonium trajicit, tempeſtate orta, amiſſis multis, & reliquis diſſipatis, ipſe pedeſtri itinere, vix ægre Tarentum pervenit. Atque extemplo ſuis militibus pubem inſerit, ne ſeorſim inſtructi, dum belli erat tempus, novis ſtuderent rebus: confeſtim item Theatrum clauſit, cauſatus bellum, re tamen vera, ne in ipſum convenientes, novi quid molirentur. Ipſis præterea vetuit ad ſympoſia & comeſsationes congregari; ac adoleſcentes, aut armis exerceri, aut per totos dies in foro agere juſſit: quarum rerum moleſtia, quum, nonnulli ſeſe ſubducerent, ſuos ipſe portis præfecit, qui exire neminem paterentur. Ob hæc igitur, & quod commeatum ſuppeditare, & ſatellites illius in ædes ſuas recipere cogebantur; Tarentini experientia cognoverunt, ſe non ſocium Pyrrhum, ſed dominum acciviſſe. Pyrrhus igitur veritus ne ad Romanos, his de cauſis inclinarent; quos eorum, Reipublicæ gerendæ, tractandoque populo, idoneos vidit; partim ſub prætextu aliquo in Epirum ad filium miſit, partim clanculo e medio ſuſtulit. Ariſtarchum verò, qui apud Tarentinos vir ſummus erat, & eloquētia pollebat plurimū, ſibi conciliavit, ut ob ſuā cū ipſo familiaritatē, ſuſpectus populo redderetur. Aſt ubi ei nihilominus fidere vidit populū, ipsū ire in Epirū juſſit; is verò quod refragari nō audebat, ſe illuc ſimulās navigare, Romā profectus eſt. Atque hæc quidem Tarenti agebantur a Pyrrho.

Romani verò Pyrrhi adventu minime læti, tum quod quæ ſua erant, in Italia infeſtarentur, tum, quod illum fama ferebat bel-

ἐκείνου ὑποδοχὴν κατειλήφει, καὶ τὴν τοῦ τείχου φρουρὰν ἐφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο· καὶ οἱ Ταραντῖνοι ἐπὶ τούτοις ἔχαιρον, ὡς μή τι φρουρεῖν, μή τ' ἄλλο τι ἐπίπονον ὑπομένειν ἀναγκαζόμενοι· καὶ αὐτοῖς τροφὰς ἐχορήγουν, καὶ τῷ Πύῤῥῳ χρήματα ἔπεμπον.

3. Ὁ οὖν Αἰμίλιος τέως μὲν κατὰ χώραν ἔμεινεν· ἐπεὶ δὲ τούς τε Πυῤῥείους ἥκοντας ἔγνω, καὶ διὰ τὴν χειμῶνα προσκαρτερεῖς, οὐχ οἷός τε ἦν, ἐς Ἀπουλίαν ὥρμησεν. Οἱ δὲ Ταραντῖνοι ἔν τινι στενοπόρῳ χωρίῳ, δι' οὗ διελθεῖν ἀνάγκην εἶχε, λοχήσαντες, ἄπορον αὐτῷ τὴν πορείαν ἐποίουν τοξεύμασι, ἀκοντίσμασί τε καὶ σφενδονήμασιν· ὁ δὲ τοὺς αἰχμαλώτους σφῶν, οὓς ἐπήγετο, προήγαγε· φοβηθέντες δ' οἱ Ταραντῖνοι, μὴ τοὺς σφετέρους ἀντὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπωλέσωσιν, ἐπαύσαντο. Ὁ δὲ Πύῤῥος οὐδὲ τὸ ἔαρ ἀναμείνας ἀπῄει, στράτευμά τε πολὺ καὶ ἔκκριτον ἐπαγόμενος, καὶ ἐλέφαντας εἴκοσι, ζῶα μήπω πρότερον τοῖς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ὀφθέντα, ὅθεν ἐξεπλήσσοντο καὶ ἐθαύμαζον· χειμῶνι δὲ περιπεσὼν τὸν Ἰόνιον περαιούμενος, πολλοὺς ἀπώλεσε τοῦ στρατεύματος, οἱ δὲ λοιποὶ τῷ κλύδωνι ἐσκεδάσθησαν. Μόλις δ' οὖν πεζεύσας, ἦλθεν ἐς Τάραντα, καὶ αὐτίκα, τοὺς μὲν ἀκμάζοντας, τοῖς ἑαυτοῦ στρατιώταις συνέταξεν ὅπως μὴ καθ' ἑαυτοὺς λελοχισμένοι νεωτερίσωσι· καὶ τὸ θέατρον ἔκλεισε τάχα διὰ τὸν πόλεμον, ὅπως μὴ ἐς αὐτὸ συνερχόμενοι, νεοχμώσωσί τι. Ἀπεῖπε δ' αὐτοῖς, καὶ πρὸς συμπόσια, καὶ κώμους ἀθροίζεσθαι· καὶ τοὺς νεωτέρους ἐν τοῖς ὅπλοις ἀσκεῖσθαι ἐκέλευεν, ἢ διημερεύειν κατὰ τὴν ἀγοράν· ὡς δέ τινες ἀχθόμενοι τούτοις ὑπεχώρησαν, φρουροὺς ἐκ τῶν οἰκείων κατέστησεν, ὡς μηδένα ἐξιέναι τῆς πόλεως. Οἱ δὲ τούτοις τε καὶ τῇ χορηγίᾳ τῶν τροφῶν βαρυνόμενοι, καὶ τοὺς δορυφόρους αὐτῶν, ἐς τὰς οἰκείας αὐτῶν ἀναγκαζόμενοι δέχεσθαι μετεγίνωσκον, δεσπότου, καὶ οὐχὶ συμμάχου τοῦ Πύῤῥου πειρώμενοι. Ὁ δὲ διὰ ταῦτα μὴ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀποκλίνωσι, φοβηθεὶς, τῶν τὰ πολιτικὰ δυναμένων πράττειν καὶ προστάττειν τοῦ ὁμίλου, τοὺς μὲν ἐς τὴν Ἤπειρον πρὸς τὸν υἱὸν ἐπί τινι προφάσει ἔπεμπε, τοὺς δὲ ἀφανῶς διώλλυεν. Ἀρίσταρχον δέ τινα ἐν τοῖς ἀρίστοις τῶν Ταραντίνων ἐξεταζόμενον, καὶ εἰπεῖν πιθανώτατον προσεποιεῖτο, ἵν' ὕποπτος τῷ δήμῳ, ὡς τὰ Πύῤῥου φρονῶν, γένηται· ὡς δ' ἔτι πιστεῦον ἐκείνῳ τὸ πλῆθος ἑώρα, ἔπεμπεν αὐτὸν ἐς τὴν Ἤπειρον· καὶ ὃς ἀντειπεῖν μὴ θαῤῥῶν, ἐξέπλευσε μὲν, ἐς δὲ τὴν Ῥώμην ἀφίκετο. Καὶ τοιαῦτα μὲν ὁ Πύῤῥος τοῖς Ταραντίνοις ἐποίει.

4. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ κατέδεισαν, μαθόντες τὸν Πύῤῥον ἐλθόντα ἐς Τάραντα, τῇ τε ἐκπεπολεμῶσθαι τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ αὐτοῖς, καὶ

καὶ τῷ θρυλλεῖσθαι ἐκεῖνον εὐπόλεμόν τε τυγχάνειν, καὶ δύναμιν ἔχειν ἀνταγώνιστον. Στρατιώτας τε οὖν κατέλεγον, καὶ χρήματα ἤθροιζον, φρουρούς τε ἐς τὰς συμμαχίδας πόλεις διέπεμπον, ἵνα καὶ μὴ ἐκεῖναι ἀποστῶσι. καὶ τινὰς προαισθόμενοι νεωτερίζοντας, τοὺς πρώτους αὐτῶν ἐκόλασαν, καί τινες τῶν Πραινεστινῶν ἐς τὴν Ῥώμην ἀχθέντες, περὶ δείλην ὀψίαν ἐς τοὺς θησαυροὺς ἐπὶ φυλακῇ ἐνεβλήθησαν. Καί τις αὐτοῖς ἐκ τούτου χρησμὸς ἐς τοῦτο ἀπέβη, ἐκεῖνοι δὲ καὶ ἀπώλοντο. Οὐαλέριον δὲ Λαουῖνον (a) ἐπὶ τὸν Πύῤῥον, καὶ τοὺς Ταραντίνους, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀπεστάλκασι, καί τι καὶ ἐν τῷ ἄστει τοῦ στρατεύματος κατέσχον. Ὁ γοῦν Λαουῖνος εὐθὺς ἐξεστράτευσεν, (b) ἵνα ποῤῥωτάτω τὸν πόλεμον τῆς οἰκείας ποιήσηται· καὶ τὸν Πύῤῥον καταπλήξειν ἤλπισεν, εἰ αὐτοῖς ἐθελονταὶ ἐπίοιεν, οὓς ἐκεῖνος πολιορκεῖν προσεδόκησε· καὶ ἀπιὼν χωρίον τι τῶν Λευκανῶν εἷλεν ἰσχυρὸν καὶ ἐπίκαιρον, δύναμίν τινα ἐν τῇ Λευκανίᾳ κατέλιπεν εἴρξουσαν αὐτοὺς τοῦ ἐπαρῆξαι τοῖς ἐναντίοις. Καὶ ὁ Πύῤῥος μαθὼν πλησιάζοντα τὸν Λαουῖνον, προεξώρμησε, καὶ στρατοπεδευσάμενος, τρίβειν ἤθελε τὸν καιρὸν, ἀναμένων τοὺς συμμαχήσοντας· καὶ τῷ Λαουΐνῳ ἐπέστειλεν ὑπερηφάνως, ὡς καταπλήξων αὐτόν. Εἶχε δὲ γραφὴ ὧδε· Βασιλεὺς Πύῤῥος Λαουΐνῳ χαίρειν· Πυνθάνομαί σε στράτευμα ἐπὶ Ταραντίνους ἄγειν· τὸ μὲν οὖν ἀπόπεμψον, αὐτὸς δὲ μετ' ὀλίγων ἧκε πρὸς ἐμέ· δικάσω γὰρ ὑμῖν ἐγὼ, εἴ τι ἀλλήλοις ἐγκαλεῖτε, καὶ ἄκοντας, τὰ δίκαια ποιεῖν ἀναγκάσω. Λαουῖνος δὲ τάδε τῷ Πύῤῥῳ ἀντέγραψε· Πάνυ μοι δοκεῖς, ὦ Πύῤῥε τετυφῶσθαι, δικαστὴν ἡμῖν ἑαυτὸν καθιστὰς καὶ Ταραντίνοις, πρὶν δίκην ἡμῖν ὑποσχεῖν, ὅτι καὶ τὴν ἀρχὴν ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐπεραιώθης. Ἥξω τε οὖν μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν, καὶ παρὰ Ταραντίνων, καὶ παρὰ σοῦ λήψομαι. Τί γὰρ δεῖ μοι λήρου καὶ φλαυρίας ἐξὸν παρὰ τῷ Ἄρει τῷ προστάτῃ ἡμῶν κριθῆναι.

5. Τοιαῦτα ἀντεπιστείλας, ἠπείγετο, καὶ ηὐλίσατο διὰ μέσου τὸ ῥεῦμα τοῦ ἐκεῖ ποταμοῦ ποιησάμενος· κατασκόπους τε τινὰς συλλαβὼν, δείξας τὴν δύναμιν αὐτοῖς, καὶ ἐπειπὼν πολλαπλασίαν ἄλλην ἔχειν, ἀπέπεμψεν. Ἐπὶ τούτοις ὁ Πύῤῥος καταπλαγεὶς, οὐ μάχεσθαι ἤθελεν, ὅτι καὶ τῶν συμμάχων οὔπω τινὲς συνῆλθον αὐτῷ, ἐπιλείψειν τε τοῖς Ῥωμαίοις τὰ ἐπιτήδεια ἤλπιζεν ἐν πολεμίᾳ διάγουσι. Τῶν δὲ στρατιωτῶν πρὸς τὴν τοῦ Πύῤ-ῥου

bellicosum esse, & invictis munitum copiis; ipsi proinde delectu habito, coactaque pecunia; sociis civitatibus, ne illæ quoque deficerent, præsidia imposuerunt; & quas novis rebus studere velle præsenserant, earum primores multaverunt. Prænestinorum verò nonnullos, vesperi adductos Romam, ærario publico, custodiæ causa, incluserunt; ut quoddam vetus oraculum impleretur; quo illos Romanum ærarium occupaturos fore, prædictum fuerat: cujus hic eventus fuit, ut ibi illi necarentur. In Pyrrhum verò, ac Tarentinos, eorumque socios, P. Valerium Lævinum miserunt: retenta tamen in urbe præsidii causa, parte exercitus. Lævinus igitur confestim profectus est Roma, ut quam longissime a patria bellum gereret, incuteretque terrorem Pyrrho; qui ab iis ultrò lacesseretur, quorum se mœnia oppugnaturum opinabatur. Tum capto, munito & opportuno in Lucanis castro, prætidium ibi, ne se ad hostes conferrent, reliquit. Ubi autem Lævini adventum cognovit Pyrrhus, eductis copiis, tempus terere, dum convenissent socii auxiliares, cupiens; superbas minacesque Lævino, in hanc sententiam scripsit literas. Rex Pyrrhus Lævino salutem. Audio te exercitum ducere in Tarentinos. Cæterum eo dimisso, ipse cum paucis ad me venito: nam si quæ inter vos controversia est, ego jus vobis dicam; & invitos, ea quæ sunt æqua, præstare cogam. Lævinus verò hoc modo rescripsit Pyrrho: Omnino mihi insanire videris, Pyrrhe, quum te judicem inter nos & Tarentinos constituis, priusquam dederis nobis pœnas, in Italiam ingressus tui. Veniam ergo cum toto exercitur, & de te, deque Tarentinis debitas pœnas sumam. Quid enim verbis & nugis mihi opus est; cum, auctore nostri generis, Marte judice, causam liceat disceptare?

Ubi hæc autem responsa Lævinus dedit, propere in hostem tendit, castrisque positis, interposito tantum flumine, speculatores aliquot comprehendit: quos tamen, ubi per castra circumduci jussit, seque alium longe majorem habere exercitum est gloriatus; dimisit liberos. Porrò hoc facto perculsus Pyrrhus, & tum quod fœderati ejus nondum venissent; tum quod Romanos in hostili agro, commeatus penuria sperabat fore

NOTAE.

(a) Λαουῖνον] Apud Zonaram semper mendosè Λαουΐνιος. Correxi ad Latinam fidem. Cæterum is Cos. Anno ab U. C. 471. (b) U. C. 472.

fore laboraturos; pugnam detrectavit. Hæc autem Lævinus etiam secum reputans, quamprimum confligere festinavit: & quia milites, Pyrrhi famam, ejusque elephantes verebantur, convocato exercitu, & longa ad confirmandos eorum animos, habita concione, ita se parat, ut cum Pyrrho vel invito sit pugnaturus. Pyrrhus autem, quamvis a pugna abhorreret maxime, ne Romanos tamen formidare videretur; ipse quoque suos ad pugnam milites, cohortatus; Lævinum, flumen, juxta castra transire conantem, fortissime prohibuit. Lævinus igitur ibi se cum peditatu continuit, equitibus verò tanquam prædatum missis, mandat, ut longe provecti, trajiciant flumen. Et hoc pacto, dum illi ex improviso hostium invadunt terga, eorumque ordines turbant; superato Lævinus amne, prælium subit & ipse a fronte. Sane verò, dum suis fugientibus suppetias venit Pyrrhus, equo ex vulnere amisso, periisse putabatur: & ex hoc casu, mutata prælii facie, Epirotis sunt animi imminuti, Romanis verò creverunt oppido. Id autem, ut sensit Pyrrhus, insigniorem e suis vestem, Megacli dat inducendam, eumque circumvehi jubet passim, ut se vivere arbitrati, hostes quidem terrerentur, sui verò erigerentur; ipse privato habitu, cum toto exercitu, elephantis exceptis, invehitur in Romanos, & ubique succursu præbito laborantibus, plurimum juvat suos. Pugna igitur ab initio, & magna diei parte anceps fuit; donec quidam Megacle occiso, se, Pyrrhum occidisse ratus; hoc idem effecit, ut hostes crederent. Tunc enim & Romanis aucti sunt animi, & hostibus ceciderunt.

Pyrrhus autem, ut cognovit quod factum fuerat, abjicit pileum, & nudo capite circumcursans, pugnæ rursum mutavit aleam. Cum enim Lævinus equites, quos in insidiis continebat, a tergo in hostes incurrere jussisset; tum signum datum elephantis sustulit Pyrrhus. Et hinc, ex inusitato belluarum conspectu, & barritu horrendo, armorumque strepitu, quem, qui in curribus ferebantur, edebant; tum ipsi perterriti sunt Romani, tum equi eorum perturbati, sessores suos partim excutientes, partim volventes aliò, fugam arripuerunt. Ex his itaque, abjectis animis, Romanæ acies in fugam

ρου φήμην, καὶ διὰ τοὺς ἐλέφαντας ἐκπεπληγμένων, συγκαλέσας αὐτοὺς, πολλὰ πρὸς θάρσος παρακαλοῦντα ἐδημηγόρησε, καὶ παρεσκευάζετο καὶ ἄκοντι τῷ Πύῤῥῳ συμμῖξαι. Ὁ δὲ γνώμην μὲν οὐκ εἶχεν μάχεσθαι· ὅπως δὲ μὴ δόξῃ τοὺς Ῥωμαίους φοβεῖσθαι, καὶ αὐτὸς τοῖς οἰκείοις διαλεχθεὶς, ἐπώτρυνεν ἐς τὸν πόλεμον πειρώμενος κατὰ τὸ στρατόπεδον διαβῆναι ἐκωλύθη. Ἐπαναγαγὼν οὖν, αὐτὸς μὲν κατὰ χώραν μετὰ τοῦ πεζοῦ ἔμεινε, τοὺς δ' ἱππεῖς, ὡς ἐπὶ λείαν τάχα τινὰ ἔπεμψεν, ἐντειλάμενος πόῤῥω ποι βαδίσαντας περαιωθῆναι· καὶ οὕτως ἐκεῖνοί τε κατὰ νώτου τοῖς πολεμίοις προσέπεσον ἀπροσδόκητοι. καὶ ὁ Λαιουῖνος ταραχθέντων αὐτῶν, τόν τε ποταμὸν διέβει, καὶ τῆς μάχης συνεπελάβετο. Φεύγουσιν οὖν τοῖς ἑαυτοῦ, ὁ Πύῤῥος ἐπικουρήσας, τρωθέντα τὸν ἵππον ἀπέλαβε, καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς τεθνηκέναι· κἀκ τούτου, τῶν μὲν ἀθυμησάντων, τῶν δὲ καταφρονησάντων, τὸ ἔργον ἠλλοίωτο. Συνεὶς δὲ τοῦτο, τὴν μὲν στολὴν, εὐπρεπεστέραν τῶν ἄλλων οὖσαν, ἔδωκε Μεγακλεῖ, κελεύσας ἐνδῦναι αὐτὴν καὶ πανταχόσε περιελαύνειν, ὅπως σώζεσθαι αὐτὸν νομίσαντες, οἱ μὲν ἐναντίοι πρὸς δέος, οἱ δ' οἰκεῖοι πρὸς θάρσος ἀφίκωνται· αὐτὸς δὲ στειλάμενος ἰδιωτικῶς, συνέμιξεν αὐτοῖς παντὶ τῷ στρατῷ, πλὴν ἐλεφάντων, καὶ τοῖς ἀεὶ πονουμένοις ἀπαμύνων, πλεῖστον τοὺς σφετέρους ὠφέλησε. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα ἐπὶ πολὺ τῆς ἡμέρας ἰσοῤῥόπως ἐμάχοντο· ὡς δὲ τὸν Μεγακλέα τις ἀποκτείνας, ᾠήθη τὸν Πύῤῥον ἀπεκτονέναι, καὶ τοῖς ἄλλοις δόκησιν τούτου παρέχειν, οἵ τε Ῥωμαῖοι ἐπεῤῥώσθησαν, καὶ οἱ ἐναντίοι ἐνέδοσαν.

6. Γνοὺς δὲ ὁ Πύῤῥος τὸ γινόμενον, τὸν πῖλον ἀπέῤῥιψε, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ περιῄει, καὶ ἐς τοὐναντίον περιέστη ἡ μάχη· ἰδὼν δὲ τοῦτο ὁ Λαιουῖνος, καὶ ἱππέας ἔχων ἐνεδρεύοντας που τῆς μάχης ἐκτὸς, κατὰ νώτου προσπεσεῖν αὐτοὺς τοῖς πολεμίοις ἐκέλευσε. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀντιστρατηγῶν ὁ Πύῤῥος, τὸ σημεῖον τοῖς ἐλέφασιν ἦρεν, ἔνθα ἔκ τε τῆς τῶν θηρίων θέας ἀλλοκότου οὔσης, καὶ τῆς βοῆς φρικώδους, καὶ ἐκ τοῦ τῶν ὅπλων πατάγου, ὃν οἱ ἐπιβεβηκότες ἐποίουν ἐν τοῖς πύργοις φερόμενοι, αὐτοί τε οἱ Ῥωμαῖοι ἐξεπλάγησαν, καὶ οἱ σφῶν ἵπποι ἐκταραχθέντες, οἱ μὲν ἀποσειόμενοι τοὺς ἀναβάτας, οἱ δὲ καὶ φέροντες ἔφευ-

NOTAE.

Κατυλόων.] Ita Regii quatuor, & Colbertæus. Alius apud Wolfium Κατυλώρων. Vide Henricum Valesium ad Harpocrationem p. 232. ubi de hac voce. *Ducangius*.

Cæterum Apulam illam urbem, ad quam confugitum a Romanis, *Asculum* dicit Livius, nec [illegible] Dio, sed Zonaras.

ἔφευγον. Ἀθυμήσαν οὖν ἐκ τούτων τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐτράπετο στράτευμα, καὶ φεύγοντες ἀνῃροῦντο, οἱ μὲν παρὰ τῶν ἐν τοῖς πύργοις ἀνδρῶν τοῖς ἐπὶ τῶν ἐλεφάντων, οἱ δὲ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν θηρίων ταῖς προβοσκίσι, καὶ τοῖς κέρασιν ἢ ὀδοῦσι φθειρόντων πολλούς· καὶ τοῖς ποσὶ δὲ οὐμείους κατηλόων συμπατουμένους. Καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ ἐφεπόμενοι πολλοὺς ἔφθειρον, οὐδ' ἂν εἷς ὑπελείφθη, εἰ μὴ ἐλέφας τρωθεὶς, αὐτός τε ἐσφάδαζεν ἐκ τοῦ τραύματος, καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς τὰς ἐκείνου βοὰς ἐταράσσοντο· διὰ τοῦτο γὰρ ὁ Πύῤῥος ἐπέσχε τὴν δίωξιν· καὶ οὕτως οἱ Ῥωμαῖοι διαβεβηκότες τὸν ποταμὸν ἐς Ἀπουλίδα πόλιν τινὰ ἀπεσώθησαν. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν τοῦ Πύῤῥου στρατιωτῶν, καὶ ἡγεμόνων πεπτώκασιν, ὥστε συγχαιρόντων αὐτῷ τῆς νίκης τινῶν· Εἰ καὶ αὖθίς ποτε ὁμοίως, ἔφη, κρατήσωμεν, ἀπολοίμεθα. Τοὺς μέν τοι Ῥωμαίους, καὶ νικηθέντας ἐθαύμασεν, εἰπὼν, ὅτι. Τὴν οἰκουμένην ἂν πᾶσαν ἐχειρωσάμην, εἰ Ῥωμαίων ἐβασίλευον. Ὁ μὲν οὖν Πύῤῥος ἐπὶ τῇ νίκῃ μέγα ἔσχηκεν ὄνομα, καὶ πολλοὶ αὐτῷ προσεχώρησαν, οἵ τε σύμμαχοι ἀφίκοντο πρὸς αὐτόν· οἷς ὀλίγα ἐπιτιμήσας διὰ τὴν μέλλησιν, τῶν σκύλων μετέδωκεν.

7. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ἤλγησαν ἐπὶ τῇ ἥττῃ, τῷ δέ γε Λαουΐνῳ στράτευμα ἔπεμψαν, καὶ τὸν Τιβέριον (a) ἐκ τῶν Τυῤῥηνῶν μετεπέμψαντο, καὶ τὴν πόλιν διὰ φυλακῆς ἐποιήσαντο, πυνθανόμενοι ἐπ' αὐτὴν τὸν Πύῤῥον ἐπείγεσθαι. Ὁ μέν τοι Λαουΐνος τοὺς οἰκείους τε τραυματίας ἐξακεσάμενος, τοὺς σκεδασθέντας συναγαγὼν ἤδη καὶ τῶν ἐκ Ῥώμης πεμφθέν-

gam vetsæ sunt, & dum fugiunt, eorum alii, ab his, qui in elephantorum turribus vehebantur, occisi sunt, alii ab ipsis belluarum proboscidibus, & cornibus seu dentibus sunt confecti; alii denique, & non pauci, illarum pedibus sunt protriti. Sane multos etiam, Pyrrhi equites, insecuti trucidarunt: neque forsan eorum quis evasisset, nisi quidam elephas vulneratus, & ex dolore vulneris pedes huc illuc jactans, barritu suo cæteros turbavisset; eaque de causa Pyrrhus ab hoste destitit persequendo: & sic Romani remenso flumine, in quandam Apuliæ urbem evadere potuerunt. At enim verò, multi etiam ex Pyrrhi militibus ceciderunt: quamobrem quum ei quidam de victoria gratularentur: Si denuo, inquit, ita vicerimus, actum de nobis erit. Romanosque, quamvis victos, admiratus: Si Romanis, inquit, imperarem, orbem forte subigerem universum. Ex ea igitur victoria, magnum Pyrrhus nomen adeptus est, ac multi ad eum se contulerut: sociis verò, quique ad eum denique convenere, nonnihil, ob moram castigatis, dedit partem manubiarum.

Qui autem Romæ erant, acceptam moleste ferentes cladem, Lævino novas miserunt copias, & Tiberio ex Hetruria revocato, urbem, ad quam audierant Pyrrhum tendere, præsidiis aliis munierunt. Lævinus vero postquam curavit faucios, dispersosque collegit, & missis ex urbe copiis auctus est, Pyrrhum assectando vexavit, & Capuam,

Apud Valesium pag. 590. ὅτι, hæc habet Dio, quæ Zonaras resecuit.

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

Πύῤῥος τοὺς τῶν Ῥωμαίων αἰχμαλώτους συχνοὺς ὄντας, τὸ μὲν πρῶτον πεῖσαι ἐπιχείρησεν, ἐπὶ τὴν Ῥώμην συστρατεῦσαι· ὡς δ' οὐκ ἠθέλησαν, ἰσχυρῶς ἐθεράπευε, μήτε δήσας τινὰ, μήτ' ἄλλο τι κακὸν δράσας· ὡς καὶ προῖκα αὐτοὺς ἀποδώσων, καὶ ἀμαχεὶ δι' αὐτῶν τὸ ἄστυ προσποιησάμενος.

Pyrrhus captivis Romanorum, quos plurimos habebat, principio quidem persuadere conatus est, ut secum contra Romam arma ferrent: ubi verò id recusarunt; eos omni studio demereri instituit, neque vinculis quemquam, aliave ulla molestia affecit; ut qui gratis omnes dimissurus, perque eos absque certamine Urbis Romæ potiturum se speraret.

IDEM DIO, APUD CONSTAN. ECLOGE SEPTIMA, ita loquitur longe plenius.

Ὁ Πύῤῥος [πρέσβεις ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων, ἄλλους τε καὶ τὸν Φαβρίκιον] προσιέναι] πυθόμενος, φρουράν τε σφισι πρὸς τὰ μεθόρια, μὴ καὶ βιαιόν τι ὑπὸ τῶν Ταραντίνων πάθωσιν, ἔπεμψε· καὶ μετὰ τοῦτο, καὶ ἀπήντησεν ἔς τε τὴν πόλιν αὐτοὺς ἐσαγαγὼν, καὶ [ἐξένισε] λαμπρῶς, καὶ τἆλλα, [ἐδεξιώσατο]· ἐλπίσας] σπονδῶν τε δεῖσθαι [margo legit δεήσεσθαι] (καὶ ὁμολογίαν), οἵαν ἡττηθέντας εἰκὸς ἦν ποιήσασθαι.

Pyrrhus, quum alios legatos, tum Fabricium venire pro liberandis captivis audiens; & præsidium eis ad limites usque ne vis eis a Tarentinis fieret, obviam misit: quin postea, & ipse occurrit. Quamque deduxisset eos in urbem, tam hospitio splendido, quam rebus aliis amiee homines excepit: quod pacem petituros, & eas pacis leges, quas victos par esset petere, accepturos speraret.

NOTAE.

Ad 7. Eclogen hæc *Ursinus*: Ἐλπίσας σπονδῶν τε δεῖσθαι, *&c. Hic locus corruptè legebatur in exemplari. Videndus Dionysius in fragmentis*. Leuoclavius, qui hic nihil notat, in margine paginæ, ubi edidit hanc Eclogem, pro δεῖσθαι apposuit δεήσεσθαι. Sed quæ stant recta, non immutantur.

(a) U. C. 472.

puam, (cujus illum capiundæ, audierat esse cupidum) occupavit antea, & defendit. Eo ergo consilio frustratus Pyrrhus, Neapolim contendit, & cum, ea potiri nequidquam potuit; Romam occupaturus properavit. Hinc per Hetruriam transiens, ut eam quoque adjungeret sibi gentem; ubi eos cum Romanis fœdus didicit percussisse, & Tiberium obviam sibi ire, ac Lævinum a tergo sequi; veritus, ne ab eis, in regione sibi ignota, undique cingeretur, ulterius non est progressus. Retrocedendum igitur esse ratus, dum Campaniæ intrat fines, Lævinusque cum longè majore exercitu, quàm prius habuerat, ei se ostendit; Hydræ instar, inquit, Romanorum legiones cædendo renascuntur: tum suas instruxit acies, haud tamen commisit prælium. Sed, ut Romanos ante pugnam perterrefaceret; suos milites hastis pulsare clypeos, clamorem tollere, classica canere, & elephantos barrire jussit: quia verò Romani longe ferocius reclamarunt, ita ut ipsius milites plane sint consternati; sacra inauspicata causatus; pugnam inire noluit; & suas Tarentum reduxit copias. Ibi sane, Romanorum Legatos pro redimendis captivis missos, Fabricium cæterosque honorificè benigneque excepit Pyrrhus, sperans eos pacem venisse petituros; & accepturos, ut victos, leges. Cæterum Fabricio pro captivis in bello id pretium offerente quod utrinque convenisset; quia nullam pacis fecerat mentionem, animi dubius Pyrrhus, seorsim, ut solebat, cum amicis de reddendis captivis, deque bello, & quomodo administrando, deliberavit.

Milo equidem suadebat, ut neque captivos redderet, neque faceret pacem Pyrrhus; sed in Romanos jam victos, etiam reliquias belli persequeretur. Cyneas autem contrarium prorsus censuit. Nam & captivos gratis esse reddendos dixit, & Legatos cum sua pecunia mittendos Romam, causa pacis & fœderis ineundi: cujus sententiæ, & cæteri, & ipse Pyrrhus assensum præbuit. Legatis itaque accersitis: Neque prius, inquit Pyrrhus, Romani, mea sponte, vobis bellum intuli, neque nunc inferam. Amicus enim vester esse cupio. Gratis ergo vobis captivos reddam, & ut pacem peto, mecum feriatis. Quum hæc Legatis omnibus dixit Pyrrhus, & pecuniam dedit partim, partim promisit; cum Fabricio seorsim hoc modo egit. Quum Romanorum omnium amicitiam ego expeto, tum verò sane tuam, quem

 vi-

φθέντων, ἀφικομένων, τὸν Πύῤῥον παρεπόμενος ἐλύπει· καὶ τὴν Καπύην μαθὼν ἑλεῖν γλιχόμενος, προκατέλαβε, καὶ ἐφύλαξεν. Ἁμαρτὼν δ᾽ ἐκείνης ὁ Πύῤῥος ἐπὶ τὴν Νεάπολιν ὥρμησεν· ὡς οὐδὲν οὐδ᾽ ἐν αὐτῇ δρᾶσαι ἴσχυσε, σπεύδων τὴν Ῥώμην καταλαβεῖν, καὶ διὰ τῆς Τυρσηνίδος παριὼν, ὡς κἀκείνους προσλάβοι, ἐπεὶ ἔμαθεν αὐτούς τε τοῖς Ῥωμαίοις ὁμολογίας πεποιημένους, καὶ τὸν Τιβέριον αὐτῷ ἀντιπροσιόντα, τόν τε Λαουῖνον ἐφεπόμενον, ἐφοβήθη μὴ ὑπ᾽ αὐτῶν πανταχόθεν ἐν χωρίοις ἀγνώστοις ἀποληφθῇ, καὶ περαιτέρω οὐ προεχώρησεν. Ὡς δὲ ἀναχωροῦντι, καὶ γενομένῳ περὶ Καμπανίαν ὁ Λαουῖνος ἐπεφάνη, καὶ τὸ στράτευμα αὐτοῦ πολλῷ πλεῖον τοῦ πρόσθεν ἦν, Ὕδρας, ἔφη, δίκην τὰ στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων, κοπτόμενα, ἀναφύεσθαι· καὶ ἀντιπαρετάξατο μὲν, οὐκ ἐμαχέσατο δὲ, ὅτι ἐκέλευσεν, ὡς καταπλήξων πρὸ τῆς συμπλοκῆς τοὺς Ῥωμαίους, τοὺς ἑαυτοῦ στρατιώτας τὰς ἀσπίδας τοῖς δόρασι πλήξαντας ἐκβοῆσαι, καὶ τοὺς σαλπιγκτὰς, καὶ τοὺς ἐλέφαντας συνηχῆσαι. Ἐπεὶ δὲ κἀκεῖνοι πολὺ μεῖζον ἀντεβόησαν, ὡς ἐκπλαγῆναι τοὺς τοῦ Πύῤῥου, οὐκ ἔτ᾽ ἠθέλησε συμμίξαι, ἀλλ᾽ ὡς δυσιερῶν ἐπανήγαγε, καὶ ἀφίκετο ἐς Τάραντα, ἔνθα πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων ἀφίκοντο, ἄλλοι τε καὶ ὁ Φαβρίκιος, οὓς φιλοτίμως ἐξένισε, καὶ ἐδεξιώσατο, ἐλπίσας, αὐτοὺς σπείσασθαι, καὶ ὁμολογίαν, ὡς ἡττημένους ποιήσασθαι. Τοῦ δὲ Φαβρικίου τοὺς ἑαλωκότας ἐν τῇ μάχῃ κομίσασθαι αἰτοῦντος, ἐπὶ λύτροις τοῖς ἀμφοῖν συναρέσουσι, διηπορήθη, ὅτι μὴ καὶ περὶ εἰρήνης πρεσβεύειν ἔφη· καὶ ἰδίᾳ μετὰ τῶν φίλων ἐβουλεύετο, ὡς εἰώθει, περὶ τῆς τῶν αἰχμαλώτων ἀποδόσεως, καὶ περὶ τοῦ πολέμου, καὶ ὅπως τοῦτον μεταχειρίζεται.

8. Ὁ μὲν οὖν Μίλων, μή τε τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδόσθαι, μή τε σπείσασθαι συνεβούλευεν, ἀλλ᾽ ἤδη τῶν Ῥωμαίων ἡττημένων, καὶ τὰ λοιπὰ πολέμῳ προσκατεργάσασθαι· ὁ δὲ Κινέας τοὐναντίον, ἅπαν αὐτῷ συνεβούλευε· τούς τε γὰρ αἰχμαλώτους, προῖκα ἀποδοῦναι συνῄει, καὶ πρέσβεις ἐς Ῥώμην, καὶ χρήματα πέμψαι, τῆς εἰρήνης ἕνεκα καὶ σπονδῶν· οὗ τῇ γνώμῃ καὶ οἱ λοιποὶ συνετίθεντο· οὕτω δὲ φρονῶν καὶ ὁ Πύῤῥος ἐτύγχανε. Καλέσας οὖν τοὺς πρέσβεις· Οὔτε πρώην, ὦ Ῥωμαῖοι, ἔφη, ἑκὼν ὑμῖν ἐπολέμησα, οὔτε νῦν πολεμήσαιμι· Φίλος γὰρ ὑμῖν γένεσθαι βεβούλημαι· διὸ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ὑμῖν, ἄνευ λύτρων, ἀφίημι, καὶ σπείσασθαι ἀξιῶ. Ταῦτα, μὲν πᾶσιν εἰρήκει τοῖς πρέσβεσι, καὶ χρήματα σφίσι, τὰ μὲν δέδωκε, τὰ δὲ ἐπηγγείλατο· τῷ δὲ Φαβρικίῳ κατὰ μόνας διαλεχθεὶς· Φίλος

 εἶπεν

εἶπεν, ἡδέως, καὶ πᾶσιν ἂν Ῥωμαίοις γενοίμην, μάλιστα δέ σοι· ὁρῶ γάρ σε ἀγαθὸν ἄνδρα, καὶ τὴν εἰρήνην συμπρᾶξαί μοι ἀξιῶ. Ταῦτα λέγων, καὶ δῶρα αὐτῷ πολλὰ ἐδίδου· ὁ δὲ, Ἐπαινῶ σε, εἶπεν, ὦ Πύῤῥε, ὅτι τῆς εἰρήνης ἐπιθυμεῖς, καὶ σοι αὐτὴν, ἄν γε συμφέρῃ ἡμῖν, καταπράξομαι· οὐ γὰρ κατὰ τῆς πατρίδος, τι πρᾶξαί με, ἀγαθὸν, ὥς φῂς, ἄνδρα ὄντα, ἀξιώσεις. ἀλλ' οὐδὲ τούτων, ὧν δίδως, τι λάβοιμι ἄν. Πυνθάνομαι γὰρ πρότερον, ἐλλόγιμόν με, ὡς ἀληθῶς, νομίζεις ἄνδρα, ἢ οὔ; εἰ μὲν γὰρ φαῦλός εἰμι, πῶς με δώρων ἄξιον κρίνεις; εἰ δὴ χρηστὸς, πῶς με λαβεῖν αὐτὰ κελεύεις; ἴσθι γοῦν, ὡς ἐγὼ καὶ πάνυ πολλὰ ἔχω, τοῖς παροῦσιν ἀρκούμενος, καὶ πλειόνων οὐ δέομαι· σὺ δ' εἰ καὶ σφόδρα πλουτεῖς, ἐν πενίᾳ καθέστηκας· οὐ γὰρ οὔτε τὴν Ἤπειρον, οὔτε ἄλλα, ἃ ἔχεις καταλιπὼν, δεῦρο ἐπεραιώθης, εἴγε ἐκείνοις ἤρκου, καὶ μὴ πλειόνων ὠρέγου.

9. Τούτων οὕτω λεχθέντων, οἱ πρέσβεις τοὺς αἰχμαλώτους λαβόντες, ἀπῆσαν· καὶ ὁ Πύῤῥος τὸν Κιννέαν ἐς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλε μετὰ χρυσίου πολλοῦ, καὶ κόσμου γυναῖκες αὐτῶν τοῖς κόσμοις ἀναπεισθεῖσαι, κἀκείνους συνδιαφθείρωσιν. Ἐλθὼν δὲ πρὸς τὴν πόλιν ὁ Κιννέας, οὐ προσήει τῇ γερουσίᾳ, ἀλλὰ διῆγεν ἄλλο τι ἄλλην αἰτίαν σκηπτόμενος· Περιφοιτῶν δὲ τὰς τῶν δυνατῶν οἰκίας, λόγοις τε σφᾶς καὶ δώροις ὑπήγετο· καὶ ἐπειδὴ πολλοὺς ᾠκειώσατο, εἰσῆλθεν ἐς τὸ συνέδριον, καὶ εἶπεν, ὡς Πύῤῥος ὁ βασιλεὺς ἀπολογεῖται, ὅτι οὐχ ὡς πολεμήσων ὑμῖν ἥκει, ἀλλ' ὡς καταλλάξων Ταραντίνους αὐτὸν ἱκετεύοντας ἀμέλει, καὶ τοὺς ἁλόντας ὑμῶν, λύτρων ἀφῆκεν ἄτερ· καὶ δυνάμενος πορθῆσαι τὴν χώραν, καὶ τῇ πόλει προσβαλεῖν, ἀξιοῖ τοῖς φίλοις καὶ τοῖς συμμάχοις ὑμῶν ἐγγραφῆναι· πολλὰ μὲν ὠφελήσεσθαι ἀφ' ὑμῶν ἐλπίζων, πλείω δ' ἔτι; καὶ μείζω εὐεργετήσειν ὑμᾶς. Ἐπὶ τούτοις οἱ πλείους τῶν βουλευτῶν ἠρέσκοντο διὰ τὰ δῶρα, καὶ διὰ τοὺς αἰχμαλώτους, οὐ μέντοι καὶ ἀπεκρίναντο· ἀλλ' ἐσκόπουν ἐπὶ πλείους ἡμέρας, ὅ τι χρὴ πρᾶξαι. καὶ πολλὰ μὲν ἐλέγετο, ἐπεκράτει δ' ὅμως σπείσασθαι· μαθὼν δὲ τοῦτο Ἄππιος ὁ τυφλὸς, ἐκομίσθη ἐπὶ τὸ βουλευτήριον (ὑπὸ γὰρ τοῦ γήρους, καὶ τοῦ πάθους οἰκουρῶν ἦν) καὶ εἶπε, μὴ συμφέρειν, τὰς πρὸς τὸν Πύῤῥον συμβάσεις τῇ πολιτείᾳ, παρῄνεσε δὲ καὶ αὐτίκα τὸν Κιννέαν ἐξελάσαι τῆς πόλεως, καὶ δι' αὐτοῦ δηλῶσαι τῷ Πύῤῥῳ οἴκαδε ἀναχωρήσαντα, ἐκεῖθεν ἐπικηρυκεύσασθαι περὶ εἰρήνης αὐτοῖς, ἢ καὶ περὶ ἑτέρου, ὅτου δέοιτο. Ταῦτα ὁ Ἄππιος συνεβούλευσεν· ἡ δὲ γερουσία οὐκέτι ἐμέλλησεν, ἀλλ' εὐθὺς ὁμοθυμαδὸν ἐψηφίσαντο, αὐθημερὸν τὸν Κιννέαν ἔξω τῶν ὅρων ἐκπέμψαι, καὶ τῷ Πύῤῥῳ πόλεμον ἀκήρυκτον, ἕως ἂν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διάγῃ ποιήσασθαι· τοῖς δ' αἰχμαλώ-

τοις

virum bonum esse cerno: & ut pacem conficias mihi peto. Hæc quum diceret Pyrrhus eique munera multa offerret, Fabricius, Pacis, inquit, studium laudo in te, Pyrrhe, & pacem, modò nobis prosit, tibi conficiam: neque enim postulabis, cum me bonum virum esse dicas, ut contra patriam quidquam agam: sed horum munerum nil accipiam. Numquid enim, interrogo, me verè bonum virum esse censes, an non? Si namque malus sum, cur mihi largiris munera? Sin bonus, cur me accipere illa jubes? Scito igitur me opibus abundare, forteque mea esse contentum, nec plura desiderare. Te verò, etsi ditissimus es, extrema video inopia laborare. Nam neque Epiro, neque cæteris, quæ habes ibi relictis, huc trajecisses, si illis contentus, non plura desiderares.

His ita dictis, Legati captivis receptis abierunt; Pyrrhus verò Cyneam clam multo auro, & muliebribus omnis generis ornamentis, Romam misit; ut si ex viris aliqui adversarentur, at uxores eorum, ornamentis illectæ, corrumperent quoque viros. Ut ergo Romam Cyneas venit, non statim Senatum adiit, sed alias aliud causando moratus; potentum ædes circumiit, eosque & verbis & muneribus sibi conciliavit. Postquam igitur sibi devinxit multos, Curiam ingressus, dixit: Pyrrhus Rex se venisse, ait, non ut bellum vobiscum gereret; sed ut Tarentinos, qui eum supplices adierunt, vobis conciliaret. Ad hæc, captivos vestros, sine pretio vobis reddidit; & cum agrum vestrum vastare, & urbem oppugnare potuisset; se tamen inter amicos sociosque vestros inscribi petit. Jam quamvis vos multum sibi commodaturos speret; plura tamen & majora in vos beneficia, se fore existimat collaturum. Hæc cum maximæ Senatorum parti, ob largitiones & captivos redditos placerent; nullo tamen responso dato, plures dies in deliberando consumpserunt: cumque varia dicerentur; de pace ferienda, sententia prævalebat. Quod ut Appius Cæcus novit; in Senatum delatus (nam ob ætatem, & oculorum cladem, domi se continere solebat) negavit e Republica esse, ut pax cum Pyrrho fieret: monuitque, actutum urbe Cyneam pellendum esse; & per eum Pyrrho significandum, ut domum reversus; tunc sive de pace, sive quid aliud vellet, Romam legatos mitteret. Hæc Appio locuto, Senatus nihil cunctatus, statim consentientibus animis, decrevit, Cyneam eodē die extra fines ablegandum: & Pyrrho,

dum

dum in Italia versaretur, bellum esse irreconciliabile indicendum. Captivos verò notarunt quadam ignominia militari, iis amplius, nec contra Pyrrhum usi, nec usquam alibi universis, ne quid conjuncti novarum rerum molirentur; sed alios aliò in præsidia miserunt sua. Per hyemem itaque utrinque se instruxerunt.

Verè autem instante Pyrrhus, facta in Apuliam impressione, multa vi, multa occupavit deditione: donec Romani occurrentes, contra eum, ad Asculum oppidum, ubi metabatur, sua castra opposuerunt. Sanè verò ad complures dies, metu mutuo ibi utræque acies quieverunt; nam Romani Epirotas, ut victores timebant; Epirotæ verò Romanos, ut desperatos. Interea, quod nonnulli rumore sparso, ad se devovendum, exemplo patris & avi, esse paratum Decium, Epirotas perterrebant, tanquam omnes, ex illius obitu perituros; suos Pyrrhus milites est hortatus; ne hujusmodi verbis percellerentur, aut desperarent. Neque enim unius obitu, multos posse homines de-.

τοις ἀτιμίαν ἐν ταῖς στρατείαις ἐπέθεσαν· καὶ οὔτε πρὸς τὸν Πύῤῥον αὐτοῖς ἔτι ἐχρήσαντο, οὔτε ἀλλοσέποι ἀθρόοις, ἵνα μήτε ὁμοῦ ὄντες νεωτερίσωσιν, ἀλλ' ἄλλους ἄλλῃ φρουρήσαντας ἔπεμψαν. Ἐν μὲν οὖν τῷ χειμῶνι παρεσκευάζοντο ἄμφω.

10. Ἔαρος δ' ἤδη ἐφεστηκότος, Πύῤῥος ἐς τὴν Ἀπουλίαν ἐνέβαλλε, καὶ πολλὰ μὲν βίᾳ, πολλὰ δὲ ὁμολογίᾳ προσεποιήσατο, μέχρις οὗ Ῥωμαῖοι πρὸς Ἀσκούλῳ πόλει, ὄντι αὐτῷ ἐπελθόντες, ἀντεστρατοπεδεύσαντο· ἐπὶ πλείους δ' ἡμέρας διέτριψαν ὀκνοῦντες ἀλλήλους· οἱ μὲν γὰρ Ῥωμαῖοι τοὺς προνενικηκότας οὐκ ἐθάῤῥουν, οἱ δὲ ὡς ἀπονενοημένους ἐδεδίεσαν τοὺς Ῥωμαίους. (a) Κἂν τούτῳ λογοποιούντων τινῶν, ὅτι ὁ Δέκιος ἐπιδοῦναι ἑαυτόν, κατὰ τὸν πατέρα, καὶ τὸν πάππον, ἑτοιμάζοιτο, καὶ τοὺς τοῦ Πύῤῥου δεινῶς ἐκφοβούντων, ὡς ἐκ τοῦ θανεῖν ἐκεῖνον, πάντως ἀπολουμένους, συνήγαγε τοὺς στρατιώτας ὁ Πύῤῥος, καὶ διελέχθη περὶ τούτου συμβουλεύων, μήτ' ἀθυμεῖν, μήτ' ἐκπλήττεσθαι τοῦ.

Forsitan ad hæc loca spectat Dionium istud, apud Valesium pag. 599. ὅτι:

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

Petentibus Rheginis præsidium a Romanis, missum est, cum Præfecto nomine Decio. Horum militum plerosque ex nimia commeatuum copia, ac cætera mollicie (quippe longe delicatiore illic cultu agebant, quam domi) mala cupido incessit, incitante maxime Decio, occisis Rheginorum principibus, urbem occupandi. Namque Romani ea tempestate difficili bello cum Tarentinis, ac rege Pyrrho implicitis, egregia opportunitas ipsis oblata videbatur, quodlibet pro arbitrio agendi. Accedebat his, quod Messanam itidem a Mamettinis, etiam tum teneri cernebant: qui cum & ipsi Campani essent, & in præsidium Messanensium ab Agathocle Siciliæ tyranno missi, mactatis indigenis, urbem occupaverant. Itaque statuerunt, non id quidem aperte aggredi, numero enim longe a civibus superabantur, sed confictis epistolis (quasi a quibusdam Rheginorum ad Pyrrhum de prodendo præsidio scriptæ essent) Decius milites convocavit, easque ipsis, tanquam interceptas, recitavit, & consentanea oratione usus, incitavit militum animos. Comparato enim nescio quo, qui nunciaret, naves Pyrrhi in quendam locum ditionis Rheginorum appellere visas, ut cum proditoribus sermones conferrent. Ad hæc milites a Decio subornati, rem exaggerare, vociferari puniendos esse Rheginos antequam ipsi quid gravius patiantur: ignaros improviso opprimi facile posse. Ita incensi milites, partim in hospitia sua, partim in ædes civium irruptione facta, plurimos homines interfecerunt. Nonnullos etiam Decius ad cœnam vocatos necavit.

Οἱ Ῥηγῖνοι φρουρὰν ἐκτήσαντο παρὰ Ῥωμαίοις. ἡγεῖτο δ' αὐτῆς Δέκιος. Τούτων οὖν οἱ πλείους ἔκ τε τῆς περιουσίας τῶν ἐπιτηδείων, καὶ ἐκ τῆς ἄλλης ῥᾳστώνης, ἅτε καὶ ἀνειμένῃ παρὰ πολὺ διαίτῃ πρὸς τὰ οἴκοι χρώμενοι, ἐπεθύμησαν, ἐναγόντος αὐτοῖς τοῦ Δεκίου, τοὺς πρώτους τῶν Ῥηγίνων ἀποκτείναντες, τὴν πόλιν κατασχεῖν. Ἀδεῆ γὰρ αὐτοῖς πολλὰ ἐφαίνετο, τῶν Ῥωμαίων περὶ τοὺς Ταραντίνους, καὶ περὶ τὸν Πύῤῥον ἀσχόλων ὄντων, πάνθ' ὅσα ἐβούλοντο πρᾶξαι· προσανέπειθον δὲ αὐτούς, ὅτι καὶ τὴν Μεσσήνην ὑπὸ τῶν Μαμερτίνων ἐχομένην ἑώρων. Οὗτοι γὰρ Καμπανοί τε ὄντες, καὶ φρουρεῖν αὐτὴν ὑπ' Ἀγαθοκλέους, τοῦ ἐν Σικελίᾳ δυναστεύοντος, ταχθέντες, σφαγάς τε τῶν ἐπιχωρίων ἐποιήσαντο· πολὺ γὰρ ἠλαττοῦντο τῷ πλήθει. Ἀλλ' ἐπιστολὰς ὁ Δέκιος, ὡς καὶ τῷ Πύῤῥῳ ἐπὶ προδοσίᾳ σφῶν ὑπό τινων γεγραμμένας, πλάσας, ἤθροισε τοὺς στρατιώτας, καὶ ἐκείνας τε αὐτοῖς, ὡς καὶ ἑαλωκυίας, ἀνέγνω, καὶ προσπαρώξυνεν αὐτούς, εἰπὼν οὐκ εἰκὸς ἦν· ἄλλως τε καὶ εἰσαγγείλαντός τινος ἐκ κατασκευασμοῦ, ὅτι ναυτικόν τι τοῦ Πύῤῥου κατίδοι που τῆς χώρας, καὶ ἐς λόγους τοῖς προδόταις ἀφικνεῖται. Οἱ δὲ παρεσκευασμένοι ἐμεγάλυνον, καὶ διεβόων προκαταλαβεῖν τοὺς Ῥηγίνους πρίν τι δεινὸν παθεῖν. ἀγνοοῦντας δὲ τὸ πρασσόμενον χαλεπῶς ἀντέχειν· καὶ οἱ μὲν ἐς τὰς καταγωγὰς σφῶν, οἱ δὲ ἐς τὰς οἰκίας ἐσπηδήσαντες, ἐφόνευσαν πολλούς, πλὴν ὀλίγων, οὓς ὁ Δέκιος καλέσας ἐπὶ δεῖπνον, ἔσφαξε.

NOTAE.

Hoc autem Decii Magii Campani facinus desumpsit Dio ex Polybio, apud quem enucleatiùs exstat; apposuitque in gratiam Campanorum, in quorum urbe testatur, potiorem historiæ hujus partem, se conscripsisse. Cæterum, ni fallor, Campanarum rerum multa alia haberemus, ni Zonaras invidisset.

(a) U. C. 473.

τούτοις λόγοις· μήτε γὰρ ἕνα ἄνθρωπον δύνασθαι θνήσκοντα, πολλοὺς καταγωνίσασθαι, μήτ' ἐπῳδὴν, ἢ μαγγανείαν τινὰ κρείττω τῶν ὅπλων, καὶ τῶν ἀνδρῶν γενέσθαι. Ταῦτα εἰπὼν καὶ λογισμοῖς ἐπικρατύνας, τοὺς λόγους ὁ Πύῤῥος, τὸ οἰκεῖον ἐθάρσυνε στράτευμα· καὶ πολυπραγμονήσας, τὴν στολὴν, ᾗ ἐχρήσαντο οἱ Δέκιοι ἐπιδιδόντες ἑαυτοὺς, παρήγγειλε τοῖς οἰκείοις, ἄν τινα οὕτως ἐσκευασμένον ἴδωσι, μὴ κτεῖναι αὐτὸν, ἀλλὰ ζωὸν συλλαβεῖν· τῷ δὲ Δεκίῳ πέμψας, ἔφη, οὔτε προχωρήσειν αὐτῷ τοῦτο πρᾶξαι θελήσαντι, καὶ ζωγρηθέντα κακῶς, ἀπολεῖσθαι ἠπείλησε. Πρὸς ἅπερ οἱ ὕπατοι ἀπεκρίναντο μηδενὸς τοιούτου σφᾶς ἔργου δεῖσθαι· πάντως γὰρ αὐτοῦ καὶ ἄλλως κρατήσειν· ποταμοῦ δὲ διὰ μέσου τῶν στρατοπέδων, οὐ εὐδιαβάτου ῥέοντος, ἤροντο, πότερον αὐτὸς περαιωθῆναι βούλεται ἀδεῶς, αὐτῶν ἀναχωρησάντων, ἢ ἐκείνοις ἐπιτρέψας τοῦτο ποιῆσαι, ἵν' ἐξ ἀντιπάλου μάχης ἀκεραίων τῶν δυνάμεων ἐς χεῖρας ἐλθουσῶν, ὁ τῆς ἀνδρείας ἔλεγχος γένοιτο ἀμοιβή. Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι πρὸς κατάπληξιν τὸν λόγον ἐποίησαν· ὁ δὲ Πύῤῥος αὐτοῖς ἀφῆκε διαβῆναι τὸν ποταμὸν, μέγα φρονῶν ἐπὶ τοῖς ἐλέφασιν.

11. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τά τε ἄλλα παρεσκευάσαντο, καὶ πρὸς ἐλέφαντας, κεραίας ἀφ' ἁμαξῶν σεσιδηρωμένας, καὶ πανταχόθεν προεχούσας, ἡτοίμασαν, ἵνα τοξεύοντες ἀπ' αὐτῶν ἄλλα τε καὶ πῦρ ἐμποδὼν σφίσι γίνωνται. Προεχούσας, ἡτοίμασαν, ἵνα τοξεύοντες ἀπ' αὐτῶν, ἄλλα τε καὶ πῦρ ἐμποδὼν σφίσι γίνωνται. Προσμίξαντες δὲ, χρόνῳ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Ἕλληνας ἐώσαντο δ' οὖν, μέχρις ὁ Πύῤῥος τοῖς ἐλέ-

debellari; neque incantationem, aut præstigias ullas, plusquam viros valere & arma. Hæc ubi dixit Pyrrhus, & suam quoque rationibus approbavit orationem, suum exercitum confirmavit. Tum indagato, quo habitu usi Decii se devoverant, suos monuit, si quem cernerent ita ornatum, ne eum occiderent, sed comprehenderet ipsum vivum. Jussit verò Decio nunciari, id ei facinus haud feliciter successurum; quin male periturum esse minatus est, si vivus a suis militibus caperetur. Ad quæ Consules, nulla re tali sibi opus esse responderunt: se namque omninò, & pacto alio, ipso futuros esse superiores. Cumque profundum flumen dirimeret castra medium, Pyrrhum sunt sciscitati, num ipse impune transire, se digressis; an sibi transeundi potestatem dare mallet, ut integris utrisque copiis congressis, æquali pugna, de fortitudine aliena, quisque certum ferre judicium posset. Hanc optionem, cum Romani ad terrorem Pyrrho dedissent; ille fretus admodum elephantis, Romanos flumen transire passus est.

Romani verò cum alia præpararunt, tū adversus elephantos ferratas hastas, antemnarum instar curribus insertas, & undique eminentes, ut inde inter alia, ignem ejaculantes, belluas sic repellerent. Tandem, quumad manus est ventum, Romani Græcos serò quidem, sed denique pepulerunt; donec Pyrrhus Elephantis in auxilium, non qua falcati stabant currus, sed in

N O T AE,

Πέτρον.] Ita manuscripti Codices. *Ducangius.*

Integra hæc habebantur, (sententia) apud Capitonem, longe vetustiore ab ea (quæ hodie intercidit) versione.

Οὗτος τῆς ἐπὶ τὸν Πύῤῥον σταλείσης δυνάμεως ἀποδέδεικται ἡγεμών· ἀνὴρ πάλαι ἐγνωσμένος τῷ βασιλεῖ, καὶ τῆς αὐτοῦ μεγαλοφροσύνης ἐναργὲς ἐξενηνοχὼς σύμβολον. Ἀντικαθεζομένων γὰρ ἀλλήλοις τῶν στρατοπέδων, νύκτωρ φυλάξας ἀνήρ τις, εἴτε ἰατρὸς, εἴτε ἕτερος τῶν περὶ τὴν τράπεζαν τοῦ βασιλέως τεταγμένων, πρὸς τὸν Φαβρίκιον ἀφίκετο, δηλητηρίοις φαρμάκοις ἀνελεῖν τὸν Πύῤῥον ὑφιστάμενος, εἴ τις δοθείη πρὸς αὐτοῦ χρημάτων ὠφέλεια· ὃν ὁ Φαβρίκιος ἀποστυγήσας τῆς ἐγχειρήσεως ἀποπέμπει τῷ Πύῤῥῳ δέσμιον. Ἀγασθεὶς οὖν τὸ πραχθὲν ὁ Πύῤῥος, ἀναβοῆσαι λέγεται· Οὗτός ἐστι, καὶ οὐκ ἄλλος Φαβρίκιος, ὃν δυσχερέστερον ἄν τις ἀποτρέψοι τῆς οἰκείας ἀρετῆς, ἢ τῆς συνήθους πορείας τὸν ἥλιον. Ὁ δὲ Πύῤῥος τὸν περὶ τοῦ παντὸς ἀναῤῥίψας κύβον, τοῖς ὅλοις ἐσφάλη.

quæ græce vertit Eutropius deciduo 4. seculo, sed alia Do illa e Suida, verbo Φαβρίκιος.

Hic belli dux adversus Pyrrhum designatus est: vir jampridem ante regi illi notus, & qui magnitudinem animi sui insigni documento probavit. Cum enim castra castris opposita essent, vir quidam, sive medicus, sive alius quispiam regiæ mensæ minister, captata noctis opportunitate, Fabricium adiit, promittens se Pyrrhum necaturum esse, si quæ vis auri sibi daretur; Quem Fabricius vinctum ad Pyrrhum remisit, conatum hunc nefarium aversatus. Pyrrhus ergo hoc facinus admiratus, exclamasse dicitur: Hic est Fabricius, & nemo alius, quem difficilius a virtute sua averteris, quam solem a suo cursu. *Pyrrhus autem de summa rerum, jacta alea, tandem est victus.*

Saltem verò, si non aliud, hæc bona sint, ad integram hujus rei historiam hic habendam. *Niciam* habet Dio; Capito, *medicum, seu aliam quempiam regia mensæ ministram*, & *exclamationis verba*, quæ nimis Fabricio sunt gloriosa.

Proditoris hujus, reique meminit quoque Tullius 3. de officiis, c. 22. Sed nomen Niciæ non refert: *Cum enim Rex Pyrrhus Pop. Romano bellum ultrò intulisset: cumque de imperio certamen esset cum Rege generoso ac potente; perfuga ab eo venit in castra Fabricii, eique est pollicitus, si præmium ei proposuisset; se, ut clam venisset, sic clam in Pyrrhi castra rediturum, & eum veneno necaturum. Hunc Fabricius reducendum curavit ad Pyrrhum, idque ejus factum a Senatu laudatum est.* A Cicerone, & *perfugam* habet lector, & *laudem Fabricio ab Senatu*. Integra jam in omnibus est historia.

in alteram partem adductis; equitatum Romanum terrore belluarum, ante congressum profligavit: sed parum damni attulit peditatui. Interea quidam Apuli, Epirotarum aggressi castra, Romanis causa victoriæ exstiterunt. Cum enim aliquot ex iis, qui pugnabant, contra eos misisset Pyrrhus, omnes turbati reliqui; & tentoria capta esse, & illos fugere opinati, inclinarunt, eorumque sunt cæsi multi: Pyrrhusque ipse, & complures alii e primoribus vulnerati sunt; ac postea tum ob ista, tum ob commeatus ac medicamentorum inopiam, graviter sunt afflicti. Quamobrem, antequam id Romani persentirent, Tarentum reversus est. Consules verò, etsi flumen pugnandi causa, transierunt; ubi tamen hostes omnes jam dissipatos esse audierunt; ad suas per Apuliam urbes reversi sunt; quod, ob suos milites vulneratos, illos persequi nequiverunt. Tum ipsi quidem per Apuliam hybernarunt; Pyrrhus verò inter alia, quæ præparavit, milites & pecuniam sua avehi jussit domo: verum ubi Fabricium & Pappum novit electos Consules, eosque in castra jam pervenisse, in ea sententia non permansit. Dum autem in suis prædicti Consules erant castris; quidam Nicias, qui Pyrrho fidus esse credebatur, se contulit ad Fabricium, seque, si vellet, pollicitus est illi, dolo Pyrrhum interfecturum. Quod facinus indigne ferens Fabricius (virtute namque & viribus, non dolo, superandos esse hostes, ut Camillus, censebat) Pyrrho insidias indicavit. Qua de re ita illum obstupefecit, ut gratis denuo Romanis captivos restituerit, & pacem rursus petierit per legatos. Ut autem Romani de pace nil responderunt, sed eum, tunc demum cum Italia excessisset, de pace jubebant agere; ac præterea urbes ei fœderatas infestabant, & expugnabant; animi dubiũ res erexit; quod a Syracusanis quibusdam (ex quo namque decesserat Agathocles, seditionibus agitabātur) accersebatur, & urbem, & semetipsos ejus fidei permittentibus. Respiravit itaque ob ista Pyrrhus, & spe concepta totius Siciliæ potiundi; Milonem quidem, ad Tarentum cæteraque tutanda, in Italia reliquit; ipse verò, tanquam brevi reversurus, enavigavit. Sanè verò a Syracusanis exceptus, & summa rerum ipsi permissa, rursus brevi tantus evasit Pyrrhus, ut illius metu Carthaginenses, stipendiariũ militem acciverint ex Italia. Sed ea Pyrrhi fortuna celeriter etiam est mutata: quod multos e Syracusanorum primoribus, sibi suspectos, par-

ἐλέφαντιν οὐ κατὰ τὰς ἁμάξας, ἀλλ' ἐπὶ θάτερα προσβοηθήσας αὐτοῖς τὴν ἵππον σφῶν, καὶ πρὶν προσμίξαι, φόβῳ τῶν θηρίων ἐτρέψατο· τῷ μέντοι πεζῷ οὐδὲν μέγα ἐλυμήνατο· καὶ ἐν τούτῳ τῶν Ἀπούλων τινὲς ἐπὶ τὸ τῶν Ἠπειρωτῶν ὡρμηκότες στρατόπεδον, τῆς νίκης αἴτιοι τοῖς Ῥωμαίοις ἐγένοντο. Τινὰς γὰρ τῶν μαχομένων ἐπ' αὐτοὺς τοῦ Πύρρου πέμψαντος, πάντες οἱ λοιποὶ ἐταράχθησαν, καὶ τάς τε σκηνὰς ἑαλωκέναι, καὶ ἐκείνους φεύγειν ὑποτοπήσαντες ἐνέδοσαν, καὶ συχνοὶ αὐτῶν ἔπεσον· ὅ τε Πύρρος, καὶ ἄλλοι τῶν ἐν τέλει πολλοὶ ἐτρώθησαν, καὶ διὰ ταῦτα, διά τε τὴν τῆς τροφῆς, καὶ τὴν τῶν ἐπιτηδείων πρὸς ἄκεσιν ἀπορίαν, σφόδρα ἐκακώθησαν· ὅθεν ἀπῆρεν ἐς Τάραντα, πρὶν τοὺς Ῥωμαίους αἰσθέσθαι. Οἱ ὕπατοι, διέβησαν μὲν τὸν ποταμὸν ἐπὶ μάχῃ· ὡς δὲ πάντας ἐσκεδάσθαι ἐπύθοντο, ἐς τὰς οἰκείας ἀνεχώρησαν πόλεις· ἐπιδιῶξαι γὰρ τοὺς σφετέρους τραυματίας οὐκ ἠδυνήθησαν. Εἶτα οἱ μὲν ἐς τὴν Ἀπουλίαν ἐχείμασαν· ὁ δὲ Πύρρος τ' ἄλλα τι ἡτοιμάζετο, καὶ οἴκοθεν στρατιώτας καὶ χρήματα μετεπέμψατο· μαθὼν δὲ τὸν Φαβρίκιον, καὶ τὸν Πάππον ὑπάτους (a) ᾑρημένους, καὶ ἐς τὸ στρατόπεδον ἀφιγμένους, οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μεμένηκε γνώμης· ἤδη δὲ τῶν ῥηθέντων ὑπάτων ἐν τῷ στρατεύματι ὄντων, Νικίας τις τῶν Πύρρῳ πιστῶν δοκούντων, ἦλθε πρὸς τὸν Φαβρίκιον, καὶ ὑπέσχετο αὐτῷ τὸν Πύρρον δολοφονήσειν. Δυσχεράνας οὖν ἐπὶ τούτῳ ἐκεῖνος (ἀρετῇ γὰρ, καὶ ταῖς δυνάμεσιν ἠξίου τῶν πολεμίων κρατεῖν, ὡς ὁ Κάμιλλος) κατεμήνυσε τῷ Πύρρῳ τὸ ἑαλωκότας τῶν Ῥωμαίων προῖκα αὖθις ἀφιέναι, καὶ πρέσβεις πάλιν ὑπὲρ εἰρήνης ἀποστεῖλαι. Ἐπεὶ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι περὶ τῆς εἰρήνης οὐδὲν ἀπεκρίναντο, ἀλλὰ καὶ τότε ἀπάραι τῆς Ἰταλίας ἐκέλευον, καὶ οὕτως αὐτοῖς διακηρυκεύεσθαι, καὶ τὰς συμμαχίδας αὐτῷ πόλεις κατέτρεχόν τε καὶ ᾕρουν, ἐν ἀμηχανίᾳ ἐγένετο. Πρὶν δὲ Συρακουσίων τινὲς (ἐτύγχανον δὲ ἐξ οὗ Ἀγαθοκλῆς ἐτελεύτησε, στασιάζοντες) ἐπεκαλέσαντο αὐτὸν, παραδιδόντες οἱ, καὶ ἑαυτοὺς, καὶ τὴν πόλιν· ἀνέπνευσε γὰρ ἐπὶ τούτῳ, καὶ προσελπίσας πᾶσαν τὴν Σικελίαν καταστρέψασθαι, τὸν μὲν Μίλωνα ἐν Ἰταλίᾳ κατέλιπεν, ἐν φυλακῇ τόν τε Τάραντα, καὶ τὰ ἄλλα ποιησόμενον· αὐτὸς δὲ, ὡς διὰ βραχέως ἐπανήξων, ἀπέπλευσε· καὶ τῶν Συρακουσίων δεξαμένων αὐτὸν, καὶ πάντα αὐτῷ ἀναθεμένων, μέγας ἐν βραχεῖ αὖθις ἐγένετο· ὥστε καὶ τοὺς Καρχηδονίους φοβηθέντας, μισθοφόρους ἐκ τῆς Ἰταλίας προσλαβεῖν. Ἀλλὰ ταχὺ πρὸς τοὐναντίον αὐτῷ περιέστη τὰ πράγματα, τῶν τε πολλοὺς τῶν ἐν τέλει, τοὺς μὲν ἐξελάσαι, τοὺς δὲ διαφθεῖραι ὑποπτευομένους αὐτῷ. Οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι ἰδόντες αὐ-

(a) U.C. 474.

αὐτὸν, μήτε ταῖς οἰκείαις δυνάμεσιν ἐρρωμένον, μήτε τοὺς ἐπιχωρίους δι' εὐνοίας ἔχοντα, τοῦ πολέμου προθύμως ἀντελάβοντο, καὶ τοὺς ἐκπίπτοντας τῶν Συρακουσίων δεχόμενοι, δεινὰ αὐτὸν εἰργάσαντο, ὥστε μὴ τὰς Συρακούσας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν Σικελίαν ἐκλιπεῖν.

12. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ πυθόμενοι ἀνεθάρσησαν, καὶ πρὸς ἄμυναν τῶν ἐπικαλεσαμένων αὐτὸν ἐτράπησαν. καὶ τοὺς Ταραντίνους ἐς ἄλλον καιρὸν ὑπερθέμενοι, εἰσέβαλον ἐς τὸ Σαμνιον μετὰ ὑπάτων τοῦ Ῥουφίνου καὶ τοῦ Ἰουνίου, (a) καὶ τήν τε χώραν ἐπόρθουν, καὶ τείχη τινὰ ἐκλειφθέντα, ἔλαβον· οἱ γὰρ Σαμνῖται ἐς τὰ ὄρη, τὰ Κρανιτὰ λεγόμενα, ὅτι κρανίαν πολλὴν ἔχουσι, τά τε φίλτατα, καὶ τὰ τιμιώτατα ἀνεκόμισαν. Καταφρονήσαντες οὖν οἱ Ῥωμαῖοι, ἐς τὰ εἰρημένα ὄρη ἀναβῆναι ἐτόλμησαν· λασίων οὖν αὐτῶν, καὶ δυσπροβάτων ὄντων, πολλοὶ μὲν ἀπέθανον, πολλοὶ δὲ ἑάλωσαν. Οἱ δ' ὕπατοι οὐκέτι κοινῇ τὸν πόλεμον ἐποιήσαντες, ἀλλήλους αἰτιώμενοι διὰ τὸ ἀτύχημα, ἀλλ' Ἰούνιος μὲν ἐδῄου μέρος τι τῆς Σαμνίτιδος, Ῥουφῖνος δὲ Λευκανοῖς καὶ Βρεττίοις ἐλυμήνατο, καὶ ἐπὶ Κρότωνα ὥρμησεν ἀποστάντα Ῥωμαίοις, μεταπεμψαμένων αὐτὸν τῶν ἐπιτηδείων, φθασάντων δὲ τῶν λοιπῶν ἐπαγάγεσθαι παρὰ τοῦ Μίλωνος φρουράν, ἧς ἦρχε Νικόμαχος. Ἀγνοήσας οὖν τοῦτο, καὶ ἀμελῶς τοῖς τείχεσι προσιών, ὡς πρὸς φίλους, ἔπταισεν, ἐξαίφνης ἐπεκδραμόντων αὐτῷ. Εἶτά τι ἐπινοήσας στρατήγημα, τὴν πόλιν εἷλε· δύο γὰρ ἄνδρας ψευδαυτομόλους αἰχμαλώτους ἐς τὴν Κρότωνα ἔπεμψε· τὸν μὲν εὐθύς, λέγοντα, ὅτι ἀπεγνωκὼς τὴν ἅλωσιν αὐτῶν, ἐς τὴν Λοκρίδα προδιδομένην αὐτῷ μέλλει ἀπαίρειν· τὸν δ' ἕτερον μετὰ τοῦτο, ὡς ἐν ὁδῷ ἐστὶ διαβεβαιούμενον· καὶ γάρ, ἵνα πίστιν ἔχῃ λόγος, ἀνεσκευάσατο καὶ προσεποιεῖτο ἐπείγεσθαι. Ὁ οὖν Νικόμαχος πιστεύσας τούτοις (καὶ οἱ κατάσκοποι γὰρ τὰ αὐτὰ ἀπήγγελλον) τὸν Κρότωνα λιπών, ἐς τοὺς Λόκρους ἀπῄει σπουδῇ δι' ἐπιτομωτέρας ὁδοῦ. καὶ ἐν Λοκρίδι γενομένου

partim pepulit, partim necavit. Carthaginenses enim, cum eum, nec privatis pollere viribus, nec popularium studia habere cernerent; bellum alacriter in eum susceperunt; exceptisque Syracusanorum exulibus, ita in Pyrrhum strenue se gesserunt; ut ne dum Syracusas, verum etiam totam Siciliam deserere sit coactus.

Romani verò, ubi Pyrrhi absentiam cognoverunt, confirmatis animis; ad ultionem eorum, a quibus ille fuerat in Italiam accersitus, conversi; Tarentinorum vindicta in aliud tempus dilata; Consulum Rufini & Junii ductu & auspiciis, Samnium invaserunt; agrisque vastatis, castella quædam ab incolis deserta, occuparunt. Samnites enim in Cranitas montes (qui a cornorum frequentia sic dicuntur) charissima pignora, & pretiosissima quæque contulerunt. E Romanis igitur, qui per contemptum, eos montes asperos & arduos conscendere ausi sunt, multi quidem occubuerunt, multi verò facti captivi. Ejus cladis culpam Consules, alter in alterum conferentes; de communi sententia hinc bellum gerere destiterunt. Ac Junius quidem partem Samniticæ ditionis vastavit; Rufinus verò Lucanos & Brutios afflixit. Sane verò ad Crotonem reciperandam (quod defecerat a Romanis) profectus est, eò ab amicis suis accersitus. At reliqui ante adventum ejus, præsidium, cui Nicomachus præerat, accersiverant a Milone. Cujus rei ignarus, ubi, tanquam ad amicorum mœnia, negligentius accessit Rufinus; subita hostium eruptione, cladem accepit; sed hinc arte quadam, urbe potitus est. Crotonem enim captivos duos, falso titulo transfugarum misit; quorum alter diceret, eum, urbis desperata expugnatione, Locridem, quo a proditoribus advocetur, discessurum; alter verò postea affirmaret, jam in itinere eum esse. Nam Rufinus, ut esset probabilior hæc oratio, sarcinis collectis, properare se simulavit. Nicomachus igitur verum id esse ratus (speculatores enim idem renunciabant) Crotone deserta, festinato per breviorem viam itinere, Locros contendit. Quò, ubi pervenisse novit Rufinus, ipse conver-

NOTAE.

Κρανιτά.] Hos esse montes prope Tibur putat Ortelius, quos Dionysius Halicarnasseus lib. 1. *Corniclos*, seu *Corniculos* vocat: de quibus sat multa habet Cluverius lib. 2. Italiæ antiquæ pag. 66., qui de Cranitis Zonaræ siluit. *Ducangius*. Reapse, *κρανεια*, vel *κρανία*, *cornus* est, nota arbor, quarum onustos hos montes Dio explicat; nomineque suo latino Dionysius designavit, cum *Corniculos* eos dixit. Sed nostri Cranitæ montes sunt in Samnio, & diversi ab iis, qui sunt in Latio, & prope Tibur.

(a) U. C. 475.

verso itinere ad Crotonem, nemine animadvertente, quod & præter expectationem aderat, & conspectum nebula eripuerat, urbem cæpit. Quo Nicomachus cognito, dum Tarentum redire properat, ipse quidem in itinere incidit in Rufinum, multosque amisit; Locri verò ad Romanos se contulerunt.

Insequēti anno Romani, instructis exercitibus, Samnium, Lucaniam, & Brutios bello adoriuntur. Pyrrhus verò Sicilia expulsus, & in Italiam reversus, ipsis molestiā magnam attulit. Locros enim, qui, Romano præsidio cæso, defecerant, recepit: sed ab oppugnatione Regii, quo procurrerat, repulsus; & ipse vulneratus est, & multos amisit milites. Locridem hinc reversus, & quibusdam adversæ factionis multatis, frumentoque & pecunia a cæteris, acceptis, Tarentum rediit. Cum autem Samnites a Romanis graviter premerentur, eum in auxilium evocarunt, sed ubi venit pro eis, in fugam casu quodam versus est. Quum enim pullus elephanti vulneratus est, sessoribus is excussis, passim quæreret ipse matrem, eaque hinc perturbata, essent elephanti cæteri concitati, cuncta sine discrimine sunt permista. Atque sic tandem, Romani multis occisis, & octo elephantis captis; victoria, & castris eorum potiti sunt. Pyrrhus verò Tarentum cum paucis equitibus fugit, atque inde in Epirum, ut mox rediturus, enavigavit, Milone cum præsidio Tarenti relicto; dataque ei sella, quæ loris, e Niciæ ob proditionem occisi, pelle, compacta erat. Ac Niciam quidem, ejusmodi ultus est Pyrrhus: Tarentinos verò quosdam adolescentes, ob dicteria nonnulla in convivio in eum dicta, erat pariter puniturus, nisi rogasset, cur ea petulantia usi essent. Hi enim, cum respondissent, se in ipsum fuisse dicturos longe plura & acerbiora, nisi vinum defecisset; incolumes, & cum risu eos

μένου αὐτοῦ, ὁ Ρουφῖνος ὑπέστρεψε πρὸς τὸν Κρότωνα, καὶ λαθὼν διά τι τὸ ἀπροσδόκητον, καὶ δι' ὁμίχλην τότε συμβᾶσαν, εἷλε τὴν πόλιν. Μαθὼν δὲ τοῦτο Νικόμαχος, ἀπῄει ἐς Τάραντα· καὶ ἐν ὁδῷ τῷ Ρουφίνῳ περιπεσὼν, πολλοὺς ἀπέβαλε, καὶ οἱ Λοκροὶ τοῖς Ρωμαίοις προσεχώρησαν.

13. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει Ρωμαῖοι ἐστράτευσαν (a) ἐς τὸ Σάμνιον, καὶ ἐς Λευκανίδα· καὶ Βρεττίους ἐπολέμησαν· ὁ δὲ Πύῤῥος τῆς Σικελίας ἐκπεσὼν, καὶ ἐπανελθὼν ἤδη, δεινῶς αὐτοὺς ἐλύπει, καὶ τοὺς μὲν Λοκροὺς ἐκομίσατο (τὴν γὰρ φρουρὰν τῶν Ρωμαίων ἀποκτείναντες, μετέστησαν) ἐπὶ δὲ τὸ Ρήγιον στρατεύσας ἀπεκρούσθη, καὶ αὐτὸς ἐτρώθη, καὶ πλείστους ἀπέβαλε. Μεταστὰς δὲ ἐς τὴν Λοκρίδα, καὶ τῶν αὐτῷ ἐναντία φρονησάντων δικαιώσας τινὰς, παρὰ τῶν λοιπῶν, σῖτον, καὶ χρήματα ἔλαβε, καὶ ἐς Τάραντα ἀνεκομίσθη· κακῶς δὲ πάσχοντες ἀπὸ Ρωμαίων οἱ Σαμνῖται, ἐξαναστῆναι αὐτὸν ἐποίησαν. ἐλθὼν δὲ ἐς ἐπικουρίαν αὐτῶν ἐτράπετο· τρωθέντος γὰρ πώλου ἐλέφαντος, καὶ ἀποσεισαμένου τοὺς ἀναβάτας, περιπλανωμένου τε κατὰ ζήτησιν τῆς μητρὸς, κἀκείνης ἐπὶ τούτῳ ταραχθείσης, καὶ τῶν ἄλλων ἐλεφάντων θορυβηθέντων, φύρδην ἀνεμίσθησαν ἅπαντα. Τέλος δ' οἱ Ρωμαῖοι ἐπεκράτησαν, συχνοὺς ἀποκτείναντες, καὶ ὀκτὼ ἑλόντες ἐλέφαντας, καὶ τὸ χαράκωμα κατέσχον αὐτῶν· ὁ δὲ Πύῤῥος σὺν ὀλίγοις ἱππεῦσι διέφυγεν ἐς τὸν Τάραντα, ἐκεῖθεν δὲ ἐς τὴν Ἤπειρον ἀπέπλευσεν, ὡς αὖθις ἐπανήξων, τὸν Μίλωνα μετὰ φρουρᾶς ἐς Τάραντα καταλείψας, δοὺς αὐτῷ δίφρον, ἱμᾶσιν ἐκ τοῦ δέρματος τοῦ Νικίου, ἐνδεδεμένον, ὃν ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ ἀπέκτεινεν. Τὸν μὲν οὖν Νικίαν οὕτως ἐτιμωρήσατο· νεανίσκους δέ τινας ἐν συμποσίῳ σκώψαντας αὐτὸν, τιμωρήσασθαι ἔμελλεν· ἐρωτήσας δ' αὐτοὺς, διά τι ἔσκωπτον; ἐπεὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι, Πολὺ πλείω, καὶ χαλεπώτερα εἰρήκειμεν ἂν, εἰ μὴ ὁ οἶνος ἡμᾶς ἐπιλελοίπει, γελάσας ἀφῆκεν αὐτούς. Πύῤῥος

Huc spectant, ni fallor, hæc Dionia, apud Valesium pag. 589. ὅτι:

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

Pyrrhus, cum nihil pecuniæ socii ultra conferre vellent, ad thesauros Proserpinæ, antiqua opulentiæ fama celebres conversus, eos spoliavit, diremptamque gazam in naves impositam Tarentum misit. Verum subito coorta tempestate, universi pene homines submersi, pecunia ac donaria in terram ejecta sunt.

Τῷ Πύῤῥῳ, ὡς οὐδὲν οἱ σύμμαχοι συντελέσαι ἠβούλοντο, ἐτράπετο πρὸς τοὺς θησαυροὺς τῆς Φερρεφάττης, δόξαν πλούτου μεγάλην ἔχοντας· καὶ τούτους συλήσας, ἐς τὸν Τάραντα τὰ σῦλα ἐπὶ νεῶν ἔπεμψε· καὶ οἵ τε ἄνθρωποι ὀλίγου πάντες ὑπὸ χειμῶνος ἐφθάρησαν, καὶ τὰ χρήματα, τά τε ἀναθήματα ἐς τὴν γῆν ἐξέπεσεν.

N O T AE.

Δοὺς αὐτῷ δίφρον.] *Huc spectant ista Marcellini lib. 23. extremo:* Nam quod supersedere solio damnati ob iniquitatem judicis, alius cogebatur; aut finxit vetustas, aut olim consuetudo cessavit. *Ducangius*. In textu est *αὐτοῖς*, non *αὐτῷ*, errore manifesto.

(*) U. C. 476.

ῥος μὲν οὖν ἐπιβανίστατος ἐν στρατηγοῖς γενόμενος, καὶ φόβον πολὺν τοῖς Ῥωμαίοις ἐμβαλὼν, καὶ πέμπτῳ ἔτει τὴν Ἰταλίαν λιπὼν, καὶ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεύσας, οὐ πολλῷ ὕστερον ἐν Ἄργει ἀπέθανε· γυνὴ γάρ τις, ὡς λόγος ἔχει, περιιόντα αὐτὸν ἰδεῖν ἀπὸ τοῦ τέγους ἐπιθυμήσασα, ἐσφάλη, καὶ ἐμπεσοῦσα διέφθειρεν αὐτόν.

14. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει, ὅ τε Φαβρίκιος, καὶ ὁ Πάππος ἐτιμήτευσαν, καὶ ἄλλους τε τῶν ἱππέων ἀπήλειψαν, τῶν βουλευτῶν, καὶ τὸν Ῥουφῖνον καί περ δικτατωρεύσαντα, καὶ δὶς ὑπατεύσαντα, αἴτιον δ' ὅτι σκεύη ἀργυρᾶ λιτρῶν δέκα εἶχεν. Οὕτως οἱ Ῥωμαῖοι πενίαν, οὐ τὸ μὴ πολλὰ κεκτῆσθαι, ἀλλὰ τὸ πολλῶν δεῖσθαι ἐνόμιζον· καὶ διὰ τοῦτο τοῖς τε ἄρχουσι τοῖς ἐκδημοῦσι, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατά τι πρᾶγμα τῇ πόλει διάφερον ἐξιοῦσι, τά τε ἄλλα τὰ ἀναγκαῖα, καὶ δακτύλιος ἐκ τοῦ δημοσίου ἐδίδοτο. Τῶν Ταραντίνων δέ τινες κακωθέντες ὑπὸ τοῦ Μίλωνος, ἐπέθεντο αὐτῷ, Νίκωνα προστησάμενοι· ὡς δ' οὐδὲν ἤνυσαν, τεῖχός τι τῆς σφετέρας χώρας κατέχον, κἀκεῖθεν ὁρμώμενοι τῷ Μίλωνι ἐπήεσαν· ἐπεὶ δὲ ᾔσθοντο τοὺς Ῥωμαίους πολεμῆσαι σφίσι βουλομένους, πρέσβεις ἐς τὴν Ῥώμην ἔστειλαν, καὶ εἰρήνης ἔτυχον. Ὁ Πτολεμαῖος δὲ ὁ Φιλάδελφος, ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς, τόν τε Πύῤῥον κακῶς ἀπηλλαχότα μαθὼν, καὶ τοὺς Ῥωμαίους αὐξανομένους, δῶρά τε αὐτοῖς ἔπεμψε, καὶ ὁμολογίαν ἐποιήσατο· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τούτῳ ἡσθέντες, πρέσβεις πρὸς αὐτὸν ἀντεπέστειλαν· οἳ μεγαλοπρεπῆ δῶρα παρ' ἐκείνου λαβόντες, ἐς τὸ δημόσιον ταῦτα εἰσῆγον· ἡ δὲ βουλὴ οὐ προσήκατο, ἀλλ' εἴασεν αὐτοὺς ταῦτα ἔχειν. Μετὰ δὲ ταῦτα, τούς τε Σαμνίτας διὰ Καρουϊλίου ὑπέταξαν, καὶ Λευκανῶν καὶ Βρεττίων διὰ Παπειρίου (a) ἐκράτησαν, καὶ τοὺς Ταραντίνους ὁ αὐτὸς Παπείριος ἐχειρώσατο. Ἀχθόμενοι γὰρ τῷ Μίλωνι, καὶ πρὸς τῶν σφετέρων κακούμενοι, τῶν, ὡς εἴρηται, ἐπιθεμένων τῷ Μίλωνι, Καρχηδονίους ἐπεκαλέσαντο, ἐπεὶ καὶ τὸν Πύῤῥον τεθνάναι ἔμαθον. Ὁ δὲ Μίλων ἐν στενῷ, ἑαυτῷ τὰ πράγματα συνεληγμένα ὁρῶν, τῶν Ῥω-

eos dimisit. Pyrrhus igitur clarissimus imperator, qui Romanis, terroris injecit multum: quinto post anno relicta Italia, & in Græciam expeditione suscepta, non multo postea, Argis periit. Mulier enim quædam, ut fertur, eum prætereuntem videre cupiens, e superiore loco delapsa, occidit.

Eodem anno Fabricius Pappusque Censores facti, cum alios Equites, & Senatores, tū Rufinū, quamvis Dictatorium virum, & iterum Consularem notarunt, quod decem pondo argentea habebat vasa. Hoc pacto, paupertatem Romani, non in parum habendo, sed in multa concupiscendo, esse positam crediderunt. Eaque de causa, magistratibus, aliisque ob Rempublicam peregre abeuntibus, & viaticum, & anulus e publico tradebatur. At quidam interea Tarentini, male habiti a Milone, ipsum, Duce Nicone, aggressi; ubi nil profecerunt, quodam sui agri castro occupato, inde hominem infestarunt. Postquam autem Romanos, contra se bellum moliri didicerunt, legatis Romam missis, pacem facile impetraverunt. Tunc Ptolemæus etiam Philadelphus, Ægypti Rex; Pyrrhi cladibus, & Romanorum cognitis incrementis; & munera eis misit, & cum iisdem pepigit amicitiam. Vicissimque, re delectati Romani legatos ad illum misere suos: qui magnificis ab illo donati donis, ea in ærarium inferre voluerunt; Senatus verò ea censuit non admitti, sed ipsosmet voluit iis frui. Posthæc Romani, Samnites per Carvilium subegerunt; Lucanos & Brutios per Papirium domuerunt; qui Tarentinos etiam subegit. Quum enim hi Milonem ægre paterentur, & a suis ipsis, qui Miloni, ut diximus, studebant, maxime urgerentur; Pyrrhi cognito interitu, opem Carthaginensium implorarunt. Milo ergo in angustias sic redactus, Romanis terra, Carthaginensibus prementibus eum mari; arcem Papirio ea conditione tradidit, ut sibi cum pecuniis & militibus

Theodosius, sive Constantinus, *octavam Eclogen* hinc desumpsit, e Dione:

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

[Ὁ Πτολεμαῖος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς, ὁ Φιλάδελφὸς] ἐπικληθεὶς, ὡς [τόν τε Πύῤῥον κακῶς ἀπηλλαχότα, καὶ τοὺς Ῥωμαίους αὐξανομένους] ἔμαθε, [δῶρά τε αὐτοῖς ἔπεμψε, καὶ ὁμολογίαν ἐποιήσατο]. [Οἱ οὖν Ῥωμαῖοι ἡσθέντες, ὅτι καὶ τοι διὰ πλείστου ὢν, περὶ πολλοῦ σφᾶς ἐπεποίητο [πρέσβεις πρὸς αὐτὸν ἀντεπέστειλαν]. ἐπειδή τε ἐκεῖνοι [δῶρα παρ' αὐτοῦ μεγαλοπρεπῆ λαβόντες, εἰς τὸ δημόσιον] σφᾶς ἀπέδειξαν, οὐκ ἐδέξαντο αὐτά.

Quum Ptolemæus, Ægypti rex, cognomento Philadelphus, rem a Pyrrho male gestam, & incrementa, quæ imperio Pop. Romani accederent, inaudisset; missis donis, fœdus cum eo pepigit. Quapropter & Romani hac de re delectati, quod summæ rex auctoritatis, magni eos fecisset; vicissim legatos ad eum miserunt; quumque hi munera, quæ a rege magnifica tulerant, in ærarium referre voluissent, nequaquam suscepta voluerunt.

(a) U.C. 480.

bus fuis, incolumi difcedere liceret. Hinc quum Carthaginenfes, tanquam Romanis fœderati, recefferunt; urbs armis traditis navibufque; ad hæc, dirutis mœnibus, & non levi tributo impofito, Papirio fecit deditionem. Ubi autem hoc pacto, Tarentinos Romani fubegerunt; hinc Rhegium invaferunt: quod Crotonem proditione captam, evertiffent, & Romanos, quos in ea deprehenderant, occidiffent. Ac primò quidem Mamertinos, Meffanæ habitatores, qui a Rheginis ad belli focietatem fuerant evocati, ab eo fœdere evulferunt; tum Rhegium obfedere; fed commeatus penuria, & aliis incommodis funt afflicti; quoufque, frumento & militibus ab Hierone miffis, urbem expugnarunt, & veterum civium reliquiis reddiderunt: deque iis, qui eam per infidias opprefferant, fupplicium fumptum eft. Sane Hieron, neque patrio genere illuftris quidquam, materno verò, fervili genere natus, toti pene Siciliæ imperavit, & Romanorum focius eft habitus, & amicus. Hic igitur poft Pyrrhi fugam Syracufis potitus, cum Carthaginenfes infulæ imminentes formidaret, ad Romanos animum inclinavit: & idcircò primo illo beneficio frumenti, & auxiliorum, ob ictum fœdus, eos fibi demeruit. Poft hæc, fæviffima orta hyeme, ita ut Tiberis ad magnam profunditatem conglaciarit, & arbores defloruerint; Romani graviffime funt afflicti, eorumque jumenta ex pabuli inopia periere.

Sequenti anno Lollius quidam Samnis, qui Romæ obfes detinebatur, fuga elapfus, manu facta, & munito fuæ regionis caftello occupato, exercuit latrocinium. Contra quem Q. Gallus & C. Fabius cum juftis copiis procedentes; eum cum fuis, qui collectitii erant, & inermes majori ex parte, facile comprehenderunt; aft Caricinorum oppugnatio, apud quos repofuerant illi præ-

Ρωμαίων τῶν ἐκ τῆς Ἠπείρου ἐφεδρευόντων, τῶν δέ γε Καρχηδονίων ἐκ τῆς θαλάσσης, παρέδωκε τῷ Παπειρίῳ τὴν ἄκραν, ἐπὶ τὸ ἀβλαβὴς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, καὶ τῶν χρημάτων ἀποχωρῆσαι. Ἐντεῦθεν οἱ μὲν Καρχηδόνιοι, ὡς ἔνσπονδοι τοῖς Ῥωμαίοις ἀπέπλευσαν· ἡ δὲ πόλις προσεχώρησε τῷ Παπειρίῳ, καὶ τὰ ὅπλα, καὶ τὰς ναῦς αὐτῷ παρέδοσαν, καὶ τὰ τείχη κατεῖλον, καὶ δασμοφορεῖν ὡμολόγησαν. Οὕτω δὲ τοὺς Ταραντίνους ὑφ' ἑαυτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι ποιησάμενοι, ἐτράποντο πρὸς τὸ Ῥήγιον, ὅτι τὸν Κρότωνα προδοσίᾳ λαβόντες τήν τε πόλιν κατέσκαψαν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ Ῥωμαίους διέφθειραν. Τοὺς μὲν οὖν Μαμερτίνους, τοὺς τὴν Μεσσήνην ἔχοντας, οὓς συμμάχους οἱ ἐν Ῥηγίῳ προσεδέχοντο, ὁμολογίᾳ διεκρούσαντο· ἐκακοπάθησαν δὲ πολιορκοῦντες τὸ Ῥήγιον σπάνει τῆς τροφῆς, καὶ ἄλλοις τισὶν, ἕως Ἱέρων τῆς Σικελίας σῖτόν τε Ῥωμαίοις πέμψας καὶ στρατιώτας, ἐπέρρωσε σφᾶς, τὴν πόλιν συνεῖλον: ἡ τοῖς περιοῦσι τῶν ἀρχαίων πολιτῶν ἀποδόθη, οἱ δ' ἐπιβουλεύσαντες αὐτῇ ἐκολάσθησαν. Ὁ δέ γε Ἱέρων, οὔτε πατρόθεν, ἐπιφάνειαν ἔχων τινὰ τε μητρόθεν δὲ καὶ δουλείᾳ προσήκων, Σικελίας ἁπάσης ἦρξε μικροῦ, καὶ φίλος Ῥωμαίοις ἐνομίσθη καὶ σύμμαχος. Οὗτος οὖν τῶν Συρακουσίων κρατήσας, μετὰ τὴν τοῦ Πύῤῥου φυγὴν, καὶ τοὺς Καρχηδονίους εὐλαβηθεὶς ἐγκειμένους τῇ Σικελίᾳ, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλινε, καὶ πρώτην χάριν αὐτοῖς τὴν εἰρημένην συμμαχίαν, καὶ τὴν σιτοπομπίαν ἀπένειμε. Μετὰ ταῦτα δὲ χειμῶνος γεγονότος πολλοῦ, ὥστε τὸν Τίβεριν ἐς πολὺ τοῦ βάθους κρυσταλλωθῆναι, καὶ αὐανθῆναι τὰ δένδρα, οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐταλαιπώρησαν, καὶ τὰ βοσκήματα, τῆς πόας ἐπιλιπούσης, ἐφθάρησαν.

15. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει Λόλιός τις ἀνὴρ Σαμνίτης ὁμηρεύων ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἐκδρὰς δύναμιν συνελέξατο, καὶ καρτερόν χωρίον τι ἐν τῇ οἰκείᾳ καταλαβὼν ἐλῄστευεν· ἐφ' ὃν Κόϊντος τε Γάλλος, καὶ Γάϊος Φάβιος (a) στρατεύσαντες, αὐτὸν μὲν, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ σύγκλυδας, καὶ ἀόπλους τοὺς πλείονας ὄντας συνέσχον. χωρήσαντες δ' ἐπὶ Καρικίνους, παρ' οἷς τὴν λείαν ἐκεῖνοι ἀπετίθεντο, πράγματα ἔσχον, καὶ πον-

Dio ita hæc eadem fcribit apud Valef., 590. ὅτι:

DIO APUD CONST. AUG. PORPHYR.

His rebus geftis Romani, cum magis magifque in dies potentia augerentur, nequiquam tamen infolentia efferebantur, nam & Q. Fabium ordinis Senatorii, Apolloniatis, Corinthiorum colonis, qui in finu Jonio fiti funt, dedidere, eo quod legatos eorum pulfaviffet: quem tamen Apolloniatæ incolumem domum remifere.

[Τοιαῦτα] πράττοντες οἱ Ῥωμαῖοι, [καὶ ἐπὶ μεῖζον διαιρούμενοι, οὐδέπω ὑπερεφρόνουν· ἀλλὰ Κόϊντον Φάβιον βουλευτὴν Ἀπολλωνιάταις τοῖς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ] ὑπὸ Κορινθίων ἀποικισθεῖσιν [ἐξέδωκαν, ὅτι τινὰς πρέσβεις αὐτῶν ὕβρισεν] οὐ μέντοι καὶ ἐκεῖνοι δεινόν τι ἔδρασαν [αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ [ἔπεμψαν οἴκαδε.]

(a) U.C. 483.

λος νυκτὸς ὑπ' αὐτομόλων ὑπερβάντες τη τοῦ τείχους, ἐκινδύνευσαν ἀπολέσθαι διὰ σκότος, οὐχ ὡς ἀσελήνου τῆς νυκτὸς οὔσης, ἀλλ' ὅτι σφοδρότατα ἔνιφεν· ἐκφανείσης δὲ τῆς σελήνης, ἀθρόον ἐκράτησαν τοῦ χωρίου· πολλὰ δὲ χρήματα τότε τῇ Ῥώμῃ ἐγένοντο, ὥστε καὶ ἀργυροῖς δραχμαῖς χρήσασθαι. Εἶτα ἐς τὴν Καλαβρίαν ἐστράτευσαν, προφάσει ὅτι τὸν Πύῤῥον ὑπεδέξαντο, καὶ τὴν συμμαχίδα κατέτρεχον· τῇ δ' ἀληθείᾳ ὅτι ἐβούλοντο οἰκειώσασθαι τὸ Βρεντέσιον, ὡς εὐλίμενον, καὶ προσβολὴν, καὶ κάταρσιν ἐκ τῆς Ἰλλυρίδος, καὶ τῆς Ἑλλάδος τοιαύτην ἔχον, ὥσθ' ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος, καὶ ἐξανάγεσθαί τινας, καὶ καθαίρειν· καὶ εἷλον αὐτό, καὶ ἀποίκους ἔπεμψαν ἐς αὐτό τε, καὶ ἐς ἕτερα. Ταῦτα δὲ διανύοντες, καὶ ἐπὶ μεῖζον αἰρόμενοι, οὐχ ὑπερεφρόνουν· ἀλλὰ Κόϊντον Φάβιον βουλευτὴν Ἀπολλωνιάταις, τοῖς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ, ἐξέδωκαν, ὅτι πρέσβεις αὐτῶν ὕβρισεν· οἱ δὲ λαβόντες αὐτὸν, ἀπέπεμψαν οἴκαδε ἀπαθῆ.

16. Ἐπὶ δὲ Κοΐντου Φαβίου, καὶ Αἰμιλίου ὑπάτων (a) πρὸς Οὐλσινίους ἐστράτευσαν ἐπ' ἐλευθερίᾳ αὐτῶν· ἔνσπονδοι γὰρ ἦσαν αὐτῶν, οἱ ἀρχαιότατοι τῶν Τυρσηνῶν ὄντες, ἰσχύν τε περιεποιήσαντο, καὶ τεῖχος κατεσκεύασαν ὀχυρώτατον, πολιτείᾳ τε εὐνομουμένῃ ἐκέχρηντο, καὶ δι' αὐτὰ πολεμοῦντές ποτε τοῖς Ῥωμαίοις, ἐπὶ πλεῖστον ἀντέσχον. Ὡς δ' ἐχειρώθησαν, αὐτοὶ μὲν ἐξώκειλαν ἐς ἁβρότητα, τὴν δὲ διοίκησιν τῆς πόλεως τοῖς οἰκέταις ἐπέτρεψαν, καὶ τὰς στρατείας δι' ἐκείνων, ὡς πολὺ ἐπερρῶντο· καὶ τέλος ἐς τοῦτο προήγαγον σφᾶς, ὡς καὶ δύναμιν τοὺς οἰκέτας καὶ φρόνημα ἔχειν, καὶ ἐλευθερίας ἑαυτοὺς ἀξιοῦν.

dam, difficilis sanè fuit. Denique verò transfugarum opera, noctu, superatis mœnibus, in tenebris pene fuissent cæsi, non ob noctem quæ erat illunis, sed propterea quod vehementissime ningebat. Ubi autem autem illuxit luna, castellum subito expugnarunt: atque ab eo tempore, auctis opibus, Romani argenteas usurpare cæperunt drachmas. Deinde arma Calabriæ intulerunt; prætextu quidem, quod recepissent Pyrrhum, & socios infestassent; re vera tamen, quod Brundusium, propter commoditatem, facilemque in Illyricum & Helladem trajectum, subigere intendebant. Eodem enim vento spirante, ex portu illo, & solvere, & in eundem appellere licebat. Voti igitur facti compotes, colonos non modò Brundusium, sed & in alia miserunt loca. Hæc autem cum peragerent Romani, etsi altius ascenderent, haud tamen animis sunt elati. Quin Q. Fabium Senatorem, Apolloniatis, qui in sinu Jonio habitant, dediderunt; quod contumeliam eorum legatis fecerat; illi verò eum acceptum, domum incolumem remisere.

Q. Fabio, & L. Æmilio Coss. pro libertate Ulsiniis fœderatis suis restituenda, Romani moverunt arma: qui cum essent antiquissimi Tyrrhenorum, tum potentiam, & fortissima sibi pararunt mœnia, tum Rep. bonis ornata legibus utebantur. Quibus de causis aliquando suscepto bello, Romanis diutius restiterunt. Ubi verò subacti sunt, in delicias dilapsi, Reipublicæ administrationem, & bella fere gerenda servis commiserunt: eosque tandem, eò evexerunt, ut opibus & animis elati, ipsi sese in libertatem assererent. Ac præterea progressu temporis dominas suas, uxores ducerent, &

NOTAE.

Ὑπερβάντες ὑπ' αὐτομόλων.] Hic a librario quidpiam omissum rebatur Wolfius: sic tamen omnes MSS. *Ducangius*.

Ὁμολογίᾳ προσεδήσαντο.] *Pactione obstrinxerunt*, vel *ad deditionem compulerunt*. Ita *Ducangius*. Sed in textu, διεκρίσαντο hic apparet.

Ἐπὶ μεῖζον αἰρόμενοι.] Sic manuscripti. Dionis Excerpta διαιρόμενοι. Sed Valesius Zonaræ lectionem magis probat. *Ducangius*. Valesii autem hæc sunt verba: Ἐπὶ μεῖζον διαιρούμενοι.] Apud Zonaram pag. 51. (antiq. edit.) legitur. Ἐπὶ μεῖζον αἰρόμενοι, *rectius*. Non ergo elegit Valesius αἰρόμενοι, tanquam melius τῷ διαιρόμενοι, sed respuit, διαιρόμενοι. Ab αἰρέω αἰρούμενοι, sed ab αἴρω, διαίρω, αἰρόμενοι, διαιρόμενοι, quæ idem pene significant; illa *capio*, *aufero*, hæc *augeo*, *attollo* significant. Hoc sensus postulat.

Κόϊντον Φάβιον.] Excerpta Dionis Valesiana. pag. 590. *Ducangius* etiam vidit.

(a) U. C. 487.

Κόϊντον Φάβιον.] Historiam hanc narrat Valerius Maximus lib. 6. cap. 6., quam Sigonius in Fastis refert ad Annum U. C. 485. Hujus autem consuetudinis mentio fit in *L*. 17. Dig. de legationibus. *Si quis legatum hostium pulsasset, contra jus gentium id commissum esse existimatur, quia sancti habentur legati. Itaque eum, qui legatum pulsasset, Q. Mucius dedi hostibus, quorum erant legati solitus est respondere*. Hæc *Valesius*.

Ὑπὸ Κορινθίων ἀνακισθῆναι.] *Idem testatur Thucydides lib. 1. Stephanus quoque Byzantius scribit, Gylacem Corinthium ducentorum civium coloniam eò deduxisse, ab eoque urbem Gylasi ad esse dictam*. Idem *Valesius*. Dio Cajum apud Zonaram, *Quintum* Fabium dicit, apud Valesium. Uter dicit verum, Zonaras, an Constantinus Augustus?

Q. Fabius Maximus Gurges 3. Cos. cum L. Mamilio Vitulo, habent alii, non cum Αἰμιλίῳ, ut scribit Dio. Sed vicinitas soni, librarium potuit fefellisse; uti hic, ita & Cap. V. sequentis libri, ubi idem occurrit sphalma.

& succederent suis dominis. Ita ut in Senatum quoque legerentur, & magistratus inirent; omnem denique auctoritatem, & cuncta reliqua obtinerent. Hoc pacto, injurias a dominis sibi illatas, majori in illos petulantia regesserunt. Veteres igitur cives, cum eos neque ferre amplius, neque suis viribus, eorum ulcisci possent, clam legatos Romam miserunt; qui ob infanda illa, precibus impetrarunt, ut Senatus, ne res palam fieret, noctu in privatis ædibus haberetur. Ac illi quidem, velut nemine audiente deliberabant; quidam verò Samnis, qui ædium domini erat hospes, & per incuriam, ægrotans ibi relictus fuerat, cognito, quod Senatus Consulto erat deliberatum, de his monuit eos, qui accusabantur. Illi itaque quæstionibus habitis de legatis, quum quid ageretur, intellexissent, & illos, & primores Civitatis occiderunt. Ob hæc igitur Fabius a Romanis, contra eos missus, omnes, qui in acie descenderant, profligavit, in fuga multos occidit, reliquos in urbem compulsos, oppugnavit. Ubi autem ex vulnere occubuit ibi Fabius, servi resumpta fiducia, denuò eruperunt; sed victi iterum, atque obsidione ad famem redacti; deditionem sui fecerunt. Consul verò, qui suis dominis, magistratus eripuerant, excruciatos oppidò, necavit; urbem, evertit; indigenas verò, & servos, qui in dominorum fidem manserant; alibi collocavit.

ἀξιοῦν· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καὶ ἔτυχον ταύτης δι' ἑαυτῶν, καὶ τὰς σφῶν δεσποίνας ἠγάγοντο, καὶ τοὺς δεσπότας διεδέχοντο, καὶ ἐς τὴν βουλὴν ἐνεγράφοντο, καὶ τὰς ἀρχὰς ἐλάμβανον, καὶ αὐτοὶ τὸ σύμπαν κῦρος εἶχον, καὶ τά τε ἄλλα. καὶ τὰς ὕβρεις, τὰς ὑπὸ τῶν δεσποτῶν αὐτοῖς γενομένας, ἰταμιώτερον ἐς αὐτοὺς ἐκείνους ἀνταπεδείκνυντο. Οὔτ' οὖν φέρειν σφᾶς οἱ ἀρχαῖοι πολῖται, οὔτε καθ' ἑαυτοὺς δεδυνημένοι ἀμύνασθαι, λάθρα πρέσβεις ἐς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλαν, οἳ καὶ δι' ἀπορρήτων νυκτὸς τὴν γερουσίαν ἐς ἰδιωτικὴν οἰκίαν ἐλθεῖν, ὅπως μηδὲν ἐξαγγελθῇ, παρεκάλεσαν, καὶ ἔτυχον. Καὶ οἱ μὲν ὡς οὐδενὸς ἐπακούοντος ἐβουλεύοντο· Σαμνίτης δέ τις παρὰ τῷ κυρίῳ τῆς οἰκίας ἐπιξενούμενος, καὶ νοσῶν, ἔλαθε κατὰ χώραν μείνας, καὶ ἔμαθεν ἃ ἐψηφίσαντο, καὶ ἐμήνυσε τοῖς τὴν αἰτίαν ἔχουσι· κἀκεῖνοι τοὺς πρέσβεις ἐπανιόντας κατέσχον, καὶ ἐβασάνισαν· καὶ μαθόντες τὰ δρώμενα, αὐτούς τε ἀπέκτειναν, καὶ τῶν ἄλλων τοὺς πρώτους. Δι' οὖν ταῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Φάβιον ἐπ' αὐτοὺς ἔστειλαν. καὶ ὃς τούς τε ἀπαντήσαντας αὐτῷ ἐξ ἐκείνων ἐτρέψατο, καὶ πολλοὺς ἐν τῇ φυγῇ φθείρας, κατέκλεισε τοὺς λοιποὺς ἐς τὸ τεῖχος, καὶ προσέβαλε τῇ πόλει. Καὶ ὁ μὲν ἐνταῦθα τρωθεὶς ἀπέθανε· θαρσήσαντες δ' ἐπὶ τούτῳ ἐπεξῆλθον, καὶ ἡττηθέντες αὖθις ἀνεχώρησαν, καὶ ἐπολιορκοῦντο· καὶ ἐς ἀνάγκην λιμοῦ ἐμπεσόντες, παρέδωκαν ἑαυτούς· ὁ δὲ ὕπατος, τοὺς μὲν ἀφελομένους, τὰς τῶν κυρίων τιμὰς, αἰκισάμενος ἔκτεινε, καὶ τὴν πόλιν κατέσκαψε, τοὺς δ' αὐθιγενεῖς, καὶ εἴ τινες τῶν οἰκετῶν χρηστοὶ περὶ τοὺς δεσπότας ἐγένοντο, ἐν ἑτέρῳ κατῴκισε τόπῳ.

Κοΐ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ

ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΙΒ.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ ΙΒ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Αἰτία καὶ ἀρχὴ τοῦ πρώτου πολέμου σὺν Καρχηδονίοις.

β'. Αἱ τῶν Ῥωμαίων, καὶ τῶν Καρχηδονίων μάχαι ἐν τῇ Σικελίᾳ.

γ'. Ὡς Ἱέρων, καὶ Ῥωμαίοις συνεμάχησαν.

δ'. Ἡ τοῦ Ἄννωνος, καὶ τῶν Ἀκραγαντίνων ἅλωσις.

ε'. Ὡς Κναῖος Δουίλλιος κατὰ Σικελίαν ναυκράτησε τῶν Καρχηδονίων.

ς'. Τὰ τοῦ Λουκίου Σκιπίωνος ἐπὶ Σαρδοῖ καὶ Κύρνον.

ζ'. Ὡς Μάρκος Καλπούρνιος, ἐπὶ τὴν Καμαρίναν, πάσης τῆς στρατιᾶς σωτηρίαν ἐποίησεν.

η'. Ὡς Μάρκος Ἀτίλλιος Ῥήγουλος, καὶ Λ. Μάνλιος ἐκ τῆς Σικελίας ἐπέπλευσαν ἐς τὴν Λιβύην.

θ'. Ὡς Ῥήγουλος διὰ τὸ αὔχημα καὶ φρόνημα, τὴν ἑαυτοῦ συμφορὰν ᾠδοποίησεν.

ι'. Ὡς Ξάνθιππος ὁ Λακεδαιμόνιος αὐτοκράτωρ τῶν Καρχηδονίων, ἐζώγρησε καὶ τὸν Ῥήγουλον.

ια'. Ὡς Καρχηδόνιοι πάλιν ἡττηθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων, αὖθις ἐπέπλευσαν ἐς Σικελίαν.

ιβ'. Περὶ τῆς Λιπαρέως ἁλώσεως ὑπὸ Μετέλλου, καὶ τῆς τῶν ρκ' ἐλεφάντων ἀγωγῆς ἐς τὴν Ῥώμην.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ ΙΔ.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ ἀριθμούμενοι, οἵδε ἐγίνοντο.

Ἀπ. Κλαύδιος Καύδεξ,	καὶ Μ. Φουλούϊος Φλάκκος.
Μ. Οὐαλέριος Μάξιμος,	καὶ Μαν. Ὀτακίλιος Κράσσος.
Λ. Ποστούμιος Μέγιλλος,	καὶ Κόϊν. Μανίλιος Οὐΐτουλος.
Λ. Οὐαλέριος Φλάκκος	καὶ Τ. Ὀτακίλιος Κράσσος.
Κν. Κορνήλιος Σκιπίων Ἄσινα,	καὶ Γ. Δουίλλιος.
Λ. Κορνήλιος Σκιπίων,	καὶ Γ. Ἀκυίλιος Φλῶρος.
Α. Ἀτίλιος Καλατῖνος,	καὶ Γ. Σουλπίτιος Πατέρκουλος.
Μ. Ἀτίλιος Ῥήγουλος,	καὶ Κν. Κορνήλιος Βλασίων, τὸ β'.
Λ. Μάνλιος Οὔλσων Λόγγος,	καὶ Κόϊν. Καιδίκιος. ᾧ ἐπαυξεῖται Μ. Ἀτίλιος Ῥήγουλος, τὸ β'.
Σερου. Φουλούϊος Παιτῖνος Νοβιλίωρ,	καὶ Μ. Αἰμίλιος Παῦλλος.
Κν. Κορνήλιος Σκιπίων Ἄσινα,	καὶ Α. Ἀτίλιος Καλατῖνος, τὸ β'.
Κν. Σερουίλιος Καιπίων,	καὶ Γ. Σεμπρώνιος Βλαῖσος.
Γ. Αὐρήλιος Κόττας,	καὶ Π. Σερουίλιος Γέμινος.
Λ. Καικίλιος Μέτελλος,	καὶ Γ. Ἰούνιος Πάκιλος.

1\.

ντεῦθεν ἤρξαντο οἱ Ῥωμαῖοι διαποντίων ἀγώνων· ναυτικῶν γὰρ οὔ τι πάνυ πεπείραντο· θαλαττουργοὶ δὲ γενόμενοι, καὶ ἐπὶ τὰς νήσους. τάς τε ἄλλας ἠπείρους ἐπεραιώθησαν. Καρχηδονίοις δὲ πρώτοις ἐπο-

Q. CASSII DIONIS

COCCEJANI

ROMANÆ

HISTORIÆ

LIBER DUODECIMUS.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO XII.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1\. Primi belli Punici causa & initia.

2\. Romanorum & Carthaginensium certamina in Sicilia.

3\. Ut Hieron cum Romanis se junxit.

4\. Hannonis & Agrigentinorum clades.

5\. Ut Cn. Duillius Pœnos, apud Siciliam classe vicit.

6\. Res L. Scipionis in Corsica & Sardinia.

7\. Ut M.Calpurnius, ad Camatinam, salutem totius exercitus procuravit.

8\. Ut M.Attilius Regulus, & L.Manlius, e Sicilia in Africam trajecerunt.

9\. Ut Regulus ob superbiam & arrogantiam, calamitati suæ stravit viam.

10\. Ut Xanthippus Lacedæmon, factus Pœnorum Dux, etiam Regulum comprehendit.

11\. Ut Carthaginenses denuo a Romanis victi, Siciliam rursus repetierunt.

12\. De Liparæ excidio per Metellum, & ductu elephantorum 120. Romam.

TEMPORIS SPATIUM ANNI XIV.

In quibus sequentes fuerunt Consules.

Ab U. C.	
488.Ap.Claudius Caudex,	&M. Fulvius Flaccus.
489.Man. Valerius Maximus,	&Man.OtaciliusCrass.
490.L.Postumius Megellus,	&Q.Manilius Vitulus.
491.L.Valerius Flaccus,	&T.Otacilius Crassus.
492.Cn. Cornel. Scipio Asina,	&C.Duillius.
493.L.Cornelius Scipio,	&C.Aquilius Florus.
494.A.Atilius Calatinus,	&C.Sulpitius Patercul.
495.M.Attilius Regulus,	&C. Cornel. Blasio, II.
496.L.Manlius Vulso Longus.	&Q.Cædicius:Cui suffectus,M.Attil.Reg. II.
497.Serv.Fulvius Pætinus Nobilior,	&M. Æmilius Paullus.
498.Cn. Corn. Scipio Asina,II.	&A.Atilius Calatin.II.
499.Cn Servilius Cæpio,	&C.Sempronius Blæsus
500.C. Aurelius Cotta,	&P.ServiliusGeminus.
501.L.Cæcilius Metellus,	&C.Junius Pacilus.

Omani deinceps,rem maritimam & classiariam incœperunt: in re namque nautica antea, plane fuere rudes. Ast ubi periti artis nauticæ facti sunt, in insulas, aliasque continentes trajecerunt. Cum

Cum Carthaginensibus autem primum congressi sunt; nihilo neque opibus, neque agri bonitate inferioribus, & exercitatissimi in re nautica: qui præterea pedestribus equestribusque copiis & elephantis pollebant; & Libyæ, Sardiniæ, ac magnæ parti Siciliæ imperabant: unde in spem quoque erigebantur, Italiæ subigendæ. Nam præter alia superbiæ incitamenta, immodica etiam libertas, eis animos faciebat. Eorum enim rex, annui magistratus, non diuturnæ potestatis auctoritatem habebat; & velut suis consulerent rationibus, ad id summa alacritate ferebantur. Et belli causæ prætendebantur, a Romanis quidem, quod Carthaginenses Tarentinis tulissent opem; a Charthaginensibus verò, quod Romani cum Hierone amicitiam iniissent. Sed vera causa illa erat, quod se suspectos habebant invicem: & utrique incolumitatem suam in eo sitam esse putabant, si alteros subegissent. Cum essent igitur sic affecti, hujusmodi occasio solvendæ pacis, & belli incidit auspicandi. Mamertini, qui olim ex Campania Messanam coloniam deduxerunt, tunc autem ab Hierone obsidebantur; Romanorum opem, ut quos cognatione attingerent, implorarunt. His ergo auxilia a Romanis alacriter sunt decreta. Neque enim obscurum erat, Mamertinos ad Carthaginenses fore transituros, si a Romanis destituerentur: illosque postquam totam Siciliam subegissent, inde esse in Italiam transituros. Hæc enim insula parum distat a continenti: unde olim Italiæ fuisse junctam fabulantur. Ob situm igitur Italiæ tam propinquum, Carthaginenses invitare videbatur, ut ea occupata, etiam oppositam continentem sibi vendicarent: qui Messanam enim tenerent, etiam fretum illud angustum haberent in potestate. Quum ergo Romani decreta Mamertinis auxilia, ob quasdam causas, quæ acciderant, illico non misissent; illi urgente necessitate, Carthaginenses in insulam advocarunt. Qui & supplicibus & sibi ipsis, pacem cum Hierone, ne Romani in insulam trajicerent, confecerunt, & urbem atque fretum, Hannone imposito ibi Duce, custodierunt.

Interea Tribunus militum C. Claudius, cum paucis navibus præmissus ab Ap. Claudio, venit Regium; sed ubi hostilem classem, longe majorem vidit; trajicere

Tom.I. non

ἐπολέμησαν, οὐδὲν αὐτῶν οὖσιν ἥττοσιν οὔτε ἀρετῇ χώρας, καὶ ἠσκημένοις τὰ ναυτικὰ ἐς ἀκρίβειαν, καὶ παρασκευασμένοις ἱππικαῖς τε δυνάμεσι καὶ πεζαῖς καὶ ἐλέφασι· καὶ ἄρχουσι Λιβύης, τῆς τε Σαρδοῦς, καὶ τῆς Σικελίας τὰ πλείω κατέχουσιν· ὅθεν καὶ τὴν Ἰταλίαν χειρώσασθαι δι' ἐλπίδων πεποίηντο. Τὸν γὰρ βασιλέα ἑαυτοῖς, κλῆσιν ἐτησίου ἀρχῆς, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ χρονίῳ δυναστείᾳ προὐβάλλοντο· καὶ ὡς αὐτοῖς πονούμενοι, προθυμότατα ὤργων· σκήψεις δὲ τοῦ πολέμου ἐγίνοντο, Ῥωμαίοις μὲν, ὅτι Καρχηδόνιοι τοῖς Ταραντίνοις ἐβοήθησαν, Καρχηδονίοις δὲ, ὅτι φιλίαν Ῥωμαῖοι συνέθεντο τῷ Ἱέρωνι. τὸ δ' ἀληθὲς, ὅτι ἀλλήλους ὑφεώρωντο, καὶ μίαν σωτηρίαν τῶν οἰκείων ἑκάτεροι ᾤοντο, εἰ τὰ τῶν ἄλλων προσκατάσχοιντο. Οὕτω διακειμένοις αὐτοῖς σύμπτωμά τι τὰς σπονδὰς τε διέλυσε, καὶ ἐς τὸν πόλεμον αὐτοὺς ἐξηρέθισε· τὸ δ' ἦν τοιοῦτον. Οἱ Μαμερτῖνοι ἐκ Καμπανίας ποτὲ πρὸς Μεσσήνην ἀποικίαν σταλάμενοι, τότε δ' ὑπὸ Ἱέρωνος πολιορκούμενοι, ἐπεκαλέσαντο τοὺς Ῥωμαίους, οἷα σφίσι προσήκοντας· κἀκεῖνοι ἑτοίμως ἐπικουρῆσαι αὐτοῖς ἐψηφίσαντο, εἰδότες, ὅτι ἂν τῆς συμμαχίας αὐτῶν οἱ Μαμερτῖνοι μὴ τύχωσι, πρὸς τοὺς Καρχηδονίους τραπήσονται, κἀκεῖνοι τῆς τε Σικελίας ὅλης κρατήσουσι, καὶ ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐξ αὐτῆς διαβήσονται. Ἡ γὰρ νῆσος αὕτη, βραχὺ τῆς ἠπείρου διέχει· ὡς μυθεύεσθαι, ὅτι ποτὲ καὶ αὐτὴ ἠπειροῦτο· ἡ τε οὖν νῆσος οὕτω τῇ Ἰταλίᾳ ἐπικειμένη, ἐδόκει τοὺς Καρχηδονίους ἐκκαλέσασθαι, καὶ τὴν ἀντιπέραν ἀντιποιήσασθαι, ἄν γε ταύτην κατάσχωσι, καὶ ἡ Μεσσήνη παρεῖχε τοῖς κρατοῦσιν αὐτῆς, τοῦ πορθμοῦ κυριεύειν· ψηφισάμενοι δὲ βοήθειαν οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Μαμερτίνοις, οὐ ταχέως αὐτοῖς ἐπεκούρησαν, διά τινας ἐπισυμβάσας αἰτίας· ὅθεν ἀνάγκῃ πιεζόμενοι οἱ Μαμερτῖνοι, Καρχηδονίους ἐπεκαλέσαντο· οἱ δὲ καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἐπικαλεσαμένοις εἰρήνην κατεπράξαντο πρὸς Ἱέρωνα, ἵνα μὴ οἱ Ῥωμαῖοι ἐς τὴν νῆσον περαιωθῶσι, καὶ τὸν πορθμὸν δὲ, καὶ τὴν πόλιν ἐφύλασσον, Ἄννωνος σφῶν ἡγουμένου.

2. Κἂν τούτῳ Γάϊος Κλαύδιος χιλιαρχῶν, ναυσὶν ὀλίγαις ὑπὸ Ἀππίου Κλαυδίου (c) προπεμφθεὶς, ἐς τὸ Ῥήγιον ἀφίκετο· διαπλεῦσαι δὲ οὐκ ἐθάῤῥησε, πολὺ πλεῖον τὸ

D d d τῶν

NOTÆ.

Αὐτοῖς πονούμενοι προθυμότατα ὤργων.] Manuscripti Codices πονούμενοι προθυμότατα ὀργῶν. *Ducangius.*

(c) U. C. 488.

τῶν Καρχηδονίων ὁρῶν ναυτικόν· ἀκατίῳ δ' ἐμβὰς προέσχε τῇ Μεσσήνῃ, καὶ διειλέχθη αὐτοῖς, ὅσα ὁ καιρὸς ἐδίδου· ἀντειπόντων δὲ τῶν Καρχηδονίων, τότε μὲν μηδὲν πράξας ἀνεκομίσθη. Μετὰ ταῦτα δὲ γνοὺς τοὺς Μαμερτίνους ἐν στάσει ὄντας (οὔτε γὰρ τοῖς Ρωμαίοις ὑπείκειν ἐβούλοντο καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐβαρύνοντο) ἔπλευσεν αὖθις, καὶ ἄλλα τε εἶπεν ἐπαγωγὰ, καὶ ὡς ἐπ' ἐλευθερώσει τῆς πόλεως ἥκει, καὶ ἐπειδὰν κατασταῖεν τὰ πράγματα, ἀποπλεύσει, καὶ τοὺς Καρχηδονίους, ἢ ἀποχωρῆσαι ἐκέλευεν, ἢ εἴ τι δίκαιον ἔχοιεν, τοῦτο εἰπεῖν. Ὡς δ' οὔτε τῶν Μαμερτίνων τις ὑπὸ δέους ἐφθέγγετο, καὶ οἱ Καρχηδόνιοι βίᾳ τὴν πόλιν κατέχοντες, οὐδὲν αὐτοῦ ἐφρόντιζον· Αὔταρκες, ἔφη, μαρτύριον παρ' ἀμφοτέρων ἡ σιωπὴ, τῶν μὲν ὅτι ἀδικοῦσιν (εἰ γὰρ τι ὑγιὲς ἐφρόνουν, ἐδικαιολογήσαντο ἂν) τῶν δὲ, ὅτι τῆς ἐλευθερίας ἐφίενται. Ἐπαρρησιάσαντο γὰρ ἂν, εἰ τὰ τῶν Καρχηδονίων προῄρηντο, καὶ ἐπηγγέλλοντο βοηθήσειν αὐτοῖς· Θορύβου δὲ καὶ ἐπαίνου παρὰ τῶν Μαμερτίνων ἐπὶ τούτοις γενομένου, εὐθὺς ἀνέπλευσε πρὸς τὸ Ρήγιον, καὶ μετ' ὀλίγον παντὶ τῷ ναυτικῷ βιασάμενος τὸν διάπλουν, τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ πλήθους, καὶ τῆς τέχνης τῶν Καρχηδονίων, τὸ δὲ πλεῖστον διὰ τὴν τοῦ ῥοῦ χαλεπότητα, καὶ χειμῶνα ἐξαίφνης γινόμενον, τινάς τε τῶν τριήρων ἀπέβαλε, ταῖς λοιπαῖς μόλις ἐς τὸ Ρήγιον ἀπεσώθη.

3. Οὐ μέντοι τῆς θαλάσσης οἱ Ρωμαῖοι διὰ τὴν ἧτταν ἀπέσχοντο· ἀλλ' ὁ μὲν Κλαύδιος τὰς ναῦς ἐπεσκεύαζεν, Ἄννων δὲ τὴν αἰτίαν τῆς τῶν σπονδῶν διαλύσεως, ἐπὶ τοὺς Ρωμαίους τρέψαι βουλόμενος, καὶ τὰς ἁλούσας τριήρεις τῷ Κλαυδίῳ ἔπεμψε, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπεδίδου, καὶ πρὸς τὴν εἰρήνην προεκαλεῖτο αὐτόν. Ἐπεὶ δ' οὐδὲν ἐδέξαντο, ἠπείλησε μηδ' ἀπονίψασθαι τὰς χεῖρας ποτε ἐν τῇ θαλάσσῃ τοὺς Ρωμαίους ἐάσαι· ὁ Κλαύδιος δὲ τὴν τοῦ πορθμοῦ φύσιν κατανοήσας, ἐτήρησε τὸν ῥοῦν, καὶ τὸν ἄνεμον ἐκ τῆς Ἰταλίας, ἐς τὴν Σικελίαν ἅμα φέροντας, καὶ οὕτω διέπλευσεν ἐς τὴν νῆσον, μηδενὸς ἐναντιωθέντος. Εὑρὼν οὖν ἐν τῷ λιμένι τοὺς Μαμερτίνους (ὁ γὰρ Ἄννων προϋποπτεύσας αὐτοὺς, ἐν τῇ ἀκροπόλει καθῆστο, φυλάττων αὐτὴν) ἐκκλησίαν συνήγαγε, καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς ἔπεισε, μεταπέμψασθαι τὸν Ἄννωνα· ὁ δὲ καταβῆναι οὐκ ἤθελε· φοβηθεὶς δὲ μὴ οἱ Μαμερτῖνοι, ὡς ἀδικοῦντος αὐτοῦ, νεωτερίσωσιν, ἦλθεν ἐς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πολλῶν ὑπ' ἀμφοῖν μάτην λεχθέντων, συνήρπασέ τις τῶν Ρωμαίων αὐτὸν, καὶ ἐνέβαλεν ἐς τὸ δεσμωτήριον, συ-

νεπαι-

non ausus, navicula conscensa Messanam appulit; & ea est collocutus cum Mamertinis, quæ tempus ferebat. Verùm quia Carthaginenses refragabantur, tum quidem rebus infectis, recessit: postea verò in motu esse cognito Mamertinos (neque enim Romanis volebant parere, & Carthaginenses ægre patiebantur) denuo navigavit; & præter alia ad persuadendum apta; se liberandæ civitatis causa adesse dixit, ac recessurum, rebus in integrum restitutis: Carthaginenses verò, aut recedere, aut quam justam manendi causam haberent, exponere jussit. Ubi autem, nec Mamertinorum quisquam, præ metu, loqueretur, & Carthaginenses urbem vi tenentes, eum curarent nihil; Satis, inquit; est argumenti, ex utrorumque silentio, alteros injuste agere, (nam si causa freti essent, forsitan se defenderent) alteros esse cupidos libertatis; Si enim Carthaginensibus studerent, auxilia promitterent illis libere. Hæc verba, cum Mamertini plausu & laudibus excepissent, statim Rhegium rediit Claudius: pauloque post, cum tota classe vi trajicere conatus; partim ob multitudinem Carthaginensium & solertiam, partim ob freti sævitiam, tempestatemque subito exortam, triremibus aliquot amissis, ægre cum reliquis, Rhegium salvus tenuit.

Haud tamen ob eam cladem, Romani mari abstinuerunt: Claudius quidem refecit naves, Hanno verò Romanis causam rupti fœderis ascripturus, etiam captas triremes remisit Claudio, captivosque restituit eumque ad pacem provocavit. Postquam autem conditiones admitteret ille nullas, Hanno minatus est, se non passurum unquam, ut Romani vel manus in mari abluerent. Claudius verò freti natura considerata, notatoque refluxu ejus, & vento simul, qui ferebant ex Italia in Siciliam; ita in insulam nemine prohibente, trajecit. Mamertinis itaque in portu inventis (nam quum cives suspectos haberet Hanno, in arce, quam tuebatur, se continebat) pro concione ipsis, ut Hannonem accerserent, persuasit. Is verò, etsi descendere nolebat, veritus tamen, ne Marmertini de injuriis sibi illatis conquerentes; novi aliquid molirentur, in concionem venit: sed frustra multis verbis utrinque factis, a Romano quodam correptus Hanno, Mamertinis approbantibus, in carcerem est conjectus. Sic ille Messana tota necessario relicta, Carthaginen-

nen-

nensibus etiam est multatus: tuncque ab ipsis, una cum exercitu, quidam ad Romanos caduceator est missus, per quem edicebant, ut Messanam relinquerent, & intra certum diem, Sicilia tota excederent. Quum verò his Romani minime obtemperarent; Carthaginenses, Italos, qui apud ipsos stipendia faciebant, occiderunt; Hieroneque adjutore, Messanam facto impetu, obsederunt; ac fretum custodierunt, ut nec milites, nec frumentum, Romanis importarentur. Consul, qui jam propinquabat ubi hæc rescivit, & quod multi eorum, obtentu mercaturæ faciendæ, passim per portum versabantur; modum invenit, eos decipiendi, & quam minimo cum periculo fretum transeundi. Clam enim noctu & concito cursu ad Siciliam accedens, haud procul a castris Hieronis appulit, eumque statim aggressus est; ratus, se, improvisa ea impressione, illis fore terrorem maximum illaturum. Verum illis fortiter occurrentibus, equites Claudii succubuerunt, gravis verò armaturæ milites, superiores evaserunt: quamobrem Hieron tunc in montes, postea se contulit Syracusas. Claudius itaque inde Hierone amoto, Mamertinisque sua præsentia recreatis; Carthaginenses, jam destitutos socio invadit, impetu facto in eorum castra; quæ quodammodo peninsulæ instar erant, hinc mari, illinc profundis cincta paludibus; angustissimæ autem fauces, qua parte solum patebat aditus, muro valido intercludebantur.

Sane verò dū eò vi per multas ærumnas, penetrare Romani student, telis profligati recedere sunt coacti. Tunc Afri resumptis animis exierunt, & tanquam fugientes persequerentur, extra angustias illas progressi sunt: ac eo loco Romani conversi, eos in fugam vertunt, occiduntque multos eorum, ita ut haud amplius castris egredi ausi fuerint, quamdiu Claudius Messanæ moratus est. Hic autem, cum eos vi elicere non auderet, præsidio Messanæ relicto, ad Syracusas, & Hieronem convertit animum: & ut ipse oppugnabat urbem, sic cives aliquando erumpebant, nunc his, nunc illis favente victoria. Porrò aliquando Consul, in angustias redactus, captus esset; nisi antequam circumveniretur, ad Hieronem legatum misisset de pacis conditionibus: nam quum quidam venisset, cum quo de pace tractandum erat, inter colloquendum paulatim recessit, donec in tuta pervenit. Quod autem non poterat facile capi urbs, & obsidio, cum ob penuriam commeatus, tum

pro-

νεπαινούντων τῶν Μαμερτίνων. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ὅλην ἀνάγκῃ τὴν Μεσσήνην ἐξέλιπεν· οἱ Καρχηδόνιοι δὲ ἐκόλασαν μὲν τὸν Ἄννωνα, κήρυκα δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἔπεμψαν, τήν τε Μεσσήνην ἐκλιπεῖν κελεύοντες, καὶ ἐκ πάσης ἀπελθεῖν Σικελίας ἐν ἡμέρᾳ ῥηθῇ· καὶ στρατιὰν ἀπεστάλκασιν. Ὡς δ᾽ οὐκ ἐπείθοντο οἱ Ῥωμαῖοι, τούς τε μισθοφοροῦντας παρ᾽ αὐτοῖς ἐξ Ἰταλίας ἀπέκτειναν, καὶ τῇ Μεσσήνῃ προσέβαλλον· σὺν ᾗ δὲ καὶ ὁ Ἱέρων αὐτοῖς, καὶ τὴν πόλιν ἐπολιόρκουν, καὶ τὸν πορθμὸν ἐφύλασσον, μήτε στράτευμα, μήτε σῖτος αὐτοῖς κομισθῇ. Ὃ μαθὼν ὁ ὕπατος ἤδη πλησιάζων, ὡς εὗρε συχνοὺς αὐτῶν πολλαχῇ κατὰ πρόφασιν ἐμπορίας ἐλλιμενίζοντας, ἐξηπάτησε σφᾶς ὅπως διέλθῃ τὸν πορθμὸν ἀσφαλέστατα, καὶ ἔλαθε νυκτὸς τῇ Σικελίᾳ προσορμησάμενος· καὶ προσπλεύσας οὐ πόρρω τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἱέρωνος, αὐτίκα συνέμιξε, νομίζων φοβερώτατος αὐτοῖς ἐκ τοῦ αἰφνιδίου φανήσεσθαι. Ἀντεπεξελθόντων δ᾽ αὐτῶν, τὸ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἱππικὸν ἠλαττώθη, τὸ δ᾽ ὁπλιτικὸν ὑπερέσχε· καὶ ὁ Ἱέρων τότε μὲν ἐς τὰ ὄρη, ἐς δὲ τὰς Συρακούσας ὕστερον ἀπεχώρησεν. Ὁ οὖν Κλαύδιος ἀποχωρήσαντος τοῦ Ἱέρωνος, καὶ τῶν Μαμερτίνων, διὰ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ἀναθαρσησάντων, ἐπῆλθε τοῖς Καρχηδονίοις μονωθεῖσιν ἤδη· καὶ τῷ σφῶν προσέβαλε χαρακώματι, ὄντι οἷον ἐν χερρονήσῳ· ἔνθεν μὲν γὰρ ἡ θάλασσα τοῦτο συνεῖχεν· ἐντεῦθεν δ᾽ ἕλη τινὰ δυσδιάβατα· ἐπὶ δὲ τὸν αὐχένα, δι᾽ οὗπερ μόνου εἰσῄεσαν, στενοτάτου τυγχάνοντος, ἐπεποίητο διατείχισμα.

4. Βιαζόμενοι οὖν πρὸς ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι, ἐταλαιπώρησαν, καὶ βαλλόμενοι ἀνεχώρησαν· οἱ δὲ Λίβυες θαρσήσαντες ἐπεξῆλθον, καὶ ὡς φεύγοντας ἐπιδιώκοντες οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοὺς ἐτρέψαντο, καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν, ὥστε αὐτοὺς μηκέτι τοῦ στρατοπέδου προελθεῖν, παρ᾽ ὅσον ἦν ἐν Μεσσήνῃ ὁ Κλαύδιος· ὁ δὲ βιάσασθαι τὴν πρόσοδον μὴ τολμῶν, πρὸς τὰς Συρακούσας καὶ τὸν Ἱέρωνα ἐτράπετο, φυλακὴν ἐν τῇ Μεσσήνῃ καταλιπών. Καὶ προσέβαλέ τε αὐτὸς τῷ ἄστει, κἀκεῖνοί ποτε ἐπεξῄεσαν· καὶ ὅτε μὲν ἐκράτουν, ὅτε δὲ ἐκρατοῦντο ἑκάτεροι· καὶ ποτὲ ἐν χωρίῳ στενῷ ὁ ὕπατος γεγονώς, ἑάλω ἄν, εἰ μὴ πρὸ τοῦ περισχεθῆναι, ἔπεμψε πρὸς Ἱέρωνα ἐς συμβάσεις δή τινας αὐτὸν προσκαλούμενος. Οὕτω γὰρ ἐλθόντος τινός, πρὸς ὃν ἔμελλε συμβήσεσθαι διελέγετό τε αὐτῷ, καὶ ὑπανῄει, μέχρις οὗ πρὸς τὸ ἀσφαλὲς ἀπεχώρησε, τῆς δὲ πόλεως, ῥᾳδίως ἁλῶναι μὴ δυναμένης καὶ τῆς προσεδρείας ἀπόρου διὰ σπάνιν οὔσης σιτίων καὶ διὰ νόσον τῆς στρατιᾶς, ἀπανέστη. Καὶ οἱ Συρακούσιοι ἐ-

ποντο,

ποντο, καὶ ἐς λόγους τοῖς σκεδαννυμένοις ᾔεσαν· καὶ ἐσπείσαντο ἄν, εἰ καὶ ὁ Ἱέρων συμβῆναι ἠθέλησεν· ὁ δὲ ὕπατος φρουρὰν ἐν τῇ Μεσσήνῃ καταλιπὼν, ἀπέπλευσεν ἐς τὸ Ῥήγιον, οἱ Ῥωμαῖοι δὲ ἐπεὶ τὰ Τυρσηνικὰ καθειστήκει, καὶ τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀκριβῶς εἰρήνουν, τὰ δὲ τῶν Καρχηδονίων ἐπὶ πλεῖον συνίστατο, ἀμφω τοὺς ὑπάτους ἐς τὴν Σικελίαν ἐστρατεῦσαι ἐκέλευσαν. Περαιωθέντες οὖν ὅ τε Μάξιμος Οὐαλέριος, καὶ ὁ Ὀκτακίλιος Κράσσος (a), διὰ τῆς νήσου ὁμοῦ τε πορευόμενοι, καὶ διχῇ, πολλοὺς ὁμολογίᾳ παρεστήσαντο. Ὡς δὲ τὰ πλείω ᾠκείωντο, πρὸς τὰς Συρακούσας ὥρμησαν· καὶ ὁ Ἱέρων φοβηθεὶς, διεκηρυκεύσατο σφίσι, τάς πόλεις τε, ἃς ἀφῄρητο, ἀποδιδοὺς καὶ χρήματα ὑπισχούμενος, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐλευθερῶν, καὶ ἔτυχεν ἐπὶ τούτοις σπονδῶν· οἱ γὰρ ὕπατοι ῥᾷον μετ᾽ αὐτοῦ καταστρέψασθαι τοὺς Καρχηδονίους ἐνόμισαν. Συμβάντες δ᾽ αὐτῷ, πρὸς τὰς λοιπὰς πόλεις ὑπὸ Καρχηδονίων φρουρουμένας ἐτράποντο· καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἀπεκρούσθησαν, Ἐγέσταν δ᾽ ἑκουσίαν ἔλαβον· διὰ γὰρ τὴν πρὸς Ῥωμαίους οἰκείωσιν, οἱ ἐν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ Αἰνείου λέγοντες γεγονέναι, προσεχώρησαν αὐτοῖς, τοὺς Καρχηδονίους φονεύσαντες.

5. Καὶ οἱ μὲν ὕπατοι διὰ τὸν χειμῶνα ἐς τὸ Ῥήγιον ἀπῆραν· Καρχηδόνιοι δὲ ἐς Σαρδὼ τὸ πλεῖον ἐκόμισαν τοῦ στρατοῦ, ἵν᾽ ἐκεῖθεν τῇ Ῥώμῃ ἐπίθωνται, καὶ ἢ πάλιν οὕτω τῆς Σικελίας ἐκστήσωσιν, ἢ διαπεφαυλισθέντας ἀσθενεστέρους ποιήσωσιν· ἀλλ᾽ οὔτε τούτου, οὔτε μὲν ἐκείνου ἐπέτυχον. Οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι τήν τε οἰκείαν ἐφύλαττον, καὶ ἀξιόμαχον ἐς Σικελίαν δύναμιν ἔπεμψαν μετὰ Ποστουμίου Ἀλβίνου, καὶ μετὰ Αἰμιλίου Κυΐντου· (b) ἐλθόντες δὲ ἐς Σικελίαν οἱ ὕπατοι, ἐπ᾽ Ἀκράγαντα ὥρμησαν, κἀνταῦθα Ἀννίβαν τὸν Γίσγωνος ἐπολιόρκουν. Οἱ ἐν Καρχηδόνι πυθόμενοι, Ἄννωνα αὐτῷ σὺν πολλῇ χειρὶ συμμαχήσοντα ἔπεμψαν· ὁ δὲ ἐς Ἡράκλειαν ἐλθὼν, οὐ πόῤῥω οὖσαν Ἀκράγαντος, ἐπολέμει, καὶ μάχαι πλείους καὶ μεγάλαι δ᾽ ἐγίνοντο· καὶ τὰ μὲν πρῶτα ὁ Ἄννων τοὺς ὑπάτους προὐκαλεῖτο ἐς πόλεμον, εἶθ᾽ ὕστερον ἐκεῖνον οἱ Ῥωμαῖοι προὐκέκληντο. Ἕως μὲν γὰρ ἄφθονον εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι τροφὴν οὐκ ἐτόλμων μάχεσθαι, τῷ πλήθει ἐλαττούμενοι, λιμῷ δὲ τὴν πόλιν αἱρήσειν ἤλπιζον· ἐπεὶ δὲ σίτου ἐσπάνιζον,

(a) U. C. 489. (b) U.C. 490.

propter luem, quæ in exercitu grassabatur, non prævaleret, recessit. Eum autem Syracusani prosequebantur, & cum dispersis colloquebantur, ac pacem forsan fecissent, si consentire Hieron etiam voluisset. Consul verò præsidio Messanæ relicto, Rhegium trajecit. Romani autem, rebus Hetruriæ jam compositis, atque plane pacata Italia, cum Carthaginensium crescere vires cernerent; utrumque Consulem in Siciliam proficisci jusserunt. Transfretati igitur Valerius Maximus, & Octacilius Crassus, & tam seorsim, quam una simul insulam peragrantes, multos in deditionem acceperunt: & ubi loca pleraque sibi adjunxere, contenderunt & Syracusas. Tum his successibus Hiero territus, redditis urbibus, quas eis ademerant, promissaque pecunia, & dimissis captivis, pacem per legatos petiit, & his conditionibus impetravit: quod Consules ejus ope, Carthaginenses a se rebantur, posse iri facilius debellatum. Pactis firmatis, ad urbes alias, in quibus præsidia erant Punica, conversi, atque a cæteris sunt repulsi, Segestam verò, ultro sese dedentem, acceperunt. Cives enim ob necessitudinem, quæ sibi cum Romanis intercedebat (nam ipsi quoque suam ad Æneam originem referebant) Carthaginensibus cæsis, eorum fidei se commiserunt.

Consulibus ob hybernum tempus Rhegium reversis, Carthaginenses, majorem suarum copiarum partem, in Sardiniam transtulerunt, ut inde Romam aggrederentur; atque, aut penitus Sicilia Romanos pellerent; aut, si trajecissent, redderent infirmiores eorum vires. Verum horum neutrum eis successit; Romanis & sua tuentibus, & Siciliam cum justis copiis, Postumii Albini, & Q. Æmilii ductu atque auspiciis, defendentibus. Qui Consules, ubi in insulam trajecerunt, Agrigentum recta tetenderunt, ibique Hannibalem Gisconis filium, obsederunt. Quæ dum Carthagine sunt allata, Hannonem cum magna manu miserunt ei suppetias; hicque veniens Heracleam, quæ haud longe distat ab Agrigento, ibi castrametatus, bellum gessit in hostes; ac multa magnaque prælia sunt inter ipsos commissa; primum Hannone Consules provocante, deinde Consulibus Hannonem provocantibus. Romani namque, dum cibariorum copia abundabant, quòd numero militum erant inferiores, pugnare non audebant, fame verò sperabant, fore se urbem expugnaturos: ubi verò frumenti pe-

penuria laborabant, ad pugnæ periculum alacres reddebantur. Hanno contra tum eis pugnandi copiam recusabat, veritus ex alacritate illa, ne in insidias pelliceretur. Unde factum, ut & alii Romanis, tanquam mox victoribus, studerent; & Hieron ipse, qui ante segniter opem ferre solebat, tunc metu frumentum mitteret: quamobrem Consules animos receperunt. Hanno autem pugnam committere instituit, quod sperabat etiam Hannibalem, eruptione e mœnibus facta, Romanos a tergo aggressurum fore. Quo Consules intellecto, cum quiescerent ita, ut Hanno per contemptum usque ad Romanorum vallum accesserit; aliquot miserunt, qui ei a tergo insidiarentur. Sub vesperam illo igitur, secure & contemptim exercitum reducente; Romani, tam ex vallo, quam ex insidiis eum aggressi, multam & hominum, & elephantorum cædem ediderunt. Hannibal verò interea, Romanorum adortus castra, ab iis, qui castra ea custodiebant repulsus est: ac tum Hanno suis desertis castris, profugit Heracleam: ac Hannibal noctu fugiendi Agrigento capto consilio, clam ipse quidem evasit, cæteri verò deprehensi eadem cogitare, partim a Romanis, multi ab Agrigentinis etiam sunt occisi. Non idcirco tamen Agrigentini veniam impetrarunt, quin direptis eorum opibus, ipsi omnes vænierunt.

His gestis Consules Messanam, in hyberna redierunt; Carthaginenses vero Hannoni irati, Hamilcarem Barchinum ei successorem dederunt, inter imperatores exercitus (si filium ejus excipias Hannibalem) Pœnorum omnium præstantissimum. Is itaque Siciliam sibi tuendam ratus, Hannibalem classi præfectum in Italiam, ut oram maritimam infestaret, misit; ut sic retraheret ad se Consules: sed aberravit a scopo suo. Illi namque præsidiis ubique per maritima collocatis, in Siciliam sunt profecti; etsi nihil gesserint memorabile. Hamilcar verò metuens, ne Galli milites indignati ob stipendia non integra numerata se conjungerent cum Romanis; ad quandam eos Romanorum urbem, tanquam per proditionem illico occupandam, & diripiendam misit: tum transfugas subornavit, qui Gallorum adventum, Consulibus nuntiarent. Hoc pacto illi insidiis intercepti, omnes quidem perierunt, Romanorum verò multi etiam obierunt. Consulibus deinde domum reversis; Hamilcar etiam Italiæ oram vastavit classe, & quasdam Siciliæ

ζον, αὐτοὶ μὲν ἀποκινδυνεύειν προεθυμοῦντο· ὁ δὲ Ἄννων ὤκνει ὑποπτεύσας διὰ τὴν προθυμίαν ἐνεδρευθήσεσθαι. Διὸ οἵ τε ἄλλοι τὰ τῶν Ῥωμαίων θεραπεύειν ἠξίουν, ὡς ἀκμὴν νενικηκότων, καὶ ὁ Ἱέρων ἀποθύμως αὐτοῖς ἔπεμψεν, ὥστε καὶ τοὺς ὑπάτους ἀναθαρσῆσαι· Ἄννων δὲ ἐπεχείρησε μάχην συνάψαι, ἐλπίσας καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐκ τοῦ τείχους κατὰ νώτου τοῖς Ῥωμαίοις προσπεσεῖσθαι· ὃ μαθόντες οἱ ὕπατοι, ἡσύχαζον, ὥστε τὸν Ἄννωνα καταφρονήσαντα τῷ ταφρεύματι προσελθεῖν· Ἔπεμψαν δέ τινας κατόπιν αὐτοῦ ἐνεδρεύσοντας· ἐκείνου δὲ πρὸς ἑσπέραν ἀδεῶς, καὶ καταφρονητικῶς ἐπανάγοντος, ἔκ τε τῆς ἐνέδρας, καὶ τοῦ χαρακώματος, αὐτῷ οἱ Ῥωμαῖοι συνέμιξαν, καὶ φόνον πολὺν, καὶ αὐτῶν, καὶ τῶν ἐλεφάντων εἰργάσαντο. Ὁ δ' Ἀννίβας ἐν τούτῳ ταῖς σκηναῖς τῶν Ῥωμαίων ἐπελθὼν, ἐξεκρούσθη ὑπὸ τῶν φυλαττόντων αὐτάς· ὁ δ' Ἄννων ἐς τὴν Ἡράκλειαν κατέφυγε, τὸ στρατόπεδον ἐκλιπών· καὶ ὁ δ' Ἀννίβας νυκτὸς ἐκδράναι τοῦ Ἀκράγαντος βουλευσάμενος, αὐτὸς μὲν ἔλαθεν· οἱ δ' ἄλλοι γνωσθέντες, οἱ μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, συχνοὶ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἀκραγαντίνων ἐφονεύθησαν. Οὐ μέντοι συγγνώμης ἔτυχον οἱ Ἀκραγαντῖνοι, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα σφῶν διηρπάσθησαν, καὶ αὐτοὶ ἐπράθησαν ἅπαντες.

6. Καὶ οἱ μὲν ὕπατοι πρὸς τὴν Μεσσήνην διὰ τὸν χειμῶνα ἀνεχώρησαν· ὠργίζοντο δ' οἱ Καρχηδόνιοι (a) κατ' Ἄννωνος, καὶ Ἀμίλκαν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Βαρχίδην ἀπέστειλαν, ἄνδρα τῶν ὁμοφύλων, πλὴν τοῦ Ἀννίβα τοῦ υἱέος, ἐν στρατηγίᾳ κρείττονα. Καὶ αὐτὸς μὲν τὴν Σικελίαν ἐφύλαττεν· Ἀννίβαν δὲ ναυαρχοῦντα, ἐς Ἰταλίαν ἔπεμψε, τὰ παράλια αὐτῆς κακουργήσοντα, ἵνα τοὺς ὑπάτους πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσηται· ἀλλ' οὐκ ἔτυχε τοῦ σκοποῦ· καταστήσαντες γὰρ ἐκεῖνοι φρουρὰς ἑκασταχόθι τῆς παραλίας, ἐς Σικελίαν ἦλθον, οὐδὲν δὲ μνήμης ἔπραξαν ἄξιον. Ὁ δὲ Ἀμίλκας τοὺς Γαλάτας τοὺς μισθοφόρους, ὅτι μὴ ἐντελῆ δέδωκεν αὐτοῖς τὸν μισθὸν, ἀγανακτήσαντας, φοβηθεὶς μὴ προσχωρήσωσι τοῖς Ῥωμαίοις, διέφθειρε πέμψας αὐτοὺς ἔς τινα τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους πόλιν, παραληψομένους αὐτὴν, ὡς τάχα προδιδομένην, καὶ διαρπάσαι αὐτὴν ἐπιτρέψας· στείλας δὲ πρὸς τοὺς ὑπάτους, ψευδαυτομόλους, τὴν τῶν Γαλατῶν προμηνύοντας ἔλευσιν· ὅθεν, οἱ Γαλάται μὲν πάντες ἐνεδρευθέντες, ἐφθάρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπέθανον.

(a) U.C. 491.

θαλον. Ἀπελθόντων δὲ τῶν ὑπάτων οἴκαδε, ὁ Ἀμίλκας καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπόρθει, προσπλέων, καὶ ἐν τῇ Σικελίᾳ πόλεις τινὰς ὑπηγάγετο· πυθόμενοι δὲ ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι, ναυτικὸν συνεστήσαντο, καὶ Γάϊον αὐτῷ Δουΐλιον τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων ἐπέστησαν, τὸν δὲ τούτου συνάρχοντα Κορνήλιον Γάϊον (a) ἐς Σικελίαν ἔπεμψαν, ὃς κατὰ τὴν πόλεμον, ὃν ἐκεκλήρωτο ἀμελήσας, ταῖς προσταῖς αὐτῷ ναυσὶν ἐς Λιπάραν ἔπλευσεν, ὡς προδιδομένην αὐτῷ, τοῦτο δ' ἐκ δόλου τῶν Καρχηδονίων ἐγένετο. Ὡς οὖν ἐς τὴν Λιπάραν κατωρμίσατο, Βώδης αὐτὸν ὁ τοῦ Ἀννίβου περιεστοίχισεν ὑποστρατηγός· παρασκευαζομένου δὲ τοῦ Γαΐου πρὸς ἄμυναν, δείσας ἐκεῖνος τὴν ἀπόνοιαν αὐτῶν, προεκαλέσατο αὐτοὺς ἐς σπονδάς· καὶ πείσας ἀνεβίβασεν ἐς τὴν ἑαυτοῦ τριήρη, τόν τε ὕπατον, καὶ τοὺς χιλιάρχους, ὡς τῷ ναυάρχῳ ἐντευξομένους· καὶ τούτους μὲν ἐς Καρχηδόνα ἀπέπεμψαν, τοὺς δὲ λοιποὺς οὐδὲ ἀραμένους τὰ ὅπλα, εἷλον.

7. Εἶτα Ἀννίβας μὲν τὴν Ἰταλίαν ἐπόρθει, Ἀμίλκας δὲ ἐς Ἔγεσταν ἐστράτευσεν, ἐν ᾗ τὸ πλεῖστον τοῦ πεζοῦ τοῖς Ῥωμαίοις ἦν, οἷς ἐπικουρῆσαι Γάϊον Καικίλιον χιλίαρχον ἐθελήσαντα λοχήσας, πολλοὺς ἐφόνευσε τῶν αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ μαθόντες οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ, τὸν μὲν Ἀστυνόμον εὐθὺς ἔπεμψαν, καὶ τὸν Δουΐλιον ἐπέσπευσαν· ὁ δὲ ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθὼν, καὶ καταμαθὼν τὰς ναῦς τῶν Καρχηδονίων, τῇ μὲν παχύτητι, καὶ τῷ μεγέθει τῶν σφῶν ἐλαττουμένας, τῷ τάχει δὲ τῆς εἰρεσίας, καὶ τῇ ποικιλίᾳ τοῦ πλοῦ προεχούσας· μηχανὰς ἐπὶ τῶν τριήρων, ἀγκύρας τε καὶ χεῖρας περιακόντους σιδηρᾶς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα κατεσκεύασεν, ὅπως ταῖς πολεμίαις ναυσὶν ἐπιῤῥιπτοῦντες αὐτὰ συνάπτοιντο σφίσι, καὶ μεταβαίνοντες ἐς αὐτὰς, ἐς χεῖρας ἴοιεν τοῖς Καρχηδονίοις, καὶ ὡς ἐν πεζῇ μάχῃ τούτοις συῤῥήγνυνται. Συμμίξαντες οὖν οἱ Καρχηδόνιοι ταῖς τῶν Ῥωμαίων ναυσὶ, περιέπλεον σφᾶς, συντόνῳ χρώμενοι εἰρεσίᾳ, καὶ ἐκ τοῦ αἰφνιδίου προσέβαλλον· χρόνον μὲν οὖν τινα ἰσοπαλὴς ἡ ναυμαχία ἐγίνετο. εἶτ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐπικρατέστεροι γεγονότες, πολλοὺς μὲν κατέδυσαν, συνέσχον δὲ καὶ πολλούς· ὁ δ' Ἀννίβας ἐπὶ ἑπτήρους ναυμαχῶν, συσχεθείσης τῆς αὐτοῦ νηὸς τριήρει τινὶ, μὴ ἁλῷ φοβηθεὶς, τὴν ἑπτήρη τε ἐγκατέλιπε, καὶ καταβὰς ἐς ἑτέραν, διέφυγε. Τῆς μὲν οὖν ναυμαχίας τοῦτο τέλος ἐγένετο, καὶ λάφυρα πολλὰ ἐλήφθη· τὸν δ' Ἀννίβαν οἱ Καρχηδόνιοι διὰ τὴν ἧτταν ἀπέκτεινον ἂν, εἰ μὴ εὐθὺς ἐπηρώτησε σφᾶς, ὡς ἀκεραίων ἔτι τῶν πραγμάτων ὄντων, εἰ ναυμαχῆσαι, ὡς τῷ ναυτικῷ προέχειν ἐπαιρομένων ὑπεῖπεν, ὅτι, Οὐδὲν ἄρα ἠδίκηκα, ὅτι ταῦτα ὑμῖν ἐλπίσας συνέβαλον· τῆς γὰρ γνώμης, ἀλλ' οὐ τῆς τύχης ἐτύγχανον κύριος. Καὶ ὁ μὲν ἐσώθη, τὴν δὲ ἡγεμονίαν ἀφῃρέθη· Δουΐλιος δὲ τὸ πεζὸν προσλαβὼν,

(a) U. C. 492.

urbes subegit. Romani autem his auditis classem instruxerunt, cui Consulum alter C.Duilius est præfectus, collegam vero ejus Cn.Cornelium in Siciliam miserunt: qui terrestri prælio (quod ei sortitò obtigerat) neglecto, dum navibus, quas habebat, Liparam appulit, spe ei facta, dolo Carthaginensium, proditionis, a Bode Hannibalis legato est circumventus. Cum autem se ad defensionem pararet Cajus, Bodes veritus audaciam Romanorum, eos ad pacis conditiones provocavit: cumque Consuli & Tribunis militum suasisset, ut ipsius conscenderent in triremem, tanquam cum præfecto classis collocuturi; Carthaginem eos misit, cæterosque verò non repugnantes, cæpit.

Hannibal deinde Italiam vastavit: Hamilcar verò Segestam, ubi Romani peditatus maxima erat pars, suis cum copiis est profectus; Cajoque Cæcilio Tribuno militū, qui suis ferre volebat opē, per insidias, multos occidit milites. Romani verò, ubi hæc audierunt, extemplo Præfectum urbi eò ablegarunt; quò & Duilium maturare jusserunt. Qui quum in Siciliam venit, navesque Carthaginensium, crassitie & magnitudine esse Romanis inferiores vidit; celeritate verò remigii, & navigandi varietate superiores; machinas quasdam sub suis triremibus, ancoras, manus ferreas longis prælixas contis, aliaque ejus generis fabricavit, ut iis hostiles naves attraherentur. Tuncque transitu in illas facto, sui cum Carthaginensibus, veluti in terrestri pugna, comminus dimicarunt. Ibi sanè Carthaginenses, crebra remigatione Romanas naves circumdederunt, & illico invaserunt; ac aliquandiu æquo marte pugnatum est: ast deinde Romani facti superiores, multos hostium demerserunt, fecerunt verò captivos multos. Ipse Hannibal e septiremi, in qua pugnabat, & quæ cum triremi commissa erat, veritus ne caperetur, in navim aliam saltu evasit. Hic fuit exitus hujus navalis prælii, quo Romani multis spoliis aucti sunt. Carthaginenses verò, Hannibalem ob acceptam cladem equidem occidissent, nisi eos statim, velut integris adhuc rebus, percontatus esset, utrum navali prælio decertare jussissent, an non? Cumque illi, ut qui classibus gloriabantur, assensi essent; nullum, ergo subjecit Hannibal, suum peccatum esse, qui eadem spe, ac ipsi, pugnā illam iniisset. Consilii namque, subdens,

dens, sui dominus, non fortunæ. Hoc pacto illi concessa vita, imperium est abrogatum. Duilius autem peditatu sibi adjuncto, Segestanos liberavit, Hamilcare nec ad manus venire auso; firmatisque sociis civitatibus, elapsa æstate Romam rediit. Postquam verò Duilius abiit, Hamilcar Drepanum (est autem portus hic opportunus) nunitt,eoque res maximi pretii contulit: 8 Erycinis omnibus expulsis, atque eorum eversa urbe, ne munitissimus locus, Romanis esset ad bellum gerendum usui; alias vi, alias cæpit proditione: ac nisi a C.Floro,qui ibi habebat hyberna, coercitus fuisset, totam Siciliam subegisset.

Lucius verò ejus collega Scipio, in Sardiniam, & Corsicen duxit copias; quæ insulæ in mari Tyrrheno sitæ, tam exiguo intervallo sunt separatæ, ut ex longinquo pro una habeantur. Ac primum Valeria, Corsicæ urbe principe, capta vi, citra laborem reliquis est potitus: hinc dum navigat in Sardiniam, Carthaginensi conspecta classe, in eam impetum fecit. Sed cum illa, priusquam veniretur ad manus, arripuit fugam, ipse urbem invasit Olbiam: verum, quod inde Carthaginenses cum suis navibus apparebant, territus (haud enim a peditatu satis ad pugnam erat instructus) domum versus iter intendit. Ac eo tempore cum alii captivi, tum Samnitæ, quorum complures ad navalem venerant apparatum, Romæ insidiari decreverunt. Hæc autem, ubi Potilius novit Erius, qui auxiliarium erat Dux, se eis assentiri simulavit, ut omnia eorum consilia cognosceret. Quia verò illa deferre non poterat, a Samnitibus undique circumdatus, eis persuasit, ut cum Senatus haberetur, in foro congressi, vociferarentur in ipsum,in dimetiendo sibi frumento fraudem esse factam. Quod cum illi fecissent; Potilius accersitus, tanquam tumultus auctor; eorum insidias exposuit; ac tunc quidem sedata seditione, illi dimissi sunt; noctu verò, cum quique domini servos suos comprehendissent, omnis conjuratio est dissipata, Sequenti æstate & in Sardinia, una simul & Romani & Carthaginenses bellum gesserunt. Post hæc in Siciliam Attilius Latinus venit, qui cum Mutistratum urbem a Floro obsessam invenisset; copiis illius usus, ejus mœnia oppugnavit. Ac principio quidem oppidani cum Carthaginensibus, ei fortiter restiterunt; postea verò eorum uxoribus & liberis, in lacrymas,& ejulatus prorumpentibus,omi-

sere

(a) U. C. 493.

λαβὼν, τούς τε Ἐγεσταίους ἐῤῥύσατο, μηδ' ἐς χεῖρας αὐτῷ τοῦ Ἀμίλκα ἐλθεῖν ὑπομείναντος, καὶ τὰ ἄλλα ἐβεβαιώσατο, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην, τοῦ θέρους παρελθόντος, ἀνεκομίσθη. Ἀπάραντος δ' αὐτοῦ, ὁ Ἀμίλκας τότε Δρέπανον κεκλημένον (ἐστὶ δὲ λιμὴν ἐπίκαιρος) ἐκρατύνατο, καὶ ἐς αὐτὸ τὰ πλείστου κατέθετο ἄξια, καὶ τοὺς Ἐρυκινοὺς ἅπαντας μετανέστησε, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν κατέσκαψεν, ἵνα μὴ οἱ Ῥωμαῖοι καρτερὰν αὐτὴν οὖσαν καταλαβόντες, ὁρμητήριον τοῦ πολέμου ποιήσωνται· καὶ πόλεις εἷλε, τὰς μὲν βίᾳ, τὰς δὲ προδοσίᾳ· καὶ εἰ μὴ Γάϊος Φλῶρος αὐτὸν ἀπέχεν, ἐκεῖ χειμάσας, τὴν Σικελίαν ἂν κατεστρέψατο ἅπασαν.

8. Λούκιος δὲ Σκιπίων ὁ συνάρχων αὐτοῦ, (a) ἐπὶ Σαρδὼ, καὶ ἐπὶ Κύρνον ἐστράτευσε (κεῖνται δὲ ἐν τῷ Τυρσηνικῷ πελάγει, ὀλίγον ἀλλήλων ἀπέχουσαι, ὡς μίαν αὐτὰς πόῤῥωθεν εἶναι δοκεῖν) καὶ προτέρᾳ τῇ Κύρνῳ προσβαλὼν, τὴν μὲν Οὐαλερίαν τὴν κρατίστην αὐτῆς πόλιν, βίᾳ εἷλεν, ἀπόνως δὲ τὰ λοιπὰ ἐχειρώσατο. Ἐς δὲ τὴν Σαρδὼ πλέων, κατεῖδέ τε ναυτικὸν Καρχηδονίων· καὶ ἐπ' αὐτὸ ἐτράπετο· καὶ οἱ μὲν ἔφυγον πρὶν ἢ συμμῖξαι· αὐτὸς δὲ ἐπὶ πόλιν Ὀλβίαν ἦλθεν· ἔνθα τῶν Καρχηδονίων μετὰ τῶν νεῶν ἐπιφανέντων, φοβηθεὶς (οὐδὲ γὰρ εἶχε τὸ πεζὸν ἀξιόμαχον) ἐπ' οἴκου ἀπῆρεν. Ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ, ἄλλοι τε τῶν ἁλόντων, καὶ ἐν τῷ ἄστει δουλευόντων, καὶ οἱ Σαμνῖται· συχνοὶ γὰρ πρὸς τὴν τοῦ ναυτικοῦ παρασκευὴν ἀφίκοντο· συνέθεντο τῇ Ῥώμῃ ἐπιβουλεῦσαι· μαθὼν δὲ τοῦτο Ἔριος Ποτίλιος ὁ τῆς βοηθείας ἄρχων, προσεποιήσατο συμφρονεῖν αὐτοῖς, ἵνα ἀκριβώσῃ πᾶν τὸ δεδογμένον αὐτοῖς, καὶ ἐπεὶ μὴ οἷός τε ἦν καταμηνῦσαι τὸ βούλευμα (πάντες γὰρ περὶ αὐτὸν ἦσαν οἱ Σαμνῖται) ἔπεισεν αὐτοὺς, βουλῆς ἀγομένης, ἐς τὴν ἀγορὰν ἀθροισθῆναι καὶ καταβοῆσαι αὐτοῦ, ὡς περὶ τὸν σῖτον ἀδικουμένους, ὃν περ ἐλάμβανον. Τῶν δὲ τοῦτο ποιησάντων, μεταπεμφθεὶς, ὡς αἴτιος τοῦ θορύβου, ἐξέφηνεν αὐτοῖς τὴν ἐπιβουλήν· καὶ τότε μὲν ἡσυχάσαντας ἀπέπεμψαν· νυκτὸς δὲ συνέλαβον ἕκαστος τῶν ἐχόντων δούλους τινὰς ἐξ αὐτῶν, καὶ οὕτως ἡ πᾶσα διελύθη συνωμοσία. Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ θέρει, ἔν τε τῇ Σικελίᾳ, καὶ τῇ Σαρδοῖ ἅμα ἐπολέμησαν οἱ Ῥωμαῖοί τε, καὶ οἱ Καρχηδόνιοι. Μετὰ δὲ τοῦτο Ἀττίλιος Λατῖνος ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθὼν, καὶ Μουτίστρατον πόλιν ὑπὸ τοῦ Φλώρου πολιορκουμένην εὑρὼν, τῇ παρασκευῇ ἐκείνου ἀχρήσατο· καὶ προσβολὰς περὶ τὸ τεῖχος αὐτοῦ ποιουμένου, πρῶτον μὲν οἱ ἐπιχώριοι μετὰ τῶν Καρχηδονίων ἠμύνοντο κρατερῶς· τῶν δὲ γυναικῶν, καὶ τῶν παίδων ἐς δάκρυα, καὶ ἐς οἰμωγὰς προαχθέντων, οὐκ ἀπέχον: Ὑπεξελθόντων

των

των δὲ νυκτὸς τῶν Καρχηδονίων, ἅμα τῇ ἕῳ τὰς πύλας ἐθελονταὶ οἱ ἐπιχώριοι ἀνεπέτασαν· εἰσελθόντες δὲ οἱ Ῥωμαῖοι, πάντας ἐφόνευον, ἕως ἐκήρυξεν ὁ Ἀττίλιος, τὴν λοιπὴν τήν τε λείαν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαβόντος εἶναι· ἐκ τότε γὰρ τοὺς λοιπούς τε ἐζώγρησαν, καὶ τὴν πόλιν διαρπάσαντες, κατέπρησαν.

9. Ἐκεῖθεν δ' ἐπὶ Καμαρίναν ἀπερισκέπτως γενόμενοι ἐς χωρία προλελοχισμένα ἐνέπεσον· καὶ πανσυδὶ ἂν ἐφθάρησαν, εἰ μὴ Μάρκος Καλπούρνιος χιλιαρχῶν, σοφίᾳ μετῆλθε τὸ δυστύχημα· ἰδὼν γάρ τινα τῶν πέριξ λόφων μόνον ὑπὸ τοῦ κρημνώδους μὴ προκατειλημμένον, ὁπλίτας τριακοσίους παρὰ τοῦ ὑπάτου ᾐτήσατο, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐπ' ἐκεῖνον ὥρμησεν, ἵν' οἱ πολέμιοι πρὸς αὐτοὺς τράπωνται, κἀντεῦθεν οἱ λοιποὶ διαφύγωσι, καὶ ἔσχεν οὕτως. Ὡς γὰρ τὴν ὁρμὴν αὐτῶν εἶδον οἱ ἐναντίοι, ἐκπλαγέντες, τὸν μὲν ὕπατον, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, ὡς ἤδη ἑαλωκότας, κατέλιπον, ἐπὶ δὲ τὸν Καλπούρνιον συνέδραμον· καὶ μάχης ἰσχυρᾶς γεγονυίας, πολλοὶ μὲν κἀκείνων, πάντες δὲ οἱ τριακόσιοι ἔπεσον, μόνος δὲ περιεσέσωστο ὁ Καλπούρνιος, τρωθεὶς μὲν, λαθὼν δ' ἐν τοῖς νεκροῖς κείμενος ὑπὸ τῶν τραυμάτων, ὡς τεθνηκώς· ἔνθα ζωὸς εὑρεθεὶς, ἐσώθη. Ἐν ᾧ δ' οἱ τριακόσιοι ἐμάχοντο, ὁ ὕπατος ἀπεχώρησε· διαφυγὼν δ' οὕτως, τήν τε Καμαρίναν, καὶ ἄλλας πόλεις, τὰς μὲν βίᾳ, τὰς δὲ καὶ ὁμολογίᾳ παρεστήσατο· ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν Λιπάραν ὥρμησεν ὁ Ἀττίλιος· (a) νυκτὸς δὲ λαθὼν, προκατέσχεν αὐτὴν ὁ Ἀμίλκας. καὶ ἐπεξελθὼν αἰφνιδίως, πολλοὺς διέφθειρε. Γάιος δὲ Σουλπίκιος τῆς τε Σαρδοῦς τὰ πλεῖστα κατέδραμε, καὶ ὑπερφρονήσας ἐκ τούτου, ὥρμησεν ἐπὶ τὴν Λιβύην· καὶ ἀντῆραν μὲν καὶ οἱ Καρχηδόνιοι σὺν τῷ Ἀννίβᾳ, περὶ τοῖς οἴκοι δεδιότες· ἀντιπνεύσαντος δὲ πνεύματος σφίσιν, ἄμφω ὑπεχώρησαν· καὶ μετὰ ταῦτα ἔσφαλε διά τινων ψευδαυτομόλων τὸν Ἀννίβαν ὁ Ἀττίλιος, ὡς ἐς τὴν Λιβύην αὖθις πλουσόμενος. Σπουδῇ τε οὖν αὐτῷ ἐξαναχθέντι ἐπιπλεύσας ὁ Σουλπίκιος, τὰς μὲν πλείους τῶν νεῶν ἀγνοούσας ὑπὸ ὁμίχλης ἐπὶ πολὺ τὸ γινόμενον, καὶ ταραττομένας κατέδυσε· τὰς δὲ λοιπὰς καταφυγούσας ἐς τὴν γῆν κενὰς εἷλεν· ὁ γὰρ Ἀννίβας οὐκ ἀσφαλῆ τὸν λιμένα ὁρῶν, καταλιπὼν αὐτὰς ἀνεχώρησεν ἐς πόλιν Σούλκους· Ἔνθα στασιασάντων πρὸς αὐτὸν Καρχηδονίοι, προῆλθέ τε ἐς αὐτοὺς μόνος, καὶ ἀπώλετο· ἀδεέστερον δ' ἐκ τούτου τὴν χώραν κατατρέχοντες οἱ Ῥωμαῖοι, ἡττήθησαν ὑπὸ Ἄννωνος. Ταῦτα ἐν τῷ ἔτει τούτῳ ἐγένετο· καὶ συνεχῶς λίθοι ἐξ οὐρανοῦ ἐς τὴν Ῥώμην ἅμα πολ-

fere defensionem. Cumque noctu Carthaginenses digressi essent; primo diluculo oppidani, ultro portas aperuerunt. Romani autem ingressi, omnes trucidaverunt: donec Attilius proclamari jussit, prædam & homines ejus fore, qui cæpisset. Tunc enim milites captis reliquis, direptam urbem incenderunt.

Inde Camarinam, incircumspectè & fidentiùs aggressi, atque in loca insidiis occupata delapsi, forte an periissent omnes, nisi Tribunus militum Calpurnius Marcus, arte infortunium correxisset. Nam uno tantum, ob præcipitia non infesso ab hostibus, viso tumulo; tercentos ab Consule petiit milites, eosque propere illò adduxit, ut inimicis in se conversis, reliqui effugerent: nec equidem est deceptus. Adversarii namque eorum impetu irritati ac perculsi, relicto Consule ejusque acie, ut jam captis, omnes in unum Calpurnium concurrerunt: atrocique commissa pugna; multi quidem ex hostibus, at verò illi tercenti omnes præter unum Calpurnium, perierunt. Is enim, cum præ vulneribus, instar mortui, inter cadavera jacuisset, incolumis repertus vivens, evasit. Quo autem tempore tercenti pugnabant illi, Attilius Consul ut retrocessit, & ita periculum fuga vitat; Camarinam & urbes alias, partim vi, partim deditione subegit; & hinc Liparam profectus, cum eam clam noctu Amilcar occupasset, facta subita in hostes irruptione, multos eorum trucidavit. Parte alia C. Sulpicius, non modò Sardiniæ loca infestavit pleraque; sed successibus elatus, etiam in Africam duxit copias: quo facto, Carthaginenses cum Hannibale, patriæ metuentes, etiam solverunt; sed vento adverso repulsi, ambo recedere sunt coacti. Post hæc, Hannibalem, per subornatos transfugas, tanquam in Africam navigaturus denuo, Attilius decepit. Cum igitur celeriter e portu solvisset Hannibal, Sulpitius quoque solvit, inque classem hostilem irruens, multas illius naves, quæ præ caligine, diu ignorarunt, quid rei esset; territas turbatasque demersit: reliquas verò, quæ ad terram, fuga sibi consuluerunt, Attilius cæpit vacuas. Hannibal enim, cum portum haud tutum cerneret, relictis navibus, in urbem Sulcos reversus est: ibique contra eum Carthaginensium orta seditione, cum solus ad ipsos prodire audet, occisus est. Romani verò ex his casibus, agros securiùs, quam par erat, populantes, ab

(a) U. C. 494.

ab Hannone devicti sūt. Atque hæc eo anno gesta sūt: & cōtinenter, plures simul de cœlo lapides, instar grandinis Romæ deciderunt: idemque in Albano, & alibi quoque factum.

Consules verò sequentis anni, in Siciliam profecti, Liparam oppugnarunt: quum autem cognovissent, sub Tyndario promontorio in insidiis esse Carthaginenses, naves ipsi diviserunt: & cum alter Consulum, semisse classis promontorium circumdedisset; Hamilcar ratus eum solum esse, naves suas contra eduxit. Ubi autem & reliqui apparuerunt; in fugam Hamilcar versus, navium partem amisit maximam. Hoc successu Romani elati, Sicilia, tanquam esset suæ jam ditionis, relicta; Libyam & Carthaginem petere ausi sunt, ductu & auspiciis M. Reguli, & L. Manlii; qui ob virtutem prælati cæteris, cum in Siciliam appulissent, insula ordinata, navigationem Libycam adornarunt. Verum Carthaginenses eorum adventu non expectato, classe celeriter comparata juxta Heracleam cum ipsis congressi sunt: cumque diu, æquo marte pugnatum esset, Romani vicerunt tandem. Hamilcar itaque haud eis resistere ausus amplius; cum spem alioqui haberet, sibi missum exercitum iri domo; tempus extrahere cupiens; ad Romanos sub specie petendæ pacis Hannonem misit. Quem cum quidam comprehendendum esse clamitarent, quòd etiam fraude Cornelium cæpissent Carthaginenses: Si istud, inquit, feceritis, nihilo jam eritis Afris præstantiores. Eaque tam opportuna adulatione, incolumis Hanno evasit: fui verò rursus in bellum incubuerunt. Ac Consules Messana profectos, Hamilcar & Hanno, divisis copiis utrinque circumdare cogitabant: Sed Hanno eorum secessu non expectato, ad tutandam Carthaginem properavit: Hamilcar verò re cognita, eodem loco sibi manendum duxit. Cæterum Romani ubi in terram Libycam descendere, urbem Aspidem invaserunt: eos tamen cum accedere vident cives, mox e medio excedunt omnes. Ita sine pugna Romani urbem vacuam cæperunt; eaque usi ad belli gerendi commoditatem, inde etiam erumpere soliti, agros vastarunt. Tum & alias urbes vi, deditione alias subegere, magnamque prædam retulerunt: & transfugas, suorumque plurimos, prioribus captos bellis, receperunt.

Cum autem hyems ingruisset, cum ma- nu-

πολλοὶ, ὡς καὶ χαλάζῃ ἐοικέναι, ἔπεσον· καὶ ἐς τὸ Αλβανὸν, καὶ ἄλλοθι λίθους ὁμοίως συνέβη κατενεχθῆναι.

10. Οἱ δ᾽ ὕπατοι (*a*) ἐπὶ Σικελίαν ἐλθόντες, ἐπὶ Λιπάραν ἐστράτευσαν· ἐπεὶ δ᾽ ὑπὸ τὴν ἄκραν, τὴν Τυνδαρίδα καλουμένην, ναυλοχοῦντας ᾔσθοντο τοὺς Καρχηδονίους, διχῇ τὸν πλοῦν ἐποιοῦντο· καὶ θατέρου τῶν ὑπάτων τῷ ἡμίσει τοῦ ναυτικοῦ τὸ ἀκρωτήριον περιβαλόντος, νομίσας ὁ Αμίλκας μόνους εἶναι, ἐξανήχθη· ὡς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐπεγίνοντο, πρὸς φυγὴν ἐχώρησε, καὶ τοῦ ναυτικοῦ πλεῖστον ἀπέβαλεν· Επαρθέντες δ᾽ οἱ Ρωμαῖοι, Σικελίαν μὲν, ὡς ἤδη σφετέραν οὖσαν κατέλιπον· τῇ δὲ Λιβύῃ, τῇ τε Καρχηδόνι ἐπιχειρῆσαι ἐτόλμησαν· ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν ὅ τε Ρήγουλος ὁ Μάρκος, καὶ Λούκιος Μάλιος (*b*) ἐξ ἀρετῆς προκριθέντες· καὶ οἱ μὲν ἐς τὴν Σικελίαν πλεύσαντες, τὰ ἐκεῖσε καθίσταντο, καὶ τὸν ἐς τὴν Λιβύην ηὐτρέπιζον πλοῦν· Καρχηδόνιοι δὲ οὐκ ἀνέμειναν αὐτοὺς ἐπιπλεῦσαι σφίσι, ἀλλὰ παρασκευασάμενοι πρὸς Σικελίαν ἠπείχθησαν, καὶ παρὰ τῇ Ηρακλειώτιδι ἐς χεῖρας ἀλλήλους ἦλθον· ἰσορρόπου δὲ τῆς ναυμαχίας ἐπὶ πολὺ γενομένης, τέλος ὑπέσχον Ρωμαῖοι. Αμίλκας δὲ ἀντιστῆναι αὐτοῖς οὐκ ἔτι ἐτόλμα· Αννωνα δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔπεμψεν, ὡς ὑπὲρ εἰρήνης, βουλόμενος τὸν καιρὸν τρίβειν (ἤλπιζε γὰρ στράτευμα οἱ πεμφθήσεσθαι οἴκοθεν.) Αννων δὲ βοώντων τινῶν συλλαβεῖν αὐτὸν, ὅτι καὶ Καρχηδόνιοι ἀπάτῃ συνέλαβον τὸν Κορνήλιον. Αν τοῦτο ποιήσητε, εἶπεν, οὐδὲν ἔτι κρείττους τῶν Λιβύων ἔσεσθε. Εκεῖνος μὲν οὖν εὐκαιρότατα θωπεύσας αὐτοὺς, οὐδὲν ἔπαθεν· οἱ δὲ καὶ αὖθις τοῦ πολέμου εἴχοντο. καὶ οἱ μὲν ὕπατοι ἐκ τῆς Μεσσήνης ἔπλεον, Αμίλκας δὲ καὶ Αννων διαιρεθέντες, ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς περισχεῖν ἔμελλον· ἀλλ᾽ ὁ μὲν Αννων οὐχ ὑπέστη προσιόντας αὐτούς· προκαταπλεύσας δ᾽ ἐς Καρχηδόνα ταύτην ἐφύλασσεν· ὁ δὲ Αμίλκας πυθόμενος τοῦτο, κατὰ χώραν ἔμενεν· Εκβάντες δ᾽ ἐς τὴν γῆν οἱ Ρωμαῖοι, ἐπὶ τὴν Ασπίδα πόλιν ἐχώρησαν· οὓς ἰδόντες προσιόντας οἱ ἐπιχώριοι, προϋπεξῆλθον, καὶ ἀμαχεὶ κατασχόντες αὐτὴν οἱ Ρωμαῖοι, τοῦ πολέμου ὁρμητήριον ἐποιήσαντο· κἀντεῦθεν τήν τε γῆν ἐπόρθουν, καὶ πόλεις, τὰς μὲν ἐθελουσίας, τὰς δὲ φόβῳ προστεκτῶντο· λείαν τὴν πολλὴν ἐλάμβανον, καὶ αὐτομόλους πλείστους ἐδέχοντο, καὶ τῶν οἰκείων συχνοὺς, τῶν ἐν τοῖς πρὶν ἁλόντων πολέμοις ἐκομίζοντο.

11. Χειμῶνος δὲ ἐπιγενομένου, Μάλιος μὲν ἐς

(*a*) U.C. 495. (*b*) U.C. 496.

ἐς Ῥώμην σὺν τῇ λείᾳ ἀπέπλευσε, Ῥήγουλος δ' ἐν τῇ Λιβύῃ ὑπέμεινε· καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἐν παντὶ κακῷ γεγόνασι, τῆς χώρας τε πορθουμένης αὐτῶν, καὶ αὐτῶν, περιοίκων ἀλλοτριουμένων, καὶ κατειληφθέντες ἐς τὸ τεῖχος ἡσύχαζον· Ῥηγούλῳ δὲ παρὰ τὸν Βαγράδαν ποταμὸν στρατοπεδευομένῳ, δράκων ἐπεφάνη ὑπερμεγέθης, οὗ τὸ μῆκος, λέγεται εἶναι, ποδῶν ἑκατὸν πρὸς εἴκοσι· καὶ γὰρ ἡ λεβηρὶς αὐτοῦ ἐς τὴν Ῥώμην κεκόμιστο δι' ἐπίδειξιν. Ἀναλόγος δὲ καὶ τὸν ἄλλον ὄγκον τοῦ σώματος εἶχεν· ὃ συχνοὺς τῶν στρατιωτῶν, τοὺς μὲν πελάζοντας αὐτῷ, τοὺς δὲ καὶ πίνοντας ἐκ τοῦ ποταμοῦ, διέφθειρε· κατειργάσατο δ' αὐτὸν ὁ Ῥήγουλος πλήθει στρατιωτῶν, καὶ μηχαναῖς λιθοβόλοις· καὶ τὸν μὲν οὕτω διέφθειρε. Τῷ δὲ Ἀμίλκᾳ ἐπὶ μετεώρου, καὶ ξυλώδους στρατοπεδευομένῳ χωρίου, νύκτωρ προσέμιξε, καὶ πολλοὺς μὲν ἐν ταῖς εὐναῖς, πολλοὺς δ' ἐξεγερθέντας διώλεσεν· εἰ δέ τινες καὶ διέφυγον, τοῖς τὰς ὁδοὺς τηροῦσιν ἐμπίπτοντες, ὤλλυντο· καὶ οὕτω τῶν τε Καρχηδονίων μέρος ἀνηλώθη πολὺ, καὶ πόλεις αὐτῶν συχναὶ πρὸς Ῥωμαίους μεθίσταντο. Φοβηθέντες δ' οἱ ἐν τῇ πόλει μὴ ἁλῶσι, διεκηρυκεύσαντο πρὸς τὸν ὕπατον, ὅπως ὁμολογίᾳ τινὶ ἐπιεικεῖ ἀποπέμψαντες αὐτὸν, τὸ παραυτίκα δεινὸν ὑπεκφύγωσιν· ἐπεὶ δὲ πολλὰ ἀπῃτοῦντο, καὶ φορτικὰ, ὡς ἅλωσιν αὐτῶν ἀκριβῆ νομίζεσθαι τὰς σπονδὰς, πολεμεῖν μᾶλλον εἵλοντο. Ὁ μέν τοι Ῥήγουλος μέχρι τότε εὐτυχῶν, αὐχήματος μεστὸς ἐγένετο καὶ φρονήματος, ὥστε καὶ γράφειν ἐς τὴν Ῥώμην, ὅτι κατεσφραγισμένας ἔχει τὰς τῶν Καρχηδονίων πύλας ὑπὸ τοῦ φόβου·

nubiis Romam Manlius navigavit, attamen in Africa mansit Regulus. Carthaginenses igitur malis omnis generis conflictantes (nam & ager eorum vastabatur, & finitimi ab ipsis alienabantur) intra mœnia conglobati se continebant. Regulo verò ad Bagradam flumen castrametato, ingens visus est Draco; cujus longitudinem, pedum centumviginti fuisse perhibent: nam & pellis ejus, ostentationis caussa Romam perlata fuit. Sane longitudini tantæ, totius moles corporis respondebat. Eum certe, post multos milites, qui vel propius accesserunt, vel bibebant e flumine, devoratos, Regulus militum copiis, & catapultis confecit. Hamilcarem verò, qui in sylvoso tumulo castra habebat, noctu aggressus; multos in cubilibus, multos experrectos occidit: & si qui evaserunt fuga, ipsi quoque ab iis, qui vias custodiebant, excepti perierunt. Hoc pacto Carthaginensium magna pars est absumpta, & multæ urbes aliæ ad Romanos defecerunt. Ii ergo, qui in urbe erant, veriti, ne caperentur, caduceatores ad Regulum miserunt; ut tolerabili aliqua pactione, eo inde amoto, malum imminens subterfugerent. Postquam autem multa perquam molesta petebantur, ita ut illi pacis conditiones, nihil aliud, quam sui verum excidium judicarint; paci bellum prætulerunt. Regulus equidem ad id usque tempus læta fortuna usus, adeo magno spiritu, & fastu elatus est, ut Romam scriberet, se Carthaginis portas habere metu obsigna-

Hinc e Dione Constantinus *Eclogen nonam* desumpsit, hisce; quæ integrius Dionem audire faciunt:

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

Οἱ Καρχηδόνιοι [φοβηθέντες μὴ ἁλῶσι, προεκηρυκεύσαντο πρὸς τὸν ὕπατον, ὅπως ὁμολογίᾳ τινὶ ἐπιεικεῖ ἀποπέμψαντες αὐτὸν, τὸ] παραχρῆμα [δεινὸν ὑπεκφύγωσιν· ἐπειδὴ] τε οὐκ ἠθέλησαν Σικελίας τε πάσης, καὶ Σαρδοῦς ἀποστῆναι, καὶ τοὺς μὲν τῶν Ῥωμαίων αἰχμαλώτους προῖκα ἀφεῖναι, τοὺς δὲ σφετέρους λύσασθαι, ὅσα τε δαπανηθέντα Ῥωμαίοις ἐς τὸν πόλεμον πάντα διαλῦσαι, χωρὶς ἄλλα καθ' ἕκαστον ἔτος, συντελεῖν, οὐδὲν ἤνυσαν. Πρὸς γὰρ δὴ τοῖς εἰρημένοις, καὶ ἐκεῖνο αὐτοὺς ἐλύπει, ὅτι μήτε πολεμεῖν, μήτε συμβαίνειν ἄνευ Ῥωμαίων, καὶ αὐτοὶ μὴ πλείοσι μιᾶς ναυσὶ μακραῖς χρῆσθαι, ἐκείνοις δὲ πεντήκοντα τριήρεσιν ἐπικουρεῖν, ὁσάκις ἂν ἐπαγγελθῇ σφίσιν, ἄλλα τε τινὰ οὐκ ἐκ τοῦ ὁμοίου ποιεῖν ἐκελεύοντο. Ἐξ οὖν τούτων [ἅλωσιν σφῶν ἀκριβῆ τὰς σπονδὰς νομίσαντες ἔσεσθαι, πολεμεῖν αὐτοῖς μᾶλλον εἵλοντο.]

Carthaginienses metuentes, ne in hostis potestatem venirent, ipsi priores ad Consulem legatos miserunt, ut eo pacis aliqua tolerabili, & æqua conditione dimisso, malum præsens effugerent. Quia verò Sicilia tota, Sardiniaque cedere noluerunt; nec gratuito captivos Romanos dimittere, suos pretio redimere; nec omnem belli sumptum, quem populus Romanus fecerat, resarcire; nec præter ipsum, alia quædam in annos singulos solvere, nihil ab eis peractum fuit. Nam præter ea quæ dicta sunt, id quoque ipsis molestum erat, quod nec bellum aliquod gerere, neque pacem facere, sine Romanis, & ipsi non pluribus una, longis navibus uti, Romanis auxilium 50. triremibus ferre, quoties denuntiatum ipsis esset; quædam alia denique non æquis legibus facere juberentur. His ergo de caussis arbitrati, pacem hanc, eorum exitium reapse esse futurum, bellum prosequi maluerunt.

NOTAE.

Ὅτι μήτε πολεμεῖν, &c. ad χρῆσθαι.] *Mendose hic locus in exemplari scriptus erat. Videndus Appianus in fragmentis.* Ursinus.

ſignatas: parque fuit elatio ejus militum, & eorum, qui erant Romæ; unde factum eſt, pariter, ut impingerent. Carthaginenſibus enim tum alii venerunt ſocii, tum ex Lacedæmone ſuppetias venit Xanthippus. Qui creatus Carthaginenſium imperator (nam & ei populus cupide detulit rerum ſummam, & Hamilcar, aliique principes civitatis ei ultro ceſſerunt locum)inter alia, quæ probe ordinavit, Carthaginenſes a quibuſdã excelſis collibus, in quibus præ metu agebant, in planitiem deduxit, ubi & equitatus eorum, & elephantes valebant maximè. Tum aliis quidem temporibus, quiete ſe habuit; cum verò aliquando obſervaſſet, Romanos per contemptum negligenter ſtationes habere: valde namque elati animo ob victoriam, & Xanthippum, ut Græculum contemnentes (ita enim Romani Helenas vocant, & in ſpretum generis, hac in eos utuntur voce) incircumſpectè caſtrenſia exercitia agitabant. Sic ergo Xanthippus Romanos male affectos adortus, eorumque equitatu profligato per elephantes, occidit multos, multos verò & cæpit, & ipſum Regulum. Qua victoria potiti Carthaginenſes, etſi animis ſint elati, captivos tamen ſervaverunt; ne ſui quoque, quos pridem Romani cæperant, ab iis occiderentur. Regulum verò modis omnibus afflixerunt. Nam & cibi tantum præbebant, quanto vivere poſſet, & elephantum continenter ad eum adducebant, ut ab eo territus, neque animo, neque corpore conquieſceret: ac poſt has denique vexationes, eum in carcerem conjecerunt. Porro ſuos etiam fœderatos crudeliſſime tractarunt Carthaginenſes. Cum ea namque, quæ eis promiſerant, præſtare non poſſent, eos, tanquam ſtipendia non multo poſt ſoluturi, dimiſerunt; eorum verò vectoribus præceperunt, ut iis in deſerta quadam inſula, expoſitis, clam diſcederent. Xanthippum denique, alii ab ipſis, perſecutis abeuntem, ſubmerſum ferunt; alii navem veterem ei datam, & rimarum plenam, extrinſecus tantum recens picatam; ut in ea per ſe ſubmergeretur: quo is animadverſo, alia conſcenſa navi, hoc modo ſervatus fuerit. Id verò factum, ne ab illo ſervati fuiſſe viderentur. Putabant enim, eo ſublato, una etiam, rerum geſtarum gloriam perituram.

Romanis ea clade mæſtis, illud dolorem auxit, quod Carthaginenſes ad ipſam Romam navigaturos arbitrabantur. His ergo de cauſis, & Italiam præſidiis munierunt, & Conſules M. Æmilium, & Fulvium Pætinum,

φόβου· τὰ ἴσα δὲ, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, καὶ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐφρόνουν· ὅθεν καὶ ἐσφάλησαν· ἦλθον μὲν γὰρ τοῖς Καρχηδονίοις, καὶ ἕτεροι σύμμαχοι, ἦλθε δὲ καὶ ἐκ Λακεδαίμονος, Ξάνθιππος. Οὗτος τὴν αὐτοκράτορα τῶν Καρχηδονίων ἀρχὴν εἰληφὼς (ὅ τε γὰρ δῆμος αὐτῷ τὰ πράγματα προθύμως ἐνέτρεψε, καὶ ὁ Ἀμίλκας, καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ ἐν τέλει ἑκουσίως ἐξέστησαν) τά τε ἄλλα παρεσκεύασεν εὖ, καὶ ἀπὸ τῶν μετεώρων τοὺς Καρχηδονίους, ἐν οἷς ὑπὸ δέους ἦσαν, κατήγαγεν ἐς τὸ ὁμαλὸν, ἐν ᾧ ἥ τε ἱππεία αὐτῶν, καὶ οἱ ἐλέφαντες πλεῖστον ἰσχύσειν ἔμελλον· καὶ τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἡσύχαζε· τηρήσας δέ ποτε τοὺς Ῥωμαίους καταφρονητικῶς αὐλιζομένους· Μέγα γὰρ φρονοῦντες τῇ νίκῃ, καὶ τὸν Ξάνθιππον, ὡς Γραικὸν ὑπερορῶντες (οὕτω καλοῦσι τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐς ὄνειδος δυσγενείας τῷ προσρήματι κατ᾽ αὐτῶν χρῶνται) τὰς στρατοπεδείας ἀπεριεσκέπτως πεποίηντο. Οὕτως οὖν τοῖς Ῥωμαίοις διακειμένοις ὁ Ξάνθιππος ἐπελθὼν, καὶ τὸ ἱππικὸν αὐτῶν διὰ τῶν ἐλεφάντων τρεψάμενος, πολλοὺς μὲν κατέκοψε, πολλοὺς δὲ καὶ ἐζώγρησε, καὶ αὐτὸν τὸν Ῥήγουλον. Καὶ ἐν φρονήματι διὰ ταῦτα ἦσαν οἱ Καρχηδόνιοι, τοὺς δὲ ἁλόντας περιέσωσαν, ἵνα μὴ καὶ οἱ παρὰ τῶν Ῥωμαίων, πρότερον ἐξ αὐτῶν αἰχμαλωθέντες, κτανθῶσι. Τοὺς μὲν οὖν ἄλλους τῶν ἑαλωκότων Ῥωμαίων ἐν θεραπείᾳ εἶχον, τὸν δὲ Ῥήγουλον ἐν πάσῃ κακουχίᾳ πεποίηντο· τροφήν τε αὐτῷ ὅσον ἀποζῆν προσῆγον, καὶ ἐλέφαντα προσέφερον συνεχῶς, ὅπως ὑπ᾽ αὐτοῦ δειματούμενος, μήτε τῷ σώματι, μήτε τῇ διανοίᾳ ἡσυχάζοι· ἐπὶ συχνὸν δὲ κακώσαντες οὕτως αὐτὸν, ἐς δεσμωτήριον ἔθεντο· τοὺς δὲ σφετέρους συμμάχους οἱ Καρχηδόνιοι δεινότατα μετεχειρίσαντο. Οὐ γὰρ εὐποροῦντες ἀποδοῦναι αὐτοῖς ἃ προϋπέσχοντο, ἀποδώσοντες· ἐκέλευσαν δὲ τοῖς κομίζουσι σφᾶς, ἐς ἐρήμην τινὰ νῆσον ἐκβιβάσαι, καὶ λάθρα ἀποπλεῦσαι. Καὶ τὸν Ξάνθιππον δὲ, οἱ μέν φασι, καταποντῶσαι αὐτοὺς, ἀποπλεύσαντι ἐπιπλεύσαντας· οἱ δὲ ναῦν αὐτῷ δοῦναι παλαιὰν, μηδὲν στέγουσαν, νέον καταπιττώσαντες ἔξωθεν, ἵν᾽ αὐτῇ ἐφ᾽ ἑαυτοῦ καταποντισθῇ· τὸν δὲ γνόντα τοῦτο, ἐς ἑτέραν ἐμβῆναι, καὶ οὕτω διασωθῆναι. Ταῦτα δ᾽ ἐποίουν, ἵνα μὴ δοκοῖεν πρὸς ἐκείνου σεσῶσθαι· ἐνόμισαν γὰρ ἀπολωλότος αὐτοῦ, καὶ τὴν τῶν ἔργων δόξαν συναπολέσθαι.

12. Οἱ δ᾽ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἤλγουν μὲν διὰ τὸ συμβὰν, καὶ πλέον ὅτι τοὺς Καρχηδονίους ἐπὶ τὴν Ῥώμην αὐτὴν προσεδόκων ἀποπλευσεῖσθαι· διὰ ταῦτα τήν τε Ἰταλίαν ἐν φυλακῇ ἐποιήσαντο, καὶ

ἐπὶ

ἐπὶ τοὺς ἐν Σικελίᾳ τῇ τε Λιβύῃ ὄντας Ῥωμαίους, σπουδῇ τοὺς ὑπάτους ἔπεμψαν, Μάρκον Αἰμίλιον, καὶ Φουλούϊον Παῖτινον (a) οἳ ἐς Σικελίαν πλεύσαντες, καὶ φρουρήσαντες τὰ ἐκεῖ, πρὸς Λιβύην ὡρμήκεσαν, καὶ χειμῶνι ληφθέντες, κατηνέχθησαν ἐς Κόρσουραν· πορθήσαντες δὲ τὴν νῆσον, καὶ φρουρᾷ παραδόντες, ἔπλεον αὖθις. Κἀν τούτῳ ἰσχυρὰ ναυμαχία πρὸς Καρχηδονίους· ἠγωνίζοντο γὰρ οἱ μὲν παντελῶς τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῆς οἰκείας ἐκβαλεῖν· Ῥωμαῖοι δὲ τοὺς ἐγκαταλειφθέντας σφῶν ἐν τῇ πολεμίᾳ ἀνασώσασθαι· ἀγχωμάλως δὲ μαχομένων, οἱ ἐν τῇ Ἀσπίδι ὄντες Ῥωμαῖοι, κατὰ νώτου τοῖς Καρχηδονίοις ἐξαίφνης ἐπέτευσαν· καὶ ἀμφιβόλους αὐτοὺς καταλαβόντες, ἐνίκησαν. Καὶ μετὰ τοῦτο, καὶ τῷ πεζῷ οἱ Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν, καὶ εἷλον πολλούς, οὓς διὰ τὸν Ῥήγουλον, καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτοῦ ἁλόντας περιεσώσαντο. Ἁρπαγὰς δέ τινας ποιησάμενοι, ἐς Σικελίαν ἔπλευσαν· χειμῶνι δὲ περιπεσόντες, καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες, οἴκοι ταῖς ναυσὶ ταῖς περισωθείσαις ἀπέπλευσαν· Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι καὶ τὴν Κόρσουραν ἔλαβον, καὶ ἐς Σικελίαν ἐπεραιώθησαν· καὶ εἰ μὴ τὸν Κολλατῖνον, καὶ Γναῖον Κορνήλιον (b) ἔμαθον πολλῷ προσπλέοντας ναυτικῷ, πᾶσαν ἂν αὐτὴν ἐχειρώσαντο· οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι ναυτικόν τε ἄριστον ταχέως ἐξήρτησαν, καὶ καταλόγους βελτίστους ἐπεποιήκεσαν· καὶ οὕτως ἐρρώσθησαν, ὥστε τρίτῳ μηνὶ ἐς τὴν Σικελίαν ἐπανελθεῖν. Πεντακοσιοστὸν δ᾽ ἦν ἔτος, ἀφ᾽ οὗπερ ἡ Ῥώμη συνέστη. Καὶ τὴν μὲν κάτω τοῦ Πανόρμου πόλιν χαλεπῶς εἷλον, τῇ δ᾽ ἄκρᾳ προσεδρεύοντες ἐκακοπάθησαν, μέχρις οὗ τοὺς ἐν αὐτῇ ἐπέλιπεν ἡ τροφή· τότε γὰρ προσεχώρησαν τοῖς ὑπάτοις· οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τὰς ναῦς αὐτῶν οἴκαδε πλευσούσας τηρήσαντες, εἷλον συχνὰς χρημάτων μεστάς. Εἶτα Σερουΐλιός τε Καπίων, καὶ Γάιος Σεμπρώνιος ὕπατοι, (c) τοῦ μὲν Λιλυβαίου πειράσαντες ἀπεκρούσθησαν, ἐς δὲ τὴν Λιβύην ἐπεραιώθησαν, καὶ τὴν παραλίαν ἐπόρθουν· ὡς δ᾽ ἐκομίζοντο οἴκαδε, χειμῶνι ἐπέτυχον, καὶ ἐβλάβησαν· διὸ νομίσας ὁ δῆμος ἐξ ἀπειρίας τῶν ναυτικῶν βλάπτεσθαι, τῆς μὲν ἄλλης θαλάσσης ἀπέχεσθαι ἐψηφίσαντο, ναυσὶ δ᾽ ὀλίγαις τὴν Ἰταλίαν φρουρεῖν παρεσκεύαζον.

13. Τῷ δ᾽ ἐπιγενομένῳ ἔτει Πούπλιος Γάιος, καὶ

tinum, ad Romanos, qui in Sicilia & Libya erant celeriter miserunt. Qui Sicilia præsidiis firmata, cum in Africam navigarent; tempestate ad Corsuram delati, vastata insula, & præsidiis munita, denuo navigarunt: ac tum acre prælium in mari cum Carthaginensibus est commissum. Hi enim annitebantur, ut Romanos e sua penitus extruderent regione; Romani verò, ut suos ex hostili terra recuperarent. Dum autem in ancipiti erat pugna, Romani, qui erant Aspide, ex improviso adorti a tergo Carthaginenses, eos utrinque circumventos vicerunt. Posthæc Romani, etiam pedestri prælio victores, hostium cæperunt multos; quos tamen propter Regulum, & concaptivos ejus, conservarunt: abactaque præda, in Siciliam redierunt. Sed tempestate antea conflictati, multisque amissis, cum reliquis navibus domum reversi sunt. Cæterum Carthaginenses & Corsuram receperunt, & in Siciliam trajecerunt: ac nisi Calatinum, & Cn. Cornelium cum magna classe adventare cognovissent, eam totam subegissent. Romani enim classem optimam celerrime compararunt, & fortissimorum virorum delectum habuerunt: itaque firmati sunt, ut tertio post mense redierint in Siciliam. Quod factum, anno ab Urbe condita quingentesimo. Ac inferiorem Panormi urbem, Romani cæperunt facile; in arcis tamen obsidione difficultatibus eousque sunt conflictati, donec commeatu præsidiarii destituti, Consulibus fecerunt deditionem. Carthaginenses autem, observatis Romanorum, quæ domum redibant, navibus, multas pecuniæ plenas comprehenderunt. Deinde Servilius Cæpio, & C. Sempronius Consules, Lilybæo frustra tentato in Africam transvecti, oram ejus maritimam infestarunt; in reditu verò domum in tempestatem inciderunt, ex qua magna damna susceperunt. Quamobrem populus, detrimenta illa ratus ex rei navalis imperitia provenire; reliquo abstinere mari, & Italiam dumtaxat, paucis tueri navibus decreverunt.

Anno sequenti P. Servilius, & C. Aurelius

NOTAE.

Cn. Cornelius Scipio Asina 2. & A. Atilius Calatinus 2. habentur in Fastis Capitolinis. Librarius ergo hic errat, dum Κολλατῖνον obtrudit, pro Καλατῖνον. Coss. hi processere an. U.C. 498. & Zonaræ vitio verti debet, quod omisso an. U.C. 499., transit ad Dionium U.C. 500., hinc ad 499. & iterum ad 500., quibus fuere Coss. Cn. Servilius Cæpio & C. Sempronius Blæsus: & C. Aurelius Cotta, & P. Servilius Geminus, quos postponit, quasi an. U.C. 501., & 502. fuissent Coss. In græco textu verò Dionem malè habuit Zonaras; dum duo prænomina fecit nomen unius Cos., & duo nomina gentilitia, alterius nomen fecit. Scribendum erat; Πούπλιος Σερουΐλιος, καὶ Γάιος Αὐρήλιος: & Servilius Καιπίων, non Κατίων.

(a) U.C. 497. (b) U.C. 498. (c) U.C. 499.

lius in Siciliam profecti sunt, cum loca alia, tum Himeram cæperunt; civibus tamen vacuam, quòd Carthaginenses, noctu, eos alio transtulerunt. Posthæc Aurelius, navibus ab Hierone acceptis, & Romanis, qui in insula erant, assumptis omnibus, Liparam trajecit: ibique Q. Cassio Tribuno militum relicto, qui eam sine pugna obsideret, domum rediit. Quintus verò mandato neglectó Consulis, urbem aggressus est, & multos e suis amisit milites: ea tamen postea Aurelius expugnata, cives omnes occidit, & magistratum Cassio abrogavit. Carthaginenses autem; Romanorum de re navali decreto cognito, classem in Siciliam, spe totius ejus potiundi, miserunt: ac dum ambo Consules Cæcilius Metellus, & C. Furius aderant, quieverunt: quum verò Furius Romam rediit, Metello ipsi contempto, ad Panormum accesserunt. Metellus ergo, cum accepisset, ab hostibus in urbem venisse multos exploratores; omnibus qui in ea erant convocatis; pro concione eis edixit, ut sese invicem prehensarent; tum, quemvis rogarent, quis esset, quidque ibi ageret; & hoc pacto detexit exploratores. Carthaginensibus verò, qui se parabant ad pugnam, ipse per dies plures metum simulando, effecit, ut illi elati animis, audacius mœnia oppugnarent. Tunc dato Metellus signo, Romanisque jussis, ut mox erumperent portis omnibus, facile vicit hostes, & in angustias redegit: unde cum ejus causa evadere non possent; in tanta virorum, elephantorumque multitudine constituti, ob angustias turbabantur. Sed interea, quæ tunc appulit classis Punica, illorum exitii maxima fuit causa. Ubi namque viderunt naves, dum in eas conscendere contendunt, partim in mare deciderunt, & periere; partim ab elephantis, qui sese & homines urgebant, sunt conculcati: partim denique a Romanis occisi sunt. Capti etiam multi sunt, & viri, & elephantes: qui cum, magistris suis destituti, exasperarentur; Metellus captivis, qui eos comprehenderent, salutem & impunitatem per preconem promitti jussit. Sic illi, eorum mansuetissimis, & ex consuetudine sibi cognitis, captis, etiam cæteros attraxerunt. Sane ex eorum numero, centum viginti sunt missi Romam; & sic per Fretum Siculum sunt traducti: Multa Romani inter sese dolia de- vin-

καὶ Αὐρήλιος Σερουίλιος (a) ἐς τὴν Σικελίαν ἦλθον, καὶ ἄλλα τε τινὰ κατεστρέψαντο, καὶ Ἱμέραν· οὐ μέν τοι τινὰ συνέχον τῶν ἐν αὐτῇ· νυκτὸς γὰρ αὐτοὺς οἱ Καρχηδόνιοι ἐξεκόμισαν. Μετὰ δὲ τοῦτο Αὐρήλιος ναῦς τε παρὰ Ἱέρωνος εἰληφὼς, καὶ ὅσοι τῶν Ῥωμαίων ἦσαν ἐκεῖ συμπαραλαβὼν, ἔπλευσεν ἐς Λιπάραν, καὶ ἐν αὐτῇ χιλίαρχον Κόϊντον Κάσσιον καταλιπὼν, προσεδρεύοντα μάχης ἄνευ, ἀπῆρεν οἴκαδε· Κόϊντος δὲ μὴ φροντίσας τῆς ἐντολῆς, προσέμιξε τῇ πόλει, καὶ πολλοὺς ἀπέβαλεν· οὐ μέν τοι Αὐρήλιος μετὰ ταῦτα ἐκείνους ἑλὼν, πάντας ἀπέκτεινε, καὶ τὸν Κάσσιον τῆς ἀρχῆς ἔπαυσε. Καρχηδόνιοι δὲ τὰ δόξαντα τοῖς Ῥωμαίοις περὶ τοῦ ναυτικοῦ μαθόντες, ἔπεμψαν ἐς Σικελίαν, πᾶσαν ὑποτάξαι τότε ἐλπίζοντες· καὶ ἕως μὲν ἄμφω παρῆσαν οἱ ὕπατοι Καικίλιος Μέτελλος, καὶ Γάιος Φούριος (b) ἠρέμουν· ὡς δὲ πρὸς τὴν Ῥώμην ἀπῆρεν ὁ Φούριος, καταφρονήσαντες τοῦ Μετέλλου, καὶ πρὸς τὸ Πάνορμον ἦλθον. Ὁ δὲ Μέτελλος κατασκόπους ἐλθεῖν μαθὼν ἐκ τῶν πολεμίων, ἤθροισε τοὺς ἐν τῇ πόλει πάντας, καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς, ἀλλήλων λάβεσθαι σφίσιν ἐκέλευσε· καὶ οὕτως ἕκαστον ἀνακρίνων, ὅς τις τε εἴη, καὶ ὅ τι πράττοι, κατεφώρασε τοὺς πολεμίους. Καρχηδόνιοι δὲ παρετάξαντο, ὡς μαχούμενοι, καὶ Μέτελλος δεδιέναι προσεποιεῖτο· τούτου δὲ ἐπὶ πλείους ἡμέρας γινομένου, οἱ Καρχηδόνιοι ἐφρονηματίσθησαν, καὶ προσέβαλλον θρασύτερον· καὶ τότε ὁ Μέτελλος σημεῖον τοῖς Ῥωμαίοις ἦρε. Κἀκ τούτου ἐξαπιναίως ἐκεῖνοι κατὰ πάσας τὰς πύλας ἐπεκδραμόντες, ῥᾳδίως ἐκράτησαν, καὶ ἐς στενὸν αὐτοὺς κατέκλεισαν· ὥστε μηκέτ' ἀναχωρῆσαι δι' αὐτοῦ δυνηθῆναι· στενοχωρούμενοι γὰρ ἅ τε καὶ αὐτοὶ πολλοὶ ὄντες, πολλοὺς ἐλέφαντας ἔχοντες ἐταράττοντο. Κἂν τούτῳ τὸ ναυτικὸν τὸ Λιβυκὸν προσπλεῦσαν αὐτοῖς ἐγένετο φθορᾶς αἰτιώτατον· ἰδόντες γὰρ τὰς ναῦς, ὥρμησαν ἐς αὐτὰς, καὶ ἐμβαίνειν ἐξεβιάζοντο· καὶ οἱ μὲν ἐς τὴν θάλασσαν ἐνέπιπτον, καὶ ἐφθείροντο, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν ἐλεφάντων ἐμπελαζομένων ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπώλλυντο· οἱ δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐκτείνοντο, πολλοὶ δὲ καὶ ζῶντες ἑάλωσαν, ἄνδρες τε καὶ ἐλέφαντες· Ἐπειδὴ γὰρ ἄνευ τῶν συνήθων σφίσιν ἀνδρῶν ὄντες ἠγρίαινοντο, κήρυγμα τοῖς αἰχμαλώτοις ὁ Μέτελλος ἐποιήσατο, σωτηρίαν, καὶ ἄδειαν τοῖς συλλαβοῦσιν αὐτοὺς, διδοὺς· καὶ οὕτως προσελθόντες τοῖς σφῶν πραοτάτοις, ἐκείνους τε διὰ τὴν συνήθειαν, ἐχειρώσαντο, καὶ τοὺς ἄλλους προσεπεσπάσαντο, οὓς καὶ ἐς τὴν Ῥώ-

(a) U. C. 500. (b) U. C. 501.

Ῥώμην ἐκόμισαν, ἑκατὸν ὄντας καὶ εἴκοσιν, οὕτως αὐτοὺς τὸν πορθμὸν περαιώσαντες. Πίθους πολλοὺς συνδήσαντες ἀλλήλοις, καὶ ξύλοις διαλαβόντες σφᾶς, ὥστε μήτ' ἀπαρτᾶσθαι σφᾶς, μήτε συμπίπτειν, δοκοὺς ἐπ' αὐτῶν ἐπέτειναν, καὶ ὕλην, καὶ γῆν ἐπεφόρησαν, φράξαντές τε πέριξ τὸ χωρίον, ὡς αὐλῇ τινι ἐοικέναι, ἐς τοῦτο αὐτοὺς ἐπεβίβασαν, καὶ διεπόρθμευσαν, οὐδ' αἰσχανομένους ὅτι πλέοιεν. Ὁ μὲν οὖν Μέτελλος οὕτως ἐνίκησεν· ὁ δ' Ἀσδρούβας ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγός, σωθεὶς τότε, ὕστερον ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ἐκλήθη, καὶ ἀνεσκολοπίσθη.

vinxerunt, ut neque separarentur, neque coirent; eaque trabibus constrata, sarmentis & terra ingesta, circumsepserunt, ita ut structura illa, stabuli esset instar: inque eam machinam introductos, sensim sine navigationis sensu, eos Rhegium trajecerunt. Hoc igitur pacto Metellus vicit; Hasdrubal verò Carthaginensium dux, qui tunc evasit, a suis postea revocatus, in crucem actus est.

Κυϊ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ

ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΙΓ.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ ΙΓ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ἡ τοῦ Ῥηγούλου εὐστάθεια, καὶ ὁ αὐτοῦ φρικώδης ὄλεθρος.
β'. Οἱ Ῥωμαῖοι ὕπατοι μάτην τὸ Λιλυβαῖον προσκάθηνται.
γ'. Ὡς Κλαύδιος Ποῦλχρος τὸν Ἄννωνα, Καρθάλων δὲ τὸν Λ. Ἰούνιον ἐζώγρησαν.
δ'. Ὡς Ῥωμαῖοι φιλίαν ἀΐδιον πρὸς Ἱέρωνα διεπράξαντο.
ε'. Περὶ τῶν, ἃ οἱ Ῥωμαῖοι ἰδίᾳ, ἐν θαλάσσῃ, καὶ ἐν Λιβύῃ ἐν τῷ λιμένι Ἵππωνος περιφανῶς ἔπραξαν.
ϛ'. Ὡς οἱ Ῥωμαῖοι τότε πρῶτον, ἐπὶ μισθοφορίᾳ προσέλαβον ξενικὸν στρατιώτην.
ζ'. Τοῦ πρώτου πολέμου Λιβυκοῦ τέλος, μετὰ ἔτη κδ'.
η'. Οἱ τῶν Ῥωμαίων πρὸς διάφορα ἔθνη πόλεμοι.
θ'. Ὡς Ἀσδρούβας πόλιν ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ Καρχηδόνα, ὁμώνυμον τῇ πατρίδι ἔκτισεν.
ι'. Ὡς οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Ἰόνιον περαιωθέντες ἧψαντο τῆς Ἑλληνικῆς.
ια'. Ἡ τῶν Ἰνσούβρων ἧττα, καὶ σφαγή.
ιβ'. Ὡς οἱ Ῥωμαῖοι ἐπ' Ἴστρου πολλὰ τῶν ἐκεῖ ἐθνῶν ὑπέταξαν.
ιγ'. Ὡς ὁ τῶν Σαρδιανῶν ἄρχων Δημήτριος συνελήφθη ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ ἐδικαιώθη.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ ΛΒ.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ ἀριθμούμενοι, οἵδε ἐγένοντο.

Ab U.C.
502. Γ. Ἀτίλιος Ῥήγουλος τὸ β', καὶ Λ. Μάνλιος Οὔλσων τὸ β'.
503. Π. Κλαύδιος Πούλχρος, καὶ Λ. Ἰούνιος Ποῦλλος.
504. Γ. Αὐρήλιος Κόττα, καὶ Σερουίλιος Γέμινος τὸ β'.
505. Λ. Καικίλιος Μέτελλος, καὶ Φλαου. Φάβιος Βουτέων τὸ β'.
506. Μαν. Ὀκτακίλιος Κράσσος, καὶ Μ. Φάβιος Λικῖνος τὸ β'.
507. Μ. Φάβιος Βουτέων, καὶ Γ. Ἀτίλιος Βοῦλβος.

Q. CASSII DIONIS

COCCEJANI

ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER DECIMUSTERTIUS

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO XIII.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Reguli constantia, & mors horrenda.
2. Romani Consules frustra obsident Lilybæum.
3. Ut Claudius Pulcher Annonem, Carthalon verò L. Junium comprehendit.
4. Ut Romani perpetuam cum Hierone amicitiam sanxerunt.
5. Quæ Romanorum privata classis, in mari, & in portu Hipponis præclarè gessit.
6. Ut Romani, tunc primum ad stipendia, externum militem susceperunt.
7. Primi Punici belli, post vigintiquatuor annos, finis.
8. Romanorum contra varias gentes bella.
9. Ut Hasdrubal Carthaginem novam, patriæ cognominem, condidit in Hispania.
10. Ut Romani trajecto Ionio, in Græciam transierunt.
11. Insubrorum clades & internecio.
12. Ut Romani ad Istrum, multas illarum gentium subegerunt.
13. Ut Demetrius Sardianorum Dux, a Romanis captus est, & occisus.

TEMPORIS SPATIUM ANNI XXXII.

In quibus, hi, qui sequuntur, fuerunt Consules.

Ab U.C.
502. C. Attilius Regulus, & L. Manlius Ulsoo, II.
503. P. Claudius Pulcher, & L. Junius Pullus.
504. C. Aurelius Cotta, & P. Servil. Geminus, II.
505. L. Cæcilius Metellus, II & Fl. Fabius Buteo.
506. Man. Octacilius Crassus, & M. Fabius Licinus. II.
507. M. Fabius Buteo, & C. Attilius Bulbus.

508. A. Manlius Torquatus Atticus, II. & C. Sempronius Blæsus, II.
509. C. Fundanius Fundulus, & C. Sulpicius Gallus.
510. Q. Lutatius Catulus, & A. Postumius Albinus.
511. A. Manlius Torquatus Atticus, II. & Q. Lutatius Cerco.
512. C. Claudius Centho, & M. Sēpron. Tuditanus.
513. C. Manlius Thurinus, & Q. Valerius Falto.
514. Tib. Sempronius Gracchus, & P. Valerius Falto.
515. L. Cornelius Lentulus Caudinus, & Q. Fulvius Flaccus.
516. P. Cornelius Lentulus Caudinus, & C. Licinius Varus.
517. T. Manlius Torquatus, & C. Attilius Bulbus, II.
518. L. Postumius Albinus. & Sp. Carvilius Maxim.
519. Q. Fabius Maximus Verrucosus, & Man. Pomponius Matho.
520. M. Æmilius Lepidus, & M. Public. Malleolus.
521. Man. Pomponius Matho, II. & C. Papirius Mason.
522. M. Æmilius Barbula, & M. Junius Pera.
523. L. Postumius Albinus, II. & Cn. Fulvius Centumalus.
524. Sp. Carvilius Maximus II. & Q. Fabius Maximus Verrucosus, II.
525. P. Valerius Flaccus, & M. Attilius Regulus.
526. M. Valerius Messala, & L. Apustius Fullo.
527. L. Æmilius Papus, & C. Attilius Regulus.
528. T. Manlius Torquatus, II. & Q. Fabius Flaccus, II.
529. C. Flaminius Nepos, & P. Furius Philus.
530. C. Cornelius Scipio Calvo, & M. Claudius Marcellus.
531. P. Cornelius Scipio Asina, & M. Minucius Rufus,
532. L. Veturius Philo, & C. Lutatius Catulus.
533. M. Livius Salinator, & L. Æmilius Paullus.

508. Α. Μάνλιος Τορκουάτος Ἀττικὸς τὸ β', ϗ Γ. Σεμπρώνιος Βλαῖσος τὸ β'.
509. Γ. Φουνδάνιος Φούνδουλος, ϗ Γ. Σουλπίκιος Γάλλος.
510. Γ. Λουτάτιος Κάτυλος, ϗ Α. Ποσούμιος Ἄλβινος.
511. Α. Μάνλιος Τορκουάτος Ἀττικὸς, τὸ γ'. ϗ Κυϊν. Λουτάτιος Κέρκων.
512. Γ. Κλαύδιος Κένθων, ϗ Σ. Σεμπρώνιος Τουδιτανός.
513. Γ. Μάνλιος Θουῤῥῖνος, ϗ Κυϊν. Οὐαλέριος Φάλτων.
514. Τιβ. Σεμπρώνιος Γράκχος, ϗ Π. Οὐαλέριος Φάλτων.
515. Λ. Κορνήλιος Λέντλος Καυδῖνος, ϗ Κυϊν. Φουλούϊος Φλάκκος.
516. Π. Κορνήλιος Λέντ. Καυδῖνος ϗ Γ. Λικίνιος Οὐάρος.
517. Τ. Μάνλιος Τορκουάτος, ϗ Γ. Ἀττίλιος Βοῦλβος τὸ β'.
518. Λ. Ποσούμιος Ἄλβινος, ϗ Σπ. Καρουΐλιος Μάξιμος.
519. Κυϊν. Φάβιος Μάξιμος Οὐεῤῥουκῶσος, ϗ Μαν. Πομπώνιος Μάθων.
520. Μ. Αἰμίλιος Λέπιδος, Μ. Πουπλίκιος Μαλλέολος.
521. Μαν. Πομπώνιος Μάθων τὸ β'. ϗ Γ. Παπείριος Μάσων.
522. Μ. Αἰμίλιος Βάρβουλα, Μ. Ἰούνιος Πῆρα.
523. Λ. Ποσούμιος Ἄλβινος τὸ β'. ϗ Κν. Φουλούϊος Κεντούμαλος.
524. Σπ. Καρουΐλιος Μάξιμος τὸ β'. ϗ Κυϊν. Φάβιος Μάξιμος Οὐεῤῥουκῶσος, τὸ β'.
525. Π. Οὐαλέριος Φλάκκος, ϗ Μ. Ἀττίλιος Ῥήγουλος.
526. Μ. Οὐαλέριος Μεσσάλας, ϗ Λ. Ἀπούστιος Φούλλων.
527. Λ. Αἰμίλιος Πάππος, ϗ Γ. Ἀττίλιος Ῥήγουλος.
528. Τ. Μάνλιος Τορκουάτος τὸ β', ϗ Κυϊν. Φάβιος Φλάκκος τὸ β'.
529. Γ. Φλαμίνιος Νέπως, ϗ Π. Φούριος Φίλος.
530. Γ. Κορνήλιος Σκιπίων Κάλβων, ϗ Μ. Κλαύδιος Μάρκελλος.
531. Π. Κορνήλιος Σκιπίων Ἀσῖνα, ϗ Μ. Μινούκιος Ροῦφος.
532. Λ. Οὐετούριος Φίλων, ϗ Γ. Λουτάτιος Κάτυλος.
533. Μ. Λιούϊος Σαλινάτωρ, ϗ Λ. Αἰμίλιος Παῦλλος.

Carthaginenses, cum aliis de causis, tum ob multitudinem captivorum, legatos Romam miserunt, eis adjuncto Regulo, quē propter virtutem & auctoritatem, nihil non impetraturum arbitrabantur: jurejurando tamen, prius ad reditum ob-

1.
Οἱ Καρχηδόνιοι δὲ διεκηρυκεύσαντο τοῖς Ῥωμαίοις, διά τε τἄλλα, ϗ διὰ τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων, ϗ τοῖς πρέσβεσι ϗ αὐτὸν τὸν Ῥήγουλον συνέπεμψαν, πᾶν δι᾽ αὐτοῦ, οἰηθέντες κατορθωκέναι, διὰ τὴν ἀρετὴν ϗ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνδρός· ὥρκωσάν τε αὐτὸν

Ita dilutiùs hæc habentur in *Eclog. X.* Constantini.

DIO APUD CONST. AUG. PORPHYR.

Proditum est, Carthaginienses, quum ob alia quædam, tùm propter captivorum multitudinem, legatos ad populum Rom. misisse; in primis quidem, ut pa-

Φασὶ [τοὺς Καρχηδονίους ἐπικηρυκεύσασθαι τοῖς Ῥωμαίοις, διά τε τἄλλα, καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων] μάλιστα μὲν] ὅπως ϗ τὴν εἰρήνην ἐπὶ

N O T AE.

Eadem de Regulo scripsit Anonymus apud Suidam, verbo Ῥήγουλος quæ facilè Dio legit, & meliora, sua crisi reddidit. En ipsa longiora: Οἱ.

Carthaginenses multis cladibus fracti, Regulum imperatorem Romanorum, quem paulo ante in potestatem suam redactum, acerbis crudelibusque suppliciis excruciaverant, vinculis tunc solutum, humaniusque habitum, ad suos ablegarunt, sperantes, æquas

[Οἱ Καρχηδόνιοι πολλοῖς ἀτυχήμασι δουλωθέντες τὸ φρόνημα, Ῥήγουλον τὸν στρατηγὸν Ῥωμαίων, ὃν μικρῷ πρόσθεν ὑπὸ χεῖρα πεσόντα σφίσι πικρῶς τε ϗ βαρβαρικῶς ἐκόλαζον, τότε τῶν δεσμῶν ἀνέντες, τά τε ἄλλα θεραπεύσαντες, πρὸς τοὺς οἰκείους ἐξέπεμψαν, εὑρέσθαι τινὰ μετρίαν τοῦ πολέμου

αὐτὸν, ἢ μὴν ἐπανήξειν. Καὶ ὅς τά τε ἄλλα, ὡς εἷς τῶν Καρχηδονίων ἔπραττε, καὶ οὔτε τὴν γυναῖκα ἐς λόγους ἐδέξατο, οὔτε τὴν πόλιν εἰσῆλθε, καὶ ταῦτα καλούμενος, ἀλλ' ἔξω τοῦ τείχους τῆς βουλῆς ἀθροισθείσης (ὡς ἔθος ἦν χρηματίζειν τῶν πολεμίων τοῖς πρέσβεσιν) εἰσαχθεὶς ἐς τὸ συνέδριον εἶπεν· Ἡμᾶς, ὦ πατέρες, πρὸς ὑμᾶς οἱ Καρχηδόνιοι ἔπεμψαν (ἐκεῖνοι γάρ με ἐστάλκασι, ἐπεὶ δοῦλος αὐτῶν νόμῳ πολέμου γεγένημαι) καὶ ἀξιοῦσι, μάλιστα μὲν καὶ τὸν πόλεμον λύσασθαι ἐπὶ συνθήκαις

obstrinxerunt. Is inter alia, pro Carthaginensi se gessit, neque uxorem ad colloquium admisit, neque urbem, quamvis vocaretur, ingressus est. Sed Senatu extra urbem coacto, (ita enim respondere legatis hostium moris erat) in Concilium introductus, dixit: Nos, Patres conscripti, Carthaginenses ad vos miserunt (illi namque miserunt me, quoniam servus eorum factus sum jure belli) petentes in primis, ut pax illis conditionibus, quas utrinque probaveritis

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

ἐπὶ μετρίοις τισὶ ποιήσαντο [εἰ δὲ μὴ] ἵνα τούς γε αἰχμαλώτους κομίσαιντο. Φασὶ δὲ [καὶ τὸν Ῥήγουλον] ἐν τοῖς πρέσβεσι [πεμφθῆναι] διά τε τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀρετήν]· ὑπέλαβον γὰρ πᾶν ὁτιοῦν τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ τῷ κομίσασθαι αὐτὸν ἐλπίσαι σφᾶς πρᾶξαι, ὥστε μόνον ἀντὶ τῆς εἰρήνης, ὃ πάντως γε ἀντὶ τῶν αἰχμαλώτων ἀνταποδοθῆναι. [Ὥρκωσάν τε οὖν αὐτὸν] πίστεσι μεγάλαις [ἢ μὴν ἐπανήξειν] ἂν καὶ μηδέτερον αὐτῶν διαπράξηται, καὶ πρεσβευτὴν μεθ' ἑτέρων ἔστειλαν· [καὶ τά τ' ἄλλα, καθάπερ τις Καρχηδόνιος,] ἀλλ' οὐ Ῥωμαῖος ὢν [ἔπραττε· καὶ οὔτε τὴν γυναῖκα ἐς λόγους ἐδέξατο, οὔτε ἐς τὴν πόλιν, [καθάπερ ἐκβληθεὶς] εἰσῆλθεν· ἀλλ' ἔξω τοῦ τείχους τῆς βουλῆς ἀθροισθείσης, ὥσπερ τοῖς τῶν πολεμίων πρέσβεσιν ἔθος] εἶχον, [χρηματίζειν] τὴν τε πρόσοδον μετὰ τῶν ἄλλων, ὥς γε καὶ ὁ λόγος ἔχει, ᾐτήσατο.

pacem mediocriter æquis legibus obtinerent; sin autem, ut captivos saltem reciperent. Hos inter legatos Regulum quoque tum ob dignitatem, tum ob virtutem viri missum fuisse ajunt. Quippe futurum putabant, ut quidvis Romani spe illius recipiendi facerent; adeoque vel solum cum pace, vel omnino eum captivis universis commutaturos. Itaque gravi jurejurando eum obstrinxerunt, qui sancte reversurum se repromitteret, tametsi neutrum perfecisset. Atque hoc modo eum aliis legatis dimiserunt. Regulus quum alia, tamquam Carthaginiensis, non Romanus esset faciebat, cum nec uxorem ad colloquium admisit, nec in urbem, velut in exilium ejectus, introivit: sed Senatu extra mœnia coacto, qui mos respondendi legatis hostium erat; perinde atque alii, sicut accepimus, ut accedere sibi liceret, petiit.

Ὥρκωσαν τε οὖν αὐτὸν &c. ad *διαπράξηται.*] Ita hunc locum emendavimus, partim ex Zonara, partim ex conjectura: cum in exemplari corrupte legeretur: *ὥρκωσάν τε οὖν αὐτῷ* &c. *ἐν δὲ μηδὲν ἕτερον*, &c: Paulò post, pro *καθάπερ ἐκβληθεὶς*, male scriptum erat, *καίπερ ἐμβληθεὶς*: & mox pro *ἐποιήσατο*, MS. liber habebat *ᾐτήσατο*. *Ursinus.*

N O T AE.

λίμου κατάθεσιν, καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἀντίδοσιν τῇ συμπράξει τοῦ ἀνδρὸς οἰόμενοι. Ὁ δὲ πρὸς τὴν Ῥώμην ἅμα πρεσβείαις Καρχηδονίων ἀφικόμενος, ἔς τε τὸ συνέδριον παρελθὼν, τὰς μὲν συνήθεις τοῖς ὑπατικοῖς τιμὰς διωθήσατο· οὐ μετεῖναι τῆς πολιτείας αὐτῷ λέγων, ἀφ' οὗπερ ἡ τύχη δεσπότας αὐτῷ Καρχηδονίους ἐπέστησε. Παρῄνει γε μὴν τοῖς ἐν τέλει τῆς βουλῆς ἀπείπασθαι παντελῶς τὰς διαλλαγὰς καὶ μὴ ἀνεῖναι τοὺς ἐναντίους ἐς τὸ ἀνέλπιστον ἤδη ἀφιγμένους· οὐ γὰρ εἶναί πως ἄξιον ἀνδρὸς ἑνὸς μόνου, καὶ ἤδη γηραιοῦ, ὀλίγων τε ἄλλων τῶν ὑπολελειμμένων ἐς τὴν Καρχηδονίαν πολλὰς χιλιάδας ἀλλαξαμένους αὐξῆσαι τὴν τῶν ἐναντίων δύναμιν. Ἐφ' οἷς ἀγασθέντες αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι, τὴν μὲν πρεσβείαν ἄπρακτον τῶν Καρχηδονίων πέμπουσιν· αὐτὸν δὲ πρὸς βίαν ἀφαιρεῖσθαι τῶν ἀγόντων ἐπεχείρουν· ὁ δὲ οὐ μενετέον αὐτῷ φήσας ἐν πόλει, ἐν ᾗ τῆς ἴσης τοῦ μεθέξει κατὰ τοὺς πατρῴους θεσμοὺς πολιτείας, πολέμου νόμῳ δουλεύειν ἑτέροις ἠναγκασμένος, εἵπετο τοῖς Καρχηδονίοις ἑκούσιος, τά τε δάκρυα τῶν οἰκείων, καὶ τοὺς ὀλοφυρμοὺς ἀκλινῶς διωσάμενος. Ἐπανελθὼν δὴ οὖν ἐς τὴν Καρχηδόνα, παντὶ κολάσεων εἴδει καταπαλαίσεται· πρὸς γὰρ δὴ τοῖς πολλοῖς αἰκισμοῖς, οἴκου, φασὶ, περιτεθέντος αὐτῷ στενοῦ καὶ ἰσομέτρου τῷ σώματι, αἰχμαῖς σιδηραῖς κατὰ τὸ ἐντὸς πεπυκνωμένου, διαφθαρῆναι αὐτὸν, ἀπαγορεύοντα μὲν πρὸς τὴν ἀκλινῆ στάσιν, περιπίπτοντα δὲ ταῖς αἰχμαῖς, ἔν τε ταῖς ἐπὶ τῶν τοίχων ἀναπαύσεσι, καὶ ὅλως ἐν ταῖς ἐξαλλαγαῖς τοῦ σχήματος.]

æquas pacis conditiones, & captivorum permutationem, se viri illius opera impetraturos. Ille ergo cum Carthaginensium legatis Romam profectus, & in Senatum ingressus, honores Consularibus solitos recusavit, civem se esse negans, ex quo fortuna Carthaginenses sibi dominos imposuerat: Senatoribus verò suasit, ut pacem repudiarent, nec ad desperationem hostibus jam redactis, respirandi tempus concederent. Haud enim decere, uno solo eoque jam sene, & paucis aliis, qui apud Carthaginenses relicti essent, multa millia hominum permutare, & hostium ita vires augere. Romani igitur ob hæc admirati virum, legatos Carthaginensium re infecta dimiserunt: ipsum verò vi ex illorum manibus, qui eum ducebant, eripere dum cogitant; ipse negans in ea sibi manendum urbe, cujus se civem esse patria instituta vetarent (belli enim lege, se aliis servire coactum) Carthaginenses ultroneò sequutus est, immotè suorum lacrymis, lamentisque rejectis. Carthaginem igitur reversus, omni suppliciorum genere consumptus est. Nam præter multos alios cruciatus, domunculæ angustæ clausus, quæ corporis ejus magnitudini respondebat, eratque intus ferreis aculeis munita, periisse fertur, vetitus stare immotus, & cum præ lassitudine in latus se reclinaret, vel situm corporis immutaret, in ferreas cuspides incideret.

Hactenus anonymus, sed cuncta accuratius & eruditius apud Dionem.

veritis, fiat: sin minus, ut saltem captivi permutarentur. His dictis, cum legatis secessit, ut inter se Romani deliberarent. Cum autem a Consulibus juberetur, interesse deliberationi, non paruit, priusquam Carthaginenses collegæ id ei permisissent. Ac ipse quidem eatenus tacitus assedit, donec Senatores eum de sua sententia rogaverunt: tunc enim: Ego, inquit, Patres Conscripti, si vel millies captus fuero, vester sum. Nam meum corpus penes Carthaginenses est, meus verò animus est vobiscum. Illud enim alienatum a vobis est; hic, quominus Romanorum sit, efficere nemo potest: ut captivus ergo ad Carthaginenses pertineo. Postquam autem non ex improbitate aliqua, sed rei bene gerendæ studio, cladem accepi, Romanus sum; vobisque idcirco consultum cupio, & pacem nullo modo esse e re vestra duco. His dictis, suæque sententiæ rationibus allatis, subjecit: Scio, haud dubium exitium mihi instare: neque enim Carthaginensibus clam esse potest, quod hic suaserim: sed sic quoque saluti meæ, Reipublicæ commodum præpono. Quod si quis dixerit, cur non aufugiam, aut maneam Romæ audite responsionem; Quoniam reditum jurejurando promisi. Id me hostibus etiam, tum ob alia servaturum esse, tum quod servata fide, solus ærumnam patiar; violata verò, tota Civitas perjurii crimine obstringetur. Senatus autem salutis illius causa, tum ad pacem faciendam, tum ad permutandos captivos paratus erat; Regulus verò ubi id cognovit, ne a ratione utilitatis, sua causa decederent; venenum sibi propinandum esse finxit, ex quo esset indubie periturus. Ita ergo nec pax est facta, nec permutatio captivorum.

Abeuntem autem Regulum cum legatis, præter alios, uxor & liberi retinere conati sunt; Consules verò, neque manere volentem se dedituros. Ipse tamen jurisjurandi religione, privatis affectibus antepositα, discessit: & a Carthaginensibus percruciatus, ut ajunt, est interfectus. Nam palpebris præcisis, eum aliquandiu in tenebris concluserunt; deinde in vas quoddam aculeis undique refertum illum injectum, & ad solem conversum; hoc pacto doloribus & vigiliis, quum nusquam ob aculeos inclinare se posset, peremerunt. Romani igitur his auditis, principes captivorum, ejus liberis, vicissim excruciandos & necandos tradiderunt: Consulibusque C. Attilio Reguli fratre, & L. Manlio, bellum Libycum decreverunt. Hi, ubi in Siciliam appulerunt, Lily-

κας ταῖς δοκούσαις ἀμφοῖν· εἰ δὲ μή, τῶν αἰχμαλώτων ποιήσασθαι ἄλλαγμα. Ταῦτα εἰπών, μετέστη μετὰ τῶν πρέσβεων, ὧν ἂν καθ' ἑαυτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι βουλεύσωνται· κελευόντων δὲ αὐτὸν τῶν ὑπάτων συμμετασχεῖν σφίσι τῆς διαγνώμης, οὐ πρὶν ἐπείσθη, πρὸ τοῦ ἐπιτραπῆναι παρὰ τῶν Καρχηδονίων· ὁ δὲ τέως μὲν ἐσιώπα· ἐπεὶ δ' οἱ βουλευταὶ εἰπεῖν αὐτὸν γνώμην ἐκέλευον, εἶπεν· Εἰμὶ μὲν εἷς ἐξ ὑμῶν, ὦ πατέρες, κἂν μυριάκις ἁλῶ· τὸ μὲν γὰρ σῶμά μου, Καρχηδονίων, ἡ δὲ ψυχή μου ὑμετέρα ἐστίν· ἐκεῖνο μὲν γὰρ ὑμῶν ἠλλοτρίωται, ταύτην δὲ οὐδεὶς δύναται, μὴ οὐχὶ Ῥωμαίων εἶναι, ποιῆσαι· καὶ ὡς μὲν αἰχμάλωτος Καρχηδονίοις προσήκω· ἐπεὶ οὐκ ἐκ κακίας, ἀλλ' ἐκ προθυμίας ἐδυστύχησα· καὶ Ῥωμαῖός εἰμι, καὶ φρονῶ ὑμέτερα, καὶ οὐδ' ἐξ ἑνὸς τρόπου λυσιτελεῖν ὑμῖν τὰς καταλλαγὰς νομίζω. Ταῦτα ὁ Ῥήγουλος εἰπών, καὶ τὰς αἰτίας προσέθηκε, δι' ἃς τὰς συμβάσεις ἀπηγόρευε· καὶ ἐπήγαγεν, ὡς, Οἶδα μὲν ὅτι μοι προῦπτος ὄλεθρος πρόκειται· ἀδύνατον γὰρ λαθεῖν αὐτούς, ἃ συνεβούλευσα, ἀλλὰ καὶ οὕτως τῆς ἐμαυτοῦ σωτηρίας τὸ κοινῇ συμφέρον προτίθημι· εἰ δέ τις φήσει, τί οὖν οὐκ ἐκδιδράσκεις, ἢ ἐνταῦθα καταμένεις; ἀκούσατε, ὅτι ὡμολόγησα αὐτοῖς ἐπανήξειν, καὶ οὐκ ἂν παραβαίην τοὺς ὅρκους, οὐδ' εἰ πρὸς πολεμίους γεγόνασι; καὶ δι' ἄλλα, μάλιστα δὲ ὅτι ἐμπεδορκήσας μὲν μόνος πείσομαι· ἂν δ' ἐπιορκήσω, πᾶσα ἡ πόλις ἀναπλησθήσεται. Ἡ γερουσία δὲ τῆς ἐκείνου σωτηρίας ἕνεκεν, καὶ τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀντιδοῦναι προτεθύμητο· γνοὺς οὖν τοῦτο αὐτός, ἵνα μὴ τὸ συμφέρον δι' αὐτὸν καταπροῶνται, ἐπλάσατο πεπωκέναι φάρμακον δηλητήριον, καὶ μέλλειν πάντως δι' αὐτοῦ ἀπολέσθαι· καὶ οὔτε ἡ σύμβασις γέγονεν, οὔτε τῶν αἰχμαλώτων ἡ ἀμοιβή.

2. Ἀπιόντος δ' αὐτοῦ σὺν τοῖς πρέσβεσιν, ἀντελάβοντο ἄλλοι τε καὶ οἱ παῖδες, καὶ ἡ γυνή· οἱ δ' ὕπατοι μήτ' ἐθέλοντα καταμεῖναι αὐτὸν ἐκδώσειν ἔφασαν, μήτ' ἀπιόντα κατασχεῖν· καὶ οὕτω προτιμήσας μὴ παραβῆναι τοὺς ὅρκους, ἀνεκομίσθη· καὶ αἰκισθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ὡς ἡ φήμη λέγει, ἀπέθανε. Τὰ γὰρ βλέφαρα αὐτοῦ περιτέμνοντες, καὶ χρόνον τινὰ ἐν σκότει καθείρξαντες, εἶτα ἐς σκεῦός τι σύμπηκτον κέντρα πανταχόθεν ἔχον, ἐμβαλόντες αὐτὸν καὶ τρέψαντες πρὸς τὸν ἥλιον, οὕτως ὑπὸ κακοπαθείας, καὶ ἀγρυπνίας μὴ δυνάμενον πῃ κλιθῆναι διὰ τὰ κέντρα, διέφθειραν. Ἀπυθόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι, τοὺς πρώτους τῶν παρ' αὐτοῖς αἰχμαλώτων παρέδοσαν τοῖς ἐκείνου παισί, καὶ ἀνταικίσασθαι, καὶ ἀνταποκτεῖναι· τοὺς δ' ὑπάτους ἐς τὴν Λιβύην στρατεύσασθαι ἐψηφίσαντο, τόν τε Γάιον Ἀττίλιον, τὸν τοῦ Ῥηγούλου ἀδελφόν, καὶ τὸν Μάλλιον τὸν Λού-

κιον · (a) οἱ ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθόντες, τῷ Λιλυβαίῳ προσέβαλον, καὶ τι μέρος τῆς τάφρου συγχῶσαι ἐς τὴν τῶν μηχανημάτων προσαγωγὴν ἐπεχείρησαν. Καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ὑπορύσσοντες, τὸν χοῦν ὑφεῖλον· ἐπεὶ δ' ἠλαττοῦντο τῇ πολυχειρίᾳ, τεῖχος ἕτερον ἔνδον μηνοειδὲς ᾠκοδόμησαν. Καὶ οἱ μὲν ὑπονόμους ὑπὸ τὸν κύκλον εἰργάζοντο, ὅπως κατὰ τὸ διακένον αὐτῶν ἱζήσαντος τοῦ τείχους εἰσπέσωσιν· οἱ Καρχηδόνιοι δὲ ἀντορύσσοντες, πολλοὺς μὲν ἀγνοοῦντας τὸ γινόμενον, ἐκδεχόμενοι ἔκτεινον, πολλοὺς δὲ καὶ πῦρ ἐν φρουγάνοις ἐς τὰ ὀρύγματα ἐμβαλόντες, ἔφθειρον. Ἐπεὶ δέ τινες τῶν συμμάχων τῇ τε παρατάσει τῆς πολιορκίας ἀχθόμενοι, καὶ τῷ μὴ τὸν μισθὸν αὐτοῖς ἐντελῆ καταβάλλεσθαι, προδοῦναι τὸ χωρίον τοῖς Ῥωμαίοις διεκηρυκεύοντο, ἐφώρασεν ὁ Ἀμίλκας τὸ βουλευόμενον, οὐκ ἐξέφηνε δὲ, ἵνα μὴ πολεμώσῃ αὐτούς· χρήματα δὲ τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν παρασχὼν καὶ τῷ πλήθει προσυποσχόμενος ἕτερα, οὕτως αὐτοὺς ᾠκειώσατο, ὥστε μηδ' ἀρνήσασθαι τὴν προδοσίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τελευταίους πρέσβεις ἐπανιόντας ἀπώσασθαι, οἳ πρὸς τοὺς ὑπάτους αὐτομολήσαντες, γῆν τε ἐν Σικελίᾳ, καὶ ἕτερά τινα ἔλαβον.

3. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ οἴκοι Καρχηδόνιοι, πέμπουσιν Ἀρδέβαν σὺν ναυσὶ πλείσταις ἐς τὸ Λιλυβαῖον, σῖτον ἀγούσαις καὶ χρήματα· καὶ ὃς χειμῶνα ἐπιτηρήσας, εἰσέπλευσε· κατὰ τοῦτο, καὶ ἄλλοι συχνοὶ καταίρειν ὁμοίως ἐτόλμων· καὶ οἱ μὲν ἐπετύγχανον, οἱ δὲ ἀπώλλυντο. Ἕως μὲν οὖν ἄμφω παρῆσαν οἱ ὕπατοι, ἰσοπαλεῖς οἱ ἀγῶνες ἐγίνοντο· νόσου δὲ καὶ λιμοῦ τρυχόντων αὐτοὺς, καὶ τοῦ ἑτέρου οἴκαδε διὰ ταῦτα σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν στρατιώταις ἀναχωρήσαντος, Ἀμίλκας θαρρήσας ἐπεξῄει, καὶ τὰς μηχανὰς ἐνεπίμπρα, καὶ τοὺς ἐπαμύνοντας αὐτοῖς ἔφθειρε· καὶ ἡ ἵππος αὐτοῦ ἐκ τοῦ Δρεπάνου ὁρμωμένη, τά τε ἐπιτήδεια κομίζεσθαι τοὺς Ῥωμαίους ἐκώλυε, καὶ τὴν αὐτῶν συμμαχίδα κατέτρεχε.

Lilybæū oppugnare aggressi, cum fossæ partem, ad machinas admovendas, explere incepissent; Carthaginenses subterfodientes, terram subtraxerunt: sed cum operarum multitudine vincerentur, alium intus lunatum struxerunt murum. Romani autem cuniculos subter mœnia agebant, ut, iis in cavernas desidentibus, irruerent in hostes: Carthaginenses verò, multos, qui id ignorabant, contrafodiendo, interceptos trucidarunt; multosque alios, igne in sarmenta injecto, in cavernis illis cremarunt. Interea tamen quidam e sociis, qui moram obsidionis, & stipendia non integra numerata, ægre ferebant, cum Romanis de prodendo oppido agebant: & Hamilcar eo consilio animadverso, ne illi palam deficerent, dissimulavit. Tum pecunia, eorum primoribus numerata, & multitudini promissa; sic eos delinivit, ut non inficiati proditionem, postremos legatos, non receperint, redeuntes: qui ad Consules profugi, agro in Sicilia, & rebus aliis sunt donati.

Carthaginenses, qui domi erant, his auditis, Ardebam cum plurimis navibus, quæ frumentum, & pecunias advehebant, Lilybæum miserunt. Is tempestate observata, appulit: hoc autem postea, ausi plurimi alii imitari, partim successum habuerunt, partim perierunt. Cæterum dum ambo Consules aderant, æquo Marte pugnabatur; sed cum morbo & fame premerentur, iisque de causis alter suos milites, domum reduceret; Hamilcar resumpto animo erupit, & machinas incendit, defensoresque earum occidit. Tum equitatui suo, Drepano advocato, Romanos pabulatione & commeatu prohibuit, eorumque socios infestavit.

Huc spectant Dionia ista apud Valesium, pag. 593. ὅτι.

DIO APUD CONSTANT. AUG. PORPHYR.

Romani, ingenti bellico apparatu, qui illorum prorsus animi magnitudini respondebat, in Africam sunt profecti. Duces erant C. Regulus & L. Manlius Consules, quos populus Rom. virtutis causa, cæteris competitoribus prætulerat, quippe Regulus re adeo angusta erat familiari, ut protogatum sibi in alterum annum imperium vix tulerit, atque conjugi ejus ac liberis alimenta publicè constituta sint.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐστράτευσαν, ἀκόλουθον τῇ διανοίᾳ σφῶν τὴν παρασκευὴν ποιησάμενοι ἐπὶ Καρχηδόνα· ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν ὅ τε Ῥήγουλος, καὶ Λούκιος ἐπ' ἀρετῇ προκριθέντες· ὁ γὰρ Ῥήγουλος ἐν τοσαύτῃ πενίᾳ ἦν ὥστε μήτε τὴν ἀρχὴν ῥᾳδίως ἐθελῆσαι διετῆ ἀποστῆναι, καὶ τῇ γυναικὶ, τοῖς τε παισὶν αὐτοῦ τὴν τροφὴν ἐκ τοῦ δημοσίου ψηφισθῆναι.

N O T AE.

Ἀντιθέμενοι οἱ Ῥωμαῖοι.] Vide Excerpta ex Diodoro Siculo pag. 274 276. *Ducangius*,

(a) U. C. 502.

ſtavit. Interim parte alia Ardebas, modò Siciliæ maritima populatus, ad ſummam Romanos conſilii inopiam redegit. Dum autem L. Junius claſſem parabat, Claudius Pulcher Lilybæum propere abiit, militibuſque in naves impoſitis, Carthaginenſem in quinqueremi navigantem Hannonem comprehendit: unde Romani exemplum fabricandarum navium petierunt. Quamquam enim eorum claſſes ſæpe periclitarentur, & crebrò tot navium, in quibus multi viri & pecuniæ erant, clade dolerent; non idcirco tamen ab armando ceſſarunt; quin in Senatu quendam, de pace cum Carthaginenſibus facienda, locutum occiderunt: ac præterea de Dictatore eligendo decreverunt. Hinc Dictator Collatinus electus eſt, qui magiſtrum equitum dixit Metellum, ſed nil memoria geſſit dignum. Dum hæc autem geruntur Romæ, eodem tempore Erycem in Sicilia ſubegit Junius; Carthalo verò Ægithalo potitus, Junium cœpit.

Sequenti anno C. Aurelius & P. Servilius magiſtratu inito, Lilybæum, & Drepanum infeſtantes, Carthaginenſes terra prohibuerunt, afflixeruntque eorum ſocias civitates. Carthalo igitur, ubi variis rationibus contra Romanos tentatis, ſe nihil profeciſſe vidit, abiit in Italiam; ut vel attraheret eò Conſules, vel interea agros vaſtaret, & urbes caperet. Verum nec ibi quidquam ei bene ceſſit: nam cum Ædilem, cum copiis adventare didicit, rediit in Siciliam; ubi cum conductitius miles ob ſtipendium non ſolutum, tumultuaretur; multos ipſe in deſertis inſulis expoſitos reliquit, multos verò Carthaginem miſit. Cæteri autem his cognitis indignati, jam res novas ſpectabant: ſed ſucceſſor Carthaloni datus Hamilcar, multos eorum occidit noctu, multos verò in mari demerſit. Romani interea, remiſſis tributis annuis, perpetuam amicitiam cum Hierone ſanxerunt. Sequenti autem anno, navali bello, propter crebras clades, & impenſas, publice abſtinuerunt: verum privati quidam, navibus poſtulatis cum pacto eas reſtituendi, prædam verò ſibi vindicandi; cum alias clades hoſtibus intulerunt, tum Hipponem urbem Libycam ingreſſi, navigia omnia, & multas ædes incenderunt: cumque cives catenis, portus clauſiſſent oſtium; ex magno ipſi periculo, arte & fortuna evaſerunt. Nam feſtinanter in catenas invecti, cum eas roſtra navium jam jam attingerent,

tunc

χε, καὶ ὁ Ἀρδέβας ποτὲ μὲν τῆς Σικελίας, ποτὲ δὲ τῆς Ἰταλίας τὰ πάραλια ἔκειρεν· ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν ἀπορίᾳ κατέστησαν. Τέως μέν τοι Λούκιος Ἰούνιος ἡτοίμαζε ναυτικόν, Κλαύδιος δὲ Ποῦλχρος (a) ἐς τὸ Λιλύβαιον ἐπιχθεὶς, καὶ τριήρεις πληρώσας, συνέλαβε δι᾽ αὐτῶν Ἄννωνα τὸν Καρχηδόνιον ἐκπλέοντα πεντήρει, καὶ παράδειγμα τοῖς Ῥωμαίοις τῆς κατασκευῆς τῶν νεῶν ἐγένετο. Πολλάκις δὲ τοῦ ναυτικοῦ κινδυνεύοντος, ἐβαρύνοντο οἱ Ῥωμαῖοι τῇ συνεχεῖ τῶν νεῶν φθορᾷ· ἄνδρας γὰρ συχνοὺς καὶ χρήματα πλεῖστα ἐν ταύταις ἀπώλλυσαν· οὐ μέν τοι γε καὶ ἐνέδοσαν, ἀλλὰ καί τινα φθεγξάμενον περὶ καταλλαγῶν πρὸς Καρχηδονίους ἐν τῇ βουλῇ διεχρήσαντο, καὶ λεχθῆναι δικτάτωρα ἐψηφίσαντο. Καὶ δικτάτωρ μὲν ὁ Κολλατῖνος ἐλέχθη· ἱππάρχησε δὲ ὁ Μέτελλος, οὐδὲν δὲ μνήμης ἔπραξεν ἄξιον· ἐν ᾧ δὲ Κολλατῖνος δικτάτωρ ἐλέγετο, ἐν τούτῳ τὸν Ἔρυκα παρεστήσατο ὁ Ἰούνιος, καὶ ὁ Καρθάλων κατέσχεν Αἰγίθαλον, καὶ ἐζώγρησε τὸν Ἰούνιον.

4. Τῷ δ᾽ ἑξῆς ἔτει Αὐρήλιος Γάϊος, καὶ Σερουΐλιος Πούπλιος (b) τὴν ἀρχὴν λαβόντες, τό τε Λιλύβαιον, καὶ τὸ Δρέπανον ἐλύπουν, καὶ τοὺς Καρχηδονίους τῆς γῆς ἀπεῖργον, καὶ τὴν αὐτῶν συμμαχίδα κατέτειρον. Ὁ οὖν Καρθάλων πολυτρόπως ἐπιχειρήσας κατ᾽ αὐτῶν, ὡς οὐδὲν ἤνυσεν, ἐς Ἰταλίαν ὥρμησεν, ἵν᾽ οὕτω τοὺς ὑπάτους μεταγάγῃ ἐκεῖ, εἰ πῶς τὴν χώραν κακώσει, καὶ πόλεις αἱρήσῃ· ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἐνταῦθά τι αὐτῷ προσεχώρησε· τὸν γὰρ στρατηγὸν, τὸν ἀστυνόμον μαθὼν πλησιάζοντα, ἐς Σικελίαν ἀνέπλευσεν. Ἔνθα τῶν μισθοφόρων στασιασάντων διὰ τὸν μισθὸν, συχνοὺς μὲν ἐς νήσους ἐρήμους ἐκβιβάσας κατέλιπε, πολλοὺς δὲ καὶ ἐς Καρχηδόνα ἀπέστειλεν· ὃ γνόντες οἱ λοιποὶ ἠγανάκτησαν, καὶ νεωτερίζειν ἔμελλον· ὡς Ἀμίλκας διαδεξάμενος τὸν Καρθάλωνα, πολλοὺς μὲν νυκτὸς κατέκοψε, πολλοὺς δὲ καὶ κατεπόντωσεν. Ἐν τοσούτῳ δ᾽ οἱ Ῥωμαῖοι φιλίαν ἀΐδιον πρὸς Ἱέρωνα διεπράξαντο, καὶ προσαφῆκαν ὅσα παρ᾽ αὐτοῦ ἐπετείως ἐλάμβανον. Τῷ δ᾽ ἑξῆς ἔτει τοῦ θαλαττίου πολέμου, δημοσίᾳ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι ἀπέσχοντο διὰ τὰς ἀτυχίας καὶ διὰ τὰ ἀναλώματα· ἰδίᾳ δέ τινες νῆας αἰτήσαντες, ὥστ᾽ ἐκείνας μὲν ἀποκαταστῆσαι, τὴν λείαν δὲ οἰκειώσασθαι, ἄλλα τε τοὺς πολεμίους ἐκάκωσαν· καὶ ἐς Ἱππῶνα, Λιβυκὴν πόλιν εἰσπλεύσαντες, τά τε πλοῖα πάντα καὶ πολλὰ τῶν οἰκοδομημάτων κατέπρησαν· τῶν δ᾽ ἐπιχωρίων τὸ στόμα τοῦ λιμένος διαλαβόντων ἁλύσεσιν, ἐν περιστάσει ἐγένοντο, σοφίᾳ δὲ καὶ τύχῃ περιεγένοντο. Σπουδῇ γὰρ ταῖς

ἀλύ-

(a) U. C. 503. (b) U. C. 504.

ἀλύτεσι προσπεσόντες, ἐπεὶ προσάψασθαι αὐτῶν ἔμελλον οἱ ἔμβολοι τῶν νηῶν, μετέστησαν ἐς τὰς πρύμνας οἱ τοῦ πληρώματος· καὶ οὕτως αἱ πρῶραι κουφισθεῖσαι, ὑπῆραν τὰς ἀλύσεις· αὖθις δ' ἐς τὰς πρώρας αὐτῶν μεταπηδησάντων, αἱ πρύμναι τῶν σκαφῶν μετεωρίσθησαν, καὶ διεξέδραμον· καὶ μετὰ τοῦτο περὶ τὸ Πάνορμον ναυσὶ Καρχηδονίους ἐνίκησαν· Οἱ δ' ὕπατοι, Μέτελλος μὲν Καικίλιος (a) περὶ τὸ Λιλύβαιον ἦν, Νουμέριος δὲ Φάβιος τῷ Δρεπάνῳ προσήδρευε, καὶ ἐπιβούλευσε τῇ νησίδι, τῇ Πελιάδι καλουμένῃ προκατειλημμένῃ παρὰ Καρχηδονίων, στρατιώτας πέμψας νυκτὸς, οἳ τοὺς φρουροὺς κτείναντες, τὴν νῆσον εἷλον· ὃ μαθὼν Ἀμίλκας, ἕωθεν τοῖς διαβεβηκόσιν ἐπέθετο· οἷς οὐκ ἔχων ἀμῦναι ὁ Φάβιος, τῷ Δρεπάνῳ προσέμιξεν, ὡς ἢ τὴν πόλιν δι' ἐρημίαν αἱρήσων, ἢ τῆς νήσου τὸν Ἀμίλκαν ἀπάξων, καὶ ἀπάξων, καὶ ἠνύσθη τὸ ἕν. Φοβηθεὶς γὰρ ὁ Ἀμίλκας, ἀνεχώρησεν ἐς τὸ τεῖχος, καὶ ὁ Φάβιος τὴν Πελιάδα κατέσχε, καὶ τὸ μεταξὺ ταύτης, καὶ τῆς ἠπείρου στενὸν, καὶ τεναγῶδες τυγχάνον συγχώσας ἠπείρωσε, καὶ ῥᾷον προσεπολέμει τοῦ τείχους ἐκεῖ ὄντος ἀσθενεστέρου. Καὶ οἱ Καρχηδόνιοι συχνὰ παρελύπουν αὐτοὺς, ἐς Σικελίαν τε περιπλέοντες, καὶ ἐς τὴν Ἰταλίαν περαιούμενοι· τοὺς δ' αἰχμαλώτους ἀλλήλων, ἄνδρα ἀντ' ἀνδρὸς ἠλλάξαντο· τοὺς δὲ λοιποὺς, ἐπεὶ μὴ ἦσαν ἰσοπληθεῖς, ἀργυρίου οἱ Καρχηδόνιοι ἐκομίσαντο. Ἐκ τότε δὲ διάφοροι (b) μὲν ὑπάτευσαν, οὐδὲν δὲ ἱστορίας ἔπραξαν ἄξιον· μέγιστον γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι ἐσφάλλοντο, ὅτι κατ' ἐνιαυτὸν ἄλλους, εἶθ' ἑτέρους ἄρχοντας ἔπεμπον· ἄρτι δὲ τὴν στρατηγίαν μανθάνοντας, τῆς ἀρχῆς ἔπαυον, ὥσπερ ἐς ἄσκησιν σφᾶς, ἀλλ' οὐκ ἐς χρῆσιν αἱρούμενοι. Οἱ Γαλάται δὲ τοῖς Καρχηδονίοις συμμαχοῦντες, καὶ μισοῦντες αὐτοὺς, ὅτι κακῶς μετεχειρίζοντο σφᾶς, φρουρίου τινὸς φυλακὴν ἐμπιστευθέντες, τοῖς Ῥωμαίοις αὐτὸ προήκαντο ἐπὶ χρήμασι· μεταστάντας δὲ ἀπὸ τῶν Καρχηδονίων Γαλάτας, καὶ ἄλλους τῶν σφῶν συμμάχων τινὰς, οἱ Ῥωμαῖοι, ἐπὶ μισθοφορᾷ προσελάβοντο, μή πω πρότερον τρέφοντες ξενικόν. Τούτοις οὖν ἐπαιρόμενοι, καὶ ὅτι οἱ τὰς ναῦς ἔχοντες ἰδιῶται, τὴν Λιβύην ἐπόρθησαν, οὐκ ἔτι ἀμελεῖν τῆς θαλάσσης ἤθελον· ἀλλὰ καὶ αὖθις ναυτικὸν συνεστήσαντο.

5. Καὶ Λουτάτιος Κάτυλος ὕπατος (c) ᾑρέθη, καὶ τούτῳ συνεξεπέμφθη Κόϊντος Οὐαλέριος Φλάκκος ἀστυνομῶν· οἳ ἐς Σικελίαν ἐλθόντες,

tunc omnes ipsi in puppes transierunt: ita proræ levatæ, catenas superarunt: cumque rursus in proras transilirent, puppes levatæ facile e portu exierunt: ac post hæc ad Panormum digressi, ibi navali conflictu vicerunt Carthaginenses. Consulum verò alter, Cæcilius Metellus, mansit ad Lilybæum, alter Numerius Fabius Drepanum obsedit; & insulæ Columbariæ, quæ a Carthaginensibus fuerat occupata, tetendit insidias. Misit enim eò, noctu milites, qui trucidato præsidio, insulam occuparunt. Ubi hæc autem Hamilcar novit, statim mane contra illos profectus est; Fabius verò, qui illis opem ferre non poterat, invasit Drepanum; ut aut urbe, per Ducis absentiam potiretur, aut ab insula abstraheret Hamilcarem: ac horum ei successit alterum. Primum enim Hamilcar veritus, intra mœnia se recepit; Fabius verò tenuit Columbariam, & angustias paludesque interjectas junxit aggeribus continenti: atque hoc pacto facilior oppugnatio facta est; quod ibi infirmior erat murus. Carthaginenses contra, crebra eis detrimenta inferebant, nunc in Siciliam navigantes, nunc in Italiam trajicientes. Hinc captivos inter se mutuo, viritim permutarunt, cæteros verò, quia parem numerum non habebant, Carthaginenses pecunia redemerunt. Sane verò ab eo tempore, varij quidem fuerunt Consules, qui tamen nihil historia gesserunt dignum. Nam Romani in eo maxime errabant, quod quotannis mutabant duces; eosque, qui imperatoria munia adhuc discebant, revocabant: quasi non rei gerendæ, sed tyrocinii causa ablegassent. Interea Galli sociis infensi Carthaginensibus, quod ab eis male haberentur; præsidium quoddam suæ fidei commissum, Romanis pecunia prodiderunt: ab eisque, una cum aliis, qui a societate Carthaginensium defecerant, stipendio conducti sunt; cum prius peregrinum alere militem Romani non consuessent. His ergo freti, & classe privatorum hominum Africam infestantium, qui mare diutius negligere decreverant Romani; naves denuo compararunt.

Post hæc Lutatio Catulo electo Consuli, Ædilis Q. Valerius Flaccus collega datus est: qui in Siciliam profecti, & terra marique

N O T AE.

Τοῦ τείχους ἐκεῖ ὄντος, &c.] Mutilum locum putabat Wolfius: sic tamen omnes manuscripti. *Ducangius*.
(a) U. C. 505. (b) U. C. 506. 507. 508. 509. (c) U. C. 510.

rique Drepanum aggressi, partem muri dejecerunt; & fortasse cæpissent oppidum, nisi Consule vulnerato, circa illum fuissent milites occupati. Quum autem interea cognovissent, hostes, Hannone Duce, cum magna classe e domo sua adventare, contra illos se converterunt: inque illos instructa acie, astrum quoddam facis instar, supra Romanos a dextris ortum, in Carthaginenses aspectum vertit. Porrò atrox navalis pugna, commissa est ab utrisque; cum ob alia, tum quod Carthaginenses, Romanos ad extremam bellorum navalium desperationem, adigere conabantur; Romani verò, quod studebant resarcire prius acceptas clades: & reapse penes Romanos plena victoria stetit. Carthaginensium enim naves, quæ præter alias sarcinas frumentum & pecuniam vehebant, nimium gravabantur. Hanno autem elapsus fuga, statim Carthaginem properavit: Carthaginenses verò iracundia & metu correpti, in crucem quidem eum egerunt; legatos verò pro pace ad Catulum miserunt. Qui, quod & annus ejus jam pene exierat, neque brevi exscindendæ Carthaginis spem habebat, ac alioqui suorum laborum gloriam successoribus invidebat; idcirco non abhorrens a pace, inducias fecit, & pecunia, frumento, & obsidibus acceptis, ut Romam legatos mitterent, concessit: His nempe conditionibus, ut Romanis Sicilia tota, omnibusque circumjacentibus insulis, cederent; neque Hieronem bello lacesserent; ad hæc, ut pecuniam, simul ac pax firmabatur, darent; aliam verò deinceps: denique, ut Romanos transfugas, & captivos gratis redderent, suos verò pretio redimerent. Factis igitur ejusmodi pactionibus, Hamilcar (qui solam sub jugum missionis ignominiam est deprecatus) militibus e munitionibus eductis, domum rediit, priusquam pacta jurejurando firmata essent.

Qui autem Romæ erant, hac victoria eis celeriter nunciata, adeo animis sunt elati, quasi esset penitus debellatum; legatisque, ubi advenerunt, haud amplius continere se potuerunt, quin de concepta spe totius Africæ occupandæ, clara & manifesta indicia præberent. Ac propterea, conditionibus a Consule propositis non acquieverunt, sed & pecuniam longe majorem ea, quam promiserant, postularunt: eisque interdixerunt, ne longis navibus, vel ad Italiam, vel ad alias socias provincias accede-

θόντες, καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν τῷ Δρεπάνῳ προσέβαλον, καί τι τοῦ τείχους κατέρρειψαν· καὶ εἷλον ἂν αὐτὸ, εἰ μὴ τοῦ ὑπάτου τρωθέντος, περὶ ἐκεῖνον οἱ στρατιῶται ἀπησχολήθησαν. Κἂν τούτῳ μαθόντες, τοὺς πολεμίους οἴκοθεν ἥκειν ναυτικῷ πλήθει, Ἄννωνος ναυαρχοῦντος, πρὸς ἐκείνους ἐτράποντο· καὶ ἀντιπαρατεταγμένων αὐτῶν, ἄστρον τι λαμπαδῶδες ὕπερθεν τῶν Ῥωμαίων φανὲν ἐξ ἀριστερᾶς, ἐς τοὺς Καρχηδονίους ἄρθεν ἐγκατέσκηψεν. Ἐγένετο δ' ἡ ναυμαχία, καὶ ἐπ' ἀμφοῖν καρτερὰ, δι' ἄλλα τε, καὶ ἵνα, οἱ μὲν Καρχηδόνιοι. ἐς τελείαν ἀπόγνωσιν τοὺς Ῥωμαίους τοῦ ναυτικοῦ καταστήσωσιν· οἱ δ' ἵνα καὶ τὰς προτέρας ἀνακαλέσωνται συμφοράς· ὅμως δ' οὖν οἱ Ῥωμαῖοι τὴν νίκην ἤραντο. Τὰ γὰρ τῶν Καρχηδονίων σκάφη φορτία φέροντα πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ σῖτον, καὶ χρήματα, ἐβαρύνοντο· ὁ δ' Ἄννων διαφυγὼν, εὐθὺς ἐς τὴν Καρχηδόνα ἠπείχθη. Οἱ Καρχηδόνιοι δὲ θυμῷ ληφθέντες καὶ φόβῳ, τὸν μὲν ἀνεσταύρωσαν, πρέσβεις δὲ πρὸς εἰρήνην τῷ Κατύλῳ πεπόμφασι· καὶ τῷ πρὸς βουλῆς ἦν, τὸν πόλεμον καταλύσασθαι, ὅτι ἐπ' ἐξόδῳ οὔσης αὐτῷ τῆς ἀρχῆς, οὔτω δι' ὀλίγου ἐξαιρήσειν τὴν Καρχηδόνα ἤλπιζεν, οὔτε τοῖς διαδόχοις τὴν δόξαν τῶν ἑαυτοῦ πόνων καταλιπεῖν ἤθελε. Διὸ ἀνακωχὴν ἐποιήσατο, καὶ χρήματα, καὶ σῖτον καὶ ὁμήρους αὐτῷ δόντες, ἵν' ἐς τὴν Ῥώμην πρεσβεύσωνται, ἐπὶ τῷ Σικελίας τε αὐτοὺς πάσης ἐκστῆναι Ῥωμαίοις, καὶ πάσας τὰς πέριξ νήσους ἐκλιπεῖν, καὶ μήτε τῷ Ἱέρωνι πολεμεῖν· καὶ χρήματα, τὰ μὲν ἅμα τῷ σπείσασθαι δοῦναι, τὰ δὲ καὶ ὕστερον· καὶ τοὺς μὲν ἐκείνων αὐτομόλους καὶ αἰχμαλώτους προῖκα ἐκπέμψαι, τοὺς δ' ἑαυτῶν πρίασθαι. Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ σύμβασις ὡμολόγητο (μόνην γὰρ τὴν τοῦ ζυγοῦ ἀτιμίαν ὁ Ἀμίλκας παρῃτήσατο) καὶ ὁ μὲν ταῦτα συνθέμενος, καὶ τοὺς στρατιώτας ἐκ τῶν τειχῶν ἐξαγαγὼν, ἀπέπλευσεν οἴκαδε, πρὶν τοὺς ὅρκους ἐπενεχθῆναι.

6. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τήν τε νίκην διὰ βραχέος ἔμαθον, καὶ ἐπήρθησαν ὡς παντάπασι κεκρατηκότες· καὶ τῶν πρέσβεων ἐλθόντων, οὐκέτι κατέχειν ἑαυτοὺς ἠδύναντο, καὶ τὴν Λιβύην ἅπασαν ἤλπιζον· διὸ οὐδὲ ταῖς τοῦ ὑπάτου ὁμολογίαις ἐνέμειναν, ἀλλὰ καὶ χρήματα αὐτοὺς πολλῷ πλείω τῶν ὑποσχημένων ἐπράξαντο· καὶ ἀπηγόρευσαν σφίσι, μήτε τὴν Ἰταλίαν, μήτε τὴν ἔξω συμμαχίδα σφῶν μακραῖς ναυσὶ παραπλεῖν, ἢ μισθοφόροις τισὶν ἀπ' αὐτῶν κεχρῆσθαι. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος τοῖς Καρχηδονίοις πόλεμος, τοῖς Ῥωμαίοις ἐς τοῦ-

το κατέληξε τετάρτῳ ἔτει καὶ εἰκοστῷ, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἤγαγεν ὁ Κατύλος τὰ ἐπινίκια (a). Κόϊντος δὲ Λουτάτιος ὑπατεύσας, ἀπῆλθεν ἐς Σικελίαν, καὶ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Κατύλου πάντα τὰ ἐκεῖ κατεστήσατο, καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἐν αὐτῇ ἀφείλοντο. Σικελία μὲν οὖν οὕτως ὑπὸ Ῥωμαίων δεδούλωτο, πλὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἱέρωνος, ἐκ δὲ τούτου πρὸς τοὺς Καρχηδονίους φιλία ἦν αὐτοῖς· ἄμφω δ' αὖθις ἐς πολέμους ἑτέρους χωρὶς, μετ' ὀλίγον κατέστησαν. Τοῖς γὰρ Καρχηδονίοις, οἵ τε περίλοιποι τῶν μισθοφορησάντων σφίσι, καὶ τὸ δουλεῦον, τὸ ἐν τῇ πόλει, καὶ τῶν ὁμηρούντων πολλοὶ πρὸς συμφορὰς αὐτῶν συνεπέθεντο· οἵ γε μὴν Ῥωμαῖοι ἐπικαλεσαμένων αὐτοὺς τῶν πολεμούντων ἐκείνοις, οὔθ' ὑπήκουσαν, ἀλλὰ καὶ ἀντιπρεσβευσάμενοι, καὶ μὴ δυνηθέντες καταλλάξαι αὐτοὺς, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Καρχηδονίων, ὅσους εἶχον, ἀφῆκαν προῖκα, καὶ σῖτον ἔπεμψαν, καὶ μισθοφόρους ἐκ τῆς οἰκείας συμμαχίδος αὐτοῖς ἐπαγαγέσθαι ἐπέτρεψαν, δόξαν ἐπιεικείας θηρώμενοι μᾶλλον ἢ τοῦ συμφέροντος αὐτοῖς προμηθούμενοι· ὅθεν πράγματα ἔσχον εἰσέπειτα. Ὁ γὰρ Ἀμίλκας ἐκεῖνος ὁ Βαρχίδης, ἐπεὶ τοὺς ἐναντίους ἐνίκησεν, ἐπὶ μὲν τοὺς Ῥωμαίους, καίπερ κάρτα μισῶν αὐτοὺς, οὐκ ἐτόλμησε στρατεῦσαι· ἐς δὲ τὴν Ἰβηρίαν παρὰ γνώμην τῶν οἴκοι τελῶν ἀπῆρεν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐγένοντο.

7. Τότε δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι Φαλίσκους ἐπολέμησαν, καὶ Μάλιος Τουρκουᾶτος (b) τὴν χώραν αὐτῶν ἐδῄωσε· καὶ συμμίξας αὐτοῖς, ἐσφάλη μὲν τῷ ὁπλιτικῷ, τοῖς δ' ἱππεῦσιν ἐκράτησε, καὶ αὖθις αὐτοῖς μαχεσάμενος ἐνίκησε, καὶ τά τε ὅπλα αὐτῶν, καὶ τὴν ἵππον, καὶ τὰ ἔπιπλα, καὶ τὸ δουλεῦον, καὶ τὸ ἥμισυ τῆς χώρας ἀφείλετο· ὕστερον δὲ, ἡ μὲν ἀρχαία πόλις ἐς ὄρος ἐρυμνὸν ἱδρυμένη, κατεσκάφη, ἑτέρα δ' ᾠκοδομήθη εὐέφοδος. Μετὰ δὲ τοῦτο (c) ἐπολέμησαν αὖθις πολέμους πρὸς Βοουΐους, καὶ πρὸς Γαλάτας ἐκείνοις πλησιοχώρους, καὶ πρὸς Λιγύων τινάς. Τοὺς μὲν οὖν Λίγυας Σεμπρώνιος Γράκχος (d) μάχῃ νικήσας ἐκάκου· καὶ τοῖς Γαλάταις Πούπλιος Οὐαλέριος συμβαλὼν, τὸ μὲν πρῶτον ἡττήθη· εἶτα πυθόμενος ἐς ἐπικουρίαν αὐτοῦ τινὰς ἐκ τῆς Ῥώμης ἥκειν, ὁμόσε αὖθις τοῖς Γαλάταις ἐχώρησεν· ἵν' ἢ καθ' ἑαυτὸν νικήσῃ, ἢ ἀποθάνῃ· τοῦτο γὰρ μᾶλλον ἢ ζῶν αἰσχύνην ὀφλεῖν προείλετο· καὶ πως κατὰ τύχην ἐκράτησε. Τότε μὲν οὖν ταῦθ' οὕτως τοῖς Ῥωμαίοις συνήντησαν, καὶ Σαρδὼ παρὰ τῶν Καρχηδονίων ἀμαχεὶ, χρήματα

rent, aut conductitiis militibus uterentur. Atque ita primo bello Punico, anno quarto & vigesimo a Romanis confecto, Catulus triumphavit. Q. verò Lutatius, post Consulatum in Siciliam profectus, cum fratre Catulo ibi omnia ordinavit, & arma omnibus, qui in ea erant, ademit. Sicilia ergo ejusmodi a Romanis subacta est, (Hieronis excepto imperio) & cum Carthaginensibus amicitia constituta: quamquam utrique paulo post, seorsim alia gessere bella. Pœnos enim, & reliqui eorum stipendiarii, & servitia Civitatis, & ex finitimis multi, adversa illorum fortuna freti, undique invaserunt. Romani verò, cum ab hostibus illorum accerserentur, adeo non assenserunt, ut cum per legatos, illos reconciliare non possent, omnes Carthaginensium captivos gratis dimiserint, frumentum suppeditarint, atque ut e sociis provinciis militem conscriberent, fecerint potestatem: clementiæ magis gloriam aucupantes, quam suis rationibus consulentes. Nam Barchinus ille Hamilcar, postquam hostes vicit; Romanos, quamquam eis infensissimus, bello petere haud ausus; contra magistratuum voluntatem abiit in Hispaniam. Sed hæc postea facta sunt.

Tunc autem Romani cum Faliscis bellum gesserunt; primoque loco agrum illorum Torquatus cremavit Manlius, tum cum eis congressus, peditatu succubuit, prævaluit equitatu; rursumque cum ipsis repetita pugna, eos vicit & domuit; & armis, equis, suppellectilibus, servitiis, & agri semisse eos multavit. Postea verò & eorum antiqua urbs, quæ erat in arduo sita monte, eversa fuit, & alia oppugnatu facilis, condita in planitie. Post hæc autem cum Bojis, & vicinis eorum Gallis, Liguribusque quibusdam, bella gesserunt alia. Ac Ligures quidē vicit afflixitque Sempronius Gracchus; cum Gallis verò P. Valerius congressus, principio victus est: audito tamen sibi auxilia mitti Roma; Gallos denuo est aggressus, ut vel per se victoria potiretur, aut mortem, quam vitæ ignominiosæ præferebat, oppeteret: & ei quidem fortuna favit. Tunc igitur ita Romanis hæc evenerunt, eisque Sardinia citra pugnam, & pecuniæ rursus datæ a Carthaginensibus, quos

NOTAE.

Καὶ Σαρδόνια.] Ita manuscripti Regii, & Colberteus. At Wolfius legendum censebat Σαρδῷ. Neque enim, *inquit*, Sardi a Carthaginensibus pecuniam extorserunt, sed Romani, & pecuniam, & ipsam Sardiniam. *Ducangius*; qui in Textu exinde Σαρδῷ inscripsit; ut nos & facimus.

(a) U.C. 511. (b) U.C. 512. (c) U. C. 513. (d) U. C. 514.

quos accusabant, negotiatores Romanos in mari male habuisse; illique, nondum firmatis viribus, timuerunt. Sequenti anno L. Lentulus & Q. Flaccus bello contra Gallos suscepto, dum una simul agebant, insuperabiles erant. Sed ubi separati loca quædam, majoris prædæ cupiditate, vastare incipiunt, tum Flacci castra noctu circumdata, in magno periculo sunt versata. Barbari verò tum repulsi, multis ascitis sociis, cum magna manu Romanos denuo invaserunt: seque arbitrati, ob multitudinem suam, vel sine pugna, terrorem P. Lentulo & Licinio Varo incussuros; per legatos Ariminensem agrum repetiere; ipsosque urbe ipsa, ut quæ sua esset, excedere jusserunt. Consules verò neque ob paucitatem confligere, neque illa ausi concedere, inducias petierunt, ut iis de rebus, legati a Gallis Romam mitterentur. Hi, cum apud Senatum eadem postulassent, neque impetrassent quidquam, in castra reversi, res suas perditas repererunt. Quidam namque ex eorum sociis, mutata sententia, Romanos veriti, Bojos aggressi sunt; ac ceciderunt utrinque multi, sed exinde domum reliqui redierunt: ac tum Boji per pactiones, magna sui agri parte a Romanis multati sunt. Bellis Gallicis sic confectis, Lentulus contra Ligures arma duxit, iisque, qui occurrerunt, profligatis, castella quædam subegit. Varus autem Corsicam invasurus, cum

ματά τε αὖθις ἔλαβον, ἐγκαλέσαντες αὐτοῖς βλάπτειν σφῶν τοὺς πλέοντας· οὕτω γὰρ κρατυνθέντες οἱ Καρχηδόνιοι, τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν ἐδεδοίκεσαν. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει (a) Λούκιος Λέντουλος, καὶ Κύϊντος Φλάκκος ἐπὶ τοὺς Γαλάτας στρατεύσαντες, ἕως μὲν ὁμοῦ διῆγον, ἦσαν ἀνανταγώνιστοι· ἐπεὶ δὲ δίχῃ πορθεῖν τινα ἤρξαντο, ὡς οὕτω πλείω λείαν περιβαλούμενοι, ἐς κίνδυνον τὸ τοῦ Φλάκκου καταστῆναι στρατόπεδον νυκτὸς κυκλωθέν· ἀλλὰ, τότε μὲν οἱ βάρβαροι ἀνεκόπησαν· προσβαλόμενοι δὲ συμμάχους, χειρὶ πολλῇ αὖθις ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐχώρησαν. Ἀπαντησάντων δὲ σφίσι Πουπλίου τε Λεντούλου, καὶ Λικιννίου Οὐάρου, (b) ἤλπισαν αὐτοὺς διὰ τὸ πλῆθος τὸ σφέτερον, καὶ ἄνευ μάχης καταπλήξειν· καὶ πέμψαντες, τήν τε χώραν τὴν περὶ τὸ Ἀρίμινον ἀπῄτουν, καὶ τῆς πόλεως, ὡς αὐτῶν οὔσης, ἐξοικισθῆναι ἐκέλευον. Οἱ δ' ὕπατοι μήτε συμβαλεῖν θαρροῦντες δι' ὀλιγότητα, μήτε προέσθαι τολμῶντες, ἀνοχὰς ἔπραξαν, ὡς ἐς τὴν Ῥώμην πρεσβεύσωνται· οἱ δ' ἐπὶ τὴν βουλὴν ἐλθόντες, τὰ αὐτὰ εἶπον· ὡς δ' οὐδενὸς οἱ πρέσβεις, ὧν ᾔτουν ἐτύγχανον, ἐς τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησαν, καὶ εὗρον ἐφθαρμένα σφίσι τὰ πράγματα. Τινὲς γὰρ τῶν συμμάχων αὐτῶν μεταγνόντες, καὶ διὰ φόβου τοὺς Ῥωμαίους πεποιημένοι, ἐτράποντο πρὸς τοὺς Βοουΐους, καὶ συχνοὶ ἀπώλοντο ἀμφοτέρωθεν· κἀντεῦθεν ἀπῆλθον οἴκαδε οἱ λοιποί· καὶ οἱ Βοούϊοι σπονδὰς ἐπὶ μέρει πολλῷ τῆς χώρας σφῶν ἐποιήσαντο· Ἤδη δὲ τῶν

Hæc eadem ita apud Valesium, pag. 593. ὅτι, scripsit ipse Dio.

DIO APUD CONSTANT. AUG. PORPHYR.

Cum M. Claudius turpe eum Corsis fœdus percussisset, Romani nihilominus eos bello aggressi subegere; ac primo quidem, quasi violati fœderis culpa, cum non ad se, sed ad Claudium pertineret, eum per Feciales Corsis dedidere; postea verò minime a Corsis receptum, in exilium amandarunt.

Οἱ Ῥωμαῖοι [τὸν Κλαύδιον] ἐπειδὴ πρὸς τοὺς Λίγυας, συνθήκας ἐποιήσατο, πόλεμον ἀράμενοι, καὶ αὐτοὺς χειρωσάμενοι, τὸ μὲν πρῶτον, ὡς καὶ ἐκείνου τὸ παρασπονδηθὲν, ἀλλ' οὐχ ἑαυτῶν τὸ αἰτίαμα ὂν, [ἔπεμψαν ἐκδιδόντες αὐτοῖς ·] μὴ προσδεξαμένων δὲ σφῶν [αὐτὸν ἐξήλασαν.]

Pariterque apud Constantinum *Ecloge XI.*, ita:

DIO APUD EUNDEM.

Quum Romani pecuniam (c) a Carthaginiensibus extorsissent; fœdus pacis renovarunt. Ac primum quidem venientibus Romam Carthaginiensium legatis; propterea quod apparatum facere Romanos animadverterunt, quum ipsi adhuc finitimo bello distinerentur, nihil moderati responderunt: postea misso Hannone quodam ætate juvene, & miræ libertatis in dicendo; quamvis & alia multa, & hæc tandem proferret: Si pacem colere non vultis, reddite nobis Sardiniam & Siciliam, quibus non ad aliquod tempus inducias, sed ad amicitiam perpetuam, redemimus: mitiores præ pudore facti sunt.

Οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Καρχηδονίους [χρήμασι ἐπιτρεξάμενοι, τὰς σπονδὰς ἀνενεώσαντο] · καὶ τὸ μὲν πρῶτον πρεσβείας αὐτῶν ἐλθούσης, ὅτι τε τὰς σφετέρας παρασκευῆς ᾔσθοντο], καὶ ὅτι αὐτοὶ τῷ πρὸς τοὺς ὁμόρους πολέμῳ, ἔτι καὶ τότε κατείχοντο, μέτριον οὐδὲν ἀπεκρίναντο. Μετὰ δὲ τοῦτο Ἄννωνός τινος νέου τὴν ἡλικίαν καὶ δεινοῦ τῇ παρρησίᾳ πεμφθέντος, καὶ ἄλλα τε πολλὰ ἀπαρακαλύπτως, καὶ τέλος ὅτι, εἰ μὴ βούλεσθε εἰρήνην, ἀπόδοτε ἡμῖν καὶ Σαρδὼ καὶ Σικελίαν· οὐ γὰρ πρὸς καιρόν τινα ἀνοχὴν, ἀλλ' ἀΐδιον φιλίαν ἐπ' αὐτῶν ἐπριάμεθα, εἰπόντος· ἠπιώτεροί τε καὶ αἰσχυνθέντες ἐγένοντο.

(a) U. C. 515. (b) U. C. 516. (c) U. C. 517.

τῶν Γαλατικῶν λυθέντων πολέμων, ὁ Λέντουλος ἐστράτευσεν ἐπὶ Λίγυας, καὶ τοὺς προσπίπτοντας ἠμύνετο, καί τινα ἐρύματα παρεστήσατο. Οὐάρος δὲ Κύρνου ὁρμήσας, καὶ μὴ δυνηθεὶς ἀπορίᾳ πλοίων περαιωθῆναι, Κλινίαν Κλαύδιόν τινα σὺν δυνάμει προέπεμψε· κἀκεῖνος τοὺς Κυρνίους καταπλήξας, ἐς λόγους ἦλθε, καὶ ὡς αὐτοκράτωρ τυγχάνων ἐσπείσατο. Οὐάρος δὲ τῶν συνθηκῶν μὴ φροντίσας, ἐπολέμησε τοῖς Κυρνίοις, ἕως αὐτοὺς ἐχειρώσατο· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὸ παράσπονδημα ἀποπροσποιούμενοι ἔπεμψαν αὐτοῖς ἐκδιδόντες τὸν Κλαύδιον· ὡς δ' οὐκ ἐδέχθη, ἐξήλασαν αὐτόν.

8. Ἐπὶ δὲ Καρχηδονίους μέλλοντες στρατεύσειν, ὡς τοῖς σφῶν ἐμπόροις λυμαινομένους, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησαν· χρήματα δ' ἐπιπραξάμενοι ἐνενεώσαντο τὰς σπονδάς, ἔμελλον δὲ μηδ' ὡς ἐς μακρὰν αἱ συνθῆκαι μένειν. Τὰ μὲν οὖν τῶν Καρχηδονίων ἀνεβέβλητο, ἐπὶ δὲ τοὺς Σαρδονίους μὴ πειθομένους αὐτοῖς ἐστράτευσαν, καὶ ἐνίκησαν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔπεισαν τοὺς Σαρδονίους οἱ Καρχηδόνιοι κρύφα τοῖς Ῥωμαίοις ἐπαναστῆναι, καὶ τούτοις οἱ Κύρνιοι προσαπέστησαν, καὶ οἱ Λίγυες οὐχ ἡσύχασαν· Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ ἔτει (a) τριχῇ τὰς δυνάμεις διελόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι, ἵν' ἅμα πολεμούμενοι πάντες, μὴ συμβοηθοῖεν ἀλλήλοις, Ποστούμιον μὲν Ἀλβῖνον ἐς τὴν Λιγυστικὴν, Σπούριον δὲ Καρουΐλιον ἐπὶ τοὺς Κυρνίους, ἐς δὲ τὴν Σαρδὼ τὸν Αἰμίλιον, Πούπλιον Κορνήλιον ἔπεμψαν· καὶ οἱ μὲν ὕπατοι, οὐκ ἀπόνως μὲν, οὐ βραδέως δὲ τὰ προσταχθέντα σφίσι κατέπραξαν· τοὺς δὲ Σαρδονίους μή τι μέτριον φρονοῦντας, ἰσχυρᾷ μάχῃ ὁ Καρουΐλιος κατεστρέψατο· ὁ γὰρ Κορνήλιος, καὶ τῶν στρατιωτῶν πολλοὶ, ὑπὸ νόσου ἐφθάρησαν· ἐπεὶ δ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν ἀπηλλάγησαν, ἀπέστησαν, αὖθις οἱ Σαρδόνιοι καὶ οἱ Λίγυες. Κύϊντος μὲν οὖν Φάβιος Μάξιμος ἐπέμφθη πρὸς Λίγυας, ἐς δὲ γε τὴν Σαρδὼ Πομπώνιος Μάνιος· (b) τούς γε μὴν Καρχηδονίους, ὡς αἰτίους αὐτοῖς τῶν πολέμων ὄντας, πολεμίους ἔκριναν· καὶ πέμψαντες πρὸς αὐτοὺς, χρήματά τι ἀπῄτουν, καὶ ἁπασῶν ἐκπλεῖν τῶν νήσων ἐπέταττον, ὡς αὐτοῖς διαφερουσῶν· ἐκφαίνοντες δὲ καὶ τὴν σφετέραν διάνοιαν, δόρυ αὐτοῖς ἐπέστειλαν, καὶ κηρύκιον, ἓν ἑλέσθαι κελεύοντες, ὁποῖον ἂν ἐθελήσωσιν· Οἱ δὲ μηδὲν ὑποπτήξαντες, τά τε ἄλλα τραχύτερον ἀπεκρίναντο, καὶ τῶν πεμφθέντων σφίσιν, αἱρεῖσθαι μὲν εἶπον οὐδέτερον, δέχεσθαι δ' ἑτοίμως ὁπότερον καταλείψουσιν· ἐντεῦθεν μὲν ἐμίσουν ἀλλήλους, ὤκνουν δὲ πολέμου κατάρξασθαι. Κινηθέντων δ' αὖθις τῶν Σαρδονίων, ἐπ' αὐτοὺς οἱ ὕπατοι ἄμφω ἐστράτευσαν, Μάρκος τε Μαλλέολος, καὶ Μάρκος Αἰμίλιος (c)· καὶ πολλὰ μὲν λάφυρα ἔλαβον· παρὰ δὲ τῶν Κυρνίων προσχόντες, αὐτοῖς αὐτὰ ἀφῃρέθησαν. Διό μὲν ταῦτα ἐπ' ἀμφοτέρους οἱ Ῥωμαῖοι

cum propter navigiorum penuriam, eò trajicere non posset, Claudium Cliniam quendam, cum copiis præmisit: qui Corsis territis, in colloquium venit, & tanquam imperator, pacem cum eis fecit. Varus autem nulla pactionis habita ratione, eos oppugnare non destitit, donec subegit. Romani verò, ut a sese crimen violati fœderis amoverent, eis Claudium dediderunt, & non receptum a Corsis, ipsi etiam expulerunt.

Bellum autem adversus Carthaginenses, ob mercatorum suorum injurias, susceptum, Romani deposuerunt; exacta namque pecunia, fœdus, ne sic quidem diu duraturum, renovarunt. Carthaginensi ergo dilato bello, Sardos dicto non audientes adorti vicerunt: qui tamen postea, a Carthaginensibus, clam ad rebellionem incitati sunt: defecerunt & Corsi: nec Ligures quieverunt. Sequenti anno Romani trifariam divisis copiis, ut simul bello infestati hostes, non possent sibi invicem ferre auxilia; Postumium Albinum in Ligusticum, Sp. Carvilium contra Corsos, in Sardiniam, Æmilem, P. Cornelium miserunt. Consules licet haud citra laborem, citra moram tamen mandata executi sunt: Sardos verò nihil modicum animis agitantes, Carvilius ingenti prælio subegit. Cornelius enim & multi milites, morbosa in insula perierunt. Romanis autem inde digressis, Sardi, & Ligures ex integro denuo defecerunt. Contra Ligures igitur Q. Fabius Maximus missus est, Man. verò Pomponius in Sardiniam. Sed Carthaginenses, ut eorum bellorum autores illis, hostes sunt judicati; jussique pecuniam numerare, & omnibus cedere insulis, ut quæ jam Romanorum essent. Utque suam magis sententiam patefacerent, hastam illis & caduceum miserunt, optione data, ut eligerent utrum mallent. Sed Carthaginenses his nihil territi, tum ad alia responderunt asperius, tum se neutrum dixerunt velle; illud tamen alacriter accepturos, quod ipsi reliquissent. Hinc quamvis mutuo se odissent, neuter eorum tamen, bellum est ausus auspicari. Contra Sardos autem denuo tumultuantes, ambo Consules M. Malleolus, & M. Æmilius missi, magnam inde prædam retulerunt: quæ a Corsis, cum eo appulerunt, ipsis erepta est: eaque de causa Romani utrosque postea invaserunt. Et M. quidem Pomponius, qui Sardos infestabat, cum

(a) U. C. 518. (b) U. C. 519. (c) U. C. 520.

cum eorum plurimos in saltuosis specubus abditos, indagare non posset, sagaces canes ex Italia accersivit; & sic per eos, tramitibus hominum, pecudumque investigatis, inde multos extraxit: L. verò Papirius Corsos planitie pulsos; dum in montes, eos adegit; per insidias, suorum multos amisit; amisissetque præ siti plures, nisi serò tandem inventa aqua, Corsis ut deditionem facerent, suasisset.

Sub hoc tempus Carthaginensium Dux Hamilcar, ab Hispanis victus occubuit. Cum enim contra eos aciem instruxisset, illi, currus facibus & pice onustos, ante Carthaginensium copias produxerunt; quumque prope jam ventum esset, iis incensis, jumenta agitata in rabiem egerunt; eaque res adversarios turbatos, divulsos, & in fugam versos assectati, & Ducem & plurimos alios cæciderunt. Ad hunc modum post diuturnam felicitatem Hamilcar obiit, eique gener successit Hasdrubal: qui multis Hispaniæ urbibus subactis, Carthaginem patriæ cognominem in ea condidit. Interea cum Boji, aliique Galli ex venditione tum aliarum rerum, tum plurimorum captivorum magnam pecuniæ vim contraherent; Romani veriti, ne iis opibus contra se aliquando uterentur, edixerunt, ne quis homini Gallo, vel argentum, vel aurum daret. Deinde Carthaginenses, cognita M. Æmilii & M. Junii in

Tom. I. Ligu-

μῶοι ἐτράποντο· καὶ Μάρκος μὲν Πομπώνιος Σαρδόνας ἔφερε, καὶ μαθὼν τοὺς πλείονας αὐτῶν ἐς σπήλαια ὑλώδη δυσεξεύρετα καταδύντας, μὴ δυνάμενός τε αὐτοὺς εὑρεῖν, κύνας ἐκ τῆς Ἰταλίας μεταπέμψατο εὐρίνας, καὶ δι' ἐκείνων τὴν στίβον, καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν βοσκημάτων εὑρὼν, πολλὰ ἀπετέμετο. Γάιος δὲ Παπείριος, (a) ἐκ μὲν τῶν πεδίων τοὺς Κυρνίους ἀπήλασε· βιαζόμενος δὲ πρὸς τὰ ὄρη, συχνοὺς ἐξ ἐνέδρας ἀπέβαλε, πλείους τ' ἂν, ὕδατος ἀπορίᾳ ἀπώλεσεν, εἰ μή που ὕδωρ ὀψέ ποτε ἀνεφάνη, καὶ ἔπεισε τοὺς Κυρνίους ὁμολογῆσαι.

9. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, καὶ Ἀμίλκας ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς, πρὸς Ἰβήρων νικηθεὶς ἔθανεν· ἀντιπαραταξαμένου γὰρ σφίσιν, ἁμάξας δᾳδων καὶ πίσσης μεστὰς πρὸ τοῦ στρατοῦ τῶν Καρχηδονίων προήγαγον, καὶ πλησιάσαντες, ἀνῆψαν αὐτὰς καὶ τὰ ἕλκοντα αὐτὰς ὑποζύγια ἐπιστέρχοντες οἴστρησαν. Κἀκ τούτου συνταραχθέντων τῶν ἐναντίων, διασπασθέντων τε καὶ τραπομένων, ἑπόμενοι, κἀκεῖνον καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐφόνευσαν· καὶ ὁ μὲν ἐπὶ πλεῖστον ἀνθήσας, οὕτως ἐτελεύτησε· τελευτήσαντα δὲ αὐτὸν, Ἀσδρούβας ὁ γαμβρὸς διεδέξατο, καὶ τῆς Ἰβηρίας πολλὰ προσεκτήσατο, πόλιν τε ἐν αὐτῇ Καρχηδόνα ὁμώνυμον τῇ πατρίδι ἔκτισε. Τῶν δέ γε Βοουΐων, καὶ τῶν ἄλλων Γαλατῶν πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, πλείστους δὲ καὶ αἰχμαλώτους πωλούντων, δείσαντες οἱ Ῥωμαῖοι, μή ποτε κατ' αὐτῶν τοῖς χρήμασι χρήσωνται, ἀπεῖπον, μηδένα ἀνδρὶ Γαλάτῃ, ἀργύριον, μήτε χρυσίον διδόναι. Ἐντεῦθεν οἱ Καρχηδόνιοι μαθόντες τοὺς ὑπάτους Μάρκον Αἰμίλιον, καὶ Μάρκον Ἰούνιον (b) ἐς τὴν Λιγυστικὴν

Kkk

Σαρδῶνας.] Manuscripti omnes Σαρδόνας habent. *Ducangius*.

Johannes Tzetzes Chil. 1. cap. 27. vers. 700. de Hannibale, ejusque patre etiam, ea habet ex Dione quæ huc spectabant:

DIO APUD TZETZEM.

Hannibal (Diodorus scribit, atque Dio,
Cumque his, ex Halicarnasso Dionysius).
Dux Siculorum, gnatus est Hamilcaris;
Qui Hamilcar quidem, tota capta Iberia,
Hostili circumventus dolo occiditur:
Nam cum jussisset suos omnes fugere,
Et amplectentes, aventesque commori
Natos, ad fugam loris usque impelleret,
Hannibal esset cum annorum quindecim,
Duodecim verò Asdrubal; suo capiti,
Galea imposita, ab Iberis noscitur.
Cunctis cum ergo, in ipsum irruentibus,
Qui fugiebant, evasere incolumes;
At ipse in tuto ut vidit suas copias,
Deinceps studet, ne in hostes incidat.
Sed istis undequaque irruentibus,
Equum impellens suum ferocissimum,
In fluctus incidit Iberi fluvii,
Atque cum ruit, tum feritur jaculo.
Sed suffocatus, mortuusve nullibi
Inventus est, quod ipse optabat, fluctibus
Tractus.

Ἀννίβας (ὡς Διόδωρος γράφει, καὶ Δίων ἅμα,
Σὺν τούτοις Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσόθεν)
Ἦν στρατηγὸς τῶν Σικελῶν, υἱὸς δὲ Ἀμίλκα,
Ὅστις Ἀμίλκας σύμπασαν εἷλε τὴν Ἰβηρίαν.
Δόλοις ἐπιθεμένων δὲ κτείνεται τῶν Ἰβήρων.
Τὸν πάντα τοῦτον δὲ στρατὸν φεύγειν κελεύσας τότε,
Καὶ προσπλακέντας τοὺς υἱοὺς καὶ συνθανεῖν ποθοῦντας
Μάστιξι παρυσάμενος συμφεύγειν τοῖς ἑτέροις,
Ἀννίβαν πεντεκαίδεκα τῶν χρόνων ὑπηργμένον,
Ἀσδρούβαν δὲ δυώδεκα, τὸν λόφον τὴν κυνέαν,
Ἄρας αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς, τοῖς Ἴβηρσι ἐγνώσθη·
Πάντων δ' Ἰβήρων ἐπ' αὐτὸν ὡς εἶπον, ὁρμησάντων,
Οἱ φεύγοντες ἐσώζοντο τυγχάνοντες ἀδείας·
Ὡς δὲ σωθέντα τὸν στρατὸν εἶδε, στραφεὶς ὀπίσω,
Λοιπὸν σπουδάζει μὴ δ' αὐτὸς Ἴβηρσι κρατηθῆναι.
Ἐπικειμένων δὲ σφοδρῶς κυκλόθι τῶν Ἰβήρων,
Τὸν ἵππον ἀκρατέστερον ἐλάσας τὸν οἰκεῖον,
Τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἴβηρος τοῖς ῥεύμασιν ἐμπίπτει·
Βάλλεται δὲ παρά τινος, ὁρμῶν ἐν ἀκοντίῳ.
Πλὴν καὶ πνιγεὶς, οὐδὲ νεκρὸς τοῖς Ἴβηρσιν εὑρέθη,
Οἱ τοῦτο πόθος ἦν, σύρεται γὰρ τοῖς ῥείθροις.

Ista quoque narrabat Dio, & hæc Tzetzes (qui nescio, qua intemperie, *Siculos* vocat Carthaginenses) efficit, ne hoc loco desideremus.

(a) U.C. 521. (b) U.C. 522.

στικὴν ἀπάραντας, παρεσκευάζοντο ἐς τὴν Ῥώμην ἐλάσαι· γνόντων δὲ τοῦτο τῶν ὑπάτων, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἀθρόον ὡρμηκότων, ἐξεπλάγησαν, καὶ ἀπήντησαν αὐτοῖς ὡς φίλιοι· κἀκεῖνοι δὲ ὑπεκρίθησαν ὅτι οὐκ ἐπ' ἐκείνους ἀπήεσαν, ἀλλὰ διὰ τῆς χώρας αὐτῶν ἐς τοὺς Λίγυας. Ῥωμαῖοι δὲ τόν τε Ἰόνιον ἐπεραιώθησαν, καὶ τῆς ἠπείρου τῆς Ἑλληνικῆς ἥψαντο· πρόφασις δ' αὐτοῖς τοῦ πλοῦ ἐγένετο ἥδε· Ἴσσα, νῆσός ἐστιν ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ κειμένη· οἱ γοῦν ταύτης κάτοικοι, Ἰσσαῖοι καλούμενοι, ἐθελονταὶ τοῖς Ῥωμαίοις παραδεδώκασιν ἑαυτούς, τῷ σφῶν κρατοῦντι ἀχθόμενοι, Ἄγρωνι, τῷ τῶν Σαρδιαίων βασιλεῖ, γένους Ἰλλυρικοῦ· πρὸς ὃν οἱ ὕπατοι πρέσβεις ἔπεμψαν· ἐκείνου δὲ τεθνεῶτος, ἐπὶ νηπίῳ διαδόχῳ παιδὶ ἔτι, ἡ ἐκείνου γυνή, τοῦ δὲ παιδὸς μητρυιά, τὴν τῶν Σαρδιαίων διεῖπεν ἀρχήν· ἡ τοῖς πρέσβεσιν, οὐδὲν μέτριον ἐχρημάτισε, παρρησιασαμένους δέ, τοὺς μὲν ἔδησε, τοὺς δὲ ἀπέκτεινε.

10. Τῶν δὲ Ῥωμαίων πόλεμον ψηφισαμένων αὐτῇ, κατέπτηξε· καὶ τούς τε σωζομένους τῶν πρέσβεων ἀποδώσειν ὑπέσχετο, καὶ τοὺς θανόντας, ἔλεγεν ὑπὸ λῃστῶν πεφονεῦσθαι. Τῶν δὲ Ῥωμαίων τοὺς αὐτόχειρας ἐξαιτησαμένων, οὔτε τινα ἐκδώσειν ἔφη, καὶ ἐπὶ τὴν Ἴσσαν ἔστειλε στράτευμα· εἶτα αὖθις δείσασα, Δημήτριον

Liguſticum expeditione, ad invadendam Romam ſe parabant. Hoc autem Conſules intellecto, ex improviſo eos adhorti, terruerunt, ſed per amicitiæ ſpeciem Romanis obviam ſunt egreſſi. Simularunt Romani quoque, ſe non contra ipſos, profectos eſſe dicentes, ſed ut per eorum agrum pergerent in Liguriam. Cæterum parte alia Romani, ſinu Jonio trajecto, ad Græciæ continentem hac de cauſa appulerunt. Iſſa inſula in ſinu Jonio ſita eſt: cujus incolæ Iſſæi, ſuo Domino Achroni, qui Sardianorum, gentis Illyricæ erat Rex, irati, Romanis ultrò ſe dediderunt. Ad eum quidem legatos miſerunt Conſules: verum illo defuncto, pro adhuc impubere herede relicto filio, uxor ejus noverca pueri, Sardianorum Regnum adminiſtrabat: Hæc nullum æquum legatis reſponſum dedit: & cum illi liberiùs eſſent locuti, alios eorum vinxit, alios neci dedit.

Ubi autem ei bellum decreverunt Romani, territa, ſe, & incolumes legatos redditurum promiſit, & mortuos, a latronibus cæſos ait: Romaniſque, cædium autores petentibus, neque ſe quemquam dedituram dixit, & exercitum Iſſam miſit. Deinde rurſus territa, ad Conſules Demetrium

DIO APUD CONSTANT. AUG. PORPHYR. *Eclogé XII.*

Οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Ἰσσαίοις προσχωρήσασιν αὐτοῖς, ἀνθυπουργεῖν τι εὐθὺς προθύμως ὡς τοῖς πρὸς ἑαυτοὺς ἐσπουδακόσι βοηθεῖν δοκεῖν καὶ τοὺς Σαρδιαίους ἀμύνεσθαι, διότι τοὺς ἐκ τοῦ Βρεντεσίου ἐκπλέοντας ἐκακούργουν, ἐθελήσαντες· ἔπεμψαν πρὸς τὸν Ἄργωνα, τοὺς μὲν παραιτούμενοι, τὸν δὲ ὅτι μηδὲν προπαθὼν ἀδικοίη σφᾶς αἰτιώμενοι· Καὶ ἐκεῖνον μὲν οὐκ ἔτι περιόντα εὗρον, ἀλλὰ παιδίον τι Πίννην ὄνομα, καταλιπὼν ἐτεθνήκει. Τεῦτα δὲ [ἡ γυνὴ αὐτοῦ, μητρυιὰ δὲ τοῦ Πίννου] οὖσα ἐκράτει [τῶν Σαρδιαίων, καὶ οὐδὲν μέτριον] ὑπὸ θρασύτητος, αὐτοῖς ἀπεκρίνατο· ἀλλ' οἷα γυνὴ πρὸς τῇ ἐμφύτῳ προπετείᾳ καὶ ὑπὸ τῆς δυνάμεως, ἣν εἶχε, χαυνουμένη, [τοὺς μὲν ἔδησε τῶν πρέσβεων, τοὺς δὲ καὶ ἀπέκτεινε, ὅτι ἐπαῤῥησιάσαντο.] Καὶ τότε μὲν ταῦτα ἔπραξε· καὶ φρόνημα ἀπ' αὐτῶν, ὥσπερ τινὰ ἰσχὺν ἐν τῷ προχείρῳ τῆς ὠμότητος ἐπιδεδειγμένη, ἔλαβε· διήλεγξε δὲ δι' ἐλαχίστου τὴν τοῦ γυναικείου γένους ἀσθένειαν ταχὺ μὲν ὑπὸ βραχύτητος γνώμης ὀργιζομένην ταχὺ δὲ καὶ ὑπὸ δειλίας φοβουμένην. Ἐπειδὴ γὰρ τάχιστα [τὸν πόλεμον τοὺς Ῥωμαίους ἐψηφίσθαι] οἱ ἐπύθετο, [κατέπτηξε· καὶ τούς τε ἄνδρας οὓς εἶχεν αὐτῶν ἀποδώσειν ὑπέσχετο. καὶ ἐπὶ τοῖς τε τελευτηκόσιν ἀπελογεῖτο λέγουσα, ὑπὸ λῃστῶν τινων αὐτοὺς πεφονεῦσθαι. Τῶν δὲ Ῥωμαίων] τὰ τῆς στρατείας διὰ τοῦτο ἐπισχόντων [τούς τε αὐτόχειρας ἐξαιτησάντων,] κατεφρόνησέ τε αὖθις, ὅτι μηδέπω τὰ δεινὰ αὐτῇ παρῆν, καὶ [οὔτε τινὰ ἐκδώσειν ἔφη, καὶ ἐπὶ τὴν Ἴσσαν στράτευμα ἀπέστειλεν·] ἐπειδὴ ὑπάτους παρόντας ᾔσθετο κατέδεισεν αὖ, καὶ τοῦ θυμοῦ ὑφῆκε, καὶ ἐς πᾶν ὁτιοῦν ἐπακοῦσαι σφῶν ἑτοίμη

Quum Romani Iſſæis, qui ad ſe defecerant, viciſſim rem gratam alacri mox animo facere vellent, ut iis opem ferre, quorum egregia in ſe ſtudia fuiſſent; ac Sardianos eo nomine, quod navigantes e portu Brundiſino maleficiis infeſtarent, ulciſci viderentur, miſere legatos ad Argonem, deprecatum pro Iſſæis, & cum eo, qui nulla injuria provocatus, ipſos læderet, expoſtulatum. Argonem legati non amplius ſuperſtitem reperere, quod relicto filio puero, cui nomen Pinnes, diem obiiſſet. At uxor ejus Teuta, quæ noverca Pinois erat, jam Sardianis imperabat, nec præ ferocia quidquam eis moderati reſpondebat; ſed ut mulier, quæ præter inſitam a natura temeritatem, etiam a poteſtate, quam obtinebat, diffluceret; e legatis alios vinxit, alios occidit, quod liberius locuti eſſent. Ac tunc quidem hæc fecit, & animos inde quaſi, quæ vires ſuas, expromta crudelitate, demonſtraſſet; ſumpſit. Sed paulo poſt feminei generis imbecillitatem redarguit, quod celeri momento præ judicii tenuitate prolabitur in iram, nec minori celeritate, præ formidine ſibi metuit. Quum primum enim bellum contra ſe decretum a Romanis accepit, timore correpta trepidavit; ac tum Romanos quos adhuc habebat, reddituram ſe promiſit; tum de iis, qui fuerant interfecti, ſic ſe purgavit; ut a latronibus occiſos diceret. Itaque quum Romani expeditionem ſuam inhiberent, & cædis auctores ſibi dedi poſcerent, rurſus eos contempſit, quod pericula necdum adeſſent, ac neque ſe dedituram illorum aliquem dixit, & exercitum in inſulam Iſſam miſit. Poſt ubi Conſules adeſſe ſenſit, iterum ſibi metuit, ac remiſit animos & ad parendum eis in omnibus rebus pa-

trium quendam misit, tamquam parata in omnibus morem gerere, & pax facta est cum legato, & Corcyra ab eo accepta. Sed cum Romani ad insulam trajecisent, ipsa tanquam mulier levi prædita ingenio, & mutabili, resumptis animis, ad Epidamnum & Apolloniam misit copias. Verum, quia Romani iis urbibus liberatis, illiusque navibus, quæ cum pecunia ex Peloponneso veniebant, captis, oram maritimam vastabant; Demetrius autem veritus mulierculam, se contulerat ad Romanos, transfugis multis secum adductis; abjecto animo, imperio abstinuit; quod Demetrius tutorio nomine administrandum susceperat. Hac de causa Romani a Corinthiis sunt laudati, & ad Isthmiacos ludos admissi: in quibus Plautus stadium vicit. Sane tunc quoque Romani cum Atheniensibus amicitiam inierunt, eorum civitate donati, & ad initia sunt admissi. Illyrici autem nomen, olim locis aliis attributum in superiorem postea continentem, supra Macedoniam & Thraciam, intra Hæmum & Rhodopen, pertransivit. Situm proindeest Illyricum in medio horum montium alpiumque, & intra Hæmum fluvium & Istrum, usque ad Euxinum Pontum; licet alicubi, etiam ultra Istrum evagetur. Cum olim verò Romanis oraculum esset redditum, Græcos & Gallos fore urbem occupaturos; duos Gallos, & Græcos totidem utriusque sexus, vivos in fori medio defoderunt; ut ita fatis satisfactum esse videretur, & ita defossi, aliquam urbis partem

τειρόν τινα πρὸς τοὺς ὑπάτους ἔπεμψεν, ὡς ἑτοίμη πρὸς πᾶν ὑπακοῦσαι αὐτῶν· καὶ σπονδαὶ πρὸς τὸν πεμφθέντα ἐγένοντο, τὴν Κέρκυραν αὐτοῖς παραχομένου· τῶν δὲ πρὸς τὴν νῆσον περαιωθέντων, ἀνεθάρσησεν αὖθις, οἷα γυνὴ κούφην ἔχουσα γνώμην, καὶ εὐμετάβολον, καὶ πρὸς Ἐπίδαμνον, καὶ Ἀπολλωνίαν ἐξέπεμψε στρατιάν. Τῶν δὲ Ῥωμαίων τὰς πόλεις τε ῥυσαμένων, καὶ πλοῖα αὐτῆς κατασχόντων μετὰ χρημάτων ἐκ Πελοποννήσου προσπλέοντα, καὶ τὰ χωρία πορθησαμένων τὰ πάραλα, καὶ τοῦ Δημητρίου διὰ τὴν ἐπιπληξίαν ἐκείνης, πρὸς Ῥωμαίους μεθεστηκότος, καὶ ἄλλους αὐτομολῆσαι πεπεικότος, κατέπτηξε, καὶ ἀπέχετο τῆς ἀρχῆς· καὶ τὴν μὲν ὁ Δημήτριος, ὡς τῷ παιδὶ ἐπιτροπεύων, εἰλήφει· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι διὰ ταῦτα παρὰ Κορινθίων ἐπῃνέθησαν, καὶ τοῦ ἰσθμικοῦ μετέσχεν ἀγῶνος, καὶ στάδιον, ἐν αὐτῷ ὁ Πλαῦτος ἐνίκησε. Καὶ πρὸς Ἀθηναίους δὲ φιλίαν ἐπεποιήκεσαν, καὶ τῆς πολιτείας σφῶν, τῶν τε μυστηρίων μετέσχον. τὸ δ' Ἰλλυρικὸν ὄνομα, πάλαι μὲν ἐν ἄλλοις ἐπεκέκλητο, ὕστερον δὲ ἐς τὴν ἄνω μεταβέβηκεν ἤπειρον, καὶ ὑπὲρ τὴν Μακεδονίαν, τήν τε Θρᾴκην, τὴν ἐντὸς τοῦ Αἵμου καὶ τὴν πρὸς τῇ Ῥοδόπῃ, καὶ ἔστιν ἐν τῷ μέσῳ τούτων τῶν ὀρῶν, τῶν Ἀλπίων, τοῦ τε Αἵμου ποταμοῦ, καὶ τοῦ Ἴστρου νέμεται. Λογίου δὲ ποτε τοῖς Ῥωμαίοις ἐλθόντος, καὶ Ἕλληνας, Γαλάτας τὸ ἄστυ καταλήψεσθαι, Γαλάται δύο, καὶ Ἕλληνες ἕτεροι, ἔκ τε τοῦ ἄῤῥενος, καὶ τοῦ θήλεος γένους, ζῶντες ἐν τῇ ἀγορᾷ κατωρύγησαν (a), ἵν' οὕτως ἐπιτελὲς τὸ

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

paratam semet ostendit: non tamen ad modestiam penitus revocata fuit. Nam ubi Consules ad Corcyram transmisissent, resumpsit animum, & a Romanis desciscens, adversus Epidamnum copias misit. Romanis autem civitates illas liberantibus, ejusque navigia cum pecuniis intercipientibus, rursum dicto audiens futura videbatur. Sed quod iidem mare trajicientes, propter collem Atytium damnum accepissent, rem distulit; eos quod hiems jam appetiisset, discessuros concepta spe quadam arbitrata. Verum ubi sensit Albinum loco se non movere, ac Demetrium ob stoliditatem & amentiam Teutæ, Populique Romani metum, transiisse ad hostes, aliisque nonnullis persuasisse, uti transfugerent, tota formidine perculsa, regno cessit.

ἑτοίμη ἐγένετο· οὐ μέν τοι καὶ παντάπασιν ἐσωφρονίσθη· [τῶν γὰρ ὑπάτων πρὸς Κέρκυραν περαιωθέντων ἀνεθάρσησε, καὶ ἀποστᾶσα, Ἐπίδαμνον στράτευμα ἀπέστειλε. Τῶν δὲ Ῥωμαίων τὰς πόλεις ῥυσαμένων, καὶ τὰ πλοῖα αὐτῆς μετὰ χρημάτων] λαμβανόντων, ἐμέλλησεν αὖθις πειθαρχήσειν σφίσιν· ἐπεὶ δὲ ἀναβάντες ὑπὲρ τῆς θαλάσσης, κακῶς περὶ τὸν Ἀτύριον λόφον ἀπήλλαξαν, ἐπέσχεν· ἐλπίσασα αὐτοὺς (ἤδη γὰρ καὶ χειμὼν ἦν) ἀπαναστήσεσθαι. Αἰσθομένη δὲ τὸν Ἀλβῖνον κατὰ χώραν μένειν, [καὶ τὸν Δημήτριον ἐκ τε τῆς ἐμπληξίας (b) ἐκείνης,] καὶ ἐκ τοῦ τῶν Ῥωμαίων φόβου, [μεθεστηκότα καὶ τινας ἄλλους αὐτομολῆσαι πεπεικότα, παντελῶς κατέδεισε, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀφῆκεν.]

Fortasse huc pertinet, ubi de levitate Teutæ agitur, quod Suidas habet Dionis ἐκ Ῥωμαϊκῶν τρισκαιδεκάτῳ, ex *Romanæ Historiæ libro XIII.*, isto nempe: in voce, ὡς ἐπίπαν, ὡς πλῆθει. Verba Dionis sunt:

DIO APUD SUIDAM.

Nam constantia plerumque, a tarditate; levitas autem a mentis & ingenii celeritate, oriri solet.

Καὶ τοι πέφυκεν, ὡς πλῆθει, τὸ μὲν βέβαιον ἐκ βραδυτῆτος· τὸ δ' ὀξύῤῥοπον, ἐκ τάχους διανοίας, ὑπάρχειν.

(a) U.C. 523. (b) U.C. 524.

τὸ πεπρωμένον γενέσθαι δοκῇ, καί τι κατέχειν τῆς πόλεως κατορωρυγμένοι νομίζωνται. Μετὰ δὲ τοῦτο Σαρδόνιοι ἐν δεινῷ ποιούμενοι, ὅτι στρατηγὸς Ῥωμαίων ἀεὶ καθεστήκει αὐτοῖς ἐπανέστησαν, αὖθις δὲ ἐδουλώθησαν.

11. Ἰνσούβροι δὲ, Γαλατικὸν γένος, συμμάχους ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ὁμοφύλων προσειληφότες, ὅπλα τοῖς Ῥωμαίοις ἐπήνεγκαν, διὸ καὶ αὐτοὶ εὐτρεπίζοντο· (a) λῃσαμένων δὲ τῶν βαρβάρων τινὰ, πλευταῖον χειμῶνος μεγάλου, νυκτὸς συμβάντος, ὑπετόπησαν τὸ θεῖον ἐναντιοῦσθαι αὐτοῖς καὶ ἠθύμησαν· καὶ καταπλήξαντες, φυγῇ τὴν σωτηρίαν ποιήσασθαι ἐπεχείρησαν. (b) Καὶ ὁ Ῥήγουλος αὐτοὺς κατεδίωξε, καὶ τοῖς ὀπισθοφυλακοῦσι προσμίξας, ἡττήθη τε καὶ ἀπέθανεν· Αἰμίλιος δὲ λόφον τινὰ κατασχὼν, ἡσύχαζεν· ἀντιπαρατετακότων δὲ καὶ τῶν Γαλατῶν ἑτέροι, ἐπὶ τινὰς μὲν ἡμέρας ἠρέμουν· ἔπειτα, ὁ μὲν ὀργῇ τοῦ γεγονότος, αὐχήματι δὲ τῆς νίκης οἱ βάρβαροι καταδραμόντες ἀπὸ τῶν μετέρων, συνέβαλον· καὶ ἐπὶ πολὺ ἰσορρόπως ἐμάχοντο· τέλος δ' οἱ Ῥωμαῖοι τῷ ἱππικῷ περισχόντες, αὐτοὺς κατέκοψαν· καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἷλον, καὶ τὰ λάφυρα ἐκομίσαντο. Καὶ μετὰ ταῦτα, τοῖς τῶν Βοουΐων ὁ Αἰμίλιος ἐλυμήνατο, καὶ τὰ ἐπινίκια ἤγαγε, τούς τε πρώτους τῶν ἁλόντων ὡπλισμένους, ἐπὶ τὸ Καπιτώλιον ἀνεκόμισεν, ἐπισκώπτων αὐτοῖς ὡς ὀμωμοκόσι, μὴ πρότερον τοὺς θώρακας ἀποδύσασθαι, πρὶν ἀνελθεῖν ἐς τὸ Καπιτώλιον· (c) ἐκ δὲ τούτου, τήν τε τῶν Βοουΐων ἅπασαν προσεκτήσαντο, καὶ τὸν Ἠριδανὸν τότε πρῶτον ἐπὶ τοὺς Ἰνσούβρους διέβησαν, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐπόρθουν. Τεράτων δ' ἐν τούτῳ γενομένων, ἐς μέγα δέος οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ κατέστησαν· ποταμός τε γὰρ ἐν τῷ Πικηνῷ αἱματώδης ἐρρύη, κἀν τῇ Τυρσηνίδι καίεσθαι τοῦ οὐρανοῦ πολὺ ἔδοξε· καὶ ἐν τῷ Ἀριμίνῳ φῶς νύκτωρ ἡμέρᾳ προσεοικὸς ἔλαμψε, καὶ πολλαχόθι τῆς Ἰταλίας τρεῖς σελῆναι νυκτὸς ἐφαντάσθησαν, κἀν τῇ ἀγορᾷ γὺψ ἐφ' ἡμέρας πλείονας ἐνιδρύθη. Διά τε γοῦν τὰ τεράτα ταῦτα, καὶ ὅτι τινὲς παρανόμως ἔλεγον τοὺς ὑπάτους αἱρεθῆναι, μετεπέμψατο αὐτούς· δεξάμενοι δὲ τὰ γράμματα οἱ ὕπατοι, οὐκ εὐθὺς αὐτὰ ἀνέγνωσαν, ἄρτι πρὸς πόλεμον καθιστάμενοι, ἀλλὰ προσυμβαλόντες ἐκράτησαν.

12. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ἀναγνωσθείσης τῆς ἐπιστολῆς, ὁ μὲν Φούριος ἑτοίμως ἐπείθετο· ὁ δέ γε Φλαμίνιος ἐπαιρούμενος τῇ νίκῃ, τήν τε αἵρεσιν (d) αὐτῶν ἐπεδείκνυ δι' αὐτῆς ὀρθῶς ἔχουσαν, καὶ διὰ πρὸς τὸν πρὸς αὐτὸν φθόνον ἐνέκειτο, καὶ τοῦ θείου τοὺς δυνατοὺς καταψεύδεσθαι. Οὔτ' οὖν ἀπαναστῆναι πρὶν τὸ πᾶν καταστήσεσθαι, ἤθελε· καὶ διδάξειν καὶ τοὺς οἴκοι, ἔφη, μήτ' ὄρνισι, μήτ' ἄλλῳ δή τινι τοιούτῳ προσέχοντας, ἀπατᾶσθαι·

tem tenere putarentur. Post hæc Sardi perpetuam Romani Prætoris præsentiam ægre ferentes, seditionem quidem moverunt, sed iterum in servitutem redacti sunt.

Cum autem Insubres, Gallica gens hæc est, auxiliis a transalpinis popularibus accersitis, Romanis arma intulissent, dum hi parabantur; quædam loca sunt populati. Tandem verò nocte quadam, magna orta tempestate, barbari Deos sibi infestos esse rati; abjectis animis, trepidi salutem fuga sibi quærere instituerunt. Regulus autem eos persecutus, & extremum agmen aggressus, victus occubuit. At Æmilius quodam tumulo, occupato, & Galli idem imitati, per dies aliquot quieverunt. Deinde ille acceptæ dolore cladis, barbari verò victoriæ insolentia, impulsi, e tumulis decurrerunt: cumque diu æquo marte certatum esset, Romani denique eos equitatu circumdatos, trucidarunt, castrisque direptis, sua etiam spolia recuperarunt. Post hæc Æmilius, dum de victis Boijs triumphat, captivorum primores, in Capitolium eos armatos duxit: eorum insolentiam sic irridens, qui se thoraces juraverant, non antea exuturos, quam venissent in Capitolium. Ab eo autem tempore omnem Bojorum terram Romani occupaverunt; & tum primum Eridano superato, Insubres invaserunt, eorumque vastarunt agros. Interea verò Romæ prodigiis trepidatur. Nam & in Piceno, flumen manavit sanguine; & in Hetruria, magnus cœli tractus ardere visus est; & Arimini lux noctu, instar diei fulsit; & alibi per Italiam, tres noctu lunæ apparuerunt; & vultur ad dies plures in Foro sedit. Consules igitur, tum ob hæc prodigia, tum quod vitio creati dicebantur, sunt accersiti. Acceptis autem his literis, eas haud statim legere valuerunt; quod modò in aciem descendissent, & de superando hoste, omnimoda esset cura.

Post pugnam itaque lecta epistola, Furius prompte obtemperat, Flaminius verò victoria elatus, eam argumento esse ajebat, se rite creatos esse, & Romæ ex invidia optimates, diis etiam affingere mendacia asseverabat. Nec igitur prius, nisi rebus digestis omnibus, recedere voluit: & se cives suos edocturum esse dixit, ne vel avium, vel ullius alterius rei observatione, fallerentur. Permansit itaque, & collegæ

(a) U. C. 525. (b) U. C. 226. (c) U. C. 128. (d) U. C. 529.

legæ idem persuadere conatus est : quod cum Furius detrectaret, Flaminii milites veriti, ne a cæteris destituti, ab hostibus male haberentur; ab eo precibus impetrarunt, ut dies saltem aliquot permaneret: in quibus tamen ille nulli rei se immiscuit. Flaminius autem regionem undique pervagatus, agros vastavit, & quædam castella cæpit; & militibus, ut eos sibi conciliaret, manubias donavit: cumque iis serò tandem domum reverso, a Senatu crimen contumaciæ objectum est; & ob iram in Flaminium, etiam Furio negatus honos. Verum a multitudine, quæ Patribus pro Flaminio adversabatur, coacti veluti decreverunt, ut acto triumpho, deponerent magistratum. Sequentes verò creati Consules, Claudius Marcellus & Cn. Scipio, Insubribus, pace, quam petierant, non concessa, arma etiam intulerunt: ac principio quidem belli, rem bene gesserunt ambo; deinde cum sociæ civitates ab hoste infestarentur, divisi sunt. Marcellus itaque contra prædones celeriter profectus, cum eos ibi non invenisset, fugientes est persecutus, commissaque pugna, superavit. Scipio verò castris non motis, Acerras obsedit; iisque expugnatis, quia erant loco opportuno sitæ, & munitæ, ad gerendi belli commoditatem usus est. Tum hinc profectus, Mediolanum, & Comum, urbem aliam, cæpit; iisque pariter expugnatis, cæteri quoque Insubres deditionem fecere, & pecunia, & agri parte multati sunt. Deinde P.Cornelius, & M. Minutius in Istrios duxerunt arma, & illarum gentium loca multa, partim vi, partim deditione subegerunt. L. verò Veturius, & C.Lutatius usque ad alpes progressi, multos, citra pugnam, sibi adjunxerunt. Demetrius autem, cujus supra mentio facta est, Sardianorum princeps, popularibus suis gravis, finitimos etiam affligebat; ac fretus amicitia Romanorum, injurius esse aliis gestiebat. Hæc autem ubi noverunt Consules Æmilius Paulus & M. Livius, eum accersiverunt: ut verò non paruit, quin & eorum socios offendebat, Issam contra eum profecti sunt: edoctique eum alicubi in portubus insidias collocasse; navium partem, ad alterum latus insulæ mi-

Tom.I. serunt,

πάσθαι· καὶ ὁ μὲν κατὰ χώραν μένειν ἤθελε, τὸν συνάρχοντα κατέχειν ἐπειρᾶτο· Φούριος δ' οὐκ ἐπείθετο. Τῶν δὲ μετὰ τοῦ Φλαμινίου μελλόντων καταλειφθήσεσθαι, φοβηθέντων, μὴ μονωθέντες πάθωσί τι παρὰ τῶν ἐναντίων, καὶ δεηθέντων ἡμέρας τινὰς προσμεῖναι, ἐπείσθη οὐ μέν τοι καὶ ἔργου ἥψατο· Φλαμίνιος δὲ περινοστῶν, τὴν χώραν ἔτεμνε, καὶ ἐρύματά τινα κατεστρέψατο, τά τε λάφυρα πάντα τοῖς στρατιώταις, θεραπεύων αὐτοὺς, ἐχαρίσατο. Ὀψὲ δ' οἴκαδε ἐπανελθόντες, ὑπὸ μὲν τῆς γερουσίας τὴν αἰτίαν, τῆς ἀληθείας ἔχον· διὰ γὰρ τὴν πρὸς τὸν Φλαμίνιον ὀργὴν, ἠτίμασαν καὶ τὸν Φούριον· τὸ δὲ πλῆθος ἀντιφιλονεικῆσαν ὑπὲρ τοῦ Φλαμινίου, ἐψηφίσαντο τὰ νικητήρια, καὶ ἀγαγόντες αὐτὰ, ἐξέστησαν τῆς ἀρχῆς. Ἕτεροι δὲ ὕπατοι Κλαύδιος Μάρκελλος, (a) καὶ Γναῖος Σκιπίων ἀνθαιρεθέντες, ἐστράτευσαν ἐπὶ τοὺς Ἰνσούβρους· εἰρήνην γὰρ αὐτοῖς αἰτήσασιν, οὐκ ἐψηφίσαντο· καὶ ἄμφω μὲν πρῶτον πολεμοῦντες, τὰ πλείω ἐκράτουν· ἔπειτα τὴν συμμαχίδα λεηλατουμένην μαθόντες, διῃρέθησαν. Καὶ Μάρκελλος μὲν ἐπὶ τους ληιζομένους τὴν σύμμαχον διὰ ταχέων ἐλθὼν, οὐ κατέλαβε σφᾶς ἐκεῖ· φεύγοντας δὲ ἐπεδίωξε, καὶ ὑποστάντας ἐνίκησε· Σκιπίων δὲ κατά χώραν μείνας, Ἀκέρας ἐπολιόρκει· καὶ λαβὼν αὐτὰς ὁρμητήριον τοῦ πολέμου πεποίηκεν, οὔσας ἐπικαίρους καὶ εὐερκεῖς. Κἀντεῦθεν ὁρμώμενοι τό τε Μεδιόλανον, καὶ Κωμόπολιν ἑτέραν ἐχειρώσαντο· ἁλόντων δὲ τούτων, καὶ οἱ λοιποὶ Ἰνσοῦβροι ὡμολόγησαν αὐτοῖς, χρήματα, καὶ μέρος τῆς γῆς δόντες. Εἶτα Πούπλιος τε Κορνήλιος καὶ Μάρκος (b) Μινούκιος ἐπ' Ἴστρου ἐστράτευσαν, καὶ πολλὰ τῶν ἐκεῖ ἐθνῶν, τὰ μὲν πολέμῳ, τὰ δὲ ὁμολογίαις ὑπέταξαν. (c) Λούκιος δὲ Οὐετούριος, καὶ Γάϊος Λουτάτιος ἦλθον μέχρι τῶν Ἄλπεων, ἄνευ δὲ μάχης πολλοὺς ὠκειώσαντο· Ὁ μέν τοι τῶν Σαρδιαίων ἄρχων Δημήτριος, ὡς ἄνω που εἴρηται, τοῖς ἐπιχωρίοις ἐπαχθεὶς ἦν, καὶ τὰ τῶν πλησιοίκων ἐκακούργει, καὶ ἐδόκει τῇ Ῥωμαίων φιλίᾳ ἀποχρώμενος ἀδικεῖν· αἰσθόμενοι δὲ τούτου οἱ ὕπατοι Αἰμίλιος Παῦλος, καὶ Μάρκος Λιούϊος (d) μετεπέμψαντο αὐτόν· ὡς δ' οὐχ ὑπήκουσεν, ἀλλὰ καὶ τῆς συμμαχίδος σφῶν ἥπτετο, ἐστράτευσαν ἐπ' αὐτὸν ἐν τῇ Ἴσσῃ ὄντα· καὶ μαθόντες ὅτι ὑφώρμει που τῶν Ἰλλυρίων

L l l ἐπ'

NOTAE.

Καὶ Κωμόπολιν ἑτέραν ἐχειρώσαντο.] Mihi indubium, legi oportere Κῶμον, πόλιν ἑτέραν; & *Comum, urbem aliam*; alias sensus non constat; & Comopolis alia, duas saltem *Comopoles* inducit: quod est absonum: *Comum* enim, & *Neocomum*, una eademque urbs est.

(a) U. C. 530. (b) U. C. 531. (c) U, C. 532. (d) U. C. 533.

ἐπ' ἐκείνους, ὡς καὶ μόνους ὄντας, τραπομένων, αὐτοὶ κατὰ σχολὴν προσπλεύσαντες, ἐν ἐπιτηδείῳ τε ἐστρατοπεδεύσαντο, καὶ προσπεσόντας σφίσιν αὐθημερὸν τοὺς ἐπιχωρίους ὀργῇ τῆς ἀπάτης ἀπεώσαντο. Τοῦ δὲ Δημητρίου ἐς Φάρον, ἑτέραν νῆσον διαφυγόντος, καὶ ἐπ' ἐκείνην ἔπλευσαν, καὶ τῶν ἀντιταξάντων ἐκράτησαν, καὶ τὴν πόλιν ἐκ προδοσίας εἷλον, τοῦ Δημητρίου διαδράντος. Ὅς τότε μὲν ἐς Μακεδονίαν μετὰ πολλῶν χρημάτων, πρὸς Φίλιππον τὸν βασιλέα αὐτῆς ἐλθὼν, ὑπ' ἐκείνου μὲν ἐξεδόθη· πρὸς δὲ τοὺς Ἰλλυρίους ἐπανελθὼν, συνελήφθη ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ ἐδικαιώθη.

ferunt. Ex quo factum est, ut Illyriis contra illos, tanquam soli essent, conversis; Romani reliqui occupato per otium portu, castrisque idoneo loco positis, insulares eodem die præ fraudis iracundia, irruentes, profligaverint. Hinc Demetrium in aliam insulam, Pharum nomine, persecuti, & versus illam navigarunt, & hostibus superatis, urbem proditione cæperunt, Demetrio fugiente. Qui tunc quidem in Macedoniam ad Philippum regem, cum magna pecuniæ vi confugit; cum verò ab illo non est exceptus, ad Illyrios reversus, ac ibi a Romanis captus, suæ perfidiæ & arrogantiæ pœnas dedit.

Q. Καὶ

Eadem hæc apud Dionem Valesii offenduntur pag. 590., ὅτι.

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

[Δημήτριος ἔκ τε τῆς τοῦ Πίννου ἐπιτροπεύσεως, καὶ ἐκ τοῦ τὴν μητέρα αὐτοῦ Τριτεύταν, τῆς Τεύτας ἀποθανούσης, γῆμαι ἐπαρθεὶς, [τοῖς τε ἐπιχωρίοις ἐπαχθὴς ἦν, καὶ τὰ τῶν πλησιοχώρων ἐκακούργει· ἐς (εἶχε γὰρ τῇ τῶν Ῥωμαίων φιλίᾳ ἀποχρώμενος ἀδικῶν αὐτούς) αἰσθόμενοι τοῦτο, * μετεπέμψαντο αὐτόν· ὡς δ' οὐχ ὑπήκουσεν, ἀλλὰ καὶ τὰς συμμαχίδος σφῶν ἐπόρθει, ἐστράτευσαν ἐπ' αὐτὸν ἐν τῇ Ἴσσῃ ὄντα.]

Demetrius Pharius insolentia elatus, tum ob tutelam Pinnei, tum ob coniugium Triteutæ, Pinnei matris, quam post Teutæ obitum duxerat, gravis erat incolis omnibus, & finitimorum etiam agros vastabat. Cum autem fretus amicitia populi Romani, ea scelera agere videretur, Æmilius Paulus, & M. Livius Consules hac re intellecta, eum accersiverunt. Qui cum minime pareret, sed socios populi Romani infestare non desisteret, Issam contra eum copias duxerunt.

Quod deest * οἱ ὕπατοι Αἰμίλιος &c. non videtur Constantinus Porphyrogenneta omisisse, sed librarius Codicis, quo Valesius usus est.

NOTAE.

Τοῦ Πίννου ἐπιτροπεύσεως] Erat Pinneus Agronis Illyriorum regis filius, matre genitus Triteuta: qua repudiata Agron Teutam uxorem duxit, eique regnum moriens administrandum reliquit. Sed Teuta cum bellum grave adversus populum Romanum suscepisset, paulo post tædio victa, ac metu perculsa, imperio se abdicavit: quod Demetrius, qui Triteutam Pinnei matrem duxerat, tutorio nomine gerendum suscepit; UT EX DIONE NARRAT ZONARAS pag. 68. Utriusque autem Codices emendandi sunt. Ubi enim Agron Σαρδιαίων rex dicitur, Ἀρδιαίων scribi debet, ex Strabone in lib. 7. Appiano in Illyrico, & Stephano. Polybius Ἀρδιαίους vocat. Idem error est apud Polyænum lib. 4. ubi de Lysimacho. Hujus porrò Pinnei meminit, præter DIONEM, & Appianum, Livius lib. 22. *Ad Pinneum quoque regem in Illyrios legati missi, ad stipendium, cujus dies exierat, poscendum*. Valesius pag. 595. Ex auditu confuso βασιλεὺς Ἀρδιαίων, amanuensis fecit βασιλεὺς Σαρδιαίων. Sigmate illo accrescens τῷ Ἀρδιαίων; & ita deinceps dictum.

Τοῖς πρὸς ἑαυτοὺς ἐσπουδακόσι βοηθεῖν δοκεῖν.] Ita emendavimus, cum in exemplari corrupte scriptum esset, ἐσπουδακώς. Videndum etiam, an sine verbo δοκεῖν legi possit, ἀλλά τε παιδίον Πίννην ἔχουσα καταλείπων ἐπέτρεψεν. Hunc, ut opinor, Livius appellat Pinneum in lib. 22 cum inquit: *Ad Pinneum quoque regem in Illyricos legati missi, ad stipendium, cujus dies exierat, poscendum*, &c. Ursinus.

Ἐκράτει τῶν Σαρδιαίων * ὑπὸ θρασύτητος οὖσα, οὐδὲν μέτριον αὐτοῖς ἐπεκράτει.] Sensus hujus loci patet, licet mutilus sit, & a nobis stellula notatus. Videndus Polybius, & ZONARAS lib. 2., IN QUO ITA EX DIONE, UT APPARET, scriptum est: Τὴν τε τῶν Σαρδιαίων διεῖπεν ἀρχήν· ἣ τοῖς πρέσβεσιν οὐδὲν μέτριον ἐχρημάτισεν, &c.

ἐπισχόντων. Ita legendum, cum in MS. sit ἐπισχόντος. Et paulo post, πρὸς Κέρκυραν, emendavimus EX ZONARA. *Ursinus*.

Hæc verba libri Fulviani, Τοὺς Ἰσσαίους (cum interjectis) ἀθυμοῦντας τε εὐθὺς τούτοις προθύμως, τοῖς πρὸς ἑαυτοὺς σπουδακόσι, sic emendanda censeo, Τοῖς Ἰσσαίοις (adde intermedia) ἀθυμοῦσιν τε εὐθὺς προθύμως, ὡς τοῖς πρὸς ἑαυτοὺς σπουδακόσι βοηθεῖν δοκεῖν. Quæ scriptura non admittit, ut ex opinione Fulvii δοκεῖν excludatur. Ibidem positus asteriscus ab Ursino, tolli potest, verbis hoc modo collocatis: μητρυιὰ δὲ τοῦ Πίννου οὖσα, ἐκράτει τῶν Σαρδιανῶν (rectius Σαρδιαίων) καὶ οὐδὲν μέτριον ὑπὸ θρασύτητος αὐτοῖς ἀπεκρίνατο. Paulo post ibidem; δυνάμεις ἐς ἀρχῇ, mutavi ex MS. ἐν ἀρχῇ. *Leunclavius ad Eclogem XII.*

Σαρδιαίων.] Ita MS. Regius, & Colberteus. At Henricus Valesius ad Dionis Excerpta, Ἀρδιαίων legendum observat, ex Strabone lib. 7., Appiano in Illyrico, & Stephano. *Ducangius*.

Αἴμου ποταμοῦ] Sic tres MSS. Regii. Asteriscum apposuit Woitius; quòd fluvius hujusce nominis non occurrat apud Geographos. Cum verò dicat ZONARAS, Illyricum intra Hæmum fluvium & Istrum, usque ad Pontum Euxinum contineri, videtur intellexisse, aut Dravum, aut Savum fluvios. *Idem*.

Ἐπ' Ἴστρου] Ita MSS. Codices. Sed ἐπ' Ἴστρους reponendum ex Eutropio lib. 3., & aliis, observat Henricus Valesius ad Johannem Antiochenum, qui Ἰστριανοῖς habet. Ita Dio lib. 38. p. 64. Ἤπειλεν (πρὸς) τὴν τῶν Ἰστριανῶν πόλιν τῶν Σκυθῶν τῶν Βασταρνῶν, ubi interpres, *ad Istrorum urbem*. Idem.

Q. CASSII DIONIS COCCEJANI ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER DECIMUSQUARTUS

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO XIV.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Secundi belli Punici, potissimus autor Hannibal.
2. Sagunti obsidio, & excidium per Hannibalem.
3. Ut Marcus Fabius bellum indixit Carthaginensibus.
4. Ut transiit Alpes Hannibal.
5. Ut P. Scipio, & hinc Tib. Longus ab Hannibale victi sunt.
6. C. Cornelii Scipionis res in Hispania.
7. Clades Flaminii ad Aretium.
8. Ut Hannibal dilato tempore invadendæ Romæ, in Campaniam se convertit.
9. Ut Dictator Q. Fabius Maximus, Cunctator est appellatus.
10. Ut Carthaginenses Hannibalem irridebant.
11. Ut Magister equitum Rufus, ab Hannibale, ad internecionem penè, deletus est.
12. Ut Rufus Fabio restituit Dictaturam.
13. Ut Geminus, ex maritima ora Africæ, prædas egit.

TEMPORIS SPATIUM ANNI DUO.

In quibus, hi, qui sequuntur, fuerunt Consules.

Ab U. C.		
534.	P. Cornelius Scipio,	& Tib. Sempronius Longus,
535.	Cn Servilius,	& C. Flaminius: cui suffectus, M. Attilius Regulus.

Pertiùs sequenti anno, inter Romanos & Carthaginenses inimicitiæ eruperunt: ac id bellum, ut tempore longe priore minus, sic operibus & cladibus, longe majus & gravius fuit. Ejus autem belli potissimus fuit au-

Κοϊ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΙΔ.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ ΙΔ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Τὸν δεύτερον πρὸς τοὺς Καρχηδονίους πόλεμον ἐπῆρε μάλιστα ὁ Ἀννίβας.
β'. Τῶν Ζακυνθίων πολιορκία, καὶ ἅλωσις ὑπὸ τοῦ Ἀννίβου.
γ'. Ὡς ὁ Μάρκος Φάβιος τὸν πόλεμον ἐπήγγειλε τοῖς Καρχηδονίοις.
δ'. Ὡς ὁ Ἀννίβας διῆλθε τὰς Ἄλπεις.
ε'. Ὡς Πούπλιος Σκιπίων, καὶ εἶτα Τιβέριος Λόγγος ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀννίβου.
ϛ'. Τὰ τοῦ Γαΐου Σκιπίωνος ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ.
ζ'. Ἡ τοῦ Φλαμινίου ἧττα πρὸς τὸ Ἀρήτιον.
η'. Ὡς ὁ Ἀννίβας τῆς ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁρμῆς ἀποσχὼν, ἐς τὴν Καμπανίαν ἐτράπετο.
θ'. Ὡς ὁ Δικτάτωρ Κοΐντος Φάβιος Μάξιμος, Μελλητὴς ἐπωνομάσθη.
ι'. Ὡς οἱ Καρχηδόνιοι τὸν Ἀννίβαν ἐν γέλωτι ἐποιοῦντο.
ια'. Ὡς ὁ Ἀννίβας τὸν ἱππαρχοῦντα τὸν Ῥοῦφον, ἐς κίνδυνον κατέστησεν, ὡς πανστρατιᾷ ἐξελεῖν.
ιβ'. Ὡς ὁ Ῥοῦφος τῷ Φαβίῳ τὴν ἀρχὴν παραδέδωκεν.
ιγ'. Ὡς ὁ Γέμινος τὴν τῆς Λιβύης παραλίαν ἐλεηλάτησε.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ Β.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ ἀριθμούμενοι, οἵδε ἐγένοντο

Π. Κορνήλιος Σκιπίων,	καὶ Τιβ. Σεμπρώνιος Λόγγος.
Κν. Σερουΐλιος,	καὶ Τ. Φλαμίνιος· εἶτα Μ. Ἀτίλιος Ῥήγουλος.

1.

ῷ δ' ἐχομένῳ ἔτει περιφανῶς (a) οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Καρχηδονίοις ἐξεπολεμώθησαν· καὶ ὁ πόλεμος οὗτος τῷ μὲν χρόνῳ πολὺ ἐλάσσων τοῦ προτέρου συμβέβηκε, τοῖς δ' ἔργοις, τοῖς τε παθήμασι καὶ μείζων καὶ χαλεπώτερος·

A D M O N I T I O.

Commodè & opportunè accidit, ut quæ de Annibale Zonaras hic omisit, habeamus apud Valesium, per Augustum Porphyrogennetam; & quæ alteruter præterit, apud alterum nanciscamur. Dio, ejusmodi, integer sic evadit. Eo, ut ipse loquitur apud Valesium pag. 593. ὅτι.

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

Hannibal ad egregiam indolem, diligentem quoque institutionem addiderat, partim patriis Pœnorum, partim Græcanicis disciplinis apprime eruditus.

Ἀννίβας πρὸς τῇ τῆς φύσεως ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ, πολλῇ μὲν Φοινικῇ κατὰ τὸ πάτριον, πολλῇ δὲ καὶ ἑλληνικῇ ἤσκητο· καὶ προσέτι καὶ μαντικῆς τῆς

(a) U. C. 534.

ρος· ἐπῆρε δὲ τοῦτο μάλιστα ὁ Ἀννίβας στρατάρχων τῶν Καρχηδονίων. Ὁ δ' Ἀννίβας οὗτος, παῖς τοῦ Ἀμίλκου τοῦ Βαρχίδου ἐγένετο, καὶ ἐκ παίδων εὐθὺς ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἤσκήθη. Πάντας γὰρ τοὺς υἱεῖς ὁ Ἀμίλκας, ὥσπερ τινὰς σκύμνους ἐπ' αὐτοὺς τρέφειν ἔλεγεν· ἐκεῖνον δὲ πολὺ τῇ φύσει προσφέροντα ὁρῶν, καὶ ὥρκωσε πολεμήσειν αὐτοῖς· καὶ διὰ τοῦτο, τά τε ἄλλα, καὶ τὰ πολέμια ἔτι μᾶλλον αὐτὸν ἐξεδίδαξε, πεντεκαιδεκαέτη ὄντα· ὅθεν οὐκ ἠδυνήθη, θανόντος αὐτῷ τοῦ πατρὸς, τὴν στρατηγίαν διαδέξασθαι. Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀσδρούβας ἐτελεύτησεν οὐκ ἔτι ἐμέλλησεν, ἓξ καὶ εἴκοσιν ἐτῶν τότε γεγονὼς, ἀλλὰ τό τε στράτευμα ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ αὐτίκα προσκατέλαβε, καὶ στρατηγὸς ὑπ' αὐτῶν ἀναδειχθεὶς, διὰ-

autor, Hannibal, Hamilcaris filius, Barchini nepos, qui tunc Carthaginensium erat Dux, statim a pueritia contra Romanos exercitatus. Ajebat enim Hamilcar, se omnes filios, tanquam catulos quosdam, contra Romanos alere: illum verò, quum videret longe cæteris antecellere; jurejurando adegit, hostem Romano populo se futurum. Eaque de causa, cum aliis eum in disciplinis, tum in re militari diligenter erudiit, usque ad ætatis decimumquintum annum; ac propterea patri, qui tunc obiit, succedere non potuit in imperio. Postquam autem Hasdrubal est defunctus, quo ipse tempore, vigesimum sextum agebat annum, tunc nil cun-

τὰς διὰ σπλάγχνων, ἠπίστατο. Τοιοῦτος οὖν δή τις τὴν ψυχὴν γεγονὼς, ἀντίρροπον καὶ τὸ σῶμα, τὰ μὲν φύσει, τὰ δὲ καὶ διαίτῃ παρεσκεύαστο· ὥσθ' ὅσα ἐνεχείριζετο, ῥᾳδίως κατεργάζεσθαι· κοῦφόν τε γὰρ, καὶ ἐμβριθὲς ὅτι μάλιστα αὐτὸ εἶχε. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ θεῖν καὶ συνεστάναι, ἱππεύειν τε ἀνακρατὸς ἀσφαλῶς ἐδύνατο· καὶ οὔτε πλήθει ποτὲ τροφῆς ἐβαρύνετο, οὔτε ἐνδείᾳ ἔκαμνεν· ἀλλ' ἐν ἴσῳ, τὸ πλέον, καὶ τὸ ἔλαττον, ὡς καὶ αὐταρκὲς ἑκάτερον ἐλάμβανε· ταῖς τε ταλαιπωρίαις ἰσχυρίζετο, κἀκ ταῖς ἀγρυπνίαις ἐρρώννυτο. Οὕτως οὖν δὴ καὶ ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος ἔχων, τοιᾶδε τῇ τῶν πραγμάτων διαχειρίσει ἐπίπαν ἐχρῆτο· Τούς τε γὰρ πολλοὺς ἐς μόνον τὸ συμφέρον σφίσι πιστοὺς ὁρῶν ὄντας, αὐτός τε τοῦτον τὸν τρόπον αὐτοῖς προσεφέρετο, καὶ ἐς ἐκείνους ταὐτὸν ὑπετόπευεν, ὥστε πλεῖστα μὲν ἀπατήσας τινὰς κατορθῶσαι, ἐλάχιστα δὲ ἐπιβουλευθεὶς σφαλῆναι. Καὶ πολέμιον πᾶν τὸ πλεονεκτεῖν δυνάμενον, καὶ ἐν τοῖς ὀθνείοις, καὶ ἐν τοῖς ὁμοφύλοις, ὁμοίως ἡγούμενος, οὐκ ἀνέμεινε τοῖς ἔργοις τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἐκμανθάνειν, ἀλλ' ὡς καὶ βουλομένους σφᾶς ἀδικεῖν, ὅτι ἐδύνατο, ταχύ πως μετεχειρίζετο, προποιῆσαί τέ τι μᾶλλον, ἢ προπαθεῖν ἄμεινον ἡγεῖτο· καὶ ἐφ' ἑαυτῷ τοὺς ἄλλους, ἀλλ' οὐκ ἐφ' ἑτέροις ἑαυτὸν εἶναι ἠξίου. Τό τε σύμπαν εἰπεῖν, τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, ἀλλ' οὐ ταῖς ἐς φήμην αὐτῶν εὐδοκιμοῦσιν, ὁσάκις γε μὴ κατ' αὐτὸ καὶ ἄμφω συνέπιπτε, προσέκειτο. καὶ μὴν ταῖς καὶ ἐτίμα καθ' ὑπερβολὴν ὅτου δέοιτο. Δούλους τε γὰρ τοῦ τοιούτου τοὺς πλείστους ἡγεῖτο εἶναι, καὶ κινδυνεύειν ἐπ' αὐτῷ, καὶ παρὰ τὸ συμφέρον σφίσιν ἐθελοντὶ ἑώρα· καὶ διὰ ταῦτα καὶ τῶν κερδῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἡδέων, αὐτὸς μὲν πολλάκις ἀπείχετο, ἐκείνοις δὲ ἀφθόνως, μετεδίδου· καὶ ἀπ' αὐτοῦ κοινωνοὺς σφᾶς, καὶ τῶν πόνων οὐκ ἀκουσίως ἐκτᾶτο. Καὶ τούτοις μὲν οὐχ ὅπως ἰσοδίαιτος, ἀλλὰ καὶ ἰσοκίνδυνος ἐγίγνετο, πάνθ' ὅσα ἀπῄτει παρ' αὐτῶν πρῶτος ἐκπονούμενος· οὕτω γὰρ καὶ ἐκείνους ἀπροφασίστως καὶ προθύμως, ἅ τε μήτε τοῖς λόγοις αὐτοῦ προσέχοντας, σύμπαντά οἱ συμπράξειν ἐπίστευε. Πρὸς δὲ δὴ τοὺς ἄλλους, πολλῷ τῷ φρονήματι ἀεὶ ἐχρῆτο· ὥστε τοὺς μὲν εὐνοίᾳ αὐτοῦ, τοὺς δὲ δέει, ἔκ τε τοῦ ὁμοδιαίτου, καὶ ἐκ τοῦ ὑπερφρονος παμπληθεῖς ἔχειν. ἐξ οὗπερ καὶ τὰ μάλιστα τό τε ὑπερέχον κολούειν, καὶ τὸ ταπεινούμενον ἐξαίρειν, καὶ τῷ μὲν ὄκνον

tus. Ad hæc extispicia eallebat. Ejusmodi animo haud dispar corpus, partim natura, partim victu formatum habebat, adeo ut quæcumque aggrederetur, facile perficeret: corpore enim maxime agili ac robusto erat, ac proinde currere, aut stare in gradu, aut equum si fors tulisset, admittere, erat promptissimus. Nunquam ciborum copia impeditus, aut præ penuria languidus, penuriam & copiam juxta habebat, utroque in statu contentus. Jam labore ac vigiliis non minuebantur ejus vires, sed augebantur. Hujusmodi animi ac corporis habitu, in rebus gerendis eam fere viam tenuit: nam eum intelligeret, plerosque bomines utilitatis tantum propriæ causa fidem servare, eo ut plurimum modo ipse eum aliis agebat, idemque ab aliis agi suspicabatur; adeo ut sæpissime aliis per fraudem deceptis, sibi victoriam pepererit, rarò ipse aliorum insidiis circumventus cladem acceperit. Præterea quicumque ad summa quæque contendere poterat, sive is civis, sive extraneus esset, pro hoste habens, minime expectandum putabat, dunec consilium eorum hominum factis ipsis deprehendisset. Sed simulae opportunitatem nactus erat, eos utpote qui saltem nocendi animum habuissent, omni crudelitate tractabat, prorsus ultro injuriam inferre, quam pati satius ducebat; nec se aliis obnoxium, sed alios sua in manu ac potestate esse cupiebat. Atque, ut paucis rem absolvam, naturam rerum potius, quam speciem ac famam, nisi cum ea a natura haud dissentiret, semper spectabat. Jam eos quorum opera ac ministerio opus habebat, mirum in modum colebat, cum sciret plerosque ejusmodi honore capi solere, eaque ex causa postpositis rebus suis, sponte in pericula ruere. Quapropter ipse quidem nonnumquam lucro, aliisque utilitatibus se ipsum fraudabat, quas aliis liberaliter concedebat; ex quo illos periculorum omnium non invitus habebat comites; cum iis non modò eodem uti victu, sed etiam eadem pericula adire. Ita enim illos non verbis tantum suis, sed magis exemplo incitatos, omni cunctatione postposita alacriores ad quidvis secum agendum fore sperabat. Cum cæteris autem omnibus ingenti superbia agebat. Itaque hos quidem benevolentia ob societatem victus, illos verò ob superbiam terrore constrictos habebat, qua de causa & deprimere potissimum quemque, & inferiores ubi libitum esset, potentia augere minime neguiio poterat: atque illis quidem terrorem ac desperationem injicere, his verò spem animumque in magnarum rerum discriminibus ad-

cunctatus, Hispaniensem statim exercitum occupavit: ac imperator a militibus salutarus, effecit, ut ab Urbanis etiam Magistratibus, sibi Principatus confirmaretur. His peractis, Romanos invadendi, speciosum quærebat titulum; & hunc ei Saguntini in Hispania suppeditarunt. Hi namque, cum non procul ab Ibero amne habitarent, a mari parum remoti; Romanos magno colebant studio & honore, atque in Carthaginensi fœdere excepti erant. Ob hæc igitur, bellum intulit eis Hannibal; haud ignarus, Romanos, aut eis laturos opem, aut eorum ulturos cladem. His ergo, & quod illos magnas opes habere norat, quibus ipse indigebat maxime; aliisque rationibus, quæ contra Romanos etiam, ei profutura erant, adductus, Saguntinos adortus est. Hispania autem, in qua illi habitant, cum finitimis locis omnibus, in Europa ad Occidentem sita est; & ad mare interius, & Herculis columnas, ipsumque Oceanum longe excurrit: ac continentem etiam longissimo tractu, usque ad montes Pyrenæos occupat. Hi namque montes a mari, quod olim Bebrycium dicebatur, postea verò Narbonense appellatum est, incipientes, usque ad exterius mare magnum pertinent; totamque a finitima Gallia, dirimunt Hispaniam. In quorum montium parre interiori, multæ diversæque gentes consederunt, quæ nec lingua eadem, nec ea-

διωκήσατο, καὶ παρὰ τῶν οἴκοι τελῶν βεβαιωθῆναι αὐτῷ τὴν ἡγεμονίαν. Πράξας δὲ ταῦτα, προφάσεως εὐπρεποῦς ἐδεῖτο, ἐς τὴν κατὰ Ῥωμαίων ὁρμὴν, καὶ ταύτην ἐποιήσατο τοὺς ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ Ζακυνθίους· οὗτοι γὰρ οὐ πόῤῥω τοῦ ποταμοῦ οἰκοῦντες τοῦ Ἴβηρος, ἄνω τῆς θαλάσσης βραχὺ, τοῖς Ῥωμαίοις προσέκειντο, κἀκεῖνοι καὶ ἑτοίμως αὐτοὺς, καὶ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Καρχηδονίους συνθήκαις ἐξαιρέτους ἐπεποιήκεσαν. Διὰ ταῦτα οὖν ὁ Ἀννίβας πόλεμον ἤρατο πρὸς αὐτοὺς, εἰδὼς, ὅτι ἢ ἐπικουρήσουσιν οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Ζακυνθίοις, ἢ καί τι παθοῦσι τιμωρήσουσι. Διά τε οὖν ταῦτα, καὶ ὅτι καὶ μέγαν πλοῦτον κεκτῆσθαι αὐτοὺς ἐγίνωσκεν, οὗ καὶ μάλιστα ἔχρηζε, καὶ δι' ἕτερα αἴτια καὶ κατὰ Ῥωμαίων αὐτῷ συμβαλλόμενα, τοῖς Ζακυνθίοις ἐπέθετο. Ἡ γὰρ Ἰβηρία, ἐν ᾗ οἱ Ζακύνθιοι οἰκοῦσι, καὶ ἡ προσεχὴς αὐτῇ πᾶσα ἔν τε τῇ Εὐρώπῃ πρὸς δυσμαῖς ἐστι, καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν παρὰ τὴν ἔσω θάλασσαν, καὶ παρὰ τὰς Ἡρακλείους στήλας, τόν τε ὠκεανὸν αὐτὸν προήκει, καὶ προσέτι καὶ τὴν ἤπειρον τὴν ἄνω, διὰ πλείστου μέχρι τοῦ Πυρηναίου νέμεται. Τὸ γὰρ ὄρος τοῦτο ἐκ τῆς θαλάσσης τῆς πάλαι μὲν Βεβρύκων, ὕστερον δὲ Ναρβωνησίων, ἀρξάμενον, ἐς τὴν ἔξω τὴν μεγάλην διατείνει, πολλὰ μὲν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ σύμμικτα ἔθνη ἔχον, πᾶσαν δὲ τὴν Ἰβηρίαν ἀπὸ τῆς προσοίκου Γαλατίας ἀφορίζον. Οὔτε δ' ὁμόφωνοι ἦσαν, οὔτε κοινῇ

DIO APUD CONSTANT. AUG. PORPHYR.

adduceret. Porro hæc omnia haud vanè de illo, sed verissimè dici, facta ipsa testantur. Namque & Hispaniæ maximam partem brevissimo tempore subegit, & inde per Galliæ populos non modo nullo fœdere conjunctos, sed etiam fere ignotos, bellum io Italiam iotulit: primusque omnium qui extra Europam iocolunt, quantum quidem meminisse possumus, Alpes cum exercitu transgressus est: & eootra ipsam Romam infesta tulit signa: ac socios pene omnes partim vi, partim suasionibus a populi Rom. partibus abduxit. Atque hæc cuncta ipse per se absque Carthaginensium opibus gessit: quippe qui neque ab initio missus a Pœnorum Magistratibus ad id bellum erat, neque postmodum valida subsidia a civibus submissa acceperit. Namque illi, quum ex Hannibalis rebus gestis, non minimam partem utilitatis & gloriæ essent capturi, minime cum deseruisse videri volebant, magis quam omoi ope illum juvare.

ὄκνον, τῷ δὲ θάρσος, ἐλπίδα τε καὶ ἀπόγνωσιν ὑπὲρ τῶν μεγίστων δι' ἐλαχίστου πάσιν οἷς ἐβούλετο ἐμποιεῖν, ἐδύνατο. Καὶ ὅτι ταῦτ' οὐκ ἄλλως περὶ αὐτοῦ λέγεται, ἀλλ' ἀληθῆ παραδέδοται, τεκμήριοι τὰ ἔργα· τήν τε γὰρ Ἰβηρίας πολλὰ διὰ βραχέος προσεκτήσατο· καὶ τὸν πόλεμον ἐκεῖθεν, διὰ τῶν πλείστων ἐθνῶν, ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐσήγαγε· τάς τε Ἄλπεις πρῶτος ἀνθρώπων, τῶν οὐκ Εὐρωπαίων, ὅσα γε ἡμεῖς ἴσμεν, σὺν στρατῷ διέβη· καὶ ἐπ' αὐτὴν τὴν Ῥώμην ἐστράτευσε, τά τε συμμαχικὰ αὐτῆς, ὀλίγου πάντα, τὰ μὲν βίᾳ, τὰ δὲ καὶ πείθων ἀπέῤῥηξε. Καὶ ταῦτα μέν τοι αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἄνευ τοῦ κοινοῦ τῶν Καρχηδονίων κατέπραξεν· οὔτε γὰρ τὴν ἀρχὴν ὑπὸ [τῶν οἴκοι τελῶν] ἐξεπέμφθη, οὔθ' ὕστερον μεγάλης τινὸς βοηθείας παρ' αὐτῶν ἔτυχε. Τῆς γάρ τοι δόξης τῆς τε ὠφελείας οὐκ ἐλαχίστης ἀπολαύσειν ἐπ' αὐτοῦ μέλλοντες, μὴ ἐγκαταλιπεῖν αὐτὸν δόξαι μᾶλλον ἢ συναιρέσθαι ἔν τινι ἰσχυρῶς ἠθέλησαν.

Apud Valesium pag. 773. Δίων δὲ Κοκκειανὸς, τοὺς Ναρβωνησίους, Βέρβυκας λέγει, γράφων οὕτω. *Dio, verò Coccejanus, Narbonenses, Bebrycas appellat, ita scribens:*

DIO APUD EUNDEM.

Ad olim quidem Bebrycas, nunc verò Narbonenses, mons Pyrenæus spectat. Hic autem mons Hispaniam separat a Gallia.

[Τῶν πάλαι μὲν Βεβρύκων, νῦν δὲ Ναρβωνησίων, ἐστὶ τὸ Πυρηναῖον ὄρος· τὸ δὲ ὄρος τοῦτο χωρίζει Ἰβηρίαν καὶ Γαλατίαν.]

κοινῇ ἐπολιτεύοντο, ὅθεν οὐδὲ ἐς ἓν ὄνομα ἐπῆλθον. οἱ μὲν γὰρ Ῥωμαῖοι Ἱσπανούς, οἱ δ' Ἕλληνες, Ἴβηρας, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἴβηρος, αὐτοὺς ἐκάλεσαν.

2. Οἱ μὲν οὖν Ζακύνθιοι οὕτοι ἐπολιορκοῦντο, καὶ ἔπεμψαν πρὸς τοὺς περιοίκους, καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπικουρίας δεόμενοι. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ὁ Ἀννίβας ἐκώλυσεν· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πρέσβεις πρὸ ἐκεῖνον πέμψαντες, μὴ πελάζειν τοῖς Ζακυνθίοις ἐκέλευον· καὶ εἰ μὴ πείθοιτο, ἐς τὴν Καρχηδόνα πλεῦσαι εὐθύς, καὶ κατηγορῆσαι αὐτοῦ ἐπηπείλησαν. Ὁ δ' Ἀννίβας ἐκ τῶν ἐπιχωρίων πέμψας τινάς, ὡς εὔνοιαν τηροῦντας τοῖς πρέσβεσιν ἤδη πλησίον οὖσι, παρεσκεύασεν λέγειν αὐτοῖς, μὴ παρεῖναι τὸν στρατηγόν, πόῤῥω που ἐς ἄγνωστα χωρία ἀποδημήσαντα, καὶ παρῄνουν ἀπαλλαγῆναι ὡς τάχιστα, πρὶν καταγγελθεῖεν ὡς πάρεισιν, ἵνα μὴ διὰ τὴν ἀναρχίαν, τοῦ στρατηγοῦ μὴ παρόντος, ἀπώλονται. Οἱ μὲν οὖν πιστεύσαντες αὐτοῖς, ἐς τὴν Καρχηδόνα ἀπῄεσαν· γενομένης δὲ ἐκκλησίας, οἱ μὲν τῶν Καρχηδονίων εἰρήνην ἄγειν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους συνεβούλευον· οἱ δὲ τῷ Ἀννίβᾳ προσκείμενοι, τοὺς μὲν Ζακυνθίους ἀδικεῖν, τοὺς δὲ Ῥωμαίους τὰ μηδὲν σφίσι προσήκοντα πολυπραγμονεῖν, ἔλεγον· καὶ τέλος ἐπεκράτησαν οἱ πολεμῆσαι σφᾶς ἀναπείθοντες. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Ἀννίβας σπουδῇ τὰς προσβολὰς τῆς τειχομαχίας ἐποιεῖτο· πολλῶν δὲ τῶν πιπτόντων, καὶ πλειόνων τιτρωσκομένων ἐκ τῶν τοῦ Ἀννίβου, καί ποτε τῶν Καρχηδονίων καταρρειψάντων τι τοῦ περιβόλου, καὶ κατὰ τὸ ῥῆγμα εἰσελθεῖν τολμησάντων, ἐπεξέδραμον οἱ Ζακύνθιοι, καὶ ἀπεσόβησαν σφᾶς. Ὅθεν αὐτοὶ μὲν ἐπεῤῥώσθησαν, Καρχηδόνιοι δὲ ἀνέδοσαν ἀθυμήσαντες· οὐκ ἀπέστησαν δὲ πρὶν τὴν πόλιν ἑλεῖν, καί τοι ἐπ' ὄγδοον μῆνα τῆς πολιορκίας παραταθείσης, ἐν οἷς ἄλλα τε πολλὰ συνηνέχθη, καὶ ἄτοπα, καὶ ὁ Ἀννίβας δεινῶς ἐτρώθη· ἥλω δὲ οὕτως. Μηχάνημα τῷ τείχει προσήγαγον, πολύ τι αὐτοῦ ὑπεραῖρον· καὶ ὁπλίτας, τοὺς μὲν ἐμφανεῖς εἶχον, τοὺς δὲ λανθάνοντας· τῶν οὖν Ζακυνθίων τοῖς ὁρωμένοις οἷς μόνοις οὖσι μαχομένων ἐῤῥωμενέστερον, οἱ κεκρυμμένοι τὸ τεῖχος ὑπορύξαντες, εἰσεβιάσαντο, καὶ ἔνδον ἐγένοντο. Τῷ γοῦν παραδόξῳ οἱ Ζακύνθιοι ἐκπλαγέντες, ἐς τὴν ἀκρόπολιν ἀνέδραμον, καὶ ἐς λόγους ἦλθον, εἴ πως ἐπιεικεῖ τινὶ ὁμολογίᾳ περισωθεῖεν· ὡς δ' οὐδὲν ὁ Ἀννίβας προΐσχετο μέτριον, οὔτε τις αὐτοῖς ὠφέλεια πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἐγίνετο, ἐπισχεθῆναι τὰς προσβολὰς ἐξῃτήσαντο, ὥς τι περὶ τῶν κατὰ σφᾶς βουλευσόμενοι. Κἀν τούτῳ τὰ τιμιώτατα συμφορήσαντες τῶν χρημάτων, ἐς πῦρ ἀνέβαλον· καὶ οἱ μὲν ἀπό-

μαχοι

eadem forma Reipublicæ utebantur: unde nec eodem nomine appellabantur: nam eos Romani Hispanos, Græci verò ab Ibero flumine, Iberos vocant.

Cum Saguntini itaque obsiderentur, auxiliis indigentes; ea a finitimis, & a Romanis per nuncios implorarunt: Sed finitimos quidem Hannibal prohibuit; Romani verò, legatis ad eum missis, ut Sagunto abstineret, præceperunt; & ni obediret, se statim Carthaginem sunt minati, ad eum accusandum fore navigaturos. At Hannibal nonnullos Hispanos misit, qui legatis appropinquantibus, per fidei & amicitiæ speciem, juxta instructionem, Ducem abesse dicerent, procul in incognita quædam profectum loca: monerentque, ut quamprimum recederent, ne ipsorum adventu cognito, ab effrenatis militibus, per imperatoris absentiam, necarentur. Legati igitur vera illa esse rati, Carthaginem abierunt: ubi indicto Concilio, Carthaginensium aliis cum Romanis pacem colere suadebant; factio vero Hannibalis, Saguntinos injurios esse asserebat, & Romanos curiose complecti, quæ ad ipsos nil attinerent. Denique in eorum sententiam itum est, qui belli Romanis inferendi autores erant. Dum Hannibal interea, sedulò oppugnat mœnia, multi ex ejus militibus cadunt, pluribus vulneratis: cumque aliquando Carthaginenses muri partem dejecissent, & per ruinas penetrare conarentur; Saguntini eruptione facta, eos fortiter propulsarunt: ex quo eorum audacia est imminuta, oppidanorum verò animi aucti sunt. Haud tamen Carthaginenses, idcirco ab obsidione, etsi ad octavum mensem producta, destiterunt, priusquam eam caperent: quo temporis spatio, cum alia multa eaque incommoda, evenerunt, tum est Hannibal graviter ulneratus. Urbs autem sic capta est. Carthaginenses machinam mœnibus admoverunt, quæ ipsis valde superior, armatis partim conspicuis, partim occultis erat referta. Dum itaque Saguntini, cum iis dumtaxat, quos cernebant, pugnabant acrius, solos eos esse opinati; occulti suffosso muro, per vim irrumpentes, in urbem penetrarunt. Re inopinata tunc perterriti Saguntini, in arcem accurrerunt, habitoque colloquio, tolerabilibus conditionibus salutem impetrare studuerunt. Ut verò moderati nihil Hannibal postulabat, neque a Romanis quidquam opis exspectabatur; efflagitarunt, ut oppugnatione intermissa, rebus suis consulendi daretur spa-

spa-

ſpatium. Ac interea pretioſiſſimis quibuſvis ſuis igne abſumptis, ſibi ipſis manus imbelles homines attulerunt; qui verò erant ætate integra, in hoſtes ſubito facto impetu, ſtrenue dimicantes occubuerunt.

Hæc fuit igitur, Romanis & Carthaginenſibus belli cauſa. Nam cum Hannibal multis aſcitis ſociis, contenderet in Italiam; Romanis his auditis in Curiam convenerunt, & ubi multa ultro citroque dicta ſunt; L. Cornelius Lentulus pro concione, non eſſe cunctandum dixit, & bellum contra Carthaginenſes decernendum; & tam Conſules, quam exercitus biſariam dividendos; & alterum in Hiſpaniam, alterum in Libyam eſſe mittendum; ut eodem tempore, & vaſtaretur eorum ager, & eorum ſocii vexarentur; & ſic hoſtes neque Hiſpaniæ ferre valerent opem, neque inde auxilia expectare. Ad hæc autem Q. Fabius Maximus contradixit; non adeo præcipitanter, inquiens, bellum eſſe decernendum, ſed legatos mittendos prius: & ſi bene purgarent crimina, quieſcendum: ſin verò injuriarum convincerentur, tum demum bello petendos eſſe, ut etiam in illos belli cauſa conſerretur. Hæc, ut ſummatim dicam, utriuſque fuit ſententia; Senatui autem placuit, ſe & ad bellum parare, & legatis Carthaginem miſſis, Hannibalem accuſare; & ſiquidem res geſtas non laudarent; jure agendum; ſin verò eas Hannibali imputarent, Hannibalem depoſcendum, & bellum eis, ſi non dederent, indicendum. Legatis igitur digreſſis & jam appulſis, Carthaginenſes, quid rei gerendum eſſet, deliberabant: quum quidam Haſdrubal, unus ex iis, quos Hannibal ſubornarat, autor eis fuit, recuperandæ veteris libertatis; deterendæque ſervitutis, quam pax attuliſſet, tum pecuniis, tum copiis, tum ſociis comparatis: ſubjecitque; quod, ſi vel ſoli Hannibali, quæcumque vellet, gerere permiſiſſent; omnia pro voto, & ſine eorum labore, feliciter eventura. Ubi autem hæc ille dixit; magnus Hanno, orationi Haſdrubalis averſatus; haud facile, neque ob parva & aliena crimina, bellum cenſuit eſſe in Remp. retrahendum; præſertim cum alia purgare liceat, alia in ſuos tranſferre autores. Atque ipſe quidem his dictis, tacuit; ſeniores verò Carthaginenſium, primique belli memores, in Hannonis ſententiam deſcenderunt; adoleſcentes verò, iique potiſſimum, qui Hannibalis cauſam agebant, his ſunt acriter adverſati. Ubi autem nihil certi reſponſi dabant, legatoſque

μαχοι διεχειρίσαντο ἑαυτούς· οἱ δ᾽ ἐν ἡλικίᾳ ἀθρόοι πρὸς τοὺς ἐναντίους ὡρμήκεσαν, καὶ προθύμως ἀγωνιζόμενοι κατεκόπησαν.

3. Καὶ δι᾽ αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἐπολέμησαν· ὁ γὰρ Ἀννίβας καὶ συμμάχους συχνοὺς προσλαβὼν ἐς Ἰταλίαν ἠπείγετο. Πυθόμενοι δὲ ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι, συνῆλθον ἐς τὸ συνέδριον, καὶ ἐλέχθη μὲν πολλά, Λούκιος δὲ Κορνήλιος Λέντουλος ἐδημηγόρησέ τε καὶ εἶπε μὴ μέλλειν, ἀλλὰ πόλεμον κατὰ τῶν Καρχηδονίων ψηφίσασθαι, καὶ διχῇ διελεῖν τοὺς ὑπάτους, καὶ τὰ στρατεύματα· καὶ τοὺς μὲν ἐς τὴν Ἰβηρίαν, τοὺς δὲ ἐς τὴν Λιβύην πέμψαι, ἵνα ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἥ τε χώρα αὐτῶν πορθῆται, καὶ οἱ σύμμαχοι κακουργῶνται· καὶ μήτε τῇ Ἰβηρίᾳ βοηθῆσαι δύνωνται, μήτ᾽ ἐκεῖθεν αὐτοὶ ἐπικουρηθῶσι. Πρὸς ταῦτα Κύϊντος Φάβιος Μάξιμος ἀντέθετο, μὴ οὕτως ἐκ παντὸς τρόπου τὸν πόλεμον δεῖν ψηφίσασθαι, ἀλλὰ πρεσβείᾳ χρήσασθαι πρότερον· κἂν μὲν πείσωσιν, ὅτι οὐδὲν ἀδικοῦσιν, ἡσυχίαν ἄγειν· ἂν δ᾽ ἀδικοῦντες ἁλῶσι, τότε πολεμήσειν αὐτοῖς, ἵνα καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου ἐς αὐτοὺς ἀπωσώμεθα. Αἱ μὲν οὖν ἀμφοῖν δόξαι τοιαῦται ἦσαν, ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν· τῇ δὲ βουλῇ, παρασκευάζεσθαι μὲν ἔδοξε πρὸς τὴν μάχην, πρέσβεις δὲ ἐς τὴν Καρχηδόνα στεῖλαι, καὶ τοῦ Ἀννίβου κατηγορῆσαι· καὶ εἰ μὲν μὴ ἐπαινοῖεν τὰ πραχθέντα, δικάσαι· εἰ δ᾽ ἐς ἐκεῖνον αὐτὰ ἀναφέροιεν, ἐξαιτήσασθαι αὐτόν· κἂν μὴ ἐκδῶσι, τὸν πόλεμον ἐπαγγεῖλαι αὐτοῖς. Τῶν γοῦν πρέσβεων ἀπελθόντων, οἱ Καρχηδόνιοι τὸ ποιητέον ἐσκόπουν· καί τις Ἀσδρούβας, εἷς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀννίβου προπαρασκευασμένων, συνεβούλευσε σφίσι χρῆναι τήν τε ἀρχαίαν ἐλευθερίαν ἀνακτήσασθαι, καὶ τὴν ἐκ τῆς εἰρήνης δουλείαν ἀποτρίψασθαι καὶ χρήμασι, καὶ δυνάμεσι, καὶ συμμάχοις συγκεκροτημένοις, ἐπαγαγών, ὅτι κἂν τῷ Ἀννίβᾳ μόνῳ, ὅσα βούλεται πρᾶξαι, ἐπιτρέψωσι, καὶ τὰ προσήκοντα ἔσται, καὶ οὐδὲν αὐτοὶ πονήσετε. Τοιαῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, Ἄννων, ὁ μέγας, ἐναντιούμενος τοῖς τοῦ Ἀσδρούβου λόγοις, γνώμην εἰσήνεγκε, μήτε ῥᾳδίως, μήτε μικρῶν, καὶ ἀλλοτρίων ἐγκλημάτων ἕνεκα, τὸν πόλεμον ἐφ᾽ ἑαυτοὺς ἐπισπάσασθαι, παρὰ τὰ μὲν λῦσαι, καὶ δὲ ἐς τοὺς δράσαντας αὐτὰ τρέψαι. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο· τῶν δὲ Καρχηδονίων, οἱ μὲν πρεσβύτεροι, καὶ τοῦ πρὶν μεμνημένοι πολέμου, αὐτῷ συνετίθεντο· οἱ δ᾽ ἐν ἡλικίᾳ, μάλισθ᾽ ὅσοι τὰ τοῦ Ἀννίβου ἔπραττον, ἰσχυρῶς αὐτι-

ἀντίλεγον. Ὡς δ' οὐδὲν σαφὲς ἀπεκρίναντο, καὶ ἐν ὀλιγωρίᾳ τοὺς πρέσβεις εἶχον, ὁ Μάρκος ὁ Φάβιος τὰς χεῖρας ὑπὸ τὸ ἱμάτιον ὑποβαλὼν, καὶ ὑπτιάσας αὐτὰς, ἔφη· Ἐγὼ μὲν ἐνταῦθα, ὦ Καρχηδόνιοι, καὶ τὸν πόλεμον, καὶ τὴν εἰρήνην φέρω· ὑμεῖς δ' ὁπότερον αὐτῶν βούλεσθε, ἕλεσθε· ἀποκριθέντων δὲ, μηδέτερον μὲν αἱρεῖσθαι, δέξεσθαι δ' ἑτοίμως ὁπότερον καταλείψουσιν· ἐπήγγειλεν αὐτοῖς αὐτίκα τὸν πόλεμον.

4. Οὕτω μὲν, καὶ διὰ ταῦτα, οἱ Καρχηδόνιοι τὸ δεύτερον ἐπολέμησαν· καὶ τὸ δαιμόνιον τὰ γενησόμενα προεσήμαινεν· ἐν γὰρ τῇ Ῥώμῃ, ἀνθρωπίνως ἐλάλησε βοῦς, καὶ ἕτερος ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πανηγύρει, ἐξ οἰκίας ἐς τὸν Τίβεριν ἑαυτὸν ἔρριψε καὶ ἐφθάρη· κεραυνοί τε πολλοὶ ἐφέροντο· καὶ αἷμα, τὸ μὲν ἐξ ἀγαλμάτων ὤφθη, τὸ δὲ ἐξ ἀσπίδος στρατιώτου ἐρρύη· ἑτέρου τε ξίφος ἐξ αὐτοῦ τοῦ στρατοπέδου λύκος ἥρπασε. Τῷ δ' Ἀννίβᾳ θηρία πολλὰ καὶ ἄγνωστα, τὸν Ἴβηρα διαβαίνοντι προκαθηγήσατο, καὶ ὄψις ὀνείρου ἐφάνη. Ἔδοξε γάρ ποτε τοὺς θεοὺς ἐν ἐκκλησίᾳ καθημένους μεταπέμψασθαί τε αὐτὸν, καὶ στρατεῦσαι ὅτι τάχιστα ἐς τὴν Ἰταλίαν προστάξαι, καὶ λαβὼν παρ' αὐτῶν τῆς ὁδοῦ ἡγεμόνα, καὶ ἀμεταστρεπτὶ ἐπ' αὐτοῦ κελευσθῆναι ἕπεσθαι· μεταστραφῆναι δὲ καὶ ἰδεῖν χειμῶνα μέγαν χωροῦντα, καὶ δράκοντα αὐτῷ ἐπακολουθοῦντα ἀμήχανον καὶ θαυμάσαι· ἐρέσθαί τε τὸν ἀγωγὸν, Τί ταῦτα εἴη, καὶ τὸν εἰπεῖν· Ὦ Ἀννίβα, ταῦτα συμπορθήσοντά σοι τὴν Ἰταλίαν ἔρχεται. Ταῦτα μὲν τῷ Ἀννίβᾳ χρηστὴν ἐλπίδα, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις δεινὴν ἐνεποίει ἔκφοβησιν. Διχῇ δὲ τὰς δυνάμεις οἱ Ῥωμαῖοι διελόντες, καὶ τοὺς ὑπάτους (a) Σεμπρώνιον μὲν Λόγγον ἐς Σικελίαν ἔπεμψαν, ἐς δὲ τὴν Ἰβηρίαν Σκιπίωνα Πούπλιον. Ὁ δὲ Ἀννίβας, ἐς τὴν Ἰταλίαν, ὡς τάχιστα ἐπιθυμῶν εἰσβαλεῖν, σπουδῇ ἐχώρει, καὶ πᾶσαν τὴν Γαλατίαν τὴν μεταξὺ τοῦ Πυρηναίου, καὶ τοῦ Ῥοδανοῦ οὖσαν, ἀμαχεὶ διῆλθε, καὶ μέχρι μὲν τοῦ ποταμοῦ Ῥοδανοῦ, οὐδεὶς ἐς χεῖρας ἤιεν αὐτῷ. Ἐκεῖ δ' ὁ Σκιπίων ἐπεφάνη, καίπερ μὴ παρούσης αὐτῷ τῆς δυνάμεως, ὅμως μετὰ τῶν ἐπιχωρίων, καὶ τῶν αὐτοῖς προσοίκων, τά τε πλοῖα τὰ ἐν τῷ ποταμῷ προδιέφθειρε, καὶ τὸ ῥεῦμα αὐτοῦ διὰ φυλακῆς ἐποιήσατο. Ὁ δ' οὖν Ἀννίβας ἔτριψε μέν τινα χρόνον, καὶ σχεδίας, καὶ σκάφη, ἄλλα τε, καὶ μονόξυλα κατασκευάζων. Ἔφθη δ' οὖν ὑπὸ πολυχειρίας τὰ πρὸς περαίωσιν ἀναγκαῖα πάντα, πρὶν τῷ Σκιπίωνι τὸ οἰκεῖον ἀφικέσθαι στράτευμα, προετοιμασάμενος, καὶ τὸν ἀδελφὸν Μαγῶνα σὺν τοῖς ἱππεῦσι, καὶ ψιλοῖς τισὶν ἢ σκε-

(a) U. C. 534.

tosque neglectui habebant; tunc M. Fabius, sinu ex toga facto, Hic, inquit, Carthaginenses, vobis bellum & pacem porto: horum eligite quodvis placet. Mox illi, cum respondissent, se eligere quidem neutrum, sed utrum eorum reliquissent, alacriter accepturos; eis statim indixit bellum.

Hoc modo igitur, hisque ex causis, inter Romanos & Carthaginenses, alterum bellum conflatum est; cujus futura, sunt divinitus etiam prælignata. Nam Romæ bos humana voce locutus est; & alius ludis Romanis, ex ædibus se in Tiberim præcipitavit, ac periit: hinc multa fulmina ceciderunt: & sanguis tum e statuis manavit, tum e clypeo cujusdam militis: alteriusque ensem, ex castris ipsis, lupus rapuit. Hannibali verò multæ & ignotæ bestiæ, dum Iberum transiit, viam veluti demonstrarunt; & somnium hujusmodi factum est. Sibi namque aliquando, a diis sedentibus in Concilio, accersi visus est, & juberi, ut quamprimum exercitum duceret in Italiam; ab iisque ducem itineris accepisse, ut ejus jussis obtemperaret, eumque, retro non respiciens, sequeretur. Ipsum verò se convertisse, & magnam vidisse ingruere tempestatem; seque, Draconem ingentis magnitudinis comitari, admiratumque, ductorem rogasse suum, Quidnam ea sibi vellent; qui responderit, ea ipsi ad vastitatem Italiæ, adjumenta futura esse. Hæc autem spem bonam Hannibali, magnum verò timorem Romanis attulerunt. Qui copiis & Consulibus bifariam distributis, Sempronium Longum in Siciliam, in Hispaniam verò miserunt P. Scipionem. Hannibal verò cupidus quam celerrime irrumpere in Italiam, festinatò iter ingressus; omnem illam Galliæ partem, quæ intra Pyrenæum & Rodanum est, transiit sine pugna, neque quisquam eousque cum eo congressus est. Ast ubi ad Rhodanum ventum est; Scipio ibi apparuit; & quamquam nondum ejus copiæ advenissent; cum indigenis tamen, eorumque finitimis, naves, quæ in flumine erant, corrupit, ejusque alveum custodivit. Hannibal etsi temporis aliquid, instruendis ratibus, scaphis, lintribusque consumpsit; omnia tamen ad trajectum necessaria, multitudine operarum prius paravit, quam Scipioni suæ legiones advenissent. Hinc Magonem fratrem,

trem, cum equitibus, velitibusque nonnullis, qua parte amnis late spargitur, & insulis distinguitur, trajicere imperavit. Ipse verò ad notum vadum contendit: nimirum ut Galli, dum ipsi obsisterent, fallerentur; & in ripis aliis fluminis negligentiùs custodiæ haberentur: ac ita contigit. Ubi enim Mago flumen trajecit, Hannibal & sui vadum ingressi, ubi ad medium pervenere, clamorem sustulerunt, & classica cecinerunt: tumque Mago adversarios a tergo adortus est, & cum cæteri, tum elephantes, citra periculum transierunt.

Vix autem ipsi transierunt, cum Scipionis copiæ advenerunt. Cum igitur utrinque speculatum misissent equites, is equestris prælii fuit exitus, qui belli totius fuit. Romani enim principio inferiores, tandem multis licet amissis, victoriam reportarunt. Hinc festinans Hannibal in Italiam, cum compendiosiores suspectas haberet vias, illis vitatis, aliisque tramitibus quæsitis, magnas ærumnas toleravit. Nam & montes admodum prærupti, & valles flatu ventorum, profundis expletæ nivibus, & durissima glacies, gravissimè exercitum afflixerunt: ita ut ex militibus ejus multi, vel frigore, vel inedia perierint, & redierint etiam multi domum. Fertur, & ipse Hannibal de reditu cogitasse, nisi confectum iter, eo, quod restabat, longius fuisset, & difficilius: eaque de causa non destitit ab inceptis. Sane verò, ubi ex improviso, extra Alpes conspectus est; admirationem terroremque Romanis injecit maximum. Ac ipse quidem, inter progrediendum, obvia quæque subegit loca; Scipio verò fratrem C. Scipionem legatum suum, in Hispaniam misit; ut, aut eam occuparet, aut retraheret eò Hannibalem: ipse contra Hannibalem est profectus. Tunc dies aliquot quieverunt, hinc pugnæ ambo se paraverunt. Sed priusquam manus consererentur, Hannibal militibus convocatis; captos in itinere, in medium productos interrogavit; num vincti duram perpeti servitutem, an inter sese singulari certamine congredi mallent, ut victores inde gratis dimitterentur. Tum, ut posterius elegerunt, eos inter sese commisit; peractoque certamine, militum suorum animos, pro concione confirmavit, accenditque ab bellum. Porro idem ex parte altera fecit Scipio. Deinde ita congressi sunt, quasi essent cum totis exercitibus conflicturi: Sed Scipio equestri in primis tentato prælio, amissis multis, victus & vul-

σκεδαννύνται ὁ ποταμὸς ἐπὶ πολύ, καὶ νήσοις διαλαμβάνεται, διαβησόμενον ἔπεμψεν· αὐτὸς δὲ κατὰ τὸν ἐμφανῆ πόρον ἐχώρει δῆθεν, ἵν' οἱ Γαλάται ἀπατηθεῖεν, πρὸς αὐτὸν ἀντιταττόμενοι, καὶ ἀμελέστερον ἐν ἄλλοις τοῦ ποταμοῦ τὴν φυλακὴν θῶνται· ὃ καὶ γέγονε. Καὶ ὁ Μαγὼν διέβη τὸν ποταμόν· ὁ δὲ Ἀννίβας, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κατὰ τὸν πόρον ἐπεραιοῦντο· καὶ γενόμενοι κατὰ τὸ μέσον, ἠλάλαξαν, καὶ οἱ σαλπιγκταὶ δὲ συνήχησαν· καὶ ὁ Μαγὼν κατὰ νώτου τοῖς ἀνθεστηκόσι προσέπεσε, καὶ οὕτως οἵ τε ἄλλοι, καὶ οἱ ἐλέφαντες ἀκινδύνως ἐπεραιώθησαν.

5. Ἄρτι δὲ περαιωθέντων αὐτῶν, καὶ τῷ Σκιπίωνι οἰκεία ἀφίκετο δύναμις. Πέμψαντες οὖν ἐς προσκοπὴν ἱππέας ἀμφότεροι, τοιούτῳ τέλει τῆς ἱππομαχίας ἐχρήσαντο, ὁποῖον ὁ σύμπας ἔσχηκε πόλεμος. Οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι καὶ ἔλαττον τὴν πρώτην ἐνεγκάμενοι, καὶ συχνοὺς ἀποβαλόντες ἐνίκησαν· ἐντεῦθεν Ἀννίβας ἀφιέναι πρὸς Ἰταλίαν σπεύδων, ὑποπτεύων δὲ τὰς ἐπιτομωτέρας τῶν ὁδῶν, ἐκείνας μὲν παρεξῆλθεν, ἑτέρας δὲ πορευθεὶς, ἰσχυρῶς ἐπόνησε. Τά τε γὰρ ὄρη ἐκεῖνα ἀποτομώτατά ἐστι, καὶ ἡ χιὼν πολλὴ γενομένη, καὶ τὰς φάραγγας ὑπ' ἀνέμων πληρώσασα, καὶ ὁ κρύσταλλος ἰσχυρότατα παγεὶς, δεινῶς σφᾶς ἐταλαιπώρησε· καὶ πολλοὶ τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν ὑπό τε τοῦ χειμῶνος, καὶ ὑπὸ σιτοδείας ἀπώλοντο, πολλοὶ δὲ καὶ οἴκαδε ἀνεχώρησαν. Ἔχει δὲ λόγος, ὅτι καὶ αὐτὸς ἀνέστρεψεν ἄν, εἰ μὴ πλείων καὶ ἀπορωτέρα ἡ προδιηνυσμένη ὁδὸς τῆς λειπομένης ἐτύγχανε· διὰ μὲν δὴ τοῦτο, οὐκ ἀπετράπετο. Ἐξαπίνης δὲ ἐκτὸς τῶν Ἄλπεων ἐκφανεὶς, θαῦμα καὶ δέος τοῖς Ῥωμαίοις ἐνέβαλε· καὶ ὁ μὲν προεχώρει, τὰ ἐν ποσὶ προσποιούμενος· Σκιπίων δὲ τὸν μὲν ἀδελφὸν Γάϊον Σκιπίωνα ὑποστρατηγοῦντα αὐτῷ, ἐς τὴν Ἰβηρίαν ἔπεμψεν, ὡς καταληψόμενον αὐτὴν, ἢ τὸν Ἀννίβαν, ἐπανάξοντα· αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν ἤλασε, καὶ ἡμέρας μέν τινας ἐπέσχον, ἔπειτα ἄμφω πρὸς τὴν μάχην ὥρμησαν. Πρὶν δὲ δὴ ἔργου ἔχεσθαι, συγκαλέσας ὁ Ἀννίβας τοὺς στρατιώτας, παρήγαγε τοὺς αἰχμαλώτους, οὓς κατὰ τὴν ὁδὸν εἰλήφει, καὶ ἤρετο αὐτούς, πότερον δεδέσθαι καὶ δουλεύειν κακῶς βούλοιντο, ἢ μονομαχῆσαι ἀλλήλοις, ὥστ' ἀφεθῆναι προῖκα τοὺς νικήσαντας; καὶ ὡς τὸ δεύτερον εἵλοντο, συνέβαλεν αὐτούς, καὶ μαχεσαμένων ἐδημηγόρησε, τοὺς οἰκείους στρατιώτας ἐπιρρωννὺς καὶ παρθήγων ἐς πόλεμον. Τοῦτο δ' ἑτέρωθεν, καὶ ὁ Σκιπίων ἐποίησε· εἶτα συνῆλθον μὲν ὡς ὅλοις τοῖς στρατοπέδοις μαχούμενοι· ὁ Σκιπίων δὲ προσυμμίξας τῷ ἱππικῷ, καὶ ἡττηθεὶς, συχνούς τε ἀποβαλὼν, καὶ αὐτὸς τρωθεὶς,

θεὶς, ἀποθανὼν τ' ἄν, εἰ μὴ περ αὐτῷ Σκιπίων ὁ υἱὸς καίπερ ὢν ἑπτακαιδεκαέτης, ἐπήμυνε· κατέδεισε μὴ καὶ τῷ πεζῷ σφαλῇ, καὶ αὐτίκα τι ἐπανήγαγε, καὶ τῆς νυκτὸς ὑπεχώρησεν.

6. Ἀννίβας δὲ μεθ' ἡμέραν, τὴν ἀποχώρησιν αὐτοῦ μαθὼν, πρὸς τὸν Ἠριδανὸν ἦλθε, καὶ μήτε σχεδίας, ἢ πλοῖα εὑρὼν (ἐνεπέπρηστο γὰρ παρὰ τοῦ Σκιπίωνος) τὸν μὲν ἀδελφὸν Μάγωνα σὺν τοῖς ἱππεῦσι διανήξασθαι, καὶ ἐπιδιῶξαι τοὺς Ῥωμαίους ἐκέλευσεν· αὐτὸς δὲ ἄνω πρὸς τὰς πηγὰς χωρήσας τοῦ ποταμοῦ, τοὺς ἐλέφαντας κατὰ τὸν ἐπίῤῥουν διαβῆναι προσέταξε· καὶ οὕτω τοῦ ὕδατος περὶ τοῖς ὄγκοις τῶν ζώων ἐμποδιζομένου, καὶ σκεδαννυμένου, ῥᾶον κάτω σφῶν διεπεραιώθη. Καταληφθεὶς οὖν ὁ Σκιπίων, κατὰ χώραν ἔμεινε· καὶ ἐμαχέσατ' ἄν, εἰ μὴ νυκτὸς οἱ Γαλάται, οἱ μετ' αὐτοῦ, ηὐτομόλησαν. Ὁ δ' οὖν Σκιπίων ἐπὶ τούτῳ ταραχθεὶς, καὶ ὑπὸ τοῦ τραύματος ταλαιπωρήσας, ὑπὸ νύκτα αὖθις ἐξανέστη, καὶ ἐπὶ μετεώρου τὸ τάφρευμα ἐποιήσατο· δίωξις δὲ αὐτοῦ οὐκ ἐγένετο· μετὰ δὲ τοῦτο, ἀφίκοντο καὶ οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ τὸν ποταμὸν διὰ μέσου ποιησάμενοι, ἐστρατοπεδεύσαντο. Ὁ μὲν οὖν Σκιπίων διά τε τὸ τραῦμα, καὶ διὰ τὰ συμβεβηκότα ἀνεῖχε, καὶ δύναμιν μετεπέμπετο. Ἀννίβας δὲ πολλὰ πειράσας παρακινῆσαι πρὸς μάχην αὐτὸν, ἐπεὶ οὔτε τοῦτ' ἠδυνήθη, καὶ τροφῆς ἐσπάνιζε, φρουρίῳ προσέβαλεν, ἐν ᾧ σῖτος πολὺς τῶν Ῥωμαίων ἔκειτο· καὶ μηδὲν περαίνων, τὸν φρούραρχον διέφθειρε χρήμασι, κἀκεῖνό τε προδοθὲν ἔλαβε, καὶ τὰ ἄλλα σχεῖν, τὰ μὲν ὅπλοις, τὰ δὲ χρυσίῳ ἐξήλπισε. Κἀν τούτῳ ὁ Λόγγος τὴν Σικελίαν τῷ ὑποστρατήγῳ πιστεύσας, πρὸς τὸν Σκιπίωνα κεκλημένος ἀφίκετο· καὶ οὐ πολλῷ ὕστερον ὑπὸ φιλοτιμίας, καὶ ὅτι τινὰς κατατρέχοντας τὴν χώραν ἐκράτησεν, ἐς παράταξιν ὥρμησε, καὶ ἐσφάλη ἐνέδραις περιπεσών· καὶ τοῦ Ἀννίβου ἐπεξελθόντος μετὰ τῶν πεζῶν, καὶ τῶν ἐλεφάντων, οἱ μετ' αὐτοῦ ἐτράπησαν ἐς φυγὴν, καὶ πολλοὶ διεφθάρησαν φόνῳ, πολλοὶ δὲ καὶ ἐς τὸν ποταμὸν ἀπερισκέπτως ἐμπεσόντες ἐπνίγησαν, ὡς ὀλίγους, μετὰ τοῦ Λόγγου περισωθῆναι.

7. Νικήσας μέντοι ὁ Ἀννίβας οὐκ ἔχαιρεν, ὅτι στρατιώτας * πολλοὺς, καὶ τοὺς ἐλέφαντας, πλὴν ἑνὸς, ὑπὸ τοῦ χειμῶνος, καὶ τῶν τραυμάτων, ἀπέβαλεν. Ἀνοχὴν οὖν ἄσπονδον ποιησάμενος πρὸς τὴν συμμαχίδα σφῶν ἑκάτεροι ἐχώρησαν, κἀν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν ἐχείμαζον· καὶ τοῖς μὲν Ῥωμαίοις ἄφθονα ἐφοίτα τὰ ἐπιτήδεια· ὁ δ' Ἀννίβας οὐκ ἀρκούμενος τοῖς παρὰ τῶν συμμάχων διδομένοις, ταῖς τε κώμαις, καὶ ταῖς πόλεσι τῶν Ῥωμαίων προσπίπτων,

vulneratus (atque adeo perimendus, nisi a filio, septemdecim annos nato, protectus esset) veritus, ne succumberent quoque pedites, receptui cecinit, ac inde recessit noctu.

Hannibal verò manè ejus discessu cognito, ad Eridanum venit: ubi cum ne unam quidem ratem invenisset, quod ea cuncta cremarat Scipio, Magonem fratrem cum equitibus tranare jussit, Romanosque persequi; ipse autem sursum ad fontes amnis profectus, elephantes, qua parte concitatius fertur flumen, traduci jussit, & sic aqua in belluarum mole resistente & sparsa, facilius transiit infra eos. Scipio igitur ab hostibus deprehensus, se loco suo non movit, ac forte an pugnam iterum iniisset; nisi noctu ad hostes, Gallica auxilia transfugissent. Turbatus ergo ea re Scipio, vexatusque dolore vulneris; sub noctem castra, nemine persequente, in editiorem locum transtulit, valloque communivit: quo deinde venerunt Carthaginenses, & castrametati sunt, flumine tantum interjecto. Dum itaque Scipio, tum ex dolore vulneris, tum ob acceptam cladem, se continebat, & plures copias expectabat; Hannibal multis frustra tentatis, ut ad pugnam ipsum eliceret; cum commeatus penuria laboraret, castellum quoddam adortus est, in quo Romani multum frumenti reposuerant. Quia verò vi nihil proficiebat, pecunia castellanum corrupit, & illud proditum occupavit; cæteris etiam sperans, partem vi, partim auro se potiturum. Interea Longus Sicilia legato credita, accersitus venit ad Scipionem, nec multo post ex ambitione, & quod nonnullos superaverat prædatores; dum inordinate ruit in pugnam; in insidias delapsus impingit, & ab Hannibale cum equitibus & elephantis in fugam vertitur: in qua multi cæsi, multi temere in fluvium corruentes, sunt suffocati: cum Longo equidem pauci evaserunt.

Verum enim verò non est victoria lætatus Hannibal, quoniam & multos milites, & elephantos omnes, præter unum, frigore & vulneribus confectos amisit. Factis igitur sine fœdere ultro induciis, utrique se ad socios contulerunt, & in eorum urbibus hybernarunt. Ac Romanis quidem abunde commeatus suppetebat; Hannibal verò, cum ea, quæ dabant socii non sufficerent; Romanorum pagos & oppida inva-

invadendo, modo vincens, modo repulsus, & aliquando equestri certamine a Longo victus, ipse quoque vulnus accepit. Ex hoc igitur, Romanorum quidam sumpta fiducia; motu proprio contra eum, quædam mœnia oppugnantem, eruperunt: sed & ipsi cæsi fuere; & oppidum, facta deditione, eversum fuit; & ex captivis, Romani omnes sunt interfecti, cæteri verò dimissi sunt: Quam rationem in captivis omnibus Hannibal observavit, ut per eos, urbes sibi conciliaret. Reapse ei res bene cessit. Nam ex reliquis etiam Gallis, Liguribus, & Hetruscis, multi, Romanis in suis oppidis partim occisis, partim deditis, defecerunt. Hannibal autem in Hetruriam profecturus, a Longo, magna tempestate suborta, est lacessitus. Postquam verò multi utrinque ceciderunt, Hannibal in Liguriam profectus, diu ibi se continuit, suos quoque suspectos habens, & fidem nemini præstans temere. Quin & veste mutata sæpe, & apposititia coma usus, aliaque alias lingua loquens (plures enim norat, ipsamque latinam) & noctu & interdiu, plurima & videbat, & audiebat; & quædam etiam est locutus, tanquam alius quispiam, sua persona dissimulata.

Dum hæc autem in Italia geruntur, Scipio alter Cajus, appulit in Hispaniam, omnemque maritimam ejus oram, usque ad Iberum; multa, etiam ex interioribus ejus loca, partim vi, partim deditione, Bannonem quoque prælio victum, cæpit. His autem, Hannibalis frater Hasdrubal, cognitis, Iberum trajecit, & nonnullos ex iis, qui defecerant, recepit: Scipioni verò contra se eunti cessit rediens. Romani interea, Flaminium, & Cajum, denuo Consules creaverunt. Hannibal verò ubi ineunte vere, Flaminium & Servilium Geminum, cum magna manu adventare cognovit; ad decipiendos eos conversus est. Seque ibi moraturum esse, & pugnæ copiam illis facturum simulans; dum Romani verum id esse rati, vias negligenter custodiunt; ipse equitibus relictis in castris, noctuque collectis sarcinis, tum angustiis, per otium, superatis, Aretium contendit; eumque, ubi longe processerat, etiam equites sunt secuti. E Consulibus autem, (ubi se deceptos esse senserunt) Geminus quidem ibi mansit, ut eos qui defecerant, vexaret; & Carthaginensibus opem ferre prohiberet; Flaminius verò solus abeuntes persecutus, ut scilicet sui

πίπτων, τὰ μὲν ἐκράτει, τὰ δ' ἐπεκρούετο, καὶ ποτε τῷ ἱππικῷ ὑπὸ τοῦ Λόγγου νικηθεὶς, ἐτρώθη. Θαρσήσαντες οὖν ἐκ τούτου τινὲς τῶν Ῥωμαίων, καὶ καθ' ἑαυτοὺς προσβάλλοντι αὐτοῖς, ἐπεξῆλθον, κἀκείνους τε ἔφθειρε, καὶ τοῦ χωρίου ὁμολογίᾳ ἐκράτησε, καὶ αὐτὸ μὲν κατέσκαψε· τῶν δ' αἰχμαλώτων, τοὺς μὲν Ῥωμαίους ἀπέκτεινε, τοὺς δ' ἄλλους ἀφῆκε· τοῦτο δὲ ἐφ' ἅπασι τοῖς ζωγρουμένοις ἐποίει, τὰς πόλεις δι' αὐτῶν οἰκειούμενος. Ἀμέλει καὶ τῶν λοιπῶν Γαλατῶν πολλοὶ, καὶ Λιγύων, καὶ Τυρσηνῶν τοὺς παρ' αὐτοῖς ὄντας, οἱ μὲν φονεύσαντες, οἱ δὲ ἐκδόντες, μετέστησαν· ἐς δὲ τὴν Τυρσηνίδα τῷ Ἀννίβᾳ παρευομένῳ ὁ Λόγγος ἐπέθετο, χειμῶνος πολλοῦ γενομένου. Πεσόντων δὲ ἀμφοτέροις πολλῶν, ὁ Ἀννίβας ἐς τὴν Λιγυστικὴν ἐλθὼν, ἐνδιέτριψεν· ὑποπτεύων δὲ καὶ τοὺς σφετέρους, οὐδενὶ ῥᾳδίως ἐπίστευεν, ἀλλὰ τὴν ἐσθῆτά τε μεταβάλλων, καὶ κόμαις χρώμενος περιθέντοις, τήν τε διάλεξιν, ἄλλο τε ἄλλην ποιούμενος (ᾔδει γὰρ πλείους καὶ τὴν Λατίνων) καὶ νύκτωρ, καὶ μεθ' ἡμέραν πολλὰ ἐπεσκόπει, ἤκουέ τε πλεῖστα, ὡς οὐκ Ἀννίβας, καὶ τινα, ὡς ἕτερός τις ἐφθέγγετο.

8. Ἐν μὲν οὖν τῇ Ἰταλίᾳ, ταῦτα ἐγίνετο· ὁ δ' ἕτερος Σκιπίων ὁ Γάϊος ἐς τὴν Ἰβηρίαν παρέπλευσε, καὶ παραθαλάσσια αὐτῆς μέχρι τοῦ Ἴβηρος πάντα, καὶ τῶν ἄνω συχνὰ, τὰ μὲν βίᾳ, τὰ δ' ἑκόντα προσείληφε, καὶ τὸν Βάννωνα μάχῃ νικήσας ἐζώγρησεν· ὁ δὲ τοῦ Ἀννίβου ὁμαίμων Ἀσδρούβας μαθὼν ταῦτα, διέβη τὸν Ἴβηρα, καὶ τῶν μεταστάντων τινὰς ἐπηγάγετο· τοῦ δὲ Σκιπίωνος ἐπελθόντος αὐτῷ, ἀνεχώρησεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τὸν Φλαμίνιον, (a) καὶ τὸν Γάϊον αὖθις ὑπάτους εἵλοντο· Ἀννίβας δ' ἄρτι τοῦ ἦρος ἐπιστάντος, ὡς ἔγνω τὸν Φλαμίνιον μετὰ τοῦ Σερουϊλίου Γεμίνου χειρὶ πολλῇ ἐπ' αὐτὸν ἰόντα, πρὸς ἐξαπάτην αὐτῶν ἐτράπη, καὶ πλαττόμενος ἐνδιατρίψειν ἐκεῖ, καὶ μάχην συνάψειν, ἐπεὶ νομίσαντες αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ χώραν μένειν, ἀμελῶς τῶν ὁδῶν ἔσχον, ἐπὶ στρατοπέδου τοὺς ἱππέας κατέλιπεν· αὐτὸς δ' ὑπὸ νύκτα ἄρας, τά τε στενόπορα μεθ' ἡσυχίας διῆλθε, καὶ πρὸς Ἀρρήτιον ἠπείγετο. Καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ ἐπεὶ πολὺ προῆλθεν, ἀπήεσαν αὐτῷ ἐφεπόμενοι· οἱ δ' ὕπατοι γνόντες ἠπατημένοι, Γέμινος μὲν αὐτοῦ ὑπέμεινε, τούς τ' ἀφεστηκότας κακώσων, καὶ κωλύσων ἐπικουρῆσαι Καρχηδονίοις. Φλαμίνιος δὲ μόνος ἐδίωκεν, ἵν' αὐτοῦ μόνου τὸ ἔργον τῆς νίκης, ὡς ᾤετο, γένη-

(a) U.C. 535.

γένηται, καὶ τὸ Ἀρήτιον προκατέλαβεν. Ὁ γὰρ Ἀννίβας συντομωτέραν τραπόμενος, δυσόδοις ἐνέτυχε, καὶ ἀνθρώπους συχνούς, καὶ πολλὰ ὑποζύγια, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν ἀπέβαλεν. Ὀψὲ δ᾽ οὖν πρὸς τὸ Ἀρήτιον ἐλθὼν, καὶ εὑρὼν ἐκεῖ τὸν Φλαμίνιον, καταφρόνησεν αὐτοῦ, καὶ μάχῃ μὲν οὐ συνέβαλε (τὸ γὰρ χωρίον ἀνεπιτήδειόν οἱ ἐδόκει) πεῖραν δὲ αὐτοῦ ποιούμενος, ἔκειρε τὴν χώραν· κἂν τούτῳ ἐπεκδραμόντων τῶν Ῥωμαίων, ἐπανήγαγεν, ἵνα φοβεῖσθαι δόξῃ, τῆς δὲ νυκτὸς ἐξαναστὰς, ἐπιτήδειόν τι χωρίον πρὸς τὴν μάχην εὑρὼν, ἔμεινε. Καὶ τοῦ μὲν πεζοῦ τὸ πλεῖον κατὰ τὰ ὄρη λοχᾷν ἔταξε, τὸ δ᾽ ἱππικὸν συμπὰν ἔξω τῶν στενῶν ἀφανῶς ἐφεδρεύειν ἐκέλευσε, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ γηλόφου μετ᾽ ὀλίγων ἐστρατοπεδεύσατο· ὁ δὲ Φλαμίνιος ἐν ἐν φρονήματι ὢν, καὶ ἐπὶ μετεώρου σὺν ὀλίγοις αὐτὸν ἰδὼν, τὴν τε λοιπὴν στρατιὰν πόῤῥω ποι πεπομφέναι νομίσας, ῥᾳδίως μεμονωμένον αἱρήσειν ἤλπισε, καὶ ἐς τὸ στενὸν ἀπερισκέπτως εἰσῆλθε, κἀνταῦθα (ὀψὲ γὰρ ἦν) ηὐλίσατο, καὶ ὑπὸ μέσας νύκτας ὑπὸ καταφρονήσεως, αὐτοὺς ἀφυλάκτους καθεύδοντας πανταχόθεν ὁμοῦ περιέσχον οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ πόῤῥωθεν ἀκοντίοις, καὶ σφενδόναις, καὶ τοξεύμασι, τοὺς μὲν εὐναζομένους ἔτι, τοὺς δὲ τὰ ὅπλα λαμβάνοντας ἔκτεινον, αὐτοὶ μή τι δεινὸν ἀντιπάσχοντες. Οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι μηδενὸς αὐτοῖς συμπλεκομένου, σκότους τε καὶ ὁμίχλης οὔσης οὐκ εἶχον τῇ σφετέρᾳ χρήσασθαι ἀρετῇ. Τοσοῦτος δ᾽ ἐγένετο θόρυβος, καὶ τοιαύτη ταραχώδης ἔκπληξις· κατέσχεν αὐτοὺς, ὡς μηδὲ τῶν σεισμῶν, τῶν τότε γενομένων αἰσθέσθαι, καίπερ πολλὰ μὲν οἰκοδήματα καταῤῥάγῃ, πολλὰ δὲ καὶ τῶν ὀρῶν, τὰ μὲν διέσχε, τὰ δὲ καὶ συνέπεσεν, ὡς καὶ τὰς φάραγγας ἐμφράξαι, καὶ ποταμοὶ δὲ τῆς ἀρχαίας ἐξόδου ἀποκλεισθέντες, ἄλλην ἐτράποντο. Τοιοῦτοι σεισμοὶ μὲν τὴν Τυρσηνίδα κατεῖχον, οὐ μέν τοι καὶ οἱ μαχόμενοι ἐν ἐννοίᾳ σφῶν ἐγένοντο.

9. Αὐτός τε οὖν ὁ Φλαμίνιος, καὶ ἄλλοι παμπληθεῖς ἔπεσον· συχνοὶ δὲ ἐπί τινα λόφον ἀνέβησαν, ἐπεὶ δ᾽ ἡμέρα ἐγένετο, ἐς φυγὴν ὥρμησαν, καὶ καταληφθέντες, τά τε ὅπλα καὶ ἑαυτοὺς ἐπ᾽ ἀδείᾳ παρέδοσαν. Ὅ γε μὴν Ἀννίβας βραχὺ τῶν ὀμωμοσμένων ἐφρόντισε, πάντων δὲ τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἁλόντων, τὸ μὲν ὑπήκοον, τό τε συμμαχικὸν τῶν Ῥωμαίων ἀφῆκεν, αὐτοὺς δὲ ἐκείνους δήσας, ἐφύλασσε· πράξας δὲ ταῦτα, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐπείγετο, καὶ μέχρι μὲν Ναρνίας, τήν τε γῆν τέμνων, καὶ τὰς πόλεις προσαγόμενος, πλὴν Σπωλητίου, προῆλθε· Γάϊόν τε ἐνταῦθα Κεντήνιον στρατηγὸν ἐνεδρεύοντα περισχὼν, ἔκτεινεν. Ὡς δὲ τῷ Σπωλητίῳ προσβαλὼν

sui unius esset victoria, Aretium antea occupavit. Hannibal enim, dum compendia viarum quærit, in invia incidit; multosque milites, jumentaque multa, & alterum oculum amisit. Seroque tandem ad Aretium progressus, Flaminium ibi inventum contempsit; ac pugna quidem abstinuit, (locus enim incommodus videbatur) sed hominis periclitaturus ingenium, agrum vastavit. Interea verò, cum Romani in ipsum excurrissent, is, ut pavere crederetur, retrocessit; noctuque castris promotis, & pugnæ idoneo capto loco, peditum partem maximam, in montibus in insidiis collocavit; omnem verò equitatum, extra angustias, clam in subsidiis esse jussit; tum ipse in quodam tumulo, cum paucis castra habuit. At Flaminius sibi fidens, ut Hannibalem cum paucis in colle vidit, ratus illum longe reliquas copias ablegasse, concepta spe, ejus ita destituti facile capiendi; temere in angustias est ingressus: ibique quod sero erat, conquievit. Tum verò Carthaginenses, sub mediam noctem, eos sine excubiis (sibi adeo præsidebant) dormientes; eodem tempore, ac ab omni parte, circumdederunt: atque eminus jaculis, fundis, sagittis, alios cubantes adhuc, arma alios induentes, impune occiderunt. Romani enim in tenebris & nebula, & cominus secum congresso nemine, sua uti virtute, non potuerunt. Porrò tantus tumultus fuit, tanta perturbatio, tantus terror eos invasit; ut terræmotus, qui tum fiebant, sentiret nemo: quamvis multa corruerent ædificia; multique montes partim finderentur, partim collapsi, valles complanarent; flumina denique veteribus alveis exclusa, aliò verterentur. Attamen, cum hæc in Hetruria fierent, ea nullatenus pugnantium quisquam sensit.

Igitur & ipse Flaminius cecidit, & maxima multitudo: complures etiam quodam tumulo occupato, ubi diluxit, fuga salutem quæsituri; capti, arma & semetipsos impunitate promissa, dediderunt. Ast jurisjurandi parum memor Hannibal, captivos omnes, qui e subjectis, & sociis Romanorum, in castris erant, dimisit; Romanos verò in vinculis asservavit. His autem actis, Romam intendit iter; & Narniam usque progressus, agros vastando, & urbes subigendo, Spoleto excepto; ibi C. Centenium, evitatis ejus insidiis, circumventum occidit. Ubi verò a Spoleto repulsus est, & pontem Naris dejectum vidit,

idemque factum cæteris fluminibus, quæ transire necesse habebat, audivit; omisso Romano itinere, in Campaniam se convertit: quod eam, & fertilissimam Regionem, & Capuam, urbem maximam esse audiens; secum ipse reputabat, si eas antea occupasset, se sibi cætera, brevi tempore adjecturum. Romani autem acerbitate cladis audita, mœsti & anxii, lugentesque, & semetipsos, & cæsos; pontes Tiberis, præter unum, dejecerunt; & mœnia multis in locis ruinosa, celeriter refecerunt, & Dictatorem dixerunt in concione: ac bene secum agi existimantes, si ipsi dumtaxat servarentur, auxilia sociis non miserunt. Ubi verò audierunt, Hannibalem tendere in Campaniam, tunc sociis etiam, suppetias mittere decreverunt. Hannibali igitur Dictatore Fabium, & M. Minucium Magistrum equitum, objecerunt: qui, cum in illum venissent; cum eo quidem manus conserere noluerunt; a tergo verò insistentes, observabant, si qua sibi, pugnæ occasio se offerret. Fabius enim, cum militibus trepidis & victis, contra plures victoresque, Martis aleam noluit experiri: simulque sperabat, quo magis agrum vastassent hostes, eo citius commeatus penuria fore laboraturos. His rationibus adductus, neque ulli alii regioni, neque Campaniæ opem tulit; & hoc pacto omnes hostes in Campania conclusit, & undique, quin adverterent, circumdatos, in carcerem veluti, collocavit. Nam Fabio quidem, & ex mari, & a sociis civitatibus, suppetebat abunde commeatus; hostibus verò, nihil esse norat, nisi ex agro solummodo, quem vastaverant. His de causis se cohibuit, & æquo animo tulit moram. Quamobrem & a civibus suis, non sine querela, Cunctator est appellatus.

Hannibal autem instante hyeme, cum ob commeatus penuriam, eo loco hybernare non posset; & varias rationes Campaniæ exeundi, frustra tentasset, tale consilium est machinatus. Captivos omnes convocatos, ne quis eorum effugeret, & quid ageretur Romanis significaret, occidit; hinc boum, quos in castris habebat, faces cornibus alligavit; tum noctu ad Samniticos montes profectus, facibus incensis boves exstimulavit: qui igne & verberibus acti in rabiem, multis in locis sylvam incenderunt, & sic facilem ei transitum præbuerunt. Romani enim, qui in castris, & collibus illis erant; insidias veriti, eo loco se non moverunt. Hoc modo ad

βαλῶν ἀπεκρούσθη, καὶ τὴν τοῦ Ναείρου γέφυραν, καθῃρημένην εἶδε, καὶ περὶ τοὺς ἄλλους ποταμούς, οὓς ἀναγκαῖον διελθεῖν, τοῦτο γεγονὸς ἐπύθετο, τῆς μὲν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁρμῆς ἐπέσχεν· ἐς δὲ τὴν Καμπανίαν ἐτράπετο, τήν τε χώραν ἀρίστην καὶ τὴν πόλιν τὴν Καπύην μεγίστην οὖσαν ἀκούων, ἐνόμιζεν, εἰ σφᾶς προκαταλάβοι, καὶ τἄλλα δι' ὀλίγου προσκτήσασθαι. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ πυθόμενοι περὶ τῆς ἥττης, ἤλγησαν, καὶ δι' ἐκείνους, καὶ δι' ἑαυτοὺς ὀδυρόμενοι, καὶ ἐν ἀπόρῳ ἦσαν· τάς τε γεφύρας τοῦ Τιβέριδος, πλὴν μιᾶς, κατεῖλον, καὶ τὰ τείχη πολλαχῇ πεπονηκότα σπουδῇ ἐπεσκεύαζον· Δικτάτωρά τε προχειρίσασθαι βουληθέντες, αὐτοὶ ἐν ἐκκλησίᾳ αὐτὸν ἀνεῖπον· Ἀγαπῶντες δὲ εἰ αὐτοὶ μόνοι σωθεῖεν, οὐκ ἔστειλαν τοῖς συμμάχοις βοήθειαν· πυθόμενοι δὲ τὸν Ἀννίβαν ἐς Καμπανίαν ὁρμηθῆναι, τότε καὶ τοῖς συμμάχοις ἐπικουρῆσαι ἔγνωσαν. Τῷ δ' Ἀννίβᾳ τὸν Δικτάτωρα τὸν Φάβιον, καὶ τὸν ἵππαρχον τὸν Μάρκον τὸν Μινούκιον ἀντικατέστησαν. Οἳ ἐπ' ἐκεῖνον ἐλθόντες, ἐς μὲν χεῖρας αὐτῷ οὐκ ᾔεσαν· παρεπόμενοι δὲ ἐπετήρουν, εἴ που καιρὸς μάχης παραπέσοι· ἀποκινδυνεῦσαι γὰρ ὁ Φάβιος καταπτηχόσι στρατιώταις, καὶ ἡττημένοις, πρὸς πλείους, καὶ νενικηκότας οὐκ ἤθελε, καὶ ἅμα ὅσῳ μᾶλλον τὴν χώραν κακώσειαν, τοσούτῳ θᾶττον ἀπορῆσαι τροφῆς αὐτοὺς ἤλπιζε. Τοιούτοις χρώμενος λογισμοῖς, οὔτ' ἄλλῃ χώρᾳ ἐπήμυνεν, οὔτε τῇ Καμπανίᾳ· κατέκλεισεν οὖν διὰ ταῦτα πᾶν τὸ πολέμιον ἐς τὴν Καμπανίαν· περιέχων γὰρ αὐτοὺς ἁπανταχόθεν, οὐκ εἰδότας ἐν φυλακῇ ἐποιήσατο. Αὐτὸς μὲν γὰρ κἀκ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκ τῆς συμμαχίδος, τῶν ἐπιτηδείων εὐπόρει· ἐκείνοις δὲ μόνα τὰ ἐκ τῆς γῆς, ἣν ἔκειρον, ὑπάρχοντα ᾔδει· καὶ διὰ τοῦτο ἀνεῖχε, καὶ τῆς μελλήσεως οὐκ ἐφρόντιζε· διὸ καὶ παρὰ τῶν πολιτῶν αἰτίαν εἶχεν, ὡς καὶ Μελλητὴς ἐπονομασθῆναι.

10. Ὁ δ' Ἀννίβας ἐπεὶ πρὸς χειμῶνα ἐγίνετο, καὶ οὔτε κατὰ χώραν χειμάσαι σπάνει τῶν ἀναγκαίων ἠδύνατο, καὶ πολλαχῇ πειράσας ἐξιέναι τῆς Καμπανίας, κεκώλυτο, τοιοῦτόν τι ἐμηχανήσατο. Τοὺς αἰχμαλώτους πάντας, ἵνα μή τις αὐτῶν διαφύγῃ, καὶ τὸ γινόμενον γνωρίσῃ τοῖς Ῥωμαίοις, κατέσφαξε· καὶ τὰς ἐν τῷ στρατοπέδῳ βοῦς ἀθροίσας, δᾶδας τοῖς αὐτῶν προσέθηκε κέρασι, καὶ πρὸς τὰ κατὰ τοὺς Σαμνίτας ὄρη ὑπὸ νύκτα χωρήσας, τάς τε δᾶδας ἀνῆψε, καὶ τὰς βοῦς ἐπετάραξεν. Οἰστρηθεῖσαι δ' ἐκεῖναι διὰ τὸ πῦρ, καὶ τὴν ἔλασιν, πολλαχῇ τὴν ὕλην ἐνέπρησαν, κἀκ τούτου ῥᾳδίαν παρέχον αὐτῷ τὴν ὑπέρβασιν· οἱ γὰρ ἐν τῷ πεδίῳ Ῥωμαῖοι, καὶ οἱ ἐν τοῖς μετεώροις, ἐνέδρας πτοηθέντες, οὐκ ἐκι-

ἐκινήθησαν· καὶ οὕτως ὁ Ἀννίβας διῆλθε, καὶ ἐς τὴν Σαμνῖτιδα ἐκομίσθη. Ὁ οὖν Φάβιος μεθ' ἡμέραν τὸ γενόμενον γνοὺς, κατεδίωξε, καὶ τούς τε καταλελειμμένους ἐν τῇ ὁδῷ, ἵνα εἴρξωσι τρεψάμενος, καὶ τοὺς βοηθήσαντας αὐτοῖς κρατήσας, ἐστρατοπεδεύσατο μὲν οὐ πόρρω τῶν πολεμίων, οὐ μέντοι καὶ ἐς χεῖρας ἐκείνοις ἦλθεν, ἀλλ' ἀποσκίδνασθαί τε αὐτοὺς, καὶ προνομεύειν ἐκώλυεν· ὥστε τὸν Ἀννίβαν ἀπορήσαντα, τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁρμῆσαι· ὡς δ' οὐκ ἐμάχετο, δι' ἡσυχίας δὲ παρηκολούθει ὁ Φάβιος, αὖθις ὑπέστρεψεν ἐς τὸ Σάμνιον. Καὶ ὁ Φάβιος αὐτῷ ἐφεπόμενος, δι' ἀσφαλείας προσήδρευε, προμηθούμενος μή τι τῶν οἰκείων ἀποβαλεῖν τινὰς, καὶ αὐτὸς μὲν ἐν εὐπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων τυγχάνων, ἐκείνῳ δὲ τῶν ὅπλων ἐκτὸς οὐδὲν προσεῖναι ὁρῶν, καὶ μηδ' οἴκοθεν προσιοῦσαν ἐπικουρίαν. Οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι, καὶ ἐν γέλωτι αὐτὸν ἐποιοῦντο, γράφοντα εὐπράττειν, καὶ πολλὰ κατορθοῦν, καὶ στρατιώτας παρ' αὐτῶν αἰτοῦντα καὶ χρήματα, λέγοντες μὴ συμφωνεῖν τὰς αἰτήσεις ταῖς κατορθώσεσι· τοὺς γὰρ νικῶντας προσήκει, καὶ τῷ παρόντι ἀρκεῖσθαι στρατεύματι, καὶ χρήματα στέλλειν οἴκαδε, οὐ προσαιτεῖν.

11. Ἕως μὲν οὖν ἐνεδήμει ὁ Φάβιος, δεινὸν οὐδὲν τοῖς Ῥωμαίοις ἐγένετο· ὡς δ' ἐκεῖνος ἐς τὴν Ῥώμην ἀπῆρε, κατά τι δημόσιον ἔπταισαν. Ὁ γὰρ Ροῦφος ὁ ἵππαρχος, φρόνημα κενὸν ὑπὸ νεότητος ἔχων, καὶ τῶν πολεμικῶν σφαλμάτων ἀπείρατος ὢν, καὶ τῇ μελλήσει τοῦ Φαβίου ἀχθόμενος, ἐπεὶ τὴν προστασίαν τῆς στρατιᾶς μόνος ἔσχε, τῶν μὲν ἐντολῶν τοῦ Δικτάτωρος ὠλιγώρησεν· ὁρμήσας δ' ἐς παράταξιν, τὸ μὲν πρῶτον νικᾶν ἔδοξεν, εἶτα ἡττήθη. Κἂν πανσυδὶ διεφθάρη, εἰ μή τινες Σαμνιτῶν κατὰ τύχην τοῖς Ῥωμαίοις ἐπίκουροι ἀφικνούμενοι, δόξαν τοῖς Καρχηδονίοις παρέσχον, προσιέναι τὸν Φάβιον. Ἀναχωρησάντων οὖν διὰ τοῦτο, κεκρατηκέναι ἐνόμισε, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην τὸ ἔργον μεγαλύνων, καὶ τὸν Δικτάτωρα προσδιαβάλλων, ἐπέστειλεν, ὀκνηρὸν καὶ Μελλητὴν αὐτὸν καλῶν, καὶ τὰ τῶν ἐναντίων φρονοῦντα. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ νενικηκέναι τὸν Ροῦφον ὄντως ἐνόμισαν, καὶ οἷα παρὰ δόξαν θαρσήσαντες, καὶ ἐπῄνουν αὐτὸν, καὶ ἐτίμων· καὶ τὸν Φάβιον ἐν ὑποψίᾳ σχόντες διὰ ταῦτα, καὶ ὅτι τὰ ἐν Καμπανίᾳ χωρία αὐτοῦ οὐκ ἐδῄωσαν, μικροῦ καὶ τῆς ἀρχῆς ἂν παρέλυσαν· ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν χρήσιμον νομίζοντες εἶναι, οὐκ ἔπαυσαν, τῷ δ' ἱππάρχῳ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν προσένειμαν, ὥστ' ἄμφω ἀπὸ τῆς ἴσης ἄρχειν. Δοξάντων δὲ τούτων, ὁ μὲν Φάβιος, οὔτε τοῖς πολίταις, οὔτε τῷ Ρούφῳ ἔσχεν ὀργήν. ὁ δὲ Ροῦφος, οὐδὲ πρὶν ὀρθῶς φρονῶν, τότε μάλιστα ἐπεφύσητο, καὶ κατέχειν ἑαυτὸν οὐκ ἠδύνατο, ἀλλ' ἡμέραν ἠξίου

παρ

ad Samnites pervenit Hannibal. Ea re Fabius mane cognita, abeuntes est persecutus; eosque, qui ad repellendos Romanos, in via relicti fuerant ab Hannibale, effugavit, auxiliaresque socios superavit; tum haud procul ab hostibus castra posuit; haud tamen cum illis ad manus venit, sed eos vagari, & prædas agere cohibuit. Hannibal itaque ob cibariorum penuriam, primum Romam invadere statuit: ubi autem Fabius, pugnæ negata copia, eum pedetentim affectabatur, rediit in Samnium. Dictator enim nunquam ab eo recedebat, atque in id tantum erat intentus, ne quem suorum amitteret; utque ipse commeatu abundaret; ille verò præter arma nihil haberet, neque acciperet domo auxilia. Carthaginenses namque Hannibalem deridebant, scribentem, se rem bene gerere, & successibus uti prosperis; attamen pecuniam & milites flagitare: neque enim petitiones cum successibus consentire. Victores quippe decere, suis contentos copiis, pecuniam domum mittere, non verò inde emendicare.

Quousque igitur Fabius apud exercitum fuit, adversi nihil Romanis accidit; eo autem publica ob negotia, Romam profecto res graviter impegerunt. Rufus enim Magister equitum, exsultans audacia juvenili, bellique casus non prospiciens, & Fabii cunctationem ægrè ferens; ubi solus imperium adeptus est, mandatorum immemor Dictatoris, acie cum hoste congressus est. Et principio quidem vincere credebatur, at verò postea victus est: ac internecione deletus esset, nisi forte fortuna Samnitum auxilia, quæ ad Romanos tunc accedebant, Carthaginensibus opinionem adventus Fabii attulissent. Cum hac ergo de causa hi recessissent, se victorem arbitratus Rufus, literas Romam misit, quibus & rem gestam exaggerabat, & Dictatorem ut segnem & Cunctatorem, & hostium studiosum criminabatur. Romani autem verè vicisse opinati Rufum; præter expectationem receptis animis; eo collaudato auctoque honoribus; Fabium, & ob hanc calumniam, & quod hostes, ejus in Campania prædia non incenderant, suspectum habentes; parum abfuit, quin Magistratu eum privarent. Verum, cum ipsum putarent Reipublicæ esse usui, id quidem non effecerunt; sed Magistro equitum Rufo, eandem potestatem dederunt, ut ambo ex æquo imperarent. Sane dum hæc in eum decernerentur, Fabius,

nec

nec civibus ſuccenſuit, nec Collegæ; Rufus verò jam antea parum prudens, tum magis etiam inflatus, temperare ſibi non potuit, quin poſtularet, ut diebus alternis, aut etiam ad dies plures, imperaret per vices ſolus. Veritus autem Fabius, ne totius exercitus ſumpto imperio, Rufus rem male gereret; neutrum illi conceſſit; verùm diviſit exercitum, ut more Conſulum, uterque ex æquo privatas haberet vires: ac proinde confeſtim, tranſtulit caſtra Rufus, ut appareret, non ſubeſſe ſe Dictatori, verùm ſuo arbitrio imperare.

Ut hæc ergo perſenſit Hannibal, per ejus loci occupandi ſpeciem, ad pugnam Rufum elicuit, & undique per inſidias circumventum, in diſcrimen adduxit totius exercitus amittendi; niſi Fabius, hoſtem a tergo adortus, tanto periculo occurriſſet. Hac Rufus accepta plaga, animo eſt mutatus, reliquiiſque exercitus, ad Fabium ſtatim adductis, ei imperium (quod ſolus ex Magiſtris equitum, a Romano populo acceperat) non expectatis populi ſuffragiis, ultro tradidit: quo nomine ab omnibus eſt laudatus. Idque Fabius illico, citra ullam dubitationem, univerſum recepit, populo appro-

παρ' ἡμέραν, ἢ καὶ πλείους ἀφεξῆς ἐναλλὰξ μόνος ἄρχειν. Δείσας δ' ὁ Φάβιος, μή τι κακὸν ἐξεργάσηται, εἰ πάσης τῆς δυνάμεως γένοιτο ἐγκρατὴς, πρὸς οὐδέτερον αὐτῷ συνήνεσεν, ἀλλ' ἐνείματο τὸ στρατόπεδον ὥστε τοῖς ὑπάτοις ἐπίσης, ἰδίαν ἑκάτερον ἰσχὺν ἔχειν· καὶ παραχρῆμα ὁ Ροῦφος ἐπεστρατοπεδεύσατο, ἵνα διάδηλος ᾖ, ὅτι καθ' ἑαυτὸν ἄρχει, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τῷ Δικτάτωρι.

12. Ὁ οὖν Ἀννίβας τοῦτο αἰσθόμενος, ἐς μάχην αὐτὸν ὑπηγάγετο, ὡς ἐπὶ καταλήψει τοῦ χωρίου προσελθὼν, καὶ περιστοιχισάμενος ἐξ ἐνέδρας, ἐς κίνδυνον κατέστησεν, ὡς πανστρατιᾷ ἐξελεῖν, εἰ μὴ ὁ Φάβιος κατὰ νώτου αὐτῷ προσπεσὼν ἐκώλυσε. Παθὼν οὖν τοῦτο ὁ Ροῦφος, μετεβάλετο, καὶ τὸ στράτευμά τι τὸ περίλοιπον ἐς τὸν Φάβιον εὐθὺς ἤγαγε, καὶ τὴν ἀρχὴν παραδέδωκεν, οὐδ' ἀνέμεινε τὸν δῆμον ἀναψηφίσασθαι, ἀλλ' ἐθελοντὴς τὴν ἡγεμονίαν, ἣν παρ' αὐτοῦ μόνος, ἱππάρχων ἔλαβεν, ἀφῆκε· καὶ αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ πάντες ἐπῄνεσαν. Καὶ ὁ Φάβιος αὐτίκα μηδὲν

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. apud Valeſium pag. 597. ὅτι.

Hannibal, ſive Fabio tanquam amico ac benevolo gratificaturus, ſive ut ſuſpectum illum redderet, nullum ex Fabii prædiis agriſque vaſtavit. Itaque cum inter Pœnos ac Romanos captivorum commutatio ea conditione fieret, ut apud quos, plures eſſent captivi, ii certo pretio redimerentur; Fabius ſuorum prædiorum auctione facta, pretium pro civibus captivis numeravit; cum Senatus publica pecunia eos redimi noluiſſet. Quam ob cauſam tum Dictatori Fabio imperium quidem abrogatum minime eſt, cæterum ut magiſtro equitum æquale imperium eſſet, populus juſſit. Neque tamen idcirco Fabius, aut civibus, aut Minucio Rufo ſuccenſuit], ſed tanquam humanitus aliquid paſſis, benigne ignovit: ſufficere ſibi arbitratus dummodo victoriam qualicumque pacto referrent Romani. Quippe is erat qui Reip. ſalutem, quam ſuam ipſius gloriam mallet, ac virtutem non ex Plebiſcitis pendere, ſed in cujuſque ſitam eſſe animo cenſebat; & victoriam clademque non decretis tribui, ſed ex uniuſcujuſque prudentia, aut imperitia comparari. At Minucius Rufus, qui & antea parum ſapiebat, tunc utique multo magis inflatus, continere jam ſe haud quaquam poterat, ut qui æquale jus imperii cum Dictatore in præmium contumaciæ accepiſſet. Itaque petere cœpit, ut aut alternis diebus, aut ſi plures dies placerent, partitis temporibus ſummum jus imperiumque alterni haberent. Sed Fabius veritus ne totius exercitus accepto imperio Rufus omnia perderet, neutrum ei conceſſit; verum exercitum cum eo diviſit, ut quemadmodũ Conſulibus mos eſt, ſuas quiſque legiones haberet. Igitur diviſo exercitu, Rufus ſtatim caſtra ſeparatim a Dictatore poſuit, quo appareret ſe ſua auctoritate, non Dictatori ſubditum agere.

Ἀννίβας, ἤ τοι χαριζόμενος τῷ Φαβίῳ, ὡς καὶ ἐπιτηδείῳ σφίσιν ὄντι, ἢ καὶ ἐπὶ διαβολῇ αὐτοῦ, οὐδὲν τῶν προσηκόντων οἱ κατέδραμεν· καὶ διὰ τοῦτ' ἀνταδόσεως τῶν αἰχμαλώτων τοῖς Ῥωμαίοις πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, ὧδ' ὁποτέροι πλείους εὑρεθῶσιν ἀπολυτρωθῆναι σφᾶς, γενομένης, καὶ τῶν Ῥωμαίων μὴ βουληθέντων αὐτοὺς ἐκ τοῦ δημοσίου λυτρώσασθαι, τὰ χωρία ὁ Φάβιος ἀποδόμενος, τὰ λύτρα αὐτοῖς ἐχαρίσατο. Καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν μὲν [οὐκ ἔπαυσαν· τῷ δὲ ἱππάρχῳ τὴν αὐτὴν οἱ ἐξουσίαν] ἔδωκαν [ὥστ' ἀμφοτέρους ἅμα ἀπὸ τῆς ἴσης ἄρχειν]· καὶ [ὁ Φάβιος] οὐδεμίαν [ὀργὴν οὔτε τοῖς πολίταις, οὔτε τῷ Ῥούφῳ ἔσχε·] τῶν τε γὰρ ἀνθρωπίνων πραγμάτων συνεγίνωσκεν αὐτοῖς, καὶ ἀγαπητὸν ἐποιεῖτο, εἰ καὶ ὁπωσοῦν περιγένοιντο. Τὸ γὰρ κοινὸν σώζεσθαι καὶ κρατεῖν, ἀλλ' οὐκ αὐτὸς εὐδοξεῖν ἤθελεν· τὴν τε ἀρετὴν οὐκ ἐν τοῖς ψηφίσμασιν, ἀλλ' ἐν τῇ ἑκάστου ψυχῇ εἶναι, καὶ τὸ κρεῖττον, τό τε χεῖρον, οὐκ ἀπὸ δόγματός τινι, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτοῦ ἐκείνου ἐπιστήμης, ἢ ἀμαθίας νομίζων. [Ὁ δὲ δὴ Ροῦφος, οὐδὲ ἐν τῷ πρὶν ὀρθῶς φρονῶν, τότε] δὲ καὶ μᾶλλον [ἐπεφύσητο· καὶ κατέχειν ἑαυτὸν] ἅ τε καὶ τῆς ἀπειθαρχίας ἆθλον, τὴν πρὸς τὸν Δικτάτωρα ἰσομοιρίαν προσλαβὼν [οὐκ ἐδύνατο· ἀλλ' ἠξίου ἡμέραν παρ' ἡμέραν, ἢ καὶ πλείους ἐναλλὰξ μόνος ἄρχειν. Ὁ δὲ Φάβιος] φοβηθεὶς [μή τι κακὸν σφᾶς, εἰ πάσης τῆς δυνάμεως ἐγκρατὴς γένοιτο, ἐξεργάσαιτο, πρὸς οὐδέτερον αὐτῷ συνῄνεσεν· ἀλλ' ἐνείματο τὸ] στράτευμα, [ὥστε] ἐν ὁμοίῳ [τοῖς ὑπάτοις] καὶ ἐκείνους [ἰδίαν ἑκάτερον ἰσχὺν ἔχειν· καὶ παραχρῆμα ἀπεστρατοπεδεύσαντο, ἵνα] καὶ τῷ ἔργῳ [διάδηλος, ὅτι] αὐτὸς [καθ' ἑαυτὸν, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τῷ Δικτάτωρι ἄρχει] γίνοιτο.

δὲν ἐνδοιάσας πᾶσαν ἐδέξατο, καὶ ὁ δῆμος αὐτὸ ἀπεδέξατο· καὶ μετὰ ταῦτα αὐτός τε ἀσφαλέστατα προέστη τοῦ στρατεύματος· καὶ μέλλων ἀπαλλαγήσεσθαι τῆς ἀρχῆς, τοὺς ὑπάτους μετεπέμψατο, καὶ τὸ στράτευμα σφίσι παρέδωκε, καὶ πάνθ' ὅσα πραχθῆναι ἐχρῆν, παρῄνεσεν ἀφθονώτατα· κἀκεῖνοι θαρσέως οὐδὲν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑποθήκην τοῦ Φαβίου ἅπαντα ἔπραξαν, καίπερ ὁ Γέμινος καὶ προκατορθώκει τι. Τὸ γὰρ ναυτικὸν τῶν Καρχηδονίων ἰδὼν, ὁρμῆσαν μὲν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, διὰ δὲ τὴν ἀντιπαρασκευὴν αὐτῶν, μὴ προσμίξαν αὐτῇ, ἐπεκπλεύσας τά τε τῶν Κυρνίων, καὶ τὰ τῶν Σαρδονίων ἐν τῷ παράπλῳ ἐβεβαιώσατο· καὶ ἐς τὴν Λιβύην ἐκβὰς, ἐλεηλάτησε τὴν παραλίαν αὐτῆς. Ταῦτα μὲν ἔπραξεν, οὐ μέν τοι δι' αὐτὰ ἐπεφύσητο, ὥστε πρὸς τὸν Ἀννίβαν διακινδυνεῦσαι, ἀλλὰ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Φαβίου ἐνέμεινεν, ὅθεν περ καὶ αἱ πόλεις οὐχ' ὁθ' ὁμοίως τοῖς Καρχηδονίοις προσετίθεντο· ἐφοβοῦντο γὰρ μὴ ὁ Ἀννίβας τῆς Ἰταλίας ἐκπέσῃ, καὶ κακόν τι αὐτοὶ ὑπὸ Ῥωμαίων, ἅ τε προσοίκων πάθωσι. Καὶ οἱ μὲν πλείους τὸ ἀποβησόμενον ἐσκόπουν, ὀλίγοι δὲ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους αὖθις μετέστησαν, καὶ ἀναθήματά τινες αὐτοῖς ἔπεμψαν. Καὶ τοῦ Ἱέρωνος πολλὰ πεπομφότος, σῖτον, καὶ νίκης ἄγαλμα οἱ Ῥωμαῖοι μόνα ἔλαβον, καίπερ ἐν ἀχρηματίᾳ ὄντες, ὥστε τὸ ἀργυροῦν νόμισμα ἀμιγὲς, καὶ καθαρὸν γενόμενον πρότερον, χαλκῷ προσμίξαι.

probante; ac deinde milites cautissime duxit, & Magistratu abiturus, Consules, exercitu eis tradito, de omnibus rebus monuit. Qui confidenter nihil, sed ex Fabii consiliis, omnia administrarunt: quamvis Geminus quidpiam bene gesserat. Nam ubi Carthaginensium classem, tendere quidem in Italiam, haud verò, ob adversam Romanorum instructionem, secum confligere, vidit; ipse inter navigandum, firmavit Corsicam & Sardiniam, hinc descendit in Africam, & ex ora illa maritima, prædas egit. Hæc Geminus cum egisset, haud tamen elatus est, ita ut Hannibalem temere aggrederetur, sed Fabii mandatis paruit: unde non tam facile civitates, ad Carthaginenses, ut antea, defecerunt. Verebantur enim, ne Hannibale Italia pulso, ipsi a Romanis, tanquam finitimis, mali quidpiam paterentur: ac futura quidem plerique considerabant, pauci verò redibant ad Romanorum societatem; & quidam etiam donaria ipsis miserunt. Ex multis autem, quæ misit Hiero, muneribus; frumentum dumtaxat Romani, Victoriæque signum acceperunt; quamquam pecuniæ adeo inopes, ut argenteum nummum antea purum & impermistum, tunc adulteraverint ære admisto.

Κυϊ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΙΕ.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ ΙΕ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α΄. Ὡς Σκιπίων ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ, ναυμαχίᾳ τε καὶ πεζῇ ἐνίκησε τοὺς πολεμίους.
β΄. Ἡ δεινὴ ἧττα καὶ συμφορὰ τῶν Ῥωμαίων πρὸς Κάνναις.
γ΄. Ὡς αὖθις ὁ Ἀννίβας χρῆσθαι τῇ νίκῃ οὐκ ἔγνωσεν.
δ΄. Ὡς Κύιντος Φάβιος ἔσωσεν τὴν πατρίδα.
ε΄. Ὡς Μάρκος Ἰούνιος, Δικτάτωρ, Τιβ. δὲ Σεμπρώνιος, Ἵππαρχος ἐλέχθησαν.
ϛ΄. Ὡς ὁ Ἀννίβας ἀναχωρήσας ἐς τὴν Καμπανίαν, μάτην προσήδρευσεν τὴν Νεάπολιν.
ζ΄. Ὡς οἱ ἐν τῇ Καπύῃ μετέστησαν πρὸς Ἀννίβαν, ψευδῶς αὐτοῖς τὴν τῆς Ἰταλίας ἡγεμονίαν ὑποσχομένου.
η΄. Ἡ'

Q. CASSII DIONIS COCCEJANI

ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER DECIMUSQUINTUS

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO XV.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Ut Scipio in Hispania, navali & terrestri prælio hostes vicit.
2. Romanorum dira Cannensis clades.
3. Ut iterum Hannibal uti victoria ignoravit.
4. Ut Q. Fabius patriam servavit.
5. Ut M. Junius, Dictator, Tib. verò Sempronius, Magister militum sunt electi.
6. Ut in Campaniam revetsus Hannibal, Neapolim frustra obsedit.
7. Ut Capuani ad Hannibalem defecerunt, fallaciter ipsis totius Italiæ dominium promittentem.
8. Ut

8. Ut Hannibalis crudelitas in Nucerinos, retinuit Nolanos, ei ne sese dederent.
9. Militum Casilini constantia, priusquam dederent se Hannibali.
10. Ut Hannibal Junium Dictatorem, sui non impunè patitur esse simium.
11. Ut Campanæ deliciæ Hannibalem vinci docent.
12. Scipionum res in Hispania.
13. Fœdus Philippi Macedonis cum Hannibale.
14. Ut Syracusæ obsessæ, Archimedis ingenio & machinis, diutius defenduntur.
15. Ut post multa Syracusas Marcellus capit.
16. Ut Archimedes a milite, quem verbo irritaverat, obtruncatur.
17. Ut ambò Consules Capuam obsederunt.
18. Ut Romam Hannibal frustra oppugnat.
19. Ut Capuam Flaccus occupat.
20. Ut Lævinus Ætolos Philippi socios, sibi conciliavit, eumque terruit.

TEMPORIS SPATIUM ANNI VII.

In quibus, hi, qui sequuntur, fuerunt Coss.

Ab U. C.

536. C. Terentius Varro, & L. Æmilius Paullus.
537. L. Postumius Albin. 3. & Tib. Sempron. Gracchus. Albino suffecti, prius C. Marcellus, hinc Fabius Max.
538. L. Fabius Maximus 4. & M. Claudius Marcellus 3.
539. Q. Fabius Maximus, & Tib. Sempron. Gracchus 2.
540. Q. Fulvius Flaccus, & Ap. Claudius Pulcher.
541. Cn. Fulvius Centumalus, & P. Sulpicius Ser. Fil. Galba.
542. M. Claudius Marcellus, & M. Valerius Lævinus.

Um hæc in Italia gerebantur, Romæ quædam servilis conjuratio mature fuit oppressa; & explorator quidam deprehensus in ea, amputatis manibus est dimissus; ut ipsemet Carthaginensibus, suæ nuncius esset cladis. In Hispania verò Scipio, navali prælio ad Iberi ostia vicit. Cum enim pugna principio esset anceps, vela navium resecuit, ut hoc viso, sui acrius dimicarent. Hinc non solum agros vastavit, verum etiam multa munita subegit loca; & per fratrem P. Scipionem, urbes Hispanicas Romano Imperio adjecit. Abelus enim Hispanus quidam, cum fidus esse haberetur Carthaginensibus, revera tamen Romanis faveret; ei, qui obsides Hispanorũ custodiebat, persuasit, ut eos domũ abire fineret; quò facilius civitates, ad Romanorũ benevolentiã adducerentur. Eosq. assumẽs, tanquã consilii illius author (Legatis antea ad Scipiones missis, & iis, quæ oportebant communicatis) dũ noctu eos subducit, ipse scilicet est detentus; Romani verò iis potiti, & domum remissis; hoc pacto in deditionem,

η΄. Ἡ τοῦ Ἀννίβου ἐς τοὺς Νουκερίνους ὠμότης κατεῖχε τοὺς Νωλανοὺς προχωρῆσαι αὐτῷ.
θ΄. Ἡ τῶν ἐν τοῖς Κασιλίνοις εὐστάθεια, πρὶν τῷ Ἀννίβᾳ συμβαίνειν.
ι΄. Ὡς Ἀννίβας Ἰούνιον τὸν Δικτάτωρα, νηποινὶ δὲ πιθηκίζειν οὐ πάσχει.
ια΄. Ὡς ἡ τῆς Καμπανίας ῥαστώνη, τὸν Ἀννίβαν ἡττᾶσθαι ἔδειξεν.
ιβ΄. Τὰ τῶν Σκιπιώνων ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ.
ιγ΄. Αἱ τοῦ Φιλίππου Μακέδονος πρὸς τὸν Ἀννίβαν συνθῆκαι.
ιδ΄. Ὡς τὰς Συρακούσας πολιορκουμένας ὁ Ἀρχιμήδης μηχαναῖς ἐπὶ πλεῖστον ἐπικουρεῖ.
ιε΄. Ὡς τελευταῖον Μάρκελλος τῆς Συρακούσης ἐκράτησεν.
ιϛ΄. Ὡς Ἀρχιμήδης ἐκόπη ὑπὸ στρατιώτου, ὃν παρώξυνε ἑνὶ ῥήματι.
ιζ΄. Ὡς τὴν Καπύην οἱ ὕπατοι ἐπολιόρκησαν.
ιη΄. Ὡς τὴν Ῥώμην μάτην ὁ Ἀννίβας προσήδρευσεν.
ιθ΄. Ὡς ὁ Φλάκκος τὴν Καπύην εἷλεν.
κ΄. Ὡς ὁ Λαιουῖνος τοὺς Αἰτωλοὺς συμμαχοῦντας Φιλίππῳ, προσηταιρίσατο, καὶ αὐτὸν ἐφόβησεν.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ Ζ.

ἐν αἷς ἄρχοντες οἱ ἀριθμούμενοι, οἵδε ἐγένοντο

Γ. Τερέντιος Οὐάῤῥων, καὶ Λ. Αἰμίλιος Παῦλος.
Λ. Ποσούμιος Ἀλβῖνος τὸ γ΄, καὶ Τιβ. Σεμπρώνιος Γράκχος. μετ᾽ Ἀλβῖνον, πρὶν Γ. Μάρκελλος, εἶτα Φάβιος Μάξιμος.
Λ. Φάβιος Μάξιμος τὸ δ΄, καὶ Μ. Κλαύδιος Μάρκελ. τὸ γ΄.
Κυΐν. Φάβιος Μάξιμος, καὶ Τιβ. Σεμπρών. Γράκχος τὸ γ΄.
Κυΐν. Φουλούϊος Φλάκκος, καὶ Ἄππιος Κλαύδιος Πούλχερ.
Κν. Φουλούϊος Κεντούμαλος, καὶ Π. Σουλπίκιος Σερ. υἱὸς Γάλβα.
Μ. Κλαύδιος Μάρκελλος, καὶ Μ. Οὐαλέριος Λαιουῖνος.

1.

αῦτα ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τότε ἐπράχθη· καί τινες δοῦλοι συνωμοσίαν ἐπὶ τῇ Ῥώμῃ πεποιηκότες, προκατελήφθησαν· καὶ κατάσκοπός τε τις ἁλοὺς ἐν αὐτῇ τὰς χεῖρας ἀπεκόπη, καὶ ἀφείθη, ἵνα τοῖς Καρχηδονίοις γένηται τοῦ πάθους αὐτάγγελος. Ἐν δὲ τῇ Ἰβηρίᾳ ναυμαχίᾳ πρὸς τῇ τοῦ Ἴβηρος ἐκβολῇ ὁ Σκιπίων ἐνίκησεν· ἰσοπαλῶς γὰρ ἀγωνιζομένων, τὰ ἱστία τῶν νεῶν ὑπετέμετο, ὅπως ἀπογνόντες προθυμότερον ἀγωνίσωνται, καὶ τήν τε χώραν ἐπόρθησε, καὶ τείχη συχνὰ ἐχειρώσατο, καὶ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Πουπλίου Σκιπίωνος πόλεις τῶν Ἰβήρων προσεκτήσατο. Ἄβελος γάρ τις Ἴβηρ, δοκῶν μὲν τοῖς Καρχηδονίοις πιστὸς, τὰ τῶν Ῥωμαίων δὲ θεραπεύων, ἀνέπεισε τὸν φρουροῦντα τοὺς τῶν Ἰβήρων ὁμήρους, οἴκαδε αὐτοὺς ἀποπέμψαι, ἵν᾽ ἐς εὔνοιαν τάχα ὑπ᾽ αὐτῶν αἱ πόλεις ὑπαχθῶσι· καὶ παραλαβὼν σφᾶς ἅτε καὶ τῆς ἐπινοίας εἰσηγητὴς γεγονὼς πρὸς τοὺς Σκιπίωνας τὸ πρότερον πέμψας, καὶ κοινολογησάμενος περὶ ὧν ἠξίου, εἶτα νυκτὸς ὑπεκκομίζων αὐτοὺς, ἑάλω δῆθεν· καὶ οὕτως ἐκείνων τε ἐγκρατεῖς ἐγένοντο οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τὰς πατρίδας αὐτῶν ἀνακομισθέν-

σθέντων οἴκαδε κατεπτήσαντο. Ἐν μὲν οὖν τούτοις εὐτύχουν, συμφορᾷ δ' αὖ περιέπεσον, ἧς οὔτε πρόσθεν, οὔθ' ὕστερον δεινοτέρα οὐδὲ μία προηγήσατο δὲ ταύτης καὶ τινα τέρατα, καὶ τὰ τῆς Σιβύλλης λόγια, ἅ τις πρὸ τοσούτων ἐτῶν συμφορὰν αὐτοῖς ἐμαντεύσατο. Θαυμαστὸς δὲ καὶ τὸ τοῦ Μάρκου προμάντευμα. Χρησμολόγος γάρ τις, καὶ οὗτος γενόμενος ἐν τῷ Διομηδείῳ πεδίῳ πταίσειν αὐτοὺς, ἅ τε καὶ Τρῶας τὸ ἀρχαῖον ὄντας, ἐφοίβασε· τοῦτο δ' ἐν Ἀπουλίᾳ τῇ Δαυνίων ἐστὶ, καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς τοῦ Διομήδους κατοικήσεως, ἣν ἐκεῖ ἀλητεύσας ἐποιήσατο, ἔσχηκεν. Ἐν γὰρ τῷ πεδίῳ ἐκείνῳ, καὶ αἱ Κάνναι, ἔνθα τότε ἐδυστύχησαν, παρά τε τῷ Ἰωνίῳ κόλπῳ, καὶ περὶ τὰς τοῦ Αὐφιδίου ἐκβολάς εἰσιν· ἡ δὲ Σιβύλλα φυλάττεσθαι μὲν τὸ χωρίον παρῄνεσεν, οὐ μέντοι καὶ πλεῖόν τι γενήσεσθαι, ἔφη, οὐδ' εἰ διὰ πάσης αὐτὸ ποιήσαιντο φυλακῆς.

2. Τοιαῦτα μὲν οὖν ἦσαν τὰ χρησμοδοτήματα, τὰ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις συμβάντα οὕτως ἐγγένετο. Ἦρχον μὲν Παῦλος Αἰμίλιος (a) καὶ Τερέντιος Οὐάῤῥων, ἄνδρες οὐχ ὁμοιότροποι· ὁ μὲν γὰρ εὐπατρίδης ἦν καὶ παιδείᾳ κεκόσμητο, τὸ ἀσφαλὲς προτιμῶν τοῦ προπετοῦς· Τερέντιος δὲ ἐν τῷ ὁμίλῳ ἐτέτραπτο, καὶ ἐν βαναυσικῇ θρασύτητι ἤσκητο, καὶ τἄλλα τε καὶ ἐξεφρόνει, τὴν ἡγεμονίαν μόνος ἔχειν ἡγεῖτο, διὰ τὴν τοῦ συνάρχοντος ἐπιείκειαν. Ἦλθον οὖν ἄμφω ἐς τὸ στρατόπεδον εὐκαιρότατα· οὔτε γὰρ τροφὴ ἔτι ἦν τῷ Ἀννίβᾳ, καὶ τὰ τῶν Ἰβήρων κεκίνητο, τά τε τῶν συμμάχων αὐτοῦ ἠλλοτριοῦτο· καὶ εἴ γε καὶ τὸ βραχύτατον ἐπεχήσεσαν, ἀπόνως ἐκράτησεν ἄν· νῦν δέ γε τοῦ Τερεντίου τὸ ἀπειρότατον, καὶ τὸ τοῦ Παύλου ἐπιεικὲς, ἥττησεν αὐτούς. Ὁ γὰρ Ἀννίβας ἐπεχείρησε μὲν καὶ παραχρῆμα πρὸς μάχην αὐτοὺς ὑπαγάγεσθαι, καὶ σὺν ὀλίγοις προσπελάσας αὐτῶν τῷ ἐρύματι, ἐπεὶ ἐκδρομὴ ἐγένετο, ἑκὼν ὑπεχώρησεν, ὅπως

nem, eorum patrias acceperunt. Dum hæc autem eis feliciter in Hifpania fuccedebant; in Italia in eam rurfus Romani inciderunt cladem, qua neque antea, neque poftea, graviorem fenferunt unquam: quam & prodigia nonnulla, & Sibyllina oracula, tot ante ætatibus prædixerunt. Mirabilis fane & fuit prædictio Marci vatis. Qui cum publice hanc artem profiteretur, Trojanos (Romanos nempe, tanquam a prima ftirpe Trojanos) in campo Diomedeo cladem accepturos efse prædixit: qui locus in Apulia eft Dauniorum, & id nomen ab incolatu Diomedis, cum illic oberraret, fortitus eft. In eo campo Cannæ funt, ubi in tantam calamitatem inciderunt, apud Jonium finum, & juxta Aufidi amnis oftia. Sibylla verò, ut ab eo loco caverent, monuit; haud tamen eos quidquam profecturos, adjecit, etiamfi in id, vel diligentiffima incumberent cautione.

Ac talia quidem erant oracula, quæ autem Romanis acciderunt, ita funt gefta. Romanis præerant legionibus, Paulus Æmilius, & Terentius Varro, viri diffimiles moribus & ingeniis. Alter enim patricius erat doctrina ornatus, qui fecuriores rationes audaciæ præponebat. Terentius verò educatus inter plebejos, & importunæ audaciæ affuetus; tum aliis de rebus perperam fentiebat; tum fe folum habere imperium, ob collegæ moderationem, opinabatur. Ambo igitur in caftra venerunt, tẽpore opportuniffimo. Neque enim commeatum habebat Hannibal, & res Hifpanicæ erant turbatæ, & focii ejus ab eo alienabantur. Ita ut fi pufillum ipfi morati efsent, citra laborem forte, viciffent hominem. Nunc verò Terentii temeritas, & Pauli moderatio eos vicit. Hannibal enim, ftatim eos ad pugnam elicere ftudens, cum paucis munitionem aggreffus eft; factaque ex-

DIO APUD TZETZEM in fchollis in Lycophr. pag. 91. ubi allegato Dione, κατὰ τὸν Δίωνα fcribit:

Κάνναι, Διομήδους πεδίον ἐστὶ, περὶ τὴν Ἀπουλίαν τῶν Δαυνίων.
Ὕστερον ἀντεμάχετο Ῥωμαίοις ἐν ταῖς Κάνναις,
Ῥωμαίων ὄντων στρατηγῶν Παύλου καὶ Τερεντίου.

Cannæ Diomedis campus funt in Daunia.
Hinc ad Cannas pugnavit cum Romuleis,
Hos cum ducebant Paulus, & Terentius.

DIO APUD EUNDEM Chiliadum lib. 1. cap. 27.

Αἱ Κάνναι πεδιάδες δέ εἰσι τῆς Ἀργυρίππης
Οὗ Διομήδης ἔκτισε τὴν πόλιν Ἀργυρίππην,
Τοῦτ' ἔστιν Ἄργος ἵππειον τῇ γλώσσῃ τῶν Ἑλλήνων.
Αἱ πεδιάδες αὗται δὲ τυγχάνουσι Δαυνίων,
Τῶν Ἰαπύγων ὕστερον, εἶτα Σαλεντίνων,
Τὰ νῦν δὲ πάντων Καλαβρῶν τὴν κλῆσιν λεγομένων.
Ὡς γράφει καὶ Δίων, dixit fuperius.

Cannæ funt autem ad Argyrippæ jugera,
Ubi Diomedes urbem iftam condidit.
(Hoc eft Argos equinum lingua Hellenica)
Hæc autem arva fita funt in Dauniis;
Qui Salentini dehinc, primum Japyges;
(Cunctis verò dicuntur modo Calabri.)
Ut fcribit etiam Dio.

(a) U.C. 536.

excursione, sponte recessit; ut simulato timore, facilius eos in prælium attraheret. Cumque Paulus suos milites, ab hoste persequendo revocasset; ipse rursus timore simulato, vasisque noctu collectis; tanquam abiturus, multa in vallo reliquit, cæteraque negligentius portari jussit, ut Romanos rapinæ intentos aggrederetur: ac re ipsa hoc consilium evenisset, nisi Paulus & milites & Terentium, vel invitos cohibuisset. Hannibal igitur, hoc etiam frustratus excogitato, noctu venit ad Cannas; cognitoque loci situ, & ad parandas insidias, & ad prælium committendum idoneo, ibi castra posuit; ac omnem agrum illum, qui erat subarenosus, aratro proscidit, ut pulvis in pugna attolleretur: id machinatus, ut ventum, qui ibi sub meridiem flare solet, a tergo haberet. Consules verò, cum mane viris vacua vidissent castra, primum se, insidias veriti, represserunt; tum postridie ad Cannas profecti sunt, & juxta flumen uterque, sed seorsim castra metatus est: ob morum enim diversitatem, alter alterius consuetudinem declinabat.

Et Paulus quidem quiescebat, at verò Terentius confligere volebat, verum languidiores milites conspicatus, suum retudit impetum. Ast Hannibal, qui eos vel invitos, ad pugnam elicere studebat; & ab aquatione ipsos prohibebat; & palari non sinebat; & cadavera defunctorum, e parte superiori in profluentem, ante eorum vallum projiciebat, ut a potu eos absterreret. Ob hæc igitur Romani concitati, ad prælium sunt adducti: ac tunc, qui hæc præviderat Hannibal; insidias sub tumulis collocavit; & reliquo exercitu ordinato, nonnullos falsos transfugas subornavit; eosque, ubi signa daret, clypeis, hastis, & gravioribus ensibus abjectis, solos clam retinere jussit pugiones; ut ab adversariis inermes crediti, eos inopinato aggrederentur. Romani, cum Hannibalis exercitum, mane stare in procinctu cernerent; arreptis armis, & ipsi ad pugnam instructi sunt. Classicis igitur utrinque canentibus, collatisque signis, varie, & usque ad meridiem, ancipiti marte pugnatum est. Ut autem ventus exortus est, & fictitii transfugæ, pro inermibus habiti, post Romanos constiterunt, ne ipsi scilicet a Pœnis opprimerentur; tunc etiam, qui in insidiis erant positi, utrinque consurrexerunt, & Hannibal e fronte cum suis equitibus conflixit. Ita hostes, Romanos undique turbabant; & ventus & pulvis, qui violenter in eorum ocu-

πως δεδιέναι νομισθεὶς, ἐπισπάσαιτο μᾶλλον αὐτοὺς ἐς παράταξιν. Τοῦ δὲ Παύλου τοῖς οἰκείοις στρατιώταις ἐπισχόντος τὴν δίωξιν, ὁ Ἀννίβας προσεποιήσατο φοβεῖσθαι· καὶ τῆς νυκτὸς ἀνασκευασάμενος ὡς ἀπιὼν, σκεύη τε συχνὰ κατέλιπεν ἐν τῷ χαρακώματι, καὶ τὰ λοιπὰ ἀμελέστερον κομίζεσθαι ἐνετείλατο, ἵνα τῶν Ῥωμαίων, ἐφ' ἁρπαγὴν αὐτῶν τραπομένων, ἐπίθηται σφίσι· καὶ ἐς ἔργον ἂν τὸ βούλευμα ἤγαγεν, εἰ μὴ ὁ Παῦλος καὶ ἄκοντας κατεσχήκει τοὺς στρατιώτας, καὶ τὸν Τερέντιον. Ὁ οὖν Ἀννίβας κἀν τούτῳ διαμαρτὼν νυκτὸς πρὸς τὰς Κάννας ἀφίκετο· κἀν γνοὺς τὸ χωρίον, καὶ πρὸς ἐνέδρας, καὶ πρὸς παράταξιν ἐπιτήδειον, ἐστρατοπεδεύσατο, καὶ προήροσε πάντα τὸν τόπον ὑπόψαμμον ὄντα, ἵνα, κονιορτὸς ἐν τῇ μάχῃ ἀρθῇ· τὸν γὰρ ἄνεμον, ὃς ἐν θέρει ἐκεῖ περὶ τὴν μεσημβρίαν εἴωθει γίνεσθαι, κατὰ νώτου ἔχειν ἐμηχανήσατο. Οἱ δ' ὕπατοι ἕωθεν κενὸν ἀνδρῶν ἰδόντες αὐτοῦ τὸ χαράκωμα, πρῶτον μὲν ἐπέσχον, ἐνεδρεύεσθαι δόξαντες· εἶτα μεθ' ἡμέρας πρὸς τὰς Κάννας ἀφίκοντο, κἀν παρὰ τῷ ποταμῷ ἑκάτερος ἰδίᾳ ηὐλίσατο· οὐχ ὁμοήθεις γὰρ ὄντες, τὴν πρὸς ἀλλήλους συνουσίαν ἐξέκλινον.

3. Καὶ ὁ μὲν Παῦλος ἡσύχαζεν, ὁ δέ γε Τερέντιος ἤθελε συμβαλεῖν· ἀμβλυτέρους δὲ τοὺς στρατιώτας ὁρῶν, ἀνεκόπτετο· ὁ δὲ Ἀννίβας καὶ ἄκοντας αὐτοὺς ἐς μάχην παρακινῶν, τῆς τε ὑδρείας εἶργε, καὶ ἀποσκεδάννυσθαι σφᾶς ἐκώλυε· καὶ τὰ σώματα τῶν φονευομένων ἄνω πρὸ τῶν ταφρευμάτων ἐνέβαλλεν, ὅπως σφίσι τὸν ποτὸν δυσχεραίνηται· κἀντεῦθεν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς παράταξιν ὥρμηνται. Τοῦτο δὲ προγνοὺς ὁ Ἀννίβας, λόχους μὲν ὑπὸ τοὺς ὄχθους ἐκάθισε, τὴν δὲ λοιπὴν στρατιὰν συνέταξε, καί τινας ψευδαυτομολῆσαι ὅταν σημήνῃ, ἐκέλευσε τὰς μὲν ἀσπίδας, καὶ τὰ δόρατα, κἀν τὰ μείζω τῶν ξιφῶν ἀποῤῥίψαντας, τὰ δ' ἐγχειρίδια φέροντας κρύφα, ἵνα δοξαμένων αὐτοὺς τῶν ἀντικαθεστηκότων, ἀόπλους, ἐπίθωνται αὐτοῖς ἀπροσδοκήτως. Οἱ δὲ δὴ Ῥωμαῖοι ἰδόντες πρωΐθεν τοὺς περὶ τὸν Ἀννίβαν παρατεταγμένους, ὡπλίζοντό τε κἀν παρετάσσοντο· καὶ οἱ σαλπιγκταὶ ἀμφοτέρους ἐξώτρυναν, καὶ τὰ σημεῖα ἤρθη, καὶ συμπεσόντες πολυτρόπως ἠγωνίσαντο, καὶ μέχρι μὲν μεσημβρίας οὐδετέρους τὸ κράτος ἀπονενέμητο. Ἐπεὶ δὲ τὸ πνεῦμα ἐπῆλθε, καὶ οἱ ψευδαυτόμολοι δεχθέντες, ὡς ὅπλων γυμνοὶ, ὄπισθεν τῶν Ῥωμαίων ἐγένοντο, ἵνα μὴ σφίσιν ἐπιτεθῶσι δῆθεν οἱ Καρχηδόνιοι, τότε καὶ οἱ λόχοι ἑκατέρωθεν ἐπανέστησαν, κἀν ὁ Ἀννίβας κατὰ πρόσωπον σὺν τοῖς ἱππεῦσι προσέμιξε, καὶ οἵ τε πολέμιοι τοὺς Ῥωμαίους πανταχόθεν ἐθορύβουν, καὶ ὁ ἄνεμος, ὅτε κονιορτὸς ἐς τὰς ὄψεις

ὄψεις αὐτῶν βιαίως ἐμπίπτων, ἐτάραττε, καὶ τὸ ἆσθμα γινόμενον συνεχὲς ἐκ τοῦ καμάτου, ἀπέφραττεν· ὥστ' ἀπεστερημένοι μὲν τῆς ὄψεως, ἀπεστερημένοι δὲ καὶ τῆς φωνῆς, φύρδην, καὶ ἐν οὐδενὶ κόσμῳ ἐφθείροντο. Καὶ τοσοῦτον ἔπεσε πλῆθος, ὥστε τὸν Ἀννίβαν, τῶν μὲν ἐκ τοῦ ὁμίλου μηδὲ πειραθῆναι ἐξευρεῖν ἀριθμὸν, περὶ δὲ τῶν ἱππέων, καὶ τῶν ἐκ τῆς βουλῆς, ἀριθμὸν μὲν μὴ γράψαι τοῖς οἴκοι Καρχηδονίοις, διὰ δὲ τῶν δακτυλίων ἐνδείξασθαι τοῦτον· χοίνιξι γὰρ σφᾶς ἀπομετρήσας ἀπέστειλε· μόνοι γὰρ οἱ βουλευταὶ, καὶ οἱ ἱππεῖς δακτυλίοις ἐκέχρηντο. Συχνοὶ δ' οὖν ὅμως καὶ τότε διέφυγον, καὶ ὁ Τερέντιος· ὁ γὰρ Παῦλος ἀπέθανεν· ὁ δ' Ἀννίβας οὐκ ἐπεδίωξεν, οὐδ' ἐς τὴν Ῥώμην ἐπείχθη· δυνάμενος γὰρ ἢ παντὶ τῷ στρατεύματι, ἢ καὶ μέρει τούτου πρὸς τὴν Ῥώμην παραυτίκα ὁρμῆσαι, καὶ ταχέως διαπολεμῆσαι, οὐκ ἐποίησε τοῦτο, καί τοι τοῦ Μαάρβου συναιροῦντος τοῦτο ποιῆσαι. Διὸ καὶ αἰτίαν ἔσχεν, ὡς νικᾷν μὲν δυνάμενος, χρῆσθαι δὲ ταῖς νίκαις οὐκ ἐπιστάμενος· ἐπεὶ δὲ τότε ἠμέλησαν, οὐκέτι οὐδ' αὖθις ἠπείχθησαν· διὸ καὶ ὁ Ἀννίβας ὡς ἁμαρτὼν μετεμέλετο, συνεχῶς ἀναβοῶν· ὦ Κάνναι, Κάνναι.

4 Οἱ δὲ δὴ Ῥωμαῖοι παραβραχὺ δυνηθέντες ἀπολέσθαι, ἀντεπεκράτησαν διὰ τοῦ Σκιπίωνος, ὃς υἱὸς μὲν ἦν τοῦ Ποπλίου, τοῦ ἐν

oculos irruebant, consternabant; & continuus ex fatigatione anhelitus, obstruebat: ita ut & privati visu, & privati voce, promiscuè, nulloque ordine cæderentur. Sane tanta multitudo cecidit Romanorum, ut Hannibal vulgi inire numerum non tentarit; equitum tamen & Senatorum numerum, ad Senatum Carthaginensem non scripserit, sed hoc per anulos demonstrarit, quos modiis mensuratos, illis remisit. Soli enim Senatores & equites anulis utebantur. Multi nihilominus tamen cum Terentio tunc evaserunt, Paulus autem mortem obiit. At Hannibal non persecutus est fugientes, nec Romam pariter properavit. Nam cum totum exercitum, vel ejus partem Romam ducere potuisset, eamque celerrime debellare: istud tamen non fecit, quamvis ut id faceret Maharbal suaderet. Quapropter ei vitio & probro datum fuit, tanquam viro qui posset vincere, nesciret vero victoria uti. Postquam enim id eo tempore neglexerunt, haud unquam aliàs, iterum resarcire potuerunt. Porrò Hannibalem cessationis ita pœnituit, ut continenter exclamaret: O Cannæ, Cannæ.

Romani autem, dum excidio erant proximi; per Scipionem, rerum iterum sunt potiti. P. Scipionis in Hispania bellum gerentis

Commodum accidit, ut quæ Zonaras hinc è Dione resecuit, habeat Joannes Tzetzes ex eodem, in Chiliade 1. cap. 27. v. 72. suis plerumque verbis.

DIO APUD TZETZEM.

Τέλος τοσοῦτο πέπτωκε πλῆθος ἀνδρῶν Ῥωμαίων,
Ὡς τὸν Ἀννίβαν στρατηγὸν πέμψαι τῇ Σικελίᾳ,
Τοὺς δακτυλίους στρατηγῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐνδόξων,
Μεδίμνοις τε καὶ χοίνιξι πολλοῖς μεμετρηθέντας.
Τὰς εὐγενεῖς καὶ πρώτας δὲ γυναῖκας τῶν Ῥωμαίων.
Ὀδυρομένας προσδραμεῖν ναοῖς τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ,
Καὶ ταῖς θριξὶ ταῖς ἑαυτῶν καθαίρειν ἔδη τούτων·
Ὕστερον καὶ μιγῆναι δὲ, καὶ δούλοις, καὶ βαρβάροις,
Ἀνανδρωθείσης παντελῶς τῆς Ῥωμαΐδος χώρας,
Ὅπως μὴ πρόρριζον αὐτῶν ἐκθανατωθῇ τὸ γένος.
Τότε δ' ἡ Ῥώμη παντελῶς πάντων ἀνῃρημένων,
Ἀχλύϊ στυγνὴ πολλοῖς ἡμεροδρόμοις κύκλοις.
Οἱ γέροντες δ' ἐξήμενοι ταῖς πύλαις προπυλαίοις,
Τὴν συμφορὰν ὠδύροντο τὴν ὑπερπαθεστάτην·
Τοὺς παριόντας δ' ἤροντο μή που τις ζῶν ἐλείφθη?
Τοιαύτης τότε συμφορᾶς τὴν Ῥώμην κατεχούσης,
Ἀννίβας κατημέλησε ταύτην ἐγκατασκάψαι,
Νίκαις, καὶ πότοις, καὶ τρυφαῖς φανεὶς ἀμβλὺς πρὸς τοῦτο:
Ἕως ἂν συνήχθη στράτευμα Ῥωμαίων τοῖς Ῥωμαίοις.

Postremo ceciderunt tot Romulei,
Ut in Siciliam miserit Dux Hannibal,
Ducum & clariorum solos anulos,
Medimnis mensuratos, atque Chœnicis.
Romanæ verò primorumque fœminæ,
Romæ lugentes ad Templa concurrerint,
Mundaverintque solum suis crinibus;
Deinde servis sint commixtæ, & barbaris,
(Quod Regio erat destituta maribus)
Ne gens Romana exscinderetur funditus.
Tunc ergo Roma, ita interfectis omnibus,
Obscura stetit ad diversa tempora:
Senes verò sedentes in vestibulis,
Calamitatem hanc lugebant maximam,
Et rogitabant, Num quis esset reliquus?
Cum premeretur Roma hoc infortunio,
Neglexit eam Hannibal evertere,
Victoriis fractus ac potu & deliciis:
Donec Romani conflavere exercitum.

NOTAE.

Tzetzem perpetuo scio sonare *Siciliam* pro *Carthagine*; suo, an amanuensium vitio plane ignoro. Sed ejus certe est falsa illa eloquentia, imo levi & neniæ græculorum sequioris ævi, quibus homo 13. seculi, suo indulgens genio, Dionem pene corrumpit, dum gravitate denudat, aniliter multa narrans & pueriliter.

tis is erat filius, qui patrem, ubi vulneratus fuit, servavit. Tunc autem miles Canusium fugit, & hinc gloriam reportavit. Ab iis enim, qui cum eo illuc confugerant, imperium ultro delatum accepit, rebusque ibi constitutis, in aliis & deliberandis, & gerendis dexter, præsidia misit finitimis. Qui autem Romæ erant, cladem equidem audiverunt, principiò tamen non crediderunt; postea verò cum credidissent, luctui maximo se dederunt: & in Curiam ingressi, recedebant infectis rebus. Ac serò tandem suam sententiam dixit Fabius; exploratores esse mittendos, qui & rem gestam, & quid ageret Hannibal nunciarent. Ipsis verò haud esse plorandum, subdidit, sed pedetentim esse procedendum, ut ea quæ facto opus essent, tempestive gererentur: & copias, quam possent maximæ, conscribendas, & finitimorum opem esse implorandam. Post hæc, ubi noverunt, in Apulia esse Hannibalem, atque a Terentio literas acceperunt de salute ejus, & quæ tunc ageret; nonnihil receptis animis; Dictatorem, M. Junium, dixerunt, Tib. verò Sempronium Gracchum, Magistrum equitum. Et è vestigio, non juvenes dumtaxat, sed etiam effœtos senes, conscripserunt: apertoque carcere, maleficis impunitate, servis libertate promissa, eos etiã, & latrones aliquot in militum catalogum retulerunt. Ad hæc socios accersiverunt, illis præterita beneficia, in memoriam revocantes; & promittentes, his quidem frumentum, aliis verò argentum: quod aliàs antea numquam fecerant. Demum in Græ-

ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ, τὸν πατέρα, ὅτε ἐτρώθη, περιέσωσε· τότε δὲ στρατευόμενος, ἐς τὸ Κανύσιον ἔφυγε, καὶ ὕστερον εὐδοκίμησε· παρ' ἑκόντων γὰρ τῶν συμφυγόντων ἐς τὸ Κανύσιον, τὴν ἡγεμονίαν λαβὼν, τά τε ἐκεῖ κατεστήσατο, καὶ τοῖς πλησιοχώροις φρουρὰς ἔπεμψε, καὶ πάντα καλῶς ἐβούλευσέ τε καὶ ἔπραξεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τὴν ἧτταν μὲν ἤκουσαν, οὐ μὲν καὶ ἐπίστευον· πιστεύσαντες δ' ἐπένθουν, καὶ συνιόντες ἐς τὸ συνέδριον, μή τι πράσσοντες, ἀπηλλάσσοντο. Ὀψὲ δ' οὖν ὁ Φάβιος γνώμην ἔδωκε, κατασκόπους πέμψαι τοὺς ἀγγελοῦντας τὸ γεγονὸς, καὶ τί ὁ Ἀννίβας πράττει· αὐτοὺς δὲ μὴ κλαίειν, σιγῇ δὲ βαδίζειν, ἵν' ἐν καιρῷ τὰ προσήκοντα γίνοιτο· δύναμίν τε συλλέξαι, ὅσην ἂν δύναιντο, καὶ τοὺς περιοίκους ἐπικαλέσασθαι. Μετὰ δὲ ταῦτα, ὡς τὸν Ἀννίβαν ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ εἶναι ἔμαθον, καὶ γράμματα παρὰ τοῦ Τερεντίου ἐδέξαντο, ὅτι περιείη, καὶ ὅσα πράττοι, μικρὸν ἀνεθάρσησαν· καὶ Δικτάτωρ μὲν Μάρκος Ἰούνιος, ἵππαρχος δὲ Τιβέριος Σεμπρώνιος Γράκχος ἐλέχθησαν. Καὶ παραχρῆμα τῶν τε πολιτῶν οὐ τοὺς ἡβῶντας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρηβηκότας ἤδη κατέλεξαν, καὶ δεσμώτας ἐπ' ἀδείᾳ, καὶ δούλους ἐπ' ἐλευθερίᾳ, λῃστάς τέ τινας προσελάβοντο, καὶ τοὺς συμμάχους προσπαρεκάλουν, ἀναμιμνήσκοντες εἴ τι που εὐηργέτηντο, καὶ προσυπισχνούμενοι δώσειν, τοῖς μὲν σῖτον, τοῖς δὲ ἀργύρια, ὅπερ οὔπω πρόσθεν ἐποίησαν· καὶ ἐς τὴν Ἑλλάδα πεπόμφασιν, ἢ πείσοντές τινας συμμαχῆσαι αὐτοῖς, ἢ μισθωσόμενοι. Ἀννίβας δὲ συνεστηκέναι τοὺς Ῥωμαίους, καὶ παρασκευάζεσθαι μαθὼν ἐν

Eadem hæc habentur apud Valesium pag. 598. ὅτι: ubi quam hic male Dionem habuit Zonaras, ex Dionis ipsius verbis patet. Quæ namque omnia Scipioni Zonaras tribuit, Dio & Scipioni, & Consuli Terentio Varroni rectè tribuit; huic in Apulia, illi Romæ.

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

P. Scipio cum accepisset nonnullos cives Romanos in eo esse, ut de deserenda urbe ac patria, quasi jam in Pœnorum ditionem redacta, cogitarent, stricto gladio progressus repente in hospitium, ubi id consilium agitabatur, concepto jurejurando, se nunquam dictis factisve Reip. defuturum, omnes in sua jurare coëgit verba, mortem præsentem minatus, si quis juramento fidem obstringere recusaret. Eam ob causam confirmati omnes, literas ad Terentium Consulem dedere, quibus significabant, si ex prælio incolumes salveque evasisse. At Terentius illico quidem, nec literas nec nuncium ullum in urbem misit; sed Canusium cum venisset, cuncta ibi constituit, & finitimis urbibus præsidia, utcumque in tanta calamitate poterat, distribuit. Postremo impetum equitum ab urbe fortiter repulit; prorsus nec desperatione nec metu perculsus, sed mirabili constantia, quasi nihil adversi accidisset, cuncta, quæ conducere sibi videbantur, & providit & gessit.

Ὁ Σκιπίων πυθόμενός τινας παρασκευάζεσθαι τῶν Ῥωμαίων τήν τε Ῥώμην ἐγκαταλιπεῖν, καὶ τὴν Ἰταλίαν ὅλην, ὡς τῶν Καρχηδονίων ἐσομένην, ἐπέσχεν αὐτοὺς ξιφήρης ἐς τὴν κατάλυσιν, ἐν ᾗ ἐκοινολογοῦντο ἐξαίφνης ἐσπηδήσας, καὶ αὐτός τε ὀμόσας, πάντα τὰ προσήκοντα, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ πράξειν, καὶ ἐκείνους ὁρκώσας, ὡς παραχρῆμα ἀπολουμένους ἂν μὴ τὰ πιστὰ αὐτῷ παράσχωνται. Καὶ οἱ μὲν ἐκ τούτου συμφρονήσαντες πρὸς τὸν ὕπατον ἔγραψαν, ὅτι σώζοιντο· ἐκεῖνος δὲ ἐς μὲν τὴν Ῥώμην οὔτ' ἔγραψε παραχρῆμα, οὔτ' ἄγγελον ἀπέστειλεν· ἐς δὲ τὸ Κανύσιον ἐλθὼν, τά τε ἐνταῦθα κατεστήσατο, καὶ τοῖς πλησιοχώροις φρουρὰς, ὡς ἐκ τῶν παρόντων, ἔπεμψεν, προσβαλόντας τε τῇ πόλει ἱππέας ἀπεκρούσατο· τό τε σύνολον οὔτ' ἀθυμήσας, οὔτε καταπτήξας, ἀλλ' ἀπ' ὀρθῆς τῆς διανοίας, ὥσπερ μηδενὸς σφίσι δεινοῦ συμβεβηκότος, πάντα τὰ πρόσφορα τοῖς παροῦσι, καὶ ἐβουλεύσατο καὶ ἔπραξεν.

ταῖς Κάνναις διέτριβε, τὴν ἐξ ἐπιδρομῆς ἅλωσιν ἀπεγνωκώς· καὶ τῶν αἰχμαλώτων τὸ μὲν συμμαχικὸν ἄνευ λύτρων ἀφῆκεν, ὡς καὶ πρότερον, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἐπέρρει, ἀποδόσθαι ἐλπίζων αὐτοὺς, ἵν' ἑαυτὸν εὐπορώτερον ἐντεῦθεν ποιήσῃ, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἀπορωτέρους. Ἐπεὶ δὲ μηδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀφίκετο τοὺς αἰχμαλώτους ζητῶν, ἐκέλευσεν αὐτοῖς πέμψαι τινὰς οἴκαδε ἐπὶ λύτρα, προομόσαντας ἐπανήξειν· ὡς δὲ οὐδ' οὕτω λύσασθαι σφᾶς ἠθέλησαν, τοὺς μὲν λόγου τινὸς ἀξίους ἐς τὴν Καρχηδόνα ἀπέστειλε, τῶν δ' ἄλλων, τοὺς μὲν αἰκισάμενος ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ μονομαχῆσαι ἠνάγκασε, τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς ἀλλήλοις συμβαλών· Οἱ δὲ πεμφθέντες ἐπὶ τὰ λύτρα ἐπανελθόντες, ἵν' εὐορκήσωσι, φυγόντες δὲ μετὰ ταῦτα, ἄτιμοι ὑπὸ τῶν Τιμητῶν ἐγένοντο, καὶ ἑαυτοὺς διεχρήσαντο.

ciam etiam miserunt, ut vel socios auxiliaresque sibi asciscerent, vel stipendio darent militem. Hannibal autem, Romanorum conspiratione cognita & apparatu, in Cannis tamen adhuc se tenuit; desperata urbis repentina expugnatione: & ex captivis, Romanorum quidem fœderatos, ut prius etiam, gratis dimisit; Romanos verò spe venditionis servavit, ut istiusmodi suas augeret opes; imminueret Romanorum. Ast, ubi nemo venit, qui captivos illorum quæreret, præcepit eis, ut aliquot domum mitterent, qui ipsorum afferret pretia; hos tamen jurejurando prius adegit, fore se redituros. Igitur, cum ne tunc quidem, Romani redimere eos vellent; Carthaginem illos, qui alicujus erant nominis, misit; cæteros, partim excruciatos necavit, partim inter sese dimicare coegit: qua in re amicos cum amicis, cognatosque cum cognatis commisit. Qui verò petendæ pecuniæ causa missi fuerant, reversi; ut jurijurando satisfecisse viderentur, & post fugam elapsi erant, Romæ notati infamia a Censoribus; semetipsos interimerunt.

5. Μάγωνα δὲ τὸν ἀδελφὸν ὁ Ἀννίβας ἀγγελοῦντα τοῖς Καρχηδονίοις ἔπεμψε, τὰ γινόμενα, καὶ χρήματα παρ' αὐτῶν καὶ δυνάμεις αἰτήσοντα· καὶ ὁ μὲν ἀπελθὼν τούς τε δακτυλίους ἠρίθμησε, καὶ ἐπὶ μεῖζον ἐξῆρε δὴ τὸ κατόρθωμα, καὶ ἐψηφίσθη πάντα ὅσα ᾐτήσατο· τῷ γὰρ Ἄννωνι τἀναντία λέγοντι, καταλύσασθαι τὸν πόλεμον, ἕως κατυπέρτεροι δοκοῦσι, συμβουλεύοντι, οὐκ ἐπείσθησαν· οὐ μέντοι τὰ ψηφισθέντα, καὶ ἐς ἔργον ἤγαγον, ἀλλ' ἠμέλησαν. Ἀννίβας δ' ἐν τούτῳ ἐπὶ τὴν Καμπανίαν προυχώρησε, καὶ πόλισμά τι εἷλε Σαυνιτικὸν, καὶ ἐπὶ Νέαν ὥρμησε πόλιν, προπέμψας μετὰ τῆς λείας ὀλίγους τινάς· πρὸς οὓς ὡς μόνους ὄντας, τῶν τῆς πόλεως ἐκδραμόντων, ἐπεφάνη αὐτὸς ἀπροσδόκητος, καὶ συχνοὺς ἀπέκτεινε, τὴν δὲ πόλιν οὐχ εἷλεν οὔτ' ἐπὶ πολὺ ταύτῃ προσήδρευσεν· οἱ γὰρ τὴν Καπύην οἰκοῦντες Καμπανοὶ, οἱ μὲν τῇ Ῥώμῃ φιλίᾳ ἐνέμειναν, οἱ δὲ πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἀπέκλιναν. Ἐπεὶ δ' ἐν ταῖς Κάνναις εὐτύχησε, καί τινες ἄνδρες αὐτῶν ἁλόντες ἀφείθησαν, τὸ μὲν πλῆθος ὥρμησε μεταστῆναι πρὸς τὸν Ἀννίβαν· οἱ δὲ δυνατοὶ χρόνον μέν τινα ἐπέσχον, εἶτ' ἐπ' αὐτοὺς τὸ πλῆθος ὁρμῆσαν συνηγμένους ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, πάντας ἂν κατεχρήσατο, εἰ μή τις ἐκ τοῦ πλήθους τὸ μέγεθος συνιδὼν τοῦ κακοῦ, κατηγόρησε μὲν τῶν βουλευτῶν, ὡς πάντως φθαρῆναι ἀξίων· ἔφη δὲ, πρότερον ἄλλους ἀντ' ἐκείνων ἀνθαιρεῖσθαι προσήκειν· τὴν γὰρ πόλιν

Hannibal autem Magonem fratrem, res gestas nunciatum, & ad pecuniam, militesque petendos Carthaginem misit: cui, cum omnia exagerasset, & anulos numerasset, cuncta quæ petierat, decreverunt. Hannoni enim, qui deponendi belli, & dum superiores erant, faciendæ pacis, autor erat, non auscultarunt; sed solummodo, decreta illa non exsecuti, eadem neglexerunt. Interim Hannibal in Campaniam processit, & quodam Samnitico capto oppido, Neapolim contendit; quo cum præda præmisit paucos. Contra quos, tanquam ac essent soli, impetu facto a civibus; ipse improviso apparuit, & eorum multos cæcidit; urbem tamen non cæpit, neque in obsidione illius diu immoratus est. Nam Capuani, cum partim in Romanorum amicitia perseverarent, partim in Hannibalem inclinarent; postquam hic victor in Cannis, aliquot eorū summiserat cives captos; multitudo ad eum deficere volebat; optimates verò, ad tempus aliquod obstiterunt. Deinde, cum hi in Curiam convenissent, impetu populi, omnes occisi essent; nisi quidam ex plebe, considerata facinoris magnitudine, Senatores quidem, tanquam dignos exitio accusasset; attamen prius alios eis surrogandos esse dixisset: quòd urbs sine consilio salva esse non posset. His enim acquiescentibus Capuanis, primum omnes Curia Senatores ejecit; tum multitudine rogata, quos-

quosnam, illorum loco creare vellent? cum exiguo tempore, alios ipsi sufficere non valerent; omnes illos, ut necessarios, dimiserunt; & inter se reconciliati, fœdus cum Hannibale percusserunt. Hic ergo extemplo relicta Neapoli, venit Capuam; & dum pro concione locutus est, post multa alia eorum auribus grata; se daturum eis promisit, Italiæ principatum: ut hac scilicet spe erecti, ratique pro semetipsis laborare, alacrius dimicarent. Post Capuæ defectionem, (quam ubi cognoverunt Romani, ægre tulerunt) reliqua etiam Campania est commota.

Hannibal autem post hæc, duxit in Nucerinos; qui dum obsidione vexantur, ætatem inutilem, ob cibariorum penuriam, expulerunt; eos verò Hannibal non recepit, sed redeundi in urbem, eis dedit tantummodo potestatem. Id compulit reliquos Nucerinos, ad ea pacta descendere cum Hannibale, ut unica tantum induti veste, ex urbe excedere liceret. Concessit hæc quidem Hannibal: verum ubi urbe potitus est; Senatores inclusos balneis suffocavit; reliquos verò pergere quo vellent, jusso; eorum multos in itinere interfecit; atta-

λιν μὴ δύνασθαι, μὴ προβουλευόντων τινῶν σώζεσθαι. Πεισθέντων δὲ τῶν ἐν τῇ Καπύῃ, ἐκβάλλων ἕνα ἕκαστον ἐκ τοῦ συνεδρίου, ἠρώτα τὸ πλῆθος, ὅν τινα αὐτοῦ ἀνθαιρεῖται; ϗ οὕτω μὴ δυνηθέντων αὐτῶν ἑτέρους δι' ὀλίγου ἀνθελέσθαι, πάντας ἐκείνους, ὡς ἀναγκαίους ἀφῆκε, ϗ καταλλαγόντες ἀλλήλοις, ἐσπείσαντο τῷ Ἀννίβᾳ· καὶ ὃς διὰ ταχέων ἐπαναστὰς ἐκ τῆς Νεαπόλεως ἦλθεν ἐς τὴν Καπύην· ϗ διαλεχθεὶς αὐτοῖς, ἄλλα τε πολλὰ εἶπεν ἐπαγωγὰ, καὶ τὴν ἡγεμονίαν σφίσι τῆς Ἰταλίας δώσειν ὑπέχετο, ἵν' ἐν ἐλπίσι γενόμενοι, ὡς ϗ ἑαυτοῖς πονήσαντες, προθυμότερον ἀγωνίσωνται. Μεταστάσης δὲ τῆς Καπύης, ϗ ἡ ἄλλη Καμπανία κεκίνητο· ϗ οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ἀπόστασιν αὐτῆς μαθόντες, ἤχθοντο.

6. Ὅ γε μὲν Ἀννίβας ἐπὶ Νουκερίνους ἐστράτευσεν· οἱ δὲ πολιορκούμενοι, τὴν ἄχρηστον σφῶν ἡλικίαν ἀπορίᾳ τροφῶν, ἐξεώσαντο· οὓς ὁ Ἀννίβας οὐ προσήκατο, ἀλλὰ ϗ ἐς τὴν πόλιν ἀπιοῦσι μόνον ἀσφάλειαν ἔδωκε· διὸ ϗ οἱ λοιποὶ μεθ' ἑνὸς ἱματίου ἐκχωρῆσαι τοῦ ἄστεως ὡμολόγησαν· Ἐπεὶ δ' ἐγκρατὴς αὐτῶν ἐγένετο, τοὺς μὲν βουλευτὰς ἐς βαλανεῖα κατακλείσας, ἀπέπνιξε· τοῖς δ' ἄλλοις ἀπελθεῖν εἰπὼν ὅπῃ βούλοιντο, πολλοὺς ἐν τῇ ὁδῷ κἀκείνων ἐφόνευσε· συχνοὶ δ' οὖν αὐτῶν ϗ περιεγένοντο ἐς ὕλας προκαταφυγόντες. Ἐκ τούτου δὲ οἱ λοιποὶ φοβηθέντες, οὐ συνέβαινον

ἔτι

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. apud Valesium pag. 198. ὑπ.

Hannibal cum Nucerinos in deditionem accepisset ea conditione, ut inermes cum singulis abirent vestimentis; Senatores quidem balneis inclusos suffocavit: cæteris verò quocumq. libitum esset abeundi veniam dedisset, plurimos in itinere necavit: quod quidem multum ejus rationibus obfuit. Exinde enim reliqui nullis se conditionibus ei dedere sustinebant, cum paria metuerent; sed quoad usque sufficere poterant, resistebant.

Erat Marcellus fortitudine & abstinentia, ac justitia quadam singulari: sed quia subditis haud severe cuncta exigeret. Sed operam quidem dabat ille, ut officio suo probe fungerentur. Cæterum si quid forte deliquerant, humaniter iis condonabat; neque porrò irascebatur; si haud quaquam sui ipsius similis essent.

Cum Nolani eos, qui in Cannensi pugna capti ac dimissi ab Hannibale fuerant, suspectos proditionis haberent, ac neci dare vellent; obstitit Marcellus, & suspectam sibi esse fidem illorum dissimulans; ita homines demulsit, ut illos penitus sibi conciliaverit; eorumque posthac egregia atque utili opera, pro salute patriæ, ac populi Romani usus est.

Idem Marcellus cum quendam equitem Lucanum, virum fortissimum, amore cujuspiam mulieris captum esse comperisset; virtutis causa ei permisit, ut mulierem in castris secum haberet; tametsi edicto antea vetuisset, ne mulieres in castra introducerentur.

Hannibal Acerranos in deditionem acceptos, eodem quo Nucerinos tractavit modo: nisi quod Senatores non in balnea, sed in puteos conjecit.

Τοὺς Νουκερίνους, καθ' ὁμολογίαν, ὥστε [μεθ' ἑνὸς ἱματίου ἕκαστον ἐκ τῆς πόλεως ἐκχωρῆσαι] λαβὼν Ἀννίβας [ἐπεὶ δ' ἐγκρατὴς αὐτῶν ἐγένετο, τοὺς μὲν βουλευτὰς ἐς βαλανεῖα ἀποκλείσας ἀπέπνιξεν· τοῖς δ' ἄλλοις ἀπελθεῖν δῆθεν ὅποι βούλοιντο δοὺς, πολλοὺς ϗ ἐκείνων ἐν τῇ ὁδῷ ἐφόνευσεν] οὐ μὲν τοι αὐτῷ ἐλυσιτέλησε [φοβηθέντες γὰρ ϗ οἱ λοιποὶ] μὴ τὰ ὅμοια παθῶσιν, [οὐ συνέβαινον αὐτῷ ϗ ἀντεῖχον] ἐφ' ὅσον ἐξήρκουν.

(a) Ὁ Μάρκελλος ϗ ἀνδρείᾳ ϗ σωφροσύνῃ, τῇ τε δικαιοσύνῃ πολλῇ ἐχρήσατο· παρὰ δὲ δὴ τῶν ἀρχομένων, οὐ πάντα ἀκριβῶς, οὐδὲ χαλεπῶς ἀπῄτει, οὐδὲ ἐπιμέλειαν, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι τὰ δέοντα πράττωσιν, ἐποιεῖτο· τοῖς δὲ ἁμαρτάνουσί τι αὐτῶν συγγνώμην κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἔνεμε, ϗ οὐκ ὠργίζετο ἔτι εἰ μὴ ὅμοιοι αὐτῷ εἶεν.

(b) Ἐν τῇ Νώλῃ πολλοὺς τούς ἁλόντας τε ἐκ ταῖς Κάνναις, ϗ ἀφεθέντας ὑπὸ τοῦ Ἀννίβαλ διὰ φόβον τε ἐχόντων, ὡς ϗ τὰ ἐκείνου φρονούντων, θανατῶσαι βουλομένων, ἀντέστη· ϗ μετὰ τοῦτο τὴν ὑποψίαν, ἣν ἐς αὐτοὺς εἶχον ἀποκρυψάμενος, οὕτω σφᾶς μετεχειρίσατο, ὥστε τά τε αὐτῷ ἑαυτοῦ ἀνελέσθαι, ϗ χρησιμωτάτους, τῇ πατρίδι, ϗ τοῖς Ῥωμαίοις γενέσθαι.

(c) Ὁ αὐτὸς Μάρκελλος, τῶν ἱππέων τινὰ τῶν Λευκανῶν αἰσθόμενος ἐν ἔρωτι γυναικὸς ὄντα, συνεχώρησεν αὐτῷ ϗ ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτὴν ἔχειν, ὅτι κράτιστα ἐμάχετο· καίτοι ἀπαγορεύσας μηδεμίαν ἐς τὸ ταφρευμα γυναῖκα ἐσιέναι.

(d) Τὰ αὐτὰ ἐποίησε, ϗ τοῖς Ἀχεράνοις, πλὴν καθ' ὅσον ἐς φρέατα τοὺς βουλευτὰς, ϗ οὐκ ἐς βαλανεῖα ἐνέβαλεν.

(a) Quæ de Marcello omisit Zonaras hoc loci, ea apud Valesium habemus pag. 601. ὑπ. (b) Ibidem, ὑπ. (c) Ibidem, ὑπ. (d) Ibidem de Hannibale cum Acerranis, ὑπ.

ἔτι αὐτῷ, ἀλλ' ἀντεῖχον ἕως ἠδύναντο· καὶ οἱ Νωλανοὶ βουλευόμενοι προσχωρῆσαι αὐτῷ, ἐπεὶ τὸ ἐς ἐκείνους εἶδον πραχθὲν, ἐπηγάγοντο λάθρα τὸν Μάρκελλον, καὶ τὸν Ἀννίβαν προσβαλόντα μετὰ ταῦτα τῇ πόλει ἀπώσαντο. Ἀποκρουσθεὶς δὲ τῆς Νώλης, Ἀκερράνους εἷλε λιμῷ, καὶ ἐπὶ ταῖς αὐταῖς τοῖς Νουκερίνοις συνθήκαις, καὶ τὰ αὐτὰ εἰργάσατο, καὶ αὐτούς. Εἶτα καὶ ἐπὶ Κασιλίνας ἐστράτευσεν, ἐν ᾧ Ῥωμαῖοί τε καὶ συμμάχων, ὥστε χίλιοι συγκαπέφυγον· οἱ τοὺς μὲν ἐπιχωρίους προδοῦναι σφᾶς μελετήσαντας ἀπέκτειναν, καὶ τὸν Ἀννίβαν πολλάκις ἀπώσαντο, καὶ πρὸς λιμὸν γενναίως διεκαρτέρησαν. Ἐπιλοιπούσης δὲ τῆς τροφῆς αὐτοὺς, ἐπ' ἀσκοῦ τινα διὰ τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸν Δικτάτωρα ἔπεμψαν. Ὁ δὲ πίθους ἀλεύρων πλήρεις, νυκτὸς ἐνέβαλεν ἐς τὸν ποταμὸν, ἐντειλάμενος αὐτοῖς παρατηρεῖν ἐν τῷ σκότει τὸ ῥεῦμα· καὶ χρόνον μέν τινα ἐλάνθανεν οὕτως τροφὰς αὐτοῖς χορηγῶν· ἔπειτα πίθου τινὸς προσραγέντος τοι, καὶ συντριβέντος, ἔγνωσαν οἱ Καρχηδόνιοι τὸ γινόμενον, καὶ ἁλύσεσι τὸν ποταμὸν διειλήφασιν. Ὡς δὲ τῷ λιμῷ, καὶ τοῖς τραύμασι συχνοὶ διεφθάρησαν, τὸ ἕτερον μέρος τῆς πόλεως ἐξέλιπον· κἀν τῷ λοιπῷ διεκαρτέρουν, τὴν γέφυραν διακόψαντες· εἶτα σπέρμα γογγυλίδος ἀπὸ τοῦ τείχους ἔς τι χωρίον, ἔξωθεν αὐτοῦ κατέβαλον. Ἐποίησαν δὲ τοῦτο, ἵνα καταπλήξωσι τοὺς πολεμίους, ὡς καὶ ἐπὶ πολὺ αὐταρκέσοντας· ὅθεν ὁ Ἀννίβας ἄφθονον αὐτοὺς ἔχειν τὴν τροφὴν οἰηθεὶς, καὶ ἐπὶ τῇ καρτερίᾳ θαυμάσας, ἐς ὁμολογίαν προεκαλέσατο, καὶ χρημάτων ἀπέδοτο σφᾶς· ἐλύσαντο γὰρ αὐτοὺς οἱ ἔξω Ῥωμαῖοι ἀσμένως· ἀλλὰ μὴν καὶ ἐτίμησαν.

7. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγένετο, καὶ ἐκ Δελφῶν οἱ πεμφθέντες ἀνεκομίσθησαν, λέγοντες τὴν Πυθίαν χρῆσαι αὐτοῖς, παύσασθαι τῆς ῥαθυμίας, καὶ τῷ πολέμῳ προσέχειν· ἐντεῦθεν ἀνερρώσθησαν, καὶ κατέλαβον τὸν Ἀννίβαν, καὶ οἱ παρεστρατοπεδεύσαντο ὅπως τὰ πραττόμενα παρ' αὐτοῦ παρατηρῶσι. Καὶ ὅ γε Ἰούνιος ὁ Δικτάτωρ τὰ τοῖς Καρχηδονίοις παραγελλόμενα, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ποιεῖν ὁμοίως ἐκέλευε, καὶ σῖτα καὶ ὕπνον ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ ᾑροῦντο, καὶ τὰς φυλακὰς ὁμοίως ἐπεσκόπουν, καὶ τἆλλα ἐπίσης ἔπραττον. Καταμαθὼν οὖν τοῦτο Ἀννίβας, χειμέριον ἐτήρησε νύκτα καὶ τοῖς μὲν τῶν στρατιωτῶν ἐπ' ἔξοδον ἀφ' ἑσπέρας ἀνεῖπε· τοῦ δὲ Ἰουνίου αὐτὸ ποιήσαντος, ἐκ διαδοχῆς ἄλλο τι ἄλλους αὐτῷ προσβάλλειν ἐκέλευσεν, ἵν' ἐν συνεχεῖ πόνῳ ἐκ τῆς ἀγρυπνίας, καὶ τοῦ χειμῶνος εἴησαν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνεπαύετο. Ἐπεὶ δ' ἡμέρα ἐλλάμψειν ἔμελ-

attamen cuncti alii, in sylvas profugi, evaserunt. Hac crudelitate cæteri territi, haud amplius se ejus fidei permiserunt, sed quantum poterant, resistebant. Reapse Nolani, qui de facienda deditione deliberabant, ubi noverunt rem gestam in Nucerinos; clam accersito Marcello, Hannibalem ab urbis oppugnatione, removerunt. Frustratus ille spe capiendæ Nolæ, Acerranos invasit, & fame domuit, urbeque accepta, iisdem, quibus Nucerini conditionibus, eodemque tractavit modo. Deinde Casilinum aggressus est, quo Romani, eorumque socii mille circiter confugerant. Hi civibus, eorum proditionem molientibus, occisis, Hannibaleque sæpe repulso, famem quoque fortiter toleraverunt. Cum autem eis commeatus defecisset; quendam innixum utri per fluvium miserunt ad Dictatorem; qui noctu dolia farinæ plena superius in fluvium ipsum conjecta; eos in tenebris illa observare jussit: & hoc modo, ad tempus aliquod eos aluit. Sed tandem uno ex allisione confracto dolio; re Carthaginenses animadversa, catenis fluvium munierunt. Ut autem multi fame & vulneribus perierunt, ipsi altera urbis parte deserta, ac dejecto ponte; in altera parte pertulerunt obsidionem. Postea semen raparum, in quendam locum extra mœnia abjecerunt, ut hostes eos diu habituros crederent, unde viverent. Quamobrem copiosum adhuc; commeatum habere ratus Hannibal, eorumque fortitudinem admiratus; eos ad pactionem provocatos, pecunia vendidit. Eos enim Romani, qui erant foris, non modo cupide redemerunt; sed valde etiam honorarunt.

7. Interea verò dum hæc geruntur, legati Delphis reversi, jubere Pythiam nunciât, ut remissa segnitie, bello tantum intendant. Hinc ergo confirmati Romani animis, atque Hannibalem assecuti, juxta eum, ut quid ageret observarent, castra posuerunt. Ac Junius quidem Dictator, quæ Carthaginenses Hannibal facere jubebat; eadem suos & ipse, observare & facere jubebat. Itaque & cibum & somnum exercitus, eodem tempore capiebant; similiter & excubias invisebant, ut ex æquo cætera omnia faciebant. Ubi hæc igitur novit Hannibal, procellosa captata nocte, parti militum profectionem a vesperis denunciat. Junio autem id imitato, ipse per vices, alios atque alios impetum jussit facere in Romanos, ut continenter vigiliis fatigarentur & tempestate: ipse cum reliquis quievit. Ubi autem illuxit dies, exercitu revocato, Romanos,

qui

qui armis positis, ad quietem se conferebant, subito aggressus est, & eorum multos occidit, & vallum ab eis desertum, cæpit. Porro Sicilia, & Sardinia quamvis in motu erant, a Romanis tamen non curabantur: Consulesque creati sunt Gracchus Magister equitum, & Postumius Albinus: quorum hic quidem, in transitu sylvosi montis insidiis exceptus, a Bojis cum omni exercitu cæsus est: ejusque capite barbari excavato, auroque inducto; in sacris suis pro phiala usi sunt. Prodigia quoque tunc acciderunt: nam peperit equum bos; atque e mari emicuit flamma. Consules verò Gracchus, & Fabius (qui post Marcellum, Albino suffectus fuerat) quid Hannibal Capuæ ageret, observantes; quolibet legatos mittebant, sociisque opem ferebant: eosque qui defecerant, sibi reconciliare conabantur; resistentium verò agros populabantur. Hannibal autem, qui antea, dum commeatu, eoque armis parto non abundabat, modeste cum suo exercitu vivebat; postquam Capuam occupavit, in magna rerum affluentia, & otio hybernarunt; ex quo factum est, ut & vires corporis desidia, & animorum robur delitiis, ipsis sint imminuta; mutatoque victu patrio, dedicerint vinci in prælis.

Postquam autem belli tempus instabat, in montes transiit Hannibal, & exercuit suas copias: sed cum exiguo tempore, firmari non possent milites; ubi milites alii, & elephantes domo ipsi venerunt, recepit animum; Nolamque oppugnavit, ut vel urbem caperet, vel Marcellum a Samnii

 de-

ἔμελλε, τὸ στράτευμα τε δῆθεν ἀνεκαλέσατο, καὶ τῶν Ρωμαίων τὰ ὅπλα ἀποθεμένων, καὶ πρὸς ἀνάπαυλαν τραπομένων ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἄφνω, καὶ συχνοὺς ἀπέκτεινε, καὶ τὸ τάφρευμα ἐκλειφθὲν εἷλε· τὰ δ᾽ ἐν τῇ Σικελίᾳ καὶ τῇ Σαρδοῖ ἐκινεῖτο, οὐ μέν τοι καὶ ἐπιστροφῆς τινος παρὰ τῶν Ρωμαίων ἔτυχον. Ὕπατοι δὲ ὅ τε Γράκχος ὁ ἵππαρχος, καὶ Ποστούμιος Ἀλβῖνος (a) ᾑρέθησαν καὶ ὁ μὲν Ἀλβῖνος μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τῶν Βοουΐων ἐφθάρη, δι᾽ ὄρους ὑλώδους πορευόμενος, καὶ ἐνεδρευθεὶς, οὗ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμνόντες οἱ βάρβαροι, καὶ ἐκκαθάραντες, καὶ περιχρυσώσαντες, πρὸς τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἀντὶ φιάλης ἐκέχρηντο· Γέγονασι δὲ τότε τέρατα· βοῦς τε γὰρ ἵππον ἔτεκε, καὶ ἐν θαλάσσῃ ἐξέλαμψε πῦρ. Οἱ δ᾽ ὕπατοι Γράκχος καὶ Φάβιος στρατοπεδευσάμενοι, τόν τε Ἀννίβαν ἐν Καπύῃ ὄντα ἐπετήρουν, ὅ τι πράσσει· καὶ διεπέμποντο ἑκασταχόσε, τοῖς τε συμμάχοις ἐπήμυνον, καὶ τοὺς ἀφεστηκότας οἰκοῦσθαι ἐπειρῶντο, τά τε τῶν ἀνθισταμένων ἐκάκουν. Ὁ δ᾽ Ἀννίβας ἕως μὲν τῆς τροφῆς ἐνδεῶς εὐπόρει· καὶ διακινδυνεύων, σωφρόνως μετὰ τοῦ στρατοῦ διῆγεν· ὡς δὲ τὴν Καπύην ἔλαβον, καὶ πολλοῖς ἐπιτηδείοις ἐν ῥαστώνῃ διεχείμασαν, τήν τε ἰσχὺν τῶν σωμάτων μὴ πονούμενοι, καὶ τὴν ῥώμην τῆς γνώμης ὑπὸ τῆς εὐθυμίας ἠλαττώθησαν, καὶ τὴν πάτριον ἀμείψαντες δίαιταν, μετέμαθον ἡττᾶσθαι μαχόμενοι.

8. Ἐπεὶ δὲ ὁ πόλεμος ἤδη ἐπέκειτο, ἐς ὄρη μετέστη, καὶ ἐγύμναζε τὸ στράτευμα· οἱ δ᾽ οὐχ᾽ οἷοί τε δι᾽ ὀλίγου ῥωσθῆναι γεγόνασι· βοηθείας δὲ αὐτῷ οἴκοθεν ἄλλης τε καὶ ἐλεφάντων ἐλθούσης, ἀνεθάρσησε· καὶ ἐπὶ τὴν Νῶλαν, ὡς αἱρήσων αὐτὴν, ἢ τόν γε Μάρκελλον τὴν Σαμνῖτιδα πορθοῦντα, ταύτοις ἀπάξων,

Huc pertinere duco hæc Dionia, apud Valesium pag. 604. ὅτι,

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

Fabius Maximus Romanos in superioribus prælîis captos, partim cum captivis Pœnorum commutavit, partim, ut certa pecunia redimerentur, cum Hannibale pepigit. Sed cum eum sumptum Senatus præstare recusaret (neque enim hanc captivorum redemptionem probabat) Fabius, ut supra dixi, prædia sua venalia in auctione proscripsit, & pecunia ex iis redacta ipse captivos redemit.

Ὁ Φάβιος τοὺς πολίτας ἐν ταῖς πρὶν μάχαις ζωγρηθέντας, τοὺς μὲν, ἄνδρα ἀντ᾽ ἀνδρὸς ἐκομίσατο, τοὺς δὲ, καὶ χρημάτων ἀπολύσασθαι συνέθετο· μὴ δεξαμένης δὲ τῆς βουλῆς τὸ ἀνάλωμα, ὅτι μηδὲ τὴν λύσιν αὐτῶν συνεπῄνεσε, τό τε ἑαυτοῦ χωρίον, ὥσπερ εἶπον, ἀπεκήρυξε, καὶ ἐκ τῆς τιμῆς σφῶν, τὰ λύτρα αὐτοῖς ἐχαρίσατο. Hæc habentur & supra (ad cap. 12. lib. 14.) apud eundem Valesium;

N O T AE.

Τὸ χωρίον ὁ Φάβιος ἀποδόμενος.] Eam rem narrant Livius lib. 22., & Plutarchus in Fabii vita. Valerius Maximus lib. 4. c. 8. ita scribit: *Fabius Maximus captivos ab Hannibale, interposita pactione nummorum, receperat: qui cum a Senatu non præstarentur, misso in urbem filio, fundum, quem unicum possidebat, vendidit, ejusque pretium Hannibali protinus numeravit*. Valesius pag. 597.

(a) U. C. 537.

Οὓς τὰ αὐτὰ ἐποίησε. De Acerranis hic Dionem loqui, *testis est Zonaras* pag. 81., quorum urbem Hannibal cum in deditionem accepisset, diripuit atque incendit, ut paulo ante Nuceriæ fecerat. Livius lib. 23. Itaque hic locus, ita ex *Zonara* supplendus est: Ὅτι καὶ Ἀκερράνους εἷλεν, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς τοῖς Νουκερίνοις συνθήκαις, τά αὐτά, &c. *Idem Valesius* pag. 601.

ξαν, ὥρμησεν· ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινε, τῆς μὲν πόλεως ἀπέστη· τὴν δὲ χώραν ἔκειρε, μέχρις οὗ μάχῃ κατὰ τὸ ἰσχυρὸν ἡττήθη, ἐφ' ᾧ καὶ ἤλγησε. Πολλοὶ μὲν γὰρ Ἴβηρες, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν Λιβύων ἐγκατέλιπον αὐτὸν, καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ηὐτομόλησαν, ὃ οὔπω πρὶν ἔπαθε· καταγνοὺς δ' ἐκ τούτου καὶ ἑαυτοῦ, καὶ τῶν στρατιωτῶν, πᾶσαν τὴν γῆν ἐκείνην ἐξέλιπε, καὶ ἐς τὴν Καπύην ἀνεχώρησεν· εἶτα κἀκεῖθεν μετέστη. Οἱ δὲ Σκιπίωνες τόν τε Ἴβηρα ποταμὸν διέβησαν, καὶ τὴν χώραν ἐπόρθουν, καὶ πόλεις προσήγοντο, καὶ τὸν Ἀσδρούβαν διὰ ταῦτα σπουδῇ ἐπελθόντα, μάχῃ ἐνίκησαν· οἱ Καρχηδόνιοι δὲ ταῦτα μαθόντες, καὶ νομίσαντες πλείονος τὸν Ἀσδρούβαν, ἢ τὸν Ἀννίβαν δεῖσθαι βοηθείας, καὶ φοβηθέντες, μὴ καὶ ἐς τὴν Λιβύην οἱ Σκιπίωνες διαβάντες ἐπιχειρήσωσι, βραχεῖαν δύναμιν ἔπεμψαν, τὴν πλείστην δὲ μετὰ Μάγωνος ἐς τὴν Ἰβηρίαν τάχιστα ἀπεστάλκασι, κελεύσαντες, μετὰ τὴν τῆς Ἰβηρίας κατάστασιν, τὸν μὲν ἐπὶ τῇ τῶν ἐκεῖ φυλακῇ καταμεῖναι, τὸν δὲ Ἀσδρούβαν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν σὺν δυνάμει στεῖλαι· ὃ γνόντες οἱ Σκιπίωνες, οὐκ ἔτ' ἐμαχέσαντο, ἵνα μὴ κρατήσας ἴσως ὁ Ἀσδρούβας, ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐπείχθῃ. Ὡς δὲ τὸ τῶν Ῥωμαίων φίλιον ἐκάκουν οἱ Καρχηδόνιοι, Πούπλιος μὲν ἑκάστοτε τοῖς προσπεσοῦσιν αὐτῷ τῶν ἐναντίων ἐχώρησέ τε καὶ ἐπεκράτησε· Γναῖος δὲ τοὺς ἀποχωροῦντας σφῶν ἐκ τῆς μάχης ὑπολαβὼν, προσδιέφθειρεν· ἐκ δὲ τῆς συμφορᾶς ταύτης καὶ ὅτι καὶ πόλεις συχναὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μετέστησαν, καὶ τῶν Λιβύων τινὲς αὐτοῖς προσεχώρησαν, πλέον ἢ διενοεῖτο ὁ Ἀσδρούβας κατέμεινεν. Οἱ δὲ Σκιπίωνες ἐς τὴν Ἰταλίαν εὐθὺς τοὺς προσκεχωρηκότας ἔστειλαν· αὐτοὶ δὲ τὰ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ καθίστων, καὶ τοὺς τῶν Ζακυνθίων ὑπηκόους, τοὺς καὶ τοῦ πολέμου, καὶ τῆς συμφορᾶς αἰτίους αὐτοῖς γενομένους, ἑλόντες, τό τε πόλισμα κατέσκαψαν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐπώλησαν, καὶ τὴν Ζάκυνθον μετὰ τοῦτο κομισάμενοι, τοῖς ἀρχαίοις πολίταις ἀπέδοσαν· τοσαύτῃ ἀκριβείᾳ περὶ τὴν λείαν ἐχρήσαντο, ὡς μηδὲν οἴκοι πέμψαι. Τοῖς μὲν γὰρ στρατευομένοις ἐπέτρεπον τοῦτο ποιεῖν, αὐτοὶ δὲ ἀστραγάλους τοῖς τέκνοις ἔπεμψαν, ὅθεν ἡ γερουσία, παραιτουμένου τοῦ Γναίου, ἵν' ἀπελθὼν οἴκαδε προῖκα τῇ θυγατρὶ ἐρανίσῃ, ὡραίᾳ οὔσῃ ἀνδρὸς, ἐψηφίσαντο ἐκ τοῦ δημοσίου προῖκα δοθῆναι αὐτῇ.

9. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καιρῷ, καὶ ἡ Σικελία καὶ ἡ Σαρδὼ ἄντικρυς ἐπολεμώθησαν· καὶ τὰ μὲν ἐν ταύταις δι' ὀλίγου κατέστη, καὶ ὁ Ἀσδρούβας ἐπικουρῶν αὐταῖς, ἑάλω, καὶ τὴν νῆσον μικροῦ πᾶσαν ἀνεκτήσατο Μάλιος Τουρκουᾶτος·

devaſtatione revocaret. Cum autem nihil proficeret, ex urbe quidem receſſit, ejus verò agrum eouſque vaſtavit, donec juſto prælio a Romanis, cum magna clade devictus eſt; ex quo grandem dolorem cœpit. Multi namque Hiſpani milites, multique etiam ex ipſis Pœnis, eum deſeruerunt, & ad Romanos (quod ei prius numquam acciderat) tranſierunt. Et ſibi ipſi igitur, & militibus diffiſus; omni illa terra relicta, Capuam reverſus eſt; ex qua etiam paulo poſt diſceſſit. Parte alia Scipiones, Ibero trajecto amne, agros illos vaſtabant, urbeſque ſubigebant; ipſumque Haſdrubalem, qui ad ea prohibenda feſtinanter accurrerat, collatis ſignis acie fuderunt. Ubi hæc igitur noverunt Carthaginenſes; rati majoribus auxiliis Haſdrubalem, quam Hannibalem indigere; veriti præſertim, ne in Africam trajicerent Scipiones, Hannibali parvam manum, maximam verò copiarum partem cum Magone, quam celerrime in Hiſpaniam ablegarunt. Jubentes, ut ubi res illic fuiſſent reſtitutæ; ipſe in præſidiis remaneret; Haſdrubal verò in Italiam cum exercitu properaret. Hoc autem cognito Scipiones, a pugnando deinceps abſtinuerunt, ne vinceret forte Haſdrubal, & in Italiam tenderet, jure veriti. Cum verò ſocii Romanorum a Carthaginenſibus vexarentur, Publius cum hoſte congreſſus, vicit; Cnæus verò illos, qui e pugna revertebantur, & excepit, & trucidavit. Ob hanc igitur cladem, & frequentem urbium defectionem; & quod etiam aliqui e ſuis Afris, tranſierant ad Romanos, Haſdrubal diutius quam opinabatur, in Hiſpania permanſit. Scipiones verò iis, qui ad ſe defecerant, ſtatim in Italiam miſſis, firmius res Hiſpanicas conſtituebant: captiſque Saguntinorum ſubjectis, qui & belli & calamitatis illius autores fuerant, oppidum everterunt, & homines vendiderunt, Saguntumque antiquis civibus tradiderunt. Sane Scipiones adeo fuerunt circa manubias accurati, ut plus militibus, quam ſibi concedentes, nihil ex iis miſerint domum, niſi liberis ſuis talos. Itaque Cnæo domum petenti veniam redeundi, dotem filiæ nubili collecturo, Senatus illi dotem ex publico decrevit.

Eodem tempore Sicilia & Sardinia, quæ plane alienatæ fuerant, facile ſub jugum redactæ ſunt; & res earum brevi ſunt conſtitutæ, & qui eis ferebat opem Haſdrubal captus eſt, & tota fere Sicilia per Manlium

lium Torquatum subacta fuit. Et tunc quidem res Siculæ quieverunt, postea verò iterum sunt turbatæ. Philippus enim Rex Macedoniæ, qui apertissime Carthaginensium coluit amicitiam; cum toti Græciæ cuperet imperare, fœdus cum Hannibale percussit, ut communibus opibus bellum gerentes; Carthaginenses quidem Italiam, ipse verò Græciam, Epirum, & insulas haberet. Hac pactione Romani cognita (Philippi namque caduceatorem, qui ad Hannibalem ibat, interceperant) statim Prætorem M. Valerium Lævinum contra eum miserunt, ut de suo Regno veritus, non excederet domo sua: & reapse ita factum est. Nam Philippus Corcyram usque progressus, ut in Italiam navigaret; ubi Brundusium Lævinum venisse didicit, domum reversus est. Lævino autem Corcyram ducta classe; Philippus in Romanorum socios facto impetu, Noricum cœpit, & Apolloniam cinxit obsidione. Verum Lævinus rursus adversus eum aductis copiis, & Noricum recepit, & Apolloniam liberavit. Ac tum Philippus, navibus, quibus usus fuerat, incensis, cum suis copiis pedestri itinere domum rediit. Romæ autem Consules sunt creati Fabius, & Marcellus; qui bellum adversus Hannibalem, Brutios, & finitima loca circumeuntem, Graccho decessori suo mandarunt: isque Hannonem, qui circa Beneventum e Brutiis ei occurrerat, profligavit; & hinc ulterius progressus, dum Hannibalem observabat; eorum, qui defecerant, agros vastavit, & nonnullas recepit urbes. Ipsi verò Consules se in Campaniam converterunt, ut ea prorsus subacta, a tergo nihil hostile habentes, ita demum tenderent in Hannibalem. Postea tamen divisi, Fabius quidem per Campaniam, & Samnium fecit excursionem; Marcellus verò in Siciliam profectus, Syracusas obsedit. Quæ cum ei se dedidissent, postea quorundam dolo, qui falsum nuncium sunt commenti; iterùm defecerunt. Marcellus ergo eas terra marique adortus, facillime iis potitus esset nisi pro mœnibus; Archimedis machinæ diutius obstitissent. Is enim

κουάτος· καὶ τότε μὲν τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ ἠσύχαζε, μετὰ δὲ ταῦτα ἐταράχθη. Ὁ δὲ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς Φίλιππος, φανερώτατος τῶν Καρχηδονίων ἐγένετο σπουδαστής· τῆς γὰρ Ἑλλάδος προσεπάρξαι θέλων, συνθήκας πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἔθετο, ὥστε κοινῇ πολεμῆσαι, καὶ τὴν μὲν Ἰταλίαν τοὺς Καρχηδονίους λαβεῖν, τὴν δ' Ἑλλάδα, καὶ τὴν Ἤπειρον μετὰ τῶν νήσων, ἐκεῖνον. Ἡ μὲν οὖν ὁμολογία ἐπὶ τούτοις ἐγένετο· τοῦ δὲ κήρυκος τοῦ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου πεμφθέντος πρὸς τὸν Ἀννίβαν, ἁλόντος, ἔμαθον οἱ Ρωμαῖοι τὸ γινόμενον, καὶ παραχρῆμα στρατηγὸν ἐπ' αὐτὸν, Μάρκον Οὐαλέριον Λαουΐνιον ἔστειλαν, ὅπως περὶ τοῖς οἴκοι δείσας, κατὰ χώραν μένῃ, καὶ ἔσχεν οὕτως· Προῆλθε μὲν γὰρ μέχρι τῆς Κερκύρας ὁ Φίλιππος, ὡς ἐς τὴν Ἰταλίαν πλευσούμενος· μαθὼν δὲ τὸν Λαουΐνιον ἐς τὸ Βρεντέσιον ἤδη παρόντα οἴκαδε ἀνεκομίσθη· τοῦ Λαουϊνίου δὲ μέχρι τῆς Κερκύρας πλεύσαντος, ἐς τοὺς τῶν Ρωμαίων συμμάχους ὥρμησε, καὶ εἷλε Νώρικον, Ἀπολλωνίαν τε ἐπολιόρκει· ἐπιστρατεύσας δ' αὖθις αὐτῷ Λαουΐνιος, καὶ Νώρικον ἀνεκτήσατο, καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν ἐρύσατο. Κἀντεῦθεν ὁ Φίλιππος τὰς ναῦς αἷς ἐκέχρηντο κατεμπρήσας, πεζῇ ἐπ' οἴκου ἀνεχώρησεν· οἱ δ' ἐν τῇ Ρώμῃ, ὑπάτους εἵλοντο τὸν Φάβιον καὶ τὸν Μάρκελλον, (a) οἳ, τὸν μὲν Ἀννίβαν τὴν Βρεττίαν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν, περιπορευόμενον, τῷ Γράκχῳ τῷ πρὸ αὐτῶν ἄρξαντι ἐπέταξαν· καὶ ὡς Ἄννωνα περὶ Βενεουεντὸν ἀπαντήσαντά οἱ, ἐκ Βρεττίων ἐτρέψατο· κἀντεῦθεν προϊὼν, τόν τε Ἀννίβαν παρεφύλαττε· καὶ τὰ τῶν ἀφεστηκότων ἐπόρθει, πόλεις τε τινὰς ἀνεσώσατο. Αὐτοὶ δὲ οἱ ὕπατοι πρὸς τὴν Καμπανίαν ἐτράποντο, ἵν' αὐτὴν χειρωσάμενοι, μηδὲν κατόπιν πολέμιον ὑπολίπωσιν, οὕτω τε ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν χωρήσωσιν. Εἶτα διαιρεθέντες, Φάβιος μὲν τά τε ἐκείνων, τά τε τοῦ Σαυνίου κατέτρεχε· Μάρκελλος δὲ ἐς τὴν Σικελίαν ἐπεραιώθη, καὶ τὰς Συρακούσας ἐπολιόρκει, προσχωρησάσας μὲν αὐτῷ, εἶτα ἀποστάσας δόλῳ τινῶν ὑπὸ ψευδοῦς ἀγγελίας· καὶ δι' ἐλαχίστου ἂν αὐτὰς ἐχειρώσατο, καὶ κατὰ γῆν, καὶ κατὰ θάλασσαν ἅμα προσβαλὼν τῷ τείχει, εἰ μὴ ὁ Ἀρχιμήδης μηχαναῖς ἐπὶ πλεῖστον αὐτοὺς ἐποίησεν

NOTAE.

Quæ de Archimede hic habentur, latius canit Tzetzes Chil. 2. cap. 35. a v. 103. professus ea se habere etiam a Dione & præstat eadem huc afferre, quandoquidem, quæ Zonaras resecuit, ejusmodi pacto aliquo reparantur.

Ille Archimedes machinator sapiens,
Geometra senex, gente Syracusius,
Septuaginta & quinque annos transgrediens,
Qui multa fabricatus est mechanica,
Atque Trispato, læva manu, machinam,

Ὁ Ἀρχιμήδης ὁ σοφὸς, μηχανοποιὸς ἐκεῖνος,
Τὸ γένος Συρακούσιος ἦν, γέρων γεωμέτρης,
Χρόνους τε ἑβδομήκοντα καὶ πέντε παρελαύνων,
Ὅστις εἰργάσατο πολλὰς μηχανικὰς δυνάμεις,
Καὶ τῇ τρισπάστῳ μηχανῇ χειρὶ λαιᾷ, καὶ μόνῃ,

(a) U. C. 538.

Rem

Πεντα-

σεν ἀντισχεῖν: Καὶ λίθους γάρ, καὶ ὁπλίτας μηχανήμασιν ἀπαρτῶν καθίει τε ἐξαπιναίως αὐτούς, καὶ ἀνέσπα δι' ὀλίγου· ταῖς δὲ ναυσί, καὶ ταῖς πυργοφόροις ἑτέρας ἐπιρρίπτων, ἀνεῖλκέ τε αὐτάς, καὶ μετεωρίζων ἀθρόως ἠφίει, ὥστε ἐμπιπτούσας ἐς τὸ ὕδωρ ῥύμῃ βαπτίζεσθαι· καὶ τέλος σύμπαν τὸ ναυτικὸν τῶν Ῥωμαίων παραδόξως κατέπρησε. Κάτοπτρον γάρ τι πρὸς τὸν ἥλιον ἀνατείνας, τήν τε ἀκτῖνα αὐτοῦ ἐς αὐτὸ εἰσεδέξατο, καὶ τὸν ἀέρα ἀπ' αὐτῆς τῇ πυκνότητι, καὶ τῇ λειότητι τοῦ κατόπτρου πυρώσας, φλόγα τε μεγάλην ἐξέκαυσε, καὶ πᾶσαν αὐτὴν ἐς τὰς ναῦς ὑπὸ τὴν τοῦ πυρὸς ὁδὸν ὁρμούσας ἐνέβαλε, καὶ πάσας κατέκαυσεν. Ἀπογνοὺς οὖν ὁ Μάρκελλος τὴν πόλιν αἱρήσειν διὰ τὸ τοῦ Ἀρχιμήδους εὐμήχανον, λιμῷ αὐτοὺς κατασχεῖν ἐκ προσεδρείας διεμελέτησε· καὶ ταύτας μὲν τῷ Πούλχρῳ ἐπέτρεψεν, αὐτὸς δ' ἐπὶ τοὺς συναποστάντας σφίσιν ἐτράπετο· καὶ τοῖς μὲν γνωσιμαχοῦσι συγγνώμην ἔνεμε, τοὺς δ' ἀνθισταμένους μετεχειρίζετο χαλεπῶς, καὶ συχνὰς μὲν τῶν πόλεων βίᾳ, τινὰς δὲ καὶ προδοσίᾳ ᾕρει. Ἐν τούτοις δ' Ἱμίλκων ἐκ Καρχηδόνος σὺν στρατῷ ἧκε, τόν Ἀκράγαντά τε κατέσχε, καὶ τὴν Ἡράκλειαν, καὶ πρὸς Συρακούσας ἐλθὼν ἡττήθη τε καὶ ἀντεπεκράτησε· καὶ τοῦ Μαρκέλλου ἐξαπίνης αὐτῷ προσπεσόντος, αὖθις ἐνικήθη.

10. Ἐντεῦθεν ὁ Μάρκελλος ταῖς Συρακούσαις ἐφέδρευεν· ὁ δ' Ἀννίβας ἐν τῇ Βρεττίᾳ διέτριβεν· οἱ μέν τοι Ῥωμαῖοι πολλὰ αὖθις, καὶ δυσχερῆ πεπόνθασιν· οἵ τε γὰρ ὕπατοι πρὸς τῇ Καπύῃ ἔπταισαν, καὶ ὁ Γράκχος (a) ἐν τῇ Λευκανίᾳ ἀπώλετο, καὶ οἱ Ταραντῖνοι, καὶ ἄλλαι πόλεις ἀπέστησαν· καὶ ὁ Ἀννίβας καταπτηχὼς πρότερον, ἐν τῇ Ἰτα-

enim suis machinamentis, & lapides, & armatos inde suspensos, subito in Romanos & demittebat, & paulo momento retrahebat: navesque, etiam turritas, aliis quoque injectis machinis attrahebat, atque in altum eductas, subito in mare dimittebat; ut cum impetu in aquas relapsæ mergerentur: ac tandem totam Romanorum classem mirabiliter exussit. Quodam enim erga Solem suspenso speculo, in eo radios excepit: tum aere, ob densitatem & levitatem speculi, iis radiis incenso; effecit, ut ingens in naves, recta, illata flamma, omnes illæ cremarentur. Marcellus igitur ob Archimedis ingenium, desperata expugnatione Syracusarum; diuturnitate obsidionis, & fame urbem domare statuit. Ea proinde mandata Pulchro, ipse ad defensionis eorum socios, se convertit, & iis quidem, quos facti pœnituit, veniam concessit; resistentes verò tractavit aspere: quamobrem, & vi urbes multas, & quasdam etiam cæpit proditione. Interea verò Himilco Carthagine cum exercitu profectus, appulit in Siciliam, & Agrigento, & Heraclea occupatis, ad Syracusas progressus, victus est, & vicissim vicit; & denuo succubuit, Marcelli subito interventu.

Dehinc Marcellus Syracusis assedit; Hānibal verò inter Brutios versatus est. Romani autem multas clades iterum acceperunt. Nam & Consules ad Capuam impegerunt; & Gracchus in Lucania periit; & Tarentini aliæque urbes in Calabria defecerunt: & Hannibal, ferre Capuæ opem statuit, & Beneventum usque processit. Quum verò novit

NOTAE.

Πεντεμυριομεδίμνον κατείλκυσεν ὁλκάδα.
Καὶ τοῦ Μαρκέλλου στρατηγοῦ ποτὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων,
Τῇ Συρακούσῃ [κατὰ γῆν προσβάλλοντος] καὶ πόντον·
Τινὰς μὲν πρῶτον μηχαναῖς ἀνείλκυσεν ὁλκάδας.
Καὶ πρὸς τὸ Συρακούσιον τεῖχος [μετεωρίσας,]
Ἀνάνδρους πάλιν τῷ βυθῷ κατέπεμπεν [ἀθρόας,]
Μαρκέλλου δ' ἀποστήσαντος μικρόν τι τὰς ὁλκάδας,
Ὁ γέρων πάλιν ἅπαντας ποιεῖ Συρακουσίους.
[Μετεωρίζειν] δύνασθαι [λίθους] ἁμαξιαίους,
Καὶ τὸν καθεῖναι τέμποντα, βυθίζειν τὰς ὁλκάδας.
Ὡς Μάρκελλος δ' ἀπέστησε βολὴν ἐκείνας τόξου,
Ἐξάγων ἕνα [κάτοπτρον] ἐτέκτηνεν ὁ γέρων.
Ἀπὸ δὲ διαστήματος συμμέτρου τοῦ κατόπτρου,
Μικρὰ τοιαῦτα κάτοπτρα θεὶς τετραπλᾶ γωνίαις,
Κινούμενα λεπίσι τε, καὶ τισι γογγυλίοις,
Μέσον ἐκεῖνο τέθεικεν [ἀκτίνων τῶν ἡλίου,]
Μεσημβρινῆς, καὶ θερινῆς, καὶ χειμεριναπέτης.
Ἀνακλωμένων δὲ λοιπὸν εἰς τοῦτο τῶν ἀκτίνων.
Ἔξαψις ἤρθη φοβερὰ πυρώδης ταῖς ὁλκάσι.
Καὶ ταύτας ἀπετέφρωσεν ἐκ μήκους τοξοβόλου.
Οὕτω νικᾷ τὸν Μάρκελλον ταῖς μηχαναῖς ὁ γέρων.
Ἔλεγε δὲ καὶ Δωριστὶ φωνῇ Συρακουσίᾳ.
Πᾶ βῶ, καὶ Χαριστίωνι τὰν γᾶν κινήσω πᾶσαν.
Οὕτως

Rem quinquaginta medimnorum millium.
Traxit; Marcellus ductor cum Æneadum,
Terra marique Syracusas præmeret,
Primum attraxit naves onerarias,
Machinis quasdam, levavitque ad mœnia,
Inde demisit iterum in pelagus:
Marcello verò eas retrahente paulum,
Senex tunc facit, omnes Syracusii,
Plaustrales possent lapides attollere,
Singuli, & jactu onerarias mergere.
Sed a Marcello ad arcus jactum positis;
Senex educens, a se factum speculum,
Justa ac distantia a mensurato speculo,
Specillis parvis sitis quadrilateris,
Quæ movebantur, squammis & conchyliis
Quibusdam, medium sistit Solis radiis,
Æstivi, australis, & qua hyemem respicit.
In quo de hic refractis Solis radiis,
Incendium ingens excitatur navibus,
Quod has redegit, etsi a longe, in cinerem.
Ita Marcellum vincit senex machinis,
Qui ajebat Dorice, sed voce patriæ;
Quo ibo? & Charistioni terram moveam?
Juxta

(a) U. C. 539.

novit, ob Gracchi mortem, Claudium e Samnio in Lucaniam transiisse; veritus ne quæ ibi loca sibi alienaret, ulterius non processit, sed contra illum, remenso itinere, se convertit. Scipionum autem interitu, tota Hispania est turbata: alii namque ultroneo, alii vi coacti cum Carthaginensibus se adjunxerunt: qui tamen postea ad Romanorum amicitiam redierunt. Porro Marcellus, cum Syracusas oppugnando nihil proficeret, rem est hujusmodi machinatus. Erat Syracusani muri pars parum firma, quam Galeagram vocabant: quod cum prius ignoraretur, tunc verò animadversum est. Observato itaque, universum Syracusanum populum, occupatum in Dianæ nocturnis sacris; milites ipse aliquot, illum conscendere jussit murum: quod feliciſſime factum est. Cum ergo milites illi quasdam portas aperuissent, atque alii quoque intrassent; tunc omnes simul, tam qui intus, quam qui foris erant milites, ex composito clamorem sustulerunt, hastisque pulsantes clypeos, etiam classica cecinerunt. Quibus rebus, Syracusanis jam vino gravibus, metu exterritis, urbs (præter Acridinam, & quæ Insula appellatur) capta est. Marcellus igitur, quam partem urbis cœperat, diripuit; & quam nondum cœperat, oppugnavit; & quamquam cum labore & tardè, reliqua Syracusarum parte, tandem potitus est. His autem Romani captis, præter alios multos civiũ, Archimedem etiam occiderunt. Nam cum is figuram quandam delinearet, & hostes adesse audiret; Caput, inquit, petant, lineam non petant: tum militem jam adstantem parum curavit, quin: Abscede, inquiens, homo a linea; his militem irrita-

Ἰταλίᾳ τι ἔμεινε, καὶ ἐπὶ Ῥώμην ἐστράτευσε, καὶ οἱ Σκιπίωνες ἄμφω διώλοντο. Ἐπαρθεὶς οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ Ἀννίβας, ἐπεχείρησε τῇ Καπύῃ βοηθῆσαι, καὶ ἦλθε μέχρι Βενεουεντοῦ· τὸν δὲ Κλαύδιον ἐς τὴν Λευκανίαν ἐκ τοῦ Σαμνίου, διὰ τὸν τοῦ Γράκχου θάνατον ἀπεληλυθέναι πυθόμενος, καὶ φοβηθεὶς, μή τινα αὐτῆς σφετερίσηται, οὐκ ἐπιπεραιτέρω προεχώρησεν· ἐπ᾽ ἐκεῖνον δ᾽ ἐτράπετο. Τῶν Σκιπιώνων δὲ θανόντων, πᾶσα ἡ Ἰβηρία ἐτετάρακτο· καὶ οἱ μὲν ἑκουσίως τοῖς τοὺς Καρχηδονίους ἀπέκλιναν· οἱ δ᾽ ἀναγκαζόμενοι, εἰ καὶ ὕστερον αὖθις πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπένευσαν· ὁ δὲ Μάρκελλος ἐπεὶ μηδὲν προσβάλλων ταῖς Συρακούσαις ἐπέραινε, τοιοῦτόν τι ἐπενόησεν. Ἦν τι τοῖς Συρακουσίοις τοῦ τείχους ἐπίμαχον, ὃ, Γαλεάγραν ὠνόμαζον, ὃ πρὶν μὲν ἐλάνθανε τοιοῦτον ὂν, τότε δὲ ἐφωράθη· τηρήσας οὖν τοὺς Συρακουσίους παννυχίδα τῇ Ἀρτέμιδι ἄγοντας πανδημεὶ, ἐκέλευσε στρατιώταις τισὶ κατ᾽ ἐκεῖνο τὸ χωρίον ὑπερβῆναι τὸ τεῖχος. Κἀκ τούτου πύλαι τέ τινες ὑπ᾽ αὐτῶν ἀνεώχθησαν, καὶ εἰσελθόντων καὶ ἑτέρων ἅμα πάντες ἀπὸ σημείου, καὶ οἱ ἔσω, καὶ οἱ ἔξω συνεβόησαν· καὶ τοῖς δόρασι τὰς ἀσπίδας συνέκρουσαν, καὶ οἱ σαλπιγκταὶ προσεπήχησαν, ὥστ᾽ ἀθρόαν τὴν ἔκπληξιν τοῖς Συρακουσίοις, μηδ᾽ ἄλλως εὖ ἔχουσιν ὑπὸ μέθης, συμβῆναι, καὶ τὴν πόλιν ἁλῶναι, πλὴν τῆς Ἀχραδινῆς, καὶ τῆς νήσου, καλουμένης. Ὁ οὖν Μάρκελλος, τά τε ἑαλωκότα διήρπασε, καὶ τοῖς μὴ ἁλοῦσι προσέβαλε, καὶ σὺν πόνῳ μὲν καὶ χρόνῳ, ὅμως δ᾽ οὖν καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Συρακούσης ἐκράτησεν· ἐγκρατεῖς δὲ τούτων οἱ Ῥωμαῖοι γενόμενοι, ἄλλους τε πολλοὺς, καὶ τὸν Ἀρχιμήδην ἀπέκτειναν. Διάγραμμα γάρ τι διαγράφων, ἀκούσας τοὺς πολεμίους ἐφεστάναι·

NOTAE

Juxta Diodorum: *in* Syracusis proditis,
Et a Marcello occupatis subito:
Seu vi captis, prout Dio tradidit,
Dianæ, cives, noctem dum pervigilant,
Ita a Romano quodam mortem pertulit:
Curvus sic ribebat figuram mechanicam,
Dum hostis intrat, & ipsum studet trahere,
Ipse figuræ totus prorsus deditus,
Quis rapit? nescius, sic dicebat militi:
Recede, ò homo, a mea figura paulum,
Sed *is* trahebat: conversusque, & cognito,
Romanum esse, clamans, petit machinam.
Romanus ergo timens, illum enecat,
Flaccidum senem, sed admirandum opere.
Flevit Marcellus hoc edoctus illicò,
Eumque largè post avos reposuit,
Post cives magnos, cum Romanis mortuis;
Militem verò, interfeciſſe arbitror.
Dio, & Diodorus scribunt hanc historiam.

Οὕτως, κατὰ Διόδωρον, τῆς Συρακούσης ταύτης,
Προδόσου πρὸς τὸν Μάρκελλον ἀθρόως γενομένης,
Εἴ τε, κατὰ τὸν Δίωνα, Ῥωμαίοις πορθηθείσης,
[Ἀρτέμιδι] τῶν πολιτῶν τότε [παννυχιζόντων]
Τοιουτοτρόπως τέθνηκεν ὑπό τινος Ῥωμαίου.
Ἦν κεκυφὼς, [διάγραμμα] μηχανικὸν [τι γράφων.]
[Τὶς δὲ] Ῥωμαῖος [ἐπιστὰς,] εἷλκεν αἰχμαλωτίζων·
Ὁ δὲ τοῦ διαγράμματος ὅλος ὑπάρχων τότε,
Τίς ὁ κατέλκων οὐκ εἰδὼς, ἔλεγε πρὸς ἐκεῖνον·
[Ἀπόθητι, ὦ ἄνθρωπε, τοῦ διαγράμματός] μου·
Ὡς δ᾽ εἷλκε τοῦτον, συστραφεὶς, καὶ γνοὺς Ῥωμαῖον εἶναι,
Ἐβόα, τί μηχάνημα τίς τῶν ἐμῶν μοι δότω.
Ὁ δὲ Ῥωμαῖος πτοηθεὶς, εὐθὺς ἐκεῖνον κτείνει,
Ἀνδρα σθενὸν καὶ γέροντα, δαιμόνιον τοῖς ἔργοις.
Ἐθρήνησε δὲ Μάρκελλος, τοῦτο μαθὼν, εὐθέως,
Λαμπρῶς τε τοῦτον ἔκρυψεν ἐν τάφοις τοῖς πατρῴοις
Σὺν τοῖς ἀρίστοις πολιτῶν τοῖς Ῥωμαίοις πᾶσιν.
Τὸν δὲ φονέα τοῦ ἀνδρὸς, οἴομαι πελέκει κτείνει.
Ὁ Δίων καὶ Διόδωρος γράφει τὴν ἱστορίαν.

Παρὰ κεφαλὰν, ἔφη, καὶ μὴ παρὰ γραμμάν· ἐπιστάντος δὲ αὐτῷ πολεμίου, βραχύ τι ἐφρόντισε, καὶ εἰπών· Ἀπόστηθι, ἄνθρωπε, ἀπὸ τῆς γραμμῆς, παρώξυνέ τε αὐτὸν, καὶ κατεκόπη. Ὁ μὲν οὖν Μάρκελλος, τῆς Συρακούσης ἑλὼν, καὶ τῆς ἄλλης Σικελίας τὰ πλείω προσαγαγόμενος, καὶ ἐπῃνεῖτο μεγάλως, καὶ ὕπατος ἀποδέδεικτο· προεβάλοντο μὲν γὰρ τὸν Τουρκουᾶτον, ὅς ποτε τὸν υἱὸν ἀπέκτεινεν· ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ἀπηνήνατο, εἰπὼν, ὡς οὔτ' ἂν ἐγὼ τὰ ὑμέτερα ἁμαρτήματα, οὔτ' ἂν ὑμεῖς τὴν ἐμὴν ἀκρίβειαν ἐνέγκοιτε, τὸν Μάρκελλον, καὶ Λαουΐνιον τὸν Οὐαλλέριον ἐχειροτόνησαν.

11. Ἀπελθόντος δὲ τοῦ Μαρκέλλου ἐκ Σικελίας, δύναμιν ἱππέων ἐς αὐτὴν ὁ Ἀννίβας ἀπέστειλε, καὶ ἑτέραν οἱ Καρχηδόνιοι ἔπεμψαν, καὶ μάχαις τισὶν ἐνίκησαν, καὶ πόλεις προσεποιήσαντο, καὶ εἴ γε μὴ Κορνήλιος Δολοβέλλας στρατηγὸς ἐπεληλύθει, πᾶσαν τὴν Σικελίαν ἐχειρώσαντο ἄν. Καὶ ἡ Καπύη δὲ τότε ἑάλω παρὰ Ῥωμαίων, καίτοι τοῦ Ἀννίβου ἐς τὴν Ῥώμην ὁρμήσαντος, ἵν' ἀπὸ τῆς Καπύης τοὺς πολιορκοῦντας αὐτὴν ἀπάξῃ, καὶ διὰ τῶν Λατίνων ἐλάσαντος καὶ πρὸς τὸν Τίβεριν ἐλθόντος, καὶ πορθοῦντος τὰ πρὸ τοῦ ἄστεος· οἱ γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐφοβήθησαν μὲν, ἐψηφίσαντο δὲ τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων ἐν Καπύῃ μεῖναι, τὸν δ' ἕτερον αὐτοῖς ἐπαμῦναι· καὶ Κλαύδιος μὲν ἐν Καπύῃ κατέμεινεν, (ἐτέτρωτο γὰρ) Φλάκκος (a) δὲ πρὸς τὴν Ῥώμην ἠπείχθη. Τοῦ δ' Ἀννίβου τάς τε καταδρομὰς ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἀεὶ ποιουμένου, πολλὰ δεινὰ δρῶντος, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἠγάπων εἰ τά γε ἐντὸς τῶν τειχῶν περιεσώσαντο· ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ πόλει, καὶ τοῖς στρατοπέδοις ἅμα προσβαλεῖν ἔμελλεν, ἀνερρίψαντο τὸ τοῦ λόγου κύβον, καὶ ἐπεξέδραμον. Καὶ ἀκροβολιζομένων ἤδη, χειμὼν ἐξ αἰθρίας ἐξαίφνης ἐπεγένετο μετὰ πνεύματος ἀμηχάνου, βροντῶν τε καὶ χαλάζης, καὶ ἀστραπῶν, ὡς ἀμφοτέρους ἀγαπητῶς, ὡς ἐκ συνθήματος ἀναφυγεῖν, ὅθεν ὥρμηντο, ἄρτι τε τὰ ὅπλα κατέθεντο, καὶ αἰθρία ἐγένετο. Ὁ γοῦν Ἀννίβας, καίτοι οὐκ ἀθεεὶ λογισάμενος παρὰ τὸν τῆς συνόδου καιρὸν συνενεχθῆναι τὰ γεγονότα, ὅμως οὐκ ἀπέστη τῆς πολιορκίας, ἀλλὰ καὶ αὖθις μετὰ τοῦτο συμβαλεῖν ἐπεχείρησεν· ὡς δὲ καὶ τότε τὰ αὐτὰ συνέβη, κατέδεισε· καὶ προσεκπλαγεὶς, ὅτι ἐν τηλικούτῳ κινδύνῳ ὄντες, οὔτε τῆς Καπύης ἀπέστησαν, καὶ ἐς τὴν Ἰβηρίαν, στρατιώτας, καὶ στρατηγὸν πέμψειν ἔμελλον, καὶ ὅτι χρημάτων δεηθέντες, ἐπώλησαν, ἄλλα τε καὶ τὸ χωρίον, ἐν ᾧ ἐστρατοπεδεύετο, δημόσιον ὂν, καὶ ἀπογνοὺς ἀπανέστη, πολλάκις ἀναβοήσας, Ὦ Κάνναι, Κάνναι, καὶ οὐδὲ τῇ Καπύῃ ἔτ' ἐπικουρῆσαι ἠθέλησεν. Οἱ δὲ καίπερ ἐν ἀσθενεστάτοις ὄντες, ὅμως

(a) U. C. 640.

vit, ac propterea est obtruncatus. Marcellus itaque expugnatis sic Syracusis, & magna Siciliæ parte recuperata; magnam laudem assecutus, & Consul etiam est designatus. Romani enim Torquatum, qui olim suum filium interfecerat, elegerunt; sed cum ille recusasset, inquiens, neque se mores populi, neque populum ipsius imperium pati posse; Marcellum, & Valerium Lævinum, Consules elegerunt.

Ubi verò Marcellus digressus est, equestres copias misit in eam Hannibal, aliasque misere Carthaginenses: quibus victores quibusdam præliis, civitates etiam subegerunt; & ni Cornelius Dolabella Prætor supervenisset, tota Sicilia potiti essent. Eodem autem tempore, a Romanis Capua capta est: quamquam Hannibal, ut illos ab ejus urbis obsidione revocaret, per Latium Romam tenderet, & ad Tiberim usque progressus esset, & suburbanum Romæ vastaret agrum. Romani autem quamvis territi, alterum tamen Consulum manere Capuæ, alterum in defensionem urbis accurrere jusserunt. Proinde Claudius mansit Capuæ (vulnus enim acceperat) Flaccus verò Romam properavit. Cæterum Hannibale excursiones continuas in oculis civium faciente, & multa crudelia perpetrante, ipsam urbem tueri, satis aliquo tempore habuerunt. Sed cum Hannibal eodem tempore, esset in mœnia, & in castra facturus impetum, ipsi quoque jacta, ut ajunt, alea, excurrerunt. Et jam eminus dimicabant, quum serenitas in tempestatem ingentem, cum turbine maximo, tonitribus, grandine, & fulguribus est conversa; ita ut ambo exercitus, veluti ex composito, cupide eo refugerent, unde venerant. Vix autem arma posuerant, cum serenitas est reversa. Hannibal verò, quamvis illa, ipsius conflictus tempore, ratus esset, non sine nutu Numinis accidisse; ab obsidione tamen non destitit: sed cum denuo confligere instituisset; ubi tunc etiam hæc eadem acciderunt, pertimuit. Eo etiam obstupefactus, quod Romani in tanto discrimine constituti; neque Capuam relinquerent: quin Prætorem cum militibus mittere in Hispaniam cogitarent: ac præterea, quod egentes pecunia; inter alia, etiam illud solum publici agri, in quo ipse habebat castra, vendidissent. His ergo cognitis, desperata urbis expugnatione, recessit; subinde excla-

clamans, o Cannæ, Cannæ; ac ne Capuæ quidem, opem amplius ferre voluit. Capuani verò etsi ad summas redacti angustias, attamen desperata a Romanis venia, resistebant, & auxilium ab Hannibale per literas implorabant. Verum cum tabellarii a Flacco comprehensi (Claudius enim ex vulnere jam decesserat) manibus sunt truncati; hoc Capuani viso perculsi, de summa rerum deliberabant: cum multis ultro citroque dictis; Juvius quidam Virius, e primoribus inter eos, & qui defectionis præcipuus autor fuerat; Unum, inquit, nobis est confugium & libertas, mors. Vos me domum sequimini: venenum enim habeo præparatum. Abductis igitur secum illis, quibus placuit hæc sententia, una cum illis ultro periit: cæteri portas Romanis aperuerunt.

Flaccus autem omnia eorum arma, & pecuniam omnem ademit, & primorum urbis alios occidit, alios Romam misit; soli verò turbæ ex plebejis reliquæ, iis conditionibus pepercit, ut Prætori Romano parerent; utque nullum Senatum, nullum Concilium haberent. Postea verò, quod Flaccum sunt ausi accusare, ipsis multæ aliæ sunt impositæ. Campani pariter eundem accusare instituerunt, ut & Exconsulem Marcellum Syracusani. Ipse autem se defendit, necante illam defensionem, quidquam voluit gerere, pro imperii autoritate. Verum Syracusani, dicendi potestate eis data, artificiose suam egerunt causam; omissaque Marcelli accusatione, ad preces conversi, se non ultro defecisse asserentes, veniam petiverunt: hisque dictis, in terram prolapsi, in lamenta & ejulationes eruperunt. Suffragiis ergo latis, Marcellus crimine est absolutus, decretumque, Syracusanos clementius tractandos esse; non propter eorum facta, sed propter verba, quæ

ὅμως ἀπογνόντες ὡς οὐ τευξόμενοι συγγνώμης παρὰ Ῥωμαίων ἀντεῖχον, καὶ τῷ Ἀννίβᾳ ἐπέστειλαν, βοηθήσειν αὐτοῖς ἀξιοῦντες· συλληφθέντες δὲ οἱ τῶν ἐπιστολῶν κομισταὶ παρὰ τοῦ Φλάκκου (ὁ γὰρ Κλαύδιος ἔφθη τεθνηκὼς ἐκ τοῦ τραύματος) τὰς χεῖρας ἀπετμήθησαν. Οὓς ἰδόντες οἱ Καμπανοὶ δεινῶς καταπλαγῆναι, καὶ ὅ τι πράξουσιν ἐβουλεύοντο· λεχθέντων δὲ πολλῶν, Ἰούβιός τις Οὐΐριος ἐν τοῖς πρώτοις αὐτῶν ὤν, καὶ τῆς ἀποστάσεως αἰτιώτατος, Μία ἡμῖν ἐστὶν, ἔφη, καταφυγὴ, καὶ ἐλευθερία, ὁ θάνατος· καί μοι ἀκολουθήσατε οἴκαδε· ἔχω γάρ τι φάρμακον παρασκευασμένον· καὶ ὁ μὲν παραλαβὼν τοὺς αὐτῷ πεισθέντας, ἑκουσίως ἀπέθανε σὺν αὐτοῖς, οἱ λοιποὶ τὰς πύλας τοῖς Ῥωμαίοις ἀνέωξαν.

12. Ὁ δὲ Φλάκκος τά τε ὅπλα αὐτῶν, καὶ τὰ χρήματα πάντα ἀφείλετο· καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν κορυφαίων, τοὺς μὲν ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ ἐς τὴν Ῥώμην ἔπεμψε· μόνων δ' ἀπέσχετο τῶν ἐκ τοῦ ὁμίλου περιλειφθέντων, ἐπὶ τῷ καὶ ἄρχοντα αὐτοὺς Ῥωμαίων λαμβάνειν, καὶ μή τι βουλὴν ἔχειν, μή τι σύνοδον ποιεῖσθαι· ὕστερον δὲ καὶ ἄλλα τινὰ προσεδῶφλον, κατηγορῆσαι τοῦ Φλάκκου τολμήσαντες. Ἐπεχείρησαν δὲ καὶ οἱ Καμπανοὶ τοῦ Φλάκκου κατηγορῆσαι, καὶ τοῦ Μαρκέλλου (a) οἱ Συρακούσιοι ὑπατεύοντος ἤδη, καὶ ἀπελογήσατο· οὐ γὰρ ἠθέλησε πρᾶξαι τι τῶν τῇ ἀρχῇ προσηκόντων πρὶν ἀπολογήσασθαι· οἱ Συρακούσιοι δὲ καταστάντες ἐς λόγους, οἰκονομικώτερον τῇ διαλέξει ἐχρήσαντο, οὐκ ἐς κατηγορίαν τοῦ Μαρκέλλου, ἀλλ' ἐς ἱκετείαν τραπέντες, καὶ ἀπολογίαν τοῦ μὴ ἑκόντες ἀποστῆναι Ῥωμαίων, συγγνώμης τυχεῖν ἀξιοῦντες. Καὶ ταῦτα λέγοντες, ἐς τὴν γῆν πεσόντες ὠλοφύροντο· καὶ διαγνώμης γενομένης, ἔδοξε, τὸν Μάρκελλον μὲν μηδὲν ἀδικεῖν, τοὺς

Suidas in Lexico, verbo ἐδικαιώθησαν allegato Dione, horum aliqua ita habet: Δίων ἐν Ῥωμαϊκοῖς ιε'., *Dio in Romana Historia, libro XV.* Eadem habet verbo Φλάκκος, ad ἐπεχείρησαν, ad κατηγορῆσαι, neque Dione, neque libro allegato.

DIO APUD SUIDAM.

Nam & per antiquam admodum dignitatem, & veterem amicitiam, quæ ipsis cum Romanis intercedebat, eorum condemnationem æquo animo non tulerunt. Sed & Campani Flaccum, & Syracusani Marcellum accusare aggressi sunt: sed in Senatu condemnati fuerunt.

Ἔκ τε γὰρ τῆς ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου ἀξιώσεως, καὶ ἐκ τῆς παλαιᾶς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους φιλίας, οὐκ ἤνεγκαν δικαιωθέντες· ἀλλ' [ἐπεχείρησαν, καὶ οἱ Καμπανοὶ τοῦ Φλάκκου, καὶ οἱ Συρακούσιοι τοῦ Μαρκέλλου κατηγορῆσαι]. ἐδικαιώθησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ.

Custerus ad hunc locum Suidæ ad δικαιωθέντες, *putat scribendum potius esse* δικαιωθέντες; & recte quidem.

NOTAE.

T. *Jubellium*, Ἰουβίλλιον, Livius ipsum appellat: noster Ἰούβιον.

(a) U. C. 541.

Custerus ad hunc locum Suidæ &c.

τοὺς μὲν τοι Συρακουσίους φιλανθρωπίας τινὸς ἀξίους εἶναι, οὐκ ἐξ ὧν ἐποίησαν, ἀλλ' ἐξ ὧν εἶπόν τι καὶ ἱκέτευσαν. Τοῦ δὲ Μαρκέλλου παραιτησαμένου τὸ ἀπελθεῖν ἐς Σικελίαν, τὸν Λαουΐνιον (a) ἔπεμψαν· καὶ οἱ μὲν Συρακούσιοι οὕτω συγγνώμης ἔτυχον· οἱ δὲ Καμπανοὶ ὑπ' ἀπαιδευσίας θρασύτερον τῇ κατηγορίᾳ χρησάμενοι, καὶ ἐπετιμήθησαν, μηδὲ παρόντος τοῦ Φλάκκου, ἀλλά τινος τῶν ὑπεστρατηγηκότων αὐτῷ ἀπολογησαμένου. Ἁλούσης δὲ τῆς Καπύης, καὶ τἆλλα τὰ πέριξ πολίσματα τοῖς Ῥωμαίοις προσκεχωρήκασι, πλὴν Ἀτελλανῶν. οὗτοι γὰρ ἐκλιπόντες τὴν πόλιν αὐτῶν, πανδημεὶ πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἐχώρησαν· καὶ ἡ ἄλλη δὲ Ἰταλία ἡ τὰ τῶν Καρχηδονίων φρονοῦσα, ἠλλιοῦτο· καὶ περιϊόντες οἱ ὕπατοι προσεποιοῦντο αὐτήν. Ταραντῖνοι δὲ, φανερῶς μὲν οὐδέπω τὰ τῶν Ῥωμαίων ᾑροῦντο, λάθρα δὲ τοῖς Καρχηδονίοις ἤχθοντο. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ διεκηρυκεύσαντο τῷ Ἀννίβᾳ ἀνταπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων ποιήσασθαι, οὐ κατηλλάξαντο δὲ αὐτούς, ἐπεὶ οὐκ ἐδέξαντο τὸν Καρθήλωνα τοῦ τείχους ἐντὸς, ὡς πολέμιον· οὐδ' ἐς λόγους γὰρ αὐτοῖς ἠθέλησεν, εὐθὺς δὲ ὠργισμένος ἀνέστρεψε. Τότε μέντοι καὶ Λαουΐνιος τοὺς Αἰτωλοὺς συμμαχοῦντας Φιλίππῳ προσηταιρίσατο, καὶ τὸν Φίλιππον μέχρι Κερκύρας προχωρήσαντα αὖθις ἐξεφόβησεν, ὥστε καὶ ἐς τὴν Μακεδονίαν τάχει ἐπανελθεῖν.

quæ dixerant, & supplices exorarant. Marcello autem redire in Siciliam recusante, Lævinum eo miserunt. Et Syracusani quidem hoc pacto veniam impetrarunt; Campani verò insolentius in Consulem invecti; etiam objurgati & gravius multati sunt, absente Flacco, & quodam ex ejus legatis, pro eo dicente causam. Capta Capua, alia quoque finitima oppida, præter Atellanos, accesserunt Romanis signis. Atellani enim urbe deserta sua, cum uxoribus & liberis Hannibalem adierunt. Tum etiam reliquæ Italiæ partes, eousque Carthaginensium studiosæ, sicut ab iis alienabantur, ita a Consulibus circumeuntibus, passim recipiebantur. At verò Tarentini, & nondum cum Romanis faciebant, & clam Carthaginensibus succensebant. Romani autem petitam per legatos ab Hannibale captivorum permutationem, non impetrarunt, ob Carthalonem, ut hostem intra mœnia non receptum; quem ad ipsos præmiserat ob hanc causam. Quin colloquio etiam recusato, iratus statim inde recessit. Eodem tempore, Lævinus Ætolos Philippi socios sibi conciliavit, & Philippum usque ad Corcyram progressum, ita terruit, ut trepidus in Macedoniam se receperit.

Καὶ Q.

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. ECLOGE XIII. hæc eadem ita habet.

Οἱ Ῥωμαῖοι [διεκηρυκεύσαντο τῷ Ἀννίβᾳ ἀνταπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων] ἀξιοῦντες γενέσθαι. [οὐ κατηλλάξαντο δὲ αὐτοὺς] καίτοι καὶ ἐκείνου Καρθάλωνα ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἀποστείλαντος· [ἐπειδὴ] γὰρ [οὐκ ἐδέξαντο] αὐτὸν εἴσω [τοῦ τείχους] ὡς πολέμιον, οὐδ' ἐς λόγους αὐτοῖς ἐλθεῖν ἠθέλησαν, ἀλλ' εὐθὺς] δι' ὀργῆς [ἀνέστρεψεν.]

Romani per internuntios apud Hannibalem egere petentes, ut captivi utrinque redderentur. Non tamen hæc permutatio facta fuit, quamvis & ipse Carthalonem ad eos hoc nomine vicissim misisset. Quippe quod; tamquam hostis, intra mœnia non exceptus fuisset; nec ipse venire voluit, sed iratus illico revertit.

(a) U.C. 542.

Q. CASSII DIONIS COCCEJANI ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER DECIMUSSEXTUS

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO XVI.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Ut P. Cornelius Scipio in Hispaniam, C. Claudii Neronis successor mittitur.
2. Ut res Romana in melius mutari cœpit.
3. Ut urbs Salapia deficit ad Romanos.
4. Tarenti recuperatio.
5. Ut Scipio in Hispania novam Carthaginem, non sine labore cœpit.
6. Ut Hannibalis frater Hasdrubal, relicta Hispania, in Italiam contendit.
7. Marcelli & Crispini Consulum cædes in Locris.
8. P. Sulpicii res Achaicæ.
9. Ut Claudius Nero Hasdrubalem ejusque exercitum cædit.
10. Iliturgitanorum, eorumque urbis excidium, & incendium.
11. Ut etiam Magon Hispania excedens, bellum in Italiam transfert.

TEMPORIS SPATIUM ANNI III.

In quibus, hi qui recensentur, fuerunt Consules.

U.C.

543. Q. Fabius Maximus, 5. & Q. Fulvius Flaccus, 3.
544. M. Claudius Marcellus, 5. & T. Quintius Crispinus.
545. C. Claudius Nero, & M. Livius Salinator, 2.

Omani autem C. Claudium Neronem, cum militibus in Hispaniam miserunt; qui classe usque ad Iberum vectus, ibique cæteris etiam Legionibus inventis; Hasdrubalem, priusquam eum adesse nosset, circumvenire & oppri mere dum conatur, oppidò est deceptus. Cernens enim Hasdrubal se irreritum, caduceatoribus ad Neronem missis, se ea conditione dimitti petiit, ut liber excederet tota Hispania. Quam conditionem, cum ille cupide accepisset, ipse pactiones procrastinando, alios e suis noctu in montes alios dimisit: & ubi evaserunt, (quod Romani spe pacis excubias non habebant) tunc postidie Hasdrubal ad Neronem, in colloquium ultrò venit: sed diem totum con-

Κϛ΄. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΙϚΤ.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ ΙϚΤ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α΄. Ὡς Π. Κορνήλιος Σκιπίων ἐς τὴν Ἰβηρίαν πέμπεται διάδοχος Γ. Κλαυδίου Νέρωνος.
β΄. Ὡς τοῖς Ῥωμαίοις τὰ πράγματα ἐς τὸ βέλτιον ἐχώρησεν.
γ΄. Ὡς Σαλαπία πόλις Ῥωμαίοις παρεδόθη.
δ΄. Ἡ τοῦ Τάραντος ἅλωσις.
ε΄. Ὡς Σκιπίων νέαν Καρχηδόνα ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ σὺν πόνῳ εἷλεν.
ϛ΄. Ὡς ὁ Ἀσδρούβας ὁ τοῦ Ἀννίβου ἀδελφὸς ἀπολιπὼν τὴν Ἰβηρίαν, ἀπῆρε πρὸς τὴν Ἰταλίαν.
ζ΄. Ὁ τῶν ὑπάτων Μαρκέλλου τε καὶ Κρισπίνου ὄλεθρος ἐν τοῖς Λοκροῖς.
η΄. Τὰ Π. Σουλπικίου πράγματα ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ.
θ΄. Ὡς Κλαύδιος Νέρων τὸν Ἀσδρούβαν καὶ τὸν αὐτοῦ στρατὸν ἔφθειρεν.
ι΄. Τῶν Ἰλιτεργιτῶν, καὶ τῆς αὐτῶν πόλεως ἀποκτονία καὶ κατάπρησις.
ια΄. Ὡς καὶ ὁ Μάγων τῆς Ἰβηρίας ἐκστὰς πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἀπῆρεν.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ Γ.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ ἀριθμούμενοι, οἵδε ἐγένοντο

Κοΐν. Φάβιος Μάξιμος τὸ ε΄, καὶ Κοΐν. Φούλουιος Φλάκκ. τὸ γ΄.
Μ. Κλαύδιος Μάρκελλος τὸ ε΄, καὶ Τ. Κοίντιος Κρισπῖνος.
Γ. Κλαύδιος Νέρων, καὶ Μ. Λίουιος Σαλινάτωρ, τὸ β΄.

α. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ Γαΐον Κλαύδιον Νέρωνα ἐς τὴν Ἰβηρίαν μετὰ τῶν στρατιωτῶν ἔπεμψαν, καὶ ὃς παρεκομίσθη τῷ ναυτικῷ μέχρι τοῦ Ἴβηρος· ἔνθα καὶ τὰ λοιπὰ στρατεύματα εὑρηκὼς, ἐπῆλθε τῷ Ἀσδρούβᾳ, πρὶν γνωσθῆναι ὅτι πάρεστι. Καὶ περιστοιχισάμενος αὐτὸν, ἠπατήθη. Ἰδὼν γὰρ ὁ Ἀσδρούβας ὡς ἀπείληπται, προεκηρυκεύσατο πρὸς τὸν Νέρωνα, ὥστε τὴν Ἰβηρίαν πᾶσαν ἀφεθεὶς ἐκλιπεῖν, ὡς δ' ἐκεῖνος τοὺς λόγους ἀσμένως ἐδέξατο, ἀναβαλλόμενος ἵνα τὰς συνθήκας τῇ ὑστεραίᾳ ποιήσηται, ὑπεξέπεμψε τῆς νυκτὸς ἄλλους ἄλλῃ τῶν ὀρῶν. Διεξελθόντων δ' ἐκείνων ἅτε μὴ φυλακῆς οὔσης παρὰ Ῥωμαίων, διὰ τὰς τῶν σπονδῶν ἐλπίδας, ἦλθε μὲν τῇ

τῇ ἐπιούσῃ ἐς λόγους τῷ Νέρωνι, κατέτεψε δὲ πᾶσαν αὐτὴν, πρὶν τι ἐπικυρωθῆναι· καὶ αὖθις ἄλλους τῆς νυκτὸς ὁμοίως πεποίηκεν, ἀμφισβητῶν τινα ἐν τῇ συμβάσει· προελθόντων δὲ τῶν πεζῶν ἁπάντων, τέλος καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἱππεῦσι, καὶ τοῖς ἐλέφασιν ὑπεξεχώρησε· καὶ διασωθεὶς, φοβερὸς αὖθις τῷ Νέρωνι ἐγένετο. Μαθόντες δὲ ταῦτα οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ, τοῦ Νέρωνος μὲν κατέγνων, ἄλλῳ δέ τινι τὴν ἡγεμονίαν ἐψηφίσαντο ἐγχειρίσαι· Ἀπορούντων οὖν τίνα ἂν ἀποστείλωσι (οὐ γὰρ τοῦ τυχόντος ἀνδρὸς ἐδεῖτο τὰ πράγματα) καὶ πολλοὶ τοῦτο διὰ τὸ τῶν Σκιπιώνων πάθος ἐξίσταντο, ὁ Σκιπίων ἐκεῖνος ὁ Πούπλιος, ὁ τὸν πατέρα τρω-

consumpsit, priusquam quidquam confirmaretur: itidemque noctu dimisit alios, & sic etiam per alios quosdam dies fecit, semper aliquid in pactorum conditionibus cavillando. Ubi verò pedites omnes sic evaserunt; tandem ipse cum equitatu, & elephantis sese subduxit, ac incolumis & servatus, iterum Neroni formidabilis factus est. Romani autem, quum hæc noverunt, Neronem equidem improbarunt, cuipiam verò alii Provinciam illam dari decreverunt. Cum autem anxie consulerent, quis ejus loco mittendus esset (neque enim res quemlibet postulabat) & multi, Scipionum clade deterrerentur; P. Scipio, is qui vulnera-

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. apud Valesium pag. 601. 602. &c.

[Ὁ Σκιπίων ὁ τὸν πατέρα τρωθέντα σώσας] ὁ στρατηγὸς [ἦν] καὶ φύσεως [ἀρετῇ κράτιστος, καὶ παιδείας λογιώτατος·] τό τε φρόνημα, καὶ τὸ τῆς γνώμης, καὶ τὸ τῶν λόγων, ὁπότε γε καὶ τούτου ἔδει, μέγιστον εἶχε· καὶ αὐτὸ, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις ἐκ πάνυ ἐβεβαίου· ὥστε καὶ μεγαλόφρων, καὶ μεγαλοπράγμων, οὐκ ἐκ κενοῦ αὐχήματος, ἀλλ' ἐξ ἐχεγγύου διανοίας δοκεῖν εἶναι. * Διά τε οὖν ταῦτα, καὶ διότι καὶ τὸ θεῖον ἀκριβῶς ἤγαλλεν, * ἐχειροτονήθη. οὐδὲν γὰρ οὔτ' οὖν δημόσιον, οὔτ' ἰδιωτικὸν, πρὶν ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀναβῆναι, καὶ χρόνον τινὰ ἐνδιατρῖψαι, ἐνεχείριζετο· καὶ διὰ τοῦτο φήμην ἔλαβεν ὡς τοῦ Διὸς, ἐν δράκοντι τῇ πρὸς μητέρα αὐτοῦ συνουσίᾳ μεταβαλόντος, γεγεννῆσθαι· καὶ τινας καὶ ἐκ τούτου πολλοῖς ἐλπίδας ἐς αὐτὸν ἐνεποίει.

Scipio, is qui patrem vulneratum in acie servavit, & naturæ indole, & institutione præstantissimus fuit: neque animo solum, sed etiam sermone, ubi opus esset, ingens ac magnificus, quod & factis ipsis obfirmabat, adeo ut magnanimus simul atque magnificus, non nuda vanaque ostentatione, sed solida mentis constantia esse videretur. His de causis, & quod singulari religione Deos coleret, pro Prætore in Hispaniam missus est. Nullum enim ille negotium nec publicum, nec privatum aggredi unquam solebat, priusquam conscenso Capitolio aliquandiu ibi persedisset: unde & fama erat illum Jovis in Draconis versi satu editum esse, eaque opinione, ut plurimi magnam in se spem collocarent, effecit.

Omisit hæc Zonaras, quæ Dio apud Valesium, ita sequitur, &c.

DIO APUD EUNDEM, ibid.

Ὁ Σκιπίων, καὶ μὴ ἐννόμου ἡγεμονίας λαβὼν ἐξ ὧν ἐχειροτονήθη. τὸ στρατόπεδον προσφιλὲς ἐποιήσατο· καὶ ἤσκησεν ἐξηρρηκότας ἐκ τῆς ἀναρχίας, καὶ ἀνεκτήσατο κατατετυχότας ἐκ τῶν συμφορῶν· τόν τε Μάρκιον οὐχ οἷα που φιλοῦσι οἱ πολλοὶ, ἀνεπιτήδειον εἰργάσατο, ὅτι εὐδοκιμηκὼς ἦν· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς λόγοις, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις ἀεὶ ἐτίμησεν· καὶ γὰρ ἦν οἷος οὐκ ἐκ τῆς τοῦ πέλας διαβολῆς, καὶ καθαιρέσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκείας ἀρετῆς αὔξεσθαι θέλων· καὶ διὰ τοῦτό γε οὐχ ἥκιστα τοὺς στρατιώτας ᾠκειώσατο.

P. Scipio, tametsi haud legitimum imperium populi suffragiis accepisset, brevi tamen militum sibi benevolentiam conciliavit; & ex interitu imperatorum in desidiam lapsos strenue exercuit, ac postremò ob pristinas calamitates penitus animis fractos ac debilitatos recreavit. Cæterum L. Marcium, non, ut plerique solent, a se alienavit, eo quod magna ob res gestas gloria in exercitu esse; sed re ac verbis maximum semper ei viro honorem habuit. Neque enim is erat Scipio, qui ex aliena calumnia ac depressione, sed qui ex propria virtute laudem atque incrementum captaret: atque vel ob eam maxime causam, militum sibi favorem ac benevolentiam comparavit.

NOTAE.

*Verba hæc, quæ inter asteriscos habentur, retulit etiam Suidas, verbo ἤγαλλεν; istiusmodi: Ἤγαλλεν, ἐθεράπευεν· Δίων ἐν ιϛ' λόγῳ Ῥωμαϊκῶν· Διά τε &c. Ἤγαλλεν, *colebat: Dio libro XVI. Romanæ Historiæ: His de caussis &c.*

Μὴ ἐννόμου ἡγεμονίας.] Imperium illud illegitimum vocat Dio, quod privato delatum esset. Poteramus etiam interpretari *extraordinarium*. Sic enim Latini vocant. Cicero in Philippica XI. *Nam extraordinarium semper imperium, populare atque ventosum est; minime vestræ gravitatis, minime vestri ordinis*. Et paulo post, extraordinarium id esse imperium docet, quod non Magistratui, quod privato deferretur. Cujusmodi imperium fuit, quod tum P. Scipioni in Hispania esse populus jussit; ut sc. Procos. res gereret. Nemo autem mirari debet, si is qui Procos. est, privatus dicitur. Etenim privatus dicitur, qui magistratum non gerit. Procos. autem, ac Proprætor, magistratus non est. Itaque Scipioni huic, de quo agimus, confecta Provincia, denegatum triumphum esse scribit Livius lib. 29., quod sine magistratu res gessisset. Ex his apparet falli Sigonium, lib. 3. *de antiquo jure Provinciarum* cap. 7. ubi magistratum, qui confecta Provincia, in urbem redibat, privatum ingredi dicit; quia scilicet imperium non habebat? Nam, ut dixi, privatus opponitur Magistratui, non Imperatori. Itaque Magistratus qui in urbem redibat, licet imperium deponeret, privatus tamen dici non poterat. *Valesius* pag. 602.

Ego autem hæc male adstrui censeo. Procos. enim militaris, & in Provincia militari, magistratus non erat. Procos. verò civilis, & politicus, erat magistratus. En ex Livio, Sicilia, & Brutii erant Provinciæ militares antiquitus, & Prætoriæ; non autem Provinciæ Civiles, & Politicæ. Provinciæ militaris Procos. post eam remanebat privatus: secus verò Procos. Politicus: erat enim is Magistratus.

neratum servavit patrem, ad illam expeditionem ultrò se obtulit: juvenis virtute præstantissimus, & optime institutus: & protinus est electus. Verum, quòd non multo post, populum pœnituit judicii sui, tum ob ætatem (annum enim quartum & vigesimum agebat) tum ob domum ejus, patris, patruique funestam obitu: denuo in publicum progressus, ita pro concione Patribus Conscriptis satisfecit, ut ei abrogatum non sit imperium; sed tantummodo M. Junius, vir senex, additus sit collega. Posthæc Romana res, non sine ærumnis & labore, in melius mutari cœpit. Marcellus enim quum ex objecto crimine est absolutus, Hannibalem aggressus, pleraque caute administravit; cum desperatis hominibus veritus decertare. Verum, si quando confligere opus erat, prudentia quæ magnanimitate temperata esset, superior evadebat.

Hannibal autem tum ex hac causa, tum quod desertus ab sociis aliis civitatibus, ab aliis autem tum mox deserendus erat, tum denique ob quædam alia; ea, quæ tueri nequibat loca, vastare instituit: cumque multos vexasset, a pluribus idcirco deserebatur. Apud urbem autem Salapiam, accidit tale quidpiam. Duo ibi viri præerant summæ rerum, qui inter se studio partium dissidebant. Alinius enim Carthaginensibus, Romanis verò studebat Plautius, & cum Alinio de tradenda urbe Romanis fuerat collocutus. Cum hæc ille igitur, mox ad Hannibalem detulisset, actutum Plautius in judicium adductus est. Hannibale autem, cum iis, qui in consilio aderant, de ejus supplicio deliberante; Plautius ausus est in conspectu Pœni, denuo de eandem re agere cum Alinio. Illo verò exclamante; Ecce, ecce, modo etiam de proditione mecum agere non veretur. Quapropter ob rei nimiam absurditatem, Hannibal Alinio detraxit fidem, Plautiumque ut calumnia impetitum absolvit. Porrò absoluto isto, tunc in idem ambo conspirarunt, accersitisque militibus a Marcello, & præsidio Punico trucidato, Romanis urbem tradiderunt. Et ita quidem Carthaginensibus res in Italia se habebant, & nihilo plus ipsis favebant Siculi, qui se ad Lævinum Consulem conferebant. Carthaginensibus autem, qui erant in Sicilia Hanno præerat, sub eoque Mutinas militabat; qui cum Hannibali pridem familiaris, ob magna virtutis opera, invidiam subiisset, in Siciliam fuerat ablegatus. Ubi igitur ibi præclare Magister equitum

τρωθέντα σώσας, ἑαυτὸν ἐθελοντὴς ἐς τὴν στρατείαν ἐπέδωκεν· ἦν δὲ ἀρετῇ κράτιστος καὶ παιδείᾳ λογιμώτατος· καὶ παραχρῆμα μὲν ᾑρέθη. Μεταμέλον δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον, διά τε τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ (τέταρτον γὰρ καὶ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς ἦγε) καὶ ὅτι καὶ οἰκία αὐτοῦ, διὰ τὸν τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ θείου ὄλεθρον ἐπένθει, ἦλθεν αὖθις ἐς τὸ κοινὸν, καὶ ἐδημηγόρησε, καὶ οἷς εἶπε καταιδέσας τοὺς τῆς βουλῆς, τὴν μὲν ἀρχὴν, οὐκ ἀφῃρέθη· Μάρκος δὲ Ἰούνιος, ἀνὴρ γηραιὸς προσεπέμφθη, αὐτῷ· Τοῖς Ῥωμαίοις δὲ μετὰ ταῦτα τὰ πράγματα οὐκ ἀταλαιπώρως ἐχώρησεν ἐς τὸ βέλτιον· ὁ γὰρ Μάρκελλος ἐπειδὴ κατηγορηθεὶς ἀπελύθη, ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν, καὶ τὰ μὲν πλεῖστα δι' ἀσφαλείας ἐποιεῖτο, δεδιὼς πρὸς ἀπονενοημένους ἀποκινδυνεῦσαι· εἰ δέ ποτε ἠναγκάσθη προσμίξαι, κρείττων ἐκ φρονήσεως εὐτολμίας κεκραμένης ἐγένετο.

2. Ὁ οὖν Ἀννίβας διά τε ταῦτα, καὶ ὅτι αἱ πόλεις αἱ συμμαχοῦσαι αὐτῷ, αἱ μὲν ἐγκαταλελοίπεσαν αὐτὸν, αἱ δὲ διενοοῦντο, καὶ δι' ἔπραττε, κακῶσαι τὰ χωρία, ἃ μὴ κατέχειν οἷος ἦν, ἐπεχείρησε, καὶ πολλοῖς ἐλυμήνατο, καὶ πλείους διὰ τοῦτο ἀφίσταντο. Περὶ δὲ Σαλαπίαν πόλιν τοιοῦτον δέ τι συνέπεσε. Δύο ἄνδρες τὰ πράγματα αὐτῶν εἶχον, διάφοροί τε ἀλλήλοις ἦσαν· καὶ Ἀλίνιος μὲν τὰ τῶν Καρχηδονίων ἐφρόνει, Πλαύτιος δὲ τὰ τῶν Ῥωμαίων, ὡς καὶ διελέχθη τῷ Ἀλινίῳ περὶ προδοσίας τῆς ἐς Ῥωμαίους· μηνύσαντός τε εὐθὺς ἐκείνου τῷ Ἀννίβᾳ ταῦτα, ἐς δίκην ὑπήχθη ὁ Πλαύτιος· Βουλευομένου δὲ τοῦ Ἀννίβα μετὰ τῶν συνέδρων, ὅπως αὐτὸν κολάσει, ἐτόλμησεν ἐπ' ὄψει αὐτοῦ Ἀλινίῳ πέλας που ὄντι περὶ προδοσίας αὖθις εἰπεῖν· ἀναβοήσαντος δὲ ἐκείνου, ἴδε, ἴδε, καὶ νῦν μοι περὶ αὐτοῦ τούτου λαλεῖ· οὐκ ἐπίστευσεν ὁ Ἀννίβας διὰ τὸ ἄτοπον, ἀλλὰ καὶ ὡς συκοφαντούμενον αὐτὸν ἀπέλυσεν. Ἀφεθέντος δὲ, ὡμονόησαν ἄμφω καὶ στρατιώτας παρὰ τοῦ Μαρκέλλου ἐπαγαγόμενοι, τήν τε φρουρὰν τῶν Καρχηδονίων κατέκοψαν, καὶ τὴν πόλιν τοῖς Ῥωμαίοις παρέδοσαν. Καὶ οὕτω μὲν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ εἶχον τοῖς Καρχηδονίοις τὰ πράγματα, καὶ οὐδ' ἡ Σικελία ἦν εὐνοοῦσα αὐτοῖς, ἀλλὰ τῷ ὑπάτῳ τῷ Λαουϊνίῳ προσεχώρουν· ἡγεῖτο μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ Καρχηδονίων Ἄννων· συνεστρατεύετο δὲ αὐτῷ καὶ Μουτίνας· ὃς συνὼν τῷ Ἀννίβᾳ πρώην, καὶ φθονηθεὶς, ὅτι μεγάλα ἔργα ἀρετῆς ἐπεδείκνυτο, ἐς Σικελίαν ἐπέμφθη. Ὡς οὖν κἀκεῖ λαμπρῶς ἐπαίρχει, φθόνον καὶ πρὸς τοῦ Ἄννωνος ὦφλε

φλε, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἱππαρχίας ἐπαύθη. Περιαλγὴς γοῦν διὰ ταῦτα γενόμενος, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλινε· καὶ πρῶτος μὲν προδοσίαν Ἀκράγαντος συνέπραξε σφίσι· εἶτα καὶ τἆλλα συγκατειργάσατο, ὥστε πᾶσαν αὖθις τὴν Σικελίαν ὑπ' αὐτοὺς, ἄνευ μεγάλου πόνου γενέσθαι.

3. Ὁ δὲ Φάβιος καὶ ὁ Φλάκκος, (a) ἄλλας τε πόλεις πολλὰς, καὶ τὸν Τάραντα, τοῦ Ἀννίβου κατέχοντος αὐτὸν, ἐχειρώσαντο· κελεύσαντες γάρ τισι τὴν Βρεττίαν κατατρέχειν, ἵν' ὁ Ἀννίβας ἐς ἐπικουρίαν αὐτῆς ἀπάρῃ ἐκ Τάραντος, ἐπεὶ τοῦτο ἐγένετο, Φλάκκος μὲν ἐκεῖνον ἐπετήρει· Φάβιος δὲ ἐν τούτῳ νυκτὸς τῷ Τάραντι ταῖς τε ναυσὶν ἅμα καὶ τῷ πεζῷ προσβαλὼ, τῇ τε προσβολῇ, καὶ τῇ προδοσίᾳ εἷλε τὴν πόλιν. Ὁ οὖν Ἀννίβας διὰ τὴν ἀπάτην ἀχθόμενος, ἀντεπιβουλεῦσαι τῷ Φλάκκῳ ἐσπούδασε, καὶ ἐπιστολὴν αὐτῷ ἐκ Μεταποντίου, ὡς παρὰ τῶν ἐπιχωρίων ἐπὶ προδοσίᾳ τῆς πόλεως, ἔπεμψεν· ἐλπίσας ἀπερισκέπτως αὐτὸν προσιόντα ἐνεδρεύσειν. Καὶ ὃς ὑπετόπησε τὸ πραττόμενον, καὶ παραλαβὼν τὰ γράμματα ταῖς ἐπιστολαῖς, ἃς τοῖς Ταραντίνοις ποτὲ ἐγεγράφει, κατεφώρασεν ἐκ τῆς αὐτῶν ὁμοιότητος τὸ ἐπιβούλευμα. Σκιπίων δὲ τὸν ἄλλον χρόνον, εἰ καὶ τιμωρῆσαι τῷ πατρὶ, καὶ τῷ θείῳ ἐγλίχετο, καὶ τῆς τοῦ πολέμου δόξης ὠρέγετο, ἀλλ' οὐκ ἠπείγετο διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων· ἐπεὶ δ' ᾔσθετο αὐτοὺς χειμάζοντας πόῤῥω ποι, ἐκείνους μὲν εἴα, ἐς δὲ τὴν Καρχηδόνα τὴν ταύτῃ ὥρμησεν· οὐ μέν τοι τις τὸ παράπαν τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ ἔγνωκε, πρὶν πρὸς αὐτῇ τῇ Καρχηδόνι γενέσθαι, καὶ ἔλαβε σὺν πόνῳ τὴν πόλιν. Ἁλούσης δὲ τῆς Καρχηδόνος, στάσις μεγίστη μικροῦ τῶν στρατιωτῶν ἐγένετο ἄν· τοῦ γὰρ Σκιπίωνος στέφανον ὑποσχομένου δώσειν τῷ πρώτῳ τοῦ τείχους ἐπιβάντι, δύο ἄνδρες, ὁ μὲν

tum agebat, incidit in Hannonis invidiam, & magistratu abire coactus est. His injuriis itaque exacerbatus, se contulit ad Romanos: ac primò quidem effecit, ut Agrigentum ipsis proderetur; tum in aliis rebus, ita suam narravit operam, ut totam rursus Siciliam, absque magno labore recuperarent.

At Fabius & Flaccus, cum urbes alias, tum Tarentum, quod tenebat Hannibal, subegerunt. Nam cum quibusdam incursare & populari Brutios præcepissent, eaque de causa Hannibal, relicta urbe, illis suppetias iret; Flaccus illum observabat, Fabius verò interim, noctu, impetu terra marique facto, cum suis navibus & peditibus; partim vi, partim proditione, Tarentum cæpit. Porrò hanc fraudem Hannibal ægre ferens, pari fraude Fabium ulcisci statuit; eique, Metapontinorum civium nomine scribit literas, de sua ipsis prodenda civitate; eum ratus, temere accedentem, esse in insidias delapsurum. Verum Fabius, suspicatus quid rei esset, his literis cum iis comparatis, quas aliquando Hannibal scripserat Tarentinis; insidias, ex earum similitudine, facile deprehendit. In Hispania verò Scipio, etsi dudum & patris & patrui cædem ulcisci cuperet, & expeteret belli gloriam; haud tamen duxit, ob hostium multitudinem, festinare: verum ubi eos in hybernis longe abesse cognovit, tunc illis omissis, tanta celeritate & circumspectione novam Carthaginem contendit, ut ejus adventus non prius resciretur, quam Carthagini adesset, urbemque non sine labore cæpit. Ast postquam illa expugnata fuit, maxima pene seditio orta est. Nam cum ei, qui prior murum conscendisset, coronam pollicitus esset Scipio; duo viri, alter Romanus, alter e sociis, eam sibi laudem vendicarunt. Dum au-

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. apud Valesium pag.602. ὑπ.

Στάσεως γενομένης [τῶν στρατιωτῶν,] ὁ Σκιπίων συχνὰ μὲν τοῖς στρατιώταις διέδωκε, συχνὰ δὲ καὶ] ἐς τὸ δημόσιον ἀπέδειξε, τῶν τε αἰχμαλώτων ἐς τὸ ναυτικὸν κατέταξεν· [καὶ τοὺς ὁμήρους, πάντας τοῖς οἰκείοις ἀπέδωκε. Καὶ αὐτῷ διὰ τοῦτο, πολλοὶ μὲν δῆμοι, πολλοὶ δὲ καὶ δυνάσται] ἄλλοι τε καὶ Ἰνδίβολος καὶ Μανδόνιος Ἰλεργέται [προσεχώρησαν· τό τε τῶν Κελτιβήρων ἔθνος] πλεῖόν τε, καὶ ἰσχυρότατον

Capta Carthagine parum abfuit, quin gravissimus tumultus in castris excitaretur: nam cum Scipio ei qui primus in murum conscendisset, coronam esset pollicitus, duo milites, eam sibi laudem vindicabant; ac studiis multitudinis contentio ulterius processisset, nisi utrumque corona Scipio donavisset. Idem ex præda, multa divisit militibus, multa in ærarium retulit, & captivos in classem, ad supplementum remigum, dedit: postremo cunctos, qui ibi tenebantur obsides, sine

NOTAE.

Στάσεως γενομένης τῶν στρατιωτῶν.] Quædam hic deesse satis apparet, quæ ex *Joanne Zonara* supplenda sunt: ex quo etiam meam interpretationem hic adornavi. *Valesius* ibid. pag.602.

(a) U. C. 543.

autem duo illi contendebant; studio multitudinis, ad maximum tumultum contentio processisset, ni utrumque Scipio coronasset: tum multa militibus, multa rebus publicis est largitus; obsidesque, qui ibi detinebantur, omnes sine pretio suis reddidit. Quo factum est, ut multæ civitates, multique dynastæ, ejus fidei se commiserint, & inter cæteros Celtiberi. Cum enim inter captivos, virginem excellenti forma cæpisset; vulgo eam adamaturus esse, Scipio putabatur. Ipse verò ubi cognovit, viro cuidam principi apud Celtiberos desponsam, accito sponso; puellam una cum pecunia, quam ejus necessarii, pro ea redimenda contulerant, ei tradidit. Quam ob rem, & illos, & reliquos sibi conciliavit.

Deinde cognito Hasdrubalem Hannibalis fratrem propere adventare, eumque, captam esse urbem adhuc ignorare; ei Scipio, in itinere hostile nihil timenti occurrit; mox eum superavit, & castris exsuit: multosque illius loci ad suam amicitiam pellexit. In re namq. bellica Scipio acer erat, in familiaribus verò congressibus lenis, resistentibus formidabilis, & cedentibus perhumanus. Verum ob id maxime colebatur, quod veluti numine afflatus prædixisset, se in hostili agro fore castrametaturum. Sane verò ab Hispanis, rex magnus appellabatur. Hasdrubal autem desperatis rebus Hispaniæ, in Italiam proficisci volebat: & ipse quidem per hyemem collectis vasis discessit; ejus verò collegæ, stativis suis in Hispania firmatis, Scipioni negotium facessebant; ita ut neque persequeretur Hasdrubalem, neque in Italiam profectus, Romanos ibi belli parte levaret, neque demum posset Carthaginem navigare. Ob hæc igitur Scipio, non est Hasdrubalem persecutus, sed ejus adventu per tabellarios, Ro-

μὲν Ρωμαῖος ὁ δ' ἐκ τῶν συμμάχων, περὶ αὐτοῦ ἠμφισβήτησαν· διαφερομένων δ' ἐκείνων καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος ἐθορυβήθη, καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἐταράχθησαν, ὥστε καὶ δεινόν τι δρᾶσαι, εἰ μὴ ὁ Σκιπίων, καὶ ἄμφω ἐστεφάνωσε, καὶ συχνὰ μὲν τοῖς στρατιώταις διέδωκε, συχνὰ δὲ καὶ τοῖς δημοσίοις προσένειμε, καὶ τοὺς ἐκεῖ κατεχομένους ὁμήρους, προῖκα πάντας τοῖς οἰκείοις ἀπέδωκεν. Ὅθεν πολλοὶ μὲν δῆμοι, πολλοὶ δὲ καὶ δυνάσται αὐτῷ προσεχώρησαν, καὶ τὸ τῶν Κελτιβήρων ἔθνος, πρὸς τοῖς λοιποῖς. Παρθένον γὰρ ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις λαβών, κάλλει ἐπιφανῆ, ἐνομίσθη μὲν ἔσεσθαι αὐτῆς ἐν ἔρωτι· μαθὼν δὲ ὅτι τινὶ τῶν ἐν τέλει Κελτιβήρων ἐγγεγύηται, μετεπέμψατο αὐτὸν, καὶ τὴν νεᾶνιν παραδέδωκε, προσεπιδοὺς καὶ τὰ λύτρα, ἃ οἱ προσήκοντες αὐτῇ προσεκόμισαν· κἀκ τούτου καὶ ἐκείνους καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνηρτήσατο.

4. Μαθὼν δὲ τὸν Ἀσδρούβαν, τὸν τοῦ Ἀννίβου ἀδελφὸν σπουδῇ ἐπιόντα, καὶ ἀγνοοῦντα ἔτι τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν, καὶ μηδὲν προσδοκῶντα κατὰ τὴν πορείαν πολέμιον, προϋπήντησεν αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ κρατήσας, ἐνηυλίσατο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ προσεποιήσατο. Ἦν μὲν γὰρ ἐν ταῖς στρατηγίαις δεινὸς, ἐν δὲ ταῖς ὁμιλίαις ἐπιεικὴς, καὶ ἐς μὲν τοὺς ἀνθισταμένους φοβερὸς, ἐς δὲ τοὺς ὑπείκοντας καὶ μάλα φιλάνθρωπος· μάλιστα δ' ὅτι καὶ ἐθείαστε, προειπὼν, ὡς ἐν τῇ τῶν πολεμίων στρατοπεδεύσοιτο, πάντες ἐτίμων αὐτόν· οἱ δ' Ἴβηρες, καὶ βασιλέα μέγαν ὠνόμαζον. Ὁ δ' Ἀσδρούβας ἀπελπίσας τὴν Ἰβηρίαν ἀπαίρειν πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἐβούλετο· καὶ ἐν τῷ χειμῶνι συσκευασάμενος, ὁ μὲν ὥρμητο, οἱ δὲ συστράτηγοι αὐτοῦ κατὰ χώραν μείναντες, ἀσχολίαν τῷ Σκιπίωνι παρεῖχον, ὥστε μὴ τὸν Ἀσδρούβαν ἐπιδιῶξαι, μήτι τοῖς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Ρωμαίοις ἐπικουφίσαι τὸν πόλεμον γινομένοις ἐκεῖ, ἢ πρὸς τὴν Καρχηδόνα πλεῦσαι· Ὁ δὲ Σκιπίων, τὸν μὲν Ἀσδρούβαν οὐκ ἐπεδίωξε· πέμψας δὲ δρομοκήρυκας, τὴν

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

sine pretio suis restituit. Quo factum, ut non civitates tantum plurimæ, sed & reguli non pauci, inter quos Mandonius erat, atque Indibilis Ilergetes, ad Scipionem defecerint. Præterea etiam Celtiberi, & multitudine & viribus inter finitimos præcipui, in fidem venerunt, ea ex causa: Cum inter captivas virgo quædam esset eximia forma, a cujus amore nunquam temperaturus sibi Scipio credebatur; Scipio comperto eam puellam, Allucio cuidam principi Celtiberorum desponsam esse; statim sponsum ad se accivit, eique puellam in manus tradidit, cum omni pecunia, quam virginis propinqui, ejus redimendæ causa attulerant. Quo facto, & illos, & cæteros quoque Celtiberos sibi conciliavit.

σιτον τῶν περιχώρων ἂν ὧδε προσέθετο. [παρθένον ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἐπιφανῆ κάλλει λαβὼν,] ὑπωπτεύθη [μὲν] ἄλλως [ἔσεσθαι αὐτὸς ἐν ἔρωτι· μαθὼν δὲ ὅτι] Ἀλλουκίῳ [τινὶ τῶν ἐν τέλει Κελτιβήρων ἐγγύηται μετεπέμψατο αὐτὸν] αὐτεπάγγελτος, [καὶ τὴν] παῖδα αὐτῷ [παρέδωκε,] μετὰ τῶν λύτρων, [ἅπερ οἱ προσήκοντες ἐκεκομίκεσαν· κἀκ] τοῦ ἔργου [τούτου, καὶ ἐκείνους, καὶ τοὺς] ἄλλους [ἀνηρτήσατο.]

πρόσοδον αὐτοῦ τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ, δι' αὐτῶν προεκήρυξεν, αὐτὸς δὲ τῶν ἐν χερσὶν εἴχετο· καὶ ὁρῶν τοὺς ἐναντίους πολλαχῇ τῆς χώρας ὄντας, ἐδεδίει μή τινα αὐτῶν προσμίξας, ἐς ἓν ἅπαντας συναγάγῃ ἀλλήλοις ἐπικουρήσοντας. Αὐτὸς μὲν οὖν ἐστράτευσεν ἐπ' Ασδρούβαν τὸ Γίσγονος· Σιλανὸν δὲ ἐς Κελτιβηρίαν ἐπὶ Μαγῶνα, καὶ Λούκιον Σκιπίωνα τὸν ἀδελφὸν ἐς Βαστιτανίαν ἔπεμψεν, ὃς ἐκείνην τε πολέμῳ κατέσχε, καὶ τὸν Μαγῶνα ἐνίκησε· καὶ φεύγοντι αὐτῷ πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν, ἐπακολουθήσας, ἦλθε πρὸς τὸν Σκιπίωνα, μήπω μηδὲν διαπεπραγμένον. Ἐλθόντων οὖν τοῦ τε Μαγῶνος πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ τοῦ Λουκίου πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὸν Σκιπίωνα, τὰ μὲν πρῶτα τῷ ἱππικῷ κατατρέχοντες ἐς τὰ πεδία, διεμάχοντο. εἶτα καὶ ὅλῳ τῷ στρατεύματι ἀντιπαρετάσσοντο, οὐ μὲν καὶ ἐμάχοντο, καὶ ἐπὶ πλείους ἡμέρας τοῦτο ἐγίνετο. Συμβολῆς δέ ποτε γινομένης, οἵ τε σύμμαχοι τῶν Καρχηδονίων, καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι ἡττήθησαν, καὶ τὸ ἔρυμα αὐτῶν παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἑάλω, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ ἐπιτηδείοις οἱ Ῥωμαῖοι ἐχρήσαντο, ὃ πρὸ τριῶν ἡμερῶν ὁ Σκιπίων, ὡς λόγος ἐστὶν, ἐπεφοίβασεν· ἐπιλιπόντων γὰρ αὐτοῖς τῶν πρὸς τροφὴν προεῖπεν (ὅθεν δ' ἠγνόηται) ὡς κατὰ τὴν τε τὴν ἡμέραν τοῖς τῶν πολεμίων χρησόμεθα. Μετὰ ταῦτα δὲ τοῖς περιλειφθεῖσι τῶν ἐναντίων τὸν Σιλανὸν καταλιπὼν, αὐτὸς πρὸς τὰς ἄλλας ἀπῄει πόλεις, καὶ πολλὰς προσηγάγετο· καταστήσας δὲ τὰ ἑαλωκότα, αὐτὸς μὲν ἐκεῖ διεχείμασε· τὸν δὲ Λούκιον τὸν ὅμαιμονα ἐπὶ Ῥώμην ἀπέστειλε, καταγγελοῦντά τε τὰ γενόμενα, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους κομίζοντα, καὶ ὅπως οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ φρονοῦσι περὶ αὐτοῦ πολυπραγμονήσοντα.

5. Οἱ δ' ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, καὶ ἐκ νόσου ἐπόνησαν, καὶ μάχαις ἐταλαιπώρησαν, Τυρσηνῶν νεωτερισάντων τινῶν· μεῖζον δὲ τῶν ἄλλων, αὐτοὺς ἐλύπησεν, ὅτι τὸν Μάρκελλον ἀπέβαλον· ἐπεστρατευσάντες γὰρ κατὰ τοῦ Ἀννίβου, τυγχάνοντος ἐν Λοκροῖς, καὶ ἄμφω οἱ ὕπατοι (a) ἐξ ἐνέδρας περιστοιχισθέντες, ὁ μὲν Μάρκελλος αὐτίκα ἀπώλετο· Κρισπῖνος δὲ τρω-

mam annuntiato; ipse ea, quæ tempus postulabat, administravit. Viso namque, hostes variis in locis, per Provinciam esse dispersos; veritus, ne ab eorum aliquo, in unum copiæ adducerentur, & sibi mutuo auxilia ministrarent; ipse contra Hasdrubalem Gisgonis filium est profectus, Sillanum in Celtiberiam contra Magonem, L. Scipionem fratrem, in Bastitaniam misit. Qui illam bello cæpit, & Magonem vicit: eumque ad Hasdrubalem, fugientem persecutus; hinc rediit ad Scipionem, qui gesserat nondum quidquam. Ubi igitur Mago ad Hasdrubalem, Lucius verò ad Scipionem fratrem venerunt; primum in campos decurrentes dimicarunt: deinde totos exercitus instruxerunt, haud tamen venere ad manus; quod etiam factum ad plures dies. Tandem verò pugna commissa, Carthaginensibus eorúque sociis victis; Romani captis & castris, magnus ibi inventus est commeatus: quod triduo ante, fertur Scipio fuisse vaticinatus. Nam cum necessariis rebus Romani destituerentur, prædixit (qua verò arte ignoratur) se in eum diem, hostium cibariis esse usuros. Posthæc autem Sillano, contra hostium reliquias relicto, multas urbes alias sibi adjecit; ordinatisque, quæ cæperat in Hispania; ipse quidem ibi hybernavit; fratrem verò Lucium, Romam misit, ut res gestas nuntiaret, & captivos secum adduceret; eodemque tempore exploraret, quæ esset de se opinio Romanorum.

Verum Italiam vexabat morbus, & ob Tyrrhenorum quorundam motus, qui rebus novis studuerant, pugnæ afflixerunt: sed Marcelli interitus, luctum majorem attulit. Nam cum ambo Consules, exercitum contra Hannibalem, Locris agentem, ducerent; in insidias impegerunt: & Marcellus quidem statim occubuit; Crispinus verò

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. apud Valesium pag. 605., 7.

Ὁ Σκιπίων [δεινὸς μὲν ἦν ἐν ταῖς στρατηγίαις, ἐπιεικὴς δὲ ἐν ταῖς ὁμιλίαις· καὶ ἐς μὲν τοὺς ἀνθισταμένους] αὐτῷ [φοβερὸς. ἐς δὲ τοὺς ὑπείκοντας φιλάνθρωπος]. καὶ προσέτι καὶ ἐκ δὲ τῆς τοῦ πατρὸς, τοῦ τε θείου δόξης πλεῖστον ἐς πίστιν ὧν ἐποίει, τῷ δοκεῖν ἀπ' ἀρετῆς ἐκ γένους, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ προστυχόντος εὐδοκιμεῖν ἴσχυε. Τότε δὲ καὶ μᾶλλον ἐπί τε τῷ τάχει τῆς νίκης καὶ [ὅτι καὶ ἐθείασεν,] εἴτ' οὖν παρὰ δαιμονίου τινὸς μαθὼν, εἴτε κατὰ τύχην, ὅτι [ἐν τῷ τῶν πολεμίων στρατοπεδεύσοιτο] ὃ καὶ ἐγένετο [πάντες μὲν αὐτὸν] ὡς καὶ κρείττονα σφῶν ὄντα [ἐσέβοντο] [ἥρωα] οἱ δὲ Ἴβηρες καὶ βασιλέα μέγαν ὠνόμαζον.]

Erat Scipio acer quidem in bello, sed in privatis congressibus per quam lenis; ac resistentibus quidem formidabilis, adversus cedentes verò perhumanus. Patris præterea ac patrui ipsius gloria hanc de illo fidem faciebat, non fortuito casu quodam, sed domestica atque innata virtute eum florere. Tunc vero & ob celeritatem partæ victoriæ, & quod Hasdrubal in mediterranea loca se recepisset, atque eo maxime, quod sive Numine afflatus, sive casu quodam prædixerat, se in castris hostium pernoctaturum (quod plane ita evenit) cuncti illum Herois cujusdam instar suspiciebant. Hispani verò etiam Regem eum magno clamore appellarunt.

(a) U. C. 544.

verò non multo poſt, ex accepto vulnere decubuit. Poſtquam autem Marcelli cadaver invenit Hannibal, ejus ſigillo accepto, literas ejus nomine ad urbes ſcripſit, & quidquid volebat, obtinuit; donec eo Criſpinus cognito, illos, ut ſibi caverent, monuit: unde vertit in contrarium res Hannibali. Nam, cum Salapianis per transfugam ſcripſiſſet, Marcellum noctu ad eorum mœnia, acceſſurum, & Latina lingua ipſe cum aliis, qui eam callebant, uteretur, ut nempe pro Romanis haberentur; Salapiani, ejus cognito artificio, hæc viciſſim uſi ſunt arte, ut ſe Marcellum adeſſ[illegible], credere ſimularent: clathris attract[illegible]rum in urbem admiſerunt, quo[illegible]is ſe pares eſſe ſunt opinati, eo[illegible]s occiderunt. Hanniba[illegible]os a Romanis ex Sicili[illegible]: obſideri; ſtatim receſſit; [illegible]ablius, magnam Achaiæ par[illegible]tolis, ſociiſque aliis vaſtavit. Sed cum Philippus Macedo Achæis tuliſſet opem, Romani tota equidem Græcia pulſi eſſent; niſi Ætolis Philippi galea potitis, de ejus interitu, apud Macedones ſparſus rumor, ibique ſeditio orta eſſet. Veritus enim ne regno privaretur, in Macedoniam properavit. Itaque factum, ut Romani in Græcia permanentes, urbibus etiam aliquot potirentur.

Sequenti anno, cum Hasdrubalis adventus nuntiaretur, legiones convocarunt Romani, & ſuos ſocios accerſierunt, & Claudium Neronem, & M. Livium, Conſules elegerunt. Ac Neronem quidem contra Hannibalem miſerunt, qui ei apud Urbem Senam occurrit: haud tamen illico manus conſeruere: ſed ad plures dies ibi in caſtris ſeſe continuit: neque contra, Hannibal pugnam iniit, ſed quiete ſe geſſit, fratrem præſtolaturus. Nero autem & Hannibal caſtra in Lucaniam poſuerunt, ac nullatenus juſta acie, ſed tumultuariis dumtaxat pugnis congreſſi ſunt; & dum Hannibal multa ſubinde mutabat loca, ipſum accurate obſervabat Nero. Semper igitur eo ſuperior Nero, literiſque, quas miſerat ei Hannibal interceptis, contempto Hannibale, veritusque ne Hasdrubal, multitudine fretus hominum, collegæ Livio quam vim faceret; magnum facinus auſus eſt. Ibi namque tantum parte relicta militum, quanta ſcilicet ad reprimendum Hannibalem ſatis eſſet, ſi quid in Livium moviſſet; ut ita omnia agerent, mandavit, ut ipſe præſens eſſe putaretur. Tum aſſumpta lectiſſi-

(a) U. C. 545.

τρωθεὶς ἀπέθανεν οὐ μετὰ πολύ· εὑρηκὼς δὲ τὸ τοῦ Μαρκέλλου σῶμα ὁ Ἀννίβας, καὶ τὸν δακτύλιον αὐτοῦ εἰληφὼς, ᾧ ἐκεῖνος τὰς γραφὰς ἐπεσφράγιζε, γράμματα ἐς τὰς πόλεις, ὡς παρ' ἐκείνου ϛελλόμενα ἔπεμπε, καὶ ὅσα ἐβούλετο διεπράττετο· μέχρις οὗ τοῦτο γνοὺς ὁ Κρισπῖνος, ἀντιπαρήγγειλεν αὐτοῖς φυλάττεσθαι, ὅθεν ἀντιπεριέϛη τῷ Ἀννίβᾳ τὸ πρᾶγμα· ἐπεὶ γὰρ τοῖς ἐν τῇ Σαλαπίᾳ δι' αὐτομόλου δῆθεν ἐπιϛείλας, ὡς ὁ Μάρκελλος νυκτὸς προσήει τοῖς τείχεσι, τῇ τε τῶν Λατίνων κεχρημένος φωνῇ σὺν ἄλλοις ἐπιϛαμένοις αὐτὴν, ἵνα Ῥωμαῖοι δόξωσιν εἶναι· μαθόντες δὲ οἱ Σαλαπηνοὶ τὴν ἐπιτέχνησιν αὐτοῦ, ἀντετεχνήσαντο πιϛεύειν, ὄντως προσιέναι τὸν Μάρκελλον· καὶ ἀνασπάσαντες τὸν καταρράκτην εἰσήγαγον ὅσους αὐτοῖς ἔδοξεν ἱκανοὺς εἶναι κατεργασθῆναι παρ' αὐτῶν, καὶ πάντας ἀπέκτειναν. Ὁ δὲ Ἀννίβας ἀπῇρεν αὐτίκα, μαθὼν τοὺς Λοκροὺς πολιορκουμένους παρὰ Ῥωμαίων, ἐκ Σικελίας ἐπιπλευσάντων· ὁ Πούπλιος δὲ Σουλπίκιος μετὰ τῶν Αἰτωλῶν, καὶ συμμάχων ἑτέρων πολλὰ τῆς Ἀχαΐας ἐπόρθησε· τοῦ δὲ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος τοῖς Ἀχαιοῖς συμμαχήσαντος, παντελῶς ἂν τῆς Ἑλλάδος ἐξηλάθησαν οἱ Ῥωμαῖοι, εἰ μὴ τοῦ κράνους τοῦ Φιλίππου περιῤῥυέντος, οἱ Αἰτωλοὶ τοῦτο ἔσχον, καὶ φήμης ἐς τοὺς Μακεδόνας γενομένης, ὡς τέθνηκε, ϛάσις τε γέγονεν ἐκεῖ· καὶ ἐφοβήθη μὴ τῆς βασιλείας ϛερηθῇ, καὶ πρὸς Μακεδονίαν ἠπείχθη. Ἐντεῦθεν οἱ Ῥωμαῖοι τῇ Ἑλλάδι προσέμειναν καὶ τινων ἐκράτησαν πόλεων.

6. Τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει, ὡς ὁ Ἀσδρούβας ἠγγέλλετο προσιὼν, οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ τὰς δυνάμεις τε ἤθροιζον, καὶ τοὺς συμμάχους σφῶν μετεπέμποντο, ὑπάτους Κλαύδιόν τε Νέρωνα, καὶ Λιούϊον τὸν Μάρκον (a) ἑλόμενοι· καὶ Νέρωνα μὲν ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν, Λιούϊον δὲ ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν ἔπεμψαν, ὃς αὐτῷ πρὸς τῇ Σένῃ τῇ πόλει ἀπήντησεν, οὐ μέντοι καὶ ἐς χεῖρας εὐθὺς ἦλθον, ἐπὶ πολλὰς δὲ ἡμέρας κατὰ χώραν ἔμεινεν. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ Ἀσδρούβας τὴν μάχην κατήπειξεν, ἡσύχαζε δὲ, τὸν ἀδελφὸν ἀναμένων· ὁ Νέρων δὲ, καὶ ὁ Ἀννίβας ἐς Λευκανίαν ἐστρατοπεδεύοντο καὶ οὐδέτερος πρὸς παράταξιν ὥρμησεν, ἄλλως δὲ ἐς χεῖρας ἀλλήλοις ᾖσαν· ὁ Ἀννίβας πυκνὰ μετανίϛατο, καὶ ὁ Νέρων ἀκριβῶς αὐτὸν παρετήρει. Κρείττων οὖν ἀεὶ αὐτοῦ γινόμενος, καὶ τὰ γράμματα τὰ παρὰ τοῦ Ἀσδρούβα αὐτῷ πεμφθέντα ἑλὼν, τοῦ μὲν Ἀννίβου κατεφρόνησε· δείσας δὲ μὴ τὸν Λιούϊον ὁ Ἀσδρούβας τῷ πλήθει καταβιάσηται, μέγα πρᾶγμα ἐτόλμησε· καὶ κατέλιπε μὲν μοῖραν ἐκεῖ, ἀποχρῶσαν εἴργειν τὸν Ἀννίβαν, εἴ τι κινηθείη, ἐντειλάμενος πάντα ποιεῖν, ἵνα καὶ αὐτὸς νομίζοιτο ἐνδημεῖν. Τὸ δὲ καθαρώτατον τοῦ ϛρατοῦ ἀπο-

ἀπολέξας, ὥρμησεν ὡς πλησιοχώρῳ πόλει τινὶ προσμίξων, οὐδ᾽ ᾔδει τις τὴν διάνοιαν αὐτοῦ· καὶ ἠπείχθη ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ ἀφίκετο νυκτὸς πρὸς τὸν συνάρχοντα, καὶ ἐν τῇ ταφρείᾳ τῇ αὐτοῦ συνεσκήνησε· καὶ παρεσκευάζοντο ἄμφω, ἵν᾽ αἰφνίδιον αὐτῷ συνεπίθωνται· οὐκ ἔλαθον δέ, ἀλλ᾽ ἐτεκμήρατο τὸ γεγενημένον ὁ Ἀσδρούβας ἀπὸ τῶν παραγγέλσεων διττῶν γινομένων· Ἰδίᾳ γὰρ ἕκαστος τῶν ὑπάτων παρήγγελλέ τι τοῖς ἑαυτοῦ. Ὑποτοπήσας οὖν ἡττῆσθαι τὸν Ἀννίβαν, καὶ ἀπολέσθαι (περιόντος γὰρ ἐκείνου, οὐκ ἂν ἐπ᾽ αὐτὸν ὁρμῆσαι τὸν Νέρωνα ἐλογίζετο) ἔγνω, πρὸς τοὺς Γαλάτας ἀπαναχωρῆσαι, καὶ ἐκεῖ τὰ περὶ τὸν ἀδελφὸν ἀκριβώσασθαι, καὶ οὕτω τὴν χολὴν πολεμῆσαι.

7. Καὶ ὁ μὲν παραγγείλας τῷ στρατεύματι ἀναστῆναι, νυκτὸς ἀπῆρεν· οἱ δ᾽ ὕπατοι, ἐκ τοῦ θορύβου ὑπόπτευσαν τὸ γινόμενον. οὐ μέν τοι, εὐθὺς ἐκινήθησαν διὰ τὸ σκότος· ἅμα δ᾽ ἠοῖ τούς τε ἱππέας προέπεμψαν ἐπιδιῶξαι αὐτούς, καὶ αὐτοὶ εἵποντο· καὶ τοῦ Ἀσδρούβου τοῖς ἱππεῦσιν ἀντιταξαμένου, ὡς μόνοις οὖσιν, οἱ ὕπατοι ἐπελθόντες, τροπὴν αὐτοῦ ἐποιήσαντο· καὶ φεύγουσιν ἐπακολουθήσαντες, πολλοὺς ἐφόνευσαν· καὶ οὐδ᾽ οἱ ἐλέφαντες αὐτοῖς ἐβοήθησαν. Ὅτι γάρ τινες αὐτῶν τραυματισθέντες κατὰ πλείω τοὺς ἐπιτεταγμένους σφίσιν ἔδρων, ἢ οἱ πολέμιοι, παρήγγειλεν ὁ Ἀσδρούβας τοῖς ἐπ᾽ αὐτῶν καθημένοις, τοὺς τιτρωσκομένους τῶν θηρίων παραυτίκα σφάζειν· ῥᾷστα δὲ σιδηρίῳ τινὶ ὑπὸ τὸ οὖς νυττόμενοι, ἐκπνεύοντο. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, οἱ ἄνδρες δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐφθείροντο· ἔπεσον δὲ τοσοῦτοι, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους διακορεῖς τοῦ φόνου γενομένους, μὴ θελῆσαι τοὺς ἄλλους ἐπιδιῶξαι, φθείραντές τε ἄλλους πολλούς, καὶ τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ λάφυρα πλεῖστα λαβόντες, καὶ Ῥωμαίους αἰχμαλώτους ἐς τετρακισχιλίους ἐν τῷ στρατοπέδῳ εὑρόντες, ἱκανῶς τὴν Καννησίδα συμφορὰν ἀνειληφέναι ἐνόμισαν. Πραχθέντων δὲ τούτων, ὁ μὲν Λιούιος κατὰ χώραν ἔμεινεν· ὁ δὲ Νέρων ἑκταῖος ἐς τὴν Ἀπουλίαν ἐπανελήλυθε, λαθὼν μέχρι τότε ὡς ἀπεδήμησε· καὶ τῶν ἁλόντων τινὰς ἐς τὸ Ἀννίβου στρατόπεδον ἔπεμψε, τὰ πεπραγμένα δηλώσοντας, καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀσδρούβου πλησίον που ἀνεσταύρωσε. Μαθὼν οὖν ἐκεῖνος τόν τε ἀδελφὸν ἡττημένον, καὶ τεθνηκότα, καὶ τὸν Νέρωνα νενικηκότα, καὶ ἐπανήκοντα, πολλὰ μὲν ὠλοφύρατο, πολλάκις δὲ καὶ τὴν τύχην, καὶ τὰς Κάννας ἀνεκάλεσε· καὶ ἐς τὴν Βρεττίαν ἀνεχώρησε, κἀκεῖ διῆγεν ἡσυχάζων.

8. Ὁ δὲ Σκιπίων, μέχρις ἂν πάντα τὰ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ καταστάσῃ, ἄρχειν τῶν ἐκεῖ προ-

ectissima parte exercitus, quasi finitimum aliquod oppugnaturus oppidum, nemine facto consilii sui conscio, adversus Hasdrubalem properavit, noctuque ad collegam veniens, in ejus vallo pernoctavit: amboque se parantes, ut hostem ex improviso aggrederentur: hæc autem Hasdrubali innotuere. Cum enim uterque Consul, suos seorsim cohortaretur, animadvertit quid rei esset; & Hannibalem victum cæsumque esse suspicatus (illo namque superstite, Neronem contra se nunquam iturum fuisse opinabatur) ad Gallos abire statuit; ibique statu [illegible]tris explorato, bellum per otium [illegible]are.

Mi[illegible] ipse quidem denunciato itiner[illegible] tum [illegible] Consul[illegible] men per tenebras, se[illegible]: sed sub auroram, [illegible] in insectandum præmissis, i[illegible] secuti; Hasdrubalem aggressum equites (solos enim esse putabat) superventu suo in fugam verterunt; fugientesque, quòd ab elephantis nihil adjuti essent, multos persecuti trucidarunt. Horum enim aliqui vulnerati, quum plus mali, quam hostes, eis inferrent, Hasdrubal sessores eorum monuit, ut quos ex iis cernerent vulneratos, occiderent eos illico: id quod facile fiebat, cum ferreo stimulo sub aure pungebantur. Hoc pacto belluæ quidem a Carthaginensibus, viri a Romanis occidebantur; tantaque cecidit multitudo, ut Romani cædibus satiati, cæteros persequi abstinuerint. Quamobrem non modo plurimis aliis, verum etiam Hasdrubale interfecto, & spolia innumera assecuti, atque e Romanorum captivis, quorum ultra quatuor millia, in castris hostium repererunt, & liberarunt; Cannensem cladem abunde pensatam esse crediderunt. Dum hæc autem gesta sunt, Livius quidem suo loco quiete mansit, Nero autem die sexto in Apuliam reversus (sua absentia ad id usque tempus celata) captivos aliquot in castra Hannibalis misit, qui ei, quid actum esset, narrarent; ipse verò, caput Hasdrubalis, in propinquo quodam loco, affixit cruci. Hannibal igitur tum clade cognita, & cæde fratris, Neronisque victoris reditu, in magno luctu & mœrore fuit; a[illegible] postquam sæpe de fortuna questus est, & sæpe Cannas inclamavit; ad Brutios reversus, & ibi quiete mansit.

Scipio verò Hispaniæ, donec ibi omnia constituisset, præesse jussus; primum in Afri-

Africam duabus quinqueremibus navigavit; eodemque forte fortuna tempore, etiam Gisgonis filius Hasdrubal eo appulit. Quos cum Syphax ambos humaniter excepisset (Carthaginensibus enim fœdere erat junctus, & parti Africæ imperabat) & eos reconciliare inter se studeret; respondit Scipio, nullas sibi privatas esse, cum Hasdrubale inimicitias, neque Reip. nomine, feriendæ pacis habere auctoritatem. Reversus itaque in Hispaniam, cum Ilitergitanis bellum gessit: quod Romanos post Scipionum cædem, ad se profugos, Carthaginensibus dedidissent: Haud autem antea urbe potitus est, quam ipse conscendere ausus mœnia, est vulneratus. Verecundia namque perculsi milites, illique metuentes, tunc promptius pericula subierunt; potitique victoria, hominibus omnibus trucidatis, urbem totam incendio tradiderunt. Eo sane timore correptis aliis; multi quidem, deditionem ultro fecerunt, multi vi autem sunt subacti; ac multi tandem, cum obsidione premerentur; semetipsos & suos jugularunt. Sic maxima Hispaniæ subacta parte, Scipio Carthaginem rediit, ibique in honorem patris & patrui, funebres ludos in armis edidit: in quibus, præter alios, duo fratres inter se de Regno contendentes, eorum pacificatione a Scipione frustra tentata, decertarunt; & major natu minorem, validiorem licet, interfecit. Post hæc Scipio ægrotavit, & in his, res novas Hispani moliti sunt. Nam exercitus Scipionis, qui circa Sucronem hyberna agebat, se commovit; & qui prius etiam parum dicto audiens erat, nec tamen defectionem plane præseferebat; tunc morbo cognito Scipionis, ob dilatam etiam stipendiorum solutionem, apertissime defecit: pulsisque Tribunis suis, Consules etiam sibi elegit: erant autem circiter octo millia. Qua de causa, Hispani quoque, facti ad exsuendam fidem promptiores; socias Romanorum civitates, oppido afflixerunt. Hinc Mago etiam, qui Gades jamjam relinquere cogitabat; nec reapse reliquit, & in mediterranea progressus, multum ibi attulit detrimenti. Ubi autem hæc omnia novit Scipio, veniam per literas exercitui promisit, excusans eos, quod rerum necessariarum penuria, novis rebus studuissent; petens insuper, ne quid ex eo mali suspicaretur, quin collaudatis iis, qui, eorum gesserant Magistratum, ne sine imperio, quid gravius vel auderent, vel paterentur.

Postquam autem hæc scripsit Scipio, mi-

προσετάχθη· καὶ πρῶτον μὲν ἐς τὴν Λιβύην δυοῖν πεντήρεσιν ἔπλευσε, καὶ ὁ τοῦ Γίσγωνος Ἀσδρούβας ἐκεῖ, κατὰ τύχην, αὐτῷ συγκατῆρε. Δεξιουμένου οὖν καὶ ἄμφω τοῦ Σύφακος (ἔνσπονδος γὰρ τοῖς Καρχηδονίοις ἐγένετο, μέρους τῆς Λιβύης βασιλεύων) καὶ καταλλάσσοντος σφᾶς, ὁ Σκιπίων οὐκ ἰδίαν ἔχθραν ἔχειν εἶπεν, οὔτε μὴν ὑπὲρ τῶν κοινῶν δύνασθαι, καθ' ἑαυτὸν καταλύσασθαι. Ἐπανῆλθεν οὖν αὖθις, καὶ Ἰλιτεργίταις ἐπολέμησεν, ὅτι τοὺς πρὸς αὐτὸν καταφυγόντας Ῥωμαίους, μετὰ τὸν τῶν Σκιπιόνων θάνατον, τοῖς Καρχηδονίοις ἐξέδωκαν· καὶ οὐ πρότερον τῆς πόλεως αὐτῶν ἐκράτησε, πρὶν αὐτὸς τοῦ τείχους ἐπιβῆναι ἐτόλμησε, καὶ ἐτρώθη. Αἰδεσθέντες γὰρ οἱ στρατιῶται, καὶ δείσαντες περὶ ἐκείνῳ, τότε προσέβαλον προθυμότερον· καὶ κρατήσαντες, τοὺς μὲν ἀνθρώπους πάντας ἀπέκτειναν, τὴν δὲ πόλιν κατέπρησαν ἅπασαν· καὶ τῷ φόβῳ τούτῳ, πολλοὶ μὲν ἑκόντες αὐτῷ προσεχώρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ βίᾳ κεχείρωντο· τινὲς δὲ πολιορκούμενοι, τάς τε πόλεις ἑαυτῶν ἔκαιον, καὶ τοὺς οἰκείους ἐφόνευον, ἐπὶ δὲ τούτοις, καὶ ἑαυτούς. Τὰ πλείω δὲ καταστρεψάμενος ὁ Σκιπίων, ἐς Καρχηδόνα ἀνέζευξεν, ἔνθα τῷ τε πατρὶ, καὶ τῷ θείῳ ἐπιταφίους ἀγῶνας ὁπλομαχίας ἔθετο· ὅτε πολλοὶ μὲν, καὶ ἕτεροι ἠγωνίσαντο, καὶ ἀδελφοὶ δὲ δύω περὶ βασιλείας διαφερόμενοι, καί τοι τοῦ Σκιπίωνος συναλλάξαι αὐτοὺς σπουδάσαντος· καὶ ὁ πρεσβύτερος μὲν τὸν νεώτερον καί τοι ἰσχυρότερον ὄντα, ἀπέκτεινεν. Ἠῤῥώστησε μετέπειτα ὁ Σκιπίων, κἂν τούτῳ ἐνεωτέρισαν Ἴβηρες· στράτευμα γὰρ τοῦ Σκιπίωνος περὶ Σουκρῶνα χειμάζον, ἐκινήθη· καὶ πρώην οὐκ εὐπειθὲς ὂν, οὐ μὲν φανερὰν ἀποστασίαν ἐπιδεδειγμένον· τότε δ' αἰσθόμενον τὸν Σκιπίωνα κάμνοντα, ἐπεὶ καὶ ἡ μισθοφορὰ αὐτοῖς ἐβραδυνήθη, ἀναφανδὸν ἀπέστησαν· καὶ τοὺς χιλιάρχους σφῶν ἀπελάσαντες, ὑπάτους ἑαυτοῖς κεχειροτονήκασιν· ἦσαν δὲ ὡς ὀκτακισχίλιοι. Γνόντες οὖν ταῦτα οἱ Ἴβηρες, ἀφίσταντο προχειρότερον, καὶ τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων ἐκάκουν· καὶ ὁ Μάγων ἐκλιπεῖν ἤδη τὰ Γάδειρα βουληθεὶς, οὔτ' ἐξέλιπε, καὶ ἐς τὴν ἤπειρον διαβαίνων, πολλὰ ἐκακούργει. Μαθὼν δὲ ταῦθ' ὁ Σκιπίων, πέμψας πρὸς τὸ ἀποστατῆσαν στρατόπεδον, ἐπέστειλεν αὐτοῖς συγγνωμονῶν δῆθεν, ὅτι διὰ ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων ἐνεωτέρισαν, καὶ μηδὲν ὑποπτεῦσαι διὰ τοῦτο ἀξιῶν, ἐπαινῶν δὲ καὶ τοὺς τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἀναδεξαμένους, ἵνα μηδὲν δεινὸν, ἢ πάθωσι, ἢ δράσωσι διὰ ἀναρχίαν.

9. Τοιαῦτα τοῦ Σκιπίωνος γράψαντος, οἱ

στρατιῶται μαθόντες ὅτι περιῆν, καὶ οὐδ' ὀργίζοιτο σφίσιν, οὐδὲν ἔτι διεκίνησαν· ὡς δ' ἀνερρώσθη, τραχὺ μὲν οὐδὲ τότε αὐτοῖς ἐπηπείλησε· πέμψας δὲ τήν τε τροφὴν ἀποδώσειν ὑπέσχετο· καὶ πάντας πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι ἐκέλευσεν, ὡς ἂν βούλωνται, ἢ ἀθρόοι, ἢ ἐν μέρει κατὰ διαδοχάς· οἱ δέ γε στρατιῶται, κατ' ὀλίγους ἀπελθεῖν οὐκ ἐθάρσησαν· ὁμοῦ δ' ἀπῆλθον. Καὶ ὁ Σκιπίων ἔξω τοῦ τείχους αὐτοὺς αὐλίσασθαι (πρὸς ἑσπέραν γὰρ ἦν) διετάξατο, καὶ παρέχειν αὐτοῖς ἀφθόνως τὰ ἐπιτήδεια· καὶ οἱ μὲν ἐστρατοπεδεύοντο· αὐτὸς δὲ τοὺς θρασυτέρους αὐτῶν ἐς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν κατεσκεύασε, καὶ τῆς νυκτὸς αὐτοὺς καταλαβὼν ἔδησε. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ, ὡς ἔξω που στρατεύσων, πάντα τὸν αὐτοῦ στρατὸν προεξέπεμψεν· εἶτα τοὺς ἄρτι ἐλθόντας εἴσω τοῦ τείχους ἄνευ τῶν ὅπλων ἐκάλεσεν, ἵν' αὐτῷ συστρατεύσωνται, λαβόντες τὸ σιτηρέσιον· καὶ οὕτως εἰσελθόντων αὐτῶν ἐσήμηνε τοῖς ἐκκεχωρηκόσιν, ὥσπερ εἶχον ἐπανελθεῖν· καὶ περισχὼν αὐτοὺς, πολλὰ καὶ ὠνείδισε, καὶ ἠπείλησε· καὶ τέλος· * Πάντες μὲν, ἔφη, θανεῖν ἐστὲ ἄξιοι, οὐ μέν τοι πάντας θανατώσω αὐτὸς, ἀλλ' ὀλίγους, οὓς καὶ ἤδη συνείληφα, δικαιώσω, τοὺς ἄλλους ἀφίημι *. Ταῦτα εἰπὼν, ἐς τὸ μέσον τοὺς δεδεμένους παρήγαγε, καὶ σταυροῖς προσδήσας, καὶ αἰκισάμενος, ἀπέκτεινεν· ὡς δέ τινες τῶν παρεστηκότων ἀγανακτήσαντες ἐθορύβησαν, συχνοὺς καὶ ἐκείνων ἐκόλασε· καὶ μετὰ τοῦτο τὴν μισθοφορὰν τοῖς ἄλλοις δοὺς, ἐπὶ τὸν Ἰνδίβιλιν

lites, ejus incolumitate, placabilitateque cognita, nihil amplius commoverunt: ac reapse ubi prorsus convaluit, ne tunc quidem eis asperius est comminatus; frumentoque promisso, omnes ad se, sive singulos per vices, sive universos simul, utrum ipsi mallent, venire jussit. Milites verò ei se credere non ausi sigillarim, omnes una simul venerunt. Eos autem Scipio extra mœnia (serum enim erat) manere jussit, & commeatu abunde suppeditato, curavit, ut eorum audacissimi in urbem venirent, eosque noctu comprehensos, vinxit. Ubi verò diluxit dies, omnem exercitum, tanquam expeditione instituta, præmisit: deinde milites, qui recens venerant, inermes ad se in urbem, tanquam ut una, acceptis stipendiis militarent, vocavit: tum his ingressis, iis qui exierant, ut e vestigio redirent, significavit. Postquam autem seditiosos sic circumvenit, eis multa exprobavit, multa minatus est; ac tandem dixit: Vos omnes exitio estis digni, ego verò non de omnibus, sed de paucis duntaxat, quos jam comprehendi, pœnas sumam, reliquis absolutis. Utque ista locutus est, vinctos in medium produxit, alligatosq; ad palum, per cruciatus varios enecavit. Ubi autem quidam qui interfuerant, indignati sunt, ac tumultuati; eorum plures suppliciis quoque affecit: ac postea, stipendio dato reliquis, contra Indibilim & Mandonium profectus est; & quod illi pugnam detrectabant, ipse eos aggressus

Quæ asteriscis intercluduntur, apud Suidam etiam, (verbo ἐδικαιώθησαν) leguntur, dum scribit: Δίων ἐν τῷ ις'. *Dio libro XVI.*

DIO APUD SUIDAM.

Πάντες ἀποθανεῖν ἐστὲ ἄξιοι· οὐ μέν τοι καὶ ἐγὼ πάντας ὑμᾶς θανατώσω· ἀλλ' ὀλίγους μὲν, οὓς καὶ συνείληφα ἤδη, δικαιώσω, τοὺς δ' ἄλλους ἀφίημι.

Quamvis omnes morte digni sitis, non tamen vos omnes morte mulctabo, sed paucos quidem jam comprehensos, justis pœnis afficiam, reliquos verò dimittam.

Joannes Tzetzes in Lycophronis Cassandram, Dionem in his ultimis, ita ad sensum, & ad verbum describit:

DIO APUD TZETZEM.

Ταῦτα μὲν οὖν περὶ Γυμνησίων νήσων. Δίων δὲ ὁ Κοκκειανὸς, ταύτας, φησὶ, εἶναι τοῦ Ἴβηρος ποταμοῦ, πλησίον τῶν Εὐρωπαίων Ἡρακλείων στηλῶν [ἃς νήσους, Ἕλληνες μὲν καὶ Ῥωμαῖοι κοινῶς Γυμνησίας· φασὶν, Ἴβηρες δὲ Βαλεαρίας.]

Et hæc quidem de Gymnasiis insulis narrantur. Dio verò Coccejanus, has inquit, esse ad Iberum flumen, prope Eurupeas Herculeas columnas; quas insulas Græci quidem ac Romani communi voce Gymnasias appellant, Hispani verò Valerias.

NOTAE.

Valesius in notis ad Excerpta pag. 775. ad ultima verba, Ἴβηρες δὲ Βαλεαρίας, scribit: *Ita scribitur quoque apud Zonaram pag. 92.* (edit. vero Parisinæ p. 435. t. 1.) *ex quo hunc locum libro decimosexto assignare non dubitavi. Num cum præcedens fragmentum sit ex lib. 16.* DIONIS, *teste Suida; sequitur, ut hæc quoque historia, quæ cum superiori proxime juncta est, ad eundem librum pertineat.* Cæterum Dioni hic non assentior: nam neque Romani eas insulas Gymnasias vocant, sed Græci tantum; neque Hispani eas Baletias appellant, sed Baleares. Ego verò duxerim, a βάλλω dictas fuisse Βαλλιαρίας, *Balleares*, & *Baleares*, quandoquidem indigenæ erant excellentissimi *funditores*. Sane eadem ex causa, γυμνησίαι, ob idem exercitium ex *nudis* brachiis, sunt appellatæ.

gressus, superavit. Sane, quum hi in deditionem venerunt; & major Hispaniæ pars est subacta, & Mago Gadibus discessit; & cũ Romanis Masinissa sese conjũxit. Carthaginenses enim post Hasdrubalis, Hannibalis fratris cædem; Hispaniam deserendam esse decreverunt; Italiam verò reciperandam: quamobrem Magoni pecuniam miserunt, ut conductis auxiliis, eam aggredi potuisset. Is igitur in Italiam rursus tendens, ad Gymnasias insulas venit; ac in Majorem appellere nequivit; quod insulares, funditores exercitatissimi, eminus in naves jaculabantur: sed in Minori hyberna[illegible]vit. Hæ verò insulæ tres sunt, & conti[illegible]ti versus Iberum imminent, atque a G[illegible]s Romanisque Gymnasiæ communit[illegible] appellantur. Hispani verò Valerias & Hyatlusas; ac peculiari quamque nomine, unam Ebeson, Majoricam alteram, tertiam Minoricam recte nominant, Gadibus autem Romani potiebantur.

δίβιλιν, καὶ ἐπὶ τὸν Μανδόνιον ἐστράτευσε· καὶ μὴ τολμώντων ἐκείνων συμμῖξαι αὐτῷ, αὐτὸς ἐπέθετο, καὶ ἐνίκησεν. Ὁμολογησάντων δ' ἐκείνων, καὶ τῆς ἄλλης Ἰβηρίας τὰ πλείω αὖθις ἐδουλώθη, καὶ ὁ Μάγων τὰ Γάδειρα ἐξέλιπε, καὶ ὁ Μασινίσσας τοῖς Ῥωμαίοις προσεχώρησεν· οἱ Καρχηδόνιοι γὰρ τελευτήσαντος Ἀσδρούβα τοῦ Ἀννίβου ὁμαίμονος, ἐψηφίσαντο μὲν τῆς Ἰβηρίας ἐκστῆναι, τὰ δ' ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀνακτήσασθαι· καὶ ἔπεμψαν ἀργύριον τῷ Μάγωνι, ἵν' ἐπικουρικὸν ἀθροίσας στρατεύσηται ἐπ' αὐτήν. Καὶ ὃς πρὸς τὴν Ἰταλίαν αὖθις ὁρμήσας, ἀφίκετο πρὸς τὰς Γυμνησίας νήσους· καὶ τῆς μὲν μείζονος ἥμαρτε, μὴ δυνηθεὶς ἐς αὐτὴν κατᾶραι (οἱ γὰρ ἐπιχώριοι πόρρωθεν ἐς τὰς ναῦς ἐσφενδόνων, κράτιστοι τοῦτο ποιεῖν ὄντες) ἐς δὲ τὴν μικροτέραν προσορμισάμενος, ἐκεῖ διὰ τὴν χειμῶνα κατέμεινεν. Αἱ νῆσοι δ' αὗται τῇ περὶ τὸν Ἴβηρα ἠπείρῳ ἐπίκεινται· εἰσὶ δὲ τρεῖς, ἃς Ἕλληνες μὲν, καὶ Ῥωμαῖοι κοινῇ, Γυμνησίας καλοῦσιν· Οὐαλερίας δὲ καὶ Ὑασσούσας οἱ Ἴβηρες· ἰδίᾳ δ' ἑκάστην, τὴν μὲν Ἔβεσον, τὴν δὲ Μείζω, Μικροτέραν δὲ τὴν τρίτην φερωνυμώτατα, Γάδειρα δὲ οἱ Ῥωμαῖοι κατεῖχον.

Q. CASSII DIONIS COCCEJANI ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER DECIMUSSEPTIMUS.

Κυϊ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΙΖ.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO XVII.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Masinissæ & Syphacis inimicitiæ ob Sophonisbam.
2. Ut Scipio ex invidia, imperium deponere est coactus.
3. Ut Philippus pace repudiata], Ætolos a Romanorum amicitia ad se traduxit.
4. Ut Philippus cum Sempronio pacem fecit.
5. Ut P. Scipio in Africam ire jussus, Locrenses a Carthaginensibus liberavit.
6. Ut Carthaginenses efficiunt, ut Syphax Masinissæ restituat principatum: simulationes inter utrumque.
7. Scipionis & Carthaginensium pugnæ in Africa.
8. Ut Syphax a C. Lælio fusus & captus est.
9. Ut capta Cirta, Masinissa statim Sophonisbam uxorem duxit.
10. Ut Scipio Syphacem vinctum ad se adductum, solvit vinculis, & omni studio est prosecutus.

11. Ut

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ ΙΖ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ἔχθραι τοῦ Μασινίσσου καὶ τοῦ Σύφακος διὰ τὴν Σοφωνίδα.
β'. Ὡς ὁ Σκιπίων φθόνῳ, τὴν ἀρχὴν ἐπαύθη.
γ'. Ὡς ὁ Φίλιππος τὰς τῆς εἰρήνης ἀφείθη, καὶ τοὺς Αἰτωλοὺς ἀπὸ τοῦ συμμαχεῖν Ῥωμαίοις μεταθέμενος, φίλους ἑαυτοῦ ἐποιήσατο.
δ'. Ὡς ὁ Φίλιππος τῷ Σεμπρωνίῳ κατηλλάγη.
ε'. Ὡς ὁ Σκιπίων κελευσθεὶς πλεῖν ἐς τὴν Λιβύην, τοὺς Λοκροὺς ἐκ τῶν Καρχηδονίων ἠλευθέρωσεν.
ς'. Ὡς Καρχηδόνιοι ἔπεισαν τὸν Σύφακα, τὴν ἀρχὴν ἀποδοῦναι τῷ Μασινίσσῃ· καὶ αἱ εἰς ἀλλήλους, ὑποκρίσεις.
ζ'. Αἱ μεταξὺ τοῦ Σκιπίωνος καὶ τῶν Καρχηδονίων μάχαι ἐν τῇ Λιβύῃ.
η'. Ὡς Σύφαξ ὑπὸ τοῦ Λαιλίου ἐνικήθη, καὶ ἐζωγρήθη.
θ'. Ὡς παραλαβούσης τὴν Κίρταν, Μασινίσσα εὐθὺς ἔγημεν τὴν Σοφωνίδα.
ι'. Ὡς ὁ Σκιπίων τὸν Σύφακα δεδεμένον πρὸς ἑαυτὸν ἀχθέντα, ἔλυσε, καὶ ἐντίμως ἦγεν.

ια'. Ὡς

ια'. Ὡς Σύφαξ τὸν Μασινίσσαν ἠμύνατο πρὸς τὸν Σκιπίωνα.
ιβ'. Ὡς Σοφωνίσβα γενναίως τὸ φάρμακον πίνει καὶ θνήσκει.
ιγ'. Ὡς Ἀννίβας καὶ Μάγων ἐξ Ἰταλίας, πρὸς τὸν οἰκεῖον πόλεμον ἐχώρησαν.
ιδ'. Ὡς οἱ Καρχηδόνιοι ἐπέθεντο τῷ Σκιπίωνι κατά γῆν, τε καὶ κατὰ θάλασσαν.
ιε'. Ὡς οἱ Καρχηδόνιοι τὸν Μάγωνα ἐς τὴν Ἰταλίαν ἀνέπεμψαν, τὸν δ' Ἀννίβαν αὐτοκράτορα στρατηγὸν ἀπέδειξαν.
ις'. Ὡς Σκιπίων τὸν Ἀννίβαν νικήσας, αὐτοὺς ἠνάγκασε πρὸς εἰρήνην.
ιζ'. Ὡς οἱ Καρχηδόνιοι πολιορκούμενοι αἰτοῦσι τὴν εἰρήνην, καὶ οὕτω ὁ δεύτερος πόλεμος τῶν Καρχηδονίων ἔτει ἑκκαιδεκάτῳ ἐς τοῦτο κατέστη.

11. Ut apud Scipionem Syphax ultus est Masinissam.
12. Ut Sophonisba generose venenum bibit, & obit.
13. Ut Hannibal & Mago ex Italia, ad bellum domesticum excesserunt.
14. Ut Carthaginenses Scipionem terra marique invadunt.
15. Ut Mago remittitur in Italiam, & Hannibali summum imperium demandatur.
16. Ut Scipio Hannibalem vincit, & ad pacem petendam adigit.
17. Ut Carthaginenses obsessi pacem petunt, & pax est facta, post secundi belli Punici annos sexdecim.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ Ϛ.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ ἀριθμούμενοι, οἵδε ἐγένοντο.

Λ. Οὐετούριος Φίλων,	καὶ Κοΐν. Καικίλιος.
Π. Κορνήλιος Σκιπίων,	καὶ Π. Λικίνιος Κράσσος.
Μ. Κορνήλιος Κέθηγος,	καὶ Π. Σεμπρώνιος Τουδιτανός,
Κν. Σερουίλιος Καιπίων,	καὶ Κν. Σερουίλιος Γέμινος.
Μ. Σερουίλιος Γέμινος,	καὶ Τ. Κλαύδιος Νέρων.
Κν. Κορνήλιος Λέντουλος,	καὶ Π. Αἴλιος Παῖτος.

TEMPORIS SPATIUM ANNI VI.

In quo qui sequuntur, Consules recensentur.

U. C.	
546 L.V.	Philo, & Q. Cæcilius.
547. P. C.	Scipio, & P. Licinius Crassus.
548. M. Cor.	Cethegus, & P. Sempronius Tuditan.
549. Cn. Ser.	Cæpio, & Cn. Servilius Geminus.
550. M. Servilius	Geminus, & T. Claudius Nero.
551. Cn. Cornelius	Lentulus, & P. Ælius Pætus.

1. Ὁ δὲ Μασινίσσας ἀνὴρ ἦν ἐν τοῖς κρατίστοις ἐξεταζόμενος· καὶ χειρὶ γὰρ καὶ βουλεύμασιν ἄριστος ἐτύγχανε τὰ πολέμια· πρὸς δὲ τοὺς Ῥωμαίους (a) ἐκ τῶν Καρχηδονίων ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε μετήνεκτο. Ὁ Ἀσδρούβας τοῦ Γίσγωνος, φίλος τε ὢν αὐτῷ, καὶ Σοφωνίβα τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα αὐτῷ ἐνηγγύησε· τῷ Σύφακι δὲ συγγενόμενος, καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων αὐτὸν φρονοῦντα αἰσθόμενος, οὐκέτι τὰ ὡμολογημένα πρὸς τὸν Μασινίσσαν ἐφύλαξεν· ἀλλὰ θέλων τοῖς Καρχηδονίοις τὸν Σύφακα προσποιήσασθαι, οὐκ ἐλαχίστης δυνάμεως ἄρχοντα, τὴν τε ἀρχὴν αὐτῷ συγκατέπραξεν, ἣ τῷ Μασινίσσᾳ προσῆκε, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τότε θανόντος, καὶ τὴν Σοφωνίβα συνῴκισεν. Ἡ δὲ τό τε κάλλος ἐπιφανὴς ἦν, καὶ παιδείᾳ πολλῇ, καὶ γραμμάτων, καὶ μουσικῆς ἤσκητο· ἀστεία τε καὶ αἱμύλος ἦν, καὶ οὕτως ἐπαφρόδιτος, ὥς ὀφθεῖσα, ἢ καὶ ἀκουσθεῖσα μόνον, καὶ τὸν πάνυ δυσέρωτα καταδουλώσασθαι. Ὁ μὲν οὖν Σύφαξ διὰ ταῦτα τοῖς Καρχηδονίοις προσέθετο· καὶ ὁ Μασινίσσας τὰ τῶν Ῥωμαίων ᾑρεῖτο, καὶ χρησιμώτατος αὐτοῖς διὰ πάντων ἐγένετο. Σκιπίων δὲ πάντα τὰ ἐντὸς τοῦ Πυρηναίου, τὰ μὲν βίᾳ, τὰ δὲ ὁμολογίᾳ

Masinissa autem in re militari vir præstantissimus, & manu & consilio promptissimus, hac de causa defecit a Carthaginensibus ad Romanos. Hasdrubal Gisgonis filius, qui ejus amicus erat, ipsi filiam desponderat Sophonisbam: cum verò Syphacem Romanis studere persensisset, haud amplius promissis stetit cum Masinissa, Syphacem optans, non minimæ potentiæ principem, reconciliare Carthaginensibus. Adjumento ei proinde fuit, ut Masinissæ principatu, cujus pater recens obierat, potiretur; & Sophonisbam ei dedit uxorem. Erat autem Sophonisba excellenti mulier forma, & exercitatissima in literis & in musica; ac adeo urbana & facunda, ut solo aspectu, auditu ve, hominem etiam severissimum, in sui attrahere amorem posset. His ergo Syphax ex caussis ad Carthaginenses se contulit; & Masinissa Romanos secutus est, quibus per omnem ætatem, strenue navavit operam. Scipio verò cum omnia, quæ intra montes sunt Pyrenæos, partim vi, partim deditione cæpisset, in Africam trajicere parabatur, Ast Romani tum ex invidia, ob res ab eo præ-

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. apud Valesium pag. 605., etc.

[Ὁ Μασινίσσας] ἄλλως μὲν [ἐν τοῖς κρατίστοις ἀνὴρ ἦν, [τά τε πολέμια, καὶ τοῖς βουλεύμασι, καὶ τῇ χειρὶ ἄριστα] ἐξεργάζεσθαι, καὶ ἐς πίστιν, οὐχ ὅτι τὰς ἐμφύλους (ἄπιστοί τε γὰρ οὗτοί γε, ὡς πλῆθος, εἰσὶ), ἀλλὰ καὶ τοὺς πάνυ μέγα ἐπὶ αὐτῇ φρονοῦντας προέφερε.

Masinissa, cum in aliis egregius vir fuit, quippe in bello, manu, & consilio promptissimus habebatur; tum in fide constanter servanda, non modò popularibus suis (hi enim ut plurimum ingenio sunt infido) sed iis etiam, qui eam laudem fidei ambiunt, multum præstabat.

(a) U. C. 546.

præclare gestas, tum veriti, ne regnum, si superbia elatus esset, affectaret; hominem revocarunt, duosque ei miserunt successores. Atque hoc modo Scipio imperium deponere est coactus; Sulpitius verò cum Attalo eodem tempore, Oreum proditione, Opuntem vi occupavit. Philippus enim eis mature non potuit opem ferre; quod viæ, qua transeundum erat, ab Ætolis infessæ erant; sed serò tandem cum venisset, Attalum in suas naves confugere coëgit. Pacem equidem cum Romanis Philippus facere volebat; sed cum post multa verba, conditiones non placuissent; pace repudiata; Ætolos a Romanorum amicitia ad se traduxit. Porro interea quievit Hannibal, sat habens tueri sua; neque a Consulibus, qui citra pugnam, eum subactum iri putabant, est lacessitus.

λογια προσποιησάμενος, ἐς τὴν Λιβύην στείλασθαι ἠτοιμάζετο. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ, τὰ μὲν φθόνῳ τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ, τὰ δὲ φόβῳ μὴ ὑπερφρονήσας, τυραννίσῃ, ἀπεκαλέσαντο αὐτὸν, δύο τῶν στρατηγῶν διαδόχους αὐτῷ πέμψαντες· καὶ ὁ μὲν οὕτω τῆς ἀρχῆς ἐπαύθη. Ὁ δέ γε Σουλπίκιος μετὰ τοῦ Ἀττάλου, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, Ὠρεὸν μὲν προδοσίᾳ, Ὀποῦντα δὲ ἰσχύϊ κατέσχεν· ὁ γὰρ Φίλιππος οὐκ ἠδυνήθη αὐτοῖς ἐπαμῦναι διὰ ταχέων, τὰς διόδους προκατασχόντων τῶν Αἰτωλῶν· ὀψὲ δέ ποτε ἐπελθὼν, ἐς τὰς ναῦς αὐτοῦ τὸν Ἄτταλον καταφυγεῖν ἐβιάσατο· Ὁ μέντοι Φίλιππος σπείσασθαι τοῖς Ῥωμαίοις ἠθέλησε· καὶ τινῶν λόγων αὐτοῖς γενομένων, τὰ μὲν τῆς εἰρήνης ἀφείθη, τοὺς δ' Αἰτωλοὺς ἀπὸ τοῦ συμμαχεῖν τοῖς Ῥωμαίοις μεταθέμενος φίλους ἑαυτοῦ ἐποιήσατο· ὁ δ' Ἀννίβας τέως ἡσυχίαν ἦγεν, ἀγαπῶν εἰ τὰ ὑπάρχοντά οἱ διασώσαιτο· καὶ οἱ ὕπατοι νομίζοντες αὐτὸν καὶ ἄνευ μάχης ἐκτρυχωθῆναι, ἀνεῖχον.

Sequenti anno P. Scipio, & Licinius Crassus Consules facti sunt: quorum quidem hic in Italia permansit, Scipio verò in Siciliam & Africam ire jussus est; ut nempe, si

2. Τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει, ὅ τε Σκιπίων ὁ Πούπλιος, καὶ Λικίννιος Κράσσος ὑπάτευσαν· (a) καὶ ὁ μὲν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔμεινεν, ὁ δὲ Σκιπίων ἐς Σικελίαν ἀπελθεῖν, καὶ ἐς Λιβύην προσεπιτα-

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. apud Valesium loco citato ὑπ.

Masinissa amore Sophonisbæ deperibat, mulieris excellenti forma. Namque hæc mulier, & compositione totius corporis, & venustate quadam singulari florebat. Ad hæc literis ac musica erudita, præterea urbanitas, facetiæ, ac denique venustas tanta inerat, ut solo aspectu audituve, vel severissimum quemque pellicere in sui amorem facile posset.

Τῆς Σοφωνίδος ἰσχυρῶς ἤρα Μασινίσσας, ἡ [τὸ κάλλος ἐπιφανὲς] εἶχε· καὶ γὰρ τῇ συμμετρίᾳ τοῦ σώματος, καὶ τῷ ἄνθει τῆς ὥρας ἤκμαζεν, [καὶ παιδείᾳ πολλῇ καὶ γραμμάτων, καὶ μουσικῆς ἤσκητο· ἀστεία τε καὶ αἱμύλος ἦν] καὶ τὸ σύμπαν [οὕτως ἐπαφρόδιτος, ὥστε καὶ ὀφθεῖσα, ἢ καὶ ἀκουσθεῖσα μόνον, καὶ τὸν πάνυ δυσέρωτα κατεργάσασθαι.]

Et huc indubie pertinent, quæ sequuntur ὑπ.

P. Licinius Crassus Consul, ob summam moderationem ac pulchritudinem, & ingentes opes (unde & cognomen Divitis tulit) tum quod Pontifex Maximus esset, nullam Provinciam fortitus, in Italia mansit.]

Cum Apollo Pythius respondisset Romanis, ut matrem Ideam ex Pessinunte Romam advectam, viro ac civi optimo commendarent; Senatus P. Scipionem Cn. F. ejus qui in Hispania occubuerat, cæteris omnibus prætulit, eo quod justitia ac pietate in Deos eximia esse ferebatur. Igitur illi obviam profectus, Deam ex nave accepit, & comitantibus primariis matronis, in urbem atque in Palatium tulit.

[Λικίννιος Κράσσος] ὑπό τε ἐπιεικείας, καὶ κάλλους, πλούτου τε (ἀφ' οὗπερ καὶ Πλούσιος ἐπωνομάσθη) ὅτι τε ἀρχιερεὺς ἦν, ἔμελλεν [ἐν τῇ Ἰταλίᾳ] ἀκλήρωτος [μένειν.]

Τοῦ Πυθίου κελεύσαντος τοῖς Ῥωμαίοις, τῷ ἀρίστῳ τῶν πολιτῶν ἐπιτρέψαι τὴν θεὸν ἐκ Πεσσινοῦντος κομιζομένην ἐς τὸ ἄστυ· Πούπλιον Σκιπίωνα, παῖδα τοῦ Γναίου, τοῦ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ τελευτήσαντος, ὄντα, ἁπάντων προέκριναν, καὶ προετίμησαν· αἴτιον δ' ἦν ὅτι ἄλλως τε καὶ εὐσεβὴς καὶ δίκαιος ἐνομίζετο. Ὃς ταύτην ἀπὸ ... ἐς τὴν πόλιν, καὶ ἐς τὸ Παλάτιον μετὰ τῶν ἐπιφανεστάτων γυναικῶν ἀνήγαγε.

N O T AE.

Ὅτι ἀρχιερεὺς ἦν, ἔμελλεν ἀκλήρωτος] Habuit quidem Crassus Consul & Pontifex Maximus provinciam, sed sine sorte. Itaque rectè ἀκλήρωτος a Dione dicitur. Id Livius ita explicat lib. 28. *Nominatæ Consulibus provinciæ sunt. Sicilia Scipioni, extra sortem concedente collega, quia cura sacrorum, Pontificem Maximum in Italia retinebat: Brutii Crasso.* Notanda autem est religio Romanorum, qui nefas putabant, Pontificem Maximum extra Italiam proficisci, ne sacrorum cura desereretur. Primus, multis post ætatibus, P. Licinius Crassus Consul idemque Pontifex Maximus extra Italiam profectus est, quod nunquam antea factum erat, idque ei pessime cessit. Victus enim & interfectus est; ut ex epitome 59. Titi Livii. Ac tum quidem multis eam Crassi Pontificis Maximi profectionem extra Italiam displicuisse, deque ea re, magnis contentionibus in Senatu, & ad populum, actum fuisse, testis est Cicero Philip. XI. *Valesius pag.* 605.

(a) U. C. 547.

τέτακτο, ἵνα εἰ μὴ τὴν Καρχηδόνα αἱρήσει, τόν γε Ἀννίβαν πως ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἀνθελκύσῃ, οὔτε δὲ στράτευμα ἀξιόλογον, οὔτε πρὸς τριήρεις ἀνάλωμα ἔλαβε, διὰ τὰς ἀριστείας φθονούμενος· μόλις δὲ καὶ πάνυ ἀναγκαῖα παρέσχον αὐτῷ. Καὶ ὁ μὲν σὺν τῷ ναυτικῷ τῶν συμμάχων, καὶ τοῖς ἐθελονταῖς ἐκ τοῦ δήμου ἀπῆρεν· ὁ δὲ Μάγων ἐκ τῆς νήσου παραπλεύσας, ἐς τὴν Λιγυστικὴν ἀπέβη· ὁ Κράσσος δ' ἐν τῇ Βρεττίᾳ τῷ Ἀννίβᾳ προσήδρευεν· ὁ μέντοι Φίλιππος κατηλλάγη Ῥωμαίοις. Πούπλιον γὰρ Σεμπρώνιον, ἐς Ἀπολλωνίαν ἐλθόντα σὺν πολλῇ δυνάμει, αἰσθόμενος, ἀσμένως ἐσπείσατο. Σκιπίων δ' ὁ ὕπατος ἐξ Ἰταλίας ἀπάρας, παρεσκευάζετο μὲν, ὡς ἐς Σικελίαν πλεύσων, οὐκ ἠδυνήθη δὲ, μήτε δύναμιν ἐντελῆ, καὶ αὐτὴν ἀσυγκρότητον ἔχων· διὸ πάντα τὸν χειμῶνα ἐκεῖσε διήγαγε, τοὺς σὺν αὐτῷ ἐξασκῶν, καὶ ἄλλους προσκαταλέγων. Μέλλοντι δὲ περαιώσασθαι, ἀγγελία αὐτῷ ἐκ Ῥηγίου ἧκε, τὴν πόλιν τὴν τῶν Λοκρῶν, τινὰς προδώσειν· τοῦ γὰρ φρουράρχου καταβοήσαντες, καὶ μηδεμιᾶς ἐκδικίας παρὰ τοῦ Ἀννίβου τυχόντες, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλιναν· δύναμιν οὖν πέμψας ἐκεῖ, πολλὰ τῆς πόλεως νυκτὸς, μετὰ τῶν προδιδόντων κατέλαβε. Τῶν δὲ Καρχηδονίων ἐς τὴν ἄκραν συνειληθέντων, καὶ τὸν Ἀννίβαν μετακαλεσαμένων, κατὰ τάχος ἐξανήχθη καὶ ὁ Σκιπίων, καὶ πλησιάσαντα τῇ πόλει, αἰφνιδίῳ ἐπεκδρομῇ ἀπεώσατο· εἶτα λαβὼν τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ἐπιτρέψας τὴν πᾶσαν πόλιν δύο χιλιάρχοις, ἀνέπλευσεν· οὐκ ἠδυνήθη μέντοι τῇ Λιβύῃ προσπλεῦσαι. Οὕτω δ' οἱ Καρχηδόνιοι τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ ἔδεισαν, ὥστε χρήματα μὲν τῷ

Carthaginem capere non valeret, saltem Hannibalem ex Italia avocaret. Verum enim verò, nec justus exercitus, nec sumptus ad parandam classem, ex rei bene gestæ invidia ei datus est, vix summe necessariis suppeditatis. Nihilominus tamen cum sociorum classe, & quibusdam ex populo voluntariis discessit. Mago verò ex insula in Liguriam profectus appulit; dum Crassus in Brutiis Hannibalem observabat. Ac tum Philippus, qui P. Sempronium cum magnis copiis Apolloniam venisse didicerat, cum Romanis cupide pacem fecit. Sane verò, ubi ex Italia solvit Scipio, paratus trajicere in Siciliam, rem aggredi non potuit; quod nec justas, nec exercitatas haberet copias. Quamobrem ibi totam exegit hyemem, ut, & quos habebat milites exerceret, & delectum haberet novum. Ei autem trajecturo, a Rheginis est nunciatum, Locrenses quosdam, urbem ei esse proditturos. Cum enim ab Hannibale, contra præsidii Præfectum ei reclamantes, negligerentur; ad Romanos inclinaverunt. Copiarum igitur parte missa, magnam Scipio urbis partem noctu, proditorum opera occupavit. Et cum in arce conglobati Carthaginenses, Hannibalem accersissent; celeriter Scipio converso cursu, eruptione facta, ad urbem, eum repulit accedentem. Deinde arce potitus; totaque urbe duobus Tribunis militum mandata, inde solvit, & datis velis; in Africam appellere non potuit. Sic autem Carthaginenses adventum ejus extimuerunt, ut pecunia missa, Philip-

Dio, apud Valesium, quæ ibi resecuit Zonaras de Scipione cum Locrensibus, & de Romanis cum Scipione, ita supplet, pag. 606. ἔπ.

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

Πυθόμενοι τὰ τῶν Λοκρῶν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ νομίσαντες αὐτὰ, ὀλιγωρίᾳ τοῦ Σκιπίωνος συμβεβηκέναι, χαλεπῶς τε ἔφερον, καὶ ἐβουλεύσαντο εὐθὺς ὑπὸ ὀργῆς, τῆς τε ἡγεμονίας αὐτὸν παῦσαι, καὶ ἐπὶ δίκην ἀνακαλέσαι· προσπαροξυνθέντες, ὅτι τῇ τε Ἑλληνικῇ διαίτῃ ἐχρῆτο, καὶ ὅτι ἱμάτιον ἀνεβάλλετο, ὅτι τε ἐς παλαίστραν παρέβαλλεν· ὅτι τε τοῖς στρατιώταις ἁρπάζειν τὰ τῶν συμμάχων ἐπιτρέπειν ἐλέγετο, τόν τε πλοῦν τὸν ἐπὶ Καρχηδόνα διατρίβειν ἐπίτηδες, ὅπως ἐπιπλεῖον ἄρξειεν ὑπωπτεύετο. Μέγιστον δὲ ἐναγόντων τῶν ἀπ' ἀρχῆς οἱ φθονούντων μεταπέμψασθαι αὐτὸν ἔθελον· καὶ τοῦτο μὲν διὰ τὸ πλῆθος μεγάλην εὔνοιαν αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐλπίδας ἔχον, οὐκ ἐγένετο.

Romani auditis Locrensium querelis, cum hæc Scipionis negligentia accidisse existimarent; eum ægreferebant, tum ira confestim perciti; de abrogando Scipioni imperio, eoque in urbem revocando ad causam dicendam agitarunt: eo magis commoti, quod illum audiebant, Græcanico cultu uti, pallium rejicere in humeros, & palæstras frequentare; ad hæc, bona sociorum diripienda militibus suis donare. Quin & suspicio erat, navigationem in Africam consultò eum differre, ut diutiùs imperaret. Igitur incitantibus præcipue iis, qui tanti viri gloriæ jamdudum invidebant, ex Provincia revocare illum volebant. Verum ob eximiam plebis spem ac favorem in P. Scipionem, id quidem omissum consilium est.

NOTAE.

Ὅτι ἱμάτιον ἀνεβάλλετο.] Apud Græcos lautissimus ac beatissimus quisque, pallium in humeros rejiciebat; idque ἱμάτιον ἀναβάλλεσθαι dicebant: quod & Athletis usitatum fuisse docet Libanius in oratione pro saltatoribus pag. 490. Ἦν δέ τις ἀθλητὴς μακρὰ βαίνων καὶ διάβροχος ἐλαίῳ τῆς ἐγκάτω δυσωδίας ἀναβεβλημένος ἱμάτιον. Contra, modestiores brachium pallio cohibebant; ut notatum est supra. *Valesius ibidem pag. 605.*

(a) U. C. 548.

lippum ad bellum Italiæ inferendum, concitarent; ac frumentum & milites mitterent Hannibali, Magonique classem & aurum, ut Scipionem a trajiciendo prohiberet. Romani autem ex ostentis quibusdam, illustris victoriæ spe concepta, Africanas legiones, novosque militum delectus Scipioni, quot nempe voluit, decreverunt: ex Consulibus verò, Cethegum Magoni, Sempronium Hannibali opposuerunt.

Carthaginenses autem metuentes, ne se cum Scipione conjungeret Masinissa; Syphaci persuaserunt, ut illi restitueret principatum, ut qui rursus illum esset facile recepturus. Masinissa igitur fraude cognita, reconciliationem & ipse simulavit, scilicet ut inde fidelis creditus, eos posset afficere magna clade; ut qui ob Sophonisbam erat iratior, quam ob amissum principatum. Romanis itaque studere perrexit, quamvis se partes Carthaginensium fovere profiteretur. Syphax contra, cum Afris consultum vellet; Romanum fœdus se colere obtendebat: a quo Scipio admonitus ne trajiceret, his secreto auditis; ne noscerent ea milites, caduceatorem eodem die clam ablegavit, ne cuipiam alii ea proderet; tum exercitu convocato, trajectum maturavit: Carthaginenses imparatos adhuc esse dicens, eosque pridem Masinissam, nunc verò Syphacem accersisse, eorumque moram accusare. Hisque dictis, nihil cunctatus amplius, solvit, & ad Apollonium promontorium subducta classe, castrisque positis, agrum vastavit, & oppida etiam quædam cæpit vi. Cum autem Romani ibi insiderent; Hannoni Hasdrubalis Gisconis filio, Magistro equitum, Masinissa tunc persuasit, ut Romanos adoriretur. Scipio igitur nonnullis missis equitibus, quædam populatur idonea loca, ut postea refugiendo attraherent persequentes. Hi ergo, cum ex composito in fugam versi, a Carthaginensibus urgerentur; Afros a tergo adortus est Masinissa; Scipio verò ex insidiis emergens, fecit in eos impetum: ac multis cæsis, multi sunt capti cum ipso Hannone. Hunc autem Hasdrubal, cum Masinisæ matre, permutatum redemit. Ac tunc Syphax abjecta simulatione amicitiæ cum Romanis, palam Carthaginensibus opem tulit. Romani verò & agros eorum populabantur, & multos, qui ab Hannibale ex Italia in Africam mittebantur, recipiebant, ac in hybernis ibi manserunt.

4. Me-

τῷ Φιλίππῳ στεῖλαι, ἵν' ἐς τὴν Ἰταλίαν στρατεύσῃ, ϗ τῷ Ἀννίβᾳ ϗ σῖτον πέμψαι, καὶ στρατιώτας, ϗ ναῦς τῷ Μάγωνι ϗ χρήματα, ἵνα τὸν Σκιπίωνα κωλύσῃ περαιωθῆναι. Ἐκ δὲ σημείων τινῶν νίκην οἱ Ῥωμαῖοι λαμπρὰν ἐλπίσαντες, τήν τε ἐν τῇ Λιβύῃ στρατιὰν τῷ Σκιπίωνι ϗ δύναμιν ἄλλην, ὡς ἂν ἐθελήσῃ, καταλέξασθαί οἱ, ἐπέτρεψαν· τῶν γὰρ ὑπάτων, Μάρκον μὲν Κέθηγον τῷ Μάγωνι, Πούπλιον δὲ Σεμπρώνιον (a) τῷ Ἀννίβᾳ ἀντιτάξαι.

3. Οἱ δέ γε Καρχηδόνιοι δείσαντες τὸν Μασινίσσαν, μὴ Σκιπίωνι πρόσθηται, ἔπεισαν τὸν Σύφακα, τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἀποδοῦναι, ὡς ϗ αὖθις αὐτὴν ἀνακτησόμενον· ὁ οὖν Μασινίσσας, ὑπώπτευε μὲν τὸ πραττόμενον· καταλλάγη δὲ δῆθεν, ἵνα πιστὸς νομισθεὶς, μέγα τι σφῆλαι αὐτοὺς δυνηθῇ· μᾶλλον γὰρ ὑπὲρ τῆς Σοφωνίδος, ἢ τῆς βασιλείας ὠργίζετο· διὸ ϗ τοῖς Ῥωμαίοις προσέκειτο, ὑποκρινόμενος τὰ τῶν Καρχηδονίων αἱρεῖσθαι. Ὁ δὲ Σύφαξ τὰ τῶν Λιβύων πράττων, ἐπλάττετο Ῥωμαίοις ἔνσπονδος εἶναι· ϗ στείλας πρὸς τὸν Σκιπίωνα παρῄνει μὴ ποιήσασθαι τὴν διάβασιν· ἀκούσας δὲ ταῦτα δι' ἀπορρήτων ὁ Σκιπίων, ἵνα μὴ γνῶσιν οἱ στρατιῶται, τόν τε κήρυκα αὐθημερὸν ἀπέπεμψε, μηδενὶ ἄλλῳ προσομιλήσαντα· ϗ τὸ στράτευμα συγκαλέσας, ἐπέσπευδε τὴν διάβασιν, ἔτι τοὺς Καρχηδονίους ἀπαρασκεύους λέγων εἶναι· ϗ πρότερον μὲν τὸν Μασινίσσαν, τότε δὲ ϗ τὸν Σύφακα μετακαλεῖσθαι αὐτοὺς, ϗ χρονίζουσιν ἐγκαλεῖν. Ταῦτα εἰπὼν, μηδὲν ἔτι μελλήσας, ἐξανήχθη, ϗ πρὸς τὸ ἀκρωτήριον, τὸ καλούμενον Ἀπολλώνιον, προσορμίσας τὰς ναῦς, ἐστρατοπεδεύσατο, ϗ τὴν χώραν ἐπόρθει, προσέμισγέ τε ταῖς πόλεσι, ϗ εἷλέ τινας. Ἐγκειμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων τῇ χώρᾳ, Ἄννων ὁ ἵππαρχος, υἱὸς ὢν τοῦ Ἀσδρούβου τοῦ Γίσγωνος ἀνεπείσθη πρὸς τοῦ Μασινίσσου ἐπιθέσθαι αὐτοῖς. Ὁ οὖν Σκιπίων ἱππέας πέμψας τινὰς, χωρία, πρὸς καταδρομὴν ἐπιτήδεια ἐληΐζετο, ἵνα ὑποφεύγοντες ἐπισπάσωνται τοὺς ἐπιδιώκοντας. Τῶν οὖν Καρχηδονίων ἐπισπομένων αὐτοῖς κατὰ τὰ ξυγκείμενα τραπομένοις, ὁ Μασινίσσας τε κατὰ νώτου γενόμενος, μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν, ἐπέθετο τοῖς διώκουσι, ϗ ὁ Σκιπίων ἐκ τοῦ λόχου ἐπεκδραμὼν προσέμιξεν αὐτοῖς· ϗ πολλοὶ μὲν ἐφθάρησαν, πολλοὶ δὲ ϗ ἑάλωσαν, ϗ ὁ Ἄννων αὐτός· διὸ ὁ Ἀσδρούβας τὴν μητέρα τοῦ Μασινίσσου συνέλαβε, ϗ ἀντιπεδόθησαν. Ὁ δὲ Σύφαξ τῆς πρὸς Ῥωμαίους φιλίας τὴν δόκησιν ἀπειπὼν, φανερῶς τοῖς Καρχηδονίοις συνῄρατο· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ϗ ἐληΐζοντο τὴν χώραν, ϗ συχνοὺς τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τοῦ Ἀννίβου πρὸς τὴν Λιβύην πεμφθέντων ἀνεκομίσαντο, ϗ κατὰ χώραν ἐχείμασαν.

Post-

4. Μετὰ δὲ ταῦτα, Γναίου Σκιπίωνος, καὶ Γαΐου Σερουϊλίου ὑπατευσάντων (a) οἵ τε Καρχηδόνιοι ἐλαττωθέντες τῷ πολέμῳ, συμβῆναι ἐθελῆσαι, καὶ ὁ Ἀννίβας, καὶ ὁ Μαγὼν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐξέπεσον· οἱ μὲν γὰρ ὕπατοι τῷ Ἀννίβᾳ, καὶ τῷ Μαγῶνι ἀντικαθίσταντο· Σκιπίων δὲ τὴν Λιβύην ἐκάκου, καὶ ταῖς πόλεσι προσέβαλλε. Κἂν τούτῳ τὴν ναῦν Καρχηδονίαν λαβὼν, ἀφῆκεν, ἐπεὶ πρὸς αὐτὸν, ἐπὶ πρεσβείᾳ ἀφικνεῖσθαι ἐπλάσαντο· ᾔδει μὲν γὰρ τὸ πλάσμα, προετίμησε δὲ τὸ μὴ διαβληθῆναι, ὡς πρέσβεις κατεσχηκώς. Καὶ τοῦ Σύφακος, πράττοντος ἔτι διαλλαγὰς, ὥστε καὶ ἐκ τῆς Λιβύης μὲν τὸν Σκιπίωνα, τὸν δ' Ἀννίβαν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀπαλλάξαι, ἐδέξατο τὸν λόγον, οὐχ ὡς πιστεύων αὐτῷ, ἵνα δὲ σφήλῃ αὐτόν. Τῶν γὰρ στρατιωτῶν, ἄλλο τε ἄλλους, κατὰ τὴν τῶν σπονδῶν πρόφασιν ἐς τὸ στρατόπεδον τὸ τῶν Καρχηδονίων πέμπων, καὶ τὸ τοῦ Σύφακος, ἐπεὶ ἐκεῖνοι πάντα τὰ παρ' αὐτοῖς κατεσκέψαντο, τὴν σύμβασιν ἀπ' εὐλόγου δή τινος σκήψεως, ἄλλως τε καὶ ὅτι ὁ Σύφαξ ἐπιβουλεύων, ἐφωράθη τῷ Μασινίσσᾳ, διεκρούσατο. Νυκτὸς δ' ἐλθὼν ἐς τὰ στρατόπεδα αὐτῶν, οὐ πάνυ ἀλλήλων διέχοντα, καὶ πῦρ ἐς τὸ τοῦ Ἀσδρούβου πολλαχόθεν ἅμα ὑπέβαλε. Καὶ ἐμπρησθέντος ῥᾷστα αὐτοῦ (ἐκ γὰρ καλάμης, καὶ ἐκ φυλλάδων, ἐπεποίηντο αὐτοῖς αἱ σκηναὶ) οἵ τε Καρχηδόνιοι κακῶς ἀπήλλαξαν, καὶ οἱ περὶ τὸν Σύφακα βοηθῆσαι αὐτοῖς ἐθελήσαντες, τοῖς τε Ῥωμαίοις, τοῖς περιέχουσιν περιέπεσον, καὶ αὐτοὶ ἀπώλοντο, καὶ τὸ στρατόπεδον προσενεπρήσθη αὐτῶν, καὶ ἐφθάρησαν πολλοὶ, καὶ ἵπποι, καὶ ἄνθρωποι. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ ταῦτα πεποιηκότες, νυκτὸς μὲν οὐδὲν ἔπαθον· ἡμέρας δ' ἐπιφαυσάσης, Ἴβηρες ἄρτι Καρχηδονίοις ἐπὶ συμμαχίᾳ ἐλθόντες, προσέπεσαν αὐτοῖς ἀπροσδόκητοι, καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν.

5. Εὐθὺς οὖν, Ἀσδρούβας μὲν ἐς τὴν Καρχηδόνα, Σύφαξ δὲ οἴκαδε ἀπεχώρησεν· ὁ δέ γε Σκιπίων, Σύφακι μὲν τὸν Μασινίσσαν καὶ τὸν Γάϊον ἀντέταξε Λαίλιον· αὐτὸς δ' ἐπὶ τοὺς Καρχηδονίους ἤλασεν. Οἱ δ' αὖ Καρχηδόνιοι πρὸς τὸ ἔρυμα τῶν Ῥωμαίων, ᾧ χειμαδίῳ

Posthæc Cn. Scipione & C. Servilio Consulibus, nimis bello fessi Carthaginenses, pacem expetiverunt; ac proinde Hannibal atque Mago ex Italia exciderunt; quod Hannibali & Magoni Consules resistebant; & Scipio grassans Africam, urbes etiam occupabat. Interim verò navem Carthaginensem cæpit; & cum vectores ejus, se ad ipsum legatos ire simularent, missam fecit; non ignoratione commenti, sed ne infamia violatæ legationis aspergeretur. Syphace autem de pacis agente conditionibus, ut Scipio scilicet Africa, Italia excederet Hannibal; Scipio assensum præbuit; non quod homini [a] haberet fidem, sed ut barbarum in fraudem illiceret. Nam cum per induciarum licentiam, alias aliis in Carthaginensium castra missis militibus, omnem illorum apparatum explorasset: probabilibus de causis; eaque potissimum, quod Syphacem insidiatum esse constabat Masinissæ, rescidit pacta: noctuque in eorum castra, parvo dissita intervallo venit; & in ea Hasdrubalis passim injecit ignem. Quæ cum facillime incensa essent (ex culmis enim, & frondibus tabernacula erant confecta) & Carthaginenses male sunt habiti, & Syphacis milites, qui opem laturi accurrerant; a Romanis in procinctu stantibus, sunt occisi, & eorum castra succensa; in quibus multi quoque & equi & homines perierunt. Ubi autem Romani ista gesserunt, per noctem equidem nil incommodi passi sunt; ubi verò mane, Hispani, qui Cartnaginensibus, recens auxilio venerant, rem persensere, ex improviso, impetu in eos facto, eorum multos occiderunt.

Mox igitur Carthaginem inde Hasdrubal, Syphax autem domum, redierunt. Scipio verò Syphaci Masinissam & C. Lælium opposuit; contra Carthaginenses autem ipse profectus est. Carthaginenses verò ad munitionem castrorum, in quibus Ro-

DIO APUD CONSTANT. AUG. PORPHYR. apud Valesium pag. 606. &c.

Ὁ Σκιπίων [ναῦν Καρχηδονίων λαβὼν, ἀφῆκε] μηδὲν ἀδικήσας, [ἐπειδὴ ἐπὶ πρεσβείᾳ πρὸς αὐτὸν ἀφικνεῖσθαι, ἐπλάσαντο· ᾔδει μὲν γὰρ] ὅτι ἐπὶ τῇ τῶν ἑαλωκότων σωτηρίᾳ προφασίζοιντο· [προετίμησε δὲ] τὴν καθέξεως αὐτῶν [τὸ μηδ', ἀλλ' ὁπωσοῦν [διαβληθῆναι] τινος δυνάμενον ποιῆσαι. [Τοῦ τε Σύφακος,] καὶ ὥστε [ἔτι] συναλλάττοντος αὐτοὺς, [ὡς] τὸν Σκιπίωνα [ἐκ τῆς Λιβύης, καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀπαίρειν, ἐδέξατο τὸν λόγον, οὐχ] ὅτι ἐπίστευέν οἱ, ἀλλ' [ἵνα αὐτὸν σφήλῃ.]

P. Scipio captam Carthaginensium navem, cum legationis causa ad se missam esse accepisset, illæsam dimisit. Quamvis enim certò sciret ad impetrandam salutem confictum a captis id mendacium esse, tamen integritatem utique famæ suæ, captivorum detentioni prætulit. Cumque Syphax inter Romanos & Pœnos pacem his conditionibus conciliaret, ut & Scipio ex Africa, & Hannibal ex Italia excederet: Scipio eum sermonem admisit, non quod homini fidem haberet, sed ut incautum circumveniret.

Romani hybernarant, quoque contulerant sua omnia, miserunt naves; ut aut eas caperent, aut Scipionem a sese removerent; & ita accidit. Scipio etenim eo cognito, deseruit obsidionem, propereque stationem navium custodivit. Ac Romani quidem, hostes facile propulsarunt; postridie verò longe fuerunt inferiores. Carthaginenses enim, ferreis manibus injectis, aliquot eorum naves revellerunt; verum in terram descendere haud ausi; navibus domum reductis, imperium Hasdrubali abrogarunt, & Hannoni cuidam tradiderunt. Ex quo Hannon equidem erat Dux; Hasdrubal verò servis & transfugis collectis, suapte authoritate, non imbecilles coegit copias: ac præterea Hispanis, qui in castris Scipionis militabant; clam sibi conciliatis, Scipionis castra noctu ex insidiis instituit adoriri. Ac sane aliquid effecisset, nisi & turbati augures auspiciis, & Masinissæ mater, divino quodam afflata spiritu, effecissent, ut quæstiones de ipsis haberentur. Sic illis supplicio, ante perpetratum facinus, affectis, Scipio rursus admoto exercitu ad Carthaginem, eorum agrum exussit. Syphax verò quum ad tempus Lælio restitisset; tandem Romani superiores evaserunt, & multis quidem occisis, & multis captis, Syphacem etiam comprehenderût. Quem, cum iis, qui Cirtam ejus Regiam, tuebantur, vinctum ostendissent; urbem illam citra pugnam occuparunt. Erat autem ibi etiam Sophonisba: ad quam illico insiliit Masinissa, & mulierem amplexatus; Qui te mihi rapuit, inquit, Syphacem habeo; habeo & te: verum timere noli: neque enim captiva es, cum me habes, socium Romanorum. Hisque dictis, statim eam uxorem duxit, præveniens sic Romanos; veritus ne ea excideret, si inter manubias referretur.

μαδίῳ ἐχρῶντο, καὶ ἐς ὃ ἀπετίθεντο πάντα, ναῦς ἔπεμψαν, ἵνα ἢ αὐτὸ αἱρήσωσιν, ἢ ἀφ' ἑαυτῶν ἀπάξωσι τὸν Σκιπίωνα· καὶ ἔσχεν οὕτως. Μαθὼν γὰρ τὸ γινόμενον, ἀπανέστη, καὶ ἐπειχθεὶς πρὸς τὸν ναύσταθμον, διὰ φυλακῆς αὐτὸν ἐποιήσατο· καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ῥᾳδίως τοὺς προσμίξαντας αὐτοῖς ἀπεώσαντο οἱ Ῥωμαῖοι, τῇ δ' ὑστεραίᾳ πολὺ ἠλαττώθησαν· καὶ ναῦς γὰρ τῶν Ῥωμαίων, χειρῶν σιδηρῶν ἐπιβολῇ ἀπέσπασαν, ἀποβῆναι δ' ἐς τὴν γῆν οὐκ ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἀναπλεύσαντες οἴκαδε, τὸν Ἀσδρούβαν ἀπεχειροτόνησαν· Ἄννωνι δέ τινι ἀνέθεντο. Κἀκ τούτου, Ἄννων μὲν στρατηγὸς ἦν, ἐκεῖνος δὲ καθ' ἑαυτὸν δούλους τινὰς, αὐτομόλους παραλαβὼν, δύναμιν οὐκ ἀσθενῆ συνεκρότησε, καὶ τινας τῶν Ἰβήρων, τῶν συστρατευομένων τῷ Σκιπίωνι, κρύφα ἀναπείσας, ἐπεχείρησε νυκτὸς ἐπιβουλεῦσαι τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ· κἂν ἐξειργάσατό τι, εἰ μὴ οἵ τε μάντεις ὑπὸ ὀρνίθων ἐκταραχθέντες, καὶ ἡ τοῦ Μασινίσσου μήτηρ θειάσασα, ζήτησιν αὐτῶν γενέσθαι ἐποίησαν. Καὶ οἱ μὲν προκαταληφθέντες ἐκολάσθησαν, καὶ ὁ Σκιπίων αὖθις ἐπὶ τὴν Καρχηδόνα ἐστράτευσε, καὶ τὴν γῆν αὐτῶν ἐδῄου. Σύφαξ δὲ ἐπολέμει τοῖς περὶ τὸν Λαίλιον, καὶ χρόνον τινὰ ἀντέσχεν, εἶτα ὑπέσχον οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ πολλοὺς μὲν ἐφόνευσαν, πολλοὺς δὲ ἐζώγρησαν, καὶ τὸν Σύφακα εἷλον· καὶ τὴν Κίρταν, τὰ βασίλεια αὐτοῦ, παρέλαβον ἀμάχως, τοῖς ἔνδον δεδεμένον αὐτὸν ἐπιδείξαντες. Ἦν δ' ἐκεῖ καὶ ἡ Σοφωνίς· καὶ πρὸς αὐτὴν ὁ Μασινίσσας εὐθὺς ἐπεπήδησε, καὶ περιλαβὼν αὐτὴν, Ἔχω μὲν Σύφακα, τὸν ἁρπάσαντά σε, ἔχω δὲ καὶ σε· ἀλλὰ μὴ δέδιθι· οὐδὲ γὰρ αἰχμάλωτος γέγονας, ἐμὲ σύμμαχον ἔχουσα. Ταῦτα εἰπὼν, ἔγημεν αὐτὴν παραχρῆμα, προκαταλαβὼν τοὺς Ῥωμαίους, μή πως αὐτῆς ἁμάρτῃ, γενομένης ἐν τοῖς λαφύροις.

Deinde reliquis Syphacis oppidis subactis, ad Scipionem venerunt, Syphacem præter alia adducentes. Qui illum ut vidit vinctum, spectaculum id non tulit; sed ejus hospitii memor, & casuum humanorum;

6. Εἶτα καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τοῦ Σύφακος προσεποιήσατο, καὶ πρὸς τὸν Σκιπίωνα ἦλθον, ἄγοντες τά τε λοιπὰ, καὶ τὸν Σύφακα. Καὶ ὃς ἰδὼν αὐτὸν δεδεμένον, οὐκ ἤνεγκεν, ἀλλὰ τῆς παρ' αὐτῷ μνημονεύσας ξενίας

Ad verbum fere hæc descripsit Zonaras ex Dione, qui apud Valesium pag. 606. 609. ita loquitur ὅτι.

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR.

Captis deinde residuis oppidis Romani, præter cæteram prædam, vinctum Syphacem ad Scipionem adduxerunt: sed id spectaculum haudquaquam ille sustinuit, verum hospitii, quod apud eum olim usurpaverat, & inconstantiæ rerum humanarum memor; ac

[Ἦλθον] οἱ Ῥωμαῖοι [πρὸς τὸν Σκιπίωνα, τά τε ἄλλα πολλὰ ἄγοντες, καὶ τὸν Σύφακα. Καὶ ὃς ἰδὼν αὐτὸν δεδεμένον, οὐκ ἤνεγκεν, ἀλλὰ τῆς] τε [παρ' αὐτῷ] ξενίσεως [μνημονεύσας, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων] παθημάτων [ἀναλογισάμενος] ὅτι τε βασιλέα

(a) U. C. 549.

νίας, καὶ τὰ ἀνθρώπεια ἀναλογισάμενος, ἀνεπήδησεν ἐκ τοῦ δίφρου, ἔλυσέ τε αὐτὸν καὶ ἐδεξιώσατο, καὶ ἐντίμως ἦγε· καί ποτε ἤρετο· Τί σοι δόξαν ἐπολέμησας ἡμῖν; ὁ δὲ ἑαυτόν τε σοφῶς ἐξῃτήσατο ἅμα, καὶ τὸν Μασινίσσαν ἠμύνατο, εἰπὼν, αἰτίαν αὐτῷ τὴν Σοφονίδα γενέσθαι. Τῷ γὰρ πατρὶ τῷ Ἀσδρούβᾳ χαριζομένην, καταδῆσαι αὐτὸν μαγγανείαις, ὥστε καὶ ἄκοντα τὰ τῶν Καρχηδονίων πρᾶξαι· ἀλλ' ὅτι ὑπὸ γυναικὸς ἡμάρτηκα, ἀξίαν ἔδωκα δίκην· ἔχω δ' οὖν τι ἐν κακοῖς παραμύθιον, ὅτι ὁ Μασινίσσας αὐτὴν ἔγημε· πάντως γὰρ καὶ ἐκεῖνον ὁμοίως διολέσει. Ὁ δὲ Σκιπίων ὑποπτεύσας ταῦτα περὶ τοῦ Μασινίσσου, ἐκάλεσέ τε αὐτὸν, καὶ ᾐτιάσατο, ὅτι γυναῖκα πολεμίαν, καὶ αἰχμάλωτον ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης, οὕτω ταχέως ἔγημε· καὶ παραδοῦναι τοῖς Ῥωμαίοις αὐτὴν ἐκέλευσεν. Ὁ δὲ περιαλγήσας μὲν, εἰσπηδήσας δ' ἐς τὴν σκηνὴν, ἔφη τῇ Σοφωνίδι· Εἰ μὲν οἷός τ' ἦν τῷ ἐμαυτοῦ θανάτῳ ἐλευθέραν φυλάξαι σε, καὶ ἀνύβριστον, προθύμως ἂν σου ὑπεραπέθανον· ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, προπέμπω σε ἔνθα κἀγὼ καὶ ἅπαντες ἀφιξόμεθα· καὶ ταῦτα εἰπὼν, φάρμακον αὐτῇ ὤρεξεν. Ἡ δ' οὔτ' ἀνωλοφύρατο, οὔτ' ἐστέναξεν· ἀλλὰ καὶ πάνυ γενναίως· Εἰ τοῦτό σοι, ἔφη, ἀνὲρ δοκεῖ, κἀγὼ πείθομαι· τῆς γὰρ ψυχῆς μου μετὰ σὲ οὐδεὶς ἄλλος κυριώσει· εἰ δὲ τοῦ σώματός μου Σκιπίων δεῖται, νεκρὸν λαβέτω· καὶ ἡ μὲν οὕτως ἀπέθανε· Σκιπίων δὲ τὸ ἔργον ἐθαύμασεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Λαιλίου τὸν Σύφακα, καὶ τὸν υἱὸν ἐκείνου Οὐερμίναν ἀγαγόντος ἐκεῖ, καὶ τῶν ἄλλων τινὰς τῶν πρώτων, τὸν μὲν Σύφακα ἐς τὴν Ἄλβαν κατέθεντο, καὶ τελευτήσαντα δημοσίᾳ ἔθαψαν· τῷ δὲ Οὐερμίνᾳ τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς ἐπεκύρωσαν, καὶ τοὺς ζωγρηθέντας Νομάδας ἐχαρίσαντο.

7. Οἱ

rum; e ſella exſiliit, eum ſolvit, & data dextera habuit honorifice. Quumque eum rogaſset, Quonam conſilio bellum Romanis intulit? ille pari calliditate, & ſe ipſum excuſavit, & de Maſiniſsa vultus eſt; inquiens, Id Sophoniſbæ impulſu factum eſse: a qua in patris Haſdrubalis gratiam, præſtigiis quibuſdam fuerit irretitus, ut ſtuderet Carthaginenſibus vel invitus. Et ſi autem ipſe muliebris impoſturæ lueret juſtas pœnas; illud tamen inter mala, ſolatii ſe habere, quod Maſiniſsa, ipſa in uxorem ducta, in ſimile omnino exitium, eſset præcipitandus. Ea igitur Scipio commotus ſuſpicione, advocat Maſiniſsam, eique exprobat, quod hoſtem mulierem & captivam, ſe inſcio, & tam properanter, uxorem duxerat: eam proinde tradi Romanis jubet. Quibus verbis Maſiniſsa ingenti dolore affectus, ſubito in tabernaculum ingreſsus, hæc Sophoniſbæ dixit: Si meo ipſius interitu, te liberam & inviolatam tueri poſsem; cupide, Sophoniſba, oppeterem pro te mortem. Quoniam verò hoc ut fiat eſt impoſſibile; eò præmitto te, quo & ego & omnes perveniemus: hiſque dictis, ei venenum porrigit. Illa verò citra ullum ejulatum, aut ullum gemitum, verum generoſo prorſus reſpondit animo: Si tibi iſtud, marite, placet, ego etiam tibi pareo: nam animo quidem meo, poſt te, nemo alius dominabitur: & ſi Scipio corpus meũ requirit, eſto, accipiat illud mortuum. Atque Sophoniſba quidem ſic obiit; Scipio verò rem geſtam eſt admiratus. Romani autem Syphace, ejuſque filio Vermina, ac nonnullis aliis e primoribus, a Lælio in urbem ductis; Syphacem quidem Albæ aſſervarunt, defunctumque, publico funere extuleiunt; Verminæ verò paternum regnum confirmarunt, Numidis captivis, etiam dono datis. Car-

σπλίας δυνάμεως οὐ σμικρᾶς, καὶ ὅτι ἀξιοσπούδαστον, καὶ ἑαυτῷ γενόμενον ἑώρα οἰκτρῶς οὕτω ἔχοντα [ἀνεπήδησε] μὲν [ἐκ τοῦ δίφρου· καὶ ἔλυσέ τε αὐτὸν καὶ ἐδεξιώσατο αὐτὸν καὶ] ἐν θεραπείᾳ πολλῇ [ἦγε.

ac præterea ex Regia fortuna ac potentia, quam olim ipſe ſibi colendam eſſe cenſuiſſet, in eam repente calamitatem delapſum hominem cernens, ſtatim e ſella exſilit, & ſolutum vinculis porrecta blande dextera excepit, & omni ſtudio atque honore eum eſt proſecutus

ADMONITIO.

Ad Syphacem ne, an ad Hannibalem ſpectent, hæc, quæ ex hoc XVII. Dionis libro, refert Suidas, verbo, ὡς ἐπίπαν; nequeo divinare. Huc certè ſpectant. En Suidam: Ὡς ἐπίπαν, ὡς ἐπιπολύ. λέγεται δὲ τοῦτο, καὶ, ὡς πλήθει. Δίων ὁ συγγραφεὺς πολλαχοῦ κέχρηται τῇ λέξει, καὶ ἐν Ῥωμαϊκῶν ιζ. Ὡς ἐπίπαν. *plerumque. Pro eodem etiam dicitur; ὡς πλήθει Dio hiſtoricus cum multis aliis in locis hac dictione uſus eſt, tum etiam Hiſt. Rom. libro XVII.* & affert verba.

DIO APUD SUIDAM.

Πέφυκε γὰρ καὶ ἄλλως, ὡς πλήθει, τὸ μὲν εὐτυχοῦν θρασύνεσθαι· τὸ δὲ κακοπραγοῦν, μετριάζειν· κἀκ τούτου, τὸ μὲν δεδιὸς σωφρονεῖν, τὸ δὲ θαρσοῦν, ἀκολασταίνειν. Ἐπὶ πλεῖον δ' ἐν ἐκείνῳ τοῦτ' ἐφωράθη.

Nam & plerumque aliàs fieri ſolet, ut felicitas homines inſolentes, adverſa autem fortuna, moderatos & ſubmiſſos reddat: & ideo illi, qui metuunt, modeſte; qui autem ferociunt, inſolenter & petulanter ſe gerant: quod in illo, ut plurimum, deprehenſum eſt.

Carthaginenſes autem, caduceatoribus ad Scipionem de pace miſſis; pecuniam ei dederunt illico: captiviſque omnibus redditis: cæteris de rebus legatis Romam miſerunt; quos tamen tunc Romani non admiſerunt. Negabant enim, moris majorum eſſe, ut eorum, qui in Italia haberent caſtra, legatos de pace audirent. Poſtquam itaque Mago & Hannibal abierunt, tunc legatos audierunt, paciſque conditiones expenderunt. Porrò verò Mago & Hannibal ex Italia exceſſerunt, non pacis cauſa, ſed ut ad bellū domeſticū properarent. Qui enim in Africa erant Carthaginenſes, cum prius etiam pacem minime cogitarent, nec eam alio conſilio petiiſſent, niſi, ut dum veniret Hannibal tempus tererent; ubi eum appropinquare cognoverunt, recreati, Scipionem terra marique invaſerunt. De his verò Scipione eos expoſtulante, nequidquam moderati legatis reſponderunt: quin abeuntes, per inſidias occidiſſent, niſi fuiſſent, exorto vento fortuito conſervati. Quamobrem, interim de pace allatum Senatusconſultum, non habuit ratum Scipio. Carthaginenſes igitur Magonem in Italiam remiſerunt, Hannibalem verò exercitui cum ſummo imperio præfecerunt: repudiato quidem Hannone, & Haſdrubale capitis condemnato. In cujus cadaver, quod ultrò venenum biberat, eſt ſævitum. Sane tunc

7. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι περὶ σπονδῶν ἐπικηρυκευσάμενοι τῷ Σκιπίωνι, χρήματά τε εὐθὺς ἔδοσαν, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους πάντας ἀπέδωκαν, καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν πρεσβείαν ἐς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλαν. Τοὺς δέ γε πρέσβεις οἱ Ῥωμαῖοι τότε οὐ προσεδέξαντο, λέγοντες, οὐκ εἶναι πάτριον σφίσι, στρατοπέδων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ὄντων, τινὰ πρεσβείαν προσιέσθαι ἐξ αὐτῶν, καὶ χρηματίζειν ὑπὲρ εἰρήνης· ὕστερον δὲ ἀπάραντος τοῦ τε Ἀννίβου, καὶ τοῦ Μάγωνος, λόγον σφίσι μετέδωκαν, καὶ ἐψηφίσαντο τὰς σπονδάς. Ἐξεχώρησαν δὲ τῆς Ἰταλίας, ὅ τε Ἀννίβας, καὶ ὁ Μάγων, οὐ διὰ τὴν σύμβασιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν οἴκοι πόλεμον ἐπειγόμενοι· οἱ δ' ἐν τῇ Λιβύῃ Καρχηδόνιοι, οὐδὲ πρότερον εἰρηναῖον φρονοῦντες, καὶ περὶ σπονδῶν ἐπὶ τῇ τοῦ χρόνου τριβῇ διὰ τὴν τοῦ Ἀννίβου παρουσίαν ἐπικηρυκευσάμενοι, ὡς τὸν Ἀννίβαν πλησιάζοντα ἔμαθον ἀνεθάρρησαν. Κἀκείνου περὶ τούτου αὐτοῖς ἐγκαλέσαντος, οὔτε μέτριόν τι τοῖς πρέσβεσιν ἀπεκρίναντο, καὶ ἐπιβούλευσαν αὐτοῖς ἀποπλεύσασι· καὶ εἰ μὴ πνεῦμα τυχαίως συμβὰν, αὐτοῖς ἐβοήθησεν, ἀπώλοντο ἄν· ὅθεν καὶ ὁ Σκιπίων ἐν ταύτῃ τῆς ψήφου, τῆς περὶ τῆς εἰρήνης κομισθείσης, οὐκ ἔτι αὐτὴν ἐποιήσατο. Οἱ οὖν Καρχηδόνιοι, τὸν μὲν Μάγωνα ἐς τὴν Ἰταλίαν ἀνέπεμψαν, τὸν δ' Ἀννίβαν αὐτοκράτορα στρατηγὸν ἀπέδειξαν, τὸν Ἄννωνα τῆς ἀρχῆς παύσαντες, τὸν δ' Ἀσδρούβαν, καὶ ἀποκτεῖναι ἐψηφίσαντο· φαρμάκῳ δὲ ἑκουσίως φθα-

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. ECLOGEN XIV.

Carthaginenſes miſſis ad Scipionem legatis, quum omnia quæ imperaſſet, facturos ſe pollicerentur, nihilque non præſtituri eſſent; pecuniam quidem ei ſtatim numeraverunt, & captivos omnes reddiderunt: cætera verò quod adtineret, eorum nomine Romam ſuos ablegarunt. At hos Romani tunc non admiſere, quod alienum eſſe dicerent a conſuetudine patria, dum exercitus aliquorum eſſent in Italia, de pace reſpondere. Poſtea verò recedente Hannibale & Magone, ipſis aurem præbuere: ac diſceptatum quidem inter eos fuit, ſententiis in utramque partem propendentibus: ſed iis denique legibus pacem decrevere, quas Scipio tuliſſet.

[Ἐπικηρυκευσάμενοι οἱ Καρχηδόνιοι τῷ Σκιπίωνι] πάντα τε ἐπιταχθέντων σφισιν ὑπ' αὐτοῦ οὐδὲν ὅ,τι οὐχ ὑποσχόμενοι οἷα μηδὲν αὐτῷ, οὐ παρέξειν μέλλοντες, [χρήματα μὲν αὐτῷ εὐθὺς ἔδοσαν, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους πάντας ἀπέδωκαν· ὑπὲρ] δὲ τῶν ἄλλων [ἐς τὴν Ῥώμην] ἐπρεσβεύσαντο·. καὶ αὐτοὺς ἐκεῖνοι τότε [οὐ προσεδέξαντο, λέγοντες, οὐκ εἶναι πάτριον, στρατοπέδων] σφῶν [ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ὄντων, ὑπὲρ εἰρήνης χρηματίζειν· ὕστερον δὲ ἀπαράντος τοῦ τε Ἀννίβου καὶ τοῦ Μάγωνος, λόγον] αὐτοῖς [ἔδωκαν·] καὶ] ἦλθον μὲν εἰς ἀμφισβήτησιν πρὸς ἀλλήλους, ἐπ' ἀμφότερα ταῖς γνώμαις γενόμενοι. Τέλος δὲ [ἐψηφίσαντο τὰς σπονδὰς,] ἐφ' οἷς ὁ Σκιπίων συνετίθετο.

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. ECLOGEN XV.

Scipionem terra marique Carthaginenſes invadebant. At quum eam ob rem indignatus Scipio, de injuria per internuncios quereretur; neque moderatum aliquid legatis reſponderunt, atque etiam navigio diſcedentibus inſidias ſtruxerunt. Quod ſi ventus idoneus eos forte fortuna non juviſſet, aut capti fuiſſent, aut periiſſent. Propter hanc cauſam Scipio, licet interea ſuperveniſſent, qui pacem eis ferebant, non tamen amplius eam fecit.

Οἱ Καρχηδόνιοι τῷ Σκιπίωνι ἐπέθεντο, καὶ κατὰ γῆν, καὶ κατὰ θάλασσαν. Τοῦ δὲ Σκιπίωνος ἀγανακτήσαντος ἐπὶ τούτῳ καὶ ἔγκλημα ποιησαμένου [οὔτε, τι μέτριον τοῖς πρέσβεσιν ἀπεκρίναντο, καὶ] προσέτι καὶ [ἐπεβούλευσαν αὐτοῖς ἀποπλεύσασιν· καὶ εἰ γε μὴ] ἄνεμος σφίσι κατὰ τύχην ἐπιγενόμενος [ἐβοήθησεν] ἥλωσαν [ἂν] ἢ [ἀπώλοντο. Καὶ διὰ τοῦτο [Σκιπίων καὶ περ ἐπελθόντων [ἐν τούτῳ] τῶν τὴν εἰρήνην αὐτοῖς φερόντων, [οὐκ ἔτι αὐτὴν ἐποιήσατο.]

φθαρέντα, καὶ νεκρὸν ᾐκίσαντο: Ἀννίβαν μὲν οὖν πᾶσαν τὴν ἡγεμονίαν λαβὼν, ἐς τὴν Μασινίσσου χώραν ἐνέβαλλε καὶ ἐκάκου αὐτὴν, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις μαχέσασθαι ἡτοιμάζετο· ἀνθητοιμάζοντο δὲ καὶ οἱ τοῦ Σκιπίωνος.

8. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ μετεμέλλοντο, ὅτι μὴ ἐκώλυσαν τὸν Ἀννίβαν ἐκπλεῦσαι· ὡς μέντοι τὰ ἐν τῇ Λιβύῃ συγκροτοῦντα αὐτὸν ἔμαθον οὐ μετρίως αὖθις ἐδεδιέσαν· διὸ καὶ Κλαύδιον μὲν Νέρωνα, (a) τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων ἐπ' αὐτὸν ἔπεμψαν, Μάρκῳ δὲ Σερουϊλίῳ τὴν τῆς Ἰταλίας φυλακὴν προσεκλήρωσαν. Ἀλλ' οὐ ἠδυνήθη ὁ Νέρων ἐς Λιβύην ἐλθεῖν, ὑπὸ χειμῶνος ἐν Ἰταλίᾳ χρονίσας, καὶ ἐν Σαρδοῖ· εἶτα οὐδὲ περαιτέρω τῆς Σικελίας ἐχώρησε, κεκρατηκότα μαθὼν τὸν Σκιπίωνα· Ὁ γὰρ Σκιπίων δείσας, μὴ ἐπεχθεὶς ὁ Νέρων, τῶν αὐτοῦ πόνων τὴν εὔκλειαν σφετερίσηται, τοῦ ἔαρος ἐπιλάμψαντος, ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν ἐχώρησε, μαθὼν ὅτι τὸν Μασινίσσαν ἐνίκησε· καὶ ὁ Ἀννίβας ὡς ᾔσθετο προσιόντα τὸν Σκιπίωνα, προαπήντησεν αὐτῷ· καὶ ἀντιστρατοπεδευσάμενοι, οὐκ εὐθὺς ἐς χεῖρας ἦλθον· συχνὰς δὲ ἡμέρας διέτριψαν, καὶ ἕκαστος τῷ οἰκείῳ διειλέχθη στρατεύματι, καὶ πρὸς τὴν μάχην αὐτῷ παρεθάῤῥυνεν. Ὡς δ' ἔδοξε τῷ Σκιπίωνι μὴ διατρίβειν, ἀλλὰ καὶ ἄκοντα τὸν Ἀννίβαν ἐς τὸν ἀγῶνα προαγαγεῖν, ἐπὶ τὴν Οὔτικην ὥρμησεν, ἵνα δεδιέναι, καὶ φεύγειν δόξας σχοίη καιρὸν ἐπιθέσεως, ὃ καὶ ἐγένετο· ὁ γὰρ Ἀννίβας φεύγειν αὐτὸν οἰηθεὶς, ἐπὶ πλέον ἐντεῦθεν θαρσήσας ἐπεδίωξε μόνοις τοῖς ἱππεῦσι κατὰ νώτου· καὶ ὁ Σκιπίων ἀντέστη τι αὐτοῖς παρὰ δόξαν, καὶ συμβαλὼν ἐνίκησε· τρέψας δ' αὐτοὺς, οὐκ ἐπὶ τὸ διώκειν σφᾶς, ἀλλ' ἐπὶ τὰ σκευοφόρα αὐτῶν καθ' ὁδὸν τυγχάνοντα ὥρμησε, καὶ πάντα συνέλαβε. Ταῦτα τὸν Ἀννίβαν ἐτάραξε, καὶ ἔτι ὅτι κατασκόπους αὐτοῦ τρεῖς ἐν τῷ στρατοπέδῳ εὑρὼν, οὐδὲν δεινὸν αὐτοῖς πεποίηκεν· μαθὼν γὰρ παρ' ἑνὸς αὐτῶν ὁ Ἀννίβας τὸ πεπραγμένον (οἱ γὰρ δύω παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις μεῖναι ἠθέλησαν) καταπλάγη, καὶ διακινδυνεῦσαι οὐκ ἔτι θαῤῥήσας, σπείσασθαι ὅτι τάχιστα ἔγνω, ἵν' εἰ μὴ τοῦτο συμβαίη, τριβήν πως τινὰ ποιήσηται, καὶ διακωχήν. Πέμψας οὖν πρὸς τὸν Μασινίσσαν, δι' ἐκείνου, ὡς ὁμοφύλου, τὰς σπονδὰς ᾔτησε· καὶ ἦλθε μὲν ἐς λόγους τῷ Σκιπίωνι, ἔπραξε δὲ οὐδέν. Ὁ γὰρ Σκιπίων, οὔτι τραχὺ, οὔτε τι σαφὲς ἀπεκρίνατο, ἀλλὰ τὸ μὲν ὅλον ἐμέσευσεν, ἐπιεικέστερον δ' ὅμως διειλέχθη, ὅπως αὐτὸν ὡς καὶ σπεισόμενος ἐς ἀμέλειαν προαγάγῃ· ὃ καὶ συμβέβηκε·

(a) U. C. 550.

tunc Hannibal omni potestate potitus, Masinissæ regnum est populatus, & ad committendum cum Romanis prælium se paravit; & contra, idem fiebat a Scipione.

Romanos autem pœnituit, quod Hannibalem Italia excedere, & in Africam navigare non prohibuerant. Ut ergo noverunt quas res in Africa ille gereret; haud mediocriter denuo sunt perterriti. Eaque de causa, Claudium Neronem, alterum Consulum, contra eum miserunt; M. verò Servilio, Italiæ mandarunt defensionem Verum Nero propter hyemem, moratus in Italia & Sardinia, in Africam trajicere non potuit: deinde verò audita Scipionis victoria, ultra Siciliam non processit. Scipio namque veritus, ne si antevertisset Nero; laborum suorum gloriam intercipéret; primo vere, post auditam Masinissæ cladem, Hannibalem invasit: qui ubi Scipionis adventum novit, & ipse ei in occursum venit. Ita castris e regione utriusque positis, haud illico manus conseruerunt: multos enim triverunt dies, ut suos quisque milites ad bene pugnandum orationibus hortaretur. Ubi autem Scipioni tempus non diutius terere visum est; sed ad certamen, Hannibalem elicere vel invitum; iter intendit Uticam; ut cum eum timere & fugere crederetur, occasionem rei bene gerendæ nancisceretur: & ita accidit Hannibal enim eum fugere opinatus, majorique fiducia inde sumpta; cum solis a tergo equitibus eum est persecutus: ac tum Scipio præter expectationem eis restitit; iisque facile profligatis, dum a persequendo eos se cohibet, eorum impedimenta, quæ in via erant, omnia intercepit. Hæc autem Hannibalem conturbatunt: ac illud etiam, quod Scipio tres exploratores, in castris suis deprehensos; nihil passos dimiserat & impune. E quorum uno cum didicisset, quid in castris hostium actum esset (duo enim ultrò manserant apud Romanos) perculsus est; neque amplius ausus decertare, quamprimum pacem cum Romanis facere, decrevit: ut ea, nempe, non impetrata, mora saltem aliqua, & induciæ intercederent. Ad Masinissam igitur, tanquam popularem suum misit, inducias petens, sed is cum Scipione collocutus, nihil valuit impetrare. Scipio namque, nec aspere, nec perspicue quid respondit; sed quamvis omnino quoddam teneret medium; humanius tamen disseruit, ut spe pacis, negligentiorem eum redderet: quod & accidit.

Cum enim Hannibalem, de pugna minime cogitantem, castra in commodiorem locum transferre velle; ex transfugis intellexisset; noctu loco illo, quo Hannibal properabat, præoccupato; Carthaginensibus in convalle, castris haud idonea, versantibus, ex improviso sese ostendit. Hannibal autem detrectata pugna, castris ibi muniendis, & puteis fodiendis, per totam noctem est occupatus: qua ærumna fatigatos & sitientes Scipio vel invitos inire prælium coegit. Congrediuntur igitur inter sese, Romani quidem instructi & alacres; Hannibal verò & Carthaginenses inviti, & præter alia incommoda, etiam territi ex integra Solis defectione: quem præter cætera, Pœnus nihil sibi fausti portendere arbitratus; in prima acie elephantos collocat. Romani subito, ingenti & terribili clamore sublato, & clypeos hastis pulsantes, ira & cursu concito; belluas impetu illo territas dissiparunt, & everterunt; quæ verò vulnebantur; ob turbam, suos magis incommodabant. Jam, ut aliquæ in hostes pergerent, concitatæ; Romanis tamen præbentibus eis spatium, dum per mediam aciem excurrebant, inter transeundum, & jaculis & gladiis vulnera accipiebant. Sane ad tempus aliquod, restiterunt Carthaginenses: deinde invecto in ipsos Masinissæ & Lælii equitatu; omnes quidem fugerunt, plures verò ex ipsis ceciderunt; ipso etiam Hannibale propemodum interfecto. Nam cum Masinissam conversus vidit, laxis habenis se persequi fugientem; nonnihil ejus impetu declinato, cursuque inhibito, prætereuntem a tergo adortus, oppido vulneravit, itaque cum paucis evasit Hannibal. Scipio verò victoria ista potitus, propere Carthaginem terra marique obsedit: Carthaginenses autem principio quidem ad tolerandam obsidionem se præparabant, postea verò cernentes suas esse res desperatas; caduceatores ad Scipionem miserunt; qui eorum preces suscepit, & de pacis conditionibus cum ipsis egit.

Hujusmodi autem fuerunt pacis conditiones: Ut Carthaginenses, obsides darent:

9. Μάχης μὲν γὰρ πέρι οὐδὲν ὁ Ἀννίβας ἐννόησε, μεταστρατοπεδεύσασθαι δὲ ἐς χωρίον ἐπιτηδειότερόν τι ἠθέλησεν· ἐξ αὐτομόλων δὲ τοῦτο μαθὼν ὁ Σκιπίων προεξανέστη νυκτὸς, καὶ κατέσχε τὸν τόπον, ἐς ὃν ἐκεῖνος ἠπείγετο· ἐν χωρίῳ δέ τινι κοίλῳ καὶ ἀνεπιτηδείῳ πρὸς στρατοπέδευσιν γενομένοις τοῖς Καρχηδονίοις, ἐπεφάνη αἰφνίδιον· ὁ δ' Ἀννίβας συμβαλεῖν οὐκ ἠθέλησε· στρατοπεδευόμενος δ' ἐκεῖ, καὶ φρεωρυχῶν, ἐταλαιπώρησε διὰ πάσης τῆς νυκτὸς, καὶ οὕτω κακῶς αὐτοὺς ἔχοντας ὑπό καμάτου καὶ δίψης κατηνάγκασε καὶ ἄκοντας ὁ Σκιπίων συμμῖξαι αὐτῷ· Συνέβαλον οὖν οἱ μὲν Ῥωμαῖοι συντεταγμένοι, καὶ πρόθυμοι, Ἀννίβας δὲ καὶ οἱ Καρθηδόνιοι ἀπρόθυμοί τε καὶ καταπεπληγμένοι, καὶ δι' ἕτερα, καὶ ὅτι καὶ ὁ ἥλιος σύμπας ἐξέλιπεν. Ἐκ γὰρ τῶν ἄλλων, καὶ τοῦτο οὐκ αἴσιόν τι προμηνύειν σφίσι ὁ Ἀννίβας ὑπώπτευσεν. Οὕτω δ' ἔχοντες, τοὺς ἐλέφαντας ἑαυτῶν προεβάλοντο· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι μέγα ἐξαίφνης, καὶ καταπληκτικὸν ἀνεβόησαν, καὶ τὰς ἀσπίδας τοῖς δόρασι κρούσαντες, θυμῷ καὶ δρόμῳ ἐπί τοὺς ἐλέφαντας ὥρμησαν· ὑφ' ὧν ταραχθέντες ἐκεῖνοι, οἱ μὲν πλείους οὐκ ἐδέξαντο σφᾶς, ἀλλ' ἀπετράποντο, καὶ τιτρωσκόμενοι μείζω τοῖς ἐκποίουν τὸν θόρυβον. Οἱ δὲ καὶ ὁπότε σφίσι χωρήσαντες, τῶν Ῥωμαίων διϊσταμένων, διὰ μέσου αὐτῶν διεξέτρεχον, καὶ περιιόντες ἐβάλλοντό τε καὶ ἐκ χειρὸς ἐτιτρώσκοντο· καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον ἀντέχον οἱ Καρχηδόνιοι· ἔπειτα τοῦ Μασινίσσου, καὶ τοῦ Λαιλίου τοῖς ἱππεῦσι προσπεσόντων αὐτοῖς, πάντες ἔφυγον· οἱ δὲ πλείους ἐφθάρησαν, καὶ ὁ Ἀννίβας μικροῦ ἂν ἀπώλετο. Φεύγοντα γὰρ αὐτὸν ὁ Μασινίσσας, ἐπεδίωκεν ἀκρατῶς τῇ τοῦ ἵππου ῥύμῃ ὑπενδιδούς· μεταστραφεὶς δ' ὁ Ἀννίβας, καὶ ἰδὼν αὐτὸν οὕτω διώκοντα, ἠρέμα ἐξέκλινε, καὶ τὸν δρόμον ἐπέστησε, καὶ οὕτω παρελάσαντα τὸν Μασινίσσαν κατὰ νώτου γενόμενος ἔτρωσε, κἀκ τούτου μετ' ὀλίγον ἐξέφυγε. Σκιπίων δὲ νικήσας, ἐπὶ τὴν Καρχηδόνα ἠπείχθη, καὶ ἐπολιόρκει αὐτὴν ἐκ γῆς ἅμα καὶ θαλάσσης· οἱ δ' αὖ Καρχηδόνιοι, πρῶτον μὲν ὡς τὴν πολιορκίαν καρτερήσοντες ἡτοιμάζοντο· ἔπειτα δὲ διαπορηθέντες, πρὸς τὸν Σκιπίωνα διεκηρυκεύσαντο, καὶ ὁ Σκιπίων τοὺς λόγους σφῶν προσεδέξατο, καὶ περὶ τῶν συνθηκῶν διειλέχθη αὐτοῖς.

10. Ἦν δὲ τὰ ὡμολογημένα, ὁμήρους τε παρὰ τῶν Καρχηδονίων, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους,

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. ECLOGEN XVI.

Legatos ad Scipionem misere Carthaginenses; pacta verò conventa, hujusmodi erant: Ut obsides darent, & captivos ac transfugas sive Romanorum sive sociorum, quos haberent, restituerent: ut elephantes omnes, & triremes,

Διεκηρυκεύσαντο οἱ Καρχηδόνιοι τῷ Σκιπίωνι· [ἦν δὲ τὰ διωμολογημένα, ὁμήρους τε] σφᾶς δοῦναι, [καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, τούς τε αὐτομόλους] ἤτοι τῶν Ῥωμαίων, ἢ τῶν συμμάχων ὧν εἶχον, ἀποδοῦναι, [καὶ τοὺς ἐλέφαντας

καὶ τοὺς αὐτομόλους δοῦναι· καὶ πάντας μὲν τοὺς ἐλέφαντας, τὰς δὲ τριήρεις, πλὴν δέκα, παραδοθῆναι· καὶ τοῦ λοιποῦ μήτε ἐλέφαντας, μήτε ναῦς μακρὰς, πλείους τῶν δέκα, ἔχειν· καὶ μήτε πόλεμον, παρὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων γνώμην, πρὸς μηδένα ποιεῖσθαι· καὶ τινα ἕτερα. Τοιούτων δὲ γενομένων τῶν ὁμολογιῶν, πρέσβεις ἐπὶ Ῥώμην οἱ Καρχηδόνιοι ἔστειλαν· καὶ οἱ μὲν ἀπέπλευσαν, οὐ μέντοι καὶ ἡ γερουσία τὴν πρεσβείαν ἑτοίμως ἐδέξατο, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ ἠμφισβήτησαν, ἀλλήλοις ἐναντιούμενοι. Ο' δὲ δῆμος τὴν εἰρήνην ὁμοθυμαδὸν ἐψηφίσατο, καὶ τὰς ὁμολογίας ἐδέξατο· καὶ ἔπεμψαν δέκα ἄνδρας, ἵνα μετὰ τοῦ Σκιπίωνος ἅπαντα διοικήσωσι· καὶ αἱ συμβάσεις ἐπράχθησαν, καὶ αἱ τριήρεις ἐδόθησαν, καὶ ἐκαύθησαν, καὶ τῶν ἐλεφάντων, οἱ μὲν πλείους, ἐς τὴν Ῥώμην ἀπήχθησαν· τῷ Μασινίσσᾳ δὲ οἱ λοιποὶ ἐδωρήθησαν. Καὶ Ῥωμαῖοι μὲν τὴν Λιβύην ἐξέλιπον, τὴν δ' Ἰταλίαν οἱ Καρχηδόνιοι. Ο' μὲν οὖν δεύτερος πόλεμος τῶν Καρχηδονίων, ἔτει ἑκκαιδεκάτῳ ἐς τοῦτο κατέστησε· κἀντεῦθεν ὁ Σκιπίων λελάμπρυντο, καὶ Ἀφρικανὸς ἐπεκέκλητο (Ἀφρικὴ γὰρ ἤδη ἡ περὶ Καρχηδόνα Λιβύη ὠνόμαστο) πολλοῖς δὲ καὶ Ἐλευθερωτὴς προσηγόρευτο πολλοὺς πολίτας κομίσας αἰχμαλώτους. Καὶ ὁ μὲν μέγας ἐκ τούτων ἤρετο· Ἀννίβας δὲ κατηγόρητο παρὰ τοῖς οἰκείοις, ὡς τὴν τε Ῥώμην λαβεῖν δυνηθεὶς, καὶ τὴν λείαν, τὴν ἐκ τῆς Ἰταλίας σφετερισάμενος· οὐ μὴν καὶ ἑάλω, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγίστην τῶν Καρχηδονίων ἀρχὴν, οὐκ ἐς μακρὰν ἐπετράπη.

Ut captivos, & omnes transfugas restituerent: Elephantos omnes & triremes, decem exceptis, traderent: In posterum, neque Elephantos, neque longas naves, plures quam denas, haberent: Neque bellum cum quoquam susciperent, nisi de sententia Romanorum. His, & quædam alia adjecta sunt. Propositis autem illis conditionibus, legatos Romam miserunt Carthaginenses, sed qui parum alacriter a Senatu suscepti sunt, aliis censentibus diu aliud, ac rixantibus inter sese. Verum pacem magno consensu decrevit populus; acceptisque conditionibus, legatos decem miserunt, qui una cum Scipione omnia administrarent. Pactis firmatis, & triremes sunt traditæ & crematæ. Elephantorum major pars Romam missa, reliqui Masinissæ donati sunt: ac ita demum Romani Africam, Carthaginenses Italiam reliquerunt. Atque hic belli secundi Punici, post annos sexdecim fuit exitus. Scipio autem, magna hac parta gloria, Africani retulit cognomentum (jam tum enim Carthagini finitima Libya, Africa vocabatur) & quod multos captivos civium recepisset; ob hæc a multis dictus est Liberator. Ac ipse quidem idcircò, in summo fuit honore; Hannibal verò a suis civibus accusatus, quod Romam capere potuisset, & quod manubiis in peculium suum inversis, Rempublicam fraudarit: haud multo post tamen, summum Carthaginensium magistratum adeptus est.

DIO APUD CONSTANT. AUG. PORPHYR. ubi supra.

φαντας] πάντας, καὶ [τὰς τριήρεις, πλὴν δέκα,] παραδοῦναι· [καὶ τὸ λοιπὸν] μὴ κεκτῆσθαι [μήτε ἐλέφαντας, μήτε ναῦς:] καὶ τῷ Μασινίσσᾳ, πάντα ὅσα εἶχον αὐτοῦ, ἀποδοῦναι, καὶ ἐκείνῳ δοῦναι· τὴν τε χώραν, καὶ τὰς πόλεις, ὅσ' ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ αὐτοῦ οὔσας, ἀφεῖναι. [Καὶ μήτε καταλόγους ποιεῖσθαι, μήτε μισθοφόροις χρῆσθαι, μήτε πόλεμον πρὸς μηδένα, παρὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων γνώμην,] ἀναιρεῖσθαι.

remes, exceptis decem, traderent: ut in posterum nec elephantes, nec naves possiderent: ut Masinissæ cederent eis omnibus, quæ ipsi adempta tenerent, restitutione facta: ut Regionem & opida, quæ is in sua potestate haberet, dimitterent: ut neque delectus facerent, neque stipendio conductis militibus exteris uterentur, neque bellum adversus quemquam, præter voluntatem Populi Romani susciperent.

IDEM EUNDEM ECLOGE XVII.

Quorum Zonaras nihil scripsit.

Ἡ' Καρχηδὼν πολλοῖς Ῥωμαίων ἐξαιρετέα ἐδόκει εἶναι, καὶ Κορνηλίῳ ὑπάτῳ, ὅ δε ἔλεγεν· ὅτι ἀδύνατον ἐστι σωζομένης αὐτῆς ἀδεεῖς σφᾶς εἶναι.

Cum aliis plerisque Romanis, Carthaginem evertendam, tum Cornelio Col. videbatur: quod fieri non posse diceret, ut ea incolumi & salva, Romani, metus expertes essent.

Suidas verbo ἀναιρεθεὶς, eadem habet, etsi Dionem non citet: quod etiam observarunt Pearsonius, & Kusterus qui malè in cap. 15. Excerptorum Theodosii, hæc haberi dixerunt, cum sint in Ecloge 17.

DIO APUD SUIDAM.

[Τῷ Σκιπίωνι ἦν τὰ διωμολογημένα] πρὸς Καρχηδονίους, [ὁμήρους σφᾶς δοῦναι, καὶ τοὺς ἐλέφαντας, καὶ τὰς τριήρεις, καὶ μήτε καταλόγους ποιεῖσθαι, μήτε μισθοφόροις χρῆσθαι μήτε πόλεμον πρὸς μηδένα παρὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων γνώμην, ἀναιρεῖσθαι.] (a) U. C. 551.

Conditionis verò pacis, quam Scipio cum Carthaginensibus fecerat, hæ erant: ut obsides darent, & elephantes, & triremes; nec ullos milites conscriberent, nec mercenariis militibus uterentur, nec bellum adversus quemquam absque Romanorum consensu susciperent.

Q. CASSII DIONIS COCCEJANI ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER DECIMUSOCTAVUS.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO XVIII.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Initium belli Macedonici cum Philippo.
2. Ut Hamilcar Gallos ad defectionem impulit, & cum iis multas clades Romanis intulit.
3. Res primum P. Villii, tum T. Flaminii Consulum cum Philippo.
4. Ut obsides Pœni, eorumque servi, & captivi; a Prætore Cornelio Lentulo sunt oppressi.
5. Ut Romani Cornelium Cethegum, & Minutium Rufum Consules, contra Gallos miserunt.
6. Ut Philippus victus & profligatus, pacem impetrat: & sic Macedonicum bellum est absolutum.
7. De non abroganda lege contra luxum fœminarum, vani conatus Porcii Catonis Consulis designati.
8. Ut Cato in Hispaniam, quæ usque ad Hiberum conspirarat, profectus, eam domuit.
9. Ut Flaminius Argos oppugnat, & Nabis ad desperationem adactus, petit pacem, eamque impetrat.
10. Ut Nabis novis iterum rebus studuit, & cum tota pene Græcia, accito Antiocho & Philippo, in Romanos conspiravit.
11. Romanorum ob ista pavor: Potentia magna Antiochi; ad quem fugit Hannibal, a suis apud Romanos, de rebus novis accusatus.
12. Ut Scipio ex Africa venit ad Antiochum, & Hannibalem, eosque inter seipsos suspectos reddit.
13. Res Flaminii cum Philippo & Antiocho: Attilii contra Nabidem; Glabrionis cum Antiocho, quem e Græcia exturbavit.
14. Ut Antiochus victus, & castris exsutus, in Asiam clam discedit.

TEMPORIS SPATIUM ANNI X.

In quibus, hi qui recensentur, fuerunt Cos.

U.C.		
552.	P. Sulpicius Galba,	& C. Aurelius Cotta.
553.	L. Cornelius Lentulus,	& P. Villius Tappulus.
554.	Sex. Ælius Pætus,	& T. Quintius Flaminius.
555.	Cn. Cornel. Cethegus,	& Q. Minutius Rufus.
556.	L. Furius Purpureo,	& M. Claudius Marcellus,
557.	L. Valerius Flaccus,	& M. Portius Cato.
558.	P. Cornelius Scipio 2.,	& T. Sempronius Longus.
559.	L. Cornelius Merula,	& Q. Minucius Thermus.
560.	L. Quintius Flaminius,	& Cn. Domit. Ahenobarb.
561.	P. Cornelius Cn. F. Scipio Nasica,	& Man. Acilius Glabrio.

Κοϊ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΙΗ.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ ΙΗ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ἡ ἀρχὴ τοῦ Μακεδονικοῦ τοῦ πολέμου πρὸς τὸν Φίλιππον.

β'. Ὡς Ἀμίλκας τοὺς Γαλάτας τῶν Ῥωμαίων ἀπέστησε, καὶ σὺν αὐτοῖς πολλὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐκάκωσε.

γ'. Τὰ τῶν ὑπάτων τοῦ Π. Οὐϊλλίου τὰ πρῶτα, εἶτα καὶ τοῦ Τ. Φλαμινίου πρὸς τὸν Φίλιππον.

δ'. Ὡς οἱ ὅμηροί τε καὶ δοῦλοι τῶν Καρχηδονίων, καί τινες τῶν αἰχμαλώτων νεωτερίσαντες, καθῃρέθησαν ὑπὸ Κορνηλίου Λεντούλου τοῦ στρατηγοῦ.

ε'. Ὡς οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς ὑπάτους Κορνήλιον Κέθηγον, καὶ Μινούκιον Ῥοῦφον ἐπὶ τοὺς Γαλάτας ἔπεμψαν.

ς'. Ὡς ἡττηθεὶς ὁ Φίλιππος, καὶ φυγὼν, τὴν εἰρήνην εἰ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἔπραξεν.

ζ'. Ὡς Μ. Κάτων ματαίως ἐπόνησε, θέλων μὴ δεῖν καταλῦσαι τὸν νόμον ἐς τὸ σπατάλημα τῶν γυναικῶν.

η'. Ὡς ὁ Κάτων ἀποπλεύσας ἐς Ἰβηρίαν, ἣ μέχρι τοῦ Ἴβηρος συνεταράχθη, ἐνίκησεν αὐτούς.

θ'. Ὡς ὁ Φλαμίνιος ἐπὶ τὸ Ἄργος ἐστράτευσε, καὶ ὁ Νάβις κήρυκα τῷ Φλαμινίῳ ὑπὲρ εἰρήνης ἀποστείλας, συνηλλάγη.

ι'. Ὡς ὁ Νάβις ἀνενεωτέρισε, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν σχεδὸν πᾶν, καὶ Φίλιππόν τε καὶ Ἀντίοχον ἔπεισεν ἐκπολεμῶν τοῖς Ῥωμαίοις.

ια'. Ὁ τῶν Ῥωμαίων διὰ ταῦτα φόβος· τὸ μέγα Ἀντιόχου κράτος· καὶ ὡς Ἀννίβας ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων τυράννων κατηγορηθεὶς, πρὸς Ἀντίοχον φυγή.

ιβ'. Ὡς ὁ Σκιπίων ἐκ τῆς Λιβύης πρὸς Ἀντίοχον, καὶ τὸν Ἀννίβαν ἔπλευσε, καὶ αὐτοὺς μετ' ἀλλήλων ὑπόπτους ἐποίησεν.

ιγ'. Τὰ τοῦ Φλαμινίου σὺν Ἀντιόχῳ καὶ Φιλίππῳ· τὰ Ἀτιλίου πρὸς τὸν Νάβιν· καὶ Ἀκιλίου σὺν Ἀντιόχῳ, ὃν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐξήλασεν.

ιδ'. Ὡς Ἀντίοχος ἡττηθεὶς, ἐς τὴν Ἀσίαν ἀνεχώρησε λαθών.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ Ι.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ ἀριθμούμενοι, οἵδε ἐγένοντο

Π. Σουλπίκιος Γάλβας,	καὶ Γ. Αὐρήλιος Κόττας.
Λ. Κορνήλιος Λέντουλος,	καὶ Π. Οὐΐλλιος Τάππουλος.
Σέξ. Αἴλιος Παῖτος,	καὶ Τ. Κυίντιος Φλαμινῖνος.
Κν. Κορνήλιος Κέθηγος,	καὶ Κυΐν. Μινούκιος Ῥοῦφος.
Λ. Φούριος Πουρπυρεών,	καὶ Μ. Κλαύδιος Μάρκελλος.
Λ. Οὐαλέριος Φλάκκος,	καὶ Μ. Πόρκιος Κάτων.
Π. Κορνήλιος Σκιπίων τὸ β'.	καὶ Τ. Σεμπρώνιος Λόγγος.
Λ. Κορνήλιος Μερούλας,	καὶ Κυίν. Μινούκιος Θέρμος.
Λ. Κυίντιος Φλαμινῖνος,	καὶ Κν. Δομίτιος Ἀηνόβαρβος.
Π. Κορν. Κν. υἱ. Σκιπίων Νασικ.	καὶ Μαν. Ἀκίλιος Γλαβρίων.

1. ς δ' ἑτέρους δ' αὖθις πολέμους οἱ Ῥωμαῖοι κατέστησαν, γενομένους πρὸς Φίλιππόν τε τὸν Μακεδόνα, καὶ τὸν Ἀντίοχον. Μέχρι γὰρ ἡ πρὸς Καρχηδονίους ἤκμαζε μάχη, κἂν μὴ φίλια σφίσι τὰ περὶ τὸν Φίλιππον ἦν, ἐθεράπευον αὐτὸν, ἵνα μὴ τοῖς Καρχηδονίοις συναίροιτο, ἢ ἐς τὴν Ἰταλίαν στρατεύοιτο· ἐπεὶ δὲ τὰ κατ' ἐκείνους ἠρέμησαν, οὐκ ἔτ' ἐμέλλησαν, ἀλλ' ἐς πόλεμον αὐτῷ κατέστησαν, φανερὸν πολλὰ ἐγκαλοῦντες αὐτῷ. Πρέσβεις οὖν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς αὐτὸν πέμψαντες, ἐπεὶ μηδὲν ὧν ἐπετάττετο, ἔπραττε, τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο, χρώμενοι μὲν τῇ τῶν Ἑλλήνων ἐπιβατείᾳ λαβῇ, τὸ δ' ἀληθὲς ἀγανακτοῦντες ἐφ' οἷς ἐδεδράκει, καὶ προκαταλαμβάνοντες αὐτὸν, μὴ καταδουλωσάμενος ἐκεῖνος, ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν στρατεύσῃ, κατὰ τὸν Πύρρον· Ψηφισάμενοι δὲ τὸν πόλεμον, τά τε ἄλλα παρεσκευάσαντο εὖ, καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ Λούκιον Ἀπούστιον Σουλπικίῳ Γάλβᾳ (a) δεδώκασι· καὶ ὁ Γάλβας τὸν Ἰόνιον κόλπον διαλαβὼν, ἐπὶ πολὺ ἐνόσησε· παραλαβόντες οὖν τὴν δύναμιν πᾶσαν, ὅ τε ῥηθεὶς στρατηγὸς, καὶ Κλαύδιος Κέντων ὁ ὑποστράτηγος, αὐτὸς μὲν τῷ ναυτικῷ τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τῶν Μακεδόνων πολιορκουμένας ἐρρύσατο, καὶ Χαλκίδα κατεχομένην ὑπ' αὐτῶν ἐπόρθησε. Κἂν τούτῳ Φιλίππου ταῖς Ἀθήναις ἐπιστρατεύσαντος, ἐπανελθὼν τότε αὐτὸν ἀπεώσατο, καὶ μετὰ τοῦτο αὖθις προσβαλόντα ἀπεκρούσατο· Ἀπούστιος δὲ ἐς τὴν Μακεδονίαν, ἀσχόλου περὶ τὴν Ἑλλάδα τοῦ Φιλίππου ὄντος, ἐμβαλὼν, τήν τε γῆν ἐλῄζετο, καὶ φρούρια, καὶ πόλεις ἐχειρώσατο. Φίλιππος δὲ διὰ ταῦτα ἐν ἀμηχανίᾳ γενόμενος, πῶς μὲν ἄνω καὶ κάτω περιῄει, ἄλλο τε ἄλλοις ἀμύνων· ὡς δὲ ὁ Ἀπούστιος τῇ χώρᾳ αὐτοῦ ἰσχυρῶς ἐνέκειτο, καὶ οἱ Δάρδανοι τὴν πρότερον σφίσι Μακεδονίαν ἐκακούργουν (οἰκοῦσι δ' οὗτοι ὑπέρ τε Ἰλλυριῶν, καὶ ὑπὲρ Μακεδόνων) Ἰλλυριοί τέ τινες, καὶ Ἀμύνανδρος Ἀθαμανίας Θεσσαλικοῦ γένους βασιλεὺς ὢν, σύμμαχοι πρότερον ὄντες αὐτοῦ, τοὺς Ῥωμαίους μετέστησαν· ἐκ τούτου, καὶ τὰ τῶν Αἰτωλῶν ὑπώπτευσε, καὶ περὶ τοῖς οἴκοι ἔδεισε, καὶ ἐκεῖ μετὰ τοῦ πλείονος στρατεύματος ἔσπευσε. Γνοὺς δὲ τὴν πρόσοδον αὐτοῦ ὁ Ἀπούστιος, ἀνεχώρησεν· ἤδη γὰρ καὶ χειμὼν ἦν· ῥαΐσας δ' ἐκ τῆς νόσου ὁ Γάλβας πλείω παρεσκευάσατο δύναμιν, καὶ ἅμα ἦρι ἐς τὴν Μακεδονίαν ἠπείγετο.

2. Ἐπεὶ δ' ἐπλησίασαν ἀλλήλοις, ἀντεστρατοπεδεύσαντο, καὶ ἀκροβολισμοῖς ἐχρῶντο τῶν

(a) U.C. 552.

ἱππέων,

omani autem confecto hoc bello, adversus Philippum Macedonem, & Antiochum, bella alia decreverunt. Nam, cum adhuc Punicis certaminibus distinerentur, Philippum, quamvis parum amicum, colebant tamen, ne suppetias ferret Carthaginensibus; aut Italiam aggrederetur. Postquam autem pax cum illis est constituta, ipsi nihil cunctati, cum eo aperte bellum gesserunt, de multis hominem accusantes. Cum enim per legatos multa questi, nihil eorum, quæ postulaverant, impetrassent, bellum ei decreverunt: eam prætexentes causam, quod Græciam invasisset. Revera tamen, quia erant ob priores injurias illi infensi; & quod eum antevertere cupiebant, ne Græcis subactis, bellum in Italiam, Pyrrhi exemplo, transferret. Decreto itaque in eum bello, cum alia sollicite præpararunt, tum Sulpitio Galbæ L. Apustium classi præfectum adjunxerunt. Cum autem Galba Sinu Jonio occupato, diu ægrotaret; L. Apustius præfectus, & Claudius Cento legatus, cunctis acceptis copiis, hic quidem Athenas a Macedonibus obsessas, classe liberavit; Chalcidemque, quam iidem tenebant, vastavit; & Philippum, qui Athenas interea invaserat; ipse regressus iterum, iterum inde depulit. Apustius verò Philippo in Græcia occupato, impressionem in Macedoniam fecit, agrosque depopulatus, castella, oppidaque subegit multa. Philippus proinde, ad incitas ex inopia consilii redactus, animo æstuabat, & sursum deorsum aliquandiu cursitavit, alias aliis opem ferens. Cæterum graviter regionem urgente Apustio, & Dardanis sibi finitimam vexantibus Macedoniam (hi autem habitant supra Illyrios & Macedones) cum quidam etiam Illyrii, atque Amynander Athamaniæ, Thessalicæ gentis regulus, qui fœderati dudum ejus erant; ad Romanos defecissent; etiam Ætolos suspectos habens; rebus suis metuit, & cum majori copiarum parte, in suum regnum properavit. Apustius verò, ubi ejus adventum novit (jam enim instabat hyems) inde recessit; & Galba, qui ex morbo jam convaluerat; pluribus copiis comparatis, sub veris initium in Macedoniam properavit.

Postquam igitur utrinque castra in propinquo metati sunt; inter eorum equites

&

& Velites levia certamina facta sunt. Quum autem Romani in quendam locum digressi sunt, unde eis facilius suppeteret commeatus; Philippus sui metu eos fugisse ratus; ex improviso eorum prædatores aliquot trucidavit; Galba verò re ista cognita, e castris fecit eruptionem, & longe plures illius interfecit: ast Philippum victum & faucium, qui nocte illa recesserat, persequi prætermisit, sed rediit Apolloniam. Interim Apustio, mare cum Rhodiis & Attalo peragrante, complures subegit insulas. Porro sub idem tempus, quidam Carthaginensis Hamilcar nomine, qui Magonis fuerat commilito in Italia, ibique quietus steterat; ubi bellum Macedonicum est exortum, mox Gallos ad defectionem impulit; cumque iis Ligures bello aggressus, nonnullos eorum etiam, sibi adjunxit. Hi verò a L. Furio Prætore acie perculsi, ubi se victos vident, pro pace legatos mittunt: qua Liguribus tantum data, alii autem nihil equidem impetrarunt: quin Consul Aurelius, invidia Prætoris victoriæ impellente, in eos etiam duxit copias. Sequenti attamen anno multas Romanis clades, Hamilcar ac Galli intulerunt. Prætorem etenim Cn. Bæbium devicerunt, & Romanorum civitates socias incursarunt, & expugnatam Placentiam everterunt. Posthæc in Græcia & Macedonia P. Villius Consul, contra Philippum, qui Epiri angustias, per quas in Macedoniam patet aditus, occupaverat, castra habebat.

Postquam igitur hyems præteriit, T. Flaminius Consul, quod Philippus, omne spatium illud, quod montes interjacet, muro obsepserat; adeoque esset difficilis oppugnatu; per angustum callem, cum paucis circuivit munitionem; subitoque conspectus ex loco superiore; terrorem tantum Philippo incussit, rato omnem Titi exercitum angustias superasse, ut illico in Macedoniam fit regressus. Consul verò illum non persecutus, Epiri urbibus est potitus: atque inde in Thessaliam transgressus; postquam multos a Philippo alienavit; in Phocidem se contulit, & Bœotiam. Sane verò, dum ipse quidem Elateam obsidet, L. Flaminius ejus frater, cum Attalo & Rhodiis insulas subigebat. Denique Cenchris etiam

ἱππέων, καὶ, τῶν ψιλῶν· μεταςάντων δὲ τῶν Ῥωμαίων ἔς τι χωρίον, ὅθεν ῥᾶον τὴν αὐτοῖς ἐπισιτίσασθαι, νομίσας ὁ Φίλιππος, ὡς φοβουμένους αὐτὸν μεταςῆναι, ἐπῆλθεν αὐτοῖς ποιουμένοις ἁρπαγὰς ἀπροσδόκητος, καὶ τινας διέφθειρε· καὶ ὁ Γάλβας τοῦτο αἰσθόμενος, ἐπεξέδραμεν ἐκ τοῦ ςρατοπέδου, καὶ προπεσὼν αὐτῷ πολλῷ πλείους ἀντααπέκτεινεν. Ὁ δέ γε Φίλιππος ἡττηθεὶς, καὶ τρωθεὶς, ὑπὸ νύκτα ἀπανέςη· οὐ μέν τοι αὐτὸν ὁ Γάλβας ἐδίωξεν, ἀλλ' ἐς τὴν Ἀπολλωνίαν ἀνεκομίσθη· καὶ Ἀπούςιος δὲ μετὰ τῶν Ῥοδίων, καὶ τοῦ Ἀττάλου περιπλέων, νήσους συχνὰς ἐχειρώσατο. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ τις Ἀμίλκας Καρχηδόνιος τῷ Μάγωνι συςρατεύσας ἐν Ἰταλίᾳ, κἀκεῖ ὑπομείνας, τέως μὲν ἡσυχίαν ἦγεν· ὡς δὲ ὁ Μακεδονικὸς πόλεμος ἐνέςη, τούς τε Γαλάτας τῶν Ῥωμαίων ἀπέςησε· καὶ μετ' αὐτῶν ἐπὶ Λίγυας ςρατεύσας, τινὰς κἀκείνων προσεποιήσατο· Λουκίῳ δὲ Φουρίῳ ςρατηγοῦντι πολεμηθέντες ἡττήθησαν, καὶ περὶ σπονδῶν ἐπρεσβεύσαντο· καὶ οἱ μὲν Λίγυες ἔτυχον αὐτῶν, τοῖς ἄλλοις δὲ οὐκ ἐδόθησαν· ἀλλ' ἀντεςράτευσεν ἐπ' αὐτοὺς Αὐρήλιος ὁ ὕπατος, φθονήσας τῆς νίκης τῷ ςρατηγῷ. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει πρός του Ἀμίλκου, καὶ τῶν Γαλατῶν συνηνέχθη πολλὰ καὶ δεινά· Γναῖον τε γὰρ Βαίβιον ςρατηγὸν ἐνίκησαν, καὶ τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων κατέτρεχον, καὶ Πλακεντίαν ἐπολιόρκουν, καὶ ἑλόντες κατέσκαψαν· ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι, καὶ τῇ Μακεδονίᾳ Πούπλιος Οὐάλιος ὁ ὕπατος (a) ἀντεκάθητο τῷ Φιλίππῳ, τὰ τῆς Ἠπείρου προκαταλαβόντι ςενὰ, δι' ὧν ἐς τὴν Μακεδονίαν εἰσὶν εἰσβολαί.

3. Μετὰ δὲ τὸν χειμῶνα Τίτος Φλαμίνιος ὕπατος, (b) τοῦ Φιλίππου πᾶν τὸ μεταξὺ τῶν ὀρῶν διατειχίσαντος, καὶ ὄντος δυσπολεμήτου, διά τινος ἐκπεριῆλθε ςενῆς ἀτραποῦ μετ' ὀλίγων τὸ περιτείχισμα· καὶ φανεὶς ἐξ ὑπερδεξίων, αἰφνίδιον ἐφόβησε τὸν Φίλιππον, νομίσαντα πᾶν τὸ τοῦ Τίτου ςράτευμα εἴσω τῶν ςενῶν παρελθεῖν, ὅθεν καὶ ἐς τὴν Μακεδονίαν ἀπῆρεν εὐθύς. Ὁ δ' ὕπατος ἐκεῖνον μὲν οὐκ ἐδίωξε, τὰς δ' ἐν τῇ Ἠπείρῳ πόλεις προσεποιήσατο. καὶ ἐς Θετταλίαν ἐλθὼν, πολλὰ παρεσπάσατο τοῦ Φιλίππου, καὶ ἐς τὴν Φωκίδα τὴν Βοιωτίαν τε ἀνεχώρησε· καὶ ὁ μὲν Ἐλάτειαν ἐπολιόρκει, Λούκιος δὲ Φλαμίνιος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀττάλου, καὶ τῶν Ῥοδίων, τὰς νήσους ἐχειροῦτο. Καὶ τέλος Κέγχρειαν ἑλόντες, καὶ πυθόμενοι πρέσβεις διὰ Φιλίπ-

NOTAE.

P. *Villium* Tappulum, non *Valium*, Οὐάλιον (ut habet noster) scribunt alii, Cos. ad L. Cornelio Lentulo hoc anno U.C. 553. Cæterum corruptè legitur Φλαμίνιος, qui oportuit esse Φλαμινῖνος apud Dionem. Sunt enim Sex. Ælius Pætus, & T. Quintius Flamininus Coss. Nos autem *Flaminium* tum in Græcis, tum in Latinis retinuimus.

(a) U. C. 553. (b) U. C. 554.

του πρὸς Ἀχαιοὺς ἐπὶ συμμαχίᾳ πεπέμφθαι, ἀπέστειλαν καὶ αὐτοί, καὶ Ἀθηναῖοι συνεπρεσβεύσαντο. Καὶ πρότερον μὲν ἐμερίσθησαν αἱ γνῶμαι τῶν Ἀχαιῶν, τῶν μὲν τῷ Φιλίππῳ τὴν συμμαχίαν ψηφιζομένων, τῶν δὲ ἐπὶ Ῥωμαίοις· ὀψὲ δ' οὖν ποτε τὴν βοήθειαν αὐτοῖς ἐψηφίσαντο, καὶ ἐπὶ τὴν Κόρινθον συνεστράτευσαν, καὶ τοῦ μὲν τείχους κατήρειψάν τινα· πονήσαντες δ' ἐπ' ἐκδρομαῖς, ἀπανέστησαν· εἶτα δείσας ὁ Φίλιππος μὴ πολλαὶ πόλεις ἁλῶσιν, ὑπὲρ εἰρήνης πρὸς τὸν ὕπατον ἐπεκηρυκεύσατο. Καὶ ὃς ἐδέξατο τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ συνῆλθον αὐτοί καὶ οἱ σύμμαχοι· ἐπράχθη δ' οὐδέν, ἢ ὅτι πρέσβεις ἐς Ῥώμην πέμψαι τῷ Φιλίππῳ ἐπετράπη, καὶ οὐδὲ ἐκεῖ τι ἐγένετο· τῶν γὰρ Ἑλλήνων ἀποστῆναι αὐτὸν ἀξιούντων τῆς Κορίνθου, καὶ τῆς Χαλκίδος, τῆς τε Δημητριάδος τῆς Θετταλονικῆς, οὐδὲν περὶ τούτων οἱ τοῦ Φιλίππου πρέσβεις ἐντετάλθαι ἔφασαν, καὶ ἄπρακτοι ἀπηλλάγησαν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τῷ Φλαμινίνῳ τὴν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡγεμονίαν, καὶ ἐς τὸ ἐπιὸν ψηφισάμενοι ἔτος, αὐτῷ ἀνέθεντο, καὶ τὰ κατὰ Φίλιππον· ὁ δὲ ὅτι κατὰ χώραν ἔμελλε μένειν, πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζετο, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ ὁ Νάβις τῶν Λακεδαιμονίων τύραννος, ἐσπείσατό οἱ, καίτοι φίλος ὢν τοῦ Φιλίππου, καὶ τὸ Ἄργος λαβὼν παρ' αὐτοῦ. Ἀδυνατῶν γὰρ ὁ Μακεδὼν πολλὰ διέπειν ὁμοῦ, καὶ δείσας μὴ τοῖς Ῥωμαίοις ἡ πόλις ληφθῇ, τῷ Νάβιδι αὐτὴν, ἵν' αὐτοῖς ἀποδοίη παρακατέθετο. Αἰλίου δὲ Παίτου τοῦ ὑπάτου στρατεύσαντος ἐπὶ τοὺς Γαλάτας, πολλοὶ ἀπ' ἀμφοτέρων ἀπόλλυντο, προσμιγνύντες ἀλλήλοις, καίριον δέ τι ἐπράχθη οὐδέν.

4. Οἱ δ' ὅμηροι τῶν Καρχηδονίων, οἵ τε δοῦλοι οἱ μετ' αὐτῶν, καὶ οἱ τότε πεπραγμένοι αἰχμάλωτοι, κατασχεῖν τὰς πόλεις, ἐν αἷς ἕκαστοι τὰς διατριβὰς ἐποιοῦντο, τολμήσαντες, καὶ πολλοὺς τῶν ἐπιχωρίων φονεύσαντες, καθῃρέθησαν ὑπὸ Κορνηλίου Λεντούλου στρατηγοῦ, πρὶν μεῖζόν τι ἐξεργάσασθαι. Οἱ μέντοι Γαλάται εὐτυχίαις τε ἐπαιρόμενοι, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐν παρέργῳ σφίσι πολεμοῦντας αἰσθόμενοι, παρεσκευάσαντο ὡς καὶ ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλάσοντες. Δείσαντες οὖν οἱ Ῥωμαῖοι, ἄμφω τοὺς ὑπάτους Κορνήλιον Κέθηγον, καὶ Μινούκιον Ῥοῦφον (a) ἐπὶ τοὺς Γαλάτας ἔπεμψαν· οἱ διαιρεθέντες, ἄλλος ἄλλην ἐπόρθουν χώραν· Πρὸς οὖν τοὺς ὑπάτους, καὶ οἱ πολέμιοι διῃρέθησαν, καὶ οἱ μὲν τῷ Κεθήγῳ πολεμήσαντες μετὰ τοῦ Ἀμίλκου συμβαλόντες, ἡττήθησαν· οἱ πολλοὶ δὲ τοῦτο γνόντες ἀπεδειλίασαν, καὶ οὐκ ἔτι τῷ Ῥούφῳ συνέβαλον, ἀλλ' ἀδεῶς ἐκεῖνος τὴν χώραν κατέτρεχε

(a) U.C. 555.

potiti; cum audiissent, Achæorum societatem a Philippo petitam esse; ipsi quoque, una cum Atheniensibus ad illos miserunt legatos suos. Ac initio quidem fuerunt diversæ sententiæ Achæorum, Philippo aliis, aliis Romanis auxilia decernentibus; tum serò tandem inita societate, Corinthum duxerunt copias, & muri parte dejecta; cum essent crebris incursionibus fatigati, ab ea recesserunt. Deinde Philippus veritus, ne multæ urbes caperentur, ad Consulem de pace misit caduceatores: qui cum ejus postulatis annuisset; & ipsi & socii convenerunt: verum nihil aliud actum est, nisi quod Philippo legatos Romam mittere est concessum; quin ne ibi quidem quidquam confectum fuit. Græci enim petebant, ut Corintho Philippus cederet, & Chalcide, & Thessalica Demetriade; Philippi verò legati, nihil de iis urbibus, in mandatis se habere affirmantibus, rebus infectis discesserunt. Romani verò Græciæ provinciam & bellum in Philippum, Flaminio in sequentem annum etiam prorogarunt. Is ergo cum ibi mansurus esset, ad bellum se præparavit: idque eo magis, quod Nabis Lacedæmoniorum tyrannus, quamquam Philippi, ob Argos ab eo acceptum, amicus, pacem cum ipso fecerat. Nam quia simul curare, non poterat multa Macedo; eam urbem (ne a Romanis veritus caperetur) Nabidis fidei, depositi instar, commisit. Bellum autem cum Gallis gerebat Ælius Pætus Consul: in quo, etsi utrinque multi in conflictibus ceciderunt; nihil tamen aliud memorabile gestum est.

Carthaginensium verò obsides, eorumque servi, & qui nonnullis venundati erant captivi; urbes, in quibus quique nectebant moras, occupare ausi sunt, & illorum civium multos interfecerunt: sed hi a Prætore Cornelio Lentulo sunt oppressi, priusquam gravius aliquid perpetrarent. At Galli elati bonis successibus, cum Romanos obiter secum bellare animadverterent, ita parabant se, quasi arma in ipsam Romam ducturi essent. Eo igitur apparatu Romani territi, utrumque Consulem Cornelium Cethegum, & Minucium Rufum contra Gallos miserunt: qui inter sese divisi, alius aliam illorum regionem devastavit. Sane verò ut Consules, ita etiam hostes se diviserunt; & qui Cethego se opposuerunt, ab eo una cum Hamilcare victi sunt; reliqui autem territi ea clade; cum Ruso agros impune vastante, non sunt congressi;

gressi; haud tamen ab armis recesserunt. Secus verò victi a Cethego, qui ab ipso petitam pacem impetraverunt. Porro autem tunc etiam Flaminius cum Attalo subegit Bœotiam universam: ac Attalus quidem dum concionem ad Bœotios habet, præ senio efflavit animam; Flaminius verò in Thessaliam profectus, cum Philippo equestri prælio decertavit; locus enim majori pugnæ non erat aptus: quamobrem ambo in quendam tumulum, cujus cacumen a canini capitis similitudine, Cynoscephale dicitur, fecesserunt; atque hinc inde castra metati, & inter se totis exercitibus congressi, æquo marte forsitan discessissent, nisi victoriam Romanis Ætolorum auxilia peperissent. Philippus igitur victus & profligatus, ubi Larissam, & circumpositas civitates in victoris partes audiit transiisse, caduceatoribus missis, pecuniaque, & præter alios, filio Demetrio dato obside, inducias a Flaminio impetravit, & legatos Romam pro pace misit. Dum hæc autem geruntur, Androsthenes etiam, ab Achæis victus Corinthum amisit. Lucius verò Flaminius præfectus classis; cum Acarnanes a Philippi societate abstrahere non valeret; Leucadem cæpit obsidione; eosque facilius, ubi Philippi cladem audiverunt, subegit. Sic Macedonicum bellum est absolutum: tunc enim minime gravatim, pacem cum Philippo fecerunt; his nempe conditionibus: Ut captivos, & transfugas omnes restitueret: Ut elephantes, & triremes (præter quinque, & Prætoriam, quæ remis constabat sexdecim) & pecuniam partim numeratam, partim certis terminis numerandam, præberet: Ut denique extra regnum suum, cum nemine bellum gereret. Tam Asianas enim, quam Europæas urbes alias, quæ prius ei servierant, liberas dimiserunt. Tuncque Gallos, sed non citra laborem & ærumnam, Consules denuo subegerunt.

De-

τρεχε· καὶ οἱ μὲν τῷ Κεθήγῳ πολεμήσαντες, σπονδὰς ἐποιήσαντο, οἱ δ' ἄλλοι ἐν τοῖς ὅπλοις ἔτι ἐτύγχανον. Τότε δὲ καὶ ὁ Φλαμίνιος μετὰ τοῦ Ἀττάλου τὴν Βοιωτίαν ἅπασαν ὑπηγάγετο· καὶ ὁ μὲν Ἄτταλος ἐν τῷ δημηγορεῖν αὐτοῖς, ὑπὸ γήρως ἀπεψύξεν· ὁ δέ γε Φλαμίνιος ἐς τὴν Θεσσαλίαν ἐλθὼν, τῷ Φιλίππῳ προσέμιξε, καὶ ἱππομαχίαν ἐποιήσατο· καὶ γὰρ χωρίον οὐκ ἐπιτήδειον πρὸς μείζω μάχην ἦν· διὸ καὶ ἄμφω ἀπανέστησαν, καὶ πρός τινα λόφον γενόμενοι, οὗ τὴν ἀκρωνυχίαν, κυνὸς κεφαλὴν ὀνομάζουσιν, οἱ μὲν ἔνθεν, οἱ δ' ἐκεῖθεν ηὐλίσαντο, καὶ μαχεσάμενοι τοῖς στρατεύμασιν ἅπασιν, ἰσοπαλεῖς ἂν ἀπηλλάγησαν, εἰ μὴ οἱ Αἰτωλοὶ ἐπικρατεστέρους τοὺς Ῥωμαίους ἐποίησαν. Ἡττηθεὶς οὖν ὁ Φίλιππος καὶ φυγὼν, εἶτα μαθὼν τήν τε Λάρισσαν, καὶ τὰς περὶ αὐτὴν πόλεις, τὰ τοῦ νικήσαντος ᾑρημένας, ἐπεκηρυκεύσατο τῷ Φλαμινίῳ· καὶ ὃς ἐσπείσατο, χρήματά τε τοῦ Φιλίππου δόντος, καὶ ὁμήρους ἄλλους τε καὶ τὸν οἰκεῖον υἱὸν Δημήτριον, καὶ πρέσβεις ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐς Ῥώμην ἐκπέμψαντος· Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, καὶ Ἀνδροσθένης ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, καὶ τὴν Κόρινθον ἀπέβαλε· καὶ ὁ Φλαμίνιος ὁ Λούκιος ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ ὢν, ἐπεὶ μὴ ἔπειθε τοὺς Ἀκαρνᾶνας μὴ συμμαχεῖν τῷ Φιλίππῳ, τήν τε Λευκάδα πολιορκίᾳ εἷλε, κἀκείνους μετὰ τοῦτο τὴν ἧτταν τοῦ Φιλίππου γνόντας ῥᾷον συμπαρεστήσατο. Οὕτω μὲν ὁ Μακεδονικὸς ἐλέλυτο πόλεμος, καὶ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ τῷ Φιλίππῳ ἑτοιμότατα συνηλλάγησαν ἐπὶ τῷ τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ τοὺς αὐτομόλους ἀποδοῦναι, καὶ τοὺς ἐλέφαντας, τάς τε τριήρεις, πλὴν πέντε, καὶ τῆς στρατηγίδος αὐτῆς, οὔσης ἑκκαιδεκήρους· καὶ χρήματα μὲν αὐτίκα δοῦναι, τὰ δὲ καὶ ἐν τάξεσί τισι· καὶ μόνης Μακεδονίας βασιλεύειν, μὴ πλείους τ' ἔχειν στρατιώτας τῶν πεντακισχιλίων, μήτε πόλεμον ἔξω τῆς ἑαυτοῦ χώρας ποιεῖσθαι τινι. Τὰς γὰρ ἄλλας πόλεις, τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καὶ τῇ Εὐρώπῃ, τὰς πρὶν δουλευούσας αὐτῷ, ἐλευθέρας ἀφῆκαν. Οἱ δ' ὕπατοι (a) τοῖς Γαλάταις αὖθις οὐκ ἀταλαιπώρως ἐπολέμησαν, ὅμως μέν τοι καὶ τούτους ὑπέταξαν.

5. Πόρ-

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. ECLOGEN XVIII.

Philippus Rex prælio victus, legatos ad Flaminium misit. Is verò, tametsi Macedoniæ maxime inhiaret, ac præsentem rerum successum omnino prosequi cuperet; nihilominus tamen pacem fecit. Ejus rei causam habebat, quod vereretur ne Græci everso Philippo, veteres animos resumerent, ac populum Romanum non amplius colerent: neve qui tum magnopere se jactabant Ætoli, quod opera sua majorem victoriæ partem ipsi confecissent, infestiores Romanis redderentur: neve Antiochus in Europam, uti nuntiabatur, veniret, & auxilium Philippo ferret.

(a) U. C. 556.

[Φίλιππος] ὁ βασιλεὺς, [ἡττηθεὶς ἐπεκηρυκεύσατο τῷ Φλαμινίῳ· καὶ ὃς] εἰ καὶ τὰ μάλιστα τῆς Μακεδονίας ἐγλίχετο, καὶ τῇ παρούσῃ οἱ εὐτυχίᾳ ἐπὶ πᾶν ἐπεξελθεῖν ἐπεθύμει, ὅμως [ἐσπείσατο·] αἴτιον δὲ, ὅτι ἐφοβήθη, μὴ οἵ τε Ἕλληνες ἐξαιρεθέντος αὐτοῦ τό τε φρόνημα τὸ παλαιὸν ἀναλάβωσι, καὶ σφᾶς οὐκ ἔτι θεραπεύσωσι· καὶ οἱ Αἰτωλοὶ ἐν μεγάλῳ τότε αὐχήματι, ὅτι τὸ πλεῖστον τῆς νίκης κατηργάσαντο, ὄντες, ἐπαχθέστεροι σφίσι γένωνται· ὅ τε Ἀντίοχος ἔς τε τὴν Εὐρώπην, ὥσπερ ἠγγέλλετο, ἔλθῃ, καὶ τῷ Φιλίππῳ συμμαχήσῃ.

5. Πόρκιος δὲ Κάτων ὕπατος αἱρεθεὶς, (a) Ἰβηρίαν μικροῦ πᾶσαν ἀλλοτριωθεῖσαν ἀνεκτήσατο· ἀνὴρ ἀρετῇ πάσῃ τοὺς τότε νικῶν· νόμου δὲ τεθέντος μετὰ τὴν ἐν Κάνναις τοῖς Ῥωμαίοις συμβᾶσαν ἧτταν, μὴ χρυσοφορεῖν τὰς γυναῖκας, μή τι διφροφορεῖσθαι, μήθ' ὅλως ἐσθῆτι καταστίκτῳ κεχρῆσθαι, ὁ δῆμος, εἰ χρὴ καταλῦσαι τὸν νόμον, βουλὴν ἐποιεῖτο, καὶ περὶ τούτου ὁ Κάτων ἐδημηγόρησε, δεῖν κατασκευάζων τὸν νόμον κρατεῖν, καὶ τέλος ταῦτα ἐπήγαγε· Κοσμείσθωσαν οὖν αἱ γυναῖκες, μήτε χρυσῷ, μήτε λίθοις, ἤ τισιν ἀνθηροῖς, καὶ ἀμοργίνοις ἐσθήμασιν, ἀλλὰ σωφροσύνῃ, φιλανδρίᾳ, φιλοτεκνίᾳ, πειθοῖ, μετριότητι, τοῖς κειμένοις, τοῖς ὅπλοις τοῖς ἡμετέροις, ταῖς νίκαις, τοῖς τροπαίοις· Λούκιος δὲ Οὐαλέριος, δήμαρχος, ἀντιλέγων τῷ Κάτωνι διειλέχθη, ἀποδοθῆναι συμβουλεύων ταῖς γυναιξὶ τὸν κόσμον τὸν πάτριον, καὶ πολλὰ περὶ τούτου πρὸς τὸν δῆμον εἰπὼν, εἶτα πρὸς τὸν Κάτωνα τὸν λόγον ἀπέτεινε, καὶ ἔφη· Σὺ δ' ὦ Κάτων, εἰ ἄχθῃ τῷ κόσμῳ τῶν γυναικῶν, καὶ βούλει φιλόσοφόν τι ποιῆσαι, καὶ μεγαλοπρεπὲς, ἀπόκειρον αὐτὰς περιτρόχαλα, καὶ χιτωνίσκους, καὶ ἐξωμίδας ἔνδυσον, καὶ νὴ Δία σύ γε, καὶ ὅπλισον, ἐφ' ἵππους τε ἀνάβιβασον· καὶ εἰ δοκεῖ σοι, καὶ ἐς τὴν Ἰβηρίαν ἀνάγαγε, ὅπως τι, καὶ τῶν ἐκκλησιῶν κοινωνῶσιν ἡμῖν. καὶ δεῦρο αὐτὰς εἰσφρώμεθα. Καὶ ὁ μὲν Οὐαλέριος ταῦτα ἐπισκώπτων εἶπεν· ἀκούσασαι δὲ αἱ γυναῖκες (ἐγγὺς γὰρ τῆς ἀγορᾶς πολλαὶ διέτριβον, πολυπραγμονοῦσαι τὸ γενησόμενον) εἰσεπήδησαν ἐς τὴν ἐκκλησίαν καταβοῶσαι τοῦ νόμου· καὶ οὕτω σπουδῇ λυθέντος αὐτοῦ, ἀνεδήσαντο εὐθὺς ἐκεῖ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κόσμον τινὰ, καὶ ἐξῆλθον χορεύουσαι. Ὁ δὲ Κάτων ἀποπλεύσας, ἐς Ἰβηρίαν ἀφίκετο, καὶ μαθὼν πάντας τοὺς μέχρι τοῦ Ἴβηρος οἰκοῦντας συνεστράφθαι, ἵνα καθ' ἓν αὐτῷ πολεμήσωσι, συγχρονίσας, τὸ στράτευμα προσέβαλε σφίσι, καὶ ἡττήσας αὐτοὺς, ἠνάγκασε προσχωρῆσαί οἱ, φοβηθέντας, ἵνα μὴ καὶ τὰς πόλεις αὐτοβοεὶ ἀποβάλωσι.

6. Καὶ τότε μὲν δεινὸν οὐδὲν αὐτοῖς εἰργάσατο· ὕστερον δὲ ὑπόπτων τινῶν γενομένων, τά τε ὅπλα πάντων ἀφείλετο, καὶ τὰ τείχη σφῶν, δι' αὐτῶν τῶν ἐπιχωρίων κατέσκαψε. (b) Γράμματα γὰρ ἑκασταχόσε διαπέμψας, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἅπασιν αὐτὰ ἀποδοθῆναι κελεύσας, προσέταξε τοὺς περιβόλους αὐθημερὸν καθελεῖν, θάνατον ἀπειλήσας τοῖς ἀπειθήσασιν. Ἃ ἀναγνόντες οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντες, καὶ νομίσαντες ἕκαστοι μόνοις αὐτοῖς γεγράφθαι, καὶ μηδὲ καιρὸν λαβόντες βουλῆς κατέβαλον πάντες τὰ τείχη. Ὁ δὲ Κάτων διέβη τὸν Ἴβηρα,

καὶ

Designatus autem Porcius Cato Consul, Hispaniam pene omnem alienatam, recuperavit; vir temporibus illis, virtutibus omnibus præstantissimus: quod ex sequentibus patet maxime. Cum enim post Cannensem cladem lex esset lata, ne mulieres gestarent aurum, neve vehiculis, aut varia veste uterentur; populusque num ea abroganda esset, nec ne, deliberaret: Cato pro concione, eam retinendam esse suasit, cum ista conclusione: Ornentur igitur mulieres, non auro, non gemmis; non acu pictis, aut byssinis vestibus: sed modestia, maritorum observantia, liberorum amore, obedientia, moderatione; legibus civitatis, armis nostris, victoriis, triumphis. Sed L. Valerius Tribunus plebis Catoni adversatus, author fuit, ut mulieribus ornamenta patria redderentur: qua de re, cum ad populum multa fecisset verba, tunc conversa ad Catonem oratione: Fer Cato, inquit, si iniquo animo, mulierum pateris ornamenta, & magnificum aliquid, & philosopho dignum præstare cupis; eas in orbem radito, tunicis, & palliis induito; atque etiam, si Dis placet, armato, & equis impositas ducito in Hispaniam; atque adeo huc reducito, ut & concionibus nostris intersint. Age eas huc accersamus. Et hæc quidem Valerius per dicteria est locutus; cum ea vero mulieres audiissent (multæ namque, eventus expectatione suspensæ, juxta Forum versabantur) in concionem irruperunt, & contra legem vociferarunt. Atque hoc pacto abrogata confestim lege, mox ornamentis ibi quibusdam sumptis, mulieres inde cum tripudio recesserunt. Cato vero in Hispaniam profectus, ubi omnes usque ad Iberum conspirasse, atque in unum, ut simul universi cum eo pugnarent, convenisse didicit; collectis copiis, cum ipsis congressus vicit; victosque ad deditionem compulit; quod timebant, ne eodem terrore amitterent urbes etiam.

Ac tum quidem eis pepercit Cato: postea vero, cum quidam de se præbuissent suspicionem; omnibus arma ademit, & ipsos cives coëgit evertere sua mœnia. Literis enim per omnia loca missis, eodemq. redditis die, omnia eodem die, sua quemque dirui jussit mœnia; mortem contumacibus comminatus. His ergo Magistratus lectis; singuli putantes sibi solis ita scriptum esse, ne spatio quidem sumpto ad deliberandum; suas cuncti munitiones dejecerunt. Ibero inde trajecto Cato, cum Celtiberis

ho-

(a) U. C. 557. (b) U.C. 558.

hostium sociis, ob eorum multitudinem, congredi non est ausus; sed miro modo tractavit homines: majora modò stipendia pollicendo, ut ad se transirent: modò monendo, ut redirent in pace domum: modò etiam certum pugnæ diem ejus designando. Ex his itaque factum, ut inter se dissentientes, timoreque perculsi, cum eo haud ausi fuerint depugnare. Tunc autem & Argos Flaminius oppugnavit. Nabidem etenim, neque sibi fidunt, & Græcis formidabilem, hostem Romani judicarant. Verum, cũ ei a Philippo auxilia missa essent; Flaminius Spartam occupaturus, Taygeto monte, citra laborem superato; ad ipsam usque urbem, adversante nemine, pervenit. Nabis enim & a Romanis metuens, & civibus diffidens, se loco suo non moverat, ut maturè illi, scilicet, occurreret: sed cum jam præ foribus Flaminius adesset, eruptionem, eo contempto, tum ut fessum labore itineris, tum ut ob castrametationis occupationem, in ipsum fecit, turbavitq. nonnullos. Postridie verò, oppugnantes adortus; quod magnam suorum cladem passus fuit; de cætero intra mœnia se continuit. Flaminius igitur copiarum parte ibi relicta, ne hostis scilicet, alio abiret; ipse cum fratre suo, Rhodiis, & Attali filio Eumene, agros Spartæ devastavit. Quibus rebus, ad desperationem adactus Nabis, caduceatore ad Flaminium misso, haud illico pacem ab eo impetravit. Nam quæ conditiones ei afferebantur, eas neque repudiare, neque multitudine prohibente, accipere ausus est. Verum enim verò, cum urgerent Romani, & totam pene Spartam (quadam enim parte, mœnia non habebat) cæpissent; diutius non cunctatus; pace cum Flaminio facta, & legatis Romam missis, reconciliatus cum ipsis est.

Porro autem tunc Flaminius, Græcis omnibus libertatem dedit; hinc eos postea convocatos, beneficiis quæ accepissent commemoratis; monuit, ut erga Romanum populum benevolentiam conservarent: tum cunctis præsidiis inde deductis; cum toto exercitu discessit. Flaminio autem Romam profecto, novis rebus studuit Nabis iterum; quo motu tota pœne Græcia, Ætolis præcipue impellentibus, est concussa; seque ut bello gerendo pararent fortius, ad Philippum & Antiochum legatis missis; Antiocho in primis persuaserunt, spe Græci posi-

καὶ τοῖς Κελτίβηρσι συμμαχοῦσι τοῖς πολεμίοις αὐτοῦ, πλῆθος συμβαλεῖν μὴ θαρσήσας μετεχειρίσατο θαυμαστῶς αὐτούς, ποτὲ μὲν μεταπείθων πρὸς αὐτὸν μεταστῆναι δόσει μείζονος μισθοῦ, ποτὲ δὲ παραινῶν σφίσιν ἐπανελθεῖν οἴκαδε, ἔστι δ' ὅτε καὶ μάχην αὐτοῖς ἐς ἡμέραν ἐπαγγέλλων ῥητήν· ἐκ γὰρ τούτου ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους, φοβηθέντες, οὐκέτι αὐτῷ πολεμῆσαι ἐτόλμησαν. Τότε, δὲ καὶ Φλαμίνιος ἐπὶ τὸ Ἄργος ἐστράτευσε· τὸν γὰρ Νάβιν, οὔτε σφίσιν πιστὸν, καὶ τοῖς Ἕλλησι φοβερὸν ὁρῶντες οἱ Ῥωμαῖοι, πολέμιον ἐποιήσαντο· προσγενομένων δὲ συμμάχων ἐκ τοῦ Φιλίππου αὐτῷ, τὴν Σπάρτην ἤλασεν ὁ Φλαμίνιος, καὶ ἀπόνως Ταΰγετά τε ὑπερέβη, καὶ πρὸς τὴν πόλιν προσῆλθε μηδενὸς ἐναντιουμένου. Ὁ γὰρ Νάβις τούς τε Ῥωμαίους δείσας, καὶ τοὺς ἐπιχωρίους ὑποπτεύσας, οὐκ ἐκινήθη, ὥστε προαπαντῆσαι τῷ Φλαμινίῳ· πλησιάσαντι δὲ ἐπεξέδραμε, καταφρονήσας διά τε τὸν κάματον, τὸν ἐκ τῆς πορείας, καὶ ὅτι περὶ τὴν στρατοπέδευσιν ἀπησχόλητο, καὶ τινας συνετάραξε· τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐπεξῆλθε τοῖς προσβάλλουσι, καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν, οὐκέτι ἐπεξῆλθε. Καταλιπὼν οὖν μέρος τοῦ στρατοῦ ἐκεῖ ὁ Φλαμίνιος, ὅπως μηδαμοῦ κινηθείη, τοῖς λοιποῖς ἐπὶ τὴν χώραν ἐτράπετο· κἀκεῖνός τε, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ οἱ Ῥόδιοι, καὶ ὁ τοῦ Ἀττάλου παῖς Εὐμένης ἐπόρθουν αὐτήν. Ἀπογνοὺς οὖν διὰ ταῦτα ὁ Νάβις, κήρυκα τῷ Φλαμινίῳ (a) ὑπὲρ εἰρήνης ἀπέστειλε· καὶ ὃς τοὺς μὲν λόγους αὐτοῦ προσήκατο, οὐκ αὐτίκα δὲ κατελύσατο. Τὰς γὰρ ὁμολογίας, ἃς ἀπῃτεῖτο ὁ Νάβις ποιήσασθαι, οὔτ' ἀπαγορεῦσαι ἐθάρρει, οὔτε ποιῆσαι συγκατετίθετο, τὸ δὲ πλῆθος ἐκώλυσεν αὐτὸν συμβῆναι· καὶ τότε μὲν οὐκ ἐπείσατο· προσβαλόντων δὲ τῶν Ῥωμαίων αὖθις, καὶ τὴν Σπάρτην ὀλίγου πᾶσαν (καὶ γὰρ ἀτείχιστος ἦν ἐν μέρει) ἑλόντων, οὐκ ἔτι ἐπέσχεν, ἀλλὰ πρός τε τὸν Φλαμίνιον σπονδὰς ἐποιήσατο, καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην πρεσβευσάμενος συνηλλάγη.

7. Ὁ δὲ Φλαμίνιος τότε μὲν πάντας τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέρους ἀφῆκεν· ὕστερον δὲ συγκαλέσας αὐτοὺς, καὶ ὑπομνήσας ὧν εὐηργέτηντο, παρῄνεσεν τὴν εὔνοιαν τῇ Ῥώμῃ τηρεῖν, καὶ τὰς φρουρὰς ἁπάσας ἐξήγαγε, καὶ ἀπῆρε μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ. Ἀφικομένου δ' ἐς τὴν Ῥώμην Φλαμινίου, Νάβις ἐνεωτέρισε, κἀκ τούτου καὶ τὸ Ἑλληνικὸν, ἅπαν, ὡς εἰπεῖν, ἐταράχθη, τῶν Αἰτωλῶν σφᾶς ἐναγόντων. Παρεσκευάζοντό τε ὡς πολεμήσοντες καὶ πρὸς τὸν Φίλιππον, καὶ τὸν Ἀντίοχον ἐπρεσβεύοντο, καὶ ἔπεισαν αὐτὸν ἐκπολεμωθῆναι Ῥωμαίοις, ὡς καὶ τῆς Ἑλλάδος,

(a) U. C. 559.

τῆς Ἰταλίας τε βασιλεύοντα. Τοῖς δὲ Ῥωμαίοις τῶν πραγμάτων τεταραγμένων, οὐχὶ περιγενέσθαι τὸν Ἀντίοχον ἐλπὶς ἦν, ἀλλ' ἀγαπητόν, εἴ γε τὰ ἑαυτῶν διασώσαιντο. Ὁ γὰρ Ἀντίοχος μέγας μὲν καὶ ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει, δι' ἄλλα τε, καὶ ὅτι τὴν Μηδίαν κατεστρέψατο· πολλῷ δ' ἔτι μείζων ἐγένετο, ὅτι Πτολεμαῖον τὸν τῆς Αἰγύπτου βασιλέα καὶ τὸν Ἀριαράθην τὸν τῆς Καππαδοκίας κηδεστὴν προσεπεποίητο. Τοιοῦτον Ἀντίοχον νομιζόμενον οἱ Ῥωμαῖοι, μέχρι μὲν τῷ Φιλίππῳ ἐπολέμουν, ἐθεράπευον, φιλίως τε διὰ πρέσβεων ὁμιλοῦντες, καὶ δῶρα πέμποντες· ἐπεὶ δ' ἐκεῖνον ἐνίκησαν, καὶ τούτου, ὃν πρόσθεν ἐδεδίεσαν, κατεφρόνουν. Ὁ δὲ ἐς τὴν Θρᾴκην ἐπεραιώθη, καὶ ἄλλα τε παρεστήσατο, καὶ τὴν Λυσιμαχίαν ἀνεστηκυῖαν, συνῴκισεν, ὡς ὁρμητηρίῳ ταύτῃ χρησόμενος· καὶ γὰρ αὐτὸν, καὶ ὁ Φίλιππος, καὶ ὁ Νάβις ἐπηγάγοντο· ὅ τε Ἀννίβας αὐτῷ συγγενόμενος ἐλπίσαι πεποιήκει ἐς τὴν Καρχηδόνα, κἀκεῖθεν ἐς τὴν Ἰταλίαν πλεῦσαι, καὶ τὰ τοῦ Ἰονίου κόλπου ἔθνη προσκαταστρέψασθαι, καὶ μετ' αὐτῶν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁρμῆσαι. Ἔφθη οὖν ὁ Ἀντίοχος, καὶ δὶς ἐς τὴν Εὐρώπην διαβὰς, ἔς τε τὴν Ἑλλάδα ἀφικόμενος· πυθόμενος δὲ τὸν Πτολεμαῖον τεθνηκέναι, καὶ περὶ παντὸς τῆς Αἰγύπτου κρατῆσαι ποιούμενος, τὸν μὲν υἱὸν Σέλευκον ἐν τῇ Λυσιμαχίᾳ σὺν δυνάμει κατέλιπεν· αὐτὸς δὲ ἀναζεύξας, καὶ ζῶντα τὸν Πτολεμαῖον μαθὼν, τῆς μὲν Αἰγύπτου ἀπέχετο· ἐπιχειρήσας δ' ἐς Κύπρον πλεῦσαι, ἔπταισεν ὑπὸ χειμῶνος, καὶ οἴκαδε ἀνεχώρησε.

posita, & regni Italici; ut Romanis bellum inferret. Romani itaque rebus adhuc turbatis, sine spe ulla Antiochum superandi, satis habuerunt, si dumtaxat sua tueri possent. Antiochus namque, tum propriis viribus magnus erat, tum ob alia, quod Mediam subegisset: quin multo major erat factus, Ptolemæi Ægypti, & Ariarathis Cappadociæ regum affinitate. Antiochum igitur, de quo ejusmodi erat fama; Romani belli Philippici tempore coluerunt, per legatos amice cum eo agentes, & munera mittitantes. Macedone verum victo, quem pridem timuerant; contempserunt. Sed ille modò memor, in Thraciam trajecit, & præter alia vi subacta, Lysimachiam desolatam instauravit; eaque (a Philippo & Nabide accersitus) ad belli gerendi commoditatem usus est. Nec defuit hisce Hannibal: coram enim, Antiochum in spem erexerat, fore ut Carthaginem, ac inde in Italiam navigans, Jonii sinus gentibus subactis, Romam ipsam una cum iis, posset facile oppugnare. Antiochus itaque bis in Europam pervenit, atque in Græciam; Ptolemæi autem audita morte, cum in eo sibi putaret esse omnia, ut Ægypto antea potiretur; Seleuco filio relicto, cum copiis Lysimachiæ; ipse eò pergere festinavit. Cæterum cum Ptolemæum adhuc superstitem esse, inter itinerandum cognovisset; Ægypto abstinuit: hinc in Cyprum navigaturus, tempestate valida conflictatus; domum reversus est.

8. Καὶ πρέσβεις οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἐκεῖνος ἀντεπέστελλον, ἀλλήλοις ἀντεγκαλοῦντες ὅπως πρόφασίν τε τοῦ πολέμου λάβωσι, καὶ ὅπως τὰ παρ' ἀλλήλοις προκατασκέψωνται. Ἀννίβας δὲ τὴν μεγίστην τῶν παρὰ Καρχηδονίοις ἀρχῶν εἰληφὼς, καὶ προσκρούσας ἀπ' αὐτῆς τοῖς δυνατωτάτοις, ἐμισήθη τε ὑπ' αὐτῶν, καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους διεβλήθη, ὡς τά τε τῶν Καρχηδονίων νεωτερίζων, καὶ τῷ Ἀντιόχῳ κοινολογούμενος. Καὶ μαθών τινας ἐκ τῆς Ῥώμης παρόντας, καὶ δείσας μὴ συλληφθῇ, ἀπέδρα νυκτὸς ἐκ τῆς Καρχηδόνος, καὶ πρὸς τὸν Ἀντίοχον ἐλθὼν, ἑαυτῷ τε τὴν ἐς τὴν πατρίδα κάθοδον, καὶ τὸν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πόλεμον ἔπραττεν, ὑπισχνούμενος ἐκείνῳ περιποιήσειν τό τε τῆς Ἑλλάδος κράτος, καὶ τὸ τῆς Ἰταλίας, οὗ σφίσιν ὁ Σκιπίων ὁ Ἀφρικανὸς συνεγέ-

Legatos porrò, & ille, & Romani miserunt invicem; cum ut dum de injuriis sibi illatis expostularent, quærerent belli caussam; tum, ut quæ vires adversæ partis essent, utrique explorarent. Hannibal verò summum apud Carthaginenses gerens magistratum; eoque potentissimorum civium susceptis odiis, apud Romanos est accusatus; quod & res novas Carthagine moliretur, & cum Antiocho arcana consilia pertractaret. Quamobrem cognita quorundam præsentia Romanorum, veritus ne comprehenderetut, Carthagine noctu aufugit: & ad Antiochum profectus, id apud eum molitus est; ut & sibi reditum in patriam, & Romanis bellum conficeret, etiam Italiæ imperio illi promisso. Ast Africanus Sci-

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. ECLOGEN XIX. huc spectat.

Νεανίσκοι τινὲς Καρχηδονίων πρέσβεις ἐς τὴν Ῥώμην ἐλθόντες, ὑβρίσαντες, ἐπέμφθησαν μὲν ἐς τὴν Καρχηδόνα, καὶ ἐξεδόθησαν σφίσιν· οὐκ ἔπαθον δὲ ὑπ' αὐτῶν δεινὸν οὐδὲν, ἀλλ' ἀφείθησαν.

Quum juvenes quidam a Carthaginiensibus ablegati Romam venissent, & petulanter se gererent: missi quidem fuere Carthaginem, ac rursum Romanis dediti, sed nullo penitus eis illato malo domum remissi sunt.

Scipio, interea ad eos venit. Is enim in Africam missus judex, ut inter Masinissam & Carthaginenses; qui de finibus disceptabant, sententiam ferret; vigere eorum inimicitias passus est; ut & ipsi contenderent inter se, & neutri ob judicium Romanis irasceretur. Inde verò in Asiam trajecit, per speciem quidem legationis apud Antiochum obeundæ; revera tamen, ut præsentia sua & regem & Hannibalem terreret, & sic ea, quæ a Republica essent, ageret. Cum ergo Scipio ad Antiochum pervenisset, rex non perinde Hannibali auscultavit, quin eum suspectum habuit, ob arcana quædam colloquia cum Scipione. Qui aliunde ei etiam erat gravis, quod omnia consilia Hannibali ascriberentur, & spes belli rite recteque gerendi, ab eo pendere omnibus videretur. Ob hæc igitur irridens Hannibali, timuit, ne potestate ei credita, mutaretur, ac proinde, nec remisit eum Carthaginem, nec in arctiorem familiaritatem eum admisit; sed de industria id solum egit, ut nihil ejus consilio gestum esse videretur.

Porrò fama de Antiocho, maxima erat Romæ; quæ & ipsam perculsit, eique haud minimam curam attulit. De quo cum multa dicerentur, atque alii eum totam Greciam jam obtinere, alii in Italiam jam appulisse fabularentur; Romani inter legatos alios Flaminium in Græciam, ut & Philippum, & cæteros a studio novarum rerum dehortaretur: & ex prætoribus, M. Bæbium quidem Apolloniam, si auderet trajicere ibi Antiochus: A. Attilium verò contra Nabidem miserunt. Et hic quidem nihil egit; jam per insidias perempto Nabide ab Ætolis; captaque Sparta ab Achæis: Bæbius verò & Philippus, multa loca Thessaliæ firmaverunt. Macedo enim tum ob alia, tum quod Antiochus, quædam ei loca Thraciæ eripuerat, Romanis servabat fidem. Flaminius ergo Græciam passim obiens, aliis ne deficerent persuasit, alios, præter Ætolos & quosdam alios, ad officium reduxit. Hi namque, & ipsi ad Antiochum se contulerant; & alios partim coactos, partim volentes, eodem pertraxerunt. Antiochus verò, quamvis hyberno

γεγένητο. Οὗτος γὰρ διαιτητὴς ἐς τὴν Λιβύην πεμφθεὶς, τῷ τε Μασινίσσᾳ, καὶ τοῖς Καρχηδονίοις περὶ ὅρων γῆς διαφερομένοις, μετέωρον τὴν ἔχθραν αὐτῶν κατέλιπεν, ἵν' ἀλλήλοις τε διαφέροιντο, καὶ μηδέτερος αὐτῶν διὰ τὴν κρίσιν κατὰ Ῥωμαίων ὀργίζοιτο· ἐντεῦθεν δ' ἐς τὴν Ἀσίαν διέβη, λόγῳ μὲν ὡς πρεσβεύσων, ἔργῳ δὲ ἵνα κἀκεῖνον, καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐπιφανεὶς καταπλήξῃ, καὶ πράξῃ τὰ τοῖς Ῥωμαίοις συμφέροντα. Ἀφικομένου δ' αὐτοῦ, οὐχ ὁμοίως ἔτι προσεῖχεν ὁ Ἀντίοχος τῷ Ἀννίβᾳ· ὑπώπτευσε γὰρ αὐτὸν δι' ἀπορρήτων ὁμιλήσαντα τῷ Σκιπίωνι, καὶ ἄλλως δὲ αὐτὸν ἐβαρύνετο, ὅτι ἅπαν βούλευμα τῷ Ἀννίβᾳ πᾶς ἐπεγράφετο, καὶ τὴν τοῦ πολέμου κατόρθωσιν ἐν τούτῳ πάντες ἐπήλπιζον. Διὰ γοῦν ταῦτα, καὶ ἐφθόνησε τῷ Ἀννίβᾳ, καὶ ἐφοβήθη αὐτὸν, ἵνα μή τι δυνηθεὶς μεταβάληται, καὶ οὔτε στράτευμα παρέσχεν αὐτῷ, οὔτ' ἐς τὴν Καρχηδόνα ἔπεμψεν, οὐδ' ἐν ταῖς συνουσίαις αὐτῷ κατακόρως ἐκέχρητο, ἀλλὰ καὶ ἐπετήδευε μηδὲν τῶν πραττομένων αὐτοῦ δοκεῖν εἶναι.

9. Ἡ δὲ περὶ τοῦ Ἀντιόχου φήμη πολλὴ τὴν Ῥώμην κατέσχε, καὶ ἐς φροντίδα τοὺς Ῥωμαίους οὐκ ἐλαχίστην κατέστησε· συχνῶν δὲ περὶ τοῦ Ἀντιόχου θρυλλουμένων, καὶ τῶν μὲν ὅτι τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἤδη κατέχει, τῶν δ' ὅτι ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπείγεται λογοποιούντων, οἱ Ῥωμαῖοι πρέσβεις ἐς τὴν Ἑλλάδα, ἄλλους τε καὶ Φλαμίνιον οἰκείως αὐτοῖς ἔχοντα, ἔστειλαν, ὅπως τόν τε Φίλιππον, καὶ ἐκείνους ἐπίσχῃ μηδὲν νεοχμῶσαι· καὶ στρατηγούς, Μάρκον μὲν Βαίβιον (a) ἐς Ἀπολλωνίαν, εἰ ταύτῃ ἐς τὴν Ἰταλίαν περαιωθῆναι τολμήσειεν ὁ Ἀντίοχος, Αὖλον δὲ Ἀτίλιον ἐπὶ τὸν Νάβιν. Καὶ οὗτος μὲν οὐδὲν ἔπραξεν· ἔφθη γὰρ ὁ Νάβις ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν φθαρεὶς ἐξ ἐπιβουλῆς, καὶ ἡ Σπάρτη ἥλω ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν· ὁ δὲ Βαίβιος, καὶ ὁ Φίλιππος, πολλὰ τῆς Θετταλίας ἐβεβαιώσαντο· ταῖς γὰρ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὁμολογίαις ὁ Μακεδὼν ἐμμεμενήκει, διά τε ἄλλα, καὶ ὅτι ὁ Ἀντίοχος χωρία αὐτοῦ ἐν τῇ Θρᾴκῃ τινὰ ἐπεσπάσατο. Ὁ δέ γε Φλαμίνιος περιιὼν τὴν Ἑλλάδα, τοὺς μὲν μηδ' ἀποστῆναι ἔπεισε, τοὺς δὲ καὶ ἀποστάντας ἤδη, μετέστησε, πλὴν Αἰτωλῶν, καὶ ἑτέρων τινῶν· αὐτοί γε γὰρ

τῷ

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. Valesii pag. 609. ὅτι, fortasse huc spectat.

Arma quamplurimi arripuerunt. Plerique namque multa sua sponte faciunt, quorum nihil coacti facerent: jussa enim, quasi quæ vim habent adjunctam, ægre ferunt. Eo autem quod spontaneum est, utpote libero delectantur.

Πλεῖστοι ὅσοι ἐστρατεύσαντο· ὡς που πολλὰ ἑκούσιοι πολλοί, ὧν οὐδὲν ἀναγκαζόμενοι δράσειαν, ποιοῦσι. Τὸ μὲν γὰρ προστασσόμενον σφίσιν, ὡς καὶ βίαιον, δυσχεραίνουσι· τὸ δ' αὐθαίρετον, ὡς καὶ αὐτοκράτορες, ἀγαπῶσι.

(a) U. C. 560.

τῷ Ἀντιόχῳ προσεχώρησαν, καὶ ἄλλους, μὲν ἑκόντας συνίστων, ἐνίους δέ γε καὶ ἄκοντας· καὶ ὁ Ἀντίοχος καί τοι χειμῶνος ὄντος, ὅμως πρὸς τὰς τῶν Αἰτωλῶν ἐλπίδας ἔσπευσε· διὸ οὐδὲ ἀξιόμαχον ἐπήγετο δύναμιν, τὴν μέν τοι Χαλκίδα μετ᾽ αὐτῶν ἔλαβε, τήν τε ἄλλην Εὔβοιαν προσεποιήσατο· καὶ ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις Ῥωμαίους τινὰς εὑρὼν, πάντας αὐτοὺς ἀφῆκε· καὶ ἐς τὴν Χαλκίδα διεχείμασεν· ὅθεν αὐτός τε, καὶ οἱ στρατηγοὶ, οἵ τε στρατιῶται αὐτοῦ τὰς γνώμας προσδιεφθάρησαν. Τῇ τε γὰρ ἄλλῃ ῥᾳστώνῃ, καὶ ἔρωτι κόρης τινὸς, ἐς τὸ ἀβροδίαιτον ἐξώκειλε, καὶ τοὺς ἄλλους ἀπολέμους ἐποίησεν. Οἱ δ᾽ ἐν τῇ Ῥώμῃ μαθόντες αὐτὸν, ἐς τὴν Ἑλλάδα παρόντα, τὴν Χαλκίδα τε ᾑρηκότα, τὸν πόλεμον φανερῶς ἀνείλοντο, καὶ τῶν ὑπάτων, Σκιπίωνα μὲν τὸν Νασικᾶν ἐπὶ φυλακῇ τῆς Ἰταλίας κατέχον, Μάνιον δὲ Γλαβρίωνα (a) μετὰ στρατοῦ πολλοῦ ἐς τὴν Ἑλλάδα πεπόμφασι· καὶ ὁ μὲν Νασικᾶς τοὺς Βοουΐους προσεπολεμήσατο, ὁ δὲ Γλαβρίων τὸν Ἀντίοχον ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐξήλασε· καὶ ἐς τὴν Θεσσαλίαν ἐλθὼν, πολλὰ τῶν ταύτῃ μετὰ τοῦ Βαιβίου, καὶ τοῦ Φιλίππου παρεστήσατο. Τόν τε γὰρ Μεγαλοπολίτην Φίλιππον ἑλὼν, ἐς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλε· καὶ τὸν Ἀμύνανδρον ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐκβαλὼν, τῷ Μακεδόνι αὐτὴν ἔδωκεν.

10. Ὁ δ᾽ Ἀντίοχος ἐν τούτοις ἡσυχίαν ἄγων, ἐν τῇ Χαλκίδι διέτριβεν· εἶτα ἐς τὴν Βοιωτίαν ἐλήλυθε, καὶ ἐν ταῖς. Θερμοπύλαις ἀντιπροσιόντας οἱ τοὺς Ῥωμαίους ὑπέμεινε· πρὸς γὰρ τὴν τῶν στρατιωτῶν ὀλιγότητα, σύμμαχον τὴν τοῦ χωρίου φύσιν ἕξειν ἐνόμισε, καὶ ἵνα μή τι καὶ αὐτὸς πάθῃ, οἷον οἱ Ἕλληνες οἱ πρὸς τὸν Μῆδον ἀντιταχθέντες, ἐκεῖ μέρος τι τῶν Αἰτωλῶν ἐπὶ τὰ ἄκρα τῶν ὀρῶν ἀνεβίβασεν, ὥστε φρουρῆσαι αὐτά. Ὁ δὲ Γλαβρίων βραχύ τι τῶν χωρίων ἐφρόντισε, καὶ τὴν μάχην οὐκ ἀνεβάλετο, ἀλλὰ Πόρκιον μὲν Κάτωνα, καὶ Οὐαλέριον Φλάκκον ὑποστρατήγους, νυκτὸς ἐπὶ τοὺς Αἰτωλοὺς, τοὺς ἐν τοῖς ἄκροις, ἀπέστειλεν· αὐτὸς δὲ τῷ Ἀντιόχῳ ὑπὸ τὴν ἕω συνέμιξε· καὶ ἕως μὲν ἐν τῷ ὁμαλῷ ἐμάχετο, ἐπεκράτει· ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ Ἀντιόχου πρὸς τὰ μετέωρα, ἡλλοῦτο, μέχρις ὁ Κάτων κατὰ νώτου οἱ ἐγένετο. Τοῖς γὰρ Αἰτωλοῖς καθεύδουσιν ἐπελθὼν, τοὺς μὲν πλείους ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς λοιποὺς διεσκέδασε· κἀντεῦθεν καταδραμὼν, καὶ

berno tempore, ut tamen spei satisfaceret Ætolorum, sine justis copiis advenit, illisque adjutoribus Chalcidem cæpit: potitusque reliqua Eubœa, Romanos quosdam, quos inter captivos reperit, omnes dimisit liberos. Hinc Chalcide hybernavit: ubi & ipsius, & ducum ejus, & militum animi; cum aliis deliciis sunt corrupti, tum ipse amore cujusdam puellæ, voluptatum illecebris irretitus; etiam cæteros fecit ineptos bello. Romani autem, ejus in Græciam adventu audito, Chalcidisque expugnatione; bellum aperte in eum susceperunt: alteroque Consulum, Scipione Nasica, ad defensionem Italiæ relicto; Manium Acilium Glabrionem cum magno exercitu in Græciam miserunt. Quorum quidem Nasica Scipio, bellum cum Boiis gessit; Glabrio verò Antiochum Græcia pepulit, & in Thessaliam ingressus, cum Bæbio & Philippo, multas ejus civitates subegit: hinc captum Megalopolitanum Philippum Romam misit; Amynandroque e principatu, deturbato; Macedoni, ejus tradidit ditionem.

Antiochus autem, qui Chalcide interea agebat otium, posthæc in Bœotiam venit, ac in Thermopylis, Romanorum expectavit aggressionem. Loci namque naturam; paucitati suorum militum, fore subsidio judicabat: ac ne idem sibi accideret, quod Græcis bello Persico accidit; Ætolorum partem, in montium cacumina misit, ut ea custodirent. Verum enim verò, angustiis locorum contemptis Glabrio, & nequidquam dilata pugna, Porcium Catonem, Valeriumque Flaccum legatos suos, in montium cacumina contra Ætolos misit; ipse verò cum Antiocho, summo mane congressus; donec in planitie pugnabatur, superior fuit; ubi verò ab Antiocho ad altiora loca exercitus est subductus, pejoris fuit conditionis; quousque Cato hostes a tergo adortus est. Hic enim Ætolos, dormientes nactus oppressit, & plerosque eorum cæcidit; & reliquos dissipavit: atque exinde decurrit, & pugnæ quo-

Sequitur ibidem Valesianus DIO, & huc spectat sane: ὅτι

Ὁ Ἀντίοχος, [καὶ οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ προσδιεφθάρησαν. Τῇ τε γὰρ ἄλλῃ ῥᾳστώνῃ, καὶ ἔρωτι κόρης τινὸς ἔς τε τὸ ἀβροδίαιτον ἐξώκειλε, καὶ ἀπολέμους καὶ τοὺς ἄλλους ἐποίησεν.]

Antiochus ubi Chalcidem hibernavit; & ipsius, & ducum ejus, ac militum animi penitus fracti & corrupti sunt. Namque ipse, præter reliquum luxum, puellæ cujusdam amore captus, ad molliciem deflexit, ac cæteros suo exemplo imbelles reddidit.

(a) U. C. 561.

quoque, quæ fuit in planitie cum Antiocho, intervenit. Ac ita demum, una simul in fugam Antiochum verterunt, eumque castris exutum, Chalcidem redire mox coegerunt: ubi cum Consulem propinquare cognovit, clam in Asiam se recepit. Glabrio verò statim occupavit Bœotiam, & Eubœam: & inferiore Heraclea, Ætolis deditionem renuentibus, oppugnata; inferiorem urbem cæpit obsidione; qui verò in arcem confugerant, eos ad deditionem equidem compulit. Sane verò inter captos cæteros, Democritus quoque Dux Ætolorum fuit; qui aliquando Flaminii recusata societate; decretum ei petenti, quod, Romam mitteret: Bono animo esto, inquit; ego enim id cum exetcitu meo afferam, & vobis Romanis, juxta Tiberim recitabo. Dum autem Philippus Lamiam obsidebat, ad eam accurrit Glabrio, eique & victoriam, & manubias intercepit. Cumque reliqui Ætoli, cum Romanis vellent conciliari; accepta per legatos pecunia ab Antiocho, legatos ad Glabrionem, pro pace non miserunt; sed bello se paraverunt. Philippus autem, cum Romanis amicitiam simulabat; verum cum Antiocho clam studebat. Interea verò Naupactum (quæ ad Ætolos pertinebat) Glabrio obsidebat; superveniens autem Flaminius; iis civium, qui ei notiores erant, ut pacem amplecterentur, persuasit: quamobrem, & hi, & Epirotæ legatos Romam direxerunt. Philippus sane, qui triumphalem Jovi Capitolino coronam misit; præter alia munera, quæ a Romanis accepit, filium quoque Demetrium recepit, qui obses in urbe agebat. Ætolis verò idcirco data non fuit pax, quod nulla in re volebant, deterioris esse conditionis.

καὶ τῆς κάτω μάχης μετέχε καὶ τόν τε Ἀντίοχον ἔτρεψαν, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ εἷλον. Καὶ ὁ μὲν ἐς τὴν Χαλκίδα εὐθὺς ἀπεχώρησε· μαθὼν δὲ τὸν ὕπατον προσιόντα, ἐς τὴν Ἀσίαν ἀνεκομίσθη λαθών· καὶ τὴν μὲν Βοιωτίαν, καὶ τὴν Εὔβοιαν ὁ Γλαβρίων αὐτίκα κατέσχε. τῇ δ' Ἡρακλείᾳ, μὴ βουληθέντων αὐτῷ προσχωρῆσαι τῶν Αἰτωλῶν, προσβολὰς ἐποιεῖτο· καὶ τὴν μὲν κάτω πόλιν πολιορκίᾳ εἷλε, τοὺς δ' ἐς τὴν ἀκρόπολιν διαφυγόντας, ὁμολογίᾳ παρεστήσατο. Ἐν δὲ τοῖς τότε ζωγρηθεῖσι καὶ Δημόκριτος ὁ στρατηγὸς τῶν Αἰτωλῶν ἐγένετο, ὃς τῷ Φλαμινίῳ ποτὲ τὴν συμμαχίαν ἠρνήσατο, καὶ ψήφισμα ἐκείνου αἰτήσαντος, ἵν' ἐς τὴν Ῥώμην πέμψῃ, Θάρρει, ἔφη, ἐγὼ γὰρ αὐτῷ κομιῶ μετὰ τοῦ στρατοῦ, καὶ παρὰ τῷ Τιβέριδι ὑμῖν ἀναγνώσομαι. Τοῦ Φιλίππου δὲ τὴν Λαμίαν πολιορκοῦντος, ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὴν ὁ Γλαβρίων, καὶ τήν τε νίκην, καὶ τὴν λείαν ἐσφετερίσατο· τῶν μέν τοι Αἰτωλῶν οἱ λοιποὶ, συναλλαγῆναι μὲν ἠθελήσαν, οὐκ ἐσπείσαντο δὲ τοῦ Ἀντιόχου πρέσβεις αὐτοῖς, καὶ χρήματα πέμψαντος· ἀλλὰ πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζοντο· Καὶ ὁ Φίλιππος, ὑπεκρίνετο μὲν τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους φιλίαν, τὰ δὲ τοῦ Ἀντιόχου ἐφρόνει. Ἐν τούτῳ δὲ Ναύπακτον ὁ Γλαβρίων τῶν Αἰτωλῶν οὖσαν ἐπολιόρκει, οὓς ἐλθὼν ὁ Φλαμίνιος ἔπεισε σπείσασθαι, γνωρίμους αὐτοῖς ἔχων· καὶ πρέσβεις ἐς τὴν Ῥώμην ἐκεῖνοί τε καὶ οἱ Ἠπειρῶται ἐστάλκασι· καὶ ὁ Φίλιππος στέφανον νικητήριον τῷ Διῒ τῷ Καπιτωλίῳ πέμψας, ἄλλα τε ἀντειλήφει, καὶ τὸν υἱὸν Δημήτριον ἐν Ῥώμῃ ὁμηρεύοντα· τοῖς δ' Αἰτωλοῖς σπονδαὶ οὐκ ἐγένοντο· οὐ γὰρ ἐλαττωθῆναί τι κατεδέξαντο.

Κυϊ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ

ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΙΘ.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ ΙΘ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α. Ὡς τὸν Ἀννίβαν οἱ Ῥωμαῖοι περὶ Παμφυλίαν ἐνίκησαν.

β. Ἡ μεταξὺ Σκιπιώνων καὶ Ἀντιόχου μάχη· καὶ ὡς ἡττηθεὶς, ἐς τὴν Συρίαν ἀνεχώρησεν.

γ. Ὡς Κν. Μάνλιος, καὶ τὸν υἱὸν Ἀντιόχου, ὅμηρον δοῦναι ἐκέλευσεν.

δ. Ὡς Ἀννίβας ἐκδοῦναι μέλλων τῷ Μανλίῳ, πρὸς τὸν Προυσίαν τὸν βασιλέα προκατέφυγεν.

ε. Ὡς Σκιπίωνες κατεψηφίσθησαν διὰ φθόνον.

ς. Αἱ τοῦ Μανλίου νῖκαι μέχρι τῆς Καππαδοκίας.

ζ. Ὡς Μάρκῳ Φουλουίῳ τὴν ἐς τοὺς Αἰτωλοὺς Ἑλλάδα ἀνέθεντο οἱ Ῥωμαῖοι.

η. Ἡ τῆς Ἀμβρακίας θαυμαστὴ ἀντιμαχία· καὶ εἰρήνη ἔπειτα σὺν τοῖς Αἰτωλοῖς.

θ. Ὡς τὰ ὅπλα, ἃ τοῖς Γαλάταις ἀφείλετο ὁ Μάρκελλος, οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοῖς, ἐπὶ τῷ εὐθὺς ἀναχωρῆσαι, πάντα ἀπέδωκαν.

ι. Ὡς Ἀννίβας προμαθὼν ἑ, παρὰ Προυσίᾳ ἐκδιδόναι τοῖς Ῥωμαίοις, ἑαυτὸν διεχρήσατο.

ια. Ὡς Δημήτριος ἐκ διαβολῆς, ὑπὸ τοῦ πατρὸς φάρμακον πιεῖν ἀναγκασθεὶς, ἐτελεύτησεν.

ιβ. Ὡς ὁ Περσεὺς ἐνεωτέρισε, καὶ σὺν τοῖς Ῥωμαίοις χρονίως ἐπολέμησεν.

ιγ. Ἡ παντὸς τοῦ πολέμου σὺν τῷ Περσεῖ ἐπάλλαξις· καὶ ὡς Περσεὺς ἡττηθεὶς καὶ ἀπελπίσας, ἐθελοντὴς ἔδωκεν ἑαυτὸν τῷ Παύλῳ.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ Θ.

Ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ ἀριθμούμενοι, οἵδε ἐγένοντο.

Λ. Κορνήλιος Λέντουλος,	καὶ Γ. Λαίλιος.
Μ. Φουλούιος Νωβιλίωρ,	καὶ Κν. Μάνλιος Οὐλσων.
Μ. Οὐαλέριος Μεσσάλα,	καὶ Γ. Λιούιος Σαλινάτωρ.
Μ. Αἰμίλιος Λέπιδος,	καὶ Γ. Φλαμίνιος.
Σπ. Ποσούμιος Ἄλβινος,	καὶ Κοϊν. Μάρκιος Φίλιππος.
Ἀπ. Κλαύδιος Ποῦλχερος,	καὶ Μ. Σεμπρώνιος Τουδιτανός.
Π. Κλαύδιος Ποῦλχρος,	καὶ Λ. Πόρκιος Λικίνιος.
Μ. Κλαύδιος Μάρκελλος,	καὶ Κοϊν. Φάβιος Λαβίων.
Κν. Βαίβιος Τάμφιλος,	καὶ Λ. Αἰμίλιος Παῦλλος.

Ἐπὶ δὲ τὸν Ἀντίοχον οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Σκιπίωνας ἔταξαν, τόν τε Ἀφρικανὸν, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Λούκιον· οἱ τοῖς μὲν Αἰτωλοῖς ἀνοχὴν ἔδωκαν, ὡς ἐς τὴν Ῥώμην αὖθις ὑπὲρ τῆς εἰρήνης πρεσβεύσωνται·, ἠπείγοντο δ' ἐπὶ τὸν Ἀντίοχον· καὶ

Q. CASSII DIONIS

COCCEJANI

ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER DECIMUSNONUS.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO XIX.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Ut a Romanis Hannibal juxta Pamphyliam victus est.
2. Pugna inter Scipiones, & Antiochum: qui victus, in Syriam se recepit.
3. Ut Cn. Manlius, etiam ab Antiocho suum filium, obsidem dari jussit.
4. Ut Hannibal dedi proximus Cn. Manlio, ad Bithyniæ regem Prusiam confugit.
5. Ut Scipiones ex invidia sunt damnati.
6. Victoriæ Manlii usque ad Cappadociam.
7. Ut Græciæ provincia in Ætolos, M. Fulvio est decreta.
8. Ambraciæ mira defensio: & pax postmodum cum Ætolis.
9. Ut, quæ M. Marcellus, Gallis res novas molientibus, arma ademit; Romani ex pacto, ut statim excederent ex Italia, restituerunt.
10. Ut Hannibal, se præsentiens ab Antiocho Romanis dedi, sibi necem conscivit.
11. Ut Demetrius, ex calumnia, a patre venenum bibere coactus, obiit:
12. Ut Perseus deficit a Romanis, & cum iis diu bellum gerit.
13. Totius belli Persici alternatio: & ut desperatis rebus, Perseus victus, se Paulo Æmilio ultro prodidit.

TEMPORIS SPATIUM ANNI IX.

In quibus, hi qui sequuntur, fuerunt Consules.

A.U.C.
562. L. Cornelius Lentulus, & C. Lælius.
563. M. Fulvius Nobilior, & Cn. Manlius Vulso.
564. M. Valerius Messala, & C. Livius Salinator.
565. M. Æmilius Lepidus, & C. Flaminius.
566. Sp. Postumius Albinus, & Q. Marcius Philippus.
567. Ap. Claudius Pulcher, & M. Sempronius Tuditan.
568. P. Claudius Pulcher, & L. Porcius Licinius.
569. M. Claudius Marcellus & Q. Fabius Labeo.
570. Cn. Bæbius Tamphilus, & L. Æmilius Paullus.

Contra Antiochum verò Romani, Scipiones, Africanum, & Lucium fratrem ejus miserunt: qui Ætolis inducias dederunt, dum Romã pro pace denuo ferieда legatos mitterent. Quoniam verò contra Antiochum properabant, in Macedo-

cedoniam profecti; acceptis a Philippo auxiliis, per Hellespontum in Asiam trajecerunt. Sane verò eo usque progressi; maximam maritimæ oræ partem, a Romanis (qui prius eò venerant) atque ab Eumene, & Rhodiis præoccupatam invenerunt. Ab his autem, Hannibal etiam, dum naves aliquot e Phœnicia ducebat, juxta Pamphyliam victus est. Porro Eumenes, & Attalus ejus frater, Antiochi interea vastabant regnum, & hinc urbes illius partim ultro, partim coactæ ad Romanos defecerunt. Ex quo necessitas Antiocho facta est, excedẽdi prorsus Europa, & Seleucum filiũ e Lysimachia revocandi; quem reversum cum copiis, Pergamum amandavit. Interea verò dum in urbis obsidione nihil ipse proficiebat, Scipiones etiam adventarunt: proinde Antiochus statim misso caduceatore; inde pacis impetrandæ concepit spem, quod captum filium Africani, honorificentissime tractaret: eumque tandem, quamvis spe sua frustratus, gratis dimisit. Quo minus autem pax fieret, in causa fuere conditiones, quas Romani tulerant, non acceptæ. Cum ad tempus igitur quievissent, tum ad arma concursum est. Pugnæ autem hæc fuit ratio. Antiochus primo loco currus disposuit, secundo elephantos, & post ipsos, funditores, & sagittarios. Et curruum quidem impetum Romani, excursione priores facta, sublatoque magno clamore in eos illati, retuderunt; ita ut multi eorum, in elephantos rursus conversi, amicorum aciem turbaverint. Ipsi namque temere ferebantur & commilitones suos & terrebant, & dissipabant. Sagittarii verò, & funditores, magno sunt imbre debilitati. Magna ad hæc, & densa nebula, Romanos quidem (tanquam præpotentes, & cominus totis viribus pugnantes) nihil impedivit; adversarios verò territos, qui sagittariis, equitatuque maxime utebantur, prospectu ad dirigenda tela eis adempto, inter sese, utpote in tenebris oberrantes, offendit plurimum.

Antiochus attamen, cataphractis suis equitibus, adversum cornu profligavit, & usque

καὶ ἐπὶ Μακεδονίαν ἐλθόντες, συμμάχους τε λαβόντες ἐκ τοῦ Φιλίππου, ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἤλασαν· καὶ ἐς τὴν Ἀσίαν περαιωθέντες τὰ πλεῖστα τῶν παραθαλασσίων κατέλαβον, προκατειλημμένα παρὰ τῶν ἐκεῖ προκατελθόντων Ῥωμαίων. Πρὸς δὲ καὶ τοῦ Εὐμενοῦς, καὶ τῶν Ῥοδίων, οἳ καὶ τὸν Ἀννίβαν ναῦς τινας ἐκ Φοινίκης ἄγοντα, περὶ Παμφυλίαν ἐνίκησαν· καὶ Εὐμενὴς δὲ καὶ Ἄτταλος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν χώραν ἐκάκουν τοῦ Ἀντιόχου· καὶ πόλεις, αἱ μὲν βίᾳ, αἱ δ᾽ ἑκούσιαι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μετέστησαν, ὥστε ἐκ τούτων ἀναγκασθῆναι τὸν Ἀντίοχον, τήν Εὐρώπην τε παντελῶς ἐκλιπεῖν, καὶ τὸν υἱὸν Σέλευκον ἀπὸ τῆς Λυσιμαχίας ἐπαναγαγεῖν· ὃν ἐπανελθόντα, σὺν δυνάμει ἐπὶ τὸν Πέργαμον ἔπεμψεν. Ὡς δὲ προσεδρεύσας τῇ πόλει οὐδὲν ἐπέραινε, καὶ οἱ Σκιπίωνες ἐπῆλθον, εὐθὺς αὐτοῖς ἐπεκηρυκεύσατο, προσδοκήσας τεύξεσθαι τῆς εἰρήνης, ὅτι τὸν Ἀφρικανοῦ υἱὸν συλλαβὼν, ἐν θεραπείᾳ εἶχε πολλῇ· καὶ τέλος καίπερ τῶν σπονδῶν ἁμαρτὼν, ἄνευ λύτρων ἀφῆκεν αὐτόν. Οὐκ ἐγένετο δὲ ἡ εἰρήνη, τοῦ Ἀντιόχου, ἃ οἱ Ῥωμαῖοι αἰτήσαν, μὴ συνθεμένου, ποιήσασθαι. τέως μέν τοι ἐπὶ πολὺ ἡσύχασαν, εἶτα καὶ ἐπολέμησαν· ὁ δὲ ἀγὼν οὕτως ἐγένετο. Πρῶτα τὰ ἅρματα, εἶτα τοὺς ἐλέφαντας ὁ Ἀντίοχος ἔταξε, καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς σφενδονήτας, καὶ τοὺς τοξότας. Τὴν μὲν οὖν ἐκδρομὴν τῶν ἁρμάτων προεκδραμόντες οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ μετὰ κραυγῆς σφίσι πολλῆς ἀντιμέτωποι προσπεσόντες, ἀνέκοψαν, ὥστε τὰ πολλὰ αὐτῶν ἐς τοὺς ἐλέφαντας τραπόμενα πάλιν, τὸ οἰκεῖον συνετάραξαν· αὐτοί τε γὰρ ἐπλανῶντο, καὶ τοὺς ἐπιτεταγμένους σφίσιν ἐκφοβήσαντες, διεσκέδασαν· τὴν δὲ τοξείαν, καὶ τὴν σφενδόνησιν, ὄμβρος πολὺς ἐπιγενόμενος, ἀσθενῆ ἐποίησεν. Ὁμίχλη τε πλείστη, καὶ ἀγχεμάχους ἐκ χειρὸς μαχομένους, οὐδὲν ἐνεπόδισε· τοὺς δ᾽ ἐναντίους οἷα πεφοβημένους ἵππῳ τε καὶ τοξείᾳ τὸ πλεῖστον χρωμένους, τήν τε πρόοψιν ἐς τὰ τοξεύματα ἀφείλετο, καὶ περὶ ἀλλήλους, ὡς ἐν σκότῳ πλανωμένους, ἔσφηλεν.

2. Ὅμως δ᾽ οὖν ἴσχυσεν ὁ Ἀντίοχος, τοῖς καταφράκτοις ἱππεῦσι τοὺς ἀντιστάντας αὐτῷ τρι-

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. Valesii pag. 609. ὅτι.

Seleucus Antiochi filius interceptum Africani filium, dum e Græcia navigaret, ad patrem Antiochum misit. Is adolescentem benigne atque honorifice habuit, ac repetenti sæpius patri, pretiumque in redemptionem offerenti, reddere noluit; nec tantum ulla juvenem injuria affecit, quin imo potius omni studio ac diligentia fovit: ac tandem, tametsi pacem haud impetrare potuisset, sine pretio ad patrẽ remisit.

Σέλευκος ὁ τοῦ Ἀντιόχου [τὸν τοῦ Ἀφρικανοῦ υἱὸν] διαπλέοντα, ἐκ τῆς Ἑλλάδος [λαβὼν, ἐν θεραπείᾳ πολλῇ] ἐπεποίητο· ἀπολυτρῶσαι μὲν γὰρ καὶ τοι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πολλὰ δεηθέντος, οὐκ ἠθέλησεν· οὐ μέν τοι καὶ κακόν τι εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ σπουδαίως ἰσχυρῶς περιεῖπε· [καὶ τέλος καίπερ τῶν σπονδῶν ἁμαρτὼν, ἀφῆκεν ἄνευ λύτρων.]

τρεψάμενος, μέχρι τοῦ στρατοπέδου ἐλθεῖν ἐπιδιώκων αὐτούς· καί γε εἷλεν ἂν αὐτό, εἰ μὴ Μάρκος Αἰμίλιος Λέπιδος, ὁ τὴν φρουρὰν αὐτοῦ ἔχων, τοὺς πρώτους προσιόντας τῶν Ῥωμαίων ἀπέκτεινεν, ἐπεὶ μὴ ἔπεισεν αὐτοὺς τῆς φυγῆς ἐπισχεῖν· ἐκ γὰρ τούτου ἐκεῖνοί τε οἱ λοιποὶ ὑποστρέψαντες, καὶ αὐτὸς ἀκραιφνέσιν ἐπεκδραμὼν τοῖς φρουροῖς, ἀπεώσαντο τὸν Ἀντίοχον. Ἐν ᾧ δὲ τοῦτ' ἐγίνετο, Ζεῦξις καθ' ἕτερον μέρος τῷ ταφρεύματι προσβαλὼν, εἴσω τε αὐτοῦ εἰσῆλθε, καὶ ἁρπαγὴν ἐποιεῖτο, μέχρις οὗ ὁ Λέπιδος ᾔσθετο· τότε γὰρ κἀκεῖνος τὸ σφέτερον ἐρρύσατο, καὶ ὁ Σκιπίων τὸ τοῦ Ἀντιόχου εἷλε, καὶ ἐν αὐτῷ, πολλοὺς μὲν ἀνθρώπους, πολλοὺς δ' ἵππους, ὑποζύγια, ἀργύριον, χρυσίον, ἐλέφαντας, ἄλλα τε πολλὰ, καὶ πολυτελῆ εὗρε· καὶ ὁ μὲν Ἀντίοχος ἡττηθεὶς, αὐτίκα ἐς τὴν Συρίαν ἀνεχώρησεν· οἱ δ' Ἕλληνες, οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, τοῖς Ῥωμαίοις προσέθεντο. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνακωχή τις, ἐπικηρυκευσαμένου τοῦ Ἀντιόχου, ἐσπείσθη· ὅ τε γὰρ Ἀφρικανὸς εὐνοικῶς οἱ, διὰ τὸν υἱὸν εἶχε, καὶ ὁ ὕπατος οὐκ ἤθελε τὴν νίκην τῷ διαδόχῳ πλησιάζοντι καταλελοιπέναι· οὔκουν οὐδὲ ἐπέταξαν τῷ Ἀντιόχῳ πλέον οὐδὲν, ἢ ὅσα καὶ πρὸ τῆς μάχης ᾔτουν· διὸ καὶ Γναῖος Μάλλιος ὁ τὴν ἀρχὴν σφῶν διαδεξάμενος, οὐκ ἠρκέσθη τοῖς συγκειμένοις, ἀλλὰ πλείω αὐτὸν ἀπῄτησε. Πρὸς δὲ καὶ ὁμήρους δοῦναι ἐκέλευσεν, ἄλλους τε καὶ τὸν υἱὸν Ἀντίοχον, καὶ τοὺς αὐτομόλους πάντας ἐκδοῦναι, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀννίβας ἦν· καὶ ὁ Ἀντίοχος καὶ ἄκων, πρὸς ἅπαντα ἐπειθάρχησεν, οὐ μέντοι καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐκδοῦναι ἠδυνήθη· πρὸς γὰρ Προυσίαν τὸν βασιλέα τῶν Βιθυνῶν προκατέφυγε. Καὶ ὁ μὲν Ἀντίοχος πρέσβεις ἐπὶ τούτοις ἐς τὴν Ῥώμην πέμψας ἐσπείσατο· Σκιπίων δὲ Λούκιος (a) ἐπῃνεῖτο ἐπὶ τῇ νίκῃ, καὶ τὴν τοῦ Ἀσιατικοῦ ἐπωνυμίαν δι' αὐτὴν ἔχειν, ὥσπερ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, Ἀφρικανὸς ἐπεκλήθη, τῆς Καρχηδόνος κρατήσας. (b) Τοιοῦτοι δ' οὖν ἄνδρες οὗτοι γενόμενοι, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον δόξης ἐλθόντες ἐξ ἀρετῆς, δικαστηρίῳ, καὶ τῷ δήμῳ,

usque ad castra est persecutus; eaque forsitan cæpisset, nisi M. Æmilius Lepidus, ad ea custodienda relictus, Romanorum primos, qui eo accedebant, occidisset; postquam eis, ut fugam sisterent, persuadere nequivit. Tum enim illorum reliqui redierunt in hostem, & ipse cum integris præsidiariis excursione facta, repulit Antiochũ. Interea verò dum hæc agebantur, ex parte alia in vallum irrupit Zeuxis, illudque diripuit; donec Lepidus re animadversa, & sua ipse castra defendit; & ea Antiochi cæpit Scipio. In iis quippe mortales multos, multosque equos, & jumenta; argentum, aurum, ebur, aliaque res pretiosas, Scipio nactus est. Et Antiochus quidem victus, statim in Asiam se recepit; Asiani verò Hellenistæ, ad Romanorum se amicitiam contulerunt. Posthæc autem petenti Antiocho, quædam induciæ factæ sunt. Nam & Scipio propter filium, ei bene cupiebat, & Consul, victoriam successori appropinquanti relinquere, nolebat. Cum igitur Antiocho, nihil aliud im posuissent, quam ea, quæ ante pugnam postularunt; Cn. Manlius eorum successor, pactione illa haud contentus, exegit ab eo plura: & inter obsides, ipsius etiam filium Antiochum, & transfugas omnes dedere jussit: inter quos etiam erat Hannibal. Atque his postulatis, Antiochus vel invitus parere coactus est: verum Hannibalem dedere non potuit; quod ad Prusiam Bithyniæ regem confugerat: Hinc legatis Romam missis Antiochus; iis tantum conditionibus pacem fecit. L. verò Scipio ea victoria magnam adeptus laudem, Asiatici cognomentum ex Provincia reportavit, instar fratris, qui subacta Carthagine, illud retulerat Africani. Hi autem tanti viri, tantamq. virtute gloriam adepti; non multo post in judicium adducti, & populi potestati subjecti sunt: & Lucius quidem repetundarum damnatus

DIO APUD CONSTANT. AUG. PORPHYR. Valesii pag. 609.

Ἐφθόνουν τοῦ Σκιπίωνος πολλοὶ, ὅτι δύο ἀδελφοὶ γένους τε καὶ ἀρετῆς εὖ ἥκοντες, τά τε ἄλλα κατεπράξαν, ὥσπερ εἴρηται, καὶ ἐπικλήσεις τοιαύτας ἔλαβον· ἐπεὶ [ὅτι γε οὐδὲν ἠδίκουν, δηλοῦται μὲν] καὶ τοῖς εἰρημένοις· ἀπεδείχθη δὲ ἔτι μᾶλλον τῇ [τοῦ Ἀσιατικοῦ δημεύσει τῆς οὐσίας,] ἐν ᾗ μηδὲν [πλέον τῶν προϋπαρχόντων] εὑρέθη· καὶ τῇ γοῦν [Ἀφρικανοῦ ἐς Λίτερνον] ἀναχωρήσει, κἀνταῦθα [μέχρι τῆς] τοῦ βίου [τελευτῆς] διῆγε· τὴν μὲν γὰρ πρώτην ἀπήντησε νομίζων τῷ τῆς ἀρετῆς ἀληθείᾳ περιέσεσθαι.

(a) U.C. 562.

Adversus Scipionem multorum invidia flagrabat: quum duo fratres virtute ac nobilitate præstantes, cum alia multa præclare gesserant, de quibus dictum a nobis est; tum ejusmodi cognomina acceperant. At hercle eorum innocentia non modo ex antedictis, sed vel ex eo maxime declarata est; cum bona Asiatici publicata sunt: in quibus nihil præter illa quæ antea possederat, repertum est: ac præterea ex Africani secessu in oppidum Liternum, ubi usque ad exitum vitæ privatus permansit. Primo enim ad causam dicendum assuit, ratus innocentiam ac veritatem fore calumnia potiorem.

(b) Quod hic subditur: μέγιστος ἐν τῷ Ἀφρικῇ δυνηθείσῃ; ut manifestum & ineptum Zonaræ resecui assumentum.

tus est, quasi multa ex manubiis subtraxisset: Africanus verò, quod pactiones fecisset, causa filii mitiores. Sed invidia fuit vera causa damnationis. Eos enim fuisse insontes, cum aliunde patet, tum ex eo, quod bonis Asiatici publicatis; nihilo plus est repertum, quam ante habuerat: & quod Africanum antequam in eum suffragia mitterentur, Liternum profectum (ubi usque ad mortem ultro exsulavit) nemo amplius condemnavit.

Manlius autem tum Pisidiam, Lycaoniam, Pamphyliam, & Galatiæ sive Asianæ Galliæ magnam partem subegit: ibi enim etiam est gens Gallica, eo ex Europa profecta. Cum namque olim Brennum, eorum regem creassent; Græciam & Thraciam pervagati, atque inde in Bithyniam transgressi; quibusdam Phrygiæ, Paphlagoniæ, Mysiæ ad Olympum, & Cappadociæ partibus occupatis; peculiarem gentem, qui Galatæ appellantur, condiderunt. Hi ergo etsi Manlio negotium facesserunt; Ancyra tamen eorum urbe, primo impetu ab eo capta; ipsi etiam victi sunt, & cæteri deditione subacti. Postquam autem hæc gessit Manlius, & ab Ariarathe Cappadocum rege, argenti magnam accepit vim, pro pace data; domum recessit. Ætoli verò etsi legatos bis pro pace Romam misissent, ipsi tamen ultro rebus novis iterum studuerunt: quamobrem Romani legatis statim rejectis, M. Fulvio Græciam Provinciam decreverunt. Qui primum Ambraciam, urbem magnam aggressus est, (ea olim Regia fuit Pyrrhi, tunc autem Ætolis erat obnoxia) eamque obsedit: ac tunc Ætoli de pace iterum verba fecerunt Fulvio. Qui quum ea colloquia est aversatus; ipsi sui exercitus partem, Ambraciam intromiserunt. Romani sane per cuniculos quosdam, urbem capere aggressi, eam a longinquo suffoderunt: quod obsessi principio non senserunt. Postquam autem humus fuit exaggerata, suspicati quid rei esset; quia tamen, ubi foderetur ignorabant; æreum clypeum, humi mœnibus applicarunt, eque sonitu, locum deprehenderunt. Proinde intrinsecus vicissim suffossis mœnibus, cum Romanis occulta prælia commiserűt; ac tandem dolum hujusmodi excogitarunt. Dolio magno repleto plumis, ignem in ipsű injecerunt, eique æreum operculum, multis perforatum locis, addiderunt. Tum ore dolii, obverso hostibus in cuniculis; fundo-

δήμῳ, οὐ πολλῷ ὕστερον παρεδόθησαν· καὶ ὁ μὲν Λούκιος κατεψηφίσθη, ὡς τάχα πολλὰ ἐκ τῆς λείας σφετερισάμενος· Ἀφρικανὸς δὲ, ὡς ἐπιεικεστέρας τὰς συνθήκας διὰ τὸν υἱὸν ποιησάμενος· τὸ δ᾽ ἀληθὲς, διὰ φθόνον. Ὅτι δ᾽ οὐδὲν ἠδίκουν, δηλοῦται μὲν καὶ ἄλλοθεν· οὐχ ἥκιστα δὲ, ὅτι καὶ τῆς οὐσίας τοῦ Ἀσιατικοῦ δημευθείσης, οὐδὲν πλέον τῶν αὐτῷ προϋπαρχόντων εὑρέθη· ὅτι δὲ τοῦ Ἀφρικανοῦ ἐς τὸ Λίτερνον πρὸ ψήφου ἀναχωρήσαντος, καὶ μέχρι τελευτῆς ἐκεῖ καταμείναντος, οὐδεὶς αὐτοῦ ἔτι κατεψηφίσατο.

3. Ὁ δέ γε Μάλλιος Πισιδίαν, Λυκαονίαν τε καὶ Παμφυλίαν, τῆς τε Γαλατίας τῆς Ἀσιανῆς πολλὰ προσηγάγετο· ἔστι γάρ τι κἀνταῦθα γένος αὐτῶν ἐκ τοῦ Εὐρωπαίου ἀποδάσμιον. Βρέννον γάρ ποτε βασιλέα σφῶν προστησάμενοι, τήν τε Ἑλλάδα, καὶ τὴν Θρᾴκην ἐπέδραμον, κἀκεῖθεν ἐς τὴν Βιθυνίαν διαβάντες, μέρη τινὰ τῆς τε Φρυγίας, καὶ τῆς Παφλαγονίας, τῆς τε Μυσίας τῆς πρὸς τῷ Ὀλύμπῳ, καὶ Καππαδοκίας ἀπετέμοντο, καὶ ἐν αὐτοῖς κατῴκησαν, καὶ νῦν ἔθνος ἴδιόν εἰσι, ὄνομα τῶν Γαλατῶν φέροντες. Οὗτοι δὲ πράγματα τῷ Μαλλίῳ παρέχον, ἀλλὰ καὶ τούτων ἐκράτησε· τὴν μὲν Ἄγκυραν τὴν πόλιν ἑλὼν ἐξ ἐπιδρομῆς, τὰς δ᾽ ἄλλας ὁμολογίᾳ παραστησάμενος. Πράξας δὲ ταῦτα, καὶ συχνὸν παρὰ Ἀριαράθους τοῦ Καππαδοκῶν βασιλέως ἀργύριον ἐπὶ εἰρήνῃ λαβὼν, ἀπῆρεν οἴκαδε· οἱ δ᾽ Αἰτωλοὶ πρέσβεις τὸ δεύτερον ὑπὲρ εἰρήνης ἐς τὴν Ῥώμην πέμψαντες, αὐτοὶ αὖθις ἐνεωτέριζον· διὸ οἱ Ῥωμαῖοι τούς τε πρέσβεις εὐθὺς ἀπεπέμψαντο, καὶ Μάρκῳ Φουλουΐῳ (a) τὴν Ἑλλάδα ἀνέθεντο· ὁ δ᾽ ἐς Ἀμβρακίαν τὴν πόλιν πρῶτον ὥρμησε, μεγάλην οὖσαν (καὶ γάρ ποτε τοῦ Πύῤῥου βασίλειον, τότε δὲ κατείχετο πρὸς τῶν Αἰτωλῶν) καὶ ἐπολιόρκει αὐτήν. Οἱ οὖν Αἰτωλοὶ πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ εἰρήνης διελέχθησαν· ὃς δ᾽ οὐκ ἠθέλησε σπείσασθαι, μέρος τι τοῦ στρατοῦ ἐς τὴν Ἀμβρακίαν εἰσέπεμψαν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι δι᾽ ὑπονόμου τινὸς ἐπιχειρήσαντες τὴν πόλιν ἑλεῖν, καὶ διώρυσσον πόῤῥωθεν, καὶ τέως μὲν ἐλάνθανον τοὺς πολιορκουμένους· ἐπεὶ δ᾽ ὁ χοῦς ἠθροίσθη, ὑπετόπησαν τὸ γινόμενον. Ἀγνοοῦντες δ᾽ ὅπῃ ὀρύσσοιτο, χαλκῆν ἀσπίδα κατὰ τὸν περίβολον πρὸς αὐτὸ ἐτίθουν τὸ δάπεδον· καὶ διὰ τῆς ἠχῆς τὸν τόπον γνόντες, καὶ αὐτοὶ ἀντώρυσσον ἔνδοθεν, καὶ πελάσαντες τοῖς Ῥωμαίοις (b) ἦσαν ἐς μάχας κρυπτάς. Τέλος δέ τι τοιοῦτον ἀντετεχνήσαντο. Πίθον μέγαν πτίλων πληρώσαντες, πῦρ ἐς αὐτὸν ἐνῆκαν, καὶ πῶμα χαλκοῦν αὐτῷ πολλαχῇ τετρημένον ἐνέθηκαν, καὶ ἐς τὸν ὑπόνομον τὸν πίθον κομίσαντες, καὶ πρὸς πολεμίους τρέψαντες τὸ στόμα αὐτοῦ, ἀκροφύσιόν οἱ, κατὰ τὸν πυθμένα ἐνέβαλον,

(a) U. C. 563. (b) U. C. 564.

καὶ τούτῳ φύτας προσφέροντες, πλεῖστον καὶ δυσχερῆ καπνὸν, οἷα ἐκ πτίλων ἐκθορεῖν ἐποίουν, ὃ οὐδεὶς τῶν Ῥωμαίων ὑπέμενεν· ὅθεν ἀπογνόντες οἱ Ῥωμαῖοι ἐσπείσαντο, καὶ τὴν πολιορκίαν κατέλυσαν.

4. Ὁμολογησάντων δ' αὐτῶν, καὶ οἱ Αἰτωλοὶ μετεβάλοντο, καὶ διεπράξαντο ἀνοχὴν, εἶτα καὶ εἰρήνην παρὰ τοῦ δήμου, πολλὰ μὲν χρήματα, πολλοὺς δὲ καὶ ὁμήρους δόντες· καὶ ὁ Φουλούϊος τὴν Κεφαληνίαν ὁμολογίᾳ παρεστήσατο· Γαΐου δὲ Φλαμινίου, καὶ Λεπίδου ὑπατευόντων (a) μετέπειτα, ὁ Ἀντίοχος ἔθανε, καὶ αὐτὸν ὁ υἱὸς ὁ Σέλευκος διεδέξατο. Τελευτήσαντος δὲ κἀκείνου πολλῷ ὕστερον, ὁ ἐς τὴν Ῥώμην ὁμηρεύων Ἀντίοχος ἐβασίλευσεν. Ὁ δέ γε Φίλιππος ἐτόλμησε μὲν νεωτερίσαι, ὅτι πόλεών τινων ἐστερήθη ἐν Θετταλίᾳ, καὶ πρὸς ταῖς δὲ καὶ Αἴνου, καὶ Μαρωνείας· οὐκ ἠδυνήθη δὲ διὰ τὸ γῆρας, καὶ διὰ τὰ περὶ τοὺς παῖδας συνενεχθέντα αὐτῷ. Καὶ Γαλάται τινὲς τὰς Ἄλπεις ὑπερβάντες, πόλιν ἐντὸς αὐτῶν κτίσαι ἠθέλησαν· ὧν ὁ Μάρκος ὁ Μάρκελλος τά τε ὅπλα ἀφείλετο, καὶ τἄλλα ὅσα ἐπεκομίζοντο· οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ πρεσβευσαμένοις σφίσιν ἐπὶ τῷ εὐθὺς ἀναχωρῆσαι, πάντα ἀπέδωκαν. Τότε δὲ καὶ ὁ Ἀννίβας ἀπέθανε· πρέσβεων γὰρ πρὸς τὸν Πρυσίαν τὸν τῆς Βιθυνίας κρατοῦντα πεμφθέντων ἐκ Ῥώμης δι' ἄλλα τε τινὰ, καὶ ὅπως καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐκδοίη παρ' αὐτῷ ὄντα, προμαθὼν τοῦτο ἐκεῖνος, καὶ διαδρᾶναι μὴ οἷός τε ὢν, ἑαυτὸν διεχρήσατο· χρησμοῦ δέ ποτε αὐτῷ γενομένου, ἐν τῇ Λιβύσσῃ τεθνήξεσθαι· ὁ μὲν ἐν τῇ πατρίδι τῇ Λιβύῃ προσεδόκα θανεῖν, ἔτυχε δὲ θνήσκων

que inflato ex inserto folle; maximum, molestissimumque fumum, ut ea fert materia, excitarunt: quem cum nemo Romanorum ferre posset, desperata expugnatione urbis, ac obsidione soluta, fecerunt pacem.

Post Ambraciotarum autem deditionem, Ætoli quoque mutati; primo inducias, mox pacem etiam, a Romanis impetraverunt, magna numerata pecunia, & obsidibus datis multis. Fulvius verò Cephaleniam deditione cepit, Peloponnesum seditione laborantem composuit. Deinde C. Flaminio & Æmilio Lepido Coss. Antiochus defunctus est, eique Seleucus filius successit: quo & ipso, multo post fato functo, Antiochus qui Romæ obses erat, regnum suscepit. Philippus autem interea res novas moliri ausus, urbibus quibusdam Thessalicis, & Æno, Maroneaque ereptis; nihil gerere ob senectutem, & filiorum casum potuit. Ad hæc Galli quidam Alpibus superatis, urbem inter eas condere statuerunt; ipsis verò M. Marcellus arma, & cætera, quæ domo attulerant, ademit. Eorum autem legatis Romani (ex pacto inito, ut excederent mox Italia) cuncta illa restituerunt. Sane verò eo tempore, interiit quoque Hannibal. Legatis namque, ad Prusiam regem Bithyniæ Roma missis, tum ob alia, tum ut Hannibalem, qui apud ipsum degebat, dederet, ubi ista præsensit Hannibal, cum fugæ imparem se videret, sibi ipsi conscivit necem. Hic autem cum aliquando oraculum accepisset, se in terra Libyssa

DIO APUD CONSTANT. AUG. PORPHYR. Vales. pag. 609. ὅτι.

Οἱ Ῥωμαῖοι τῆς τρυφῆς τῆς Ἀσιανῆς γευσάμενοι, καὶ μετὰ τῆς τῶν λαφύρων περιουσίας, τῆς τε παρὰ τῶν ὅπλων ἐξουσίας, ἐν οἷς τῶν ἡττηθέντων κτήμασιν ἐγχρονίσαντες, καὶ τὴν τε ἀσωτίαν αὐτῶν διὰ βραχέος ἐζήλωσαν, καὶ τὰ πάτρια ἔθη οὐ διὰ μακροῦ κατεπάτησαν. Οὕτω τὸ δεινὸν τοῦτ' ἐκεῖθεν ἀρξάμενον, καὶ ἐς τὸ ἄστυ ἐπέσε.

Romani cum Asiaticas delicias semel degustassent, & uberrimis spoliis ditati, maxima cum licentia in victorum bonis, armati diutius insedissent; brevi luxum Asianorum æmulati, majorum disciplinam calcarunt. Ita inde primum exorta mali labes, invecta in urbem est.

DIO IBIDEM Vales. pag. 610. ὅτι.

Ὁ Γράκχος ἄλλως τε καὶ ἐκ τοῦ πλήθους ὢν, καὶ ἐδημηγόρει δεινότατα· οὐ μέντοι καὶ ὡμοιώθη Κάτωνι· ἀλλὰ καί τοι, παλαιάν τινα πρὸς τοὺς Σκιπίωνας ἔχθραν ἔχων, οὐκ ἤνεγκε τὸ γιγνόμενον· ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ Ἀφρικανοῦ καὶ ἀπελογήσατο ἐρήμην κατηγορηθέντος, ὅπως τε μηδεμίαν κηλῖδα λάβοι διεσπούδασε· τόν τε Ἀσιατικὸν ἐκώλυσεν ἐς τὸ οἴκημα ἐμβληθῆναι· καὶ διὰ ταῦτα αὐτῷ οἱ Σκιπίωνες τήν τε ἔχθραν κατέλυσαν, καὶ κῆδος συνῆψαν· τὴν γὰρ θυγατέρα τὴν ἑαυτοῦ ὁ Ἀφρικανὸς συνῴκισεν.

Tiberius Gracchus, ortus plebeja familia, in concionibus ad populum vehementissimus, dissimilis tamen M. Catonis erat. Nam tametsi antiquas cum Scipionibus simultates exerceret, eam rem tamen minime est passus, sed Africanum, qui absens ab accusatoribus premebatur, defendit. Neve ei nota ulla infligeretur, omni studio intercessit; ac postremò Asiaticum in carcerem duci vetuit. Quo circa Scipiones non modò inimicitias cum eo deposuerunt, sed affinitatem etiam junxerunt, Cornelia Africani filia ei in matrimonium data.

NOTAE.

Τὸ δεινὸν τοῦτο ἐκεῖθεν ἀρξάμενον] Idem tradit Livius initio lib. 39. *Luxuriæ peregrinæ origo, ab exercitu Asiatico invecta in urbem est. Is primum lectos æratos, vestem stragulam pretiosam, plagulas, & alia textilia; & quæ tum magnificæ suppellectilis habebantur, monopodia, & abacos Romam advexerunt. Tunc Psaltriæ, Sambucistriæque, &c.* Consentit & Plinius lib. 33. cap. 11. *Eadem Asia domita, multo etiam gravius afflixit mores:* & paulo ante: *Asia primum devicta, luxuriam misit in Italiam.* Valesius ibid.

(a) U. C. 565.

byssa obiturum esse; in Libya patria se decessurum putavit. Verum accidit, locum illum, in quo mortem obivit, Libyssæ nomen habere. Porro tunc etiam Literni decessit Scipio Africanus. Philippus autem rex Macedonum, postquam Demetrium filium occidit; dum esset quoque, Perseum alterum filium occisurus, defunctus est. Nam cum ob Romanorum amicitiam ex obsidio, Demetrius, cæterique Macedones, regni post Philippi obitum, obtinendi spem concepissent; Perseus, utpote natu major, Demetrio fratri invidit, eumque patri veluti insidiantem, calumnia est insectatus. Et hunc Demetrius venenū a patre coactus bibere, periit: Philippus verò, nō multo post cognita veritate; Perseum dum vult ulcisci, morte interceptus, regnum Perseo vel invitus reliquit: quod ei Romani, paterna amicitia renovata, etiam confirmarunt.

Insecutis porro temporibus, quædam equidem acciderunt, sed quæ nec sunt aliquatenus necessaria; nec digna plane, quæ posteris conscribantur. Post hæc autem, quod Perseus, Romanorum inimicitiam in se suscepit; ut belli moram, dum se pararet, produceret; Romam legatos misit, objecta sibi crimina, veluti purgaturos. Hos verò inter mœnia Romani non admiserunt; Senatuque ante portas dato, nihil eis aliud responderunt; nisi Consulem se missuros, cum quo Perseus agere poterat, quæque vellet. Eodemque die illos abire jusserunt, ductores etiam ipsis jungentes, ne cum quoquam colloquerentur; atque Per-

feo

σκων ἐν χωρίῳ τινὶ τυγχάνων καλουμένῳ Λιβύσσῃ. Καὶ ὁ Ἀφρικανὸς δὲ Σκιπίων τότε μετήλλαξε. Φίλιππος δὲ ὁ Μακεδόνων βασιλεὺς, τὸν υἱὸν Δημήτριον ἀποκτείνας, καὶ τὸν ἕτερον υἱὸν τὸν Περσέα μελλήσας φονεύσειν, ἀπέθανεν· ἐπεὶ γὰρ προσφιλὴς τοῖς Ῥωμαίοις ἐκ τῆς ὁμηρείας ἐγένετο ὁ Δημήτριος, καὶ αὐτός τε, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Μακεδόνων ἤλπιζον, ὅτι μετὰ τὸν Φίλιππον τὴν βασιλείαν λήψεται, ἐφθόνησεν αὐτῷ ὁ Περσεὺς, ἅτε καὶ πρεσβύτερος αὐτοῦ ὢν, καὶ διέβαλεν αὐτὸν, ὡς ἐπιβουλεύοντα τῷ πατρί. Καὶ ὁ μὲν φάρμακον πιεῖν ἀναγκασθεὶς, ἐτελεύτησεν· ὁ δὲ Φίλιππος οὐ πολλῷ ὕστερον τὸ ἀληθὲς γνοὺς, ἀμύνασθαι τὸν Περσέα ἠθέλησεν· οὐ μέντοι καὶ ἴσχυσεν, ἀλλ' αὐτός τε ἀπέθανε, καὶ τὴν βασιλείαν ὁ Περσεὺς διεδέξατο. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ταύτην τε αὐτῷ ἐβεβαίωσαν, καὶ τὴν πατρῴαν φιλίαν ἀνενεώσαντο.

5. Ἐν δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις συνηνέχθησαν μέν τινα, οὐ μέντοι καὶ ἀναγκαῖα πάνυ, ὥστε καὶ συγγραφῆς νομίζεσθαι ἄξια· ὕστερον δὲ ὁ Περσεὺς πολέμιον ἑαυτὸν τοῖς Ῥωμαίοις ἐποίησεν· ἵνα δὲ ἀναβολὴν τοῦ πολέμου σχοίη, μέχρις ἂν παρεσκευάσηται, πρέσβεις ἐς τὴν Ῥώμην ἔπεμψεν, ἀπολογησαμένους τάχα περὶ ὧν ἐνεκαλεῖτο· οὓς οἱ Ῥωμαῖοι οὔτ' εἴσω τοῦ τείχους ἐδέξαντο· καὶ πρὸ τοῦ ἄστεος αὐτοῖς χρηματίσαντες, οὐδὲν ἀπεκρίναντο ἕτερον, ἢ ὅτι ὕπατον πέμψουσι, πρὸς ὃν ὅσα βούλεται διαλεχθήσεται· καὶ αὐθημερὸν αὐτοὺς ἀπιέναι ἐποίησαν, δόντες σφίσι καὶ ἀγωγοὺς, ὥστε μή τινι συγγίνωνται, καὶ τῷ Περσεῖ τῆς Ἰταλίας ἐπιβαίνειν τοῦ λοι-

τοῦ

Joannes Tzetzes Chiliade 1. cap. 27. v. 798. de morte Hannibalis ex Dione, quem citat dicens, ὡς γράφει καὶ Δίων, vers. 705. ita scribit.

DIO APUD TZETZEM.

Ipse veneno obiit in Bithynia,
In prædio, Libyssa dicto nomine:
Unde in Libyssa est visus mori patria.
Hoc enim erat editum oraculum;
Condet Libyssa corpus tum Hannibalis.
Severus autem Imperator postmodum,
Afer quum esset, albicantis marmoris,
Magnum hunc Ducem, honestavit tumulo.

Αὐτὸς δὲ φάρμακον πιὼν θνήσκει πρὸς Βιθυνίαν
Πρός τι χωρίον Λίβυσσαν καλούμενον τῇ κλήσει,
Δηλῶν θανεῖν εἰς Λίβυσσαν πατρίδα τὴν οἰκείαν.
Ἦν γὰρ Ἀννίβᾳ τις χρησμὸς οὕτω που γεγραμμένος.
Λίβυσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβα δέμας.
Ὁ αὐτοκράτωρ δ' ὕστερον Ῥωμαίων ὁ Σεβῆρος,
Ἐκ γένους ὢν τοῦ Λιβυκοῦ, λευκῆς μαρμάρου τάφου.
Τὸν ἄνδρα τοῦτον τέθεικεν τὸν στρατηγὸν Ἀννίβαν.

NOTAE.

Oraculum habet & melius Plutarchus, sed *venenum, Severus & sepulchrum*, frustra alibi quæritur, quam hic ex Dione, & apud Tzetzem. Oraculum ab Jove Hammone, & nonnulla varia sed falsa, de hac morte, habet & Pausanias in Arcadicis lib. 8. cap. 11.

Hannibali oraculum redditum fuerat ab Hammone, fore ut mortuus Libyssa humo contegeretur: quare in spem venerat, deleto Romanorum imperio, in patria se postremum vitæ diem, exacta jam ætate clausurum. At enim cum Flaminius illum ex fœdere, vivum sibi, dedi postulasset a Prusia Bithyniæ rege, ad quem supplex confugerat, rejectus; quum in equum ascenderet sponte ense nudato digitum læsit: atq. inde non multorum sane stadiorum itinere confecto, quū ejus vulneris inflammationem, febris esset consecuta; tertio post die interiit. Oraculi itaque vocem, fatalis vici nomen implevit. Libyssa enim eum Nicomedienses appellant.

Ἀννίβᾳ γὰρ χρησμὸς ἀφίκετο παρὰ Ἄμμωνος, ὡς ἀποθανὼν γῇ καλυφθήσεται τῇ Λιβύσσῃ· ὁ μὲν δὴ ἤλπιζεν ἀρχήν τε τὴν Ῥωμαίων καθαιρήσειν, καὶ οἴκαδε ἐς τὴν Λιβύην ἐπανελθὼν τελευτήσειν γήρᾳ τὸν βίον. Φλαμινίου δὲ Ῥωμαίων ποιουμένου σπουδὴν ἑλεῖν ζῶντα αὐτὸν, ἀφικόμενος παρὰ Προυσίαν ἱκέτης, καὶ ἀπωσθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, ἀναπηδᾷ τε ἐπὶ τὸν ἵππον, καὶ γυμνωθέντος τοῦ ξίφους, τιτρώσκεται τὸν δάκτυλον. Προελθόντι δὲ οἱ στάδια οὐ πολλὰ, πυρετός τε ἀπὸ τοῦ τραύματος καὶ ἡ τελευτὴ τριταίῳ συνέβη. Τὸ δὲ χωρίον ἔνθα ἀπέθανε, καλοῦσιν οἱ Νικομηδεῖς Λίβυσσαν.

που ἀπειρήκασιν. Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι μετὰ ταῦτα Γναῖον Σικίνιον στρατηγὸν μετὰ δυνάμεως ὀλίγας ἐξέπεμψαν (οὐ γάρ πω τὴν μείζω παρεσκευάκαντο) καὶ ὁ Περσεὺς ἐς Θεσσαλίαν παρεμβάλλων, τά γε πλεῖστα αὐτῆς ᾠκειώσατο· ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ἐπέστη, πέμπουσιν ἐπ' αὐτὸν Λικίννιον Κράσσον, καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ Γναῖον Λουκρήτιον. Συμμίξας οὖν πρῶτον περὶ Λάρισσαν τῷ Περσεῖ, ἐν ἱππομαχίᾳ ἔπταισεν· ὕστερον μέντοι περιεγένετο, ὥστε καὶ ἀναχωρῆσαι τὸν Περσέα ἐς Μακεδονίαν. Ὁ Κράσσος δὲ ταῖς πόλεσι ταῖς Ἑλληνικαῖς ταῖς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατεχομέναις προσέβαλε, καὶ τῶν μὲν πλειόνων ἀπεκρούσθη, ἔστι δ' ἃς ἐχειρώσατο· καί τινας κατασκάψας, τοὺς ἁλόντας ἀπέδοτο. Ἅπερ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ πυθόμενοι ἠγανάκτησαν, καὶ τόν τε Κράσσον ὕστερον ἐζημίωσαν χρήμασι, καὶ τὰς ἑαλωκυίας πόλεις ἠλευθέρωσαν, καὶ τοὺς πραχθέντας ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ εὑρεθέντας τότε παρὰ τῶν ἐωνημένων αὐτοὺς ἐξετείλκυντο. Ταῦτα μὲν οὕτως ἔπραξαν οἱ Ῥωμαῖοι· ἐν δὲ τῷ πρὸς τὸν Περσέα πολέμῳ, πολλὰ καὶ μεγάλα ἐπάθησαν, καὶ πολλαχόθι ἐπόνησε τὰ αὐτῶν, καὶ ὁ Περσεὺς τῆς Ἠπείρου, καὶ τῆς Θετταλίας κατέσχε τὰ πλείονα. Τήν τε γὰρ ἄλλην δύναμιν πολλὴν συνεκρότησε, πρὸς τοὺς ἐλέφαντας τῶν Ῥωμαίων φάλαγγα ὁπλιτῶν ἤσκησε, ὀξέσιν ἥλοις τὰς ἀσπίδας, καὶ τὰ κράνη σιδηρώσας αὐτῶν. Ὅπως δὲ μή τε τοῖς ἵπποις φοβεροὶ εἶεν, εἴδωλα ἐλεφάντων σκευάσας, δεινὴν μὲ ὑπὸ χρίσματός τινος ὀσμὴν ἔχοντα, φοβερὰ δὲ καὶ ὀφθῆναι, καὶ ἀκουσθῆναι ὄντα (βροντώδη γὰρ ἠφίει ἠχὴν τινὰ ἐξ ἐπιτηδεύσεως) πρὸς ἐκεῖνα προσῆγεν αὐτοὺς συνεχῶς, μέχρις οὗ καὶ ἐθάρσησαν.

6. Ὁ μὲν οὖν Περσεὺς μέγα ἐκ τούτων ἐκέκτητο φρόνημα, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον τῇ δόξῃ, τῷ μεγέθει τῆς ἀρχῆς ὑπεροίσειν ἐπήλπισεν· οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ταῦτα μαθόντες, τὸν Μάρκιον Φίλιππον ὑπατεύοντα (a) σπουδῇ ἐξέπεμψαν, καὶ ὃς ἐς τὴν Θεσσαλίαν πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀφικόμενος, τούς τε Ῥωμαίους, καὶ τοὺς συμμάχους ἐξήσκει. ὥστε δείσαντα τὸν Περσέα ἐν τῷ ἰδίῳ τῷ Μακεδονικῷ καὶ πρὸς τοῖς Τέμπεσιν (b) ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ τὰ στενὰ τηρεῖν· Θαρσήσας δὲ διὰ ταῦτα ὁ Φίλιππος, διὰ μέσων ὑπερέβαλλε, καί τινα τοῦ Περσέως κατέσχε. Προϊὼν δ' ἐπὶ τῆς Πύδνας, τῶν ἐπιτηδείων ἐσπάνισε, καὶ ἐς τὴν Θεσσαλίαν ἀνέστρεψε· καὶ αὖθις ὁ Περσεὺς ἀνεθάρσησε, καὶ ἃ κατέσχεν ὁ Φίλιππος ἀνεκτήσατο, καὶ τῷ ναυτικῷ συχνὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐλύπει

(a) U.C. 566. (b) U.C. 567.

ſeo in poſterum, aditu Italiæ interdixerunt. Ac deinde Cn. Sicinium Prætorem cum paucis copiis (quod majores vires nondum paratæ erant) ablegarunt: Perſeus verò in Theſſaliam ingreſſus, maximam ejus partem ſuo addidit dominatui. Poſtquam autem ver appetiit, Licinium Craſſum, præfectumque claſſi Cn. Lucretium Romani, contra ipſum miſerunt; quorum Craſſus, conflictu equeſtri prius apud Lariſſam impegit; inde verò tanta victoria potitus eſt, ut Perſeum redegerit, recedere in Macedoniam. Tum urbes Græcas, quas Philippus obtinuerat, aggreſſus; a pleriſque quidem repulſus eſt, nonnullas verò ſubegit, ac nonnullas etiam evertit, earum civibus venditis ſub corona. His tamen Romani auditis, ægerrime rem tulerunt; & Craſſo poſtmodum, pecuniariam idcirco multam dixerunt; captas urbes in libertatem aſſeruerunt, earumque cives, quos in Italia venundatos reperere, ab emptoribus redemerunt. Et hæc quidem ita a Romanis geſta ſunt; qui tamen hoc bello Perſico deinceps, multas magnaſque clades acceperunt, & paſſim multis in locis res eorum afflictæ ſunt. Perſeus namque pleraque obtinuit & Theſſaliæ: præterque alias ingentes copias, quas collegit; erga Romanorum elephantes; armatorum ipſe phalangem inſtruxit, quorum clypei galeæque, ferreis & acutis horrebant clavis. Ne hi autem formidabiles eſſent equis, elephantorum ſimulacra paravit, ex unguento quodam peruncta, quæ tetrum eorum fœtorem ſpirarent, & viſu audituque horrenda, ſonitum etiam arte quadam ederent inſtar tonitrus: ad quæ equi ſubinde adducti, timere denique deſierunt.

His ergo rebus, Perſeus auctis animis, gloria & magnitudine imperii ſe Alexandro ſuperiorem fore putabat. Romani verò iis cognitis Marcium Philippum Conſulem in eum celeriter ablegarunt: qui ubi in Theſſaliam ad exercitum venit, Romanos, ſocioſque ita exercuit, ut Perſeus territus, in ſuo Macedonico regno, & ad Tempe quietus degere, & ſuas tueri anguſtias ſatis duxerit. Porrò autem aucti animi ex his Philippo, mediis ipſe montibus ſuperatis, quaſdam Perſei urbes cæpit; hinc ad Pydnam progreſſus, inde ob commeatus penuriam, rediit in Theſſaliam: Ac tunc Perſeus reſumpta fiducia, quæcumque Philippus occupaverat, recepit; hinc claſſe ſua Romanos crebris detrimentis affecit, adſci-

ſcitiſque demum ſociis, Romanos tota Græcia ſe ejecturum ſperabat. Verum nimia parſimonia & importuna, atque ob eandem ex ſociorum neglectu, rurſus ejus opes ſunt imminutæ. Rebus enim labaſcentibus Romanorum, ſuis ipſe incrementis fretus; ita contempſit ſocios, quaſi nihil eorum opera eſſet opus; nec promiſſam pecuniam illis dedit. Alacritate aliorum igitur remiſſa, & ab aliis plane equidem deſtitutus; ita ſuis diffidere rebus cæpit; ut pacem peteret; quam per Eumenem indubie impetraſſet; niſi Rhodii legatis adjuncti, ſuperba oratione, Romanorum animos alienaſſent.

Atque inde bellum Perſicum, Paulo Æmilio iterum Conſuli, eſt mandatum: qui profectus proſpere in Theſſaliam, poſtquã quam militarem correxit diſciplinam; per Tempe, quæ a paucis cuſtodiebatur, vi patefacta via, contra Perſeum duxit. Ille verò, etſi interfluentem Elpium amnem, munitionibus; & quidquid Olympum, & mare interjacet, ſeptis atque aggeribus occupavit; & ſiccitate eſſet quoque loci fretus; Conſul tamen ſic quoque, periculo facto tranſitus, remedium contra ſitim invenit. Arenis enim in montis Olympi radicibus inventis, affatim potabilis aquæ reperit. Atque interea Rhodiorum legati, eadem audacia, qua prius fuerant Romæ uſi, ad

λύπει, συμμάχους τε προσηγάγετο, πάντη τοὺς Ῥωμαίους (a) ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἤλπισεν ἐκβαλεῖν· τῇ δὲ πολλῇ καὶ ἀκαίρῳ φειδωλίᾳ, καὶ τῇ δι᾽ αὐτὴν τῶν συμμάχων ὀλιγωρίᾳ, ἀσθενὴς αὖθις ἐγένετο· ὡς γὰρ τὰ τῶν Ῥωμαίων ὑπεδίδου, τὰ δ᾽ ἐκείνου ἐπηύξετο, καταπεφρόνησεν, ὡς οὐδὲν ἔτι τῶν συμμάχων δεόμενος, καὶ οὐκ ἐδίδου χρήματα σφίσιν ἃ ἐπηγγείλατο. Τῶν μὲν οὖν ἀμβλυνθέντων τὸ πρόθυμον, τῶν δὲ καὶ τέλεον αὐτὸν ἐκλιπόντων, τοσοῦτο ἀπέγνω, ὥστε καὶ σπονδῶν δεηθῆναι· (b) καὶ κἂν ἔτυχε τούτων διὰ τοῦ Εὐμενοῦς, εἰ μὴ καὶ Ῥόδιοι συνεπρέσβευσαν· ὑπερηφάνως γὰρ οὗτοι τοῖς Ῥωμαίοις διαλεχθέντες, τυχεῖν ἑαυτὸν ἐκώλυσαν τῶν σπονδῶν.

7. Ἐντεῦθεν ὁ κατ᾽ αὐτοῦ πόλεμος Παύλῳ ἀνετέθη τῷ Αἰμιλίῳ τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι· (c) ὃς σπουδῇ κομισθεὶς ἐς Θεσσαλίαν, καὶ τὰ τῶν στρατιωτῶν προκαταστησάμενος, διὰ τῶν Τεμπῶν (ὀλίγοι γὰρ ἐφρούρουν αὐτὰ) ἐπὶ τὸν Περσέα ὥρμησεν. Ἐπεὶ δ᾽ ἐκεῖνος τὸν Ἔλπιον ποταμὸν προσαπέφραξεν ὄντα ἐν μέσῳ, προκαταλαβὼν δὲ καὶ πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ὀλύμπου, καὶ τῆς θαλάσσης, αἱμασιαῖς, καὶ σταυρώμασι καὶ οἰκοδομήμασιν, ἄπορον ἀπειργάσατο· ἐθάῤῥει δὲ καὶ τῇ ἀνυδρίᾳ τοῦ τόπου· ἐπείρασε μὲν καὶ οὕτως ὁ ὕπατος διελθεῖν, καὶ τῆς ἀνυδρίας ἐποιήσατο ἐπικούρημα. Διαμησάμενος γὰρ τὴν ἐν τῇ ὑπωρείᾳ τοῦ Ὀλύμπου ἄμμον, ὕδωρ εὗρε δαψιλές τε καὶ πότιμον. Κἂν τούτῳ τῶν Ῥοδίων πρέσβεις ἀφίκοντο πρὸς αὐτὸν ἀπὸ

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. Valeſii pag. 610. ὅτι,

Perſeus, qui ſe Romanos e Græcia penitus depulſurum ſperaverat; ob nimiam atque importunam parſimoniam, neglectis ſociorum auxiliis, rurſus vires ſuas imminuit. Rebus enim Romanorum labaſcentibus, ipſe ſuis incrementis fretus; ſocios ita contempſit, ac ſi in poſterum eorum auxilio nihil opus futurum eſſet: ſed aut ipſe ſuis opibus victoriam paraturus, aut ſocii gratuitam opem ultro eſſent præſtituri. Itaque nec Eumeni nec Gentio promiſſam pecuniam dedit, ratus privatam illis cauſam belli cum Romanis ſubeſſe. Igitur cum & hi, quos dixi, & præterea Thraces (nam neque iis integra ſtipendia perſolverat) ardorem animi remiſiſſent, adeo repente deſperare de ſumma rerum cæpit, ut pacem a Romanis peteret.

Ὁ Περσεὺς παντελῶς [τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐκβαλεῖν ἤλπισεν, τῇ δὲ πολλῇ καὶ ἀκαίρῳ, φειδωλίᾳ, καὶ τῇ δι᾽ αὐτὴν τῶν συμμάχων ὀλιγωρίᾳ, ἀσθενὴς αὖθις ἐγένετο.] Ἐπειδὴ [γὰρ τά τε τῶν Ῥωμαίων ὑπεδίδου, καὶ τὰ ἐκείνου ἐπηύξετο, κατεφρόνησεν, ὡς οὐδὲν ἔτι τῶν συμμάχων δεόμενος.] ἀλλ᾽ ὅτι καὶ προῖκα οἱ αὐτῶν βοηθησόντων ἢ καὶ καθ᾽ ἑαυτὸν κρατήσων· καὶ οὔτε τῷ Εὐμενεῖ, οὔτε τῷ Γεντίῳ τὰ [χρήματα, ἃ] ὑπέσχετο, ἀπέδωκε· νομίσας οἰκείαν αὐτοὺς αἰτίαν ἔχθρας πρὸς Ῥωμαίους ἔχειν. Τούτων τε οὖν καὶ τῶν Θρᾳκῶν (οὐδὲ γὰρ οὐδ᾽ ἐκεῖνοι ἐντελῆ τὸν μισθὸν ἐλάμβανον) ἀπροθύμων γενομένων, ἐς [τοσοῦτο] αὖθις ἀπογνώσεως ἀφίκετο, [ὥστε καὶ σπονδῶν δεηθῆναι.]

DIO APUD EUNDEM ECLOGE XX. quæ immediatè ſequuntur Valeſiana:

Pacem a Romanis petebat Perſeus, eandemque obtinuiſſet, ni Rhodii metuentes, ne Romani adverſarium amitterent; cum Perſei legatis, ſuos quoque legatos conjunxiſſent. Nam nihil ab his moderati, qualia par erat eos dicere, qui pacem rogarent, prolatum fuit; adeoque veluti ac ſi non tam pro Perſeo pacem peterent, quam darent, tum alia ſuperbe dixerunt, tum ad extremum minati ſunt; eos ſe, quorum culpa pax non coiſſet, bello cum cæteris aggreſſuros. Unde factum, ut quum ne prius quidem extra ſuſpicionem Romanis eſſent, magis inviſos ſe reddiderint, & quo minus pacem Perſeus impetraret, præpedierint.

Ὁ Περσεὺς σπονδῶν ἐδεήθη παρὰ Ῥωμαίων, [κἂν ἔτυχεν αὐτῶν, εἰ μὴ οἱ Ῥόδιοι συνεπρέσβευσαν] αὐτῷ, δείσαντες μὴ Ῥωμαίοις τὸν ἀντίπαλον ὑπεξαιρεθῆναι. Μέτριον μὲν γὰρ οὐδὲν, οἷα δεομένοις εἰκὸς ἦν εἰπεῖν, ἔλεξαν. καὶ τὴν εἰρήνην οὐκ αἰτοῦντες μᾶλλον τῷ Περσεῖ, ἢ δώσοντες, ἀλλά τε πολλὰ [ὑπερήφανα διελέχθησαν,] καὶ τέλος ἐπηπείλησαν, τοῖς αἰτίοις τοῦ μὴ συμβῆναι σφᾶς γενομένοις, μετὰ τῶν ἑτέρων πολεμήσειν. Κἀκ τούτου οὐδὲ τὸ πρὶν ἀνύποπτοι τοῖς Ῥωμαίοις ὄντες, μᾶλλον διεβλήθησαν, καὶ [τὸν Περσέα τῶν σπονδῶν τυχεῖν ἐκώλυσαν.]

(a) U.C.568. (b) U.C.569. (c) U.C. 570.

ἀπὸ τῆς θρασύτητος, ἀφ᾽ ἧς καὶ ἐς τὴν Ῥώμην πρὶν ἐπεπρεσβεύκαντο· ὁ δὲ οὐδὲν εἰπὼν πλέον αὐτοῖς, ἢ ὅτι μετ᾽ ὀλίγας ἡμέρας χρηματίσειν δώσει, ἀπέπεμψεν αὐτούς· ὡς δὲ προσβάλλων οὐδὲν ἐπέραινεν, ἔμαθε δὲ τὰ ὄρη ὄντα που πορεύσιμα, μέρος τι τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τὴν δυσπροσωποτάτην αὐτῶν ὑπερβολὴν ἔπεμψε, καταληψόμενον τὰ ταύτῃ ἐπίκαιρα· διὰ γὰρ τὸ δυσπρόσιτον, καὶ ἐλαχίστην εἶχε φρουράν· αὐτὸς δὲ τῷ λοιπῷ τοῦ στρατεύματος προσέμιξε τῷ Περσεῖ, ἵνα μή τι ὑποτοπήσας, φυλακὴν τῶν ὀρῶν ἀκριβεστέραν ποιήσηται. Καὶ μετὰ τοῦτο, καταληφθέντων τῶν ἄκρων, νυκτὸς πρὸς τὰ ὄρη ὥρμησε· καὶ τῇ μὲν λαθὼν, τῇ δὲ βιασάμενος, ὑπερέβαλεν αὐτά. Ὁ μαθὼν ὁ Περσεὺς, καὶ δείσας μὴ κατὰ νώτου αὐτῷ προσπέσῃ, ἢ καὶ τὴν Πύδναν προκατάσχῃ (καὶ γὰρ τὸ ναυτικὸν ἅμα τὸ τῶν Ῥωμαίων παρέπλει) τό τε ἔρυμα τὸ πρὸς τῷ ποταμῷ ἐξέλιπε· καὶ πρὸς τὴν Πύδναν ἐπειχθεὶς, πρὸ τῆς πόλεως ἐστρατοπεδεύσατο. Καὶ ἦλθε μὲν καὶ ὁ Παῦλος ἐκεῖ· οὐ μέν τοι καὶ παραχρῆμα προσέμιξαν, ἀλλὰ καὶ διέτριψαν οὐκ ὀλίγας ἡμέρας. Προμαθὼν δὲ ὁ Παῦλος, ὡς ἡ σελήνη ἐκλείψειν μέλλει, συνήθροικει πρὸς ἑσπέραν τὸ στράτευμα, ὅτε τὴν ἔκλειψιν γενέσθαι ἐχρῆν, καὶ προεῖπε τὸ συμβησόμενον, καὶ μή τι διὰ τοῦτο ταραχθῆναι, παρῄνεσεν.

8. Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι τὴν ἔκλειψιν θεασάμενοι, οὐδὲν κακὸν ἐξ αὐτῆς ὑπετόπησαν· οἱ δέ γε Μακεδόνες δέος ἔσχον ἐκ τούτου, καὶ ἐς τὸν Περσέα τὸ τέρας τείνειν ἐνόμισαν. Οὕτω δ᾽ ἑκατέρων ἐχόντων, συμβάν τι κατὰ τύχην τῇ ὑστεραίᾳ συνέρρηξεν αὐτοὺς ἐς μάχην ἀκήρυκτον, καὶ τέλος τῷ πολέμῳ ἐπέθηκεν. Ἐπεὶ γὰρ ὑποζύγιόν τι τῶν Ῥωμαίων ἐς τὸ ὕδωρ εἰσέπεσεν, ἐξ οὗπερ ὑδρεύοντο, καὶ οἵ τε Μακεδόνες αὐτοῦ ἐπελάβοντο, καὶ οἱ ὑδροφόροι ἀντείχοντο, τὸ μὲν πρῶτον οὗτοι καθ᾽ ἑαυτοὺς ἐμαχέσαντο, ἔπειτα καὶ οἱ λοιποὶ ἐπικουροῦντες τοῖς οἰκείοις κατ᾽ ὀλίγους ἐκ τῶν στρατοπέδων ἐξῄεσαν, καὶ πάντες συνέμιξαν ἀπ᾽ ἀμφοῖν. Καὶ μάχης, ἀσυντάκτου μὲν, ὀξείας δὲ γενομένης, οἱ Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν, καὶ καταδιώξαντες τοὺς Μακεδόνας μέχρι τῆς θαλάσσης, πολλοὺς μὲν αὐτοὶ ἐφόνευσαν, πολλοὺς δὲ τῷ ναυτικῷ προσπλεύσαντι ἀποκτεῖναι παρέδοσαν· οὐδ᾽ ἂν τις ἀπελείφθη αὐτῶν, εἰ μὴ νὺξ αὐτοῖς ἐβοήθησε. Περὶ δείλην γὰρ ὀψίαν ἡ μάχη ἐγένετο. Διαφυγὼν οὖν ἐς Ἀμφίπολιν ὁ Περσεὺς, ὡς τοὺς τι

ad Æmilium venerunt. Hos tamen ita ipse dimitit, ut nihil aliud diceret, nisi post paucos dies se responsum eis esse daturum. Cũ autem oppugnando, nihil proficeret, & montes alicubi, pervios esse didicisset; exercitus partem, ad montis cacumen, quod difficilius erat accessu, mitit, ut opportuna loca occuparet. Ob arduum namque ascensum, minimum ibi erat præsidii collocatum. Ipse verò cum reliqua copiarum parte, cum Perseo dimicavit; ne quid suspicatus, montes accuratius tueretur. Post hæc, verticibus occupatis, noctu ad montes contendit; eosque partim aperto marte, partim occulte superavit. Quo Perseus cognito, metuens ne a tergo circumveniretur, aut ne Pydna ab hoste occuparetur (Romana enim classis eò una navigabat) castello, quod apud amnem erat, deserto; Pydnam illico contendit, ibique castra posuit ante urbem. Eò autem venit & Paulus: haud tamen confestim congressi sunt; prælio ad non paucos dies dilato. Quia verò lunæ defectum Paulus præcognoverat, exercitum sub vesperam, qua ille instabat, convocatum, edocuitque, quid inde futurum erat; ne ea ex re quidpiam turbarentur, hortatus est.

Romani itaque, Lunæ perspecta eclipsi, nihil ex ea adversi sunt suspicati; Macedones verò territi, sinistri aliquid portendi Perseo judicarunt. Utrisque igitur sic affectis; fortuito casu sequenti die, in pugnam non denunciatam hinc inde impulsi sunt; quæ bello finem imposuit. Nam cum Romanum jumentum in flumen, unde uterque exercitus aquabatur, incidisset; idque sibi & Macedones, & lixæ Romani sibi vendicarent: primum quidem inter istos certatum est: deinde cæteri etiam suis laturi opem, alii post alios castris egressi, donec omnes utrinque conflixerunt. Pugna equidem illa confusa fuit, sed acris; cujus exitus & victoria, penes Romanos fuit. Qui persecuti Macedones usque ad mare; multos quidem eorum ipsi occiderunt, multos verò trucidandos classi, quæ accedebat, objecerunt. Porrò, neque eorum quisquam evasisset, nisi noctis beneficio servati essent: pugna enim sub vesperam est commissa. Per-

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. Valesii pag. 110. 113. 5a.

Ὁ Περσεὺς ἐν Σαμοθράκῃ ὢν ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ [ἐξαιτηθεὶς], Εὔανδρόν τινα,] γένος μὲν [Κρῆτα, πιστότατον] δὲ ἑαυτῷ, καὶ ἄλλα τε πολλὰ [αὐτῷ κατὰ τῶν] Ῥωμαίων [ὑπουργηκότα] καὶ τὴν τοῦ Εὐμενοῦς ἐπιβουλὴν τὴν ἐν τοῖς Δελφοῖς γινομένην συνεσ-

Perseus, cum Samothraciæ in templo supplex sederet; postulantibus Romanis, ut Cretensis Evander sibi dederetur; cujus ipse multis in rebus fidelissima opera adversus Romanos usus fuerat, cujusque ministerio insidias Eumeni comparaverat Delphis; eum qui-

Perseus igitur profugus Amphibolim, ut & reliquias exercitus colligeret, & rem in integrum restitueret; cum nulli ad eum, præter stipendiarios Cretenses, venissent; audiretque & Pydnam, cæterasque urbes ad Romanos defecisse; illinc digressus, omni pecunia, quam secum habebat, navibus imposita, noctu in Samothraciam navigavit. Hinc autem, non multo post audito, Octavium, qui classi præfectus erat, ad se accedere, & Paulum Amphipolim jam venisse; ab eo supplex per literas pacem petiit; quibus, quod in iis se regem nominasset, ne responsum quidem retulit. Postea verò, cum sine aliquo ejusmodi titulo misit alias; pacis admissa Paulus mentione, non alias ei conditiones imposuit, nisi, ut semetipsum & sua omnia permitteret fidei Romanorum. Ac propterea non convenerunt.

Post hæc, cum Romani ab eo postulassent, ut Evandrum Cretensem, cujus multis in rebus fidelissima contra eos opera usus erat, sibi dederet; haud equidem ipsum dedit, veritus ne proderet sua arcana; clam verò illo interfecto, rumorem sparsit, eum sibi ipsi manus attulisse. Tum igitur ejus familiares, hominis perfidiam pertimentes (neque enim hoc eos latebat facinus) ab eo desciscere singuli cæperunt. Quamobrem veritus Perseus, ne Romanis dederetur; noctu fugam capessere instituit: ac ad Cotyn Thraciæ Dynastem, clam pervenisset; nisi Cretenses, rebus suis in naves impositis, domum suam tendentes, eum reliquissent. Et ipse quidem ibi cum Philippo filio; ad aliquot dies latuit: cum verò cæteros liberos suos, Octavium tenere didicit, ultro e latebris prodiit: Amphipolimque perductum, Paulus haud male tractavit; sed data dextera, ad mensam suam admisit; & in libera custodia asservatum, habuit honorifice. Deinde pro Epirum, in Italiam perductus est. φ

τε περιλιπεῖς ἀναληψόμενος, καὶ συστήσων αὖθις τὰ πράγματα, ἐπεὶ οὔτ᾽ ἦλθόν τινες πρὸς αὐτὸν, πλὴν μισθοφόρων Κρητῶν, καὶ τὴν Πύδναν, ἄλλας τε πόλεις, τὰ τῶν Ῥωμαίων ᾑρῆσθαι ἔμαθε, κἀκεῖθεν μετέστη, καὶ ἐς πλοῖα τὰ χρήματα ὅσα ἐπήγετο, θέμενος, νυκτὸς ἐς Σαμοθρᾴκην ἀπέπλευσε. Καὶ πυθόμενος οὐ πολλῷ ὕστερον, τὸν Ὀκταούϊον, ὃς τοῦ ναυτικοῦ προΐστατο, προσπλέοντα, καὶ τὸν Παῦλον ἐς Ἀμφίπολιν παρόντα, ἐπέστειλεν αὐτῷ, συμβῆναι δεόμενος· καὶ ἐπεὶ βασιλέα ἑαυτὸν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὠνόμασεν, οὐδ᾽ ἀποκρίσεως ἔτυχεν· ὕστερον δὲ ἄνευ τινὸς τοιαύτης προσρήσεως ἐπιστείλαντος, προσεδέξατο μὲν τὸν ὑπὲρ τῶν σπονδῶν λόγον· οὐκ ἄλλως μέντοι συμβήσεσθαι ἔφη, εἰ μὴ καὶ ἑαυτὸν, καὶ τὰ ἑαυτοῦ πάντα τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιτρέψειε· καὶ διὰ ταῦτα οὐ συνέβησαν.

9. Μετὰ τοῦτο ἐξαιτηθεὶς παρὰ τῶν Ῥωμαίων, Εὔανδρόν τινα Κρῆτα, πολλὰ κατ᾽ αὐτῶν ὑπουργηκότα, καὶ πιστότατον αὐτῷ, οὐκ ἐξέδωκε μὲν, φοβηθεὶς μὴ κατείπῃ ὅσα αὐτῷ συνῄδει· λάθρα δὲ αὐτὸν ἀποκτείνας, ἑαυτὸν διαχειρίσασθαι ἐφήμισε. Τότε μὲν οὖν οἱ συνόντες αὐτῷ φοβηθέντες τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ (οὐ γὰρ ἠγνόησαν τὸ γινόμενον) μεθίστασθαι ἤρξαντο. Κἀκεῖνος δείσας μὴ τοῖς Ῥωμαίοις παραδοθῇ, ἐκδρᾶναι νυκτὸς ἐχείρησε· καὶ ἔλαθεν ἂν πρὸς Κότυν Θρᾷκα δυνάστην κομισθεὶς, εἰ μὴ οἱ Κρῆτες αὐτὸν ἐγκατέλιπον· ἐνθέμενοι γὰρ τὰ χρήματα ἐς τὰ πλοῖα, οἴκαδε ἀπῆραν· Ὁ δ᾽ ἡμέρας μέν τινας αὐτοῦ μετὰ Φιλίππου ἑνὸς τῶν υἱέων κρυπτόμενος ἔλαθεν· ἐπεὶ δὲ ἄλλους παῖδας, καὶ τὴν θεραπείαν ἔγνω κατεσχηκότα τὸν Ὀκταούϊον, εὑρέθη ἐθελοντὴς, καὶ ἀχθέντα ἐς τὴν Ἀμφίπολιν οὐδὲν ὁ Παῦλος ἐκάκωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐδεξιώσατο, καὶ ὁμόσιτον ἐποιήσατο, καὶ ἐν ἀδέσμῳ φυλακῇ ἐτήρει, καὶ ἐν θεραπείᾳ ἦγε. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐς τὴν Ἰταλίαν διὰ τῆς Ἠπείρου ἀνεκομίσθη.

Q. Kui.

quidem dedere noluit, veritus ne cuncta, quorum sibi ipse erat conscius, proderet: sed eo clam interfecto, rumorem sparsit, sibimetipsum manus attulisse. Tum verò Regis familiares, perfidiam ac crudelitatem ejus veriti, desciscere ab eo cæperunt.

συνεσκευακότα, [οὐκ ἐξέδωκε, φοβηθεὶς, μὴ κατείπῃ ὅσα αὐτῷ συνῄδει· λάθρα δὲ ἀποκτείνας,] διέδωκε λόγον, ὅτι [ἑαυτὸν] προσκατεχρήσατο [οἱ δὲ συνόντες] οἱ, [φοβηθέντες τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ] καὶ τὴν μιαιφονίαν, [μεθίστασθαι ἤρξαντο.]

IDEM IBID. pag. 613. ὅτι, auctior quam in Zonara.

Perseus ultro e latebris prodiit, seque Octavio dedidit; statimque Amphipolim perductus, nec dicto, nec facto ullo acerbiore ab Æmilio Paulo acceptus est. Nam & advenienti assurrexit Paulus, & dextram porrexit, & convivio excepit. Denique in liberali custodia asservatum honorifice habuit.

Ὁ Περσεὺς [ἐθελοντὴς εὑρέθη, καὶ] αὐτὸν [ἐς τὴν Ἀμφίπολιν ἀχθέντα, ὁ Παῦλος οὐδὲν,] οὔτε ἔργῳ, οὔτε λόγῳ δεινὸν ἔδρασεν· [ἀλλὰ καὶ] προσιόντα τε ὑπαναστὰς, τά τε ἄλλα ἐδεξιώσατο, καὶ ὁμόσιτον ἐποιήσατο, ἔν τε φυλακῇ ἀδέσμῳ, καὶ ἐν θεραπείᾳ πολλῇ ἦγε.]

NOTÆ.

φ Quæ hinc ab: ὁ δὲ Πλούταρχος, usque ad ἀπμώσατον, in fine sequuntur; non Dio, sed Zonaras, ea recitat e Plutarcho. Si ea namque Dio probasset Plutarchiana, ea etiam Constantinus Porphyrogenitus, in suis Excerptis, tanquam præcipue notanda, non omisisset. Ipse namque hoc ipsum unice excerpsit, ut, quomodo Paulus benigne & honorifice Perseum excepit, adnotaret: non omissurus utique ejus lacrymas, vocesque parum generosas, eumque in faciem provolutum, & Pauli genibus dependentem.

Κοϊ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Κ.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ Κ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α΄. Ὡς ὁ τῶν Ἰλλυριῶν βασιλεὺς Γένθιος ὑπὸ τοῦ Ἀνικίου ἡττήθη.
β΄. Ὡς ὁ Παῦλος ἐθριάμβευσεν.
γ΄. Ὡς Ροδίοις τε καὶ Κρησὶν, καὶ τῷ βασιλεῖ Πρυσίᾳ οἱ Ρωμαῖοι ὀργισθέντες, ἱκετείαις αὐτῶν, ἀφῆκαν ποσῶς τὴν ὀργήν.
δ΄. Ὡς ἡ Καππαδοκία μετὰ τὸν Ἀριαράθην διῳκήθη.
ε΄. Ὡς Ἄτταλος τὸν Εὐμενοῦ διαδεξάμενος, τὸν Ὀροφέρνην καὶ τὸν Δημήτριον παντελῶς ἐκ τῆς Καππαδοκίας ἀπήλασεν.
ς΄. Αἱ τῆς Αἰγύπτου μετὰ τὸν Πτολεμαῖον ἀμοιβαί.
ζ΄. Ὡς ὁ Σκιπίων ὁ Νασικᾶς ὑπέταξεν τοὺς Δαλμάτας.
η΄. Ἡ αἰτία καὶ ἀρχὴ τοῦ τρίτου πολέμου εἰς τοὺς Καρχηδονίους.
θ΄. Ὡς οἱ Καρχηδόνιοι τὸν πόλεμον ταῖς ἀδίκοις συνθήκαις προεδέξαντο.
ι΄. Ὡς ὁ Σκιπίων ὁ τοῦ Ἀφρικανοῦ, χρησιμώτατος Μανιλίῳ τῷ ὑπάτῳ ἐγένετο· ὃς ἄλλως πανσυδὶ διεφθάρη.
ια΄. Ὁ τοῦ Μασινίσσου θάνατος, καὶ ὡς Σκιπίων πρὶν μεταπεμφθεὶς, τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, τὴν βασιλείαν ἀπένειμε.
ιβ΄. Ὡς ὁ Φαβίας πρὸς τοὺς Ρωμαίους αὐτομολήσας, ἐν τῇ Ρώμῃ ἐτιμήθη.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ ΛΓ.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ ἀριθμούμενοι, οἵδε ἐγένοντο.

Π. Κορνήλιος Κεθηγὸς, καὶ Μ. Βαίβιος Τάμφιλος.
Α. Ποσθούμιος Ἀλβῖνος Λοῦσκος, καὶ Γ. Καλπούρνιος Πείσων.
Κοϊν. Φουλούϊος Φλάκκος, καὶ Μ. Μάνλιος Ἀκίνδυνος.
Μ. Ἰούνιος Βροῦτος, καὶ Α. Μάνλιος Οὐλσων.
Γ. Κλαύδιος Ποῦλχρος, καὶ Τιβ. Σεμπρώνιος Γράκχος.
Κν. Κορνήλ. Σκιπίων Ἱσπαλος, καὶ Κοϊν. Πετίλλιος Σπουρῖνος. μεθ᾽ ὃν Γ. Οὐαλέριος Λαιουῖνος.
Π. Μούκιος Σκαιόλας, καὶ Μ. Αἰμίλιος Λέπιδος.
Σπ. Ποσθούμιος Ἀλβῖν. Παῦλος, καὶ Μ. Μούκιος Σκαιόλας.
Λ. Ποσθούμιος Ἀλβῖνος, καὶ Μ. Ποπίλλιος Λαίνας.
Γ. Ποπίλλιος Λαίνας, καὶ Π. Αἴλιος Λίγυς.
Π. Λικίνιος Κράσσος, καὶ Γ. Κάσσιος Λογγῖνος.
Α. Οστίλλιος Μαγκῖνος, καὶ Α. Ἀτίλιος Σεῤῥανός.
Κοϊν. Μάρκιος Φίλιππος τὸ β΄. καὶ Κοϊν. Σερουίλιος Καιπίων.
Λ. Αἰμίλιος Παῦλος τὸ β΄. καὶ Γ. Λικίνιος Κράσσος.
Κοϊν. Αἴλιος, καὶ Μ. Ἰούνιος.
Μ. Κλαύδιος Μάρκελλος, καὶ Γ. Λικίνιος Γάλλος.
Τ. Μάνλιος Τουρκουάτος, καὶ Κν. Οκταούϊος.
Α. Μάνλιος Τουρκουάτος, καὶ Κοϊν. Κάσσιος Λογγῖνος.
Τιβ. Σεμπρών. Γράκχος τὸ β΄. καὶ Μαν. Ἰουβέντιος Θάλνα.
Π. Κορνήλιος Σκιπίων Νασικᾶς, καὶ Γ. Μάρκιος Φίγουλος. μεθ᾽ οὓς Π. Κορνήλ. Λέντουλος, καὶ Κν. Δομίτιος Ἀἰνοβαρβος.
Μ. Οὐαλέριος Μεσσάλας, καὶ Γ. Φάννιος Στράβων.
Λ. Ἀνίκιος Γάλλος, καὶ Π. Κορνήλιος Κεθηγὸς τὸ β΄.

Κν.

Q. CASSII DIONIS COCCEJANI

ROMANÆ HISTORIÆ

LIBER VIGESIMUS.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO XX.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Ut Gentius Rex Illyrici a P. Anicio victus est.
2. Ut Paulus triumphavit.
3. Ut Romani, Rhodiis, Cretensibus, & Prusiæ regi irati, eorum precibus mitigantur.
4. Cappadociæ post Ariarathem status.
5. Ut Attalus Eumenis successor, Orophernem, & Demetrium, Cappadocia prorsus exegit.
6. Ægypti post Ptolemæum vicissitudines.
7. Ut Dalmatas Scipio Nasica domuit.
8. Tertii belli Punici causæ, & initia.
9. Ut Carthaginenses iniquis conditionibus bellum præferunt.
10. Ut Scipio Africani filius, Manlio Consuli strenuam navat operam: qui aliter cum toto exercitu, periisset.
11. Masinissæ obitus: & ut Scipio antea accersitus, inter ejus filios, regnum partitus est
12. Honos Fabeæ habitus, dum transiit ad Romanos.

TEMPORIS SPATIUM ANNI XXXIII.

In quibus, hi qui sequuntur, fuerant Consules.

A.U.C.
571. P. Cornelius Cethegus. & M. Bæbius Tamphilus.
572. A. Postum. Albin. Luscus, & C. Calpurnius Piso.
573. Q. Fulvius Flaccus, & M. Manlius Acindynus.
574. M. Junius Brutus, & A. Manlius Vulso.
575. C. Claudius Pulcher, & Tib. Sempron. Gracchus
576. Cn. Cornel. Scipio Hisp. & Q. Petellius Spurinus: cui suffectus C. Valerius Lævinus.
577. P. Mutius Scævola, & M. Æmilius Lepidus.
578. Sp. Postu. Albin, Paullus, & M. Mutius Scævola.
579. L. Postumius Albinus, & M. Popillius Lænas.
580. C. Popillius Lænas, & P. Ælius Ligur.
581. P. Licinius Crassus, & C. Cassius Longinus.
582. A. Hostilius Mancinus, & A. Atilius Serranus.
583. Q. Martius Philippus 2. & Q. Servilius Cæpio.
584. L. Æmilius Paullus 2., & C. Licinius Crassus.
585. Q. Ælius, & M. Junius.
586. M. Claudius Marcellus, & C. Sulpitius Gallus.
587. T. Manlius Torquatus, & Cn. Octavius.
588. A. Manlius Torquatus, & Q. Cassius Longinus.
589. Tib. Sempro. Gracch, 2., & Man. Juventius Thalna.
590. P. Cornel. Scipio Nasica, & C. Martius Figulus: eis suffecti P. Cornel. Lentul. & Cn. Domit. Ahenob.
591. M. Valerius Messala, & C. Fannius Strabo.
592. L. Anicius Gallus, & P. Cornelius Cethegus 2.

Cn.

593. Cn. Cornel. Dolabella, & M. Fulvius Nobilior.
594. M. Æmilius Lepidus, & P. Popillius Lænas 2.
595. Sex. Julius Cæsar, & A. Aurelius Orestes.
596. L. Cornel. Lentul. Lupus & C. Manlius Figulus 2.
597. P. Cornel. Scip. Nasica 2. & M. Claud. Marcellus, 2.
598. P. Opimius Nepos, & L. Postumius Albinus: cui suffectus Man. Acilius Glabrio.
599. Q. Fulvius Nobilior, & T. Annius Luscus.
600. M. Claud. Marcellus, 3 & L. Valerius Flaccus.
601. L. Licinius Lucullus, & A. Postumius Albinus.
602. T. Quintius Flaminius, & Man. Acilius Balbus.
603. L. Martius Censorinus, & M. Manilius.

Odem autem tempore L. Anicius Prætor, contra Gentium missus, hostes prælio fudit; Gentiumque profligatum persecutus, Scodræ, ubi Regia ejus erat, occlusit. Frustraque an ipsam obsedisset, (urbs enim in montis sita cacumine, profundisque vallibus, quæ fluvios torrentes habent, cincta, muroque firmo munita est) nisi valde suis copiis fretus Gentius, ultro in pugnam descendisset. Hinc enim factum, ut Gentius victus sit, & urbs capta, ac universum Gentii imperium, Anicius subegerit. Qui posthæc ad Epirum usque progressus, antequam eò Paulus advenirest, adhuc tumultuantem illam pacavit. Romani autem victoriam Pauli, quarto post pugnam die, ex rumore quodam audierunt; haud tamen certò crediderunt. Dehinc verò Pauli acceptis literis, maxima lætitia affecti sunt; non tanquam devicto Perseo, subactaque Macedonia; sed veluti Philippum illum, præstantissimum regem; ipsumque Alexandrum, cum universo, quod hic habuerat, imperio, subegissent; ita ipsi sunt gloriati. Romam Paulo reverso, & multi honores, & triumphus splendidissimus est decretus: in quo præter alias manubias, filium Cotys Bithym, & Perseum, uxoremque ejus cum tribus liberis, duxit habitu captivorum. Veritus autem Paulus, ne a Diis, ex immodica felicitate, quid invidiæ pateretur; Camilli exemplo precatus est, ut si quid inde immineret mali; incolumi id Republica, in suum rediret caput: atque ita filios duos, alterum juniorem paulo ante triumphum, alterum in illa ipsa celebritate amisit. Fuit autem Paulus non tantum egregius imperator, sed pecuniæ quoque contemptor; quod vel ex eo apparet, quod qui fuit secundum Consul, & spoliis innumeris erat potitus; in tanta paupertate vitam transegit, ut post ejus obitum, dos ægre potuerit reddi uxori. Sane vero ex captivis; patri quidem gratis red-

Κν. Κορνήλιος Δολαβέλλας, καὶ Μ. Φουλούϊος Νοβιλίωρ.
Μ. Αἰμίλιος Λέπιδος, καὶ Π. Ποπίλλιος Λαίνας τὸ β΄.
Σέξ. Ἰούλιος Καῖσαρ, καὶ Μ. Αὐρήλιος Ὀρέστης.
Λ. Κορνήλιος Λέντουλος Λοῦπος, καὶ Γ. Μάνλιος Φίγουλος τὸ β΄.
Π. Κορνήλ. Σκιπ. Νασικᾶς τὸ β΄. καὶ Μ. Κλαύδιος Μάρκελλος τὸ β΄.
Π. Ὀπίμιος Νέπως, καὶ Λ. Ποστούμιος Ἀλβῖνος. μεθ᾽ ὃν Μαν. Ἀκίλιος Γλαβρίων.
Κυϊν. Φουλούϊος Νοβιλίωρ, καὶ Τ. Ἄννιος Λοῦσκος.
Μ. Κλαύδιος Μάρκελλος τὸ γ΄. καὶ Λ. Οὐαλέριος Φλάκκος.
Λ. Λικίνιος Λούκουλλος, καὶ Α. Ποστούμιος Ἀλβῖνος.
Τ. Κυΐντιος Φλαμινῖνος, καὶ Μαν. Ἀκίλιος Βάλβος.
Λ. Μάρκιος Κενσωρῖνος, καὶ Μ. Μανίλιος.

1.

Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ Λούκιος Ανίκιος στρατηγὸς πεμφθεὶς ἐπὶ τὸν Γένπον, τοὺς προσμίξαντάς τε αὐτῷ ἐνίκησε, καὶ τὸν Γένπον φυγόντα ἐπιδιώξας, ἐς Σκόδραν κατέκλεισεν, ὅπου ἦν αὐτῷ τὰ βασίλεια. Καὶ διακενῆς ἂν προσήδρευσεν αὐτῇ (ἐπὶ γὰρ ἀκρωνυχίας ὄρους πεπόλισται, καὶ φάραγξι βαθείαις ποταμοὺς ῥοώδεις ἐχούσαις, περιειλεῖται, τείχει τε ὀχυρῷ περιέζωσται) εἰ μὴ ὁ Γένπος μέγα ἐπὶ τῇ δυνάμει ἐλπίσας, ἑκὼν ἐς μάχην ἐχώρησε. Κἀκ τούτου τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ πᾶσαν ὁ Ἀνίκιος προσηγάγετο· καὶ μέχρι τῆς Ἠπείρου προελθὼν πρὶν τὸν Παῦλον ἐλθεῖν, κἀκείνην ταραττομένην ἡμέρωσεν. Οἱ δ᾽ ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἔμαθον μὲν τὴν τοῦ Παύλου νίκην τετάρτῃ μετὰ τὴν μάχην ἡμέρᾳ ἔκ τινος φήμης, οὐ μέν τοι καὶ ἀκριβῶς ἐπίστευον. Εἶτα γραμμάτων ὑπὲρ ταύτης κομισθέντων τοῦ Παύλου ὑπερήσθησαν, καὶ οὐχ ὡς τὸν Περσέα νενικηκότες, καὶ τὴν Μακεδονίαν κατεσχημένοι, ἀλλ᾽ ὡς τὸν Φίλιππον ἐκεῖνον τὸν πάνυ, καὶ αὐτὸν τὸν Ἀλέξανδρον, μετὰ πάσης τῆς ἀρχῆς ἐκείνης, ἣν ἔσχηκε, νικήσαντες, ἐσεμνύνοντο. Ἐλθόντι δ᾽ ἐς Ῥώμην τῷ Παύλῳ πολλὰ ἐψηφίσθη, καὶ ἡ πομπὴ τῶν Νικητηρίων αὐτῷ λαμπροτάτη ἐγένετο· ἔπεμψε μὲν γὰρ καὶ τἆλλα ὅσα ἑαλώκει πάντα, ἔπεμψε δὲ καὶ Βίθυν, τὸν τοῦ Κότυος υἱὸν, τόν τε Περσέα, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, τούς τε παῖδας, τρεῖς ὄντας, ἐν τῷ τῶν αἰχμαλώτων σχήματι. Δείσας δὲ διὰ τὴν τῆς εὐτυχίας ὑπερβολὴν, μή τι νεμεσήσῃ αὐτοῖς τὸ δαιμόνιον, ηὔξατο καὶ οὗτος κατὰ τὸν Κάμιλλον, μή τι κακὸν τῇ πόλει ἐκ τούτων, ἀλλ᾽ ἑαυτῷ, εἴ τι δέοι γενήσεσθαι· καὶ δύο υἱεῖς, τὸν μὲν πρὸ τοῦ θριάμβου μικρὸν, τὸν δὲ ἐν αὐτῇ τῇ τῶν ἐπινικίων ἀπέβαλεν ἑορτῇ. Ἦν δὲ οὐ στρατηγῆσαι μόνον ἀγαθὸς, ἀλλὰ καὶ ὑπερόπτης χρημάτων. τεκμήριον δὲ, δεύτερον τότε ὑπατεύσας, καὶ λαφύρων ἀμυθήτων κρατήσας, ἐν τοσαύτῃ πενίᾳ διεβίω, ὥστε χαλεπῶς τῇ γυναικὶ αὐτοῦ τὴν προῖκα τελευτήσαντος ἀποδοθῆναι. Τῶν δ᾽ ἁλόντων, τῷ πατρὶ μὲν ὁ Βί-

θυς προῖκα ἐδόθη· Περσεὺς δὲ ἐς Ἄλβαν σὺν τοῖς παισὶ, καὶ τῇ θεραπείᾳ κατεπέμφθη, κἀκεῖ μὲν ἕως ἤλπιζε τὴν βασιλείαν κομίσασθαι, ἀντεῖχεν· ἐπεὶ δ᾽ ἀπέγνω, ἑαυτὸν διεχειρίσατο· καὶ ὁ Φίλιππος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἥ τε θυγάτηρ αὐτοῦ, οὐκ ἐς μακρὰν ἀπέθανον· μόνος δὲ ὁ νεώτατος, τοῖς μὲν Ἀλβανῶν ἄρχουσιν ὑπογραμματεύων, ἐπί τινα χρόνον διήρκεσεν.

2. Οὕτως ὁ Περσεὺς ὁ δι᾽ εἴκοσι βασιλέων αὐχῶν γεγονέναι, καὶ πολὺν μὲν τὸν Φίλιππον, πλείω δὲ θρυλλῶν τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ τὴν βασιλείαν ἀπώλεσε, καὶ αἰχμάλωτος γέγονε, καὶ ἐν τοῖς ἐπινικίοις ἐπόμπευσε, δεσμὰ μετὰ τοῦ διαδήματος περικείμενος. Οἱ δέ γε Ῥόδιοι μετὰ φρονήματος πρώην τοῖς Ῥωμαίοις προσφερόμενοι, τότε μὴ μνησικακεῖν αὐτοῖς ἠξίουν, καὶ σύμμαχοι πρόσθεν αὐτῶν καλεῖσθαι μὴ προσδεχόμενοι, τότε καὶ πάνυ τούτου τυχεῖν ἐσπούδαζον· καὶ ἔτυχον τῆς σπουδῆς, ἀλλ᾽ ὀψέ. Καὶ τοῖς Κρησὶν, ὠργίζοντο μὲν οἱ Ῥωμαῖοι, ἱκετείαις δὲ πολλαῖς χρησαμένοις, ἀφῆκάν ποτε τὴν ὀργήν. Καὶ ὁ Προυσίας δὲ, καὶ ὁ Εὐμενὴς, ὁ μὲν δι᾽ ἑαυτοῦ ἐς τὴν πόλιν ἐλθὼν, καὶ ἐς τὸ βουλευτήριον εἰσελθὼν, καὶ τὸν οὐδὸν φιλήσας, καὶ προσκυνήσας τοὺς βουλευτὰς, ἠλεήθη τε καὶ ἐθώπευτο· Εὐμενὴς δὲ δι᾽ Ἀττάλου τοῦ ἀδελφοῦ τὸ μή τι μνησικακεῖν αὐτῷ εἴληφε. Τότε δὲ καὶ ὁ τῆς Καππαδοκίας οὕτω διῳκήθη. Ἀριαράθης ὁ ταύτης κρατῶν, παῖδα γνήσιον ἔσχεν Ἀριαράθην· πρὶν δ᾽ ἐσχηκέναι αὐτὸν, ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἡ γυνὴ αὐτοῦ οὐκ ἐκύϊσκε, παῖδα προσεποιήσατο,

redditus Bithys est, Perseus verò Albam cum ministris & liberis missus est: ubi cum se, regni recuperandi spe aliquandiu sustentaslet; ea amissa; sibi attulit ipse manus. Philippus sane ejus filius, & filia, non multo post obierunt; solus verò filius natu minimus, pro scriba Albanis magistratibus inserviens, vitam ad tempus aliquod toleravit.

Ad hunc modum Perseus, qui a viginti regibus se ortum ducere gloriabatur; & qui crebro Philippum, crebrius Alexandrum in ore habebat; & regnum amisit, & in captivitatem perductus, & triumphi spectaculum factus est, catenis una cum diademate circumdatus. Rhodii quoque, qui dudum superbe cum Romanis agere erant soliti, petentes tunc veniam delictorum; Romanorum societatem, quam nuper spreverant, enixis precibus flagitantes; quod voluere tandem, serò licet, obtinuerunt. Porrò Cretensibus etiã, quibus irati erant, Romani; post multas preces, tandem aliquando sunt mitigati. Sponte sua, in urbem item profecti Prusias, & Eumenes; ille quidem, post limen Curiæ osculatum, adoratumque Senatus numen, & misericordiam, & veniam est consecutus; Eumeni verò, fratris Attali intercessio, delictorum gratiam procuravit. Tunc autem & Cappadociæ, hic erat status. Ariarathes, qui harum gentium erat rex, germanum filium habuit Ariarathem; quem antequam ex

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. Valesii pag. 613. &c.

Ὁ Παῦλος οὐ στρατηγῆσαι μόνον ἦν ἀγαθὸς, ἀλλὰ καὶ χρημάτων ἀδωροδοκητότατος· τεκμήριον δὲ, δεύτερόν ποτε ὑπατεύσας, καὶ λαφύρων ἀμυθήτων κρατήσας ἐν τοσαύτῃ πενίᾳ διεβίω, ὥστε χαλεπῶς τῇ γυναικὶ αὐτοῦ τὴν προῖκα, τελευτήσαντος, ἀποδοῦναι. Τοιοῦτος μὲν οὖν ἦν, καὶ τοιαῦτα ἔπραξεν· τοῦτο δὲ μόνον, ὥσπερ τινὰ κηλῖδα ἐν τῷ τούτῳ βίῳ προστετρῖφθαι νομίζουσι, τὸ διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις τὰ χρήματα ἐπιτρέψαι· τἄλλα οὐκ ἄμοιρον χαρίτων ἄνδρα γενόμενον, καὶ μετριώτατον μὲν, ἐν ταῖς εὐπραγίαις, εὐτυχέστατον δὲ ἅμα καὶ εὐβουλότατον ἐν τοῖς πολεμίοις ὀφθέντα· μαρτύριον δὲ, τὸ μήτε πρὸς τὸν Περσέα ὑπέρογκον καὶ ἀλαζόνα δειχθῆναι, μήτε τὸν πρὸς αὐτὸν πόλεμον κακῶς, καὶ ἀπροβούλως ἀγωνίσασθαι.

Fuit Paulus non modo egregius imperator, sed etiã integerrimus, atque incorruptissimus: quod vel ex eo apparet, quod cum bis Consul, atque innumerabili præda potitus fuerit; tamen in tanta paupertate vitam exegit, ut post ejus obitum, ægre uxori dos restitui posset. Et hæc quidem ejus viri virtus, atque hujusmodi res gestæ fuere. Cæterum hanc unam reliquæ vitæ aspersisse labem videtur; quod omnem Epirotarum pecuniam, militibus diripiendam dedit: vir alioqui non inficetus, & in secundis rebus unice moderatus, simul felicissimus ac prudentissimus imperator. Quod quidem ex eo perspici potest, quod neque erga Perseum, superbum se aut insolentem præbuit; neque id bellum imprudeoter ac temere administravit.

IDEM APUD CONSTANT. AUG. PORPHYR. ECLOGE XXI. & plenius.

[Οἱ Ῥόδιοι] φρόνημα πολὺ πρότερον ἔχοντες, ὡς αὐτοὶ τόν τε Φίλιππον, καὶ τὸν Ἀντίοχον νενικηκότες, τῶν τε Ῥωμαίων κρείττους ὄντες, ἐς τοσοῦτον δέους ἀφίκοντο, ὥστε καὶ πρεσβευτὴν πρὸς Ἀντίοχον τὸν τῆς Συρίας βασιλέα σταλέντα Πόπλιον μεταπέμψασθαι, καὶ παρόντος αὐτοῦ καταψηφίσασθαι πάντων τῶν τἀναντία τοῖς Ῥωμαίοις φρονησάντων, τούς τε συλληφθέντας αὐτῶν, ἐπὶ τιμωρίαν πέμψαι.

Rhodii, qui prius magnos gerebant spiritus, quasi iam Philippum, quam Antiochum vicissent, ac viribus potiores ipsis Romaois essent; in tantam adacti fuere trepidationem, ut etiam ad se Publium, qui legatus ad Syriæ Regem Antiochum missus fuerat, accersiverint, eoque præsente, decretum fecerint, adversus omnes Romanorum hostes, ut quotquot eorum comprehendercotur, ad supplicium mittendi forent.

ex uxore sua, longo tempore sterili, susciperet, adoptaverat Orophernem. Qui legitimo filio dehinc nato, ob insidiarum suspicionem, pulsus; post Ariarathis obitum, contra fratrem insurrexit. Et Ariarathi qui fem Eumenes tulit opem; Oropherni verò Syriæ rex Demetrius. Victus proinde Ariarathes, confugit ad Romanos, ab eisque una cum Oropherne regnare jussus, quod populi Romani amicus & socius habebatur, totũ sibi imperium vindicavit. Hinc propterea factum est, ut post mortẽ, Eumenis successor Attalus; Orophernem, Demetriumque, prorsus exegerit Cappadocia.

Ægypti autem Rex Ptolemæus, præter duos filios, unam reliquit filiam. Postquam verò fratribus inter se de regno contendere visum fuit; Antiochus filius Magni Antiochi, natu minorem pulsum sub sua tutela suscepit; ut per ejus defendendi speciẽ, in Ægyptum sibi aditum reseraret. Adductis proinde in Ægyptum copiis, eaque ex parte maxima occupata, Alexandriam etiã obsedit. Ubi autem ad Romanos reliqui confugerunt, Popilius ad Antiochum missus, eum Ægypto abstinere jussit: fratres enim illius consilio intellecto, in gratiam redierant. Ut autem responsum Antiochus differebat, virga regem Popilius circumscripsit; ac priusquam excederet eo circulo, deliberare, ac responsum reddere eum jussit.

το, Ὀροφέρνην καλέσασα· γεννηθέντος δ' ἔπειτα τοῦ γνησίου, φωραθεὶς ἐκεῖνος ἐξηλάθη, ὃς μετὰ τὸν Ἀριαράθου θάνατον, τῷ ἀδελφῷ δῆθεν ἐπανέστη. Καὶ συνεμάχουν Ἀριαράθῃ μὲν Εὐμένης, Ὀροφέρνῃ δὲ Δημήτριος ὁ τῶν Σύρων βασιλεύς· ἐλαττωθεὶς δὲ Ἀριαράθης, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους κατέφυγε, καὶ κοινωνὸς τῷ Ὀροφέρνῃ τῆς βασιλείας ὑπ' αὐτῶν ἀποδέδεικτο· ὅτι δὲ Ἀριαράθης τοῖς Ῥωμαίοις φίλος καὶ σύμμαχος προσηγόρευτο, πᾶσαν ἐκεῖνος τὴν ἀρχὴν ἐκ τούτου προσῳκειώσατο· καὶ ὁ Ἄτταλος δὲ τὸν Εὐμενῆ θανόντα διαδεξάμενος, τόν τε Ὀροφέρνην, καὶ τὸν Δημήτριον παντελῶς ἐκ τῆς Καππαδοκίας ἀπήλασεν.

3. Ὁ δὲ τῆς Αἰγύπτου κρατῶν Πτολεμαῖος, ὑπὲρ δυσὶ υἱέσι, καὶ μιᾷ ἐξέλιπε θυγατρί· ὡς δὲ πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀδελφοὶ περὶ τῆς ἀρχῆς ἐστασίασαν, Ἀντίοχος ὁ τοῦ μεγάλου Ἀντιόχου υἱὸς, τὸν νεώτατον ἐκπεσόντα ἐδέξατο, ἵνα προφάσει τοῦ αὐτῷ ἀμύνειν ἐς τὰ τῶν Αἰγυπτίων παρέλθοι· καὶ στρατεύσας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον, τῆς τε πλείονος χώρας ἐκράτησε, καὶ ἐπολιόρκει τὴν Ἀλεξάνδρειαν· καταφυγόντων δὲ τῶν ἄλλων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, πεμφθεὶς πρὸς τὸν Ἀντίοχον ὁ Ποπίλιος, (a) ἀπέχεσθαι αὐτὸν τῆς Αἰγύπτου ἐκέλευσεν. Οἱ γὰρ ἀδελφοὶ συνόντες τὴν τοῦ Ἀντιόχου διάνοιαν, κατηλλάγησαν. Ὡς δ' ἐκεῖνος ὑπερέθετο τὴν ἀπόκρισιν, κύκλον ῥάβδῳ, πέριξ αὐτοῦ περιέγραψε, κἀνταῦθα αὐτὸν ἑστηκότα, ἀπήτησε βουλεύσασθαι

DIO APUD EUNDEM ECLOGE XXII.

Iidem Rhodii frequenter suos ad Romanos mittentes internuntios (prout aliquid ab eis petendum esset) non amplius, ita eum eis, ut prius agebant; sed ea dumtaxat, quæ utilia sibi ad deprecandum, (ne præteritorum Romani recordarentur) e suis in eos officiis, adducere poterant. Et appellationem suæ cum Populo Romano societatis, quam prius non admiserant (uti scilicet præterea, quod nullam cum eis amicitiam; sacramẽti religione adstrictam haberent. Ideoque, si se disjungere ab eis aliquando possent, tanto magis ipsi terrori essent; & ab aliis bella cum Romanis gerentibus, tanto magis colerentur) tunc maiorem in modum sibi vendicare studebant; & hoc ipso pariter Romanorum erga se benevolentiam stabiliebant, & ab aliis honorem aucupabantur.

Οἱ αὐτοὶ πρεσβευσάμενοι πρὸς αὐτοὺς πολλάκις ὥς που καὶ ἐδέοντό τινος, οὐδὲν ἔτ' αὐτοῖς προσέφερον, ὥσπερ καὶ πρότερον· ἀλλ' ὅσα ἐς παραιτήσασθαι [μὴ μνησικακεῖν] σφίσιν αὐτοῖς, χρήσιμα ἐξ ὧν ὑπουργηκότες ποτὲ αὐτοῖς, λαβεῖν ἐδύναντο, μόνα ἔλεγον, καὶ τήν γε πρόσρησιν τῆς συμμαχίας τῆς πρὸς αὐτοὺς, [μὴ προσδεχόμενοι πρόσθεν] [ἵνα καὶ ὡς μεταπέμψασθαί ποτε ἀπ' αὐτῶν ἐκ τοῦ μηδεμίαν ἔνορκον ἀνάγκην φιλίας ἔχειν, δυνάμενοι, φοβεροί τε αὐτοῖς ὦσι, καὶ πρὸς τῶν ἀεὶ πολεμούντων σφίσιν ἐπιθεραπεύωνται] [τότε καὶ πάνυ] προσθέσθαι [ἐσπούδαζον,] τήν τε παρὰ τῶν Ῥωμαίων εὔνοιαν ἅμα βεβαιούμενοι, καὶ τιμὴν ἐκ τούτου, καὶ παρὰ τῶν ἄλλων θηρώμενοι.

IDEM ECLOGE XXIII.

Quum Rex Prusias Romam & Curiam ingressus esset, ulculo Curiæ limen contigit; ac Senatores, Deos suos appellavit, adoravitque. Unde factum in primis, ut venia dignus habitus sit, quamquam Attalo contra voluntatem Populi Romani bellum intulisset. Ferebatur enim, domi quoque, legatos eorum, quoties aliqui venissent, adorare; seque libertum Populi Romani vocabat, & sæpenumero pileatus incedebat.

[Ὁ Προυσίας] αὐτὸς [ἐς τὴν] Ῥώμην; [καὶ ἐς τὸ βουλευτήριον ἐσελθὼν, τόν τε οὐδὸν αὐτοῦ] κατεφίλησε, τοὺς βουλευτὰς, θεοὺς ἑαυτοῦ ὀνομάσας καὶ προσεκύνησεν. ἐξ [οὗπερ καὶ ἠλεήθη] ὃ τι μάλιστα, καὶ τοι καὶ τῷ Ἀττάλῳ παρὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων γνώμην πολεμήσας. Ἐλέγετο γὰρ καὶ οἴκοι, τοὺς πρέσβεις αὐτῶν, ὁπάκις ἀφίκοιντό τινες, προσκυνεῖν· ἀπελεύθερόν τε ἑαυτὸν τοῦ δήμου ἐπικαλεῖν, καὶ πίλιον πολλάκις ἐπετίθετο.

(a U.C. 594.

σθαί τι καὶ ἀποκεκλῆσθαι· ἐντεῦθεν δείσας ὁ Ἀντίοχος, τὴν πολιορκίαν κατέλυσεν. Ἀπαλλαγέντες δὲ τοῦ ἔξωθεν φόβου οἱ Πτολεμαῖοι (οὕτω γὰρ ἐκαλοῦντο ἀμφότεροι) αὖθις ἐστασίασαν, εἶτα συνηλλάγησαν αὖθις ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἐφ᾽ ᾧ, τὸν μὲν πρεσβύτερον, τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὴν Κύπρον, τὰ δὲ περὶ τὴν Κυρήνην ἔχειν τὸν ἕτερον· καὶ ταῦτά γε τότε τῶν Αἰγυπτίων ἦν. ἀγανακτῶν δὲ ὁ νεώτερος διὰ τὴν ἐλάττωσιν, ἐς τὴν Ῥώμην ἀφίκετο, καὶ εὕρατο παρ᾽ αὐτῶν, καὶ τὴν Κύπρον· ὁ δὲ πρεσβύτερος συμβάσεις ἔθετο αὖθις πρὸς τὸν νεώτερον, πόλεις τέ τινας ἀντὶ τῆς Κύπρου δοὺς, καὶ χρήματα, καὶ σῖτον ταξάμενος συντελεῖν. Τοῦ δ᾽ Ἀντιόχου τελευτῶντος μετὰ τοῦτο, καὶ παιδὶ ὁμωνύμῳ τὴν βασιλείαν καταλιπόντος, ταύτην τε αὐτῷ ἐβεβαίωσαν, καὶ τρεῖς ἄνδρας ἐπιτρόπους δῆθεν (μικρὸς γὰρ ἦν) ἔπεμψαν, οἳ παρὰ τὰς συνθήκας εὑρόντες ἐλέφαντας, καὶ τριήρεις, τούς τε ἐλέφαντας σφαγῆναι πάντας ἐκέλευσαν, καὶ τἆλλα πρὸς τὸ τῇ Ῥώμῃ συμφέρον διῴκησαν. Διά περ Λυσίας ὁ τοῦ βασιλέως τὴν κηδεμονίαν ἐγκεχειρισμένος, παρώξυνε τὸ πλῆθος ἐκβαλεῖν τοὺς Ῥωμαίους, τὸν δὲ Γάϊον Ὀκταούϊον καὶ ἀποκτεῖναι.

jussit. Ea re igitur territus Antiochus, solvit obsidionem; Ptolemæi autem (sic enim ambo appellabantur) externo metu liberati, denuo dissenserunt: & ita a Romanis reconciliati sunt: ut natu major Ægypto & Cypro; Cyrene verò junior potiretur. Hæc enim etiam, tunc ad Ægyptios pertinebant. At junior inique existimans secum agi, Romam profectus, Cyprum etiam impetravit: ac tunc senior denuo cum eo pactus, pro Cypro, nonnullas urbes, & aurum & frumentum ei assignavit. Interea verò obiit & Antiochus, cognominem sibi, regni heredem relinquens filiū; Romanique illud ipsi confirmarunt: quod minoris erat ætatis, tres tutores miserunt. Qui cum præter pacta conventa, triremes & elephantos ibi invenissent; belluas occidi jusserunt; ac cætera ex Romanorum utilitate administrarunt. Quamobrem Lysias, qui susceperat regis curam, populum concitavit, ut & Romanos ejiceret, & C. Octavium trucidaret.

4. Καὶ τούτων γενομένων, ὁ μὲν πρέσβεις εὐθὺς ἐς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλεν ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων ἀπολογούμενος· Δημήτριος δὲ ὁ Σελεύκου υἱὸς, τοῦ παιδὸς Ἀντιόχου, ὁμηρεύων ἐν ἐν Ῥώμῃ, κατὰ τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον, καὶ ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ θείου τῆς βασιλείας ἐστερημένος, ὡς τὸν τοῦ Ἀντιόχου θάνατον ἔγνω, ᾔτει μὲν τὴν πατρῴαν ἀρχήν· οἱ δὲ οὔτε ταύτην αὐτῷ συνέπραξαν, οὔτ᾽ ἀπᾶραι τῆς Ῥώμης ἐπέτρεψαν. Καὶ ὃς καὶ δυσχεραίνων, ὅμως ἡσύχαζεν· ἐπεὶ δὲ τὰ κατὰ τὸν Λυσίαν ἐγένετο, οὐκέτ᾽ ἐμέλλησεν, ἀλλ᾽ ἀπέδρα· καὶ ἐκ Λυκίας τῇ γερουσίᾳ ἐπέστειλε, μὴ ἐπὶ τὸν ἀνεψιὸν τὸν Ἀντίοχον (1.) ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸν Λυσίαν τὴν ὁρμὴν ἔχειν, ὥστε τῷ Ὀκταουΐῳ τιμωρῆσαι. Ἐς Τρίπολιν δὲ τῆς Συρίας ἐπειχθεὶς, καὶ ταύτην προσαγαγόμενος, ὡς ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπὶ τὴν βασιλείαν σταλεὶς (τὴν γὰρ ἀπόδρασιν αὐτοῦ οὐδεὶς ἐνενόει) καὶ Ἀπαμείας κρατήσας, δύναμίν τι συναγαγὼν, ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ἤλασε, καὶ τό τε παιδίον, καὶ τὸν Λυσίαν φιλικῶς ἀπαντήσαντας αὐτῷ (δεδιότες γὰρ τοὺς Ῥωμαίους οὐκ ἀντῆραν) διέφθειρε, καὶ τὴν βασιλείαν ἀνεκομίσατο, καὶ τῇ Ῥώμῃ στέφανον, καὶ τοὺς τοῦ Ὀκταουΐου αὐθέντας ἀπέστειλεν· οἱ δὲ χαλεπαίνοντες αὐτῷ, οὐδέτερον ἐδέξαντο. Μετὰ ταῦτα δ᾽ ἐπὶ Δαλμάτας οἱ Ῥωμαῖοι ἐστράτευσαν. Τὸ δ᾽ ἔθνος

His gestis, Lysias quidem statim legatos Romam misit, id per eos facinus purgaturus; Demetrius verò Seleuci filius, Antiochi nepos, Romæ obses quo tempore pater obiit, ab Antiocho patruo, regno spoliatus; cum, ejus interitu cognito, paternum regnum repeteret; nec adjutus est a Senatu, nec Roma exire permissus est: quod quamvis ægre ferret, quievit tamen. Cæterum postquam Lysias peregit ea, quæ diximus; Demetrius nil cunctatus, Roma profugit; & e Lycia ad Senatum scripsit, se non contra patruelem Antiochum, sed contra Lysiam proficisci, & ut necem Octavii vulcisceretur. Cum ergo Tripolim Syriæ sibi celeriter adjunxisset, tanquam a Senatu, ad occupandum regnum missus esset (nemo enim de ejus fuga cogitabat) Apamea potitus, collectis copiis Antiochiam contendit: ibique puerum, & Lysiam, qui amice ei obviam egressi erant (Romanorum enim metu armis abstinuerant) interfecit: regnoque recuperato, coronam, & percussores Octavii Romam misit: quorum verò neutrum Romani, illi iratissimi acceperunt. Post hæc autem Romani bellum Dalmatis intulerunt: quæ gens est Illyrica in sinu Jonio; quorum nonnullos Taulantios

NOTAE.

(1.) Zonaras, quòd suo seculo, ἀνεψιὸς vox esset obscurior, hic addidit; *Οὕτω γὰρ οἱ πάλαι, τοὺς ἐξαδέλφοὺς ἐκάλουν: Ita enim antiquitus, fratrum filios vocabant.* Nos verò ejus assumentum, ut aperte non Dionis verba, in calcem huc duximus esse rejiciendum.

tios Græci nominant, qua parte Dyrrachio sunt vicini. Belli causa erat; quod in finitimos Romanis amicos, injurii; nec Romanorum legatis moderate respondissent, & aliorum legatos comprehensos occidissent. Hos Scipio Nasica contra eos profectus, domuit; eorumque urbibus expugnatis, captivos vendidit. Iisdem temporibus alia etiam acciderunt, quæ nec memoria sunt digna, nec quæ *ab historico* describantur.

Dehinc tertium bellum Punicum est conflatum. Humilem enim illam fortunam haud ferentes Carthaginenses, socios, & ad bellum Numidicum classem, contra fœdus comparabant. Romani autem cæteris rebus ex sententia confectis, non quieverunt; sed per Scipionem Nasicam, iis de rebus expostulati; illum omitti jusserunt apparatum. Et quia querebantur de Masinissa, & propter bellum cum eo susceptum, imperata detrectabant; pactionem quandam ipsis a Masinissa impetraverunt; ut quadam provincia eis cederet. Ubi verò nihilo magis obtemperarunt; Romani aliquantisper cunctati; quum primum a Masinissa, magno prælio victos esse audierunt; bellum eis protinus indixerunt. Carthaginenses verò, qui nondum ex ea bene habebant, territi (nã & a finitimis quoq. aliis premebantur missis legatis Romam, ob eam, quæ inter ipsos vigebat, societatem, auxilia petierunt; se Romanis obsecuturos, in rebus omnibus simulantes: nam, quod non stare fœderi jam decreverant, quidvis facile promittebant. Ea de re itaque a Senatu Concilio indicto, Nasica Scipio, Carthaginensium legatos admittendos, & pacem cum eis faciendam esse censuit. Marcus verò Cato, nec admittendos, nec belli decretum abrogandum esse dixit. Verum Senatus, & preces legatorum admisit, & pacem eis, obsidibus petitis, est pollicitus. Sane verò obsides, L. Marcius & M. Manilius in Siciliam profecti, illuc missos acceperunt: & hos quidem Romam miserunt; ipsi verò confestim in Africam appulerunt, castrisque positis, & Carthaginensium magistratibus accersitis, haud cuncta simul, quæ postulabant, exposuerunt; veriti ne iis præcognitis, importunum sibi bellum capesserent, rebus integris. Ac primum quidem frumentum petentibus datum est: dehinc triremes; ad hæc machinæ;

νος, τοῦτο, ἔστι μὲν Ἰλλυρικῶν τῶν παρὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον, ὧν τινας, Ταυλαντίους ὠνόμαζον Ἕλληνες· ἔχονται δὲ τοῦ Δυῤῥαχίου ἐν μέρει· αἴτιον δὲ τοῦ πολέμου, ὅτι τινὰς τῶν προσχώρων αὐτοῖς ἐν φιλίᾳ τοῖς Ῥωμαίοις ὄντας, ἠδίκουν· συμπρεσβευσαμένοις τε ὑπὲρ αὐτῶν τοῖς Ῥωμαίοις, οὐδὲν μέτριον ἀπεκρίναντο, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ἄλλων πρέσβεις συλλαβόντες ἀπέκτειναν. Τούτους ὁ Σκιπίων ὁ Νασικᾶς (*a*) ὑπέταξεν, ἐπ᾽ αὐτοὺς στρατεύσας· τάς τε γὰρ πόλεις αὐτῶν εἷλε, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐπίπρασκε. Καὶ ἄλλα δὲ κατ᾽ ἐκείνους συνέβη τοὺς χρόνους, οὐ μνήμης μέν τοι, οὐδ᾽ ἱστορίας ἐπάξια.

5. Ἐντεῦθεν αὖθις ὁ πρὸς τοὺς Καρχηδονίους τὸ τρίτον (*b*) ἀνεῤῥιπίζετο πόλεμος· οἱ μὲν γὰρ οὐκ ἔφερον ἐλαττούμενοι, ἀλλὰ καὶ συμμαχικὰ, καὶ ναυτικὰ, ἐπὶ τῇ τοῦ Νομαδικοῦ πολέμου παρασκευῇ, παρὰ τὰς συνθήκας, ἡτοίμαζον· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, ὡς τὰ ἄλλα κατὰ γνώμην ἔθεντο, οὐκ ἡσύχασαν, ἀλλὰ πέμψαντες τὸν Σκιπίωνα τὸν Νασικᾶν, ταῦτά τε αὐτοῖς ἐνεκάλουν, καὶ τὴν παρασκευὴν διαλῦσαι, ἐκέλευον. Καὶ ἐπεὶ τὸν Μασινίσσαν ᾐτιῶντο ἐκεῖνοι, καὶ διὰ τὸν πρὸς ἐκεῖνον πόλεμον ἀπειρήκασι ποιῆσαι τὸ κελευόμενον, σύμβασίν τινα πρὸς τὸν Μασινίσσαν αὐτοῖς ἔπραξαν, καὶ τινος αὐτοῖς ἀποστῆναι χώρας αὐτὸν ἔπεισαν· ὡς δ᾽ οὐδὲν μᾶλλον εἰσήκουον, μικρὸν ἐπισχόντες Ῥωμαῖοι, ἐπεὶ τάχιστα νικηθέντας σφᾶς μεγάλῃ μάχῃ πρὸς τοῦ Μασινίσσου ἐπύθοντο, εὐθὺς αὐτοῖς τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο (*c*). Ὃ μαθόντες οἱ Καρχηδόνιοι, οὐκ εὖ ὑπὸ τῆς συμφορᾶς ἔχοντες, κατέδεισαν, καὶ πρέσβεις ἐς τὴν Ῥώμην διὰ συμμαχίαν ἐστάλκασι (καὶ ἄλλοι γὰρ τῶν προσχώρων αὐτοῖς ἐπετίθεντο) καὶ ἐς πάντα τοῖς Ῥωμαίοις ὑπείξειν ἐπλάττοντο· μὴ γὰρ ταῖς σπονδαῖς ἐμμένειν μέλλοντες, ῥᾷον ἅπαντα ἐπηγγέλλοντο. Τῆς δὲ γερουσίας βουλὴν περὶ τούτου συναγούσης, ὁ μὲν Σκιπίων ὁ Νασικᾶς δέξασθαι τὴν τῶν Καρχηδονίων πρεσβείαν καὶ σπονδὰς αὐτοῖς ποιήσασθαι συνεβούλευεν· ὁ δὲ Κάτων ὁ Μάρκος μήτε σπείσασθαι τούτοις δεῖν, εἶπε, μήτε λῦσαι τοῦ πολέμου τὸ ψήφισμα. Οἱ δέ γε βουλευταὶ τήν τε τῶν πρέσβεων ἱκετίαν ἐδέξαντο, καὶ σπονδὰς αὐτοῖς ὑπέσχοντο παρασχεῖν, καὶ ἐπὶ τούτοις ὁμήρους ᾔτησαν· οὓς Λούκιος Μάρκιος, καὶ Μάρκος Μανίλιος (*d*) ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθόντες, ἐκεῖσε πεμφθέντας ἔλαβον, καὶ τοὺς μὲν ἐς τὴν Ῥώμην ἔπεμψαν, αὐτοὶ δὲ σπουδῇ τὴν Ἀφρικὴν κατειλήφασι. Καὶ στρατοπεδευσάμενοι, τὰ τέλη τῶν Καρχηδονίων ἐκεῖ μετεπέμψαντο· καὶ ὡς ἀφίκοντο, οὐ πάντα ἅμα σφίσιν ὅσα ᾔθελον ἐξέφηναν δείσαντες μὴ ταῦτα προμαθόντες, ἀκεραίοις τοῖς πράγμασι σφῶν, καταστῶσιν ἐς πόλεμον· καὶ τὸ μὲν πρῶτον, σῖτον ᾔτησαν, καὶ ἔλαβον· εἶτα τὰς τριή-

(*a*) U.C. 597. (*b*) U.C. 601. (*c*) U.C. 602. (*d*) U.C. 603.

τριήρεις, καὶ ἐπὶ ταύταις τὰ μηχανήματα, εἶτα καὶ ὅπλα προσῃτήσαν.

6. Λαβόντες οὖν πάντα (οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι πολλὴν ἑτέραν παρασκευὴν κεκρυμμένην εἶχον) τέλος ἐκέλευον αὐτοὺς, κατασκάψαι μὲν τὴν πόλιν αὐτῶν, ἑτέραν δ' ἐν μεσογείῳ οἰκοδομῆσαι ἀτείχιστον, ὀγδοήκοντα σταδίους τῆς θαλάσσης διέχουσαν. Πρὸς τοῦτο δ' οἱ Καρχηδόνιοι ἐς δάκρυα κατηνέχθησαν, καὶ ὡς ἑαλωκότες ἀνωλοφύροντο, καὶ ἐδέοντο τῶν ὑπάτων μὴ καταναγκάσαι σφᾶς γενέσθαι τῆς πατρίδος αὐτόχειρας· ὡς δ' οὐδὲν ἤνυον, ἀλλ' ἢ πρᾶξαι τὸ προσταττόμενον ἐκελεύοντο, ἢ ἀναῤῥῖψαι τὸν πόλεμον, συχνοὶ μὲν αὐτῶν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ὡς ἤδη κεκρατηκόσι, κατέμειναν· οἱ δὲ λοιποὶ ἀπαναχωρήσαντες, τῶν τε σφετέρων ἀρχόντων ἐνίους ἀπέκτειναν, ὅτι μὴ κατ' ἀρχὰς τὸν πόλεμον εἵλοντο, καὶ τοὺς ἐντὸς τοῦ τείχους εὑρεθέντας Ῥωμαίους διέφθειραν, καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ὥρμησαν. Διὸ τούς τε δούλους ἅπαντας ἐλευθέρωσαν, καὶ τοὺς φυγάδας κατήγαγον· καὶ τὸν Ἀσδρούβαν στρατηγὸν αὖθις εἵλοντο, καὶ ὅπλα καὶ μηχανὰς, τριήρεις τε ἡτοιμάσαντο. Ὡς γὰρ τοῦ πολέμου ἐπικειμένου, καὶ περὶ ἀνδραποδισμοῦ κινδυνεύοντες, δι' ἐλαχίστου πάνθ' ὅσων ἔχρηζον, κατεσκεύαζον· ἐφείδοντο γὰρ οὐδενὸς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνδριάντας πρὸς τὴν χρείαν τοῦ χαλκοῦ συνεχώνευσαν, καὶ ἐς τὰς σχοίνους, τῶν γυναικῶν ταῖς κόμαις ἐχρήσαντο. Οἱ δ' ὕπατοι, τὸ μὲν πρῶτον αὐτοὺς ὡς ἀόπλους ταχέως αἱρήσειν ἐλπίσαντες, μόνας ἡτοιμάσαντο κλίμακας, ὡς δι' αὐτῶν εὐθὺς τοῦ τείχους ἐπιβησόμενοι· ἔπειτα προσβαλόντες, καὶ ὡπλισμένους σφᾶς, καὶ τὰ πρὸς τὴν πολιορκίαν ἔχοντας ἰδόντες, πρὸς μηχανῶν ἐργασίαν ἐτράποντο, καὶ αὐτὰς ἐπικινδύνως κατασκευάσαντες (ὁ γὰρ Ἀσδρούβας ὑλαγωγοῦντας ἐνεδρεύων ἐλύπει) προσέμισγον τῇ πόλει. Καὶ Μανίλιος μὲν ἐκ τῆς ἠπείρου αὐτῇ προσβαλὼν, οὐδὲν αὐτοὺς ἔβλαψε· Μάρκιος δ' ἐκ θαλάσσης, κατὰ τὸ λιμνῶδες προσπεσὼν, κατέσεισε μέν τι τοῦ τείχους, οὐ μέντοι καὶ εἰσῆλθεν· οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι τούς τε βιαζομένους εἰσελθεῖν ἐξεκρούσαντο· καὶ νύκτωρ διὰ τῶν ἐρειπίων ἐξελθόντες, ἀθρόους τε συχνοὺς ἔκτειναν, καὶ μηχανήματα πλεῖστα κατέπρησαν. Ἀλλ' οὐδὲ ἐπὶ πολὺ τῆς χώρας παρὰ τοῦ Ἀσδρούβου, καὶ τῶν ἱππέων εἴωντο σκεδάννυσθαι, οὔτε μὲν ὁ Μασινίσσας αὐτοῖς ἐπεκούρησεν. οὐ γὰρ ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου προσεκέκλητο, καὶ πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν τότε διαπολεμήσειν ὑποσχομένῳ οὐκ ἐπέτρεψαν.

7. Οἱ δ' ὕπατοι διά τε τὰ συμβάντα, καὶ ὅτι τὸ ναυτικὸν αὐτῶν ἐκ τῆς ἐν τῇ λίμνῃ διατριβῆς ἐνόσησεν, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν· καὶ Μάρκιος μὲν ἐπιχειρήσας κατὰ θάλασσάν τι πρᾶξαι, ἢ τὴν παραλίαν κακῶσαι, ὡς οὐδὲν ἤνυεν

tum arma etiam petita, ac data sunt.

Ubi hæc igitur omnia acceperunt (Carthaginenses enim clam magnum habebant alium apparatum) tandem suam urbem eos diruere, aliamque in mediterraneis exstruere sine muris, jusserunt; quæ octoginta a mari stadiis esset distita. Ad hæc, in lacrymas soluti Carthaginenses, & tanquam urbe capta, lamentati; precati sunt Consules, ne afferre manus patriæ cogerentur. Cum verò nihil proficiebant; & aut imperata exsequi, aut bellum experiri jussi sunt; eorum multi apud Romanos, ut jam victores, remanserunt: reliqui verò in urbem regressi; quosdam ex magistratibus occiderunt, quod non principio bellum amplexi essent: Romanisque, quos intra mœnia repererunt, interfectis; bellum aggressi, omnes servos manumiserunt, & exsules revocarunt: & imperatore denuo creato Hasdrubale, arma, triremes, & machinas repararunt. Quasi enim urgeret bellum, & de excidio patriæ periclitarentur; ita omnia, quibus opus erat, perexiguo tempore, nulli rei parcentes, compararunt, ut ob æris penuriam, statuas quoque conflaverint; & mulierum capillis usi fuerint, ad funes conficiendos. Consules autem principio spe concepta, se eos ut inermes, facile esse capturos; scalas tantum pararunt, quibus mœnia scandi possent. Cum ea verò oppugnare adorti, armatos hostes viderunt, & rebus ad propulsandam obsidionem necessariis instructos; machinas ipsi quoque fabricare instituerunt: iisque non sine periculo confectis (comportantes enim Hasdrubal ex insidiis infestabat) urbem aggressi sunt. AcManilius quidem, e terra impetu in eam facto, nocuit urbi nihil; Marcius verò, qua mare paludosum est, muri disjecta parte, haud tamen ingressus est. Carthaginenses enim, eos, qui penetrare conabantur, repulerunt: ac noctu, facta per ruinas eruptione, & multos trucidarunt, & plures machinas cremaverunt. Porrò Hasdrubal cum equitibus, neque eos late vagari per agros patiebatur; neque auxiliis suis Masinissa juvabat quidquam. Nam principio belli non accersitus, neque ei pollicenti permissum, fuerat; quod tunc solus Hasdrubalem debellaret.

Consules igitur, & propter ea quæ contra quam opinabantur, evenerant, & quod classis ex statione, morbo in paludibus laborabat, solverunt obsidionem. Ac Marcius aggressus efficere mari aliquid, aut orā ma-

maritimam infestare; cum res ei e sententia non succederet, domum versus navigavit, & Ægimurum converso cursu subegit. Manilius verò in mediterranea profectus; cum ab Himilcone (qui Fabeas etiam dicebatur, & Carthaginensis equitatus erat præfectus) lacesseretur; Carthaginem est reversus. Sed ibi quoque, foris ab Hasdrubale, intus vero eruptione civium, noctu & interdiu fatigabatur. Carthaginenses itaque per contemptum, usque ad ejus castra processerunt, multisque amissis (inermes enim plerique erant) rursus intra mœnia sunt conclusi. Manilius verò ratus, si Hasdrubalem vicisset, in proclivi fore, ut cæteros debellaret; in primis operam dedit, ut cum eo congrederetur; factaque pugnandi copia, dum recedentem illum in castellum quoddam persequitur; per imprudentiam in locum asperum & angustũ impegit graviter. Ac cum toto quidem exercitu periisset, ni Africani filius Scipio, strenuam ei navasset operam. Hic præsentis animi erat vir, optimique consilii, & manu promptus (robusto enim etiam erat corpore) æquitate autem, morumque modestia invidiam effugit. Nam cum militum esset Tribunus, inferioribus par, paribus non melior, majoribusq. inferior esse gestiebat. Manilius igitur & præclare de eo locutus est, & Romam scripsit, re nulla dissimulata; ac inter cætera, quoque de Masinissa, & Fabea; quæ ita se habuerunt:

Masinissa dum mortem obiit, quid de regno statueret anceps, ob multitudinem filiorum, quos ex diversæ conditionis susceperat mulieribus; Scipionem capiendi causa consilii accersivit; eumque ei misit Consul. Verum ante Scipionis adventum, deficere se sentiens Masinissa, Micipsæ anulum dedit filio; cætera verò omnia, quæ pertinebant ad regnum, Scipioni, cum primum venisset, commendavit. Scipio igitur filiorum Masinissæ ingeniis animadversis, nulli eorum uni regnum attribuit: sed cum tres ex iis essent præcipui, Micipsa natu ma-

ἤπειρον, ἀπέπλευσεν οἴκαδε, καὶ ἀντυποστρέψας, Αἰγίμουρον ἐχειρώσατο. Μανίλιος δὲ, ὥρμησε μὲν ἐς τὴν μεσόγειον· κακούμενος δ' ὑπὸ Ἰμίλκωνος τοῦ τῶν Καρχηδονίων ἱππάρχου, ὃν καὶ Φαβέαν ἐκάλουν, πρὸς τὴν Καρχηδόνα ἐπανεληλύθει· κἀκεῖ δὲ ἔξωθεν ὁ Ἀσδρούβας, ἔνδοθεν δ' ἐπεξιόντες οἱ ἐν τῇ πόλει, καὶ νύκτωρ, καὶ καθ' ἡμέραν αὐτὸν ἐκάκουν. Καταφρονήσαντες οὖν οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ μέχρι τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν ἐπῆλθον, καὶ συχνοὺς ἀποβαλόντες (ἄοπλοι γὰρ οἱ πλείους ἦσαν) ἐς τὸ τεῖχος αὖθις συνεκλείσθησαν· ὁ δὲ Μανίλιος τῷ Ἀσδρούβᾳ συμμῖξαι μάλιστα εἵλετο, καὶ εἰ ἐκεῖνον νικήσει, ῥᾶον τοῖς λοιποῖς προσπολεμήσειν ἐνόμιζε, καὶ οἱ προσέμιξε. Πρὸς δέ τι φρούριον ἀναχωροῦντι ἐπακολουθήσας, ἔλαθεν εἴσω χώρας τραχείας, καὶ στενοπόρου γενόμενος, καὶ δεινῶς ἐκακώθη· καὶ πανσυδὶ ἂν διεφθάρη, εἰ μὴ ὁ Σκιπίων ὁ τοῦ Ἀφρικανοῦ, χρησιμώτατος αὐτῷ ἐγένετο· ἀνὴρ ἄριστος μὲν νοῆσαι, καὶ προβουλεῦσαι τὰ κράτιστα, ἄριστος δὲ χειρουργῆσαι, (καὶ γὰρ τῷ σώματι ἔρρωτο) ἐπιεικής τι καὶ μέτριος ὤν, δι' ἃ καὶ τὸν φθόνον ἐξέφυγεν. Ἴσος μὲν γὰρ τοῖς ὑποδεεστέροις, οὐκ ἀμείνων δὲ τῶν ὁμοτίμων (ἐχιλιάρχει γὰρ) ἀσθενέστερος δὲ τῶν μειζόνων ἠξίου εἶναι. Ὁ οὖν Μανίλιος καὶ εἶπε τὰ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπέστειλε τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ, μή τι ἀποκρυψάμενος, καὶ τἆλλα, καὶ τὰ κατὰ Μασινίσσαν, καὶ τὸν Φαβέαν, ἃ ἔχον οὕτως.

8. Θνήσκων ὁ Μασινίσσας ἠπόρει ὅπως περὶ τῆς βασιλείας διάθηται, διὰ τὸ τῶν υἱέων πλῆθος, καὶ τὸ διάφορον τοῦ κατὰ τὰς μητέρας γένους αὐτῶν· διὸ πρὸς συμβουλίαν τὸν Σκιπίωνα μετεπέμψατο, ὃν ὁ ὕπατος ἔστειλεν· ἀλλ' ὁ Μασινίσσας πρὶν ἐλθεῖν τὸν Σκιπίωνα ἐκλείπων, τὸν μὲν δακτύλιον τῷ Μικίψᾳ ἔδωκε, τὰ δ' ἄλλα πάντα τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκοντα τῷ Σκιπίωνι ἄρτι ἐλθόντι παρέχειν, καὶ ἐνετείλατο. Ὁ οὖν Σκιπίων κατανοήσας τὰς προαιρέσεις τῶν υἱέων αὐτοῦ, οὐδενὶ μὲν αὐτῶν μόνῳ τὴν βασιλείαν ἀπένειμε· τριῶν δὲ τῶν ἐλλογιμωτάτων ὄντων, πρεσβυτάτου μὲν Μι-

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. Valesii pag. 613. 614. ὅτι.

Erat Scipio Africani F., cum in prospiciendis multo ante rebus & temporibus, tum in excogitandis ex tempore consiliis sagacissimus: ac pro loco & tempore alterutram rationem usurpabat, & audacter quidem quid facto opus esset dispiciebat. Cæterum tanquam dubitans, ac formidans executioni mandabat; proinde constanti quidem atque interrita deliberatione cuncta, qui in rem essent, exactissime providebat; præ solicitudine verò ob incertos rerum exitus, tuto omnia administrabat. Quamobrem si forte in discrimen

Σκιπίων ὁ Ἀφρικανὸς [ἄριστος μὲν] ἦν ἐκ πλείστου τὸ δέον ἐκφροντίσαι, [ἄριστος δὲ] καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα τὸ κατεπεῖγον ἐρευνῆσαι, ἐν τε τῷ προσήκοντι καιρῷ ἑκατέρῳ αὐτῶν χρήσασθαι ἦν. τά τε πρακτέα ἐν τῷ θαρσοῦντι διεσκόπει, καὶ τὴν διαχείρισιν αὐτῶν, ὡς καὶ δεδιὼς ἐποιεῖτο. ὅθεν περ τῇ τοῦ λογισμοῦ ἀδεεῖ διασκέψει πάντα ἀκριβῶς τὰ καθήκοντα ἐνενόει, καὶ τῇ περὶ τοῦ ἀσταθμήτου φροντίδι ἀσφαλῶς αὐτὰ ἔπραττε. Καὶ διὰ τοῦτ', εἴ ποτε, καὶ ἐς ἀκροβουλίας ἀνάγκην (οἷα ἐν τε τοῖς

Μικίψου, νεωτάτου δὲ Γουλοίσσου, μέσου δὲ Μασανάβου, τούτοις τὰ πράγματα μεμερισμένος μέν τοι, κατένειμε. Τῷ μὲν γὰρ πρεσβυτάτῳ, χρηματιστῇ τε ὄντι, καὶ φιλοπλούτῳ τὴν διοίκησιν ἐνεχείρησε· τῷ δὲ μετ᾽ αὐτὸν, τὰς διαφορὰς κρίνειν ἐπέτρεψε, δικαστῇ ὄντι· τῷ δὲ Γυλούσσῃ πολεμικῷ τυγχάνοντι, τὰς δυνάμεις παρέδωκε· τοῖς δ᾽ ἀδελφοῖς αὐτῶν, πολλοῖς οὖσι, πόλεις τινάς, καὶ χώρας ἔνειμε· καὶ τὸν Γουλούσσαν παραλαβὼν, πρὸς τὸν ὕπατον ἤγαγεν. Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἦαρος, ἐπὶ τοὺς τῶν Καρχηδονίων συμμάχους ἐστράτευσαν, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν βίᾳ, πολλοὺς δὲ ὁμολογίᾳ, καὶ μάλιστα ὁ Σκιπίων, παρεστήσαντο· ὡς δὲ ὁ Φαβέας ἀπογνοὺς τὰ τῶν Καρχηδονίων, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλινε, καὶ ἐς λόγους τῷ Σκιπίωνι ἦλθε· τότε καὶ ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν ἅπαντες ὥρμησαν, καὶ προσέμιξαν μὲν τῷ φρουρίῳ συχνὰς ἡμέρας· ἐπιλιπόντων δ᾽ αὐτοὺς αὖθις τῶν ἀναγκαίων, ἀνεχώρησαν εὐπρεπῶς. Προσέβαλε γὰρ αὐτοῖς ὁ Φαβέας προσεδρεύουσιν ἔτι ὡς πολεμήσων, καὶ ἐν τῷ ἔργῳ μεθ᾽ ἱππέων τινῶν ηὐτόμλησε· κἀντεῦθεν, Μανίλιος μὲν ἐς τὴν Ἰτύκην ἐλθὼν ἡσύχαζε· Σκιπίων δὲ τὸν Φαβέαν ἐς τὴν Ῥώμην ἀνήγαγε, καὶ αὐτός τι ἐπῃνεῖτο, καὶ ὁ Φαβέας τετίμητο, ὥστε καὶ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ συγκαθῆσθαι τῇ γερουσίᾳ.

maximus, Gulussa minimus, medius Mastanabus; inter eos trifariam rerum administrationem partitus est. Natu maximo namque, quod avidus, & pecuniæ amans erat, vectigalium tractationem mandavit: proximo post eum, quod erat jurisperitus, enucleandi juris provinciam assignavit: Gulussæ verò, quod homo erat bellicosus, tradidit militaria: ac reliquis tandem fratribus, qui multi erant, urbes quasdam & alia loca divisit: Gulussam verò, ad Consulem perduxit. Atque ita hæ res sunt gestæ per hyemem. Ubi autem ver appetiit, Carthaginensium fœderatos Manilius, & Scipio præsertim, aggressi, multos vi, multos pactione subegerunt. Ut verò res Carthaginensium desperabantur, & Fabeas ad Romanos inclinans, cum Scipione est collocutus; tum verò omnes, armis in Hasdrubalem conversis, dum ad plures dies castellum quoddam oppugnant, destituti iterum commeatu, citra decus suum recesserunt. Durante namque adhuc obsidione; Fabeas hostilem in modum veluti eos aggressus; in ipsa pugna, cum aliquot equitibus transiit ad Romanos. Atque inde, Manilius quidē Uticam profectus, quievit; Scipio verò Fabeam Romam adduxit; ipseque laudatus est, & is honor Fabeæ habitus fuit, ut in consessum a Senatu receptus fuerit.

Κυϊν.

τοῖς τοῦ πολέμου παραλόγοις, καὶ ἐν ταῖς τῆς τύχης ῥοπαῖς συμβαίνειν εἴωθε) προήχθη, οὐδὲ τότε τῶν προσηκόντων ἡμάρτανε. Ὑπὸ γὰρ τοῦ ἔθους, τοῦ τε τῇ ψυχῇ πρὸς μηδὲν ἀλογίστως χρῆσθαι, οὐδ᾽ εἴ τι τοῦ ἐξαπιναίου πρὸς ἀκοπίαν ἀπαράσκευος ἦν· ἀλλὰ καὶ τοῖς αἰφνιδίοις ὑπὸ τοῦ μηδέποτε ἀτρεμίζειν, ὡς καὶ ἐκ πολλοῦ αὐτὰ προνενοηκὼς ἐχρῆτο· τόλμης τε ἐκ τούτων, ἐν οἷς ἐπεπιστεύκει ὀρθῶς ἔχειν, καὶ κινδυνευτὴς ἐν οἷς ἐθάρσει ἰσχυρῶς ἐγίγνετο [Καὶ γὰρ τὸ σῶμα] ἴσα τοῖς πάνυ τῶν στρατιωτῶν [ἔρρωτο·] καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰ μάλιστα, ἄν τις αὐτοῦ θαυμάσειε· προεβούλευέ τε τὰ κράτιστα, ὡς καὶ ἑτέροις ἐπιτάξων, καὶ ἐν τῷ ἔργῳ αὐτά, ὡς καὶ ὑφ᾽ ἑτέρων κεκελευσμένα ἐχειρούργει. Τῇ τε οὖν ἄλλῃ ἀρετῇ ἀσφαλὴς ἦν· καὶ τὴν πίστιν οὐχ ὅπως πρὸς τοὺς πολίτας, τούς τε χρωμένους οἱ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ὀθνεῖον, τό τε πολεμιώτατον ἀκριβῆ ἐκέκτητο· καὶ αὐτῷ κατὰ τοῦτο, πολλοὶ μὲν ἰδιῶται, πολλαὶ δὲ καὶ πόλεις προσεχώρησαν. Ἅτε γὰρ μηδὲν ἀλογίστως, μηδ᾽ ἐξ ὀργῆς, ἢ καὶ δέους ποιῶν, ἢ καὶ λέγων, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ βεβαίου τῶν λογισμῶν πρὸς πάντα τὰ καίρια ἑτοίμως ὤν, καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἱκανῶς ἐκλογιζόμενος, καὶ μή τέ τι ἀνέλπιστον ποιούμενος, καὶ πάντα πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν προσδιασκοπῶν, ῥᾷστά τε τὰ πρακτέα πρὶν καὶ δεηθῆναι αὐτῶν ἐπενόει, καὶ ὡς βεβαιότατα αὐτοῖς ἐχρῆτο. Τοιγαροῦν μόνος ἀνθρώπων ἢ καὶ μάλιστα διά τε ταῦτα, καὶ διὰ τὴν [μετριότητα] τήν τε [ἐπιείκειαν,] οὔτε ὑπὸ τῶν ὁμοτίμων, οὔθ᾽ ὑπό τινος ἐφθονήθη. [Ἴσος μὲν γὰρ τοῖς ὑποδεεστέροις, οὐκ ἀμείνων δὲ τῶν ὁμοίων, ἀσθενέστερος δὲ τῶν μειζόνων ἀξιῶν εἶναι] κρείττων καὶ τοῦ φθόνου, τοῦ μόνου τοὺς ἀρίστους ἄνδρας λυμαινομένου ἐγένετο.

men improvisum inciderat, cujusmodi multa in bello, atque in fortunæ varietate accidere solent, ne tum quidem a recta ratione aberrabat. Ex consuetudine enim, atque ex eo quod nihil unquam temere & inconsulto faceret, nunquam in repentino ullo casu imparatus ad consulendum erat: sed subitis casibus tanquam multo ante prævisis, utpote qui nunquam a meditando cessaret, utebatur. Unde in iis, quæ recta esse persuasum habebat, confidentissimus: & ubi confidebat, ad quævis pericula subeunda erat promptissimus: corpore enim, juxta ac validissimus quisque miles, robusto erat. Ideoque vel hoc uno maxime admirabilis, quod tanquam aliis imperaturus providebat quid facto opus esset: ipse nihilominus, quasi ab aliis imperata res fuisset, manum operi admovebat. Porro cum cæteris virtutibus erat præditus, tum præcipuam auctoritatem ac fidem non modo apud cives & familiares, sed etiam apud exteros, ipsosque adeo hostes, sibi comparaverat: quocirca & privati & civitates sese ei adjungebant. Nam cum nihil temerè, nihil ex iracundia seu metu, aut faceret, aut diceret, sed stabili judicio ad omnem casum esset instructus, provisamque haberet rerum humanarum varietatem, nec quidquam humani a se alienum putaret, & pro ingenio cujusque negotii ac natura, cuncta ante prospiceret; & prævidebat facillime quæcumque agenda essent antequam opus eis haberet, & constantissime exsequebatur. Igitur eas ob causas, & præterea moderationis & æquitatis gratia, unus ex omni memoria, non æqualium modo, sed & cæterorum omnium, invidiam effugit. Quippe qui cum inferioribus quidem æquo jure ageret, supra æquales verò eminere nollet, potioribus autem libenter cederet: quo facto invidiam (quæ maximum quemque labefactare solet) facile superavit.

Q.

Q. CASSII DIONIS COCCEJANI ROMANÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMUSPRIMUS.

HÆC AUTEM INSUNT IN LIBRO XXI.

DIONIS ROMANÆ HISTORIÆ.

1. Ut Bithyni quidam occiso Prusia, regnum Nicomedi filio detulerunt.
2. De Andrisci, sub Philippi oomine, per Macedoniam rebus gestis.
3. Ut Andriscus post multa a Byzo Thrace ptoditus, pœnas dedit.
4. Ut Metellus Alexandrum quēdam, qui & se Persei filium professus erat, est persecutus.
5. Ut Scipio electus Consul, & in Africam missus, Mancino iosperatam opem tulit.
6. Ut Hasdrubal, viso universo pene Romanorum exercitu intra urbem, in Cothonem & Byrsam profugit.
7. Ut Bithias obsessis, per portum, abuode suppeditat commeatum.
8. Ut Scipio rem magnam aggressus, Carthaginensium portum, magno cum labore obstruxit.
9. Ut Hasdrubal legatis ad Scipionem de pace missis, eam minime impetravit.
10. Ut capta Carthagine, tum demum Hasdrubal supplex ad Scipiooem accessit.
11. Ut uxor Hasdrubalis exprobato viro, primum liberos, tum se ipsam in ignem conjecit.
12. Ut una Romanorum omnium sententia vicit, esse Carthaginem evertendam.
13. Bellum Achaicum per Metellum.
14. Ut Appius sine hoste, per superbiam, sua authoritate voluit triumphare.
15. Ut Corinthus per Metellum eversa, & direpta fuit; & ipse dictus est Macedonicus.
16. Morum differentia inter Censores L. Mummium, & P. Africanum.

TEMPORIS SPATIUM ANNI VII.

In quibus, hi qui sequuntur, fuerunt Consules.

A.U.C.

604. L. Postumius Albio. M. & L. Calpurn. Piso Cæsonin.
605. P. Cornel. Scipio African. & C. Livius Drusus.
606. Cn. Cornel. Lentulus, & L. Mummius Achaicus.
607. Q. Fab. Maxim. Æmil. & L. Hostilius Mancinus.
608. Serv. Sulpitius Galba, & L. Aurelius Cotta.
609. Ap. Claudius Pulcher, & Q. Cæcil. Metel. Macedo.
610. L. Cæcil. Metell. Calv. & Q. Fab. Max. Servilianus.

Κοϊ. ΚΑΣΣΙΟΥ ΔΙΩΝΟΣ ΚΟΚΚΗΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΚΑ.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΙ ΒΙΒΛΙΩΙ ΚΑ.

ΤΗΣ ΔΙΩΝΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ὡς Βιθυνοί τινες τὸν μὲν Προυσίαν φονεύσαντες, βασιλέα δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Νικομήδη, ἀπέδειξαν.
β'. Περὶ τῶν Ἀνδρίσκου, ὡς τοῦ Ψευδοφιλίππου πραγμάτων ἐν Μακεδονίᾳ.
γ'. Ὡς Ἀνδρίσκος, μετὰ πολλά, ὑπὸ τοῦ Βύζου Θρᾳκὸς προδοθεὶς ἐδικαιώθη.
δ'. Ὡς Μέτελλος, Ἀλέξανδρόν τινα, ἑαυτὸν ὀνομάσαντα καὶ Περσέως υἱὸν, ἐπεδίωξεν.
ε'. Ὡς Σκιπίων ὕπατος ψηφισθεὶς, καὶ ἐς τὴν Λιβύην πεμφθεὶς, ἀνελπίστως τῷ Μαγκίνῳ ἐβοήθησεν.
ϛ'. Ὡς Ἀσδρούβας ὁρῶν τὴν τῶν Ῥωμαίων δύναμιν, μικροῦ πᾶσαν ἐν τῇ πόλει, ἐς τὸν Κώθωνα, τήν τε Βύρσαν κατέφυγεν.
ζ'. Ὡς Βιθίας τοῖς αὐτοῦ πολιορκουμένοις, διὰ τὸν λιμένα, ἀφθόνως ἔπεμψε τὰ ἐπιτήδεια.
η'. Ὡς Σκιπίων μέγα τι ἔργον ἐπιπονήσας, τὸν τῶν πολεμίων λιμένα συνέχωσεν.
θ'. Ὡς Ἀσδρούβας πρέσβεις πρὸς τὸν Σκιπίωνα πέμψας περὶ σπονδῶν, οὐκ ἔτυχε τῆς ἀδείας.
ι'. Ὡς μεθ' ἅλωσιν Καρχηδόνος, τότε τέλος Ἀσδρούβας πρὸς τὸν Σκιπίωνα ἱκέτης ἦλθεν.
ια'. Ὡς ἡ Ἀσδρούβου γυνὴ ἐξονειδίσασα τὸν ἄνδρα, τὸ πρῶτον τὰ τέκνα ἐς τὸ πῦρ προσέρριψεν, εἶτα καὶ τὴν αὐτήν.
ιβ'. Ὡς μία μὲν πάντων τῶν Ῥωμαίων γνώμη ἦν, κατασκάψαι τὴν Καρχηδόνα.
ιγ'. Ὁ διὰ τὸν Μέτελλον πόλεμος ἐς Ἀχαιούς.
ιδ'. Ὡς ὁ Ἄππιος διὰ τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτοῦ, ἀμαχεὶ ἐθελεθριάμβευσεν.
ιε'. Ὡς ἡ Κόρινθος ὑπὸ Μετέλλου κατεσκάφη, καὶ αὐτὸς Μακεδονικὸς ἐπεκλήθη.
ιϛ'. Ὡς Μόμμιος καὶ Ἀφρικανὸς, τιμηταὶ, τοῖς τρόποις ἐς τὰ πάντα διέφερον.

ΧΡΟΝΟΥ ΠΛΗΘΟΣ ΕΤΗ Ζ.

ἐν οἷς ἄρχοντες οἱ ἀριθμούμενοι, οἵδε ἐγένοντο.

Σπ. Ποστούμ. Ἀλβῖνος Μάγνος καὶ Λ. Καλπούρν. Πίσων. Καισων.
Π. Κορνήλ. Σκιπίων Ἀφρικανὸς καὶ Γ. Λιούϊος Δροῦσος.
Κν. Κορνήλιος Λέντουλος, καὶ Λ. Μόμμιος Ἀχαϊκός.
Κυϊν. Φάβιος Μάξιμ. Αἰμιλιαν. καὶ Λ. Ὁστίλιος Μαγκῖνος.
Σερού. Σουλπίκιος Γάλβας, καὶ Λ. Αὐρήλιος Κόττας.
Ἀπ. Κλαύδιος Πούλχρος, καὶ Κυϊ. Καικίλ. Μέτελ. Μακεδον.
Λ. Καικίλ. Μέτελλος Καλοῦος, καὶ Κυϊν. Φαβ. Μαξ. Σερουιλιανός.

1. Τότε δὲ συνηνέχθη καὶ τὰ κατὰ τὸν Πρυσίαν, ὃς γέρων ὢν, καὶ τοὺς τρόπους τραχὺς, ἐφοβήθη τοὺς Βιθυνοὺς· μὴ τῆς βασιλείας αὐτὸν ἐκβάλωσι, τὸν Νικομήδη τὸν υἱὸν ἀνθελόμενοι· καὶ κατά τινα πρόφασιν ἔπεμψεν ἐς τὴν Ῥώμην αὐτὸν, κἀκεῖ διάγειν ἐκέλευσεν· ὥστε κἂν τῇ Ῥώμῃ διατωμένῳ τῷ υἱεῖ ἐπεβούλευσε, καὶ ἔσπευδε κτεῖναι αὐτόν· Βιθυνοὶ δέ τινες ἐς Ῥώμην φοιτήσαντες, ἐξήγαγον λάθρα τὸν Νικομήδη, καὶ ἐς τὴν Βιθυνίαν κομίσαντες, τὸν μὲν γέροντα ἐφόνευσαν, βασιλέα δ' ἐκεῖνον ἀπέδειξαν. Ταῦτα ἠνίασε μὲν τοὺς Ῥωμαίους, οὐ μὲν καὶ ἐς πόλεμον ἐξηρέθισε· τὴν δὲ Μακεδονίαν Ἀνδρίσκος τις ἐξ Ἀδραμυττίου φὺς, τῷ Περσεῖ δ' ἐμφερὴς τὸ εἶδος γενόμενος, παῖς εἶναι ἐκείνου πλαττόμενος, Φίλιππον ἑαυτὸν ὀνομάζων, ἐπὶ πλεῖστον ἀπέστησε. Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἐς Μακεδονίαν ἐλθὼν, ταράττειν αὐτὴν ἐπειρᾶτο· ὡς δὲ οὐδεὶς προσεῖχεν αὐτῷ, πρὸς τὸν Δημήτριον ἐς τὴν Συρίαν ἐτράπετο, ὡς ἐξ ἐκείνου διὰ τὸ γένος, βοηθείας τευξόμενος· συλληφθεὶς δὲ παρ' ἐκείνου, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην πεμφθεὶς, ὅτι τε μὴ ὢν τοῦ Περσέως υἱὸς ἠλέγχθη, καὶ ὅτι οὐδέν τι ἕτερον εἶχεν ἄξιον λόγου κατεφρονήθη. Καὶ ἀφεθεὶς, χεῖρά τε συνήγαγεν ἀνθρώπων νεωτεροποιῶν, καὶ πόλεις πολλὰς ἐπηγάγετο· καὶ τέλος βασιλικὴν στολὴν περιθέμενος, καὶ δύναμιν συγκροτήσας, ἐς Θρᾴκην ἀφίκετο· καὶ συχνοὺς μὲν τῶν αὐτονόμων, συχνοὺς δὲ καὶ τῶν δυναστῶν τοῖς Ῥωμαίοις ἀχθομένους παραλαβὼν, ἐς Μακεδονίαν ἐνέβαλε, καὶ αὐτὴν κατέσχε· καὶ ἐπὶ τὴν Θεσσαλίαν ὁρμήσας, οὐκ ὀλίγα ταύτης προσεποιήσατο. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατεφρόνουν μὲν πρότερον τοῦ Ἀνδρίσκου· εἶτα τὸν Σκιπίωνα τὸν Νασικᾶν ἔπεμψαν, εἰρηνικῶς πως τὰ ἐκεῖ διοικήσοντα· ὃς ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐλθὼν, καὶ μαθὼν τὰ γενόμενα, τοῖς μὲν Ῥωμαίοις δηλῶν ταῦτα ἐπέστειλε· δύναμιν δὲ παρὰ τῶν ἐκεῖ συμμάχων ἀθροίσας, ἔργου εἴχετο, καὶ προῆλθε μέχρι Μακεδονίας.

2. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ γνόντες τὰ κατὰ τὸν Ἀνδρίσκον, στράτευμα ἔπεμψαν, καὶ στρατηγὸν Πούπλιον Ἰουβέντιον· ᾧ περὶ Μακεδονίαν γενομένῳ συμβαλὼν ὁ Ἀνδρίσκος, ἐκεῖνον μὲν ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ἂν κατηγωνίσατο, εἰ μὴ τῆς νυκτὸς ἀπεχώρησαν. Καὶ ἐς τὴν Θεσσαλίαν μετὰ ταῦτα εἰσέβαλε, καὶ πλεῖστα αὐτῆς ἐκάκωσε, καὶ τὰ τῶν Θρᾳκῶν προσεταιρίζετο. Πάλιν οὖν διὰ ταῦτα οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ Κύϊντον Καικίλιον Μέτελλον στρατηγὸν σὺν δυνάμει πολλῇ ἔστειλαν· καὶ ὃς ἐς τὴν Μακεδονίαν ἦλθε, καὶ ὁ Ἄτταλος προ-

σήμυνε

Sane tunc etiam, quæ sequuntur, Regi Prusiæ acciderunt. Homo is senex, asperisque moribus, veritus ne Bithyni, se ejecto, Nicomedem filium crearent regem; sub prætextu quodam, eum Romam missum, degere ibi jussit.. Ubi autem, eum etiam Romæ agentem, per insidias occisum vellet; Bithyni quidam, Nicomedem clam in Bithyniam perductum, sene trucidato, cum dixerunt regem. Et hæc quidem Romanos, quamvis molesta, haud tamen ad inferendum bellum commoverunt. Macedoniam verò, Adramyttenus quidam Andriscus, non dissimilis forma Persei, adscito sibi Philippi nomine, ejusque filium sese dictitans; ad defectionem maxima ex parte impulit. Nam, ubi primum in Macedoniam ingressus est, eam turbare conatus est: cumque ejus rationem haberet nemo; in Syriam ad Demetrium se contulit; spe auxilii ab eo, ut cognationis causa, impetrandi. Ab illo autem comprehensus, & Romam missus; quod neque constaret Persei esse filium, & alioqui nihil insigne haberet; per contemptum dimissus; magnam factiosorum manum coegit hominum, multasque sibi urbes attraxit. Posthæc regio assumpto habitu, exercituque collecto, in Thraciam profectus est; ibique liberis multis populis, multisque Dynastis Romanorum imperium detrectantibus adscitis, impressionem in Macedoniam fecit, eamque occupavit. Tum in Thessaliam transgressus, haud pauca illius loca subegit. Romani verò, qui Andriscum principio despexerunt, Nasicam postea, ad tumultum illum sedandum, Scipionem miserunt. Qui ubi venit in Græciam, in eaque facta cognovit, cuncta ad Romanos scripsit; coactoque e sociis exercitu, rei bene gerendæ intentus, in Macedoniam processit.

Romani autem, auditis his aliis de Andrisco, P. Juventium etiam, cum copiis contra eum miserunt. Hunc autem Andriscus, circa Macedoniam aggressus, interfecit; omnesque alios trucidasset, nisi noctu inde dilapsi, discessissent. Posthæc Andriscus per Thessaliam passim grassatus; Thraces etiam sibi adjunxit. Romani igitur ob hanc rem iterum Q. Cæcilium Metellum, Prætorem cum magno exercitu eò miserunt: eique in Macedoniam ingresso, classe sua suppetias venit Attalus. Andriscus itaque

pro-

propterea sibi metuens, & de ora maritima sollicitior, ulterius progredi non est ausus: verum paululum extra Pydnam productis copiis; equestri quidem prælio evasit victor; metu verò pedestris exercitus, retrocessit. Elatus autem ea victoria Andriscus, copias bifariam divisit; partemque ad Thessaliam vastandam misit; apud se verò retinuit partem aliam. Metellus itaque eorum paucitate contempta, in aciem cum eo descendit; iisque victis, qui primi ad manus venerunt; facilius cæteros etiam (qui peccatum suum ingenue sunt confessi) ad officium reduxit. Andriscus vero profugus in Thessaliam, reparatis viribus, cum Metello, progrediente quo res ferebat, conflixit: verum ubi ejus antesignani sunt profligati, & socii dissipati; a Byzo Dynasta proditus, Romanis, Metelloque pœnas dedit. Ad hæc Alexandrum quendam, qui & ipse Persei filium se professus est, & regionem Messo flumini adjacentem occupaverat; eum quidem Metellus usque in Dardaniam est persecutus.

Porro Piso Consul, a Romanis contra Carthaginenses missus; neque cum Carthagine, neque cum Hasdrubale quidquam gessit; verum urbes maritimas infestavit: atque ab Aspide quidem repulsus est; Neapoli verò capta eversaque, frustra tempus trivit in Hipponis obsidione. Ob hæc Carthaginenses, sociorum etiam aucti auxiliis, animos receperunt. Romani proinde, tam qui in castris erant, quā qui in urbe, his cognitis; erga Scipionem inclinati, eum Consulem creaverunt. Quamvis enim ejus ætas, adhuc ei dignitati immatura erat; res attamen ejus gestæ, & patris Pauli, avique Africani virtus: spem certam omnibus afferebant, & hostes ejus opera, superatum iri, & Carthaginem perituram. Interim verò, dum Scipio in Africam navigabat, Mancinus Carthaginis littus legens, castellum quoddam, quod intra illius mœnia situm erat, nomine Megalia, (hoc in prærupta petra, & in mare prominet, & longe ab reliqua parte urbis) animadverso non magno præsidio custodiri; ut quod situ ipso defenderetur; scalis subito ex navibus, ei admotis ascendit, & jam vix illud occupaverat, cum eò Carthaginenses aliquot concurrerunt; haud tamen ipsum expellere potuerunt. Hinc ille Pisoni nuntiat, quid egisset, & sibi axilia mitti petit: Piso verò, qui procul in mediterraneis agebat, ei proficuus nihil fuit. Contra Scipio, qui forte fortuna

στήμονι ναυτικῷ. Διὸ δείσας ὁ Ἀνδρίσκος περὶ τῶν παραθαλασσίων, οὐκ ἐτόλμησε πορρωτέρω προελθεῖν· ὀλίγον δὲ τῆς Πύδνης ἔξω προχωρήσας, ἱππομαχίᾳ μὲν ὑπερέσχε· φοβηθεὶς δὲ τὸ πεζὸν, ἀνέστρεψε, κὶ ἐπαρθεὶς, διχῇ τὸν στρατὸν διεῖλε, καὶ τοὺς μὲν αὐτὸς κατὰ χώραν προσήδρευε, τοὺς δὲ πορθήσαι τὴν Θετταλίαν ἀπέστειλε. Καταφρονήσας οὖν ὁ Μέτελλος τῶν πασόντων, συνέμιξε· καὶ τῶν πρώτων αὐτῷ ἐς χεῖρας ἐλθόντων περιγενόμενον, ῥᾷον καὶ τοὺς λοιποὺς παρεστήσατο· ἑτοίμως γὰρ ὡς ἐξήμαρτον αὐτῷ ὡμολόγησαν. Ὁ δὲ Ἀνδρίσκος ἐς τὴν Θρᾴκην ἀπέδρα, καὶ δύναμιν ἀθροίσας, συνέλαβε τῷ Μετέλλῳ προϊόντι οὗ προεχώρει· καὶ τῶν προμάχων αὐτοῦ τραπέντων, τό τε συμμαχικὸν αὐτοῦ ἐσκεδάσθη, καὶ αὐτὸς ὑπὸ Βύζου Θρᾳκὸς δυνάστου προδοθεὶς, ἐδικαιώθη. Καὶ Ἀλέξανδρός δέ τις, Περσέως καὶ αὐτὸς λέγων εἶναι υἱὸς, χεῖρα συναγαγὼν, κατέλαβε τὴν περὶ τὸν Μέστον, καλούμενον ποταμὸν, χώραν· ὃν ὁ Μέτελλος ἐπεδίωξεν, ὑποφυγόντα μέχρι τῆς Δαρδανίας.

3. Ἐπεὶ δὲ τοὺς Καρχηδονίους οἱ Ῥωμαῖοι, Πείσωνα τὸν ὕπατον ἔστειλαν, ὃς τῇ μὲν Καρχηδόνι, καὶ τῷ Ἀσδρούβᾳ (a) οὐ προσέμιξεν, ἐπὶ δὲ τὰς παραλίους πόλεις ἐτράπετο· καὶ τῆς μὲν Ἀσπίδος ἀπεκρούσθη, τὴν δὲ Νέαν πόλιν ἑλὼν, κατέσκαψεν· ἐπὶ δὲ Ἱππῶνα πόλιν ὁρμήσας, κατέτριψε τὸν καιρὸν, μηδὲν περάνας. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι ἀνεθάρσησαν διὰ ταῦτα, καὶ ὅτι καί τινες αὐτοῖς προσεγένοντο σύμμαχοι. Μαθόντες οὖν ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι, οἵ τε ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει, ἐπὶ τὸν Σκιπίωνα (b) ὥρμησαν, κὶ ὕπατον ἐψηφίσαντο, καί τοι τῆς ἡλικίας μὴ ἐφιείσης αὐτῷ τὴν ἀρχήν· ἀλλὰ τά τε ἔργα αὐτοῦ, κὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ πατρὸς Παύλου, καὶ τοῦ πάππου Ἀφρικανοῦ, ἐλπίδα παρεῖχον ἅπασι βεβαίαν, κὶ τῶν πολεμίων δι' αὐτοῦ κρατήσειν, καὶ τὴν Καρχηδόνα παντελῶς ἐξαιρήσειν. Ἐν ᾧ δ' ὁ Σκιπίων ἐς τὴν Λιβύην ἐκομίζετο, Μαγκῖνος παραπλέων τὴν Καρχηδόνα, χωρίον τι τοῦ τείχους αὐτῆς ἐντὸς ὂν, Μεγαλία ὀνομαζόμενον, καὶ ἐπὶ πέτρας ἀποτόμου καθῆκον, πρὸς θάλασσαν, πολύ τε τῆς ἄλλης πόλεως ἀπηρτημένον, καὶ μηδὲ πολλοὺς φρουροὺς ἔχον, ὡς τῇ φύσει ὂν ἐρυμνὸν, κατανοήσας, κλίμακας ἐξαπιναίως προσθεὶς ἀπὸ τῶν νεῶν, ἐπανέβη. Ἤδη δὲ ἀνελθόντος, συνέδραμον μὲν τῶν Καρχηδονίων τινὲς, οὐ μέν τοι καὶ ἐκκροῦσαι αὐτὸν ἠδυνήθησαν· ὁ δὲ πέμψας πρὸς τὸν Πείσωνα, τά τε γεγονότα ἐδήλωσε, κὶ αὐτῷ ἐπαμῦναι ἠξίωσε·

na

(a) U.C. 604. (b) U.C. 605.

ξίωσε· πόῤῥω δ' ὢν ἐν τῷ μεσογείῳ, οὐδὲν αὐτῷ χρήσιμος ὁ Πείσων ἐγένετο· ὁ δὲ Σκιπίων ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀγγελίαν νυκτὸς κατὰ τύχην ἐλθὼν, εὐθὺς ἐβοήθησεν· εἷλον γὰρ ἂν τὸν Μαγκῖνον οἱ Καρχηδόνιοι, ἢ καὶ διέφθειραν, εἰ μὴ παραπλεύσας, εἶδον τὰς ναῦς τοῦ Σκιπίωνος. Τότε δ' ἠθύμησαν μὲν, οὐκ ἀπέστησαν δέ. Αἰχμαλώτους οὖν τινας ἔπεμψεν ὁ Σκιπίων, ἐροῦντας ὅτι πάρεστι· καὶ τοῦτο γνόντες οὐκ ὑπέμειναν ἔτι, ἀλλ' ἀνεχώρησαν, καὶ τὸν Ἀσδρούβαν μετεπέμψαντο, καὶ ταφρεύμασι καὶ σταυρώμασι τὸ πρὸς τῶν οἰκιῶν διατείχισμα διεφύλαξαν.

4. Ὁ μέν τοι Σκιπίων, τὰ μὲν Μεγαλία τὸν Μαγκῖνον φρουρεῖν κατέλιπεν· αὐτὸς δὲ πρὸς τὸν Πείσωνα, καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις ἀπῆρεν, ὡς ἂν μετ' αὐτῶν ἔργου ἔχηται· καὶ ἐπανῆλθε ταχέως σὺν τῷ κουφοτάτῳ τῆς στρατιᾶς, καὶ κατέλαβε τὸν Ἀσδρούβαν ἐς Καρχηδόνα εἰσελθόντα, καὶ δεινῶς τῷ Μαγκίνῳ ἐπιτιθέμενον· καὶ ἐλθὼν ὁ Σκιπίων, τὴν ἐπίθεσιν ἔλυσεν· Ἀφικομένου δὲ καὶ τοῦ Πείσωνος ἤδη, ἐκεῖνον μὲν ἔξω τοῦ τείχους αὐλίσασθαι κατά τινας πύλας ἐκέλευσε· καὶ στρατιώτας ἑτέρους πρὸς πυλίδα τινὰ πολὺ ἀφ' ἑαυτῶν ἀπέχουσαν περιέπεμψε, παραγγείλας αὐτοῖς ἅττα πράξειν ἐχρῆν. Αὐτὸς δὲ τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ κατὰ μέσας νύκτας λαβὼν, ἔνδον τοῦ περιβόλου ἐγένετο αὐτομόλοις χρησάμενος ἄγουσι, καὶ ὑπὸ τὴν πυλίδα παραδραμὼν, καὶ τὸν μοχλὸν διακόψας, τούς τε ἔξωθεν ἐφεδρεύοντας εἰσήγαγε, καὶ τοὺς φύλακας ἔφθειρε· καὶ πρὸς τὰς πύλας ἠπείχθη, καθ' ἃς ὁ Πείσων προσήδρευε, τοὺς φρουροὺς τοὺς τὰ μέσα φυλάττοντας ὀλίγους καθ' ἑκάστους ὄντας τρέπων, ὥστε τὸν Ἀσδρούβαν ἅμα τε πυνθάνεσθαι τὰ γενόμενα, καὶ ὁρᾷν τὴν τῶν Ῥωμαίων δύναμιν μικροῦ πᾶσαν οὖσαν ἐντός. Καὶ χρόνον μέν τινα ἀντέσχον, ἔπειτα τὴν μὲν ἄλλην πόλιν ἐξέλιπον, εἰς δὲ τὸν Κώθωνα, τήν τε Βύρσαν κατέφυγον· εἶτα ὁ Ἀσδρούβας πάντας τοὺς τῶν Ῥωμαίων αἰχμαλώτους ἀπέκτεινεν, ὅπως ἀπόγνωσιν συγγνώμης σχόντες οἱ Καρχηδόνιοι, προθυμότερον ἀντικαρτερήσωσι· πολλοὺς δὲ καὶ τῶν ἐπιχωρίων, ὡς προδιδόντας ἑαυτοὺς διεχρήσατο. Καὶ ὁ Σκιπίων, περιεσταύρωσε μὲν αὐτοὺς, καὶ ἀπετείχισεν, οὐ μὴν καὶ ταχέως εἷλε· τά τε γὰρ τείχη καρτερὰ ἦν, καὶ οἱ ἐντὸς πολλοὶ ὄντες ἰσχυρῶς ἐν ὀλίγῳ χώρῳ ἠμύνοντο, καὶ σίτου ἀφθόνως εἶχον. Ὁ γὰρ Βιθίας ὁλκάδας ἀπὸ τῆς ἄντικρου τῆς πόλεως ἠπείρου, κατὰ κῦμα καὶ ἄνεμον, ὁσάκις σφοδρῶς ἔπνει, ἐς τὸν λιμένα αὐτοῖς εἰσέπεμπε, πρὸς ὅπερ ὁ Σκιπίων μέγα ἔργον καὶ ἐπενόησε, καὶ ἐπετέλεσε· τὸν γὰρ εἴσπλουν τοῦ λιμένος στενὸν ὄντα συνέχωσε, χαλεπῶς μὲν, καὶ ἐπιπόνως, ὅμως μέν τοι ὑπὸ πολυχει-

λυχει-

na sub ipsum nuntium, noctu illuc advenit, actutum auxilium ei tulit; qui alio. qui a Carthaginensibus absque iis suppetiis, vel capiendus erat, vel occidendus. Nam cum naves vidissent appellere Scipionis, animos equidem desponderunt; haud tamen ab obsidione recesserunt priusquam Scipio se adesse, eis nuntiari per quosdam captivos jussit. Tunc enim Hasdrubale accersito, & fossis & aggeribus, murum ædificiis obductum, munierunt.

Scipio igitur Megalia tueri jusso Mancino, ad Pisonem ipse, atque ad exercitum abiit, ut cum ipsis bellum urgeret: tum celeriter, cum expeditissimis cohortibus reversus, Mancinum ab acerrima Hasdrubalis, ex urbe, oppugnatione liberavit. Cumque Piso quoque, eò jam advenisset, eum Scipio extra mœnia, ad portas quasdam manere jussit; aliosque milites ad portam aliam longe distantem, quid facto opus esset, monitos, misit. Ipse copiarum optima parte assumpta, sub noctem mediam, transfugis usus ducibus, intra mœnia penetravit: atque ad portam illam transgressus, refectis vectibus, introductisque iis, qui foris expectabant, cecidit vigiles. Propereque ad portas, ante quas Piso stationem habebat, accurrens; custodes, qui medias partes tuebantur, & singulis in locis pauci erant, profligavit. Ita Hasdrubal, & quid actum esset audivit, & universas pene Romanas copias, intra urbem aspexit. Carthaginenses itaque, ubi aliquandiu restiterunt, hinc deserta reliqua parte urbis, tum in Cothonem & Byrsam confugerunt: ibique demum Hasdrubal, Romanos captivos occidit omnes; ut nempe cives, desperata venia, resisterent hosti alacrius: ac postremo, ex popularibus quoque multos, qui proditionis erant suspecti, sustulit. Scipio verò, etsi muris & aggeribus eos sepsit; haud tamen eos statim expugnavit. Etenim & mœnia erant firma, & multi in angusto conclusi spatio, & commeatu, Bithiæ subsidio, abunde instructi, se fortiter defendebant. Bithias namque ex adversa urbi continente; observato fluctu, ventique impetu: in portum eis naves onerarias submittebat: contra, quæ, rem magnam, & excogitavit Scipio & perfecit. Portus enim aditum angustum; difficile quidem, magnoque cum labore; operarum tamen multitudine, tandem obstruxit: quamvis

Car.

Carthaginenses, crebris dimicationibus, id opus prohibere conati fuerint.

His ergo peractis Carthaginenses, quod urgeret penuria commeatus, alii equidem transfugerunt; alii verò, qui obsidionem tolerabant, partim moriebantur, partim cadavera gustabant. Spe igitur Hasdrubal destitutus, legatis ad Scipionem de pace misit; & impunitatem utique impetrasset, nisi pro cæteris omnibus, salutem & libertatem etiam petiisset. Frustratus itaque ea spe, uxorem (pro qua & pro suis liberis caduceatorem frustra misit ad Scipionem) in arce clausit; & desperatione factus audacior, instruxit reliqua. Ipse igitur una cum aliis, noctes diesque pugnabant, alias vincentes, alias denique succumbentes; & Romanorum machinis, alias machinas opponebant. Ad hæc Bithias, cui castellum erat munitum, longe in continentem excurrens; & Carthaginenses juvabat, & Romanos incommodabat. Scipio proinde divisis copiis, earum partem in obsidione reliquit, partem verò aliam contra Bithiam misit, C. Lælio legato duce: ipse verò ultro citroque commeans; utrinque prospexit cuncta, & castellum cæpit: & posthæc rursus urbem cum toto exercitu obsedit. Carthaginenses igitur, utriusque munitionis defendendæ abjecta spe, in Byrsam tanquam munitiorem, quæ potuerunt omnia, contulere, navali suo noctu incenso; & cæterarum partium plerisque, ne usui essent hostibus. Ut ergo hæc cognovere Romani, portum occupant, Byrsam adoriuntur; ædibusque, quæ utrinque erant, conscensis; partim ex ipsis tectis in vicinas ædes transibant; partim parietibus inferne perfossis, in ipsam arcem penetrabant. Sane verò

 cum

λυχειτείας τὸ ἔργον ἐξείργαστο· εἴργειν μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐπεχείρουν οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ πολλαὶ μάχαι ἐν τούτῳ ἐγίνοντο, οὐ μέν τοι καὶ κωλῦσαι τὸ χῶσαι ἠδυνήθησαν.

5. Οἱ οὖν Καρχηδόνιοι τοῦ στόματος τοῦ λιμένος χωσθέντος, τῇ τοῦ σίτου σπάνει δεινῶς ἐπιέσθησαν· καὶ οἱ μὲν αὐτομόλουν, οἱ δὲ ἐγκαρτεροῦντες ἔθνησκον, οἱ δὲ τῶν νεκρῶν ἐγεύοντο· ὅθεν ἀθυμήσας Ἀσδρούβας, πρέσβεις πρὸς τὸν Σκιπίωνα περὶ σπονδῶν ἔπεμψε· καὶ ἔτυχεν ἂν τῆς ἀδείας, εἰ μὴ καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασι, καὶ τὴν σωτηρίαν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν πρᾶξαι ἠθέλησε. Διαμαρτὼν οὖν αὐτῆς, ἐς τὴν ἀκρόπολιν τὴν γυναῖκα κατέκλεισεν, ἐπεὶ τῷ Σκιπίωνι ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ τῶν τέκνων διεκηρυκεύσατο· καὶ τἄλλα διῴκει, τολμηρότερος γενόμενος διὰ τὴν ἀπόγνωσιν. Αὐτός τε οὖν, καὶ ἄλλοι ἀπονοίᾳ κρατούμενοι, καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐμάχοντο· καὶ τὰ μὲν ἡττῶντο, τὰ δ' ἐπεκράτουν, καὶ ἀντεμηχανῶντο πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς μηχανάς· καὶ ὁ Βιθίας δὲ φρούριόν τι ἐρυμνὸν ἔχων, καὶ ἐπὶ πολλὰ τῆς ἠπείρου προϊὼν, τούς τε Καρχηδονίους ὠφέλει, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐκάκου. Διὸ καὶ ὁ Σκιπίων τὸ στράτευμα διελὼν, τὸ μὲν τῇ Καρχηδόνι προσεδρεύειν ἔταξε, τὸ δ' ἐπὶ τὸν Βιθίαν ἔπεμψε, ἐπιστήσας αὐτῷ τὸν ὑποστράτηγον τὸν Γάϊον Λαίλιον· καὶ αὐτὸς ἑκατέρωσε διεφοίτα ἄμφω ἐπισκοπῶν, καὶ εἷλε τὸ φρούριον· εἶτ' αὖθις πάσῃ τῇ στρατιᾷ ἐπολιορκεῖτο ἡ Καρχηδών. Ἀπογνόντες οὖν οἱ Καρχηδόνιοι μηκέτι ἑκάτερον τεῖχος διασώσασθαι δύνασθαι, ἐς τὸν τῆς Βύρσης περίβολον ἅ τε καὶ ἐρυμνότερον ἀνεσκεύαντο, καὶ μετακομίσαντες ὅσα ἠδύναντο, κατέπρησαν νυκτὸς τὸ νεώριον, καὶ τῶν ἄλλων τὰ πλείω, ἵνα τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελίας τοὺς πολεμίους στερήσωσιν. Ὡς δ' ἔγνων τὸ ἔργον οἱ Ῥωμαῖοι, τὸν λιμένα κατέσχον, καὶ ἐπὶ τὴν Βύρσαν ὥρμησαν, καὶ κατασχόντες τὰς ἑκατέρωθεν αὐτῆς οἰκίας, οἱ μὲν ἐπὶ τῶν τεγῶν αὐτῶν τὰς ἀεὶ ἐχομένας ἐβάδιζον, οἱ δὲ τοὺς τοίχους διο-

 ρυσ-

ADMONITIO.

Cum Zonaras ex integro non habeat Viriatum; commodum accidit, ut ejus imaginem, ex parte reparemus per Constantinum Augustum Porphyrogenitum. Sane, dum adhue ardebat tertium bellum Punicum, Viriatus in Lusitania; ut & alii alibi, rebelles in Romanos, animos extulerunt. Ita tunc & Achivi. *Viriatus* (ait Epitome Livii lib. 54.) *per quatuordecim annos, cum Romanis bellum gessit; frequentius superior*. Huc equidem ea pertinent: & esto, ut huc eadem afferamus; quamquam eum textu, nequidquam ferruminata: quod his, ut dixi, fuerit Zonaras destitutus.

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. Valesii pag. 614. ὅτι.

Viriathus vir Lusitanus, obscuro, ut nonnullis videtur, genere ortus, rebus gestis, magnopere inclaruit. Primum enim ex pastore latro, ac deinde celebris imperator exstitit. Erat enim cum natura, exercitatione, & ad fugam, & ad persequendum velocissimus: idem in stadii certamine fortissimus: ad hæc cibo potuque obvio jucundissime utebatur: maximam vitæ partem assecutus, sub dio agere, contentus

Οὐιρίαθος ἀνὴρ Λυσιτανὸς, ἀφανέστατος μὲν ὢν γένος, ὥς γέ τισι δοκεῖ, ὤν, περιβοητότατος δὲ ταῖς πράξεσι χρησάμενος· λῃστής τε γὰρ ἐκ ποιμένος, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ στρατηγὸς. ἐπεφύκει γὰρ καὶ ἤσκητο, τάχιστος μὲν διῶξαί τε καὶ φυγεῖν, ἰσχυρότατος δὲ ἐν σταδίᾳ μάχῃ εἶναι· καὶ τήν τε τροφὴν τὴν ἀεὶ παροῦσαν, καὶ τὸ ποτὸν τὸ προστυχὸν ἥδιστα ἐλάμβανεν ὕπαι-

ῥύσαντες κάτωθεν διήεσαν, ἕως πρὸς αὐτὴν τὴν ἄκραν ἀφίκοντο· ἐνταῦθα δὲ γενομένοις, οὐκ ἔτι ἀντῆραν οἱ Καρχηδόνιοι, ἀλλ' ἐπεκηρυκεύσαντο, πλὴν τοῦ Ἀσδρούβου.

6. Ἐκεῖνος δὲ μετὰ τῶν αὐτομόλων (ὁ γὰρ Σκιπίων οὐκ ἐσπείσατο αὐτοῖς) ἐς τὸ Ἀσκληπίειον ἀνειλύθη μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παίδων, κἀντεῦθεν ἠμύνετο τοὺς προσβάλλοντας, μέχρις οὗ ἐμπρήσαντες τὸν ναὸν οἱ αὐτόμολοι, ἐπὶ τὸ τέγος αὐτοῦ ἀνέβησαν, τὴν ἐσχάτην τοῦ πυρὸς ἀνάγκην ἀναμένοντες· τότε γὰρ ἡττηθεὶς, πρὸς τὸν Σκιπίωνα ἦλθεν ἱκετηρίαν ἔχων. Ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν ἡ γυνὴ ἀντιβολοῦντα, ὀνομαστὶ ἀνεκάλεσεν, καὶ ἐξονειδίσασα, ὅτι ἑαυτῷ τὴν σωτηρίαν πράξας, οὐκ ἐπέτρεψεν ἐκείνῃ σπείσασθαι, τὰ τέκνα ἐνέβαλεν ἐς τὸ πῦρ, καὶ ἑαυτὴν προσεπέρριψεν. Ἑλὼν οὖν οὕτω τὴν Καρχηδόνα ὁ Σκιπίων, τῇ Γερουσίᾳ ἐπέστειλε τάδε· Καρχηδὼν ἑάλω, τί οὖν κελεύετε; Ἀναγνωσθέντων οὖν τούτων, βουλὴν ἔθεντο περὶ τοῦ τί δέον ποιεῖν· καὶ ὁ μὲν Κάτων, κατασκάψαι τὴν πόλιν, καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐξαφανίσαι δεῖν ἐγνωμάτευσεν· ὁ δὲ Νασικᾶς, φείσασθαι τῶν Καρχηδονίων, καὶ ἔτι συνεβούλευε, κἀντεῦθεν ἐς ἀντιλογίαν πολλὴν προήχθη, καὶ ἀμφισβήτησιν τὸ συνέδριον· ἕως ἔφη τις, ὅτι καὶ δι' οὐδὲν ἕτερον, ἀλλά γε ἑαυτῶν ἕνεκα φείσασθαι αὐτῶν ἀναγκαῖον νομίζοιτο ἄν, ἵν' ἀνταγωνιστὰς αὐτοὺς ἔχοντες, ἀρετὴν ἀσκῶσι, καὶ μὴ πρὸς ἡδονὰς καὶ τρυφὴν τράπωνται, τῶν δυναμένων αὐτοὺς καταναγκάζειν ἐς ἄσκησιν τῶν πολεμικῶν περιαιρεθέντων, καὶ χείρους ὑπ' ἀνασκησίας γένωνται, ἀξιοχρέους ἀντιπολέμους μὴ ἔχοντες. Ἐκ τούτων οὖν τῶν λόγων, πάντες κατασκάψαι τὴν Καρχηδόνα ὁμογνωμόνησαν, μή ποτε εἰρηνεύσειν ἐκείνους πιστεύσαντες ἀκριβῶς· καὶ πᾶσα ἄρδην ἀνάστατος γέγονε, καὶ ἐπάρατον ἐψηφίσθη τὸ ἐπ' αὐτὴν κατοικῆσαί τινα, καὶ τῶν ἀνδρῶν. Τῶν ἁλόντων, οἱ μὲν πλείους ἐς τὸ δεσμωτήριον ἐνεβλήθησαν, κἀκεῖ διεφθάρησαν· ὀλί-

cum eò pervenissent Romani; Carthaginenses pugna omissa, omnes pacem, præter Hasdrubalem, petierunt.

Hasdrubal igitur, qui cum transfugis (iis enim veniam negarat Scipio) & uxore atque liberis; conscenso Æsculapii templo, se contra oppugnantes defendebat: donec transfugæ æde incensa, ejusque tecto conscenso, extremam ignis necessitatem expectarent. Ac tum demum supplex ad Scipionem accessit Hasdrubal. Quem deprecantem ut vidit uxor, ei nominatim appellato, exprobavit, quod privatæ saluti consulens, ipsi impetrare veniam nequivisset. Ac tum primum liberos, deinde in ignem semetipsam conjecit. Sane verò ad hunc modum capta Carthagine; in hanc sententiam Senatui scripsit Scipio: Carthago capta est, Patres: quid igitur vos jubetis? Qua de re, cum his lectis, deliberaretur, Catone urbem evertendam censente, Carthaginensesque delendos esse; Nasica verò his intercedente, & adhuc eis parcendum esse asseverante; magna orta seditio est in Senatu: inter quæ etiam quidam dixit: Si nullam aliam ob causam, propter ipsos saltem Romanos, eis parcendum esse; ut adversarios habentes, virtutem exercerent: neque ad luxum & delicias, iis e medio sublatis, a quibus ad rei bellicæ exercitationem cogerentur; converterentur: Saltem, ne per ignaviam deteriores fierent, adversarios non habentes. Tandem verò, una omnium vicit sententia, esse Carthaginem evertendam: quippe qui credere non valerent, urbem illam sincere unquam, pacem esse servaturam. Carthago igitur sic funditus est eversa; & ejus solum diris imprecationibus est obstrictum, ne quis in eo unquam habitaret. Atque ex captivis equidem, plerique in

παίδευσίν τε τὸν πλείω τοῦ χρόνου διῃτᾶτο, καὶ ταῖς αὐτοφυέσι στρωμναῖς ἠρκεῖτο· καὶ διὰ ταῦτα παντὸς μὲν καύματος, παντὸς δὲ ψύχους κρείσσων ἦν. Καὶ οὔθ' ὑπὸ λιμοῦ ποτε ἐπόνησεν, οὔθ' ὑπὸ ἄλλης τινὸς ἐνδείας ἐταλαιπώρησεν, ἀλλ' ἔτι καὶ παντὸς τῶν ἀναγκαίων ἐκ τῶν ἀεὶ παρόντων, ὡς καὶ ἀρίστων, ἀπολαύειν ἱκανώτατα. Τοιούτου δ' αὐτῷ τοῦ σώματος, καὶ ἐκ τῆς φύσεως, καὶ ἐκ τῆς ἀσκήσεως ὄντος, πολὺ μᾶλλον τῇ ψυχῇ ἐκπρεπὴς ὑπερῆρε. Ταχὺ μὲν γὰρ πᾶν τὸ δέον ἐκνοῆσαι, καὶ ποιῆσαι ἦν. τό τε γὰρ πρακτέον ἅμα ἐγίγνωσκε, καὶ τὸν καιρὸν αὐτοῦ ἠπίστατο· δεινὸς γὰρ τά τε ἐμφανέστατα ἀγνοεῖν, καὶ τὰ ἀφανέστατα εἰδέναι προσποιεῖσθαι. Πρὸς δ' ἔτι καὶ στρατηγὸς καὶ ὑπηρέτης αὐτὸς ἑαυτοῦ ἐς πάντα ὁμοίως γιγνόμενος, οὔτε ταπεινὸς, οὔτε ἐπαχθὴς ἑωρᾶτο· ἀλλ' οὕτω πρός τε τὴν τοῦ γένους ἀσθένειαν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ τῆς ἰσχύος ἀξίωσιν ἐκέκρατο, ὥστε μήτε χείρων τινὸς, μήτε κρείσσων δοκεῖν εἶναι. Τό τε σύμπαν εἰπεῖν, οὔτε πλεονεξίας, οὔτε δυναστείας, ἢ καὶ ὀργῆς ἕνεκα τὸν πόλεμον, ἀλλὰ δι' αὐτὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐποιεῖτο· κἀκ τούτου τὰ μάλιστα καὶ φιλοπόλεμος, καὶ εὐτόλμος ἐλογίσθη.

ius stragulis, nulla arte elaboratis: æstus ac frigoris juxta patiens: famem atque hujusmodi difficultates spernebat; quippe qui præsentibus semper, quasi optimis ac suavissimis gauderet. Hujusmodi corpus cum natura, tum exercitatione formatum cum haberet, animi virtutibus longe excellebat. Namque ad excogitandum, quod facto opus esset; & ad agendum promptissimus erat: Quippe qui simul quid agendum esset, simul agendi tempus videret. Idem evidentissimarum rerum ignorantiam simulare, & obscurissimarum notitiam dissimulare, unice callebat. Præterea cum imperator & minister ipse sui ubique esset, nec abjectus cuiquam, nec gravis videbatur: sed inter generis obscuritatem, ac loci dignitatem adeo sese temperaverat, ut nemine inferior, ac nemine etiam superior esse videretur. Postremo, nec avaritiæ, nec dominationis, neque iracundiæ causa, sed ipsis belli artibus bellum gerebat; ac proinde pugnax & bellicosus merito est habitus.

in carcere perierunt; pauci vero (principibus exceptis) venierunt: Illi namque, & obsides, & Hasdrubal, & Bithias, alii in aliis Italiæ partibus, vitam in liberis custodiis, exegerunt. Sic Scipio gloriam & honorem adeptus, Africani nomen, non jam ab avo hereditarium, sed a semetipso partum, & propriis gestis, habuit.

Tunc autem Corinthus etiam est eversa. Postquam enim a Paulo Æmilio, Græcorum principes in Italiam sunt translati; cæteri primum quidem legationibus eos repetierunt: ut rem verò non impetrarunt; & eorum quidam, spe sublata domum redeundi; ipsi sibi manus attulerunt; graviter commoti Provinciales, publicum luctum instituerunt. Romanorumque, penes se, studiosis irati, nihil tamen eis hostile præsetulerunt: donec illorum virorum receptis reliquis, ii (quibus injuriæ factæ erant) & qui aliena tenebant, bellum susceperunt. Achæi sane dissensionis fuere authores, qui Lacedæmonios questi sibi malorum causam exstitisse; Romanis, qui eos conciliare annitebantur, non paruerunt; sed Critolao duce creato, in eos arma cæperunt. Ex his ergo Metellus veritus, ne Macedoniam quoque invaderent (jam enim intraverant Thessaliam) prior obviam profectus, eos profligavit: Critolao verò interfecto, Græci in duas partes distracti sunt, Ii siquidem, qui ad pacem inclinabant, arma etiam deponebant; qui autem seditionem hactenus urgebant, Diæo summam rerum permiserunt.

ὀλίγοι δέ τινες, πλὴν τῶν πάνυ πρώτων, ἐπράθησαν· οὗτοι γὰρ, οἵ τε ὅμηροι, καὶ ὁ Ἀσδρούβας, καὶ ὁ Βιθίας, ἄλλοι ἄλλῃ τῆς Ἰταλίας ἐν φρουραῖς ἀδέσμοις κατεβίωσαν· ὁ δὲ Σκιπίων δόξης τε ἔτυχε καὶ τιμῆς, καὶ Ἀφρικανὸς ἢ οὐκ ἀπὸ τοῦ πάππου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν οἰκείων ἐπεκέκλητο πράξεων.

7. Τότε δὲ καὶ ἡ Κόρινθος κατεσκάφη. Ἐπεὶ γὰρ τῶν Ἑλλήνων οἱ κορυφαιότατοι ὑπὸ τοῦ Παύλου Αἰμιλίου μετῳκίσθησαν ἐς τὴν Ἰταλίαν, οἱ λοιποὶ τὸ μὲν πρῶτον πρεσβείαις τοὺς ἄνδρας ᾐτήτουν· ὡς δ' οὐκ ἔτυχον, καί τινες ἐκείνων τὴν οἴκαδε ἀπογνόντες ἐπάνοδον, ἑαυτοὺς διεχρήσαντο, χαλεπῶς διέκειντο, καὶ πένθος δημόσιον ἐποιήσαντο, τοῖς τε τὰ Ρωμαίων φρονοῦσι, παρὰ σφίσιν ὠργίζοντο, οὐ μέν τοι καὶ πολέμιόν τι ἐπεδείξαντο, μέχρις οὗ τοὺς περιλιπεῖς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐκομίσαντο. Τότε δὲ διενεχθέντες ἀλλήλοις, οἵ τε ἠδικημένοι, καὶ οἱ τὰ ἀλλότρια ἔχοντες, ἐπολέμησαν· Ἦρξαντο δὲ τῆς διαφορᾶς οἱ Ἀχαιοὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐγκαλοῦντες, ὡς αἰτίοις τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς· καὶ τῶν Ρωμαίων διαλλακτὰς αὐτοῖς στειλάντων, οὐκ ἐπείσθησαν, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον ὥρμησαν, Κριτόλαον προστησάμενοι. Δείσας οὖν ὁ Μέτελλος, μὴ καὶ τῆς Μακεδονίας ἅψωνται (ἤδη γὰρ ἐς τὴν Θεσσαλίαν παρῆλθον) προαπήντησεν αὐτοῖς, καὶ ἐτρέψατο· καὶ τοῦ Κριτολάου πεσόντος, διχῇ διῄρητο τὸ Ἑλληνικόν· οἱ μὲν γὰρ πρὸς εἰρήνην ἀπέκλιναν, καὶ τὰ ὅπλα κατετίθεντο· οἱ δὲ καὶ ἔτι ἐστασίαζον, τῷ Διαίῳ τὰ πράγματα ἐπιτρέψαντες.

A'

DIO APUD CONSTAN. AUG. PORPHYR. ECLOGE XXVI.

Primi dissensionis auctores fuere Achivi, culpam in Lacedæmonios conferentes. Nam mutuum inter ambos dissidium extitit, quasi alteris alteri causa fuissent illorum quæ acciderant; Diogene imperatore præsertim eos instigante. Quumque Romani sæpius misissent, qui eos inter se reconciliarent, persuadere non potuere: quin etiam hos ipsos legatos, quos illi distrahendorũ (ut imbecilliores efficerentur) Græcorum causa miserant, sub prætextu, quod urbes antea, Philippi comprehensæ imperio, quas inter & Corinthus erat quum aliis rebus florens, tum præcipuum in Græcorum concilio locum obtinens) minime concilii participes esse deberent; parum abfuit quominus interfectum venirent, aut profligatum: uti sane prius illi, quam hoc fieret, ex Acrocorintho, ubi tunc erant, discesserunt. Suos tamen Romam miserunt Achivi, qui factum hoc purgarent. Non enim se contra legatos, sed contra Lacedæmonios, qui legatis aderant, venisse ajebant. Romani, dissimulato consilio suo, quod bellũ adhuc cum Carthaginensibus gererent, ac nõdum eis bene firmæ res Macedonum essent, legatos suos ad ipsos miserunt; & impunitatem eis, si nihil amplius novi moliti essent, proposuerunt. At his

[Ἦρξαν τῆς διαφορᾶς οἱ Ἀχαιοὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐγκαλοῦντες] (διηνέχθησαν) γὰρ [ἀλλήλοις] [ὡς τῶν συμβεβηκότων σφίσιν αἰτίοις] γεγονόσι· Διογένους μάλιστα τοῦ στρατηγοῦ αὐτοὺς ἐνάγοντος. [Καὶ τῶν γε Ρωμαίων καταλλάκτας αὐτοῖς] πολλάκις [πεμψάντων, οὐκ ἐπείσθησαν· ἀλλὰ] τοὺς πρέσβεις, οὓς ἐκεῖνοι διασπάσαι τι [τὸ Ἑλληνικὸν] (ὅπως ἀσθενέστεροι ὦσιν) ἐθελήσαντες, ἐπεπόμφεσαν· πρόφασιν τὸ μὴ δεῖν τὰς πόλεις, τὰς τοῦ Φιλίππου γενομένας, ὧν καὶ Κόρινθος ἦν, ἔς τε τὰ ἄλλα εὐθαλοῦσα, καὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ κρατιστεύουσα, μετέχειν αὐτοῦ ποιησάμενοι, παρ' ὀλίγον ἦλθον ἀποκτεῖναι, ἢ φυγῇ δοῦναι, αὐτῶν ἐκ τῆς Ἀκροκορίνθου, ἐν ᾧ ἦσαν, προαποχωρησάντων. Ἐπρεσβεύσαντο μέν τοι ἐς τὴν Ρώμην, ἀπολογούμενοι ὑπὲρ τῶν γεγονότων· οὐ γὰρ ἐπ' ἐκείνους, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς Λακεδαιμονίους, τοὺς μετ' αὐτῶν ὄντας, ὡρμηκέναι ἔφασκον. Τῶν δὲ Ρωμαίων τὴν μὲν σκῆψιν αὐτῶν οὐκ ἐλεγξάντων (τοῖς τε γὰρ Καρχηδονίοις ἔτι ἐπολέμουν, καὶ τὰ τῶν Μακεδόνων οὐδέπω καλῶς βέβαια εἶχον) ἄνδρας δὲ στειλάντων, καὶ τὴν ἄδειαν αὐτοῖς, ἂν μηδὲν ἔτι νεωτερίσωσι δώσειν ὑπισχομένων· τὸν συνέδριον αὐτοῖς

Ἃ μαθόντες οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἐπ' αὐτοὺς τὸν Μόμμιον ἔπεμψαν, ὃς τὸν μὲν Μέτελλον (a) ἀπήλλαξεν, αὐτὸς δὲ τοῦ πολέμου εἴχετο, καί τινα πληγὴν μέρει τῆς στρατιᾶς λαβὼν ἐξ ἐνέδρας, τοῦ Διαίου καταδιώξαντος μέχρι τοῦ σφῶν στρατοπέδου τοὺς φεύγοντας, ἀνεπεξῆλθε, καὶ τρεψάμενος αὐτὸν, πρὸς τὸ τῶν Ἀχαιῶν ἦλθε χαράκωμα. Ἀθροίσας δὲ δύναμιν ὁ Δίαιος πλείονα συμβαλεῖν αὐτοῖς ἐπεχείρησεν· ὡς δ' οὐκ ἀντεξώρμησαν οἱ Ῥωμαῖοι, κατεφρόνησεν αὐτῶν, καὶ ἐς τὸ μέσον τῶν στρατοπέδων κοῖλον ὂν, προῆλθεν. Ἰδὼν οὖν τοῦθ' ὁ Μόμμιος τῶν ἱππέων τινὰς λάθρα ἔπεμψεν, ἵν' ἐκ πλαγίου αὐτοῖς ἐπιγένωνται· ἐπεὶ ἐκεῖνοι προσβαλόντες αὐτοὺς συνετάραξαν, ἐπήγαγε τὴν φάλαγγα κατὰ πρόσωπον καὶ πολλοὺς ἐφόνευσεν. Ἐκ δὲ τούτου, Δίαιος μὲν ἀπογνοὺς, ἑαυτὸν ἀπέκτεινε· τῶν δ' ἐκ τῆς μάχης περισωθέντων, οἱ μὲν Κορίνθιοι κατὰ τὴν χώραν ἐσκεδάσθησαν, οἱ δ' ἄλλοι οἴκαδε ἔφυγον· ὅθεν καὶ οἱ ἐν τῷ τείχει Κορίνθιοι, πάντας ἀπολωλέναι νομίσαντες, ἐξέλιπον τὴν πόλιν, καὶ κενὴν αὐτὴν ὁ Μόμμιος ἔλαβε (b).

8. Καὶ

runt. Hæc autem ut Romanis innotuerunt, successorem Metello dederunt Mummium: qui belli administratione suscepta, cum plagam ex insidiis cum parte exercitus accepisset; postquam Diæus, usque ad ejus castra, fugientes est persecutus; ipse vicissim in eum egressus, hominem profligavit, & usque ad Achæorum vallum pervenit. Ac tunc Diæus majoribus collectis copiis, cum eo quidem tentavit congredi; ut autem vidit, Romanos in castris se continere, eos contempsit; & in convallem, quæ inter castra erat media, progressus est. Eo igitur viso Mummius, clam equites misit aliquot, qui hostes ex obliquo aggrederentur: quumque ab iis turbatos vidit, ipse e fronte, phalange adducta, multos occidit: quamobrem desperatis rebus Diæus, attulit sibi manus. Ex iis verò, qui e pugna incolumes evaserunt, Corinthii quidem passim per agros dispersi sunt; reliqui verò fugerunt domum. Proinde Corinthii quoque, qui mœnia tuebantur, omnes periisse rati; suam urbem deseruerunt, eamque viris vacuam cæpit Mummius.

Sane

σεις, οὐ παρέσχον, ἀλλ' ἐς ἕτερον σφᾶς σύλλογον, ὃς μεθ' ἑξάμηνον [1] ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἀνεβάλλοντο.

his legatis, concilii copiam non fecère, sed eos in alium conventum, qui post semestre spatium futurus esset, rejecerunt.

DIO APUD EUNDEM Valesii pag. 17. ὅτι.

Ὁ Κλαύδιος ὁ συνάρχων Μετέλλου, (c) πρός τε τὸ γένος ὠγκωμένος, καὶ τῷ Μετέλλῳ φθονῶν ἔτυχεν, ἐν Ἰταλίᾳ λαχὼν (2) ἀρχὴν, καὶ πολέμιον οὐδὲν ἀποδεδειγμένον εἶχε· καὶ ἐπιθυμήσας πάντως τινὰ ἐπινικίων πρόφασιν λαβεῖν· καὶ Σαλάσσους, Γαλάτας, μὴ ἐγκαλουμένους τι, ἐξεπολέμωσε τοῖς Ῥωμαίοις. Ἐπέμφθη γὰρ ὡς συμβιβάσων αὐτοὺς τοῖς ὁμοχώροις περὶ τοῦ ὕδατος, τοῦ ἐς τὰ χρυσεῖα ἀναγκαίου, διαφερομένους· καὶ τήν τε χώραν αὐτῶν πᾶσαν κατέδραμεν· ἔπεμψαν δ' αὐτῷ οἱ Ῥωμαῖοι ἐκ τῶν δέκα ἱερῶν, δύο. (3)

Ap. Claudius Consul collega Q. Metelli, splendore generis clarus, ac Metelli gloriæ invidens, cum Italiam Provinciam sortitus esset, vacuam ab omni hoste; materiam triumphi undecumque petere concupivit. Salassos igitur, gentem Gallicam, quibus nihil erat, quod objici posset, aggressus; adversus populum Romanum concitavit. Missus enim ut eos cum finitimis conciliaret, quibuscum de aquis ad metalla auri necessariis, diffidebant; agrum eorum late vastavit. Cæterum Romani ex Decemviris Sacrorum, binos ad eum miserunt.

NOTAE.

(1) Ursinus hæc; Ὃς μεθίγμιον ἔμελλεν ἔσεσθαι, mutandum putat in *μεταίχμιον*, vocem translatam. Ego scribendum, *ὃς μεθ' ἑξάμηνον ἔμελλεν ἔσεσθαι* minime dubito. Nam hoc illud est Polybii *κατὰ μῆνας ἕξ*; hoc Pausaniæ, *σύνοδος εἰς μῆνα ἑσόμενον ἕκτον*. *Leunclavius* ad fragmenta Dionis, nempe ad hanc Eclogem 26. Cui lubens merito me subscripsi.

(2) Ἐν Ἰταλίᾳ λαχὼν ἀρχὴν] Hinc emendandi sunt Commentarii Fastorum a Sigonio Viro doctissimo conscripti. Is enim ad annum Urbis 610. scribit Claudio *Galliam* Provinciam obtigisse; cum tamen *Italia* ei obvenerit; ut ex hoc Dionis loco constat. *Valesii* pag. 617.

(3) Ἐκ τῶν δέκα ἱερῶν] Cum a Salassis, quos Ap. Claudius injuste aggressus erat, illata clades esset; Decemviri pronunciarunt, se invenisse in libris Sibyllinis, quoties bellum Galli illaturi essent, sacrificari in eorum finibus oportere: ut ait Julius Obsequens in Prodigiis hujus anni. Itaque Senatus, duos ex Decemviris ad Appium Consulem misit, qui monerent, ut in finibus Gallorum sacra faceret, priusquam iis bellum inferret. *Valesius* ibidem. Dio itaque hic a Livio aperte & recta dissensit. Is enim, ut constat ex ejus Epitome libri 53., rebelles dixit Salassos: proinde Epitomator scripsit: *Ap. Claudius Cos., Salassos, gentem Alpinam, domuit*. Coegit ergo, Dionem discedere a Livio, sola veritas.

(a) U.C. 606. (b) U.C. 607. (c) U.C. 609.

Sane verò post hæc, & illos Mummius, & Græcos reliquos, citra laborem domuit. Ac tunc equidem eis arma, donaria quæque templorum, statuas, picturas, & si quæ alia, ornamenta erant, ademit. Ejus autem patre, aliisque; ad res post victoriam componendas missis; quorundam mœnia evertit, omnesque liberos, & sui juris esse permisit: præter Corinthios, quos sub corona vendidit, eorumque agrum publicavit; ac muros, cæteraque ædificia omnia subvertit: veritus, ne iterum alii, ob ejus amplitudinem, occuparent. Ne quis verò Corinthiorum lateret, aut aliorum Græcorum pro Corinthio quis veniret; omnes qui aderant, (priusquam, quid esset agendum declararet) convocavit: iisque sensim sine sensu per milites circumdatis; tunc demum, aliorum libertatem, Corinthiorum servitutem pronunciavit. Quemque deinde jussit, sibi proximum apprehendere, ut eo modo planius discernerentur. Et hoc pacto quidem Corinthus eversa est, reliqua verò Græcia, confestim & cædibus, & pecuniarum exactionibus est vexata. Deinde verò, tantam libertatem & felicitatem adepta est, ut dictum fuerit; ni maturè capti fuissent, se incolumes esse non potuisse. Atque ita Carthago, atque Corinthus antiquæ urbes, hunc simul una finem, & exitum habuerunt: quæ tamen longo post tempore Romanorum Coloniis eò missis, denuò floruerunt, & ad statum pristinum redierunt.

8. Καὶ μετὰ ταῦτα, κἀκείνους, καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἀπόνως προσεποιήσατο· καὶ τότε μὲν τὰ ὅπλα αὐτῶν, καὶ ὅσα πρὸς τοῖς ἱεροῖς ἀνέκειντο, καὶ τοὺς ἀνδριάντας, τάς τε γραφὰς, καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς κόσμον εἶχον, παρείλετο· πεμφθέντων δὲ οἱ τοῦ τε πατρὸς, καὶ ἄλλων ἐπὶ κατάστασει τῶν ἁλόντων, τείχη τέ τινων περιεῖλε, καὶ ἐλευθέρους πάντας, καὶ αὐτονόμους, πλὴν Κορινθίων ἀφῆκε. Τῆς δὲ Κορίνθου τούς τε οἰκήτορας ἀπέδοτο, καὶ τὴν χώραν ἐδημοσίωσε, τά τε τείχη, καὶ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα πάντα κατέσκαψε, φοβηθεὶς μὴ καὶ αὖθίς τινες πρὸς αὐτὴν, οἷα μεγίστην, συστῶσιν· ἵνα δὲ μήτε τις ἐκείνων λάθῃ, μήτε τῶν λοιπῶν τις Ἑλλήνων πραθῇ, ὡς Κορίνθιος, συνεκάλεσε, πρὶν ἐκφῆναι τὸ ποιητέον, πάντας τοὺς παρόντας, καὶ αὐτοὺς ἀφανῶς πως τοῖς στρατιώταις ἐγκυκλωσάμενος, ἐκήρυξε τήν τε τῶν ἄλλων ἐλευθερίαν, καὶ τὴν τῶν Κορινθίων δούλωσιν. Ἔπειτα προσέταξε πᾶσι τῶν παρεστηκότων σφίσι λαβέσθαι, καὶ οὕτω σαφῆ τὴν διάκρισιν αὐτῶν ἐποιήσατο. Καὶ ἡ μὲν Κόρινθος οὕτως ἀνάστατος γέγονε, τὸ δ' ἄλλο Ἑλληνικὸν, παραχρῆμα μὲν, καὶ σφαγαῖς, καὶ χρημάτων ἐκλογαῖς ἐκακώθη· ἔπειτα ἐν τε ἀδείᾳ καὶ εὐδαιμονίᾳ τοσαύτῃ ἐγένετο, ὥστε λέγειν, ὅτι, εἰ μὴ θᾶττον ἑαλώκεισαν, οὐκ ἂν ἐσέσωντο. Ἡ μὲν οὖν Καρχηδὼν, ἥ τε Κόρινθος, αἱ ἀρχαῖαι ἐκεῖναι τοῦτο τέλος ἔσχον ἅμα· χρόνῳ δὲ πολλῷ ὕστερον, ἀποικίαν Ῥωμαίων λαβοῦσαι, ἤνθησαν αὖθις, καὶ ἐς τὴν παλαιὰν ἐπανῆλθον κατάστασιν.

DIO APUD EUNDEM ibid. pag. 617. & 618.

Ap. Claudius, etsi probe sciebat, haudquaquam se victoria potitum esse; ea tamen insolentia usus est, ut nulla triumphi mentione, neque in Senatu, neque ad populum facta, prorsus ac si jure suo ei triumphare, absque ullius decreto liceret; pecuniam ex ærario in triumphi sumptus, petere non dubitarit.

Κλαύδιος εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἀκριβῶς ἠπίστατο, ὅτι οὐκ ἐνενικήκει, ἀλλ' οὖν καὶ τότε τοσαύτῃ ὑπερηφανίᾳ ἐχρήσατο, ὥσθ' ὑπὲρ μὲν τῶν ἐπινικίων μηδένα λόγον, μήτε ἐν τῇ βουλῇ, μήτε ἐν τῷ δήμῳ ποιήσασθαι· καθάπερ καὶ τῶν ὑπαρχόντων οἱ πάντως αὐτῷ, κἂν μηδεὶς ψηφίσηται, τὰ ἐς αὐτὰ ἀναλώματα αἰτῆσαι. [a]

DIO APUD EUNDEM ibidem.

L. Mummius, & Scipio Africanus Censores prorsus diversis inter se moribus fuere. Hic enim nihil gratiæ, aut favori indulgens, omni severitate ac diligentia censuram egit: ac multos e Senatu & equestri ordine, plurimos etiam de plebe, in disquisitionem morum vocavit. At Mummius humanius, magisque ad popularem auram se gessit. Neque enim ipse quemquam ignominia notavit; & quæ erant a collega acta, quoad potuit rescidit. Fuit enim ea moderatione; ut cum Lucullus ad ornandum Templum Felicitatis (quod ex Hi-

Μόμμιος, καὶ ὁ Ἀφρικανὸς [b] παντελῶς ἀλλήλων τοῖς τρόποις ἐς πάντα διάφοροι. Ὁ μὲν γὰρ ἐπί τε τὸ σωφρονέστατον, καὶ μετὰ ἀκριβείας μηδενὸς μηδὲν προτιμῶν ἦρξε· καὶ πολλοὺς μὲν ἐκ τῆς βουλῆς, πολλοὺς δὲ καὶ ἐκ τῶν ἱππέων, τῶν τε ἄλλων, ὡς ἑκάστους εὐθύνων· ὁ δὲ δὴ Μόμμιος πρός τε τὸ δημοτικώτερον, καὶ πρὸς τὸ ἀνθρωπινώτερον, οὔτ' αὐτός τινι κηλῖδα προσέθηκε, συχνὰ τῶν ὑπ' ἐκείνου πραχθέντων ὅσα γε καὶ ἐνεδέχετο κατέλυσεν. Ἐς τοσοῦτον γὰρ ἐπιεικείας φύσει προήκων ἦν, ὥστε καὶ

(a) U.C. 609. (b) U.C. 610.

καὶ τῷ Λουκούλλῳ (1) χρήσας τὰ ἀγάλματα πρὸς τὴν τοῦ Τυχαίου, (2) ὃ ἐκ τοῦ Ἰβηρικοῦ πολέμου κατεσκεύασε, καθιέρωσιν, καὶ μὴ βουληθέντος αὐτὰ, ὡς καὶ ἱερὰ ἐκ τῆς ἀναθέσεως γεγονότα [a], ἀποδοῦναι, μηδεμίαν ὀργὴν ποιήσασθαι· ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ ἐκείνου ὀνόματι τὰ ἑαυτοῦ, λάφυρα περιιδεῖν ἀνακείμενα.

Hispaniensi bello dedicabat) statuas commodato ab eo accepisset ; nec reddere eas postmodum vellet (quasi quæ dedicatione sacræ essent factæ) nullo modo succensuerit ; sed spolia sua, sub alterius dedicata titulo, conspici passus sit.

N O T AE.

(1) Τῷ Λουκούλλῳ χρήσας.] Hanc L. Mummii benignitatem laudat Strabo lib. 8. His verbis : Λεύκουλλος δὲ κατασκευάσας τὸ τῆς εὐτυχίας ἱερὸν καὶ στοάν τινα, χρῆσιν ᾐτήσατο ὧν εἶχεν ἀνδριάντων ὁ Μόμμιος ὡς κοσμήσων τὸ ἱερὸν μέχρι ἀναδείξεως, εἶτ᾽ ἀποδώσων· οὐκ ἀπέδωκε δὲ, ἀλλ᾽ ἀνέθηκε, &c. Quæ ita vertit Xylander : *Et cum Lucullus bonæ Fortunæ Templum fecisset cum porticu ; Mummium rogavit, ut tabulas sibi commodaret ad ornatum Templi, donec illud dedicaret, pollicitus se statim a dedicatione eas redditurum*. Sed Casaubonus Xylandrum reprehendit : ait enim *Felicitatis Templum* fuisse dicendum, non *bonæ Fortunæ*. Cui ut assentior, facit Ciceronis locus, quem mox adducam. Illud etiam in Xylandri versione reprehenderim, quod illa verba, μέχρι ἀναδείξεως vertit ; *donec dedicaret*, quas dumtaxat in *publico proponeret, ac mox redditurus esset*. Sed subjicit Strabo, Mummium eam injuriam patienter tulisse ; eoque facto majorem laudem ac gloriam, quam eum, qui tabulas dedicaverat, sibi peperisse. Simile ac plane geminum exemplum refert Dio lib. 48. in fine, de L. Domitio, qui cum palatium refecisset, & pictas tabulas commodato accepisset ab Augusto ; renunciavit, ut ministros mitteret, qui eas auferrent. Itaque Augustus religione motus, eas ibi dedicatas reliquit. *Valesius*.

(2) Τυχαίου.] Melius Εὐτυχαίου ex Strabone legerem. Tamen Dio etiam libro 43. Τυχαῖον vocat : Cicero in Verrem de signis : *At illa L. Mummius cum Thespiis ea, quæ ad AEdem Felicitatis sunt, cæteraque profana ex illo oppido signa tolleret* ; tangit historiam, quæ hic refertur a Dione. *Valesius*.

(a) Id actum eodem anno U. C. 610.

